I. ɔi

MYSTERIUM FIDET

DE AUGUSTISSIMO

CORPORIS ET SANGUINIS CHRISTI

SACRIFICIO ATQUE SACRAMENTO

Elucidationes L

IN TRES LIBROS DISTINCTAE

AUCTORE

Mauritio de la TAILLE, S. J.

NUPER IN UNIVERSITATE CATHOLICA ANDECAVENSI

NUNC IN PONTIFICIA UNIVERSITATE GREGORIANA DE URBE

SACRAE THEOLOGIAE LECTORE

Missae sacrificium... est... dominicae passionis... repraesentatio atque simul... oblatio.

B. Petrus Canisius.

PARISIIS

APUD GABRIEL BEAUCHESNE

Via dicta de Rennes, iij

MGMXXT

ATI Obslai :

13 Novembris 1916.

Parisiis, 22 Novembris 1919.

Thomas, v. g.

MEMORIAE

PII PAPAE

SANCTISSIMAE

322 76

Feb. 21, 1-7Z5

PRAEFATIO

Cur sacrificium priusquam sacramentum corporis ac sanguinis dominici exposuerim; cur sacrificium a Domino oblatum, arde sacrificium cottidie a nobis in Ecclesia celebrari solitum ; cur proinde coenae proprietatem, ante institutionem missae : facile, credo, perspectum erit cuilibet consideranti, quae sit habitudo ad sacrificium in manducatione hostiae, quae in nostra missa ad illud quod Christus prius peregit in coena quam diceret: Hoc facite. *Hinc excusatum me crediderim facile apud omnes quod ordinem in scholis usitatum non tenuerim, sed explorationi meae, natura rerum duce, alium praestituerim cursum et tramitem.*

Majorem admirationem habebit, quod nusquam praesentiae reali Christi in eucharistia, data opera, institerim vindicandae ; sed tantummodo, occasione data, ex quibusdam locutionibus Patrum umbram aliquam difficultatis depulerim. Attamen, praeterquam quod non omnia suscepi tractanda quae ad eucharistiam pertinerent, sed plerumque omissis locis apologeticis me converti ad eos unde theologicam lucem acciperet fides quaerens intellectum, aliae gravioresque rationes non defuere, cur opus non assumerem a tot tantisque theologis jam abunde navatum. Imprimis resultare mihi videbatur satis realitas praesentiae dominicae ex omnibus quae in decursu totius tractatus allegata atque disputata sunt, maxime circa sacrificium sive Domini sive Ecclesiae. Accedit quod revera non potest nisi frivole negari constantem fuisse hac de re, jam inde a primo saeculo, Ecclesiae fidem. Quis hodie exegeticis cavillationibus novatorum sexti decimi saeculi assentiatur ? irnmo protestantes, vel maxime (ut aiunt) liberales, eo devenerunt ut praesentiam realem in sacris literis traditam faterentur, praesertim a Paulo apostolo (ut suo loco commonebimus). Istud autem theologo sufficit : siquidem theologiae proprie dictae fontes sunt revelationis divinae documenta ; quorum si quis negaverit auctoritatem, non ad eum ft sermo theologicus, qui semper dirigitur ad credentes. Credentium tamen bono consulens sacra doctrina etiam incumbit solvendis rationibus, « si quas inducit contra fdem » adversarius qui « nihil credat eorum quae « divinitus revelantur » (I S. 1, 8). Quare et persecuti sumus illos qui, dum recte interpretantur Paulum, alienam ejus mentem volunt a mente Damini ; sicut et rem cum illis habuimus qui, circa materiam nostri sacrificii, contrariam opinati sunt Ecclesiae praesentis doctrinam doctrinae Ecclesiae antiquioris.

In exponenda doctrina, plerumque tractavi seorsim quid diceret adumbra-

retve Scriptura, quid expressius (raderent Patres doctoresque nostri : quorum si nimias videar concatenasse sententias, facile mihi ignoscet, quicumque sentit non theologi partes esse, ut sua inventa in medium proferat, sed ut ea quae a Patribus ac docloribus demum addidicerit, referat sincere, polita modo atque ordinata, et, si opus est, distincta. Mediaevalium autem quorumdam hominum, cum Occidentalium tum Orientalium, non ita primariorum, aut etiam schismate infectorum, ea mente adduxi aliquando placita atque, effata, non ut fidem facerent tanquam authentici fidei magistri, sed ut doctrinae antiquitus sibi a majoribus traditae testimonium aliquod redderent historicum, interim laudes delatas forte unius vel alterius scriptis, puta Nicolai Cabasilae, noli ducere nimias, cum vix ullae forent homine dignae, si tanta circa Ecclesiae unitatem claruisset sollicitudine ac sollertia, quanta circa sacramenta fidei. Quare nec sibi visi sunt catholici theologi, retroactis saeculis, in commendatione foetuum ejus culpabiles, sed potius commendabiles, juxta Moysis sensum : Quis tribuat ut omnis populus prophetet ? *et apostoli Pauli* : Dum omni modo... Christus annuntietur.

Equidem, non tam disputandi gratia, quam elucidandi, scripsi ; neque id rursus, ob acuenda ingenia aut eruditionis laride decoranda, sed ut aedificetur fides, et ditescat intellectus fidei, ad percipiendam omnem utilitatem doni Dei : in laudem gloriae gratiae suae, in qua gratificavit nos in dilecto Filio suo. In quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum, secundum divitias gratiae ejus, quae superabundavit in nobis, in omni sapientia et prudentia : ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suae, secundum beneplacitum ejus, quod proposuit in eo, in dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, quae in coelis, et quae in terra sunt, in ipso. (Eph. I6).

Est enim theologia scientia quaedam speculativa veritatis revelatae, sed ealenus revelatae, quatenus conduceret ad finem fovendae pietatis. Quare Paulus apostolus iham nominat agnitionem veritatis quae secundum pietatem est (Tit. I1). *Nec proinde locum sibi vindicat in theologia ullum, si quid pietati fovendae est ineptum, interea quanquam rerum summe nobis ad profectum praestantium ac valentium, scientia tamen est theologia : et quidem scientia proprie dicta, quae est ordinata cognitio, ex suis principiis pendens, et connexas habens inter se partes cohaerentesque, organici cujusdam corporis instar. Quare nulla theologiae pars, nulla alicujus provinciae theologicae particula, sine sua comporte ac commembro potest totaliter explorari aut solide muniri. Quod exprobrant quidem theologiae quidam parum methodi argumentaiivae gnari : quasi inde in* systemata rueremus. *Pereant utique systemata, quae sunt, ut quidam scripsit aequissime, « ruina theologiae » {Cardinalis Billot,* De Ecclesiae Sacramentis 1, V26). At *aliud est systema, aliud corpus doctrinae. Corpus doctrinae est cohaerens utique, sicut veritas cohaerens est : cujus nullum elementum potest cum altero pugnare, et, si in necessariis versemur, nullum sine jactura alterius pessumdari potest : adeo ut totum convellas, si vel unum*

lapidem moveas. Ubi summa laus est. veritatis, nec ullum falsitatis praejudicium. At systema aliud est : non ex principiis disciplinae (qui in theologia articuli sunt fidei) deductum, ac inferens sub se conclusiones multiplices, ex quarum complexu exsurgat novum notitiae incrementum et parties : verum hypothetica quaedam rerum explicatio, cui demonstrari non competit, nec esse demonstrationis principium, sed suppeditare tantum rebus formam cujusdam ordinis atque concentus a mente artificiali, cujus ope possint facile componi atque coaptari commode. Quae methodus si in scientiis physico-mathematicis utilis est, irnmo necessaria, ubi relationes quanlitativae demum inter mensurabiles agentium naturalium effectus indagantur, non autem investigantur rerum aut virium essentiae, quae proinde, conventione facta, eo habitu donantur symbolico, qui pro tempore et adjunctis melius respondeat fini intento : certe in theologia aliter res habet, ubi proprie quaeritur quid sit, vel quomodo se habeat secundum se, illud circa quod est fides. Nulla igitur theologia est, quin systemata respuat, requirat autem articulationem complexionemque organicam : cujusmodi si in hoc libro repereris, scias me non poenitere ; immo confitentem habes reum, adeo ut non putem posse ullam libri partem ei esse plene perspectam qui non legerit totum. Itaque, sicut a te, prudens lector, veniam peto pro multis quibus laborat defectibus opus examini tuo subjectum, sic deprecor enixe criticos ne me velint condemnare nisi auditum toleranter ab exordio usque ad clausulam. Omnem autem particulam, sicut et summam totius operis, submitto incunctanter judicio cum universi episcopatus tum Romani pontificis maxime.

Angedavi, die 19° Martis 1915, in festo sancti Joseph.

Auctor.

POST-SCRIPTUM

Vixdum opus confectum erat, cum ad castra bellica me spiritualis cura militum divertii. Quo facium est ut scriptis quae inierim prodirent, non possem, quantum oporteret, erudiri. Attamen notabitur hic diatriba Domini R. H. Connolly, O. S. B., *anno* 1916 *edita in* Texts and Studies, *vol.* 8, *η.* 4, *sub titulo* The So-Called Egyptian Order and derived documents ; *ex qua haec duo maxime constitere :*

Primo, *opusculum* **(A)**, *primitus graece conscriptum, cui pro sua versione coplica et arabica (deficiente textu originali) assignatum esi aetate nostra nomen* Constitutiones Ecclesiae Aegyptiacae *(vel etiam, pro versione aelhiopica,* Constitutiones Ecclesiae Aethiopicae), *cujus etiam paries quaedam notabiles exhibentur latino sermone in* Canonum qui dicuntur Apostolorum et Aegyptiorum Reliquiis' *editis ab* **Hauler** *(Lipsiae,* 1900), *quod quidem opusculum nos saepe saepius in trina sua forma allegabamus, revera nihil aliud esse quam* **Hippolyti** Ἀποττολιχη Ποφάοοσι , *quae censebatur deperdila.*

1. Integra inscriptio libri est : *Didascaliae Apostolorum Fragmenta Veronensia Latina. Accedunt Canonum qui dicuntur Apostolorum et Aegyptiorum Reliquiae.* .Attenditur solum in praesente pars illa *Reliquiarum* quae a pagina 101, 1. 31, decurrit usque ad finem libri.

Secundo, *ex illo opere esse derivatos* Canones Hippolyti *(B) qui feruntur, a corruptore quodam el inlerpolalore longe juniore compilatos.*

Hinc, sicut augetur in immensum valor et auclorilas ipsius .4, *cujus tenore nobis exhibetur lilurgia, non dicam Ecclesiae Romanae, sed tamen romana quaedam ineuntis tertii saeculi, sic non parum vilificatur B, cui ceterum nonnisi rarissime alludebamus.*

Poslquam suas conclusiones efformarai proprio marie Connolly atque confirmaral, advertit easdem esse in Alsalia jam anno 1910 *elaboratas atque evulgatas ab* E. Schwartz, Ueber die pseudoapostolischen Kirchenordnungen, *in* Schriften der wissenschaftlichen Gesellschaft in Strassbiirg, *n.* 6.

Alia quae forte occurrent ex novissimis fontibus depromenda, suo loco passim adnolabunlur.

Ex exercitu Canadensis Dominii transmarino, die 11° *Febr.* 1919,
in festo Apparitionis Virginis Immaculatae.

*
◆ ◆

Quod si miraris, amice lector, quam longa interposita sii mora edendi librum, scias facium esse iniquitate temporum ut tentaminibus bene multis nihil proficeretur, donec concrederetur negotium iypographis Bisunlinis officinae cui nomen Imprimerie de l'Est ; *quorum tandem opera confectum est, Deo favente.*

Romae, die 27° *Januar.* 1921.

Praeler Reverendum Dominum j4. *Landgraf, S. Th. D., alumnum Collegii Germanici in Urbe, el sodalem meum carissimum, Patrem G. Salel, S. J., quorum uterque in apparanda edilione operam mihi navavit strenuam simul ac perutilem, non possum quin gratias reddam amplissimas viro egregio, Patri* -4. *d'Alès, S. J., in Inslilulo Catholico Parisiensi Sacrae Theologiae lectori, qui non solum censoris munere amice functus est, sed etiam, exemplo carilalis insigni, mendis lypographicis integrum opus sua manu depurgavit.*

ABBREVIATIONES

QUIBUS UTEBAR, HAE SUNT

A. H. *Analecta Hymnica Medii Aevi,* cd. G. M. Dreves, S. J., et C. Blume, S. J., accedente H. M. Bannister, tom. 1-55, 1896-1915.

B Brightman, *Liturgies eastern and western.* Vol. 1. *Eastern liturgies,* 1S96.

C. S.C. 0. *Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium,* accurantibus L. B. Chabot, etc.

D. H. Denzinger. *Enchiridion Symbolorum* etc. 10, ed. Bannwart.

D. A. C. *Dictionnaire d'Archéologie chrétienne el de Liturgie.* Dom Cabrol et Dom Leclercq.

D. B. *Dictionary of the Bible,* edited by J. Hastings.

D. T. C. *Dictionnaire de Théologie Catholique.* A. Vacant. E. Mangenot.

F. D. *Didascalia el Constitutiones Aposlolicae,* cd. Funk, 1906.

F. P. *Patres Aposlolici*2, 1901, ed. Funk.

J. T. S. *Journal of Theological Studies.*

L. B. Le Brun, *Explication... de la Messe,* 177-7-1778.

P. G. *Palrologia Graeca,* accurante J. P. Migne.

P. L. *Patrologia Latina,* accurante J. P. Migne.

P. 0. *Patrologia Orientalis.* R. Graffin et F. Nau.

P. S. *Palrologia Syriaca.* R. Graffin.

R. Renaudot. *Collectio liturgiarum Orientalium.*

R. S. R. *Recherches de Science Religieuse.*

S. Th. IS. 1,1, 1m. Sanctus Thomas, *Summa Theologica,* 1“ pars, quaestio 1, articulus 1, ad 1m quod objicitur. Quibus aliae accedunt abbreviationes usitatae apud commentatores Sancti Doctoris.

T. a. S. *Texis and Studies. Contributions to biblical and patristic literature.* J. Armitage-Robinson.

T. u. U *Texte und Untersuchungen zur Geschichle der allchrisllichen Lileralur.* 0. v. Gebhardt, Adolf Harnack, Carl Schmidt.

ELUCIDATIONUM SERIES

I. *Debetur Deo sacrificium latreulicum el propitialorium ; cujus oblalio polesl differre realiler ab immolatione, nec polesl non differre realiler a diuina acceptalione el humana parlicipalione.*

II. *Passio Christi fail sacrificium proprie dictum, nullo veri sacrificii carens elemento, aul invisibili aut visibili.*

III. *Christum in coena sacerdolaliler obtulisse suum corpus ad cruenlam passionis immolationem, persuadetur primo ex narratione coenae in se considerata.*

IV. *Persuadetur idem ex narratione coenae collata cum figuris foederis mosaici et paschalis legalis.*

V. *Persuadetur etiam ex narratione coenae collata cum Epistola ad Hebraeos sacerdotium Christi secundum ordinem Melchisedech enarrante.*

VI. *Suadetur tandem ex comparatione inter coenam et promissionem eucharistiae.*

VII. *Confirmatur ex triplici coenae circumstantia.*

VIII. *Illustratur exhinc doctrina Patrum et Theologorum de habitudine Christi ad obligationem moriendi.*

IX. *Concluditur quaenam sit unitas ex coena et passione ; quaenam ex apparente sacrificio panis vel vini, ei reali sacrificio corporis atque sanguinis Chrisli ; quaenam doctrinae de veritate sacrificii eucharistici, cum doctrina de realiiate dominicae praesentiae.*

'/ X. *Illustratur illud historia ac doctrina Concilii Tridentini.*

'Vxi. *Non sine ralione congrua valde Christus in coena factus est particeps cibi atque polus eucharistici.*

XII. *Oblalum in coena et redditum in passione sacrificium Christi consummationem aliquam accepit in resurrectione et ascensione, perseveratque in aeternum, ut constat ex Scriptura, Palnbus et ratione theologica.*

XIII. *Cum statu illo viclimali connexa apparel dignitas quae Christo competit altaris aeterna.*

XIV. *Cohaeret et traditum nobis dogma de intercessione Christi perpetua.*

XV. *Hinc judicari facile potest de diversis sententiis ad sacrificium coeleste spectantibus.*

XVI. *Instituit celebrandum a nobis Christus ritum eucharislicum.*

XVII. *Cui veram indidit rationem sacrificii a nobis in terris offerendi coelestis.*

XVIII. *Minime per duo saecula Patres latuit in celebratione eucharistica corpus et sanguinem Christi Deo a nobis offerri.*

XIX. *Fusius apud posteriores Patres et Theologos constat ipsam passionis hostiam offerri Deo a nobis in commemoratione quadam sacramentali passionis.*

XX. *Quo eliam perlinet, quod cibus eucharisiicus est exhibitus a Patribus ut participatio sacrificii cruenti.*

XXI. *Similiter perspexere Patres et Doc-*

lores offerri in missa ipsum sacrificium coeleste.

XXII. *Consequenler intellexere participari in communione eucharistica ipsum coeleste sacrificium.*

XXIII. *Quanquam esi sacerdos omnium nostrorum sacrificiorum Christus, lamen nullam elicit ipse respectu singulorum oblationem novam.*

XXIV. *Variis modis peccatur contra rectam sacrificii eucharistici aestimationem, dum aut communio intra elementa constitutiva sacrificii ingeritur, aut censetur Chrislus nulla in nostro sacrificio affectus proprietate vidimali intrinseca, aut per nostram litationem putatur tali proprietate affici.*

XXV. *Fructus ex opere operato sacrificii exponitur in quo silus sit; distinguitur a fructu ex opere operato sacramentorum; et ostenditur unde sit finitus.*

XXVI. *Praecipuum locum in offerendo oblinet Ecdesia, atque in valore sacrificii regulando Ecclesiae devotio.*

XXVII. *Cumulative conferunt ad illum valorem mensurandum sacerdos celebrans, fidelis slipem dans, el populus adslans.*

XXVIII. *Unde habes quomodo computari possit fructus missae; quidve sentiendum sit de obligatione celebrandi tot missas quot sint accepta stipendia.*

XXIX. *Fidelibus vivis obvenit fructus missae et per modum veluli proprii quaestus el per modum suffragii. Fidelibus autem defundis hoc allero certe modo.*

XXX. *Nequaquam potest offerri sacrificium ex parte infidelium, aliorumve quovis modo extra visibilem Ecclesiae societatem versantium.*

XXXI. *Potest tamen rite offerri pro vivis isliusmodi omnibus per modum suffragii, et prodesse illis respective omnibus ex opere operalo.*

XXXII. *Pro catechumenis defundis licet offerre specialiter. Ouod etiamsi non liceat pro defundis acalholicis, tamen his polesl (positis ponendis) succurri per sacrificium missae communiter. Pro excommunicatis autem resipiscentibus, post mortem absolutis, potest offerri et specialiter el publice.*

XXXIII. *Frudum feri missa sacerdotis ab Ecclesia praecisi aul exauclorati, non lamen sine Ecdesiae opera.*

XXXIV. *Perficitur sacrificium consecratione sola. Respectu aulem consecrationis faciendae nulla gaudet efficacia aul necessitate epidesis; quanquam sapienter esi instituta et locum habet aptum.*

XXXV. *Jure meriloque sanctus Thomas in consecratione sanguinis formalia reputavit verba quaedam demonstrationi sanguinis annexa. Aliunde Scolus recte sensit, praeter verba formalia, alia requiri narraliva, sine quibus nec illa sinceram formae rationem apud nos haberent. Praeler verba autem formalia et narraliva, non constat utrum necne alia sint necessario usurpanda interpellation.*

XXXVI. *Eucharistia est sacramentum communionis ad Christum.*

XXXVII. *Eucharistia est sacramentum communionis ad Ecclesiam.*

XXXVIII. *Eucharistia est sacramentum nostrae resurrectionis.*

XXXIX. *In eucharistia* signum tantum *est aliquid permanens compositum ex speciebus et verbis.*

XL. *In eucharistia corpus Christi veram habet rationem* rei et SIGNI.

XLI. res tantum, *in nos per eucharistiam inducta, esi quaedam participatio gratiae Christi, quae est absolute summa.*

XL1I. *Non minus quam in aliis sacramentis causal in eucharistia* signum tantum *veritatem ejus quod significatur respectu* rei et signi.

XLIII. Signum tantum *nullam habet immediatam causalilalem aul significalionem respeclu* rei tantum.

XLIV. *Ex indole eucharistiae sacrificali salvatur el formalis unitas sacramenti in speciebus duabus, el in singulis integritas.*

XLV. *Est unum, secundum rem, eucharistiae sacramentum per omnes temporum ac locorum differentias, quanquam apparenter plurale.*

XLVI. *Baptismus eo demum incorporat hominem Christo, quod continet votum eucharistiae. Inde sequuntur varia discrimina inter eucharistiam el baptismum, quoad* rem et sacramentum, *quoad* rem tantum, *el quoad usum sacramenti.*

XLV1I. *Neque reliqua sacramenta dant gratiam sanctificanlem nisi ex quodam volo eucharistiae; neque ipsa eucharistia sine aliis sacramentis administris.*

XLV III. *Non est per omnia similis causalitas inslrumenlalis respectu gratiae sanctificantis in eucharistia el in celeris sacramentis ; sed horum causalitas se habet ad causalitaiem illius ut ad perfeclivam dispositiva.*

XLIX. *Eucharistia, sive corporaliter manducata, sive saltem percepta in volo, esi necessaria, necessitate medii, omnibus hominibus ad salutem.*

L. *Ad reddendam rationem praesentiae reatis Christi in eucharistia, est admittenda ejusmodi conversio, qua panis nullatenus in nihilum reducatur, corpus Christi nullatenus aut producatur aul adducatur, aul quicquam patiatur; sed tota actio conversiva recipiatur in substantia panis, quae ita positive mutetur in corpus Christi immutatum, ut verus sil nexus ex parte rei inter desilionem panis et praesentiam corporis Christi : pane scilicet desinente in corpus. Qua ex genuina iranssubslantialionis ratione sequuntur quaecumque circa Christi praesentiam el conditionem, circa conservationem specierum ac corruptionem, philosophari sobrie possunt.*

LIBER I

DE SACRIFICIO DOMINICO

Elucidatio I.

Debetur Deo[4] sacrificium latreuticum et propitiatorium; cujus oblatio potest differre realiter ab immolatione, nec potest non differre realiter a divina acceptatione et humana participatione.

CAPUT I

DE SACRIFICIO IN GENERE.

Priusquam ad illustrandum sacrificium corporis et sanguinis Christi perveniamus, necesse est quaedam de natura sacrificii in genere spectati, praemittere. Quapropter dicendum erit primo de ratione sacrificii *laireiilica,* secundo de ratione ejus *propilialoria.* Postquam vero de *oblatione* sacrificii actum erit, deveniendum ad ejus *participationem.*

§1. De ratione sacrificii latreutica.

Duobus assertis conJnetur doctrina de oblatione sacrificii ut latreutici' : 1° deberi Deo invisibilem quamdam nostri oblationem internam ejusmodi quae ad nullum alium dirigi possit eadem sine piaculo grandi ; 2° externe et sensibiliter esse eamdem significandam.

Sectio I. — Primum assertum.

Omnia propter Deum sunt facta assequendum eo modo quo singulorum naturae convenit. Rationabilia autem prae ceteris Deum cognitione participant, immo, Deo ita statuente, possidebunt, si tamen digna fuerint ; ad hocque a Deo et moventur et adjuvantur et perducuntur. Consentaneum igitur est merito atque juri summae boni-

1. Multi recentiores censent coli primario per sacrificii latriam Deum ut dominum vitæ et mortis ; quod sic intellegunt, ut debeat quidem homo (quantum per seipsum stet) ad agnoscendum supremum illud dominium Dei se destruere et morti tradere ; quod tamen quia non liceat, ideo substituat pro se homo alias res, animatas vel inanimatas, destruendas, in honorem Dei.

Sic Lugo (De *sacram, euchar.,* disp. 19, sect. 1, η. 5) : « Sacrificium esse protestationem, qua « homo profitetur se habere totum suum esse a « Deo, et ideo dignum esse Deum in cujus hono- « remet cultum idem esse et eadem vita consu- « matur, et destruatur; quod quia regulariter non « licet, offertur pro vita propria vita seu entitas « alterius rei, protestando eodem modo nostram « vitam oblaturos, si liceret et oporteret. » Quam juxta explicationem sacrificium, ut latreuticum, non significaret aliquid ex sese hominem perficiens, sed in deterius adducens. Positio autem illa nec rationi satisfacit (quippe quia citra peccati suppositionem nulla inflictio mali habet rationem illam perfectivam, quæ virtuti omni inesse debet : est autem religio, tamquam justitiae pars, una ex virtutibus moralibus), nec testimonio ullo Patrum comprobari potest, quanquam advocatur aliquando in istum sensum Eusebius Caesariensis *(Demonslr. Evangel.* 1. I, c. 10. P. L. 84-85), sed immerito : cum is sacrificii rationem non latreuticam aut eucharisticam solum, sed utique propitiatoriam atque piacularem expendat, ad quam pertinet, ut videbimus, ut pro poena mortis, non solum temporalis, sed et æternæ, mortificatio seu occisio animantis rependatur. Quare nos, duce utentes sancio Thoma, non rationem sacrificii latreutici vitæ hominum inimicam expoliemus, sed amicam, rati cultum sensibilem adhiberi ab hominibus, secundum se, non ideo ut per vitæ existentiæve amissionem a Deo, qui est ipsum Esse subsistens perfectionemque vivendi omnem obtinet, elongentur, sed omnino * quia per hujusmodi actus proficimus in « Deum r (3 Cg. 119, § 3}. Per prius igitur, in enodanda quæstione de sacrificio, spectari debet Deus ut finis noster, seu ut summa Bonitas, perfectiva rerum omnium. Acutam crisim lugoniani placiti circa affectum nosmetipsos destruendi in honorem Del, vide apud Zachariam Pasqualigo, *De sacrificio novae Legis,* quaesi. 6, n. 5. Romae 1707, t. 1, p. 6.

tatis1 (seu causae primae cui finis nullus praelucet, sed ipsa est finis ultimus), ut factorem suum, provisorem beatoremque homo illo cultu interno prosequatur, quo decet eum colere Summum Bonum, a quo sunt omnia bona ; nec ulla, nisi ad ipsum ordinata, sunt bona ; in ipsoque cumulantur, qui est solus bonus, et ipsa una omnium bonorum bonitas.

Quare sanctus Thomas : « Inter alia c quae ad latriam pertinent, singulare vi- « detur esse sacrificium; ...exterius autem e sacrificium repraesentativum est interio- « ris veri sacrificii, secundum quod mens « humana seipsam Deo offert. Offert r AUTEM SE MENS NOSTRA DEO, SCILICET (QUASI SUAE CREATIONIS PRINCIPIO, QUA- « SI SUAE OPERATIONIS AUCTORI, QUASI « suae BEATiTUDiNis fini ; quae quidem « conveniunt soli summo rerum principio. « Ostensum est autem [enim?] supra quod « animae rationalis causa creatrix solus « Deus summus est ; ipse enim [etiam ?] « sohis homini® voluntatem potest incli- a nare ad quodcumque voluerit, ut supra « ostensum est. Patet etiam ex supcriori- « bus, quod in ejus solius fruitione ulti- « ma hominis consistit felicitas * » (3 Cg. 120, § 7).

Quod igitur se totum Deo dedat, mancipet atque submittat, primum est hominis maximinnque officium, cui nomen imponitur latria.

Quia autem divina Bonitas principium est diffusivum totius boni ad nos derivati, consentaneum latriae est ut recognoscantur, gratiis actie, beneficia a Deo in nos collata. Quare omnis latria secum fert eucharistiam.

Praeterea, cum sit eadem Bonitas prima unus fons unde exspectari possit summum bonum ceteraque bona ad ipsum adipisccndum conducibilia, quicumque se devovet summo bono prosequendo, eo ipso expetere se perhibet auxilia Dei atque dona : quae eo convenientius illi obtingent, quod liberalitate non se sinit vinci Deus. Unde sanctorum est effatum : « Quanto « aliquis se arctius Deo adstrinxerit 3 et « liberaliorem erga summam majestatem « se praestiterit, tanto eum in se libera- « liorem etiam experietur, et ipse in dies s magis idoneus erit ad gratias et dona « .'piritualia uberiora recipienda» (S. Ignatius de Loyola, *Conslilulîones Socielalis Jesu,* P. 3, c. 1, § 22). Quare omni latria etiam involvitur quaedam impetratio.

Sectio II. — Secundum assertum.

Jam vero, pro natura nostra, praesenteque rerum conditione, ubi nonnisi per sensus et sensuum organa homo aut capit

1. Ut cetera officia, ita potis-imum officium latriæ, ultimo refunditur, non in omnipotentiam divinam, qua Deus tenet omnia in esse, sed in bonitatem seu amabilitatem subsistentem, quae omnia vocat ad se, postulans jure suo omnem amorem, ita ut si quis Deum non appetat, is a bono aversetur et in malum se vertat. Utique prius etiam ad interventum divinae voluntatis, legem ullam libere statuentis, quaestio oritur, cur debeamus voluntati divinae, si imperet, obsequi. Porro responsio est : quia Deus est ipsa Bonitas, ex sese digna quae ametur, atque superametur. Fundamentum igitur totius officii est meritum divinae bonitatis. At vero quia amabilitas in Deo est ipse amor (cum sit Deus actus purus amoris, ■ nec proinde moveatur amabili, sed sit ipsum amabile), ideo fit ut nec falsus sit sermo quo dicitur fundamentum primum totius obligationis esse voluntas illa, non libera, sed naturalis et necessaria, qua se Deus vult, seu amat suam bonitatem. Nihilominus tamen sicut latriae, ita ceterorum officiorum ratio ultima et primaria non ex ordine agentium petitur, sed ex ordine finium. Est enim finis prima causarum, clavisque totius ordinis moralis. Similiterque videmus in politico vel domestico ordine omnem rationem dependentiae profluere ex exigentia boni communis, cujus quicumque habet curam et sollicitudinem, veluti sibi a natura demandatam, eo ipso praeest.

2. Expressior forte etiam sermo est sancti Doctoris *in Psalm.* 283 : « Dominus voluit sibi « offerri ista, non propter se, quia ipse dixit › *Numquid manducabo carnee taurorum,* sed ut * cognoscamus eum principium omnium bo- « NORUM NOSTRORUM, ET FINEM IN QUEM OMNIA « sunt referenda : et ideo nulli licet offerre « sacrificium nisi Deo. Deus enim est finis, et « nihil possumus ei addere : et ideo debemus eum « glorificare, ut omnia quae facimus in ejus glo- « riam faciamus. »

3. « Conjungi magis cum Deo ac liberalem «se in eum exhibere, est se totum immobiliter « divino servitio mancipare » *{ibid.* DeclaratioT). I Intellegit sanctus Pater : per vota religionis. Qualem analogiam habeant vota ad sacrificia, infra perpendetur in Elucidatione VIII.

illiquid mente aut exercet, necessarium prorsus fuit ut primordiale istud latriae officium sensibilibus quibusdam ritibus indueretur ad dominium summum Dei absolutamque nostram dependentiam significandam aptis, secundum quod monet sanctus Thomas: «Quia vero connatu-
« RALE EST HOMINI UT PER SENSUS COGNI-
« TIONEM ACCIPIAT, ET DIFFICILLIMUM EST
a SENSIBILIA TRANSCENDERE, prOVISUm est
« divinitus homini ut etiam in sensibilibus
« rebus divinorum ei commemoratio fieret,
« ut per hoc hominis intentio magis revo-
« caretur ad divina, cujus mens non est
« valida ad divina in seipsis contemplanda.
« Et propter hoc instituta sunt sensibilia
« sacrificia, quae homo Deo offert, non
« propter hoc quod Deus eis indigeat,
« sed UT REPRAESENTETUR HOMINI QUOD
« SEIPSUM ET OMNIA SUA DEBET REFERRE
« in ipsum sicut in finem et sicut in
« creatorem et gubernatorem et dominum
« universorum » (3 Cg. 119, § 1).

Praeterea aequum omnino est, ut, cum ex parte animi, tum ex parte corporis, homo singularem hanc suam ad Deum relationem et ratam habeat et profiteatur ; quare decuit ut esset ritus quidam corporalis ad ipsam opere comprobandam accommodatus, « ut scilicet homo Deo serviat secun-
« dum illud totum quod ex Deo habet, id
« est non solum mente, sed etiam corpore », sicut de oratione vocali agens, ait sanctus Thomas (2-2, 83, 12, c).

Praeterea non solivagum homo animal est, sed ad societatem, eamque. non unius generis, natum, cujus et auctor, et legislator, et opitulator, et consummator Deus est Optimus Maximus. Quare et socialem prae se ferat necesse est characterem noster Dei cultus, nec socialis esse poterit aut publicus, nisi externis testificationibus signatus atque munitus 1. Respondet igitur sacrificium visibile et exigentiae psychologicae praesentis nostrae conditionis, et debito morali nostrae naturae erga Deum, et necessitati cuidam sociali.

Omni ex parte proinde oportuit, ut homo, in sensibilia, jam certe post lapsum s, provolutus atque demersus, de sensibilibus

1. Hoc tantum titulo, et in cultu quidem tantum sociali, id est domestico aut publico, requiri potuit ex jure naturae legitimus minister legitimave ritus institutio. Jam vero sub lege praesente non justificamur aut accepti sumus Deo, nisi in quantum societatem inimus corporis Christi, quae est Ecclesia ; quare omne sacrificium nostrum nunc de jure divino publicum est, nomine totius Ecclesiae celebratum. Recte igitur Vasquez : « Quamvis in lege scripta,
« imo apud plerasque nationes, instituta fuerint
« peculiaria signa quae pro sacrificiis omnibus
« esse deberent, tum etiam peculiares homines
« ad hoc munus destinati et electi, cum tamen
« ad adorationem et alios cultus religiosos des-
« tinari non consueverint ; tamen sacrificium
* SUAPTE NATURA HAEC DUO NON POSTULAT,
« quia jure naturali, quo sacrificium introductum
« est, cuilibet permitteretur Deum hoc etiam
« genere cultus honorare, ac proinde eligere sibi
« signum aliquod, quod ex se idoneum esset ad
* colendum Deum hoc modo, praesertim vero
« si homines more gentium non in civitatibus
« et oppidis, sed quisque per se habitaret ; quam-
* diu ergo huic licentiae et permissioni juris
« naturalis jure aliquo divino aut humano non
« derogaretur, quisque per se quovis signo ad id
» idoneo sacrificare posset, atque adeo vera ratio
« sacrificii sine tali institutione publica repe-
« riri. » (In 3am pem disp. 220, c. 3, n. 20). Similia Suarez late pertractat in tractatu *De Eucharistia* (disp. 75, sect. 3), et obiter in tractatu *De Incarnatione* (Pars I, disp. 46, sect. I, n. 1). Favetque sanctus Thomas : ante legem, inquit, «erant quaedam ceremoniae non quidem ex
« auctoritate alicujus legis determinatae, sed
« solum secundum voluntatem et devotionem
«hominum Deum colentium » (1-2, 102, 1, c.). Rursusque : «Sacrificia et holocausta offerebant
«antiqui ante legem ex quadam devotione pro-
« priae voluntatis, secundum quod eis videba-
« tur conveniens, ut in rebus quas a Deo acce-
« perant, et quas in reverentiam divinam offere-
« bant, protestarentur se colere Deum, qui est
«omnium principium et finis » (ibid, ad 1m) Sin autem cultus exercetur socialis, necesse est ut publica auctoritate polleat, qui pro republica agat.

2. Utrum in omni conditione humanae naturae requireretur sacrificium disputari potest. In primaevo scilicet innocentiae et beatitatis statu, locum fuisse sacrificiis externis negare videtur sanctus Augustinus, dum scribit :« Exponere
« nos oportet quomodo sil accipiendum quod
« dictum est, *sicut diebus pristinis, et sicut annis*
« *prioribus*. Fortassis enim tempus illud comme-
« morat quo primi homines in paradiso fuerunt.
« Tunc enim puri atque integri ab omni sorde
« ac labe peccati se ipsos Deo mundissimas hos-
« lias offerebant » *(Cio. Dei,* 20-26. P.L. 41,700-701) ; id est, sine signorum ope. Consentire Augustino videtur sanctus Thomas, dum sacrificia inter sacramenta recenset (4 D. 2, 1, 1, 3, c, fi), sacramenta autem ab illo statu

Deum coleret, et singularem suam in primam causam, omnipotentem rectorem, finemque ultimum Deum, reverentiam, obedientiam, tendentiam, cultui cuidam externo mandaret exhibendam singulari. Recteque **Petrus Venerabilis** : « Cumque Deo sacrificare « cessaverit [mundusj, et ipse Dei esse «cessabit» *(Traci, contr. Pelrobr.* P.L. 189, 793).

Unde colligitur, quantum sit facinus et sacrilegium alteri cuipiam praeter verum Deum sacrificium offerre, quod idem est ac si creaturae Creatoris dignitas adjudicaretur, vel in civitate humana privato cuipiam deferretur honor summae majestatis proprius. Ad rem sanctus **Thomas** : « Hoc « etiam videmus in omni republica observari, quod summum rectorem aliquo « signo singulari honorant, quod cuicumque alteri deferretur, esset crimen laesae « majestatis. Et ideo in lege divina statuitur poena mortis his qui divinum « honorem aliis exhibent » (2-2, 85, 2). Excepto autem illo uno divini honoris signo, reliqua venerationis aut obsequii testimonia aliis etiam praeter Deum, puta sanctis, exhiberi eadem possunt. Quare **Augustinus** :« Populus autem christia- « nus memorias martyrum religiosa solem- « nitate concelebrat,... ita tamen ut nulli « martyrum, sed ipsi Deo martyrum, « quamvis in memoriis martyrum, const i- « luamus altaria. Quis enim antistitum « in locis sanctorum corporum assistens « altari, aliquando dixit : offerimus tibi, « Petre, aut Paule, aut Cypriane ? Sed « quod offertur, offertur Deo qui martyres « coronavit, apud memorias eorum quos « coronavit... Colimus ergo martyres eo « CULTU DILECTIONIS ET SOCIETATIS, QUO « ET IN HAC VITA COLUNTUR SANCTI HOMI- « nes Dei, quorum cor ad talem pro EVANGELICA VERITATE PASSIONEM PARA- « tum esse sentimus... At illo cultu, quae « graece latreia dicitur, latine uno verbo « dici non potest, cum sit quaedam proprie « divinitati debita servitus, nec colimus, « nec colendum docemus, nisi unum *t* Deum » *(Contra Faustum,* l. 20, c. 21, P.L. 42, 384-385).

Dare igitur dona et munera [de bonis suis Deo, ad nullum finem alium praeter testificationem atquf. significationem internae suae deditionis, homo jam ab exordiis suae creationis, natura duce, aut etiam ipso Deo auclore, consuevit, ut palet in oblationibus, quas de pecu-

arcet (3 S. 61, 2). Non tamen desunt theologi qui sacrificia illi etiam statui congrua aut etiam necessaria judicaverint. Inter quos forte recensendus est **Suarez**, qui ejusmodi argumentis congruentiam sacramentorum ad illud tempus vindicat *(De sacramentis in genere,* disp. 3, sect. 3, n. 4) quibus etiam sacrificiorum utilitas commonstretur. Certe **Vasquez** (in 3am pcm, disp. 130, c. 1, n. 3) quosdam tacitis nominibus commemorat suos coaetaneos, quibus arriserit deberi Deo etiam ab Adamo et posteris ejus insontibus sacrificiorum oblationes. In qua se esse sententia aperte profitetur **Billuart** (in 3 S. 61, 2, in responsione ad. obj. 3m). Nobis autem videtur satius tenendum cum Augustino et sancto Thoma nullum in statu primaevae elevationis futurum fuisse sacrificium, propter summain qua tunc gauderet homo eminentiam spiritus supra corporalia. At in statu naturae purae insontis (quo noster praesens status, si naturalia tantum consideres, longe deterior est, ut in tractatu de *Gralia,* Deo favente, ostendemus) rectius forsan senseris, propter majorem spiritus cum sensibus permixtionem futurum fuisse necessarium sacrificium latreutlcum.

1. Apposite M. J. **Lagrange** *(Etudessur les religions sémitiques,* 1903,p. 249) : « On rencontre « toujours dans le sacrifice l'idée d'une offran- « de... C'est le seul concept qui groupe les sacri- « flees sanglants et les sacrifices non sanglants.» Idem quoad substantiam in editione 2, 1905, p. 266 et 270.

Ceterum vix intellegitur quomodo nobis Christianis possit istud esse dubium, cum, vel omisso Vetere Testamento, habeamus auctoritatem et Christi *(Maith.,* 513 : *Si ergo offers munus tuum ad allare* etc.— *Maith.,* 2319: *Quid enim majus esi, donum, an allare quod sanctificat donum ? — Mallh.,S Offer munus quod praecepit Moyses),* et Apostoli *(Hebr-,* 6l : *Omnis namque pontifex ...constituitur ...ut offerat dona* etc. — *Hebr.,* δ3-4 : *Ad offerendum munera et hostias constituitur... essent qui offerrent secundum legem munera,* cf. 99 et 111; quibus omnibus Novi Testamenti locis et de sacrificiis agitur, et pro voce *munus* aut *donum* semper habetur in graeco δώρο»), et sanctorum Patrum jam inde a Clemente Romano,et Liturgiarum nostrarum omnium, quibus dona et munera de divinis donis ac datis Deo reddita praedicantur (vide infra, Elucid. XVIH-XX1).

dibus gregis Abel et de fructibus terrae Cain Deo sacrabat L

Quae res, ut deinceps patuit in oleo effuso, vino libalo, pane proposito, thure incenso, reliquisque ejusmodi, eo fiebant Deo sacrae, quod secretae ab aliis REBUS, ATQUE AB USIBUS PROFANIS REMOTAE, SUBTRAHEBANTUR ADEO DOMINIO HUMANO, UT TRANSFERRENTUR IN DEI DOMINIUM PROPRIUM ET QUASI PERSONALE, VEI.UTI IN DIVINOS USUS CONSUMENDAE 2.

Cui oblationi accessit (ex ipsa natura rei) nomen sacrificium. « Sacrificium enim, «inquit **Gulielmus Parisiensis,** est « munus quod offerendo sacrum fit,... et « hoc est proprie sacrificare, ipsum scilicet « munus offerendo sacnim facere » *(De Legibus,* c. 24. Opera omnia, Paris. 1674, t. 1, p. 72).

Constat igitur, sine actuali datione MUNERIS EXTERNI NULLAM FIERI PRAESENTEM sacrificationem : quanquam non absolvitur sacrificium dono visibili, sed illud fiet ut super religionum historiam fundetur nostra doctrina sacrificii. Fundatur enim potissimum super revelationem, contentam Scripturis Sacris, et super rationem, cujus est edicere quid essentialiter pertineat ad sacrificium, quale » hominum natura exigit » *(Trid.,* sess. 22, cap. 1). Historia autem religionum est in fluxu ; circa praehistoriam vero non offeret unquam nisi conjecturas (cf. G. **Foucart,** *Histoire des Religions el méthode comparative,* 1912, Introduction, praesertim, p. xcix, cxlv, clx) ; nec proinde potest ex se sola basim adaequatam aut firmam praebere. Attamen quae facta potissimum invisibili internoque. Quo supposito, aptam dicendus est tradidisse sacrificii definitionem S. **Augustinus,** quam ab eo acceperunt scholastici, ut sanctus **Thomas** (2-2, 85, 2; 3 S, 22,2, c; 3 S. 82, 4, c. et passim) rerumque liturgicanim periti, ut **Durandus Mimatensis** *(Balionale divinorum officiorum,* lib. 1, cap. 9, n. 2) ; quae sic habet : « *Sacrificium « ergo visibile invisibilis sacrificii sacra- « menlum, id esi sacrum signum, esi* v *(Civil. Dei,* 1. 10, c. 5. P.L. 41, 282)3. Duo haec definitio elementa complectitur : unum rationem habens signi, alterum significati. Significatur nostra interna deditio ; significat vero res facta sacra, seu munus a nobis profectum * Utrumque elementum concurrit ad integrandum verum sacrificium ; nec nisi ficte offertur sacrificium ubi desit prius, aut, si desit posterius, improprie.

Quia autem veritas, quae exludit fictionem, accedit sacrificio ex elemento invisibili, inde fit ut aliquando apud Augustinum referunt historici, apta ad illustrandam nostram doctrinam, libenter allegabimus. A factis vero caute est secernenda interpretatio, quae ab ipsis historicis superstruitur. Ad facta pertinere videtur, quod sacrificia Aegyptiorum inde a quarto millenario ante Christum natum fuerunt convivia numini parata ac oblata, ut post multos alios ostendit G. **Foucart** (op. cit., p. 138 sq.). Quod autem oblatio talium conviviorum habuerit in mente Aegyptiorum, etiam magis excultorum, sensum mere realisticum, exclusivum omnis symbolismi (ibid., p. 150 sq.), illud ad interpretationem videtur pertinere, quae propria est auctoris. Ni fallor, valebit etiam de Aegyptiis aliisque illud quod de Semitis scribebat M. J. **Lagrange** O. P. *(Eludes sur les Religions sémitiques,* 1903, p. 266-267) : « Si le sacrifice n'avait été qu'un « procédé culinaire pour nourrir les dieux, « il se serait évanoui aussitôt qu'on aurait « eu des dieux une idée moins abjecte... Qu'il « s'agisse d'un don ou d'une nourriture pré- « parée, on doit faire largement la part du « symbole. » (Nimis radicaliter fortasse in 2 editione, 1905, p. 267 : « Si le sacrifice n'avait été « qu'un procédé culinaire pour nourrir les dieux, « il n'aurait jamais eu de place dans la religion.

1. Ductos illos naturali tantum lege putabat **Cassianus** *(Collai.* 8, c. 23. P.L. 49, 763), cui consentit **Suarez** *(De Religione,* 1. 1,c. 3, n. 4). Ductos lege revelata existimant nostris diebus **Renz** *(Die Geschichle des Messopferbegriffs,* t. 1, p. 20-27) atque **Grimai** *(Le Sacerdoce et le sacrifice de N.-S. J.-C.,* p. 14). Eruditos magisterio utroque et conscientiae naturalis et sapientiae desursum immissae pronuntiavit **Chrysostomus** *(Horn.* 18 *in Genes,* n. 5. P.G. 53, 155), cui aliqualiter videtur favere *Epislola ad Hebraeos* 114. Nulla autem lege, neque revelata neque naturali, volebat illos obstrictos auctor *Didascaliae* (6, 16, 4. F. D. 1, 350).

2. Hinc habes quomodo sacrificia plerumque apud veteres gentes habita sint pro conviviis Deo paratis, ut notissimum est ex historia religionum. Hac vero occasione velim aliquid semel pro semper notatum. Si quando allegabimus historicos religionum, non ea mente illud fiet ut super religionum historiam fundetur nostra doctrina sacrificii. Fundatur enim potissimum super revelationem, contentam Scripturis Sacris, et super rationem, cujus est edicere quid essentialiter pertineat ad sacrificium, quale » hominum natura exigit » *(Trid.,* sess. 22, cap. 1). Historia autem religionum est in fluxu ; circa praehistoriam vero non offeret unquam nisi conjecturas (cf. G. **Foucart,** *Histoire des Religions el méthode comparative,* 1912, Introduction, praesertim, p. xcix, cxlv, clx) ; nec proinde potest ex se sola basim adaequatam aut firmam praebere. Attamen quae facta referunt historici, apta ad illustrandam nostram doctrinam, libenter allegabimus. A factis vero caute est secernenda interpretatio, quae ab ipsis historicis superstruitur. Ad facta pertinere videtur, quod sacrificia Aegyptiorum inde a quarto millenario ante Christum natum fuerunt convivia numini parata ac oblata, ut post multos alios ostendit G. **Foucart** (op. cit., p. 138 sq.). Quod autem oblatio talium conviviorum habuerit in mente Aegyptiorum, etiam magis excultorum, sensum mere realisticum, exclusivum omnis symbolismi (ibid., p. 150 sq.), illud ad interpretationem videtur pertinere, quae propria est auctoris. Ni fallor, valebit etiam de Aegyptiis aliisque illud quod de Semitis scribebat M. J. **Lagrange** O. P. *(Eludes sur les Religions sémitiques,* 1903, p. 266-267) : « Si le sacrifice n'avait été qu'un « procédé culinaire pour nourrir les dieux, « il se serait évanoui aussitôt qu'on aurait « eu des dieux une idée moins abjecte... Qu'il « s'agisse d'un don ou d'une nourriture pré- « parée, on doit faire largement la part du « symbole. » (Nimis radicaliter fortasse in 2 editione, 1905, p. 267 : « Si le sacrifice n'avait été « qu'un procédé culinaire pour nourrir les dieux, « il n'aurait jamais eu de place dans la religion.

3. Cf. ibid., c. 19 et 20, col. 297-298.

4. De relalivitate exterioris signi ad interiorem consecrationem juxta Legem et Prophetas Veleris Testamenti utilia disserit A. **Dillmann,** *Handbuch der allleslamenllichen Théologie* (1895), p. 470-471.

aiiosque post eum veteres theologos verum sacrificium audiat sacrificium internum : « Illud, inquit Augustinus, quod ab « omnibus appellatur sacrificium, signum « est veri sacrificii. Porro aulem miseri- « cordia verum sacrificium est » *(Civil. Dei.* l. 10, c. 5. P.L. 41, 273). « Proinde « verum sacrificium est omne opus quod « agitur ut sancta societate inhaereamus « Deo, relatum scilicet ad illum finem boni « quo veraciter beati esse possimus » (op. *cit.,* l. 10, c. 6, coi. 283). Similiter Gulielmus Parisiensis : « Verum igitur et generale sacrificium quod Deo in primis est « et maxime offerendum, el quod Deus « maxime et in primis requirit, et quo non « oblato non acceptat quod aliquid ei « offeratur, est unusquisque nostrum... « Primum igitur ac principale sacrificium, « quod a nobis requiritur, nos ipsi sumus, « sine cujus oblatione nihil quod Deo « offerimus placitum est, vel acceptum, « cujus placatione aha Deo accepta et « placita sunt » (op *cil.,* c. 28, p. 99-100).

Quia autem proprietas accedit sacrificio ex elemento visibili, inde fit ut apud recentiores verum sacrificium audiat externum ».

Ceterum utrumque elementum solet apud Patres vel scriptores ecclesiasticos in vero et proprio sacrificio praedicari et commendari. Sic de sacrificio in genere vir patristicae disciplinae scholaris et praeco, Procopius Gazaeus, notat : « Docent « inter cetera victimae nostri esse officii « ut singuli suas animas incendant et « quasi munus offerant et consecrent Deo » *(In Leviticum* 2 sq. P.G. 87, 698).

De sacrificio autem Christianorum specialius sanctus Cyrillus Alexandrinus « In sacrificiis enim [nostris] tan- « quam in imagine quodammodo nostras « animas immolamus, Deoque offerimus, « dum mundo atque carnis sapientiae mo- « rimur, et vitiorum mortificationem subi- « mus, ac propemodum una cum Christo « cruci suffigimur, ut ad sanctum purum- « que vivendi genus nos transferentes, con- « versemur secundum ipsius voluntatem » *(De adoratione in spiritu el veritate,* l. 11. P.G. 68, 769).

Pariter Eusebius Caesariensis, sacrificium missae commendans, haec habet : « Sacrificamus igitm Deo altissimo « sacrificium laudis ; sacrificamus sacri- « cium divino spiritu compactum, au- « gustum, sacrosanctum, sacrificamus novo « more secundum novum testamentum « hostiam mundam. At sacrificium Deo « spiritus contritus... Sacrificamus igitur « et incendimus : ex una quidem parte « memoriam magni illius sacrificii, se- « eundum mysteria ab ipso tradita, cele- « branles, et gratias agentes Deo pro salute « nostra, atque religiosos hymnos oratio- « ne?que sanctas illi offerentes ; ex altera « autem parte nosmetipsos totos ei con- « secrantes ipsiusque pontifici (quod est « Verbum) : veluti corpore et animo ja- « centes [ante ipsum immolati]» *(Demonstr. evangel.,* l. 1, c. 10. P.G. 22, 92-93).

Haud minus perspicue apud Latinos Gregorius M. laudibus quibus prosequitur sacrificium missae hoc monitum intertexit : « Sed necesse est ut, cum haec « [sacra mysteria] agimus, nosmetipsos « Deo in cordis contritione mactemus ; « quia qui passionis dominicae mysteria « celebramus, debemus imitari quod agi- « mus. Tunc ergo vere pro nobis hostia « erit Deo, cum nos ipsos hostiam fece- « rimus » *(Dial.,* l. 4, c. 59. P.L. 77, 428)[2].

De sacrificio autem ipsius Christi disserens Leo M. crucem ait praesignatam a prophetis veluti altare « ubi per hostiam « salutarem naturae humanae cei.e- « braretur oblatio » *(Sermo* 55. c. 3. P.L. 5-1, 324)[3].

1. Alio sensu etiam saepe a veteribus dicitur antonomastice verum sacrificium Christi per oppositionem ad figuras quibus praenuntiabatur. Quo casu veritas nequaquam excludit proprietatem seu sensibilem habitum, sed tantummodo legalem imbecillitatem et vacuitatem. Vide Augustinum citandum inElucidatione III.

2. Cf. *Homil.* 37 *in euang.* n. 9. P.L. 76, 1279, ubi laudatur Cassius, Narsiensis urbis episcopus, « cui cum sacrificio valde etiam concordabat « vita. »

3. Quocirca pulchre Thomassinus : « Itaque crux velut ara fuit mundi, in qua universa « fidelium Ecclesia ex omnibus terrarum trac-

Haud dubium igitur est quin recte sacrificii latria exponatur, si in illa ad instar sacramentorum aliquid per modum *signi* et aliquid per modum *rei* distinxerimus. Donatio enim externi doni quanquam habet jam secundum se rationem *rei,* id est verae donationis, tamen non est *res tantum,* sed est *res ei signum.* Interni autem doni oblatio rationem habet *rei lanium.* Ulterius postmodum erit perpendendum utrum necne possit in aliquo sacrificio haberi aliquid per modum *signi lanium.*

Interim vero, ex supradictis de indole latriae eucharistica atque impetratoria, consequitur : omni sacrificio, ut symbolo latreutici affectus, competere etiam duplicem significationem, et eucharisticam et impetratoriam.

§ 2. De ratione sacrificii propitiatoria.

Sectio I. — Cruentorum sacrificiorum vindicatio.

Primo illi fonti obligationis, orienti ex officio latriae secundum seipsum spectato, accedit alter desumptus ex peccato hominis expiando : unde exsurgit indoles sacrificii propitiatoria. Postquam enim homo peccator Deo exstitit exosus offenso, necesse fuit ut delatus honor omnis Deo, oblatumque donum, esset per prius testificativum poenitentiae, atque reparationis vel compensationis alicujus exhibitivum, ne forte contumeliam saperet ab indigno et inimico profectum munus et gratia. Sicut quippe relligione latriae homo insons se profitetur ad Deum conversum ordinatumque, sic peccator, contra debitum ordinem a Deo aversus, opus habet juris divini laesi damna resarcire. Nec delebitur injuria, aut fiet ex facto infectum, nisi compensatione exhibita pro male facto condigna. Quae eo erit condignior, quanto intensiorem requiret nisum amoris in Deum conversi, aversique a malo. Eo nisus autem requiretur intensior, quanto major intercedet difficultas superanda, hoc est, vincendus fortior erit appetitus naturalis boni aut aggrediendum opus magis arduum. Quo etiam fiet, ut non solum reatus noxae (seu offensae, seu injustitiae, seu culpae) compensatione facta redimatur, sed et satisfactione exhibita debitum poenae exstinguatur.

In quo sunt duo distinguenda : unum, quod propriissime dicitur *propilialio,* pro quanto placatur Deus, ordine justitiae quasi commutativae redintegrato ; alterum, quod specialius dicitur *satisfactio,* pro quanto, ultione judicis praeoccupata, suppletur ab ipso reo exercitium justitiae vindicativae. Habet igitur compensatio praedicta duas rationes valde diversas : unam veluti indemnificativam, alteram veluti mulctatitiam ; attamen fert usus ut ambae saepe veniant sub communi nomine propitiationis.

Ex praemissis jam apparet quantae sint in propitiando partes sive *mortis* sive *doloris* ex caritate obeundi : si quidem nil magis repugnat jppetitui naturali hominis, etiam integri, quam aut pati aut mori, nec proinde caritati campum aperit victoriae ampliorem aut nobiliorem (Jo., 1513 ; *Phil.,* 28).

Praeterea, quia peccatum id quasi ex propriis suis importat, ut statim subjiciatur spiritus carni, tanquam dejectus e solio princeps servis insolescentibus, oportuit ad debellationem peccati ut *mortificaretur* caro pullulans peccatorum propaginem. Insuper mortem ex sese meretur omne peccatum aeternam ; cui non praeambula tantum existimatur mors temporalis, sed hac illa inchoatur tanquam parte ex sese integrante. Unde Apostolus : *Stipendia peccali mors.*

Quare poenitentiae protestatio, atque exhibitio reparationis, nullo potuit aptiore ritu peragi quam occisione animalis atque effusione sanguinis, in quo est secundum communem hominum aestimationem vita

« tibus, ex omnibus saeculorum omnium aeta-
« tibus conglomerata, in capitis sui sacramento
« Deo mactabatur · *(De Incarnatione Verbi,* 1.10, c. 10). Cf. eumdem Leonem M., *Serm.* 59, c. 5. P.L. 54, 340.

camis ». Unde factum est ut omnia fere sacrificia ubique gentium cruenta essent, consonante Scriptura : *Sine sanguinis effusione non fit remissio (Hebr.,* 9as).

Non igitur videtur repetenda cruenta sacrificiorum indoles ex ratione simpliciter latreutica, quasi destructio vitae secundum se haberet quo honoraretur Deus, sicut commentantur qui dicunt non potuisse perfecte agnosci colive supremum Dei numen dominiumque in vitam et mortem, nisi per vitae nostrae exstinctionem inflictionemque mortis ; quae tamen cum neque liceret neque deceret, pro ea substitueretur animalis occisio. Quinimmo nihil in destructione operum Dei, seu vitae exsistentiaeve deperditione, inest quo *per se* laudetur Deus Creator, Rector, Finisque renim ultimus ; teste Ezechia rege, cujus haec verba : *Vivens, vivens ipse confilebilur libi (Is.* 381}, vel ipso Christo Domino aiente : *Deus autem non esi mortuorum, sed vivorum (Luc,* 2038). Quare sapientissime noster **Irenaeus** : « Gloria « Dei vivens homo » *(Adv.Haer.,* 1.4,c.2O, n. 7. P.G. 7, ‡037) In suppositione autem peccati requiritur mortificatio camis, non solum medicinalis, sed et poenalis. Quin et morte jam digni sumus, ut dictum est, praeminato Deo : *Morte morieris,* et recordationem ingerente Paulo : *Stipendia enim peccati mors.*

Quare, sicut et mors, ut poenalis, justitiam Dei laudare potest et laudat, sic et cruentum sacrificium justitiae Dei sacramentaliter vel symbolice satisfacit, hoc est satisfaciendi affectum portendit, quantum in nobis est, adjecta spe fore ut in placatae justitiae locum succedat misericordia.

Quod rite exponit **Gulielmus Parisiensis**, primae sacrificiorum causae, ex mero latriae officio ortae, hanc alleram adnecldits : « Secunda causa fuit justitiae « suae et misericordiae vehemens ac. fortis « impressio, quam sacrificia hujusmodi « faciebant. Eo enim ipso quod ad mortem « hujusmodi animalia offerebant mortique « tradebant, seipsos morte dignos ostendebant ; et Deum de justitia mortem eis posse inferre, si secundum merita « peccatorum suorum judicare vellet, ex« presse hujusmodi opere cognoscebant. « In hoc vero quod mors eorum morte ani« malium commutabatur, mors inquam, « quam meruerant, Dei misericordiam erga « se expresse legere poterant 0 *(op. cit.,* c. 2, p. 29).

Jam igitur conclude utram in partem sit dirimenda controversia illa doctorum : sitne destructio rerum oblatarum ut talis (sive formalis sive aequivalens) essentialiter requisita ad constituendum verum sacrificium. Ubi quippe finis primarius et praevalens est solum latreuticus, non videtur requiri destructio, sed sufficit si, juxta verba sancti **Thomae** (2-2, 85, 3, 3m), circa res obtains aliquid fiat, quo intelligantur verti ex humana possessione in mancipium divinum, oppignerandi nostrimet gratia. In quo **Suarezio** consentimus *(De Eucharistia,* disp. 73, s. 5, n. 4-5), neganti requiri destructionem. Ubi autem eminet finis propitiatorius, videtur magis consona destructio aliqua seu occisio victimae ; et in hunc sensum (restrictione igitur aliqua usi) accipimus verba **Bellarmini** (DeMissa, l. 1, c. 2, § ult.), **Vasquezii** (disp. 220, c. 3, n. 22 sq.), **Lugonis** (disp. 19, s. 1, n. 7), recentiorumque plurimorum, inter quos eminet cardinalis **Billot.**

Propitiatio vero, cum habeat rationem compensationis pro laesione divini juris, quaedam agnitio est practica juris laesi : et pro tanto continet erga excellentiam divinam affectum latreuticum. Immo non est nisi species quaedam latriae statui pec-

1. «Es war die Gnadc der Gottheit, wenn sie « stati des eignen die Substitution des fremden « Blutes gestattete ; diess war dic Bedeutung « der Thieropfer » (**Dollinger,** Herden/hum| *und Judenlhum.* Regensburg, 1857, p. 208). Conferas ibid., p. 209, dicta de *voluntario* accessu animalium ad altare apud Graecos. Recentius S. I. **Curtiss,** *Ursemitische Religion im Volksleben des heuligen Orienls* (1903), p. 26 : «Ohne « 1'rage haben die blutigen Opfer einen stell« vertrelenden Charakter. »

2. Recole adnotata supra, et conferas ea quae habet R. **Smend,** *Lehrbuch der alllesla-menllichen Religionsgeschichle* 2 (1899), p. 138-141, ostendens apud veteres sacrificia fuisse per prius dona quibus Deus muneraretur.

catoris congrua. Quare nec ipsa caret, gratiarum actione aut impetratione, hnmo gratiarum actionem importat specialem pro speciali misericordia indignum atque demeritum respiciente ; cl non solum impetrationem veniae prae se fert, sed et venia impetrata, cum tollatur jam obex profluentis in homines divinae bonitatis atque largitatis, cetera etiam bona censentur conciliari. Est igitur omne propitiatorium sacrificium etiam eucharisticum aeque impetratorium.

Sectio II. — Oblationis et immolationis PROPRIETATES DISTINCTAE.

Ex praedictis consequitur, non integrari sacrificium ipsa immutatione, vel, quatenus locum habeat, destructione rei ; sed rei quantumlibet immutatae vel etiam destructae requiri omnino quamdam oblationem 1 ad Deum, eamque sensibilem, ritualem, liturgicam (id est opus liturgi exhibentem, sine quo nulla est litatio). Quae quidem sensibilis oblatio non necesse est ut semper ab immutatione rei realiter distinguatur,sed sufficit, si, ut nonnunquam contingit, ex adjunctis externis censeatur ipso ritu mactativo vel quomodolibet immutativo implicata 2. Ubi autem distinguitur, oportebit ut in aliqua actione consistat ad deditionem ac dedicationem seu consecrationem significandam apta. Cuiusmodi fuit potissimum apud Hebraeos effusio sanguinis ad crepidinem vel super cornua altaris 3, ut notissimum est ex *Exodo, Leoitico, Numeris, Deuteronomio.* Armentum enim extra sacram aedem, etiam ab homine laicali, caesum, eo censebatur Deo deferri, quod per sacerdotem sanguis admovebatur altari, veluti vicario numinis cujus erat praesentia sanctificatum 4.

Asserti autem ratio est, quia, cum sit sacrificium in genere donationis, necesse est ut sensibiliter peragatur aliqua activa doni praesentatio seu redditio.

Patet idem assertum ex *Levilico* 12sq., ubi animalium sacrificio destinatorum occisio aliis praeter sacerdotes permittebatur, quanquam ad hos solos pertinebat occisorum animalium oblatio (cf. *Exod.,* 281 ; *Hebr.,* 51-4).

Patet vel maxime ex sacrificio Christi, qui minime seipsum mactavit, sed permisit interficiendum Judaeis deicidis, quamvis seipsum obtulerit immaculatum Deo {*Hebr.,* 914) ; quod qualiter factum sit, infra perpendetur. Potest igitur mactatio hostiae esse impia, et religiosa atque pia esse ejusdem oblatio ut mactandae vel mactatae. Quippe fuit summum scelus Judaeorum, et sanctissima Christi Domini oblatio sacerdotalis 5.

Jam vero nomen inundationis, si pressius accipiatur, destructionem seu mactationem victimae potius sonat quam oblationem, quanquam non sine respectu ad aliquam oblationem.

Sacrificium ergo integralur proprie ex duobus : nimirum et actu (externo) offe-

1. Necessitatem oblationis ut conlradistinclae ab immolatione notat opportune, occasione data, G. **Foucarl** (op. cit., p. 384).

2. Sed, ut palet, identitas illa realis inter oblationem et immolationem nequii habere locum ubi immolatio ab alio praeter liturgum seu sacerdotem peragitur ; necesse est enim ut oblatio sit opus ipsius liturgi seu sacerdotis.

3. Fuisse primitus inter Semitas in sacrificiis cruentis effusionem sanguinis ad consecratum altare ritum proprie et maxime sacrificalem, consentiunt plcriquc recentiores etiam acalholici. Vide **Wellhausen**, *Skizzen und l'orarbeilcn,* drittes *Itell, Reste Arabischen Hcidenlumes,* 1887, p. 113; **Robertson Smith**, *The religion of the Semites,* 1901, p. 338-341 ; **Marti**, *Gcschichle der Israelilischen Religion,* 1907, p. 42-43; G. A. **Barton**, in Hastings' *Encyclopaedia of Religion and Ethics,* s. v. *Altar (Semitic),* n. 1.

Apud Aegyptios lingebatur cruore os idoli (**Foucarl**, op. cit., p. 142 et 150); similiter apud quosdam pervetustos Hibernos (J. A. Mac **Cullock**, *The Religion of the ancient Cells,* 1911, p. 237).

4. Si fingamus (utrum absurde annon, non hujus loci est disserere) corpus hostiae esse ipsum Dei altare, el hostiam esse ipsum sacerdotem, tunc in hoc consistet oblatio, quod sacerdos proprium corpus immolatum effuso suo sanguine ipse cruentet. Quod revera fierine possit annon, vel quomodo, infra perpendetur (Elucid. XIII).

5. **Suarez**, *De Incarnatione,* disp. 46, s. 1, n. 2.

rendi et immolatione, quippe quia victima VEL OFFERATUR IMMOLANDA, VEL OFFERATUR IMMOLATIONE, VEL OFFERATUR immolata. Neque oblatio, neque immolatio, secundum se solam sumpta, sufficit ad statum victimae conferendum, sed requiritur utraque.

Apud scriptores autem saepissime accidit ut oblatio et immolatio non accipiantur ita stricte, sed pro integra sacrificatione, cujus partes sunt. Quod eo vel magis naturae rerum consonum est, quod in permultis sacrificiis non distinguitur ex parte rei, sed penes rationem tantum, ab immolatione oblatio ; adeo ut utralibet sacrificium realiter integretur. Praeterea, ubi ambae intercedunt distinctae, neutra ad sacrificium pertinet nisi cum respectu ad alteram. Unde factum est ut oblatio et immolatio pro synonymis haberentur, sonaret que oblatio immolationem, atque immolatio rursus oblationem. Quo sensu dicitur Christus et se immolasse pro nostra salute, quamvis non se mactaverit, sed se solummodo obtulerit ad mactationem ; et se obtulisse in ara crucis, quia ibi immolatus ct pro tanto sacrificatus est, quamvis jam antea videatur se obtulisse ad passionem suam sacerdotaliter. Nos autem, quantum poterimus, dum de sacrificio disserimus, ut ratione, ita vocabulo semper distinguemus inter se oblationem et immolationem, proindeque etiam utramque inadaequate a sacrificatione.

Vox quippe *sacrificare* nominat actum sacerdotis sacrificantis, id est donum facientis aut deferentis Deo, et pro tanto ponit in recto oblationem, nec nisi in obliquo immolationem seu mactationem. Ad verum igitur sacrificium sufficiet ut offeratur aliquid aut tanquam immolandum AUT TANQUAM IMMOLATUM **1**.

Habent ex mactatione sacrificia ut sint cruenta. Ea igitur dicuntur sacrificia incruenta, quae carent mactatione : sive nulli connecti!ur immolationi oblatio, ut confinait in sacrificiis rerum inanimatarum: sive, praesupposito aliquo sacrificio cruento, ex quo sortita sit hostia statum victimalem adhuc perdurantem, refertur ad praeteritam immolationem oblatio mea recens, veluti iterans principalem illam oblationem in cujus virtute fit : quo casu sacrificium est incruentum, sed essentialiter relativum ad cruentum, ut amplius exponetur suo loco.

§ 3. De acceptatione sacrificii.

Sacrificio, peracta etiam oblatione atque (ubi locum habet) immolatione, competit insuper duplex *consummatio exlrinseca* : una ex parte Dei, altera ex parte hominum. Ex parte scilicet Dei exspectatur sacrificii *acceptatio ;* ex parte autem hominum congruit sacrificii *participatio.*

Sectio I. — De necessitate ACCEPTATIONIS DIVINAE.

Quod alicui datur, eo tendit ut acceptetur. Si quod igitur munus ab hominibus Deo sistitur, expetitur igitur a dantibus Dei acceptatio. Quae si defuerit, donum non transiit in mancipium Dei, nec proinde sacrum est, sed profanum ; hostia non trajecta est ad Deum, non coelo est invecta ; immo nulla est hostia. Tunc enim ERIT RATA UT HOSTIA. TUNCQUE DEMUM. cum, a Deo suscepta, in divinarum RERUM TRANSIERIT CONDITIONEM ATQUE DIGNITATEM.

Si rejecta autem a Deo est, si despecta, nec respecta, quid jam erit nisi vana corporeae substantiae moles, quid nisi brutalem veritatem potius habere in immolatione, qua tandem peragitur ac absolvitur id ad quod ordinabatur oblatio : ut tandem *esse* solidum et completum consequatur sacrificium. Oppositi? foret solutio, si, praesupposita immolatione, sacrificium ipsa demum oblatione absolveretur,

Praeterea usurpatur saepissime eadem vox *sacrificium* sensu passivo pro re sacrificata.

1. Vox autem *sacrificium* apud scriptores sacros nominat promiscue aut oblationem hostiae immolandae (vel immolatae), aut immotationem hostiae oblatae (vel offerendae) : secundum quod in recto ponitur alterutra pars sacri licii. Si quaeris utra ex his acceptionibus magis proprie et absolute sit vera, respondeo : in casibus ubi praecessit oblatio immolationi, videtur sacrificium suam propriam ac substan-

torum animantium st.ragcs importuna, quid nisi carnium cruorumve foetores atque sordes ? Irritum *sacrificium* est, quod non ratum a Deo est. Irritum *sacerdotium,* cujus non valet pcrtransire ad Deum munus, nec munera divina vicissim possunt devinciri hominibus.

Quod si autem acceptatio locum habuit, jam obligatus censetur Deus erga homines vi sacrificii acceptati. In quantum enim propitiandi vel impetrandi causa fit sacrificium, est ex parte ipsius offerentis quidam attentatus contractus seu pactum, seu foedus, cum Deo : siquidem aliquid offertur Deo eo fine ut acceptans Deus vel ignoscat (sacrificium propitiatorium), vel benefaciat (sacrificium impetratorium). Sed contractus non stat, nisi acceptante Deo id quod est oblatum. Quod si renuat facere Deus, nihil actum est ; nullum inter Deum et homines ictum est foedus. At si acceptavit Deus, contractus jam intercessit bilateralis : et certo necessarioque obtinget homini illud ad quod ordinatum erat sacrificium.

Sectio II. — De significatione EXTERNA DIVINAE ACCEPTATIONIS.

Quia autem ea quae sunt interiora Deo, invisibilia sunt hominibus, ideo factum est ut signum externum divinae acceptationis maxime semper homines expeterent sibi conciliare : illudque eo vel magis, quod, sicut contractus in genere, sic contractus sacrificalis, seu foedus inter Deum et homines, non absolvitur nisi mutua significatione dationis et acceptationis. Quam significationem contingebat fieri dupliciter : aut scilicet arte humana, aut divina.

Arte autem humana, duobus rursus modis fiebat potissimum.

Uno quidem modo inchoative, dum altari infundebatur sanguis hostiae. Qui modus igitur re coincidebat oblationis ritui, sed differebat pro respectuum oppositione : quod enim homo dabat, id altare suscipiebat ; altare autem vices Dei gerebat, numinis veluti praesentia perfusum ; quod igitur altare suscipiebat, id censebatur Deus assumere.

Alter autem modus perfectior erat holocaustorum. Postquam enim oblatum erat sacrificium, puta per altaris cruentationem, frusta lignis imposita incendio vorabantur, eo fine ut sub symbolo ignis Deus censeretur ipse hostias consumere et veluti depascere \

Uterque autem modus erat infirmus, utpote vitio falsitatis obnoxius ; procurato scilicet humanitus signo poterat divina deesse veritas : significante homine acceptum Deo, quod Deo esset exosum.

Divinitus autem solebat intimari acceptatio divina 2 per ignem de coelo lapsum (Gen., 1517, *Jud.,* 619~20, *Paral.,* 21a6, *III Beg.,* IS38), « qui, ut scribit Guliel-« mus Parisiensis *(op. cil.,* c. 24, p. 72) « partem suam sacrificiorum comederet,

1. Vide in *Levilico* 3 11 et 18 quomodo incensa sint veluti quoddam pabulum vel panis Deo, secundum vim hebraici textus et versionemLXX interpretum. Conferas Robertson Smith, *The religion of the Semites,* 1901, p. 338-341, ubi tibi exponitur quomodo in sacrificiis etiam incensorum vel holocaustorum, incendium extra partes essentiales litationis exstiterit, quae sunt et occisio animantis (=immolatio) et cruoris ad altare effusio (=oblatio). Quippe actioni sacrificali quasi ex parte hominum perfectae, accedebat voluti ex parte Dei acceptatio, qua non constituitur litatio, sed constituta jam extrin«ece consummatur, dum ad finem suum pervenit. Perpulchre scripserat Dollinger, *(Heidenlhum and Judenlhum,* 1857, p. 208) de incensione sacrificiorum apud Graecos : « Das « Feuer war das Aneignungsorgan, gleich-• sam der Mund der Gottheit, dem das Opfer « dargebracht wurde, Oder das die Substanz e desselben in Gestalt des Rauches, ihr zu-« fûhrte. »

2. Theodoretus, *In Gen.* 15 17. P.G. 80, 173 : « Quod autem dicitur circa occasum solis « visum esse clibanum fumantem et lampades « ignis [transeuntes inter divisiones caesorum « animalium] : significabat suscepta esse « sacrificia. » Chrysostomus (in h. 1. P.G. 53, 348) et Cyrillus Al. *(Glaphyr. in Genes.* l. 3, n. 4. P.G. 69, 120) intellegunt transitu ignis, divinitatem designantis (Cyril.) et proposita consumentis (Chrysost.), significatum esse (ad morem chaldaicum) pactionis divinae juramentum seu sanctionem foederis : qui interpretatione, ex dictis supra, in idem cum superiore redeunt. De igne circumlambente sacrificia Patrum et Hebraeorum, lege Aphraatem, *Demonstrat.* 4, n. 2 et 3. P. S. pars 1, tom. 1, p. 131-143.

« quasi vice ipsius. » Qui modus erat perfectior \ si quidem a Deo profectum signum vitio falsitatis laborare non poterat. Sed tamen nondum erat, ut videbimus, perfectissimus modus, quippe qui non transcenderet ordinem figurarum. Hostiae enim carnales, etiam coelesti igne voratae, non tamen vere ipsae transibant in sanctitatem divinam, sed praesignabant victimam perfectam, aliquando vorandam igne divinae gloriae et transmittendam in sacrarium divinae sanctitatis, in sancta sanctorum.

§ 4. De participatione sacrificii.

Sectio I.— Participationis vindicatio.

Quod de consecratis Deo muneribus et hostiis soliti sunt homines semper, quantum res ferebat, aliquid per comestionem aut potationem in proprios usus vertere, minime censendi sunt per id fuisse peracti sacrificii violatores, sed potius consummatores. Illo enim tendebat vel maxime sacrificium, ut aditus pateret hominibus ad bona Dei, sive per hostias placati, sive pro muneribus nostris sua nobis retribuentis. Quae divinorum bonorum communicatio ad homines aptissime per convivium significabatur ;* quo Deus pasceret homines de cibis sibi ipsi propriis. Non enim tunc quasi ad vulgarem altaris mensam accedebant, sed sacram, sed divinam, convivae facti Dei ', qui eos ad coenam suam vocaret adsciscerétque commensales 4.* Nec si qui agnus forte aut panis aut calix dividebatur, intellegebatur communis, sed agnus Dei, sed panis Dei, sed calix Dei. Quod ipse Paulus de sacrificiis omnibus cum gentilium tum Judaeorum (ne hic nostra commemorem) pronuntiat universale dogma, dum ad Corinthios scribit de Judaeis primum : *Videle Israel secundum carnem ; nonne qui edunl hostias parlicipes sunt allaris (ICor.,* IO18); deinde de gentilibus : *Nolo autem vos socios fieri daemoniorum ; non poleslis calicem Domini bibere el calicem daemoniorum ; non poleslis mensae Domini parlicipes esse el mensae daemoniorum* (Ï *Cor.,* se-sl). Sicut igitur idolothytorum participes censebantur commensales daemoniorum, sic Dei commensales efficit manducatio theothyti. Commensalitas autem, si qui ea utuntur, maximam habet vim constringendi vinculo arctissimae cujusdam unitatis §. Quem sacri convivii effectum inter causas sacrificandi numerat quintam Gulielmus Parisiensis his verbis: « Quinta causa, familiaritas ad Deum « et appropinquatio. Oblatio namque mu- « nemm et participatio sacrae mensae mul- « tam fiduciam praestant appropinquatio- « nis, et de familia Dei efficit participantes ; « ejus enim censetur esse familia, a quo « pascitur, et de cujus mensa vivit. Quare π manifestum est hujusmodi sacrificia par- « ticipantibus imprimere familiaritatem et « proximitatem ad Deum, dum eos Dei

1. Celerum extendebatur ille perfectior diviniorque modus ipsis holocaustis Judaeorum : cum ignis sacrificii, divina origine sacer *(Levit.* 9 **, 2 *Paralip.* 7 1-i, 2 *Mach.* 18-2Î), juberetur in Lege asservari jugiter *(Levit.* 6 1S), prohibereturquo ignis alienus *(Levit.* 10 1)2 *

2. Communio divinorum bonorum significabatur, inquam, apte per comestionem ; sed devinciebatur seu CONCILIABATUR per ipsam sacrificii oblationem Deo accepti. Quare omnino stabat sacrificium (nec suo fini censebatur impar), cujus nulla importaretur participatio, ut in effusione olei, thuris incensione animantiumque holocaustis contingebat. Tunc enim, etsi non significabatur retributio divinorum bonorum, tamen quaesitum censebatur ad ea jus quoddam. Ubi vero rerum natura participationem fert, ut in incensis, perfectius est sacrificium ex parte nostrae consummationis ; sed perfectius in holocaustis habetur ex parte consummationis divinae. Perfectissimum igitur in genere sacrificii erit illud in quo et holocausti ratio adimpletur, et participatio tamen conceditur : quale fuit illud, et est, quod juxta *Epistolam ad Hebraeos* 13 10-12 simul et est extra portam crematum totum, et prostat nobis tamen comedendum, ut infra late disputabitur.

3. * Die Gottheit... war selbst der Wirth, « indem sie ihre Diener an ihren Tisch lud » (Smend, op. cit. p. 140). Of. Dollinger, citandum infra.

4. Cf. Lagrange, *Eludes sur les Religions Sémitiques,* 1905, p. 246-274; Lesêtre, art. *Sacrifice,* in *Dictionnaire de la Bible,* 5, 1314-1315.

5. Haec epularum sacrificalium ratio et causa qualiter nostris etiam diebus vigeat tn Oriente, vide apud Wellhausen, *Skizzen und Vorarbeiten,* drilles Hefl, *Reste Arabischen Heidenlumes* (1887), p. 122.

« commensales quodammodo efficiebant. « Commensal!tas autem, tanquam summa » communio post commutationem causa- « rum essendi, quae sunt pater et mater, « maxime effectiva est familiaritatis. Prop- « ter quod, cum Deus non posset eis vice « versa comedendo communicare, mittebat a interdum ignem de coelo, qui partem ‹ suam sacrificiorum comederet, quasi vice « ipsius » (op. *cit.*, c. 2, p. 30). Quare communicantem sacrificio sic divinum numen inducit alloquentem : « Per hanc immola- is tionum communionem, per hoc quod ad « mensam istam admittor, cum aliis cul- ‹ toribus tuis, de familia tua et cultoribus a tuis me esse profiteor » (op. *cit.*, c. 24, P- 72).

Quo commercio divino potissimum figurabatur *futura* bonorum coelestium consecutio, ad quae per sacrificium justitiae praepararetur homo, initiareturque per convivium theothytorum.

Sed et *praesens* quaedam figurabatur sanctificatio. Etenim consequebatur res facta Deo sacra sanctificat ionem quamdam sui generis. Dei videlicet cum esset jam prae celeris rebus propria, in divinam quasi transibat rem, perfusam nescio qua numinis ipsius sanctitate atque unctione. Quare *sacrificatio sanctificatio* erat. Nec in alio consistebat munerum aut hostiarum forma vel proprietas sacrificalis nisi in sanctitate illa, qua induta res per sacrificium gaudebat, quamdiu incorrupta perseverabat. Nata vero censebatur sacrificii illa sanctitas quasi invadere communicantes et in consortium divinae sanctitatis non solum destinare, sed el praesens adducere. Factus enim erat homo manducans ex communicatione theothyti quasi ipse theolhylus ; perficiebaturque in eo sumopere significatio sacrificii, quo nihil aliud portendebatur nisi hominem se interius Deo sacrasse atque devovisse, consequenter el conjunxisse.

Communioni autem ad Deum adjungebatur tandem ex participatione sacrificii effectus communionis inter ipsos communicantes ;* ut sapienter annotat Guliel- mus Parisi ensis, hanc prioribus addens sacrificiorum causam : « Sexta, inquit, « causa, adunatio sive unio populi Dei, « videlicet ut una domus fieret et una fa- it milia ex multis personis. Unam enim « familiam et unam domum liberalem « maxime facit communio victualium ; sic « et unam familiam spiritalem unamque « domum maxime facit communio cibo- « rum et potuum spiritalium » (op. *cit.*, c. 2, p. 30).

En habes igitur recensitas omnes causas, cur non solum oblati sacrificii non repugnet naturae atque indoli participatio convivalis, sed et maxime congruat.

Sectio II. — Oblati sacrificii et convivii parati rationes distinctae.

Nec diffitendum eadem actione plerumque et offerri Deo sacrificium et praeparari nobis convivium. Nec tamen per convivalem rationem definiri aut explicari potest sacrificalis quasi per priorem posterior, sed e converso. Non enim eo sacrificium quo convivium, sed eo convivium quo sacrificium ; cum non sacrae sint dapes, nisi quatenus divinae per oblationem sacrificalem et divinam acceptationem factae, nec proinde prostet nobis convivium sacrum nisi praesupposito aut praeintellecto sacrificio. Ad veram igitur alicujus sacrificii proprietatem rimandam et vindicandam non sufficit, si indigitetur convivalis ratio, cum desit muneris oblatio. Nullum enim sacrificium a quopiam agitur, nisi ab eodem profectum in genere oblationis, et quidem sensibilis ; nec quantumvis exaggeraveris convivium mihi (etiam a memetipso) paratum, tamen ostenderis sacrificium a me litatum, quamdiu negaveris a me oblatum. Si igitur Ecclesia habeat sacrificium, oportet ut vere Ecclesia offerat. Si habeat sacrificium corporis et sanguinis Christi, oportet ut vere et sensibiliter offerat corpus et sanguinem Christi. Nec habet sacrificium, si tantum habet, negata oblatione, convivium

1. Qua de re eliam videsis VVollhausen, *op. cit.* p. 119-123, el Dollinger, citandum infra.

ex corpore et sanguine Christi, quantumvis sacrificato olim in cruce, utique a Christo. Rectissime igitur Suarez : «Licet « in veteribus sacrificiis res oblatae et « sacrificatae interdum consumerentur per usum sacerdotis aut populi, tamen neque « id erat commune omnibus sacrificiis, ut « constat de holocausto, neque in his in « quibus fiebat, pertinebat ad essentiam « sacrificii, sed post consummatum [1] sacrificium, fiebat ad significandum ho- « minem per sacrificium acceptari ad divi- noram consortium [2] (£><» *Eucharistia,* disp. 73, s. 5, n. 6).

Vides igitur quam perperam quis agat, si congestis locutionibus Patrum prope infinitis, quibus Ecclesiae sacrificio asseratur competere ut sit convivii praeparatio, inde voluerit arguere hanc demum ex sententia Patrum fuisse eucharistici sacrificii rationem, non ut corpus aut sanguis Christi ab Ecclesia proprie offerretur, sed ut, semel oblata hostia ab uno Christo, jam a ministris Ecclesiae poneretur ante nos in statu cibali[2]. Quanquam enim una actione et offertur ab Ecclesia Christus Deo, et nobis proponitur sumendus, tamen quae una subjecto est actio, eadem habet rationes formales duas omnino inter se dictincfas, quippe ordinem dicentes ad duos terminos inter se oppositos, Deum dico et nos. Quod enim paratur convivium, mihi paratur. Quod autem offertur corpus et sanguis, Deo offertur.

Quod prae ceteris egregie elucidavit suo more Gulielmus Pariensis : «Ecclesia < Dei, inquit, et domus est et templum « ipsius : et quia templo necessarius est « cultus ipsius cura ipsis tribus effectibus « quos supra nominavimus [laudis, propi- « tiationis et impetrationis,] et propter « hoc altare et sacrificium. Et quia domus « multae familiae indiget mensa refectio- « nis, qualis domui et familiae congruit, « non oportet nos probationibus adstruere, « vel declarare quod res una fuit subjecto « altare et mensa, sicut idem sunt tem- « pium et domus. Sed altare dicitur cora- [ci] paratione et respectu oblationis et sanc- « tificationis *[intellege* : sacrificationis], et « omnino ad Deum cujus honori et cultui « deputatum est ; mensa vero compara-

1. Intellege : post consummatam *intrinsece* sacrificationem, flebat *eilrinseca* sacrificii consummatio, consistens in significatione acceptationis.

2. Ut toto suo opere *(Die Geschichte des Mcssopfer-Begriffs,190l)* Renz infeliciter attentavit. Contra talem methodum vero jamdudum haec veluli praescripserat Dollinger (op. cit. 209-210), scribens de epulis sacrificalibus Graecorum : « Von den Brand—, SQhn— oder « Todten — Opfern, so wie von denen, welche, « zur Bekriiftigung eines Eides oder Vertrages « verrichlet, mit einem Fluche belastet waren, « wurde nichts genossen ; mit den ûbrigen « aber verband man eine Opfermahlzeit ; die « Theilnehmenden verzehrlen das gebratene « Fleisch des Thieres, sie tranken dazu von « dem dutch Libation geheiligten Weine, und « GINGEN SO BEI DER GOTTHEIT, VON DEREN « Tisch sie assen, zu Gaste, wâhrend die « gemeinschaflliche dutch die Gottheit geweihle « Nahrung zugleich ein engeres Band unler « ihnen bildete, weshalb auch der Hauplzweck « und das wirksamste Bindemiltel fQr reli- « giOse Genossenschaflen in solchen geweihlen « Schmauscreien besland. Mahlzeit und Op- « FER GEHORTEN DAHER SO WESENTLICH ZU- « SAM.MEN, DASS SELBST DIE BeNENNUNGEN • BEIDER Akte VERWECHSELT WURDEN. » Legesis Ibid., p. 371-373, quomodo Persarum libationes domesticae prius in focum fundi essent solitae quam calices propinarentur. Quocirca observat auctor : « So batten denn die Perser « am Homa ein Opfer das fQr sie zugleich die * voile Bedeutung eines Sakraments... hatte. » Etc.

Radicalius etiam quam Renz, proposuit theoriam convivalem sacrificii (« Banquet-Theory») Revmu' J. Bellord, episcopus milevitanus, in sua dissertatione posthuma (in qua sunt ceterum multa bona contra destructionis assertores allegata), *The Sacrifice of the New Law {Ecclesiastical Reuiew,ju\.* 1905, p. 258-273), ubi haec legis : « There is no death indeed « in it [viz. the Isst supper], nor symbol of « death [!]. The use of the two distinct « species was not a rehearsing of the bloodshed- « ding of the next day; it meant only the < PROVISION OF THE TWO MATERIALS OF A COM- « plete banquet, food and drink... Even if « the chalice had passed away after the prayer « in the Garden, and Jesus had not suffered < death, the Last Supper would still be a full and « perfect sacrifice. » Quod sententiis Patrum postmodum enucleandis recta conlrariatur. Interea jam in Anglia praescripserant sapientissime J. Wilhelm et T. Scannell (op. cil., p. 452) : « It is altogether too gross a notion • to see in the ancient sacrifices nothing but » a banquet in which the gods were supposed « to lake part. The eating of lhe victim accep- « led by God is simply the symbol of the union « with God intended by Ihose who offer lhe « sacrifice. »

« tione et respectu refectionis spiritualis, « et omnino ad familiam cui reficiendae « posita est et parata ; quemadmodum « res una subjecto sacrificium in quan- « tum Deo oblata, et nihilominus cibus « sanctificans comparatione sumentium » *(De Sacramento Eucharistiae,* c. 2, I. 1, p. 437-438).

Quare recte *Concilium Tridenlinum* docuit, illo loco quo Paulus de mensa daemoniorum et cie Dei mensa loquitur, utrobique per mensam intellegendum esse altare (sess. 22, c. 1. D. 939)1, adjecto canone : « Si quis dixerit in missa non offerri Deo « verum et proprium sacrificium, aut quod « offerri non sit aliud quam nobis Christum « ad manducandum dari : A. S. » (D. 948).

Et. haec quidem sufficiant dicta de sacrificio in genere, quale intellegitur et definitur a *Tridentino* « visibile, sicut hominum « natura exigit... sacrificium » (foc. *cil.*, D. 938).

1. Non primus Paulus nomine mensae donavit altare, sed ut recte scribit Smend (op. cit., p. 139) : «Altar und Tisch sind Wechselbegriffe • *(E:*. 41 }** ; noch im Buche Maleachi wird « der Altar der Tisch Jahves genannt (17·1}, « und noch im Priestercodex heisst das Opter, « auch das Blutige, das Brot Jahves *(Leo.* ‹ 3 14 u. ô.). »

2. Exigit hominum natura sacrificium eo modo, quo exigit moralilatem, vel religionem, vel ordinem socialem, sive politicum, sive domesticum. Qua exigentia non praepediuntur aberrationes, cum sit, consequenter ad peccatum originale, natura humana summopere fallibilis et labilis. Porro non ex monstris potissimum requiritur typus authenticus alicujus generis ; nec proinde ex perversitatibus sive morum, sive legum, rectus ordo eruetur, quem approbant leges aeternae mentibus hominum, quamvis caecutientium, objectae. A pari, nec historia magiae sensum tibi aperiet disciplinae hominum religiosae (cf. F. Bouvier, *Magie el Magisme,* in *Dictionnaire Apologétique* d'Alès, torn. 3, col. 61 sq.). Quod velim generaliter notatum occasione scriptorum quorumdam hujus aetatis, inter quos se voluit numeratum A. Loisy *(Essai historique sur le sacrifice,* Paris, 1920). Neque id mirum quidem in homine atheo, cujus nequit certe philosophia religiosa habere quicquam commune cum nostra, quibus constat esse Deum, eumque colendum, ac innotescere mentibus hominum per ea quae facta sunt. Originem igitur cultus religiosi assumens explicandam sine Deo, sine Dei notitia, haec de sacrificiis in communi auctor ante omnia autumat. 1° Praecesserunt necessario religioni erga divinum numen, qualem historia exhibet, artes plus minus magicae, quibus addictas videmus stolidiores inter gentes barbaras (ita ut ab auctore degeneres homines habeantur pro primitivis, trajicianturque retro in praehistoriam corruptiones aetatis serioris). 2° Sacrificium proinde pertinet ad genus illud actionum ritualium, quarum « virtute magico-mystica » censetur influi in vires invisibiles, sive nocivas, eliminandas, sive utiles, regendas, sive tandem benevolas, conciliandas (p. 5-10). 3° Sicut non potuit igitur sacrificium esse primitus symbolum aliquod affectus religiosi, sic nec potuit inter elementa ritus sacrificalis primaeva locum habere munerum oblatio, quippe qua connotetur jam quaedam numinis personalitas : « Il parait impossible de « faire dériver du don rituel toute l'économie des « sacrifices. Car on ne trouve pas à l'origine des * religions l'idée de dieux personnels, que l'on « traiterait par le tribut et par la prière, mais « des forces à peine personnifiées, on pourrait « même dire à peine conçues, que l'on conduit par « la vertu de l'action rituelle » (p. 26). — Cujusmodi asserta non factis quidem probantur, sed praesunt interpretationi factorum (eique violentae, qua ex rebus maximopere inter se heterogeneis una alteram, nec disparatam solum, sed et contrariam nobilioremque, originasse censeatur) : adeo ut totum systema, isti fundamento innixum, nihil aliud sit quam hypothesis quaedam explicativa ; cujus tantus ad summum fuerit valor, quantus est philosophiae substratae, materialism! dico evolutionistici.

Applicatio autem theoriae cum ad dogma scripturisticum mortis Christi piacularis, tum ad sacrificium ecclesiasticum eucharistiae, quae toto libro decurrit, hoc necessario requirit, ut neque Christus obtulerit reapse suam mortem pro nobis, sed Paulus istud ei affinxerit ; neque proinde instituerit Christus celebrandam a nobis suae mortis commemorationem, sed ritus commemorativus adnexus sit cuidam coenae Christianorum antiquiori. Hac enim lege, hacque demum, licebit sacrificium missae, spectatum jam prout commemorationem mysticam alicujus oblationis mythicae (p. 53, 72, 87, 115, 125, 305-306, 359-360, 417, 518-519, 526-528, etc.), aequiparare tandem « mysteriis », quibus mythos suos ethnici repraesentabant, ac proinde simul cum illis refundere uno eodemque processu in primordia religionis magica. At quantum est necessaria oeconomiae systematis ista paulina origo sacrificii nostri,et connotata exclusio oblationis dominicae, tantum impingit in historiam, ut constabit infra (Elucid. XVI) : adeo *myslerium fidei* est, ratione suae historicae institutionis, adversus insectantes christianismi transcendentiam, propugnaculum invictissimum.

Elucidatio IL

Passio Christi luit sacrificium proprie dictum, nullo veri sacrificii carens elemento, aut invisibili aut visibili.

CAPUT Π.

OE SACRIFICIO IN PASSIONE PERACTO.

§ 1. De veritate hujus sacrificii.

Omissis, pro merito, protestantium recentiorum commentis, quibus a Christo Domino satagunt amovere propositum omne mortem suam offerendi in remissionem peccatorum, nobis ex fide constat non solum fuisse Christi mortem redemptricem, hoc est adaequate atque etiam cumulate satisfactoriam Deo pro nobis \ sed et veri habuisse rationem atque formam sacrificii ab ipso Christo oblati. Quod nemo aut negare aut in dubium adducere, salva catholica fide, poterit unquam.

Praeterquam enim multis ante saeculis ab *Isaia* 5310 (secundum lectionem probabiliorem, cf. Gondamin, *Le Livre d'Isaïe,* p. 323 et 343) praenuntiatum illud erat, ipse, instante passione, Christus (ne hic commemorentur verba quibus in novissima coena litasse est postmodum ostendendus) aperte demonstravit se sanctificare, hoc est sacrificare semetipsum pro aliis (υπέρ αυτών αγιάζω έμαυτόν. *Jo.,* 1719).

Cujus sacrificii veritatem, praeter aequiparationem inter manducationem idolothytorum et participationem corporis atque sanguinis Christi, disertis etiam verbis confirmat **Paulus,** aiens Christum, immolatum ut pascha nostrum (το πάσχα ημών ετύθη Χριστό *1 Cor.,* 5Ί), se dedisse hostiam et oblationem Deo suaveolentem (παρέδωκεν εαυτόν υπέρ ημών προσφοράν και θυσίαν τω θεώ ει οσμήν εύωδία *Eph.,* 5, adeo ut sit victima piacularis (ίλαστήριον *Rom.,* 325), victima pro peccato (αμαρτίαν *II Cor.,* 521)[1]* cujus sanguine mundati simus (καθαρίση *Tit.,* 214).

Cui consonat **Joannes,** sive cum expiationem illum vocat pro peccatis nostris (ίλασμδν περί τών αμαρτιών ημών *I Jo.,* 410 et 2«, coll. *II Mach.,* 3'', LXX *Num.* 58, LXX *Ezech.* 44s7), sive cum nos dicit vel purgatos (καθαρίζει I Jo., I7) vel solutos (λύσαντι *Apocal.,* Is) a peccatis nostris per sanguinem illius ; quibus vocibus, sicut et dicto **Petri,** nos aspersos (ραντισμόν *1 Pel.,* I2) pronuntiantis sanguine Christi, evidenter alluditur ad ritum sacrificiorum mosaicura.

Nec minor allusio ad ritum sacrificalem in nuncupatione *agni,* quam Christi facit propriam uterqiie apostolus **Petrus** et **Joannes;** agni scilicet irreprehensibilis et immaculati (1 *Pel.,* I18-1') ; tollentis peccatum mundi, utpote qui agnus Dei sit (Jo., 12B), hoc est Deo sacer ; agni tandem mactati (έσφαγμένου *Apoc.,* 5® et 12, 13®).

Sed si haec omnia deficerent, sufficeret

1. *13.* 5213-1S, 531-13 (coli. *Aci.* 8 32–'5, *I Pd.* 2 M, *Mare.* 9 n, et *Mali.* 8 17). *Mare.* 10 45. *Mali.* 20,β. *1 Pel.* 1 18-19 (έλυτρώθητε). *Apocal.* 5 9 (ήγόρααα). *Eph.* 1 7 (άπολύτρωσιν). *I Tim.* 2 β (άντίλυτρον). *Til.* 2 14 (λυτρωσηται). *Hebr.* 9 12 (λντρωαιν).

2. Cf. **Augustin.** *Ep.* 140, c.29, n. 73; *Enchir.* c. 41 ; *Conlra Maximin.* 1. 1, c. 2 ; *Conlra duas episl. Pelagian.* 1. 3, c. G. P.L. 33, 570 ; 40, 253 ; 42. 744 ; 44, 600. **Cyril. Alex,** *in h. I.* [coll. LXX *Leuit.* 6 25 (18)], cum plerisque latinis interpretibus recentioribusque exegetis, etiam protestantibus et ralionalistis ; contra **Chrysostomum** *(in h.l.* P.G. 61,477 sq.), cui assentiunt **Comely** *(in h. I.)* et **Grimm,** *Lexicon Graeco-Lalinum* 4 s. v. αμαρτία.

abunde luculentissimum et locupletissimum testimonium *Epistolae ad Hebraeos* (414-fi.), quae eo tota tendit ut Christi uno sacrificio, ceteris quibus in lege adumbrabatur anteposito, demonstretur abrogatio veteris sacerdotii et novi subrogatio. Qua comparatione figurae *et* veritatis nihil, ad tuendam proprietatem sacri*fitii,* aptius aut validius desiderari potest.

Praeterea sacerdotium Christi tantopere in Scripturis, sive a Psalmista *(Ps.* ‡09 coli. *Hebr.,* 5ettl°, 6Î0, 71S'17·21) sive ab ipso auctore *Epislolae ad Hebraeos* (ιεεεύ 5e, 71S'17'11 ; Ιερέα αέγαν 10n ; ἀργιερεύ 217, 31, 41δ, 510, 6®°, 72β, 9‘‘; ἀοχιεοέα ριγαν 414) celebratum, necesse tandem est ut corruat, nisi Christus proprie litaverit. : *Omnis enim pontifex ad offerendum munera ei hostias constituitur : unde necesse est el hunc habere aliquid quod offeral (Hcbr.,* 8s, ci. 51). Nec sane erit, semel remota a passione proprietate sacrificali, unde Christo tribuas hostiam, cum eucharistiae non insit ratio sacrificii nisi ex respectu ad passionem indita.

Hanc de sacrificio corporis et sanguinis Christi doctrinam praeter scriptores sacros alii etiam theologi Ecclesiae ab apostolicis inde temporibus constantissime praedicaverunt. Sic antiquissimus ille auctor *Epistolae* quae dicitur *Barnabae* (circa A. D. 72)1 : « Crucifixus vero... ipse pro pec-
« catis nostris, vas spiritus [h. e. cor-
« pus] erat oblaturus in hostiam (προσφέρει
α θυσίαν), ut et impleretur figura facta in
« Isaac qui super altare fuit oblatus. Quid
« igitur dicit apud prophetam ? ...Me pro
« novi populi delictis oblaturum carnem
« meam potaturi estis felle cum aceto »
(Barnab. 7'-». Cf. 8»~3, 51‡ F. P. 1, 58-60, 62, 50).

Sic apud **Clementem Romanum** di-citur Christus » pontifex noster d (Ï *Cor.,* 64. F. P. 1, 182) vel u pontifex animarum nos-
« trarum » (ifeid., 61 ', p. 180), atque etiam
« pontifex oblationum nostrarum » *(ibid.,* 361, p. 144), « sanguinem suum pro nobis
‹ tradidisse et carnem pro carne nostra,
« et animam pro animabas nostris
(ibid., 49‘, p. 162). Quem etiam α pontifi-
« cem sempiternum » nuncupat **Polycarpus** *(Episl.* ‡2 F. P. 1, 310).

Justinus vero alterum illum hircum praeter emissarium vult figuram fuisse Christi, qui « oblatio (προσφορά) erat pro
« omnibus peccatoribus poenitentiam agere
› volentibus # *(Dial.* 40. P.G. 6, 564).

« Isaac, inquit **Tertullianus,** cum a
« patre hostia duceretur, et lignum ipsi sibi
« portaret, Christi exitum jam tunc deno-
« tabat, in victimam concessi a Patre,
e lignum passionis suae bajulantis » *(Adders. Judaeos,* 10. P.L. 2, 626). Quem, in ariete pro Isaac oblato significat um, « opor-
« tebat pro omnibus gentibus fieri sa-
‹ CRiFiciUM, qui tanquam ovis ad victi-
« mam ductus est › *(ibid.,* 13, col. 636).

Post, haec vero tempora quid abundantius aut insiantius praedicatum est in Ecclesia quam sacrificium Christi ? Plurima praedicationis ecclesiasticae specimina sunt collecta in opere erudito cl. **J. Rivière,** *Le Dogme de la Rédemption. Essai d'étude historique*2 (1905) passim, quibus haec pauca praestantiora adjicere licet.

Primus audiatur **Zeno Veronensis** : « Hic inquam agnus perfectus, quia in
‹ ipso MAGNUS ILLE SACERDOS, ρΓΟ mVS-
« terio sua victima inclusus, hodie Deum
« reddidit hominem, quem litavit » (Liber 2, tractatus 55, in die paschae. P.L. 11, 511).

Sanctus **Ephraem** abundat sacrificii illius laudibus, quarum specimen praebent *Hymni Azymorum* : « Sciens agnus veri-
ti tatis sacerdotes rejectos et sacrificatores
α pollutos sibi non sufficere, factus est suo
0 corpori sacerdos et sacrificatorum prin-
« ceps. Sacrificatores populi necarunt prin-
« cipem sacrificatorum. Sacrificator noster
α victima factus sacrificio suo abolevit
α victimas et expandit auxilia sua quo-
α cumque locorum. Nullus agnus agno
« coelesti major. Cum sacerdotes terres-
« tres essent et agnus coelestis, ipse sibi

1. Ut valde probabiliter contendit M. **d'Herbigny, R.S.R., t.1,** p.417 sq. et. 540 sq.

« fuit victima et sacerdos. Digni quippe « non erant sacerdotes polluti olTerre ag- « num immaculatum, victimam pacificam, « quae coelo et terrae pacem afferebat, « sanguine suo omnia pacificante » *(Hymni Azymorum,* hymn. 2, str. 2, 3, 5, 6, ed. Lamy, t. 1, p. 576-578).

Sacrificium Christi eo praestitisse sacrificiis legis vult sanctus **Hilarius**, quod haec sub interminatione maledicti praecipiebantur, oblatum est autem illud ex liberrima voluntate. « Maledictorum se ergo « obtulit morti, ut maledictum legis dissol- « veret, hostiam se ipse Deo Patri volun- « tarie offerendo, ut per hostiam voluntaria maledictum, quod ob hostiae neces- « sariae et intermissae reatum erat addi- « tum, solveretur. Cujus sacrificii alio loco « meminit in Psalmis : *Hostiam et oblationem noluisti, perfecisti aulem mihi corpus* ; « Deo Patri, legis sacrificia respuenti, hos- « tiam placentem suscepti corporis offe- « rendo. Cujus oblationis beat us Apostolus « ita meminit : *Hoc enim fecit semel seip- « sum offerens hostiam Deo* ; omnem humani « generis salutem oblatione sanctae hujus « et perfectae hostiae redempturus » (*In Ps.* 53, n. 13. P.L. 9, 345).

Quin adeo vulgata erat et inconcussa fides Ecclesiae de veritate sacrificii Christi, ut principii instar assumeretur in controversia, quae inter catholicos et haereticos vigebat, qua ratione esset Verbo Incarnato sacerdotium adseribendum : negantibus scilicet contra Arianos catholicis, Christum ratione sublimioris suae naturae sacerdotem (vid. **Epiphan.**, *Haer.* 69, n. 37-39. P.G. 42,260-261 ; A **mbros.**, *De Fide,* l. 3, c. 11, n. 87. P.L. 16, 607) ; tenentibus vero contra Nestorium, ipsum (quamvis ratione naturae humanae) sacerdotem esse simul tamen Deum (vid. **Cyril. Alex.**, *Contra Neslorium,* l. 3, c. 3. P.G. 76, 116-125) ; contra Eutychianos tandem, arguentibus in sacerdote eodem dualitatem naturarum inconfusarum (vid. **Theodoret.**, *Eranisles,* Dial. 1. P.G. 83, 57; **Leon. M.**, Ep. 124, c. 4. P.L. 54, 1064)1.

Doctrinae autem summam circa illius sacrificii veritatem facile ex operibus Augustini colliges, qui haec pronuntiat : « Morte sua quippe uno verissimo sacrificio pro nobis oblato, quicquid cul- « parum erat, purgavit» *(Trin.,* l. 4, c. 13, n. 17. P.L. 42, 899). « Singulari et solo « vero sacrificio pro nobis Christi san- « guis effusus est. » Quod « unum verum et singulare sacrificium multis est « antea sacrificiorum significatum figuris » *(Contra Advers. Leg. el Prophel.,* l. 1, c. 18. P.L. 42, 624). Omnia scilicet quaecumque etiam daemoniis unquam oblata sunt sacrificia, fuere praedicamenta venturi unius « verissimi sacrificii quod pro peccatis « omnium credentium offerri oporteret... « Proinde verum sacrificium quod uni « vero debetur Deo, quo ejus altare solus « Christus implevit, in victimis pecorum « imitata daemonia sibi arroganter expos- « eunt... Hebraei autem in victimis pe- « eorum quas offerebant Deo,... prophe- « tiam celebrabant futurae victimae quam « Christus obtulit. Unde jam christiani « peracti ejusdem sacrificii memoriam cele- « brant sacrosancta oblatione et partici- « patione corporis et sanguinis Christi » *(Contra Faust.,* l. 20, c. 18. P.L. 42, 382-383). Rursusque : « Hic ergo, de « specialiter hominem ex muliere ; aut si quis « dixerit et pro se obtulisse semetipsum obla- « tionem, et non potius pro solis nobis.... «A. S. » *(Analhemalism.* 10, *ad calcem episl.* 17. P.G. 71, 121).Sic **Theodoretus** : «Siergo « munera offerre sacerdotum proprium est, sacer- « dos aulem Christus secundum humanitatem « appellatus est, obtulit vero nullam aliam hos- « tiam nisi corpus suum, corpus igitur habuit « Dominus Christus » *floc. cit.).* Cf. **Petav.**, *De Incarn., 12,* 11, et **Franzelin**, *De Verbo IncarnA,* 516.

1. Sic **Epiphanius** : «Filius, inquit, Patris « quidem Filius [h. e. genitus ex substantia « Patris, non ex nihilo factus] sine ulla dubita- « tione ab illis creditur et adoratur qui vitam « obtinere cupiunt ; pontifex vero factus prop- « terea quod in suo corpore se Patri obtulit « pro genere humano ; ipse sacerdos, ipsa vic- « tima se obtulit, pontificatu pro universa crea- « tura fungens » *(loc. cit.).* Sic **Cyrillus** : « Si quis dixerit non ipsum Verbum quod ex « Deo est, factum esse pontificem et apostolum « nostrum, postquam caro factum est et sicut nos homo, sed velut alterum praeter ipsum

e vero sacrificio latius fortasse disserens, « demonstrarem id non deberi nisi uni « vero Deo, quod ei unus verus sacerdos « obtulit, Mediator Dei et hominum : cu- « jus sacrificii promissivas figuras in vic- « timis animalium celebrari oportebat, « propter commendationem futurae camis π et sanguinis, per quam unam victimam « fieret remissio peccatorum de came et ‹t sanguine contractoium... Hujus itaque « veri sacrificii sicut religiosa praedi- « camenta Hebraei celebraverunt, ita sa- « crilega imitamenta pagani » (op. cih, 1.22, c. 17, coi. 409). Igitur : « Omnia talia multis ‹t et variis modis unum sacrificium, cujus « nunc memoriam celebramus, significa- * verunt. Unde isto revelato, et suo tem- α pore oblato, illa de agendi celebritate « sublata sunt, sed in significandi aucto- ▮ ritate manserunt b (op. *cil.,* 1. 6, c. 5, coi. 231). Tandem : « Hujus sacrificii caro s et sanguis ante adventum Christi per « victimas similitudinum promittebatur ; « in passione Christi per ipsam veritatem « reddebatur ; post ascensum Christi per « sacramentum memoriae celebratur... Sic « inter sacrificia paganorum et Hebraeo- « rum multum distat, eo ipso quod hoc « solum distat, quae cui sint immolata et « oblata : illa scilicet superbae impietati « daemoniorum... ; illa vero uni Deo, ut e ei offerretur similitudo promittens veri- « tatem sacrificii, cui erat offerenda ipsa « reddita veritas in passione corporis et « sanguinis Christi » (op. *cil.,* 1. 20, c. 21, coi. 385-386).

Vides quam alienum sit a traditione Patrum, metaphoricum facere sacrificium illud unde fluxit quicquid veterum sacrificiis insedit unquam veritatis aut imitationis, quicquid nostro etiam missae sacrificio inest proprietatis ; illud dico in quo uno est cumulata atque ad perfectum adducta significatio simul et efficacia sacrificii cum latreutica tum propitiatoria.

Patres omnes persequi otiosum foret, cum definitum ab Ecclesia dogma *(Trid.,* Sess. 22, cap. 1 et 2; cf. can. 3 et 4. D. 938-940, 950-951), praeter Socinianos 1 aliosve paucos protestantes, a nullo nisi rationalista unquam sit ad nostra usque tempora negatum. Apposite Gih r : « Mortem Christi « piacularem fuisse verum el proprium 0 sacrificium, docent divina oracula ex- « presse, christianique omnes a primis « inde temporibus credidere atque professi e sunt2 b *(Das heilige Messopfcr* 33). « Munus igitur sacerdotale quodammodo « basis ac fundamentum omnium benefi- « ciorum Christi erga nos est, quae nonnisi « pro totidem mortis Christi, qui se pro « hominibus victimam piacularem Deo « obtulit, effectibus reputari merentur. ‹ Atque revera ex hujusmodi piaculari « sacrificio in cruce peracto redemptio, « reconciliatio, ac plena satisfactio sua « sponte fluunt. Adversus dogma hoc, « Christum nempe verum sacerdotem esse, ‹ verique nominis sacrificium in cruce Deo « obtulisse, praeter alios pugnant Sociniani « ac Rationalistae omnes b (**Madureira,** *Institutiones theologiae dogmaticae specialis,* t. 2, tract. 1, c. 3, § 23, p. 195).

Primus quem sciam, ex nostris, dogmati huic nubeculam offudit cl. **J. Rivière** *(Revue pratique d'Apologétique,* 1er ocl. et 1er nov. 1911) supralaudatus. Verum quidem est, nec theologum ullum unquam fugit, Christum Redemptorem satisfecisse pro nobis per actum quemdam moralem (R. P. A. Ier nov. p. 162), per exercitium quoddam suae libertatis (ibid., 163), per virtutem et meritum sui amoris (ibid., 164), per quamdam libere ex caritate redditam obedientiam (ibid.) ; sed etiam inter omnes omnium saeculorum theologos constat, non per qualemcumque actum illum moralem, aut liberum, aut caritativum, aut obedientialem nos esse redemptos, sed per actum ejusmodi quo Christus passionem suam ita subierit, ut offerret sacrificium corporis et sanguinis sui. Quod sacrificium, nullatenus metaphoricum (ibid., p. 174, et Ier oct. p. 32), nullatenus improprium,

1. Cf. **Billuarl,** *De Incarnatione, Disseri.* 19, a. 4 ; **Franzelin,** *De Verbo Incarnato,Th.* 51. 'i. « Dass der Sûhntod Christi ein wahres « und eigentliches Opfer sei, lehrt das Wort « Goltes ausdrQcklich, und haben alie Chris- « ten von jeher geglaubt und bekannt. »

nec proinde illo solum lato sensu retinendum, quod mortis Christi fuerit quidam valor coram Deo proprius, quo fieret apta ad conciliandum nobis divinum favorem (ibid., Ier oct., p. 27) ; sed prorsus ita severe accipiendum ut procedat a Christo sacerdote sensibilis quaedam passionis oblatio ad Deum summo cultu latriae prosequendum et repropitiandum hominibus, nemo, praesertim ex proceribus rerum theologicarum, judicaverit unquam ad portandam fabricam speculationis theologicae ineptum (ibid. 32), nisi aut incautis verbis usus, aut sobrietatis in sapiendo paulisper 1 immemor.

§ 2. De intestina ratione illius sacrificii.

Christus dupliciter potissimum caput est hominum : et munere praesidendi seu regendi, et virtute influendi gratiam (3 S. 8, per tot.).

Virtutem quidem influendi gratiam habuit jure nativo suae incarnationis plenissimam ex conjunctione humanitatis ad divinitatem. Attamen divina ordinatione factum est ut illam sibi ex passione demum haberet quasi expeditam. Quare exercitium illius virtutis habendum est ut consequens ad Christi sacrificium 2.

Munus autem praesidendi jam expeditum censetur antecedenter ad sacrificationem ; secundum quod illi competebat non solum ut prophetae et regi per magisterium et imperium hominibus praeesse, sed etiam ut sacerdoti pro hominibus stare, quos in persona sua repraesentabat, verus Homo Deus, conversus non solum ad homines ex parte Dei, sed etiam ad Deum ex parte hominum 3. Quare licuit illi pro nobis sacrificare, quos « omnes portabat Chris- « tus, qui et peccata nostra portabat » (Cyprian., Ep. 63, n. 13. P. L. 4. 383). Et licuit illi potissimum sacrificare seipsum, ita vices gerentem humani generis capitaliter, sicut Dei gerebat vices personaliter.

Cujus jam sacrificii elementum duplex est considerandum : invisibile scilicet et visibile.

Sectio I. — De elemento invisibili.

Elementum invisibile quod significatur in passione Christi, capitis nostri, est humani generis dedicatio in cultum Dei et abalienatio a peccatis, sicut superius commonebamura Leone Magno («Cruxergo « Christi sacramentum veri et praenuntiati « habet altaris, ubi per hostiam salutarem, « naturae humanae celebraretur oblatio. » Serm. 55. P.L. 54, 324), et monet in praesente sanctus Thomas, diluens hanc objectionem : « Passio Christi non est signum ; « ergo videtur quod passio Christi non sit « sacrificium. » — « Passio, inquit, Christi... « est... signum alicujus rei observandae a « nobis, secundum illud *1 Pel.* 41 : *Chris- « io igilur passo in carne, el vos eadem cogi- « latione armamini : quia qui passus esi in « carne desiil a peccalis, ul jamjion homi- a num desideriis, sed volunlaleDei, quod reli- ti quum esi in carne vivat lemporis* » (3 S. 48,3,

1. Nuper emollivit sua placita vir probe catholicus in suo altero opere, *Le Dogme de la Rédemption. Etude théologique,* 1914, p. 202-216 et 301-308. Interim laudi debet verti auctori quod quaestiones quasdam movit omnino solvendas, si in adscribenda Redemptori nostro sacrificatione veri nominis velimus non solum obsequium fidei praestare, sed etiam (ut theologis incumbit) intellectum fidei persequi et capessere. Determinandum scilicet est, quomodo omnia elementa veri et proprie dicti sacrificii (id est ritualis ac liturgici) inveniantur in sacrificio nostri Redemptoris, inclusa litatione ipsa sacerdotis. Quod nos attentabimus facere in hac et sequentibus Elucidationibus usque ad nonam, collata tertia decima.

2. Quocirca recte notavit Nicolaus Cabasilas, theologus mediaevaiium Graecorum praestantissimus, nos non esse proprie membra Christi nisi post crucem : « Post crucem enim « Christo conglutinati sumus : cui nondum « mortuo nulla nobiscum communitas inler- « cessit. Ille enim erat Filius et dilectus ; nos « scelesti, et servi hostesque animo. Postquam « autem mortuus est, et solutum est pretium, « carcerque diaboli eversus, tunc libertatem ‹ ac filiorum adoptionem recepimus, exstiti- « musque membra beati illius capitis » *(De vila in Christo,* 1. P. G. 150, 520). Posteriioritatem illam intellege logicam.

3. Quia non assumpsit naturam angelicam, ideo angelorum non est sacerdos, aut pontifex, aut liturgus. Quanquam est et illuminator et imperator. Hominum autem, ut homo, est SACERDOS NATUS.

2m). Immo paulo supra scripserat sanctus Petrus : *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. justus pro (ὑπέρ) injustis,* ut nos offerret Deo (7 *Pelr.,* 318). En invisibile sacrificium, cujus sacramentum fuit sacrificium visibile. Cui invisibili significato, detestationem peccati importanti, apte respondet ex parte Dei reparatio generis humani atque redintegratio in jura haeredilatis coelestis, *per resurrectionem Jesu Christi, (pii est in dextera Dei,* [Vulg. *deyluhens mortem ut vitae aeternae haeredes efficeremur.] (Ibid.,* 321~22.)

In hoc maxime differt a veterum sacrificiis sacrificium Christi, quod in illis elementum invisibile per visibile quidem signi- Picabatur, sed non inducebatur : immo censebatur praeambulum. At in hoc sacrificio, quod significatur, idem inducitur per vim sacrificii. Non enim praesupponitur sacrificio crucis nostra alienatio a peccatis, sed consequitur.

Quibus dictis de significato ad nos solos pertinente, non est tamen ambigendum quin et circa ipsum Christum, et quidem principaliter, sit aliquid significatum. Quatenus enim sacrificium crucis mere ut latreuticum et eucharisticum inspicitur, significata est ipsius Christi dedicatio interna in laudem et cultum Patris : quatenus autem ut propitiatorium, significabatur voluntas compensandi honorem divinum a nobis laesum. Quare scite Suarez significationi nos contingenti praemittit significationem attendendam circa ipsum Christum, his verbis : « Significatio est essentialis « omni sacrificio, quia sine illa esse non « potest verus cultus latriae, quod est de « essentia sacrificii : et haec significatio in « Christi sacrificio inventa est. Significabat « enim internum sacrificium quo Christus « vitam suam offerebat ad placandum « Deum ; significabat etiam destructionem « peccati, et ipsius mortis mortem, quam « sacrificium illud operaturum erat » (De *Incarnatione, in* 3 S. 48, 3, *commentarius,* n. 2; cf. Pars. 1a, disp. 46, s. 1, n. 2). Similiter Le Grand : « Sacrificium Christi... « Ium respectu Christi ut hominis Ium « respectu nostri fuit prétestatio supremi « dominii Dei et perfectae erga ipsum sub- « jeetionis... Suo sacrificio Christus de « collatis seu sibi seu hominibus beneficiis « et donis gratias egit « etc. *(De Incarnatione Verbi Divini,* disseri. 10, c. 1, conci.4).

Nec verendum est ne exinde censeatur Christus sacrificasse pro se, contra *Analhemalismum*X Cyrilli Alexandrini. Dupliciter enim dicitur quis sacrificare *pro* aliquo : primo, ut deferens sacrificium alicujus : quo sensu dicitur sacerdos celebrare missam pro stipem dante ; secundo, ut offerens sacrificium in favorem alienjus : quo sensu dicitur sacerdos offerre pro eo cujus gratia erogator stipis voluerit missam celebratam. Priore sensu, nil impedit ex sesc quominus Christus dicatur pro se sacrificavisse : non enim detulit sacrificium alterius, sed suum ; quanquam praestat, ad aequivocationem vitandam declinare hujusmodi locutionem. Posteriore autem sensu, quem damnavit Cyrillus, nequaquam secundum nos Christus pro se litavit. Non enim secundum hunc modum litatur pro aliquo, nisi litandi is sit finis, ut illi aut repropitietur Deus, aut bona impetrentur. Qualis nullus fuit respectu sui in litando finis Christi, sed ut nobis et repropitiatio fieret et impetratio '. Quanquam ratione intentionis caritativae ultimi finis, ex qua processit haec voluntas pro nobis litandi, fuit ipsa meritoria Christo. Sicut enim potest tibi esse meritoria precatio facta pro alio, quanquam non tibi impetras qui nil libi petis, sic Christus meruit per sacrificium quod non obtulit pro se, sed pro nobis. Atque ita intellegendus sanctus Thomas (3 S. 22,4, 2m)2 siiniliterque sanctus Bonaventura (3 D. 18, ari. 2, q. 3, 6m).

1. · Adverte, in rigore loquendo, eum qui « offert in gratiarum actionem pro beneficiis « in so vel in alium collatis, non dici ex eo capite « proprie offerre pro illo in quem beneficia « collata sunt, quia offerre pro aliquo est offerre * in favorem el commodum illius » (Lugo, *De Eucharistia,* disp. 19, sect. 10). Gratiarum autem actio non tendit ex se in commodum ejus pro quo aguntur gratiae, sed illius potius (si fieri posset) cui gratitudo exhibetur.

2. Recte scribit Vasquez « Christo mortem ‹ suam nihil profuisse per modum sacrificii,

Nec tamen repugnat, si addideris Christum impetrasse sibi ipsi per sacrificium gloriam, non quidem ut indigenti secundum se sacrificio, sed ut capiti eorum qui indigebant. Etenim cum praeordinatus sit Christus ut intraret coelum tanquam caput nostrum, nec capiti patere possit, quod corpori non palet, non potuit Christus coelum intrare nisi per sacrificium suum, per quod unum nobis aperta est via ad gloriam. Et pro tanto sibi per sacrificium comparavit, gloriae statum, pro quanto scilicet nobis, cohaerentibus sibi, praeest capitaliter. Qua solutione et satisfieri omnino videtur anathematismo Cyri Hil, et aequa suppeditatur interpretatio dictorum non paucorum, quae infra (Elucid. XII) ex Patribus circa resurrectionem et ascensionem Christi sunt perpendenda. Sufficiat interim adnotasse id quod toti nostrae lucubrationi praelucere debet : aliam esse considerationem Christi secundum individuam proprietatem, aliam secundum conditionem capitalem ; sicut intra ipsius personam individuam res aliter habet pro divina, aliter pro humana natura.

Sectio II. — De elemento visibili.

Ad integrandum elementum sacrificii visibile tria concurrunt : victima, victimae immolatio, victimae immolatae aut immolandae oblatio. De quibus ex ordine dicendum.

Articulus I. — De Victima.

Victima respici potest vel antecedenter ad sacrificium, quae consideratio est materialis, vel in quantum substat sacrificio, quae consideratio est formalis.

Membuum I. Materialis consideratio HOSTIAE.

Secundum priorem illam considerationem, duo se offerunt notanda : victimam fuisse et rationabilem et mundam.

Mundam, inquam, ab omni peccati labe atque contagio aut debito, non solum quia Verbi perfusam sanctitate (quae nihil immundi secum compatitur, sed a persona Filii Dei excludit omnem vel levissimam inordinationem per absolutam incompossibilitatem), sed etiam quia, ratione ipsius humanae naturae, non eo modo tracta est ab Adamo, quo propagatur aut culpa aut. certe debitum culpae originalis 2.

Rationalem deinde hostiam, et pro tanto voluntariam amantissimamque, et ut unius affectus ita cum sacerdote unius pretii atque acceptabilitatis. Quaecumque utique oblatio a Christo proficisceretur, infinitam

• sed Lanium ratione devotionis, sicut dixit « S. Doctorsupra, q. 22, a. *4,* ad 2®, et ita Chris- « tum non suscepisse in se effectum sui sacerdo- « tii, sed aliis potius ipsum communicasse, sicut « idem docuit in corpore, quia Christus non se « obtulit Patri pro seipso, sed pro aliis. Dicitur « autem profuisse illi sacrificium mortis suae, « quia fuit illi opus meritorium ; meriti autem « valor ex devotione ejus qui meretur pensari «debet » (7n 3“m *Pariem,* disp. 231, c. 3, n. 11).

1. « Si quis dicit et pro se obtulisse semetip- « sum oblationem, et non potius pro nobis solis « (non enim eguit oblatione, qui peccatum « omnino nescivit), A. S. * *(loc. cil.* P.G. 71, 120).

2. Animae originaliter insontis rectitudo importat connaturaliler (per respectum ad Providentiam divinam) subordinalionem partium inferiorum ad rationem (Cf. S.Thom. 2. D. 30, 1. 1. sol. et 3m ; 1-2, 82, 3, 1“ el 85, 3, 3” ; 4 *Malo,* 2, 1® et 2m, etc.). Non est ergo caro rebellis ex sese apta ab subjectandum connatural! modo animam ad Deum conversam. Igitur ubi eo modo fit procreatio, qui connaturaliter propaget concupiscentiam, ibi propagatur el debitum saltem peccati originalis, tale ut nonnisi per privilegium impediatur propagatio et concupiscentiae ct peccati. Quia autem procreatio Mariae fuit, ex parle parentum, subjecta communi legi, secundum quam conceptioni interest habitualis illa concupiscentia, quae non solum est in progenitoribus materialis quaedam coinpars peccati originalis, sed etiam nata est inducere in prolem sui similitudinem, nisi impediatur : ideo originalis peccati debitum a Maria contrahebatur : quae proinde, sicut concupisentiae, ita maculae non inventa esi. expers nisi per privilegium. Semel autem praesupposita Mariae maternitale virginali, nulli jam, in procreatione Christi, locus erat concupiscentiae veluli traduci aviti peccati aul debili ; et pro tanto Christi humana natura (etiam semota cogitationelenus unione hypostatica) necessario inventa est munda, absque singulari privilegio; non quasi liberata aul praeservala, sed libera (cf. 1-2 S. 82 et 83). Hoc saepe saepius (si substantiam reiatlendas) praedicavit Augustinus: « Non enim per concupiscentiam carnis Virgo « conceperat : et ideo in eum sine propagine

ex divinitate dignitatem, et ex caritate valorem omni culpae recompensandae sufficientissimum [1] sortiretur ; attamen qua se offerebat, magis exhibebat caritatem voluntatemque Deo satisfaciendi : ea enim erat susceptae passionis vis ut difficultates ab amore superandas augeret [2] Unde maxima accrevit illi sacrificio vis significativa, ex eo quod Christus simul ejus fuit et sacerdos et hostia. Et quia ratio propria sacrificii in significandi proprietate esi reposita, ideo apparet fuisse in genere sacrificii perfectissimum atque ad Majestatem divinam placandam efficacissimum sacrificium nostri Redemptoris. Secundum quam considerationem nulla figura ad veritatem propius accessit quam sacrificium ab Abraham in proprio filio Isaac attentatum [3]. Undique ergo fuit maxime congrua fini intento nostrae salutis hostia.

Apposite **Augustinus** : « Quis ergo « tam justus et sanctus sacerdos quam uni- ‹ eus Filius Dei, qui non opus haberet per « sacrificium sua purgare peccata, nec « originalia, nec ex humana vita quae « adduntur ? Et quid tam congruenter « ab hominibus sumeretur, quod pro eis « offerretur, quam humana caro ? Et quid « tam aptum huic immolationi quam caro e mortalis ? Et quid tam mundum pro « mundandis vitiis mortalium quam sine « ulla contagione carnalis concupiscentiae « caro nata in utero et ex utero virginali ? e Et quid tam grate offerre et suscipi « potest, quam caro sacrificii nostri, cor- « pus effectum sacerdotis nostri ? » (4 *Trin.*, l. 4, c. 14, P.L. 42, 901).

Consonanterquesanctus **Thomas** :« Est « perfectissimum sacrificium. Primo, qui- ff dem quia, ex eo quod est humanae « naturae caro, congrue pro hominibus « offertur, et ab eis sumitur sub sacra- ‹ mento. Secundo, ex eo quod erat passi- « bilis et mortalis, apta erat immolationi. Tertio, quia per hoc quod erat sine pec- « cato, efficax erat ad emundanda pecca- « ta. Quarto, quia ex eo quod erat caro « ipsius offerentis, erat Deo accepta « PROPTER INEFFABILEM CARITATEM SUAM e CARNEM OFFERENTIS » (3 S. 48, 3, 1m).

Ex eo autem quod Christus erat simul sacerdos el hostia, apparet quomodo et peccatis nostris sit veluti oneratus, et afflictus nostrorum peccatorum veluti poena (Is., 5213-5312). Sacerdos enim offerens sacrificium pro peccatis populi, populi censetur portare *peccata,* siquidem intercedit ut legatus populi ad Deum. Hostia autem pro peccato immolata^ vica- ria sua mortificatione, ut designat *poenam*

« peccati carnis propago pertransiib *(Op. imperf. c. Jul.* 4, 79. P.L. 44, 1384). « Seipsum obtulit mundam victimam... Carnem enim a nobis » accepit, hanc obtulit. Sed unde illam accepit ? « De utero Virginis Mariae, ut mundam offerret « pro immundis › *(Enar. in Psalm.* 149 3, n. 6. P.L. 36, 1953). Conferatur **Didymus AI.** *(Contra Manichaeos,* 8. P.G. 39, 1096) : « Si ex co- « pula [Christus] accepisset corpus, non autem • illud praeter cursum naturae formatum, exis- • timaretur et ipse obnoxius esse huic peccato, « quod et omnes ex Adamo per successionem • contrahunt. ›

1. Si miraris, cur nulla pura creatura potuerit Deo pro offensis nostris satisfacere ex aequo, Homo autem Deus potuerit : ex differentia utrlusque per respectum ad caritatem accipe responsum. Per peccatum quippe, quo a ilne nostro ultimo avertimur, Deo suam summam amabilitatem, quantum in nobis est, practice abjudicamus, proindeque omnem tantae Bonitati ex parte cujusvis naturae creatae ac creabilis debitum amorem veluti distrahimus atque abripimus affectu. Nulla autem pura creatura potest Deo exhibere omnem quo amari potest amorem creatum ac creabilem. Nulla ergo potest compensationem malitiae nostrae adaequatam offerre. Sed unus id in sua creata natura potest Deus inctrnatus, qui, ut irfra constabit (Elucid. XL1), necessario obtinet summam perfectionem caritatis creatae, non solum relative ad quamlibet aliam caritatem creatam, sed etiam absolute, per comparationem ad quamlibet caritatem creabilem. Hinc solus Deo talem ipse exhibet amorem, qualem per peccatum exclusimus.

2. Cf. 3 S. 46, 6, in corpore, sub numero 4°, et ad 6m.

3. De quo legesis illa quae disserit S. **Franciscos Salesius** *(Traité de l'amour de Dieu,* l. 12, c. 10) : « O Dieu, qui sçauroit discerner « quelle des deux dilections fut la plus grande, « ou celle d'Abraham, qui, pour plaire à Dieu, « immole cest enfant tant amiable ; ou celle de « cest enfant qui, pour plaire à Dieu, veut bien « être immolé, et pour cela se laisser lier et « estendre sur le bois, et, comme un doux agne- « let, attend paisiblement le coup de mort • de la chère main de son bon Père ? Pour moy, « je préfère le père en la longanimité ; mais aussi « je donne hardiment le prix de la magni- « nimité au ills. ›

reo debitam, sic deprecando arcet, et arcendo supplet. Sic igitur Christus incessit bajulans peccata nostra, quin esset illi a Patre (repugnante sane justitia) nostrorum peccatorum onus impositum ; sed ipse se oneravit Filius, dum (caritate impellente) vult et sacerdotem nostrum agere, et hostiam se dare ; adeoque fecit se Christus litans et *peccatiferum* et *poeniferum*.

Reconciliat igitur justitiae Dei ac innocentiae Christi poenalem seu piacularem passionis indolem proprietas sacrificii. « Quod ante oculos hominum poena, hoc « ante oculos Patris fuit sacrificium » (Alulphus, *Expositio super epistolam B. Pauli Ap. ad Hebraeos,* c. 9. P.L. 79, 1381). Vides jam quomodo substitutio Christi pro humano genere, quae requiritur ad satisfactionem vicariam, apte ex ejus sacerdotio fluat et in sacrificio impleatur ; quamve necessarium sit, ne cogamur in stricte poenalem satisfactionis vicariae explicationem incidere, ut sacrificalem amplectamur L

Membrum II. Formalis consideratio Hostiae.

Secundum alteram autem considerationem victimae, ut formaliter substantis sacrificationi, mirum fortasse videtur quomodo potuerit accrescere Christo sanctificatio illa specialis, in qua dicta est superius (Elucid. I) consistere proprietas status victimalis. Per prius enim ad sacrificium, sanctitas omnimoda necesse erat ut inesset ipsius humanae naturae ex unctione divinitatis.

Attamen recte consideranti non apparebit ista difficultas esse hujus loci propria, sed ad alia etiam capita doctrinae multa se pari modo extendere : ut cum quaeritur quomodo Christus ea mereri potuerit quae sibi jam nativo jure deberentur, puta gloriam corporis aut si quid ejusmodi (3 S. 19,3) ; et solet responderi, non ita eum esse illa meritum ut faceret ex indebitis debita, aut ex debitis minus magis debita, sed ex debitis uno modo debita pluribus modis. Quocirca legesis **Toletum** (in 3 S. 19, 4, conci. 2). Sic in praesente dicendum sanctitatem omnimodam, quanquam Christo ex incarnatione inhaerentem, potuisse ei non auctam quidem, sed aucto numero titulorum insidere; sicut habet **Rupertus Tuitiensis** *(In Leviiic.,* 1. 2, c. 5. PL. 167, 791) : « Magnus coelestis veri taber- « naculi pontifex, primum Spiritu Sancto, « deinde suo quoque sanguine sanctifica- « tus est. »

Quo sensu intellegendus sanctus Thomas in responsione ad objectionem quam ipse sibi movet : *a* Omnis hostia ex hoc « quod Deo offertur, Deo sanctificatur. « Sed ipsa Christi humanitas a principio « fuit sancti ficata et Deo conjuncta. Ergo « non convenienter potest dici quod Chris- te tus secundum quod homo fuerit hostia. » Respondet : « Dicendum quod sanctitas « humanitatis Christi a principio non im- « pedit quin ipsamet humana natura, cum « in passione oblata est Deo, sancti ficata « novo modo fuerit, scilicet ut hostia « actualiter tunc exhibita : acquisivit enim « actualem hostiae sanctificationem tunc « ex antiqua caritate et gratia unionis « sanctificante eamdem absolute » (3 S. 22, 2, 3m). Scilicet habuit ex tunc sanctificatio antiqua Christi respectum quemdam ad oblationem ex qua factus est hostia (cf. ibid., 2,n). Quae enim acquiri non potuit sanctitas, eo modo se habet, quo se haberet, si oblatione illa inducta esset.

Unde exsistit Christus novo titulo *Sanctias Dei,* eo scilicet titulo quo est *Agnus Dei.*

Articulus II. — De Immolatione.

Ex parte jam immolationis intellegendum est sacrificium Christi, quantumvis dicatur sacrificium mortis ejus, non tamen suum habuisse locum in ipsa separatione corporis et animae. Anima enim a corpore

1. Sapientissime ergo scribit **J. Pohle** *(Soteriology,* Authorized English version... by A. Preuss, 1914, p. **111**), « that the death of « Christ was a true sacrifice, and He Himself « was a true Priest. It is these facts which give « to the Redemption its sacerdotal and hieratic « stamp, and furnish us with the key to the « **PHILOSOPHY OF THE ATONEMENT.** » **QUUIV** postmodum (p. 115 sq.) insistit characteri hujus facti dogmatico tuendo.

dividitur inanimi ; adeo ut separationi non subsit corpus vivum : terminatur quippe vita extrinsece, ut philosophi aiunt, in primo instante sui *non esse,* incipit autem mors intrinsece in primo instante sui *esse.* Corpus autem inanime non est subjectum passionis ullatenus voluntariae, cum exsulet ab eo principium cujusvis voluntarii sive eliciti sive etiam imperati. Oportuit autem ut immolatio Christi esset illi actualiter voluntaria acceptanti et patienti ; cum ex voluntarietate fuerit pretium victimae et sacerdotis meritum : unum siquidem fuerunt voluntate, sicut et re, sacerdos et victima. Quare immolatio oportet ut accipiatur pro passione, quatenus via fuit ad mortem (S. Thom., 3 S. 50, 6).

In quo convenit haec immolatio cum ceteris, quibus intellegitur inferri nolentia morlem inducens. Quare proprie sacrificium dicitur passionis, si nominetur ex immolatione.

Nec tamen immerito dicitur sacrificium mortis, quandoquidem haec passio, nisi

riiri

Tunc enim per modum unius accipiuntur et passio ut via ad morLem, et mors ut terminus passionis. Ut enim recte notat Cajetanus *(in h. I.).* « Quamvis nec actus « elicitus nec actus imperatus animae sit « mors in facto esse, sumpta secundum se « solamn, tamen, «ut terminat fieri, cadit « sub merito uno et eodem sub quo cadit suum fieri : uno enim et eodem actu « martyr vult se occidi et occisum esse. « Et sic pretiosa est in conspectu Domini « mors sanctorum ejus ; et sic mors « Christi fuit meritoria. «

Hoc sensu, sicut dici potest Christus obtulisse mortem suam, sic et nos postmodum dicemur eamdem offerre, dum corpus et sanguinem offerimus Christi sanctificati ex sua passione in aeternum.

Articulus III. — De Oblatione.

Ad determinandum qualiter Christus obtulerit suam passionem et morlem, per·

tinct (juxta concordem theologorum sententiam), quod illam volens sit perpessus. Sic **Petrus Venerabilis** :« Dicitur « ipse offerre seipsum, quoniam non co- « actus, sed sponte tradidit in morlem « animam suam » *(Tractatus contra Pelrobrusianos.* P.L. 1S9, 797) ; et sanctus **Thomas** : «Christus non se occidit, sed « seipsum voluntarie morti expos iit,... « et ideo dicitur seipsum obtulisse » (3 S. 22, 2, 1«").

Eo usque autem se voluntarietas illa

m 3

hostes declinare aut impedire, sed etiam, saevientibus hostibus, compescere dolores, aut, admissis doloribus, arcere mortem (tantae enim erat efficaciae anima divinitati conjuncta), tamen et aggressus hostes nocere siverit, et expertum dolores se legi mortis subjecerit.

Quam doctrinam post **Eusebium Caesariensem** *(De Theophania,* fragm. 3. P.G. 24,609-612), **Hilarius** late in libro decimo *De Trinitate* (cap. 23 sq. P. L. 10, 361 sq.) pertractavit, et comra oblocutoiessui temporis vir mediaevalis, **Philippus Eleemosynarius,** expositione ut locupletissima ita acutissima communivit *(Episi.* 5; 6; 7. P.L. 203, coi. 40-44, 52-56, 62-65).

Eamdem tradidit **Augustinus** (4*Trin.*. n. 15-17. P.L. 42, 898-899. Cf. **Arnobium Juniorem,** *in Psalm.* 27. P.L. 53, 360; **Leonem Magnum,** *Serin.* 54, c. 2. P.L. 54, 519-520). Augustinum autem secuti sunt **Bonaventura** (3 D. 16, art. 1, q. 3) et sanctus **Thomas** (3 S. 47, 1), **Cajetanus** *(inh.l.).et* **Suarez** *(De Incarnatione,* t. 1, disp. 46, s. 1, n. 3), recentioresque communiter 1.

Voluntarietas igitur se extendit et ad passionem, quae nata ex sese erat inducere mortem, sed poterat, Christo prohibente, non inducere, et ad mortem, quae quanquam connatural!1er terminare debebat passionem, tamen poterat, repugnante Christo, non terminare. Igitur penes Chris-

1. Quorum tamen placitis adversa est sententia **Scoti** negantis potuisse animam Christi (semel supposita, per miraculum, gloria non redundare in corpus) praeservare corpus a passione et morte (3 D. 16, 2). At attendenda conditio animae i н1п unis a debito peccati.

tum fuit ut esset passio, et mortifera esset. Quare undique fuit immolatio libera.

At voluntarietas, etiam illuc usque protensa, tamen ad induendam rationem oblationis sacrificalis, non sufficit qualiscumque, sed requiritur involvens directionem doni in Deum, et quidem, ut talis, manifestata externe. Oblatio enim est quaedam activa doni exhibitio ; oblatio autem sacrificalis oportet ut sit sensibilis. Quare sapienter recentiores huic exteriorit<ti asserendae insistunt, quae a superioribus implicite est tradita. Sic cardinalis **Franzelin**. in hoc negotio sacrificii Christi, agens de « ipsa cruciatuum et mortis vo- « luntaria admissione ac directione ad « seipsum Patri offerendum », notat fuisse necessarium « ut intentio prodiret « in actum externum » *(De Verbo Incarnato,* th. 50). Consonanter **Gihr** : « Ac- « tivitas sacerdotalis nostri Servatoris ac « suimetipsius sacrificatio primum in « spiritu et corde inventa est ; nec tamen « remansit interna aut invisibilis : etenim « Christi affectus ac voluntas sacrifica ‹ etiam foris se prodidit » (op. *cit.,* p. 38). Expressiusque **Pesch** : [In sacrificio Christi] « habetur sensibilis oblatio Deo « facta ; nam Christus... semetipsum im- « maculatum obtulit. Haec oblatio non « est mere interna intentio, sed externa « guoque et. sensibilis » *(De Verbo Incarnato* ; n. 545).

Opponi potest fortasse **Gajetanus** scribens : « In sacrificiis enim consistenti- ‹ bus in agere, invenitur facere sacrum ad « extra, ut patet in sacrificiis animalium « et altaris. Sed in sacrificiis quae con- « sistunt in pati, invenitur facere sacrum « secundum actionem interiorem : qua ‹ sponte offert suum pati. Et sic Christus « fecit sacrum actione interiori : occisores « autem ejus fecerunt actione exteriori » non sacrum, sed sacrilegium maximum » (in 3 S. 48, 3).

At ex ista sententia Cajetani solitaria sequeretur illud maximum inconveniens, quod jam Christus non dicendus foret proprie sacrificasse, cum deesset quaevis exterior actio sacrum faciens, nec proinde adesset invisibilis sacrificii sacramentum visibile. Quare omnino videtur contra Cajetanum tenenda altera sententia, ad quam cogit ratio necessaria.

Sed jam quaerendum maxime venit ubi aut quando voluntaria illa et activa dedicatio suiipsius, ut hostiae, in cultum Dei sit a Christo peracta sensibiliter, rituaIiter, liturgice (cf. Elucid. I). Quod est quaerere quo actu externo Christus respectu suae passionis egerit sacerdotem, quo ritu litaverit, quid peregerit ipse sacrificale unde exsisteret hostia. A theologis quidem saepius est notatum ideo Christum prostravisse milites in horto, vel morti proximum exclamasse voce magna, ut ostenderet voluntarietatem suae passionis et mortis. Sic apud sanctum **Ephraem** *(Euangelii concordantis expositio,* ed. Moesinger, 1876, p. 236) : « Curvati sunt coram « eo inviti, ut discerent eum voluntarie « manibus eorum se tradere. » Pariter sanctus **Thomas**, secutus **Chrysostomum** *(In Joan.* hom. 83, n. 1. P.G. 59, 448), de prostratione habet : « Dum scilicet in- « dicavit suam potentiam, quod inimici, « contra eum venientes, coram eo retror- « sum ceciderunt, in terram, instruantur « fideles quod sua voluntate captus sit. « *Oblatus est quia ipse uoluit* » *(In Joan.* 18, lect. 1, n. 6). De clamore autem : « Ut « Christus ostenderet quod passio illata « per violentiam ejus animam non eripie- « bat, naturam corporalem in sua for- « titudine conservavit, ut etiam in extre- « mis positus voce magna clamaret » (3 S. 47, 1, 2m). Item **Suarez** *(De Incarnatione* 2, disp. 34, sect. 3, n. 7) prostrationem vult factam, «ne existimaretur a ma- « jestate et potestate sua excidisse, aut in- « vitus et coactus pati. » Clamorem vero, ut ostenderet. « se esse dominum vitae et « mortis, et non necessitate absoluta, sed « sponte mortem suscipere, cui facile « resistere posset » (ibid., disp. 38, sect. 1, n. 9).

At etiamsi voluntarietas inde clareat, nulla tamen exprimitur intentio directiva doni in Deum, vel quicquam perhibetur unde necessario intellegatur Christus in

ratione hostiae divino cultui dicatus ac mancipatus, aut consecratus. Nonne enim poterat Christus eadem duo illa exercere, et tamen non litare, quamvis moriens ? Aut forte, si illa demerentur, nullum jam remaneret sacrificium passionis Christi ? Quis ista unquam crediderit ? Cui unquam in mentem venerit, tum demum Christum egisse respectu suae passionis sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, cum aut milites in horto prosterneret, aut voce magna morti proximus exclamaret ? Quibus sacris operationibus Domini nostri, quantumvis venerandis, quantumvis etiam salubribus, non tamen importabatur proprium et quasi specificum exercitium sacerdotii novi atque aeterni.

Omissis igitur illis actionibus, forsan te converteris ad verba quaedam Domini, et primo quidem ad illa quae moriens protulit : *Paler in manus luas commendo spiritum meum·,* quibus recitatis, scripsit Eusebius Emesinus : Spiritus sursum, el « corpus in cruce pro nobis. Obtulit enim « seu ovem quidquid in eo rationem cor- « poris habet » (Fragmentum primum. P.G. 86, 541). At ponderes velim ea quae prudenter de ista voce Christi notat Suarez :

« Neque Christus, in cruce offerens, tale « verbum [ad oblationem sacrificalem ex- « primendam idoneum] protulit, nam si e aliquid hujusmodi fingi potest, maxime « illud : *In manus luas, Domine, commendo* a *spirilum meum* ; hoc autem magis fuit « deprecantis, quam offerentis ® (De *Eucharistia,* disp. 75, s. 2)1. Praeterquam quod oblatio sacrificalis intellegitur pragmatica, hoc est per modum actionis facienda, non per modum sermonis tantum enuntianda (quanquam sermone potest peragi res illa in qua consistit oblatio : ut infra exponetur).

Confugiesne ad alia verba, quae agonizans in horto fundebat Christus : *Non mea voluntas, sed lua fiai* ? Et re quidem vera in illa voce Domini visus est sibi formam oblationis deprehendere Albertus Stdckl *[Das Opfer nach seinem* Wesen *and nach seiner Geschichle.* Mogunt. 1861, p. 379-380) : « Vater, nicht mein Wille « geschehe, sondern der Deine. Das war « das grosse freie Opferwort, mit welchem « der Heiland seinen Leidensgang eroff- « nete, und ihm den Charakter des Opfers t aufdrückte. s Sed primo, ut supra, deest verbis, etiamsi supponantur oblationem intimare, ratio oblationis pragmaticae. Secundo, ne sonant quidem verba illa oblationem : quae debet esse libera et integra offerenti, de bords scilicet minime Deo obligatis ; sed sunt verba consensus in legem quamdam indeclinabilem : *Si possibile esi, transeat,... verumtamen* etc. *Si non polest transire,... fiat* etc. Tertio, nulli ex veteribus Patribus aut Doctoribus (quos legerim) occurrit unquam, illis verbis contineri actionem aliquam sacrificam. Vix autem credibile est nostrae demum aetati innotuisse elementum formale sacrificii dominici.

1. Loci autem ex Eusebio Emesino allati minime is est sensus, ut in illis verbis dominicis reponatur oblatio sacrificalis, sed solum ut ex versiculo citato ostendatur : 1° veritas mortis ; 2°, et potissimum, modus mortis, qui videtur Eusebio (viro parum orthodoxo) fuisse sic, ut naturo assumens (τΛϊϋμα = δϋνβμ·.; = natura assumens : vide coi. 537 A et 540 A, simul cum nota editoris 71) separaretur a corpore. Ideoquc sermo ille continuabatur immediate quaestioni quam praemiserat : ‹ Quomodo accepistis a « Domino quo pacto Dominus sit mortuus ? » Et paullo superius (coi. 540-541) jam primum probationem eamdem attulerat : » Quid igitur ? * annon pro nobis mortuus est Christus ? Quo- « modo mortuus est ? *Paler, in manus tuas com-* » *mendo spirilum meum.* Recessit spiritus, man- • sit corpus, sine spiritu mansit corpus. An- « non ergo mortuus est ? » Igitur mortuus est; et mortuus est per discessum spiritus assumentis a corpore assumpto. Quare addit Eusebius in confirmationem, non esse oblatum a Domino spiritum illum, quem moriens commendavit Patri restituendum coelo, sed solummodo corpus, cui uni competit (derelicto jam a spiritu) dici mortuum. « Obtulit enim... quicquid in « eo rationem corporis habet. » In summa, probatur mors et genus mortis, et in illo genere mortis notatur verificari illud quod aliunde fides tradit :sacrificatam esse a Domino carnem, non spiritum divinum. Quare etiam ad mentem istius Eusebii, commendatio spiritus nulla fuit oblatio. Oblatio enim foret ipsius spiritus qui commendatur ; at spiritus qui commendatur, est (juxta illum) spiritus divinus, non humanus. Spiritus autem divinus non est oblatus, sed tantummodo corpus humanum. Ergo non in commendatione reponitur oblatio.

Praeterea de verbis, sive in horto sive in cruce prolatis, rursus, ut dc gestis illis supra, quaeritur : quid, si demerentur ? an interiret sacrificium ? Vel, e converso, stantibus iisdem, nonne posset tamen deesse morti proprietas sacrificalis (sicut certe defuit morti S. Stephani dicentis : *Suscipe spirilum meum) ?*

Tandem, omissis actionibus vel locutionibus Domini particularibus, convertesne te ad generalem illum complexum gestuum, motuum, sermonum Domini, quibus in decursu passionis satis patefit ipsum se dedisse morti ex quadam obedientia legis divinae in profectum nostrum : unde satis videatur clarere mens et ordinatio sacrifica ? Respondeo interrogando : nonne omnia illa ab horto usque ad calvariam poterant transigi eadem prorsus, quin tamen sacrificium veri nominis ullum offerretur[1]? Nonne apud martyres omnium temporum, sive post Christum, sive etiam ante Christum, similia reperiuntur, et tamen nulla illorum mors fuit sacrificium nisi improprium, id est metaphoricum ? Porro sacrificium DEBET EX SESE CLARERE UT tale : cujus ratio est, quia sacrificium est in genere signi, tanquam locutio quaedam pragmatica, notificans rem invisibilem ; proindeque debet esse per se notum primo. Non est autem per se notum aliquod sacrificium, nec proinde aptum signum, nec proinde sacrificium ullum, si sit indeterminatum ex toto se quoad *esse* sacrificale. Est autem indeterminatum, si potest haberi idem sine sacrificio. Non igitur passio Domini ex complexu isto satis specificatur in genere sacrificii proprie dicti.

Quod autem Dominus enuntiavit aliquando (puta his vocibus *Ego sanctifico meipsum...),* aut Scriptura proclamavit passim, aut Patres tradidere indolem passionis dominicae sacrificalem, ad rem praesentem non pertinet : nam non istiusmodi enuntiationes faciebant ut esset sacrificium, sed fiebant quia erat sacrificium. Est sacrificium igitur etiam seorsim ab illis intimationibus facti. Et si est sacrificium, debet etiam sine ipsis constare ; quia de essentia sacrificii est ut sit per seipsum discernibile, ut dictum est.

Sicut igitur nec particulares eventus, sic nec generalis complexus passionis dominicae, ab horto ad crucem, per se exhibet illud unde enascatur aut clareat forma ac proprietas litationis sacerdotalis : quae proinde est requirenda alibi ; ubi scilicet et Scriptura eam commonstrat liquidam, et agnovere Patres Doctoresque veteres constanter. Quare transeundum ad caput sequens a.

1. Adverte non identica esse illa duo : dare se morti (quod faciunt martyres et milites), et dare se sacrificaliter Deo in mortem : quod alterum includit rationem alicujus doni et muneris quo muneretur Deus (utique in signum cujusdam deditionis internae). Ratio autem muneris est intrinseca omni vero sacrificio ; nec sine ea sacrificium aut esse aut innotescere potest.

2. Interim vix operae pretium esse videtur, ut discutiatur sententia, quae non raro libellis quibusdam piis inserta reperitur : se obtulisse Christum sacerdotaliter per totam suam vitam, a primo ipso momento quo, ingrediens mundum, dixit : *Hostiam et oblationem noluisti : corpus autem aptasti mihi. Holocautomata non tibi placuerunt ; tunc dixi : Ecce venio. (Hebr.* 10 *~7 et *Ps.* 40 7-e). Obstat enim *primo,* quod talis affectus erat in Christo plerumque invisibilis ; immo primis temporibus absolute invisibilis. *Secundo,* verificabatur in eo ratio oblationis affectivae sed non effectivae. In proposito scilicet et in voto se litabat tunc Christus, sed non in re ; veluti verbis de futuro, sed non de praesente. Nulla igitur actualis flebat donatio et dedicatio, quanquam intendebatur peragenda aliquando. Nullum actuale contrahebatur foedus cum Deo de peccatis repropitiandis, sed inhiabatur tantum, et (si quando accedebat externa intimatio) praenuntiabatur. Porro non talis oblatio ad verum propriumque sacrificium sufficit.; sed requiritur actualis quaedam donatio de praesente, eaque sensibilis, nec oralis tantum, sed pragmatica.

Elucidatio III.

Christum in coena sacerdotaliter obtulisse suum corpus ad cruentam passionis immolationem, persuadetur primo ex narratione coenae in se considerata.

Ex triptycho Theodorici Bouts.

COENA DOMINI

Accepto pane, gratias egit, etfregit, et dedit eis dicens : Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur {Luc, cap. 22, vers. 19).

Lovanii, in ecclesia Sancti Petri.

CAPUT III.

DE OBLATIONE PASSIONIS PERACTA A CHRISTO IN COENA.

Id nobis est propositi ut ostendatur Christus, in coena effigiem suae passionis conficiens, obtulisse Deo passionis suae veritatem sacerdotaliter. Quod constabit :

Primo ex comparatione coenae cum passione ;

Secundo ex comparatione coenae cum antiquo foedere atque vetere paschate ;

Tertio ex comparatione coenae cum *Epistola ad Hebraeos.*

Quarto ex comparatione coenae cum promissione eucharistiae ;

'^*Confirmabitur* deinde ex quibusdam coenae cicumstantiis x.

1. Testimonio directo accedet indirectum ex dicendis postea (Elucid. XIX, et passim) de nostra celebratione eucharistica ; quam si semel constiterit esse eatenus sacrificium, quatenus in ipsa offeratur a nobis Christus ex passione sua factus hostia, jam retro concludetur in coena esse, pro differentia temporum, oblatum a Christo suum corpus ut immolandum in passione. Idem enim facimus quod fecit, excepta diversitate quae ex ordine inverso ad passionem oritur : Christo tunc nondum immolato, sed immolando ; nunc jam non immolando, sed immolato.

* *Ad Luc.* 19b *ex sequente tabula.*

Negant quidam recentiores critici post **Westcott-Hort** *(The New Testament in the original Greek,* Introduction, Appendix 1, 2 ed. p. 63 et 64) genuinitatem versiculorum **Lucae** 19b-20 τδ ὑπερ ὑμών διδόμενου κτλ.

Quocirca primum est exhibendus status quaestionis textualis, qualem, ut par est, a peritis palaeographiae accipimus.

Exhibent 19b-20 : 1° testes graeci omnes, uno excepto codice Bezae (D), qui bilinguis est ; 2° ex versionibus, syriaca Peschittho, latina Vulgata atque etiam Veteris Latinae testes c q f.

Agnoscunt praeterea 19b-20, non solum scriptores graeci, **Eusebius** *(Canones Euangeliorum.* P.G. 22, 1280-1281), **Basilius** *(Moralia,* Regula 21, c.3. P.G. 31, 739), **Cyril. Alex,** (in h. l. P.G. 72, 908-912, coli. 905 C, unde patet ignotos fuisse Cyrillo versiculos 17-18), sed etiam **Tertullianus'** *(Adu. Marcionem,* l. 4, c. 40. P.L. 2, 461), ducens inde argumentum.

Omittunt simpliciter 19b-20, ex graecis codicibus D, ex latinis autem praeter d, etiam a 11« i 1.

Omissis versiculis 19b-20, ita transponunt versiculos 17-18, ut statim ad 19» adnectant, lalinl b e.

Sola dempta ex versiculo 19 institutione ritus (τούτο ποιείτε ει τήν έμήν άνάμνησ.ν) subrogat pro versiculo 20, simpliciter omisso, eosdem versiculos 17-18 versio syriaca curetoniana.*

Syriaca autem sinaitica versiculo 19 integraliter exhibito ita subnectit versiculos 17-18, ut 1° inter 19 et 17 inserat ex versiculo 20 illud ωσαύτω μετά τδ δειπνήσαι ; 2° inter 17 et 18 inserat illud ex eodem versiculo 20 : τοϋτό έστι τδ αιμά μου ή καινή διαθήκη.

Textus habes omnes collectos apud **Sanday** in articulo *Jesus Christ* (D. B. 2, 636-637).

Jam vero ex istis omissionibus totalibus aut partialibus versiculorum 19b-20 concludunt praefati critici hos versiculos esse interpolatos ex */ Cor.* 11 2* 25.

Sed obstat illi conclusioni, omninoque suffragatur genuinilati versiculorum 19b-20, quod :

1° Non est fides adhibenda contra omnes codices graecos (uno D excepto, ubi textus graecus non est independens a textu latino) codicibus versionum, multis quidem, sed non tamen omnibus.

2° Facile explicatur, supposita genuinitate versiculorum, cur exciderint ex quibusdam codicibus ; genuinitate autem negata, vix intellegi potest quomodo in alios codices irrepserint.

Facile, inquam, supposita genuinitate explicatur absentia. Nam a translatoribus habiti sunt pro reduplicatione indebita versiculorum 17-18, ut in b e et syrr (cur sin) palet. Quare etiam **VIDEMUS CODICES ALIOS QUOSDAM, PRAESERTIM** syriacae Peschittho, ubi retinetur 19b-20, carere versiculis 17-18.

Difficile autem explicaretur praesentia, ge-

§ 1. De comparatione inter coenam et passionem.

Sectio I. — Ex Scriptura.

Matth. 26	*Marc.* 14 21-35	*Luc.* 22 15–20	*1 Cor.* 11 18««
		15 Και εΤπεν προ αυτού - ἐπιθυμια ἐπιθύμησα τούτο τό πάσχα φαγεϊν μεθ' υμών προ τού με παθεΐν ·	
		16 λέγω γάρ ὑμίν ὀτι ούκέτι ού μή φάγω αυτό έω δτου πληρωθή έν τπ, βασιλεία τού θεού.	
		17 Καϊ δε αμενο ποτήριον εύχαριστήσα εΐπεν · λάβετε τούτο και διαμελίσατε ει -χυτού ·	
		18 λέγω γάρ ὑμίν. ού ut, πιω από τού νυν άπό :ού γενήματο τή αμπέλου έω ού ή βασιλεία τού θεού ίλθη.	
26 Ἐσθιόντων δε αυτών λαβών ὁ Ιησού άρτον και εύλογήσα έκλασεν και δου τοι μαθηταΐ εΐπεν-λάβετε φάγετε · τούτο έστιν τό σωμά μου.	22 Καϊέσθιόντων αυτών λαβών άρτον εύλογήσα έκλασεν και έδωκεν αύτοί , και ε'πεν · λάβετε- τούτο έστιν τό σώμα μου.	19 a) Και λαβών άρτον εύ/αριστήσα έκλασεν και έδωκεν αύτοί λέγων τούτο έστιν το σώμα μου.	23 Ἐγώ *γάρ* παρέλαβον άπο τού κυρίου, δ και παρέδωκα ὑμίν, οτι ὁ κύριο Ιησού έν τή νυκτι ή παρεδίδετο έλαβεν άρτον
		b) ♦ τό ὑπερ υμών διδόμενου · τούτο ποιείτε ει την έμήν άνάμνησιν.	κλασεν καί ειπεν τούτό μου έστιν τό σώμα τό ὑπερ ὑμών- τούτο ποιείτε ει την ίμήν άνάμνησιν.
27 Και λαβών ποτήριον καί εύ/αριστήσα ίδωκεν αύτοί λίγων πίετε έ αυτού πάντε ·	23 Και λαβών ποτήριον εύ/αριστήσα Εδωκεν αύτοί , και έπιον έ; αυτού πάντε .	20 Και τό ποτήοιον ώσαυτω μετά τό δειπνήσαι, λίγων ▮ τούτο τό ποτήριον ή καινή διαθήκη έν τώ α7ματί μου. τό ὑπερ ὑμών έκ/υνυομενον.	25 Ωσαύτω και τό ποτήριον μετά τό δειπνήσαι, λέγων-τούτο τό ποτήριον ή καινή διαθήκη έστιν έν τώ έμώ α7ματι · τούτο ποιείτε, οσάκι έάν πίνητε, ει την έμήν άνάμνησιν.
28 τούτο γάρ έστιν το αίμα μου τή διαθήκη τό περί πολλών έκ/υννόμενού ει άφεσιν αμαρτιών.	24 Καί εΐπεν αύτοί · τούτό έστιν τό αιμά μου τή διαθήκη τό έκ/υννόμενον ὑπερ πολλών.		26 Οσάκι γάρ έάν έσθίητε τόν άρτον τούτον καί τό ποτήριον πίνητε, τον θά'/ατον τού κυρίου καταγγέλλετε, άχρι ού ελθη.
29 Αέγω δε ὑμίν, ού μή π(ω άπ'άρτι έκ τούτου τού γενήματο τή αμπέλου ϊώ ήμέρα έκείνη όταν αυτό πίνω μεθ' υμών καινόν έν τη βασιλεία τού πατρό μου.	25 Αμήν λέγω ὑμίν ὀτι ούκέτι ού μή πίω έκ τού γενήματο τή αμπέλου έω τή ξμέρα έκείνη δταν αύτό πίνω καινόν έν τη βασιλεία τού θεού.		

nuinitate non admissa. Nam primo : si interpolati sunt ex Paulo, cur in omnibus codicibus deest uniformiter, post consecrationem calicis, illud τούτο ποιείτε κτλ ? Rursus cur aut unde omnibus codicibus formam longiorem exhibentibus irrepsit illud το ὑπϊρ υμών έκ/υννόμενον ? Secundo : quomodo ad occurrendum difficultati exegeticae (quae juxta nostros adversarios oriebatur in forma breviore ex apparente inversione ordinis inter calicem et panem) potuit fieri a graecis librariis adeo concorditer interpolatio ejusmodi, unde videretur potius augeri

Si inspiciantur illae narrationes coenae, primum occurrit, quod cruenta quaedam mors in conspectu ponitur verbis alque rebus designantibus corpus et sanguinem separatim. Ipsa enim corporis et sanguinis divisa mentio ac repraesentatio, potissimumque designatio sanguinis ut fusi, corporis ut traditi, occisionem apprime innuunt.

Secundo, ratio quaedam adnectitur propilial-oria in his verbis : *pro mullis,* το περί πολλών εκχυννύιιενον *[Matth.,* V. 27), et praesertim cum praepositione υπέρ, το έκγυννόαενον υπέρ πολλών *[Marc.,* ν. 24) ; — *pro vobis,* το ὑπερ ορών *[I Cor.,* ν. 24) ; — annexa potissimum illa clausula : *in remissionem peccatorum [Matth.,* v. 27).

Ex his consequitur, sacrificale aliquid agi, ita ul quamvis nihil efficiatur cruenti, cruenti tamen aliquia involvatur. Passio scilicet Christi in medio est, implicata ritui incruento, cum utilitate quadam propitiatoria.

His terminis contineri oblationem incruentam ementae immolationis, nunc est distinctius exponendum.

Dico igitur *primo* : mactationem aliquam Christi haberi in coena mere repraesentativam.

Dico *secundo* : in repraesentatione illa

difficultas quam minui : duplicato jam calice ?

3° Rem tandem perspicienti apparet postulari formam longiorem ordine atque serie sententiarum propter duo : *primo,* ut quemadmodum binario illi 15-16 respondet binarium 17-18, sic versui 19 respondeat 20 ; *secundo,* ut paschali legali et figurative opponatur novum atque verum pascha, eo modo qui dicendus est in Elucidatione IV.

Quare praeter catholicos fere omnes, inter quos nominandi sunt potissimum **Berning** (Die *Einselzung der heiligen Eucharistie,* 1901, p. 25-47), **P. Batiffol** *{Eludes d'histoire et de théologie positive,* 2e série 3, p. 22-28), **Lebreton** (art. *Eucharistie* in *Dictionnaire apologétique,*^. 1553-1554), **Ruch** (art. *Eucharisrislie d'après la sainte Ecriture,* in D. T. C. col. 1073-1077) : servant textum integrum multi acatholici, etiam rationalistae. Sic inter Gallos : **J. Réville** *(Les origines de ГEucharistie,* 1908, p. 98-102) ; **Goguel** *(L'eucharistie des origines à Justin martyr,* 1910, p. 108-117). Inter Germanos : **Weizsâcker** *(Das apostolische Zeilalter der chrisllichen Kirche* a, 1892, p. 575 sq. — implicite —) ; **Jülicher** *(Zur Geschichle der Abendmahlsfeier in der àlteslen Kirche,* in *Teologischen Abhandlungen C. v. Weizsâcker gewidmel,* 1892, p. 325, n. 1. : » Doch « halte ich die beiden Verse aus âusseren und « inneren Grûnden fûr echt lukanisch, und ihre « Streichung für einen methodischen Fehler »; **Schultzen** *(Das Abendmahl im N. T.,* 1895, p. 18); R. A. **Hoftraann***(Abendmahlsgedanken Jesu Christi,* 1896, p. 9-21 : « Wir mûssen, nach « allem dem, die Westcolt-Hortsche Streichung « von 19b und 20 als âusserst prekâr ablehnen. « Es wûrde durch dieselbe ein absolut unver- « stândlicher Text entstehen ; andrerseits ist « der Fortfall der Verse in den bezl. Hand- « schriften durchaus erklârlich » ; quondam C. **Clemen** *(Der Ursprung des ht. Abendmahls,* 1898, p. 21-22); **Holtzmann** *(Handcommentar zum Neuen Testament, Die Synoptiker* 3, p. 409) ; **Tischendorf-Gebhardt; Nestle;** AV. **Larfeld** *(Griechische Synopse der vier neuleslamenllichen Euangelien* 1911) ; **H. von Soden** *(Die Schriften des Neuen Testaments,* 2 Teil, 1913, p. 369). Inter Anglos, **Scrivener** *(Introduction to Crit. of N. T.,* 1874, p. 579 sq. coll, p. 482), jam ante **Westcott-Hort** integro loco discusso, pro textu recepto stabat. Hodie **Plummer,** (art. *Lord's supper,* D. B. 3, 146, et *A critical and exegetical commentary on the Gospel according to S. Luke* ;* p. 496-497) non audet rejicere genuinitatem loci propter maximum pondus externorum testimoniorum (« the « overwhelming external evidence of almost « all M.S.S. and Versions. » *Commentary,* p. 496), sed rem mavult in dubio relinquere.

Contra genuinitatem loci steterunt : apud nos, **Loisy** *(L'Evangile et l'Eglise* 2, p. 115-116; *Autour d'un petit Hure,* p. 237-238; *Les évangiles synoptiques,* t. 2, p. 526-528). Extra Galliam : **Brandt** *(Die evangelische Geschichle und der Ursprung des Chrislenlums,* 1893, p. 301); **Erich Haupt** *(Ueber die ursprürigliche Form und Bedeutung der Abendmahlsworle,* 1895, p. 6-9); **B. Weiss** *(Die Evangelien des Markus und Lukas,* 1901, p. 634); **Zahn** *(Einleilung in das Neue Testament* 2 t. 2, p. 359-360); **Andersen** *(Das Abendmahl2,* p. 37); **Franz Dibelius** *(Das Abendmahl,* 1911, p. 97-101); nuperque,mutata sententia, **C. Clemen** *(Der Einfluss der Myslerienreligionen auf das dlteste Chrislentum,* 1913, p. 19). Interim apud Anglos, **Sanday** (loc. cit.) et **J. Armitage Robinson** (art. *Eucharist,* in **Cheyne,** *Encyclopaedia Biblica,* 2, col. 1418-1419).

A supralaudatis auctoribus multi alii allegantur, quorum opera prae manibus habere non licuit.

Addendum tandem, contra genuinitatem solius versiculi 22 20 stetisse **Spitta** *(Zur Geschichle und Lilleratur des Urchrislenlums,* I, 1893, p. 297-298).

Adverte interea : etiamsi textus non esset genuinus, fore tamen theologo licitum illinc ducere argumentum, non quidem scripturisticum, sed utique traditioni innixum.

mactationis futurae haberi aliquam Christi OBLATIONEM.

Dico *tertio* : oblationem hanc involvi non repraesentativam tantum aut apparentem, sed realem praesentemque.

Dico *quarto* : oblationem fieri hostiae ad ipsam immolationem veram quae repraesentatur futura.

Uno verbo : in imagine alicujus immolationis offertur hic et nunc Christus ad immolationem cujus fit imago.

Assertum primum. Habetur mactatio mere repraesenlatioa.

Sonant quippe verba super panem et vinum prolata mortem, eamque cruentam ; at patet ipso tempore quo Christus loquitur, quamvis praesens inducatur corpus et sanguis, tamen nullam peragi occisionem. Repraesentatur igitur mactatio Christi, sed non fit. Quare dicenda est m coena immolatio Christi non haberi ulla nisi mere similitudinaria seu repraesentativa, consistens in vi symbolica, quae speciebus visibilibus accrescit ex orali designatione, respectu corporis ut traditi ad mortem, et sanguinis ut ex corpore profluentis.

Assertum secundum. Habetur aliqua oblatio.

Ad oblationem constituendam dictum est sufficere, si ritu quodam sensibili se prodat voluntas directiva doni in Deum.

Porro in coena voluntarius totus apparet ritus : quem non sua sponte solum aggreditur Christus, sed et persequitur lubens », et commendat apostolis iterandum.

Speciatim, instaurans foedus (διαθήκη) ostendit se volentem (omnino enim contractus voluntarius sit oportet), et potissimum datio (διδόμενο?) fidem facit libertatis sicut et liberalitatis.

Manifestatur vero doni in Deum directio, cum ex praemissa gratiarum actione et benedictione (εὐγαρι-ττήσα , εὐλογήσα) super ista sua dona ac data (panem et vinum dico), tanquam ευχαριστήρια, id est munera Dei Deo reddenda ; tum praecipue ex deditione ipsa corporis, non quidem apostolis facta, sed *pro* apostolis, utique Deo in hostiam ; atque ex libatione sanguinis *pro* apostolis, vel *pro multis,* in remissionem peccatorum, quibus erga justitiam Dei obligati eramus ad poenam, quam tollit, solvens Deo pro nobis pretium, victima piacularis. Hinc destinatio maxime doni ac pretii in Deum munerandum et placandum.

Assertum tertium : Habelur aliqua oblatio cera et praesens.

Oblatio dico primum *vera.* Est quippe ibi quaedam oblatio apparens tantum, et est quaedam oblatio vera. Apparens est oblatio panis et vini, vera est oblatio corporis et sanguinis. Apparet, dico, oblatio panis et vini, nec fit. Id est, Christus extrinsecus se habet quasi ofTerens Deo ευχαριστήρια panis et vini, ad instar Melchisedech. « Quando enim panem et vinum « manibus acceptum ostendit Deo et Patri, « tanquam dona illa ei offerens et dedicans, * exhibebat n (Nicolaus Cabasilas, *Lilurgiae Expositio, c.* 2. P.G. 150, 377), ut supra dictum est. At non ipsa offerebat, quae in articulo sacramentalis coenae jam non erant, cum diceret Christus, non : hic est panis, sed : *hoc esi corpus,* nec : hoc est vinum, sed *hic est sanguis.* Non igitur panem offerebat, quippe qui non esset ; nec vinum offerebat, quippe quod non esset ; sed offerebat, si quid offerebat, id quod esse dicebat : corpus suum et sanguinem suum. Apparens igitur tantum erat oblatio panis et vini ; in ea latebat sensibus, aperiebatur autem fidei, oblatio corporis et sanguinis. Haec igitur non erat, sicut illa, mera effigies alicujus donationis secretioris, sed erat ipsa substantialiter quaedam donatio vera et realis.

1. Voluntarietalem apte commonstrat ex gratiarum actione Moses Bar Kepha (IXs.)in *Explanatione mysteriorum oblationis,* ed. et transi, angi. R. H. Connolly et H. XV. Codrington (Two *Commentaries on the Jacobite Liturgy,* Oxford, 1913, p. 52). « By that *He gave thanks,*

* He declared ...to us... that He assents to the « will of the Father — for *thanksgiving is assent* « — as though He said : I assent to thy will, « o Father, that I receive suffering and death « for the human race. »

Rursus ita vera erat ista oblatio corporis et sanguinis, ut non praenuntiaretur aut promitteretur tantum, sed jam hic et nunc efficeretur. Hoc est, jam actualiter Christus tradebatur in Dei mancipium et censum : *praesens* agebatur oblatio.

Quod dupliciter constat.

Constat enim *primo* ex eo quod corpus non dicitur datum iri, sed nunc dari (οιδόμενον)1. Nunc ergo peragitur donatio seu traditio rei ad Deum, in qua consistit oblatio.

Constat *secundo ex* eo quod 1°) exercetur quaedam actio propitiatoria de praesente, quae 2°) sine praesente oblatione sacrificali nequit omnino consistere.

1°) Quod enim actio propitiatoria sub hic et nunc exercetur, colligitur tribus modis :

Primo modo *generaliter,* ex participiis praesentibus ubique in ejus enuntiatione adhibitis :

τδ υπέρ υμών διδόμενον (Luc., 2219),

τδ έκχυννόμενον υπέρ πολλών *(Marc.,* 1424),

τδ περί πολλών έκχυννόμενον ε'. άοεσίν αμαρτιών *(Matlh.,* 2628), quibus satis ostenditur nunc aliquid patrari pro nobis, nunc poni aliquid nobis proficuum, nunc efficaciam aliquam exeri salutarem, nunc fieri propitiationem.

Colligitur altero modo *specialiter,* ex eo quod non solum sanguis, sed calix ipse dicitur effundi pro nobis (τοΰτο τδ ποτήριον... τδ υπέρ υμών έκγυννόμενον *Luc.,* 2220), quae calicis, ut talis, partes propitiatoriae non possunt nisi ad praesens tempus referri, cum deinceps nullus sit in decursu passionis futurus calici fundendo locus 2.

1. Oblationem sacrificalem quamlibet volens acoena removere **Renz** *(op. cil.* 1.1, p. 120-141), vim participiorum praesentium, contra sententiam communiorem nostrorum apologetarum, inde contendit extenuare, quod verba sacramenlalia referenda sunt ad immolationem passionis veram atque cruentam. Quanquam defendit omnino veritatem oblationis sacrificalis in coena factae cl. **Lebreton** (art. *Eucharistie,* in *Dictionnaire apologétique,* col. 1564), tamen et ipse negat vim argumenti ducti ex participiis praesentibus, remittens ad sanctum **Joannem Chrysostomum** (/n *Maith,* horn. 82. P.G. 58, 738 sq.), qui dum de datione et effusione illa disserit, omnia ad passionem refert. At equidem putarim nil contra vim praesentialem verborum, ex eo quod ad passionem specient, posse inferri, siquidem praesentem exprimunt oblationem ad passionem futuram, ut mox in asserto quarto constabit ; est enim διδόμενον interpretandum : quod * datur ad mortem », ut in *Gal.* 1 4 et *Rom.* 8 32(Cf. **Holtzmann,** *Handcommenlar zuni Neuen Testament, Die Synopliker* 3, p. 409). Quare τδ ϋπέρ υμών έκχυννόμενον ut immolationem aliquam repraesentativam praesentem importat, ita denotat praesentem deputationem ad immolationem realem futuram. Sicque verba spectant od passionem, et nominant aliquid in coena transactum.

2. Attamen videtur Patri **Knabenbauer** *{Commentarius in Euangelium secundum Lucam,* in. h. 1., p. 574-575) referendum grammaticaliter τδ έκχυννόμενον non ad ποτ/,ριον, sed ad αίμχτι (quasi forte subintellegatur inter nomen et appositionem : δ έστι. Quocirca remittit ad *Apocalypsim* 1 3 et 2 20. Quibus locis reperitur quidem aliquid simile, sed ita ut adsint pro illa constructione ex contextu excusationes quae apud Lucam desiderantur. In priore enim *Apocalypseos* loco, *o* μάρτυ videtur aliqualiter se habere parallelo modo ad praevium illud ό ών κτλ (v. 4) ; in posteriore autem, ή λέγουσα habet aliquam umbram justificationis in membro subséquente διδάσκει κτλ. At illis locis alii possunt addi ex *Apocalypsi* similes (9 14 et 14 1S) quorum fatenda est nulla posse talis ratio reddi. Nihilominus respondendum est in *Apocalypsi* tales constructiones non esse nisi casus particulares generalis indifferentiae auctoris respectu grammaticalis concordantiae casuum *(Apoc.* I4, 4», 4'-8, 5e, 913, 114, 1311"14, 141' 173, 191, 219) ; in quo parificatur ejus stylus cum lingua coaetaneorum multorum minus excultorum, qualis in aegyptiis papyris nuper in lucem editis exhibetur (Cf. **Moulton,** *Grammar of N. T. Greek,* p. 9). Talis autem non solet esse lingua *Lucae.* Quare sine haesitatione pronuntiat **Viteau** *[Etude sur le grec du N. T.— Sujet complément et attribut,* p. 102) secundum grammaticalem connexionem τδ έκχυννόμενον referri ad ποτήριον, per metonymiam illud explicans. Cui consonat **Zorell** *[Novi Testamenti Lexicon Graecum,* s. v. έκχέω). Nec aliter sentiunt **Plummer** *[Commentary,* p. 499) aut **Holtzmann** (op. cit. p. 410) aut **Goetz** *(Die hcutige Abendmahlsfrage2,* p. 148). Quorum ne suspicari quidem videtur ullus aliam fieri potuisse hujus loci grammaticalem constructionem. Quod si vix tibi credibile videtur posse έκχυννόμενον praedicari grammaticaliter de vase potius quam de liquore, jam suppetunt nobis ex ipsa *Apocalypsi* sex exempla locutionum in quibus verbum έκχέω (cui ex inusitato εκχύνω, respondet participium praesens passivum έκχυννόμενο) relate ad ipsum vas usurpatur ; έκχέετε τά φιάλσ τού θυμού τού θεού ει τήν γην *(Apoc.* 161, cf. 162·4·8·10). Ceterum etiamsi esset in sententiam Patris **Knabenbauer** prorsus singularem descendendum, tamen non deperiret nobis nisi unum argumentum subsidiarium.

Colligetur idem tertio modo, *indirecte,* ex ratione novi foederis, quod hic et nunc concluditur, ut ostendetur infra in Elucid. IV : unde consequitur nostram repropitiationem *fieri* sub hic et nunc.

2°) Quod autem actio sub hic et nunc propitiatoria omnino arguit oblationem actualem de praesente, ideo pro certo tenendum est, quia vis propitiatoria proprie inhaeret ipsi sacrificio, non autem illius praenuntiationi aut praefigurationi aut promissioni merae ; sacrificium autem nullum est sine oblatione actuali victimae, sive immolatae, sive immolandae 1.

Assertum quartum : Habetur oblatio ad immolationem illam veram quae repraesentatur futura.

Quod constat cum indirecte, tum directe.

Constat *indirecte, ex eo* quod nisi Christus offeratur ad immolationem illam verain quae futura repraesentatur, intellegendus erit oblatus ad meram imaginem immolationis, quae nulla est immolationis veritas. At nisi oblatio sit hostiae ut vere vel immolatae vel immolandae, nullum est verum sacrificium; nec, si desit sacrificium, potest exseri praesens ulla vis propitiatoria. Jam vero ostensum est vim propitiatoriain hic et nunc exseri ; ergo oblatio fit Christi ut vere in passione immolandi.

Constat vero idem *directe* dupliciter.

Manifestum est enim *primo,* eo ipso ad realem mactationem deputari corpus, eo ipso sanguinem ad realem pro nobis effusionem, quod sanguis coram Deo3 effunditur a Christo similitudinarie, et similitudinarie corpus mactatur. Symbolica enim effusione sanguinis, symbolica mactatione corporis, symbolica cruentatione carnis dominicae, non solum promittitur vera corporis mactatio, vera sanguinis effusio ; non solum vovetur 3 victima Deo, sed jam

1. Congrue **Augustinus,** super illud Psalmi 1294 : *Quoniam apud te propitiatio :* ‹ Et quae ‹ est ista propitiatio nisi sacrificium ? Et quod ‹ est sacrificium, nisi quod pro nobis oblatum « est ? Sanguis innocens fusus delevit omnia « peccata nocentium › (P.L. 36, 1697).

2. *Coram Deo* inquam, siquidem non solum interpellat Christus Deum voce laudis atque gratiarum actionis, sed et propitiatorium demonstrat opus quod agitur.

3. Nisi accipiatur vox *vovere* sensu illo classico quo apte dicitur victima voveri (id est sacrari) oblatione, immolatione autem devoveri (id est desacrari).

Quocirca non omittenda videntur, quanquam notissima, illa quae disserit **J. de Maistre** occasione accepta ex sacrificiis humanis (quamvis circa originem humanorum sacrificiorum majorsit hodie dubitandi locus quam tunc apparuit).

« Il y a grande apparence que les premières « victimes humaines furent des coupables con- ‹ damnés par les lois ; car toutes les nations ont ‹ cru ce que croyaient les Druides au rapport « de César (De *Bello Gallico,* 6, 16) : que le sup- « plice des coupables était quelque chose de « fort agréable à la Divinité. Les anciens ▪ croyaient que tout crime capital, commis dans « l'État, liait la nation, et que le coupable était « *sacré* ou voué aux dieux, jusqu'à ce que, par « l'effusion de son sang, il eût délié Λ lui-même « et la nation.

‹ On voit ici pourquoi le mot *sacré* (sacer) « était pris dans la langue latine en bonne et en ‹ mauvaise part, pourquoi le même mot dans ‹ la langue grecque (δσιο) signifie également ce ‹ qui est saint et ce qui est profane ; pourquoi • le mot *anathème* signifiait de même tout à la « fois ce qui est offert à Dieu à titre de don, et « ce qui est livré à sa vengeance; pourquoi enfin « on dit en grec comme en latin qu'un homme ou « une chose ont été *désacrés* (expiés) pour ex- ‹ primer qu'on les a lavés d'une souillure qu'ils « avaient contractée. Ce mot de *dé-sacrer* (αφο- i jîοûν) semble contraire à l'analogie : l'oreille ‹ non instruite demanderait un *re-sacrer* ou ‹ *sanctifier* ; mais l'erreur n'est qu'apparente, • et l'expression très exacte. *Sacré* signifie dans ‹ les langues anciennes ce qui est *livré à la Divi- ‹ nité,* n'importe à quel titre, et qui se trouve *lié,* « de manière que le supplice *dé-sacre, expie,* ou « *délie,* tout comme l'absolution religieuse.

‹ Lorsque les lois des XII tables prononcent ‹ la peine de mort, elles disent: *sacer esto (qu'il* • *soit sacré)* ! c'est-à-dire *dévoué,* ou pour s'ex- ‹ primer plus correctement, *voué ;* car le cou- ‹ pable n'était, rigoureusement parlant, *dé- « voué* que par l'exécution › (*Eclaircissement sur les sacrifices,* ch. 2).

Huc pertinet quod saepe apud Vergilium victimae aris impositae vocantur *vota,* v. g.

« Lustramurque Jovi votisque incendimus aras »
(Aeneid. 3, 279) ;

et saepe dicuntur dii votis vocari, votis dico non casu ablativo sed dativo ; hoc est in vota seu victimas invocatur illorum descensus seu gratia.

Nec aliter saepe in lingua ecclesiastica : sive Patrum, ut **Augustini** *(in* Ps. 6127. P. L. 36, 178 : ‹ Vota mea reddam coram timentibus eum ‹ — Quae sunt vota sua ? Sacrificium quod « obtulit Deo ») ; sive Liturgiarum, ut, in post-communione festi s. s. Nominis Jesu (« Omni- « potens aeterne Deus, qui creasti et redemisti « nos, respice propitius vota nostra ›).

actualiter sacratur Deo in ordine ad veram illam effusionem et mactationem futuram. Sicut Christus igitur hic et nunc transfertur in Dei mancipium, sic jam suae addicitur passioni. Ergo in ipsa immolatione repraesentativa (quam recte nuncupaveris symbolicam, sacramentalem, mysticam)[2] actualiter quaedam perficitur oblatio Christi ad immolationem cruentam.

Quod eo evidentius postmodum (Elucid. XIII) fiet, quod ostendetur corpus Christi habuisse in sacrificio dominico partes altaris. Dum igitur Christus cruentat ipse sacramentaliLer altare suum, eo ipso (cf. Elucid. I) gerit se magnum sacerdotem offerentem Deo in mysterio vitam suae hostiae.

Manifestum est *secundo* non aliter potuisse intellegi, quod a Christo dicebatur corpus suum *pro nobis* dari, nisi daretur ad mortem.

Quare omni ex parte adigimur ad dicendum corpus et sanguinem Christi esse in incruenta passionis imitatione ad cruentam passionis perpessionem obligatum erga Deum : aliis verbis, esse in ritu illo mysticae immolationis ipsam passionis hostiam, ut talem, oblatam Deo a Christo sacerdotaliter'.

Recapitulatio.

Apparuit in coena Christus quasi dans Deo panem et vinum ; et per hoc manifestavit se dare Deo aliquid : non quod apparebat, sed quod latebat. ; non panem, sed quod loco panis se aiebat manibus gestare, corpus scilicet suum ; non vinum, sed quem in calice se loco vini aiebat miscuisse, sanguinem suum. Dabat corpus ; dabat sanguinem ; seorsim utrumque, quantum ad significandi modum speciebus et verbis inditum. Dabat se in effigie mortis ; dabat se pro nobis in mortem, atque per mortem sc dabat Deo hostiam.

Cum autem dicitur Christus dedisse se in hostiam Deo, sensus non est solum intimatam esse a Christo talem sui deditionem sermone. Immo sicut in omnibus sacrificiis veri nominis generatim, sic in sacrificio redemptionis, oblatio ritualis, significativa voluntatis oblativae internae, consistebat, non in mera hujus voluntatis intimatione orali, utputa voce *offero* aut simili aliqua ; sed in ritu quodam liturgico, adhibito ab ipso liturgo, quo se, respectu hostiae immolandae, proderet pragmatice voluntas actualis Deo munus tradendi ac consecrandi. Fuit quidem ritus eveharisticus complexus quidam rerum et verborum, sed talis ut verba non per se sola integrarent oblationem Deo factam, sed solummodo demonstrarent (ac efficerent) praesentiam corporis ac sanguinis sub speciebus panis et vini in ordine ad repropitianda peccata. Qualis praesentia verbis importata constituit in coena ritum oblativum, quo actualiter Christus mancipabatur Deo in hostiam, deputatus morti pro nobis piaculari.

Sectio II. — Idem argumentum ex Traditione.

Priusquam Patres lustrentur, praenotandum est unum. In rebus quas nulla exagitavit controversia cum haereticis, non ita saepe Patres suas sententias protulere illo modo didactico ac peremptorio qui veluti compelleret intellectum, dum

1. Recte J. Wilhelm et T. S. Scanne11, .4 *Manual of Catholic Theology,* vol. 2. London 1898, p. 456 : * We use the term *mystical* in « reference to the mystery in which the effusion « takes place ; it is opposed to *real,* and equi- « valent to representative, commemorative, « or relative. «Revera correspondel stride voci *sacramenlalis,* pro quanto sacramentum sumitur proprie pro signo quodam sacro : adeo ut immolatio mystica sit immolatio penes signum seu penes sacramentum.

2. Quare recte et textus graecus ubique adhibet praesens tempus (διδόμενο·? ἐκχονvόμενον), et latinus versionis vulgatae textus, quanquam retinet praesente tempore *quod pro nobis datur (Luc.),* tamen futuro tempore enuntiat effusionem *effundetur (Malth. Mare.), fundetur (Luc.).* Praesens enim tempus praesentem denotat immolationem repraesentativam in qua fit oblatio ad immolationem realem denotatam per tempus futurum. Unde verum habet uLraque lectio, ita ut una ex altera accipiat lucem, majorem tamen ex graeca latina.

sensus ita se prodit ut nulli jam effugio remaneat locus. Exceptis igitur locis paucioribus qui vel seorsim sumpti fidem faciant sententiae auctoris, in reliquis hoc est theologi munus, ut referatur sincere quae sit sententiae directio magis obvia, quidve nobis veluti sponte oggerat ac suggerat litera sibi permissa. Quod si in innumeris casibus inveniantur semper testimonia collineare in eumdem intellectum, nec ullum testimonium in alteram partem videatur potius inclinare, hinc in determinanda mente Patrum communi argumentum suppeditat non leve, innixum scilicet illi « cumulativae probabilitati », quam ostendit cardinalis Newman posse transcendere genus opinionis, ut generetur certitudo: ex impotentia scilicet aliter explicandi universalem ac constantem indiciorum conspirationem, nisi Patres admittantur fuisse certa quadam sententia imbuti. Crescet autem certitudo, si praedicationi Patrum accesserit (ut fert casus in rebus eucharisticis) consensus Liturgiarum similis. Quod monitum erit prae oculis habendum cum in hac tum in sequentibus Elucidationibus, usque dum perveniamus ad missam explorandam (Elucid. XIX sq.) ; cui quia Patres magis immorati sunt, ideo etiam vividior fiet lux, retro in coenam diffundenda.

Articulus I.— Testimonia Indirecta.

Primo. In coena esse oblatum sacrificium ipsum passionis innuunt indirecte Patres, cum, distincta sacrificatione (seu oblatione) ab occisione (seu mactatione), haec ita tribuitur Judaeis deicidis, ut illa Christo reservetur consecranti panem et vinum in coena.

Ita apud sanctum Ephraemum *{Hymni Azymorum,* hymn. 2, ed. Lamy, t. 1, p. 576-578) :

Sir. 2

« Sciens agnus veritatis sacerdotes rejectos
« et sacrificatores pollutos sibi non sufficere,
« FACTUS EST SUO CORPORI SACERDOS ET
[SACRIFICATORUM PRINCEPS.

Str. 3

« Sacrificatores populi necarunt princi-
[PEM SACRIFICATORUM
« Sacrificator noster, victima factus, sa-
[crificio suo
« abolevit victimas, et expandit auxilia sua
[quocumque locorum.

Str. 5

« Nullus agnus agno coelesti major.
« Cum sacerdotes terrestres essent et agnus
[coelestis,
« ipse sibi fuit victima et sacerdos.

Str. 6

n Digni quippe non erant sacerdotes polluti
a offerre agnum immaculatum, victimam
[pacificam,
« quae coelo et terrae pacem afferebat san-
[guine suo omnia pacificante.

Str. 7

« Panem fregit manibus suis in sacra-
[mentum sacrificii
« corporis sui ; calicem miscuit in sacra-
[mentum oblationis sanguinis sui.
« Ipse sibi sacrificium odtulit sacerdos
[propitiationis nostrae.

Str. 8

« Induit sacerdotium Melchisedech ipsius
[figurae.
« Is victimas non praestitit, sed panem et
[vinum obtulit.
c Abolitum est antiquum sacerdotium, non
[supersunt libamina. »

Secundo. Eadem innuitur fortasse doctrina, cum, ex parie nostra, exhibetur perpessio martyrii ut adimpletio convivii eucharistici : quo aliqualiter videtur confirmari, ex parte Christi, fuisse passionem adimpletionem coenae immolatitiam.

Sic Augustinus : «Videamus, inquit,
« audiamus adhuc Dominum : *Vola mea*
« *reddam coram Umentibus eum.* Quae sunt
« vota sua ? Sacrificium quod obtulit
« Deo 1. Nostis quale sacrificium ? No-

1. Notandum est quomodo, cum sermo sit de sacrificio oblato in coena, absolute loquatur Augustinus de sacrificio Christi ; non quasi quoddam sacrificium indicans aliud ab illo quo noscitur Christus nos redemisse ; sed simpliciter praedicans « sacrificium quod obtulit Deo » : quasi uno ejus sacrificio existente. Cf. Karl Adam, *Die Eucharistielehre des hl. Augustin* 1908, p. 73.

« runt fideles vota quae reddidit coram « timentibus eum : nam sequitur : *Edenl « pauperes el saturabuntur.* Beati pauperes, « quia ideo edunt ut saturentur : edunt « enim pauperes ; qui autem divites sunt, ‹ non satiantur, quia non esuriunt. Come- « dent pauperes : inde erat piscator ille « Petrus, inde erat alius piscator Joannes « et Jacobus frater ipsius, inde etiam erat « publicanus Matthaeus. De pauperibus « ipsi erant, qui comederunt et saturati « sunt, TALIA PASSI QUALIA MANDUCA- « VERUNT. COENAM SUAM DEDIT, PASSIO- ‹ nem suam dedit : ille saturatur, qui « imitatur. Imitati sunt pauperes : ipsi « enim sic passi sunt, ut Christi vestigia « sequerentur» *[In* Ps.21S7. P.L. 36,178).

Tertio. Huc etiam pertinet quod cocnae ipsi sublatio peccati, quod est opus redemptionis, aliquando disertis verbis tribuitur. Exemplum habes apud Gregorium Nazianzenum, cum inter ceteras judaici ritus circumstantias hanc etiam typice illustrat, quod vorandus esset agnus ad vesperam : «A nobis vorabitur agnus. Ad « vesperam quidem, quia in fine saeculo- « rum Christi passio : siquidem et participeps est sacramenti cum discipulis « in vespera, discutiens caliginem peccatorum » *[Or.* 45 *in sanctum Pascha,* n. 16. P.G. 36, 644). Vides quomodo non solum vespertinum passionis tempus explicet per horam coenae vespertinam, sed etiam quomodo ipsa coena dicatur Christus peccatorum eflecisse remissionem1.

Eodem redit, ni fallor, si dicatur mors debellata per coenam (siquidem Christus, teste Paulo, sacrificio eodem et profligavit mortem et destruxit peccatum). Porro illud patefacit Cyrillus Alexandrinus *[De adoratione in spiritu el veritate,* 3. P.G. 68, 285-293)2, exemplo ducto ex

1. Aequivalet apudmediaevales nostros, istud Amalarii *(De ecclesiasticis officiis,* l. 1, c. 12. P.L. 105, 1023) : « Gratias egit, ob hoc nimirum « quia vetera transitura, et futura fuerant omnia « nova. Lex non solvebat peccata, sed puniebat. « Christus in quinta feria veteri legi finem • dat, peccata absolvit » (Conferatur ibid, c. 12 et 23).

Pariter Joannes, Abrincensis primum episcopus, deinde archiepiscopus Rotomagensis, in suo libro *De officiis ecclesiasticis,* dum coenam dominicam describit, haec habet : « Mysterium « GERI DISPOSUIT, QUO PECCATORUM VULNERE « sauciati, et virtutum robore debilitati, sa- « LUTI AETERNAE RESTITUERENTUR, et fugatis ‹ peccatorum tenebris, veram in cordibus pacem « ferentes, fidei lumine illuminarentur. Ipsa « enim die, veteri legi quae peccata puniebat « finem dedit et primum sacrificium corporis « et sanguinis sui, quo peccata tolluntur, ins- « tituit » *(De Off. eccl.* P.L. 147, 49). En unitatem coenae et passionis. In coena peragitur jam a Christo mysterium nostrae reparationis. Redemptio nostra efficitur per istud ipsum sacrificium corporis et sanguinis Christi. Sacrificium igitur crucis in coena jam agitur.

2. ‹ morte consumi terricolas, factus est advo- « catus pro nobis apud Patrem : offerebat enim « seipsum pro nobis, ac morti se sponte subjecit, « cohibuitque exterminatorem... Per aream in- « telleges Ecclesiam... Quam spiritualem are- « am, Ecclesiam inquam, emit Christus quinqua- « ginta siclis, hoc est non exiguo pretio (seipsum « namque dedit pro ea) ; in eaque fixit altare. « Cumque autem ipse sit liturgus [ιερουργό] « (factus est enim pontifex), ipse etiam victima, « obtulit seipsum (ut [factum erat a Davidej « in imagine et typo vituli triturantis), et factu « est holocaustum et hostia pacifica... Excitato autem altari, super quod imponeretur et pacifica victima et holocaustum, soluta est afflictio: « exaudivit enim Dominus terram, et cohibita « est ruina. Dum enim Christus se pro nobis » litat [Ιερατείσαντο], destructa est mors, at- « que interitus sublatus est... Quod autem « dictum est altare parvum quidem ab initio » fuisse, sed auctum esse poste?, designat futu- « ram suis temporibus progressionem evangelii, « atque sanctarum Ecclesiarum angustias qui- « dem pristinas, amplificationem autem ulte- « riorem : dilatantur enim quodammodo in « dies altaria, dum adduntur Ecclesiis priori- « bus aliae, atque populi in immensam multi- « tudinem crescunt, qui per sacrificium in Christo [actum] redempti sunt, ipsum [Chris- « tum] habentes pro liturgo et victima sancta, « suaveolentoque purgamento ac veluti altari « admirabili. » An dubitaveris quin hic eucharistia proponatur, in qua et Christus litaverit seipsum pro nobis redimendis afficiendum morte, et Ecclesia idem nostrae redemptionis pretium ac pignus frequentet assidua ministratione atque oblatione ?

2. ‹ A *mane* igitur, hoc est a primis hujus sae- « culi temporibus, mors depasta est eos qui in ter- - ra erant, *usque ad horam prandii* [juxta LXX], « hoc est usque ad mensae tempus. Ubi enim « advenit nobis sanctae mensae tempus, nimi- « rum illius in Christo ac mysticae, in qua panem « illum manducamus de coelo vivificum, mors, « quae prius erat terribilis ac insuperabilis, « destructa est *(I Cor.* 152e), Deo repropitiato... « Eripuit igitur nos Christus, qui in persona « Davidis intelligitur. Nam cum videret a

David cohibente Exterminatorem per hostiam, quam in area, magno pretio empta, obtulit super altare, quod extruxit ipse quidem exiguum, auxit autem postea Salomon *{II Reg.*, 24”-fl). Ita quippe persequitur allegoriam Gyrillus ut non solum asserat mortem tunc esse devictam cum Dominus coenavit suam coenam, sed insuper velit in ipso altari eucharistico oblatum a Domino sacrificium illud quo mors vinceretur : ait enim esse oblatum in ejusmodi altari, quod deinceps veluti excresceret, dum dilatatur paulatim per populos eucharistica celebratio.

Habes mortis in coena cladem, apud nostros mediaevales, decantatam in quadam *Oratione ad communionem* (A. H., 51, 297. Ex orationariis ms anglicis saec. VIII/IX) :

« Verus enim cibus est
« Caro tua omnipotens ;
« Et sanguis tuus, Jesu,
« Verus potus fidelium.

« Per hoc [sacrum] mysterium
« A morte redemisti nos,
« Ut firmiter ac sobrie
« In te vivamus, Domine.

« Dignare ergo, petimus,
« Sancti hujus mysterii
« Participes nos fieri
« Ad laudem tui nominis. »

Sed multo antiquius, in vetustissima omnium nostrarum anaphorarum jam idem, puto, importabatur ipso sermone quo introducebatur narratio coenae : « Qui-
« que cum traderetur voluntariae passioni,
« ut mortem solvat, et vincula diaboli
» dirumpat, et infernum calcet, et justos
« inhiminet, et terminum figat, et resur-
« rectionem manifestet, accipiens panem,
« gratias libi agens dixit : *Accipite, man-*
« *durale, hoc est corpus meum quod pro*
« *vobis confringetur* » etc. (*Fragmenta verunensia latina,* ed. Hauler, 1900, p. 106-107). Fines videlicet qui enumerantur, redemptionem utique omnes personantes, videntur nihilominus referri ad ipsam eucharistiae confectionem, tanquam causa rei gestae : quasi Dominus illum ritum ideo voluerit exercere, ut nos redimeret a morte ac potestate diaboli et poenis inferni, restif.ueretque et luci et vitae.

Quarto. Consonat, satis apud Patres, quod triduum aliquando mortis dominicae ab hora coenae computarunt, eo quod illius occisio jam reputanda videretur ut facta, qui in cibum dispertiretur ad modum mortui. In quo, si minus quod perlinet ad tridui expositionem satisfaciunt, certe quod spectat ad vim perpendendam coenae, nil nisi verissimum tradidere. In coena enim exordium sumpsit sacrificium dominicae passionis : offerente se Domino ad perpetiendam mortem, et veluti anticipatae mortis tradens victimam discipulis.

Sic primum **Aphraates** : « Qui autem
e corpus suum manducavit et bibit suum
« sanguinem, cum mortuis reputatur.
« Dominus autem suismet manibus corpus
« suum praebuit manducandum, et prius-
« quam crucifigeretur sanguinem suum
« potandum dedit... A tempore quo dedit
« corpus suum in escam et sanguinem
‹ suum in potum tres dies et tres noctes
« veniunt » (*Demonstratio XII, De Paschale,* n. 6 et 7. P. S., pars 1, tom. 1, col. 517 et 520).

Amicus Aphraatis, sanctus **Ephraem**, non semel tantum, sed bis eamdem computationem in *Euangelii concordantis expositione* (ed Moesinger, p. 221 et 267) proposuit (quanquam, ut solet in ceteris suis operibus, ita etiam in eadem *Euangelii concordantis expositione,* p. 226 et 267, alteram illam indicat quae a morte Christi incipitur). « Ex illo momento quo suis
e discipulis corpus suum fregit, et corpus
« suum apostolis dedit, numerantur tres
« dies ejus, quibus cum mortuis computa-
« balur » (p. 221). « Ex quo die corpus et
« sanguinem suum eis dedit, hoc triduum
« consummatum est » (p. 267)h

1. Ista tridui computatio etiam amediaevali quodam scriplore Syro memoratur ut recepta salis, quanquam ipse anteponit alteram (Anonymi auctoris *Expositio officiorum Ecclesiae* Georgio Arbelensi vulgo adscripts. Trad. R H Connolly. C. S. C. O. 91, 68).

Sed prae ceteris sanctus Gregorius Nyssenus, dum disputat quis initiarit sacrificium redemptionis, utrum Christus, an Judas aut Juoaei aut Pilatus, utitur ista computatione ad vindicandam Christo totius negotii auctoritatem : « Qui potes-« tate sua cuncta disponit, non ex prodi-« tione sibi impendente necessitatem, non « Judaeorum quasi praedonum impetum, « non iniquam Pilati exspectat senten-« tiam, ut sit eorum malitia quasi (f TOTIUS hominum salutis ORIGO ET K CAUSA, SED CONSILIO SUO PRAEOCCUPAT « VIAM PER INEFFABILE ATQUE HOMINIBUS « INVISIBILE SACRIFICII GENUS, ET SEIP-K SUM OBTULIT PRO NOBIS OBLATIONEM « ET HOSTIAM, SACERDOS SIMUL EXSI-α STENS ET AGNUS DEI ILLE QUI TOLLIT « mundi peccatum. Quando id praestitit ? (f Tunc quando comestibile esse ad nutri-ti tionem corpus suum clare ostendit, eo < quod jam perfecta esset sacrificatio agni. « Non enim fuisset corpus victimae ad « edendum idoneum, si animatum fuisset. « Proindeque cum discipulis suis illud « concessit ut manducarent corpus et san-« guinem biberent, jam, penes voluntа-ti rium, per potentiam ipsius mysterium « peragentis, erat ineffabiliter invisibili-« terque corpus sacrificatum. Et anima in « discipulis erat (in quibus eam. cum divina « simul potentia illi conjuncta deposuerat « dispositoris potestas), versans in illa a pectoris regione. Itaque si quis tempus « dimetiatur ab illa hora qua Deo sacrifi-« cium est oblatum a magno pontifice qui « agnum suum pro communi peccato « ineffabiliter et invisibiliter immolavit, « is a vero non aberrabit» (Or. 1 *in resurrectionem* P.G. 46, 612).

Patet omnino non esse separationem istam animae a corpore accipiendam apud Nyssenum realistico sensu, quasi vere corpus Christi visibile exhinc caruerit anima1. Sed quemadmodum apud Aphraatem atque Ephraem Christus quasi mortuus reputabatur tantummodo, ita etiam isthic, secundum quamdam moralem aestimationem habebatur tanquam mortuus Christus, corpusquc illius tanquam exanime, ex hoc quod ejus anima per communionem eucharisticam sic erat, in discipulis, ut tamen corpus visibiliter alibi versaretur, aut vice versa. Quo satis denotabatur, et praesens reddebatur mors ipsa quae terminus futurus erat sacrificii jam nunc a Christo inchoati. *Effectus* enim erat mortis, in quantum oblatae, ut Christus manducaretur ; rursusque manducatio *indicium* suppeditabat mortis cui tradebatur Christus. Acta est igitur coenatio propterea quia sacrificium suae mortis jam obtulerat Christus : unde sequebatur ut ad partem voluntariam quod spectaret, κατά το θελητόν, jam sacrificium, jam ipsa mors esset irrevocabiliter effecta. Quo nihil ad nostram coenae expositionem illustrandam aptius 2.

Post Gregorium Nyssenum e.xstat ejusdem sententiae specimen egregium in com-

1. In contrarium legesis **Renz** (op. cit. t. 1, p. 363-364).

2. Proxime accedit ad Gregorium Nyssenum, **Jacobus Sarugensis** (f 521), vir inter Syros adeo celeber, ut antonomastice dicatur *Doctor,* non tamen ab omni monophysismi nota, judicio novissimorum criticorum, liber. In quadam *Homilia in Hebdomadam Sanciam* (quam anglice versam edidit R. H. **Connolly** ad calcem alterius quae inscribitur Λ *Homely of* Mâr Jacob o/ Serûgh *on the reception oj the holy mysteries, Downside Review,* Nov. 1908, p. 282) haec habet ille : « While He was alive and recli-< ning with them, they [the Apostles] ale Him ; « and dead whilst living they knew Him (to » be), without doubting. If He were not dead, « then His bread was not His body ; and * if He were not alive, He would not have bro-« ken His body and given to His Apostles... < They affirm that He is slain, whilst e they look upon Him alive and spea-« king ... They drink His Blood, and affirm « that it is Blood, while He is alive. » Involvebatur penitus scilicet et quodammodo realiter mysterio panis et calicis mors Christi. « They « thought that yea in truth His Blood was » dropping (there)... He is the Dead, who, < when dead, was alive,... Priest and « Burnt Offering. » Explicatio tola est in hac ultima voce : quia sacerdos erat ofTerens seipsum in sacrificium, vitam suam sacrificans, mortem suam Deo praesentans. Pro quanto sacrificabat, necesse erat ut viveret ; pro quanto sacrificabatur, necesse erat ut mortuus adspiceretur, ut fusus appareret sanguis, ut victime tractaretur. Quare praeoccupabatur toto mysterio coenae mors, et veluti inserta eucharistiae, in usus hominum expendebatur.

mentariis Procopii cum in *Genesim* tum in *Exodum.*

Quaerens enim ille cur agnus paschalis in Lege esset occidendus ad vesperam, nec in meridie, respondet id factum esse quia Christus exorsurus esset in coena sacrificium illud paschale nostrae redemptionis, quod in cruce esset complendum. « Quare ‹ igitur non caeditur ovicula sexta hora, « sed potius vespera instante ? Audiamus « Scripturam Novi Testamenti, et omnia « congruere reperiemus. Nam illi qui « Christum cruci affixerunt, id peregerunt « hora sexta. At pontifex noster Jesus « oviculam quam assumpsit, vespere im- « molavit, cum paschale convivium cum ft suis discipulis agitaret, iisque dispartiret « sacra mysteria. (Quando vero finis affer- « tur legis, evangelii stabiliuntur initia.) « Et qui intra quidem sacerdos, extrin- « secus vero ovis erat, semejipsum ob- « TULIT. Si INITIUM SACRIFICII CHRISTI ‹ a coena exordiamur, conservabitur « trium dierum et noctium numerus, a quibus, secundum typum Jonae in « terrae visceribus sopitus jacuit. At se- « eundum hanc computationem com- « putabitur et dies in quam resurrectio « incidit... Christus ut inculpabilem hos- « tiam in odorem bonae fragrantiae se- « METiPSUM obtulit Deo et Patri ; et ut « agnus pro peccatis nostris in ara crucis ‹ immolatus est » (7n *Exod.* 125. P.G. 87, 566-567)L

Disputans autem utrum in creatione dies praecesserit nocti an e converso, haec argumentatur : « Videtur autem illis qui « priore quam noctem loco diem ponunt « adversari tempus festorum et in primis « triduale tempus sepulturae et resurrec- « tionis nostri Salvatoris. Nam lex semper ‹ et ubique praeponit noctes diebus, ut e videre est in festo azymorum... Pari * ratione numerus trium dierum et noc- « tium passionis Domini et resurrectionis ‹ ineundus et supputandus est. Is dies t quo passus est Salvator noster, addatur « praecedenti parasceves nocti. Sequens ‹ dies dominicus connumeretur nocti ter- ‹ tiae qua resurrexit » *(In Genes.* Is. P.G. 87. 56)1.

Quinio. Adeo unum est sacrificium coe- ‹ lentio *(sic)* cunctoque sacri altaris minis- « terio vacaremus. Sic enim rei propius acce- ‹ dere putaremur, pro eo quod hac die Dominus * noster immolatus, sabbato quievit in sepulcro • totamque sequentem noctem discipuli ejus ▮ in tristitia transegerunt, donec diluculo re- « deuntibus a monumento mulieribus, quaeque « audierant et viderant referentibus, paulatim « respirare et in gaudium reviviscere coeperunt. « Verius itaque triduanam Domini mortem « observare videremur... Cur ita flat [ut faci- « mus], quia ratione non vacat, vigilanter intu- « endum est. Dominus noster non tunc solum ▮ vel tunc primum immolatus est, quando a ▮ Judaeis in cruce suspensus est; sed et pridie « quam pateretur, quando accipiens panem et « calicem benedixit et dedit discipulis suis, « dicens : *Hoc est corpus meum, Hic est calix « sanguinis mei,* suis manibus immolatus est ; ‹ suis ipse manibus nobis, ut jugiter immoletur, ▮ agnus commendatus est. Ab illa immolatione « [quae scilicet a Judaeis perpetrata est], prima « sabbati [est] tertia dies ; ab ista vero [immola- « tione quae a Domino processit], sabbatum e ipsum TERTIA NIHILOMINUS DIES est... TrI- ‹ **DUUM ERGO DOMINICAE MORTIS, quod PER-** ‹ fici nequivit eo respectu quo ipse a Judaeis « est trucidatus, pulchre et rationaliter ad « hunc respectum transponitur quod ipse suis ‹ manibus est immolatus » (De *divinis officiis* l. 6, c. 22. P.L. 170, 166-167).

1. Vides distinctionem inter oblationem quam fecit suimetipsius Christus in coena *(Semelipsum obtulit... Semetipsum obtulit Deo et Patri),* dum se immolat sacramentaliter *(vespere immolavit),* et immolationem veram cruentamque peractam in cruce *(qui Christum cruci affixerunt... in ara crucis immolatus est).*

2. Attestatur eidem computationi in Occidente, lanquam sat vulgatae, auctor ignotus veteris cujusdam *Sermonis de symbolo ad catechumenos* (cap. 6, n. 6 ; inter opera S. Augustini, P.L. 40, 657) ; nec ipse eam ‹ vacuare › vult.

Nec dubitaverunt mediaevales computationem Istam adhibere ad liturgicos hebdomadae sacrae usus comprobandos. Quaerit enim secum **Rupertus Tuitiensis** cur non in feria sexta majore conficiatur a nobis sacramentum corporis et sanguinis dominici, reservandum usque in diem paschae, vacante interea per totum Sabbatum sanctum celebratione sacrificii : quod si fleret, expressius sane denotaretur a nobis triduum mortis dominicae. Respondet autem, triduum computari posse a tempore quo se ipse Dominus sacrificavit in coena, praeoccupans immolationem qua erat a Judaeis in cruce necandus. « Causa porcere » videtur ut [hac] die dominicum corpus conflcien- • tes, et inde usque ad sabbatum recondentes, ▮ toto eodem sabbato jugi silentio consopiti, « usque in primam sabbati ab omni diurno psal-

nae et passionis indivisim, ut *eucharistiae sacramentum* voluerint veteres esse *in cruce oblatum* a Christo. Sic **Albertus Magnus** : α [Hoc sacramentum] specialis « gratiae coram Deo est inventivum : pro « omnibus enim invenit gratiam oblatum « in cruce » *(Liber de sacram, euchar.,* Dist. 1, c. 4). Et re quidem vera si in eucharistica coena offerebatur mors, jam in morte perficiebatur absolvebaturque eucharistica litatio : adeo ut ratio sacrificii ultimo accederet coenae ex cruenta immolatione ad quam erat ordinata'. Quare potuit eucharistia dici in cruce *litata.* Sic quintodecimo saeculo **Joannes Mauburn.s,** Abbas Livricensis, in quodam *Carmine in septem ℵomina sacramenti corporis ei sanguinis Domini Jesu* (A. H. 48, 523 ; cf. 15, 22), super sextum nomen *sacrificium*[3], sic habet :

« Salve sacrificium
« In cruce litatum,
« Salve, pontificium
« Christi sacrificium. »

Consecratam in cruce eucharistiam dicunt eodem sensu **Beda**[4] *(In Lucam* 2215. P.L. 92, 595), et **Amalarius**[5] *(De eccles. offic.,* 1, 15. P.L. 105, 1032) ; consecratam cum passione, **Thomas Waldensis®**. Eucharisticam Christi carnem dixerat in passione *confectam* S. **Quodvultdeus**[7].

Sexlo. Sanctus Thomas quidem de ratione sacrificali coenae nunquam disputavit data opera ; nec tamen sine ducatu omni nos videtur reliquisse.

Etenim in Commentario super Quartum Librum *Sententiarum* dum exponit literam distinctionis duodecimae, quae sic habet : *Si Chrislus quolidie immoletur, vel semel lanium immolatus sit,* duo sanctus Doctor distinguit in sacrificio quo semel nos Christus repropitiavit : *primo,* id quod actum est a Judaeis erga Christum, cum correlativo cruciatu Christi ; *secundo,* id quod actum est a Christo -erga Deum, sci-

Premit vestigia Ruperti in suo *Mitrali* **Sicardus Cremonensis,** eidem quaestioni objectionique occurrens verbis brevioribus et expressioribus : « *Dominus noster pridie quam pateretur,* « *accipiens panem et calicem, benedixit deditque* « *discipulis suis dicens : Hoc est corpus meum,* « *Hic est calix meus* (sic). Tunc est immola- « tus in manibus suis, de qua immolatione « subjunxit : *Hoc facite in meam commemoratio-* « *nem.* Ab hac igitur quae non est omittenda, « cum sit firmiter injuncta, sexta feria est dies « secunda, qua velut in monumento quiescat. « Sabbatum vero tertia, qua velut a morte « resurgat » *(Mitrale,* I. 6, c. 13. P.L. 213,319).

Ante hos duos **Joannes,** Abrincensis primum episcopus, deinde archiepiscopus Rotomagensis, in suo libro *De Officiis ecclesiasticis* (P.L. 147, 52) illa posuerat, satis intricata, nec tamen inefficaci?, quorum haec est summa : in liturgia majoris hebdomadae, computatur in triduo Domini dies coenae quasi subrogata pro die dominica, in qua « propter gloriam resurrectio- « nis non potest sepultura Domini celebrari. » Et convenienter fit istud, quandoquidem « in die coenae... se pro omnibus suis passurum, « apostolis innotuit, quia carnem suam ad « vescendum, in crastino passuram, sanguinem « quoque effundendum simul eis tradidit. » Congrue igitur triduum mortis dominicae includit feriam quintam, quia in sacramento suae passionis dedit jam Christus discipulis suis ipsam conterendam passione carnem et eliciendum ex vulneribus sanguinem. Haec certe ille.

ab apologetis nostris sexcenties novatoribus xvi saeculi objectum : coena fuit sacrificium, quia corpus Christi fuit immolatum in cruce ; sicque sacrificium, in coena inchoatum, consummatum in cruce est. Quod argumentum quia saepius infra recurret, sufficiat interim unum exemplum ex **Tilmanno Smelingo** *(De septem sacramentis,* Coloniae 1538), qui nulla alia via deducit ex verbis dominicis indolem coenae sacrificalem, nisi quia « corpus suum quod sub « specie panis discipulis porrexit in coena, sub « propria specie obtulit in cruce ; atque id quod « in coena inchoavit, in cruce consumma- « vit # (cap. 5, p. 342-343). Rursusque de calice :« Manifestum est eucharistiam esse sacra- « mentum. Quod autem addit [Christus] *qui* « *pro mullis* sive *pro vobis effundetur,* quod « adimpletum est in cruce, indicat eam esse « sacrificium » (p. 343).

1. Quo praesupposito, jam valet argumentum

2. Quae nomina sunt : eucharistia, donum, cibus, potus, communio, sacrificium, sacramentum.

3. Vox *sacrificium* hic sumitur passivo sensu pro hostia ; sicut abundant exempla per omnia medii aevi saecula. Cf. infra, Elucid. **XXXIX.**

4. Citandus infra, Elucid. **XII.**

5. Pariter infra citandus, Elucid. **XX.**

6. Citandus interim, Elucid **XIX.**

7. Citandus in Elucid. **XXXIII.** Quanquam ipse fortasse nil aliud intellexit, nisi coenam habuisse locum intra passionem, ad modum qui explicabitur infra, in Elucid. VII. Certissime per vocem *confectam,* non intellegebat destructam aut detritam.

licet *offerre* et *sacrificare.* Determinat autem : primum membrum non iterari[1]2a nobis cottidie in sacrificio Christi ; sed alterum membrum utique reiterari : posse scilicet fieri a nobis cottidie oblationem et sacrificationem, ita vere ut facta est a Christo semel. Cur autem haec possit a nobis fieri, duas causas assignat sanctus Doctor complexive : unam cx parte hostiae, alteram ex parte modi oblativi. Ex parte quidem hostiae, ratio assignatur quia hostia illius sacrificii quod fecit Christus est perpetua (quae ratio expendetur infra in Elucidatione XIX et XXI) ; ex parte autem modi oblativi, ratio assignatur quia talis fuit modus oblationis semel factae a Christo, ut nos etiam possimus sub Christo capite nostro cottidie offerre. En locum : « Scien-
« dum est quod omnia illa verba quae im-
« portant comparationem Judaeorum ad
« Christum, et poenam Christi, non di-
« cuntur quotidie fieri. Non enim dicimus
« quod Christus quotidie crucifigatur et
« occidatur : quia actus Judaeorum et
a poena Christi transiit. Illa autem quae
« important comparationem Christi ad De-
c um Patrem, dicuntur quotidie fieri.
« sicut offerre, sacrificare, et hujusmodi :
« eo quod hostia illa perpetua est, et hoc
« modo est semel oblata per Christum quod
« quotidie etiam per membra ipsius offerri
« possit, n Jam vero si facimus cottidie, dum oITerimus, id quod Christus fecit, cum semel obtulit sacrificium suae mortis ; si modus oblationis nostrae sequitur modum oblationis dominicae, nonne Christus ritu eucharistico censebitur obtulisse suam mortem ?

Nunc vero transeundum ad testimonia magis directa.

Articulus *II.* — Testimonia Directa.

Primo. Disertam doctrinae enuntiationem praebet intra annum 430 et 450 Hesychius, presbyter Hierosolymitanus, haec in commentario suo *in Levilicum* 8, libro 2 (P.G. 93), declarans : 1°) non modo Christum suum sacrificium in coena obtulisse (Leu. 8a2 *Obtulit Moyses arietem secundum,* a Cur autem aries *secundus,* i hic nunc aries nominatur? Quia vide-
« licet *prius* figuratam ovem[3] cum apos-
« tolis coenans, Dominus postea suum
« obtulit sacrificium et *secundo* sicut ovem
« ipse semetipsum occidit[4] » coi. 882), sed 2°) maxime illic celebrasse (« Com-
« munem coenam festivitatis paschalis
e cum suis Christus discipulis celebravit...
« Tunc autem maxime sacrificium suum
« Christus celebravit» coi. 882). 3°) Ubi, potato calice et propinato, effudit in corpus suum, veluti altare, proprium sanguinem (« Bibens enim ipse, et
« apostolis bibere dans, tunc intelligibilem[5]
« sanguinem super altare, videlicet suum
« corpus, effudit » coi. 883) ; 4°) cujus aspersione sacramentali obtulit passionem suam pro nobis (« Ipse enim
q Christus ad sanctificationem nostram,
« aspersione proprii sanguinis videlicet,
t passionem suam pro nobis obtulit » coi. 885) ; 5°) jam in coena propitiationem inducens (« In qua die enim tradidit coe-
‹ nae mysterium, in eadem die deprecalionem sive propitiationem insinuavit,
« id est peccatorum remissionem, dicens :
« Hic *esi meus sanguis novi testamenti, qui*
« *pro mullis effundetur in remissionem*
« *peccatorum* » coi. 888).

Idem Hesychius, distinctione facta inter

1. Etsi *repraesentatur* a nobis *cottidie,* ut ex litera distinctionis patet, et ex doctrina constante sancti Thomae (3 S. 83,1). Sed aliud est repraesentari in imagine, aliud est iterari secundum rei veritatem. Porro de hoc genere iterationis realis agitur in quaestione quam nunc solvit S. Thomas.

2. Cf. A. Vaccari. *Esichio di Gerusalemme e it suo « Commentarius in Levilicum »,* in *Bessarione,* Jan. Jun. 1918, p. 8-46, speciatim p. 22. Probavit ibi solide Vaccari commentarium esse scriptum primitus graece, Hierosolymis, ab Hesychio presbytero.

3. H. e. agnum legalem.

4. Intellege : se occidit sacramentaliter, et per hoc se obtulit ut arietem secundum ; non jam victimam legalem, sed victimam sui sacrificii.

5. *Inlelligibile,* in versione nostra Hesychii, idem sonat quod apud scriptores latinos spirituale (Cf. Vaccari, p. 21). Vocatam esse carnem Christi aut sanguinem a Patribus spirituale, exponetur infra in Elucid. XVI11 et L.

oblationem et immolationem, notat 1°) a nullo nisi seipso Christum esse oblatum ; 2° ne immolari quidem potuisse ab aliis, nisi seipsum ad patiendum tradidisset ; 3°) se tradidisse illum per immolationem sacramentalem quam in coena peregit. « Nemo enim illum obtulit ; sed nec « immolare poterat, nisi semetipsum ad « patiendum tradidisset. Propter quod « non solum dicebat : *Potestatem habeo « ponendi animam meam, el potestatem « habeo Herum sumendi eam* ; sed et prae- « veniens semetipsum in coena aposto- « lorum immolavit, quod sciunt qui myste- « riorum percipiunt virtutem » *(In Leuit.,* 4, 1. 1, coi. 821).

Tandem agens proprie et expresse de sacrificio Salvatoris, quo salus et Judaeis et gentibus acquisita est, illud absolute pronuntiat : « Ipse enim propriam carnem « immolavit, ipse sui sacrificii pontifex « in Sion factus est : quando sanguinis » novi testamenti dabat calicem » (*In Levit.,* 1611-13, 1. 5. P.G. 93, 993).

Pariter alibi explicans quomodo *virgam virtutis,* id est crucem, emiserit *Dominus ex Sion,* id 'est in coenaculo : « Illic enim, « inquit, semetipsum Unigenitus immola- « vit, illic passioni initium dedit » *(In Psalm.* 1092. P.G. 93, 1324).

Haud dubia igitur est mens Hesychii, qui multo magis quam reliqui immoratus est coenae Domini exponendae1.

Apud alios quid vero significat quod dicitur Christus in coena obtulisse sanguinem suum, nisi factam ab ipso oblationem suae vitae, vel quod idem est, mortis ac passionis salutiferae ? Cum enim internos dicitur homo obtulisse suum sanguinem pro patria vel pro amicis, nonne intellegitur vitam suam prodidisse ac tradidisse se morti ? Id ergo sonet oportet quod, legimus apud Ambrosium :« Vidimus prin- « cipem sacerdotum ad nos venientem ; « vidimus et audivimus2 oiïerentem pro « nobis sanguinem suum » *(In Psalm.* 38, n. 25. P.L. 14, 1051)'

Multum affine est in veteribus liturgiis

1. Eamdem in coena rationem oblativam respectu passionis resonat omnino stylus Isaaci Armeni junioris, suis popularibus exprobrantis morem redintegratum judaicorum sacrificiorum. « Cum Christus, Dei filius, pro nobis « **MACTATUS FUERIT et SEIPSUM OBTULERIT DeO** ‹ Patri pro nobis hostiam, et panem ac calicem « acceperit, dixeritque suis discipulis : *Hoc « facile in meam commemorationem* » ; quomodo licitum foret in sacrificiis judaizare ? e Si enim « pecorum victimae hominibus usquam profuis- ‹ sent, ac Deum reconciliassent, comparassent- « que remissionem peccatorum, quid opus erat « Christi mactatione, qua seipsum pro nobis « hostiam obtulit, atque nos Deo reconci- « liavit ? Immo cum non valerent hostiae irra- « tionales nobis reconciliare Deum aut peccato- « rum remissionem praestare, ideo Christus Dei « Filius offerens seipsum pro nobis hostiam « suo Patri, dicebat : *Hoc est corpus meum* » etc. *(Invectiva I contra Armenos,* c. 9, § 2. P.G. 132, 1184). Nonne aperte satis is unum sibi ob oculos collocat sacrificium Christi, sacrificium unum redemptionis, ita immolatione, eaque cruenta, constans, ut tamen jam offerretur, cum eucharistia consecraretur ?

2. Inter alia ex quibus constat illo loco agi de coena, notandum est istud audivimus. In coena enim Christus *auditus* est offerre, ubi obtulit sermone, scilicet consecrationis.

3. Similem doctrinam videtur mihi enarrare Ruperlus Tuitiensis, quatenus Christus pontifex, in coena qua se sacramentaliter immolavit, dicitur obtulisse se agnum in passione immolandum, adeo ut jam coenans acquireret salutem omnibus retroactorum saeculorum electis, s Tandem quarta decima die, ad vesperam, ubi « illum paschae veteris agnum comedit cum disci- « pulis suis, tunc ipse novi sacrificii Agnus, « **CONTINUO CAPIENDUS ET DUCENDUS AD IMMO-** « landum, prius propriis manibus Deo Patri « seipsum immolavit, accipiens panem et vinum, « et mira atque ineffabili sacrificationis potentia « transferens haec in corporis et sanguinis sui « sacramentum. » Vis nosse qualiter in mente Ruperti, haec sacramentalis immolatio se habeat ad cruentam ? Ipse tibi rem pandit, dum subjungit ibidem : « Manibus suis, ut jam dictum « est, corpus et sanguinem suum sub specie « panis ipse summus pontifex obtulit » *(In Exod.* 2, 6. P.L. 167, 613). Vides agnum, priusquam duceretur ad immolandum nefarie per homines pessimos, esse jam sanctissime per manus summi pontificis oblatum Deo, dum sacramentaliter immolatur. Quod sacrificium Christi dum comparat Rupertus cum sacrificio Abelis, ita describit : « Illa sacratissimae coenae ves- « pera, sacerdos idemque sacrificium Dominus * Deus noster Jesus Christus, suis manibus obla-· • tus, et in odorem suavitatis acceptus, ab impio « discipulo traditus, ab illo Judaeorum populo « (secundum carnem fratre suo) comprehen- « ditur, et foras extra portam civitatis eductus ‹ crucifigitur » *(In Genes.* 4, 5. P.L. 167, 330). En totum sacrificium, sane in cruce actum cruente, sed in coena oblatum incruente. Quare

orientalibus, quod dicitur Christus in nocte coenae traditus quidem esse, at verius se tradidisse pro mundi vita et salute : quasi innueretur illum coenando tradidisse se ad mortem Deo pro nobis. Sic in pervetusta illa liturgia graeca *Sancli Jacobi,* intra anaphoram : « Descendens de coelis, « et incarnatus ex Spiritu Sancio et Maria « virgine deiparaque, conversatus cum « apostolis, totaque oeconomia ad salutem « generis nostri impleta, cum in eo esset « ut voluntariam et vivificam in cruce « mortem expers peccati pro nobis peccatoribus susciperet, *in ea node qua Ira-* « *debalur,* immo seipsum tradebat pro « mundi vita et salute1, accipiens panem « in sanctas ac immaculatas ac irrepre- « hensibiles ac immortales manus suas, « elevatis oculis in coelum, et ostendens « tibi Deo et Patri, gratias agens, conse- « crans, frangens, dedit sanctis suis disci- « pulis et apostolis, dicens : *Accipile* » etc.

Quod idem forma breviore exhibet antiquissima etiam liturgia *Sandi Marci* : « Jesus Christus nocte qua tradebat « seipsum pro peccatis nostris, et mortem « pro omnibus suscipiebat, in carne « recumbens cum sanctis suis discipulis et « apostolis, accipiens panem 0 ὅτc Breviorem hujusmodi formam exhibuit postea saeculo nono liturgia Graecorum, cum quae dicitur *Sandi Basilii3,* tum quae dicitur *Sandi Chrysoslomi*

Nostris vero temporibus, in usu est forma brevior cum apud Syros Antiochenos in anaphora quae dicitur *Sancli Joannis Evanqelislae5,* tum apud Graecos, sive catholicos sive schismaticos, in liturgia *Sandi Basilii* ; forma autem ipsa longior apud eosdem Graecos in liturgia *Sancli Chrysoslomil.*

Certe in Occidente, apud majores nostros, prolatus cantabatur de arbore crucis potus ipse quem coenans Christus obtulit, utputa in *Prosa de corpore Christi,* pro feria II infra Octavam festi Corporis Christi (A. H. 10, 40. Ex *Missali Suessionensi,* imp. Parisiis, 1516).

coenae, uptote oblativae cruoris fundendi de cruce, deputat Rupertus effectus ipsos crucis, redemptionem scilicet generis humani ab origine mundi usque ad finem. « Pontifex magnus... « sacerdotio suo functus est secundum ordinem « Melchisedech. Protulit enim panem et vinum, « dicens : *Hoc esi corpus meum, hic est sanguis* « *meus,* et sic obtulit semetipsum pro fideli « Abraham verum sacrificium, et benedixit « ei : per suum enim sanguinem benedictio- « nem, id est, peccatorum remissionem acqui- « sivit illi, imo et omnibus electis qui exspec- « taverunt eum ab origine mundi » (/n *Genes.* 5, 12. P.L. 167, 378). Verissime dictum, si modo coena cum cruce copuletur in unitatem singularis cujusdam sacrificii individuam. Multo plura sequentur infra (passim, sed praesertim Elucid. V) testimonia Ruperti distincta ac indubia.

Interim non indignum notatu est, quomodo per modum unius in Christi holocausto congerat Gerhohus Reichersbergensis et coenam et agoniam in horto et crucem. Super illud enim Psalmi : *Holocaustum luum pingue fiat,* sic habet, alloquens Christum : « Holocaustum « **TUAE IMMOLATIONIS in COENA tU3, ili MONTE** « Oliveti, in ara crucis, pingue flat nobis, ut « pinguedo dulcis et dulcedo ejus pinguis • ita nos reficiat, ut nihil nobis desit in ulla • grutiu exspectantibus revelationem tuam » *(Commentarium in Psalmos,* pars 1, Ps. 194. P.L. 193, 960). Quod unum Christi sacrificium vocat deinceps « novi Paschae holocaustum » *(ibid.,* 962).

1. Ἐν ττ(νυκτί i, ζαρεδίοοτο, μάλλον δ'ε εαυτόν ζαρεδίδου ὑζερ τή τού κόσμου ζωή και σωτηρία , κτλ. (B. 51 ; cf. Damasc. *De fide orthodoxa,* 4, 13. P.G. 94, 1146).

2. Τt, νυκτί η ζαρεδίδου εαυτόν ὑζερ των αμαρτιών ήμών καί τον ὕζεο ζάντων δφίστατο θάνατον κτλ (B. 132).

3. « Reliquit autem tamquam memorialia » salutaris suae passionis haec quae obtulimus « juxta praecepta ejus : exiturus enim ad volun- * tariam, cantabilem, et vivificam suam mor- « tem, in nocte qua tradebat seipsum pro « mundi vita (ἐν τή νυκτί ή ζαρεδίδου ἑαυτδν ὑζ'ερ τή τού κόσμου ζωή), accipiens panem » etc. (B. 327).

4. « Cum venisset et omnem pro nobis oeco- « nomiam complesset, nocte qua tradebat « seipsum (τή νυκτί ή ζαρεδίδου εαυτόν), accipiens panem · etc. (B. 327).

5. « In ea node qua semetipsum tradidit « pro vita el salute mundi, accepit panem » etc. (Max. Saxoniae, *Missa Syriaca Antiochena,* p. 26).

6. Ut supra in missa noni saeculi, tantummodo dempta praepositione ἐν ante voces τη νυκτί (B. 494; cf. Max. Saxoniae, *Missa Graeca,* p. 70).

7. Tt, νυκτί ή ζαρεδίδοτο, μάλλον δε εαυτόν ζαρεδίδου ὑζ'ερ τή του κόσμου ζωή κτλ. (B. 385; cf. Max. Saxoniae, *Missa Graeca,* p. 43). Quod autem Christus in plerisque illis locis notatur se tradidisse *pro mundi vita,* infra perpendetur (Elucid. VI).

« In excelsis gloria
« Ex Christi memoria
« Sit, qui dat mysteria
« Panis vitae.
« Hunc panem virgo tulit ;
« Potum Natus obtulit
« Quem in sacra protulit
« Crucis vite. »

Ergo eruor crucis est a Christo in coena oblatus.

In vetere autem ritu ambrosiano, perhibetur Christus in feria quinta majore se eo tradidisse ad suam passionem, quod in sacramento offerret se hostiam : « Quid « desperare de tua misericordia possumus, « qui tantum munus accepimus ut talem « libi hostiam offerre mereremur, corpus « scilicet el sanguinem Domini nostri Jesu « Christi, qui se pro mundi redemptione « piae illi ac venerandae tradidit « PASSIONI ? QUI FORMAM SACRIFICII SALUTIS INSTITUENS, HOSTIAM SE PRIMUS obtulit, et primus docuit offerri ? » (Conon *antiquus missae arnbrosianae in coena Domini,* ex manuscripto quodam ix vel x saeculi, apud Muratori, *De rebus lilurgicis dissertatio,* c. 10. P.L. 74, 944)

Secundo. Expressis praeterea verbis Patres el scriptores ecclesiastici tradidere haec tria : Christum se obtulisse semel ; se obtulisse in coena ; se obtulisse immolandum. Unde claret ad immolationem futuram passionis se in coena Christum obtulisse. Sic institutor ille omnium posterioris aevi scriptorum, Gassiodorus, dum sacrificium a nostro magno sacerdote oblatum ad instar Melchisedech in pane et vino commemorat, haec habet : *« Tu es « sacerdos in aeternum secundum ordinem « Melchisedech.* Hoc etiam propheta promisisse Filio commemorat Patrem. Cui enim potest veraciter et evidenter apiari « nisi Domino Salvatori qui corpus et « SANGUINEM SUUM IN PANIS AC VINI « erogatione salutariter consecravit ? si- « cui ipse in Evangelio dicit : *Nisi tnandu- « caveritis carnem Filii hominis, el biberitis « ejus sanguinem, non habebitis oitam « aeternam.* Sed in ista came ac sanguine « nil cruentum, nil coruptibile mens humana concipiat ... sed vivi Cicatricem « substantiam atque salutarem, et ipsius « Verbi propriam laetam, per quam pecca- « Lorum remissio et aeternae vitae dona « praestantur. Quem ordinem per mysti- « cam similitudinem justissimus rex in- « stituit, quando Domino panis et vini « fructus obtulit. Constat, enim pecudum « victimas periisse, quae fuerunt ordinis « Aaron ; et Melchisedech manere potius « instituturi, quod loto orbe in sacramen- « torum erogatione celebratur... Sacerdos « autem praecipue dicitur Christus, qui « SEMEL SE PRO NOBIS OBTULIT IMMOlandum » *(Expositio in Psalterium, Ps.* 109, vers. 5. P.L. 70, 796-797).

Abundantius in eamdem sententiam, verba fere Cassiodori secutus, postquam guaedam deprompsit ex Augustini *Enarratione in Psalmum* 109 (n. 17. P.L. 37, 1460), auctor ignotus cohlentarii Primesio perperam attributi in *Epistolam ad Hebraeos* : « Considerandum autem « Christum non esse sacerdotem secundum « id quod genitus est a Deo Patre ante « omnia saecula, coaeternus gignenti et « consubstantialis, verus Deus manens « apud Patrem, sed secundum hoc quod « natus est ex utero virginali, in fine tem- « porum homo factus, propter victimam « quam pro nobis obtulit, carnem videlicet « et. sanguinem suum. Sed quare *secun- « dum ordinem Melchisedech,* et non se- « eundum ordinem Aaron, dicatur existere « sacerdos, diversae causae existant ; et « prima quidem est quia Melchisedech « secundum legalia mandata non fuit sa- « cerdos, sed secundum cujusdam singu- « laris sacerdotii dignitatem, panem of-

1. Editus est nuperius idem textus in *Codice Sacramentorum Bergomensi {Ad Utramque I. P. Migne Patrologiam... Auctarium Solesmense. Series Lilurgica. Tom. 1, Veterum Arnbrosianae Liturgiae Monumentorum... Collectio.* Vol. 1, fuse. 1, Solesmis 1900, p. 62), ubi nulla est discrepantia textus, excepto quod sententia non est interrogativa, sed sic incipit : « Haud quid desperare » etc.

« ferens Deo, non brutorum animalium >anguincm : in cujus ordine sacer-
dotii Christus factus est sacerdos,
« non temporalis, sed aeternus : nec offe-
rens victimas legales, sed instar illius
« panem et vinum, carnem videlicet et
sanguinem suum, unde dixit : *Caro*
« (inquiens) *mea vere est cibus, et sanguis*
meus vere est polus. Ista quoque duo
munera, panem videlicet et vinum,
« commisit Ecclesiae suae in memoriam
« sui offerenda : unde patet sacrificium
pecudum periisse, quod fuit ordinis
Aaron, el illud manere potius quod fuit
ordinis Melchisedech, quia Christus cor-
« roboravit el Ecclesiam tenere docuit...
4 Tertia quoque causa est quare *secundum*
« *ordinem Melchisedech,* et non secundum
« Aaron Christus dicatur sacerdos : vide-
« licet quia, sicut de Melchisedech semel
« legitur in divina Scriptura et de ejus
« sacerdotio, ita Christus semel seipsum
« OBTULIT IMMOLANDUM PRO NOBIS » (Ps.
Pr masius, *in Epistl. ad Hebr.* P.L. 68,
716-717).

Idem declarant, iisdemque fere verbis,
Alcuinus (In *Epistl. ad Hebr.* 5®. P.L.
100, 1033-1034) et Rabanus Maurus
(In *Epistl. ad Hebr.* 5«. P.L. 112, 743)[1]
Consonat que pulchre sanctus Bruno
Herbipolitanus : « *Tu es sacerdos.* Hoc
« Chrislo veraciter aptari decet, qui cor-
1 pus ac tanguinem suum in panis ac
« vini erogatione salubriter nobis conse-
« cravit. Sacerdos proprie dicitur Christus.
« qui semel se pro nobis immolandum
« obtulit » (In *Psalm.* 109®.P.L. 142,408).

Verum, non Patres tantum, sed et Litur-
giae proclamant Dominum se obtulisse
immolandum, cum in consecratione cor-
poris et sanguinis sui nostri iorniam sacri-
« ficii instituerel : « ... Circumdantes alta-
« ria tua [Domine] virtutum, et in ipsius
agni immaculati agnitione gloriantes, qui
« SEIPSUM PRO NOBIS OBTULIT IMMOLAN-
« DUM, UT CORPORE EJUS ET SANGUINE,
quo a peccatis redempti sumus, ad ae-
ternam vitam sacrificiis coelestibus
< pascamur » (*Praefatio missae in feria IV posl pascham*[2], in *Sacramentario gela-
siano,* lib. 1, *c.* 48. P.L. 74, 1115)'. Se
obtulit immolandum, ut nos offerremus
immolatum, et immolati carne ac sanguine
reficeremur.

Tandem in anaphora chaldaica, quae
a schismaticis dicitur immerito *Theodori
Mopsuesleni,* a catholicis autem *Secunda*
(ci. Max Saxoniae, *Missa Chaldaica,*
p. XVII), verba haec exstant (quorum
antiquitatem videtur indicare lectio *per
Spiritum aeternum,* cf. infra Elucid. V),
per modum unius complectentia coenam
et passionem : *v* Ipse *per Spiritum aeternum*
« *se obtulit immaculatum Deo,* et sanctifica-
« vit nos per oblationem corporis sui
« semel factam, et pacificavit per san-
« guinem crucis suae quae in coelis et
« quae in terris sunt. Qui traditus est
« propter peccata nostra, et resurrexit ut
« justificaret nos. Qui cum apostolis suis
« ea node qua traditus est, celebravit
c mysterium hoc magnum, tremendum,
« sanctum et divinum : accipiens panem,
« benedixit etc ... Nunc etiam, Domine,
< ECCE OFFERTUR HAEC OBLATIO COram
« nomine tuo magno et tremendo » (Le
Brun, *Explication de la Messe,* vol. 3,
1778, p. 539-541). Semel fecit oblationem
sui corporis ; per illam semel factam sumus
sancti ficati. Facientes quod in coena gessit,
oblationem facimus eamdem quam ipse
fecit. Conclude : in coena et in passione
indivise esse actum quo repararemur,
quippe quod in coena obtulerit Christus
suum corpus ad cruentam mortem in cruce
perpetiendam.

1. Cf. Walatrid. Sirab. *Glossa ordinaria* super eumdem locum (P.L, 114, 652).

2. In supralaudato *Codice Sacramentorum Bergomensi* (p. 72) legitur eadem *Praefatio pro feria IV in albis,* excepto quod pro *seipsum* habetur *se,* et pro. *pascamur* habetur *pascere-mur.*

3. Ed.Wilson, p.93. In secreta *(ibid.)* habetur: • Suscipe, quaesumus, Domine, hostias re-
« demptionis humanae · etc. Memento autem isto plurali *(hostias)* designari juxta stylum Ecclesiae liturgicum binas nostri sacrificii spe-cies, id est panem et calicem. — Notatu autem dignum est, quod demonstravit nuper Edmund Bishop *(Liturgica Historica,* 3, *The earliest Roman Mass Book.* Oxford, 1918, p. 61) · « The * Gelasianum is substantially the Roman Mass « Book of the sixth century. ▮

Elucidatio IV.

Persuadetur idem ex narratione coenae collate cum figuris foederis mosaic, et paschatis legalis.

Ex triptycho Theodorici Bouts de
Coena Domini.

AGNUS PASCHALIS

Edent carnes nocte illa assas igni, et azymos panes cum lactucis agrestibus. Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed tantum assum igni; caput cum pedibus ejus et intestinis vorabitis... Sic autem comedetis illum : renes vestros accingetis, et calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus et comedetis festinanter : Est enim Phase (id est transitus) Domini (Exod., cap. 12, vers. 8, 9, 11).

Lovanii, in ecclesia Sancti Petri.

§ 2. De comparatione inter coenam et foedus antiquum antiquumque pascha.

Sectio I. — Ex Scriptura.

Olim cum populo Hebraeorum Dominus foedus pepigerat. Post promulgatam enim legem Moyses, immolatis Lauris, sanguinem in populum respersit, dicens : *Hic esi sanguis foederis quod pepigii Dominus oobiscum* (LXX *Ex.* 248 et *Hebr.* 920 το αίμα τή διαθήκη)1. Sacrificio scilicet foedus pactum erat.

Christus in coena, consecrato pane, porrigit calicem, dicens : *Hic esi* (enim) *sanguis meus testamenti,* ~'0 αψά ρ,ου τή διαθήκη *(Maith,* et *Marc.).* Quin et foedus dicit novum : τοΰτο τό ποτήριον ή καινή διαθήκη *(I Cor.* έστιν) εν τω *(I Cor.* εμω) αίρατι *(Luc.* μου).

Quis dubitat veteri testamento opponi novum, foedere novo evacuari vetus ? Aut quali nisi sacrificali actione potest tale foedus in sanguine ictum intelligi ? Effusione enim sacrificali sanguinis apud veteres vel ipsa civilia foedera sanciri solebant ; unde usus apud profanos scriptores tabum locutionum2 : « Id autem foedus « meo sanguine ictum sanciri posse dice- « bant » (Cic. *Pro Sestio,* 10, 24) ; « Foedus « quod meo sanguine in pactione provin- « ciarum iceras frangere noluisti» (Id. *Pis.* 12, 28) ; « Sanguine Hannibalis sanciam « romanum foedus » (Liv. 23,8). Sed potissimum foedus cum Deo feriendum sacrificio erat; tumque maxime cum foederi per sanguinem hostiarum celebrato subrogaretur novum, nova requirebatur hostia3.

Quare certissime constat hic sacrificium celebrari, cum foedus inter Deum et nos ictum censeatur in sanguine novum (Cf. **Batiffol,** op. cit., p. 68; **Rivière,** *Le dogme de la Rédemption. Ess. d'él. hist.1,* p. 94 ; **Lebreton,** op. cit., col. 1565). At cui jam ignotum esse potest, in sacri ficio passionis, eoque solo, foedus novum esse ictum ? Non enim nisi per redemptionis opus pacificavit Christus coelum et terram, et Deo nos reconciliavit, fecitque testamenti haeredes ; opus autem redemptionis proprietas est passionis. Ergo hic4 jam, ante Lormenta passionis, passionis

1. In *Hebr.* 918-20, descriptio sacrificii *Exodi* duas particularitates admisit quae sat probabiliter debentur influxui antitypi eucharistici. Primo, *accipiens sanguinem... cum aqua* : istud temperamentum aquae in *Exodo* tacebatur. Secundo, τοΰτο το αίμα τή διαθήκη ή ένετείλατο προ ύμά ό θεό pro LXX 'Ιδού τό αίμα διαθήκη ή διέθετο Κύριο πρό ύμά περϊ πάντων τών λόγων τούτων. **Westcott,** in h. l. : « It is possible that « lhe correspondig phrase at the institution of « the New Covenant *(Mallh.,* 2628J may have « influenced the quotation. »

2. Citatarum apud **Theil,** *Diclionnaire Latin-Français,* s. v. *foedus* et *ico.*

3. De foedere in sanguine sacrificii olim iniri solito legesis **Wellhausen,** *Skizzen undVorarbeilen,* 3, p. 119-123; **Smend,** *Lehrbuch dec allleslamenllichen Religionsgeschichle*,* p. 26-28.

4. Quod si quis senserit sacrificium in coena peractum non esse ipsum sacrificium passionis, sed solummodo quamdam praeviam illius repraesentationem vivam in corpore et sanguine dominico, is, praeter alia incommoda (dé quibus jam supra), etiam sentiat necesse est non foedus hic concludi, sed *repraesentari* tantum conclusionem foederis. At cum Moyses diceret : *Hic esi sanguis foederis,* vere foedus flebat. Implens igitur figuram Christus cum dicit : *Hic meus esi sanguis foederis,* necesse est multo magis ut foedus flat. Non igitur repraesentatur tantum foederis conclusio, sed agitur. Concludendum est ergo, non repraesentari solum, sed actualiter offerri sacrificium passionis. Quocirca veniunt consideranda quae scribit cl. **Mangenot** : «Cette coupe pleine de vin est, dit Jésus, « la nouvelle alliance dans mon sang... Évidem- « ment, l'application [du terme de *l'Exode]* « n'est pas faite au vin de la coupe, elle l'est « au sang de Jésus contenu dans la coupe bénite « de l'Eucharistie (7 *Cor.,* 10le). C'est le sang « qui sera versé sur la croix, qui scelle la nou- « velle alliance de Dieu avec les hommes « ÉTABLIE PAR LE SACRIFICE DU SAUVEUR... « Le sang de Jésus est donc le sang de l'alliance, « le sang qui la scelle. Comme le sang des tau- « reaux immolés par Moïse, il sera versé sur la « croix, et cette effusion sera un sacrifice. « Λ la cène, il était déjà dans la coupe en qualité « de sang qui devait être bientôt répandu, et « ainsi la coupe contenant du sang versé était « la représentation anticipée du sacrifice de la « croix. Mais par cette institution de la coupe,

celebratur sacrificium ; hic Christus datur ad mortem, nec quicquam est a sacerdote nostro in novissima coena peractum li-

« représentative du sang de la croix, Jésus con-
« tractait avec l'humanité une nouvelle alliance
‹ conclue »par son sang répandu, et, parvenu à
‹ son heure dernière, il disposait de son sang,
« et parson testament il le donnait en breuvage,
‹ dans la coupe bénite, à ses apôtres » (Mange-
not, *L'Eucharistie dans saint Paul,* in R. P. A., 15 nov. 1911, p. 260-261). Aut scilicet eamdem sententiam tenet clarissimus auctor quam nos defendimus ; aut si duo sacrificia discernit, unum praeliminarium in coena, alterum in passione subsequens, jam duo etiam testamenta seu foedera Domini intelligendus est distinguere : unum in cruce, feriendum morte Domini (« nouvelle alliance établie par le sacrifice san-
‹ giant du Sauveur », scellée par ‹ le sang qui
« sera versé sur la croix >), alterum hic in coena, institutione calicis constans (« Par cette in-
α stitution de la coupe... Jésus contractait ...
‹ une nouvelle alliance »). Sed duo foedera aut testamenta Domini quis unquam audivit ? Quid auctor *Epistolae ad Hebraeos,* si audiret, diceret ? Aut qualiter admitti posset foedus novum constans, non celebratione dominica ritus eucharistici, sed institutione dominica nostrae celebrationis eucharisticae ? Quasi forte nondum foedus novum adesset, priusquam Dominus diceret : *Hoc facile in meam commemorationem,* nec nisi tum demum sanguis esset novi foederis, aut calix esset novum testamentum ? cum tamen satis inter catholicos constet, ante esse effecta quae verbis significabantur, quam adderetur : *Hoc facite* etc. ; proindeque et calicem jam prius fuisse testamentum, et quidem testamentum in sanguine *(Hic calix novum testamentum est in sanguine meo),* quam praeceptum iterationis intimaretur. Immo etiamsi nunquam addidisset Christus *Hoc facile,* tamen maneret verum quod ante praemiserat : *Hic calix* etc. Quare praeplacet omnino in sententiam nostrae concordem interpretari verba viri eruditissimi et sagacissimi.

In summa, duo tentari ab adversariis nostris possunt effugia.

Primum effugium est hoc : in coena repraesentabatur conclusio foederis, non efficiebatur ; efficienda erat per crucem, quam repraesentabat coena. Respondeo : Christus omnino adserit tunc jam iniri foedus : *Hic calix novum lesta-\ mentum* est *in meo sanguine.* Dices voce *esi* intellegendum esse idem ac *significat.* At vide ne, isto posito, pertraharis ab adversariis fidei ulterius quam exspectabas, et ducant te quo tu non vis.

Secundum effugium sit istud : efficiebatur conclusio foederis, sed non per ipsam coenam ; efficiebatur institutione missae : Hoc *facile in meam commemorationem.* Respondeo : etiam seclusa institutione, quae subsequitur rei gestae integrae, debet stare veritas sermonis quem in peragenda coena Christus protulit de ipso opere quod complebat.

tante, nisi sui sanguinis oblatio incruenta ad cruentam effusionem.

Idem eodem modo suadetur ex com-

Tertium effugium quoddain mirabile alienfavit sexti decimi saeculi ille apologeta non ignobilis, Jodocus a RavesteynTiletanus *(Apologias seu Defensionis Decretorum Sacrosancti Concilii Tridenlini...* pars altera, Lovanii, 1570, fol. 336, b), qui conditionem atque inchoationem Testamenti Novi, a coena eliminatam, non differt quidem ad crucem, sed retro «ad Abrahamum transmittit. Scripserat enim Chemnitius : ‹ Illud testamentum filius Dei mediator « in ea nocte qua tradebatur condidit. » Contra istud effatum sic invehitur (nescio cur) Tiletanus : « Atque hoc mendaciuum expresse convellit ‹ ipse Paulus, idque in capite illo *Epistolae ad ‹ Galatas,* quod hoc loco citatur. Scribit enim « disertis verbis testamentum novum, scilicet • quod Abrahae factum erat de gentium bene- • dictione in semine ejus, quadringentos et » triginta annos ante datam legem factum • esse. Non igitur verum esse potest quod no- ‹ vum testamentum conditum sit primum in « ea nocte in qua Christus tradebatur. » Nihil simplicius quam veritas ; a qua si incautus deficies, non est quo peregrinatio tua te non ferat.

Quare omnino standum determinationi veterum, qui unanimi ore pronuntiabant : conditum in coena testamentum, esse obfirmatum sanguine testatoris in cruce. Inter sexcentos legesis Manegoldum *(Contra Wolfelmum,* c. 18 et 19, P.L. 155, 166), virum Alsatam, qui saeculo xn ab anonymo Mellicensi *(De scriptoribus ecclesiasticis,* c. 105. P.L. 213, 981) praedicabatur « modernorum magister magistrorum ». Sub finem medii aevi B. Joannes Rusbrochius, insuo *Speculo aelernae salutis,* cap. 5 (vers. lat. Laurentii Surii, Opera omnia, Coloniae 1609, p. 31), sermone non minus firmo : « Quia pos- • tridie illius diei moriturus et ab eis discessurus ‹ erat, testamentum suum prius condere ‹ voluit, quod primo Apostolis, deinde per eos • cunctis Christianae fidei professoribus in « extremum usque diem relinqueret : idque « primus ipse suo firmiter consignavit san- « guine, et post eum Apostoli omnes. »

Saeculo xvi, non specialis mentionis indignus est auctor (fortasse B. Joannes Fisher, Roffensis) *Assertionis Septem Sacramentorum contra Martinum Lutherum,* inscriptae nomine Henrici VIII, quam prae ceteris S. Sedes ad astra extulit. ‹ Non ea solum pertinent ad testamen- « tum, quae prius fecit in coena, sed etiam « oblatio ejus in cruce ; nam in cruce consum- • MAVIT SACRIFICIUM, QUOD INCHOAVIT IN « coena » (ed. Pottier, Andegav. 1850, p. 90. *Fidei defensori* assentiebatur Eckius, *Asseritur hic invictissimi Angliae regis liber de sacramentis a calumniis et impietatibus Ludderi,* 1523, fol. 1 i. b). Quod verissime dictum est, ut de sacrificio, ita de testamento seu foedere. Foedus quippe novum jam fiebat in coena, et fuit deinceps per totam passionem in continuo quodam *fieri,* usquedum, morte intercedente,

paratione coenae cum paschale vetere.

Etenim postquam Dominus, accepto cibo paschae1, hoc sermone usus erat. : *Dico enim vobis quia ex hoc non manducabo illud donec complealur in regno Dei (Luo.,* v. 16), adjeceratque, potato communi calice : *Dico enim vobis quod non bibam de generalione vilis donec regnum Dei venial (Lac.,* v. 18), nihilominus statim coenam aggressus est novam consecrati azymi et vini. Quid inde vigilanti auditori concludendum fuit, nisi advenisse jam regnum Dei, implelumque esse tandem pascha, in pane scilicet hoc et calice, quem denuo cum suis dividit Dominus® ? Igitur quod ab aliis evangelistis insinuatur, aperte ex Luca colligitur : fuisse eucharisticam coenam verum pascha : veritatem scilicet figurae respondentem, proindeque sacrificium ipsum paschale veri Agni.

Aliunde nemini dubium est, quin antiLypus proprius paschatis legalis fuerit ipsum demum sacrificium passionis, in quo verus Agnus occisus est3, et transitus

staret in *facio esse.* Conferas dicenda vel alleganda infra, in Elucid. IX et X.

Addere juvat locutionem medullosam viri Lusitani, **Dieghi Payvae Andradii** (quem « Hispanorum omnium celeberrimum ⅆ vocat **Hurter**, *Nomenclator3),* scribentis contra Chemnitium : « Christus poculum suo sanguine refer« tum novum testamentum appellavit... quia • crucis suae sanguinem continebat, quo paci« ficata sunt omnia, sive quae in coelis, sive « quae in terris sunt, et qui omnium est divi• norum beneficiorum quasi fons et scaturigo » *(Orthodoxarum explicationum libri decem,* lib. 7. Venetiis, 1564, fol. 237).

1. Pascha legale a Domino celebratum esse, fuit post quartum saeculum communis catholicorum persuasio, quanquam adhuc quidam paucissimi dubitaverunt, de quibus infra (Elucid. XI). Ceterum hi nulla de causa excluserunt pascha legale, nisi quia sufficiebat in genere paschae coena eucharistica, de qua intellegunt dictum a Domino : *Desiderio 'desideravi hoc pascha manducare uobiscum antequam patiar (Luc.* 2215;.

2. Praedictae commutationi foederis (de qua supra) pulcherrime cohaeret haec (praeter exspectationem subsecuta monitioni apparenter contrariae) manducatio nova azymi atque calicis potatio. Quare non solum contra regulas criticae peccant qui, ut olim certe **Huck** *(Synopse der drei erslen Evangclien2),* nullius testis auctoritate freti, ponunt v. v. 19-20 inter v. 17 et v. 18, sed nec videntur mentem Lucae satis assecuti.

Multo sapientius **Berning** *(Die Einselzung der heiligen Eucharistic,* 1901, p. 151) : « Das « ist die Gedankenfolge bei Lc, der in steter a Steigerung erst das altteslamentliche Passah« mahl schildert, und daran das Wort des Ilerrn • knûpft, dass fûr das Passahmahl die Zeit • der ErfOllung gekommen ist ; ein neues Reich, « das eigentliche Reich Goltes im Gegensatz « zum vorbildlichen Gottesreiche im A. T. ; « bricht an und jedes Vorbild, darum auch das « auf Zukûnftiges und Hôheres weisende Pas« sahmahl, muss aufhôren. Denn der Herr « fàhrt gleich darauf fort mit der Einsetzung » des heiligen Abendmahles, in dem das wahre • Passahlamm Jesus Christus die Speise, und « sein Blut im Kelche, dem wahren Segens« becher, den Trank bildet ; an Stelle des alten « soli das neue Passah, — Opfer,— undBundes« mahl der Anhanger Christi treten, das bis « zu seiner einstigen Wiederkunft, wiederholt « werden soli. »

Ex veteribus exegetis nonnulli idem exposuere, ut **Ludolphus CarLhusiensis**, *Vita Christi,* c. 53 : « Non comedam vel celebrabo « amplius in figura et signo, sed in veritate « et signato. Ipse enim postea sumpsit verum « corpus suum sub sacramento. »

Quosdam etiam novatores sexti decimi saeculi minime fugit se habuisse priorem calicem ad alterum ut figuram ad veritatem. Quorum alii inde deducebant praesentiam Christi in Eucharistia saltem spiritualem, ut **Schwenkfeid** (cf. **Goetz**, *Die heulige Abendmahlsfrage2,* p. 78), alii etiam realem, ut **Luther** (ibid., p. 87).

De Patribus autem Ecclesiae dicetur commodius infra, Sect. 2.

3. Sic **Irenaeus** : «Non est numerum dicere « in quibus a Moyse ostenditur Filius Dei ; « cujus et diem passionis non ignoravit, sed « figuratim praenuntiavit eum, Pascha nomi« nans ; et in eadem ipsa, quae ante tantum « temporis a Moyse praedicata est, passus est « Dominus, adimplens pascha. Non solum « autem diem descripsit, sed et locum, et extre« mitatem temporum, et occasum solis, dicens : « *Non poteris immolare Pascha in ulla alia civi« talum tuarum, quas Dominus Deus dat tibi, « nisi in eo loco 'quem delegerit Dominus Deus « tuus invocari nomen suum ibi : immolabis « Pascha vespere ad occasum solis* » *(Adv. Haer.* 4, 10, 1. P.G. 7, 1000). Atque antea jam **Justinus** : « Eos quidem qui in Aegypto servati « sunt, cum perirent primogenita Aegyptiorum, « sanguis Paschae liberavit, postibus utrinque « et superliminari aspersus. Pascha enim erat « Christus, qui postea immolatus est, quemad« modum et Isaias ait : *Ipse lanquam ovis ad « occisionem duclus esi.* Eum autem die paschae « a vobis comprehensum ac similiter in paschale « crucifixum esse scriptum est » *(Dial.* 3. P.G. 6, 732). Postea autem **Clemens Alexandrinus** citandus infra (Elucid. XI). Pariter **Tertullianus** *(Adv. Mare.* 4, 40. P.L. 2, 460) ; « Scit et quando pali oporteret eum cujus

factus est tandem Domini ad Patrem. Quare monet Paulus : τὸ πάαγα ἡιχων ἐτύβη Χριστὸ (1 *Cor.*. 57) : qua in paschali immolatione Christi omnes semper intellexerunt passionem mortis.

Consistit igitur paschale Christi sacrificium complexive in coena et in morte. Indivulse scilicet mors et coena constituerunt unam singularem paschalis figuralis adimpletionem integram perfectamque1, cujus ut vere unius, commemorationem nos unam agimus in missa, memores ex aequo Christi et coenantis et demorientis s.

Ceterum quod in agno caeso simul atque in azymis3 et calice4 pascha vetus conficiebatur, hinc mirifice figurabatur futura indoles antitypi, sacrificii dico quod in specie panis et vini oblatum ac participatum, absolveretur in morte Christi.

Haud mirum proinde est quod Paulus (loc. cit.) cruentam ipsam immolationem paschalis nostri veri intertexit (per vocem και γὰρ) recordationi azymorum5 : dum « passionem lex figurat. Nam c tot gestis « Judaeorum Paschae diem elegit. In hoc enim « sacramentum praenuntiaret Moyses : *Pascha « esi Domini »,* etc.

1. Inter sexcenta hujusmodi interpretationis exempla, unum afferatur ex **Athanasii** *Epistula heorlaslica* 42 : « Vocati enim sumus, fra- « tres,... ad coenam illam magnam et coelestem « omnique creaturae sufficientem : ad Pascha ‹ videlicet, sive immolatum Christum. *Nam » Pascha nostrum immolatus est Christus »* (P.G. 26, 1440). Immolatione illa paschatis nostri, Christi, intellegi ab Athanasio sicut a ceteris passionem, constat ex *Episl. heorl.* 6, 2 ; 11, 14 ; etc. (col. 1384, 1412, etc.).

2. Saepe occurrunt veterum sermones quibus dicatur, haud secus atque passionis, missa esse commemoratio coenae. Videsis unum exemplum, dubie Hippolyto adseriptum *(In Prov.* 9 P.G. 10, 628) : « *Paravit mensam suam :...* « venerandum sanctumque ejus corpus ac san- • guinem, quae in arcana et divina mensa quo- ‹ tldle perficiuntur et sacrificantur in memo- « niAM nunquam non recolendae memoria et « primae illius et arcanae divinae coenae. »

3. Scio equidem posse secundum se distingui festum azymorum a pascha, sicut ante nostros modernos notaverat **Origenes** *(In Leuilic.* hom. 9, n. 5. P.G. 12, 514). Attamen saltem in *Deuteronomio* 161-8 jam omnino contractae erant In unam ambae sollemnitates (cf. W. J. Moulton, art. *Passover,* in D. B. 3, 685) : adeo ut recte **Hummelauer,** postquam in *Exodum* 1214~,° notavit : * Festum azymorum cum octa- « va, similiter atque festa Christiana, tanquam « unicus concipitur dies ›, jam in *Deuteronomium* 167sq., mutato stylo, loquatur passim dc agendis « sive in ipso die paschatis, sive intra ejus ‹ octavam. » Certe in N. T. *(Matth.,* 2617, *Mare.,* 151, *Luc.,* 221) nulla flebat discriminatio (cf. **Lesêtre,** art. *Pâque,* in **Vigoureux,** *Did. de la Bible,* t. 4, 2. col. 2094).

4. Non scripta quidem lege, sed consuetudinis vi erant inducta pocula vini, et quidem quaterna.

5. *Nescitis quia modicum fermentum lotam massam corrumpit ? Expurgate uelus fermentum, ut silis nova conspersio, sicut estis azymi. Etenim* (και γὰρ) *Pascha nostrum immolatus* (= immolatum) *est Christus. Itaque epulcmur non in fermento veteri, neque in fermento malitiae et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis.*

6. Hic parvi refert celebraverintne in azymo apostoli annon. Unum certe constat : catechesim eucharisticam fuisse potissimum historicam, per modum narrationis rerum in novissima coena gestarum : in quibus locum non ignobilem obtinuit ritus azymorum.

7. Quapropter recte pronuntiat sanctus **Thomas** in *I Cor.* 5 illud *epulemur* (ἑορτάζωμεν) intellegendum esse eodem modo quo sermo intellegendus est de pane vitae in capite sexto *Joannis,* scilicet de manducatione Christi cum sacramentali tum spirituali.

sione ita in coena habuisse locum, unum idemque : seu partes esse coenam et passionem unius sacrificii.

Quod si quis huic argumento ex pascha ducto objiciat : potuisse in unam celebrationem sacrificalem, in unam veteris paschatis adimpletionem indivisam, conflari passionem et coenam, quin in coena offerretur sacrificium passionis ; sed eo demum quod passionis hostia consummaretur per manducationem (quasi scilicet epulum sacrificale passionis Christi tunc ageretur, cum nondum acta esset sacrificatio) : respondeo dupliciter.

Primum enim respondeo : epulum sacrificale ex hostia nondum *oblata* fieri non posse. Non enim sine oblatione fit aliquid in hostiam ; non sine oblatione transit in rem Dei ; immo per oblationem sacrum fit Deo id quod offertur ; ergo nec sine oblatione sacrificatur aut sanctificatur aut fit sanctificans. Non autem nisi prout sanctificans, prout sanctificata, prout divina, prouttheothyta, requiritur caro hostiae. Quod autem prius ad *immolationem* ipsam cruentam potuerit se Dominus dare in convivium, hoc est, quia is fuit modus oblationis, ut hostia, sub symbolis immolationis semel constituta, non solum in immolationem destinaretur, sed jam aptaretur ad comestionem et potationem. Ex genere igitur oblationis factum est ut convivium posset anticipare immolationem.

Secundo respondeo ad hominem catholicum. Credere debet catholicus, id quod est a Christo in coena datum discipulis, esse a Christo in coena oblatum Deo : siquidem semper credidit Ecclesia in coena veram esse a Domino actam sacrificationem, ut ex tot et tantis testimoniis Patrum, per prima hujus libri capita digerendis constat, et diffinitum est in *Tridentino,* Sess. 22, cap. 1. (D. 978). Jam vero concedis participatum esse convivaliter in coena sacrificium passionis ; ergo passionis sacrificium est in coena oblatum : ejusdem quippe sacrificii hostia et oblata est Deo, et hominibus apponitur participanda.

Sectio II. — Idem argumentum ex Traditione.

Innuunt doctrinam eamdem Patres, dum iis visum est in ipsa coena non proclamari tantum foedus novum aut nuntiari aut repraesentari, sed revera iniri atque sanciri, sine praejudicio tamen passionis. Quod haud ambigue monemur a sancto Ephraem : «Cumigitur,inquit,... apostolis ministrasset, et eousquese demisisset « ut lavaret pedes eorum... tunc aliud « foedus sancivit, quo hoc pascha abo« leretur, et populorum pascha instituere« tur in vitam aeternam. » Deinde interpretans *Isaiam* 61-8, haec fingit Dominum dicentem : « Altare haec mensa est, tem« pium coenaculum, Dominus ego... Ego « sum filius Patris vivi ; in hoc sexto mil« lenario e coelo descendi ut darem foe« dus novum Ecclesiae meae. » Tandemque exclamat : « O vespera illustris in qua « explicata sunt mysteria, obsignatum « antiquum foedus, locupletata Ecclesia « gentium ! Benedicta vespera, benedictum « tempus, quo coena consecrata est ! » *(Sermo* 3 *in hebdomadam sanciam,* n. 3-7. ed. Lamy, t. 1, p. 416-428).

Rursus in eamdem sententiam collineare videntur Patrum effata, dum coenam passioni ita implicant ut faciant ex utraque unam singularemque veteris paschatis adimpletionem. Quocirca juvat eumdem audire sanctum Ephraem asserentem in coena oblatum esse verum pascha veri Agni, qui vici ima fiebat pro omnibus; verum pascha quo ex Aegypto perditionis atque servitutis in locum salutis introduceremur ; verum tandem pascha in cujus commemorationem Ecclesia celebraret sacrificium quo ipsa sanctificaretur. « Pro mensa tem« porali cui homo deservit, ego attuli vobis « altare et victimam propitiationis... Tran« siit hodie pascha Aegypti, quod in figura « celebrabatur ; deinceps ego sum pascha... « Mensa fuit ei altare, quod totum conse« eravit. In hujus paschatis vespera coena« culum ecclesia fui» ; mensa sacrum altare, « sacerdotes apostoli re-.umbenfes ; aecum« bentium caput ipse Jesus, oblatio et

« offerens ; dicipuli ejus comestores. Hi « SACRIFICIUM MIRABANTUR. VISO PAS- « CHATE novo ; nunquam enim simile quid « manducaverant... Hoc pascha locali « ABOLITUM EST PASCHA ÀEGYPTI, quod » propter primogenitos peractum fuerat, ne « occiderentur; hoc autem pascha prop- « ter occisum primogenitum peragitur. « Prius pascha celebrabatur in memoriam « liberationis populi ; hoc altem pascha « INTRODUXIT POPULOS IN LOCUM E QUO « exierat populus. Prioris paschalis vic- ‹ tima agnus erat ; nostra autem vic- * tima ipse pastor est qui omnes pascit. « Illud pascha a Moyse institutum est in « memoriam liberationis ; hoc vero a Do- it mino nostro institutum est ut ejus « COMMEMORATIONE SANCTIFICAREMUR... « Pascha mundum et purum deinceps « comesturi estis, panem... quem depsit « coxitque Spiritus Sanctus. Vinum habeo « vobis in potum praebendum igne et « spiritul temperatum, corpus scilicet el e sanguinem Dei qui victima fit pro om- « nibus » *{Sermo 2 in sanciam hebdoma- dam,* n. 6-10. cd. Lamy, t. 1, p. 380-390). « Jesus, cum exarsisset illico ejus amor, « surrexit e loco ubi recumbebat, et coepit « complere mysteria ac perficere pascha « verum. Itaque surgens a coena... accepit « linteum etc.... In vespera autem hujus « paschalis imposuit Ecclesiae suae legem, « ut memoriam faceret agni, filii Dei « NOSTRI, QUI ANTEQU4M PRO NOBIS OC- « CIDERETUR, CORPUS ET SANGUINEM SUUM r dedit » *(Sermo* 3 *in hebdomadam sanciam,* n. l et *Sermo* 4, n. 7, ed. Lamy, t. 1, p. 390 et 426). Vides qualis victima sit Christus in illo sacrificio quod a Christo in coena offertur. Est victima ex morte sua («prop- ter occisum primogenitum ») ; est agnus mox occidendus, jam Deo oblatus ; immo in tantum oblatus, ut, praeoccupata immo- latione, continuo dispertiatur apostolis ; pascha exhinc verum, unum, perpetuum, cujus corpore et sanguine pascamur et sanctificemur.

Omisso ad tempus **Chrysostomo** *{In I Cor.* hom. 34, n. 2. P.G. 61, 288), cujus vox testimonium simile proferens oppor- tuniore loco infra percipietur, nescio annon vestigium aliquod hujusce doctrinae prae- beat nobis in suis *Anacreonlicis* **Sophro- nius Hierosolymitanus** :

« Ipse agnum redemptorem
« Hominum generi praebuit,
« In coena mystica
« Propriam figurans mortem. »

{Anacreonlica, 8. P. G. 87ter, 3774).

In figuratione scilicet sacramentali suae mortis, Christus apostolis se dedit man- ducandum, prout agnum redemptorem

1. Singularis est ista locutio Ephraemi ut in re eucharistica ; nec, occasione exsurgente, videtur praetereunda silentio. Solet nimirum Ephraem in eucharistia exhibere contentum quemdam ignem et spiritum. Qui spiritus et ignis sitne Christus ipse an Spiritus Sanctus qui ex ipso procedit, non immerito dubitaveris. Porro ex duobus sermonibus S. Ephraem potest solutio expeti. Quorum citabo unum *{Adver- sus scrutatores,* Serm. 10. Opera omnia, torn. 3 syr. et lat., Romae, 1743, p. 24), quanquam emendationem fortasse nonnullam desiderat, judicio peritorum, textus editus : « In pane ∎ tuo occultus interest spiritus, qui non man- • ducatur ; ignis, qui non bibitur, ardet ‹ in vino tuo. In pane tuo spiritus,ignis in • mero luo : hes duae oppido admiran- • dae, quas nostra perceperunt labia... « Igne ac Spiritu [Dominus] eos [h. e. homines] • fermentavit, ut mirum et arcanum in modum • crescerent, et in ignem et spiritum evaderent... • Corporeis incorporeus ex igne et spiritu • paratur cibus et potus... Ignis coelo delapsus ‹ Eliae victimam consumpsit ; amicus ignis ‹ advenit nobis hostia vitae reparatrix ‹ nostrae *[vel slriclius vertendum, ut me monet* ∎ *R. P. Paulus Peelers* S. J., *Bollandisla* : ignis ‹ caritatis fuit nobis hostia vitae]. Ignis ille « appositas cremavit carnes ; totus iste ignis, • Domine, in sacrificio tuo noster evasit ci- « bus. » Videtur nomine spiritus et ignis hic intellegendus non improbabiliter ipse Chris- tus in eucharistia contentus, sed potissimum prout habet ordinem ad profundendum in nobis Spiritum vitae, qui est ex ipso, et Ignem sancti amoris, quem voluit missum in terram vehe- menter accendi. Ratio est quia, ex una parte, videtur toto sermone spiritus se habere parallelo modo ad ignem ; et ex altera parte, ignis expres- se dicitur esse ipsa hostia, ipse cibus. Praeterea uterque et Spiritus et ignis, quamvis non sensi- biliter, tamen oculte nos censetur pascere, modo scilicet incorporeo seu invisibili. Confirmationem hujus conclusionis reperies in sermone *Adu. scrutat.* 19 (ibid., p. 35).

Circa morem illum veterem donandi Verbum

(ὀὐἰἰον ἀρν«), id est hostiam redemptricis suae passionis1.

Patrum catholicorum, ni fallor, sententiam expromit Euthymius Zigabonus : connectons in novo paschatc, quo aboletur vetus, manducationem Agni cum occisione. « Sicut enim pictores, inquit, in « una tabula et lineas supponunt, et pictu- ‹ ras adumbrant, et colores superinduunt el « formant, ita quoque Christus in eadem s mensa et figurativum ac umbratile « Pascha subscripsit, et verum ac per- « fectum apposuit. El quia caedes agni « LEGALIS CAEDEM RATIONALIS AGNI PRAE- ‹ figurabat, oportebat omnino umbram « evanescere, apparente sole, et figuram ce- « dere, adveniente veritate» *(In Mallii.* 26îe. P.G. 129, 664-665). Veritas respondens figurae est Agnus in passione caesus. Hanc veritatem apponit Christus discipulis in coena. Quomodo ? nisi in coena sit ipsius passionis hostia et sacrificata a Christo et discipulis impertita ? Quo posito, jam utique ct caedes admota est, et de caede reficiuntur coenantes.

Ex Latinis **Tertullianus** (4 *Adv. Marcionem,* 40. P.L. 2, 460) complexive in passione et in coena adimpletum sentit vetus pascha. « Scit [Christus] et quando « pati oporteret eum cujus passionem lex « figurat. Nam e tot festis Judaeorum *a* Paschae diem elegit. In hoc enim sacra- « mentum pronuntiarat Moyses : *Pascha est Domini.* » « En habes notatam relationem paschae ad passionem2. Continuo autem subjungit : « Ideo et affectum suum os- 0 tendit : *Concupiscentia concupivi Pascha « edere vobiscum antequam paliar.* O legis « destructorem, qui concupierat etiam « Pascha servare ! Nimirum vervecina « illum judaica delectaret ? An ipse erat « qui, *lanquam ovis ad victimam adduci* « habens, et *lanquam ovis coram tondente,* « *sic os non aperturus,* figuram sangui- « Nis sui salutaris implere concupis- « cebat ? » Pascha igitur desiderabat manducare eucharisticum3. Immo quia pascha est passio, ideo pascha est eucharistia. Pascha dico dominicum unum, verum, proprium, in incruento ritu et caede « quid alienum concupisceret Deus), acceptum ‹ panem, et distributum discipulis corpus illum « suum fecit, *Hoc est corpus meum* dicendo, id « est figura corporis mei. » Particula illa *ut suum* ad evertendum errorem Marcionis spectat. Eatenus enim Christus novum Pascha concupiscit *ut suum,* quatenus panis et vinum, ex quo conficitur eucharistia, vere ipsius est creatura. Creaturam enim alienam si inveheret in sacramentum Christus, concupisceret manducare aliquid non suum, sed alienum : quod indignum est Deo, eoque optimo. Quae cum ita sint, ruit commentum Marcionis opponentis Deo Creatori rerum materialium, atque Veteris Testamenti auctori, bonum Deum, Novi Testamenti conditorem.

Cur autem addiderit Tertullianus : *id est figura corporis mei,* non difficile est intellegere. Etenim cum argumentetur ex elemento paneo eucharistiae (quod antea terrenum dixerat Irenaeus in simili causa : vide infra, Elucidationem XVIII), debuit edulium illud spectare, non in quantum est (ex parte rei latentis ac demonstratae) corpus Christi, sed in quantum est (ex parte rei sensibilis atque demonstrantis) figura corporis Christi. Quod si aeque perpendatur, nullum habet errorem theologicum locus ille Tertulliani. Vere etenim el apud nos species sunt figurae seu symbola corporis ac sanguinis.

Sed utique errorem admisit exegeticum, dum putavit in locutione dominica : *Hoc est corpus meum,* pronomen *hoc* stare pro re ipsa sensibili,

---

nomine Spiritus aul. etiam Spiritus Sancti legatur Constantins in *Praefatione Generali* ad Opera S. Hilarii, § 1, ari. 2, n. 57sq. (P.L. 9, 35 sq.), vel recentior nota, nec inutilis, Edmundi Bishop, in T. a. S., vol. 8, n. 1, Appendix, n. 6, suppi, not. 3, p. 159-162.

1. Conoinit in suo hymno *pro magna /eria quinta* (P.G. 89, 477) Cosmas Hierosolymitanus, sodalis sancti Joannis Damasceni, το ρὐσιον ποτήριον decantans : « Pascha eorum pro « quibus moriturus eras exsistens, teipsum pro- « ponebas : Manducate, clamans, corpus meum, « et fide roboramini. Totius humani generis « LIBERATORIUM POCULUM TUUM, [pOCUlum] • laetitiae, discipulis tuis propinasti, quod reple- « veras. Ipse enim temetsacrificabas (ἱερούργει) : • Bibite, inquiens, sanguinem meum, et fide « roboramini. Ad passionem, quae omnibus ex « Adamo ortis scaturivit impassibilitatem, con- « tendens, Christe, amicis tuis dixisti : Vobis- « cum hujus paschae esse participem desideravi, « siquidem me, suum Unigenitum, Pater misit « propitiationem in mundum. » Calicem igitur redemptionis propinavit Christus in coena, quem litavit.

2. Cf. *De Baptismo,* 19. P.L. 1, 1222 : « Diem « baptismo solemniorem Pascha praestat ; cum « et passio Domini (in qua linguirnur) adim- « pleta est. »

3. Adnectas quae post pauca sequuntur : • Professus itaque se concupiscentia concupisse « edere Pascha ut suum (indignum enim ut

cruenta indivisim constat : quo singulariter adimpletur figura sanguinis, id *est* mortis, Christi. Haec Tertullianus.

Pariter Leo M. et rationem reddit cur passio subeunda fuerit die paschae : scilicet quia ipsa passio paschalem figuram impleverit : et modum indicat quo adimpletio figurae peracta sit : scilicet oblatione quam Dominus fecit corporis ac sanguinis sui in coena. Unde non parum suadelur : Leoni appaniisse coenam et passionem tanquam unum singulare sacrificium, oblationi, immolationi atque participationi agni figuralis respondens adaequate : « Divino, ◊ inquit, intelligimus dispositum consilio, « ut sacrilegi Judaeorum principes et « impii sacerdotes, qui saeviendi in Chris- « tum occasiones saepe quaesiverant, non- ‹ nisi in solemnilate paschali exercendi ‹ furoris sni acciperent potestatem. Opor- « tebat enim ul manifesto implerentur « effectu quae diu fuerant figurato pro- « missa mysterio ; ut ovem significativam « ovis vera removeret, et ut uno exple- « retur sacrificio variarum differentia victimarum. Nam omnia illa quae de « immolatione agni divinitus per Mosen ‹ fuerant praestituta, Christum propheta- « verant, et Christi occisionem proprie « nuntiaverant. Ut ergo umbrae cederent « corpori et cessarent imagines sub prae- « sentia veritatis, antiqua observantia novo « tollitur sacramento, hostia in hostiam « transit, sanguine sanguis aufertur, el « legalis festivitas, dum mutatur, imple- « fur. » Occupatis scilicet animis Judaeorum nou tam observandi festi studio quam occidendi Christi, « Jesus consilii sui certus, ‹ et in opere paternae dispositionis intre- « pidus, vetus testamentum consnmma- « bat, et novum Pascha condebat. Dis « cumbentibus enim secum discipulis ad « edendam mysticam coenam, cum in ‹ Caiphae atrio tractaretur quomodo « Christus posset occidi, ille corporis et ‹ sanguinis sui ordinans sacramentum, « docebat qualis Deo hostia deberet offer- ‹ *ril* » (*Sermo* 58, 1-3. P.L. 54, 332-333; cf. *Sermo* 60, 2, coi. 344).

Leoni consonanter sanctus Fulgentius id est pro speciebus ; quasi diceret Dominus : *Hoc* quod est coram vobis adspectabile, palpabile, partibile, consumptibile, *esi corpus meum.* Stat enim revera pronomen *hoc* pro re demonstrata per adspectabile, palpabile, partibile, consumptibile elementum.

Semel autem isto errore exegetico admisso, non permit tebat tantum, sed exigebat dogma catholicum, ut voci dominicae adderet Tertullianus hanc expositionem : *id est figura corporis mei.* Sane etenim res per sc sensibilis nequibat *esse* corpus Domini proprium, sed figura solum poterat esse corporis. Secus autem, ut statim adnotat Tertullianus, dicendum foret panem fuisse in cruce suspensum (‹ faciebat ad vanila- • lem Mnrcionis ut panis cruci figeretur ») ; et cum addat Dominus mentionem sui sanguinis, dicendus foret panis obtinuisse sanguinem : quod est absurdum (· nullius enim corporis sanguis esse « potest nisi camis »). Ergo paneum elementum non fuit revera corpus Domini ; sed figura tantum corporis, longe diversi a pane, corporis dico carnei. Non foret autem panis figura corporis carnei, nisi carneum corpus haberet Christus (« Hgura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus ») : ergo habuit Christus carneam naturam, corpus verum, nec merum, ut vult Marcion, phantasma, seu apparentiam inanem ; et sic constat virum docetam, dum a Christo abjudicat corpus verum, proprium, carneum, contradicere Christo.

Vetus autem testamentum Christo consonat, cum olim apud Hiervmiam per quamdam *figuram sermonis* steterit pro corpore Christi panis, qui nunc in sacramento se habet ad corpus Christi ut quaedam *figura realis* (cf. *Adv. Mare.* 3, 19. P.L. 2, 348).

En processum Tertulliani, in quo nihil praejudicat quin sensibili rei, figuranti corpus Christi, substet illud quod per ipsam figuratur ac demonstratur. Ex ipso autem corpore vero non erat ducendum argumentum, siquidem non consentiebat Marcion fuisse in Christo ullum verum corpus. Immo hujus corporis erat proprie hoc loco exsistentia demonstranda. Qua de demonstratione incarnationis per panem eucharisticum sibi gratulatur Tertullianus, cum scribit postea (*Adv. Mare.* 5, 8, coi. 489) : ‹ Panis et calicis sacramento jam in « Evangelio probavimus corporis et sanguinis « dominici veritatem adversus phantasma Mar- ‹ cionis. ›

In suo autem mendo exegetico non fuit omnino solus Tertullianus, sed accesserunt illi aliquando alii, inter quos ipse (« attentione ad • alia distracta · Billot, *De Ecclesiae sacramentisl,* t. 1, p. 384) sanctus Augustinus (*Contra Adimantum,* 12, 3. P.L. 42, 144).

Omnes autem istiusmodi loci adeo facile explicantur, semel perspecta pronominis demonstrativi acceptione falsa, ut ubique semper maneat verum illud Hilarii : « De veritate camis et • sanguinis non relictus est ambigendi locus » (*Trin.* 8, 13. P.L. 10, 246).

1. Conferas hanc locutionem cum liturgie ambrosiana recitata supra (Elucid. III).

Lius edisserit nobis commutationem foederis et paschae adimpletionem, dum ad propositam sibi quaestionem, cur duos calices Lucas commemoraverit, respondet : ita Testamentum Vetus, priore calice designatum, desiisse in Testamentum Novum, constans calice altero, sicut vetus pascha in pascha verum coenae simul ac passionis. « Videtur autem hic mihi, inquit, etiam « aliud quoddam congruum Christianae « fidei reperiri mysterium, ul in utroque « calice utrumque intelligi debeat testa- « mentum. Praesertim quia hoc nobis sic « ipsa demonstravit Veritas, ut nulla « remaneret quaerentibus difficultas : nam « ipse Dominus calicem quem bibendum « dedit, Novum appellare dignalus est Testamentum ; quod evangelici tenor « demonstrat eloquii. Sic quidem tribus « evangelistis Matthaeo, Marco et Luca, « hoc indubitanter antestantibus, inveni- « tur... Hinc est quod etiam beatus Paulus « commemorans sacratissimum illius coe- « nae mysterium, non aliud calicem quam Novum a Domino nuncupatum insinuat Testamentum. Hac igitur evangelicorum atque apostolicorum attestatione dicto- « rum in calicis nomine, isto duntaxat « loco, non aliud quam divinum permit- « timur accipere Testamentum... In aliis « itaque locis potest alio quolibet modo « secundum verae fidei regulam calicis no- « men intelligi ; in hoc tamen evangelii loco, « de quo nunc disputamus, non aliud intel- « ligere sinimur nisi quod ipsius Domini « et magistri nostri sermonibus edocemur, « qui ait : *Hic calix novum testamentum est* « *in sanguine meo* (*Luc.* 22ao) ; et ex « hac regula qua iste calix Testamentum « dicitur Novum, in illo calice quem prius « dedit, non absque ratione Vetus intelligi- « tur Testamentum. Ipse igitur Dominus « utrumque calicem dedit, qui utrum- « que Testamentum suis fidelibus tribuit. « Propterea et in eadem coena et judAi- « CUM PASCHA COMEDIT, QUOD OPORTEBAT « OFFERRI, et SACRAMENTUM CORPORIS SUI « et sanguinis dedit, quod ad salutem « fidelium oportebat instilui ; comedit « pascha Judaeorum quo promissus esi « Christus, ut veniret ad pascha nostrum « quo immolatus est Christus... Man- « ducavit ergo pascha [vetus] quo passu- « rus significabatur, antequam pro no- « bis voluntarie pateretur » (*Episi.* 14, 40-43. P.L. 56, 428-431)1. Advertere lubel quomodo ex tribus parallelis membris quibus paschati veteri opponitur pascha novum, primum aperte designet eucharisticam coenam (*sacramentum corporis sui el sanguinis dedit*) ; tertium aperte passionem (*voluntarie pateretur*) ; secundum vero in coena et passione videatur equitare (*...ul veniret ad pascha nostrum quo immolatus esi Christus*) ; quasi ex utraque consurgat sacrificium paschale nostri Redemptoris integrum.

Post Leonis aetatem (quantum conjicere licet) auctor anonymus opusculi *De solemniialibus, sabbatis ei neomeniis*2 omnino compaginaverat coenam et passionem in conflatione unius individui sacrificii pas-

1. Successionem duorum Testamentorum in bino calice demonstratam asseruerunt post Fulgentium: S. **Bruno Astensis** (*Comment, in Matlh.,* pars. 4, 104. P.L. 165, 291-292); **Balduinus Cantuariensis** (*Lib. de sacram, altar.* P.L. 204, 683-684) ; inter Orientales **Theophylactus** (in h. l. *Lucae.* P.G. 123, 1069).

Distinctius autem in successione calicum paschatis commutationem agnoverunt, praeter alios mox citandos, **Beda** (*In Lucae euangelium expositio,* l. 6. P.L. 92, 595-597; coll. **Isidor.** *De ecclesiasticis officiis,* l. 1, c. 18, n. 2 et c. 19, n. 1 ; *Etymol.* l. 6, c. 18, n. 16. P.L. 83, 754 et 764; 82,251); **Walafridus Strabus** (*Glossa ordinaria.* P.L. 114, 337-338), etc.

2. Edidit quidem hoc opusculum in *Spicilegio Solesmensi,* tom. 1, p. 9-13, cardinalis **Pitra,** qui illud opinatur (nescio annon confidenter nimis) conscriptum lempore primae controversiae paschalis sub Victore Papa. Sed utique hoc cogor admirari, quod vir eruditissimus istud opusculum pro inedito habuerit, cum exstet integrum ad calcem epistolarum S. **Hieronymi** in editione **Vallarsii.** P.L. 22, 1220 sq.

Postquam haec nuper in R. S. R. oct. déc. 1916, p. 471-472, notaveram, nova editio prodiit (1918) in Corpore Vindobonensi (pars 3· sectionis l»e operum S. Hieronymi), accurante **Isidoro Hilberg:** cui istud accidit infortunii, quod Pitrae textum, super melioribus codicibus fundatum, ignoravit, solo contentus codice Vaticano, quo usus erat Vallarsius ; cujus ceterum recensionem dedit et accuratiorem et castigatiorem.

Quod autem ego (loc. cit.) opinatus eram (propter colorem quemdam sententiarum orien-

chalis. Is enim, quanquam Agnum verum illum negaf immolatum vel occisum ante diem quintum decimum primi mensis (n. 5 et 6)', tamen asserit esse sacrificatum[2] a Domino, ad suam passionem veniente, die quarto decimo mensis, in coena, ubi vetus pascha paschate novo evacuabatur (n. 5-7). Quod autem immolationem seu occisionem quinto decimo die peractam ei. sacrificationem habitam die quarto decimo considerat ipse ut unum sacrificium individuum, claret ex ipsa quaestione quam movet (n. 5), cur Agnus verus, contra ordinem in figurati paschate sollemnem, prius appositus sit comedendus quam occideretur seu immolaretur[3]. Qua quaestione aperte videtur supponi coenae eucharisticae edulium fuisse hostiam ipsius passionis. Si enim auctor hostiam intellexisset sacrificii cujusdam incruenti, cruento preambuli, quidni suppositum quaestionis negaret, observans non esse datum agnum in cibum priusquam immolaretur tanquam sacrificii incruenti hostia ? At responsione hujusmodi nequaquam usus, concessa ordinis inversione, rationes affert facti duas : quae si vix sufficiant, melior non tibi deest.

In homilia 15 vulgata sub nomine sancti Eligii Noviomagensis (sed ad ix saeculum probabilius revocanda), notatu non indignum est qualiter typica agni legalis habitudo respicere dicatur coenam passionis. « Non enim solummodo sufficit lec- « toribus divinorum librorum sensus his- « toricus, sed etiam diligenter eis est consi- • derandum quid per allegoriam eis pro- « phetictis sermo innuere velit : sicut ha- « betur series lectionis agni paschalis, qui • populo Israelii ico legali observatione » jussus est immolari, typice demonstrans « Agnum immaculatum, Dei Patris Filium, » cujus hodie passionis coenam celebra- « mus » (P.L. 87, 649). En per modum unius certe antitypus in passione et coena repositus.

Ad eumdem modum S. Paschasius Radbertus, postquam notavit pascha legale fuisse figuram passionis dominicae, ostendit impletam figuram in coena. « Lu- « cas duos calices datos esse discipulis in « eadem coena commemoret : unum prius « post agni comestionem, antequam panem « acciperet ; alium vero, postquam bene- « dixit ipsum panem ac fregit, et dedit « discipulis suis... Ubi datur intelligi quod » AGNUS ILLE LEGALIS CUM SUO CALICE IN « FIGURA PRAECESSIT PASSIONIS CHRISTI. « Deinde corpus et sanguis in calice « AD EXPLETIONEM FACTUM EST VERITA- « Tis » (*Epistola de corpore et sanguine Domini ad Frudegardum.* P.L. 120, 1359). Si explet coena figuram ipsius passionis, quomodo non cohaeret passioni realiter ? Et, si figura explenda fuit in genere sacrificii, quomodo non in ratione unius sacrificii realiter cum passione cohaeret coena ?

Non sine causa Ru per tus una sententia haec duo depromit : advenisse in calice eucharistico, typici adimpletivo, regnum Dei ; et initium regni Dei fuisse passionem.

lalem) potuisse opusculum esse conscriptum primitus graece, id jam non ausim dicere : immo probabitur mox ab A. Vaccari, esse conscriptum latine.

1. En praecipua verba, juxta editionem solesmensem : « Cum sui corporis et sanguinis « sacramenta dare in sua vita discipulis suis « dignatus fuerit, hoc contra figuram fecisse « monstratur : cum ille agnus, qui in typo Christi « in pascha occidi praecipitur... post suam « occisionem consumi a populo mandaretur. « Hoc autem, ut mihi videtur,... Dominus « fecisse cognoscitur, ne cum pascha [legale] « cum discipulis manducasset, nisi postea sa- • CR1FIC1UM commutasset, dicens : *Hoc est « corpus meum,* sic etiam postea observari « debere [pascha legale] crederetur... Hoc etiam « intueri debemus, quod non in xiv die ad • vesperam, ut lex praecipit, ille *agnus Dei « qui tollit peccata* mundi et *pascha nostrum* • immolatus est Christus, sed xv die ; in quo « manifestum est diem festum Judaeorum cum « suo sacrificio a Domino esse solutum. Sed « quid in hoc intelligere debemus, quod prius « figuralis agni carnes comederit, et postea « sui corporis cibo suos apostolos refecerit ; « et post Judaeorum typicum [pascha immo- • latum xiv die] nostrum immolatus est Christus « [xv die] ? Hoc, ut opinor, non ut veritas • figuram, sed ut figura veritatem praecede- « ret » (n. 5-6).

2. Sacrificatione enim corporis et sanguinis sui Dominus sacrificationem veteris agni abstulit commutato (ut habet auctor) sacrificio.

3. Quaestio similis movebitur infra (Elucid. XXII) a viro multo juniore, Balduino Cantuariensi, et solvetur melius.

Quod tunc demum constat, si in coena factum est edulium de passione, quemadmodum in paschale typico typici sacrificii depascebatur hostia. « Solus ipse, videlicet ‹ Lucas, haec dominica verba praescripsit, i dicta in illa priori coena typici Paschae, *t* sive agni paschalis, quem comedit cum « suis discipulis secundum morem veteris ‹ mandati... Hoc solus, ut jam dictum est, « Lucas scribere curavit, Dominum dixisse « quod desiderio desideraverit cum disci- « pulis suis comedere Pascha illius anni... ‹ suique desiderii causam hanc subjunxisse, « quod Pascha illud manducaturus et ® calicem ejusdem typici Paschae bibitunis ɑ non esset, donec impleatur in regno ‹ Dei. Congruum ergo fuit ut modum adim- « pletionis illius continuo perscriberet, ‹ et idcirco, dilatis quae in eadem coena « dicta sunt, *ei accepto,* inquit, *pane gratias « egit, et fregit, et dedit eis dicens : Hoc est « corpus meum quod pro uobis datur ; hoc « facile in meam commemorationem. Simi- e liter ei calicem, posiquam coenavit, di- ‹ cens : Hic est calix novum testamentum t in meo sanguine qui pro vobis fundetur,* t Hoc ITAQUE MODO IMPLETUR IN REGNO « Dei illud quod illo priore pascha t ET priore calice figurabatur. Ex ɑ tunc enim venit regnum Dei, cujus vi- « DELICET REGNI INITIUM ERAT PASSIO « ejus, ad quam nocte illa tradebatur, « tertia die resurrecturus » *(De gloria et « honore [dii hominis. Super Matthaeum,* l. 10. P.L. 168, 1545).

Non sola autem manducatione agni passuri, sed et ipsa oblatione, initiatur in coena regnum Dei. « *Prima autem die « azymorum accesserunt discipuli ad Jesum « dicentes : Ubi vis paremus libi comedere ® paschal Al Jesus dixil : Ile in civitalem • ad quemdam, et dicite ei : Magister dicit : ‹ Tempus meum prope est ; apud te facio « Pascha cum discipulis meis. Ei fecerunt « discipuli sicut consliluil Jesus illis, et « paraverunt Pascha.* Prima die azymorum, « quarta decima dies erat mensis primi, « cujus ad vesperam Pascha erat, id est, « immolatio agni... Ad vesperam illius « diei, quando luna plenissima est, agnus ɑ mystico ritu immolabatur, et comede- « batur cum azymis panibus et lactucis i agrestibus. Illa die, cum in cunctis do- « mibus immolandus teneretur agnus, a « decima die servatus, ut ad vesperam « immolaretur, quaerebat Judas ut Agnum « Dei traderet, et opportunitas hoc modo « quaerebatur : *Ile,* ait Dominus Jesus, ɑ *in civitatem ad quemdam, et dicite ei : Ma- ti gisler dicit : Tempus meum prope est,* etc. « Nam in civitatem, hoc est in Hierusalem « a Bethania venit, et illuc veniendo ac « diutius immorando, traditori opportu- « nitatem fecit... Numquid enim deberet, « numquid justum aut legitimum esset, « alias quam Hierosolymis illud vetus « Pascha consummare, nonnunquam [sic. « *Forte legendum* : hoc magnum] corporis « ET SANGUINIS SUI SACRIFICIUM, QUOD « ILLA NOCTE FECIT, OFFERRE *? Cave,* « inquit Lex, *ne offeras holocausta tua in « omni loco quem videris, sed in eo quem « elegerit Dominus, in una tribuum tuarum, n offeres hostias, et facies omnia quaecum- « que praecipio libi.* Factus sub lege, obe- « dientiam legi debebat, ut non in Betha- « nia sive in alio quocumque loco, sed in « loco quem elegerat Dominus, scilicet in « Hierosoiymis sacrificium offerret... « Haec idcirco dixerim, ne ignorem causam « cur vitulus iste sive agnus immolandus « accedere debuerit ad locum immolatio- « Nis, scilicet quia factus sub lege debuit « obedire legi » *(Ibid.,* col. 1541-1542). Vide factam in coena oblationem Agni immolandi1, Agni per traditionem permittendi manibus nocentium1.

Aliquid ejusdemmodi sonat haec oratio

1. Eodem sensu, credo, habetur paullo infra : « Extra castra, id est extra civitatem pa3- « sus, et omnes anteriores justos, sive electos, « et peccatorum poenitentium primitias, scilicet ‹ latronem qui cum eo crucifixus est,... suo « sanguine mundavit ; intus autem cum apos- « tolis nocte praecedenti,... post coenam typi- « cam paschalis agni, sacramentum corporis « et sanguinis sui in holocaustum obtulit, « quod optime notum est Christianae sive cr- « tholicae fidei » (coi. 1583). Intra civilatem obtulit suum sacrificium ; extra civilatem mactatus in passione est.

2. Apologetice ex parallelismo agni legalis

post pridie missae mozarabicae in vigilia resurrectionis : ‹ Habentes ante oculos, • omnipotens Pater sancte, tantae passio- ‹ nis triumphos, supplices exoramus : ut ‹pascha hoc quod nobis Dominus noster « Jesus Christus filius tuus hostiam vi- « vam constituit [intellege : in coena] « atque complevit [intellege . effectu, in « passione], fiat nobis in protectionem « salutis et vitae » (P.L. 85, 474). Quam scilicet se Christus oblatione sua sacerdotali constituit hostiam paschalem vivam, eam morte sua complevit immolatus[1].

Pariter in venerabili Chaldaeorum liturgia (quae a quibusdam persica dicitur, est autem orientalis quidam ramus liturgiae Syrorum Antiochenae), legitur introductum esse a Domino in coena pascha illud verum, quod est Domini in cnice immolati : ‹ Reliquit nobis, ut memoriam re- « demptionis nostrae, mysterium hoc quod « praesentamus coram te ! Quando enim advenit tempus, in quo debuit pati et ‹ appropinquare morti, in nocte ipsa in « qua traditus est pro mundi vita, post- « quam fecit Pascha cum discipulis suis « secundum legem Moysis, tunc vice hujib · introduxit suum pascha ante mor- tem suam, cujuj memoriam nunc faci- mus, sicut ille nobis tradidit, usque ad adventum ejus de coelo ! Pascha enim nostrum Christus est, qui immolatus « est pro nobis ! Postquam ergo coe- α NAVIT IN PASCHATE LEGALI MOYSIS, « sumpsit panem ν etc. Expleta autem narratione coenae, diaconus ad populum hunc sermonem habet : « Aspicite ad man- ‹ suetudinem et humilitatem et ad oboedi- « entiam Christi, redemptoris nostri, oculo « illuminato intelligentiae et cogitatione α purgata conscientiae, distincte! et vi- c deamus filium unigenitum Patris, quo- « MODO DUCITUR AD PASSIONES MAGNAS » crucis » (Max. Saxoniae, *Missa Chaldaica, p.* 32-33). Ni fallor, per coenae mysterium duci censetur ad crucem ; sicque pascha quod constat esse in cruce *immolatum,* apparet in coena fuisse *introductum* : Agni scilicet unius sacrificium, hic inchoatum, illic expletum ; ex oblatione properans ad immolationem.

defendebat contra novatores sui temporis Hieronymus Fossanus, O. Erem. S. A., oblationem esse factam corporis et sanguinis Christi in coena ante immolationem in cruce subeundam : quia, inquit, « agnus typicus priusquam occi- • deretur, offerebatur Domino » [quod sane valde dubium est]. Et sic illi constabat coenam fuisse sacrificium ; sicque rursus, apud illum, • unum et idem sacrificium... dicitur... cruen- • tum et incruentum » ; sic tandem in coena Christus f se verum pascha (non typicum) immo- ‹ landum [cruente] demonstrat » *(De admirando mysterio et Christo adorando in eucharistia,* lib. 3, de sacrificio. Taurini 1554, fol. 131-132).

1. Huc referri possunt in *Sacramentario Gelasiano* plurimae orationes missarum pro tempore paschali : v. g. collecta et secreta feriae IV post Pascham, secreta feriae VI, etc. P.L. 74, 1115-1116. Ed. Wilson, p. 93 et 95.

M. nr. µ Taille. — Mysteiu™ Finn

Elucidatio V.

Persuadetur etiam ex narratione coenae collata cum Epistola ad Hebraeos sacerdotium Christi secundum ordinem Melchisedech enarrante.

Ex triptycho Theodorici Bouts de
Coena Domini.

SACRIFICIUM MELCHISEDECH

Melchisedech, rex Salem, proferens panem et vinum, erat enim Sacerdos Dei Altissimi, benedixit ei, et ait: Benedictus Abram Deo excelso, qui creavit coelum et terram (Genes., cap. 14, vers. 18 et 19).

Lovanii, in ecclesia Sancti Petri.

§ 3. De comparatione inter coenam et sacrificium Melchisedech.

Sectio I. — Testimonium Epistolae ad Hebraeos.

Late in *Epistola ad Hebraeos* (5-7) declarator Christus fuisse *sacerdos secundum ordinem Melchisedech per respectum ad sacrificium suae passionis* ac mortis, quo aperuit nobis viam coeli redemptor aeternus x.

Jam vero quanquam aliae similitudines (κατὰ το ποόσωπον, ut aiunt) inter Melchisedech ct Jesum recensentur *(Hebr.* 71-3), tamen parum videtur dubium quin principalis quaedam (licet justas ob causas reticenda, *Hebr.* 511-14)1 praesupponatur et veluti substernatur, qualis est ab universa Patrum traditione intellecta atque praedicata, a Concilio etiam Tridentino (sess. 22, cap. 1. D. 938) sollemniter declarata : similitudo inquam ritus (in pane et vino, seu. ut aiunt, κατὰ το υποκείμενον), ratione cujus potissimum dicatur Christus sacerdos *secundum ordinem Melchisedech,* id est non solum secundum analogiam praecellentis gradus atque loci, sed etiam secundum eumdem ordinem atque modum sacrificandi, et veluti ad instar Melchisedech : κατὰ την τάξ'.ν Μελγισεοέγ *(Hebr.* 56) = κατὰ την ομοιότητα Μελχισεδέχ *(Hebr.* 715) :* Quod si vero conjunguntur inter

1. Hoc, credo, confitentur omnes exegetae. Quorum praeconium verbis **Antonii Padovani** audiri potest : « Institutum Apostoli... erat « Christum sacerdotem exhibere... ex cruento » crucis sacrificio... utpole quo Christus Novi ‹ Testamenti mediator est factus, redemptio- « nemque nostram operatus est, una oblatione ‹ consummans sanctificalos » *(In S. Pauli Epistolas commentarius,* t. 6, Paris. 1896, p. 224). Comparentur praesertim inter se 71-20 et 727 (coll. C. H. **Huyghe,** in h. 1., Gandavi 1901, p. 161).

2. Notatu dignum est, quod **Hieronymus,** dum subauditam vult a Paulo congruentiam Christi ac Melchisedech penes ritum, id non de siio promit, sed asserit se legisse in voluminibus Graecorum, a Difficultatem rei primo exaggerat • [Apostolus] dicens : *Super quo mullus nobis « sermo est, et ininterpretabilis ad dicendum « (Hebr. 511)* ; non quia Apostolus non potuerit « id interpretari, sed qui? illius temporis non « fuerit. Hebraeis enim, id est Judaeis, persua- « debat, non jam fidelibus, quibus passim pro- « deret sacramentum. Verumtamen si vas « electionis stupet ad mysterium, et de quo « disputat, ineffabile confitetur, quanto magis » nos, vermiculi et pulices, solam debemus « scientiam inscitiae confiteri, et amplissimam « domum parvo quasi foramine ostendere, ut « dicamus : duo sacerdotia inter se ab Apostolo « comparata, prioris populi et posterioris...; « **TOTUMQUE QUOD SEQUITUR IN LAUDES MEL- « CHISEDECH AD CHRISTI TYPUM REFERRI, « CUJUS PROFECTUS ECCLESIAE SACRAMENTA** « sunt ? Haec legi in Graecorum voluminibus. » Quae recens perlustraret : « Revolvi veterum « libros, ut viderem quid singuli dicerent, et « tibi quasi de multorum consilio responderem » *{Epistola ad Evagrium,* n. 2. P.L. 22, 677).

1. Apposite **Thomassinus** *[De Incarnatione Verbi,* l. 10, c. 16, n. 3) : « Cetera ergo Melchi- « sedeci consonantia, quanquam adeo multiplex « et tam elegans, perfunctoria tamen est, et ex σ abundanti, ac veluti extimitus superfusa; at e consensio capitalis et principalior, quando « de sacerdotibus controvertitur, ex ipsa sacri- « ficandi ratione expiscanda est... Idem autem « innuit Paulus satis perspicue, ut jam praemo- « nui, quum aaronicarum victimarum carnificinas exagitat, praestantius autem in Melchi- « sedeco sacerdotium tradit esse initiatum. « Ludibrio enim cederet, et in ventos abiret « Lota illa sacerdotii Christi et Melchisedeci « consensio, dissensio autem ab Aaronico, si α in ipso sacrificii genere Christus a Melchisedeco a dissonaret, cum Aarone autem consentiret. » Consonant auctores commentarii in *Epistolam ad Hebraeos* (ad vers. 717), in eo qui inscribitur *Scriplurae sacrae cursus completus* a Migne editus (t. 25, coi. 335) : « Nullo alio loco declara- α vit Christus se esse sacerdotem secundum α ordinem Melchisedech (qualem eum fore « praedixit et promisit David, *Psalm.* 109) nisi » in COENA, in qua se obtulit sub specie panis « et vini. » Quaerit igitur opportune **Padovani** (op. cil., p. 224) « curnam Apostolus, dum exhi- α bet sacerdotium Melchisedech ut typum ‹ sacerdotii Christi, omittat mentionem panis « et vini... dum quidem addubitari nequeat « Melchisedech in oblatione panis et vini revera « typum Christi gessisse.» Apud **Franzelin** *(De S. Euchar. Sacram, et Sacrif.,* 1868, p. 338) agitata dudum erat eadem « difficultas ». Vide num illorum Libi solutio placeat, habita ob oculos hac regula tui judicii : non esse plerumque satis, si interpretatio sit utcumque tolerabilis, sed oportere ut fluat veluti naturaliter.

se ista duo : 1°) sacerdotem se gessisse Christum *secundum ordinem Melchisedech* in sacrificio suae passionis; 2°) rationem similitudinis interChrist um et Melchisedech esse primario penes ritum ; quid tandem concludendum veniet, nisi Christum passionis suae sacrificium obtulisse in consecratione panis et vini ? In coena igitur Christus censebitur fecisse Deo Patri oblationem sacrificalem suae mortis in cruce perferendae.

Uno verbo ; ad sacrificium redemptionis refert S. Paulus sacerdotium Christi κατὰ την τάξιν et κατάτήν ὁαο·.ότητα Melchisedech. Inde difficultas exegetica vix solubilis, nisi admittas unitatem numericam sacrificii dominici, in coena liturgice oblati, hincquc decurrentis per totam passionem ad mortem usque.

Sectio II.— Testimonium Patristicum.

Tripliciter porro illustrant hanc doctrinam Patres.

Primo, ex eo quod sacerdotium Christi melchisedecicuml in coena constituunt.

Secundo, eo quod assimilant directe munera a Melchisedech oblata, et hostiam a Christo in cruce delatam.

Terlio, eo quod melchisedecicum Christi sacrificium in coena simul ac passione attendunt unum.

Articulus I. — Testimonium DE COENAE INDOLE MELCHISEDEC1CA.

Et primo quidem melchisedecicum Christi sacrificium in coena2 collocant Patres. Princeps ceterorum **Cyprianus**, in pervulgata sua epistula ad Caecilium de sacramento dominici calicis, hanc unam assignat rationem convenientiae inter sacerdotium Christi et sacerdotium Melchisedech, quod Christus sacrificium obtulit Deo in pane et vino. « In sacerdote Melchisedech sacrificii « dominici sacramentum praefiguratum vi- « demus, secundum quod Scriptura divina « testatur et dicit : *Et Melchisedech, rex ' Salem, protulil panem el vinum.* Fuit « autem sacerdos Dei summi et benedi- « xit Abraham. Ouod autem Melchisedech typum Christi porlaret, declarat in Psalmis Spiritus Sanctus ex persona ‹ Patris ad Filium dicens : *Anle luciferum genui te. Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.* Qui ordo « utique hic est de sacrificio illo veniens et inde descendens, quod Melchisedech sı cerdos Dei summi fuit, quod panem et a vinum obtulit, quod Abraham benedixit, c Nam quis magis sacerdos Dei summi « quam Dominus noster Jesus Christus, ‹; qui sacrificium Deo Patri obtulit, et obtulit hoc idem quod Melchisedech « obtulerat, id est panem et vinum, suum « scilicet corpus et sanguinem ? Ut ergo -i in *Genesi* per Melchisedech sacerdotem ‹ benedictio circa Abraham posset rite « celebrari, praecedit ante imago sacrificii « Christi, in pane et vino scilicet constituta; - quam rem perficiens et adimplens Do- a minus panem et calicem mixtum vino « obtulit, et qui est plenitudo veritatis veri- « tatem praefiguratae imaginis adimplevit n *{Episl.* 63, n. 4. P.L. 4, 375-377).

Ex sancto **Ephraem** auditus est supra (Elucid. Ill) Christus induisse in coena sacerdotii melchisedecici proprietatem : « Pa- « nem fregit,... calicem miscuit... Ipse

1. Omittentur loci Patrum, in quibus sacerdotium Christi ita reponitur in administratione coenae, ut tamen non formaliter prout melchisedecicum spectetur. Unum sit illius styli exemplum : *Sermo major de fide,* probabili de causa Inscriptus nomine **Athanasii** (P.G. 26, 1284): « Per [suum] corpus *pontifex et apostolus (Hebr.* « 31) factus est et dictus est ; per mysterium, • quod nobis tradidit dicens : *Hoc est corpus « meum, quod pro vobis* [datur], *et sanguis novi « testamenti,* non veteris, *qui pro vobis effundi- « lur.* «Certe locus allegatus est a **Theodoreto** *(Dial.* 2. P.G. 83, 180) lanquam Athanasii. Haud dubium porro est quin pontificatus in *Hebr.* 31 memoratus, sit accipiendus (cf. 21') per ordinem ad passionem qua redempti sumus. Sentiebat igitur Athanasius sacerdotium passionis in coena esse exercitum.

2. Hic rursus omittuntur Patrum loci quibus, in illustrando sacerdotio Christi *secundum ordinem Melchisedech,* appellabatur ecclesiasticum sacrificium eucharistiae, id est non coena novissima, sed missa cottidiana : quorum plurimos collectos videsis a **Petavio** *(De Incarnatione Verbi,* 1.12,c. 12,n.6sq.) et **Thomassino** *(De Incarnatione Verbi Dei,* 1. 10, c. 16). Ceterum, si

«sibi sacrificium obtulit sacerdos propi-
« tiationis nostrae : induit sacerdotium
« Melchisedech ipsius figurae. »

Sandus **Hieronymus** super *Psalmum* 109, veluti in persona Psaltae allocutus Christum, laudat quod tum ritu melchisedecico offeret pro nobis corpus et sanguinem suum, cum nobis tradet sacramentum, hoc est in coena : « *Tu es sacerdos secundum ordinem Melchisedech.* Superfluum est nos de isto versiculo velle interpretari, cum sanctus Apostolus ad « Hebraeos plenissime disputavit *(sic.)*... « HOC SOLUM DICAMUS QUARE DIXERIT SE-« cundum ordinem. *Secundum ordinem,* ne-« quaquam sacerdos eris secundum victi-« mas judaicas ; sed eris sacerdos *secundum* « *ordinem Melchisedech.* Quomodo enim « Melchisedech, rex Salem, obtulit panem « ET VINUM, sic et tu OFFERES corpus « TUUM ET SANGUINEM, VERUM PANEM ET « verum vinum. Iste Melchisedech ista mysteria quae habemus, dedit nobis. Ipse « est qui dixit : *Qui manducaverit carnem « meam el biberit sanguinem meum.* Secun-« dum ordinem Melchisedech tradidit no-« bis sacramentum suum » *{Tractat, de Ps.* 109. *Anecdota Maredsolana,* vol. 3, pars 2, p. 201).

Haud diverse sanctus **Leo** M. sentit : administratum a Christo sacerdotium secundum ordinem Melchisedech in pane et vino quod coenans consecravit. « Ipse « est CUJUS FORMAM MELCHISEDECH PON-« TIFEX praeferebat, non judaicas hostias offerens Deo, sed illius sacramenti « IMMOLANS SACRIFICIUM, QUOD REDEMP-« TOR NOSTER IN SUO CORPORE ET SAN-« guine consecravit » (*Sermo* 5, c. 3. P.L. 54, 154).

Indubitanter asserit **Arnobius Junior**, factum esse Christum sacerdotem *secundum ordinem Melchisedech* ratione mysterii quod in pane et vino perfecit. « Per myste-« rium panis ac vini sacerdos factus est in « aeternum secundum ordinem Melchi-« sedech, qui panem et vinum solus obtulit « in sacerdotibus, dum Abraham victor « reverteretur de praelio » (/n *Psalm.* 109. P.L. 53, 496).

Sequuntur mediaevales turmatim. Sic **Isidorus**[1] vult in Melchisedecho praecessisse figuram Christi illud agentis, quod nos dum agimus, offerimus sacrificium corporis et sanguinis dominici, pascha verum.

Beda[2] in coena demum apparet Christum se ostendisse sacerdotem secundum ordinem Melchisedech. Resonatque Be.dae, suo more, **Claudius Taurinensis**[3]. Antitypum sacrificii Melchisedech domini-

semel constiterit in coena esse a Domino litatum *secundum ordinem Melchisedech,* sponte sua fluet illud consectarium : in missa agi sacerdotium Christi melchisedecicum ; si quidem, ut infra constabit, missa est sacrificium eorum qui, sub Christo capite, Christi offerunt hostiam. Cohaeret igitur nostrum sacrificium sacrificio Christi, sicut Ecclesia capiti suo, et ut corpori membrum. Sed hic omissa missa, de coena colligimus testimonia, minus frequenter (excepto uno vel altero) allegata.

1. « Sacrificium quod a Christianis Deo offer-« lur, primum Christus Dominus noster et ma-« gister instituit, quando commendavit apos-« tolis corpus et sanguinem suum, priusquam « traderetur, sicut legitur in evangelio : *Accepit,* inquit, *Jesus panem el calicem, et benedicens dedit eis (Mallh.* 2626/ Quod quidem sacramentum Melchisedech rex Salem figuraliter in typum corporis et sanguinis Christi primus obtulit, primusque mysterium tanti sacrificii imaginarie idem expressit, praefe-« rens similitudinem Domini et Salvatoris « nostri Jesu Christi, sacerdotis aeterni ad « quem dicitur : *Tues sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.* Hoc ergo sacri-« ficium Christianis celebrare praeceptum est, « relictis ac finitis judaicis victimis, quae ser-« vitute veteris populi celebrari imperata sunt. « Hoc itaque fit a nobis, quod pro nobis « Dominus ipse fecit, quod non mane, sed « post coenam in vesperum obtulit. Sic enim « Christum oportebat adimplere circa vesperam « diei, ut hora ipsa sacrificii ostenderet ves-« peram mundi. Proinde autem non communica-« verunt jejuni apostoli, quia necesse erat ut « pascha illud typicum antea impleretur, et « sic denuo ad verum paschae sacramentum « transirent » (De *ecclesiasticis o/Jlciis,* 1. I, c. 18, n. 1-2. P.L. 83, 754).

2. Post citatum *Luc.* 221', pergit : « Finitis paschae veteris solemniis,... transiit ad novum... : ut videlicet pro carne agni vel sanguine, suae carnis sanguinisque sacramentum in panis ac vini figura substituens ipsum se « esse monstraret, cui *jurauit Dominus, et non « poenilebil eum : tu es sacerdos in aeternum « secundum ordinem Melchisedech* » *{In Lucae « euangelium expositio,* 1. 6. P.L. 92, 596).

3. « Ille [Melchisedech] carnales victimas non

cum assignat pariter Theodulphus Aurelianensis[1] in coena.

Amalarius[2], Humbertus cardinalis[3], Gerhohus Reichersbergensis[4] idem declarant. Nec distat apud Graecos mediaevales compilator veterum Patrum Euthymius Zigabenus[5].

Liturgiae autem concinunt : ut olim in Ecclesia .Mediolanensi haec canonis particula, feriae quintae majoris propria : « Hanc « igitur oblationem, quam tibi offerimus e ob diem jejunii coenae dominicae, in « qua Dominus nosier Jesus Christus « Filius tuus in novo testamento sacri- ‹ ficandi ritum instituit, dum panem et a vinum, quod Melchisedech in praefigu- s ratione futuri mysterii sacerdos obtule- « rat, in sacramentum sui corporis et « sanguinis transformavit, celebrandam, « quaesumus, Domine, placatus intende › *(Canon antiquus missae ambrosianae in coena Domini,* ap. Muratori, *De rebus liiur- (jicis dissertatio,* c. 10. P.L. 74, 944). Quibus certe verbis signatur similitudo inter Christum et Melchisedech in ipso ritu sacrificandi utrique personaliter communi.

Capitulum super omnia : *Epistola ad Hebraeos* instaurationem dominicam melchisedecici sacerdotii in offerendo sacrificio passionis totam constituit. Ecclesia per os Patrum eamdem in coena novissima attendit potissimum. Quid sponte nobis occurrit, nisi in coena oblatam esse passionem ; adeoque ex passione et coena unum exsurgere sacrificium Christi individuum, unam singularissimam adimpletionem figurae veteris ?

Articulus II. — Testimonium de paritate inter oblationem Melchisedech et hostiam crucis.

Praeit in hoc negotio Ambrosius. Apud quem Melchisedech certissime ratione sui panis et vinia occurrit typus Christi, et nihilominus habet sanctus Doctor : a Ei « [Abrahamo] Melchisedech, qui inteipre- « latione latina dicitur rex justitiae, rex « pacis, benedixit. *Erat enim sacerdos « summi Dei.* Quis est rex justitiae, saccr- n dos Dei, nisi cui dicitur : *Tu es sacerdos in « aeternum secundum ordinem Melchisedech,* « hoc est, Dei Filius, sacerdos Patris, qui « sui corporis sacrificio Patrem nostris « repropitiavit delictis ? 0 *(De Abraham.,* l. I, c. 3, n. 16. P.L. 14, 427). Quomodo respondet Melchisedecho Christus ? Quomodo, inquam, Melchisedecho illi offerenti panem et vinum respondet sacerdos noster summus *secundum ordinem Melchisedech* 'I Eo quod videlicet obtulit sacrificium sui corporis quo repropitiavit nobis Patrem,id est sacrificium redemptionis, id est hostiam passionis. Haec responsio est Ambrosii. Sed jam, quaeso, quomodo pas-

« offerebat nisi panem et vinum, sicut Christus oblationem panis et vini offerens Deo Patri, « id est corpus et sanguinem suum » *(In Hebr.* 7''. P.L. 104, 926).

1. « *Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem in mc manet et ego in illo.* Est enim ı sacrificium salutare, quod et in Veteri Testa- « mento, Melchisedech rex Salem in typo cor- ◊ poris et sanguinis Domini obtulit, et in Novo, idem Mediator Dei et hominum, antequam traderetur, adimplevit » *(Liber de ordine baptismi,* c. 18. P.L. 105, 259-260).

2. · Christus Dominus *sacerdos* est *in aeler- « num secundum ordinem Melchisedech,* qui rex • Salem, id est rex pacis, obtulit panem et › vinum, in praefiguratione veri [al. vera] sacer- » dolii Christi, qui obtulit Deo Patri verum « panem, id est corpus immaculatum, et vinum, ‹ id est sanguinem suum ; in cujus typo hodie ' nostra Ecclesia panem et vinum offert in con- « secratione [al. consideratione] corporis et san- • guinis Domini » *(Eclogae de ordine romano,* n. 19. P.L. 78, 1375 ; vel 105, 1324).

3. Sacerdotium Melchisedech non fuit nisi umbra sacerdotii Christi,quia «ille nec corpus et ı sanguinem suum in pane et vino divinitati « obtulit » *(Adversus Graecorum calumnias,* c. 42. P.L. 143, 958-959).

4. « Christus fuit *sacerdos... secundum ordi- « nem Melchisedech,* qui panem et vinum obtulit, « dum seipsum Patri in cibum et potum fideli- « bus immolavit › *(In Psalm.* 1094. P.L. 194, 696).

5. « Tu *es sacerdos in aeternum secundum « ordinem Melchisedech.* Sacerdos quidem, veluti « qui mysticum panem et vinum in coena apos- « tolis tradidit, quemadmodum Melchisedech « Abrahae et sociis dedit redeuntibus e bello » *(In Psalm.* 1094. P.G. 120, 1088).

6. Cf. *De Mysteriis,* 8. P.L. 16, 404 : « Illi « [Abraham] occurrit Melchisedech, et protulit « ea quae Abraham veneratus accepit... Non « igitur humani, sed divini muneris est sacra- « mentum, quod accepisti, ab eo prolatum qui « benedixit fidei patrem Abraham. « Etc.

sionis hostia respondet oblationi panis et vini, nisi in pane et vino sit oblata, sacrificium nostrae redemptionis et suae mortis agente Christo sacerdote in coena ?

In eumdem sensum distinctius **Sedulius Scotus** scribebat, istud intercessisse commune Christo cum Melchisedech, quod hic panem et vinum, ille in ara crucis seipsum obtulisset. Quo eleganter, ni lallor, immolatio atque crucifixio ipsa Christi perhibetur oblata sub speciebus panis et vini. « *Secundum ordinem Melchisedech.* Quia Melchisedech panem et vinum obtulit Abraham, in figuram Christi corpus et sanguinem suum Deo Patri in cruce ofïerentis» *(In Hebr.* 5®. P. L. 103, 258).

Sanctus **Bruno Carthusiensis** pariter antitypum oblationis Melchisedech in carne Christi crucifixa constituit :« Sacerdos Altissimi Patris exsistens, veri PANIS ET VINI, SCILICET CORPORIS SUI atque sanguinis sacrificium in ara crucis obtulit » *(Expos, in Psalm.* 1094. P.L. 152, 1228). Viden' ut intertexat ille coenae et passionis negotium in unius sacrificii oblatione ?

Articulus **III.** — Testimonium de communitate MELCHISEDECICA COENAE ET PASSIONIS.

Liceat primo in mentem revocare, quomodo juxta Cassiodorum et scholam ejus, ordo quidem Melchisedech viguerit in Christo penes panem et vinum coenae, at interea sacerdotium Christi unam admittat sacrificationem, qua se semel obtulerit immolandum (cf. supra, Elucid. III).

Praeterea unitatem melchisedecicam coenae et passionis insinuant Patres, eo quod ordinem Melchisedech mox attendunt totum in passione, mox iidem in coena totum.

Sic **Chrysostomus** explicans *Psalmum* 1094, primo loco ponit illam inter Christum et Melchisedech consonantiam ortam ex eo quod Melchisedech sicut Christus panem et vinum protulit ; deinde ceteras quasi huic fundamento superstruit[1]. Quin et de quinto decimo capite *Geneseos* disserens, rationem typi totam in uno panis et vini mysterio reponit[2].

Aliunde, commentans in *Epislolam ad Hebraeos,* quid de illo sacerdotio Christi *secundum ordinem Melchisedech* idem Chrysostomus profert ? Nihil, nisi idipsum quod auctor Epistolae : scilicet Christum tum demum sacerdotem fuisse, cum sacrificium illud obtulit, cujus unius oblatione una totum redemptionis opus consummavit[3]. Praeterea agens cum Judaeis, dum late fnseque arguit praedictam a prophetis translationem sacerdotii ex Aaron in sacerdotem Christum *secundum ordinem Melchisedech,* nihilominus tamen quam auctor *Epislolae ad Hebraeos* reticet prorsus similitudinem inter Christum et Melchisedech quoad ritum, quasi eadem ipse ratione motus, non quidem ignorandi quod tacet, sed tacendi quod non ignorat[4].

Sacerdotium porro Christi melchisedecicum ex una parte totum reponens in dominica consecratione panis et vini, ex

1. « Quare dixit : *secundum ordinem Melchisedech ?* Et propter sacramenta, quia ille quoque panem et vinum obtulit Abrahae ; et quia hoc sacerdotium est a Lege liberum, ac neque finem, sicut dixit Paulus, neque principium habet. Quod enim ille in umbra habuit, hoc revera fuit in Jesu » *(Expositio in Psalm.* 109, n. 8. P.G. 55, 276-277. Cf. editoris praefationem, § VII, coi. 20-21, genuinam asserentis expositionem, quanquam alii eam habent pro dubia).

2. i Postquam autem Melchisedech, rex Salem, « panes et vinum adferens ea ipsi obtulit *(Erat enim sacerdos,* inquit, *Dei altissimi),* ab eo, « quae offerebantur, accepit. A Melchisedech «autem jure ac merito accepit; viri enim « virtutem divina Scriptura indicavit, dicens : « *Erat autem sacerdos Dei altissimi.* Ceterum et « QUAE AGEBANTUR CIIRISTI TYPUS ERANT, ET « IPSA OBLATA MYSTERIUM QUODDAM PRAE- « signabant. Ideoque non renuit » *(In Genesim,* hom. 36, n. 3. P.G. 53, 356-357; cf. hom. 35, n. 5, coi. 328).

3. « Factus est autem sacerdos, quando « carnem suscepit, quando sacrificium obtulit... « Subindicat [Paulus] magnitudinem sacrificii, « quod unum cum esset, suffecit, et semel « oblatum tantum potuit quantum non poluerunl reliqua » *(In Epist. ad Hebr.* hom. 13, n. 1-3. P.G. 62, 103-107).

4. *Adversus Judaeos,* 1. 7. P.G. 48, 922-925.

altera parte reperiens lotum in sacrificio passionis, quid nobis in cogitationem adducit Chrysostomus, nisi coenam fuisse unum quid in ratione melchisedecica cum passione, quippe quia passionis sacrificium a sacerdote *secundum ordinem Melchisedech* sit oblatum in mysterio panis et vini ?

Similiter **Theodoretus** in *Psalmum* 109 haec adnotat :

1°) Christum, ut sacerdotem *secundum ordinem Melchisedech,* se obtulisse Deo pro omnibus hominibus ;

2°) exorsumque esse hujus sui sacerdotii munus in nocte illa coenae, post quam crucem conscendit.

3°) Quo impleto munere, jam non quicquam eum offerre nisi per membra corporis illius cujus caput exsistit[1].

In *Epistolam* vero *ad Hebraeos* haec rursus disserit :

1°) Christum corpus suum obtulisse (utique per passionem) ut sacerdotem secundum ordinem Melchisedech ;

2°) nullum deinceps sacrificium obtulisse ;

3°) nec a nobis nisi memoriam unius illius sacrificii peragi litantibus[2].

Quarum jam trinarum affirmationum comparatione quid probabiliter infertur, nisi unum idemque sacrificium singulare in coena et passione locum habuisse, in coena inchoatum, in passione impletum, cujus unius memoriam facimus, dum illud agimus, quod in coena Christus gessit ?

Apud Latinos non aliter **Augustinus** in eucharistia videtur reputasse oblatam a sacerdote *secundum ordinem Melchisedech* hostiam suae passionis. « *Sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.* Nam secundum id quod natus de Patre Deus apud Deum, coaeternus gignenti, non sacerdos ; sed sacerdos propter carnem assumptam, propter victimam quam pro nobis offerret a nobis acceptam... Fidelibus loquor. Si quid non intelligunt catechumeni, auferant pigritiam, festinent ad notitiam. Non ergo opus est mysteria promere. Scripturae vobis intiment quid est sacerdotium *secundum ordinem Melchisedech* » (*Enarratio in Psalmum* 109, n. 17, P.L. 37, 1460). Ex ipsa sermonis obscuritate nobis fidelibus dilucide clareL carnem intellegendam esse oblatam a Christo in sacramento. Agi nihilominus de ipso sacrificio passionis, suadet sermonis tenor (» propter victimam quam « pro nobis offerrev a nobis acceptam ») ; eo vel magis, quod auditores, etiam quotquot ignorarent eucharistiam, censerentur tamen nossc cujus sacrificii victima memoraretur[3].

1. « Melchisedech non Judaeorum, sed gentium esi sacerdos. Sic et Dominus Christus **non pro Judaeis tantum, sed** pro omnibus **HOMINIBUS SEMETIPSUM OBTULIT DEO.** Ex OR**SUS EST AUTEM SACERDOTIUM IN EA NOCTE** post quam passionem subiit : **cum accepto** pane, actisque gratiis, fregit et dixit : *Accipite el comedite ex eo, hoc est corpus meum. Simi-Hier el calicem cum temperasset dedit discipulis suis dicens : Bibile ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro mullis effundetur in remissionem peccatorum...* Sacerdos autem nunc est Christus..., non ipse pliquid offerens, sed caput exsistens eorum qui offerunt. Corpus enim suum Ecclesiam vocat, et per eam sacerdotio fungitur ut homo... Offert vero Ecclesia corporis el sanguinis symbolo, lolam massam [fidelium] per priinitias [Christum] sanctiticans » (/n. *Psalm.* 109 P.G. 89, 1772-1773).

2. « Unum sacrificium suffecit ad salutem... Suum obtulit corpus, ipse sacerdos el victima simul factus... Quonam ministerio fungitur, qui seipsum semel obtulit, et non offert amplius aliud sacrificium ?... Si ergo et sacerdotium legale finem accepit, et sacerdos qui est secundum ordinem Melchisedech obtulit sacrificium, et effecit UT alia sacrificia non essent necessaria, cur novi testamenti sacerdotes mysticam liturgiam peragunt ? Sed clarum est iis qui sunt in rebus divinis eruditi, nos non aliud sacrificium offerre, sed illius unius et salutaris memoriam peragere. Hoc enim nobis praecepit ipse Dominus : *Hoc facile in meam commemorationem* » (*In Episl. ad Hebr.* 727 et 81 P.G. 82, 733-736).

3. Cohaeret in libro *De diversis quaestionibus LXXXIII,* q. 61, n. 2 (P.L. 40, 49), haec gemina propositio : Christum et obtulisse se holocaustum pro peccatis nostris (utique in sacrificio redemptionis), et hujus holocausti instituisse similitudinem » celebrandam in memoriam suae passionis. « Ipse est etiam sacerdos noster *in aeternum secundum ordinem Melchisedech ;* qui seipsum obtulit holocaustum pro peccatis nostris, et ejus sacrificii similitudinem celebraudam in suae passionis memoriam com-

Isidorus persuadens Judaeis praesignatam in Melchisedech eucharistiam, « ritum » allegat, sacrificii quod Christus ita in passione sua perfecit ut impleret. « Hujus enim sacrificii praefiguratio in « sacerdotio Melchisedech antea fuit ex- « pressa. Iste enim sacerdos Dei excelsi, « cum benediceret Abrahae, ob mysterium « futuri holocausti panem et vinum in « sacrificio Domino obtulit. Hoc enim ille « primum in typo Filii Dei expressit, ad « quem Psalmista ex persona Patris sic dicit : *Ante luciferum genui te.. Tu es « sacerdos in aeternum secundum ordinem « Melchisedech* : hoc est[1], juxta ritum « HUJUSMODI SACRIFICII, QUOD ET IN PAS- « SIONE SUA PERFICIENS CHRISTUS IM- « PLEVIT »[2] (De *fide catholica contra Judaeos,* l. 2, c. 27, n. 1. P.L. 83, 535).

Pascha autem verum, quo impletae sunt figurae passionis, vult S. **Paschasius Radbertus** melchisedecico ritu esse celebratum. « Volo perpendat fidelis animus quid intersit inter illud typicum pascha quo agnus immolatus est et in eadem « coena comestus, et istud quod *secundum « ordinem Melchisedech* in pane et vino « continuo celebratur... Agnus ille legalis cum suo calice in figura praecessit passionis Christi. Deinde corpus et sanguis in calice ad expletionem factum est veritatis, ut quod in Melchi- « SEDECH PRAECESSERAT, TOTUM COMPLE- « retur in Christo... Intelligat [fidelis « animus] in hoc facto, quod de figura et « umbra veritatis benignissimus Jesus, « accipiens panem et calicem, ad verum « transeat Paschae sacramentum, ne apex « detruncaretur a Lege, immo, quia lapis « angularis est, utrasque tenens et adimplens Leges, ac si verus Melchisedech, « panem offert et vinum, quod erat sacramentum sui corporis praefiguratum ac « sanguinis » (*Epist. de corp, et sang. Dom. ad Frudegardum.* P.L. 120, 1359-1360).

Similibus verbis alibi ostendit totum negotium sacerdotale nostrae redemptionis esse transactum ritu melchisedecico. « [Agnus legalis] semel populum de Aegyp- « tiaca servitute liberans, in memoriam « ejusdem liberationis per omnes annos « immolatione sua populum eumdem sanctificare valebat, donec veniret Ipse cui « talis hostia testimonium dabat, oblatusque Patri pro nobis in hostiam « odoremque suavitatis, mysterium suae passionis, oblato agno [legali], in creaturam panis vinique transferret, « *sacerdos* factus *in aelernum secundum « ordinem Melchisedech, accedens per semelipsum ad Deum ad inlerpellandupi « pro nobis.* Quia ergo Redemptor noster « HOC TOTUM QUOD TEMPORE PASSIONIS « suae semel gessit, adhuc usque hodie « quotidiana ejusdem beatae passionis conimemoratione peragit, hanc in primis « praecipuam causam puto, quare nos « sacrosanctae mortis ejus recordationem, « sacratissimum corpus et sanguinem ipsius « quotidie super altaris aram immolantes, « assidue replicamus » etc. (*Lib. de corp, el sang. Dom.* 9, 2. P.L. 120, 1294-1295). Obtulit se hostiam redemptionis Patri : idque cum semel mysterium suae passionis ex vacuis figuris in melchisedecicam veritatis speciem transtulit, factus sacerdos et sacrificator sui corporis et sanguinis in aeternum.

Sed admirabiliter prae ceteris **Rupertus Tuitiensis** litationi in coena peractae applicat verba quibus Christus perhibetur ab Apostolo aperuisse per unicum suum sacrificium viam coeli. « Dominus « Christus, sanctus sanctorum, cui a PaLre

« mendavit ; ut illud quod Melchisedech obtulit « Deo, jam per lotum orbem terrarum in Christi « Ecclesia videamus offerri. » Simile est igitur nostrum sacrificium holocausto quo nos redemit Christus. Unde sacrificium redemptionis nescio annon probabiliter inferas esse sicut et nostrum in specie panis et vini oblatum. Quanquam, fateor, similitudo illa potest non improbabiliter intellegi symboli ad realitatem, immolationis sacramentalis ad immolationem cruentam. Quo casu, locus jam ad rem nostram nil confert.

1. Notandum illud : « Secundum ordinem... *hoc est,* juxta ritum. »

2. Hunc locum sermoni suo 34 insertum, brevius concludit S. **Martinus Legionensis** (P.L. 208, 1339) : «... hoc est, juxta ritum hujus- « modi sacrificii quod Christus in passione sua « complevit. »

« cum juramento dictum est : *Tu es sacerdos « in aeternum secundum ordinem Melchi- « sedech,* ipse pontifex, ipse et hostia, novi " nobis sacrificii ritum instituit, *qua node ·' tradebatur, accipiens panem et* calicem « vini, benedicensaue ac dicens : *Hoc est « corpus meum, hic est calix sanguinis mei.* « Tunc enim primum officio sui functus « est sacerdotii, finem imponens sa- e cerdotio veteri, et post esum agni typici, « seipsum, qui venis est agnus, Deo Patri « suis offerens manibus : atque HOC (i est quod Apostolus ait : *Quia non per « sanguinem hircorum aut vitulorum, sed (I per proprium sanguinem introivit* semel « *in sancta, aeterna redemptione inventa.* « Ipsum namque corpus quod occisum « est ab impiis, ipsum eumdem sangui- (l NEM QUI IN CRUCE FUSUS EST, IPSE « TUNC SEMPITERNUS SACERDOS OBTULIT b *(De divinis officiis,* l. 5, c. 15. P.L. 170, 138-139). Coenans obtulit Deo suis manibus ipse illud suae passionis sacrificium, illud sacrificium redemptionis, quod ab Apostolo dicitur esse litatum semel1.

Sicut supra, in Elucidatione III, audivimus S. Thomam, in sacrificio Christi congerentem et i ii MI olationem cruentam factam a Judaeis, et oblationem hostiae aeternae, et modum oblationis talem quem possimus sequi litantes, sic in praesente negotio tria eadem colligat iterum, distinguens in praedicatione apostolica assertionem sacerdotii, assertionem sacerdotii aeterni, assertionem sacerdotii melchisedeciani. u Dicit autem [Apostolus] *Sa- « cerdos* : quia se obtulit Deo Patri *(Ephes. « 52, Dilexil nos et tradidit semelipsum pro « nobis oblationem ei hostiam Deo).* Et ne (credatur tale esse sacerdotium Christi x sicut fuit in veteri Lege, distinguit ipsum « quantum ad duo. Primo, quantum ad « dignitatem, quia *in aeternum...* Hostia « ejus habet virtutem introducendi in " vitam aeternam ; item durat in aeter- num. Secundo quantum ad ritum : quia « ibi offerebantur animalia, hic autem pa· « Nis et vinum ; et ideo dicitsecundmn or- « *dinem Melchisedech » (In Hebr.* 5, lect. 1). Porro in primo puncto distinctionis signari sacrificium passionis, non solum constat ex eo quod subjungitur statiin illius sacrificii hostiam esse perdurantem aeternaliter, sed etiam, et maxime ex allegata auctoritate *Epistolae ad Ephesios* 52, quae sicut a S. Paulo profertur de passione, sic omnino de passione exponitur a sancto Thoma in istum locum. At nihilominus negotium istud in pane et vino transactum dicitur, melchisedecico ritu.

Tandem audiatur haec sollemnis *Prosa de S. Eucharislia-* (ex *Breviario Biluricensi,* imp. Venetiis, 1481. A. H. 15, 52-53), qua interrogatur, ex professo, quinam fuerit antitypus sacrificii a Melchisedech oblati : et respondetur fuisse *Panem illum, sumentes* vivificantem, qui *cruci affixus* per crucem est interemptus, secundum quod scriptum erat (juxta vulgatam) a Propheta : *Ei ego quasi agnus mansuetus, qui porlalur ad victimam : et non cognovi quia cogitaverunt super me consilia dicentes : Mittamus lignum in panem ejus,* lignum scilicet crucis.

« Chorus novae Hierusalem, plaude,
« Ac mirare quae sit haec hostia,
« Quam praevidit offerens in laude
« Melchisedech sacerdos, in via
« Dum Abrahae occurrit mystice :
« Figuratur Christus, qui cp.editur
« Panis vivus ac fixus in cruce,

1. Alter quidam locus, aeque saltem insignis Ruperli iu eumdem sensum recitabitur infra, in Elucidatione IX, opportunius. Interim conferantur ea quae scripserat antea (l. 2. c. 8, coi. 39-10) : « Abiturus hinc in sacrarium r coeli pontifex summus per viam passionis, « sacrificat modo mirabili secundum ordinem • suum, secundum coelestis sacrificii ritum, « accipiens panem » etc. Recolatur etiam, ex Elucidatione 111, quomodo pro Abrahamo et pro omnibus omnium retroactorum saeculorum electis litaril iste verus Melchisedech in pane et vino.

2. Non confundenda haec est (sicut fit a J. Mearns, *Early Latin Hymnaries, an Index of Hymns in Hymnaries before* 1100, Canlab. 1913, p. 18) cum Hymno S. Fulberti Carnutensis *Chorus Novae Hierusalem Nova meli dulcedinem, etc.,* quem legesis apud J. Stevenson, *The laler hymns of the Anylo-Saxon Church,*

f Qui resurgens ultra non moritur.
« Christus nobis panis proponitur,
« Qui assumptus mentem vivificat;
« Et IN PANEM LIGNUM TRANSMITTITUR,
• Lignum crucis dum hunc mortificat. »

Non minus vero quam per sua dicta, nos per suum *silentium* erudiunt Patres veleresque doctores ac concinnatores liturgiarum : quorum ne unus quidem (quem norim) probe enuntiavit illam dualitatem dominicarum sacrificationum, quam multi recentiores (iique, quantum compertum habui, poslmeoiaevales demum) solent non tam thelice proponere quam memorare obiter et per transennaml : quasi esset corollarium indubitanter trahendum ex distinctione numerica, quae, omnibus fatentibus, necessario viget inter litationes quas frequentat Ecclesia ET LITATIONEM QUA CHRISTUS NOS redemit. Sed non tenet ista consequentia, ut mox (Elucid. IX etc.) clarebit : nullam inferente in sacrificio coenae et passionis dualitatem distinctione numerica inter sacrificia missarum et sacrificium redemptionis.

Recte, nostris diebus, RevinuB Alexander Mac Donald, vir Canadensis, olim rector ecclesiae S. Andreae in urbe Antigonish (Nova Scotia), nunc vero Episcopus urbis Victoria in Britannica Columbia, scripsit aureo suo calamo: «The idea that

« under the New Dispensation there are
« two sacrifices, or that Christ was offe-
« red twice *[intellege* : by Himself], or
« that the Eucharistic Sacrifice is other
« than that which was offerea up on
« Calvary, is foreign to the mind of the
« Church in every century of her exi-
« stence from the days of the Apostles. In
« vain will you seek for such an idea in the
« writings of the New Testament. St. Paul
« indeed is the only one of the New Tes-
ti tament writers who deals expressly
« with the subject, and certainly St. Paul
« speaks only of one Sacrifice of Christ.
« In the Epistle to the Hebrews he insists
« again and again on the oneness of Christ's
a Sacrifice ; he rings the changes upon it.
« After introducing Our Lord as Priest for
« ever according to the order of Melchi-
« sedech, he passes right on to speak of
« His " one oblation ", wich is that of
« Calvary. On condition that the Eucha-
« ristic Sacrifice is one and the same with
« that of Calvary, this is only what we
« should expect ; for the Eucharistic
« Sacrifice, though offered after the order
« of Melchisedech, was consummated on
« Calvary, and would not at all exist but
« for the death of the Victim of the Cross...
« On the supposition that the Eucharistic
a Sacrifice, is other than that of Calvary,
« a distinct oblation containing within
« itself all the elements of a real sacrifice,

Durham, 1851, vel apud H. A. Daniel, *Thesaurus hymnologicus,* Halis 1841, tom. 1, p. 221, et exhinc in P.L. 141, 352. Caule ambas distinguit in suo *Reperlorio* Ulysse Chevalier.

I. Mirum certe quomodo vir et Patrum et Liturgiarum usu exercitatissimus, Muratorius, eo maxime tempore quo binam sacrificationem in sacerdote nostro Christo adstruit, ita nihilominus disserat, ut sententiae nostrae afferat maximum suae auctoritatis pondus : « Uti ex « psalmo, inquit, centesimo nono et ex epistola I Pauli ad Hebraeos constat, Christus fuit pon- « tifex et sacerdos secundum ordinem Melchi- • sedech. Quicumque sine humanis affectibus ‹ sincere hanc veritatem et dogma expendit « nequit quin intelligat quod quaerimus. Sacer- « dos sive pontifex, nihil aliud est nisi sacrifi- ‹ cator apud Judaeos ipsosque gentiles. Cui « sacrificandi jus neges, sacerdotis quoque no- « men ab eo auferas oportet. Sacerdos et « hostia fuit utique Christus Dominus in cruce ; » sed ibi sacrificium non peregit uti sacerdos imi- α talus Melchisedechum. Hoc munere is tantum- » modo fungitur, cum ad illius imitationem panem et vinum in sacris mysteriis Deo offert. « Et cum nullum sacrificium sit sine sacerdote, a et nullus sacerdos sine sacrificio, nullumque « alium locum assignare possimus, ubi Christus « sacerdotium et sacrificium ad instar Melchi- « sedechi exerceat, nisi in consecratione panis « et vini et eorum oblatione, necesse est ut in « sublimi actione ista alterum hoc Domini nos- « tri sacrificium statuamus s (De *rebus lilurgicis disserlalio,* cap. 18. P.L. 74, 999). Quod alllrmat in coena esse gestum sacerdotium Domini melchisedecicum, cum universis Patribus, cum universa Ecclesia id sentit. Quod autem negat fuisse melchisedecicum ipsum crucis sacrificium, id quomodo non contra Scripturae evidentissiinam auctoritatem statuit ? Constet igitur sibi catholicus theologus, ut melchisedecicum sacrificium, oblatum in coena fateatur in cruce impletum.

« the language of the Apostle would be, « to say the least, misleading » *(The sacrifice of the New Law,* in *Ecclesiastical Review,* Dec. 1, 1905, vol. 33, p. 629). Hie habes recapitulatam totam antiquitatem.

EPILOGUS.

De Hebr., 9".

His de melchisedecico sacrificio Christi disputatis, jam congruum, opinor, sensum accipiunt varii loci *Epistolae ad Hebraeos,* quorum praecipuus quidem *(Hebr.* 1311 : *Habemus altare, dc quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunl,* etc.) alibi (Elucid. XVII) recurret examinandus : sufficit autem mmc exponere alterum *(Hebr.* 914}, cujus interpretatio crux quaedam solet esse exegetarum : *Sanguis Christi, qui* per Spiritum *Sanctum* [lege : aeternum, non ἁγιου, sed χἰωνἰου secundum meliores codices] *semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit* etc. Vere scilicet Christus, si ritu eucharistico se ad mortem obtulit, obtulit se Deo per Spiritum aeternum, id est per spiritualem quamdam divinitatis virtutem ; quam eamdem erat postmodum Ecclesia in suis epiclesibus invocatura virtutem omnipotentem, sive dicatur Dei, sive Verbi, sive Spiritus Sancti, sive utriusque et Verbi et Spiritus Sancti (cf. infra, Elucid. XXXIV) Non vero reliqua sacrificia offerebantur per virtutem divinam, sed per id genus actionis, cui sufficiebat virtus humana, puta per effusionem sanguinis, vel ignis incendium, aut si quid ejusmodi. Quare apte Chrysostomus in h. l. : Το οιά πνεὐρχτο ἁγιου [sic enim legit ipse] δηλοἳ δτι ου διχ πυρδ προσηνέγχετχι, οὐοε 0·.' ἀλλων τινὼν (P.G. 63,120). Nec sine causa dicit Ecclesia in *Missali Romano :* « Voluntate Patris, « cooperante Spiritu Sancto, per mor- « tem tuam mundum vivificasti. »

Per Spiritum autem divinum sicut se obtulit Christus coenam agens, sic offertur a nobis missam celebrantibus. Quod nescio annon per viam allusionis innuat Paulus, dum sub coloribus liturgicis describit suum inter gentes apostolatum, non tam, ut mihi videtur, referens lectorem ad ritus Mosaicos quam ad mysterium nostrae fidei et redemptionis eucharisticum[1] :*Dala esi mihi a Deo* [gratia] *ut sim minister* (λειτουργὸν) *Christi Jesu in gentibus : sanctificans* (Ιερουργοὔντχ) *evangelium Dei, ut fiat oblatio* (ἡ προσφορὰ) *gentium accepta et sanctificato* (ἡγιχσαενη) *in Spiritu Sancio (Rom.* 1515-1·). Quae certe Pauli verba applicantur sacrificio nostro in offertorio graecae *Lilurgiae Sancti Jacobi* : « Dignare, « Domine, nos fieri... ministros illibato- « rum tuorum mysteriorum... et suscipe « ex manibus nostris, qui peccatores sumus, « proposita dona in tua bonitate, et da « fieri nostram oblationem acceptam et « sanctificatam in Spiritu Sancto » (B. 48 ; cf. Salaville, D. T. C. art. *Epiclèse,* col. 222-223). Sed multo disertius atque planius olim Ecclesia Romana fieri asserebat per Spiritum Sanctum nostram oblationem, sicut a Chrysostomo exponebatur facta per Spiritum Sanctum oblatio dominica : « Munus populi tui, Domine, placatus in- « tende, quo non altaribus tuis ignis ALIENUS, NEC IRRATIONABILIUM CRUOR EFFUNDITUR ANIMKNTUM, SED SANCTI i Spiritus operante virtute, sacrificium « jam nostrum corpus et sanguis est ipsius sacerdotis » (Oratio missae 3ae in Natali Domini, in *Libro sacramentorum romanae Ecclesiae,* dicto Leoniano. P.L. 55, ‡47)

1. Scribit Crampon, in b. l. :« Paul décrit sa « prédication parmi les païens sous une image « empruntée aux sacrifices mosaïques. » Sed aliud, ni lallor, quam sacri licia mosaica sugge- runt hae voces ἡγιαβμένη tv πνεὐμα·;·. ἀγἳψ. Sanetiflcalionem enim illam spiritualem hostiae Lex non habuit, sed carnalem tantum. Spiritualem autem solus habuit pontificatus nostri Redemptoris melchisedecicus, ut docemur ab *Epistola ad Hebraeos.*

2. Confer Anaphoram Chaldaicam citatam ad calcem Elucidationis III.

OBLATIO DOMINICA PER SPIRITUM DIVINUM FACTA

Per Spiritum igitur aeternum vel sanctum putamus Christum se obtulisse, eo quod per consecrationem panis in suum corpus ac vini in sanguinem, gesserit se sacerdotem illius unici sacrificii, per quod aeternam nobis invenit redemptionem : sacrificii dico suae passionis et mortis *.

1. Quare sapienter **Rupertus**, super illud *Exodi* : *Edenl carnes node illa assas igni* : « Quia « de Spiritu Sancto, qui aeternus est ignis, Virgo » illuni concepit, et ipse *per* eumdem *Spirilum* « *Sanctum,* ut apostolus ait, *obtulil semelipsum* *t* hostiam vivam *Deo* viventi : eodem igne « assatur in altari. Operatione namque Spiri- « tus Sancti panis corpus, vinum fit sanguis « Christi » *(De Trin. el op. ej., In Exod.* 1.2, c. 10. P.L. 167, 617).

Elucidatio VI.

Suadetur tandem ex narratione coenae collata cum promissione eucharistiae.

§ 4. De comparatione inter coenam et promissionem eucharistiae.

Introducens Christus sermonem de carne danda simul cum sanguine in alimentum (*Jo.* 65S-59), dixerat turbis (Jo.51 = Vuig.w^ Ὁ ἀρτο δέ δν εγὼ δώσω, ήσάρξ μού έστιν όζερ τή τοϋ κόσμου ζωή 1. Prius igitur quam in alimentum daret cum sanguine, daturus erat carnem suam ad mortem in sacrificium pro mundi vita ; daturusque erat in ratione panis2. Quae mortis in pane assertio vix intellegi potuit, donec in novissima coena Christus dixit apostolis : *Hoc esi corpus meum, quod pro vobis* [da/ur], *Hic esi sanguis meus, qui pro mullis fundiiur in remissionem peccatorum.* Tunc enim mysterium aperuit oculis fidei, carnem suam in specie panis dans ad mortem. Fuit tunc, ut praedixerat Christus, panis eucharislicus corpus victimae morti devotae, corpus immolandum.

Quare et recte vocem hanc « omnes vete-
« res boni auctores de eucharistiae sa-
« cramento intellegi volunt », approbante **Maldonato** (in h. 1.) ; nec tamen a vero aberrat **Cajetanus**3 scribens : α Mani-
« feste explicat panem hunc fore passio-
« nem et mortem suam. » Namque, ut habet **Knabenbauer** (in h. 1.) : α Et
« sacrificium crucis et eucharistia hic πό-
α tatur. » Immo notantur ambo per modum unius : dedit carnem suam Christus,

1. Deserenda videtur forma hujus versiculi longior, quae apud multos Patres Graecos (cf. Maldonat., in h. 1.) legitur : ὁ ἀρτο δε δν ἐγ‹λ» όωσω, ή cip- μού έστιν, ήν εγώ δώσω όττερ τή τοΰ κόσμου ζωή . Quam etiam reddunt Syr (Pesch.), Syr (Hex.), et exhibebat Tatiani *Dialessaron* (cf. Ciasca, *Taliani euangeliorum harmoniae arabice,* p. 35). Deest enim illud ήν έγώ δώσω in antiquioribus codicibus plerisque : x B C D, atque in vetere versione latina, in Syr (Cur.) et in Syr (Sin.) ; pariter, ut testatur sapientissimus meus collega, L. Gry, in Aethiop. In forma autem breviore, verba aliter ab aliis ordinantur. Cum x, Tischendorf- Gebhardt ponit ή σαρξ μού έστιν post ΰχερ τή τοΰ κόσμου ζωή . Ponunt ante reliqui testes, quos sequitur Nestle. Haec altera ordinatio videtur, probabilior ; sin autem admittatur illa prior erit ipsa nobis in praesente disputatione favorabilior.

2. Inter acatholicos ipse Loisy haec scribit . «Le sens recommandé par le contexte, où do-
« mine la pensée du Christ donné en nourriture,
« comme chair et sang, dans un état de mort, est
« évidemment : *El le pain que je donnerai, c'est*
« *ma chair,* ma chair donnée *pour la vie du*
« *du monde.* L'idée de la passion et celle de l'eu-
« charistie sont aussi étroitement associées dans
« le quatrième Évangile que dans saint Paul et
« dans les relations synoptiques de la dernière
« Cène... Ce serait aller trop loin que de contester
« dans ce discours toute allusion à la mort de Jé-
« sus ; l'idée de la mort y est à l'arrière-plan,
‹ comme invisible, mais toujours présente ; et
« l'idée du Christ, agneau de Dieu, vraie victime
« pascale, vraie pâque du chrétien, est insinuée
« dans la date que l'évangéliste assigne à la mul-
« tiplication des pains » *(Le quatrième Evangile,* p. 455-456). Antea sane notatu illud dignissimum scripserat **Toletus** : ‹t Id est, *caro* quae *pro*
« *mundi uila* in mortem danda est, haec ipsa
« *panis* est *quem ego dabo* » (In h. 1. Coi. Agr. 1589, p. 585). Idqtie, quamvis merito ipse (non sicut Graeci et Maldonatus, vide infra) unum demum δώσω in nostro textu legat.

3. « Manifeste explicat panem hunc fore
« passionem et mortem suam... Et dicendo *dabo*
α **SIGNIFICAT VOLUNTARIO DONO SE PASSURUM**
« ac moriturum » (Cajetanus, *Euangeliacum*
a commentariis, in h. L, Parisiis 1540, fol.251 D). Cui interpretationi auctoritas favet **Cyrilli Alexandrini** scribentis in h. 1. : e *El panis quem*
a *ego dabo, caro mea esi, quam ego dabo pro mundi*
α *uila.* Morior, inquit, pro omnibus, ut omnes
« vivificem per meipsum, et pretium univer-
« sorum carnis carnem meam feci. Morietur
« enim mors in morte mea, et mecum simul re-
« surget, inquit, lapsa hominum natura. Quod
« autem *pro mundi uila* suam carnem Christus
« obtulit, id nobis ex ejus verbis compertum
« erit :... *Pro eis sanctifico meipsum... Sanctifico,*
« ait, pro consecro et offero quasi hostiam
« immaculatam in odorem suavitatis. Sanctifica-
« balur enim, sive sanctum juxta legem voca-
« batur, id quod super altare offerebatur. Dedit
« ergo pro omnium vita proprium corpus Chris-
« tus, inseritque rursus per ipsum vitam...
« Postquam enim vivificum illud Dei Verbum
« in came inhabitavit,... vivificam eam reddidit
« Propterea vivificat corpus Christi eos qui sunt
« illius participes » (P.G. 73, 565). Vides quomodo per panem intellegens probe eucharistiam, ut ex ultimis verbis patet, tamen sacrificationem a Christo factam non innuat ullam nisi qua aa prssionem offerretur in illa coena, ubi dicebat : *Pro eis sanctifico meipsum.*

panem, pro salute mundi ; in pane obtulit sacrificium suae mortis : cujus memoria in pane fit a nobis, mortem rursus Christi subofferentibus. Sic igitur et eucharistia et passio in unam coeunt efformandam adimpletionem promissionis Christi[1]. *Panis quem ego dabo* [in sacrificium], *caro mea est pro mundi vita.*

Ad ampliorem hujus loci evidentiam juvat ouo considerare.

Primo, quae sit series atque textura sententiarum. Postquam enim se dixit Christus panem vitae necessario manducandum (v. 27-50), transit in explicandum quomodo id contingat. Quocirca duo facit : statuit 1°) panem illum esse sacrificii (v. 51) ; 2°) esse manducandum in ratione dapis sacrificalis (v. 53-57).

Circa primum, ita exponit oblationem sacrificalem panis, ut sit oblatio suae carnis pro mundo redimendo ex morte in vitam.

Circa alterum, rationem dapis sacrificalis in pane (jam copulato cum potu) claram facit ex eo quod : panis sit caro manducanda, et vinum sanguis potandus; qua mentione divisa edendi corporis et cruoris ebibendi, sicut status mortis, ita etiam conditio epuli immolatitii designatur.

Est autem hoc alterum consequens ad illuu primum, cui praesupposito innititur. Ideo enim panis est cibus sacrificalis (dandus hominibus), quia fuit munus sacrificale (datum Deo). Ideoque explicanti Christo eucharistici mysterii vim vivificantem, opus fuit praemittere enuntiationem oblationis sacrificalis. (Ut enim in tertio hujus operis libro declarabitur, non est eucharistia sacramentum nisi in quantum est sacrificii hostia participanda). Sed si jam admittatur in versu 51 panem perhiberi offerendum sacrificaliter Deo, vix effugietur haec conclusio : sacrificationem panis esse oblationem Christi ad mortem *pro mundi vita.*

Secundo, considerandum est quae sil exegesis eorum qui, neglecta hac-seriesententiarum, in versiculo 51 nullam panis oblationem sacrificalem intellegunt. Jam secundum illos Christus nihil aliud ibi significavit, quam linee duo : 1° jianem esse ipsam suam carnem, 2° non aliam ab ea quam oblaturus erat in cruce. Duas igitur statuens identitates, unam panis cum came, alteram istius memoratae carnis cum carne reali in crucem ferenda, intendebat tantummodo per hanc alteram identitatem veluti exaggerare realitatem camis in pane contentae. Sed tunc identitas illa est mere materialis, nec ullatenus formalis, siquidem ad propositum Christi aeque conduceret illud : « ...caro mea est a ex utero materno tracta. » Quare minus satisfacit talis interpretatio.

Dicesne : non solam identitatem asserit, sed etiam in Dane relationem symbolicam ad sacrificium crucis : quasi diceret : Panis quem ego dabo (vobis), ita erit caro mea eadem quae danda est in ciuce (Deo), ut insuper meae passionis sacrificium repraesentetur per sacrificium quoddam praevium in specie panis (ac vini)? Sed quis non videt ista expositione exorbitari sensum literalem textus, ubi ne verbum quidem fit de nexu repraesentationis inter sacrificium et sacrificium; proindeque si quid in ea contineatur veri, posse illud ad summum haberi pro sensu consequente ad sensum ipsum literalem quem nos admisimus ?

Ceterum in neutra ex istis interpretationibus sensus adversariorum defendi commode potest, nisi una vox *dabo,* semel tantum prolata, duas tamen directiones toto coelo diversas indigitet, prout vel pani, vel carni applicetur : carni nimirum, ut dandae pro nobis (u-ερ τη τοὔ χόσρου ζωή), utique Deo ; pani autem, ut dando nobis, minime autem Deo, aut pro nobis : ita ut quantum ad panem asseratur largitio, non oblatio ; quantum ad carnem

1. Quod rite advertit S. Thomas, in sua *Calena aurea* (in b. I.> haec quasi sub nomine Bedae promens : « *EI panis quem ego dabo, ca-* « *ro mea esi pro mundi vila.* Hunc panem tunc « Dominus dedit, quando mysterium corpo- • ris et sanguinis sui discipulis tradidit, et » quando semettpsum Deo Patri obtulit in ara « crucis. »

autem non largitio asseratur, sed oblatio. Ubi quaedam violentia et distortio appa-ret in explicanda una eademque voce numerice singulari ; multoque planius et simplicius procedit sententia, si dationis, semel enuntiatae, directio censeatur speci-ficari, ut in came, ita in pane per illud : ὑιτέρ τή τοϋ κόσμου ζωή .

Effugiunt quidem hanc difficultatem, qui cum Maldonato repetitionem vocis *dabo* admittunt, ut fas sit aliam in pane aliam in carne intelligere dationem : puta datum panem hominibus in cibum, datam carnem in hostiam Deo. « Eo enim ipso quod bis dicit dare, indicat se de diver-sis dandi modis loqui » (Maldonatus, in h. l.). At non solum rejicienda est ista lectio, sed etiam, ut dictum est, praeter eam quam sequimur, nulla est probabilis, nisi illa quae nostram interpretationem totidem verbis effert : *Panis quem ego dabo pro mundi vita, caro mea esi.*

Effugiet rursus difficultatem, si quis dixerit : illud *pro mundi viia* nequaquam pendere a voce *dabo* : sive prolata iterum (ut placet Maldonato), sive semel tantum prolata, at subaudita eadem in secundo membro ut nos censemus) ; immo illud *pro mundi vita* stare absolute, sicut stat absolute in forma paulina coenae illud : *pro vobis* (Z *Cor.*, ‡,1 juxta probabiliorem lectionem graecam). Quo casu non erit inconveniens, si vox *dabo* intellegatur de donatione panis nobis facta, nec Deo ; intellegatur tamen de sacrificali camis oblatione Deo facienda illud *pro mundi viia.* Non enim tum distrahetur una vox *dabo* in duas oppositas directiones. At paritas tenuis est ac debilis inter *1 Cor.* II14 et *Joan.* 6§1. Habemus enim apud Paulum : τοϋτό μού έστιν τδ σώμα, το υπέρ ὑμών ; non autem habemus apud Joan-nem :... ή σάρξ μού έστιν, ή υπέρ τή τοϋ κόσμου ζωή ; sed deficit articulus : quo fit ut aliter currat sententia. Quod si tamen censeatur probabilis ista interpre-tatio (quam ceterum nemini vidi proba-tam), illud certe manet, quod oblatio sacrifica carnis Christi in mortem (ή σάρξ μού έστιν, [ή] υπέρ τή τοϋ κόσμου ζωή) assignatur tanquam formaliter rationans et explicans dationem panis in cibum (ο άρτο δέ δν εγώ δώσω). Unde sequitur rur-sus. id quod supra diximus : cibum eu-charisticum proponi tanquam participa-tionem sacrificii cruentil. Sed si in eucha-ristia participatum est sacrificium cruen-tum, est etiam in eucharistia oblatum : siquidem homini catholico constat, non aliud a fidelibus recipi in sacramento, quam quod est in sacramento oblatum Deo.

Ergo undique locus ille johannicus nobis persuadet, Christum in coena obtulisse suam passionem.

Haud scio annon possit advocari, ad nostram interpretationem corroborandam, illud quod legebamus supra (Elucid. III) in liturgiis orientalibus : Christum, qua nocte se tradebat *pro mundi vita,* accepisse panem et consecrasse ? Scilicet in graeca *Liturgia Sancti Jacobi,* Christus « *in ea* « *nocte qua tradebatur,* immo seipsum tra-« debat *pro mundi vita* et salute, accipiens « panem,... dedit » etc. Similiter in hodierna *Liturgia Syriaca-Antiochena* : « In ea nocte « qua semetipsum tradidit *pro vita* et « salute *mundi,* accepit panem » etc. In *Liturgia* vero *Sancti Basitii,* cum vetere tum hodierna : « [In] nocte qua tradebat « semetipsum *pro mundi vita,* accipiens « panem » etc. In *Liturgia* tandem ho-dierna *Sancti Chrysostomi* : « *Nocte qua*

1. Ceterum idem sequeretur pariter ex lon-giore illa lectione, duplicem prolationem vocis *dabo* continente. Quam secutus Claudius de Sainctes *(Derebus eucharisticis, sexta repetitio,* c. 4, Parisiis 1575, fol. 227 b), sic commentaba-tur apte : « Filius ut homo duo dona connectit : « *Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego* « *dabo pro mundi vita.* Bis se daturum carnem « suam pollicetur, semel nobis, atque iterum « pro nobis ; et prioris donationis intelli-« gentiam peti vulta posteriore, cum utram-« que dedita opera conjungat. Itaque qui absque « errore cupit scire quo pacto prior donatio « compleri debeat, animadvertat quo pacto « posterior completa sit... Nam quae ratio « patitur ut priorem donationem a posteriore « separemus, cum posterior ideo sit adjecta, ut « priorem interpretaretur et exprimeret ? *Panis* « (ait) *quem ego dabo, caro mea est quam ego dabo* « *pro mundi vita.* Ista quoque connexio ha-« BET ALLUSIONEM AD ANTIQUA SACRIFICIA. » Optime dictum.

« *tradebatur,* immo seipsum tradebat *pro* « *mundi oita,* accipiens panem » etc.[1] Nonne forte illiusmodi locutione describitur modus quo Christus se tradidit pro mundi vita : carnem suam scilicet in coena dans Deo ad mortem, seu tradens se in hostiam sub specie panis ac vini ?

Sed quid de oratione super oblata in graeco-alcxandrina *Lilurgia Sancti Marci* : « Domine Jesu Christe,... magne Sacerdos, « Panis qui de coelo descendit et excitavit « ex corruptione vitam nostram, qui [Pa- « ms] dedit seipsum, agnum irreprehen- « sibilem, pro *mundi vita,* rogamus te et « invocamus te, Domine, hominum amator: « manifesta vultum tuum super panem « hunc et pocula haec, quae sanctissima « mensa suscipit per angelicam liturgiam et « archangelicam choream et sacerdotalem « sacrificationem[2].» Numquid clarior sup- peditari potest nobis evangelii interpreta- tio : Christum se panem dedisse simul atque agnum, pro mundi vita ; hincque eluxisse ejus sacerdotium ? Et. vere quidem agni caro data est pro mundi vita panis, in pane tradita ad necem.

Quare sapienter ab Armenis preces ad Deum Patrem funduntur per Filium ejus, « victimam et unctum [h. e. christum, « seu sacerdotem], agnum et coelestem « panem, archisacerdotem et sacrificium « simul» (B.436; cf. Max. Saxon., *Missa Armenica,* p. 33) : ubi ex parallélisme trium binariorum (victimam=sacrificium =agnum ; unctum=archisacerdotem = panem), seu antitheseon, suadetur in panis potissimum consecratione situm esse mu- nus nostri Redemptoris sacerdotale, sicut in mactatione, cui ut agnus subjacuit, pro- prietas inventa est victimatis.

Nec immerito iidem (B. 419; ci. Le Brun, *Explication de la* messe,t.3, p. 109, et Max. Saxon., *Missa Armenica,* p. 12- 13), post ipsam graecam *Lilurgiam Sandi Jacobi* (B. 309), proclamant panem coeles- tem nobis transmissum esse a Patre Un- quam Salvatorem et Redemptorem. «Deus, « Deus noster, qui coelestem panem, « Dominum nostrum Jesum Christum, « nutrimentum universi mundi, transmi- « SISTI TANQUAM SALVATOREM ET REDEMP- « torem *et* Benefactorem, benedicentem « nobis et sanctificantem nos, tu ipse, Do- « mine, benedic etiam nunc hanc oblatio- « nem propositam ; suscipe illam in coe- « leste tuum altare. » Quibus verbis innui- tur Christus egisse in ipsa specie panis, ritu scilicet eucharistico, Redemptorem atque Salvatorem.

EPILOGUS.

De momentis quibusdam theologicis hujus disputationis.

Tandem, ut breviter dicamus, accedit rationibus omnibus, hucusque (in Elucid. III-VI) adductis, ratio theologica duplex.

Primo. Secundum fidem catholicam, Christus incoena obtulit verum sacrificium. At nullum obtulit verum sacrificium, nisi obtulerit se ad immolationem passionis. Nam sacrificium est oblatio hostiae aut immolandae aut immolatae. Nullum ergo verum sacrificium sine vera immolatione. In coena autem nulla fit immolatio vera, sed tantummodo repraesentatur symbo- lice. Repraesentatur autem immolatio cru- cis, quae nondum est facta. Ergo in coena non offertur Christus ut immolatus jam, sed ut immolandus. Offertur ergo in coena ad ipsam immolationem crucis.

Secundo. Si Christus in coena obtulisset sacrificium numero aliud a sacrificio pas- sionis, repropiliasset jam ante passionem lotum genus humanum. Nam, ex una parte, sacrificium illud a Christo oblatum nequit fingi irritum (id est, non a Deo accepta- tum) aut inefficax (id est, carens suo fruc-

1. Cf. Syriacam *Lilurgiarn Sancti Ignalii* : « In nocte paschalis in qua tradebatur *pro uila* « et salute *mundi* » (R. 2, 217), aliasque consimi- lis tenoris plurimas *(Ibid.,* p. 245 etc.).

. "?■ ïτ,ʾβὐ Xs·.—e Κὐριε,., ὁ ιχέγα ἀρχιερεβ , ° :οὐ. ζα· ἀναγαγων h φϋοοβ -·ν ζωήυ ήμών, ὁ δοὔ ἐχντον ἀμ'/όν χιχωμον υ-îp ττ,; -(Ɛ ζω·ξ. ϛg

tu)l ; ex altera autem parte, cum sit ratum et ellicax, non potest esse minoris valoris aut fructus quam sacrificium ipsum passionis : deficiente, in sacrificio ab ipso Christo personalitei oblato, omni ratione limitativa fructus, qualis postmodum reperietur missae inhaerere. Ergo abundat sacrificium illud, utpote quod sacrificio crucis non SUBORDINETUR, ut nostra sacrificia missarum, sed omnino cooRDiNETUR, atque CONNUMERETUR.

Sed de his plura, cum ventum erit ad sacrificium missae diffiniendum atque aestimandum.

1. Adverte sacrificium istud (In quo attenditur quidam cum Deo contractus seu foedus) esse oblatum, ex verbis Christi, pro nobis *in remissionem peccatorum.* Praeterea Paulus conclamat sacrificium Christi melchisedecicum fuisse ratum ac efficax, efficiens ac sufficiens.

Elucidatio VII

Confirmatur ex triplici coenae circumstantia.

§ 5. Confirmatio ex circumstantiis coonae.

Sectio I. — Confirmatur ex prima CIRCUMSTANTIA COENAE QUAE FUIT PRODITIO JUDAE.

In qua nocte tradebatur (ἐν τῇ νυκτὶ «φιδίδετο *l Cor.* **II**23), Christus coenam habuit : eo scilicet tempore ipso cum passio ejus incipiebatur in suo principio, quae Judae proditio fuit.

Fuisse enim proditionem Judae principium passionis Christi, constat quidem ex *factis* : siquidem nonnisi per traditorem traditus est Christus in manus nocentium ; unde fit ut nihil Ecclesia in liturgia tridui sacri commemoret intentius quam Judae proditionem. Constat etiam ex *verbis* ipsis Christi dicentis Pilato : *Non haberes potestatem adversum me ullam nisi tibi datum esset desuper. Propierea qui me tradidit tibi majus peccatum habet {Jo.* 1911)1 : quasi Judas proditione sua causarit atque incohari! tempora illa deteriora Christi in quibus secundum consilium Patris permitteretur hominum voluntati. Constat Undem, veluti ad oculum, ex ordine atque serie *narrationum* synopticarum, in quibus proditio Judae semper caput ponitur passionis. Sed aliunde jam proditio Judae apud synopticos ita arcte cohaeret coenae, ut aut ejus prologus *(Mallii.* 26 21–26, *Mare.* 1418~21) aut epilogus (Luc. 2221-23) censeatur. Apud Joannem vero legitur : *Coena facta, cum diabolus jam misisset in cor ut traderet eum Judas... {Jo.* 132; cf. I318' ”› 27› 30).

Omnino igitur apparet exhinc coena implicata passioni, sicut superius apparuerat nobis passio implicata coenae. Nec mirum proinde, si ex utraque unum fit, quemadmodum narrationis atque rei gestae, ita sacrificii corpus substantiaque.

Coenam, consequenter ad traditionem ac venditionem Christi, esse habendam ut partem passionis expresse docuit S. Thomas (3. S. 83,5, 3m) : « Est autem, « inquit, passio Christi quibusdam quasi « gradibus peracta. Nam primo fuit Christi « traditio... Secundo fuit Christi venditio... « Tertio autem fuit praesignatio passionis « Christi facta in coena » etc.

Ex superioribus autem mediaevalibus uberrime hujus puncti doctrinam illustravit Rupertus pluribus locis. Primo quidem, in Commentario super Matthaeum ita includit passioni coenam, ut etiam coenae includat omnem passionis propitiationem. « Non antehac tradidit vel con- « didit hoc sacramentum corporis et san- « guinis sui ; sed tunc primum, quando « IN PASSIONE JAM AGONIZABATUR, ipsa « nocte qua tradebatur, quando jam strues « lignorum componebatur, super quam se- « cundum spiritualem ritum sacrae ac mys- « ticae legis, membra talis vituli caesa ordi- « narentur, subjecto in altari igne magnae « charitatis sive Spiritus Sancti, per quem « desiderabat offerri : tunc adipem suum « pro peccato ipse obtulit, scilicet, « omnem necessariam nobis utilitatem « suae passionis, sub istis speciebus

1. Traditorem ibi esse intellegendum Judam ipsum, sive per se solum, sive per prius saltem ad principes sacerdotum et populum judaicum, docuere concorditer Cyrillus AL, in h. l. P.G. 7,641 (cf. ed. Pusey, 1872, t. 3, p. 73) ; Albertus M., in h. l. ; S. Thomas, in h. I. : « Qui tradidit me tibi, scilicet Judas » ; Dionysius Carthus., in b. 1.; Calmet, in h. l. Quos sequuntur inter modernos Dehaut et Lesêtre, *L'Évangile expliqué,* 1904, t. 4, p. 334, et Calmes, *L'Evangile selon S. Jean,* 1904, p. 434. Ex acalholicis consentiunt Grotius, in h. l. ; A. Barnes, *Noies explicatives el pratiques sur les Evangiles,* Lausanne, 1880, p. 394 : M. F. Saddler, *The Gospel according to S. John6,* 1891, in h. l. (coll. *Mc.* 10”), p. 448 ; ne nominem etiam Loisy, in h. l. Excluserunt autem Judam (immerito, ni fallor) non pauci recentiores, inter quos Knabenbauer, in h. l.

‹ panis et vini, dicendo : *Hic panis* (sic) « *esi corpus meum, hic calix novum esi t leslamenlum in sanguine meo qui pro vobis « fundelur.* Et recte atque rationabiliter; « etenim sacramentum hoc quo mors ejus « annuntiatur... quando debuerat condi ‹ vel dari, nisi sub ipsius articulo passio- « nis ? Sed dicit aliquis : nondum erat « fusus ille sanguis, sed fusus est die se- « quenti. Ad haec inquam : Jam ven- « DITUS ERAT ISTE AGNUS Dei, JAM TRADE- « BATUR ISTE VITULUS SACRIFICII VERI, « et idcirco jam recte mundi habebantur « [apostoli]... Mundavit eos passio ejus, « QUAE TUNC AGEBATUR ; IPSE SANGUIS « EJUS, CUJUS EFFUSIO NOCTE ILLA PARA- « batur » *[De gloria el honore filii hominis. Super Matthaeum,* 1. 10. P.L. 16S, coi. 1547-1548).

Brevius antea in tertio suo libro *De Spiritu Sancio* (c. 18. P.L. 167, 1659) idem concinnaverat : « Sciendum quippe quia « cum de isto [sacramento] multa locutus « fuerit ante suam passionem, nusquam « tamen traditionem ejus dedit antequam « ad ipsam venisset passionem. Jam enim « erat venditus, ut Apostolus ait : Ipsa « *node qua tradebatur* etc. Cur hoc, nisi « quia non aliunde vivificum hoc myste- « rium, sed ex ipsa condebatur Domini e passione ? »

Interim vero in libro duodecimo *De victoria Verbi Dei* (c. 1'2. P.L. 169, 1472) scribebat : ‹ De sacramento corporis et « sanguinis Domini certum est, nec as- *t* sertione nostra indiget,... quod a pas- « SIONE VEL MORTE EJUS INITIUM SUMP- ‹ serit, vel sumere debuerit. Conditum « autem est hoc sacramentum quantum e potuit morti vicinius, scilicet cum esset « jam ad mortem venditus, et *qua node* « *tradebatur.* Nobis qui vivimus, atque ‹ residui sumus, reservatum est et missum « est sacramentum istud, in quo sub specie « panis et vini latet utilitas mortis « et resurrectionis ejus'. »

Nec minore consideratione dignum est praeclarum illud cardinalis de Bérulle argumentum contra protestantes : « A quel « propos la présence d'un agneau commun « et ordinaire, ou d'un pain et gâteau de ‹ pure farine, mis en table de Dieu qui ‹ est son autel, est un vrai sacrifice; et « la présence de ce pain vivant descendu « du ciel, de ce Fils unique et agneau « singulier de Dieu qui ôte les péchés du « monde, faite par l'opération du grand « prêtre étemel selon l'ordre de Melchi- ‹ sédech, lorsqu'il commence a se dé- « DIER ET OFFRIR LUI MEME A LA CROIX, ‹ ne sera pas un vrai sacrifice ?... Si nous « observons les moments de celui qui fait « toutes choses en temps, en poids, en « nombre et en mesure, nous verrons cette « action mystérieuse avoir été réservée « par lui comme à la dernière heure de sa « vie, et lorsque sa passion réelle et « SANGLANTE AVAIT DÉJÀ SON COURS (SI « NOUS LA RECHERCHONS EN SA SOURCE, « C'EST-A-DIRE AU CŒUR DE Judas et au « dessein des Juifs), afin que cette ac- « ПON RELIGIEUSE ET SACRÉE SE TROUVÂT t ENGAGÉE DANS LES BORNES DE SES SOUF- « FRANCES, et fût INITIATIVE ET DÉDI- « CATIVE DU MYSTÈRE DE LA CROIX, et « que l'oblation mystérieuse qu'il fait ‹ DE LUI-MÊME A DIEU SON PÈRE EN ‹ l'Eucharistie fût suivie, continuée « ET EXÉCUTÉE VISIBLEMENT ET SAN- « glantement en son humanité, sans « l'interruption d'aucune autre action et « mystère. De sorte que c'est ici qu'iL « COMMENCE DE FAIRE LE PREMIER PAS « pour aller a la mort, soit intérieu- « rement en la pensée de son cœur, soit « RELIGIEUSEMENT EN LA CÉRÉMONIE QU'IL • VENDITUS ET CONTINUO TRADENDUS, dum « tristis esset usque ad mortem anima ejus, « dum factus in agonia prolixius oraret, et sudor « ejus velut sanguis in terram decurreret, inte- « rea propitiationis et redemptionis nostrae opi- « fex mensam paravit, accipiendo panem » etc.

1. Conferatur *In Exodum,* 1. 4, o. 7. P.L. 167, 704 : « Quae est haec mensa post propitla- « torium parata in tabernaculo Domini, nisi « mensa corporis et sanguinis Domini, initium « HABENS A PASSIONE EJUSDEM DOMINI NOSTRI » Jesu Christi ? Siquidem dum anxiaretur, jam

• institue, soit extérieurement en par-
i tant du Cénacle pour aller au jar-
‹ din où il devait verser son sang par
‹ toutes les parties de son corps, et où
t l'ennemi avait son rendez-vous pour le
« prendre et le conduire au Calvaire. Car
‹ il se lève de cette sainte et dernière table
‹ où il a fait l'Eucharistie, pour aller aux
‹ agonies de la mort, qui le saisiront en ce
« jardin, et se lève avec cette belle parole :
i *Ut cognoscat mundus quia diligo Patrem,*
» *tl sicut mandatum dedit mihi Paler, sic*
‹ *facio* (*Joan.* 1431). Et certes, vu et con-
« sidéré que le Fils de Dieu n'aura pas
i attendu de s'offrir a la mort à l'ins-
« tant seul de sa souffrance, et que sa cha-
‹ rite aura prévenu et devancé la malice
‹ et la rage des Juifs12 et que nous le
« voyons en ce dernier souper n'avoir autre
‹ propos en la bouche avec ses apôtres que
‹ de sa mort et passion, et qu'il la voyait
‹ présente au cœur et au dessein de Judas,
« qui était avec lui en la même table, et
« qu'il faisait même lors un mémorial per-
‹ pétuel de cette souffrance, et qu'il don-
‹ naît en cette pâque nouvelle et chré-
‹ tienne le même agneau qui devait mourir
« pour notre rédemption en la croix : est-ce
« chose si éloignée de la dignité de Jésus-
‹ Christ instituant les merveilles de l'Eu-
« charistie, ou du mystère de la croix, qui
‹ est si proche et si conjoint à celui-ci, ou
« de la relation de ses mystères par en-
« semble (comme si c'était un autre et non
« le même Sauveur que nous voyons au
« cénacle de Sion faisant l'Eucharistie, et
t au Calvaire souffrant mort et passion),
i qu'il faille donner la géhenne à vos es-
« prits pour vous faire croire qu'il a plu
‹ à Notre-Seigneur en l'acte de son Testa-
« *ment* se souvenir de sa mort, et en
« présenter à Dieu l'offrande et l'accep-
t TATiON volontaire, lorsqu'il en ins-
« titue le sacrement et le mémorial per-
« pétuel ? Si vous voulez vous laisser con-
« duire à la lumière de ses paroles, elles
a vous disent clairement : *Ceci est mon*
a *corps, lequel est donné pour vous ; ceci*
est mon sang, lequel est répandu pour
« *vous* (*Luc.* 22le), qui sont paroles d'obla-
a tion et de sacrifice. Car être donné pour
« nous, et être offert pour nous, sont choses
a équipollentes » *(Discours* ***II,*** *du sacrifice de la Messe célébré en l'Eglise chrétienne,* chap. 12. Œuvres complètes, éd. Migne, Paris, 1856, p. 700-702.).

Recole Leonem Magnum citatum supra (Elucid. IV) :« Cum in Caiphae atrio « tractaretur quomodo Christus posset « occidi, ille corporis et sanguinis sui or- « dinans sacramentum, docebat qualis Deo « hostia deberet offerri. »

Potissimum in liturgiis expendendae sunt missae feriae quintae in coena Domini, refertae nomine atque vituperatione Judae, quasi ejus proditio cum coena arctissimo nexu sit connexa, passusque sit Christus proditoris commensalitatem ideo ut mundum redimeret. Sic praefatio missae serotinae in *Sacramenlario gelasiano* : « ...Per « Christum Dominum nostrum. Quem in « hac nocte inter saetas epulas increpan-
ϑ tem mens sibi conscia traditoris ferre « non potuit, sed, apostolorum derelicto « consortio, sanguinis pretium a Judaeis « accepit, ut vitam perderet, quam dis- « traxit!. Coenavit igitur hodie proditor « mortem suam, et cruentis manibus pα-
π nem de manu Salvatoris exiturus « accepit, ut saginatum cibo major poe- « na constringeret, quem nec suprema « pietas a scelere revocaret. Patitur ita- « que Dominus noster Jesus Christus « Filius tuus cum hoste novissimum « participare convivium, a quo se no- « verat continuo esse tradendum, ut ex-
a EMPLUM INNOCENTIAE MUNDO RELIN-
α QUERET, ET PASSIONEM SUAM PRO SAE- « CULI REDEMPTIONE SUPPLERET. PaSClt igi- « tur mitis Deus barbarum Judam, et susti-
α net in mensa crudelem convivam, donec « se suo laqueo perderet, qui de magistri

1. Recole Gregorium Nyssenum *(Or.* 1 *in ruurr.)* recitatum supra (Elucid. III).T

2. « Distraxit », h. e. vendidit. Cf. Hugonis Menardi O. S. B. notam ducentesimam sexagesimam quintam in *Sacramenlarium gregorianum* (P.L. 78, 319).

‹ sanguine cogilarat. O Dominum per f omnia patientem ! O Agnum inter suas ‹ epulas mitem! Adhuc cibum ejus Ju- c DAS IN ORE FEREBAT, ET AD LANIANDA ♦ MEMBRA EJUS JUDAEOS ADVOCABAT. Sed e Filius tuus Dominus noster, tanquam ‹ pia hostia, et immolari se tibi pro • nobis patienter permisit, *et* pecca- ‹ tum quod mundus commiserat relaxavit. « Per ipsum te, Domine, supplices depre- ʊ camur, supplici confessione dicentes · etc. *[Sacram, gelas.*, l. 1, c. 40. P.L. 74, 1102. Ed. Wilson, p. 72. Cf. eamdem praefationem, paucissimis aut mutatis aut additis, in *Sancli Gregorii Magni libro sacramentorum.* P.L. 78,82). Jam poterat utique Christus, dum coenat, offerre mortem suam, quae ipsi a concoenante traditore parabatur. « In ea nocte qua tradebatur, « innuo seipsum tradebat... » (cf. supra, Ehicid. III et VI).

Sectio II. — Confirmatur ex altera CIRCUMSTANTIA COENAE QUAE FUIT Christi oratio sacerdotalis.

Statim post coenam, priusquam ad dolores obeundos passionis procedat Christus, oratione quadam liturgical interpellat Patrem : qua evolvit sui sacrificii vim, proprietates, fructus, eo fere modo quo Ecclesia postmodum erat per varias missae partes dilatatura sacrificationis suae brevissimae multiplicem enuntiationem adspectusque multifarios2. Liturgia igitur sua Pontifex noster coenam cum passione connectit, quasi duas unius sacrificationis partes : coenae enim innititur totus sermo, et totus de passione est atque in passionem vergit3.

Nec dubitat Christus, ipso sermone durante, dicere : *Pro eis ego sanclifico me ipsum (Jo.* 17lfl7; qua voce, ut a veteri-

1. Sic, explicans orationis versiculum nonum, Cyrillus Alexandrinus : « Mediat rursus, « ut homo, Dei et hominum reconciliator atque « mediator ; atque magnus vere et sanctissimus « pontifex noster suis precibus proprii Genitoris « placat animam, se ipsum pro nobis sacrificans ▮ (huth kâp ημών Ιερουργών). Ipsa enim hostia et ‹ ipse sacerdos, ipse mediator, ipse irreprehen- « sibile sacrificium, agnus verus tollens pecca- « tum mundi. › Et reliqua (Cyril. Alex. *In Joan. Evangel.* l. 11, c. 8, ad vers. 17·~11. P.G. 74, 505-508). Adeo liturgica oratio, ut Beda conjecerit, afllrmaveritque Alcuinus, eam esse ipsum hymnum, quo dicto, vel (ut ipsi aiunt) decantato, Dominus exierit in montem Oliveti. (Beda, *In Marci Euangelium expositio,* l. 4. P.L. 92,273; Alcuinus, *Episi.* 164, P.L. 100, 430). Sobrie magis indolem orationis Uturgicam praedicat Bupertus Tuiticnsis -.«Liquid ‹ vero haec loquitur, et haec orat Pontifex ipse « et hostia salutaris ? › Deinde ad versiculum vigesimum sextum : « Haec pontifex summus, « propitiator ipse et propitialorium, sacerdos et « sacrificium, pro nobis oravit, et vultus ejus ▮ non sunt amplius in diversa mutati. Non enim ‹ cessantibus verbis validus cordis ejus clamor « conquievit, cum potius verbis illis tantum • significaverit, qua causa vel intentione sus- ‹ tinere habet protinus vincula, probra, alapas, « sputa, flagella, spineam coronam, crucem, ‹ clavos atque lanceam, fellis et aceti poculum, « per omnia tacens, et non aperiens os suum › *(Comment, in Joannem,* L 12. P.L. 169, 757 el 764). Ceterum,ut ait Knabenbauer (inh.l.): ‹ Recentiores quoque magno consensu hanc « orationem appellant orationem sumini sacer- ▮ dotis, orationem Christi sacerdotalem, ponti- « calem... qua suum consecrat sacrificium ejus- t que fructus a Patre efflagitat. »

2. ‹ Comme il convenait à la situation et à t la nature même des choses, la prière par la- « quelle Jésus " se consacre lui et les siens " est « grave jusqu'à la solennité. Ici encore elle « semble préluder aux oraisons de Γ Église. On « a dit que le chapitre xvn de saint Jean est « " un modèle de supplication liturgique ‹ L'observation ne manque pas de justesse, et ‹ l'analogie se comprend sans peine. Une des « premières préoccupations de la liturgie chré- « tienne a dù être de reproduire les formules « et les gestes du Christ en prière » (Durand, *Le discours de la Cène,* in. *R. S. B.* novembre-décembre, 1911, p. 525-526). Conferas ea quae scribit Cyril. Alexandr. in *Matth.* 2627 et in *Luc.*22ie (P.G. 72. 452 et 908), perpendenda infra a nobis (Elucid. XXXV) : dominicam gratiarum actionem fuisse typum nostrarum anaphorarum.

3. « Terminato magno proiixoque sermone, • quem post coenam Dominus de fundendo « pro nobis sanguine proximus passioni ad disci· ‹ pulos habuit, qui cum illo tunc erant, adjuncta « oratione quam direxit ad Patrem pro suis ; « deinceps ejus passionem Joannes evangelista « sic orsus est : *Haec cum dixisset Jesus, egressus « est cum discipulis suis trans torrentem Cedron* › (Alcuinus, *In Joan.* 1728 et 181. P.L. 100, 968). Bicque exegetae communiter. Certissime videtur rejicienda singularis sententia Rupert i Tui tiens is putantis hanc fuisse orationem prolixiorem a Domino in horto (cf. *Luc.* 22<3) factam (op. cil. coi. 750-751).

bus accepimus1, et consentiunt recentiores omnes1, sacrificium denotat passionis ; et tamen non immerito usurpatur a Ghristo sub coenam tempus praesens : praesens enim est sacrificium, et decurrit a coena ad crucem usque opus nostrae redemptionis.

Sectio III. — Confirmatur ex tertia circumstantia coenae QUAE FUIT profectio ex coenaculo IN HORTUM.

Haec cum dixisset Jesus, egressus est cum discipulis suis trans torrentem Cedron, ubi erat hortus, in quem introivit ipse [Joan. 181), atque oravit, dicens : *Pater mi,* si possibile est, *transeal a me calix iste; verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu [Mailh.* 2639). Ubi apparet jam Ghristo fuisse secundum quid impossibile declinare, et secundum quid involuntarium hibere calicem passionis. Porro antequam Christus coenaret, omnia sonabant libertatem, vehementissilnumque se tradendi pro nobis deisderium. Nunc premitur necessitate succumbendi invitus. Vellet non debere, quod debet jam velle. Ratio est, quia interim se tradidit ad mortem coenando. Voluntarietas et libertas oportebat ut in oblatione potissimum eluceret ; qua facta, necessitas3 jam instat Christo, vel invito, id reddendi quod obtulit. Quod enim Domino est oblatum, Domino debetur ; nec sacrum quid factum licet a Deo recuperare. Calicem igitur mortis, ad quem in calice sanguinis se voverat Christus, nunc ebibere debebat ; nec poterat qui se obtulerat ad immolationem, immolatione non devoveri. Unde concludas quomodo fuerit et non fuerit Christus immunis ab obligatione moriendi pro nobis ; immunis scilicet ante coenam ; post coenam autem jam non immunis4.

Neque hoc fugit Patres, qui non solum inde probant voluntariam et spontaneam esse passionem Christi, quod ipse, nullam adhuc vim passus, se ultro in coena sacrificet, et quasi passioni deputet5 ; sed etiam,

1. **Chrysostomus** : « Quid est : *sanctifico* « *me ipsum ?* Offero tibi sacrificium (-προσφέρω ‹ σοι Ουσίαν)... Sacrificium enim eum suum ‹ subindicasse, cum diceret : *sanctifico,* mani- ‹ festum est ex sequentibus... Quandoquidem « enim pro iis moriebatur (dixit vero : *pro iis* i *sanctifico meipsum)... t (In Jo.* 1719-20. P.G. 59,443). **Cyrillus Alexandrinus** ineumdem locum (P.G. 74,544) et in *Jo.* 661 (cf. supra Elucid. VI), atque in libro 10 de *Adoratione in Spiritu el veritate* (P.G. 68, 688), ubi haec praedar? leguntur : « Cum dicit : *sanctifico,* hoc signi- « fleat : OFFERO (προσάγω) AC DEVOVEO (ἀνατiΟημι) « meipsum oblationem immaculatam Deo et « Patri. Sanctificari enim dicitur quod Deo «dicatur.» **Rupertus** *(In Levit.,* 1.2, c. 5. P.L. 167, 791): « De sanguinis sui sanctifica- « tione in evangelista Joanne, continuo sangui- « nem fusurus, dicit : *Et pro eis sanctifico « meipsum.»* S. **Thomas** (in h. 1.) : *tSanctifico i me,* id est, offero me sacrificium. »

2. Praeclarissimus omnium fortasse **Cajetanus** : « *Et pro eis sanctifico meipsum.* Ecce « officium praesens quo Jesus sanctificat • seipsum, passione el morte offerendo se « pro eis. *Sanctifico,* i. e. deputo meipsum Deo « pro eis; hoc est enim offerre et sacrificare ‹ seipsum Deo pro eis » (in h. 1., op. cit., fol. 251 D). Coaetaneis nostris a **Knabenbauer** (in h. I.) laudatis addendi sunt: **Calmes** (in h. 1., p. 415-416) : « Le verbe αγιάζω signifie tantôt « l'oblation d'une victime, tantôt la purification « ou la sanctification qui résulte de cette ot- « frande ; il est appliqué aux apôtres selon cette « dernière signification, mais lorsque le Sauveur se l'applique à lui-même il a en vue son immolation volontaire... Je m'offre moi-même en sacrifice pour qu'ils soient consacrés en vérité. » **Durand** (loc. cit., p. 539) : « Dans la prière suprême du Grand-Prêtre de la nouvelle alliance, on n'a aucune peine d'entendre les paroles : *Je me consacre moi-mime,* du sacrifice « salutaire de la croix. » Scribit **Loisy** : « Le e double sens du mot " consacré'', donne lieu à une sorte de jeu de mots : le Christ se con- « sacre lui-même, c'est-à-dire se voue a la mort σ en qualité de victime, pour que les disciples M soient consacrés, c'est-à-dire sanctifiés, donnés « à Dieu, et unis à lui par l'esprit que Jésus leur n communiquera » (op. cit., p. 808-809). Revera nulla est aequivocatio («jeu de mots ») in verbo *sanctifico.* Sanctificatio enim theothyti eadem est cum sanctificatione participantium theothytum : ex una enim altera trahitur, vehiturque per cibum in cibatos sanctitas Ipsa divina.

3. Agitur de necessitate morali, seu obligatione, non de necessitate psychologica, quae adimat electionem.

4. Vide ad calcem capitis *Appendicem* de Dabitudine Christi ad obligationem moriendi (Elucid. VIII).

5. Ita auctor, quicumque est, decimae Inter homilias sancti Cyrilli Alexandrini in mysticam

et maxime, ex coena passioni praemissa manifeste ostendunt cur jam non fuerit Christo post coenam integrum ut passionem decimaret.

Sic Aphraates, loco jam supracitato, postquam Dominum ostendit ante coenam liberum ab omni necessitate, deinceps exhibet eumdem potestate aut certe jure se coram inimicis defendendi privatum, ut qui reputandus esset ratione coenae mortuus. Recitata enim institutione eucharistiae, sic pergit : « Porro nondum comprehensus fuerat Dominus. Hisque dictis, surrexit e loco ubi pascha fecerat, et corpus suum in escam dederat sanguinemque in potum, et ivit cum discipulis suis ad locum ubi comprehensus est. Qui autem corpus suum manducavit et bibit suum sanguinem, cum mortuis reputatur. Dominus autem suismet manibus corpus suum praebuit manducandum, et priusquam crucifigeretur sanguinem suum potandum dedit... Cum vero eum judicarent, nil locutus est neque ullum verbum judicantibus se protulit. Loqui utique poterat et responsum dare ; at impossibile erat, eum qui cum mortuis reputabatur, loqui (*Demonslralio XII, de Paschale,* n. 6. P.S. pars 1, tom. 1, col. 517).

Aliquid affine habet sanctus Ephraem in *Euangelii concordantis expositione* (ed. Moesinger, 1876, p. 229-230) : « *Paler transeat a me calix iste.* Qui mortem suam per suos prophetas descripserat, et mysterium mortis suae in suis justis praefiguraverat, quando tempus venit ut ipse mortem subiret, certe mortem NON RESPUIT, NEC CALICEM EJUS BIbere recusavit... Immo et vespere, QUA NOCTE SE IPSE TRADIDIT, COTpUS suum apostolis suis distribuit, et sanguinem suum discipulis suis dispensavit, et mandatum eis dedit ut hoc in memoriam istius passionis facerent. » Ubi Christum non repugnasse absolute passioni, inde probat sanctus Ephraem, quod non solum Dominus ipse suam passionem praeordinaverat, sed etiam ad illam se, conficiens sacramentum, tradiderat, nec proinde poterat velle se ab ea retrahere.

Quod idem sanctus Leo M. expressis verbis declarat : « Ait : *Pater, si fieri potest, transeat a me calix isle (Maith.* 2630/ Ubi non existimandum est quod Dominus Jesus passionem et mortem, cujus JAM DISCIPULIS SACRAMENTA TRAdiderat, voluerit declinare » *(Sermo* 58, c. 4. P.L. 54, 335)1. Pariterque S. Paschasius Radbertus *(Expositio in Matthaeum,* l. 12. P.L. 120, 908), super illud : Si *possibile esi, transeat calix iste* : « Numquid ergo pati nolebat, qui paulo superius SANGUINEM CORPORIS SUI FUNDENdum *in remissionem peccalonim* conseCRARAT ? a

coenam (verisimiliter ipse S. Cyrillus, quanquam sub Unem interpolata sunt nonnulla polemica circa illud : ὁ τ?, ϊγια; To-.i5o;) ·. « Concurrat mus ad mysticam coenam... Vitulus saginatus immolatur, non ab inimicis Dei hodie, sed a seipso, ut ostendat spontaneam esse salutarem passionem · *(Homilia* 10 in *musticam eoenam.* P.G. 77,1017). Antea jam Chrysos tomus (in *Malth.* 26«, Horn. 82, η. 1. P.G. 58, 738) : «... Gratiasque agit, docens nos quomodo oporteat hoc mysterium celebrare, ostendens se **NON INVITUM AD PASSIONEM VENIRE.** »

1. De Patribus plura in Appendice A, proxime sequente.

Elucidatio VIII.

Illustratur exhinc doctrina Patrum et Theologorum de habitudine Christi ad obligationem moriendi.

APPENDIX A.

De habitudine Christi ad obligationem moriendi.

Quaeritur qua ratione Christus fuerit, et non fuerit, immunis ab obligatione mortis subeundae[1].*

I. — *Sententia negans obligationem.*

Primo. Patrum negatio.

Immunem Christum ab obligatione respectu mortis subeundae affirmant plurimi Patres.

Imprimis **Hilarius**, inde potissimum repetens praestantiam sacrificii Christi super omnia sacrificia veterum : « *Voluntarie sacrificabo libi.* Legis sacrificia, quae in holocautomatis et oblationibus hircorum atque taurorum sunt, non HABENT IN SE VOLUNTATIS PROFESSIONEM : quia maledicti sententia legem decreta sit violantibus. Quisquis enim a sacrificio destitisset, ipse obnoxium se efficiebat esse maledicto *(Deuteron,* 27[21]). Necesse ergo erat effici quod fiebat : quia sacrificii negligentiam maledicti non admittebat adjectio. A quo maledicto nos Dominus noster Jesus Christus exemit, Apostolo dicente : *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis ipse maledictum, quia scriptum est : maledictus omnis qui pendet in ligno (Gal.* 3[13]. cf. *Deuteron.* 21[23]). Maledictorum se ergo obtulit morti, ut maledictum legis dissolveret, hostiam se ipse Deo Patri voluntarie offerendo ; ut per hostiam voluntariam maledictum, quod ob hostiae necessariae et intermissae reatum erat additum, solveretur » *(In Psalrn.* 53, n. 13. P.L. 9, 345).

Hanc quaestionem ex professo movet **Nazianzenus** (Or.45 *in s. Pascha,* n. 22, P.G. 36, 653), « a multis quidem, inquit, « neglectam, meo autem judicio studiose « perquirendam » : « Qualiter rationabile « est, Unigeniti sanguine delectari Pa- « trem, qui ne Isaac quidem a patre obla- « tum acceperit, sed commutaverit sacri- « licium, arietem procurans in locum ratio- « nalis victimae ? Perspicuum utique est : « Patrem accepisse quidem, non tamen « quod petierit (οὐχ' ᾐτησα). »

Totus **Gyrillus** est in ostendendo : Patrem circa passionem et mortem Filii sui nihil aliud egisse, nisi quod volenti Filio pati ipse consenserit, et volentes Judaeos saevire in Christum, siverit. Sic, in Johannem : « Desuper esse Pilato datam « potestatem [Christus] asserit, non quasi « Deus ac Pater proprio Filio citra ejus « voluntatem (ἀβούλητον) passionem in « cruce experiendam imposuerit, sed eo « quod Unigenitus quidem ipse se dedit « ad patiendum pro nobis, Pater autem « sivit in eo impleri mysterium. No- « mine igitur datae potestatis hic eviden- « ter intellegitur atque asseritur et Patris « complacitum atque consensus, et ipsius « Filii voluntas » *(In Jo.* 19[11]. P. G. 74, 641). Ubi evidenter agitur de Christo ut homine, cum opponat Cyrillus inter se haec duo : voluntatem Filii, et meram permissionem Patris.

Rursus in *Zachar.* 13[7] : « Posuit igitur « animam suam libens pro nobis, suae « EUM, ut hominem, voluntati tradente, « ut ita dicam, Deo et Patre, atque veluti « permittente, ut dixi, ut sanguine suo

1. Adverte,prudens lector, hic minime disputari de libertate psychologica Christi, sed solummodo de libertate morali. Non quaeritur scilicet quomodo obligationi moriendi (semel admissae) coexstiterit in Christo (absolute impeccabili), respectu mortis eligendae, potestas se determinandi absque ulla necessitate psychologica. Quaeriter solum subjacueritne Christus tali obligationi moriendi, et quomodo, et unde.

« omnium vitam emeret « (P.G. 72, 236). Tandem in *Ps. 68 7* : « Quia Filium pati » sivit, eumdem tradidisse dicitur. Passus ‹ autem est Filius non ex necessitate, sed *t* Jubens ; erat enim ejus passio salutaris... « Non igitur quia Pater, pro sua optima « providentia, in mortem, sicut praedefi- « nitum erat, tradidit Filium, idcirco *t* impunes censendi sunt, qui illi ministra- » verunt voluntati. Non enim ut Deo « gratificarentur, id agere studuerunt... ‹ Ipse quidem se humiliavit ; illi autem ‹ morte eum afflixerunt s (P.G. 69, ‡173)

Cyrillo praeierat Chrysostomus, explicans suo modo illud : *Proposilo sibi gaudio suslinuil crucem (Hebr. ‡2* : « *Venii mundi princeps, el in me non habet « quidquam:* poterat ergo, si voluisset, non « venire ad crucem » *(In Episl. ad Hebr.* hom. 28, n. 2. P.G. 63, 194). Quem videtur secutus Ambrosius : « Potuit enim « Christus non mori, si voluisset ; sed neque « refugiendam mortem quasi ignavam puti tavit, neque melius nos quam moriendo « servasset » *(De excessu jralris sui Salyi,* l. 2, c. 45. P.L. 16,1327). Certo secutus est Theodoretus : «Potuisset, inquit [Scrip- « tura], non pati, si voluisset » (In *Ep. ad Hebr.* ‡2 P.G. 82, 769).

Similiterque auctor ignotus commentarii in *Epislolam ad Hebraeos* perperam Oecumenio attributi : «Ipsi, inquit [Scriptura], « licuisset cum gaudio et gloria degere in » hoc mundo ;... sed non voluit ; immo « voluntarie crucem sustinuit » (In *Ep. ad Hebr.* ‡2 P.G. 109, 424).

Nobis hujus sententiae imago quaedam resonat apud Theodorum Andidensem, verbis tere Nazianzeni expressa : « Postulat episcopus ut gratum sit Deo « Patri sacrificium Filii ejuc unigeniti « qui sacrificatur. Etenim hic qui sacrifi- « catur, in honorem sui Patris se obtulit « in hostiam, quamvis *id* non exigeret « Paler (εαυτόν ει θυσίαν ἀπέδωχεν, χαι ταὔτα « αὴ αἰτησαντο του Πατρό) » *{Brevis commcnlaiio de divinae liliirgiae symbolis ac mysteriis,* n. 19. P.G. 140, 444).

Eamdem doctrinam luculenter tradit divus Anselmus : « Hanc vitam homo ‹ iste, cum ex debito mori non deberet, « quoniam peccator non erat, sponte de- • DIT DE SUO AD HONOREM PATRIS : CUm « eam sibi auferri propter justitiam per- « misit... Dedit itaque humana natura « Deo in illo homine sponte, et non ex « debito, quod suum erat, ut redimeret se « in aliis, in quibus quod ex debito exige- « batur, reddere non habebat... Nec hu- « mana natura in isto homine passa est ‹ aliquid ex necessitate, sed sola libera « voluntate ;... nec ulla cogente obe- « DiENTiA, sed potenti disponente sapi- « entia. Non enim illi homini Pater ut « moreretur cogendo praecepit ; sed ille « quod Patri placiturum et hominibus « profuturum intellexit, hoc sponte fecit. « Non enim ad hoc eum cogere potuit « Pater, quod ab eo exigere non de- « buit ; nec Patri tantus honor potuit « non placere, quem tam bona voluntate « Filius sponte obtulit... Sic homo ille « redimit omnes alios, cum hoc, quod « sponte dedit Deo, computat pro debito « quod illi debebant» *(Meditatio* 11. P.L. 158, 766).

Bernardus, verbis paucis, sed profundis : « Non requisivit Deus Pater « sanguinem Filii, sed tamen accep- « tavit oblatum ; non sanguinem sitiens, « sed salutem ; quia salus erat in sanguine. « Salus plane, et non, sicut iste sapit et « scribit, sola charitatis ostensio » *(De*

1. Mullum similiter apud Lalmos Ambrosias 1er, in *Psalm.* 5 «Deus illum tradidisse « dicitur, dum illum occidi permisit, sicut dicit ‹ Dominus ad Pilatum : Non *haberes adversum « me potestatem, nisi tibi data esset desuper.* « Data est enim ei, sed volenti, potestas ; hoc « est, permissum est illi facere quod voluit, et « hoc est tradere : dum enim dissimulat, tradit ; « sl enim noluisset permittere, non fuisset occi- « sus. Permisit ergo occidi eum, sed ab eis qui « eum volebant non coacte, sed sponte occidere. « Non ergo immunes a poena sunt, quia hoc « eis permissum est, quod volebant ; damnatio « enim in eo competit, quia voluerunt. Quod ideo « tamen permisit Deus, quia scivit adversum « diabolum profuturum multis » (P.L. 17 394 secundum probabiliorem lectionem).

erroribus Abaelardi, c. 8, n. 21-22. P.L. 182, 1070).

Secundo. Palrislica solutio objectionis scripturislicae.

Quod si objicies praecepta illa Patris quae saepius in vita sua commemoravit Christus, tibi occurrit Chrysostomus, scribens : « *Hoc praeceptum accepi a Patre.* « Quodnam ? Ut moriar pro mundo. Num- « quid exspectavit donec audiret, et tunc « acquievit, aut opus habuit discere ? Ec- « quis sanus hoc dixerit ? Verum... cum « dicit se praeceptum accepisse a Patre, « nihil aliud declarat quam Patri placere « quod ipse facit : ne occisum postea illum, « a Patre putarent derelictum et proditum... « Jam prius dixerat : *Bonus Pastor ani-* « *mamsuam ponit pro ovibus,* his ostendens « oves esse suas, et opus gestum totum esse « suum, nec se egere praecepto » (7n *Jo.* hom. 60, n. 2 et 3. P.G. 59,331 ; cf. hom. 76, n. 2, super *Jo.* 1510, coi. 412).

Nec dissonat Cyrillus Alexandrinus : « Ubinam aut quale, inquit, Patris « mandatum servaverit [Christus]... quae- « rendum venit. Adsit ergo Paulus sapi- « entissimus, el aperiat mysterium, di- « cens : ...*Humiliavit semelipsum factus* « *obediens usque ad mortem, mortem autem* « *crucis...* Siquidem enim Deus et Pater « omne genus hominum corruptum sal- « vare statuerat, neque id ab ulla creatu- « ra fieri poterat, cum creaturarum vires « longe excederet, ipse dispensationem illam « subivit cognoscens Dei et Patris volun- « tatem Deus Unigenitus. Ita autem des- « cendit in voluntariam infirmitatem, ut « ad mortem usque, eamque turpissimam, « se demitteret... Habes igitur in volun- « taria obedientia voluntatum Patris adim- « pletionem : quas loco mandatorum ait « esse apud se Filius. Nam cum Patris « consilia, ut Verbum, intellegat, ejusque « profunda sectetur, immo vero cum sit » sapientia ac virtus Patris, voluntatem » ejus ad opus perducit, mandati loco eam « habens, atque ita humano more eam « nuncupans » (/n *Joan.* 159-1°. P.G. 74, 373).

Talia equidem oracula Cyrilli Revn,u3 Janssens *(Summa Theologica,* etc., t. 5, p. 721-722), secutus clarissimum Pesch *(De Verbo Incarnato,* n. 339), videtur sibi evacuare per hanc exceptionem : « Vole- « bant quippe [Patres] aequalitatem Filii « cum Patre tueri contra Arianos, ex man- « dato ad inferioritatem et coactionem in « Filio arguentes » ; miratur praeterea, « Petavium, Cardinalem Franzelin, Sten- « trup, aliosque hoc non satis percepisse ». At vero tempore Cyrilli cum Nestorio res agebatur : nec proinde erat tuenda aequalitas Verbi Divini ad Patrem, sed unitas hominis atque Verbi : quae ex hoc impugnabatur, quod homo subjacebat Dei mandatis. Hanc subjectionem explicat praedicto modo Cyrillus. De homine ergo Christo prorsus agit illic, data opera.

Nec sane praescriptionem istiusmodi ipse cl. Janssens opposuerit doctrinae Anselmi, consonae omnino solutionibus Chrysostomi et Cyrilli : « Sic itaque Pa- « tri liberam obedientiam exhibuit, dum « hoc quod Patri placiturum scivit, sponte « facere voluit. Denique quoniam Pater « illi hanc bonam voluntatem dedit, quam- « vis liberam, non immerito dicitur quia « eam ille velut praeceptum Patris acce « pit. Hoc itaque modo obediens fuit usque « ad mortem ; et sicut mandatum dedit illi « Pater, sic fecit ; et calicem quem dedit illi « Pater, bibit. Haec est enim perfecta « et LIBERRIMA HUMANAE NATURAE OBE- « DiENTiA, cum voluntatem suam liberam « sponte voluntati Dei subdit, et cum ac- « ceptam bonam voluntatem, sine omni « exactione, spontanea libertate opere « perficit » (loc. cit.).

Juxta verum igitur Patrum sensum interpretabatur sanctus Thomas illud Pauli : *Proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum,* cum scriberet : « Tradidit eum Pater « in mortem, eum incarnari et pati « statuendo, et humanae ejus volun- « tati inspirando caritatis affectum, qua « passionem spontaneus subiret : unde « seipsum tradidisse dicitur *(Epii.* « 52) « *(In Rom.* 8, lect. 6). Ubi statu-

tum illud Patris, ex aequo respiciens incarnationem et passionem, nullum potest intellegi praeceptum ; cum constet non praecepisse Deum Verbo ut incarnaretur. Accipiendum igitur pro aeterna ordinatione atque praedefinitione. Conferatur explicatio uberior, quam dat sanctus Thomas in *Summa Theologica* (3 S. 47, 3, o) ; ubi, ex parte Dei Patris, praedefinitioni illi mortis atque inspirationi voluntatis nihil additur nisi mera permissio deicidii.

Quare ad mentem et sancti Thomae et Patrum, Suarez, praecepta omnia illa, quae Scriptura commemorat Patris ad Christum, ad praedefinitiones revocans, dicit : r Christum voluntate humana nihil « voluisse, nisi secundum quod eum velle « voluntas divina disposuit, secundum « illud *Joan.* 8n : *Quae placita sunl ei « facio semper* » ; et « Christum secundum « voluntatem rationis nihil voluisse, nisi * quod scivit Deum velle ejnihilominusque addit : « Ad obligationem praecepti, ne« cesse est ut superior et statuat obligare « inferiorem ad aliquid faciendum, eam« QUE VOLUNTATEM PRACTICE ET IMPE« RANDO INTIMET INFERIORI... Aliud ergO « est Deum, praedefinire meum actum » voluntatis, aliud velle me obligare ad » talem actum. Quanquam ergo Christus < Dominus clare videret voluntatem Dei « praedefinientem omnes actus suos, non • ideo videbat se teneri ex praecepto ad « illos faciendos » (De *Incarnatione,* pars 1, disp. 37, s. 4, n. 9). Potuit sane Deus praedefinire Christum, etiam conscium, ad multos actus nulla ex parte obligatorios. Neve dixeris praedefinitiones, si innotescant, eo ipso esse vera praecepta. Nam, cum secundum veriorem omnino sententiam, omnes actus Christi fuerint praedefiniti, nec fugerit eum praedefinitio illa, sequeretur hoc absurdi, quod omnes fuissent Christi actus praecepti, nec potuisset Christus quicquam agere nisi sibi imperatum. Ubi hac te sententia percellit **Basilius** : « Si nihil Salvator a seipso » facere poterat, sed imperante Pa« THE (επιτάσσοντα τοϋ Πατρό), nec bo« nus est nec mains. Nullius enim eo« rum quae facta sunt, causa est. El < quomodo absurdum non fuerit, homines « quidem et bona et mala libere facere, « Filium vero, qui Deus est, nihil libere « facere ? « (*Adversus Eunomium,* 1. 4, P. G. 29, 697). Quae argumentatio quanquam ex intentione Basilii solam fortasse Christi naturam superiorem respicit, tamen, si quid valet, valet etiam respectu humanae naturae. Quia autem notitia praedefinitionum pertinet in Christo homine, non ad subjectionem humilitatemve, sed ad dignitatem et excellentiam Filii Dei, ideo recte cardinalis **Franzelin** scribere potuit : a Mandata haec esse conii silia aeterna, quae Pater communicat « Filio, non praecipiencio, sed generando r *{De Verbo Incarnato3, p.* 445). Quae per visionem intuitivam decebat utique innotescere intellectui Christi humano.

Quare objectione ex scripturisticis praecepti assertionibus dimissa, liceat addere : immunitatem ab obligatione respectu mortis obeundae etiam suaderi ex *Isaia* 5310, ubi, si obtulerit se Christus in sacrificium, praedicitur gavisurus posteritate aeterna, hominibus scilicet redemptis. Quo ipso genere loquendi optio quaedam insinuatur, nulla scilicet asserta necessitate sacrificii offerendi nisi ex suppositione volitae ab ipso redemptionis nostrae.

Ex doctrina igitur Patrum, 1° rejicienda videtur quaevis intimatio praecepti positivi ex parte Patris relate ad Christum ; 2° immunis ab obligatione videtur Christus SE TRADIDISSE ad mortem1.

II. — *Sententia affirmans obligationem.*

Nihilominus, quantumvis ex Patribus comprobetur Christus liber ab omni obligatione respectu mortis obeundae, tamen ipse se obligatum fatetur, cum in horto,

1. Theologorum plurimorum recentiorum huic sententiae addictorum vide recitata nomina a cardinali **Franxelln** (op.cit., p. 450); addenfinalis ^De Verb° incarnato, In. Zo et Λu).

voluntatem Patris suae contrariam flectere satagens, nequit, aut calicem testatur se non posse repellere, non quasi carentem potestate, sed utique adstrictum officio.

Praeterea fatendum est a Paulo in passione et morte ejus aliquod verae obedienliae genus laudari : *Humiliavit semelipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis* (*Phil.* 28). *Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt mulli, ita el per unius obediiionem justi constituentur mulli* (*Rom.* 519). Quibus testimoniis adde ex *Epistola ad Hebraeos* istud : *Cum essel Filius Dei, didicil ex iis, quae passus est, obedientiam* (*Hebr.* 5e).

Amplius, istud ipsum testantur Patres iidem quos pro immunitate ab obligatione advocavimus. Sic **Hilarius**, explicans quo sensu Filius Patrem majorem se dixerit : « Totum hoc ad paterni mandati ‹ referens obedientiam, subjecit : *Sed ut ‹ sciat mundus quoniam ego diligo Pa- ‹ Irem, el sicut mandatum mihi dedit Pa- « ler, sic facio : surgile, eqmus hinc.* Ad « consummandum corporeae passionis sa- « cramentum, per dilectionem efficiendi « mandati paterni, festinat exsurgens » (*Trin.* l. 9, c. 55. P.L. 10, 316).

Ambrosius in officiis Christi computat ejus obedientiam, sicut in nostris nostram : « Obedientiam Filii objicere so- ‹ lent [Ariani], quia scriptum est : *El « specie inuenlus ut homo, humiliavit se- * melipsum, factus obediens usque ad mor- « lem* [*Phil.* 27-8). Et *hominem* praemisit, « ct *usque ad mortem* dixit : ut intellege- ‹ remus obedientiam mortis non divini- ‹ tatis fuisse, sed incarnationis : in qua et » officia nostra suscepit et nomina » (*De Fide,* l. 2, c. 10. P.L. 16, 578).

At validius **Cyril Ius** simul adserens liberum Christi in eligenda passione arbitrium, negat fuisse ei fas passionem refugere. Sic in illa verba : *Pater, si vis, transfer a me hunc calicem. Verumlamen non mea vnlunlas, sed tua fiai.* (*Luc.* 22‹a) : « Certe, « inquit, non erat ei involuntaria passio ; « ceteroquin etiam gravis, propter igno- « miniam, et propter judaicae synagogae « ruinam... Quandoquidem autem impos- « SIBILE ERAT PASSIONEM NON SUBIRE ‹ (οὐκ ην ρ,ή ὑποστηνα'. το πάθο), elegit « illam, consentiente ei Deo et Patre... « Etiamsi enim quod accidit haud usque- « quaque, libitum ipsi erat, nihilominus, « propter universalem salutem ac vitam, « voluntariam sibi fecit crucis passionem. » Et reliqua (*In Luc.* 2242. P. G. 72, 920-924).

Nec discrepat sanctus **Thomas** : « Si « fuisset passus non ex obedientia, non a fuisset ita commendabilis : quia obe- a dientia dat meritum passionibus nostris. « Sed quomodo factus est obediens ? Non « voluntate divina, quia ipsa est regula ; « sed voluntate humana, quae regulala est « in omnibus secundum voluntatem pa- « ternam : *Verumlamen non sicut ego volo, « sed sicut tu* (*Matlh.* 2639). Et conveni- et enter introducit [Paulus] in passione obe- « dientiam, quia prima praevaricatio est « facta per inobedientiam... Sea quod ma- tt gna et commendabilis sit haec obedientia, « patet : quia tunc est obedientia magna, « quando sequitur imperium alterius con- te tra nutum proprium. » Et reliqua (*In Philip.* 28). Ubi proprie dicta obedientia videtur exhinc intellegenda, quod negatur mors Christi claruisse eadem laude, si careret merito speciali illius virtutis.

III. *Solutio antinomiae.*

Igitur quaedam antinomia deprehenditur inter doctores fidei negantes ex una parte obligatoriam passionem, aut Christo ullum unquam impositum praeceptum, et eosdem adserentes Christo ex quadam vera obedientia incubuisse officium moriendi. Ad quam antinomiam solvendam duae considerationes inservient1.

1. Multi moderni (quod nemo ignorat) ‹ mandatum latum » quoddam Unxerunt : quod sitne mandatum, proindeque et obligatorium ; an non sit obligatorium, proindeque nec mandatum, vereor ne parum liqueat. Praeterea, quatenus fuerit *mandatum,* videtur haud facile componi cum sententia negante Patrum, rem totam relinquente ipsi Christo integram, nec Patri nisi

Prima consideratio est : alia esse praecepta Dei positiva, alia praecepta legis naturalis. Quantumvis enim a Christo arceantur praecepta positiva, quasi ipsi specialiter imposita, sicut foret particulare praeceptum obeundae mortis, tamen immunis nunquam censeri potest ab obligatione legis naturalis, quam cum ipsis principiis suae naturae creatae quasi concreatam habet ac intimatam divinitus. Ad rem praeclarissime Anselmus. Bosoni objectori respondens : ‹ Deus Pater, inquit, « non quemadmodum videris intelligere, « hominem illum tractant,aut innocentem * pro nocente morti tradidit. Non enim *t* eum invitum ad mortem ille coegit aut « occidi permisit ; sed idem ipse sponte « sua mortem sustinuit, ut homines sal- « varet. » Objiciente vero Bosone verba Scripturae de obedientia Christi, de mandato Patris, de confessione necessitatis in horto, atque concludente : « In his om- ‹ nibus plus videtur Christus obedientia « cogente, quam spontanea voluntate dis- « ponente, mortem subiisse » ; reponit Anselmus : « Ut mihi videtur, non bene « discernis inter hoc quod fecit exigente « obedientia, et quod sibi factum, quia ‹ servavit obedientiam, sustinuit non » exigente obedientia. *Boso* : Necesse « habeo ut hoc apertius exponas. *Ansel-* « *mus* : Cur persecuti sunt eum Judaei ‹ usque ad mortem ? *Boso* : Non ob aliud « nisi quia veritatem et justitiam vi- * vendo et loquendo indcclinabiliter te- « nebat. Anselmus : Hoc puto quia Deus ’ AB OMNI RATIONALI CREATURA EXIGIT ; « ET HOC ILLA PER OBEDIENTIAM Deo « debet. *Boso* : Sic nos fateri oportet. ‹*Anselmus* : Hanc, igitlhi obedientiam « debebat homo illle Deo Patri, et hv· * MANITAS DIVINITATI ; ET HANC AB ILLO » exigebat Pater. *Boso* : Hoc nulli du- « bium est. *Anselmus* : Eece habes quid « fecit exigente obedientia... Non ergo « coegit Deus Christum mori, in quo nul- « lum fuit peccatum ; sed ipse sponte ‹ sustinuit mortem, non per obedientiam c deserendi vitam, sed propter obedien- « tiam servandi justitiam, in qua tam « fortiter perseveraverit, ut inde mortem • incurreret ⊦ (Cur *Deus Homo,* l. 1, c. 8 et 9. P.L. 158, 370-371)’. Clara est mens Anselmi : subjectum fuisse Christum praeceptis illis legis naturalis, quibus tenetur homo sectari justitiam ; nec aliam ullam in passione et morte Christi intercessisse obligationem. Quod idem, si aeque perpendantur verba sancti Thomae modo recitata (in *Phil.* 28), nobis reddunt, siquidem illam laudat sanctus Doctor in Christo obedientiam, quae solet nostris *passionibus* dare meritum. Porro non solemus subjacere praeceptis divinis specialibus oppetendarum passionum, sed utique subjacemus legi divinae qua praescribitur justitia et veritas, ut puta confessio fidei, ex qua magnae saepe oriuntur passiones, inde potissimum meritoriae quod subjectionis erga Deum argumenta sunt eximia illustresque partus. Sic igitur in passione et morte Christi intellegenda est obedientia, ut respiciat debitum legis naturalis.

Sed nondum inde antinomia plene soluta est. Quamvis enim propter justitiam, injustitiae suae adversantem, odio eum habuerint Judaei et persecuti sint, tamen cum posset ipse declinare hostes, ut saepe

meram adjudicante complacentiam. Quatenus autem fuerit *talum,* parum satisfacit illi assertioni Christi in horto se aientis constrictum voluntate paterna, quasi invitum.

Revera non videtur mihi posse ulla sententia satisfacere, nisi quae complexive adserat et immunitatem ab obligatione, et obligationis veritatem propriam : eo modo qui infra patebit.

1. Eamdem doctrinam Honorius Augustodunensis, vel quicumque est auctor *Elucidant,* in compendium redegit his verbis : « Quare « mortuus est ? — Propter obedientiam, ut dici- t tur : *Faclus esi obediens Patri usque ad morlem.* « — Cur occiderunt eum Judaei ? hoc volo a te « audire 7 — Quia justitiam vivendo et veri- « TATEM DOCENDO INDECLINABILITER TENUIT ; • HANC OBEDIENTIAM HUMANITAS DIVINITATI « debuit, hanc Deus ab omni rationali exigi « creatura. — Quis unquam pater unicum et « bonum filium occidi permittat, si prohibere « queat 7 — Cum Deus vidit Filium suum tam « egregium opus velle, scilicet saevum tyrannum * expugnare, et captivum ab eo liberare, ad « tam laudabile opus ei consensit, et eum mori < permisit · *(Elucidarium,* lib. 1, c. 20 PL 172 1125).

jam in vita sua fecerat, aut certe non se illis ultro oggerere, non erit, dicendus obiisse morlem obligatus lege naturali, nisi ostendatur unde evaserit illi illicita MORTIS DEVITATIO, QUAE PRIUS FUERAT LICITA.

Altera consideratio igitur necesse est intercedat, quae haec est. : posse aliquem citra omne mandatum positivum, obligari per legem naturalem ad aliquid nequaquam ex sise obligatorium, si ipse sponte sua contraxerit erga Deum circa negotium istud obligationem religiosam. Quod fit dupliciter : aut emissione voti1, aut oblatione sacrificali alicujus hostiae ad immolationem. In priore casu, obligatur jam ad id faciendum, quod se vovit facturum; in altero casu, tenetur ad hostiam devovendam immolatione, quam obtulit ad immolationem. Posterior autem obligatio longe sacratior apparet, cum nequeat aliquid, non promissum solum Deo, sed jam actualiter in mancipium Dei traditum, sine sacrilegio immani subtrahi aris. Porro voti emissio Christo affingi non posset nisi gratuito admodum et temerarie, cum nusquam in Scripturis sacris indicetur. At sacrificalis oblatio intercessit, nimirum in coena : qua peracta, obligatione religiosa adslringebatur Christus circa hostiam suam devovendam : id est, tenebatur vinculo officii, quovis alio gravioris, ad mortem pro nobis oppetendam, nec refugiendam.

Concilianturque hac via omnia quae a Magistris fidei didicimus :

1° Nullum unquam esse Christo impositum a Patre praeceptum moriendi.

2° Obligationem se dandi, tradendi, offerendi ad mortem in sacrificium fuisse nullam (Isaias, Hilarius, Chrysostomus, Ambrosius, Cyrillus, Anselmus, Bernardus, sanctus Thomas).

3° Non caruisse tamen illum obligatione eundi ex coenaculo ad suam passionem (Hilarius), moriendi (Ambrosius), acceptandae in horto passionis (Cyrillus), parendi legi divinae ibidem usque ad mortem (S. Thomas).

Quam igitur obligationem, neque ex natura rei, neque ex mandato paterno ortam, restat ut Christus contraxerit, offerens se Deo ad mortem pro nobis in sacramento2.

Quare omnia uno verbo **Bernardus** (loc. cit.) : « Non requisivit Deus Pater « sanguinem Filii, sed tamen acceptavit « OBLATUM. »

1. Inter votum et sacrificium comparatio hic attenditur solum sub hoc respectu, quod utrumque inducit obligationem aliquam religiosam. .Aliunde multa et magna intercedunt discrimina, inter quae haec duo notanda sunt : 1° quod emissio voti est in genere orationis, qua enuntiatur promissio ; oblatio autem hostiae est in genere actionis, qua traditur donum ; 2° quod emissio voti est promissio *de futuro* ; oblatio autem hostiae est datio *de praesente*.

2. Recolas, quaeso, locos Aphraatis, Ephraemi, Leonis M., Paschasii Radberti, supra (in Elucid. VII) recitatos. Congruenterque aliorum Patrum modo recitatorum locutiones in oblatione signant libertatem ; Hilarius, « hostiam « se... voluntarie offerendo » ; Cyrillus, « «e K dedit ad patiendum»; Anselmus, « se sponte « obtulit ».

Elucidatio IX.

Concluditur quaenam sit unitas ex coena et passione : quaenam ex apparente sacrificio panis ac vini, et reali sacrificio corporis atque sanguinis Christi ; quaenam doctrinae de veritate sacrificii eucharistici, cum doctrina de réalité dominicae praesentiae.

§ 6. Conclusio triplex.

Sectio I. — Cujusmodi unitas vigeat inter coenam et passionem.

Hic jam dirimenda venit quaestio, quae in superiore capite (Elucid. II) remanserat insoluta, ubi et quando Christus per prius oblationem peregerit sacerdotalem, sensibilem ac ritualem[1] suiipsius ad immolationem illam passionis perpetiendam, per quam redempti sumus. Etenim videmus eum in illa coena, ubi suum corpus et sanguinem sub speciebus panis et vini exhibuit, « obtulisse se Deo immolandum » pro nobis». Ergo jam in coena Christus ritualiter obtulit sacrificium suae passionis.

Coena igitur et crux inter se complent. In coena inceptum est sacrificium illud quod in cruce erat consummandum. Reperitur quidem immolationis realitas in passione mortis ; at in symbolica immolatione coenae elucet potissimum oblationis liturgicae proprietas[*]

Unum proinde numero fuit sacrificium redemptionis in cruce et in coena ; nec computandum unum sacrificium praeliminarium in coena, alterum in cruce succidaneum ; sed in coenaculo incruenta oblatio fiebat cruentae immolationis in calvaria perpetiendae. Fuit quippe illa repraesentativa seu similitudinaria immolatio, quam peregit Christus, oblativa verae propriaeque immolationis, per quam erat manibus inimicorum occidendus. Sicque factum est ut, quemadmodum vetus liturgia gallicana[3] dicebat : offerente Christo, effigies immolationis in verum transiret

1. Memento, quaeso, agi de sacrificio proprie **dicto, NEC METAPHORICO AUT MORALI TANTUM,** qualis est mors martyrum sive Novae sive Veteris Legis, aut etiam cujuslibet hominis suam vitam propter virtutem in discrimen adducentis, utputa militis pro patria occumbentis.

2. Hocque sensu nobis arridet apud **Dionysium Bar Salibi** *(Expositio liturgiae,* c. 12, trad. Labourt, p. 72) laus « sacrificii illius quod « **SACERDOTALiTER** complevit Dominus noster « in coenaculo, vespere quo traditurus erat « seipsum pro nobis. Postquam enim legale « Pascha absolvit, vicibus functus est archi- « sacerdotis. » Ceterum Patribus sollemne est congerere in Christum coenantem nomina sacerdotalia et pontificalia (« sacerdos et sacrificatorum princeps », **Ephraem, Elucid. III** ; « pontifex, ἀρ/ιερεύ , per mysterium », **Athanas.** probabiliter, certo **Theodoretus, Elucid. V** ; « pontifex noster », **Cyrillus Al., Elucid. VII** ; « pontifex summus », **Ruperlus, Elucid. V** et VII), nomina utique majestatem ac dignitatem sonantia ; sicut solent patientem afficere nominibus immolatitiis, hostiae, victimae, sacrificii, detritionem sonantibus et abjectionem ejus qui fuit *vermis el non homo.*

Locis ex **Ruperto** modo allegatis hunc adde, quo sacerdotale munus et proprietas victimalis adeo dispartiuntur, ut haec passioni deputetur, alligetur illud coenae *(Comment, in Mallh.,* I. 11, P.L. 168, 1579) : « Sacerdos et hostia ipse Chris- « tus est,... sed diverso respectu. Sacerdos nam- « que est, quia, sicut Apostolus dicit, ipse *assis- « lens Pontifex futurorum bonorum, per amplius « el perfectius tabernaculum non manu facium, « id est, non hujus creationis, neque per sanguinem « hircorum aut vitulorum, sed* per proprium « sanguinem introivit semel in sancta, *ae- « terna redemptione inventa,* sacrificium prae- « ferens panis et vini, secundum ordinem » Melchisedech, in sacramento corporis et » sanguinis sui. » Hostia vero passionis multipliciter deinde assignatur. — Nota quam evidenter coadunet Rupertus sacrificium redemptionis cum litatione melchisedecica Christi in pane et vino eucharistico.

Eadem partitio sacerdotalis dignitatis et humilitatis victimalis nostris apologetis adversus Protestantes fuit in usu, ut patet inter alia per *Volumen acalholicum XX articulorum Confessionis auguslanae editum a Jacobo Heilbronner... anno MDCVII, compendio recognitum el casligalum a* **Sebastiano Heissio** S. J. (Dilingae, 1608, art. 8, de sacrificio missae, p. 71-72) : « Sa- « crificium missae argumentaris folio 183 esse « contra sacramenti eucharistiae institutionem... « Sed tantum abest, ut verbis institutionis « repugnet sacrificium, ut hoc per illa ab ipso « Christo peractum sit. Nam qui semel in ara « crucis cruenta cecidit victima, idem verus « secundum ordinem Melchisedech sacerdos et « pontifex seipsum modo incruento in ultima « coena obtulit, et vere sacrificavit. [*]

3. » Sacrosanctum, fratres dilectissimi, ho- « diema die inchoandae paschae sollemnitatem, « ac salutiferam dominicae immolationis effi- « giem in sacrificio spiritali, Christo offerente, « transfusam, celebrantes » etc. *(Missale Gothicum, missa in coena Domini.* P.L. 72, 265). In sacrificium spiritale dicitur transfusa illa

sacrificium. Nec adeo nisi unum sacrificium perfecit Christus, nec litavit nisi semel ; et pro quanto attenditur sacrificium penes actum sacerdotis, eminet in coena, ubi Christus se ritualiter offert ad mortem ; et pro quanto attenditur penes victimae mactationem, impletur in cruce, ad quam oblatus a seipso Christus morituri.

Ad illusiones vero praecavendas, notanda sunt quinque.

Primum dolandum. Unitas illa ex oblatione eucharistica et immolatione cruenta, non est, neque oportet ut sit unitas in genere rei ; sed profecto est unitas in genere signi ; siquidem est unitas in genere sacrificii, et sacrificium, ut tale, inter signa recensetur : signum exsistens invisibilis internaeque dedicationis. Quemadmodum etiam in sacramento eucharistiae non est forma consecrationis cum speciebus sacramentalibus unum quid in genere rei, sed in genere signi seu sacramenti tantum[1].

Secundum Nolandâm. In genere ipso signi non sunt considerandae illae duae partes ut mere integrantes (quemadmodum sunt corporum partes quantitalivae. vel homogeneae), sed omnino ut constitutivae (quales sunt in corporibus partes essentiae) : quarum una, oblatio scilicet, se habet per modum formae determinaibilis, allera autem, scilicet immolatio, per modum materiae se habet, portans atque subjectans rationem formalem. Sicut enim in eucharistia videmus speciem panis vel vini permanentem determinari ad *esse sacramenialc* (seu significativum ac demonstrativum praesentiae Christi) per formam consecrationis transeuntem, et, accepta inde ratione formali, esse ipsum (ut dicunt) *sacramentum lanium* ; sic in sacrificio Christi passio tota, ad mortem usque, determinatur ad esse *sacrificale* per oblationem eucharisticam Christi, unde, accepta ratione formali, habet ut sit et dicatur sacrificium ipsum redemptionis, in quodam continuo *fieri* decurrens, usquedum, intercedente morte, consistat in *facio esse*[3].

Immo multo strictior quam in exemplo allato, enascitur in sacrificio Christi unitas ambarum partium constitutivarum, ex hoc quod oblatio, incepta in coena, PER TOTAM JAM PASSIONEM PERSEVERAT. Durat enim necessario illa oblatio, quae, semel acta, non retractatur, sed alitur CONTINUIS VOLUNTATIS AC LIBERTATIS ACTIBUS se in externum prodentibus PER TOT TANTASQUE ACTIONES AC VERBA Domini ad mortem usque[1]. Quare nullum

---

sacrificii effigies ; et hoc quidem verissime : spiritale enim est sacrificium, quod non solum interventu Spiritu Sancti efficitur, sed etiam eo ritu celebratur, quo nonnisi credentibus sit adspectabilis veri corpori et sanguinis oblatio vera in supplicium mortis Ob remissionem peccatorum.

1. Noli inde deducere Christum non fuisse hostiam in coena, aut non fuisse sacerdotem in cruce ; sed, ul infra explicabitur, nunquam in Christi sacrificio vacavit oblatione immolatio, aut immolatione oblatio, non solum propter ordinem essentialem unius ad alteram, sed etiam, et multo magis quia in Christi sacrificio numquam fuit sacerdos sine hostia aut hostia sine sacerdote. Fuit ergo Christus in coena hostia, et in cruce sacerdos : propterea quod est sacerdos suae hostiae, et hostia sui sacerdotii.

2. Principium atque paritatem recte enuntiant Salmanticenses his verbis : « Sicut sacra-
« mentum osl unum, non unitate physica, sed
« morali, ideo potest constare rebus salis di-
« versis, ut sunt res et verba : sic sacrificium
« etiam habet similem unitatem per modum-
« cusjusdam entis artificiosi ; et consequenter
« constitui valet ex actibus physice differentibus ; praesertim si unum importet in recto, « et alterum in obliquo, licet unum et alterum « essentialiter » *(De Eucharistiae sacramento,* disp. 13, dub. 2, § 3, n. 29).

3. Non enim terminatum est sacrificium nisi morte. Quare post mortem demum velum templi scissum est (cf. Chrysosl. homil.De *coemeterio et de cruce,* n. 2. P.G. 49, 297) ; nec sine morte consummatum est opus redemptionis, repropitiatio nostra, loederis conclusio, translatioque sacerdotii ; quanquam haec omnia per totam sacrificii durationem, haud minus quam ipsum sacrificium erant *in fleri* : ut in coena constat per eum modum quo Dominus enuntiat (verbis scilicet *de praesente)* et habitudinem corporis ad mortem, cui pro nobis jam traditur, et efficaciam sanguinis in remissionem peccatorum, ad quae jam in praesens delenda efiunditur suo modo.

4. Ante passionem et coenam etiam quodam sensu poterat dici Christus se obtulisse ad mortem ; immo per totam suam vitam, a primo momento quo, ingrediens mundum, dixit : *Hostiam et oblationem noluisti : corpus autem aptasti mihi. Holocautomata non libi placuerunt ; tunc dixi : Eccc venio. (Hebr.* IO**7 et *Ps.* 4O7–'). Sed talis oblatio (praeterquam quod erat plerumque

est momentum quo sacerdos idem qui litavit in coena, non appareat nobis suam hiationem persequens, comprobans ac sanciens, non solum interne, sed etiam externe, per ipsam scilicet effusionem sanguinis.

Unde colliges quam vere dictus sit a Concilio Tridentino Christus se in ara crucis obtulisse cruente (« *in ara crucis semel seipsum cruente oblulil... cujus quidem oblationis cruentae* » etc. D. 940). Quanquam enim non adseripsit Christo Concilium actionem ullam cruentam (omnis enim actio cruenta fuit facta a Judaeis), nec proinde ullum liturgicum ritum perhibet a nostro sacerdote esse usurpatum cruentum (quod utique ut Scripturae ita Patribus et Doctoribus omnibus repugnaret), tamen etiam in cruce dum voluntarie se ostendit Christus persentire dolores et gustare mortem, eo ipso oblationem suam sollemnem, quam incruente in coena celebrarat, cruore jam suae passionis veluti subsignat et confirmat, purpurat atque coronat1.*

Unde etiam vides quam apte Concilium *(ibid.),* missam comparans cum sacrificio dominico pronuntiarit : « *Una enim eadem-que esi hostia, idem nunc offerens sacerdolum ministerio qui se ipsum lunc in cruce oblulil,* sola offerendi ratione diversa, » Etenim inter nostram oblationem et illam Christi intercedit hoc discrimen, quod nostra nulla ex parte est cruental, cruenta autem fuit in cruce oblatio Christi, illo modo qui dictus est. Nec tamen alia fuit oblatio in cruce, alia in coena ; sed una eademque numero : peracta in coena ritualiter, protracta in cnice moraliter ; et hoc totum propter identitatem sacerdotis et hostiae : hostiae scilicet rationalis, cujus voluntas in patiendo constans usque ad mortem, non erat nisi ipsa continuata voluntas sacerdotis in litando fidelis usque in finem3. Praeterea obtulit in coena Christus sine nobis ; nunc autem, in missa, per nos : hineque rursus diversa est ratio offerendi.

Colliges tertio, quam veraciter, si missa comparetur cum coena, Dominus dixerit : *Hoc facile,* scilicet quod ego feci ; idem prorsus, excepta differentia temporum. Coena enim respiciebat immolationem passionis ut futuram ; missa autem eamdem respicit ut praeteritam4. Unde factum est ut

invisibilis, immo primis temporibus occultata materni uteri recessu) non effectiva erat, sed affectiva tantum ; fiebat in proposito, non in re; enuntiabatur verbis *de futuro,* non *de praesente.* Nullus igitur per istiusmodi affectus, verba, aut significationes alias, contrahebatur foedus actuale cum Deo de peccatis repropitiandis, sed inhiabatur tantum et praenuntiabatur. Aliter autem in coena et passione.

1. Quo sensu Doctores supra recitati (Elucid. III) ipsam Eucharistiam dicunt in cruce oblatam, consecratam, et si quid ejusmodi : quia in cruce et de cruce sigillum extremae voluntatis ac libertatis accessit consecrationi quae facta erat corporis in mortem sanguinisque in peccati expiationem. — Haec valet explicatio sermonis Tridentiri, pro quanto censetur Concilium accepisse *oblationem* sensu stricto, ut contradistinctam ab *immolatione* et integra *sacrificatione.* Sin autem malueris Tridentinum usum esse acceptione minus stricta, adeo ut *offerre* sit idem ac *peragere sacrificium* (« cruentum illud «semel in cruce peragendum», 938; «sacrificii « in cruce peracti », 950; «sacrificio in cruce pervado», 951), tunc utique locus nostrae Concilii explicationi jam non est, sicut nec illi quae proxime sequitur. .Manet tamen vera, non solum doctrina quam enuntiamus, sed etiam locutionis ipsius quam exponebamus acceptio strictior.

2. Quanquam enim praesupponitur Christi sacrificium cruentum nostro incruento, tamen nulla immolatio (realis) in sacrificio nosiro peragitur aut procuratur aut spondetur. Immo eo sacrificium nostrum est incruentum, quod praesupponitur ipsi cruenta passionis immolatio unica, sufficiens in aeternum, ut ostendetur ab Elucidatione XIX ad XXII.

3. Christus quanquam incruente obtulit in coena, tamen quia obtulit se immolandum per supplicium crucis, atque in cruce suam oblationem reddendo consummavit, ideo non fecit sacrificium incruentum, sed cruentum (recole diffinitiones cruenti et incruenti sacrificii datas supra, in Elucidatione I). Attamen, dum dicit : *Hoc facile,* bene *instituit* sacrificium incruentum, et nobis *reliquit,* ut loquitur Concilium Tridentinum (D. 938), et potest dici etiam inchoasse, quatenus ipsum ritum sacramentalem dedicavit, quem nos quoties sequimur, tot facimus sacrificia incruenta, quia offerimus hostiam non jam immolandam, sed immolatam pridem, et nunc in glorioso statu victimae ad Deum assumptae perdurantem.

1. Supponitur hic, quod demonstrabitur infra (Elucid. XIX-XXII), missam non esse nisi nostram oblationem recentem antiquae imrnobtionis in passione actae.

coena exspectaret passionem, quam missa praesupponit. Nec proinde absolvebatur statim post consecrationem (et transsubstantiationem) sacrificium in coena litatum, sed decurrebat usquedum Christus moreretur. E contra, statim post consecrationem absolvitur nostrum sacrificium missae : quia praecessit immolatio. Coena igitur et missa differunt inter se sicut oblatio hostiae immolandae et oblatio hostiae immolatae. Nec pro tanto praecellit ullatenus coenae missa, quasi magis completa ex se sola in ratione sacrificii ; siquidem, ut dictum est, quod una exspectabat, altera praesupponit. Praesupponit aliquid missa quod coena non praesupponebat (quia nondum actum erat) ; exspectabat aliquid coena, quod missa non exspectat (quia actum est). Sed utraque, aliter et aliter, pro differentia temporum, habet suum complementum in passionis immolatione[1].

Colliges tandem numericam distinctionem inter sacrificia nostra et sacrificium crucis, minime pugnare cum unitate numerica sacrificii crucis et coenae. Tot enim sunt sacrificia quot sunt sacerdotales oblationes : nec tua oblatio est mea ; nec mea hodierna oblatio est hesterna ; neque ulla ex illis ea est quam fecit noster Summus Sacerdos sine nobis. Oblatio autem ejus fuit una numero, ut dictum est, facta in coena et perfecta in passione.

Tertium Notandum. Quanquam passio mortis cum coena fuit unum sacrificium, tamen non tanta fuit coenae necessitas in ordine ad salutem nostram quanta passionis. Etenim deficiente ritu coenae poterant adhiberi a Domino sexcenti alii ritus, si vellet. Non igitur necessario et absolute (veluti *de juré)* passio mortis alligabatur coenae in genere sacrificii. Sed *de jacto* Dominus adhibuit hunc ritum coenae prae aliis, et sic alligavit coenam passioni suae mortis in genere litationis unius. Minime igitur talem necessitatem ex sese habuit coena qualem passio in oeconomia, semel supposita, nostrae salutis per verum ac proprium dominicae mortis sacrificium procurandae. Unde varios velim distinguas necessitatis gradus. Primo, poterat nostra salus fieri sine redemptione. Secundo poterat fieri redemptio nostra sine sacrificio veri nominis. Tertio, poterat verum et proprium mortis dominicae sacrificium fieri sine coena. Quod factum est accedente coena, hoc ideo est quia placuit[3] nostro Sacerdoti secundum ordinem Melchisedech.

Quartum Notandum. Quanquam formalis pars sacrificii in coena eminet, vindicante sibi cruciatu Christi materialem potissimum, tamen magis habuit sacrificium absolutam suam ac substantialem veritatem in passione mortis quam in ritu coenae. Quod illustratur tribus exemplis.

Primum exemplum petitur ex ipsis corporeis rebus unde ad res morales translata est illa distinctio materiae et formae. In corporibus enim si quaeritur utrumnam ex duobus elementis componentibus potius dicatur esse ipsa substantia, necessario respondetur materiam (supposita tamen informatione) magis proprie et absolute dici substantiam quam formam : siquidem illa se habet per modum subjecti, et subjectum in actu est ipsa substantia. Sic, oblatione praesupposita, passio est proprie et substantialiter atque absolute ipsum sacrificium redemptionis. Nihilominus vero etiam coena potest dici vere sacrificium esse Christi, sacrificium scilicet nostrae redemptionis, pro quanto habet forma ex subjecto ut subsistat.

Alterum exemplum desumitur ex psychologia rationali. Ut norunt sancti Thomae scholares, electio statuitur a sancto praeceptore esse « materialiter » quidem et « substantialiter » in voluntate, « formaliter » tamen in rat.ione (1-2, 13, 1) : eo quod talis actus est utique in voluntate,

1. Immo, sub alio respectu, coenae litatio praecellebat litationi missae in infinitum : eo scilicet modo quo praestat actioni ministeriali opus capitale, et participationis rivulo fons inexhaustus.

2. Cur placuerit, praeter alias rationes forte nobis ignotas, hae satis obviae sunt, quod et epulum sacrificale inde nobis prostabat et cottidiana repetitio litationis salutaris.

sed praesupposita aliqua ordinatione recepta in ipsa voluntate ex ratione. Ubi igitur duorum ordinatio intrinseca ad invicem attenditur, potest aliquid ita esse «materialiter e in uno et α lormaliter» in altero, ut tamen dicendum sit esse « substantialiter » ibi ubi est « materialiter » : si modo formale elementum se habeat praesuppositive. Qui est casus noster in dominico sacrificio. Substantialiter igitur et absolute dicendum est sacrificium ubi est materialiter, id est in passione : non tamen ad exclusionem coenae, in qua etiam attenditur vere sacrificium, pro quanto sacrificium nominat pressius ipsum ritum sacrificalem a liturgo profectum.

Tertium tandem exemplum suppeditat ex *sacramenlo ianlum* eucharistiae : quod substantialiter dicitur esse permanens, ac proinde in speciebus consistere secundum rem, cum tamen formam habeat (secundum doctrinam inferius exponendam) verba elapsa. Sic decurrit sacrificium per integram passionem ad mortem usque, quanquam initiatum est ritu oblativo coenae, qui transiit. Attamen, sicut ipsa verba sunt etiam sacramentum, pro quanto vis illorum demonstrativa inhaeret significationi panis et vini, sic etiam coena est sacrificium, pro quanto vis significativa coenae afficit immolationem passionis modo illo sensibiliter perseverante qui supra est expositus.

Quintum Notandum. Sicut in genere sacrificali, sic in genere morali, potiores apparent, si distinguantur, partes passionis, qua immolari se sivit Christus, quam coenae, qua se consecrabat Deo in mortem. Etenim quanquam in aliis sacrificiis, ubi aliud est sacerdos, aliud hostia, inferius potest apparere opus aut beneficium subjacentis immolationi quam peragentis externum ritum oblativum, tamen in hoc sacrificio quo se sacrificat Christus, plenius elucet operis et beneficii magnitudo in tolerando passionem mortis fortiter quam in passionem offerendo sub symbolo. Quo enim fuit illud difficilius ac laboriosius, eo etiam nobilius fuit exercitium caritatis et signum illustrius : adeo ut ex hoc elemento tolerantiae jam moralem suum valorem maxime mutuetur ac derivet elementum rituale12

Uno verbo : passioni prae coena, potius quam e converso, inhaeret et ratio sacrificalis et valor moralis. Habesque tandem quomodo per modum unius, ordinate tamen, sit de cruce et eucharistia intellegendum apud *Joannem* (131) illud : *Cum dilexissel suos qui erani in mundo, in finem dilexil eos.*

Haec est igitur unitas sacrificii dominici, quam videmur nobis deprehendere ex documentis sive scripti sive traditi verbi Dei supra (ab Elucidatione HI ad VIII) congestis ; maxime vero ex *Epistola ad Hebraeos,* inculcante tam severe unitatem non solum hostiae (ρ.ἰαν Ουσίαν, *Hebr.* 101!), sed et litationis dominicae (οὐδ' ἵνα πολλὰ·/.'.; προσφέρω εαυτόν, 928 ; ἅπαξ προσενεγθεί , 928 ; uxâ γάρ προσφορά τετελείωκεν χτλ, IO14⁋

Quia ergo Deus conjunxit coenam et

1. Hoc tamen in genere morali est coenae insigne (inter alia) quod per ipsam libere contrahebatur obligatio patiendi ac moriendi pro nobis, ut supra (Elucid. VII et VIII) expositum est.

2. Circa unitatem illam oblationis dominicae, ^sponsiones theologorum post-tridentinorum ad Protestantes, facta distinctione inter copiam propitiationis in cruce comparatam, et applicationem in missa veluti partiendam, verum certissime habent ; et secundum hoc vere occurrunt objectioni factae circa missam. Sed in habitudine coenae ad crucem diffinienda locum non habent, ut ex superioribus (Elucid. VI) ostensum est. Praeterea ad ipsam missam quod attinet, nondum videntur plenissimam «afferre lucem, nisi ostendatur unde dualitas ista crucis acjnissae secum patiatur veram unitatem intrinsecam amborum sacrificiorum. Quod si praestetur, tum, lunique demum, quietabitur mens, dum nexum rerum intimum tenet, et intellectum quem quaerebat fides oblinet. Juxta hunc modum plene assentior Cardinali Cienfuegos *{Vila abscondila,* disp. 6, sect. 1, § 2, num. 12. Romae, 1728,p.437)scribenti : «Praedictasolutio « etiamsi veram doctrinam contineat, propo« sitam tamen difficultatem neutiquam declinat, « aut evacuat. » De momento autem atque gravitate difficultatis solvendae scripserat paullo supra (§ I, num. 1, p. 427) idem Eminentissimus theologus : « Assurgit difficultas... implexis« sima, quaeque non tam facile disparet, ut cre« didere nonnulli. Sapienter namque monet « Eximius Doctor, disp. 74, sect. 1, proponens « helerodoxorurn argumentum potissimum, quo

enicem, et inclusit coenae crucem, et coenam cruce consummavit, cavendum nobis est ne dividamus ubi divisio nulla est, sed unitas. *Quod Dena conjqnxit, homo non separetl.*

Hanc doctrinam nuper enuntiavit sermone gravi RevmM D. D. Alexander Mac Donald supralaudatus : « Jesus » Christ instituted His sacrifice at the * Last Supper, and took measures to per- « petuate the institution. There He made » the sacrificial offering of His Body and * Blood, there He bore the part of a Priest « for ever according to the order of Mel- « chisedech... Then the rite being accom- » plished, laying aside His priestly dignity, ı He went forth in His character of pre- X destined Victim, suffered Himself to t he led as a Lamb to the slaughter, and < so finished on Calvary what was begun s in the upper room. He offered as Priest, « and Priest for ever according to the « order of Melchisedech. He suffered as * Victim, as the Lamb that was slain from « the foundation of the world. He was » not yet Victim in act when He made the » offering ; He was less than Priest, yea, « in the strong words of the Prophet, a « worm and no man, when He finished « the sacrifice... True, He was Priest also < on Calvary. Victim also in the upper « room... [But] to speak of what was « uppermost in each case, He was Priest « in the Cenacle and Victim on Calvary. « Therefore He offered His sacrifice truly 0 and literally as Priest forever according s to the order of Melchisedech » *(Th? sacrifice of the New Law,* in *Ecclesiastical Review,* Dec. 1, 1905, vol. 33, p. 629).

Sectio II. — Qualis unitas exsurgat apparentis sacrificii ex pane et vino et sacrificii veri de corpore et sanguine Christi.

Jam rursus praesto est solutio dubii illius quod supra (Elucid. I) propositum erat : possetne in aliquo sacrificio, praeter id quod est *res tantum,* et id quod est *res et signum,* haberi aliquid per modum *signi tantum.* Patet enim in hoc sacrificio Christi, praeter oblationem sui corporis et sanguinis in necem, quae fuit simul *res et signum,* affuisse ex parte specierum sacramentalium panis et vini aliquid in genere *signi lanium* : repraesentatur enim sacrificium corporis et sanguinis Christi sub specie quadam et apparentia sacrificii

« sacrificium Missae, veluli machina quadam • irresislibili invadunt : " Hoc autem fundamentum, « quamvis specie videatur infirmum, • magnum tamen robur sumit ex Epistola Pauli I ad Hebraeos, in qua simili argumento uti « videtur, ut concludat vetera sacrificia fuisse « infirma, quandoquidem post illa omnia neces- • sarium fuit sacrificium crucis. Haec autem « argumentandi ratio, si efficax est, eodem modo - concludit, illud unicum ad consummandam « nostram salutem suffecisse." Summam itaque • difficultatem apprehendit, qui rem profunde « meditatur, quam nec ex alto videt, nec credit, « qui leviter et properanter transit. » — Postmodum (§ 3, num. 17 sq.) vero, absolutis jam argumentis de Missa, maxime ex Coena arguit insufficientiam solutionis illius apud recentiores usitatioris, nisi addatur, inquit, < sacrificium • Crucis et incruentum esse unum numero sim- « pliciter sacrificium, ut nostra sententia con- • tendit » (num. 20, p. 444). Quanquam ubi venit ad illam unitatem assignandam expolienilamque, parum satisfacit auctor.

Circa Istud punctum, recole ea quae sunt notata sub finem Elucidationis VI.

1 Hev"" P. Batiffol insuo libro *Leçons sur lu messe,* qui hodie (10 mart. 1919) primum ad me pervenit, haec optima habet : « Le Christ < est à la fois prêtre et victime : victime, il est « immolé; prêtre, il s'offre en sacrifice... Obla- « lion et immolation se distinguent comme le « prêtre se distingue de la victime, alors même « que prêtre et victime ne sont qu'un. Dans ce « sens, nous dirons que, à la cène, le Christ s'est « offert sans s'immoler *[intellege :* d'une manière « réelle et sanglante], puisque le Christ n'est » mort qu'une fois pour le péché *(Rom.* 610}. < Mais à la cène, il s'est offert... L'oblation de la « cène et l'oblation de la messe ont ceci de com- « mun qu'elles sont l'oblation d'une victime < immolée en un autre point de l'espace et du « temps : à la cène, l'oblation est faite de la vic- « time qui *sera* immolée sur la croix : à la messe « l'oblation est faite de la victime qui *a êti* im- < molée sur Ir croix » (p. 175-180). Le « sacrifice « [de la croix] a été offert par le Christ à la cène • déjà, et nous offrons à notre tour ce sacrifice « à la messe dans la forme où le Christ l'offrit à « la cène et nous a donné le pouvoir de l'offrir > (p. 180-181). Et adnotat auctor scite : « Cette « doctrine a l'avantage d'être la doctrine même « de la liturgie » (p. 180). Quod indubitate verum est, ut amplius constabit ex Elucid. XIX sq.

ex pane et vino : quae est *signum lanium.* In specie igitur sacrificii melchisedeciani Christus se ipsum obtulit.

Cum autem de missa jam, nec de coena ipsa sermo erit, hanc dualitatem indivisam sacrificii apparentis ex pane ac vino et veri sacrificii de corpore et sanguine Christi, sonabunt, omnes paginae nostrorum doclonim et liturgiarum sacrarum. Partes vero significativas panis et vini in sacrificio conflando primus distinxit Justinus, cum scripsit : « Illam quae... eucharistiata est ‹ alimoniam, ex qua sanguis et carnes ‹NOSTRAE PER MUTATIONEM ALUNTUR, « illius incarnati Jesu carnem et sanguinem «esse edocti sumus » *{Apol.* 1, 66. P.G. 6, 428-429). Quo etiam refertur, quod dicuntur ab eo christiani sacrificare « in re- « cordatione alimoniae suae siccae et « liquidae, in qua etiam passionis, quam « pertulit pro eis Filius Dei, memoria «fit › *[Dial.* 117. P.G. 745-748). Aptissime scilicet fuerunt illa duo, ex quibus naturaliter mutatis constat nostra caro et sanguis, electa ad inducendam sacrificio nostro vim significativam respectu carnis et sanguinis Christi in passione necati1. Sicque denotatur congruentia panis et vini ad significandam hostiam propitiatoriam, in carne exsangui et elïuso sanguine constantem. Secutus est suo modo Irenaeus in libro quarto *Adversus Haereses* (17, 5. P.G. 7, 1023), ubi, quomodocumque intellegatur (cf. infra Elucid· XVIII), censendus est in proprietate panis et vini convictuali reposuisse congruentiam sacrificii nostri : quo laudatur Deus, « qui alimenta nobis praestat ». Quae congruentia est panis ac vini -in ordine ad inferendam significationem eucharisticam.

Porro est sacrificium nostrum missae et eucharisticum et propitiatorium. Complent igitur inter se nedum conflictenlur, illae duae congruentiae panis ac vini excogitatae respective a Justino et Irenaeo.

Post illorum tempora, vulgata est in Ecclesia doctrina ista de nostro sacrificio voluti bipartito : reali quantum ad corpus et sanguinem Christi, apparente quantum ad panem et vinum ; quam saeculo xn his verbis, in sua *Epistola de officio missae,* exponebat Isaac de Stella : « Acce- « dit visibilis sacerdos... ad offerendas « visibiles hostias, et de terra terrenas ; « et hoc super altare visibile et mate- « riale, materiali oleo visibiliter conse- « cratum. Et haec omnia quasi foris agun- « tur, dum quae fiunt, et quomodo fiunt, « foris conspiciuntur... Quoniam ergo in « victualibus, sine quibus vita ani- « MALIS NON TRANSIGITUR, PRINCIPALIA « SUNT PANIS ET VINUM, APTE PER EA « VIRTUS VITAE ANIMALIS, DUM OFFERUN- « tur, offertur. Praecipua quippe illius « portio sunt, et totum figurant. Ita- « que quid amplius potest, qui recon- « ciliari appetit Domino suo, quam de « penuria sua totum victum suum offerre, « et sic totam vitam suam mactare ? Sic « igitur in prima actione, dum in pane et « vino totum suum victum offert, totum « quod animaliter vivit, occidit » (P.L. 194, 1892-1893). Haec, ut patet, pertinent ad externam speciem nostri sacrificii, sed nondum attingunt veram internamque veritatem. Quare sequitur apud Isaacum : « Verumtamen altioris opus est consilii. « Totum quod potest, in hac actione servus « facit, sed in toto non satisfacit ; non « potest amplius aliquid, sed hoc totum « non sufficit... Itaque oratione se erigit, « et ad eum qui omnia potest, se convertit, « dicens : *Quam oblationem tu, Deus, in « omnibus,* etc. ... Habens ergo novus « sacerdos, non jam vetus Melchisedech, « ...non de sudore suo, neque de terra,... « sed... de donis et datis divinis, de coelo

1. Haec etiam indigitat Gregorius Nyssenus, dum sic confert inter se incarnationem et eucharistiam : « Illic [in incarnatione] Verbi « gratia sanctificavit corpus cui ex pane erat « PER NUTRITIONEM SUBSTANTIA, ET IPSUM ERAT « quodammodo panis [per vitalem assimilafio- « nem in corpus Verbi conversus] ; hic similiter « panis [eucharistiae] sanctificatur per verbum « Dei et orationem, non eo quidem quod per « nutritionem et potationem proficiat in cor- « pus Verbi, sed statim in corpus Verbi transmu- « latus, secundum quod dictum est a Verbo : « *Hoc est corpus meum.* » *(Or. calech.,* c. 37. P.G. 45, 97).

« coelestem hostiam camis et sanguinis, « offert dicens, non ut prius timide, neque « hostiam servitutis, sed cum exsultatione et laetitia : *Praeclarae majestati « tuae hostiam puram, etc. » (Ibid.,* 1894). En sacrificii salutaris veritatem obductam signis sacrificii melchisedeciani1.

Saeculo xiv, inter Graecos2, Nicolaus Cabasilas integrum caput in sua *Lilurgiae expositione* sic inscribebat : *Quod haec dona Deo offeruntur ianquam vitae humanae primitiae* : « Nos, inquit, tanquam « vitae humanae primitias haec dona Deo « consecramus, ut quae sunt humanum « nutrimentum, per quod corporea vita « constat ; et non constat solum per « nutrimentum vita, sed etiam per ipsum « significatur. » Nec significatur per panem et vinum quaelibet animalis vita, sed proprie humana : « Humanum enim « nutrimentum illud dicimus quod ad « solum hominem pertinet : confectione « autem panis opus habere ut comedat, « et vinum conficere ut bibat, est solius « hominis proprium » *(Lilurgiae expositio,* c. 3. P.G. 150, 377)'. Humana igitur vita Deo dicatur sub illis speciebus : sed quaenam, nisi primo Christi, qui etiam adjectione verborum sacramentalium se intimat morti traditum, et deinde nostra, cujus spiritualis invisibilisque immolatio immolatione sensibili nostrae coelestis hostiae Deo spondetur atque devovetur ?

Saeculo xvi, catholici dogmatis defendendi gratia, canonici Colonienses, in suo adversus Hermannum de Wied, haereticum archiepiscopum, edito *Anlididagmale*\ symbolicas seu significativas partes, quae in nostro sacrificio pani et vino competunt, caute distinxerunt, dum aiunt : « Quod Lutherus pro more suo pessimo « Ecclesiam nequiter et perfide traducit,

1. Secutus Isaacum iere ad verbum coaetaneus vir, Robertas Paululus,sicipsecomprehendil et hostiam quae videtur panis et vini, et hostiam quae creditur sanguinis Christi : « Super visibile altare visibiles hostias « panis et vini offerimus. Et haec omnia « quasi adhuc foris aguntur... Secundum altare, « quod et intus erat et aureum, altare fidei [i. e. « altare invisibile, proindeque credendum] signifleat... Super idem [fidei] altare sacerdos... « offert invisibilem hostiam carnis et sanguinis » (De *officiis eclesiasticis,* 1. 2, c. 26-27. P.L. 177, 427-429).

2. Interim S. Nicephorus Constantinopolilanus 1 insuo *Antirrhelico contra Eusebium,* c.45, § 2. *(Spicii. Solcsm.* 1, 440-441) : « Quae nos « etiam nunc in symbolum offerimus (τπερ... « τ.ροτρέοομιν xr.i σύμδολαν) panem dico et « vinum,... ea mystice et invisibiliter effecta « reapse Christi corpus ac sanguinem recipi- « mus. «

3. Quam sedulo amoveat idem Cabasilas a sacrificio panis et vini omnem intrinsecam absolulumve veritatem, constat aliunde, dum scribit : « Non est panis id quod sacrificatur, sed ipsum « Christi corpus... Immolatio illa, ut in subjecto consideratu, cum non sit in pane, sed « in corpore Christi, nec est nec dicitur sacrifl- « cium panis, sed Agni Dei » *(Lilurgiae expositio,* c. 33. P. G. 150, 440). 1 TΠ11olatio autem de qua loquitur, quam unam in sacrificio nostro agnoscit veram, cruenta est immolatio passionis, ut ex integro capite constat luculentissime.

Parum igitur mihi videtur esse assecutus mentem Cabasilae, cujus profitetur se vestigia premere, Matthaeus Galenus Vestcape llius n suo *De sacrosancto missae sacrificio commentario* (Antverpiae 1574), dum naturalibus substantiis panis et vini tribuit partes verae alicujus hostiae imperfectae quidem atque prolusoriae, transiturae proinde in hostiam succidaneam ac perfectam corporis et sanguinis Christi. Inter elementa scilicet nostri sacrificii computandam censet quamdam caedem, seu immolationem realem, panis et vini: «Age igitur, inquit, panis et vini « hostiam a caede non esse aut permanere sane « immunem doceamus » (op. cit., c. 7, fol. 104). Caedem illam panis videtur in transsubstantiatione reponere, qua desinit esse panis *(ibid.t* fol. 110). Et hoc quidem ideo finxit, quia, cum in definitione sacrificii posuisset quamdam mutationis effectionem, non visus sibi est definitioni satisfacere, nisi mutationem aliquam, seu immolationem, seu caedem, ostenderet recentem ; quam cum nollet Christo affigere .injuriosam, adjudicavit pani, veluti praeambulam hostiae alteri corporis et sanguinis Christi. In quo negotio vix sibi constitit Galenus, oblitus sui principii veluti cardinalis : immolationem in missa non desiderari quidem, neque exsulare a Christo, sed eam esse quae suppeditetur e cruce (vide infra, Elucid. XIX).

4. *Anlididagma, seu Christianae et catholicae religionis per Reverend, et Illusi. Dnos canonicos metropolilanae Ecclesiae Coloniensis propugnatio adversus librum quemdam universis Ordinibus seu Statibus Dioecesis ejusdem, nuper Bonnae Ululo reformationis exhibitum, ac postea (mutatis quibusdam) Consultoriae Deliberationis nomine impressum.* Coloniae 1544. In quo *Anlididagmale* conscribendo potissimas habuit partes Joannes ille Gropper, conservator apud suos catholicae fidei, et creatus deinde a Paulo V S. R. E. cardinalis.

« ac si constitueremus salutem nostram
‹ in pane et vino, et per insensibilium
‹ rerum sacrificia vellemus salutem pro-
« priam operari, impostura et mera so-
• phisticatio est. Istud enim quis cogita-
‹ vit unquam ? Offerimus enim signis
istis visibilibus panis et vini Deo
‹ Patri cum gratiarum actione invisibi-
« LIA ILLA PASSIONIS CHRISTI MYSTERIA »
(fol. LIX, b). Qua cautela adhibita, incul-
pate memorant iidem *[ibid.)* « externum
« illud et significativum panis et vini
‹ sacrificium. »

Ex Scholasticis autem prae ceteris ex-
polivit istud doctrinae punctum Garnis
(De *locis theologicis,* l. 12, c. 12), translata
de sacramento ad sacrificium distinctione
vulgari inter *signum tantum* et *rem et*
signum. Adnotat scilicet « catholicos, si-
‹ cut eucharistiae sacramentum, ita eu-
« charisliae sacrificium duobus modis as-
‹ serere. Est enim *sacramentum tantum.*
‹ hoc est species illae vini et panis exter-
« nae, quae corpus Christi et sanguinem
« continent. Est item *res et sacramentum,*
‹ nempe corpus Christi et sanguis, quae
‹ res interius sub speciebus continentur.
« Similiter etiam in oblatione et missa
« nostra est sacrificium externum spe-
‹ cierum panis et vini;... est et rursus
‹ sacrificium interius corporis et sanguinis
‹ Christi, quod Deo Patri sub speciebus
‹ illis potissimum offerimus. »

Quod si quaeras, quomodo dualitas illa
sacrificii apparentis et veri componatur
cum unitate singulari nostrae hostiae (sane
ex solo corpore ac sanguine dominico
constantis), nec laedat ejus identitatem
cum Agno in cruce (sine ullis utique panis
aut vini tegumentis) immolato : acute tibi
respondet Vasquez, dum, distinctione
facta inter rem, quae offertur, et actionem
qua offertur, ad hanc, non ad illam, re-
vocat et coarctat partes sacrificales panis
et vini : « Pronuntio, inquit, species panis
« et vini... non pertinere essentialiter ad
» rem oblatam,... sed ad ipsam oblatio-
« nem et actionem sacrificandi... Dixi ad
« ipsam oblationem incruentam pertinere,
«nam cum oblatio incruenta tota sit
« posita in significatione ipsa per modum
« actionis,... et ad hanc significationem
« pertineant species, ideo ad ipsam etiam
« immolationem[1] eas pertinere necesse est »
« (In 3 S. disp. 223, c. *4,* n. 43-44).
Enimvero cum species, ut suo loco (Elu-
cid. XLII) exponetur, simul cum verbis
conducant ad transsubstantiationem ope-
randam, qua peragitur oblatio, haud du-
bium est quin ad oblationem constituen-
dam ipsae pertineant.

Haec utique a missa ad coenam trans-
ferri retro possunt ac debent : ut credatur
sub specie melchisedecica sacrificii panis
et vini (= *signum tantum)* acta esse vera
oblatio dominicae camis ad mactationem
sanguinisque ad effusionem (= *res et sig-*
num) ; quo individuo passionis ac coenae
sacrificio significabatur, ut *res tantum,* non
solum Christi interea latria et eucharistia,
sed etiam, ut dictum est supra (Elucid. II),
nostra abalienatio a peccatis : quae rursus
non significabatur tantum,sed etiam age-
batur.

Sectio III. — Qualiter oblatio mortis in coena postulet praesentiam Christi in eucharistia.

Igitur Christus in coena obtulit suam
mortem : id est, dum visus est tractare
panem et vinum, revera sacrificavit cor-
pus sui supplicii et sanguinem suae pas-
sionis.

Quaeri potest fueritne necessaria in tali
sacrificio constituendo praesentia realis
corporis et sanguinis. Nonne enim, semel
posito Christum se in apparente sacrificio
panis et vini voluisse ad mortem offerre,
sufficiebat jam ad propositum praesentia
ipsius panis et vini, symbolice effingentis
mactationem futuram corporis et sanguinis
effusionem ? Quod si obtinet, supervacat
sane corpus et sanguis Domini in obla-

1. *Immolationem* accipit ibi, ut solet, Vasquez eodem sensu ac sacrificationem, seu oblationem immolati (cf. disp. 222, c. 8, n. 66 et 67).

lione sacrificii, quicquid ad participationem deinde conferat.

At nequaquam istud obtinet. Immo nisi vere adfuisset sub speciebus panis et vini corpus et sanguis Christi, nequaquam in coena posset dici oblata mors, aut Christus Deo sacratus in mortem. Etenim sacrificium cum sit *res el signum,* debet ex una quidem parte esse in genere signi1, portendentis scilicet internam nostram dedicationem; ex altera autem parte debet esse in genere *rei,* tanquam quaedam actualis traditio1 ipsius hostiae, quasi ex mea manu in manum Dei transmissae, puta dum altari imponitur (numinis vicario), aut si quid ejusmodi. Igitur si in coena nil tractatum esset praeter panem el vinum, sacrificium nullum esset litatum mortis Christi, nulla esset oblata victimae immolandae caro aut sanguis ; quia tunc non foret actu ipsa hostia Deo exhibita, admota et donata ; sed ad summum figurata3 censeretur quaedam illius oblatio. Quae figuratio rursus dupliciter consistere posset : tunc enim aut verum quoddam sacrificium haberetur panis et vini absolutum, eodem modo relativo se habens ad sacrificium crucis quo se habebant sacrificia veterum : id est ut typus ad antitypum ; aut ne ipso quidem pane aut vino sacrificato, manifestatio demum symbolica fieret venturi sacrificii mortis dominicae. In hoc sane posteriore casu, nulla foret sacrificii ullius oblatio realis et actualis, sed quaedam adumbratio prophetica tantum oblationis futurae. In casu autem illo priore, realis quidem foret oblatio dapum ; at figuralis tantum (ut apud Hebraeos olim) oblatio corporis dominici immolandi sanguinisque effundendi : cujus nulla realitas ante Deum sistitur; nec proinde vere offertur, etsi forte repraesentatur offerenda, mors Christi. Potest utique hostia passionis offerri actualiter et realiter in passionis signo, sed in signo donum non praemonstrante tantum, sed demonstrante praesens. In nullo ergo sacramento offeretur mors Christi, nisi cor ac sanguinis continente veritatem. Alioquin fnistra diceretur sub specie pani corpus pro nobis Deo dari, nisi adesset; frustra diceretur sanguis sub specie vini nos repropitiare, nisi adesset ; frustra in sanguine, frustra in calice diceretur foedus sanciri, nisi calix esset sanguinis. Sed omnia ficte agerentur : ficte Christus offerret seipsum ; ficte proinde Christus repropitiaret, ficte Christus nos Deo confoederaret ; nec veritatem dixisset Veritas — quod absit ! Quare negatores praesentiae realis vix non omnes4 amovent a coena rationem quamlibet sacrificalem, totam rem gestam ad merum symbolum trahentes : sive (ut Jülicher) parabolicam annuntiationem mortis imminentis, sive (ut Spitta) anticipationem aenigmaticam gaudii messianici, aut si quid ejusmodi, commentantur6.

Nos autem cum Ecclesia catholica innixi locutioni Christi, credimus sacrificium : proindeque et praesentiam realem corporis et sanguinis dominici ; quae adeo est necessaria, ut, etiam sublata cogitatione tenus participatione convivali hostiae, nihilominus requireretur ad ipsam intrinsecam substantialemque sacrificii rationem constituendam.

Quare nostri doctores, cum mediaevales, ut Gulielmus Parisiensis, tum posteriores, ut Vasquez, id soliti sunt in missa

1. intellege in genere signi moralis, prodentis nimirum aliquam animi afTeclionem ; non autem necessario in genere signi mystici, typice scilicet repraesentantis quemdam antitypum, ut contingebat sacrificiis veterum respectu sacrificii Christi (cf. Suarez, *De Ineam,* pars 2, in 3 S. 48, 3, commentarius, n. 2).

2. Nec proinde sufficeret ad sacrificium litandum aliqua verbalis (aut scripta) intimatio donationis, qualis in contractibus vulgaribus (praesertim hodiernis) oblinet. Nam, ut saepius notatum est, sacrificium est per prius in genere actionis, non orationis : actione translativa ipsa debet fieri alienatio el mancupatio muneris, ex me ad Deum transmissi, non sermone (orali aut scripto) enuntiari lanium.

3. Sicut figurabatur oblatio corporis et sanguinis Christi per sacrificium Melchisedech el per sacrificia Legis (etiam ab ipso Christo frequentata), sed non efficiebatur.

4. Rarissimas exceptiones videsis apud K. G. Goetz, *Die heutige Abendmahlsfrage* p. 185sq

5. Cf. infra, Elucid. XVI.

defendere, quod nos in coena statuimus : postulari scilicet indole ritus sacrificali praesentiam realem Christi : ita ut hanc probaveris, si semel illam demonstraveris. Haec **Gulielmus Parisiensis**, post recensita quatuor missae beneficia : « Non t enim quemadmodum delirant quidam . haeretici, sufficit. designatio, sive signum, ‹ sive figuratio corporis istius vivifici et i sanguinis preciosi ad ista quatuor pera- ; genda, immo necessario requirunt vivifici panis et vini pra«sentissimam veri- c tatem... Impossibile est per solam et inanem designationem sacrificii placari « iratum, aut reconciliari offensum absque « sacrificii veritate... Alioquin non indi- « geremus nisi figuris vel picturis ad ista quatuor, et pro nihilo laboraretur in missarum solemniis, cum sufficerent pic- ı turae altarium et sacrarum oblationum « ad istas quatuor nominatas utilitates. « Haec autem insania ad hoc eos irrefra- « gabiliter deducit ut pictura diluvii sola » sine veritate mundum submergat, et pictura ignis quo mundus inferior conflagrandus est, jam mundum exurat, et » pictura sola panis pascat et reficiat ; sic ‹ el pictura vini potet et inebriet. Sic « igitur dementia eorum est aperta ut omnino non distinguant, qualiter virtutem et efficaciam signis attribuant et » veritati » (De *sacramento eucharistiae,* c. 4, p. 443).

Similiter **Vasquez** : « Est tamen pri- « mum valde observandum ad sacrificium « commemorativum, quod vere et proprie » sacrificium dicitur, non satis esse, si ‹ solum sit signum nudum mortis alicujus ‹ rei, nullo modo in se continens rem ipsam « cujus mors repraesentatur : sic enim » non diceretur res illa, cujus mors re- ‹ praesentatur, in sacrificium offerri, ne- « que vere commemorativum sacrificium, « quin potius signum tantum el larva ’ sacrificii esset;... verbi causa, si vera « esset sententia haereticorum, qui negant « sub speciebus panis et vini corpus et « sanguinem Christi,... repraesentari qui- te dem posset mors Christi, ut ipsi etiam « haeretici concedunt ; at Christus in « sacrificium non vere et reipsa sed « tantum in figura offerri... diceretur. « *Nam quo* pacto vere et reipsa in sa- « CRIFICUM OFFERRI DICI POTEST ID CIRCA « QUOD ACTIO SACERDOTIS OFFERENTIS « *NON* REIPSA SED TANTUM SIMILITUDI- « NE QUADAM ET IN FIGURA VERSATUR ? » (In 3 S. disp. 222, c. 8, n. 66 et 67). Haec, quae de missa disserit Vasquez, valent similiter de coena : in qua nemo potest admittere veram oblationem sacrificalem corporis et sanguinis Christi, verum dominicae mortis sacrificium, nisi lateat, sub signis passionis, passionis HOSTIA.

Nostris autem diebus lucem non modicam intulit huic quaestioni declaratio collectiva Episcoporum Angliae, vindicantium condemnationem ordinationum anglicanarum : qua parte scilicet sacerdotii proprietatem connectunt quidem cum veritate sacrificii, sacrificii autem veritatem cum praesentia reali. « Such being our « doctrine of the Eucharistic Sacrifice, « its essential dependence on the doctrine « of the Real Objective Presence is mani- « fest. For, if there were no power in the « words of consecration to make the true « Body and Blood of Christ really and ob- « jectively present on the altar, we should « not have on our altars the Victim of « Calvary, and without its victim the « sacrifice could not subsist » (/1 *vindication of the* **Bull** *Aposlolicae Curae* by the Cardinal Archbishop and Bishops of the Province of Westminster. London 1898, n. 12, p. 26). Porro per prius istud censeatur dictum de coena : in qua quomodo deferretur Deo hostia Calvariae, nisi praesens ?

Elucidatio X.

Illustratur illuti historia ac doctrina Concilii Tridentini.

§ 7. Documenta Tridentina.

Cum appellas diffinitionem magisterii ecclesiastici, duobus modis id fieri potest : uno modo, ut vindices tuae sententiae auctoritatem sive pontificiam sive conciliarem ; altero modo, ut nihil tale molitus, arguitive tantum procedas ex principiis diffinitis ad efformandas tuas conclusiones ratione quadam probabili. Hoc altero modo advocabitur in praesente negotio Concilium Tridentinum[1] ; idque dupliciter : primo arguetur ex historia diffinitionis ; secundo, ex diffinitionis tenore.

Sectio I. — Historia diffinitionis.

In deliberationibus Concilii Tridentini, caput I (de institutione missae), in quo de coena agitur, est a permultis episcopis impugnatum, ut videre est sive in *Historia Concilii Tridenlini* cardinalis Pallavicini (l. 18, c. 2 et 9), sive multo fusius in *Aciis Genuinis... Concilii Tridenlini* editis ab Augustino Theiner (t. 2, p. 79 sq.)[2][3]. Qui impugnatores abiere in tres classes : alii nullam volebant fieri diffinitionem conciliarem de coena ; alii nolebant in diffinitione adnecti coenae rationem oblationis seu sacrificii ; alii rationem oblationis propitiatoriae saltem excludebant. Quorum omnium palmare argumentum erat, quod magnam faceresseret difficultatem cum haereticis, si ante sacrificium crucis aliud quodpiam Christo adjudicaretur, praesertim propitiatorium[8]. Supponebant quippe illi omnes coenam cum cruce connumerari tanquam duo sacrificia.

E regione autem stetere qui, istam dualitatem confodientes, toto animo incumberent vindicandae unitati numericae : qua iter tandem pararetur planum ac tutum ad diffinitionem conciliarem constituendam, ut jacet. Quorum igitur opera maximopere factum est ut decretum conderetur.

Habes igitur duas sententias, quarum una parum abfuit quin efformando decreto obstaret, altera inservivit. Quaero utra sit diffinitioni tridentinae cognatior.

En quaedam specimina orationum.

1. Quod eo aequius est, quia constat ex historia Concilium noluisse ut sua diffinitione dirimerentur questiones difficiliores circa coenae oblationem. Apposite Pallavicini: «De Christi oblatione selecti Patres ea digesserant quae communius probabantur, omissis litigiosis, dicentes, sicuti nunc habetur : Redemptorem in coena se obtulisse in sacrificium Patri sub specie panis et vini ; sed quo genere sacrificii haud exprimebant » (*Hist. Cone. Trid.*, l. 18, c. 5, n. 5).

2. Nuperius est edita eadem *Actorum* pars denuo a S. Ehses in compilatione quae inscribitur *Concilium Tridenlinuni. Diariorum, adorum, epistularum, Iraclaluum nova collectio.* Tom. 8, 1919, p. 755-788.

3. Si enim sacrificium propitiatorium Christus litavit praeambulum ad sacrificium crucis, cum non posset illud esse irritum aut imbecille, aut minoris pretii quam crux (eodem scilicet personaliter et immediate offerente utrumque Christo) necesse igitur erat ut illo jam redimerentur homines, pro quibus repropitiandis erat litatum (testante Christo jam effundi hic et nunc sanguinem pro multis in remissionem peccatorum). Prius igitur ad sacrificium redemptionis jam redempti fuissent homines. Quod tamen nemo sentit (*Acta Genuina*, 2, p. 82-96, passim). Item quantam difficultatem persenserint illi ex doctrina apostolica ad Hebraeos : Christum semel obtulisse, nec nisi semel nos per sacrificium repropiliasse, vide locis citatis. Nonnulli utique reponebant : per propitiationem praeviam sacramentalis coenae minime derogari propitiationi alteri crucis, cum omnes actus Christi fuerint pariter meritorii ante crucem. At parum satisfacere videbatur objectoribus responsio : nec mirum ; nam alia est ratio actionis meritoriae, alia sacrificii propitialorii. Per actionem meritoriam, secundum seipsam, nulla pactio fit inter merentem et Deum in favorem tertii ; per sacrificium autem propitiatorium pro aliis, fit talis pactio. Quae nisi sit irrita (quod de Christo cogitare nefas), nequit non tollere debitum ad quod recompensandum ordinabatur. Ordinabatur autem actu, ac de praesente, illa litatio Christi ad satisfaciendum pro multis (id est, pro multitudine hominum expiandorum) in remissionem peccatorum.

Imprimis Episcopus Parisiensis, Eustachius du Bellay, sic dixit : «...Chris-« TUSQUE IN ILLA COENA SEIPSUM OBTU-‹ lit... Non sunt tamen duae oblatio-« nes, sed una cum illa crucis ; nam *t* in coenae oblatione coeperat pati, et « fuit continuata cum illa crucis : fuitque « expiatoria, quia est eadem cum illa *e* crucis › *[Acta Genuina,* t. 2, p. 82). Cui postquam concinuit Episcopus Fesulanus (p. 83), jam Leriensis haec addidit : « Est igitur una hostia et una ‹ OBLATIO ILLA COENAE ET ILLA CRUCIS : « estque utraque indivisibilis[1]» (p. 84). Episcopus autem Calvensis : « Neque alia « oblatio, inquit, est illa coenae et illa cru-« cis # (p. 92). Rursus Episcopus Niochensis : « ... Et hoc [sacrificium in coena lita-« tum sub specie melchisedecica] est idem » cum illo crucis, quod eo tempore ini-« tiatum fuit » *(ibid.).* Antea Panormita-« nus : « Probat Christum se in coena ob-« tulisse... Et tunc coepit se offerre, per-« fecit autem in cruce » (p. 79). Interim vero Vivariensis[2] Campaniensis (p. 86-87), Theanensis (p. 89), Buduensis', etc., similia[3]. His magnam pariem debemus caput illud primum de institutione missae.

Circa originale autem schema quod praecesserat, juvat recolere gravem censuram viri amplissimi Adolphi III (de Schaumburg), archiepiscopi Coloniensis apprime catholici, suffecti in locum Hermanni de Wied apostatae. Is contra quosdam aaronico nescio cui sacerdotio Christi deputantes passionem, ut coenam solam reservarent sacerdotio Melchisedecico, sic doctrinam per saecula traditam de unico Christi sacerdotio defendit ipse, ut ex unitate individua dominicae litationis evinceret valide : « Christus, inquit, quoniam sacerdos erat secundum ordinem Melchisedech, figuras quidem panis et Vini retinuit in sacrificio, sed tamen res illas in res praestantiores et sacrificium potius convertit, et Patri coelesti in coena offerens, sub speciebus istis CORPUS ET SANGUINEM SUUM OBTULIT SUIS MANIBUS IN SACRIFICIUM QUOD IN CRUCE MANIBUS ALIORUM CONSUMMARETUR ET PERAGERETUR... SICUt Sacerdotium Melchisedech Christi divinissimum sacerdotium adumbrabat, ita et ejusdem [Melchisedech] edibile et frangibile panis et vini sacrificium, Christi sacrificium divinissimum, quod in cruce atterebatur sed non consumebatur, a nobis vero in sacramento editur, significabat... Venerat hora ejus qua traderetur in manus peccatorum et transiret ex hoc mundo ad Patrem. Illa itaque HORA CUM JAM ADESSET, SE OBTULIT Patri suis manibus ; mali vero quibus tradebatur, ab eo tundendo, atterendo, flagellando et crucifigendo non cessabant, DONEC SACRIFICIUM QUOD IN PANE ET VINO OFFEREBATUR, IN CRUCE CONsummassent... Cui sententiae concordant omnes Scripturae et Patres, qui « a sacrificio coenae sacrificium crucis « est quae lacta est in coena, et quae in cruce » *(Acia Genuina,* 1,612). Item Jacobus Ferrusius : «[Coena] fuit verum sacrificium respectu « ad mortem quae instabat et postea sequuta « est in cruce · (p. 623). Ex episcopis notatu dignissimus est CÙodiensis, in sua refutatione Bituntini. Bituntinus negaverat « Christum in • coena obtulisse seipsum, quia alias gratis [i. e. « frustra] mortuus esset, quia illud [coenae sacri-■ flcium] suffecisset ad reconciliandum nos Deo » (p. 640). Solvit Clodiensis objectionem hoc uno asserto : « idem esse illud coenae [sacrificium] et « illud crucis >(p. 641) : unde non sequitur otiosam fuisse mortem Christi ; siquidem ambo non fuerunt nisi unum sacrificium.

v\0rP?s'lain in Congregatione Generali, ante XX Sessionem, die 14° januarii 1552 *(Acia Genuina,* 1, 645).

1. Innitebatur expresse Episcopus Leriensis testimonio supra (Elucid. VII) recitato S. Thomae (3 S.83,5, 3m), computantis coenam inter paries passionis lanquam numero tertiam. Praemiserotque : « Fuit propiViatorium [sacri-« flcium coenae] per modum hostiae oblatae in « cruce. »

2. « Christus seipsum obtulit in coena expia-« tivo modo ; est enim una eadem hostia, et « unum et idem sacrificium cum illo crucis · (p. 85).

3. « Christusque se obtulit in coena : quae ■ oblatio eadem fuit cum illa crucis › (p. 90).

4. Decem ante annis, inter XIV et XV sessionem, praecucurrerant theologi ac episcopi nonnulli. Inter theologos Franciscus Sonnius: • Christus coepit tunc offerre in coena, et in i cruce consummavit... Una el eadem oblatio

« non separant, sed eidem includunt eo « modo quo ei poterat includi, hoc est ‹ modo incruento ; quo tamen modo NON « ERAT ALIUD QUAM IPSISSIMUM ILLUD SA- « CRIFICIUM, QUOD JAM OFFEREBATUR,... « donec consummaretur. Quae cum sit « verissima et catholica sententia, vi- ‹ dentur nobis pauca quaedam doctrinae ‹ verba, quae possent in diversam sen- » tentiam trahi, mutanda esse » (Le Plat, *Monumentorum... Concilii Tridenlini,* t. 4, p. 408-409 ; cf. fusiora in eumdem sensum, p. 410-412). Verba autem quae Coloniensi displicebant, haec erant : « Christus in cruce perfunctus sacerdotio Aaron », etc. : quae, obtemperantibus Patribus saluberrimae sui collegae monitioni, sunt ex schemate deleta1.

Non igitur solum inservivit doctrina de unitate litationis dominicae commendando decreto Tridentino, sed etiam schemati vitioso emendando.

Sectio IL — Tenor diffinitionis.

Concilium aliquam adseruit unitatem inter missam et crucem his verbis : « Una « enim eademque est hostia, idem nunc • offerens sacerdotum ministerio, qui se • ipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi » ratione diversa. ›' Quanquam scilicet sacrificia multiplicantur multiplicatis oblationibus, tamen inter crucem et missam servatur vera quaedem unitas ratione hostiae quae offertur.

Jam vero aut ipsa hostia crucis, omnino in quantum talis, intellegitur offerri Deo in missa (ad modum qui amplius infra, in Elucid. XIX-XX, exponetur) : et tunc clarescit omnino illa unitas quae a Concilio defenditur.

Aut nova quapiam immolatione affectus reali Christus offerri intellegetur (ut mos est apud plerosque modernos) ; aut tandem expers cujusvis conditionis immolatitiae intrinsecae, sive antiquae sive recentis, ut paucis (quanquam egregiis) visum est. Jam vero in hoc ultimo casu, ut infra (Elucid. XXIV) disputabitur, interire videtur sacrificii realitas, deficiente veritate hostiae, siquidem corpus et sanguis Christi nihil immolatitii jam sonant nisi extrinsecum, penes symbola. Casu autem proxime superiore, utique non interit sacrificii veritas, iinmo exaggeratur; sed jam difficile perspicitur quomodo servetur illaesa illa unitas quae a Concilio inter sacrificium crucis et sacrificium missae diffinitur, *sola offerendi ralione diversa*2. Non sola differt offerendi ratio, ubi differt et immolatio : quam ponis aliam fuisse in cruce, aliam nunc (nec numero tantum, sed et specie aliam) in missa fieri3.

Jam vero ex missa retro ad coenam argumentari fas est. Si enim in missa Christus offertur ut immolatus in cruce, debuit in coena offerri ut in cruce immolandus. Si nos offerimus mortem Christi anteactam, debuit Christus (ut nos contendimus) offerre suam mortem imminentem. Nequit unum in missa praedicari, nisi et alterum quoad coenam concludatur. Nisi igitur nobiscum sentias in coena, minus videberis Concilio quoad missam ℭonsentire

Consentiebat perbelle ille qui paullo

1. Jam nonnulli Patres praeierant Coloniensi in reprobando ordine Christi aaronico ; sed nullus ita efficaciter.

2. Quomodo diversa sil in utroque *ratio a/ferendi,* etiam juxta acceptionem maxime literalem Decreti, expositum est supra (Elucid. IX).

3. Necesse igitur videtur ut excludatur a missa sacrificium absolutum, id est, tale quod, etiam seclusa cruce, omnia in se integraret elementa sacrificiorum ; et ponatur missa esse non solummodo sacrificium relativum ad crucem (omnia enim sacrificia veteris Legis erant relativa ad crucem, quam repraesentabant venturam, et tamen erant absoluta), sed etiam atque omnino sacrificium essentialiter relativum, id est tale quoc seorsim a cruce nullum ioret sacrificium. — Sed (rursus dico) haec nostra ex tenore Decroli illatio pro tanto valere existimanda est, pro quanto Synodus acceptione stricta vocabuli *oblatio* usa esse censebitur (recole adnotata superius in Elucid. IX). Quod si latam et vagam fuisse acceptionem opinaberis, utique effugies nostram conclusionem. At ipse videas sitae tuta satis ista sermonis Tridenlini exegesis minus literalis. Et praesertim caveas ne strictiorem, semel a te desertam, nobis unquam opponas.

4. Alia via, videtur sibi Cardinalis Cieniue-

prius quam ederetur Concilii becrelum, jam scripserat : « Mis-ir sacrificium, si « rem omnem aeque perpendimus, e>t • revera dominicae passionis et illius « cruenti sacr if ic ii, quod in m e ppo « nobis est oblatum, .«ancta quidem el viva « repraesentatio atque simul incr I enta et - efficax oblatio B Petrus Gani-

gos pesse ex doctrina conciliari deducere unitatem nunwneam «acritkii cocum ac pux-ooa» : ▮ Sacerdotium, inquit, per quod contkiendum * erat a Christe f»omino saerttkium Cruci-, - talia era! naturae el ordtms juxta Concilium, * ut morte extinguendum non foret : Duci *tamtn* * *ptr rrxirttiti* «oeerdoliU/R *eius extinjuendwn* non « *erat* etc. Extingueretur autem secundum ordinem aut ritum «ecundum quem confecisset sius. Opus *calf<hi-di<tun,* ‹!‹▮ sinminentis, ‹(. 7' Qui ouletii ha»· arrip-d, impluite tradidit : roenam, pro divtmit.il*e* tempo nun et re.·»pert num, fuisse oblationem incruentam ementi sacri lirii, quod in paisione el crure erat Chn-tus caiisummii turus.

cruentum », si foret diversum ub illo sacerdotium -ecundum ordinem Melchisedech in pane et vino eucharistico (f//a *abuundila,* disp t>, ••et ?. 3 i. Romae, 172S, p. 450). Non neganda forte est vi- omnis illius reeur-ii-. ad sermonem Tridentinum. Attamen vereor ne- ullr? fas prematur connexio sententiarum logica, ac proinde urgeatur adserli sacerdotii unitas identitasve omnimoda plus quam per se exigit diltlnltlo.

Elucidatio XI.

Non sine ralione congrua valde Christus in coena factus est particeps cibi atque potus eucharistici.

CAPUT IV.

DE CIBATIONE CHRISTI EUCHARISTICA.

§ 1. Testimonia.

Christus sumpsitne ipse eucharistiam? Multi recentiores negant ; at veteres mirabili consensu affirmavere. Et primo quidem ex Scriptura, quidquid in contrarium asserat sive **Knabenbauer** *{In Matth.*, t. 2, p. 437, et *In Mare.*, p. 378) sive **Berning** (op cit., p. 87 et 119), nihil obstat[1] quominus illud fecisse censeatur Christus, ut ex protestant]bus confitetur **Goguel** *{L'Eucharistie des origines à Justin, martyr,* p. 80-81).

Immo videtur ex ipsa Scriptura suaderi Christi concoenatio, et quidem dupliciter.

Primo quidem, ex usu qui apud Judaeos vigebat, ut in coena paschali paterfamilias praegustaret calices antequam aliis traderet potandos (**Goguel**, loc. cit.).

Secundo, ex verbis quibus post coenam[2] Christus, apud *Matthaeum.* 2629 et *Marcum* 1428, negat se bibiturum amplius de genimine vitis usquedum bibat illud novum in regno Dei. Quorum ultimorum verborum sensus est anagogicus. Sicut enim prior ille calix communis praefigurabat novum pascha in sanguine Christi regnumque Dei in terris instaurandum *{Luc.* 2218), sic ipse calix coenae eucharisticus pignus fuit consummandi regni Dei in caelis communionisque cum Christo fruendae in gloria, sine velo vel fidei vel sacramenti ; cum Christus, ipse princeps inter fratres, nobiscum compotabit torrentes voluptatis Dei et epulabitur in bonis ejus, secundum illud *Lucae* 2229-30 : *Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo.* Dum igitur Christus se negat amplius bibiturum de calice eucharistiae, fatetur aut certe innuit se bibisse.

Sed maxime sententia affirmans fulget lumine traditionis. Etenim cum nullum adversarium habeat (quem norim) ex sanctis Patribus, habet praeterea patronos plurimos inter Latinos et inter Graecos et inter Syros.

In affirmatione explicita praeit omnibus **Irenaeus** in quinto adversus haereses. Christus, inquit, « ad passionem veniens, « ut evangelizaret Abrahae (et iis qui cum « eo) apertionem haereditatis, cum gratias « egisset, tenens calicem, et bibisset ab « eo, et dedisset discipulis, dicebat eis : « *Bibile ex eo omnes. Hic est sanguis meus* » *{Adv. Haer.* 5, 33, 1. **P.G.** 7, 1212).

Irenaei discipulus, **Hippolytus**[3], con-

1. Si quid non asseritur, non eo ipso negatur. Multa enim non expresse asseruntur, quae tamen tacite innuuntur. Alia vero, ne implicite quidem posita, mullum abest quin pro tanto excludantur.

2. Quod vero hic supponitur monitio Christi iterata post eucharisticam coenam iisdem fere verbis quibus ante praecesserat, quanquam sensu diverso, illud non magnam faciet difficultatem cogitanti : 1°) sensum quamvis diversum, non esse disparatum ; immo superponi unam monitionem alteri, sicut typo antitypum. Ad cujus intellectum facit non parum verborum geminatio. 2°) Hujusmodi geminationes pertinere maxime ad sollemnitatem amplitudinemque styli liturgici : quo hic utitur Christus, sicut apud Joannem in sermone post coenam habito et potissimum in oratione sacerdotali duplicatis locutionibus referta.

3. Cujus verba refert *Chronicon paschale,* P.G.

Ira -Asianos, seu quarlodecimanos catholicos, defendens usum romanum, negat in nocte coenae esse manducatum a Domino agnum legalem. Censebatur *igitur* ab Hippolyto Dominus manducasse coenam sacramentalem : siquidem legalis illa excluditur, et tamen (inquit iste) ‹ coenam... coenavit ». Immo de hac jam una potuit, in sententia Hippolyti, dixisse Christus *[Luc.* 2215) : *Desiderio desideravi* hoc pascha *manducare oobiscum antequam patiar. Et reapse* testatur Dionysius Bar Salibil Hippolytum voluisse ut, in illo dicto, pascha a Christo intellegeretur non legale, seu figurativum, sed verum, in passione adimplendum, praelibandumque in eucharistia. Nuntiavit ergo secundum Hippolytum Christus, fore ut ipse manducaret eucharistiam.

Non minus diserte quam Hippolytus, Eusebius Caesariensis in eucharisticum passionis dominicae pascha coenandum flectit, apud *Lucam* 221·, Christi desiderium : « Nam prisca illa vel potius « antiquata, quae cum Judaeis manducabat, non erant desiderabilia : novum

92. 80 ; « Quomodo neque initio neque in fine ‹ mentitus sit [Christus], evidens est. Quoniam « qui dudum praedixerat : *Jam non manducabo ‹ pascha,* convenienter coenam quidem coenavit « ante pascha, pascha autem non manducavit, • sed passus est. Non enim [pascha] erat tempus cibationis ejus. » Si putaveris coenam hic assignari neque legalem (quam excludit Hippolytus) neque sacramentalem (quam nos intellegimus), parum salsam facis assertionem Hippolyti : convenienter (εικιτω) Christum coenasse coenam ante Pascha illud suae mortis quod passus est. Non enim, si in communi coena insistas, quicquam convenientius deprehenditur in ultima coena coenanda quam in paenultima aut anteriore ulla. Ceterum, argumentum alterum ex *Luc.* 2215 est (quantum ad mentem Hippolyti explicandam) indeclinabile.

1. In *Commentario ad euangelium Matthaei* atque in opere *De feria quinta majore* [vel de paschale] *et de institutione eucharistiae* (R. 2, 297). En verba Hippolyti super illum versiculum Lucae : ‹ Passionem suam designabat, ad cujus « similitudinem accepit panem et fregit, pridie « quam pateretur, docens eos ne cum Judaeis • agnum immolarent et comederent. Ipse enim » erat qui tanquam agnus pro ipsis mactandus • erat ea die quam prophetae de eo praedi- ‹ xerant. › Hippolyto adnumerat Dionysius Bar Salibi duos interpretationis ejusdem auctores Syros (a quibus tamen quoad omissionem paschae legalis dissentit ipse, nec mirum : cum syriacae liturgiae in celebrationem paschae legalis asserendam conspirent ; inter quas, Dionysio antiquiores, videsis Liturgiam Dioscori, Liturgiam Philoxeni 1, Liturgiam Philoxeni II, Lilurgiam Mosis Bar-Kepha. R. 2, 288 ; 290 ; 312; 393 ; cf. B. LV11I-LIX).

Acccnsendus per omnia Hippolyto est Joannes Philopo nue, scribens :‹ Non typicum ac « legale pascha veteris testamenti Christus cum « discipulis in mystica coena manducavit, sed ‹ proprium ac verum novi testamenti. » Rursusque : « Si novi testamenti fuit [pascha] illud • quod dabatur discipulis, profecto et de hoc • dicebat Dominus : *Desiderio desideravi hoc « pascha manducare vobiscum. antequam patiar* » *(Disputatio de paschale,* cd. B. Cordent S. J., Vindob. 1630, p. 298-299 et 292. cf. p. 291). Similiterque Graecus quidam anonymus, quem recenset Photius in sua *Bibliotheca* (cod. 115. P.G. 103, 392) dicentem (remoto agno legali) Christum nullam aliam in coenaculo edisse coenamnisi sacramentalem. Idem asserit-Meletius ille qui refertur auctor Epistulae cujusdam ps. damascenicae (P.G. 95, 395). Idem rursus legitur in quodam opusculo ps. athanasiano *De Azymis* (P.G. 26, 1329). De cognatione illorum duorum opusculorum videsis R. S. R., Oct. Déc. 1916, p. 472.

Alii nonnulli,cibationem Christi eucharisticam non explicite jam tradentes, tamen implicite admittunt, qua parte, sicut superiores, removent a Christo manducationem agni paschalis. Oportuit enim ut Christus secundum eos concupisceret (apud *Lucam* 2215) manducare pascha in propria sua carne et cruore. Ita ante Hippolytum atque Irenaeum, sanctus Claudius Apollinaris, Hierapolensis episcopus, in quodam suo libro de Paschale, cujus verba citantur in *Chronico paschali* (loc. cit.). Post Hippolytum vero Clemens Alexandrinus, etiam in suo libro de Paschale, citato ibidem (coi. 81 : non sicut« su- • perioribus annis manducavit pascha [typicum] * a Judaeis immolatum » Dominus, cum « ipse « esset pascha, agnus Dei,sicut ovis ad occisionem ‹ ductus », ‹ ipse cum pascha esset, immolatus « a Judaeis». Petrus deinde Alexandrinus martyr, ibidem allegatus (coi. 77) ; cujus opusculum, inscriptum *De eo quod recte Judaei decimam quartam primi mensis lunae statuerint,* videtur Petavius *(De doctrina,* 1. 12, c. 15, Antverpiae 1703, t. 3, 240-241) habuisse prae manibus integrum 1 Postea in idem conspirant alter quidam anonymus Graecus relatus a Photio in *Bibliotheca* (cod. 116, coi. 393), et auctor *Chronici paschalis* (loc. cit.) ; aliique deinceps Graeci permulti in sua cum Latinis disceptatione de fermentato et azymo: v. g. Petrus Antiochenus, *Epist.ad archiep. Gradensem.* n. 13sq. ; *Ep. ad Michael. Caerul.* n. 22. P.G. 120, 768 sq. ; 813. Idem defenderunt impugnatores Armenorum, utputa Isaaeus, *Invectiva I contra Armenos.o.* 7, § 3, et *Invectiva II contra Armento,* c. 10. P.G. 132, 1177-1180 et 1225.

• autem mysterium Novi sui Foederis, ‹ quod suis discipulis tradebat, merito • erat ipsi desiderabile » *{De solemnilale paschali,* 5. P.G. 24, 700).

Chrysostomus non tam judicandus est probasse factum ex principiis necessariis, quam aliunde notum illustrasse ratione probabili, dum scribit : « Et ipse « quoque ex illo bibit·. Ne enim haec audi- ı entes dicerent : Quid ergo ? sanguinemne « bibimus, et carnem manducamus ? et « turbarentur (nam cum hac de re verba ‹ faceret, de ipsis verbis multi oftensi sunt), « ne itaque tunc turbarentur, primus ipse « hoc facit, ut illos ad mysteriorum parti- ‹ cipationem tranquillo animo subeundam « induceret. Ideo ergo suum ipse sangui- « nem bibit y *{In Mallh.,* hom. 82, n. 1. P. G. 58, 739).

Hesychius etiam, typice de Christo interpretans illud *{Lev.* 823-24) : *De sanguine reliquum fudit super altare per circuitum* : « Quod et Christum, inquit, fe- « cisse invenimus ; bibens enim ipse et « apostolis bibere dans, tunc intelligibilem « sanguinem super altare, videlicet suum «corpus, effudit » (P.G. 93, 883)x.

Ps. Dionysius in *Ecclesiastica Hierarchia* (c. 3, n. 3, § 1. P.G. 3, 428) Judam vocat α eum qui cum Domino sacra « animo nec pio nec concordi concoe- - naverat. » Unde ejus apparet opinio : cum Juda Dominum etiam coenasse in sacramento.

In eadem sententia est atque Hippolytus sanctus Eutychius Constantinopolitanus, scribens in opusculo *De paschale et sacrosancta eucharistia* (P.G. δβιιιδ, 2393) : *a* Coena illa mystica est de « qua apud Lucam dicit Dominus : *Desi- « derio desideravi hoc Pascha manducare « vobiscum antequam patiar.* Igitur ante « passionem Pascha manducavit, mysti- « cum scilicet, n

Theophylaetus- vero de calice eucharistico haec habet *{In Mallh.* 26”. P.G. 123. 445) : « Sumpto poculo [Christus] « renuntiat deinceps corporali potioni. »

Euthymius autem Zigabenus ulterius et de eucharistico pane : « Quod si « poculum participavit, utique et panem » *{In Mallh.* P.G. 129, 669).

Similiter ex Syris praestantissimi invocari possunt. Aphraates, cujus verba jam audivimus supra (Elucid. III) dicentis : « Corpus suum manducavit et « bibit suum sanguinem. » S. Ephraem, cujus testimonium recitat in sua *Expositione lilurgiae* Dionysius Bar Salibi2: « Mar Ephrem dicit : manducaverunt dis- α cipuli corpus ejus, et ipse cum eis man- « ducavit ; biberunt sanguinem ejus, et α ipse cum eis bibit. » *{Exp. Iit.,* c. 12. C. S. C. 0. t. 93, p. 74).

Latinorum agmen ducit Tertullianus, dum Marcionis errorem, Creatorem a Patre dividentis, ex eo convellit quod Christus panem in suum corpus consecravit, cum Pascha manducare voluit ; quod non manducavit sane ut alienum, id est ex bonis alius cujuspiam creatoris confectum, sed utique ut suum : unde suum Patrem demonstrat esse creatorem panis : « Professus itaque se concupiscentia con- « cupisse edere Pascha ut suum (indig- ((num enim ut quid alienum concupisce- α ret Deus), acceptum panem et distribu- α tum discipulis, corpus illum suum fecit, « *Hoc esi corpus meum* dicendo3 » (4 *Adv. Mare.* 40. P.L. 2, 460).

Sequitur Cyprianus scribens : « Nec α nos sanguinem Christi possemus bibere, ((nisi Christus... calicem prior biberet, « in quo credentibus propinaret y *{Ep.* 63,

1. Conferantur illa quae habet idem slatim post recitatos versiculos 22-26 ejusdem capitis octavi (col. 882 A) : * Pascha mysticum quod Christus cum discipulis comedit... ›

2. Ex sua secla monophysitica adducit ipse in eumdemsensum Jacobum Edessenum (f 708),Cyriacum Antiochenum (f 817), Mosen Bar-Kepha (t 903) ; quibus assentit ipse *(ibid.* e‘ cap. 18, p. 96). Verba Cyriaci aut Mosis Bar-Kepha non (sicut Ephraomi aut Jacobi Edesseni) recitat noster Dionysius. Sed nuper est edita atque anglice versa ab R. H. Connolly et H. W. Codrington Mosis Bar Kepha *Explanatio Mysteriorum oblationis (Tivo Commentaries on the Jacobite Liturgy,...* Texts and English Translation Oxford, 1913), ubi et verba Mosis reperiunlur et allegantur verba Cyriaci (vid. p. 53 et 55).

3. Cf. supra, Elucid. IV.

n. 7. P.L. *4*, 379). Quod quam vere sit dictum, inferius constabit.

Accedit **Hilarius**, cujus mens inde innotescit quod a participatione eucharistiae removens Judam dicit : « Neque sane « bibere cum Domino poterat, qui non erat « bibiturus in regno : cum universos tunc « bibentes ex vilis istius fructu bibituros « secum postea polliceretur » *(Commentarius in Matthaeum,* cap. 30, n. 2. P.L. 9,1065). Quod si alii » cum Domino s tunc biberunt, bibit ipse Dominus : qui nisi biberet, non cum eo bibere quis dici posset.

Hieronymus quidem non adeo fidenter est advocandus[1] in *Epistula* 120, c. 2 (P.L. 22, 986), ubi explicans monitionem Domini *(Maith.* 26[23]) : fore ut jam non biberet de genimine vitis nisi nobiscum in regno Dei, scribit : « Ipse conviva et convivium; « ipse comedens et qui comeditur. » Sunt nimirum haec verba intellegenda non de manducante eucharistiam Christo in coena cum discipulis, sed utique nobiscum in Ecclesia, quatenus : et nos, implentes praecepta Dei, eodem cibo utamur quo Christus, cujus cibus est ut faciat voluntatem Patris ; et ipse Christus, caput nostrum, censeatur per nos in Ecclesia comedere cibum eucharisticum[2].

Quae interpretatio evidentior sane fiet, si ad **Origenis** *Commentarium in Malihaeum*[3] respexerimus, unde tacite Hie-

1. Ut fecerunt mediaevales passim : v. g. sanctus Thomas, 3 S. 81, 1, *sed contra.*

2. En locum : « Quomodo accipiendum sit « illud Salvatoris apud Matthaeum : *Dico autem « vobis : non bibam amodo de hoc genimine vitis, « usque in diem illum, quo bibam illud novum « vobiscum in regno Patris mei.* Ex hoc loco qui« dam mille annorum fabulam struunt, in quibus « Christum regnaturum corporaliter esse con« tendunt, et bibiturum vinum, quod ex illo « tempore usque ad consummationem mundi « non biberit. Nos autem audiamus panem, « quem fregit Dominus, deditque discipulis « suis, esse corpus Domini Salvatoris, ipso « dicente ad eos : *Accipite, et comedite, hoc est « corpus meum* ; et calicem illum esse de quo « iterum locutus est : *Bibite ex hoc omnes : hic « est enim sanguis meus novi Testamenti, qui « pro multis effundetur...* Si ergo panis qui de « coelo descendit, corpus est Domiui ; et vinum, « quod discipulis dedit, sanguis illius est, novi « Testamenti, qui pro mullis effusus est in re« missionem peccatorum : Judaicas fabulas « repellamus, et ascendamus cum Domino « coenaculum magnum, stratum atque munda« tum, el accipiamus ab eo sursum calicem novi « Testamenti ; ibique cum eo Pascha celebrantes, « inebriemur ab eo vino sobrietatis : *non enim « est regnum Dei cibus el polus, sed justitia et « gaudium el pax in Spiritu Sancto* ; nec Moyses « dedit nobis panem verum, sed Dominus Jesus, « ipse conviva el convivium, ipse comedens et « qui comeditur. Illius bibimus sanguinem, « et sine ipso potare non possumus, et quo« tidie in sacrificiis ejus de genimine vitis verae... « rubentia musta calcamus, el novum ex his « vinum bibimus de regno Patris... Hunc panem « et Jacob patriarcha comedere cupiebat, dicens: « *Si fuerit Dominus Deus mecum, et dederit « mihi panem ad vescendum, et vestimentum ad « operiendum* ; quotquot enim in Christo baptiza« mur, Christum induimus, et panem comedimus « angelorum, et audimus Deum praedicantem : « *Meus cibus esi ul faciam voluntatem ejus « qui me misit Patris, ut impleam opus ejus.* « Factamus igitur voluntatem ejus, qui « misit nos Patris, ut impleamus opus ejus; « et Christus nobiscum bibet in regno « Ecclesiae sanguinem suum. »

3. En verba Origenis : « Non est regnum Dei « escaet potus his qui exhibuerunt se dignos pane « coelesti et pane angelorum et esco illa de qua « dicit Salvator : *Mea esca est ut faciam voluntalem ejus qui me misit et perficiam opus ejus.* « Quoniam autem in regno Dei manducabimus « et bibemus, ex multis locis Scripturarum est « demonstrare, praecipue ex eo quod scriptum « est : *Beatus qui manducaverit panem in regno « Dei.* Ergo implebitur in regno Dei hoc pascha, « et manducabit eum Jesus cum discipulis suis « et bibet... Quomodo autem dat Deus panem, « significat et Jacob dicens : *Si fuerit Dominus « meus mecum, el dederit mihi panem ad manducandum, el vestimentum ad vestiendum, omnia « quaecumque mihi, Domine, dederis, decimam « decimabo tibi.* Item scriptum est in evangelio « secundum Joannem : *Non Moyses dedit vobis « panem, sed Pater meus dat vobis panem de coelo « verum...* Nunc quidem nondum impletum [pas« cha], tunc autem impletum, cum nos praeparati « fuerimus ad capiendum pascha plenum, quod « venit ut impleat qui *non venit solvere legem, sed « adimplere; et* nunc quidem implere *quasi per « speculum in aenigmate* impletionis : *tunc autem « facie in faciem* implere, cum venerit quod per« fectum est. Si ergo et nos volumus panem « benedictionis accipere ab Jesu, qui consuetus « est eum dare, eamus in civitatem in domum « cujusdam, ubi facit Jesus pascha cum disci« pulis suis, praeparantibus ipsum notis ipsius, « el ascendamus ad superiorem partem domus « magnam et stratam, et praeparatam, ubi « accipiens a Patre calicem et gratias aerens, dat « eis qui cum ipso ascenderint, dicens : *Bibite, « quia hic est sanguis meus novi testamenti,* qui « et bibitur el effunditur : bibitur quidem a « discipulis, effunditur autem in remissionem « peccatorum commissorum ab eis a quibus

ronynuis commentarium suum accepit *

Ceterum eo ipso quod interventus ille Christi, veluti potantis nobiscum spiritualiter in missa, exhibetur sub specie ac veluti imagine compotantis nobis in coenaculo, nescio annon suadeatur certe : esse ab Hieronymo et ab Origene creditum Christum bibisse de calice eucharistico cum concoenantibus sibi discipulis.'

Nec dubitatione caret auctoritas Augustini ex libro *De doctrina chrisliana,* c. 3, n. 4 (P.L. 34, 37) : « Sacramento • corporis sui praegustato significavit i quod voluit » ; ubi fortasse pro « praegustato2 » legendum est « per gustatum » (intellege : discipulorum coenanlium). At alio loco videtur sanctus Doctor aliquid ad rem habere, cum super illud *Psalmi* 6822 *Dederunt in escam meam fel,* sic perorat : n Non ipsum quod dederunt esca erat, a potus enim erat ; sed in escam dederunt : « quia jam Dominus escam acceperat, et « in ipsam injectum est fel. Acceperat α autem ipse escam suavem, quando « pascha manducavit cum discipulis suis : « ibi sacramentum sui corporis demons- « travit. In hanc escam tam suavem, tam « dulcem unitatis Ghristi, quam commen- « dat Apostolus, dicens : *Quia unus panis,* α *unum corpus mulli sumus, m* hanc escam

« bibitur et effunditur. Si autem quaeris quo- • modo etiam effunditur, discute cum hoc verbo « etiam quod scriptum est : *Quoniam charilas « Dei effusa esi in cordibus noslris.* Si autem ‹ sanguis testamenti infusus est in corda nostra i in remissionem peccatorum nostrorum, effuso eo potabili sanguine in corda nostra, remit- ‹ tuntur et delentur omnia quae gessimus ante peccata. Ipse autem qui, accepto calice, dicit : *Bibile ex hoc omnes,* nobis bibentibus non discedit a nobis, sed bibit eum nobiscum, cum ‹ sit in singulis ipse : quoniam non possumus i **SOLI ET SINE EO VEL MANDUCARE DE PANE ‹ ILLO, VEL BIBERE DE GENERATIONE ILLIUS** « vitis verae. Nec mireris quoniam ipse est « panis, et manducat nobiscum panem ; ipse ‹ est et potus generationis de vite, et bibit no- « biscum. Omnipotens est enim Verbum Dei, • et diversis appellationibus nuncupatur, et « innumerabilis est ipse secundum multitudinem « virtutum, cum sit omnis virtus unus et ipse » (Origenes, *In Mallhaeum,* juxta *seriem veleris interpretationis commentariorum Origenis* in Matthaeum, n. 86, P.G. 13, 1735-1737).

« autem non dubium, quod in nobis ipse manducat et bibit. » Transivit autem ista expositio ad alios nonnullos scriptores ecclesiasticos, ut auctorem (latinum) *Operis imperfecti in Mallhaeum,* hom. 47, inter opera Chrysostomi, P.G. 56, 899 ; **Paschasium Radbertum,** *Expositio in Mallhaeum,* 1.12, P.L. 120,895-896, *Lib. de corpore el sanguine Domini,* c. 21, n. 2, coi. 1331, et *Eptsl. ad Frudegardum,* coi. 1358-1359 ; **Brunonem Astensem,** *Commentarius in Mallhaeum,* pars. 4, P.L. 165, 291. Nec mirum quod tandem scripsit **Honorius Augustodunensis** : « Christus verus sacerdos secundum ordi- a nem Melchisedech, qui corpus suum in utero ft virginis formaverat, solus etiam per quemlibet α catholicum sacerdotem hoc ipsum consecrat, α **et IPSE SOLUS IN SUIS MEMBRIS PERCIPIT** ; α et ipse hoc etiam solus suis porrigit, qui in α omnibus electis consummatus coelos ascendit. α Ergo dum nullus sacerdos nisi ipse Christus α per ministerium sacerdotum corpus suum con- ficere probetur, non minus per flagitiosissimi... α quam per sanctissimi ministerium hoc corpus α conficitur, quod etiam a nullo nisi a solo Christo in suis percipitur n *[Eucharisticon,* c. 6, P.L. 172, 1253).

1. Ex comparatione inter Hieronymum et Origenem abunde claret, non esse intellegendum locum Hieronymi in illo sensu quem, post Suarezium (De *Eucharistia,* in 3 S. 81,1, commentarius, η. 1), judicat **Knabenbauer** (loc. cil.) probabilem : « Comedit agnum [legalem] • vel alios cibos, et se praebuit aliis comeden- •dum. » Ceterum interpretationem suam Hieronymus suggerit ipse Origeni consentaneam in suo *Commentario in Euangelium Mallhaei* (1. 4, c. 26. P.L. 26, 196) : ▮ ...Cum, inquam, credi- « derint [Judaei] in Deum Patrem, et adduxe- « rit eos Pater ad Filium, tunc de vino eorum « bibet Dominus, et in similitudinem Joseph » regnans in Aegypto, inebriabitur cum fra- « tribus suis. » Similem interpretationem invenies, et Ecclesiae tempora et aevum coelestis aulae complectentem, apud Nazianzenum, *Or.* 45 *in Sanctum Pascha,* c. 23 (P.G. 36, 656). Pariter S. Ambrosius in libro *De Mysteriis,* 57 (P.L. 16,408), agens de eucharistia, scripserat : «Illud « per gustatum », tribus vero aliis · per gustum ». Et re quidem vera, si attendatur series sententiarum enumerantium signa varia, quibus ad hominum sensus (odoratum, gustum, tactum et auditum) manifestavit Dominus sua consilia, jam, vereor, minus probabilis existimabitur tenor ille editae lectionis.—Notatu interea dignum est, quod **Knabenbauer** (loc. cit.), excepto Chrysostomo, non putat ullam favere coenatloni dominicae auctoritatem Patrum, nisi Auguslini et Hieronymi ; quarum utramque certe nos in dubium revocamus.

« suavem quis est qui dat fel, nisi contra-
« dictores evangelii, tanquam illi persecu-
it tores Christi... Quod ergo fecerunt Ju-
.· daei, ut in escam quam jam acceperat
* darent bibendum illum amarum potum,
« hoc faciunt qui male vivendo scandalum
K inferunt Ecclesiae ; hoc faciunt haeretici
« amaricantes. » Suo more Augustinus rem eucharistia significatam et effectam, unitatem dico Ecclesiae, prae oculis habet potissimum ; at non divulsam illam a re contenta et significante, corpus dico Christi : siquidem appellat ad coenationem quamdam cum discipulis factam, eamque paschalem, in qua sacramentum dominici corporis sit confectum. Hanc porro coenam. hanc escam suavem tenet Augustinus a Domino esse sumptam prius quam, saevientibus Judaeis, crux conscenderetur.

Medio postea aevo **Rabanus Maurus** *(In Ruth,* 37. P.L. 108, 1212-1213) explicite adserit participem Dominum in coena fuisse traditi discipulis corporis et sanguinis : « *Cumque comedisset Booz*
« *el bibisset, el /actus esset hilarior, ivissel-*
‹· *que ad dormiendum, juxta acervum mani-*
p *putorum venit abscondite, el discooperto*
« *a pedibus ejus pallio se projecit.* Comedit
« Dominus noster et bibit, cum in coena
« mystica corporis et sanguinis sui sacra-
« menta apostolis suis tradidit ; unde *pueri*
« *ejus,* sicut scriptum est, *communicave-*
« *runl corpori el sanguini, el ipse similiter*
« *participavit idem. Factus est hilarior,*
« quia certus erat de sua resurrectione et
« nostra redemptione1* »

Paschasius etiam Radbertus ad coenam consecrati panis et calicis refert illud Domini : *Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum (In Matthaeum,* 1. 12. P.L. 120, 893).

Rupertus autem Tuitiensis verba Hilarii superius recitata refert approbans *(De gloria el honore Filii hominis,* 1. 10. P.L. 168, 1544)

Ex tam densissima autem silva scriptorum veterum vel mediaevalium, unus mihi occurrit contradicens **Petrus Pictaviensis**, cujus haec verba : « Nunquam
« sacramentaliter accepit, sed manibus;
« ad sumendum sacramentaliter, discipulis
« dedit ; et ideo dicitur sacramentaliter
‹ accepisse, quia in manibus ad dandum,
« non in ore ad manducandum » *(Sententiarum* lib. 5, c. 13. P.L. 211, 1254). Hoc autem uno, quem noverim, excepto, omnes scholarum principes, ut **Alensis** *(Summa,* pars 4, q. 44, art. 1, mbr. 1), **Albertus** M. (4 D. 12, 15), S. **Bonaventura** (4 D. 9, 1,4), S. **Thomas** (3 S. 81, 1) ceterique omnes, ni fallor, quotquot scholastici de hoc argumento egerunt, veteribus simpliciter resonuerunt. Quare suo tempore scribebat non i IIIII erito **Vasquez** 3* α Omnes
« catholici, quos ego legerim, plane con-
α veniunt. Et quamvis S. Doctor dicat
‹ aliquos oppositum sensisse4 ; tamen qui
« illi fuerint, non memorat. Nostro autem
« saeculo fuit **Lutherus**5, libro De *abro-*
u *ganda missa privala* » (In 3 S. disp. 216, n. 81 sq.).

Scriptoribus vero ecclesiasticis et Patribus concinuere liturgiae et Coptarum et Syrorum et Armenorum et Nestorianorum seu Chaldaeorum.

Coptae enim in tribus suis copticis

1. Quam Rabanl sententiam implicite videtur sequi **Walafridus Strabus** *(InRuthZ* P.L. 113, 536), cui perperam posteriores tribuerunt verba Rabanl. Cf. *In Levit.* 8l< ct P.L. 113, 321-322, ubi sequitur Hesychium, de quo supra.

2. Potuit etiam **Honorius Augustodunensis** calculum suum addere bis verbis : ‹ Corpus Christi comedit Corpus Christi » *(Eucharisticon,* c. ‘I, P.L. 172, 1252). Nisi tamen intricato suo stylo forte voluerit e converso Christum perhibere ab Ecclesia manducatum : qui sensus non negandus est contextui magis cohaerere.

3. Adeo suae sententiae securus, ut vix tanti putaverit ullam proferre veterum auctoritatem.

4. Idem dicunt **Alensis, Albertus** M., **Bonaventura**, locis citatis, et **Petrus de Tarentasia** (4 D. 11, 2, 6, 2) : qui nec ipsi contradictores nominant.

5. Dignus sane erat iste, cum everteret dominicum coenae sacrificium, qui everteret etiam participationem dominicam sacrificii (cf. infra). Post Lutherum alter quidam protestans, nomine **Joannes Faëns** (cujus meminit Le Brun, *Explic. de la messe, t. 3,* p. 546], integrum quemdam tractatum de hac re, in partem negantem, edidit, quem Inscripsit, *Christus in-coenalus* : repugnantibus adhuc catholicis.

anaphoris, quae nuncupantur S. *Basilii, S. Gregarii* et S. *Cyrilli* (B. 177), necnon in graecal illa quae nuncupatur *S. Basilii,* commemorant *praegustatum* a Domino calicem sanguinis (R. 1, 15 ; 31 ; 47 ; 67).

Syri non potationem sed *manducationem* eucharistiae commemorant in *Liturgia Jacobi Edesseni* (VI-VII s.) : « fregit, edit » (R. 2, 373) ; in *Liturgia Dioscori episcopi insulae Kardu* (XIII s., cf. B. LVIII) : « fregit, deditque turbae duodecim suorum, postquam ipse communicavit » (R. 2, 495) ; in *Liturgia Ignatii* [sive *Joannis] Bar Ma'dani* (XIII s., cf. B. *ibid.)* : « fregit, comedit « (R. 2, 514). *Potationem* vero, non manducationem, recolunt iidem in vetusta sua liturgia quae insignitur nomine *S. Basilii* : « gustavit et divisit discipulis suis » (R. 2, 552). Utramque tandem *et manducationem el potationem,* in *Liturgia S. Lucae vel Duodecim Apostolorum* (cujus antiquitatem videas commendatam a R. 2, X) : « fregit et comedit », « cum gustasset, dedit « (R. 2, 171).

Ab Armenis, cum catholicis tum schismaticis (quanquam longe abhinc divisis interse quoad usum librorum liturgicorum), Dominus bibisse dicitur : « bibit, dedit » (Le Brun, op. cit., t. 3, p. 203; Max. Saxon. *Missa Armenica,* p. 34 ; B. 437).

A Nestorianis seu Chaldaeis, in *Liturgia Nestorii* dicitur et manducasse et bibisse : « fregit et comedit », « bibit deditque » (R. 2. 629; Max. Saxon. *Missa Chaldaica,* p. 32).

Quod si prae manibus nullum ejusdem styli exemplar habetur ex liturgia Graecorum, tamen notandum est ex Graecorum liturgiis derivatas esse et liturgias Armenorum(cf. Le Brun, op. cit., t. 3, p. 42 ; Max. Saxon. *Missa Armenica,* p. VI), et Syriacam *Lilurgiam S. Basilii* (cf. B. LVIII).

Longe autem illis liturgiis omnibus videtur esse antiquior anaphora aegyptiaca quam ex Grum Papyris edidit, coopérante P. de Puniet, Dom Cabrol (in D. Λ. C. 2, 1882-1893), ubi legitur (coi, 1892) : « acceptum calicem, postquam benedixit et bibit, dedit eis dicens » etc. (λαβών'ποτηριον καί εύλογήσα καί π·.ών έοωκεν αύτοϊ , ε'.πών κτλ).

§ 2. Ratio intrinseca.

Tantam habentes superimpositam capitibus nostris nubem testium, oportet tandem quaeramus *cur* aut *quo pacto* Domino congruerit sumptio eucharistiae.

Congruentiae *causa* in promptu est, desumenda scilicet ex iis quae olim (Elucid. I) dicta sunt de participatione sacrificii in genere. Dictum est enim oblationi sacrificii accedere aliquam sacrificii consummationem, si oblator esset hostiae particeps. Et re quidem vera, pleraque ex sacrificiis, quibus in Lege praefiguraba-tur sacrificium Christi, hoc complemento gaudebant, atque prae ceteris sacrificium paschale. Alia, loco cibi, aspersionem habebant sanguinis, quemadmodum in altare, ita in populum sacrificio consentientem : ut in *Exodo* videmus a Moyse factum. Congruebat igitur ut Christus, perfectissimum sacrificium redemptionis offerens, antitypum ceterorum, ipse sacrificator perfectissimus unus, perageret omnia illa quibus et sacrificium compleri et impleri figuras contingeret[2]. Quare voluit vesci hostia passionis, quam in sacramento constituerat offerens passionem. Dum igitur panem sanctificatum accepit, particeps factus est agni ad necem pro peccatis hominum traditi ; dum autem bibit ex calice, seipsum sacerdotem simul cum plebe adspersit cruore victimae. Nec dubium est quin haec mens fuerit, non solum eorum qui, ut Chrysostomus (loc cit.) vel Euthymius (loc. cit.), parallélisme inter celebra-

1. Antiquiores, ut patet, apud Coptas sunt liturgiae graecae, cum praecesserint schismati monophysilico.

2. Hic igitur suum etiam habet locum principium invocatum a Concilio Toletano (A. D. 681, c. 5) in praecipienda sacerdoti celebranti communione eucharistica : « Quale erit illud « sacrificium, cujus nec ipse sacrificans participeps esse cognoscitur ? »

tionem Veleris Testamenti in *Exodo* et Novi in coena subnectunt Christi potationem (quam Hesychius, loc. cit., aspersionem vocavit), sed illorum potissimum qui intellegunt Christum ipsum idem pascha quod passus est manducasse.

Sed haec cum sit assignata causa coenationis, inquires jam *quo paclo* potuerit in Christo habere locum ista sacrificii participatio. Nam cum tota vergat in communionem offerentis ad rem oblatam, videtur ab illo sacrificio removenda, ubi idem est offerens et oblatum. Quid enim insulsius cogitari potest quam communio Christi utsacerdotis ad seipsum ut victimam : cum unio sit diversorum, nulla autem sit diversitas inter Christum hoc et illo munere fungentem, sed ipsa Dei Verbi perfectissima unitas ? Quare dixerunt quidam recentiores esse Christi coenationem sacramentalem, habito respectu ad principia dogmatica, incogitabilem (Berning, op. cit., p. 871, post Schegg, allegatum *ibid.)*. Sed non oportet esse incogitabile illud quod ab universitate nostrorum doctorum est cogitatum, et ab ipsa Ecclesia, tam multis linguis, infra actionem, commemoratur. Quare rectius dixerimus, secuti sanctum Thomam (4 D. 11, 3, 1, 3m) : quanquam effici quidem nulla potuerit inter sacerdotem et victimam unio, tamen potuisse in Christo sumptionem sacramenti habere vim significativam. Et hoc quidem multipliciter, juxta disputata supra (Elucid. I) de participatione sacrificiorum in genere.

Primo quidem, habuit significationem anagogicam, sive attenditur Christus ut individua persona, sive attenditur ut caput generis humani.

Secundum priorem considerationem, Christus quatenus est datus Deo in hostiam, factus est, ut olim diximus, agnus Dei et panis Dei, seu Dei ipsius ferculum atque esca : res scilicet divina ac coelestis. Dum autem assidens conviva Dei, suscipit veluti de mensa Dei sacras dapes, pignora coelestium bonorum, significavit profecto futuram suam clarificationem : non ut cujus potiendae jus nullum sibi competeret nisi coenaret ; sed ut coenatione subarrhatam sibi divinitus anticipans[2]. Quare opportune Christus, facta coena, incipit orare, dicens : *Paler, venii hora : clarifica Filium luum (Joan.* 171).

Secundum alteram autem considerationem, ut caput generis humani, coenatus Christus significavit apertum nobis, membris suis, aditum ad bona Dei : quam vocat Irenaeus (loc. cit.) apertionem haereditatis. Quare opportune nirsus in sua sacerdotali precatione dixit : *Paler, quos dedisti mihi, volo ul ubi sum ego, el illi sint mecum : ul videanl claritatem meam quam dedisti mihi (Joan.* 1724) : concilians scilicet suis omnibus fructum communionis suae ad hostiam, quae est gloria, diffundenda ex capite in membra.

Secundo significationem habuit coenatio Christi pertinentem ad praesentis vitae sanctificationem, et hanc rursus dupliciter, titulo scilicet et individual! et capitali.

Titulo primum individual!, nam Christus interim ipsa manducatione epuli sacri demonstrabatur sanctificatus ; non quod ei nova sanctitas accresceret, sed quod titulo sanctitatis novo veluti augebatur,

1. « Ercilich wird ja von einigen behauplet mil « Berufung aul den Aquinalen, dass der Herr « sein eigenes Fleisch und Blul unter den sakramenlalen Gestallen genossen habe... Aus dogmatischen [Grûnden] 1st (diese Meinung] « zurûckzuweisen, da sie, wie Schegg richlig « sagi, mil der Idee der Kommunion oftenbar in Widerspruch sleht. Das heilige Mahl schliessl seinem Zweck und Wesen nach den Selbstgenuss des Spenders aus. » Cf. *ibid.,* p. 211 : « ...olne exegelisch und dogmatisch schwer oder gur nichl zu erkiûrende Annahme. »

2. Illuc intendens, credo, sanctus Thomas (3 S. 81, 1, 3m) dicit delectationem esse obortam Christo ex coenatione : prius quidem inserta corpori articuli ipsa sententia Rabani, cui istud modo recitatum proxime cohaeret : « Factus est hilarior, quia certus erat de sua resur- « rectione. · Est quippe eucharistia sacramentum eschalologicum, ut abunde in tertio nostro libro constabit. Quare aut digne sumens, ebibis gloriam luam, aut indigne, judicium. Ebibebat Christus Dei retributionem venturam, gaudia regni.

dum saginatus ipse carne victimae Deo sacrae, intellegebatur sanctimonia illa repletus quam vehit secum hostia, tractam ex suo ad Deum, cui delata est, accessu.

Deinde titulo capitali, sacerdos et liturgus noster sanctificationem praedictam nobis comparabat, quasi derivandam ex capite ad membra, quibus sub Ghristo et in Christo competeret ex participatione divini convivii haurire sanctitatem.

Terlio. Ad capitalis Christi influxus intellegentiam confert tandem haec ultima dominicae coenationis significatio, eo spectans quod ipse Dei Filius concoenans nobis, ac vicissim nos sibi adsciscens per omnia saecula concoenatores, ostendebat, unam Dei domum, familiam, sobolem nos esse cum ipso, qui cum ipso Dei panem manducaremus. Quem cognationis effectum, non significabat tantum, sed etiam, quatenus penes nos attenditur, significando inducebat, sicque, conviva cum esset ipse principalis ac naturalis sui Patris, nos adscititios commensales trahebat secum in partem boni omnis circa ipsummet per coenam designati. Non enim coadunatio nostra cum *Christo convivio* (per sumptionem corporis aut sanguinis Christi) est spectanda seorsim a coadunatione nostra cum *Christo convival* (per concoenationem cum Ghristo eucharistiam praelibante) ; sed coenatio Christi, sicut nostram dedicabat, sic et vegetat. Non incorporamur quidem Christo nisi percepta aliqualiter came Christi (ut infra, in libro tertio, constabit) : sed nec percipimus carnem Christi vitaliter nisi Ghristo incorporati Quod testati sunt Patres et Doctores modo recitati (Cyprian., Orig., Hieron., Ambr., Honor. Augustod., etc.) : juxta quos non possumus soli bibere de calice aut panem comedere, sed oportet ut sub Christo et in Ghristo et cum Ghristo sumamus, concoenante nobis et per nos in Ecclesia, ubi simul idem est et convivium nobis, et per nos atque in nobis conviva. Adeoque necesse fuit non solum ut daret nobis cibum quo vivificaremur, sed ut ipse in coena acciperet prior, cui competebat virtutem coenandi nobis elargiri. Nec sane minim est quod panem filiorum non potuimus comedere nisi initiati per illum qui est Dei Filius, cujus solius est saturari de mensa Patris. Manducans igitur et bibens Christus, nos initiabat eucharisticae mensae, nil sibi recipiens, sed profundens in nos ut actura ita fructum manducationis.

Et illinc est quod verificatur in nobis per sacramenti efficaciam significatio sanctitatis epulo sacrificali importata. Quia scilicet in Ghristo, capite nostro, significatio ista erat adeo vera, ut per identitatis unitatem esset in sumente ipsa sanctitas hostiae, sicut in hostia sanctitas ipsa Dei ; inde est quod in nobis, Christi membris, veritas significationis participatur. Penes nos autem importat veritas efficaciam ; siquidem nequit sanctitas demonstrari in nobis vere, qua ante caruimus, nisi ingeneretur. Ex perfecta igitur in Christo significationis veritate manat apud nos efficacia sacramenti ; sicque ab unigenito ad fratres, ex capite ad membra diffluit secundum evangelii promissum gratia et veritas. Quae omnia Christus orans uno verbo comprehendebat : *Pro eis sanctifico meipsum, ul sint el ipsi sanctificati in veritate.* Sanctitatem sacrificii mihi vix

1. In quantum conviva, conglutinabat sibi nos effectos unius secum sanguinis et carnis, non solum eo modo quo contribules et convictores solent, in Oriente praesertim (cf. W*e*11 h a u s e n, *Skizun und Vorarbeilen,* p. 122), inspici ut una individua massa, seu plasma singulare, sed etiam modo specialiore illo quo participes epuli sacrificalis intelleguntur in unam Dei familiam coalescere et veluti in unum divinum genus redigi (cf. Elucid. I). In quantum convivium autem nostrum, seu cibus, incorporat nos sibi eo modo qui perpendetur infra (Elucid.XXXVI).

2. Quemadmodum observant philosophi in animantibus non advenire animam, nisi adsit ultima dispositio ad formam, nec ultimam dispositionem adesse, nisi insit forma seu anima ; sic neque hunc cibum quis salubriter manducat, nisi habeat vitalem intussuscipiendi vim, quam interea non habet, nisi manducato aliqualiter cibo (cf. infra, Elucid. XLIX). Nec mirum si valet analogia, cum sit caro Christi veluti nostrae animae anima, vitale scilicet principium totius massae redemptae ac reparatae (cf. infra, Elucid. XXXVI).

non acquiro, quam ipsis elargiar coenac meae consortibus.

Huic loco specialiter accommodari possunt quae scripsit **Rufinus Aquilejensis** generaliter : « Benedictiones erunt « super caput Joseph, et super verticem « eorum quibus praefuit fratrum. Com- « petenter omnes istae benedictiones supra « caput Christi positae dicuntur, a cujus « capite veniunt etiam ad verticem eorum « quibus ipse praeest. Nec alia causa est, « quod omnes istae benedictiones in carne « natus accepit, nisi ut eas in semetipsum... « a Patre diffusas, ipse rursum transfun- « deret ad credentes ; et mediator Dei « atque hominum effectus, benedictiones, « quas pro infirmitate sui suscipere jam « humana natura [non] poterat, ipso me- « diante et praelibante eas ac trans- « fundente, susciperet, sicut et ipse dicit : « *Quia ego sanctifico me pro his* » (*De benedictionibus patriarcharum,* l. 2, bened. Jos., n. 2. P.L. 21, 331). Benedictio autem omnium praecipua, nonne est sacra illa εὐλογία, qua praelibata Christus nos donavit participanda ?

Ex dictis apparet quam perverse sil argumentatus **Petrus Pictaviensis**, scribens (loc. cit.) : « Ubi veritas est, non « est necessarium sacramentum. Sed Chris- « tus veritas manens in se erat, nec propter « sumptionem uniretur sibi, cum ipse esset « ille cui uniri debemus. Ergo non indige- « bal tali sumptione, nec etiam poterat « sumere. » Immo quanquam non fuit Christo necessarium, fuit tamen necessarium nobis ut Christus sumerel, el pro tanto Christo ipsi congruum : cui nihil magis competit, quam ut unctus nos ungat sanctitate divina.

Restat dirimenda quaestio quam movebant veteres scholastici, utrum sumptio eucharistiae in Christo possit dici sacramentalis ac spiritualis, necne. Aliter aliis repondentibus, nobis praeplacet solutio sancti **Thomae**, contra sanctum **Bonaventuram**[1], tenentis affirmativam (3 S. 81, 1, 3m ; 4 D. 11, 3. 1, 4m). Sumpsit scilicet Christus sacramentaliter, quia non solum sumpsit id quod est in se sacramentum, sed etiam sumpsit per modum sacramenti, id est ad significandum'. Sumpsit autem spiritualiter, quia in sacramentaliter suscipiente, hoc est suscipere spiritualiter, quod est suscipere mente signo congrua, id est non ficte. Non autem ficte Christus suscepit, quasi dissentiens intus ab eo quod foris significabatur, sed interne mens ejus atque spiritus congruebat significato externo. Quod autem nullus ei accrevit effectus, hoc non ineffi- caciae ritus est adseribendum, sed conditioni subjecti, quod ideo fuit incapax augmenti, quia erat in summo, et ideo ex cibo nil lucratus est, quia erat ipse cibus atque lucrum. Ubi, ut diximus, summa et perfectissima illius ritualis significationis veritas deprehenditur, simul atque fontalis respectu nostrae participationis efficacia.

Haec nobis visa sunt necessario dicenda de prima illa communione Christi Seivatoris, quae ultima fuit, expletur autem nunc in coelis, pasto Filio Dei secundum totam suam humanitatem et in omnibus suis membris gloria quam habet a Patre propriam quasi Unigeniti.

1. « De spirituali [manducatione] quidam di- « eunt quod sic [manducavit]. Dicunt enim « quod fuit ibi unio per actum amoris, et eflec- • tus fuit non in se, sed in membris : ut sicut < Christus non sibi meruit, sed nobis, sic virtute « illius manducationis meruit ut membra corpo- • ris sui magis unirentur sibi. » [Sed] « si istud « verum esset, tunc haberet efTectum in non man- « ducanle et in dormiente » (**Bonaventura**, 4 D. 9, 1, 4). Idem fere legitur apud **Alensem** {*Summa,* pars 4, q. 44, art. 1, mbr. 1. Ed. 1482, torn. 3). Sed male objiciunt. Praeterquam enim non agitur de merito (« meruit »), sed de influxu causali, nec de grodu majore nostrae conjunctionis (« magis »), sod de radical! posse, minime sequitur interea fore ut effectus gratiae haberetur * in non manducante et in dormiente » : immo non habetur nisi in consociante se per manducationem sive corporalem sive spiritualem Christo manducanti. Quanquam enim coenatio Christi se habet respectu nostrae sanctificationis eucharisticae per modum causae principalis, non tollit tamen causam proximam, quae est nostra concoenatio.

2. Sic procedente objectione : « Hoc sacra- « mentum non sumpsit, quia in vanum acce- < pisset », sic respondet S. **Thomas** : « Illa « manducatio non efficiebat in ipso spiritualem « refectionem, sed significabat: nullus enim adeo » perfecte in ipso reficitur sicut ipsemet » '4 D. 11, 3, 1, 3m).

Elucidatio XII.

Oblatum in coena et redditum in passione sacrificium Christi consummationem aliquam accepit in resurrectione et ascensione, perseveratque in aeternum, ut constat ex Scriptura, Patribus et ratione theologica.

CAPUT V.

DE CONTINUATIONE COELESTI SACRIFICII CHRISTI.

Postquam Christus doloribus saturatus obiit, fmemne accepit sacrificium dominicum, an continuatum est aliqualiter ? Sane in genere oblationis aut immolationis accrescere nihil potuit : sufficienter est oblatum per manus Christi, sufficienter est immolatum per manus Judaeorum pretium mundi, corpus nostri Redemptoris ; nec locus est ampliori sacerdotis litationi aut victimationi hostiae. At sacrificio etiam integre peracto nonne potest ut olim (Elucid. I) disputavimus, accedere ex parte Dei aliqua perfectio hostiam consummans ut talem, addensque proinde humanae operae cumulum divinae susceptionis ? Porro hujusmodi complemento non caruit sacrificium Christi, sed aeternaliter gaudet, consummatum resurrectione gloriosa atque ascensione in coelum, ubi vivit perennis hostia. Quod nunc est ostendendum ex triplici Christi consideratione :

Primo, ut hostiae ;
Secundo, ut altaris ;
Tertio, ut intercessoris.

§ 1. De Christo ut hostia coelesti.

Sectio I. — Testimonium Scripturae.

I. — *In Epislola ad Hebraeos* 91-24, sacerdotium Christi extollitur super sacerdotium aaronicum ex comparatione inter annuam pontificis in Sancta Sanctorum ingressionem et introitum Christi in gloriam suam. Quemadmodum scilicet pontifex sanguinem sacrificii trans priores tabernaculi aedes portabat secum in interiores, sic Christus per statum illum passibilem ac corruptibilem suae humanitatis (in quo obtulit seipsum Deo immolandum) transiens in conditionem carnis coelesti gloria sanctificatae, sacrificii sui hostiam coram Deo praesentavit. Exindeque factum est ut Christus, quanquam semel (925-28, 1011-14, 727) oblatus in sacrificium olim, tamen rationem habeat aeternam doni, muneris, ac piaculi, objecti divino conspectui semper (83, 924)1. In quantum autem ipse se hostiam Deo exhibet, competit ei esse et mediatorem et intercessorem,

1. Quocirca juvat considerare illud quod notavit C, H. Huyghe, in *Hebr.* 86 (op. cit., p. 166) : » Ibi [i. e. in Sanctis Sanctorum] non « maciabatur sacrificium, sed, mactatione ' praemissa, offerebatur sanguis. Sic Paulus, « de Christo Pontifice loquens, mactationem sacrificii praesupponit (727, 91-n· 25-27, 1912. uj « Habetur utique discrepantia, quod ritus « oblationis sanguinis *in sanctuario* ad for- « mam sacrificii pertinebat, quod de oblatione « sacrificii Christi *in coelo,* asseri non potest ; « haec autem discrepantia in epistola nostra... « innuitur... ubi mors Christi Ουσία et προσφορά « vocatur. Unde oblatio quae a Christo Pontifice ‹ fit in coelo, non tantum mactationem, sed « integram sacrificationem praesupponit. » Hoc ultimum est verissime dictum ; sed inde fluunt duo consectaria. 1°) Si « ritus oblationis · praecessit non minus quam mactatio, ubinam locum habuit, nisi in coena ? 2°) Si oblatio in coelis non pertinuit ad sacrificationem constituendam, unde jam illi inesl momentum tantum, tam grandibus verbis ab Apostolo exaggeratum, nisi perlatione atque invectione hostiae in coelicas aedes constituatur divina illa acceptatio atque assumptio, qua consummatur sacrificium el ad perfectum adducitur ? Ceterum circa ritum ipsam *Leviiici* vide infra, p. 179.

seu sacerdotem, assidue nos repropitiantem Deo *(ibid.)*. Quo in utroque munere et hostiae et sacerdotis non perseveraret, nisi, postquam mortuus est, morte victa maneret in aeternum vivens (7,<-ti).

II. — In *Apocalypsi* autem : 1°) Christus describitur nunc in coelo stans coram Patre in habitu victimae (5 cf. 5 511), simulque constituens homines Deo sacerdotes (510; cf. Is-·); 2°) altare adstruitur ante thronum Dei cf. II1, 1418), altare quidem vivum et loquens1 (167; cf. 9'') ; 3°) templumque coeleste circumspicitur (II'', 14'', 15s; cf. II1, 14'', 15 8, 161, 16'') ; 4°) diserteque adseritur in Jerusalem nova, quae in locum Ecclesiae militantis sit successura, nullum fore templum aut lucernam praeter Deum et Agnum (21,*''*1).

Quibus sacrificalibus notis atque metaphoris «cultus quidam signatur coelestis atque perennis, consistens in exhibitione ipsius Christi coram Deo, tanquam olim occisi, manentisque inde quadam immolatitia proprietate perenniter insigniti in laudem Dei et clarificationem sanctorum.

Sectio II. — Testimonia Patrum.

Jam vidimus apud Patres coenam concatenatam passioni ; nunc videamus utramque et passionem et coenam colligatam resurrectioni, ascensioni atque gloriae coelesti : ut sacrificium, semel transactum olim, perseveret aeternaliter consummatum in coelis.

Articulus 1. — De connexione sacrificii cum resurrectione.

Connexio illa dupliciter potest illustrari : 1°) directe, ex parte hostiae ipsius, 2°) indirecte, ex parte sacerdotis.

Membrum 1. De hostia per resurrectionem perfecta.

Apparet *primo* mens Patmm, dum exponunt Pascha novum. Antitypum enim judaici sacrificii paschalis non reponunt in coena aut passione tantum, sed adjecta resurrectione.

Sic S. Joannes Chrysostomus, explicans cur in paschale figurali Judaei nonnisi aenigmatice perspexerint pascha verum, hujus elementa persequitur numero tria : coenam, passionem, et resurrectionem cum ascensione atque adeptione bonorum coelestium nobis communicandorum. Tria illa igitur unum nobis sacrificium perfectum integrant, antitypum sacrificii paschalis. « Pascha in medium « afferamus, et vetus et novum : et scies « hujus excellentiam. Celebrabant enim • Pascha Judaei, sed *sicut in speculo et « in aenigmate*. Arcana autem haec mys- « teria Novi Testamenti ne in mentem « quidem illis unquam venerant, ne- « que sciebant quaenam essent quae « per illa [Veteris Testamenti] myste- « ria praenuntiarentur. Sed ovem vide- « bant mactari, et sanguinem bruti, « et portas illo unctas : quod autem « Filius Dei incarnatus mactandus es- « set, et orbem liberaturus universum, ▮ daturusque et Graecis et barbaris san- « guinem hunc degustandum, atque coe- ‹ lum aperturus omnibus, et coelestia « hominibus propositurus ; quodque car- « NEM SUAM CRUENTATAM DEDUCTURUS • esset supra coelum et coelum coeli et « omnes omnino supernos angelorum, ar- « changelorum, aliarumque virtutum exer- « citus, atque collocaturus ad dex- « teram Patris, in ipso throno regio « sessuram, fulgentem gloria inenar- « RABiLi : haec certe neque illorum ne- « que aliorum hominum quisquam vel « praescivit, vel in mentem vocare po- « tuit » (In I *Cor.* hom. 34, n. 2. P.G. 61, 288). Nemo non videt : haec tria, eucharistiae celebrationem, mortis cruentae perpessionem, gloriae coelestis consecutionem, esse a Chrysostomo proposita tanquam unius sacrificii paschalis adimpletionem unam consummatam.

Aliquid istiusmodi prae se fert quod Theophilus Alexandrinus in *Epi-*

1. ' HxGjii τού Ουοιιστηοίου λίγοντο χτλ.

slula heorlaslica prima, ingressui Domini in coenaculum, continuat illico ingressum in Sancta Sanctorum, aeternae redemptionis sacrarium. Vult quippe nos, « ablato « velamine verborum el facie revelata, » intendere in festum transitorium divini * Paschalis, clamantes ad Jesum : *Ubi* « eis *paremus libi comedere Pascha 'I* Quando discipuli, ab ipso audientes oportere illud celebrare'in coenaculo (εν ἀναγαίω), « supra terrena negotia (ἀνω των γεωδεσ- « τερών) evecti sunt, in Sancta Sanctorum alacri mentis et animi cursu properantes ; ubi ipse Christus pro nobis ingressus est, « atque ejus qui figuraliter munus summi « sacerdotis exercebat, abrogavit jura, « aeternam redemptionem nobis adeptus, atque apparens pro nobis ante conspectum Dei » (P.G. 65, 53-56)1.

Apud nostros Occidentales, Bed a sedulo cavet ne mysterio noctis paschalis putetur commemorari tantum resurrectio Domini, sed cum resurrectione passio et coena. « Hujus sacratissimae noctis « ac redemptionis nostrae, quam colimus solemnitas, jam olim est in antiquo » Dei populo mystice designata... Redemptio populi illius [ex servitute Aegypti] » spiritualis nostrae redemptionis, quae « resurgente a mortuis Domino hac nocte « completa est, typum gessit. ...Veniens Agnus immaculatus dignatus est immo*t* lari pro nobis, dedit sanguinem suum * nostrae salutis pretium ; qui, morte ad « tempus suscepta, mortis imperium perpetuo damnavit ; ...Agnus qui nos suae carnis et sanguinis libamine, ne pe- « reamus, reficit... Sicuti ergo nocte hac immolato agno in Aegypto, signatis ejus sanguine domibus fidelium, comestis » ejus carnibus, venit Dominus repente, « et eos qui mysterii coelestis exsortes * manebant puniens, e contra populum « quem sacramentis salutaribus imbutum « vidit, redemit : ita nimirum Dominus ac *a* Redemptor noster cum suum pro no- « bis corpus et sanguinem hostiam « Patri obtulisset, subvertit potentiam « diaboli, et satellitum ejus (spirituum « videlicet immundorum) audaciam com- et minuit ; disjecit claustra inferni ; electos « qui ibidem (quamvis in tranquillitatis « sinu) tenebantur, eruit, et hac ipsa « nocte resurgens a mortuis ad coelestis « regni gaudia reduxit ;... nec justos solum « quos apud inferos invenit, abstulit, 0 verum etiam eis quos adhuc in came « positos suos esse cognovit, necnon et « nobis, quos in se credituros in fine « temporum praevidit, remedium salutis « morte sua ac resurrectione procu- « ravit. Nobis etiam, antequam creare- « mur, spiritualem vitae alimoniam qua « recrearemur sacravit... Unde et ipsi « merito nocte hac, redemptionis nostrae « memores,... corpus sacrosanctum et pre- « tiosum Agni nostri sanguinem, quo a « peccatis redempti sumus, denuo Deo « in profectum nostrae salutis immola- « mus » (*Homil.* lib. 2, 1. P.L. 94.138-139). Vides quid complectatur Pascha Domini : oblationem sui corporis et sanguinis in eucharistia factam, mortem pro immolatione susceptam, resurrectionem gloriae, non interim omissa sacri libaminis refectione. Haec omnia paschati judaico existimantur correspondere, uniusque explere sacrificii figuralis mysterium.

Compendiose alibi eamdem declarationem antitypi adhibet : scilicet quod Dominus, « tempore praefixo, desideratum « pascha cum discipulis manducans, ita « demum mane illucescente mundis- « sima sui corporis et sanguinis mys- « teria in crucis altari consecrata, α quasi azyma terrae repromissionis

1. Sermonem illum Thcophili, utique involutiorem, non mihi videtur recte Cosmas Indicopleustes (*Topographie Christiana,* lib. 10. P.G. 88, -117) exposuisse istis verbis : « Coena- « culum domum esse ail [Cyrillus], ubi Christus « Dominus praecursor pro nobis intravit (cujus « typus erat summus ille sacerdos in taberna- « culo Moysis), ut appareat pro nobis ante « faciem Dei. » Non enim ait Theophilus coenaculum fuisse ipsum locum sacrosanctum ubi ingressus Jesus appareret pro nobis ante conspectum Dei ; sed ad talem locum se habuisse coenaculum ut imaginem, et celebrationi in coenaculo respondisse ut finem apparitionem hostiae in sacrario coeli.

« imbuendis fidelibus offerat *[vel proba-t bilius :* afferat]» *(In Lucam* 2213. P. L. 92, 595)1. Sensus enim apertus est : in paschatis legalis locum successisse eucharistiam, in coena tractatam, in cruce culmen adeptam veritatis suae sacrificalis, in resurrectionis tandem novitate redditam hominibus coelestem.

Copulare etiam passionem cum resurrectione in celebratione paschae nos admonet auctor compilationis *De officiis* dubie Bedae adscripUe : « Diem paschalis re-» surrectionis non solum pro eo celebramus « quod in eodem a mortuis resurrexit, sed « etiam pro aliis sacramentis quae per « eumdem significantur. Quia enim, sicut *t* dixit Apostolus, *morluus esi propter de-* * *licia noslra el resurrejr.il propler justi-* « *ficalionem nostram,* transitus quidem « de morte ad vitam in illa passione *t* Domini et resurrectione sacratus est. «Nam... ae transitu (hebraeo verbo) « pascha dicitur » (P.L. 94, 536)

Sed magis *secundo* mens Patrum apparet in comparatione inter manipulum sexto decimo die mensis nisan solitum offerri Deo *(Levil.* 2310-14), primitias frugum terrae, et Christum in resurrectione sua eodem die deferentem Deo primitias nostri reparati generis3. Quam comparationem aliquando intertexunt comparationi agni paschalis.

Omissis aliis, Eutychius C. P. audiatur. in unum fasciculum colligans coenam,

1. Eadem leguntur apud Amalarium (De *ecclesiasl. offlc.,* 1. 1, c. 12. P.L. 105, 1023) ; qui similia rursus habet *[ibid.,* c. 15, coi. 1032) citanda infra (Elucid. XX). Conferas Albertum Magnum, citatum supra (Elucid. III).

2. Disputatum est inter doctos quid veteres Christiani, in controversiis suis paschalibus, sub nomine paschae quotannis commemorandae proprie intellegerent: passionemne an resurrectionem, an forte coenam eucharisticam. Alii, ut Æmilius Schûrer (in commentatione historica, quam edidit, sane eruditam *De controversiis paschalibus secundo p. Chr. n. saeculo exortis.* Lipsiae 1869, p. 8-10 et 65 sq.), opinati sunt coenam solam cum passione recoli. Alii ut Duchesne *(La question de la pâque au concile de Nide,* in. R. D. Q. H. juillet 1880, p. 6-8 ; *Origines du culte chrétien3,* 238; *Histoire ancienne de LEglise,* t. 1, p. 286-287), cum passione solam resurrectionem. Utrinque in eo quod affirmatur verum habetur, dempta exclusione. Ut enim persuadent documenta utriusque partis conjuncta, non passio cum aut sola coena aut sola resurrectione commemoratur, sed cum utraque : adeo ut nostrum pascha sil proprie triduanum. Quod confirmat Hefele *(Hist, des Cone.,* tr. fr., 1907, t. 1, p. 146-148). Ex disputatis autem in hoc nostro capite videbis quid respondeas ad interpellationem /Emilii SchQrer : «Sl enim proprie [occidentales] memoriam « resurrectionis Christi egissent, neutiquam ex-« plicari posset — neque quisquam adhuc expli-« cavit — qua de causa hunc celebrationem • pascha appellavissent » (p. 65). Immo ratio est in promptu : quia paschale Domini sacrificium, in coena saccrdotaliler oblatum, in pesBione cruente peractum, in resurrectione divinitus consummatum, commemorabant ; in hoc quippe constat redemptio nostra, quae omnibus futentibus *fibid.),* celebrationis paschalis est argumentum et materia. i

Haec quae seram, non immutnndaVarbitror, post pellecta ea quae habet Carolus Schmidt in Excursu 3 ad editionem *Epistolae Apostolorum,* seu *Gesprâche Jesu mil seinen Jüngern nach der Au/erslehung* etc., Leipzig, 1919 (T. u. U. 43). Postquam ille sententias omnes novissimas lustravit, quae interpretentur pascha Christianorum primaevum sive de morte, sive de resurrectione, sive de coena commemoranda (p. 597-600), deinde addit : « Die-< sem Dissensus der Gelehrten wird unsere • *Epistola* ein Ende bereiten » : nimirum ex eo quod in illo documento perantiquo (A. D. 160-170, *ibid.,* p. 402) inducatur Christus annuum suorum discipulorum pascha edicens tanquam mortis suae commemorativum *(Epistola,* c. 15, [26], p. 52 : « Ihr aber feiert den Gedenktag meines Todes, das ist das Passah. » — Versionem gallicam *Epistolae* habes apud L. Guerrier, *Le testament en Galilée de N. S. J. C.,* P.O. 9, 177-232 ; cf. p. 198). AL cur conclusioni assentiri non possim (in quantum exclusive est, p. 601 sq.) habes ex superius a me notatis compertum. Ex tribus paschae Christianae elementis, nullum unquam exclusit reliqua. Tria unum sunt.

1. Quocirca citantur a Thomassino *(De Incarn.,* 1.10, c. 13): Epiphanius, *Adv. haer.,* haer. 51, n. 31 ; Chrysos!ornus, *Homil. in Ascens. Christi,* n. 2; Cyrillus Alexandrinus *De adoratione in spiritu et veritate,* 1. 17, el *In Joannem,* 1. 4, c. 2 (P.G. 41, 945 ; 50, 445-446; 68, 1092-1096; 73, 568-569).

Addere licet eumdem Cycillum Al., /n Lucam 22u. P.G. 72, 905-908, et *Glaphyr. in Numer.* P.G. 69, 625; Hesychium, *In Levil.* 23 14. P.G. 93,1081-1085 ; Procopium Gaz.. *In Levit.* 23s. P.G. 87, 775 ; Rupertum Tuitiensem, *In Levil.* 1. 2, c. 36-37. P.L. 167 824-825, et De *div. ofjic.,* 1. 10, c. 12. P.L. 17o' 2 ; sed praesertim Eutychii sermonem quem referimus.

passionem et resurrectionem : « Hac sexta « decima incipiente, quae et dominica di- « citur, Dominus noster a mortuis re- « surgens, seipsum loco manipuli Deo « Patri obtulit pro totius humani ge- « neris salute... Sicut autem a mor- « luis resurgens, seque pro nobis Patri offerens, manipuli typo finem imposuit, sic apparet agni loco, quarta decima incipiente die, seipsum sacrificasse μυε- Tice et per prolepsim, atque anti- « typo inseruisse. Mysticum igitur [h. e. « significativum seu symbolicum] inchoa- « Tio et arrha est pragmatici [h. e. « significati atque realis]. Pragmaticum vero consummatio est juxta illud : *Non « comedam ex eo donec adirnplealur in « regno Palris mei* : Quod in sancta ejus resurrectione locum habuit : hoc est enim regnum Dei... Quod vero res se ita habet, ecce mystice et nos morimur « in baptismo sancto ; in martyrio autem « post illud, vel etiam sine martyrio, pragmatice. Nec differt mystica nostra « mors a pragmatica, etsi consummatur «in pragmatica... Non igitur dividun- « TUR mystica a pragmaticis, etsi in « pragmaticis consummantur. Ecclesia igitur quartae decimae quoque diei « commemorationem facit in magna feria « quinta ; sicuti tunc peractum est a Do- « mino pascha mysticum, cum semet im- « molavit quarta decima die incipiente... « Quinta igitur feria Ecclesia celebrat « festum paschae mystici, qua feria Domi- « nus seipsum mystice immolavit olim. « Consummationem vero et adimpletio- « nem mystici festi in sancta resurrec- « tione celebrat, quae incipiente sexta « decima die, et dominica tunc jam prae- « sente, facta est » *(De paschale el sacro- sancta eucharistia,* n. 4-5. P.G. 86bls, 2396-2397). His conjunge superiora : «Ante « passionem pascha manducavit, mysti- « cum scilicet : nam pascha absque passio- « nel non fuisset appellatum. Mystice ergo « seipsum immolavit, cum suis manibus, « postquam coenaverat, panem accipiens, « gratias agens, ostendit ac fregit, antitypis « seipsum inserens » *(ibid.,* n. 2, coi. 2393). Sic nimirum Eutychius copulat passionem coenae, atque utrique resurrectionem, quasi ex tribus istis unus sacrificalis complexus exstiterit : inchoante coena, explente pas- sione, atque consummante resurrectione sacrificium. Inchoatio enim atque arrha fuit coena illius quod significabat; passio hostiam absolvebat ; sacrificationi vero cumulum attulit resurrectio consummans pascham.

Tandem *lerlio,* omni semota comparatio- ne aut figura, notant nonnunquam Patres, quam arcte resurrectio cohaeserit sacri- ficio Christi : ut per eam se reddens Deo Patri, conciliaret hostiae suae perfectionem quamdam immolatitiae dignitatis.

Id sonant verba Origenis : « Ne- cessarium fuit Dominum et Salvatorem « meum, non solum inter homines nasci, « sed etiam ad inferna descendere, ut...

1. Cf. *ibid.,* n. 3, coi. "2396 : « Fractio venerandi « panis necem significat, quare et Pascha deside- « rabile appellata est. » Eamdem mendosam ac portentosam etymologiam, aliqualiter a Phi- lone *(Quis rerum divinarum heres sil,* § 40. Op. omn. ed. P. Wendland, 1898, t. 3, p. 42), ut notat T. Zahn *(Forschungen zur Geschichle des neuleslamenllichen Kanons,* II Theil, 1883, p. 136), praeformatam, sed etiam ab Irenaeo *(Adv Haer.* 4, 10, 1 ; cf. supra, Elucid. IV) implicite, ut mihi videtur, adhibitam, quan- quam exclusam deinde a Gregorio Nazian- zeno *(Or.* 45, n. 10. P.G. 36, 636), tradidit tamen postea Procopius *(In Exod.* 122. P.G. 87, 562). Quod si viri etiam Graeci tam insigniter errare potuerunt, quid mirum quod in eodem errore fuerunt Tertullianus *(Adv. Jud.,* 10. P.L. 2,630) aliique, quos repre- hendunt Hieronymus *(In Maith.* 261. P.L. 26,190) et Augustinus *(In Joan.,* Tr. 54, 1. P.L. 35, 1784-1785). Unde liquet perperam esse Augustino adscriptum sermonem qui inter editos a Michaelo Denis septimus numeratur, ubi haec leguntur (P.L. 46,837) : « Pascha « hebraeus sermo est, quod interpretatur transi- « tus ; graece autem paschin, pati ; latine pas- « cha, pascere, ut dici solet : pascam amicos. » Interim notandum est, auctorem illius sermonis etiam invexisse in paschalis Christiani fines, simul cum passione (« paschin »), et coenam (« pascam ») et resurrectionem (« transitum »). Lege integrum locum. Post Hieronymum et Augustinum rursus ventilat inter mediaevales commenta istiusmodi auctor libelli *De officiis* Bedae adscript! (loc. cit.).

i inde regressus, opere consummato, as-
« cenderet ad Patrem, ibique plenius
« apud altare illud coeleste purificaretur,
« ut camis nostrae pignus, quod secum
« evexerat, perpetua puritale donaret.
‹ Hic ergo est verus dies propitiationis,
» cum propitiatus est Deus hominibus »
(*In Levilicum,* hora. 9, n. 5. P.G. 12, 514). Puritas illa est, qua caro Christi, omni similitudine peccati exuta, in incorruptibilitatem et lilii ortalitatem transiit divinam. Haec demum divinae conditionis adeptio fnit ultima et consummata hostiae sanctificatio.

Eodem pertinet illud Damasceni (*In dominicum pascha.* P.G. 96, 841) : «Sal-
‹ Valor meus, atque viva, nec jam mac-
» TABiLis, victima ! dum teipsum ut Deus
« sponte offers Patri, suscitasti omnige-
« num Adam, surgens e sepulchro. »

Rursus pertinet eodem Augustini istud : « Accepit abs te quod offerret pro te ;
» quomodo accipit sacerdos a te quod pro
» te offerat, quando vis placare Deum pro
« peccatis tuis. Jam factum est, ita factum
« est. Sacerdos noster a nobis accepit
« quod pro nobis offerret : accepit enim
• a nobis carnem : in ipsa carne victima
« factus est, holocaustum factus est, sa-
« crificium factus est. In passione sa-
• crificium factus est : IN resurrec-
« tione innovavit illud quod occisum
" est, et tanquam primitias tuas dedit
* Deo, et ait tibi : consecrata sunt jam
« omnia tua, quando tales primitiae datae
«sunt de te Deo » (In *Psalm.* 129, n. 7. P.L. 37, 1701). Rursusque : « Illud
“ ergo est sacrificium vespertinum, passio
* Domini, crux Domini, oblatio victimae
« salutaris, holocaustum acceptum Deo.
« Illud sacrificium vespertinum fecit
« in resurrectione munus matutinum »
(In *Psalm.* 140, n. 5. P.L. 37, 1818) : munus nimirum perfusum luce aeternae gloriar ac decoratum : tale transmisit Christus munus ad Deum, talem hostiam.

Sed quid sermone S. Zenonis Veronensis efficacius : « Hic sempiternus,
‹ quia occisus est et inventus est vivus...
« Hic inquam agnus perfectus ; quia
« in ipso magnus ille sacerdos, pio mys-
« terio sua victima inclusus, hodie [i.
« e. die resurrectionis] Deum reddidit
« hominem quem litavit » (*Trad.* 55. P.L. 11, 511). Intellege : transmittitur hodie ad Patrem in conditione divina id quod erat Patri mancipatum in conditione humana.

Membrum II. De sacerdotio PER RESURRECTIONEM DIVINITUS RATO.

Jam major lux accedet ex altero capite doctrinae apud Patres frequentissimo : Christum in sua resurrectione maxime exstitisse sacerdotem[1].

Non sane quod caruerit antea suo sacerdotio : quod ipsi, ut supra dictum est (in Elucid. II), ex incarnatione competebat, et sortitum est suum exercitium in litatione corporis et sanguinis ; sed quia istud sacerdotium, quod in litando sibi vindicavit Dominus, resurrectio demum signavit ex parte Dei tanquam *verum* et *efficax,* nec fictitium aut imbecille. Adeo ut inclaruerit Christus tanquam sacerdos per resurrectionem, immo et confirmatus sit atque, venia sit verbo, auctorizatus : qui non *semelipsum ctarificavil ut ponlifex fierel,* sed clarificatus est ab illo *qui loculus esi ad* eum : *Filius meus es tu, ego hodie* [suscitando e mortuis : cf. *Aci.* 1333, et commentatores in h. l. *Episl. ad Hebr.,* passim] genui *le... EI consummatus, factus est oblemperanlibus sibi causa salutis aeternae, appellatus a Deo ponlifex juxta ordinem Melchisedech (Hebr.* 55–10)[2].*

Et *primo* quidem dedicatio illa sacerdolii gloriosa adseritur.

Athanasius in primis tum demum ait Christum factum esse pontificem confessionis nostrae, « cum postquam se ob-
« tulisset pro nobis, corpus excitaret ex

1. Quocirca lege Thomassinuin, *De incarnatione Verbi Dei,* l. 10, c. 11-14.

2. Quomodo connexio sacerdotii cum resurrectione in *Epistola ad Hebraeos* explicetur ab aliis non sine « aliquali subtilitate », quam con-
“:oprÆ Tii18te“ap- Huy«h'- »

• mortuis » *(Or.* 2 *contra Arianos,* n. 7. P.G. 26, 161)1.

Cyrillus item **Alexandrinus** per octavum illum diem, in quo, succedens in locum Moysi, Aaron sacerdotio functus est *(Levit.* 9), reputat praefiguratum tempus simul et resurrectionis et sacerdotii dominici : « Tempus enim sacerdotii « Christi illud congruenter intellegitur, ‹ quod post Legem [= Moysen] fuit, id » est octavus dies, in quem2 incidit re- ‹ surrectio » *(De ador, in spir. et verit.,* 1.11. P.G. 68, 768). Sequitur **Procopius** in eumdem *Levilici* locum : « Novum sa- « cerdotium Christi coepit die octavo, quo « resurrexit Christus » (P.G. 87, 719).

Apud Latinos, **Tertullianus** Christum indutum (ad instar Jesu fdii Josedech, *Zach.* 3 "*} podere sacerdotali non vult nisi in resurrectione : « Post resurrectionem ‹ suam indutus podere, *sacerdos in aeier- • num* Dei Patris nuncupatus est» *(Adv. Jud.* 14. P.L.2, 640; cf. **Lactant.** *Divin, instil.* 1. 4, c. 14. P.L. 6, 488-490).

Eodem sensu resurrectio veluti initiat sacerdotium quo perficit sacrificium. Tunc enim sacerdotium est verum ac perfectum undequaque, cum signatur Deo ratum ; est autem Deo ratum, cum sacrificium a Deo acceptatur. Sacerdos enim seu pontifex, tanquam mediator Dei et hominum, humanae quaedam devotionis pignora satagit ad Deum transmittere, ut cum facta fuerint divina, iisdem vicissim a Deo oppigneratis remuneretur homo. Ille igitur perfectus est sacerdos, nec imbecillis, cujus dona ad Deum vere transeunt, in divinum recepta mancipium. Quae si dedignatus erit Deus ad se sumere et facere sua, nonnisi irritum aut imbecille est sacerdotium atque sacrificium. Porro in resurrectione, Christi hostia ad Deum transiit; Christi hostia est a Deo suscepta ; Christi hostia, velut edulium Dei, absorpta est Igne increato divinae gloriae : longe excellentius quam per ignem de coelo lapsum aut holocausti incendium hostiae figurales consummabantur3. Consummatio quippe hostiae, Dei est acceptatio ; acceptatio autem nonnisi figuralis per ignis pastum fiebat : facta est autem vera per Christi clarificationem : quam idcirco Patres holocausti nomine donarunt quasi habuerit gloria rationem ignis, totam vorantis victimam, et trajicientis, consumpta corruptibilitate, in incorruptibilitatem suam.

Sic Origenes, ad Christum referens legem holocaustorum *(Levit.* I1-9) interpretatur illud : *Decoriantes holocaustum,... imponent jilii Aaron sacerdotis ignem super altare, et constipabunt ligna in ignem* : « Desursum est enim divinitas Christi, « quo ignis iste festinat. Convenienter ergo ‹ omnia haec quae in corpore a Salvatore « gesta sunt, coelestis ignis absumpsit, « et ad divinitatis ejus naturam cuncta « restituit. Lignis tamen adhibitis ignis « iste succenditur : usque ad lignum enim « in carne passio fuit Christi ; ubi autem « suspensus in ligno est, dispensatio carnis « finita est ; resurgens enim a mortuis tf ascendit in coelum, quo *[legendum forte* : « quod] iter ejus natura ignis ostendit. ‹c Unde et Apostolus dicebat, quia *etsi* « *cognovimus Christum secundum carnem,* « *sed nunc jam non novimus.* Holocaustum α namque carnis ejus, per lignum crucis « oblatum, terrena coelestibus et divinis « humana sociavit » *(In Levilicum,* hom. 1, n. 4. P.G. 12, 410).

Rationem eamdem subdit **Cyrillus** (loc. cil.), cur exordia dominici sacerdotii

1. ‹ Quandonam nostrae confessionis pontifex factus est ? Nonne tum, cum postquam » etc.

2. Octavo diei idcirco,credo, deputat resurrectionem, quia facta est postridie Sabbati. Quemadmodum scribebat paullo post **HesychiuSj** *In Levit.* 91'4 : <r...dies incidit in hac qua Salvator « resurrexit, quae esse octava creditur. › Per aliam nam eodem revertitur **Rupertus Tuitiensis** *(In Levilicum,* 1.2, c. 5. P.L. 187, 761) : Quod *septem,* inquit [Moyses], *diebus finitur* K *consecratio,* quid significat, multis Scripturarum locis certum est : quia videlicet septeni diebus omne praesentis saeculi tempus volvi- ·' tur, quod octava, id est futurae resurrectionis tempore, clauditur, quae in magno pontifice Christo jam impleta, in nobis autem implenda non dubitatur. »

3. Qualiter ignis sacer consumendo hostias consummaret, expositum est supra (Elucid. 1).

in resurrectione eluxerint ; perinde ac ignis a Domino egressus, dum depascit sacrificium Aaronis (bovem, arietem, similam), aaronicum sacerdotium sanxit atque adprobavit : « ...Professus est Moyses octavo « die visum iri Domini gloriam (nam Lex « tempus commemorationis nostri Salvatoris praenuntiavit) ; *apparuilque gloria « Domini omni multitudini ; el ecce egressus • ignis a Domino devoravit holocaustum. • ei adipes qui erant super altare (Levit. • 9)*». Visa est ergo revera gloria « Domini octavo die, id est, Filius mani- « festus est factus, qui est gloria Dei ac « Patris... Sacros autem nos efficit : dum « ipse in bove mactatur... ut aries in < odorem suavitatis spiritualis consumma- n tur[1]2; factus et ipse hostia salutis, pro- « prio suo nos sanguine sanctificans, et « veluti simila oleo lita, se exhibens Deo « Patri pro nobis in hilaritate vitae sanc- « tae. »

Similiter Procopius holocausto parificat resurrectionem immolati Christi, dum persequitur partes ritus illius *(Exod.* 29 1)quo taurus in consecratione sacerdotum Deo erat sacrificandus : sicuti enim mactatio tauri mortem Christi praefigurat, sic incensio resurrectionem. « Praesignis « et splendida gloria illius mortis [domi- « nicae] delineatur per ignis naturam, quae « sacrificia absumit. Eadem ignis natura " adumbrat divinitatem Christi, quemad- « modum accidisse cognovimus quoque « in rubo et in Sina monte. Ingente « autem gloria extollitur Christus, quod « sustulit mortem : nam supplicii igno- « minia in vicit resurrectionis gloria. H»i- « jus rei argumentum est vituli cadaver, « quod igne absumitur » *(Commentarii in Exod.* P.G. 87, 657-658)». Descendit quidam ignis divinitatis in corpus immolati Christi, absumens mortalitatem : el haec fuit sacrificii dominici gloria, id est susceptio divina acsublimatio ad ℭoelestia

Idem subindicat Augustinus, cum tot tamque elegantibus locis, quos omnes congestos reperies apud Thomassinum (op. cit., l. 10, c. 15, § 1-5), resurrectionem corporum gloriosam exhibet ad modum ignis mortalitatem nostram comburentis atque aeternaliter consumentis. Cujus incendio omnes nos in holocaustum transibimus, illuc rapti quo nobis praecessit Christus, ferens ex utero virginali primitias *(Enarratio in Psalm.* 64, n. 4 et 5. P.L. 36, 775-776). Sicque fiet quod scriptum est : *Absorpla est mors in victoria* : namque « victoria quasi ignis divinus est : « cum absorbet mortem nostram, holo- « caustum est... Totum ex mortali vita « consumetur, ut aeterna vita con- « summetur. Erunt ergo illa holocausta. » De quibus scilicet Psalmista : *Introibo in domum tuam in holocaustis. (Enarr. in Psalm.* 65, n. 18. P.L. 36. 798). Quippe tunc « substantia corporis in coelestem « commutabitur qualitatem ; quod ignis « in sacrificio significabat, velut absorbens « mortem in victoriam » ; qua legalis sacrificii figura promittebatur Christus *(Contra Faust. Munich.,* l. 22, n. 17. P.L. 42, 409) : sacrificium verissimum, vere' in resurrectione consummatum[5].

1. In bovis mactatione attendit Cyrillus passionem Christi ; in arietis incensione suuveolenla, resurrectionem. Eamdem seriem sententiarum observa in sequente membro, respectu hostiae cruentae el similae litae oleo laetitiae.

2. Conferatur Cyrillus Al., *De adoratione inSpir. et ver.,* l. 11. P.G. G8, 756-757).

3. Indicatur idem, super istud *Levilici* 7*7 : *(Juod residuum fuerit de carnibus sacrificii usque in diem tertium concremabitur :* « Nobis in meu- . tem revocatur dies tertius quo magnifice resur- « rexit Salvator noster, qui pro nobis ultimum « sustinuit supplicium » *(Commentarii in Levilicum.* P.G. 87, 718).

4. Mors fidelium, etiam martyrum, improprie sacrificium est : quare el improprie dicitur sacrificium ipsorum gloria resurrectionis consummari. Quia autem proprie mors Christi fuit sacrificium, ideo etiam proprie sacrificium Christi dicitur gloria resurrectionis consummatum.

5. Nescio annon aliquid istiusmodi sapiat apud quemdam Pseudo-Auguslinum, auctorem Libri *de quatuor virtutibus charilatis,* sermo quo interpellatur Abraham : « Tu quidem licet. « resurrecturum credens, pleno et perfecto voto k puerum ducas immolandum, filius tuus in « isto sacrificio non cremabitur, quia resurrec- » lio Dei Filio reservatur » (P.L. 47 1130). Quanquam potest alius ibi cogitationum nexus attendi.

Super illud *Levilici* 630 ; *Huslia enim quae caeditur pro peccato, cujus sanguis inferlur in tabernaculum leslimonii ad expiandum in sanduario, non coinedelur, sed comburtlur igni,* mediaevalis vir, **Rupertus** Tuitiensis, caule secernens a specie sacramentel! in qua comeditur Christus, speciem propriam in qua passus est ac resurrexit, at non comeditur, haec habet : » Species illa corporeae visionis, in qua caesa est pro peccatis nostris hostia ‹ viventium, Christus, Filius Dei, cujus ‹ sanguis, imo sanguinis causa *[legendum « forte* : caro] semel illata est in illa coelestia · sancta ante oculos Dei Patris ad expianda « et repropitianda delicta populi ; illa « inquam species, tunc quando caesa est, « contemptibilis, non debuit comedi, sed . COMBURI IGNI (iD EST PER SPIRITUM • Sanctum), ex virtute resurrectionis AB OMNI MORTALITATIS VEL PASSIBILITAtis corruptione... eximi, et in coelum «levari » *(In Leviticum,* 1. 1, c. 34. P.L. 167, 780)1. Haec de consummatione divina dominici sacrificii senserunt nostri majores.

Secundo, efficacia sacerdotii gloriosi indicatur.

Quia scilicet consummatum fuit divinitus sacrificium Christi, ideo etiam est efficax. Quod et in ipsa resurrectione attenditur,ubi bona coelestia, quorum conciliatio finis erat sacrificii, noster sacerdos percepit reapse sibi personaliter, nobis autem capitaliter. Hinc etiam, ratione effectus seu fructus, ratum censetur sacerdotium Christi, qui jure meritoque prae imbecilli sacerdotio Legis, praedicatur *pontifex futurorum bonorum.* Qua de re vix operae pretium est congerere Patrum testimonia; ;ed recurret istud explicandum infra penitius.

Articulus II. — De connexione sacrificii cum ascensione.

Scribit **Benedictus XIV** *(De sacros, sacrif. missae,* 1. 2, c. 11, n. 5. Op. omn., Prati 1842, t. 8. p. 71) : « In sacrificiis « judaicis victima incendebatur super βi« tare holocaustorum, ut quicquid in ea « vitii esset, flammis absumeretur, et « fumus ad coelum tolleretur *in odorem « suavitatis,* ut sacra Scriptura loquitur. « In nova Lege consumpta fuit victima in « Christi resurrectione et ascensione. Nam « in resurrectione absorptum fuit in Christo « *quod mortale est a vita,* ut ait Apostolus « 2a *Epist. ad Corinthios,* absumptumque « fuit quicquid inesse poterat corruptibile ; « et in ascensione victima a Deo accepta « in odorem suavitatis, et ad ejus dexteram « fuit collocata. » Sicut igitur resurrectio parificabatur igni holocausti, sic fumo suaveolento ascensio. Quapropter Patres non minus hanc quam illam conseruere sacrificio Christi. Attendunt quidem in resurrectione descensum quemdam Dei ad victimam ; in ascensione vero victimae quamdam ad Deum perlationem1. Suscipi enim tunc illa censebatur a Deo atque intussuscipi, cum concludebatur circulus introducti olim Christi in mundum ut sacerdotis, reducis vero jam ad Deum ut hostiae : ubi demum quiesceret Christi et sacrificium et sacerdotium, veluti iu adeptione sui finis, dum et hostia immobiliter in conspectu Dei jacet, et sacerdos ad dexteram Dei aeternaliter sedet : illic potitus sua gloria sacerdotali, quo eum perduxit virtus sui sacrificii.

Audiatur **Epiphanius** ea de causa illum declarans in ascensione sua factum pontificem aeternum : « Quod factus esi « pontifex, id eo pertinet, quod in suo cor« pore Patri seipsum obtulit pro omni

1. Inferius pariter haec habet (/zi *Levit.,* I. 2, c. 6, coi. 792) : « Aliam hostiam, quam in holo- ı caustiun vel pro peccato ofTcrrel, non habuit, « nisi semetipsum. Et descendit ignis super ‹ ipsum... et devoravit holocaustum, illa scilicet • devoratione sua, quam secundum Apos- ' tolum recte immutationem dicimus, quia ‹ profecto *resurgens ex mortuis, jam non moritur,* ı *mori illi ultra non dominabitur.* »

2. Utrolibet quippe motu perficitur acceptatio divina : sive illapsu Dei, sive assumptione hostiae. Quare et nos duplici modo postulamur nostri sacrificii acceptationem, quae in tran— substantiatione sita est : sive invocantes Deum ut descendat super oblata, sive rogantes ut ad Deum oblata perferantur : ut constabit infra (Elucid. XXXIV).

« creatura, sacerdotem agens. Ascendens » vero spiritualiter et gloriose in eodem « corpore, sedit ad dexteram Patris, *factus pontifex* in aeternum, transgressus « coelos » *{Adv. Haeres,* haer. 69, § 34. P.G. 42, 261).

Eodem collineant carmina quibus S. Ephraem extollit Christum, quod ascendit ut oblatio ; quod ascendit et obtulit : perferens scilicet ad Deum dona prius in terris oblata. » Panis autem no- « VUS ET MYSTICUS HAC DIE IN COELOS « ascendit ; explicata fuerunt mysteria « in tuo corpore quod ascendit ut ‹ oblatio. Benedictus sit, Domine, panis « tuus! ! Venit ad nos Agnus e domo David, • sacerdos ex Abraham ; idem factus est • nobis Agnus, idem factus est nobis sa- « cerdos ; corpus ejus est victima, sanguis « ejus libatio. Benedictum sit ejus sacri- • ficium ! E coelo descendit ut lux, et e ɑ Maria ut germen ; e cruce descendit ut « fructus, ascendit in coelum ut primitiae. « Benedicta sit voluntas ejus!... Oblatio es « supra et infra, quia fuisti occisus et ado- « ratus ; descendisti quippe in terram et » factus es victima ; ascendisti et factus « ES OBLATIO MAGNA ; ASCENDISTI, Do- « mine, et obtulisti » *{Hymni dispersi,* hymn. 18 in ascensionem — e breviario Syrorum ad diem ascensionis — str. 8, 9, 10, 12. ed. Lamy, t. 4, p. 748-750).

Chrysostomus similiter ovat quod Redemptor noster ‹ ascendit cum sacri- « ficio quod potest placare Patrem » (In *Hebr.* 92«, hom. 17, η. 1. P.G. 63, 128). Hesychius (In *Levit.* 16le~18. P.G. 93, 901) in loco sancio, id est in Ecclesia, vult manducari a nobis hostiam Domini, proplercaquod Dominus hostiae suae sanguinem intulit in locum sanctum, hoc est in coelum, oblulilque Deo. « Ipse autem suae ‹ oblationis sanguinem, quae pro nostro « sanguine oblata est, in Sanctum (intus « videlicet in coelestem habitationem) in « conspectu Patris sui obtulit. Et in loco « sancto (dicimus autem Ecclesiam) com- « edi hoc sacrificium ad remissionem « et propitiationem peccatorum praece- • pit. » Haud aliter auctor *Hisloriae ecclesiasticae et mysticae contemplationis* (jam ante tempora Anastasii bibliothecarii adscriptae ab aliis Basilio ab aliis probabilius sancto Germano Constantinopolitano : cf. Brightman, J. T. S., t. 9, p. 248-267 et 387-398, et F. Gayré, D. T. C., art. *Germain,* col. 1308), intertexit Christi oblationem et ascensionem. « Fi- « lius Dei carnem quam portavit et ovem « quam suscepit super humeros..., sustulit « supra omnem principatum et potestatem « et dominationem superiorum virtutum, « et obtulit [-οοστ,γαγεν] eam Deo et Patri :... * quam propter dignitatem offerentis et « ob munditiam oblati, suscepit Deus et « Paler ut sacrificium et oblationem be- « neplacentem pro humano genere. Ad « quem et *dixit Dominus Domino meo,* « id est Pater Filio, *sede a dextris meis ; qui «t et sedit in dextera sedis majestatis in s* excelsis ; hic est Jesus Nazarenus, ponti- » fex futurorum bonorum » (Brightman, loc. cit., p. 266-267)2. Rursusque : « Coe- « lestia et non manufacta sancta ingressus « est Christus, et apparuit in gloria Dei « et Patris, pro nobis factus pontifex « magnus, qui penetravit coelos : et ha- rt bemus eum advocatum apud PaLrem et « propitiationem pro peccatis nostris, ut « qui praeparaverit (ὡ καταατ·.σά}χενον) no- * bis suum sanctum et pretiosum corpus a redemptionem pro omnibus nobis » (ibid., p. 362-362). Consonat inter Latinos sanctus Phoebadius Aginnensis, si ipse'

1. Non te fugit, opinor, quantum eucharistiae continuet ascensionem : monstrans quam sit unum sacrificium decurrens ab oblatione sua eucharistica ad consummationem suam coelestem.

2. Eadem leguntur ex nostro Germano deprompta, in compilatione illa quae sancti Sophronii Hierosolymitani nomine insignita, inscribitur *Sermo complectens lotam historiam ecclesiasticam et subtilem expositionem rerum omnium quae in divina lituraia peraguntur* (P.G. 87'«, 3996).

3. Ut vult Durengues, *La Question du De Fide,* Agen, 1909, post auctores *Hist. Littér. de la Fr.,* I. 1, 2« part., 1733, p. 273-279 ; contra alios adscribentes istum tractatum Gregorio Eliberitano, ut Dom. Morin, ГAttribution du *De Fide ù Grégoire d'Elvire,* Revue

conscripsit tractatum *De fide orthodoxa conlra Arianos* : « Passum, inquit, créditants [Filium Dei] et sepultum : ...tertia «quoque die resurrexit; ...ascendit in « coelos, obtulit Patri suo hominem illum « [i. e. humanitatem assumptam], gra- « lissimum munus » (P. L. 20, 48).

Consonat autem maxime sanctus Augustinus : « Semel ergo in toto tempore « intravit in sancta sanctorum, non figura ‹ la, sed vera, ultra velamenta coelorum, « unus sacerdos noster, resurgens a mor- ‹ tuis, Dominus Jesus Christus, offerens « se ipsum pro nobis » (Fragmentum *Sermonis de calendis januariis,* inter collectanea **Joannis Diaconi** in *Leviticum,* P.L. 38, 1736).

Huc etiam referuntur ea quae Gregorii Magni perorantis auditor, Claudius abbas, descripsit ita sollerter, ut testaretur Gregorius dictorum suorum sensum « valde in utilius[1] fuisse permuta- « tum» *(Epistl.,* i. 12, ep. 24. P.L. 77,1234). Sic enim ille enarrationem nobis reddebat Gregorii in *1 Reg.* 121-22 ; « Redemptor « noster jam de morte triumphans, jam α possibilitatis [= passibilitatis ?] nostrae « tenebras superans, carnem quam pro « nostra salute suscepit ad coelestia subli- « mavit... Tunc immolavit solemnem hos- α tiam, cum se aeterno Patri per glorifica- « tae carnis materiam in coelo exhibuit » *(In I Reg.,* l. 1, c. 1, n. 40. P.L. 79, 42).

Inter viros mediaevales, **Richardus Weddinghusanus**[2] in suo *Libello de canone mystici libaminis* (c. 6. P.L. 177, 463), qui vulgatissimus fuit illa aetate, haec super verba *hosliam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam,* commentatur : « Dominus Jesus in passione sua « fuit hostia pura, in resurrectione ((HOSTIA SANCTA, IN ASCENSIONE HOSTIA « IMMACULATA[3]. »

Consentanee igitur ad doctrinam veterum recentiores quidam, viri piissimi, C. de **Condren**[4] et **J.-J. Olier**[5], assumptionem Domini, velit consecratam esse primam hebdomadae diem in dominicam (op. cit., c. 2, coi. 946): sed nos dicimus utraque.

Omnia istius doctrinae puncta complectitur Instructio celeberrima **Ludovici Alberti Joly de Choin**, Episcopi Toulonensis, data die 15° novembris A. D. 1748 : «Cette divine victime a a été immolée sur la croix ; elle a été consommée, « pour ainsi dire, par la résurrection et par l'as- « cension de Jésus-Christ : car parja résurrection tout ce qu'il y avait de mortel et de corrup- α tible en Jésus-Christ a été détruit, et a été *absorbé par la vie ;* c'est alors que son corps a été revêtu de l'immortalité ; et par l'ascension ш cette victime a été présentée devant la face de Dieu et placée à la droite de Dieu le Père. Enfin, nous trouvons, au jour de la Pentecôte, « une espèce de communion à la victime ; car α c'est en ce jour que les fidèles ont été, pour * ainsi dire, incorporés à Jésus-Christ, étant devenus participants de son esprit et les membres t de son corps, comme le dit saint Paul » *(Instructions sur le Rituel. Du sacrifice de la Messe,* ed. Bisunl., 1827, p. 302-303). Ampliora de nexu inter Pentecosten et eucharistiam habebis infra (Elucid. XXVI).

Ji

Bénédictine, 1902, p. 229-237, post **Quesnellum**, diss. XIV, *De variis Fidei Libellis* etc. P.L. 56, 1049-1053.

1. Sic videntur verba secanda, quae ab editoribus sunt contracta in unum « inutilius ». At qui potest esse grammaticalis sensus istius locutionis « valde inutilius permutatum » ? Ceterum in laudata epistula, qua nonnisi laudibus afficitur Claudius, ne uno verbo quidem indicatur intentio quam sibi visi sunt deprehendere editores benedictini (P.L. 77, 1233, et 79, 9), illas *Expositiones in I Reg.* emendandi, aut prohibendi quominus incorrectae in lucem prodirent, sed tantummodo voluntas procurandi ut poliretur suis, quibus careret, operibus, atque cavendi ne ulla sua scripta, quamdiu ipse viveret, hominibus innotescerent.

2. Potius quam Joannes Comubiensis : cf. Hurter, *Nomenclalor3,* 2, coi. 95. 3, et 212.

3. Quia autem consessus sacerdotalis Christi in dextera Patris non innotuit nisi missione Spiritus Sancti, ad quam ordinabatur ; et quia tunc demum exseruit suum effectum hostiae dominicae sanctificatio, cum sancti ficata est Ecclesia in apostolis, secundum quod dixerat Christus : *Ego pro eis sanctifico meipsum, ut lint d ipsi sanctificati in veritate :* ideo Beda diei Pentecostes demum deputat consummationem ultimam sacrificii paschalis nostri Servatoris : « cujus hostia tempore paschae immo- ‹ lata, sed die Pentecostes Spiritu Sancto in « igne apparente vere consumpta est » *(Super Ada Aposl. exp.,* c. 1. P.L. 92, 945). Adeo ut Spiritus Sancti illustratione, non resurrectione

4. *L'idée du sacerdoce et du sacrifice de Jésus-Christ,* Paris 1677. Quoad resurrectionem : 2e partie, ch. 8 et 20-22, p. 68 et 93-103. Quoad ascensionem, ibid. ch. 23, p. 103.

5. *Explication des cérémonies.* Quoad resurrectionem, l. 2, c. 4, et l. 7, c. 5. Quoad ascensionem, 1.2, c. 9. Cf. Lepin, *L'idée du sacrifice dans la religion chrétienne,* p. 151-157 et 161-16-1.

nem hostiae ad Deum in ascensione, sicut et consumptionem illam in resurrectione praenotatam, habuere lanquam communionem Dei ad sacrificium Christi : sine qua nec nos, dum Christo vescimur, foremus Dei convivae et commensales1.* Adeo ad nostrae cibationis spiritualis sacramentum pertinet, sicut passio ita et resurrectio et ascensio Christi !

Sive autem haec communio Dei ad Christi hostiam attenditur, sive illa Christi (de qua dictum est supra ad bona Dei, utrinque addit et resurrectio et ascensio sacrificio Christi excellentiam super reliqua sacrificia, quae, utpote infirma, neque offerentem valuerunt perducere in consortium Dei, neque vertere oblationes in Dei alimoniam ac pastum. Quorum igitur significatio mendax exstitit, et dolosa promissio, nisi in illud unum verum respexit sacrificium, quod, in terris oblatum, in coelis est consummatum, et, redditum passione, est gloria coronatum. Eo igitur verius sacrificium Christi, quod transiit in coeleste ; eo verior hostia, quo gloriosior. Omnis quippe hostiae nisus fuit ut in Deum transiret : quod tamen nulli contigit nisi victimae nostrae paschali, cujus transitus ad Deum, ex vita per mortem, ex morte per resurrectionem, in ascensione est completus. Undequaque igitur resurrectio et ascensio cumulant sacrificium Christi.

Nec mirum proinde quod in omnibus fere liturgiis (cf. infra, Elucid. XVII) fit alterutrius vel utriusque recordatio seu anamnesis, post narratam coenam memoratamque passionem3. Una enim sunt omnia illa mysteria mysterii unius integratio, quod est sacrificium redemptionis a Christo peractum et a Deo susceptum.

Nec mirum rursus, quod eucharistia nostra, sicut est sacramentum passionis Christi, etiam dicatur sacramentum commemorativum dominicae resurrectionis (cf. infra, Elucid. XVII et XXII) : non quod sensibiliter repraesentet resurrectionem sicut passionem, sed quia commemoratio est sacrificii, ut veri nec attentati tantum, ut rati nec irriti, ut consummati nec imperfecti, ut coelestis nec umbratici. In coena autem, sicut praenuntiativum fuit sacramentum passionis, ita etiam resurrectionis ascensionisque fuit sacramentum praenuntiativum : pro quanto is qui sacrificabat, Deus cum esset, credebatur per spiritum aeternum suum obtulisse se immaculatum Deo ; adeo ut invisibiliter quidem, sed tamen infallibiliter, esset hostiae Christi conciliata acceptatio divina. In cujus venturae consummationis exspectatione manducaverunt et biberunt, sicut Christus, ita apostoli4: hi quidem secundum fidei obscuritatem, ille autem secundum claritatem visionis. Quamobrem memorata est in articulo coenae futura Domini potatio et manducatio in regno Dei *(Mallh,* 26'', *Marc.* 14 5;* *Luc.* 22 9–30), exorataque clarificatio coelestis *(Joan.* 171 et 5).

Articulus III. — De perennitate sacrificii Christi.

Sacrificium5 Christi evasit quidem per resurrectionem gloriosum, per ascensionem coeleste ; immortalitas autem vitae aeternae illud effecit perenne. Ut enim indicatum est supra (Elucid. I), status victimalis, ipsa sacrificatione inductus, perseverat

1. Condren, op. cit., 4e partie, p. 367.

*2. In hac nimirum et superiore Elucidalione. Coenatio enim eucharistica, ut diximus, futuram communionem Christi ad bona Dei significabal, in resurrectione el ascensione adipiscendam, nec es solum quod hostia sublimaretur. sed et quod particeps hostiae sacerdos clarificaretur.

3. Quod cuin attendatur etiam in oratione nostra Suscipe *sancta Trinitas,* scribit apposite Benedictus XIV :« In hac oratione Ecclesia » Graeca de Incarnatione, de Nativitate, de « Passione, de Resurrectione, de Ascensione, « deque Spiritus Sancti adventu mentionem « facit. Quod si nunc Romana Ecclesia in eadem « oratione passionem, resurrectionem el « ascensionem solum commemorat, in causa « illud est, quod in tribus risce mysteriis, «quae sunt praecipuae sacrificii partes, « optime repraesentatur immolatio victimae · et consumptio » (De *sacros. Missae sacrif.,* 1.2, c. 11, n. 6).

4. Cf. linfra, Elucid. XXII.

5. Vix operae pretium est notaro vocem *sacrifictum* hic accipi sensu passivo, pro re sacrificala ; non sensu activo, pro actione sacrifica.

quamdiu manet hostia incorrupta. Jam vero non solum incorruptam ac illaesam reliquit resurrectio sanctificationem carnis dominicae victimalem (secundum illud *Psalm.* 15e-10 : *Caro mea requiescet in spe. Quoniam non derelinques animam in inferno : nec dabis* sanctum tuum *uidere corruptionem ;* cf. *Act.* 220-31), sed etiam per resurrectionem ipsam obtigit carni hostiae incorruptibilitas gloriae : quae, ut dictum est, nedum officiat statui victimali, multo magis ei accessit cumulus, sanctitatem hostiae ex parte divinae acceptationis sanciens et complens. Est ergo inde sacrificium Christi immortale, aeternum, unde est gloriosum et coeleste1.

Perseverat igitur Christi sacrificium, non quidem activum : sacrificatio enim transiit, nec iteratur aut veluti in continuo *fieri* agitur; sed perseverat utique sacrificium passivum : hostia enim durat in suo *esse* hostiae acceptatae.

Nec metaphoricum est istud juge sacrificium (passivum) coeli, quasi denominet affectum Christi internum duntaxat : sicut metaphorice dicimur immolati Deo per devotionem. Sed proprium sacrificium est, denominans scilicet proprietatem quamdam dominicae humanitatis externam : ipsam dico gloriam, pro quanto parta est per litationem illam semel a Christo coenante et patiente factam in aeternum, ac in aeternum a Patre ratam atque sancitam. Quemadmodum sacrificium proprie intellegebatur a veteribus quodvis theothytum, quamdiu durabat in ratione theothyti.

Proprium autem cum sit sacrificium coeli, non tamen est computandum inter *mera* signa aut symbola, alio scilicet referentia : siquidem exsulant imitamenta veritatis ab illo regno, quod sua luce veritas tota illuminat. Sed ita illic sacrificium significat sacricolae devotionem, ut unum idemque sit id quod denotat et id quod denotatur, signum et significatum. Quod ideo obtinet, quia Christus fuit simul hostia et sacerdos :non aliud a seipso offerens Deo ; unde sacrificium ejus fuit plenum, ut in quo *signum* aequaret *rem.* Quod et nunc in coelo non solum habetur, sed et manifestatur. Quare recte Guitmundus Aversanus, in celeberrimo suo tractatu adversus Berengarium, de ipso Christo glorioso ac coelesti agens, haec habet : « Idem igitur Christus suiipsius est sacrum « signum, id est sacramentum » (De *corporis et sanguinis Christi veritate,* 1.2. P.L. 149, 1460), absque velis tamen quibusvis sacramentalibus. Unde fluit efficacia sacrificii illius ad sanctificandum nos, non imaginaliter tantum, sed realiter, per sacramenta quibus suam nobis admovet virtutem. Neque enim ipsa inania sunt aut deficientia, sed ut signa sacrificii pleni instrumentaque hostiae in nullo deficientis, exserunt efficaciam significationi suae neutiquam imparem2.

I. Equidem si Christus resurrexisset in statu passibili ac mortali, sicut Lazarus, jam non foret hostia. Sanctificatio enim qua sacrificans se velutiauxit, in hoc constitit ut exueret similitudinem quam gerebat carnis peccati, vitam scilicet mortalem ac passibilem, et transiret inde in justitiae ac vitae divinae splendorem omnimodum. Eo quippe aliquid est sacrum, quod secretum a rebus profanis appropinquat Deo. Quod si igitur ad vitam passibilem ac mortalem reverteret, quid nisi corrumperetur sanctitas hostiae et vanesceret ? Hoc confirmat Apostolus scribens : *Si ergo esset super terram, nec esset sacerdos, cum essent qui offerrent secundum legem munera (Hebr.8*).* Id est : si esset super terram, vitam terrenam degens, non esset resuscitatus in novitatem vitae coelestis. Proindeque sacrificium ejus non foret aeternum ; et pro tanto inter imbecilla et fluxa sacrificia numerandum esset. Sed ad istiusmodi sacrificia frequentanda, institutum est proprie sacerdotium legale. Ergo ne tale quicquam quidem ipse offerret, cum sit aaronico sacerdotio extraneus. Ergo nec esset sacerdos ullatenus. Chrysostomus : « Ostendit [Paulus] nec fleri potuisse ut esset « sacerdos super terram. Quomodo enim [foret] ? « Siquidem [in terris] neque resurrectio orat, « inquit» *(In Hebr.* hom. 14, n. 1, P.G. 63, 111).

2. Noscuntur enim sacramenta Novae Legis esse, suo quodque modo, signa sacrificii dominici. Sunt enim ex sua primaria essentia signa (commemorativa) rei sacrae (quae passio est Christi), in quantum (ista res sacra) est sanctificans homines (cf. S. Thom. 3 S. 60, 3 c. et 2m). In quantum autem adhibita a Redemptore nostro, sunt ejusdem rei sacrae instrumenta ; et pro tanto sunt signa practica simul ac demonstrativa effectus per ipsam inducti, id est sanctitatis nostrae (cf. *ibid,* et 3 S. 62.5). Sed de his plura suo loco, in libro tertio.

Jam audiantur Patres. Imprimisque Athanasius, * fidelem » declarans administrationem Christi sacerdotalem ex aeternitate sacrificii : « Carnem nostrae ‹ similem induit, quam perse ipse offerens, « pontifex appellatus est, factusque est « misericors et fidelis : misericors quidem, a quia, cum seipsum pro nobis obtulit, « nostri est misertus; fidelis vero,... quia « FIDELE SACRIFICIUM OFFERT, PERDURANS ‹NEC INTERCIDENS («1 πιστήν θυσίαν « ₱ροσσέρε τήν αένουσαν καί αή οιαπίπτουσαν). « Nam legalia sacrificia nihil fidele ha- « buere, cum singulis diebus praeterirent, » opusque esset nova purgatione. AI Sal- « vatoris sacrificium semel peractum per- « fecit omnia, ac fidele factum est, « cum maneat perpetuo « (Or. 2 *conlra Arianos,* 9. P.G. 26, 165).

Nazianzenus ipsis sacrificiis caducis Legis ostendit quodammodo insertam a Deo hostiam Christi perpetem. « Ne illa « quidem [veterum sacrificia], inquit, re- ‹ liquit Deus totaliter sanctitatis expertia α aut inutilia aut sanguine demum anima- α lium madentia ; sed magna illa, et, quan- « tum ad primam naturam, immactabilis, « ut ita dicam, victima legalibus sacrifi- « ciis immixta est : illa, inquam, non exi- « guae partis terranim, neque fluxa, sed « sempiterna totius mundi expiatio « (διαιωνίζον καθάρσιον) » (Or. 45 *in S. Pascha,* η. 13. P.G. 36, 640).

Rationem aeternam rei oblatae aperte vindicat Epiphanius Christo. « Sacer- « dotale Patri suo munus offert, accepta * ex humano genere massa ut pro nobis « sacerdos exsistat secundum ordinem « Melchisedech omni successione carentem. « Manet enim pro nobis assidue dona offe- « rens, qui se primo quidem obtulit ut « aboleret hostiam veteris testamenti, per- α lectiorem sacrificatus vivam pro uni- « verso mundo : ipse hostia, ipse sacrifi- « cium, ipse sacerdos, ipse altare, ij)se « Deus,... ut fieret nobis vita secundum « omnem modum, sacerdotiique sui stabi· “ litatem firmaret in saecula immobilem» *{Haeres.* 55, n. *4.* P.G. 41, 980).

Chrysostomus quidem videtur a Christo glorioso abjudicare cum sacerdotali munere etiam proprietatem sacrificalem, dum scribit : « Ne putaveris, audiens n eum sacerdotem (Ιερέα), semper eum o sacrificare (ίερίσθαι). Semel enim sacri- ‹ ficavit, el reliquum sedet... Ne putaveris « in superis eum stare, et liturgum (/χι- ὸ τουργόν) esse : sicut fuit servus ita et sa- « cerdos et liturgus ; sed sicut, factus senus, ε non remansit servus, sic factus liturgus, « non remansit liturgus. Non enim liturgi « est sedere, sed stare » (/n *Hebr.,* hom. 13, n. 3. P.G. 63, 107). At per hoc id unum a sancto Doctore intenditur ; quod Christus nulla jam nova egeat litatione, quasi sacrificii adhuc inops. Sacrificii autem semel oblati, ac apud Deum delati ut maneat in aeternum, neutiquam excluditur perennitas1. Quod primo constat ex verbis cum subjectis, tum praemissis. Pergit enim continuo S. Doctor : « Hinc suspicare licet « sacrificii magnitudinem, quod unum cum • esset, suffecit, et semel oblatum, tantum « potuit quantum non potuere omnia... « Non est aliud sacrificium ; unum nos ‹ purgavit. Postea autem ignis et gehenna. « Propterea enim hoc susque deque versat « [Apostolus], dicens unum esse sacer- u dotem, unum sacrificium ; ne quispiam « putans esse multa [adhuc litanda], se- ‹ cure peccet » *(ibid.).* Unum igitur sacrificium, quia sufficientissimum ; sed hoc sacrificium unum ac sufficientissimum nobis jam praefatus erat Ghrysostomus esse asservatum in coelis. « Ecce enim « in supernis habemus hostiam (ιερείον), κ in supernis sacerdotem (τον ιερέα), in « supernis sacrificium (τήν θυσίαν) » *{In Hebr.* hom. 11, n. 3. P.G. 63, 92). Immo negat sacerdotium Christi consistere perfectum nisi ex sacrificio coelesti : « *Omnis « enim ponlifex,* inquit [Apostolus], *ad*

1. Mullum affluis esi sensus hujus loci sententiae Gregorii Nazianzenl infra perpendendae, secundum quam Christus liber est ab omni supplicationis humilitate. Porro qui est in actu litandi, non est ab istiusmodi conditione liber; sed est liber utique ille, cujus sacrificium penetray»t coelos el quiescit, potitum Dei gloria. Vide infra (Elucid. XIV).

, *offerendum munera el hostias constituitur* : « *unde necesse esi el hunc habere aliquid* i *quod offerat.* Ne quoniam audis eum « sedere, existimes esse nugas quod dic- ‹ tus sit pontifex (ἀοχιερέα)... Quaerebant ‹ aliqui : cur dicitur mortuus esse quia ‹ sacerdos ? Quippe sacerdos non est abs- ‹ que sacrificio : oportet ergo cum quo- (que habere sacrificium. Alioquin autem, ‹ cum dixisset eum esse in superis, dicit t et ostendit eum sacerdotem undequa- « que : ex Melchisedech, ex jurejurando, ex « eo quod offert sacrificium. Ex hoc cete- « rum alium connectit syllogismum : *Si « ergo esset super terram,* inquit, *non essd ‹ sacerdos,* etc. Si ergo est, sacerdos, sicut, r certe est, oportet ei quaerere alium Io- i cum. Nam si esset super terram non « esset sacerdos... Et ostendit fieri non ‹ potuisse ut esset sacerdos super terram. ‹ Quomodo enim [foret] ? Siquidem [in ‹ terris] neque resurrectio erat, inquit » *[In Hebr.* hom. 14, η. 1, col. 111). Ibi igitur Christus est sacerdos perfectus, ubi est in novitate vitae gloriosus. Quia autem non nugatorie est illic sacerdos, etiam ne- cesse est ut ibidem habeat secum sacrifi- cium suum. Consequenter, si dixerit Apos- tolus : *Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei (Hebr.* 1022), hoc, inter- pretante Chrysostomo, est propter invi- sibilitatem hostiae sublatae per sacerdo- tem aeternum in altare coeleste : « *In • plenitudine fidei :* id est, quia nihil est « adspectabile, neque sacerdos, neque sa- ‹ orificium, neque altare » (*In Hebr.* hom. 19, η. 1. P.G. 63, 139). Haec Chry- sostomus.

Quanquam igitur discrepant voces, ta- men consentit Cyrillus Alexandri- nus Chrysostomo, dum Christum in coelis ait esse sacerdotem, hierurgum et liturgum. « Qui litat (λειτουργών) Deo, « non paris honoris cum Deo erit, neque « gloriam illi soli competentem reportabit. ‹ Quomodo igitur Christus pontifex noster • effectus in dextera Dei sedet, thronum- ‹ que majestatis occupat in coelis, et sanc- ‹ torum est liturgus ?... Videlicet unus ‹ est Christus et Filius, sedens quidem pro « divina sua natura in propriae divinitatis α throno, dispensatorie vero sacerdos et « liturgus oeconomice pro natura sua hu- ic mana » *(De reda fide ad principissas.* P.G. 76, 1312). Rursusque : n Si verum est « omnem sacerdotem semper stare dum « litat, nec intellegitur unquam Deo, cui α sacrificat, considere, aut aequalem ha- « bere gloriam, quomodo non inauditi « generis est hierurgus (ιερουργό) Chris- ti tus, qui in divinitatis sedibus est ut a Deus, et litat secundum humanitatem » ? *(De reda fide ad augustas,* 44. P. G. 76, 1397).

Medio aevo testem habemus traditionis orientalis non spernendum Symeonem Thessalonicensem, aeternum Christi sacerdotium explicantem ex duplici ca- pite : primo quidem quod ipse per nos in eucharistia sacrificat ; secundo vero et potissimum, quod ipse secundum se aeterna quaedam est hostia sacrificii in cruce obla- ti. En verba : « Ipse *sacerdos* est *in aeternum « secundum ordinem Melchisedech* (in pane « videlicet et vino) nequaquam cessans. « Eo magis vero aeternus sacerdos, quod σ sacrificavit seipsum voluntarie per cru- α cem,ET sacrificat, atque obtulit semet- « ipsum Patri, et offert ; et hostia jacet « perennis atque aeterna pro nobis « victima propitiationis. Quem et ha- α bemus *pontificem magnum, qui pene- « Iravil coelos, Jesum Filium Dei* » *(De sacramentis,* cap. 44. P.G. 155, 189). Rur- susque : « Tunc [scii, post judicium ulti- « mum] erit unanimitas, cunctique amici « et dilecti erunt ; et Jesus optima vic- it τιμ ά in medio erit omnium sanctorum « suorum, pax omnium exsistens et unitas : « et sacerdos et sacrificatus (ἱερεὺ καὶ α ἱερουργούμενο) et uniens omnes, et uni- α tus omnibus » *(De sacra lilurgia,* c. 98. P.G. 155, 296).

Latini consentanee ; imprimisque Am- brosius Christum in coelis aeternam nostram hostiam commonstrans : « Sa- ti cerdos enim aliquid debet offerre, et « secundum Legem in sancta intrare per « sanguinem. Ergo quia sanguinem tau- « rorum hircorumque repudiaverat Deus,

(hunc utique sacerdotem per suum san-
• guinem, sicut legisti, in Sancta Sancto-
« rum, coeli su HI·· a penetrantem, opor-
t tebat intrare : ut aeterna nostrorum
« esset oblatio peccatorum. Idem ergo
t sacerdos, idem et hostia » *(De fide,* l. 3, c. 11, n. 87. P.L. 16, 607).

Gregorius M. pariter,in illud *Job.* Is, *Sic faciebat Job eundis diebus* : « Cunctis e diebusJobsacrificium offerre non cessat; « quia sine intermissione holocaustum pro ‹ nobis Redemptor immolat, qui sine ces- ‹satione Patri suam pro nobis incama- « tionem [i. e. carnem assumptam] de- « montrât. Ipsa quippe ejus incarnatio « [i. e. caro assumpta] nostrae emundatio- « nis oblatio est ; cumque se hominem « ostendit, delicta hominis interveniens « diluit. Et humanitatis suae mysterio *t* perenne sacrificium immolat, quia « ET HAEC SUNT AETERNA QUAE MUNDAT *(Moral.,* l. 1, c. 24, n. 32. P.L. 75, 542).

Inter mediaevales, putat (satis mirabiliter) Gerhohus Reichersbergensis aeternitatem dominici sacrificii denotatam in psalmis per interpositam vocem *Seta.* Sic super illud *Psalm.* 194 : *Memor sit omnis sacrificii lui el holocaustum tuum pingue fiai* : e Hoc adverbium, inquit, » psalmis crebro interpositum... aetemita- « tis est significativum ; cujus interpositio « congrue est in hoc loco subjuncta ho- « LOCAUSTO IN AETERNUM FLAGRATURO : ‹ illo sacerdote illud offerente secundum « ordinem Melchisedech, qui non ut Aaron « temporale sacerdotium, sed sicut Mel- « chisedech sempiternum habet sacerdo- « tium. Unde et salvare in perpetuum po- « test accedens per semetipsum ad Deum, « semper vivens ad interpellandum pro « SUIS, OFFERENS VIDELICET HOLOCAU- « STUM PRO HUMANA SALUTE, HOMINEM « ASSUMPTUM, ET TOTUM DIVINITATIS IGNE « INCENSUM ; QUOD HOLOCAUSTUM IN CON- « spectu Dei Patris est pingue sem- « per. Et quidem tu, Christe, sacerdos « magne, *in tempore iracundiae factus es* ‹ *reconciliator,* quando in die tribula- « tionis obtulisti sacrificium et holocau- « stum, de quo jam, prout te donante • potuimus, aliqua diximus « *(In Psalm.* 19. P.L. 193, 967) ‹

Testimonia alia supersunt perpendenda infra (Elucid XXI), cum ventum erit ad missam cum hostia coelesti connectendam

Sectio III. — Ratio theologica.

Perseverare in coelis sacrificium Christi ostendit duplex ratio theologica : una desumpta ex justificatione nostra ; altera ex sacrificio missae.

Articulus I. — Justificatio nostra EVINCIT AETERNITATEM SACRIFICII DOMINICI.

Admirationem habet, quod scripsit Paulus : Christum traditum esse propter delicta nostra, et resurrexisse propter justificationem nostram[3] ; causam ponens justificationis resurrectionem[1]. Quin, et *si Christus non resurrexit, vana*

1. Patet nonnisi frivole posse demonstrari oeternilntem dominici sacrificii per vocem *Sela.* Sed non inde peril valor hujus testimonii. Immo tanto magis apparet fuisse aliunde menti nostri Gerhohi fidem illius aeternitatis impressam. Quo fit ut traditioni cuidam theologicae testetur iste locus magis quam si ex intrinseca quadam ratione peteretur demonstratio. Quod velim notes similiter de multis scriptorum mediaevalium locis aut allegatis jam aut allegandis, sive in praesente causa sive in aliis.

2. interim noto perennitatem hostiae crucis gloriosam esse inConcillo Tridentino memoratam (nullo repugnante) ac praedicatam a Francisco Sonnio(ap. Theiner, *Acia Genuina,* 1,612), postmodum episcopo Antverpiensi, et Bartholomaeo Miranda, O. P. *(ibid.,* p. 633), qui professus est sententiam se reddere Cajetani, quam referemus cum reliquis infra opportunius.

3. *Traditus esi propler delicta nostra el resurrexit propter justificationem nostram (Rom.4ii).*

«l. Cum legis apud doctores resurrectionem Christi esse causam nostrae resurrectionis vel justificationis (v. g. S. Thom. 3 S. 56, 1 et 2), praesertim efficientem, noli intellegere resurrectionem Christi in *fieri* (quod praeteritum est), sed *in facto esse* (quod perseverat) : hoc est, Christum prout ex morte suscitatum in vitam gloriae. Apposite Suarez : «Duo sunt in resur- « rectione Christi consideranda. Primum est « ipsa resurrectio, prout fuit in fieri, seu quate- « nus fuit quaedam actio seu mutatio quae per- « transiit. Alterum est, terminus hujus resur- « rectionis, qui est Christus homo vivens vita

«/ fides vestra, adhuc [enim] *estis in pec-* • *catis vestris (/ Cor.,* 1517). Cujus loci non jam (sicut superiorum versiculorum I51'~1$) sensus est: adhuc estis peccatores, quia vana, id est falsa (ul.pote carens fundamento) fides vestra est ; sed potius : vana est fides vestra, id est inutilis seu inefficax, siquidem justificatore carentes adhuc estis in peccatis vestris1. Peccatores estis quia justificationem non adepti, cujus causa una censetur esse Christi passi ac mortui resurrectio : sublata enim causa, tollitur effectus. Utique salvi facti sumus Christi sacrificio ; at ea lege ut sacrificii hostia principium justitiae nobis exsistat prout adepta resurrectionem gloriae.

In quantum autem talis, erit nobis justitiae principium *dupliciter.* Principiat enim justitiam primo, ut removens prohibens : dum, pro sua ratione propitiatoria, est debitorum nostrorum exsolutum pretium. Secundo principiat justitiam ut causa efficiens : dum pro suo influxu sanctificativo nobis ipsa communicat suam sanctitatem et gratiam.

Primo quidem8, si de *propitiatione* sit sermo, obtulit Christus Deo munus vel hostiam, qua compensaret nostra delicta : corpus scilicet suum cruentatum passione mortis. Dabat igitur proprium corpus Deo, ut in rem Dei transiret. Pactum tunc a Christo initiabatur ; quod ex parte sua sanxit Deus, hostiam acceptans et adsumens ad se in gloriae suae recessum3. Utique in quantum acceptatio est actus formaliter Deo immanens, est aeterna; neque proinde fuit usque ad resurrectionem dilata. At hic spectatur prout est virtualité!' transiens ad ipsam rem sumendam ac captandam. Cujusmodi consideratio est necessaria in contractu sacrificali, qui in genere signi consistere debet. Quae nisi interveniret divina subscriptio pacti atque sigillatio, nequaquam repropitiaremur ; nam quantuscumque sit valor compensationis oblatae, etiam condignus, tamen nullum censetur transactum negotium, donec utriusque partis sit expressus consensus. Non redimet igitur hostia Christi nostra peccata, nisi a Deo in solutionem nostri debiti recepta.Ante divinam acceptationem habuit quidem valorem compensandi, sed actum vel effectum compensandi non habuit nisi accedente acceptatione. Quanquam igitur ex parte Christi redimentis totum actum est in articulo passionis, tamen ex parte Dei cui obstringebamur, oportuit ut adjiceretur opus illud resurrectionis, qua veluti intimatione sui consensus susciperet ad se Christi hostiam, pretium nostrae salutis. Tunc demum constitit pactum. Pacto autem salvi facti sumus. Ante resurrectionem igitur Christi non constabat salvatio nostra.

Praeterea oportet ut maneat apud Deum aeternaliter nostrum pretium. Christus enim se dedit Deo in aeternum, ut aeternam nobis propitiationem conciliaret4. Quod autem est Dei, Deus numquam aut perdit aut a se alienat ; sed, quantum est ex sese, servat perpetuo. Si igitur Christus (per insipientiam dico) cessaret aliquando

• immortali et gloriosa. Cum ergo dicitur resur-
« rectio Christi causa nostrae resurrectionis,
• non est intelligendum, ratione mutationis
« quae transiit, secundum seipsam, sed ratione
« termini qui manet, et potest habere rationem
«causae » *[In* 3 S. 56, 1, *Commentarius).*

1. Quod praeclare exposuit Chrysostomus, in h. 1. (P.G. 61, 335).

2. Nostrae praesenti disputationi aiïlnia sunt quae habent Salmanlicenses, *De incarnatione,* disp. 31, dub. 4, n. 47.

3. Utique in quantum acceptatio est actus formaliler Deo immanens, est aeterna ; neque proinde fuit usque ad resurrectionem dilata. At hic spectatur prout est virtualiter transiens ad ipsam rem sumendam ac captandam. Cujusmodi consideratio est necessaria in contractu sacrificali, qui in genere signi consistere debet.

4. Quae aeterna propitiatio nobis ideo necessaria erat, quia aeternum erat nostrum erga Dei justitiam debitum ; nec aeternum solum ex parte subjecti (hominis dico peccatoris), inepti ex se solo ad damnum resarciendum aut culpam reparandam (cujusmodi irreparabiiitas, citra gratiam, etiam veniali peccato inhaeret), sed etiam aeternum ex parte objecti (Dei dico deserti), quod cum sit simplex Totale Bonum, nullas habens partes neque suae molis neque durationis, nequii rejici ex parte, ex parte retineri, sed aut respuitur totum, aut totum admittitur, amalurquc pro semper aut pro semper refugitur (est enim Deus ipsa sua aeternitas). Quare debitum si contrahitur, contrahitur erga ipsius aeternitatem, sicut el contra

esse in gloria Dei, hoc non posset esse, nisi quia ipse se retraheret : quo casu pactum frangeret, fraudans Deum re oppignerata ; nec proinde peccata nostra manerent propitiata, cadente compensatione quam afferebat munus ; quod tamdiu compensat, quamdiu munerat ; nec retractum gratiam ullam habet[1]. Sed fidus est noster pontifex, fida nostra victima, fidum pretium nostrum, quo nunquam defraudabitur Deus : et pro tanto securi sumus, aeterna per Christum redemptione inventa. Est ergo gloriosa Christi vita cautio nostra.

Id voluerunt Patres nomine pretii intellegi, quod a Christo semel solutum, semper apud Deum nos redimeret ; adeo ut, si a conspectu Dei vanesceret, salvi nequaquam foremus a peccatis nostris : pretium autem deficeret, si deficeret hostia. Quod adversus Lutherum valide urgebat Georgius Wicelius (Witzel), sacrae antiquitatis sagax interpres : « Si igitur Christi « corpus atque sanguis non est* hostia, « inanis est fides nostra, et hactenus in « peccatis nostris manemus » (De *Eucharistia,* Coloniae 1549, p. 322-323). Haec de repropitiatione nostra dicta sint, in qua intercedit hostia ut causa moralis.

Secundo requirit sacrificii aeternitatem processus nostrae *sanctificationis,* in quo partes habet hostia causae efficientis. Per ipsam enim hostiam passionis sanctificamur participandam, effîcientemque nos consortes suae sanctitatis, in quantum tale quid operatur in nobis quale significat, plena ipsa veritatis. Sed si hostia jam nulla est, nullus ejus in nos influxus, nec proinde ulla sanctitatis infusio. Hostia enim nostra est causa, non *in fieri* tantum, sed *in esse* nostrae gratiae. Cujusmodi causa si cessat influere, cessabit etiam et conservari et esse effectus. Est ergo vita Christi gloriosa origo et fons nostrae vitae spiritualis secundum gratiam et gloriam. Quare dicit Paulus convivificatos nos secundum gratiam esse a Deo cum Christo suscitato e mortuis in gloriam *(Coloss.* 2[18] ; *Ephes.* 2[2] β). Quippe vivificamur per carnem sacrificii aeterni spiritualiter nos vegetantem[3].

Multum congruit quod docet sanctus

cetera attributa (cf. Augustin. Ep. 102, n.27. P.L. 33, 381 ; coli. Suarez, De *vitiis et peccatis,* disp. 7,secL 3, n.5. S. Thom.3Cg. 144, *ξ Naturali aequitas* et sq.). Decurret ergo aeternaliter : nec recompensatio ulla erit adaequata nisi totam durationem debiti contegens atque adaequans. Pretium igitur pro peccato solutum compensando, rerum natura fert ut sit aeternum.

1. Haec non ita intellegantur quasi peccata nostra non vere deleta sint, sed solummodo obtecta. Immo sunt prorsus deleta et sublata et mortiiicata, adeo ut, quamvis iterum peccem, tamen non reviviscant. Sed hoc utique (in praesente oeconomia nostrae salutis per sacrificium Christi comparatae) totum est ex suppositione aeternae intrustrabilisque compensationis semel Deo pro offensa a reo praestitae, dum homo factus est per fidem particeps pretii a Christo persoluti et veluti ipse erogator. Quemadmodum igitur vitae nostrae seu gratiae causa *in esse* est hostia redemptionis (ut infra notabitur), sic pretium nostrum, in coelis repositum, est veluti causa in *esse* nostrae liberationis a reatu injustitiae erga Deum. Cujusmodi causa si (absurdo supposito) corrueret, corrueret (absurda conclusione) effectus. Quare supralaudatus Ambrosius : Christum in coelum « oportebat intrare, ut aeterna nostrorum esset oblatio peccatorum » ; et distinctius Gregorius : « Perenne sacrificium immolat, quia et haec « [*scilicet* : delicta hominis] sunt aeterna quae « mundat ». Habesque tandem cur dicatur Christus, in suam immortalem gloriam ingressus, invenisse nobis redemptionem aeternam *(Hebr.* 9[11]).

Sequitur illinc, beneficii aliquid resultare ex sacrificio coelesti in damnatts omnibus, quotquot in sua vita fuerunt aliquando justificati. Vi aeternae redemptionis enim fit ut demeritorum suorum semel exstinctorum non recipiant vicem. Qui est effectus duplicis causae : Misericordiae quidem Dei olim condonantis ob Christi merita, quam irritare per suam malitiam homo non potest (3 S. 88, 1) ; sed etiam Fidelitatis Christi, qui « fidelis pontifex », pretium quod semel persolvit, nunquam retrahit, sed exstincti debiti manet perpetuus exstinctor : ut misericordiae divinae semel condonanti, non sit ulla necessitas recedendi. Quae duae sunt causae inter se ordinatae : siquidem ad priorem altera habet ordinem ut ad causam finalem ; et prior alteram disposuit ut causa efficiens.

2. Esse Christum hostiam permanenter penes seipsum, per prius ad nostram litationem, hic ab auctore proprie defenditur.

3. Ex came sacrificii passionis elici adhuc omnem nostrae sanctificationis gratiam, lege apud alexandrinos doctores, super illud *Levitici* 6[27] : Quicquid *letigeril carnes ejus sanctificabiiur.* Origen. *In Levit.* hom. 5, n. 7 et 8. P.G. 12,

Thomas (3 S. 62, 5 et 6) : sacramenta, secundum ordinem efficientiae, comparari ut instrumenta ad passionem Christi, unde derivant suam virtutem ; sicut ipsa passio habet rationem' instrumenti respectu divinitatis, quae est causa principalis (art. 5) ; fieriquc inde ut sacramentalis efficacia non potuerit praeexsistere passioni : siquidem « illud quod nondum est « in rerum natura, non movet » per modum causae efficientis (art. 6). Igitur secundum sanctum Thomam inter divinam efficaciam et sacramenta novae legis mediat causaliter, tanquam movens motum, passio « qua Christus initiavit ritum chris- « lianae religionis, offerens se *oblationem* « *et hostiam. Deo,* ut dicitur *Ephes.* 5 » (art. 5). Non autem actu agit aut movet efficienter, quod non actu est. Ergo oportet ut perduret sacrificium Christi, Christo scilicet adhuc exsistente hostia suae passionis. Quare opportune antea monuit

S. Thomas : « Resurrectio Christi habet « instrumentaliter [sub causa principali « Deo] VIRTUTEM EFFECTIVAM, ПОП SO- « lum respectu resurrectionis corporum, « sed etiam respectu resurrectionis ani- « marum » (3 S. 56. 2). Itemque : « Divina « justitia, quantum est de se, non est « obligata ad resurrectionem nostram « causandam per resurrectionem Christi : « potuit enim alio modo nos Deus liberare « quam per Christi passionem et resurrec- « tionem. Ex quo tamen decrevit hoc modo « nos liberare, manifestum est quod re- « surrectio Christi est causa nostrae re- « surrectionis » (3 S. 56, 1, 2111)1.

Nisi igitur Christus resurrexit, sumus in peccatis nostris, deficiente et pretio apud Deum nostro et gratiae in nobis divinae ingeneratore. Sin autem Christus resurrexit, primo quidem pretium quod olim Deo est solutum, a Deo acceptatum, sacrificium dico peractum a Christo in « jam vim adversus homines habet, propter « Verbum in illis habitans per unum cor- « PUS [διὰ τοῦ ἑνὸ σοιματο . Cf. *1 Cor.,* IO17]. » *(Oratio de incarnatione Verbi,* 9. P.G. 25, 112). Quasi profundat se incorruplio ex Christi corpore in nostrum. Ceterum, omissis sexcentis illiusmodi testimoniis, notabuntur infra (Elucid. XXII, XXXVIII) multorum Doctorum auctoritates distinctius in immortalitatem corporis sacramento contenti refundentes nostram vivificationem omnem.

1. Praeclare et piisime B. Albertus M. in 4D.43, 5:« In hac questione, inquit,... sanctis ‹ divinam inspirationem habentibus omnino « consentiendum videtur. Et quia ipsi dicunt « quod Christi resurrectio sil causa efficiens et » sacramentalis nostrae resurrectionis, ideo etiam « hoc dico, nihil mutando de dictis eorum. » Quod deinde explicat, distinctione facta inter causam primam atque aequivocam, Deum, et causam immediatam ac univocam, quam rursus dividit in habitualem et actualem : causa univoca habitualis nostrae resurrectionis est humanitas Christi ratione status gloriosi per resurrectionem ex mortuis comparati ; actualis autem univoca, est eadem prout applicans ad actum per nutum voluntatis virtutem illam sibi habitualiter inditam (= « causa voluntaria formam « causati apud se habens»). Aliis verbis, principium forrnale, quo Christus influit nobis resurrectionem, est gloria proprii corporis e passione mortis erepti. Operatio autem secundum illud principium formale tunc habebitur, cuin « portans insignia nostrae redemptionis » Christus judicabit mundum. Lege integrum articulum, sat prolixum.

442-443 ; CyriJ. AI. *Glaphyr. in Levit.* P.G. 69,549-552. Cf. Procop. Gaz. in h. 1. P.G. 87, 715.

Certissime, sicut poterat nos, de potentia absoluta, Deus sanctificare aliter quam per Christi humanitatem ; sic poterat nos Christus, de potentia absoluta, sanctificare per suam humanitatem nequaquam gloria donatam aut donandam unquam. Quare contendit firmiter adversus Arianos Athanasius *(Or.* 3 *conira Atianos,* n. 40. P.G. 26, 408-409) Verbum incarnatum omnia potuisse ante suam resurrectionem peragere eadem quae nunc potest ; attamen fatetur ipsum, « quae, ut Verbum habe- ‹ bat, eadem... post resurrectionem accepisse « secundum humanitatem, [eo fine] ut per ipsum « homines... in coelis, tanquam corruptione ‹ liberati, perpetuo regnarent. » Quod alibi explicat hoc modo : » Corpus quod mori posset « sibi assumpsit, ut... morti pro omnibus ‹ SATIS ESSET, ATQUE, PROPTER VERBUM IN ‹ SE HABITANS, INCORRUPTUM PERMANERET, « denique in posterum ab omnibus recederet « corruptio per gratiam resurrectionis. Hinc » corpus quod ipse sibi accepit, velut hostiam « et victimam omni labe puram, offerens ad • mortem, mortem statim ab omnibus sui « similibus elongavit, proprio oblato pro « alieno. Super omnes enim exsistens Dei Ver- » bum, convenienter, suo templo et corporeo « organo oblato in redemptionem pro omnibus, « debitum exsolvit in morte, et sic omnibus, « per id quod simile habet, conjunctus, incor- « ruptus Dei Filius convenienter omnes ‹ induit incorruptione, repromissa resur- « rectione. Ipsa enim mortis corruptio nullam

terris et susceptum a Patre in gloria coelesti, aeternaliter manet, et aeterna est propitiatio nostra ; secundo vero, hostia nobis praesto est jugiter qua sanctificemur saginati.

Secundum utrumque respectum innuitur a sancto Paulo utilitas resurrectionis in *Coi.* 212"14 : *In quo* [Christo] *el resurrexistis per fidem operationis Dei qui suscitavit illum a mortuis. Et vos, cum mortui essetis in deliciis el praeputio carnis vestrae, convivificavit* [Deus] *cum illo.* En utilitatem resurrectionis quantum ad communitatem inducendam vitae inter Christum gloriosum el nos gratificatos atque clarificandos. Pergit autem apostolus continuo : *donans vobis omnia delicia ; delensl quod adversus nos erat chirographum decreti, quod eral conlrarium nobis*2. En utilitatem alteram resurrectionis quantum ad acceptilationem Christo a Patre datam, seu acceptationem oblatae a Christo in cruce compensationis, ac syngraphae, qua erga Deum creditorem obligati eramus, obliterationem. Schedula enim nostri debiti est deleta in resurrectione a

1. Hucusque certe videtur subjectum sententiae esse, non Christus, sed Deus, ut optime demonstrat cl. Pral *(Théologie de saint Paul2,* t. 2, p. 331).

2. Χαοισάμενσ ήμ',ν *r.ir.2* τά ζζριζπώαατα, ἐξαλείψα το ζζΟ'ήμών ℵειρόγραφο τοῖ δόγμασιν. ô *ry kwndw* ήμϊν, χτλ. Chirographum nominat in genere manuscriptum, specialim autem schedulam seu syngrapham qua quis erga creditorem se fatebatur obligatum. Metaphorice hic usurpatur pro alia re. Quaenam sit illa alia res, non uno ore pronuntiant doctores. Veteres omnes, atque imprimis S. Ephraem *(Hymni dispersi,* 22, 8, ed. Lamy 4, 772), Serapion Thmuitanus *(Eucologium,* 12. F. D.2,170), Chrysostomus (in h.l. Horn. 6, n. 3. P.G, 62,340; *Homil. od neophytos,* ap. August., *Contra Julianum,* 1,6.21. P.L. 44, 658), Augustinus *(Confess.* 9, 13, 36. P.L. 32, 778), concinentibus liturgiis (ut v. g. in Mfesali boblensi oratio ⁂ pro defunctis, ap. Mabillon, *Sacramenlarium gallicanum.* P.L. 72, 568), atque accedente inter mediaevales S. Thoma (in h. 1.) : per chirographum sentiunt designari reatum nostrum, seu nostri conscientiam debiti erga divinam justitiam. Recentiores autem nonnulli (Padovani, *InS.Pauli epistolas,* 1892, t.4,218 ; Prat, loc. cit., p. 330), habito potissimum respectu ad 2le et ad *Eph.,* 215, intellegunt legem mosaicam, in quantum homines facit debitores operum et poenarum.

Ambae explicationes, si res exacte perpendantur, possunt in unum conflari et debent, ordinate tamen. Prae oculis enim habendum est, quod apud Paulum est sollemne : propter peccatum homines fuisse subditos et Legi et angelis *(Gal.,* 31· O ; 4H ; 1 Tim., 1·). Quia scilicet homo erat debitor erga offensum Deum, necdum liberatus, ideo factus erat a Deo servus seu debitor Legis et angelicarum (per quas Lex administrabatur) potestatum. Sublato debito peccati, omne debitum sustulit Christus, liberans nos et a potestate Legis et n dominatu angelorum. Sed per prius est intellegenda liberatio a reatu peccati, et de consequente ac posterius liberatio a servitute legali. Hoc autein loco *Epistolae ad Colossenses,* chirographum proprie nominat reatum peccati, seu debitum erga Deum ; nec tamen praetermittitur debitum erga Legem (vers. 14) et erga angelos (vers. 15). Ad quam interpretationem persuadendam valet omnino illud τοi δόγαασιν. Quo quidem vocabulo designari Legem mosaicam patet ex contextis versiculis 220 (δογματίζεσθε) et 2 1, collato *Eph.,* 215 (cf. Prat, loc. cit., p. 332). At exsurgit difficultas, quomodo possit explicari ille dativus. Infelices explicationes nonnullas refert Prat (ibid.), quibus addit suam haud feliciorem. Jamvero verior explicatio videtur esse, si dativus ille ponatur esse commodi, vel potius incommodi. Lex scilicet veluti debitores habebat homines (angelique veluti subditos), quia homines erant obligati erga divinam justitiam. Erat Lex igitur munita atque, ut ita dicam, contra nos armata ipsa originali syngrapha nostrae obligationis erga Deum. Qua erepta e manu ejus, jam nihil illi remanebat, quo nos sibi devinciret. Si peribat syngrapha, peribat igitur ipsi legi. Interemptum porro est chirographum a Christo in cruce : interemptum est ergo legi (et angelis). Delebatur : delebatur legi (τοι δόγμασιν). Sic ergo videtur intellegendum illud τοi; δόγμα?:ν : *delens quod adversus nos eral chirographum* [peccati] decretis [h. e. legi quae illo contra nos utebatur et pollebat], *quod erat conlrarium nobis, et ipsum tulit de medio* [veluti ereptum de manibus Legis], *affigens illud cruci* [ubi per Christi sacrificium perivit Legi et administrantibus Legem angelis]. *El exspolians* [chirographo peccati quo in nos pollebant], *principatus el polestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos* [destitutos potestate dominationis in homines], *in semelipso* [crucifixo et redivivo apud Deum]. Personificavit Paulus Legem, simul cum angelis. Legem inducit sicut possessorem vel detentorem funesti nobis chirographi, quod illi erat veluti in manibus a Deo concreditum : cui proinde adimitur, interimitur, deletur chirographum ; chirographum dico debiti quo per peccata nostra erga Deum obligabamur. Quare sensum non male reddidit Vulgata, dum habet *chirographum decreti* : quasi possideretur chirographum a Decreto seu Lege. Quia enim possidebat Lex chirographum, ideo est ipsi deletum · sicut si combusta est mea domus, possum dicere mihi combustam esse domum.

Deo, atque peccata pro tanto sunt nobis donata : quando victima crucis est in nostram redemptionem a Deo suscepta.

Articulus II. — Sacrificium missae evincit aeternitatem sacrificii dominici.

Rationi illi theologicae, ex nostra justificatione desumptae, accedit altera, desumpta ex sacrificio nostro missae. In quo sane Christus tam vere est hostia, quam vere missa est sacrificium : ubi enim hostia nulla est nisi penes apparentias, nec sacrificium est nisi apparens ; siquidem sacrificium est oblatio hostiae. Attamen non a nobis Christus efficitur hostia : cum quia immutatus terminat transsubstantiationem, ut suo loco constabit ; tum quia absit ut a nobis vere mactetur Dominus : qui nec sine piaculo grandi mactari unquam potuit ; nec nova ullatenus potest immolatione mactari ; nec, si immolaretur, sacrificium gauderet ex parte victimae, ut talis, intrinseco ac essentiali respectu ad sacrificium crucis. Est ergo Christus hostia, antecedenter ad nostram litationem, penes seipsum. Qua de re plura disputabuntur, cum de sacrificio missae agetur. Interim haec sufficiant dicta de Agno nostro paschali, qui *mortem nostram moriendo destruxit, el vitam resurgendo reparavit.*

Conclude : interempto peccato, vel peccati schedula deleta, interemptam esse vim obligantem Legis : quod tantumdem valet ac si dicatur interimi Lex, vel deleri, quoad suam vim obligantem. Attamen chirographum non est ipsa Lex, sed illa (unde accrescebat Legi vis obligans) conscientia nostra debiti erga Deum ex peccato nondum per sacrificium dominicum repropitiato. Ergo non ipsa Lex dicta est ab Apostolo affixa cruci : quasi in ultionem suae propter Legem crucifixionis, Christus crucifigeret Legem, ut exponit (ibid.) **Prat** consentanee ad suam chirographi interpretationem.

Interim manifestum est ex dictis, quomodo cohaereant inter se et compleant *Col.* 213-ie et *Eph.*, 213-1β.

Conferatur R. S. R., oct.-déc. 1916, p. 468-471.

Elucidatio XIII.

Cum statu illo victimali connexa apparet digni'aS ‘›Uae Chris'° eontpetit altaris aeterna.

§ 2. De Christo ut altari aeterno.

Arcte cum sacrificio cohaeret altare. Si Christus altare sui sacrificii demonstratur aeternum, aeternum necesse est ut sit altaris illius sacrificium.

Sed jam adscribere Ghristo non solum sacerdotis et hostiae, sed etiam altaris partes, nonne stomachum movet aut certe risum ? Quasi non absurde tam multa tamque diversa aut officia aut munera in uno Christo congererentur ; nec vesane homo, idemque Deus, aut lapidi aut aeri aequipararetur cruoribus hostiarum excipiendis addicto !

Attamen, quicquid prima fronte in contrarium videatur praescribendum, explorabuntur ex fontibus catholicae doctrinae haec tria : *primo,* sitne Christus altare ; *secundo,* sitne altare post suam resurrectionem ; *tertio,* quaenam sit istius altaris theandrici ac coelestis habitudo ad reliqua quaecumque solent altaris nomine insigniri.

Sectio I. — Sitne Christus altare sui sacrificii.

Solutio desumetur ex trina comparatione altaris : primo cum hostia sanctificanda ; secundo cum cruore hostiae excipiendo ; tertio, cum Numine supplendo.

Primo igitur comparetur altare cum hostia sanctificanda.

Principii instar in quaestione de sacrificio id assumi potest : non esse majorem sanctitatem hostiae quam altaris. Etenim, si recolueris ea quae prius dicta sunt, non te fugiet ex sanctitate altaris derivari sanctitatem hostiae : siquidem quam sanctificationem habet altare ex quodam veluti contactu divinitatis praesidentis ac insidentis, eam elargitur hostiae sibi (quasi vice Dei fungenti) concreditae. Porro, ut habet Philosophus, « propter quod unum- « quodque tale et illud magis. » Nequit igitur hostia esse sanctior altari. Quod principium nobis sua munivit auctoritate Christus, sic increpans scribas et pharisaeos : *Stulti et caeci, quid enim majus est, aurum, an templum quod sanctificat aurum ?... Caeci, quid enim majus est, donum, an altare, quod sanctificat donum ? (Mallh.,* 23 i? et i#) jn sacrificio igitur Christi, si quod fuit altare, non infra Christi hostiam esse potuit. Debuit igitur esse idem cum hostia et sacerdote.

Quare recte orientalis theologiae expositor Nicolaus Cabasilas : « Omnia « quae intercedendi[1] vim habent, et sanc- « tificationem nobis praebent, solus est ipse « Salvator. Quaenam ergo sunt quae inter- ii cedendi vim habent et sanctificant ? Sa- ti cerdos, hostia, altare. Etenim et altare « sanctificat, ut vult sermo Domini. *Altare* ơ *enim,* inquit, est *quod sanctificat donum.* « Ergo quoniam solus ipse est qui sancti- « ficat, solus fuerit sacerdos et hostia et « altare » *(Lilurgiae expositio,* 30. P.G. 150, 436).

Apud Occidentales vero dudum scripserat Augustinus : « Quod Dominus « dixit : *Quid enim majus est, aurum, an « lemplum, quod sanctificat aurum ?* et « item dixit : *Quid enim majus est, donum, « an altare, quod sanclifical donum* ? intelli- « gendum templum et altare [esse] ipsum « Christum » *(Quaestiones Euangeliorum,* lib. 1, c. 34. P.L. 35, 1329)[2]».

Per modum unius accipi potest cum altari templum : sicut Christus ipse, apud Matthaeum, loco citato vim sanctificandi

1. *Intercedere* idem est ac *mediare.* Mediat iane altare inter sacricolam et Deum.

2. Augustinum Secuti sunt Beda et Rabanus, in h. 1., P.L. 92, 99; 107, 1070.

eamdem tribuit et templo et altari Unde, si Christus est sui sacrificii altare, est suae propitiationis templum, et vice versa. Porro ipse se nominat templum ; templum scilicet gratiae spiritalis subrogandum pro templo materiab' Judaeorum ; templum litationi verae hostiae deputatum, pro templo figuralium hostiarum stragibus addicto. Sic enim, apud *Joannttn* 2'' : *Solvite templum hoc,* inquit, *el in Iribus diebus excitabo illud. Hoc* est : postquam vos *lemplum hoc* ‡ierosolymitanum Dei hactenus aedem, sedemque cultus judaici, veteris sacrarium foederis et legitimi sacrificii locum unum, scelere vestro ad quoddam suae sanctitatis ac electionis exitium perduxeritis [= **olvite]* (mox eapropter a Romanis diruendum) : tunc ego meliore modo *excitabo illud* commutatum *in Iribus diebus* in aedem Dei propriam, in sanctuarium foederis novi atque aeterni, in tabernaculum sacrificii veri nunquam exsecnuidum, in corpus scilicet meum *secundum virlulem vitae insolubilis (Hebr.,* 7UJ suscitatum e morte, ut sit universae propitiationis vas, arca, atque templum perpetuum. *Ille autem dicebat de templo corporis sui (Joan.,* 221⁄ Pro cultu igitur terreno et umbratico, circa hostias visibiles laborante, praenuntiat aenigmatice Dominus subrogandum cultum perfectum ac spiritualem, coelestis hostiae gratia decorum.

Indicat ergo Scriptura, aut certe innuit, Christum esse et altare et templum, sicut est et sacerdos et hostia.

Sequitur comparatio altaris cum cruort hostiae excipiendo.

Ista in uno eodemque homine convenientia titulorum ac munerum tam variorum,

1. Abrupto modo aequivalentiam hanc templi et altaris Hesychius ingerit, cum super illud *Levilici* 5 *Aspergat de sanguine ejus parietem altaris,* sic disserit : « Paries altaris corpus Christi « intelligilur, de quo ipse Christus dicebat : < *Solvite templum hoc, el tribus diebus aedifi-* « *cabo illud (In Leviticum,* 1. I. P.G., 93,836).

2. Per templum solvendum intellegebat Dominus per prius ipsam materialem sedem cultus judaici, quæ et presto erat, et sermonis erat argumentum *(Joan.,* 214~17). Per templum triduo aedificandum intellegebat, teste *Joanne* 2n, corpus suum post passionem suscitandum; cujus sacrificio consummaretur vetus testamentum, instaurato novo, lexque ita a Judaeis solveretur, ut a Christo adimpleretur. Etenim duo ibi (quanquam minime disparata, sed connexa inter se et continuatione temporis et habitudine typica) esse admittenda templa, unum in priore sententiae membro lapideum, alterum in posteriore vivum, suadetur ex sermone a falsis testibus apud *Marcum* 1458 allegato : Ego *dissolvam templum hoc manufactura, el per triduum aliud* non manufactum *aedificabo.* Distinguendum enim caute in allegatione ista, ubi sit falsum testimonium, ubi non sit. Ealsum utique testimonium in hoc est, quod inducitur Christus quasi destructurus ipse templum *(dissolvam.* cf. *Mallh.,* 26ei : *possum destruere;* et *Mallh.,* 2740 : *qui destruis.* Coli. *Aci.,* 6U : *destruet).* Non dixit Christus se esse destructurum ; sed dixit : *Solvite* ; quasi sinens Judaeos esse judaici templi invasores atque eversores, peremptoresque sacerdotii aaronici : dum morte afficiunt eum qui se, sacerdos cum esset secundum ordinem Melchisedech, litabat Deo hostiam gratum, suscipiendam in gloria, evacuaturamque ceteras. Quare non ipsi imputanda erat ruina templi, sed Judæis; nec sibi ipse illam imputasse poterat (nisi ab homine pejerante) dici. Falsum autem testimonium non videtur esse in oppositione inter templum *manufactura* et templum *non manufactura.* Quae oppositio : 1° sublimior est quam ut a vulgari quopiam excogitetur ; 2° quantum ad alterum membrum, habet confirmationem implicitam ex *Joanne* 221 : *...de templo corporis sui* ; 3° cohaeret et sensu et stylo, sermoni Scripturae *(Hebr.,* 911"12; : *Per amplius et perfectius tabernaculum, non manufactura, id est non hujus creationis, neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem,* etc.; ubi tabernaculum non manufactura (quae est assumpta humanitas, ut diximus), comparatur, tanquam amplius et perfectius, cum tabernaculo sane manufacto, hircorum et vitulorum sacrificiis imbecillis ac figuralibus sufficiente. Quod si vero Christus in hoc altero membro suae sententiae usurpavit locutionem « templum non manufactura », quid per illum potuit designare *proprie* et *lileraliter* nisi suum corpus ?

Apposite cl. L. de Grandmaison (art. *Jésus-Chrisl,* in *Dictionnaire Apologétique,* col. 1511) : «Le grand duel tragique des deux esprits < et, pour ainsi dire, des deux religions, se « résume et se symbolise dans les deux Temples. « Au magnifique édifice *(quelles pierres el quelle 1 structure !)* où résidait exclusivement pour < tout bon Israélite, la gloire de Dieu, va se « substituer un culte plus large, en esprit et. en • vérité. »

3. Quod ipsa hora dominicae mortis innotuit, cum *velum templi scissum esi in duas partes* I5MTlucq“«« °rSUm 7 “ Î cf. Afarc., 1AJ

sicut- foret alias absurda, ita in Christo nil habet nisi rationi consentaneum. Aliter enim res habet, ubi cultus ad mensuram humanae artis atque industriae persolutus, continetur terminis rerum corporalium ; aliter, ubi exercetur secundum virtutem Dei propriam, transcendens omnem ordinem atque differentiam rerum sensibilium. In cultu scilicet illo corporali, sicut aliud est sacerdos, aliud hostia, ita insuper aliud necesse est ut sit altare suscipiens de manu sacerdotis hostiae cruorem, aliudque rursus delubrum altari circumductum. Sed in cultu spirituali1, cum sit idem sacerdos atque hostia, NEQUIT COGITARI ALTARE EXtrapositum, cui occisae hostiae sanguis per manus sacerdotis affundatur : sed ipse Sacrificator sibi locum tenet altaris, dum symbolica immolatione offerens corpus suum ad immolationem cruentam, cruentat ipse SACRAMENTALITER SUUM CORPUS, cruentandum exhinc in passione realiter. En ALTARE CRUORE VICTIMAE PERFUSUM 2 : perfusum quidem a sacerdote incruente, sed non sine ordine ad cruentam perfusionem. Eodem igitur pacto tituloque fuit corpus Christi altare in coena, quo fuit hostia : prout scilicet deputatum cruentationi passionis per aspersionem sanguinis sacramcntalem3. Eodemque rursus fuit titulo et pacto altare in passione, quo et hostia : prout profluvio sanguinis respersum, quem scaturire fecit calix coenae.

De coenae altari audias sanctum Ephraem sic alloquentem coenaculum : « O *t* beate loce, non vidit quis nec videbit « quod vidisti : Dominum nempe altare « verum, sacerdotem, panem ac calicem «salutaris effectum... Ipse altare est et « agnus, victima et sacrificator, sacerdos « et esca » *(Hymnus de crucifixione tertius,* str. 10, cd. Lamy, I. 1, p. 660). De coena **Epiphanius** rursus extollens melchisedecicum Domini sacerdotium, haec habet: « Semetipsum obtulit, ut aboleret \reteris « Testamenti sacrificium, dum pro uni- « verso mundo hostiam perfectiorem sacri- « ficat (ἱερουργήσα) vivam ; ipse cum sit U victima, ipse sacrificium, ipse sacerdos, α ipse altare » *{Advers. Haeres.,* haeres. 55, 4. P.G. 41, 980).

Hesychius assonat : « Intelligibilem « [h. e. non adspectabilem nisi fidei] san- « guinem super altare, videlicet suum « corpus, effudit » (hi *Levit.,* 1. 2. P.G. 93, 883). « Ipse enim Christus ad sanctifica- « tionem nostram, aspersione proprii san- a guinis videlicet, passionem suam pro a nobis obtulit » (coi. 885). « Christus enim a ipse onine sui sacrificii factus est : et sa- « cerdos et sacrificium... et altare. Ipse a est et *praeparatus homo {Levit.,* 1621/ a paratus pro nobis ad passionem » *{In Levit.,* 1. 5. coi. ‡001)

De altari passionis, non alio sed eodem, procedit istud **Ambrosii** ad Simplicianum : « Motum te, cum legeres, signifi- « casti mihi, quid sibi velit, quod Moyses, « post oblatum sacrificium, et immolatas u Domino salutares hostias, dimidiam par- « tem sanguinis in crateres miserit, dimi- « diam autem ad altare effuderit... Quia « nihil prae caeteris in Lege nisi Christi « adventus annuntiatur, atque ejus prae- « figuratur passio : vide ne ista sit hostia « salutaris quam Verbum Deus in semetip- « so obtulit, atque in suo immolavit cor- « pore ; ...deinde accedens ad altare effu- « dit hostiae suae sanguinem ...Annon tibi u videtur effudisse sanguinem suum, de « cujus latere supra ipsum passionis « altare aqua cucurrit el. sanguis ? »

1. Spiritualis dicitur a sacris scriptoribus alter hic cultus : et quia per spiritualem divinitatis potentiam (διὰ πνεύματο αιωνίου) perficitur, et quia divina res, quae sub symbolis sensibilibus agitur, nonnisi fidei oculis est adspectabilis. Praeterquam quod spirituales sunt tanti sacrificii fructus, nec in sola carnis munditia legali positi.

2. Recole, quaeso, quae dicta sunt in Elucidatione 1 de partibus altaris in ritu oblationis sacerdotalis integrando primitus.

3. Sacramentaliter aspergitur corpus Christi sanguine, dum separata consecratione corporis et sanguinis effingitur corpus sanguine effuso perfusum.

4. Ceterum posset produci in infinitum ecloga testimoniorum ex **Ilesychii** *Commentario in Levilicum :* cum vix una pagina præsertim in duobus primis libris temperet a conferendo in Christum laudem et nomen altaris.

(*Epist.* 65. P.L. 16, 1222-1224). Obtulit passionis hostiam Christus immolatam in suo corpore sacramentaliter ; et « deinde », accedens ad sui corporis passionem, sanguine et aqua *rigavit* corpus vulneratum, altare passionis[1].

Quare medio aevo, eximius ille liturgista, Joannes Belethus scribebat : « Corpus Christi, verum altare, sanguine « *et aqua* in cruce aspersum fuisse cre- « ditur » (*Rationale divinorum officiorum,* c. 104. P.L. 202, 109). Eademque aetate vir Syrus, **Dionysius Bar Salibi,** in sua *Expositione liturgiae* (C. S. C. O., t. 93, p. 87) notat «occisum [corpus Christi] « suo sanguine conspersum fuisse et in « coenaculo, quando dixit Jesus : *hic est « sanguis meus* ; et in cruce, quando aper- « tum est latus ejus lancea, et fluxit ex eo « sanguis et aqua, et conspersum est eis « corpus[2] ». Haec veteris et constantis, ut magis infra clarebit, traditionis ecclesiasticae sufficiant interim specimina.

Accedit comparatio altaris cum Numine supplendo.

Porro Christi corpus fuisse verum altare sacrificii dominici, qui tandem est incredibile ? Quid sunt, quid fuere carnalium sacrificiorum altaria, et apud Judaeos et inter gentes, nisi inconcessi numinis sedes quaedam vicaria ? Sed quae sedes magis propria est Dei quam corpus Verbi, in quo habitat divinitas, non secundum accidentalem aut scheticam, ut aiunt, sanctificationem, sed omnino physicam ac sulistantialem[2] Unctus est igitur Christus in incarnatione, quemadmodum ut sacerdos, ita ut altare[3]. Utraque enim dignitas in Christo competit humanitati quanquam per divinitatis unctionem. Amplius, altare quodlibet victimas natum erat suscipere pro Deo, cujus veluti vice fungebatur visibiliter. Quare quicumque Deo sacrificium offerre volebat, necesse erat ut per altare offerret. Christus autem per seipsum accessit. ad Deum hostia salutis. Quare et altare fuit sibi sui sacrificii : quemadmodum etiam et nobis est altare omnis nostri sacrificii ; siquidem nullam possumus ad Deum perferre oblationem nisi per Christum. Sed de nostro altari disputatio ad alium locum opportuniorem (Elucid. XVII et XXI) remittenda est. Sufficiat hic inquirere amplius de altari ipsius Christi.

Sectio II. — Sit ne Christus sui sacrificii ALTARE POST RESURRECTIONEM SUAM.

Si altaris et templi, ut supra exposuimus, rationes in Christo convertuntur, potissimum post resurrectionem attendenda erit in corpore dominico proprietas altaris : aiente Domino (*Joan.,* 21β) suscitatum iri suum corpus ut templum. Ut altare igitur post resurrectionem exstat verum quam maxime ac perfectum, figuralium altarium sanctitatem simul evacuans ac implens.

Quod insinuatum hac via est, expressis praeterea declaratur Scripturae verbis, *Epistolae* dico *ad Hebraeos* 13[10] : *Habemus altare de quo edere non habent poleslalem, qui tabernaculo deserviunt.* Quo loco, (ut tum exponetur cum agetur de missa, in

1. Familiarem crediderim luisse Ambrosio hanc sententiam, si quid conjicere liceat ex tractatu *De Sacramentis,* cujus concinnator, certe adhaerens sententiis ambrosianis, bis illud protulit, quod apud liturgislas omnium aetatum habet vim inconcussi dogmatis : altaria materialia nostra esse figuras corporis Christi : « Forma corporis altare est » (l. 4, c. 2, n. 7. P.L. 16, 437). « Quid est enim altare, msi torma corporis Christi ? · (l. 5, c. 2, n. 7, coi. 447). Antitypus igitur nostrorum altarium, altare verum, corpus est Christi.

2. Haec cetorum deprompserat de verbo ad verbum Dionysius ex Mosis Bar Kepha (tx s.) *Explanatione mysteriorum oblationis,* edito atque anglicc versa ab B. H. Connolly and H. W. Codrington *{Two Commentaries on the Jacobite Liturgy,* Oxiord, 1913, p. 67).

3. Illud notarat M. J. Scheeben (Handbuch *der katholischen Dogmalik,* vol 3, Friburgi, 1882, n. 1472, p. 431) : « Dasselbe gdttliche > Prinzip welches ais geistliches Oel Christum . in seinem menschlichen Geiste zum erhabend- . sten Priester weihl, weiht ihn ebenso auch zum < erhabendsten Altare, der sein Opter tragen ,SecuU sunt Scheeben, ut assolent, J. Wilhelm et T. B. Scannel *{A Manual* o/ Catholic Theology, vol.2, London 1898, p.203).

Elucid. XVII), Christus etiam nunc exsistere dicitur nobis altare, de quo edendum nobis prostat sacrificium, non tabernaculi mosaici, sed coelestis illius ac veri in quod intravit *per proprium sanguinem* (912) pontifex noster, *qui consedit in dextera sedis magnitudinis in coelis, sanctorum minister, et tabernaculi veri, quod fixit Dominus el non homo* (81-1).

Omitto altare[1] quod in *Apocalypsi* nobis exhiberi coeleste (69; 83*5;* 913 etc.), et loquens (167*; supra (Elucid. XII) memoravi.

Nec sane minus post resurrectionem suam quam ante competit corpori Christi immolato ratio sive altaris sive templi. Cum enim semel introducta est hostia spiritualis sacrificii in sacrarium gloriae Dei, non amittit, facta coelestis, inhaerentem sibi templi aut altaris rationem, sed habet ex contactu divinae gloriae splendidiorem : ut late disserit **Gyrillus Alexandrinus** in libro nono *De adoratione in Spiritu et veritate* (P.G. 68, coi. 596-604; 616-625), ostendens in resurrectione exstitisse demum corpus Christi templum corruptionis expers atque altare aureum; conclusioque haec est : « Ipse « igitur est altare, ipse thymiama, atque « pontifex » (cf. ibid., col. 648. el l. 10, col. 664).

Apud primaevos Patres frequens est in Christo coelesti haec appellatio altaris. Sic et altare et templum nuncupatur ab **Ignatio** *(Magnes.* 72. F. P. 1, 236) Filius ad Patrem reversus : « Omnes ad unum « Jesum Christum, qui ab uno Patre pro- « diit, et apud unum fuit, et ad unum dis- « cessit, concurrite ut ad unum templum « Dei, et ad unum altare[2]. »

Indigitat nobis altare illud coeleste **Irenaeus,** cum oblationes nostras eucharisticas (de his enim sermo est) ait illuc dirigi : α Nos quoque [Dei Verbum] offerre « vult munus ad altare frequenter sine « intermissione. Est ergo altare in « coelis : illuc enim preces nostrae et « oblationes diriguntur » quippe quae non terrenae sint, sed coelestes, a Deo confectae *(Contra haereses,* l. 4, c. 18, n. 6. P.G. 7,1029-1030)s. Syllogismum facit Irenaeus. Offerimus ad altare secundum mandatum

1. De hoc altari habet **Andreas Caesariensis** in *Apol.* 83 (P.G. 106, 288) : « Altare « aureum Christus est, in quo omnis liturgica et « sancta sita est virtus, et martyrum sacrificia « offeruntur [cf. infra, Origen.] : cujus typus « erat ostensum Moysi in monte altare cum • tabernaculo. » Similia loquitur **Arethas** in h. l. (P.G. 106, 613). Consonant inter Latinos Apocalypseos expositores : **Walafridus Strabus,** in *Apoc.,* 6®, 83 (« Christus est altare, « qui se obtulit... Aureum altare : ...secun- ‹ dum humanitatem, secundum quam est al- « tare Trinitatis »), 913. P.L. 114, 722, 725, 728. **Anselmus Laudunensis** in *Apoc.,* 6® (* Altdre Christus accipitur, super quem Deo « offerimus : nihil enim prodesset quidquid « faceremus, nisi ipso mediante, id est nisi « in virtute passionis ejus ; et significatur « hic altare a nostra cognitione jam remo- « tum, per *altare aureum,* quod est in Sancto « Sanctorum »), 913. P.L. 162, 1524, 1530, 1535. **Richardus a S. Victore,** in *Apoc.,* 6®, 8* (« *Stetit ante altare.* De hoc altari typice scrip- « tum est : *Altare de terra facietis mihi.* Altare « de terra, humanitas assumpta. Sed sicut veni- « re oportet ad carnis assumptionem, ita stare « pertinet ad divinitatis immutabilitatem. Qui « ergo venit per carnem, per divinitatem ante « altare *stetit,* quia divinitate, in qua immuta- « bilis permansit, humanitate, quæ nobis altare « est, prior et sublimior fuit... *Super altare* « *aureum,* id est super semetipsum. Ipse est « namque altare, quia super eum offeruntur « Patri omnia vota humanae justitiae. Aureum, « quia in ipso sunt omnes thesauri absconditi « sapientiae et scientiae » etc., etc. P.L. 196, 768, 776 sq.). Notandus prae ceteris sanctus **Bernardus,** in sermone quem ex professo habuit « de altari illo coelesti sub quo beatus * Joannes sanctorum voces audivit », haec pronuntians : «Altare ipsum, de quo nobis ha- « bendus est sermo, ego pro meo sapere nihil « aliud arbitror esse quam corpus ipsum Do- « mini Salvatoris. Credo autem quod et ego « super hoc sensum ejus habeam » *(Sermo in fcslo omnium Sanctorum JV.* P.L. 183, 472).

2. Alii loci conformes Ignatii perpendentur infra (Elucid. XVIII).

3. Alibi dicit Irenaeus :« Sacerdotes autem « sunt omnes Domini apostoli, qui neque agros, « neque domos haereditant hic, sed semper « altari et Deo serviunt » *(Contra haereses,* 4, 8. P.G. 7, 995). Ex hoc loco, ubi de nova Lege loquitur, ad veterem alludens, non potest discriminari satis de quonam altari loquatur Irenaeus : vero et vivo, an materiali et repraesentativo. Interea mihi videtur potius illud intellegendum : ob rationes quae ex mox dicendis de stylo veterum Patrum sponte enascentur.

Christi. Unde sic : ibi est altare, quo diriguntur oblationes ; atqui diriguntur in coelum ; ergo altare est in coelo.

Origenes multum spatiatur circa coeleste altare. Imprimisque vult ad altare istud accedere Christum ut sit propitiatio (7 *Jo., 2l*)* *pro peccatis* nostris cottidianis piaculumque juge, adeo ut vinum laetitiae nequeat ipse bibere, donec nobiscum in regno aeternae gloriae sanctificatis bibat novum, c Quomodo potest iste, qui *t* accedit ad altare ut repropitiet me peccatorem, esse in laetitia, ad quem peccatorum meorum moeror semper ascenditl ? ⁽ *[In Levit.,* hom. 7, n. 2. P.G. 12, 478). Quin et necessarium fuit ut Christus « plenius « apud altare illud coeleste purificaretur, « ut camis nostrae pignus quod secum « evexerat, perpetua puritate donaretur *[op. cil.,* hom. 9, n. 5. coi. 514) ut supra (Elucid. XII) est expositum.

Ad hoc coeleste altare per martyrium potissimum accedemus, facti et nos veluti hostiae repropitiantes caeteros : ‹ Attende « etiam nonne martyrii nostri baptisma, « sicut illud Salvatoris fuit purgatio mundi, « et ipsum fiat in mullorum sanationem « qui eo lustrentur. Ut enim qui secundum « Moysis legem altari assistebant, ministrare videbantur per sanguinem tauro- « rum et hircorum remissionem peccato- « rum illis, sic animae eorum qui propter « testimonium Jesu percussi securi fuerint, « non frustra coelesti altari assistentes mi- ff nisi rant precantibus remissionem pecca- « lorum. Simul etiam novimus, ut summus « pontifex Jesus Christ us seipsum hostiam « obtulit, sic sacerdotes, inter quos ille « summus est, seipsos hostiam offerre, ac « propterea juxt a altare, ut in proprio loco, ‹ conspici... Quis autem immaculatus ille « sacerdos est, qui hostiam immaculatam • offerat, nisi qui constanter confitetur, « et martyrium perficit, suis omnibus « numeris absolutum ? » *[Exhort. ad martyrium.* 30. P.G. 11, 601). Per martyrium enim cognati ac congeneres (συγγενιί) cum simus Agni quem vidit Joannes in altari jacentem, digni sane sumus qui altari admoveamur. « In *Apocalypsi* videtur ag- « nus stans ceu immolatus... Huic hostiae « sane cognatae sunt ceterae, quarum « symbolum sunt legales ; per ceteras vero « victimas huic victimae cognatas, effu- « siones intellego sanguinis generosorum « martyrum, qui non sine causa conspici- « untur a Joanne stantes juxta coeleste « altare » *[In Joan.,* tom. 6, η. 35-36. P.G. 14, 292-293). Servata usque adhuc vita, spe gaudet conscendendi per martyrium ad altare illud : « Meminerimus singuli « quoties morte vulgari interire periclitati « simus : cogitemusque num forte simus « ideo servati, ut proprio sanguine abluti, « et omni peccato mundati, apud coeleste « altare, cum iis qui similiter certaverint

1. Quae Christi quasi lugentis imaginatio, quanquam reprehensa nonnihil a sancto Bernardo (Serm. de diu. 34. P.L. 183, 630 sq.) atque multo acrius a Petavio (De incarn., 1. 12, c. 8, n. 13) et Huetio *(Origeniana,* 1. 2, c. 2, q. 3, n. 29), tamen est probe in rectum sensum interpretanda, cum constet ex *Hom.* 23 in *Numeros,* n. 2 (P.G. 12, 747-748), talia non esse ab Origene nisi «tropico et humano more », ut ipse dicit, prolata : quod scite annotaverunt Patres C. et C. V. Delarue ad supradictum locum Huelii (P.G. 17, 835-836). Accedit etiam quod Origenes ipso illo loco honiliae 7 in Let'i!.,significat eatenus carere Christum laetitia, quatenus nondum laetitiam habet in omnia membra diffusam corporis cujus caput est. « Donec ego non sum subditus Patri, nec ipse • dicitur Patri esse subjectus. Non quod ipse « subjectione indigeat apud Patrem; sed pro « me, in quo opus suum nondum consummavit, « ipse dicitur non esse subjectus. Sic enim legi- • mus quoniam corpus sumus Christi, et membra ‹ ex parte... Non bibit autem nunc, qui assistit « altari, et luget peccata mea, et rursum bibet * post haec, cum subjecta ei fuerint omnia... ‹ ... Habebis ergo [christianej laetitiam de hac « vita discedens, si fueris sanctus. Sed tunc « erit plena laetitia, cum nullum tibi membrum « corporis deest. Exspectabis enim tu alios, * sicut et ipse exspectatus es. Quod si tibi, qui « membrum es, non videtur esse perfecta laetitia * si desit aliud membrum, quanto magis Domi- « nus et Salvator noster, qui caput et auctor « est totius corporis, non sibi perfectam dicit * esse laetitiam, donec aliquid ex membris « deesse corpori suo videt ? » (coi. 479-481).

2. Ct. ibid., col. 513, dicta de Christo carnem suam lavante ad vesperam in sacrificio suo, quo factus est mundus : mundum intellege a similitudine camis peccati, passibilitate dico et mortalitate.

« conversemur » *{Exhort, ad martyrium,* n. 39. P.G. 11, 616). Beatitudo tandem martyrum tota in tanti ministratione altaris sita est. « Quis enim sequi possit animam martyris, quae supergressa omnes aerias potestates, ad coeleste tendit altare ? Ibi enim sub altare Dei animae martyrum positae dicuntur... Ibi enim positae divinis assistunt sacrificiis... Beatae sunt ergo animae quae sic Christum sequuntur, quomodo eas Christus praecessit. «Et ideo quia sic sequuntur, usque ad ipsum Dei altare perveniunt, ubi est ipse Dominus Jesus Christus, pontifex futurorum bonorum» *{In Judic.,* hom. 7, n. 2. P.G. 12, 981).

Fateor, non magis quam Irenaeus Origines explicite dicit Christum esse illud altare sui sacrificii coeleste. Sed quidnam, altare asserentes, intellegere ambo possunt aliud, quo aut nostris donis sanctificatio devinciatur (transmutandis videlicet in corpus Christi), aut Christo dudum passibili ac mortali sanctificatio quaedam plenior gloriae adjiciatur, aut, martyrum passionibus concilietur simul virtus propitiatoria ac dignitas quaedam et sacrificalis et sacerdotalis ? Quidnam aliud quaeso, intelligere possunt praefati Doctores praeter substantialem humanitatis assumptae per ipsum Verbum sanctificationem, ex qua competit Filio hominis et suam mortalitatem transferre in immortalitatem, et donum quod a nobis terrenum proficiscitur sistere Deo coeleste, et passionum suarum consortes facere consortes suae gloriae ? Aliis verbis, Christus sibi locum tenuit et tenet altaris, quia hostiae, quam obtulit, nulla est indita sanctitas, quae non ex incarnatione habeat ortum ; nulla, cujus non sufficiens exsistat in substantiali humanitatis sanctitate principium[1]. Quam fuisse mentem plus minusve involutam, et Origenis et Trenaei, suadet analogia sermonis cum Patribus illis, qui, ut Ignatius et Cyrillus Alexandrinus, aliique aut citati jam aut citandi, apertius rem declarant.

Similiter ratiocinare circa orationem Nazianzeni, altare sibi ob oculos ponentis, unde eum inimici dimovere nequeant, etiamsi ab episcopatu dejiciant *{Or. 26,* 16. P.G. 35. 1248-1249)[2] ; vel adhortantis nos ut in superno altari nos Deo immolemus, imitati Christi passionem (Or. 45, c. 23. P.G. 36, 656)[3].

Ex infinitis Hesychii testimoniis pauca haec excerpere liceat. In *Levilicum* 15 (P.G. 93, 796-797): « Fundit autem [sanguinem] in altaris circuitu, videlicet in Unigeniti corpus : hoc enim revera altare dicitur... Hoc altare significans Moyses dicebat : *Altare de terra facietis mihi.* De nostra enim terra, id est conspersione sive massa, corpus dominicum factum est. Et rursus ipse : *Quod si allare lapideum feceris mihi, non aedificabis illud de sectis lapidibus : si enim levaveris cultrum tuum super eo, polluetur.* Neque enim secta neque dolata ab hominis manu est Christi caro. » Iterunique : « Omnem reliquum sanguinem vituli fundi circa basim altaris holocausti, quod est in tabernaculo testimonii, praecepit. Altare

1. Infra autem, suo loco (Elucid. XLI), exponendum veniet, quomodo substantialis humanitatis dominicae sanctitas omnem gratiam et gloriam principiet in Christo, et per Christum in nos.

2. « Quid postea ? ab altaribus arcebunt ? At altare aliud scio, cujus figurae sunt ea quae nunc oculis cernimus : super quod nec ascia, nec manus ascendit, nec auditum est ferrum, aut instrumentum ullum fabrorum vel coloratorum [ποικιλτών legendum esse credo potius quam ποικίλων] ; sed totum negotium circa illud est spirituale, et per contemplationem conscenditur : huic adslabo ; super illud grata immolabo, sacrificium nempe et oblationem et holocausta, tanto iis quae nunc offeruntur meliora, quanto melior est veritas quam umbra. De quo magnus ille David philosophari videtur, dicens : *Et introibo ad altare Dei, qui laetificat spirilualem meam juventutem.* Ab hoc altari non me abstrahet quisquis volet. »

3. « Immolemus Deo sacrificium laudis, in superno altari, cum chorea superna. Penetremus primum velamen ; ad secundum accedamus, in sancta sanctorum perspiciamus : et ut majus quid dicam, immolemus nos Deo ; immo immolemus per singulos dies et singulos motus : omnia pro Verbo excipiamus, per passiones passionem imitemur, per sanguinem sanguinem honoremus, crucem alacres conscendamus. »

« holocautomatis rursus Christi corpus in- « telligamus : sicut enim ipse sacerdos et « sacrificium est, sic et altare est. » Tandem in *Levit.*, 6,[1] (P.G. 93.8-18) : « *Ignis,* ait « [Dominus ad Moysen], *esi isle perpetuus. « qui nunquam deficiet de altari.* Spiritus « est enim Deus, et qui adorant eum, in « Spiritu et veritate oportet adorare. Unde « et intelligibile altare, quod est Christi « corpus, inextinguibilemhabet, ignem sub- « ministrationis Spiritus. »

Augustinus, sicutsupra notavit Christum esse altare, sic jam a terreno altari, quod frequentant, cum justis scelerati, discernit altare coeleste : cui unus adstat sacerdos Christus, non solus tamen, sed totus, ipsum scilicet caput cum membris coagmentatum (7n *Psalm.* 25, Enarr. 2, n. 10. P.L. 36, 19312 *Sermo* 351, n. 7. P.L· 38, 1543. Cf. *Coiitra advers. leg. el proph.,* I. 1, c. 19. P.L. 42, 26); ad quod altare si te receperis, in holocaustum assumeris, factus ex mortali immortalis *{In Psalm.* 42, n. 5 ; *In Psalm,* 50, n. 23. P.L. 36, 479 et 599) ».

Inter viros mediaevales quomm plures alibi (Elucid. XVII et XXI) allegabuntur, citandus interim unus aut alter. Sanctus **Bruno Signiensis** *{In Psalm.* 42. P.L. 164, 848), super illud *Introibo ad altare Dei:* « Hoc altare in coelis est : hoc altare Sal- « vatoris nostri humanitas est». » **Gerhohus Reichersbergensis** *{In Psalm.* 25. P.L. 193, 1166), super illud *Circumdabo altare tuum :* Circumdabo, inquit, « altare coeleste, id est humanam naturam « Christi, quam ipse Christus, verus pontifex, *erexit in titulum, fundens oleum « desuper* » **Joannes Belethus** dum inore liturgistarum habitudinem altarium nostrorum ad Christum typicam illustrat, antitypum ostendit coelestem : « Altare « enim Christum significat. Praecepit nam- « que Deus in Lege : *Altare de terra faci- « elis mihi*[3]. Altare de terra est Christus, « natus de Virgine. Unde dicitur : *Veritas « de terra orta est.* Haec est terra quae de- « dit fructum suum, fructum sublimem, « Christum videlicet sublimatum super « choros angelorum in coelis » *{Rationale divinorum officiorum,* c. 104. P. L. 202,109).

Pluribus igitur auctoritatibus in alium locum dilatis, jam satis constat majoribus nostris solitum esse altare quoddam in coelis aeternum obversari, Christum. Aeternitas autem altaris cum aeternitate sacerdotii aeternitatem etiam demonstrat sacrificii.

Sectio III. — Quaenam sit altaris THEANDRICI AC COELESTIS HABITUDO AD RELIQUA QUAECUMQUE SOLENT ALTARIS NOMINE INSIGNIRI.

Comparatio fiet primo cum Ecclesia vel Ecclesiae membris, secundo cum mensa coenaculi et ligno crucis ; tertio cum altaribus nostris manufactis.

1. « Est et altare coram oculis Dei, quo in- « gressus est sacerdos, qui pro nobis se pri- • mus obtulit. Est coeleste alture > etc.

2. Compendium doctrinae augustinianae habes in his verbis Gerhohi Reichersbergensis : • Tabernaculum Ecclesiae praesentis habes al- » tare quod est commune bonis et malis... Est < aliud altare sublime, invisibile, solisque bonis • accessibile, ad quod sicut solus pontifex, et • semel, non sine sacrificio, intrat in sancta « sanctorum, solus justus intrat semel, secundum < corpus et animam in holocaustum assumptus, < ut ibi totus juvenescat, neque ulterius vetus- < tate hominis exterioris interiorem affligente, < tristis incedat, sed totus ex toto adhaereat ad ▮ Deum, qui laetificat juventutem suam. Ad « hoc altare tandem introibo ego poenitens, ad < Deum qui laetificat juventutem meam > *{In Psalm.* 42. P. L. 193, 1530).

3. Pariter in *Exod.* 3010 : « Ipse enim sacerdos, < ipse hostia, ipse altare, in proprio sanguine « *introivit semel in sancta, aeterna redemptione « inventa....* Quod autem sequitur : *Sanctum < sanctorum erit Domino,* de altari intelligi debet: • corpus enim Christi *Sanctum Sanctorum* est, < quoniam ab eo cetera sanctificantur > (P.L. 164, 360).

4. Cf. **Augustin.**, *Quaesi, in heptaieuch.,* \. 1, c. 84. P.L. 34, 570; **Cyril. Alex.**, *Glaph. in Genes.,* I. 4, c. 4. P.G. 69, 189.

5. Ille versiculus *Exodi* 20 4 saepe saepius in eumdem modum est a mediaevalibus viris de Christo, eoque coelesti, expositus. Cujusmodl interpretatio reperitur in *Expositione in septem Psalmos poenilenliales,* a nonnullis viris eruditis adscripta Gregorio Magno, super illud *Psalmi* 50 : *Tunc imponent super altare tuum vitulos* (P.L. 79,'600). At gregoriana auctoritas istius scripti, jamdudum in dubium a quibusdam criticis revocata, nunc videtur pessumdata,

Cum ratio illa altaris ac templi principaliter[1] pettincal ad corpus Christi, etiam transfertur ad Ecclesiam, quae Christo coadunata est ut capiti corpus, unaque caro cum illo exsistit. Quare et dicitur ipsa templum in *Eph.*, 28[1]. el templum dicuntur fideles in *I Cor.*, 31'-17 et 61', atque *II Cor.*, G1'. Ideniquc fuit stylus Patrum, ut Ignatii Ephesios vocantis templum Patris et templum Domini vel Dei *(Eph.*, 9 et 15'. F.P. 1, 220 et 224), atque Polycarpi viduas specialiter[2] commonent is ut se gerant tanquam altare (θυσιαστήριον) Dei (43. F.P. 1. 300); pariterque Clementis Alexandrini *(Strom., I.* 6. P.G. 9, 445) et Origenis *(Contra Celsum,* 8, 17. P.G. 1, 1540-1544), quibus placet cliristianum animum esse Dei aram (βωυιόν). Deinde pervulgata est istiusmodi appellatio apud scriptores Christianos[3].

Et re quidem vera ipsa Ecclesia sub Christo et in Christo, sibi est templum et altare ; quae cum significetur per corpus Christi sacramentale, necessario, dum litat

postquam A. Mercati (*Revue Bénédictine,* jut 1914, p. 250 sq.) auctorem multo verisimiliorem exhumavit, quemdam Heribertum, episcopum Regii Lepidi in Italia, qui floruit exeunte saeculo xi.

1. Opinatur Renz (op. cit., 239-240) Deum secundum divinam naturam nuncupatum esse aliquando a Patribus altare, prout suscipientem oblata dona. At non constat id allatis (ibid.) exemplis evinci, quorum omnia forsitan rectius de divina assumptae humanitatis unctione et claritate intellegi queant. Attamen, si minus a Patribus, certe a sancto Thoma nuncupatus est Deus, ut talis, allare (3 S. 83, 4, 9m). Alibi tamen habet : « In Christo, qui est nostrum ‹ allare, debemus confiteri veram carnis natu- • ram, quantum ad humanitatem : quod est ‹ *allare de terra* facere » (1-2, 102, 4, 7m). Ante sanctum Thomam etiam, in divinitate collocarat altare (inter alios paucos) Alanus ab Insulis : « In templo Christi, inquit, id est in ejus • humana natura, tria resultant altaria : primum ‹ altare est holocaustorum, scilicet caro ejus ‹ gloriosa, in qua nostra consumpta sunt pec- • cata ; secundum anima, quia sicut in altare ‹ thymiamatis offerebantur aromaticae species, ' sic anima Christi variis virtutibus referta est ; • tertium divinitas, in qua elucescit divinae i auctoritatis majestas » *(Sermo in annuntiatione Bealae Mariae.* P.L. 210-212). Ut superius diximus, rectior modus loquendi est, ut dignitas altaris adscbibatur humanitati, et repetatur ex divinitate. Propter enim insidentem substantialiter divinitatem est humanitas dominica altare perfectissimum. De ratione autem templi notandum est, quod in sua *Ad Elipandum epistola* (I. 1, c. 66. P.L. 96, 936) scripserunt Heterius et Beatus: * Ipse [Christus] scilicet ‹ sacerdos el sacrificium. Ipse Deus et templum. ' Solus tamen [ex tribus personis] sacerdos, sacrificium et templum, qui haec omnia, est ‖ secundum formam servi ; non autem solus • Deus, quia hoc cum Patre et Spiritus Sancto - secundum formam Dei. » Templum igitur est ut homo, sed utique ut Homo-Deus.

2. Praeter Polycarpum, viduis dignitatem altaris tribuerunt titulo quodam peculiari auctor *Didascaliae* (2, 26, 8 ; 3, 6, 3 ; 3, 10, 7. F. D. 1, 104; 190; 204. Cf. locos correspondentes in *Constitutionibus Apostolorum,* 2, 26, 8; 3, 6, 3; 3, 14, 1) et Ps. Ignatius, *Ad Tarsenses* (9, 1. F. P. 2, 102). Ratio istius nuncupationis assignatur in ultimo loco *Didascaliae* citato (cf. ibid., 4, 3, 3. F. D. 220) : quod viduae oblationibus fidelium (iisque liturgicis, ac cum oblatione eucharistiae concretis) onustae, tenebantur fidelium vota veluti ad Deum transmittere per suas preces : quo in munere altaribus purificabantur. Tertullianus etiam viduam univiram aequiparat arae Dei mundae *(Ad uxorem,* 1, 7. P.L. 1, 1286), sed, ut opinor, alia de causa.

3. Inter alios veteres illustrius persequitur in Ecclesia rationem templi a prophetis praenuntiati Lactantius : « Apparet, inquit, α prophetas omnes denuntiasse de Christo, fore α aliquando ut ex genere David corporaliter tf natus constitueret aeternum templum Deo, quod appellatur Ecclesia, et universas gentes « ad religionem Dei veram convocaret. Haec est α domus fidelis, hoc immortale templum, in quo α si quis non sacrificaverit, immortalitatis prae- « mium non habebit » etc. *(Divin. Institut.,* I. 4, c. 14. P.L. 6, 487). Ecclesiam decantat ut templum praefulgidum eucharistici sacrificii in armenica liturgia populus : « Jubila fortiter, α filia lucis, mater sancta catholica cum filiis α tuis, o Sion ! Ornatam et pulchram te redde, sponsa inclyta, tabernaculum lucidum, coelo K simile, quia Deus unctus, Ens ab Ente, sanc- α tificatur indeficienter in te semper. In reconciliationem Patris et in remissionem nostram distribuit corpus et sanguinem suum sacrum, per quae ad perfectionem deducit sanciam ‹ incarnationem suam » (Max. Saxoniae, *Missa Armenica,* 14. Cf. B. 420). Nemo nescit quam vivida donetur templi vivi specio Ecclesia in festo nostro *Dedicationis.*

Trinam vero acceptionem altaris de Christo, de Ecclesia, de sanctis, reperics (omissis sexcentis exemplis antiquioribus et posterioribus, quorum nonnulla, occasione data, recitabimus passim) in commentario Berengaudi (probabiliter ix s.) super *Apocaltjpsim* (P.L. 17): 1®«Ale tare Dei Christus est » (coi. 921, in 6') ; 2° Altare est Ecclesia (col. 931, 932, 943, in 8' e‘ 6 et 91S) ; 3° Altare sunt « sancti et perfecti viri, qui « in Ecclesia consistunt » (coi. 950, in 11[1]).

visibiliter, etiam se immolat invisibiliter (cum oblatione rei significantis denotetur deditio rei significatae) ; in omni autem spirituali sacrificio, idem, ut praenotavimus, est et sacerdos et hostia et altare.

Secundario vero modo nihil prohibet quominus etiam vel mensa coenaculi vel crux dicatur altare, quatenus haec cruento, illa sacramentali substrata est corpori Domini : SINE MUNERE TAMEN HOSTIAM SANCTIFICANDI, AUT SUSCIPIENDI PRO DEO SANGUINEM.

Ad mensam coenae quod attinet, primus quidem quem norim, sanctus Ephraem haec, allocutus coenaculum, scribebat : «0 « beate loce!In te panis primitiarum fractus est ; tu fuisti prima Christi ecclesia, « primumque altare » (op. *cil.,* str. 12, p. 660-662). Expressiusque in *Sermone secundo in hebdomadam sanciam,* n. 8 (Ed. Lamy, t. 1, p. 384-386) : « Mensa, inquit, fuit ei altare, quod totum consecravit. « In hujus paschatis vespera coenaculum « Ecclesia fuit ; mensa sanctum altare. » Rursus in *Sermone tertio in hebdomadam sanciam,* n. 6 et 7 (p. 426-428) : « Altare « haec mensa est, templum coenaculum... « Benedicta mensa, quae altare facta est « apostolis. »

Comparationis autem inter crucem et altare forsitan videatur sibi quis indicia detegere : 1° in *Epistola ad Hebraeos,* 13n-is, ubi Christi suum improperium extra portam portantis mors correspondet crematìoni corporum extra castra. 2° In *Epistola prima Pelri* 21;* ubi simile quid videtur exprimi his verbis : *Pcccala noslra ipse pertulit in corpore suo super lignum.* 3° In *Epislola Barnahae* 6s (F.P. 1, 58), ubi aliqualiter insinuatur Dominus esse « cruxifixus » (σταυρωθεί) ideo, « quia « et ipse pro peccatis nostris vas spiritus « erat oblaturus in hostiam, ut et implere- « tur figura facta in Isaac, qui super altare (θυσιαστήριον) fuit oblatus. » 4° in Tertulliani opere *Adversus Judaeos,* 10 (P.L. 2, 626), ubi a Isaac cum a patre hostia duceretur, et lignum ipsi sibi portaret », praesignificasse dicitur « Christi « exitum... in victimam concessi a Patre, « lignum passionis suae bajulantis. » Sed si quis rem diligentius consideret, non tam apparebit crux comparari cum altari, quam aut cum lignis quibus cremari oportebat extra castra corpora victimarum prius ad altare tabernaculi Deo litatarum *(Hebr., I Petr.,* coli. *Levit.,* 16IS et 17), aut cum ligno quo adurendus erat Isaac, postquam jugulatus foret in altari, quod Scriptura *(Gen.,* 22e) a lignis expresse distinguit *(Barnab., Terlull.).* Quae ratio fortasse fuit cur, cum coepta est a Patribus assimilari crux altari, potius nomine arae designaretur : aris enim imponebantur proprie suffimenta. Cujus styli atque sensus exemplum habes in pristina forma (perperam Ambrosio adscripta) hymni nostri paschalis *Ad regias agni dapes,* cujus secunda stiopha sic decurrebat :

« Cujus sacrum corpusculum
« In ara crucis torridum », etc.1.

In oratione etiam sancto Ambrosio adscripta solemus ante missam dicere : « Summe sacerdos et vere pontifex, Jesu « Christe, qui te obtulisti Deo Patri hostiam puram et immaculatam in ara cnicis « pro nobis » etc. (Cf. Trid.,sess. 22, cap. 1, D. 938). Auctor certe *Libri de promissionibus et praedictionibus Dei* 2 (pars 1, c. 17. P.L. 51, 747) passionem Christi in hoc demonstrat per sacrificium Abrahae figuratam, quod is « velut ad aram crucis tri- « duo cum insonte victima convolavit. » Leo vero Magnus utrumque et altare et aram in cruce conjunxit, cum diceret : « Extra castra crucifixus est, ut veterum « victimarum cessante mysterio, nova hos-

1. *Hymnus in Resurrectione Domini ad* Vesperas, A. H. 51, 87. De quo hymno plura infra (Elucid. XX) notabuntur. Similis locutio exsistit in variis aliis hymnis (A. H. 12, 34 ; 30, 32, etc.). Vide etiam infra (Elucid. XX) quomodo ub Hincmaro et aliis sit locutio Intellecta de pane eucharistico quasi in cruce torrefacto.

2. Inter A. D. 444 et 450, secundum P. Schepens, *Un traité à restituer ὰ saint Quodvultdeus, évique de Carthage, au* Ve *siècle,* in R. S. R., mai-sept. 1919, p. 234.

‹ lia novo imponeret ur all ari, et crux « Christi non templi esset ara, sed mundi » (*Sermo* 59, c, 5. P.L. 54, 310. Cf. *Serm.* 55, c. 2, coi. 3'24). Exemplum autem istiusmodi locutionis, qua crux designetur tanqiiam altare vel ara Christi, nullum memini mihi per quatuor prima saecula occurrisse unquam genuinum : quanquam interim saepe crux donata est aliis nominibus, iisque mirificis : ut scalae (Zeno Veronensis[1]; *Tractat.,* 1. 2, Ir. 14, c. 5. P.L. 11,433),currus (Ambros., *Expos, evang., sec. Luc.,* 1. 10, η. 109. P.L. 15, 1831), navis (Ambros., *In Psalm.* 47, n. 13. P.L .14, 1151), muri atque scuti (Chrysostom., Homil. in illud : *Paler, si possibile esi,* etc., P.G. 51,35), et si quid ejusmodi.

Antiquius longe quam cruci, accedente etiam paulatim institutione ecclesiastica ac symbolica unctione, inolevit nomen altaris tabulae illi (= mensa, τράπεζα), ligneae primum, deinde lapideae, celebrationibus nostris eucharisticis deputari solitae. Erecta quippe in sacris Christianorum aedibus altaria (θυσιαστήρια) commemorant jam' Origenes *(In librum Jesu Nave,* hom. 2, 1, et hom. 10, 3. P.G. 12, 833 et 881. Cf. hom. 3 in *Jud.,* n. 2. P.G. 12, 962), consecrationem eorum vel ornatum inducens, et Cyprianus *(Ad Demelrianum,* 12. P.L. 4,' 553. Cf. Ep. 40, 5 ; 63, 5 ; 64,1 ; 66, 1 et 2. P.L. 4, coi. 336, 377, 389, 398-399), conquerens quod, cum tanta sit relligio idolorum, « Dei altaria vel nulla « sunt, vel occulta ». « Aram Dei » interim praedicabat Tertullianus *(De oratione,* 19. P.L. 1, 1182)3; quanquam concesserat ani ea Minucius Felix *(Octavius.* 32. P.L. 3, 339) nullas esse aras Christianorum, dum scribit : « Putatis autem ıı nos occultare quod colimus, si delubra ‹ et aras non habemus » ; et concessit idem postea Origenes *(Contra Celsum,S,* 17. P.L. 11, 1540-1544), cui solae probantur arae (= βωαοί) animi justorum. Inter aras cnimvero seu βωβού et altaria seu θυσιαστήρια, hoc apud veteres illos distabat quod victimis carebant arae4, onerabantur autem altaria5. Ceterum longe etiam postea non solum Lactantius excludebat aras *(Divin. Instil.,* 1. 2, c. 2. P.L. 6, 259), sed etiam Arnobius *(Advers. Geni.,* 6, 1. P.L. 5, 1162) et aras et altaria. Postea libere et crebro nostri doctores de altaribus materialibus scripserunt : ut S. Hilarius in operis sui historici *Fragmento* 2, c. 16 (P.L. 10, 613. Cf. Fragm. 3, c. 9, coi. 665) et S. Optatus *(De schismate Donalislarum,* 1. 6, c. 1. P.L. 11, 1063sq.)e.

Re quidem vera unum nobis templum et altare verum est Christus, per quem unum defertur Deo vera veri sacerdotis hostia. Nec proinde competit materialibus nostris fabricis augusta illa ratio, nisi in quantum deputatae sunt ad repraesentandum Christum. Quemadmodum enim (3 S. 83, 1, 3ra) sacerdos ministerialis repraesentat summum sacerdotem, et apparentia sacrificii melchisedecica repraesentat hostiam passionis, sic et altare vivum ac coeleste repraesentat tabula illa, quae

1. Non antiquior quinto saeculo est *Epislola prubyltrorum el diaconorum Achaiae,* ubi illud legitur satis intricatum : « Omni die offero hos- • tiam,... immaculatum agnum quotidie in « ALTARI CRUCIS SACRIFICANS, s

2. Non constare idem ex Ire na eo, *Conlra haer.* 4, 8, jam notatum est supra. In I gnati i autem epistulis non materialia commemorari altaria, infra (Elucid. XVIII) constabit.

3. Praeterea inter inscriptiones Africae Latinae (Orléansville), haec edita est (ceterum authentiae non indubiae), quae exhibetur ut Christiana simul ac perantiqua *(Corpus Inscriptionum Latinarum,* vol. 8, pars 2, n. 9704) :

Aram Deo
Sancto Aeterno

4. Cf. Dom Leclercq, D. A. C., t. 1, coi. 3155. Legetur etiam utiliter de altaribus atque aris Romanorum Dôllinger, *Heidenlhum und Judenlhum,* 1857, p. 540.

5. Praeterea in usu biblico solebat plerumque βωμό reservari cultui idololatrico (Westcott, *The Epislle lo lhe Hebrews3,* p. 445) ; quem sequitur usum Chrysos to mus, cum, in homilia 24 in *I Cor.,* n. 1 (P.G. 61, 200), loquens in persona Christi, opponit inter se τον τών εἰοώλων βωμόν et το θυσιαστήριον τύ ἐμόν.

6. Quanquam loqui non desistunt interim Patres de « mensa sacrificiorum » (Vide Hilarium, *In Psalm.* 68, n. 19. P.L. 9, 482. Cf. *In Psalm.* 128, n. 10, col. 700). De usu autem perpetuo vocis τράπεζα apud Graecos videsis Dom Leclercq, loc. cit., coi. 3157, et liturgias graecas passim.

suscipit oblationes populi sacrandas Deo (quanquam ad efficiendas eas sacras ipsa nihil confert). Igitur Christus non per analogiam ad materialia ecclesiarum nostrarum altaria dicitur altare, sed omnino ista per analogiam ad ipsum : cui per prius competit ut sit altare nostri sacrificii, sicut fuit et sui. Quae dignitas et nomen per proportionalitatem quamdam ei illinc inest, quod ipse ad suam hostiam habuit eamdem habitudinem, quam olim habuere ad cruentas hostias altaria sacrificiorum corporalium. Corpus enim Christi perfusum est sanguine hostiae et sacramentaliter in coena et inde realiter in cruce ; et in seipso ac per seipsum, nulla mediante sede dei meliore, deo admovit sanguinis hostiam.

Christus ergo, sicut una est nostra hostia, et unus sacerdos, ita unum nostrum est altare, in quo plebs sacerdoti adunata sub Christo magno sacerdote, offert Deo sacrificium corporis et sanguinis Christi. In nostrum censum quippe transfert consecratio eucharistica simul cum hostia altare. « Nec corpus sine altari, nec cor- ii pus sine sacerdote perficitur ; Emmanuel « autem est haec omnia : altare et corpus « seu hostia, et. oblatio, et sacerdos, et *s* offerens » (Dionysius Bar Salibi, *Expositio liturgiac,* C. S. C. O., t. 93, p. 99).

Quod si ergo apud primaevos Patres non fuerit mos nomen dignitateinve altaris ad alia transferre, qualia etiam praeter Christum obtinuere postmodum, non pro tanto evacuatur aut obscuratur fides pristina nostri sacrificii missae. Utique solet connotari sacrificio altare; sed etiamsi careat, ut aliquando fieri potest, sacrificium nostrum altari manufacto, non tamen caret altari principali, nec manufacto, qui Chriatus est. Qui, ex dictis, non foret suae hostiae altare, nec proinde nostrae, nisi litasset in sacramento. Quare quo magis Patres dicunt Christum altare unum, eo magis inculcant sacrificium eucharisticum. Ceterum quid adhuc nobis enarrat *Breviarium Bomanum,* ad diem nonam novembris, in *Dedicatione Basilicae. SS. Salvatoris ?*1 Etsi jam ab apostolorum tempore « loca fuerunt Deo dicata..., ubi... christia- « nus populus... eucharistiam sumere soli- « tus erat : non tamen illa adeo solemni « ritu consecrabantur, nec in eis adhuc in « titulum erectum erat altare, quod, chris- * mate delibutum, Domini nostri Jesu ‹ Christi, qui altare, hostia et sacerdos nos- « ter est, figuram exprimeret » (Leet. 4)1.

1. Ejusdem fere styli est illud apud Nicolaum Cabasilam (De *vita in Christo, 5.* P.G. 150, 633) : « Primis sacerdotibus altare erant ‹ manus. » Noscitur etiam ineunte saeculo quarto S. Luclanus Antiochenus, presbyter el martyr, super proprium pectus consecrasse in carcere eucharistiam (si tamen fontibus historiae Arianis hac in re credendum est. Cf. P. Batiffol, La passion *de S. Lucien d'Antioche,* in *Compte* Rendu du Congrès Scienti/ique *International des Catholiques,* 1891,2«sect.,p. 184). Cerle Theodoretus Ipse in sua *Religiosa historia seu ascetica rcpublica,* c. 20 (P.G. 82, 1429) narrat se in cella cujusdam Maris anachoretae fecisse sacra, « usum (inquit) manibus diaconorum pro « altari ». Sed et Theodorus Cantuariensis in suo *Poenilenliali* (c. 2. P.L. 99, 927) generaliter licitum pronuntiat presbytero « in campo « agere [i. e. sacrificare], si diaconus vel pres- « byter Ipse calicem et oblationem manibus • tenuerit. » Quanquam scilicet vel apud illos veteres nulla fiebat, in communiter contingentibus, celebratio legitima, nisi adhibito altari consecrato, tamen non ad casum necessitatis videtur se extendisse illa obligatio. Apud nos, -everlorcs fuere theologi morales plerique, dum nulla necessitate arbitrantur sacerdotem posse ab obligatione ista (quamvis mere positiva) excusari : ne ad reficiendum quidem viatico **FIDELEM POPULUM MORTI PROXIMUM.** Rigida sane legis interpretatio ! cum praesertim nostris temporibus saepe ingentes turmae uno praelio in extremum discrimem adducantur, prohibente aliunde difficultate maxima, immo insuperabili, capellanos militares, quominus pro lapide quavis de causa vel distracto vel fracto alius substituatur pariter consecratus. Miror nonne ista severitas ortum habuerit ex persuasione, secundum se verissima : sacrificio cohaerere, ex natura rei, altare. At altare nostrum est Christus. Permittunt quidem, apud Ballerini-Palmieri, Op. *theolog. mor.,* t. 4, n. 772, cf. n. 771, auctores quidam graves celebrationem sine altari in quodam casu necessitatis, non quidem publicae, sed privatae temporalisque : si mors mihi nimirum a tyranno intentetur, nisi celebrem. Qui casus est valde chimaericus, el nihil ad bonum commune perlinet. Cerle uno quodam casu (quem nunquam vidi apud casuistas discussum), omnes concedere debent, licite sine altari consecrari . scilicet cum post consecrationem panis;

Non erat igitur cur adversus Ecclesiae fidem, veluti novam quamdam machinam agitaret carentiam pristinam altarium neotericus vir, cujus infra (Elucid. XVIII) sententia exagitabitur.

Interim hoc unum nobis cordi fuit, ut altari diruto (quod locis minus tutis accidere potest), superest calix consecrandus sive ab eodem sacerdote, sive in ejus defectu (puta si ipse occubuerit) ab altero quopiam forte adstante. Tunc enim praevalet lex divina de complendo sacrificio legi ecclesiasticae de altari adhibendo. Adverte, in illo casu, jam ob ipsam reverentiam sacramenti imminere necessitatem consecrandi sine altari, potius quam non consecrandi. Sed et propter fidelium spiritualem necessitatem videtur idem posse esse licitum, nostris etiam temporibus. Ad rem **Corbiot** *(Histoire... du Sacrement de rEucharistie,* 1885, 2,61-62) : ‹ En 1865, Pie IX autorisa les prêtres i catholiques déportés en Sibérie, à célébrer la i messe dans n'importe quel lieu, soit sur une ı table ordinaire, soit sur une pierre ou un tronc ‹ d'arbre, dans n'importe quel costume, toutes « les fois qu'il leur serait impossible de se con- « former aux prescriptions du Rituel. »

Quibus omnibus perpensis, equidem libenter assenserim sententiae (hactenus, ut mihi videtur, solitariae) **Zachariae Pasqualigo** (|1664), scribentis in suo opere *De sacrificio Novae Legis* (Romae, 1707, tom. 1), 1° quidem, sub n. 102 : t In locis in quibus non est liberum exercitium i catholicae religionis, deficiente altari, potest ex aeternitate altaris aeternitas confirmaretur sacrificii .Nunquam enim caret oblato semel dono altare coeleste ; nec unquam desistit Deum in illo altari donum sibi adscriptum et ratum continere.

» offerri sacrificium in quocumque altari, omni a meliori modo erecto » (p. 590) ; 2° vero, sub n. 703, de locis jam ubi est liberum exercitium catholicae religionis : « Si vero loquamur de « necessitate quae oritur ex jure divino aut « naturali, ut quando urget obligatio juris « divini ministrandi alicui eucharistiam, aut obligatio juris naturalis offerendi sacrificium... « censerem praevalere necessitatem legi de ß offerendo sacrificio in altari consecrato. Ratio « est, quia lex humana non potest praevalere contra jus divinum et naturale » (p. 591). Ubi advocat ille notabile istud principium : « Neces- « sitas facit licitum, quod per dispensationem non concederetur » (p. 591) ; et hoc quidem, quia ad dispensationem non requiritur necessitas, quae solvat obligationem legis de se, α seu potius quae non sinat ipsam extendi ad α casum, sed sufficit causa rationabilis, quae relinquat in suo vigore obligationem legis » (p. 592). Haec ille, cujus haud mediocris est in Urbe auctoritas ; quem non videntur satis attendisse casuistae.

Conferas velim ea quae adnotabuntur infra (Elucid. XLIII) de obligatione azymi, non multum dissimili.

§ 3. De Christo ut intercessore perpetuo.

Tria hoc loco ‹Illiierenlur : 1° oretne Orisius in coelis ; 2» adorelne ; 3» ge-„ „e in carne insignra suae pass.on.s, Ex Lndù autem apparebit qualiter illa «.haereantquaestioni nostrae de sacrificio coelesti»

Sectio I. — De oratione.

Sexcentis locis, quos collegerunt Suarez *{De Incarn.,* disp. 45, s. 2) et potissimum Petavius *{De Incarn.,* l. 12, c. 8, § 10-16), Patres Christum aiunt in coelis pro nobis orare, postulare, rogare, et si quid ejusmodi. Aliunde contra Suarezium V asquez *{De Incarn.,* disp. 82, c. 2), et Thomassinus *{De Incarn.,* l. 9, c. 6) contra Petavium, fusissime ostenderunt non solitam esse intellegi a Patribus in Christo glorioso proprie dictam precationem, sed nominibus illis orationis, postulationis, deprecationis, aliisque hujusmodi, nihil aliud occurrere nisi mediationem ipsam seu intercessionem Christi, quae est ejus ante conspectum Dei, in carne quam ex nobis assumptam obtulit pro nobis, aeterna praesential. Qui modus intercessionis nemo non intellegit quam sit proprius victimae, cujus est per solam sui exhibitionem conciliare hominibus Dei misericordiam : arcte igitur apparet connexus cum statu victimali Christi aeterno, ut qui non sit nisi sacrificii adspectus impetrativus.

Porro id unum genus, in Christo coelesti nobis commendat Scriptura ; sive cum ^equivalent inter se in *Epistola ad Hr°eos* illa duo : *Semper vivens* [Jesus] *ad* (ει τδ ἐντυγχάνειν) *pro no-* . icf. *Rom.,* 88‘), et *Jesus introivit... ‘P^um coetum ut appareat nunc vultui Dei* (εμφανισδηναι *pro nobis* (9ai) ; sive cum munus advocati pro nobis ad Patrem (παράκλητον προ τον Πατέρα) censetur a Joanne in hoc consistere ut Christus propitiatio (ἱλασριό) pro peccatis nostris exsistat (/ *Jo.,* 21-ȳ.

Praecipuus vero hujus interpretationis nobis adest auctor sanctus Gregorius Nazianzenus, non solum a Christo humilitatem precum omnem arcens, sed nihil retinens nisi meram ostensionem humanitatis olim passae. « Advocatum habemus « Jesum Christum, non ut nostra causa sese « ad Patris pedes advolventem, servilique « modo abjicientem. Procul sit ista servilis « sane suspicio, Spirituque indigna. Neque « enim Patris est hoc exposcere, aut Filii ɑ pati : nec de Deo hoc cogitare pium « atque aequum est. Sed ex his quae « perpessus est ut homo, [Patrem] ad « [me] tolerandum inducit ut Verbum et « admonitor. Hoc mihi sonat advocatio d *{Or.* 30, n. 14. P.G. 36, 121-124).

Eadem doctrina Theodoreti : Christum eo postulare, quod primitias nostrae camis Dei oculis objiciat : « Christus Do-« minus pro nobis est mortuus, et e mor-le tuis suscitatus Patri assidet, et ne sic « quidem nostri curam gerere desivit : sed « quas a nobis accepit primitias ostendens « et demonstrans Patri inculpabiles, per « illas nobis salutem exorat n *{In Rom., 83** P.G. 82, 144).

Sententiam Patrum illorum Graecorum reddit probe Nicolaus Cabasilas, dum scribit : « Est enim [Christus] intercessor per quem omnia assecuti sumus « bona quae a Deo nobis data sunt, vel d potius semper dantur. Non enim post-« QUAM SEMEL FUIT INTERCESSOR, ET

fepusnirn ‘‘,hi Edetur forte tali interpretationi HeZem 0CUS apud Eusebium Caesa-TyrifH F in ora‡ on® super fabricam ecclesiae *tadoratio η ’ 2θ› 877 θ·) : ubi et oratio proprie dicta Patris, quantum intellego, Christo, pro praesente conditione, adscribitur. Cujus ceterum viri auctoritas theologica in iis quae ad propriam Unigeniti gloriam pertinent diffiniendam, salis exigua est.

« OMNIA NOBIS TRADIDIT PRO QUIBUS IN-
« tercesserat, recessit, sed semper in-
« TERCEDIT, NON VERBIS QUIBUSDAM ET
« precibus, sicut solent legati, sed re
« (ἀλλα πράγραπ). Res autem illa quaenam
« est ? Sibimetipsi conjungere [nos], et
per semetipsum proprias impertiri gratias » *(Lilurgiae exposilio, c.* 45. P.G. 150, 464). Intercessio ejus est ipsius mediatio efficax.

Latini idem sentiunt expressius. Ambrosius imprimis scribens : « Offert se ipse tanquam sacerdos [GlirisIus]... « ibi in veritate, ubi apud Patrem pro « nobis quasi advocatus intervenit » *{De officiis ministrorum,* 1, 238. P.L. 16, 94). Intercessio ejus est aeterna ipsius oblatio .

Gregorius item Magnus, interpretans Paulum et Joannem, dum intercessionem Christi reponit in exhibitione humanitatis ad Deum raptae, haec habet : « Unigenito Filio pro homine interpellare « est apud coaeternum Patrem seipsum hominem demonstrare; eique pro humana « natura rogasse est eamdem naturam in « divinitatis suae celsitudine suscepisse. « Interpellat igitur pro nobis Domi- « nus, non voce, sed miseratione, quia « quod damnari in electis noluit, susci- « piendo liberavitl o *{Moral.,* 1. 22, c. 17, n. 43. P.L. 76, 238). Rursusque : « Per hoc i pro nobis Patri loquitur, per quod se- « metipsum nobis similem ostendit. Loqui « quippe ejus, vel interpellare, est ipsum « se pro hominibus hominem demonstrare. « Intercedens enim pro peccatoribus, se- « metipsum justum hominem, qui pro aliis « indulgentiam mereatur, ostendit » *{op. cit.,* 1. 23, c. 2, n. 4. coi. 288-289. Cf. ibid., c. 3, n. 5 et 6 ; c. 5, n. 9, coi. 289-291, et potissimum locum supralaudatum ex 1. 1, c. 24. n. 32. P.L. 75, 542). Similiter juxta recensionem Claudii abbatis, in *I Reg.,* 1'' idem sanctus Doctor perorabat ; « Quia « per sanguinem ejus reconciliamur Deo, « ipse pro implendo verbo precatur, cujus « obtentu salus nostra perficitur. Precari « etiam ei est se in humanitate assump- « TA PRO SALUTE NOSTRA AETERNO PATRI « continuo EXHIBERE ; quod dum sic se « OFFERRE NON DESINIT, receptioni nOS- trae aditum ad vitam facit » *{In I Reg.,* l. 1, c. I, n. 45. P.L, 79, 45). Non indiget expositione locus expositione omni clarior.

Apud sanctum etiam Paulinuni Aquileiensem interpellare, advocatum agere, nihil aliud est Christo quam seipsum praesentem objicere : « Humanam Deo « Patri in unitate Dei hominisque per- « sonae naturam ostendit. Hoc est enim « Deum Patrem pro nobis interpella- « re. Joannes non interpellare, sed ipsum « etiam propitiationem pro peccatis nos- « tris declarat » *{Contra Felicem Urgelli· tanum,* 1. 1, c. 23. P.L. 99, 376).

Nec nullius pretii est testimonium quod ex Pelagii commentariis super *Epistolam ad Romanos,* olim aascriptis sancto Hieronymo (P.L. 30, 685), ad verbum fere deprompsit fecitque suum Pseudo-Primasius *{In Rom.,* 834. P.L. 68, 466). « Solent Ariani dicere : minor est qui in- « terpellat. Respondendum est Dominum « oblivionem non pati, ut pro illis semper « commoneatur quos ipse justificavit. Sed « in hoc interpellare dicitur, dum semper « hominem quem suscepit glorificatum, « quasi nostrum pignus Patri ostendit et « offert, ut verus et aeternus sacer- « dos. » Hominem hic intellege humanitatem'.

Ad mentem Gregorii Magni Hincmarus Remensis in *Epistola ad HincmarumLaudunensem,* c. 11 (P.L. 126, 325) scribit : « *Sedensque ad dexteram Patris,* id « est in gloria Paternae Majestatis, *interpellat,* non voce, sed miseratione, *pro « nobis.* »

Pariter Remigius Antissiodorensis, in *Hebr., 72S* : « Interpellat au- « tem pro nobis per hoc quod naturam

I. Quae etiam verba Gregorii commentario suo *In Epistolam ad Romanos* (P.L. 181, 719) saeculo XII Venerabilis Herveus Burgidolensis inserebat.

«.. Ut mos est illius temporis apud. Patres maxime orthodoxos, utputa Augustinum.

« assumpsit humanam, quam assidue os-
« tendit vultui Dei pro nobis, ut miscrea-
› lur secundum utramque substantiam »
(Inter opera Haymonis Halberstatensfe. P.L. 117, 883)

S. **Bruno Carlhusianus** in commentario super *Psalrn.* 1094, melchisedecicum sacerdotium Christi perenniter, etiam post resurrectionem, duraturum revocat quidem ad orationem : « In sui quidem « persona sacerdos in aeternum dicitur, • non quod sacrificium corporis atque san-‹ guinis in aeternum offerat, quod tantum « semel obtulit, sed quoniam in aeternum • pro illis orat apud Patrem. Sacerdotum « enim non tantum est offerre, sed et pro i populo orare » *(Expositio in Psalm.* 109. P.L. 152, 1228). At cum in commentario super *Epistolam ad Hebraeos* disputat quid sil Christo in coelis orare, haec determinat : ‹ Commendat etiam nunc [apostolus] ac-« tum et exhibitionem sacerdotalis officii « in Christo, deprimendo per contrarium « operationem veteris sacerdotii, dicens : « Potest Jesus salvare in perpetuum ipse, i dico, *accedens* (sic) *ad Deum,* non per ‹ alienas hostias animalium, sed *per se-‹ metipsum,* hostiam vivam, in ara crucis « oblatum. Jesus, dico, *semper vivens ad « interpellandum* Patrem *pro nobis,* quia ‹ CARO EJUS AD HOC SEMPER IN COELIS « VIVIT UT REPRAESENTATIONE SUA JUGI-‹ ter pulset Patrem pro nobis » *(Expositio in Epistl. ad Hebr.,* 725. P.L. 153, 527). Inferiusque, in *Hebr.,* 911 : « *Christus assis-« lens* Patri, repraesentatione sua semper « interpellans pro nobis » (coi. 538). Opportunissime et plenissime sanctus vir interpellationem dominicam exponit praesentationem aeternam hostiae vivàe in coelis coram Deo.

Unus addatur, pro reliquis, **Guliel mus a Sancto Theodorico**, haec scribens : i Pro nobis quasi advocatus intervenit, « cui est pro nobis intervenire, carnem « quam pro nobis et de nobis sumpsit, « Deo Patri quodammodo pro nobis in-« gerere» *(De corpore et sanguine Domini,* c. 10. P.L. 180, 358).

Praetereunda ceteroquin non est auctoritas sancti **Thomae**, superioribus consentientis, his verbis : « Christus intravit « coelum *ad interpellandum pro nobis,* ut « dicitur *Hebr.* 7. Ipsa enim repraesentatio « sui ex natura humana quam in coelum « intulit, est quaedam interpellatio pro « nobis » (3 S. 57, 6). Quod autem sanctus Doctor (in *Hebr.* 7, lect. 4), postquam dixit : « Interpellat autem pro nobis, primo « humanitatem suam, quam pro nobis « assumpsit, repraesentando », deinde addit : « Item sanctissimae animae suae desi-« derium, quod de salute nostra habuit, « exprimendo, cum quo interpellat pro « nobis » ; nihil per hoc inducit extraneum illi pragmaticae intercessioni sacrificii, cujus utique sensus Deo panditur : est enim Christus hostia volens nostrae salutis, et voluntatem suam non abdens, sed pandens. Sed aliud est eum voluntatem habere et intimare Deo (quod nulli doctorum nostrorum unquam fuit dubium), aliud eum rogare aut flagitare, quod nunc cum veteribus doctoribus excludimus, et ipse sanctus Thomas diserte excludit, cum *in Horn.,* 8 (lect. 7) ista duo distinguit ac secernit : rogare, quod fuit quidem Christi viatoris, atque potissimum litantis ; et velle nostram salutem, quod jam nunc unum, exclusa rogatione, Christo competit : « Dici-« tur autem pro nobis interpellare dupli-« citer. Uno modo pro nobis orando, se-ct eundum illud *Joan.,* 1720 : *Non pro his « rogo lanium* (scilicet Apostolis), *sed pro « his qui credituri sunt per verbum eorum « in me.* Nunc autem ejus interpellatio « pro nobis est voluntas ipsius de nostra « salute : *(Joan.,* 1724) *Volo ut ubi sum « Patris, qui etiam interpellat pro nobis* : quam « ut interpellatio ista flat, non verba profe-« rendo, sed obedientiam atque humanitatem « suam per commemorationem passionis [quae ‹ in missa peragitur] Deo Patri commendando. »

1. Saeculo sequente, interpretationem consimilem intertexit defensioni sacrificii Missae Adelmannus **Brixiensis** *(De eucharistiae sacramento ad Berengarium epistola.* P.L. 143, 1293) : · Nec aliter melius posse intelligi puto • quod Apostolus de illo ait : *qui est ad dexteram*

« *ego, el illi sini mecum.* Alio modo in-
« terpellat pro nobis, humanitatem pro
« nobis assumptam et mysteria in ea
« celebrata conspectui paterno repraesentando. »

Cum tanto polleat auctoritatis robore haec veterum ac mediaevalium sententia, mirum non est quod stylo acriore oppositam sententiam recenliorum configit, sexto decimo saeculo, praesul Ecclesiae Antverpiensis doctissimus, **Franciscus Sonnius** : « Sacrificium illud cruentum in ara « crucis, inquit, transiit olim, nec repetitur « unquam in ea qualitate qua cruentum « erat. Verum res oblata, hoc est Chris-« tus, manet in aeternum, *sempiternum* « *habens sacerdotium,... semper vivens ad* « *interpellandum pro nobis:* ad interpellan-« dum dico sui olim pro nobis passi » repraesentatione, non autem fusis « ibi coram Patre precibus, uti quidam « opinantur satis impie ï *(Demonslrationum religionis Christianae,* lib. 2, tract. 3, cap. 14. Paris, 1567, fol. 61)1.

Jamvero nostra aetate cardinalis **Franzelin** (De *Verbo Incarnato,* p. 546-549), exclusa quidem oratione quae praetendatur ad Dei misericordiam, tamen Christo coelesti tribuit veram quamdam orationem innixam meritis redemptionis. At quomodo sibi constet vir eminentissimus, parum video. Etenim ubi meritum praetenditur, justitia appellatur ; ubi aulem appellas justitiam, non rogas : nunquam enim exigentia debiti censeri potuit aul poterit proprie dicta precatio. Precatio enim, etiamsi minus ad misericordiam illam quae exercetur erga demerito? respiciat, certe quamdam liberalitatem, erga immeritos se habentem, connotât ; precatio enim est gratuiti, aut est nulla. Cum autem confitendus sit Christus ex justitia nunc (non enim jam locus est oeconomiae exinanitionis vel χενώσεω) interpellare Deum, etiam censendus est interpellare, non ut orans, sed ut intimans voluntatem ; non ut supplex ad Deum, sed ut Dei potentia utens tanquam sua' ; non ut implorans misericordiam, sed exercens ; nec ut impetrator gratiae, sed Dominus gloriae ac veniae largitor. Quemadmodum enim Patri non imperat, qui cum Patre imperat, sic nec impetrat a Patre, qui cum Patre impetratur. Nec Spiritum Sanctum nobis adprecatur, quem cum Deo Patre in nos effundit Deum, Deus ipse Christus : haec omnia agens jure, non nativo tantum, sed et quaesito ; quale ei non ratione incarnationis demum competit, sed utique per viam passionis veluti accrevit, propter quam vidimus Jesum gloria et honore coronatum. Hoc igitur est Christo ex justitia Deum provocare ad misericordiam in homines, quod est divitias misericordiae, factas sibi proprias, in nos impendere. « Interpellat igitur pro nobis Dominus, *t* non voce, sed miseratione » (G reg. M.). Clamor scilicet nostrae hostiae exauditus est a Deo, penetrans coelos, ubi consummatus Christus non incumbit reconciliationi quasi adipiscendae, sed inventam nobis impertit, *factus obtemperantibus sibi causa salutis aeternae.* Pro precibus enim quas litans olim noster sacerdos obtulit Deo, superest jam pontificis benedictio, missio scilicet Spiritus Sancti. *(Hebr.,*

1. Paucos ante annos, Lovanii, adversus Protestantes dimicans, exposuerat similiter interpellationem Christi Ruardus Tapperus, «novitatis omnis osor » (Hurler1, 1451) : « In Ecclesia triumphante ipse Christus « sese Deo Patri indesinenter offert pro « **NOBIS, SEMPER VIVENS AD INTERPELLANDUM** i pro nobis » *(Declaratio articulorum a veneranda Facultate Theologiae Lovaniensi adversus noslri temporis Haereses, simul el earumdem reprobatio* per eruditissimum virum S. Paginae professorem D. Ruardum Tappaeri,... Academiae Cancellarium. Lugduni, 1554, p. 266).

Undecim autem annis post Sonnium, magnus ille **Bar Iholomaeus** a Medina, non minore perspicuitate excludit flagitationes, ut retineat solam hostiae efficaciam : « Christus « Dominus dicitur interpellare pro nobis apud « Patrem coelestem, non quod modo se humi-« liet, et veluti genibus flexis submissa postu-« latione orationes et supplicationes offerat. « Interpellat itaque pro nobis per victimam « suam, quae Patri semper est praesentissima, • in quam Pater aspiciens largitur nobis re-« missionem peccatorum et alia quae ad salu-« tem nobis sunt necessaria » (in 3 S. 57, 6. Ed. venet. 1602, fol. 681).

2. In quo capitale apparet discrimen inter mediationem Christi et mediationem Mariae, quae jure dicta est « omnipotentia supplex ».

Uno verbo, interpellatio Christi est hostiae nostrae aeterna mediatio qualis supra (Elucid. XII) exposita est.

Sectio II. — De adoratione.

Cum oratione arcte conjungitur adoratio. Ejusdem enim est adorare, cujus est orare. Adoravit quidem in terris Christus cum esset in forma servi, propter dispensationem illam seu ordinationem temporariam, qua necesse fuit eum venire in similitudine carnis peccati (i. e. in came passibili atque mortali), ut se operi redemptionis exsequendo attemperaret. Tunc enim nondum manifestata divinitate, aut humanitate in divinam conditionem totaliter translata, eodem quo occultabatur increata persona miraculo, potuerunt illi, titulo naturae creatae, quaedam competere puri hominis officia aut defectus, ut ab aliis affligi, a Deo sublevari, subditum esse, orare, adorare. *Esse* quippe divinum, quo gaudebat homo

1. In ipsa incarnatione, qua factus est homo, sane Dei Filius exinanitus est *(Phil. V)* ; sed non in hoc praecise consistebat ejus exinanitio, quod homo fiebat (qui etiam nunc homo est, nec lamen reputatur jam exinanitus : cessavit enim nunc secundum omnes Patres, sicut el secundum sanctum Paulum, *Phil.,* 29-11, oeconomia χενώσεω) ; immo in hoc exinanivit semetipsum,quod caruit secundum humanam naturam conditione sibi, utpole Deo, connatural! 1er debita. Non enim, cum esset ille homo Deus et Dominus gloriae, tamen in gloria Dei aut Domini inventus est, sed in quodam statu meri hominis et in loco servi ; non regnans cum Patre, sed cum hominibus subditus ; subditus quidem Deo Deique vicariis, sed etiam Legi, quae tamen *propter transgressiones posita ut... ordinata per angelos (Gal., 319). In similitudinem* videlicet *carnis peccati (Rom.,* 8S) missus, omnia (excepto peccato ipso et peccati elemento materiali, quae est concupiscentia) assumpsit in se peccati dedecora : corruptibilitatem, passibilitatem, mortalitatem : adeo VT AD SUI TUTAMEN ET INCREMENTUM EGERET Dei auxiliis et donis (ut in prece sacerdotali ac agonia in horto maxime apparuit). Eo enim se demiserat, ut, quanquam omnimoda gloria ac dominatio, plenissimaque rerum omnium potestas, sibi debita esset, tamen cum ea per dispensationem exinanitionis careret, et mereri et impetrare poterat ut sibi concederetur. Secundum summum quidem animi acumen, ubi residet visio beatifica, gloria ejus erat quasi gloria Unigeniti ; sed exsulabat ab omille, nondum omnem suam exseruerat efficaciam, et quanquam occupabat substantiam assumptae humanitatis, nondum tamen per omnes facultatum ramos veluti efflоruerat. Qui omnes defectus evacuati sunt postquam, invadente gloria inferiores Christi partes ac sublimante, quasi cumulata est incarnatio, inclaruitque in carnis veritate veritas ipsa Dei!*

Quo sensu **Ambrosius** : « Tunc sect eundum carnem homo, nunc per omnia « Deus » *(De Excessu fratris sui Satyri,* 1. 2, n. 91. P.L. 16, 1341) ; vel **Prosper,** aut alius ipsi coaevus auctor carminis *De providentia divina* :

« Hactenus in nostris te, Jesu, novimus ; [exhinc
« In tua nostra abeunt » (Vers. 542-543. P.L. 51, 629).

Non enim sine causa **Petrus** Jesum aiebat in ascensione ad coelum et sessione ad dexteram Patris factum esse a Deo et

nibus activitatibus animi inferioribus, et multo magis a sensibus, sive internis sive externis. Quarum omnium virium complexu constituitur homo socialis : siquidem ea quae per viam solam visionis beatificae cognoscuntur, cognoscuntur secundum modum essentiae divinae ; nec proinde possunt secundum modum cognitionis inferioris, qui analogicus est, cogitari, et mullo minus sermone humano enuntiari, qui flatui aurae mandatur. Quare, ad commercium humanum quod attinet, sunt talia veluti incognita ac inscita *(Mare.,* 13aa) : nisi ulterius ope scientiae infusae deducantur atque transferantur in humanos conceptus. Quod quantum (sicubi deest gloria accidentalis) fiat, penes Dei arbitrium est. Si quis homo igitur supponatur gloria donatus nulla nisi essentiali, is in omnibus quae humanam conversationem vitamque socialem attingunt, nequaquam transcendet ex sese humanum ordinem aut naturae nostrae lapsae infirmitatem. In cujusmodi statu Christus, sicut erat carens perfectione divina suae humanitatis, sicut eral serviens Patri, sicut erat minor angelis, sicut erat debitor Legis, sic et adorare debebat, et orare opus habebat, donec transiret in statum beatum, gloriosum, incorruptibilem, in locum Filii proprium, in locum scilicet Domini, ubi par affulget Deo el Patri Verbum caro facium, nulla jam nota aut servitutis aut humilitatis indecorum, nulla suae humanitatis parte inglorium : ut jam sit gloria ejus, secundum totum hominem, gloria quasi Unigeniti, quasi Dei.

« Christum » et « Dominum » : *Dominum eum el Christum fecit Deus hunc Jesum quem vos crucifixistis.* Recte dicit eum esse factum Dominum, siquidem tunc conditio divinitatis praevaluit ; et recte dicit factum eum esse Christum, *siquidem tunc* unctio seu chrisma divinitatis a vertice Nazaraeil, id est consecrati, descendit ad inferiora ejus, et veluti ad oram decurrit vestimenti : jam nullis se continente aut animae aut camis latebris gloria Unigeniti.

Petri praedicationi resonabat **Pauli** doctrina ut imago : secundum quam, pro sua obedicntia, qua se in terris demiserat usque ad mortem, eamque cnicis, renuntiatus est Jesus Christus post mortem « Dominus » *(Philip.,* 2a-11)s.

Alios locos Scripturae a plurimis Patribus in eumdem sensum expositos videsis apud **Thomassinum** *(De ineam. Verbi Dei,* l. 8, c. 11).

Nos vero a Patribus de sacrificio et oratione disserentibus audivimus jam quantum repugnet ut se demittat, ut se provolvat ad Patris pedes, ut creaturae more adoret, qui nunc in gloriam suam provectus, incolumi sane humanitate, unus cum Patre et Spiritu Sancto Deus et conspicitur et conglorificatur et coadoralur, Redemptor noster, Christus, « sacrificiorum aeter- « norum antistes, regni aeterni aeternus «dominator » (**Tertull.**, infra, Elucid. XVIII).

Sectio III. De stigmatibus passionis.

Exhibitio ista humanitatis ante Deum, qualem habeat rationem, qualiterve interpellet, illustrant suo modo cicatrices passi corporis, quas intulit Christus in· coelum insignia sui sacrificii. Ut enim scribit **Thomassinus** *(De incarn.,* 10, 13),

1. Circa Nezirim mulla apud **Wellhausen** *(Skizzen und Vorarbeilen* ///\ 1887, p. 116-118) et **Smend** *(Lehrbuch der alllestamenllichen Heligionsgeschichlc2,* 1889, p. 93-96) legi possunt utilia, quae in Christum transferantur Deo obstrictum relligione sacratissima sui voti sacrificalis.

2. *Nomen* enim *super omne nomen,* Christo datum in remunerationem suae obedientiae et mortis, non videtur esse nomen Jesu, sed nomen, Domini. Etenim :

Primo, nemo ex veteribus illo priore modo interpretatus est verba Pauli. Vide in h. 1. **Chrysostomum**, **Theodoretum**, sanctum **Thomam**.

Secundo, habebat Dei Filius illud nomen Jesu ante suam mortem ; nec proinde post mortem, et propter mortem, ei est datum. Nisi dicas datum esse in circumcisione in mercedem praevisae obedientiae et mortis : sed haec non indicantur a Paulo ; sunt valde mystica, et aliena a simplici et directo intuitu apostolorum ; immo sapiunt aetatem multo seriorem.

Tertio, dicit Paulus : fyjxptarco αὐτψ -o thopn. Non potest igitur verti gallice : « Dieu lui a donné un nom qui est au-dessus de tout nom » (sicut vertit **Prat**, *Théologie de saint Paul,* 1, 439), sed omnino : iDieu lui a donné le nom qui « est au-dessus de tout nom » (**Crampon**). Non igitur dedit Deus Jesu Christo aliquod nonem cui accideret ut esset super omne nomen ; sed illud nomen dedit quod ex sese habet ut sit super omne nomen. Tale autem nullum est (aut erat apud Hebraeos) nisi aut nomen Dei, quod assolet Paulus reservare Patri, aut nomen Domini, quod tribuit Christo.

Quarto, habet Paulus : πάσα γλώσσα ἐξομολογτ,-ση-.αι βτι Κύριο ’Ιησού Χριστό εἰ δόξαν θεού Ιlατρό . Attento ilio ει δόξαν, patet sensum non esse : omnis lingua confiteatur Dominum Jesum Christum *in gloria* esse Dei Patris. Attamen necesse est ut subintellegatur vox ἐστεν. Non potest autem subintellegi ita ut Κύριο ’Ιησού Χριστό ponatur esse subjectum, et εἰ δόξαν [in gloriam] θεού Πατρό ponatur esse loco attributi : primo, quia omnino tunc esset exprimendum verbum ἐστιν, ut apparet legenti ; secundo, quia tenuissimum sensum haberet sententia. Igitur restat ut subintellegatur ἐστιν inter Κύριο et ’Ιησού Χριστό ita ut Ιησού Χριστό sit subjectum et Κύριο sit attributum. Conclude igitur hoc [scii. Κύριο] esse nomen omni nomine majus datum Christo a Patre, ut cum sonaret nomen Jesu, omne genu flecteretur, omnisque lingua confiteretur Jesum Christum esse Dominum ; quae confessio cederet in laudem Patris. «Utique omnes illud dicant; « hoc autem gloria est Patris. * Ita Chrysostomus, *in h. l.,* P.G. 62,234, atque Theodoretus, *in h. l.,* P.G. 82, 572. Ante hos vero scripserat obiter **Didymus** in sua *Enarratione in Epistolam I S. Petri.* P. G. 39, 1770 : « Omnis lingua ad gloriam Dei Patris Jesum * Dominum esse confiteatur » (juxta versionem utique Epiphanii scholastici).

Quinio, nec deest nobis ad confirmationem parallelismus *I Cor.,* 123 : Οὐδει δύναται εἰπεῖν Κύριο ’Ιησού , ει μήέν Πνεύματι ἁγίω. Ubi sensus evidenter est : Nemo potest dicere : Jesus est Dominus [Jésus est Seigneur] nisi in Spiritu Sancto. Conferatur etiam // Cor., 45, ubi Κύριον est attributum sicut δούλου .

Concordat porro nostra interpretatio omnino quoad sensum cum his quae scribit **Chrysostomus** (loc. *cit.) ;* « Christus usque ad ima « obedientiae se demisit, propterea accepit * supernam gloriam. Servus factus est propter

‹ patescet rursum Christi in coelo sacer-
« dotium non feriatum aut. otiosum, sed
‹ exercitum et a sacerdotali oficio nun-
t quam vacuum, si cicatrices vulnerum,
« tanquam nuper mactatae victimae notas,
‹ adhuc recentes spectemus, iisque insig-
« nitum corpus instar habere hostiae sem-
c pitemae. » Servatas in carne Christi cica-
trices perpetuas explorata est Patrum et Doctorum sententia1. Scopum autem asservationis declarat praecipue **Ambrosius** *{In Luc.,* 24''-'». P.L. 15, 1846) : « Vul-
« nera suscepta pro nobis coelo inferre ma-
i luit, abolere noluit : ut Deo Patri nos-
« TRAE PRETIA LIBERTATIS OSTENDERET.
t Talem sibi Pater ad dexteram locat, tro-
« paea nostrae salutis amplectens. »

Bedae *(In Luc.,* 2410. P.L. 92, 630) sententia multum apud posteros2 valuit : ideo clarere Christum suis cicatricibus, « ut « Patri pro nobis supplicans, quale genus ‹ mortis pro mortalium vita pertulerit, ‹ semper ostendat. » Quo supplicat apud Bedam, eodem interpellat apud **Guitmundum Aversanum**(De *corporis el sanguinis Christi verilale,* 1. 2. P.G. 149, 1460) Christus. « Sed et nunc quoque pro • nobis interpellans, hodieque corpus suum « cum cicatricibus vultui Patris ostendens, ‹ se pro nobis natum, passum ac resur- ‹ rexisse atque ad coelos ascendisse desi- ‹ gnat. » Breviter **Sicardus Cremonens**is *(Milralc,* 1. 3, e. 6. P.L. 213. 232) : « Cicatrices ostendens interpellat ad Pa- « trem pro nobis, n Plenius interea3 scripserat **Ernaldus Bonaevallensis** in suo libro *de cardinalibus operibus Christi* (c. 4. P.L. 189, 1631) : « Per omnia sibi α Pater in Filio complacuit, nec ulla in « eo serpentis sunt reperta vestigia, nec « sacerdotii ejus poenituit Deum : quoniam « SACRIFICIUM QUOD IN CRUCE OBTULIT, ((SIC IN BENEPLACITO DEI CONSTAT AC- « ceptabile, et perpetua virtute consistit, « UT NON MINUS HODIE IN CONSPECTU α Patris oblatio illa sit efficax, quam « ea die qua de saucio latere sanguis et « aqua exivit, et semper reservatae « IN CORPORE PLAGAE4 SALUTIS HUMANAE α exigant pretium et obedientiae dona- « tivum requirant. »

\zidetur igitur cicatricum illa declaratio fuisse apud homines mediaevales trita. Attamen noli putare Christum conservari formaliter in suo statu victimali per cicatricum notas residuas. Immo victimalis status conservatur per gloriam, qua absorpta est mors, ut superius est expositum. Sed gloria ipsa respondebat immolationi; et vulnera Christi tanto magis decorat. Quare dictus est Christi status victimalis illustrari stigmatibus : quamvis etiam stigmatibus obductis, perseveraret substantialiter idem.

« hoc omnino est Dominus [Δεσπότη] et angelo- « rum et ceterorum omnium. » De his plura infra (Elucid. XXII), ubi dicetur de filiatione Christi secundum quid incrementum capiente in resurrectione.

1. Citat *(ibid.)* **Thomassinus** dicta Cyrilli Alexandrini *{In Joan.,* 2097, et *Episl.* 41. P.G. 74, 788-729 et 77, 216), **Ambrosii, Augustini** *{Episl.* 102, n. 7. P.L. 33, 373), **Guitmundi et Ernaldi,** pulcherrimisque adornat commentariis.

Praemitti autem poterat his omnibus **Gregorius Nazianzenus** (Or. 45 *in S. Pascha,* 25, P.G. 36, 657), quem sequitur fere ad verbum Cyrillus. Omnibus autem testibus praeierit forte *Epislola Apostolorum* (ut fertur, intra A. D. 160 et 170) haec in ore Domini ponens : «Jusqu'à ce que je revienne d'auprès du Père «avec mes plaies » (trad. Guerrier, P. O., 9, 199; cf. ed. C. Schmidt, T. u. U., 43, 56) ; si modo fides adhibenda sit aethiopico textui praecoplico aliud referente, aptius, ni fallor, sententiarum seriei atque texturae connexum.

2. Verba Bedae, tacito auctore, faciunt sua, v. g., **Honorius Augustodunonsis** *{Sacramenlarium,* c. 90. P.L. 172, 796) et sanctus **Thomas** (3 S. 54, 4).

3. Interim vero, unus (quem quidem legerim) **Gulbertus Novigenlinus** negavit adhuc patere in Christo coelesti « cicatricum antra ». Quid post resurrectionem vulnera illa reservata portenderent, si etiam hucusque mane- α rent ? An ut Patrem, ac si virum obliviosum, « per eadem, dispensationis pro hominibus susceptae commemoret ? Esto. Certe alia cu- « ranti Patri sola sine vulneribus caro suae dex- α terae assidens commonere sufficeret... Et quid α tibi lacerum faciet latus, quid in manibus pedibusque fixurae clavorum, ubi Filii homi- α nis parebit signum ? In illius gloriae throno ‹ quomodo conveniet quinquipertiti vulneris α horror ? Et certe cum discipulis comedens ac α bibens manibus mandenda tractabat, numquid α sanies hianti ulcere tunc fluebat ? Absur- s ditas infinita » *{De pignoribus sanctorum,* 1. 3, c. 4. P.L. 156, 661).

4. Edit, habet : *plagis* ; quod evidenter mendosum est.

Elucidatio XV.

Hinc judicari facile potest de diversis sen tentus ad sacrificium Christi coeleste spec tantibus.

§ 4. Conclusio de diversis sententiis ad sacrificium coeleste spectantibus.

Corpus Christi, oblatum in coena, et in passione immolatum, quam sortitum est ex sacrificio rationem hostiae, perennem servat, non resurrectione abolitam, immo auctam ratihabitione atque consummatione divina : translatione dico in sacrarium coelestis gloriae, ubi Deum obligat erga sacerdotem Christum ad commiserendum nobis.

Quibus positis, facile jam judicium fertur de diversis sententiis ad sacrificium Christi coeleste spectantibus. Cum enim sacrificium sumatur et active et passive, active quidem pro actione qua quid litatur; passive autem pro re oblata in hostiam, videntur nobis aberrare a vero, primo quidem *per defeclum,* illi qui perennitatem *hostiae,* ut talis negant ; secundo autem *per excessum,* illi qui perennitatem *litationis* formaliter sumptae adstruunt. Litatio enim transiit, nec remanet nisi virtute, quatenus ille qui dedit manet fidelis, nec fraudat Deum dono suo, quasi retrahens se e sacrario Dei atque profanum faciens. Hostia autem perseverat formaliter, et quidem cumulatissime, ut in Deum trajecta, qui contractum donationis acceptatione sua sanxit et sancit aeternaliter.

Peccant igitur *per defeclum,* qui aut simpliciter praetermittunt sacrificium coeleste, ut plurimis mos est theologis recentioribus, aut, quod gravius est, adeo excludunt, ut naturaliter cum **Lugone** *{De mysterio incarnationis,* disp. 29, n. 33) deventuri sint ad arcendam a Christo omnem propriam rationem sacerdotii, postquam revoluto die ultimi judicii, cessaverit in terris sacrificium eucharistiae. Peccant etiam qui, quanquam retinent verbotenus sacrificium aeternum, tamen non hostiam formaliter ut talem intellegunt perdurantem, sed adorationes inducunt Christi, aeque ac beatorum, coram Deo aeternas[12] Sic **Grimai** *{Le Sacerdoce el le sacrifice de N. S. J. C.,* 2θ éd., p. 225-226, 230, 248).

Omissis autem socinianis haereticis, qui omnem actionem Christi sacrificalem, a terris amotam, ad coelos amandant, censendi sunt ex catholicis peccare *per excessam* quicumque actionem Christi sacrificalem, in terris inceptam, volunt in coelis continuatam formaliter. Quorum forte duae scholae possunt distingui : una potissimum gallica, altera germanica. Inter quas hoc aliqualiter distat, quod germanica schola magis propendet in actum sacrificum nostri Sacerdotis inter actus internos recensendum, quanquam non negat innotuisse illos actus aliqua affectione corporali ; schola autem gallica magis insistit sensibili actus sacrifici conditioni enucleandae.

Praecipuus inter Germanos[3] **Thalhofer** *{Das Opfer des allen und des neuen Bandes mil besonderer Bücksichl auf den Hebrderbrief und die kalholische Messopferlehre.* Ratisb., 1870, p. 210 sq.); expresse constituens actionem sacrificalem in interno actu obedientiae circa passionem mortis subeundam, hunc existimat a Christo in coelis innovari jugiter (manifestatum nunc cicatricibus, sicut manifestabatur olim tormentis) : unde exsurgat continuatio quaedam activa sacrificii'.

1. In quo non solum per defeclum errant, sublata hostiae proprietate, sed etiam per excessum, dum Christo tribuunt partes adorantis, cui in cœlo competit coadorari Patri, sed minime coadorare nobis. Celerum excludit, ut supra vidimus, ipsa hostiae consummatae mediatio exinanitionem adorationis.

2. Minime tamen nobis prætermittenda est lucubratio antiquior **Alberti Stoeckl** *(Das Opfer nach seinem Wesen und nach seiner Geschichle,* Mogunt. 1861, p. 448, sq.), ubi simpliciter defenditur Christum aeterno quodam actu Deo in coelis offerre suam mortem praeteritam, additis quibusdam precibus.

3. Ad ultimi duntaxat judicii diem (p. 219) : qua limitatione peccat Thalhofer per defectum, veram æternitatem sacrificii redemptionis pessumdans. Eamdem coelestis sacrificii duralionem assignaverat **Estius,** *In Hebr.,* 7[1]T et 8'.

Ila pius minus, post Thalhofer, J. T. Franz *(Die eucharislische Wandlung und die Epiklese der griechischen und orienlalien Lilurgien,* 2, p. 61-63, Herbipol. ISSO)1. Pro quanto vero ab illis scriptoribus essentia actionis sacrificalis ad internum quid revocatur, aliqualiter destruitur. Sacrificatio enim substantialiter est in genere signi. Perit autem signum, nisi habeat *esse* externum'. Quare cum peccent per excessum circa continuationem sacrificii coelestem, tamen peccare videntur per defectum non minus damnosum circa proprietatem ipsius redemptionis sacrificalem.

Gallis ex opposito placuit indesinenter peragi in coelo oblationem quamdam corporis Christi externam. Ita Co nd ren (op. *cil.,* Ire partie, § 3, η. 5, p. 37-38) : « Que peut-il avoir à offrir que ce qu il « a une fois offert sur la terre, c'est-à-dire a la victime de son propre corps, dont il « renouvelle et continue sans cesse « l'oblation dans le ciel ? L'oblation de « Jésus-Christ n'a donc pas été tellement « consommée et épuisée sur la terre, qu'elle « ne se fasse plus dans le ciel ; mais plutôt « elle n'a fait que commencer ici-bas pour « être continuée au ciel, où se trouve « la perfection du sacrifice. » [Jésus-Christ] « n'a fait la première oblation de soi-même « sur la terre, que pour en faire dans le ciel « une seconde pour l'expiation des péchés « des hommes » *(ibid.,* n. 8, p. 43). « Outre « la première oblation que Jésus-Christ a « faite de soi-même à la mort, pour trans- « férer et porter sur soi la peine de nos « iniquités, il en faut encore reconnaître « une seconde, qui s'est faite à son éléva- « tion au ciel, qu'il y continue toujours par « lui-même... Cette oblation est comme « une commémoration de sa mort, accom- « pagnée de la prière sacerdotale, par la- « quelle, comme Pontife des biens futurs « el véritables, el comme ministre du sanc- « tuaire céleste, il demande à Dieu que la « satisfaction nous soit imputée et appli- « quée pour la rémission de nos offenses, « et notre réconciliation avec lui « *(ibid.,* n. 9. p. 45-16). Quae tamen verba ipse Pater de Condren videtur aliquanto post emendare atque castigare *(ibid.,* n. 13, p. 50-52).

Similiter quaedam in illum sensum videtur tradere Dominus Olier *(Explication des cérémonies de la grand'messe de paroisse.* Paris, 1858, p. 11-14. Cf. Lopin, p. 201). « Tl y a un sacrifice dans le paradis, « lequel en même temps est offert en la « terre, puisque l'hostie qui s'y présente « est portée sur l'autel du ciel ; et il est « différent en cela seulement qu'il se u présente ici sous des voiles et des sym- « boles, et là il est offert a découvert « ET SANS VOILE. »

Expressius etiam quam ambo sui patroni, Dominus Lepin : « De l'âme du « Christ, en effet, s'élève incessamment « vers son Père l'hommage infini de son « adoration réparatrice... Mais Jésus-Christ « ne se contente pas de cet hommage inté- « rieur. Éternellement il continue, en qua- « lité de Religieux pour la création uni- « verselle et de Médiateur pour les hommes, « d'appuyer sa religion intérieure sur une « OBLATION EXTÉRIEURE ET SENSIBLE de « son sacré corps » *(L'idée du sacrifice dans la religion chrétienne,* 1897, p. 187).

Praeterea iidem scriptores oblationi isti aut addunt aut identificant quamdam perpetuo decurrentem Christi annihilationem seu destructionem. Ita Lepin *(loc.cil.):* « Sans doute, l'humanité du Sauveur n'est « plus anéantie dans les humiliations et la « mortalité; son corps n'est plus'immolé

1. Non mullum diversa proposuil nuperius Pell *(Noch ein Lôsungsuersuch zur Messop/erfrage* in *Theologisch-praklische Monats-Schrill,* XV11I, R55-657). Novissime vero (dum haec sub prelo sunt) videtur superioribus accensendus plus minus Max Ten Hom pel (Dae Op/er *alt Selbslhingabe und seine ideale Verwirklichung im Opfer Christi,* Frib.-i.-Bri-g., 1920, p. 147-149).

2. Aliud enim est dicere : actio oblativa est interna, quanquarn ei accedit ut manifestetur; aliud vero, dicere: actio oblativa, utpote significativa, intrinsece constituitur elemento externo simul ac interno. Porro primum illud videntur intellegere praefati auctores, potius quam

« sous les coups de lu souffrance cl de la ‹ mort : le temps de l'expiation actuelle «n'est plus. Mais cette humanité sainte « continue de s'anéantir glorieusement « dans le feu dévorant de la gloire divine » *(op. cil.,* p. 187, cf. 158-159)12 Antea Dominus Olier : « Non content de s'être « immolé sur le calvaire et d'y avoir perdu ‹ la vie, voyant qu'il lui restait encore « quelque chose de l'être infirme qu'il ‹ avait reçu de sa Mère, il voulut le con- « sommer entièrement au jour de sa sainte ‹ résurrection. C'est de la sorte qn'il porte « sa religion au plus haut point où elle « pouvait aller ; car il ne sacrifie pas seule- « ment une portion de lui-même, mais il ‹ s'offre d'une manière si entière et si par- « faite, qu'il ne reste plus rien de lui qui ne « soit consommé dans la gloire de son Père, « et pour ainsi dire anéanti dans ce feu ‹ dévorant dont il est dit : *Deus noster « ignis consumens est.* C'était alors une « religion parfaite que celle de Jésus-Christ « qui s'anéantissait tout soi-même en ‹ son Père » *(Traité des saints Ordres,* 3epartie, ch. 5, Paris, 1856, p. 420-421). Audacius Pater de Condren Christum coelestem in quodam veluti mortis et immolationis statu exsistentem fingit : « Pour « entendre en quelle manière Jésus-Christ ‹ est en état de mort au ciel..., il faut re- ‹ marquer que la mort est la privation de « la vie présente ; que quand Jésus-Christ « est ressuscité, il est demeuré dans la ‹ privation de cette même vie mortelle et ‹ passible (puisqu'il en a reçu une autre ‹ immortelle, impassible et glorieuse) et ‹ qu'il est par conséquent et sera étemelle- « ment dans la privation de cette vie pré- « sente, et ensuite en quelque façon dans « un état de mort » (op. *cil.,* 2® partie, n. 26, p. 110. Cf. 3e partie, n. 37, *Perfection de* l'immolation *el de Tinflammation dans le ciel,* p. 231-235).

Cohaerenter satis praedicti scriptores istiusmodi destructionem cogitaverunt : cum enim formalem illam, quam Christo tribuebant, oblationem nollent fieri in coelis (ut nostrae in terris contingit) per sacramentum quoddam seu signum immolationis praeteritae (quippe quia a coelo sacramenta exsulant), et aliunde tamen sacrificium seorsim ab omni immolatione non consisteret (Lepin, *op cit.,* p. 64-65. Condren, 2e partie, n. 1 et n. 2, p. 53-57) : ideo oportebat ut Christus offerretur in coelo immolatione quadam seu destructione nova ; quae, quia destructio gloriae non potest esse, debet esse destructio per gloriam. In quo, praeter imaginationem illam falsam continuatae oblationis formalis, decepti sunt maxime quantum ad identitatem quam finxerunt inter immolationis (seu destructionis) proprietatem et glorificationem vel consummationem hostiae. Non enim ullatenus habet glorificatio rationem immolationis, aut consummatio secundum se rationem destructionis ; quinimmo nil infert exseipsa nisi perfectionis ultimae additamentum et vivificationis fastigium. Praeterea mutatio ex corruptibilitate in incorruptibilitatem, seu amissio quam allegant corruptibilitatis, quae est incorruptibilitatis inductio, non pertinet ad opus sacerdotis litantis, sed ad opus Dei acceptantis.* Nulla igitur ex parte potest istiusmodi mutationi competere ratio aut immolationis « Deus, Sacerdos et Hostia ; Deus resurrec- « tionis, Sacerdos oblationis. Hoc autem « totum in Christo agnoscimus. Deus enim est, « quod ad Patrem redit ; pontifex, quod se « obtulit ; victima, quod pro nobis occisus est. » Ad sacerdotem igitur refertur, quod se Christus obtulit in hostiam seu victimam passionis. Non ad sacerdotem, sed ad Deum refertur, quod resurrexit et ad Patrem reversus est. Quanquam, ut etiam docuere Patres, inde ratum est ejus sacerdotium et consummatum est sacrificium, quod divinitatis potentia suscitatus est in vitam gloriae ad thronumque Dei assumptus.

1. Revera apud Patres annihilatam vidimus in coelesti gloria non naturam humanam Christi, sed mortalitatem : quae mortalitas erat quaedam annihilalio Verbi seu κένωσι . Annihilate est igitur annibilatio. In hoc autem noli videre repositam oblationem sacrificalem Christi, sed Patris acceptationem ac consummationem.

2. Vide quam sedulo discernat partes Dei et partes Sacerdotis S. Maximus Taurinensis *(Homil.* 5. P.L. 57, 235) : « Maria enim ‹ tanquam in sacrario ventris sui portavit cum ' mysterio Sacerdotem ; nam quicquid in sacculo i profuturum erat, id totum de ejus ventre :

aut oblationis (quae ab eo necesse est ut proficiscatur qui offert, non cui offertur sacrificium) ; sed una est illi assignanda ratio assumptionis ad Deum, qua velut in ultimos tandem suos effectus perducatur (ex vi oblati sacrificii) incarnatio. Quare dictum est : *Ego hodie genui le.* Nativitatis enim, non mortis, incrementi non detrimenti fuit haec dies : quam fecit Dominus, sumendo ad se munus ; non liturgus, hostiam amplius interimendo.

Aliqualiter forte huic scholae accensendus est **Thomassinus**, qui non semel rationem oblationis coelestis nimis visus est premere : « Permanentem, nec intercidentem victimam, non obtulit, sed offert Christus » (op. ci/., l. 10, c. 11, n. 10) ; et mactationem immolationemque nobis in resurrectione fingit conspiciendam : « Resurrectio in sacris litteris ea « nomina sortita est quae speciem sacri- « ficii totam ingerant oculis. Regeneratio « enim vocitatur. At regenerari et renasci « quis potest nisi interempta mactataque « priori substantia ? Denascitur plane * qui renascitur 12 moritur qui rege- « NERATUR, MACTATUR QUI RESURGIT... « Mutatio quaecumque mors est ;... mu- tt talio autem maxima et absolutissima, « qualis per resurrectionem obtinget, plane < mors est peraeque maxima et absolutissi- « ma... Sacrificium quodcumque victimae « immutatio est ; duplex est autem mu- « tatio, altera in defectionem, altera in « profectum... Plenissima hominis totius < immutatio fit per resurrectionem, sed « qua non deficit nisi defectibilitas, qua « proficit anima, proficit corpus in for- « mam priori inexplicabiliter praestantio- « rem. Hoc igitur Deo suavius accommo- « datiusque sacrificium erit » *(ibid.,* c. 14, n. 9) ».

Communis contra utramque adversariorum scholam3 objectio, eaque insuperabilis, haec est : Aut sacrificatio ista, in perenni quodam fieri formaliter perdurans, pars quaedam est operis illius sacrificalis, quo proposuit sibi Christus redemptionem nostram promerendam ; aut dividitur ab eo, tanquam altera a Christo instaurata oblatio sacrificalis. Si primum admittitur, statim simum sequitur consectarium : nos nondum esse redemptos, nondum quippe cum sit peractum sacrificium redemptionis (cf. **Renz**, *op. cit.*, p. 404) ; si praeplacet alterum, jam oblationi Christi uni, cujus sufficientiam tantopere exaggerat *Epistola ad Hebraeos,* fatenda est nihilominus addi, « **ACTIONEM ILLAM SACRIFICATIVAM IMPERATU- < ram pro eo statu** suspensionem omnis vitae < actualis corporis physici **Christi Domini,** < vel A CORPORE quoquo modo pendentis, « quae praeexistat actu (nequaquam tamen « visionis beatae aliorumque actuum indepen- « dentium). Ceterum ea lege, ut loco ipsorum « imperet in eodem instanti productionem alia- « rum operationum corporearum, quae omnes « in divinam laudem dirigantur, ita ut anima, < cor et caro exultent in Deum vivum ejusque t laudes suavissime personent, etc. Unum ta- • men actum existentem, quantumvis a corpore < aliquatenus pendentem, nempe ipsum impe- « rium (quae utpote actio sacrificativa, debet < esse **Christi Domini,** ut Sacerdos et homo est) < minime sacrificat, uti fit in Cruce et in altari, « in quibus ideo sacrificium non completur nisi «in sequenti instanti. Discriminis ratio de- « sumitur ex eo quod ille actus in hoc sacrificio « debet positive inducere actus externos laudis, « eoque titulo persistere pro omni instanti sa- « criflcii i *(Vita Abscondita,* disp. 7, sect. 1, §2, n/ 9, P-512-513). Lucem accipient ista ex récitan- ts infra (Elucid. XIV) ex eodem de sacrificio

1. Praeter alias praescriptiones, advertendum quantum sibi illudat qui in resurrectione Christi commutationem quamdam vitae *(denascitur, moritur)* sibi videatur reperire, cum jam ante tres dies fuisset vita prior interempta, per veram utique immolationem, nec nisi transitus postmodum flat ex non vita in vitae fastigium.

2. Anglicani nonnulli idem genus sacrificii perennis, quo offeratur Deo a Christo vita ipsa gloriosa, detendunt : cui connexam ac subordinatam eucharistiae oblationem volunt esse ipsum ecclesiasticum sacrificium. Ita **Milligan**, Heavenly Priesthood, p. 266, ap. **Hastings**, D. B. 4, 347.

3. Cumulat utriusque scholae incommoda, vereor, doctrina cardinalis **Cienfuegos** : < Extiturum quidem post saeculi consummatio- « nem... verum aeternumque in toto rigore < sacrificium a summo Sacerdote nostro in t propria specie existente celebrandum ... « Illud esse conficiendum per reproductionem < ejusdemmet actus interni Christi Domini, aut « sacrificationis, qua nunc immolat seipsum et « offert in ara incruenta, et qua mactavit « seipsum in Cruce, quaeque est potissimum « sacrificii constitutivum... Dicimus itaque

ne dicam subrogari, altera a Christo ipso profecta — quod absit! — Neque velim reponas : oblationem superaddi ab omnibus catholicis eucharisticam. Nam, ut suo loco constabit, nulla est oblativa actio Christi nova per nos offerentis sacrificium eucharistiae ; sed actio tantum ex parte nostra recens, dum, ut membra, participamus oblationem qua caput nostrum semel in aeternum Deo obtulit hostiam corporis et sanguinis sui. Nulla igitur paritas cum oblatione coelesti nova ex parte Christi[2].

Quare medii inter duos scopulos incedentes, nullam formalem oblationis activae continuationem aut instaurationem fingimus, virtualem autem oblationis durationem profitemur, in hoc consistentem, quod ex oblatione sua temporali una, valida in aeternum (cum ex parte donantis irrevocabiliter, tum ex parte acceptantis aeternaliter[3]), manet Christus Deo in perpetuum sacer, seu theothytus[4].

Quo posito, jam illucescit qua arte possit Christus a nobis in sacramento offerri tanquam nostra hostia. Nisi enim primo Christus active se obtulisset olim, non pos-

1. Prat *(Théologie de saint Paul,* 1. 6, ch. 2, §3, Paris, 1908, p. 536) · « ... Ou bien ils voient i dans les deux actions deux sacrifices distincts, i et, sans nier la valeur du sacrifice de la croix, i ils rêvent d'un sacrifice céleste, différant de « l'autre par le mode d'oblation, un peu comme «l'eucharistie diffère du sacrifice sanglant du « calvaire ; mais cette opinion nouvelle, sus- • pecte par sa nouveauté même, n'a pas dans ‹ notre épltre [aux Hébreux] le moindre fon- « dement. » Immo prorsus excluditur.

2. Multis quidem locis hoc capite lustratis, Patres verbotenus adscripsere Christo coelesti aliquam oblationem hostiae. Immo Gregorius M. immolationem non semel praedicavit. At immolationem sumi pro oblatione saepe, in antecessum notavimus. Oblationis autem praedicationi satisfacit oblatio illa virtualis quam retinemus. Oblationi insuper valde affinis est praesentatio, qua quid sistitur praesens Deo. Magnum tamen intercedit discrimen inter praesentationem, qua se Deo praesentem exhibet Christus, manens duntaxat apud eum qui suscepit illum ; et oblationem sacrificalem, qua quid traditur Deo suscipiendum. Porro praesentationem rei jam dudum oblatae, non rei sacrandae oblationem, Patres Christo adscripsere in coelo versanti, ut constat generaliter ex unitate quam praedicant sacrificii dominici, et specialiter ex diserta exclusione cujusvis a Christo in coelis peragendae ministrationis liturgicae. Brevi, quod se offerat Christus in coelo, idem sonat ac si dicatur esse illic hostia, seu oblatio (passiva), seu res oblata : quod verissimum est, quamvis nulla ibi exerceatur actio oblativa, sed praecesserit. Praesentationem illo sensu intellectam, ipse Yasquez, in sua *Paraphrasi* super *Hebr.*, 9U, sine difficultate et admittit et praedicat, dum scribit : «Christus ingrediens in coelum non «sacrificat, neque denuo orat, sed tantum appa- « ret, et antiquam oblationem sui, factam in « hoc mundo, continuo sine novis precibus ‹ praesentat Patri. ›

Propter correspondentiam autem inter typum et antitypum, operae pretium est aliquid multum simile notare de pontifice intrante in Sancta Sanctorum *non sine sanguine quem offert* pro se et populi ignorantiis *(Hebr.* 9'). Sanguis videlicet ille quanquam dicitur a Paulo offerri (προσφέρει) intra velum, tamen, ut recte notavit B. Weiss *(Der Brief an die Hebraer*e, p. 215), non ipsa illatio sanguinis aut aspersio in propitiatorium constituebat oblationem sacrificalem, sed succedebat sacrificio jam peracto foris.

3. Quod prae ceteris distinctius, credo, enuntiavit Chrysostomus, cum, ex una parte, ostendit Christum ascendentem in coelum ‹ cum « sacrificio quod potest placare Patrem » (cf. supra, Elucid. XII), scilicet, cum sacrificio in terris oblato ; et ex altera parte, Patrem ostendit assumentem ad se illud sacrificium cum gaudio : « Detulit ergo primitias nostrae naturae « ad Patrem ; atque ita donum admiratus est « Pater, et propter dignitatem offerentis et « propter puritatem oblati, ut propriis illud « manibus acciperet, sibique proximum admo- « veret donum, ac diceret : *Sede a dextris meis (Sermo in Ascensionem D. N. J. C.,* n. 3. P. G. 49, 446).

Qui locus allegatus est a Leone M. scribente ad Leonem imperatorem, inter alia testimonia quae congeruntur ad calcem Epistulae 165 (P.L. 54, 1183) ; et recitatur a nobis clericis in II Nocturno feriae II post Dom. infra oct. Ascens.

4. Optime ex omnibus modernis, quos norim, exposuit doctrinam sacrificii coelestis M. J. Scheeben, cum scripsit *(Handbuch der kalholischen Dogmatik,* vol. 3, Frib.-i.-B., 1882, η. 1496, p. 445) : « DemgemSss schliesst die « HIMMLISCIIE AUFOPFERUNG DES KrEUZESopfers eine solsche Darstellung Oder Vergegenwsrtigung desselben ein, worin es als Art zwar nicht formell, aber virtuell « innerlicii und aeusserlich fortlebt, und « worin darurn die *victima immolata* als das was sie durch die Immolation geworden ist, n&hmlich Feuerung und Wohlgeruch Gottes, in lebendigster Weise so fortstehl, « als ob die Immolation erst jetzt vollzogen « wûrde, worin sie also auch beständig die- « selbe Wûrde und Weihe besitzt, mit welcher « sie im Augenblicke der Immolation bekleidet worden. » Quod paullo ante (ibid., p. 444)

semus nos eum nunc offerre, cum non sit nostra potestas sacerdotalis nisi participatio quaedam sacerdotii Christi atque instrumentum. Secundo, nisi maneret Deo sacrum Christi corpus olim immolatum sanguisque olim effusus, nos non possemus in sacramento verum habere sacrificium, sed hostia vera careremus. Etenim non possumus per sacramentum conferre realifer Christo ut sit hostia, sed tantummodo symbolicel ; quantumvis vere fiat praesens per consecrationem. Offerremus igitur tunc in veritate carnis et sanguinis similitudinem hostiae, non hostiam. Nunc autem offerimus hostiam, et ita est sacramentalis seu similitudinaria nostra sacrificatio ut sit tamen vera. Unde, quaeso, nisi quia in sacramentali immolatione offerimus sensibiliter Christum prout, ex propria sua ad passionis immolationem oblatione, relictum in perpetuas aeternitates theothytum ? Quod est, non ex Christo facere hostiam, sed ex hostia summi nostri Sacerdotis facere hostiam plebis ejus, cui contulit, esse sacerdotes Deo et Patri. Non eget jam hostia fieri, qui hostia est ; sed qui est hostia sua, fit nostra : ut suo loco exponetur.

auctor scripsit : « Vielmehr 1st zunâchst der ‹ am Kreuze gesetzte Opferakt selbst, d. h. • die dort geübte Hingebung und Immolation, « ais ein fortdauender Art anzusehen, « etc. · : illud necessario exigit sobriam interpretationem, qua componatur cum loco superius a nobis allato atque cum integro subséquente num. 1499.

Similem interpretationem patiuntur, ni fallor, ea quae leguntur apud L. Zill, *Der Brief an die Hebraer,* Mogunt. 1879, p. 484-486.

1. Ratio est, ut saepe diximus, quia per nostram symbolicam immolationem non offertur Christus ad immolationem realem (ut in coena a Christo factum est). Tolle igitur immolatitium statum Christi perennem : non habebis jam unde Christus, in nostra consecratione, vera hostia dicatur et sit.

.ïiπíχιi'/ S1:U-J<1 υιιοi;ι.π^oO ÎTiiijjtK

il ii< ·i ·.·!>.·.) ₣T.TZA

o'Iov-ιυ .èuîhiiriO isitqqn ,x-jiiî£foq trjfl *mud*
.πιοόϋβo sneairn

Opus Magistri a Cognatione Beatae Virginis.

MISSA SAXCTI GREGORII

Dum litat pontifex, apparet Christus, cruore passionis imp!: missae calicem.

Bruxellis, in Pinacotheca Regia

LIBER II.

DE SACRIFICIO ECCLESIASTICO.

Elucidatio XVI.

Instituit celebrandum a nobis Christus ritum eucharisticum.

CAPUT VI

DE INSTITUTA A CHRISTO OBLATIONE CORPORIS ET SANGUINIS SUI SACRIFICALI NOSTRA.

§ 1. De institutione ritus.

Non celebravit tantum Christus coenam, sed celebrandam etiam nobis mandavit. Quae institutio ritus adeo in Scripturis sacris et historiae ecclesiasticae factis effulget, ut vix unquam ad nostra usque tempora negata sit ab haereticis ullis nisi infimae notae[1]. Quales fuerunt imprimis, quarto certe saeculo ineunte ac decurrente, gnostici *Archontici,* quos commemorat Epiphanius *(Haer.* 40. P.G. 41, 680-684) refudisse eucharistiae originem in quemdam Sabaoth, principem seu archontem septimi orbis, Judaeorum Deum et patrem diaboli. Quos secuti sunt saeculo iv-vi Enthusiastae illi qui semitico nomine *Massaliani,* vel graeco *Euchitae,* vocati sunt, utpote nullum in re spirituali valorem nisi orationi tribuentes, quos testatur Theodoretus *(Eccl. Hist.,* l. 4, c. 10. P.G. 82, 1144) in ea sententia fuisse, ut nihil inesset eucharistiae neque nocivum neque utile. Quibus affines fuere ab saeculo inde vn usque ad ix, alque etiam ulterius, manichaei *Pauliciani,* nullam profitentes nobis esse a Christo commendatam celebrationem eucharistiae praeter prolationem verborum : *Accipile, comedite, et bibite,* absque tractatione ulla panis aut calicis, ut referunt una voce Photius *(Contra Manichaeos,* l. 1, c. 19. P.G. 102, 56), Petrus Siculus *(Historia Manichaeorum,* c. 10. P.G. 104, 1256 ; *Sermo* 3 *adv. Manichaeos,* coi. 1348-1349), Euthymius Zigabenus *(Panoplia,* tit. 24. P.G. 130, 1196). Hos exceperunt saeculo xn *Bogomili,* seu graece *Theophili,* in Bulgaria reliquisque deinceps partibus imperii constantinopolitani sparsi, qui testante Eu thymio Zigabeno *(Panoplia,* tit. 27. P.G. 130, 1313), negabant coenae nobis a Christo injunctae panem fuisse alium nisi orationem dominicam, qua petimus panem quotidianum ; volebantque calicem esse ipsum sermonem illum novissimum, quo post coenam habito, Dominus quasi reliquit nobis suum testamentum : *calix* siquidem erat *novum testamentum.* Eadem aetate in Gallia vigebat haeresis *Petrobrusianorum,* quos, ex manichaeis[2] potissimum orios, constat, ex epistula adversus ipsos

1. Quare citra omnem admirationem accidit, quod vir literatissimus, Matthaeus Galenus Vestcapellius, sexto decimo saeculo haec in suo *De sacrificio missae commentario* (c. 13, p. 159) scribebat : ‹ De institutione ‹ autem horum mysteriorum divina neminem « hactenus, quod equidem audierim aut lege- ‹ rim, ambigere sivit historia evangelica, a « tribus evangelistis et apostolo Paulo literis « mandata. » Quanquam plerosque ex illis veteribus negatoribus memoravit eodem ferme tempore Suarez, *De sacram.,* disp. 39, sect. 1.

2. Paullo ante, scilicet ineunte saeculo xi, coacta erat jam contra quosdam manichaeos in Gallia septentrionali locatos synodus Atrebatensis sub Gerardo I Cameracensi, qui sic describit eorum haeresim : « ...Dicebant « baptismatis mysterium et dominici cor- « poris et sanguinis sacramentum nullum esse, « et idcirco rejiciendum, nisi simulationis ‹ causa ministraretur › *(Geraldi Epislola.* P.L. 142, 1270).

a **Petro Cluniacensi** scripta (P.L. 189, 787 et 808 sq.), negasse, non quidem eucharistiam a Christo celebratam, sed omnino potestatem faciendae eucharistiae aliis a Christo hominibus concessam[1].

Isti omnes praejudiciis suis, sive gnosticis, sive manichaeis abducti, quibus in odium camis rapiebantur, cum nollent a Christo nobis corporis et sanguinis sui commercia injuncta, Scripturas in suum sensum, quo quisque poterat modo, torquebant. In quo vix ab illis dissimiles[1] inveniuntur moderni negatores institutionis a Christo profectae. Cum enim veteres praedicti conditioni nostrae humanae, quae corporea est, Christum subtraherent, in ipsa eum nostri moderni demergunt totum, sublata divinitate, adeo ut nequiverit Christus, quasi certo praescius suae mortis et resurrectionis, Ecclesiam condere, conditamve instruere ritu commemorationis sacramentali. Utrinque praejudicium ducatum habet, regitque mentem, et facta corrigit. Nec semper sunt hodiernae interpretationes a commentis illorum temporum adeo alienae. Circa quas videsis **Berning**, *Die Einselzung der heiligen Eucharistie,* p. 7-17; **Batiffol**, *Eludes d'Hisloire el de Théologie positive, 2e* série, 3, p. 53-77; **Rausch en**, *L'Eucharistie el la Pénitence,* trad, fr., p. 50-60; Lofa **re ton**, *Diclionn. Apol.,* art. *Eucharistie,* col. 1548-1554; **Ruch**, D. T. C., art. *Eucharistie d après la sainte Ecriture,* col. 1024-1031.

Praesens quae agitatur quaestio non est, qui sit genuinus textus narrationum scripturisticarum; nam : 1° omnes admittunt genuinam esse in *Epistola ad Corinthios* mentionem praeceptae iterationis; 2° admittunt et apud *Paulum* et apud *Marcum* atque *Matthaeum* genuinam esse copulationem corporis et panis, sanguinis et calicis ; 3° nonnulli etiam ex adversariis admittunt esse genuinam apud *Lucam* 22 incisam 19b-20, de qua supra (Elucid. III) dictum est[3]. Quaestio igitur non est quid narraverint hagiographi, sed quid reapse egerit dixeritve Christus. Praecepitne, annon, ut coena sua instauraretur in Ecclesia, et perpetua per saecula decurreret usque ad adventum suum de coelis ? Quaestio non est genuinitatis, sed historicitatis.

Negatorum fere antesignanus[4], **Adolf Jülicher** (*Zur Geschichte der Abend-*

1. Concilium etiam Londinense, anno 1382, inter decem haereticas propositiones AViclefΩ hanc confixit sextam : « Non esse fundatum in « Evangelio quod Christus missam ordinave- • ril » (Mansi, *Concil.,* 26, 696). Hic fortasse notari potest **Lutherum**, media quadam via inter illos superiores et catholicos incedentem, voluisse ut per verba hoc *facite...* nullum intimaret Christus praeceptum,sed facultatem concederet. · ...Non quod peccent in Christum qui « una specie utuntur, cum Christus non prae- « ceperit ulla uti, sed arbitrio cujuslibet reli- • quit, dicens ; quotiescumque hoc fuceritis, « in mei momoriam facietis » *(De captivitate babylonica Ecclesiae praeludium. D. Martin Lulhers Wcrke,* kritlsche Gesammlausgabe, 6 Bd. Weimar 1888, p. 507, 7-10). Rursusque A. D. 1522 : « Dio Hebe 1st eyn ding das seyn < muss und soil, des sacraments gcslalll • entpfahen muss nicht seyn, ssondern man « kann sic lessen und alleyne die wort lialten, • denn Christus liatis nicht gepotten, das sa- « crament tzu niessen, er hats aber frey « gesetzt zu niessen, wer do will » (Von *beider Gestalt des sakramenls zu nehmen.* Ead. edit. Bd. 10, 2, p. 30, 22-25, servata ejusd. cd. orthogr.).

2. Sane si ingenium atque eruditio spectetur, nemo nisi vesanus poterit cum auctoribus stolidarum illarum haereseon haereticos theologos nostri temporis conferre, viros haud raro apprime literatos, atque in rebus mere humanis scientiae criticae vere peritos. Attamen vitium praejudicatae sententiae atque potissimum perversae philosophiae ita per invia abduxit scholam criticam, ut invita aperiret viam novissimis deliramentis scholae mythicae, vix veteribus autgnosticis aut manichaeis sapientioris. Quanquam enim sobrii voluerunt esse critici rationalislae, sobolem longe seipsis nequiorem tulerunt, cui tamen non omnis deest ex ipsorum principiis et methodo desumpta excusatio.

3. Quidam, tenentes genuinitatem *Lucae* 19b-20, negant historicitatem institutionis, ut **Adolf Jülicher** (infra). Alii negantes loci genuinitatem, tamen admittunt facti historicitatem, ut **Erich Haupt** *(Ueber die ursprüngliche Form und Bedeulung dec Abendmahlsworle,* Halts, 1895, p. 27) et **Franz Dibelius** *(Das Abendmahl,* 1911, p. 92 et passim), praeter Anglos multos.

4. Eos qui nostra aetate ante annum 1892 negaverunt historicitatem praecepti dominici, videsis diligenter recensitos a **R. A. Hoft-** ^re ¦^endmoM«gedanken *Jesu Christi,* 189b, p. 98 sq.

mahlsfeier der allen Kirche, in *Theologische Abhandliingen C. v. Weizsàcker gewidmel,* 1892, p. 215-250), in coena panis et, calicis nil aliud a Domino vult enuntiatum esse nisi extemporaneam[1] quamdam parabolam[1], indicativam mortis sibi imminentis, discipulis profuturae[8].

Amovens a Christo propositum denuntiandae suae mortis[4] **Spitta** vult verba ex intima ipsius conscient ia messianica de repente prorumpentia[6], hoc unum prae se tulisse, ut praedicerentur discipulis in aenigmate gaudia epularum illarum, in quibus quasi vescentur Christo quicumque bonis salutis et vitae aeternae delectabuntur[6]. Cui nuper interpretationi vix non calculum suum dedit **Harnack** *(Dogmengeschichle* t. 1, p. 76), quanquam concludit his verbis : *Non liquet (ibid.)*[1].

Post hos **J. Hoffmann** *(Das Abendmahl im Urchrislenlum,* 1903) putavit nil aliud intentum esse a Christo in coena, nisi ut, per communicationem ejusdem calicis et panis factam omnibus discipulis, portenderetur convivalis quaedam amicorum fratrumque unitas[8]. Dum autem postea de pane Christus dicit : *Hoc est corpus meum* (nullo tamen super calicem addito verbo de sanguine'), significat eos omnes in unum corpus seu socialem

1. **Jülicher,** *op. cit.,* p. 239 : « FQr mich ‹ worde die Handlung, wenn ich sie mit Keim • fûr eine prtlmeditirte halten mûsste, das i Beste verlieren. » « [Jesus] hat damit über- « haupt nichts fQr eine Kirche der Zukunft « thun wollen. Er hat nichts eingesetzt, nichts i gestiftet » (p. 244-245. Cf. p. 235).

2. Op. cit., p. 240. Nomen parabolae mutuatus est quidem Jülicher a **Weizsàcker,** qui tamen minime recensendus est inter eos qui negaverint institutionem dominicam nostrae coenae, siquidem aperte scribit : « Diese Feier « beruht auf einer Anordnung Jesus selbst... « Jede Annahme eines Aufkommens derselben « erst in der Gemeinde durch die Erinnerung • an die Tischgenossenschaft mit ihm und das ‹ Bedürfniss der Erinnerung an seinem Tod ist « ausgeschlossen. A'ielmehr muss die Feier von «Anfangan eine allgemein verbreitete gewesen «sein » (**Weizsàcker,** *Das Aposlolische Zeitallir der chrisllichen Kirche*[2], 1892, p. 574). Etiam **Harnack** illo tempore rotunde affirmabat : ‹ Der Herr hat ein Gedfichtnissmahl « seines Todes eingesetzt » *(Dogmengeschichle*[2], p. 139, apud **Jülicher,** op. cit., p. 236).

3. « Fûr sein Gedhchtniss sorgle er nicht ; « auf eine so lange Trennung hat der, der *Mail.* « 26'' sprechen konnte, nicht gerechnet. Er hat « nur feierlich, nach seiner Gewohnheit an einen ‹ unbedeutenden Branch das Bedeutendsto an- « knûpfend, von den seinigen Abschied genom- « men, hat ihnen klar gemachl, dass seine Hin- • richtung schon im Werke sei, und zugleich « angedeutet, dass dieser sein Tod eine Quelle « des Segens werden solle. Dadurch hat er ‹ auch sein Herz erleichtert ; nicht nur den «Jûngern, auch sich selber hat er jene Worte ‹ zugerufen » (op. cit., p. 245).

4. *Zur Geschichte und Lileralur des Urchrislenlums,* Bd. I, 1893, *Die Urchrisllichcn Tradilionen ûber Ursprung und Sinn des Abendmahls,* p. 284. Cf. p. 333.

5. *Op. cit.,* p. 287 : ‹ Wie jene Worte nicht « von lange her vorbereitet gewesen, sondern « unwillkûrlich aus den Tiefen seines Messias- « bewustseins hervorgebrochen slnd, so haben « sie auch nicht die Absicht gehabt eine Stiftung « einzufûhren, die Jesus seiner Gemeinde ver- « machen wollte .»

6. *Op. cit.,* p. 282. Cf. p. 333. « Ich vermag im « Abendmahle keine Stiftung Jesu zur Feier « des Gedhchtnisses seines Todes in der Ge- ‹ meinde zu erkennen... Statt dessenergiebtsich « mir der ursprûngliche Sinn der Einsetzungs- « worte aus dem Anschluss der Rede Jesu an die « Vorstellungen vom messianischen Endmahle, « wo man die geistigen Gaben des Messias, ja « ihn selbst, in unbeschrankter Weise zu genies- « sen hoffte. »

7. Etiam eschatologicam interpretationem propugnavit A. **Schweitzer** *(Das Abendmahl im Zusammenhang mit dem Leben Jesu und der Geschichte des Urchrislenlums,* 1901, Heft I, p. 61) non tamen sine connexione cum praenuntiatione mortis, tanquam conditionis ad gaudia futura praeviae : «Nicht von seinem Tod, son- « dem von seinem Tod und der baldigen Wieder- « vereinigung mit ihnen beim Mahlo im neuen « Reich hat Jesus zu den Seinen geredet.» Magis exclusive videtur auctor insistere eschatologlae in suis subsequentibus operibus, *Von Reimarus zu Wrede, Eine Geschichte der Leben-Jesu-Forschung,* 1906, p. 377, et *Geschichte der Leben-Jesu-Forschung,* 1913, p. 625-626. At in ipsius sententia, etiamsi forte Christus non formaliter praeceperit iterationem, tamen intendebat; immo virtualiter saltem seu implicite instituit, cum traderet suum panem el calicem per modum cujusdam sacramenti, sacramenti scilicet eschatologicorum gaudiorum *(Abendmahl,* p. 30 sq., et *Von Reimarus,* p. 377). Quare revera auctor extra numerum eorum est quibuscum rem nunc habemus.

8. P. 87.

9. P. 89-90 : « Alio Worte die zur Erklttrung « gesagt sind, künnen nicht ursprûngllch sein, « weil schon die blosse Deutung des Weines als « Blut den Gedanken des Todes anzeigt... Das « Unsprflngliche ist dcmnach dass der Herr « allen Jûngern das Brot milteilt mit den Wor-

co Ulli unitatem transire, in qua ipse centralem locum obtineat[1]. Sic Christus, imminente separatione at fervente eo magis conscientia suae eschatologicae victoriae voluit interim per istam coenam foedus quoddam amicitiae *(einen Treubund)* cum suis fidelibus *discipulis* pacisci

Habuit igitur coena apud Jülicher vim parabolicae praenuntiationis, apud Spitta vim prophetiae eschatologicae, apud Hofmann vim symboli socialis : apud Goguel *(op. cil., p.* 97-101) tandem et significatio mortis, et victoriae messiani cae conscientia, et vinculum societatis, — passio, regnum, foedus, — in unam coeunt efformandam explicationem, secundum quam significabat Christus se, etiam damno propriae vitae, velle dare discipulis suis, id quod est sibi maxime intimum, sensus scilicet suos, suam mentem atque virtutem, ut socii secum forent et laboris et regni.

Jamverosi habuit tantummodo vim aut indicativam aut propheticam, aut paraeneticam, actio illa Christi, non erat sane cur commendaretur iteranda per modum sacramenti. At jam exsurgit quaestio cur, cum non sit praecepta iteratio, facta sit ; et facta sit quidem ut a Christo praecepta. Quam quaestionem alii aliter solvunt.

Secundum **Adolf Jülicher** repetitio coenae orta est ex quadam exigentia interna (einem inneren Bedürfniss, *op. cil.,* p. 245) mentium animorumque permotorum nimis facto tam grandi insignique Christi suam mortem in pane et vino praenuntiantis[4]. Dum enim discipuli omnes in eodem coenaculo congregati ejus reditum exspectant, necessario in cottidianis suis coenis sibi in memoriam revocant quicquid in illa novissima coena dominica sunt experti : quod nullo aptiore modo fieri potuit quam si idem repeterent quod a Domino gestum erat®. Unde ulterius factum est, ut pro mirabili activitate psychologica illius primaevae aetatis, fabulas innumeras pullulantis[7], sibi viderentur discipuli, nec possent non videri, mandatum a Christo accepisse innovandae coenae[8].

Rursus **Spitta** appellat ad elabora-

• ten : *Das isl mein Leib,* und dass er darauf « den Wein im Becher kreisen lâsst, ohne eine « Deutung dazu zu geben. » **Ante J. Hoffmann** negaverat (retenta aequatione inter panem et corpus) comparationem inter vinum et sanguinem **W. Brandl** *{Die eoangelische Geschichie und der Ursprung des Chrisleniums,* 1893, p. 292-294) : · Jesus hat bei dem Brot sogleich « an das Ganze [i. e. Fleisch mit Blut] gedacht ; « wenn er darauf noch einen Becher darreichte, « war zu diesem nur ein Segen zu sprechen... « Der Becher des Segens beim Herrenmahl war « also ein letzter Trunk, bei dem fûr die genos- • sene Mahlzeil gedankt wurde » p. 294). Quamdam etiam ipse communionem socialem discipulorum vult esse a Christo per distributionem panis significatam : < Es isl kaum anders zu « verslehen, ais dass er die gemeinsamen Mahl- « zeiten dadurch zum Symbol der Gemeinschaft « gemaebt habe : die mil einander von einem « Broie essen, bilden zusammen eine Familie · (p. 294-295). Post J. Hoffmann, rursus **Goguel** *(L'eucharistie des origines* d *Justin martyr,* p. 86) ad solum panem restrinxerat prolationem verborum dominicorum.

« unvergesslichste Moment in dem Zusammen- « leben mit ihm ; das war der HOhepunkt ge- < wesen, grûsser batte er sich nie gezeigt ais « in dieser würdigen, heilig-stillen Art wie er « seinen Tod definitiv ihnen ankündigte » *{op. cil.,* p. 245-246). Quasi non sexcenta essent a Christo acta insigniora quam praenuntiatio aliqua parabolica suae mortis !

6. « So oft es nun dazu kam, dass beim Essen « das Brot zerslûckell und herumgereicht wurde » und der Becher kreisend sich leerte, konnten « sie gar nicht anders als sich wiederholen was « er damais gesagt hatte > (op. cit., p. 246). Quasi rursus iteratio praedictionis istiusmodi parabolicae posset habere ullum sensum nisi substerneretur alia ultimae coenae significatio el vis ! Sed quaenam ? et unde accrescens ? (Vide **Batiffol,** *op. cil.,* p. 63.)

7. » Zu solchen Entwickelung braucht man « auch nicht viele Jahrzehnte ; in Zeiten, wo « das religiose Leben so krâftig pulsirt wie da- < mais, ist die Produclivitât in Vorstellungen, « in Erfahrungen, in Legenden, eine mhrehen- « haft reiche und rasche » *(op. cit.,* p. 245).

8. < Das erste Abendmahl in der Passa- < nacht halte keinen weiteren Zweck gehabt « als "ôv θάνζτον τοΰ κυρίου καταγγέλλει·/ ; diesen » Zweck verior man auch spàter nicht aus den « Augen... Nun, gegen Jesu Willen, ohne seinen « Auftrag konnle diese tàgliche Versammlung < um seinen Tod, diese sehr bald stereotype < Feier,... gewiss nicht abgehalten werden. Es

1. *Op. cil.,* p. 87-89.
2. *Op. cil.,* p. 93.
3. *Op. cil.,* p. 79 el 93.
4. *Op. cil.,* p. 93.
5. « Die Feier batte auf die theilnehmenden « Jûnger sofort tiefen Eindruck gemacht... , Dicse Passafcier blieb fûr die Jûnger Jesu der

lionem quamdam coenae factam a Christiana communitate1, quae primo instar ceterorum judaicorum coetuum suas habuerit religiosas epulas : quae haberi non potuerint, quin simul recoleretur promissio Christi, fore ut inter suos versaretur invisibilis, et verba rememorarentur quae in novissima coena protulerat. Quae cum ita essent, actio gratiarum in pane et vino sponte versa est in gratiarum actionem pro spirituali cibo animae et verae vitis genimine. Inter quas preces necessario et promissio parusiae et futuri saeculi convivium ob oculos habebatur2. Sed non potuit ibi consistere evolutio fidei et ritus ; debuit immo vergere in recordationem mortis dominicae celebrandam3. Quod sic explicari potest. Assumpto scilicet quod novissima coena habita sit die 13° mensis Nisan, nec proinde fuerit paschalis, discipuli, quippe qui nullum in mense Nisan celebraverint pascha, debuerunt celebrare illud die 14° mensis sequentis, secundum *Num.*, 910f (cf. ***II Parai.***, 302s<i·). Quo in convivio paschali non potuerunt convenientias multimodas non advertere inter agnum paschalem et Jesum in 14° Nisan cruentatum (osse nimirum nullo comminuto) suosque per suam mortem ex Aegypto servitutis in terram promissionis perducentem4. Quin et verisimiliter, pro visionario statu5 in quo tunc erant apostoli, sibi visi sunt illum inter se istud Pascha comedentem conspicere6. Tale utique Pascha debuit iis pro nova quadam institutione exsistere7. Ex influxu autem paschalis analogiae semel inductae, factum est primo ut verba dominica deflecterentur in significandam mortem ; deinde, ut quemadmodum paterfamilias in Lege diceret : *Hoc esi pascha quod comedimus ideo quia Deus transiit, etc.,* sic christiani sibi persuaderent esse verbum dominicum *Hoc esi corpus meum* recitandum ad commemorandum sacrificium Christi in cruce caesi : interim petita ex alio fonte, atque sanguini indita, proprietate et vi testamenti8. Sicque perventum est et ad factum dominicae coenae paulatim deformandum atque conformandum ritui Ecclesiae evolutiori9, et ad institutionem ritus Christo ipsi adseribendam10.

At splendidius **J. Hoffmann** (p. 94-95) et deinde **Goguel** (p. 101-102) coenam Christianorum inductam volunt sine ullo respectu ad coenam Christi, deinceps-que, volventibus annis, esse unam cum altera, per progressum quemdam fidei, concretam.

Unde duae quaestiones exsurgunt (J. **Hoffmann**, p. 95) : cujus generis fuerit primitiva illa coena Christianorum, non orta a coena Christi ; et quomodo originem illam sibi deinceps vindicaverit, quam non habuit.

Ad priorem quidem quaestionem, de primigenia coenae christianae indole, respondet **Goguel** (p. 131) coenam illam, fractionem scilicet panis, fuisse effectum vitae collectivae quam agebat prima communitas Christianorum : communis scilicet mensae usum cottidianum. Vividius

‹ wâre ein Wunder, wenn nicht sehr frQh das ‹tow» ποιείτε ει τήν έμήν άνάμνησιν oder etwas « Aehnliches in die Erzâhiung vom ersten Abend-« mahJ eingestellt worden wàre » (*op. cit.*, p. 247). Miraculum foret si talis narratiuncula vel ab uno homine credi posset !

1. *Op. cil.*, p. 301 : «... Zu jener sicher schon ‹ in frQhe Zeiten zurûckgehenden populâren ‹ Anschauung. »
2. *Op. cil.*, p. 289.
3. P. 290 : * Es konnte bei dieser reinsten ‹ Wiederholung der ersten Abendmahlsfeier ‹ nicht bleiben. Es mussten notwendiger-« Weise neue Elemente hinzutrelen, jene wel-‹ che den Prozess einleiteten, in dem das « Abendmahl ein christliches Passamahl, eine « Verkûndigung des Todes Jesu wurde. »
4. *Op. cil.*, p. 290-292.
5. *Op. cit.*, p. 292 : «Ueberall da wird man sich « leicht eine besondere Disposition zu visio-« nâren ZustSnden vorstellig machen kOnnen : « vor allem bei den gemeinsamen Abendvcr-« sammlungen. »
6. *Op. cit.*, p. 292-293.
7. *Op. cit.*, p. 292 : «Ueberhaupl aber musste « ihnen dieses Passamahl, mit neuem Gehall « erfüllt, gleichsam wie eine neue SLiftung « erscheinen. »
8. *Op. cit.*, p. 292-294.
9. *Op. cit.*, p. 295.
10. *Op. cit.*, p. 294 : « Durch die Deutung der « Einsetzungsworte nach den Riten des Passa-« mahles ergab sich schliesslich die Auftassung « des Ganzen als einer Stiftung Christi. ›

rem descripserat J. Hoffmann (p. 108) « religiosas symbolas » *(religiôse Pickniks)* oculis nostris subjiciens, habitas ad instar judaicorum conviviorum, in quibus, plerumque religioso charactere insignitis, mos erat benedici a patrefamilias panem et vinum (104-107).

Ad alteram quaestionem de concatenàtione hujus coenae Christianorum ad illam Christi, responsiones non desunt. Sic nimirum J. Hoffmann : In conviviis illis religiosis ardebat fides eschatologica (quae nexus erat primaevae communitatis[12]) atque fideles impellebat ut secundum *Ad.*, 2 46, *cum exultatione ei simplicitate cordis, frangentes circa domos panem,* cibum sumerent[1]) ; fervebatque exspectatio parusiae adeo ut redivivus Dominus quasi sentiretur ab omnibus invisibiliter praesens[8][9] Deinde factum est ut, tardante parusia, magis volveretur animo passio Domini et m[6]rs4; quae proinde visa necessario est tanquam scopus et finis totius vitae Christi in terris[8]. Sicut Scripturae mortem Messiae nuntiaverant, sic etiam necessario debuit credi Christus eam nuntiasse Inde ejus ultima coena novam significationem accepit. : necesse enim fuit ut intellegeretur tanquam convivium valedictorium *(Abschiedsmahl)* in quo et per quod praenuntiaretur mors Christi[7]. Quapropter aequiparationi inter panem et corpus verisimiliter coepta est addi in descriptionibus coenae dominicae aequiparatio inter vinum et sanguinem[8]. Discrimen autem ipsum inter talem Christi coenam et cottidianam coenam fidelium hos impulit ad conferendas ambas inter se atque exquirendam relationem inter unam et alteram'. Quae relatio tam obvia jam erat, ut mirum foret si non detegeretur". Si enim Christus in fractione panis atque propinatione vini nuntiarat suam mortem, istam christiani debebant recogitare secum quotiescumque panem vel calicem dividebant, id est in cottidianis suis mensis[11].*Recordatio fuit quaedam « involuntaria necessitas » *(ein unioillkiirliches Bediirfniss)* christianae communitatis. Unde paulatim inductus est mos narrationem coenae dominicae in communibus coenis recitandi paulo post preces quibus benedici solebat panis et vinum[11]. Postea, cum, crescente fide christologica, Christus cogitaretur pro peccatis mundi mortem obiisse, existimatus est ipse in coena piacularem suae mortis effectum enuntiasse et promisisse[18]. Cujus promissionis consolationem sibi admovebant christiani quotiescumque suis coenis coenae dominicae recordationem inserebant. Quare non quasi involuntarie jam, sed consulto commemorabant mortem Domini redemptricem in laetitia et exsultatione[14]. Deinde non solum ex industria recoluerunt mortem, sed quasi ex officio quodam gratitudinis erga Christum[15].Quae officii conscientia peperit opinionem : Christum mandasse ut sui commemoratio fieret in coenis ad instar suae habendis[16]. Supererat tandem ut sub influxu Pauli effloreret coena in mysterium communionis cum Deo per sumptionem corporis et sanguinis Christi in remissionem peccatorum[17].

Apud Goguel non praecessit prae-

1. Op. cit, p. 101.
2. Op. *cit.,* p. 107-108.
3. *Op. cit.,* p. 107-108.
4. *Op. cit.,* p. 112.
5. Op. cit., p. 112-113.
6. Op. *cit.,* p. 113.
7. Op. cit., p. 114-115.
8. Op. *cit.,* p. 115.
9. Op. *cit.,* p. 115-116 : «Well sich eben zvd- • schen beiden Mahlem jetai ein bedeutender < Unlerschied zeigt, so komml man dazu, aut « das Mahl Jesu zu refleclicren. Eben desbalb « vergleicht man unwillkûrlich beide Mahler, « und 1st unwillkOrlich bestrebt eine Beziehung I zwischen ihnen herzustellen. »
10. Op *.cit.,* p. 116 : «Diese lag nun in der Tat « so nahe, dass es zu verwundem gewesen wire, « wenn man sie nicbt entdeckt batte. *
11. Op. cit., p. 116 : « Wenn Jesus mit dem < Brotbrechen und Weinausschenken seinen « Tod symbolisch angekOndigt hatte, so musste « mann daran stets ganz von selbst denken, « so ott man dieselbe Handlung vollzog, d. h. « bei jedem der taglichen Mahler. »
12. Op. cit., p. 117.
13. Op. cit., p. 119-121.
14. Op. cit., p. 121.
15. Op. cit., p. 121.
16. Op. cit., p. 122.
17. Op. cit., p. 123-163.

senlia Christi memoriae passionis, sed baec illam induxit. Magis in dies scilicet christiani recordantes mortis Christi salutiferae atque coenae novissimae, coenam suam pro imitatione illius aut continuatione sponte habuerunt, eo vel magis quod redivivus Christus inter convivia potissimum apparuerat. Unde facile proclives fuerunt in Christum veluti inter se versantem adspiciendum (p. 131-133). Opera autem Pauli devenerunt in habendam coenam pro medio communionis cum Christo, atque ipsum panem et vinum pro corpore et sanguine Christi (187-188 et 289)

Jam vidimus qui calicis cum sanguine connexionem a dominica coena removerent. Supererat ut habitudo panis ad corpus etiam e sermone Christi tolleretur. Quod praestiterunt radicaliores critici : Axel Andersen *(Das Abendmahl in den :wei ersten Jahrhunderlen nach Christus9,* p. 35) Loisy *(Les Evangiles synoptiques,* t. 2, p. 538-540; cf. *L·initiation chrétienne,* loc. cit., p. 280) : quod tantum fere valet ac si neges omnem historicitatem coenae dominicae[8]. Illis accessit fere J. Révilie *(Les origines de ΓEucharistie,* p. 145), dum omni mentione sublata sanguinis et corporis Christi, non vult panem fuisse in Christi sermone connexum nisi cum corpore morali seu confoederatione Christi et discipulorum ejus.

Attamen his etiam audaciores exstitere, qui coenam Ecclesiae vellent esse ortam ex superstitionibus paganorum, puta ex totemicis ritibus barbararum gentium stolidissimarum, ut nuper impudentissimus defendebat Salomon Reinach *(Cultes, Mythes el Religions,* t. 2, 1906, p. vi. cf. *Orpheus9,* p. 126), nihilominus retinens et ipse aliquam coenam Christi historicam, qualem certe definivit Loisy, cui assentit in recentiore suo opere *Orpheus9* (1909, p. 330-331), fassus interea se nonnihil totemismi pertaesum *(Transactions of the third international congress for the history of religions,* 1908, t. 2, p. 118. Cf. Huby, *Christus,* 1912, p. 26.)[4]

Sed quid jam dicendum de illis qui,

1. Conferas genesim missae apud Loisy, *[Evangile et ΓEglise9,* p. 227 ; *Autour d'un petit livre,* p. 244; et nuperius atque distinctius in *Revue d'Hisl. el de Lilt. Belig.,* mai-juin 1914, *L'initiation chrétienne,* p. 210-213. Interim nos juvet a criticis etiam protestantibus, iisque liberalibus, agnosci tandem consonantiam perfectam inter mentem ipsam Pauli et praedicationem Ecclesiae constantem de vera praesentia Christi in sacramento, nec symbolica aut vdrtuali tantum, sed reali. Quocirca, praeter Hoffmann et Goguel, adeas etiam W. Bousset, in *I Cor.,* 1019 sq., el J. Weiss, in *Mare.,* 14 23–25 *(Schriflen des N. T.3,* t. 2, p. 121-122, et t. 1, p. 203).

2. En juxta illum originalia verba Domini : λάδετε, φάγετε. ἀμήν λέγω ὔμϊν ὁτι οὐκέτι οὐ μή τάγωάπ᾽αότοὔεω κτλ ...λάβετε τούτο καί διαμερίσχτε ίιιποΐ . αμήν λέγω ὑμϊν δτι οὐ μή *τΛω* ἐκ τούτου τού γιόματο τη αμπέλου, εω κτλ.

3. De negatoribus coenae qui per saeculum xix his praecucurrerunt, vide R. A. Hoffmann, *Die Abendmahlsgedanken Jesu Chrisli,* 1896, p. 47.

4. Antea P. Gardner *(The origin of Ihe Lord's supper,* 1893) non assertive quidem, sed quasi inquisitive subjecerat, eucharistiam potuisse oriri parlim ex influxu mysteriorum Eleusiniorum, quibus Corinthi Paulus commoratus est per 18 menses proximus : ad quorum instar forsan Apostolus invexerit eucharistiae sacramentum, tanquam medium communionis cum numine et pignus resurrectionis (p. 18-19). Sed postea ipse hypothesim illam reprobavit, ut videre est ap. C. Clemen, *Beligionsgeschichlliche Erklârung des N. T.,* 1909, p. 188, vel Lebreton *(op. cit.,* p. 1551). Postea memoratur ab eodem Clemen in istum sensum Butler, *The Greek mysteries and the Gospel narrative,* in *Nineteenth Century,* 1905, t. 57, p. 492 sq.

Hypothesim alicujus influxus mysteriorum orientalium in ortum eucharistiae proposuerunt A. Dietrich *(Eine .Mithrasliturgie3,* 1910, p. 106 sq.) et Reitzenstein *(Die Hellenistischen Myslerienreligionen,* 1910, p. 50-53 et 204). Confutationem videsis apud Schweitzer *(Geschichte der Paulinischen Forschung,* 1911, p. 150 sq.), qui ceterum est ipse caute legendus, et antea jam apud Clemen *(op. cit.,* p. 201-207). Revera talis hypothesis ne meretur quidem describi, ut semel accidit apud Reitzenstein (p. 51), tanquam « ein Spiel ‹ von MOglichkeiten », sed potius et undequaque *ein Spiel von Unmôglichkeiten.*

Nuperius in *Beuue d'Histoire et de Littérature Beligieuse,* jan.-febr. 1913, A. Loisy coepit afllnitates quasdam excolere inter *mysteria* Dionysi, Eleusinia, Attidis, Isidis, Mithriaca, et Christianae mysterium fidei, eucharistiam. Sed vane. Praeter ingentia alia discrimina, hoc enim omnino semper aequiparationi cui-

praetergressi omnes socordiae limites, in vesaniae castra transierunt, infitianfes exstitisse unquam Jesum : quem volunt aut heroem quemdam eponymum fuisse magnae revolutionis illius socialis quae initium dederit Ecclesiae, et proinde eucharistiam non esse aliud quam transformationem atque adaptationem conviviorum in sacris paganorum mysteriis usitatorum : ita Kalthoff *(Das Chrislus-Problem, Grundlinien zu einer Soziallheologiel,* 1903, p. 48) ; aut somniantur esse vitam Jesu depromptam ex vetustissimis mythis, puta babylonicis, ut opinatur Jensen *(Das Gilgamesch-Epos in der Welllileralur,* t. 1, *Die Urspriinge der alllesiamenllichen Palriarchen-Propheten - und Bejreier-Sage und der neuleslamenllichen Jesus-Sage,* 1906, et *Hat der Jesus der Evangelien wirklich gelebl'!* 1910), qui nec dubitat Paulum inter mythos collocare *(Moses, Jesus, Paulusl,* 1909), eucharistiam autem refundit in sacrificium quod Xisuthros, post diluvium, in monte, priusquam immortalitate donaretur, diis obtulit *(Das Gilgamesch-Epos,et,c.,* p. 900, et *Moses, Jesus, Paulus,* p. 32, 43), atque in panes illos quos dedit Xisuthros nepoti suo Gilgamesch e somno expergiscenti *(Moses, Jesus, Paulus,* p. 46-48). Quorum scriptorum laudem alii deinceps aemulati sunt ; inter quos famosissimus Drews, non mirum si eucharistiam inter mythos relegat *(Die Chrislusmylhe,* verb, und erweit. Ausg. 1910, p. 89-99)l, qui cum Jesu (ibid, et *Hat Jesus gelebt 'I* 1910) mythologizavit et Petrum *(Die Pelruslegende, Ein Beilrag zur Mythologie des Christenturns,* 1910) ! Vix igitur meliores in assignando eucharistiae ortu jam apparent nostri moderni fabularum cultores, quam erant olim gnostici aut manichaei. Nec sane sibi injuriam facit Salomon Reinach *(Mythes, Cultes et Religions,* loc. cit.), cum se in docetarum schola gnoslica hyperdocetam profitetur; aut ipsi Jensen displicere debet affinitas et aequiparatio cum babyloniorum sobole manichaea.

Scholae porro mythicae peccata contra leges criticae et logicae, quanquam graviora, non sunt tamen alterius generis ab illis in quae incidunt negatores quilibet institutae a Christo eucharistiae. Sive enim effrenatiores alii fuere, sive alii cautiores, utique methodus, utrinque in hoc communis quod praeponuntur subjectiva commenta testimoniis objectives;* nequivit non pullulare infinitas deliramentorum

vis obstabit, quod in *mysteriis* superstitionum ethnicarum, mythus, per ritum repraesentatus et commemoratus, nihil habet historici ; adeo ut ipse autumet Loisy : « Dans « la réalité, les rites ont précédé les mythes ; le « fait divin, fondement supposé de la foi, n'a « jamais eu lieu ; c'est la foi elle-même qui le « conjecture et le crée pour l'explication des « rites et pour se contenter elle-même » etc. (op. cit., p. 14 sq.j. Al in mysterio fidei Christianae, factum historicum mortis piacularis et resurrectionis gloriosae Christi rational rilum, el non e converso. Rational dico, eo modo quo causa exemplaris rational in effectu imaginem sui. Aliunde per modum causae efficientis rationavil nostrum rilum Christi institutio. Uno verbo, commemoramus symbolice mortem et resurrectionem Chrisli, quia *historice* Christus mortuus est pro mullis in *remissionem peccatorum,* resurrexitque in novitatem vitae coelestis, et *historice* voluit ut suae mortis el resurrectionis ageretur a nobis symbolica commemoratio. Nihil tale in mysteriis ethnicorum.

In fine vero suae disquisitionis, excluso influxu mysteriorum paganorum in ortum Christianae coenae, auctor defendit influxum in coenae interpretationem (sept.-déc. 1914, p. 440).

« Les premiers chrétiens n'ont pas institué la « cène pour imiter un mystère quelconque mais « ils ont bientôt et de plus en plus compris la « cène à la façon des rites de communion mys- « tique usités dans le paganisme. » Veritas est, non quod influxum *mysteriorum* sive eleusiniorum sive mithriacorum, sive aliorum quorumlibet, Christiani passi sint ullum (cujus processus nullum vestigium est, multa vestigia opposita exstant), sed omnino, quod habuerunt coenam pro epulo sacrificali mortis Christi, sicut inter omnes homines, cum ethnicos, tum Judaeos, sacrificalia epula in communi ac sociali usu erant. Quare habet sensum oppositio (comparationem importans) quam instituit Paulus inter idolothyta et carnem Chrisli theothylam.

Nuperius scripsit de comparatione inter mysteria et eucharistiam E. Jacquier, *Mystères païens (les) et Saint Paul,* in *Dielionn. Apologet.,* t.3, p. 1008-1010. — Quale sit mysterium eucharistia, concludemus in fine operis.

1. Cf. inter alios Arthur Bohllingk, *Zur Aufhellung dec Christusmylhologie,* 1910.

2. Sub ducatu utique alicujus praeconceptae opinionis, ut puta : Christus quia non erat Deus,

varietates pro variis quibus addicuntur critici singuli studiis atque literarum disciplinis. Nec sane potest magis a mutila illa jejunaque coena, quam moderatiores inter rationalistas et protestantes liberales Christo affingunt, derivari coena Christianorum eucharistica, quam potest utraque explicari per myt hos.

Conatui enim istiusmodi primum obstat testimonium Pauli, in prima *Epistola ad Corinthios* referentis nos ad id quod tradiderat Corinthiis circiter quinque ante annis. Quo fit ut intra viginti annos post mortem Christi, tota fieri debuerit illa evolutio, qua coena non solum ex quadam sua primitiva nihilitate in veram aliquam tractationem corporis pro nobis caesi atque sanguinis novi testamenti transiret, sed etiam haberetur pro instituta atque celebrata, ut tali, ab ipso Christo1. Cui usui et fidei non solum attestatur Paulus, sed ipse tanquam acceptum a Domino2 se perhibet dogma tradidisse. Jamvero ista transformatio aut est inventum Pauli, aut non est. Si non est inventum Pauli, est commune totius Ecclesiae primaevae commentum. Sed quid, quaeso, incredibilius quam uniformis et concors illa unius seminis adeo imperfecti evolutio tanta in tot millibus credentium toto orbe dispersorum, genere, conditione, cultura adeo diversorum ! Quantum mehercle miraculum, stupendissimis unquam in Scriptura relatis miraculis longe prodigiosius ! Quod si autem doctrina illa atque transformatio est inventum Pauli, jam in alterum inconveniens incides non minus reformidandum. Etenim quomodo posset Paulus innovare in re

nequivit cogitare de Ecclesia post resurrectionem suam exstitura et de sacramentis ei commendandis ; ergo mortem suam tantummodo praesignificavit. Immo quia non poterat purus homo praevidere mortem suam, aliud quid in tractatione panis et vini ob oculos habuit, puta gaudia coeli vel concordiam fraternam. Immo, quia jam parum corporis et sanguinis in pane et vino praedicatio satisfacit, tollenda est, et corruit coena novissima. At tunc ritum nostrum eucharisticum et evangelicam dominicae coenae narrationem oportet refundere in aliquid antiquius : quod sive judaicum fuerit, sive graecum, sive barbarum, quid tandem refert ? Et sic de uno in alterum errorem fit progressus, et primo lapsui criticorum continuatur extrema mythicorum commentorum absurditas.

1. Praeter scriptores catholicos supralaudatos, etiam inter protestantes liberales R. A. Hoffmann *(Die Abendmahlsgedanken Jesu,* 1896, p. 103-115) nervose ostendit nunquam fore ut possit, secluso praecepto dominico, explicari ortus nostrae eucharistiae. Recentius etiam F. Dibelius, *(Das Abendmahl,* 1911, p.5) postquam delineatam a W. Heitmüller (ari. *Abendmahl,* in *Die Religion in Geschichle und Gegenwarl,* t. 1, 1909, p. 20-52) originis atque evolutionis illius formam, superioribus parum dissimilem, oculis subjecit, statim subdit : « Man wird soforl empfinden, dass die ‹ meisten dieser Sâtze keine Erkiarungen sind, «sondern andere Ausdrûcke fûr das Râtsel. ‹ Es sind grtsstenteils die vorhin erhobenen ‹ Fragen, aus der Frageform in die Aussa- « geform Obersetzl. Damit ist aber nichts ge- « wonnen. »

2. Minime constat, hoc loco mentem Pauli fuisse ut appellaret immediatam Domini doctrinam. Nam oppositio inter mediatam et immediatam doctrinam hic vix quicquam interest. Verum videtur oppositio quaedam fleri oratoria inter Corinthiorum aestimationem mundanam et apostoli fidem divinam. Quasi diceret : Vos haec et illa agitis : rectene, ut vobis videmini *(laudo vos I),* an male? Immo male *(In hoc non laudo)* ; nam quicquid vobis carnem et mundum sapientibus videtur, ego a Deo qui non fallit edoctus (mediate an immediate : parvi refert), scio vos in interitum vestrum id agere : etenim profanatis corpus et sanguinem Domini, dum sine caritate fraterna ad illam coenam acceditis, in qua non aliud vobis datur, teste Domino, quam caro ipsius et sanguis, sacramentum unitatis nostrae, in corpore Christi pro nobis caesi qua profanatione vobismetipsis emeremini condemnationem vestram : cujus non desunt signa, morbi scilicet a Domino immissi. Igitur condemnetis vosmetipsos, hoc est : fatemini vos male egisse, et malefacta corrigite ; ne a Domino condemnemini, hoc est malefactorum vicem recipiatis. — Confer in eadem epistula, paullo infra (153) similem locutionem (παρέδωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοι; ὃ και παρέλτβον, 8τι *κτλ.)* usurpatam in re quae vix fuerit objectum revelationis privatae : in referendis scilicet apparitionibus quibus gavisi sunt ceteri apostoli. Ceterum etiamsi tibi videatur in capite undecimo intellegenda revelatio immediata, tamen non hoc nobis nocebit : nam primo manebit integrum argumentum a nobis in littera confectum. Secundo constat praeterea Paulum praedicationem suam (praesertim, ut videtur, quantum ad mysterium redemptionis) contulisse cum doctrina Petri, Jacobi et Joannis, cui per omnia sit inventa conformis (*Gal.,* 22-9). Haec dicta sint contra eos qui, ut Andersen et Goetz, putant se per revelationem Pauli evacuare hisloricitatem narrationis.

lam grandi tamque praecipue ad vitam ecclesiasticam pertinente ? Non scilicet ipse erat solus in Ecclesia apostolus aut doctor; nec ceteris apostolis, qui coenae interfuerant, is sane qui non interfuerat, persuadere poterat, Dominum haec vel illa fecisse aut dixisse, immo praecepisse, quae neque praecepisset, neque fecisset, neque dixisset[1]. Quod si tamen illis persuaderetur, oportebat praeterea apostolos duodecim fateri se hactenus celebrasse coenam seu fractionem panis alio ritu, aliis verbis, alia tandem ratione ab ea quam jam sibi (suasu Pauli) perhiberent monstratam a Domino olim atque praeceptam. Qua admissione se stultificarent coram ecclesiis suis, omnemque testimonii sui auctoritatem subruerent[1]. Nisi forte malis Paulum et illis duodecim et ceteris christianis persuasisse coenam ab ipsis assidue esse celebratam eo modo quo non fuerat. At reclamantem audias Petrum : *Non enim, sicul vos aeslimalis, hi ebrii sunt (Ad.,* 215). Sin autem inventum suum Paulus apostolis minime persuaderet, quomodo non exsurgeret dissidium ingens inter ipsos et illum, inter ecclesias a Paulo fundatas et ecclesias fundatas a reliquis ; immo in iisdem ecclesiis, puta Hierosolymitana' vel Antiochena, vel Ephesina, vel Romana, inter asseclas Pauli et sectatores aut Jacobi, aut Joannis, aut Petri? Porro neque tunc, neque postea, inter apostolos, aut intra ecclesias, dissidium ullum notatum est circa celebrandam eucharistiam, cujus ritus ubique terrarum identicus arguit summam in ipsa vulganda atque propaganda concordiam.

Testimonio insuperabili Pauli accedit testimonium non minus insuperabile *Lucae* (2215–30), cujus genuinum nobis prostare textum, nec interpolatum, supra est demonstratum[3]. Jamvero narratio Lucae non simpliciter Pauli praedicationi tanquam imago resonat, sed ipse Lucas criticus est, contenditque suum scopum fuisse ul rerum gestarum ordinem describeret qualem *tradiderunt,* inquit, *nobis qui ab inilio ipsi viderunl el ministri fuerunt sermonis,* et hoc sane potissimum in rebus majoris momenti. In re igitur illa tam praecipui momenti compertum profecto Lucas habuit relationem suam congruere non solum praedicationi Pauli, sed factis ipsis coenae Christi novissimae. Tenenda igitur descriptio lucana coenae ut historica.

Eo ipso corruit objectio quam contra identitatem primitivae coenae ecclesiarum (qualis habebatur in ecclesia hierosolymitana) cum coena ecclesiastica posterioris aetatis (qualis describitur in prima aa Corinthios) videntur sibi quidam critici posse deducere ex nomine fractionis panis in Actibus usurpari solito *(Aci.,* 242 et 48 et 20u; cf. *Luc.,* 2438), quasi inde concludi posset primitivam illam Christianorum coenam aut caruisse calice (Goguel, *op. cil.,* p. 130-131) aut certe comparatione inter calicem et sanguinem (Brandt, *op. cil.,* p. 293)[4]. Nam aut locis illis significatur reapse Ecclesiae coena primitiva, aut non. Si, ut placet paucis catholicis[5] atque non paucis acatholicis, minime hic significatur coena ecclesiastica, nil inferri potest istiusmodi. Quod si autem significatur, ut placet plerisque catholicis et adversariis nostris nonnullis, jamvero, cum idem sit scriptor *Evangelii* et *Actuum,* isque in scribendo

1. Robertson et Plummer, *Commentary on Ilie first Epistle of St. Paul lo the Corinthians,* 1901, p.245 : «The authority ot St. Paul * was quite inadequate to this immense result. « Nothing less than the authority ot Christ « would have sufllced to produce it. »

2. Ruch, toe. cit., col. 1086-1087.

3. Elucid. 111.

4. « Nach dem überlieferten Einsetzungsbe- « richt 1st die Darreichung des Bechers ebenso « wichtig, und die Bilderrede bei diesem sogar « zutreftender als bei dem Brot. Jesu Blul ist « geflossen, wie das Wasser oder der Wein in « dem Becher ; sein Leib ist nicht zerbrochen « wie das Brot gebrochen w'urde. Woher mag « es denn kommen, dass die heilige Handlung « niemals nach dem Becher *die Darreichung des* « Bechers, Oder *das Weingiessen* benannt wor- « den ist ? Doch wohl daher, dass dec Name sich « zu einer Zeit fortgesetzt hat, als das Brot- « brechen noch viel mehr, nicht nur die Hâltte «des Ganzen ausmachte » (Brandt, op. cil., p. 293).

5. Meo quidem judicio, in oppido Emmaus tractio panis non potuit esse sacramenti tractatio. Aliter in *Actibus.*

Eoangelio compcreril coenam Christi fuisse identicam coenae ecclesiasticae posterioris aetatis, immo hanc habeat pro iteratione illius a Christo injuncta, nequit sane in *Adibus* fractionem panis habere pro ecclesiastica coena, nisi fuerit illa fractio panis identica et exemplari evangelico et similitudini corinthiacae. Cur autem eam fractionem panis nominet, nec divisionem calicis, non videtur obscurum. Secundum leges scilicet sermonis vulgaris convivia potius denominantur a comestione quam a potatione. Quare ipse Paulus in capite illo undecimo *Epistolae ad Corinthios,* sermonem habens de coena (δεῖπνον) .in qua admiscebantur solidis liquida (δ δέ μεθύει), tamen bis, initio scilicet (1120) et in Une (1153), absolute loquitur de manducatione (=ανεῖν), non addita potatione ; ubi sane illud ©αγεῖν, vel δεῖπγον φαγεῖν, aequivalet alteri locutioni, quam interim usurpat : ἐiOἰεῖν χαἰ πἰνειν. Adeo manducatio aliquando sumitur pro comestione simul et potatione. Non igitur mirum quod fractio panis designavit coenam in qua etiam biberetur. A potiori scilicet, spectatis utique speciebus, nominabatur convivium.

Tertio, neque ab evangeliis Matthaei et Marci exsulat implicita inculcatio mandatae iterationis. Nam primo, ut pascha novum inducitur coena. Jam pascha vetus, semel in liberatione populi sub Mose peracta, deinde tanquam pars ritus legalis non destitit singulis annis celebrari et ab omnibus israelitici populi generationibus participari. A pari igitur suadebatur fore ut iteratio hujusmodi paschatis tanquam lex novi foederis in posterum vigeret (Berning, *op. cit.,* p. 140). Sed amplius, ratio cur edere et bibere eucharistiam juberentur apostoli, satis declarabatur essel quia haec participatio esset corporis et sanguinis, seu, ut vidimus, hostiae ad mortem traditae. Sed si necessarium fuit apostolis hostiam nostrae redemptionis coenare, non minus erat necessarium aliis, *pro* quibus (inquit) *mullis (Mallh.,* 2628, *Marc.,* 1424) cruentae morti Christus dabatur. Ratio manducationis erat pro nobis ac pro ipsis eadem ; proindeque et ad nos pervenire debebat cibus ille sacrificalis, cujus igitur copia nobis iterum erat facienda.

Quarto, nec Joannis nobis deest auctoritas, quanquam insulse satis scripsit Lois y : « II y a peut-être lieu de noter « que le quatrième évangile ne veut rien « savoir de cette institution et ne dit rien a de cette volonté » (Les *évangiles synoptiques,* 2, 541). Etenim per totum caput sextum Joannis clamat Christus nemini fore ut obtingat vita sine corporis manducatione et sanguinis potatione : ergo per omnes omnium saeculorum generationes prostare debebat ex intentione Christi eucharistia hominibus2. Praeterea quomodo adversaretur institutioni eucharistiae quartum evangelium, eo tempore conscriptum quo vulgatissimum constat fuisse eucharistiae usum et ritum? (Lebreton, *op. cit.,* p. 1554).

1. Adverte speciatim illud *Mallii.,* 2628 : τούτο •/ἀἰ ἐβτ·.ν το αἰμα κτλ.

2. Quare nunc ipse Lois y ut de Marco et Matthaeo, ita de Joanne, haec habet : « Il y a dans les Evangiles l'équivalent du précepte formel qu'on trouve dans Paul » *(L'initiation chrétienne,* loc. cit., p. 211).

Elucidatio XVII.

Cui veram indidit rationem sacrificii a nob's in terris offerendi coelestis.

§ 2. De institutione ritus ut sacrificalis.

Sectio I. — De oblatione nostra DOMINICAE PASSIONIS.

Articulus I. — Ex verbis institutionis RES DECLARATUR.

Quem ritum in pane et vino Christus nobis celebrandum instituit, voluit esse penes nos sacrificalem quamdam oblationem corporis et sanguinis sui. Quod, praesuppositis iis quae de coena, ut a Christo celebrata, jam scripta sunt, immediate patet ex adjectis verbis : *Hoc facile [1 Cor.,* **11**s5 : *quotiescumque bibetis] in meam commemorationem (Luc.,* 221'. I *Cor.,* **11**§4~t5). Siquidem,ut supra ostensum est, Christus obtulit corpus et sanguinem suum sacri ficaliter, igitur nos, idem jussi facere quod ipse fecit, offerimus sacrificaliter corpus et sanguinem ejus. Postquam scilicet in eucharistia Christus obtulit victimam sacrificii illius quo nos redemit, jam nos offerimus in eucharistia victimam eamdem ejusdem sacrificii in passione completi.

Quod est intellegendum probe juxta differentias et temporum et offerentium. Et primo quidem, ad differentias temporum quod spectat, cum litarit Christus ante passionem, ad passionem se obtulit immolandum ; cum autem nos post passionem offeramus, victimam Deo damus jam immolatam dudum, residuamque in suo statu victimae perenni. Offerimus scilicet corpus et sanguinem Christi, non amplius ad hoc ut passionis hostia fiat, sed quatenus ex passione jam hostia facta est. Oblatio autem nostra, sicut et illa Christi, simililudinaria quadam immolatione involvitur; sed pro differentiis temporum immolatio ista symbolica habet indolem diversam : in coena enim referebatur ad passionem ut futuram, proindeque erat tunc praenuntiativa ; in missa vero significat passionem ut anteactam, et pro tanto est nunc commemorativa : *in mei memoriam.* In hac autem, sicut et in illa, oblatio est realis et praesens (nec solum, repraesentata tanquam futura aut praeterita, ut immolatio). Non igitur immerito dicimur per celebrationem eUcharisticam offerre Deo vere, in quadam incruenta effigie vel commemoratione sacramentali ipsam Christi mortem cruentam. Idem est enim offerre corpus Christi in quantum passi et mortui, ac offerre ejus mortem et passionem ; idem, offerre sanguinem prout effusum, ac offerre ejus effusionem ; idem, offerre Christum ut hostiam ex praemissa immolatione exsistentem, ac offerre ipsam immolationem.

Secundo, spectata differentia offerentium, Christus est causa principalis et universalis in litando, nos aulem causae particulares atque subordinatae : siquidem ipse est unus Dei ollissimi verus sacerdos, post quem nullus est surreclurus ; nec sacerdotium nobis competit nisi derivatum a suo, sicut e fonte rivulus et a sole radius. In virtute igitur sacrificationis illius unius a Christo olim peractae, nos nunc sacrificamus. Non igitur connumerantur sacrificia nostra sacrificio Christi ut in eodem genere (univoco) exsistentia, sed solum ut in eodem ordine (analogiae), cujus principium exsistit sacrificium Christi, nostra sibi subordinans. Nec proinde haec illi addunt quicquam aut augmentum praestant, sed plenitudinem ejus ita participant deficienter ut, quantumvis multiplicata, nunquam adaequent aut exhauriant. Non enim ad id quod est per se tale commensurantur ea quae sunt talia per participationem. Nec verendum proinde ne detrahant sacrificia nostra sacrificio Christi : siquidem nonnisi vim

ipsius et propitiatoriam et latreuticam nobis admovent et veluti in manibus collocant, exserendam a nobis pro nostro modulo, particulate atque finite, ut amplius suo loco constabit.

Quae omnia utinam intellegant protestantes et sapiant, abstineantque ab insimulanda Ecclesia catholica quasi laesae majestatis Christi pontificiae. Non enim dignitati aut sufficientiae sacrificii dominici injuria ulla irrogatur, ubi neque ulla a nobis offertur victima nisi passionis, neque valorem ullum sibi vindicat nostra sacrificatio recens nisi derivatum ab oblatione illa capitali coenae. Sed fatendum interea non satisfieri omnibus difficultatibus perfecte, nisi inter prius illud sacrificium et nostra posteriora servetur illaesa et unitas ex parte rei oblatae, et subordinatio ex parte oblationis activae. Nec unitas servatur quantum ad hostiae rationem, si verus censeatur a nobis induci in Christo status victimalis, quo ante caruerit ; nec subordinatio servatur praesentis oblationis ad dominicam illam qua redempti sumus, si putetur Christus personaliter ipse novam quamdam quibusque nostris sacrificiis sacrificationem suam intermiscere. Non enim talis praesens Christi sacrificatio accrescens veteri posset ipsa haberi ut subordinata (tanquam imparticipatae participata), cum nequeat Christus esse sibi ipsi aut caput aut minister; sed profecto coordinaretur, commensuraretur, et augmentum praestaret. Ceterum constabit suo loco quantum careat auctoritate Patrum sanctorumve Doctorum ista opinio, quae nunc Scripturae documentis minus consona deprehenditur, dicente scilicet Christo : *Hoc facile* [vos utique, non ego] *in meam commemorationem ; Epistola* autem *ad Hebraeos* commonente (9as, 9* 1014) semel eum obtulisse, nec iterum. Eadem difficultate premuntur quicumque, ut diximus (Elucid. V et VI), duas Christo in terris affingunt sacrificationes, quarum unius valor et virtus virtuti et valori alterius necesse est ut, velint nolint, accedat, tanquam non solum commensurabilis, sed etiam aequalis, ex park non hostiae solum, sed et activae ipsius oblationis : multiplicata proinde efficacia Christi sacrificali, contra praerogativam sacrificii redemptionis sufficientissimi. Sicut igitur Christus absolute simpliciterque unum peregit in terris sacrificium, sicdualitas inter ipsius sacrificium et nostra est tenenda ejusmodi, quae nullam inducat Christi litationem iteratam, sed immediate nostram sacrificationem subalternel ipsi Christi litationi praeteritae, quae virtute sua perseverat in aeternum. Quae omnia distinctius post recitatas Patrum et theologorum lucubrationes expolientur (Elucid. XXIII et XXIV).

Articulus II. — Idem confirmatur ex doctrina Pauli de idolothytis.

Parificat ehim Paulus (*I Cor.*, 101* ") eucharistiae indolem sacrificalem cum ratione sacrificali idolothytorum atque Judaicarum hostiarum. Quemadmodum scilicet manducatione legalis hostiae Judaeus particeps censebatur sacrificii altari impositi , quemadmodum rursus gentiles idolothytorum manducatione censebantur participes sacrificii daemoniis oblati, sic christiani manducatione panis et potatione calicis participes efficiuntur victimae Deo sacrae, corporis scilicet et sanguinis Christi. Corpus igitur quod sub specie panis

1. Valde notandum est, quod supra est explicatum saepe, communione (corporali) ad victimam sacrificii 'miri communionem (spiritualem) ad numen cui oblatum est sacrificium. Sic pagani communicantes idolothytis communicabant etiam daemoniis (< Jussus non communicare cum daemonibus, per illud (idolothytum) communicasti [daemonibus) » Chrysost., *In Tim.*, 45. P.G. 62, 559). Sic christiani communicantes corpori et sanguini Christi theolhyti, communicant Deo, cujus ea est hostia : et pro tanto calicem Dei bibunt et mensae Dei (vers 20-21) accumbunt christiani, potantes calicem sanguinis et manducantes corpus Christi (vers. 16), quemadmodum idolothyta manducantes pagani calicem daemoniorum bibebant et mensae daemoniorum (vers. 20-21) accumbebant. Duo sunt igitur gradus communionis nequaquam confundendi : communio cum hostia, et communio cum numine. Ratione posterioris

tractamus, sanguis qui in calice potatur, eumdem respectum habent ad Deum quem idolothyta ad daemonia. Est igitur corpus atque sanguis Christi apud nos in genere dapis sacrificalis : Christum habemus in eucharistia theothytum. Theothytum autem effecit eum sua passio1. Accipimus ergo in cibum hostiam passionis. Non dicit quidem Apostolus offerri a nobis illam ; sed noscimur aliunde idem obtulisse quod recipimus : obtulimus igitur passionis hostiam.

Articulus III. — Comprobatur rursus sermone Epistolae ad Hebraeos de altaris NOSTRI PARTICIPATIONE.

Sicut super, in Epistola ad Corinthios, prohibebat Apostolus commercia sacrificiorum ethnicorum, sic nunc prohibet observationes escarum legalium, idque iterum argumento ducto ex eucharistia.

Habemus, inquit, *allare de quo edere non habent poleslalem qui tabernaculo deserviunt.* *(Hebr.,* 1310). Cujus versiculi haec est cum contexto sermone colligatio atque vis : Pro illis escis sacrificiorum legalium3, saluti nequaquam profuturis, quibus vescuntur ii qui altari umbratico deserviunt, comedenda nobis est alia esca stabiliens cor, qua participamus de alio quodam altari : quonam ? de altari scilicet sacrificii pro peccato veri, nec figurativi, hoc est Christi, ita extra portam passi, sicut cremabantur3 apud Judaeos extra castra corpora victimarum piacularium4. Quae cum ita sint, in interpretatione hujus loci, minime pugnant inter se (sicut multis recentioribus falso persuasum est) illa duo : 1° per eucharistiam edi de altari (quod plerisque catholicis8 probatur) ; 2° altare esse ipsum Christum (quod placuit inter alios8 sancto Thomae, in h. 1.). Immo ista duo mirifice inter se conveniunt : est enim altare nostrum ipsum corpus Christi, ut supra est expositum ; edimus autem de sacrificio illius altaris per eucharistiam : affert quippe quae inducat societatem spiritualem cum daemoniis, adversam societati nostrae cum Deo. Ratione autem prioris nos in praesente demonstramus indolem corporis et sanguinis Christi sacrificalem (Cf. Origen., *Contra Cels.,* 1. 8, n. 24, 30, 31. P.G. 11, 1553, 1560, 1562).

1. Theothytum hic obversari Christum (primario saltem) ex passione, sicut ex immolatione hostiarum intellegebantur carnes idolothytae, quemadmodum satis obvium per se videtur, sic corroboratur ex *I Cor.,* 57 (ἐτύθη) et *I Cor.,* 1124 (τον θάνατον τοὐ κυρίου καταγγέλλετε). Quare non inepte in (edito a T. Zahn) *Komnenlarzum N. T.,* torn. 7, Lipsiae, 1905, in h. 1., p. 346, P. Bachmann adnotavit « dass « Leib und Blut Christi dabei von Pl als die • Organe des heilschaiïenden Sterbens Christi • gemeint sind. ›

2. Sic interpretandum puto illud *escis,* βρώw.v, cum Vasquezio *(Paraphrasis* in h. I.), Cornelio a Lapide (in h. 1.), contra omnes fere antiquos intellegentes ibi discretionem ciborum mundorum et immundorum : quae ideo vix satisfacit, quia : 1° si de ea sermo fleret, non escas prohibere ut inutiles Paulus deberet, sed abstinentiam ab escis ; 2° nulla jam cohaerentia sermonis attenditur cum proxime sequentibus de participatione altaris et sacrificio Christi. Favent nobis moderni, etiam acatholici permulti, ut puta B. F. Westcott, *The Epistle to the Hebrews5,* 1906, in h. 1. ; B. Weiss, in L 1., 1897, in Commentario edito a Meyer ; E. Riggenbach, in h. 1., in Commentario edito a T. Zahn, 1913.

3. Passionem mortis Paulus pariflcat cum crematione hostiarum, non cum oblatione sacrificii, quae minime extra castra fiebat, sed praecedebat in tabernaculo. Oblationem igitur dominici sacrificii nullatenus hic describit ut in calvaria factam. Immo videtur eam praesupponere tactam alibi, scilicet intra civitatem. Non igitur exhibet crucem ut altare per quod sit oblatus Christus. Quare me juvat quod scripsit, quanquam alias ob causas, Aemilius Dorsch: « Auch ist vom Kreuze « ais einem Altar in der ganzen AusfOhrung « des Apostels, ja im ganzen Briefe nirgends « die Rede » *(Der Opfercharakter der Eucharistie,* Oenip., 1909, p. 46).

4. Ex hac paritate inter victimas pro peccato oblatas juxta *Levit.,* 1627, et Jesum in calvaria passum, Apostolus deducit, more suo rabbinico, non licere sacerdotibus legalibus de nostro sacrificio edere : siquidem de sacrificio pro peccato nil ex Lege reservandum erat in cibum aaronici sacerdotii. Haec est vis vocis *propter quod* (δ;<5, *Hebr.,* 1318), ut bene notat Vasquez, in sua *Paraphrasi* (in. h. 1.). Sed ista impotentia non ad nos transit, qui ad sacerdotium aaronicum non pertinemus. Immo possumus edere.

5. Nec desunt protestantes etiam liberales, qui idem sentiant. Vide K. G. Goetz *(Die heulige Abendmahls/rage2,* p. 195-197) aliosque ab ipso ibidem citatos.

G. Praeter reliquorum scriptorum testimonia infra citanda, legesis commentarium Oecu-

pe, ut verbis Dionysii Bar-Salibi utar, consecratio eucharistiae cum Emmanuelc sacerdote el altare el hostiam. Nec mirum proinde quod eucharisticam interpretationem comestionis *(de quo edere non habenl poleslalem),* et christologicam altaris *(habemus altare)* composuerunt veteres expositores, ut inter Graecos Hesychius: « Quia autem intelligibile altare « corpus Domini et beatus Paulus inlelli- « git, ipso dicente cognosce. Ait enim : « *Habemus altare de quo edere non habenl* « *poleslalem hi qui tabernaculo deserviunt ;* « cornus videlicet Christi dicens ; de illo « enim comedere Judaeis fas non est » *(In Levit.,* 4'. P.G. 93, 824). Inter Latinos autem **Walafridus Strabo** in *Glossa ordinaria* ad vers. 10 et 11 : « *Habemus* « *altare,* id est corpus Christi... Probat « corpus Christi non esse edendum ah his « qui tabernaculo deserviunt » (P.L. 114. 669). Item **Lanfrancus**inh.1.(P.L. 150, 405) : « Edendum est corpus Christi, quod « et in aliis divinarum locis scripturarum « altare vocatur. » Nec aliter S. **Bruno Carthusiens**is, in h. 1. (P.L. 153, 564): « *De quo altari,* id est corpore Christi, *non* « *habenl poleslalem edere, quicumque:·,* etc. Obiter, tanquam in re nota, **Thomas Vercellensis** *(In Cantica Canticorum.* 1. 6. P.L. 206, 400) : « Dicitur et Christus « altare. Unde Apostolus : *A Itare habe-* « mus, etc.1 ».

Edimus igitur, juxta *Epistolam ad Hebraeos* per eucharistiam carnem ipsam et cruorem sacrificii passionis, ut aperte exponit **Chrysosl ornus** (in h. 1., Hom. 33, n. 3 et 4 ; cf. n. 1. P.G. 63, 229 el 227).' Undo concludetur eodem discursu qui factus est supra de idolothytis, offerri a nobis, sicut a Christo olim, in eucharistia ipsam passionis hostiam Certe catholico viro non debet esse dubium quin, quod a Deo recipimus communicantes, idem sil a nobis Deo oblatum sacrificantibus.

Sed praeterea oblatio hostiae hic disertius quam in *Epistola ad Corinthios* inculcatur. Postquam enim de participatione actum est, ad oblationem se vertit auctor, connectons cum versiculis 10-14, ut tenore sermonis, ita sententiarum sequela, versiculum 15 : *Per ipsum* ergo *ofleramus hostiam laudis* (ἀναοερω|χεν θυσίαν αἰνέσιω?) *semper Deo. id est frudum labiorum confidentium nomini ejus.* Quae est illa θυσιι αἰνέσεω offerenda per Christum, et quidem idcirco offerenda quia habemus altare sacrificii veri qui Christus est?Nonne forte ea ipsa est quae hujus altaris est propria, scilicet Christus ? Quod si obtinuerit, jam habes in ipsa *Epistola ad Hebraeos* commendatam nostram oblationem eucharisticam corporis et sanguinis Christi. Objiciet fortasse quis, non posse intellegi eucharistiam in illa hostia laudis, quae dicitur *fructus labiorum confilenlium* Dei *nomini.* Sed, ut prudenter animadvertere commentatores plurimi, inter quos **Estius** (in h. 1.), videtur respexisse auctor Epistolae ad Oseam,

memo perperam attributum in *Epiit. ad Hebr.* (in h. 1. P.G, 119, 445) : « Quoi) si victima factus « est pro omnibus, quomodo etiam non altare « est ? » — Et re quidem vera, praeterquam quod crux illo apostolico tempore non solita est donari nomine altaris, non ipsa hic potest intellegi : agitur enim de. quodam altari nobis praesente : *habemus,* inquit, altare. Porro non nobis adest aut praesto est crux. Adest vero atque habetur a nobis corpus Christi, altare vivum, cui ministrare fas est nobis.

1. Addi potest inter alios **Petrus de Tarenlasia (Innocentius V)** in *Postilla,* quae édita est sub nomine **Petri de Gorham**, in h. 1. : « *Habemus altare,* i. e. corpus Christi.» Cf. **Pelr. Lombard-**, in h. 1. (P.L. 192, 513) etc.

2 Consonanter satis apud protestantes K. G Goetz *(loc. cil.)* : « Wir... wissen dass im N.T. « das Abendmahl tatsâchlich von ihm (Paulus) « und auch von andem Schriftstellern ais Opter « an sich aufgefassl ist, und zugleich gewisser- « massen ais der geopfcrte Leib und das Blut » Christi, wenn auch in geistiger Form. Zumal « zu lelztern Anschauungen stimmt, dass der « Verfasser des Hebrâerbriefs zwar Christus « scinen Leib nur eininal geopfert haben lassi, « daneben jedoch betont, wie sein Blut zum ' Himmel uns immerdar Eingang schafTe und « sein Fleisch ein lebendiger Weg sei. Dess- « halb kann auch er sehr wohl angenommen ' haben, dass Christi einmaliges Ôpfer aut « Erden von den Seinigen immerfort geis- « tig im Abendmahl dargebracht und ge- « NOSSEN WERDE. 1

14', intellectum juxta lectionem LXX interpretum : « reddemus fructum labiorum nostrorum », ανταποδώσουν καρπόν γιίλέων ήαών (pro recepta lectione hebraica : *reddemus vitulos labiorum nostrorum).* Ubi sat probabilis sensus est : reddemus hostias quas vovimus, reddemus vota nostra : proindeque intelleguntur sacrificial ; sicut dicitur in missa : «... qui « tibi offerunt hoc sacrificium laudis, « tibique reddunt vota sua. » Ceterum, ut infra (Elucid. XVIII et XXXV) abundantius ostendetur, veteres semper consideraverunt sacrificium nostrum tanquam verbis precationis et laudis confectum : nec immerito, siquidem non gladio aut igne sacrificamus, sed verbo oris. Quare interim arridet explicatio Salmeronis (in h. 1.) : « Verba optime quadrant missae « sacrificio, quod nullus sacerdos sine laude « Dei et divini invocatione numinis un- « quam obtulits. » Sane in hac θυσία

1. « ... Ut vituli labiorum sint promissa sacrificia » (Benedictus Justinianus, in h. I.).

2. Antea, credo, scripserat Matthaeus Galenus in suo posthumo *Commentario in D. Pauli ad Hebraeos epistolam* (edito ab Andrea Croquetio, Lovanii 1599) : *iPer eum offeramus.* « Arbitror apostolum missam intelligere, quae non semel in scripturis sacrificii laudis appellationem sortilur... Sed quare tandem missa « laudis sacrificium nuncupatur? Quia a Christo « Domino Deo Patri primum fuit oblata in « gratiarum actionem et laudem ; nosque ut id « ageremus instituit, dicens : *Hoc facite. ... Fruc- « lus labiorum.* Videtur alludere ad 14 c. Oseae, ‹ ubi preces et gratiarum actiones vituli labio- ‹ rum vocantur ; neque ob aliud quam ut dissi- ‹ mulet rem arcanam... FrucLus autem labio- « rum dicuntur [sacra], quia pronuntiantur « labiis » (fol. 230-231). Post Salmeronem, Ludovicus Tena (in. h. 1.) similiter : « Infero non « esse sermonem hic de quocumque sacrificio laudis, sed de illo praecipue quod fit in missa.» liem Cornelius a Lapide : « Per ipsum ‹ ergo, Christum scilicet, tanquam pontificem « el mediatorem nostrum, qui haec omnia bona « nobis conciliavit, quique vota nostra Deo ‹ offert, offeramus hostiam laudis, id est sacri- ‹ fleium missae, quae recte dicitur hostia ‹ laudis, quia a Christo Domino Deo Patri pri- ‹ mum fuit oblata in gratiarum actionem et lau- ‹ dem, idemque Christus nobis ut imitaremur ‹ praescripsit et instituit ; indeque dicta est ‹ eucharistia, id est gratiarum actio. Videtur e- « nim Apostolus persistere in altari eucharistico, « quod nobis commendavit vers. 10... Hymnos, ' psalmos, gratiarum actiones, labiis nostris ‹ Deo offeramus, quibus confiteamur Dei no- men. Hisce ergo hymnis et laudibus semper « Deum celebrare debemus, praesertim in missa, quae ut recte advertit Galenus, proprie est sacrificium laudis el gratiarum actionis. » Auctores pariler commentarii inserti *Cursui Scripturae Sacrae* edito a Migne (in h. 1.): « Bene «etiam per hostiam laudis sanctissima eucha- « ristia potest intelligi, quae per excellentiam « est hostia laudis et gratiarum actio, estque « fructus labiorum confilenlium nomini ejus, id esi, opus labiorum sacerdotalium, Dei no- men benedicentium. Et hunc sensum vide- ‹ lur exigere v. 10 : *Habemus altare.* » Neque apud protestantes hodiernos liberales desiderantur qui hanc genuinam agnoscant loci interpretationem. Sic K. G. Goetz post verba supralaudata mox subjungit : « Tatsàchlich « spricht er freilich im Folgenden nur vom im- « merwâhrenden Darbringen des Lobopfers « an Gott durch Jesus, das ist der Frucht der « Lippen, die seinen Namen bekennen, und von « der Pflicht des Wohltuns und der Mitteilung « ais den Gott wohlgefàlligen Opfem. Allein « **AUCH HIERIN** kONNTE **SEHR WOHL, WIE SPITTA** » **BEOBACHTET HAT, EINE ANSPIELUNG AUF DAS** « Abendmahl als Opfer liegen, weil der « Opfergedanke schon bald enge auch mit sol- « chen Dingen beim Abendmahl verknûpft war s wie Bekenntniss des Namens Jesu, Loben und « Danken, Wohltun und allgemeinem Mittei- « len » (op. *cil.,* p. 196-197).

Adverte etiam quomodo de sacrificio nostro eucharistico explicet Augustinus versiculos similes *Psalmi* 499, 14· 25 in libro *De Gratia N. T.* : « Illa mutanda praenuntians quae tum in umbra futuri offerebantur : *Non accipiam,* inquit, *dc manu tua vitulos, neque de gregibus luis hircos.* El paulo post, ut ostenderet « sacrificium Novi Testamenti, quando illa « fuerant cessatura : *Immola,* inquit, *Deo sacri- « ficium laudis, el redde Altissimo vola tua.* Et « in fine ejusdem Psalmi : *Sacrificium,* inquit, « *laudis glorificabit me* ; et *illic via est, qua os- « tendam illi salulare meum* » *(De Gralia N. T.,* Ep. 140, n. 46. P.L. 33, 557). Qualiter autem isto loco intellegat sacrificium Novi Testamenti, claret ex n. 48, ubi haec dicit : » Est magnum » Sacramentum in sacrificio Novi Testamenti, « quod ubi, et quando, et quomodo offeratur, » cum fueris baptizatus invenies » (coi. 558).

Jam vero in explicando *Hebr.,* 1316, contentus erat olim Florus Diaconus (P.L. 119,420) remittere nos ad illa dicta Augustini de sacrificio laudis.

Nec distat Hesychius, super illud *Psalm.,* 4923: *Sacrificium laudis honorificabit me* : «Quae- « nam et qualis est haec via ? Nimirum dominici » corporis et sanguinis communicatio, quam « prius ipse nobis in Sion demonstrare coepit » *(In Psalm.,* 4923. P.G. 93, 1197).

Operae etiam pretium est videre quomodo explicet de sacrificio missae Verecundus, episcopus Juncensis (546-552), similem loquelam hanc Jonae prophetae : *Ego aulem cum voce*

αἰνέσεω,-, seu sacrificio laudis, intellexerunt eucharistiam Chrysostomus (ut mihi videtur) probabiliter, et certo Damascenus (τό τήν ευχαριστίαν ἀναοέρείν λέγει in h. l. P.G. 95, 996) atque Theophylactus *.

Quod si eucharistia in Ουσία αἰνέσεω intellegatur, jam dicendus erit scriptor sacer eamdem quam nobis proposuit participandam hostiam passi Christi, hic praedicare offerendam *(offeramus)*. Sicque, ut ex *Epislola ad Corinlhios,* ita ex *Epistola ad Hebraeos,* atque etiam clarius, elucet quantopere sit sacrificium nostrum cum dominico sacrificio unum : unum scilicet non solum identitate materiali corporis et sanguinis, sed unitate hostiae formalissima ; pro quanto una intercessit immolatio qua Christus in victimam transierit altaris aeterni.

Sectio II. — De nostra oblatione HOSTIAE COELESTIS.

Offerimus igitur hostiam passioms, sed aeternam, sed coelestem, hostiam sacrificii unius nec unquam transituri. Etenim scribit Paulus : *Habemus altare* ; non dixit : habuimus, aut fuit nobis altare, sed : *habemus* : est ergo Christus etiam nunc nobis altare ; altare igitur jam non terrenum, sed coeleste : coelestis igitur sacrificii, quod ut manducamus, ita offerimus. Oblatores ergo sumus sacrificii coelestis atque aeterni.

Quam ad rem illustrandam pertinet aliqualiter apud Paulum *(I Cor., ¥¥* indicatio, verbis institutionis adjecta, rerum per eucharistiam confitendarum. Legitur enim : 'Οσάκι γάρ εάν ἐσθίητε τον ἀρτον τούτον καί τό ποτήριον πίνητε, τόν θάνατον τού κυρίου καταγγέλλετε 2 ἀχρι ού ελΟτ, Annuntiatio igitur quaedam, ritui eucharistico indita, perhibetur, annuntiatio dico Christi, non solum mortui quondam, sed etiam venturi rursus ad nos, interimque proinde viventis in coelis. Sicque resurrectio atque ascensio illius denotatur, cujus mors commemoratur. Ita scilicet Christus in eucharistia a nobis repraesentatur mortuus, ut praedicetur vivus et gloriosus3. Non quod offeratur a nobis, sicut mors, ita resurrectio et ascensio ejus : siquidem non se tenuit resurrectio aut ascensio ex parte donationis a Christo factae, sed ex parte acceptationis a Deo signatae ; nec nos aliud damus praeter id quod a Christo est datum : sed damus ratum atque acceptum. Habes igitur in descriptione paulina sacrificii ecclesiastici, in unum conjuncta elementa illa, quae hucusque ad sacrificium dominicum ostensa sunt, suo quodque modo, pertinere : H
cruentae mortis effigiem, vitae gloriosae H
statum : quae ambo concurrunt ad hoc H
› 1

lautlis cl con/usionis sacri/icabo tibi (Jon., 210) :
< Plura sunt sacrificia mullarumque specierum
« Domino deferenda. Primum, spiritale sacri-
« flcium Deo confessionis et laudis est sermo...
« Est et aliud interius sacrificium Deo placa-
» biliter immolandum... Est tamen aliquid altius
« intuendum, quia non dixerit : Ego autem in
« vocem laudis et confessionis sacrificabo libi.
« sed alio quodam ordine nuper ostenso : *Ego*
« *autem in uoce laudis et confessionis sacri/i-*
« *cabo tibi,* ut aliud ostenderet sacrificium,
« quod, comitante voce laudis et confes-
« sionis, deberet offerri : sine dubio sacrificium
« quod nunc et corpore dominico et san-
« GUtNE delibamus, cum hymnis et canticis
« offerendum · (Commentarius super *cantica ecclesiastica,* l. 8, c. 16. Spicilegium *Solesmense,* I. 4, p. 108).

1. Theophylactus (in h. 1., P.G. 125,396) :
< *Per ipsum,* seu per Pontificem secundum car-
« nem, offerimus Patri hostiam laudis, hoc est
« gratiarum actionem (τουτισ-.w εὐχαρικιαν)
< ... Αυτή ούν ή εύχαριστία καρπό έστι /ειλεών
< όμολογούντων, τουτέστιν εξομολογούμενων τφ όνο-
μάτι αυτού. >

2. Parvi refert sitnc verbi καταγγέλλετε modus imperativus an indicativus : quo posteriore casu (verisimiliore) tempus praesens, propter universalitatem temporum quae respiciuntur postmodum ventura (οσάκι γάρ έάν) non perperam vertitur in Vulgata per tempus futurum : *annuntiabitis.* Quomodo etiam vertit Funk locum parallelum in *Constitutionibus Apostolorum* (8, 12, 37. F. D. 1, 509).

3. Ut verbis scholasticis utar, mors quidem in recto significatur, at in obliquo resurrectio et ascensio; quatenus ejus mors significatur qui sit vivus in coelis, unde veniet. Consignificatur igitur suo modo resurrectio et ascensio morti.
< Ergo tu audis quod quotiescumque offertur
< sacrificium, mors Domini, resurrectio Domini,
• elevatio Domini significetur. (Ps. Ambros., De *Sacramentis,* 5, 4, 25. P.L. 3, 472).

ut offeramus hostiam passionis coelestem.

Majoris etiam erunt sane pretii verba ista, si sint non Pauli, sed Christi, non expositionem apostolicam continentia, sed intimationem dominicam. Huic alteri hypothesi parum quidem favet appellatio illa *Domini,* magis resonans sermonem Pauli de Christo, quam Christi de seipso. Attamen quid impedit, quominus verterit in tertiam personam, loquens de Christo, Paulus idipsum quod Christus de seipso enuntiarit in prima persona, sive grammaticali, puta : « mortem meam annuntiabitis », sive aequivalente, puta : « mortem lilii hominis annuntiabitis »? Quae mutatio esset solum styli directi in indirectum, qualis saepe in sermone familiari occurrit, neque est huic loco incongrua, ubi Paulus non didactice aut catechetice procedit, quasi ad commendanda memoriae facta aut dicta coenae, sed adhibet paraenetice rem in coena gestam ad introducendam conclusionem moralem suam, quam inculcat versiculis 27-29.

Quod autem non absolute repugnat fecisse Paulum, id esse factum suadet externa auctoritas liturgiarum[1] vetustissimarum plerarumque[2],* ne dicam omnium : quarum in anaphoris, post prolata verba consecrationis subduntur, ut in persona Christi, verba quibus admonemur, quotiescumque coenaverimus, annuntiare mortem ejus, donec veniat *(Consi. Apost.,* 8, 12, 37. F.D. 1, 508»), VEL ANNUNTIARE MORTEM ET CONFITERI resurrectionem *(Lilurgia graeca Sancli Jacobi.* B. 52 Cf. *Lit. Syr. S. Jac.,* B. 87 ; Anaphoram graecam ex Crum Papyris editam in D. A. C., 2, 1892 ; Liturgias copticas *Sancli Cyrilli, Sancli Basilii, Sancli Gregorii.* R. 1, 47 ; 15 ; 31 ; Missam aegyptiacam sexti saeculi editam a Baumstark primum, et deinde vulgatam a Dom F. Cabrol, D. A. C., 1, 1097; veterem Liturgiam byzantinam *Sancli Basilii.* B. 328) ; vel annuntiare mortem, CONFITERI RESURRECTIONEM ET ASCENSIONEM *(Lilurgia graeca Sancli Marci*[6]. B. 133. Cf. Liturgias graecas alexandrinas *Sancli Basilii el Sancli Gregorii.* R. 1, 68 et 104-105) ; vel simpliciter facere resurrectionem *(Testamentum Domini Nostri Jesu Christi*[6], ed. Rahmani, p. 43). Quibus orientalibus testibus consonant, ex occidentalibus, *Ambrosiana missa canonica* Sacramentarii abiaschani[7] (apud Lejay, D. A. C., 1, 1411), missa ambrosiana *in coena Domini*[6] (apud Muratori, *De rebus liturgicis disserlalio,* c. 10.

1. Innixus quinque documentis liturgicis A. Resch *(Agrapha*[2], 1906, p. 86-87) monitum illud oAmino inter Domini agrapha recenset. Legesis in contrarium J. H. Ropes, D. B. Ext., art. *Agrapha,* p. 344 et 347.

2. Paucissimae excipiendae sunt, inter quas eminet *Anaphora Serapionis,* carens etiam omni anamnesi. Deest autem, non quidem anamnesis, sed dominicae illius intimationis expressioris mentio in *Conlilulionibus Ecclesiae Aethiopicae* (B. 190) et in *Constitutionibus Ecclesiae Aegyptiacae* (F. D., 2, 100), in *Canonum reliquiis (Didascaliae apostolorum fragmenta Veronensia latina,* etc., ed. Hauler, 1900, p. 107), et in *Canone Universali Aelhiopum* (R. I., 517). Quod autem a quibusdam hujusmodi liturgiis, etiam maximae auctoritatis, exsulet sive dominica intimatio mysteriorum commemorandorum, sive etiam ipsa anamnesis, nihil per hoc contrarialur dominico praecepto, si quod fuerit, commemorandae mortis, resurrectionis, ascensionis. Nam mysteriorum illorum profecto Dominus non jussit fleri commemorationem verbalem, sed realem pragmaticamve, ipsi ritui eucharistico inditam. Anamnesis autem nihil est nisi quaedam enuntiatio oralis islius activae recordationis.

3. 'Οσάκι γάρ έάν έσθίητε τον άρτον τούτον και πίνητε τό ποτήριον τούτο, τον θάνατον τον έμον καταγγέλλετε, άχρι αν έλθω.

4. 'Οσάκι γάρ αν έσθίητε τον άρτον τούτον και το ποτήριον τούτο πίνητε, τον θάνατον τού υιού τού ανθρώπου καταγγέλλετε, και τήν άνάστασιν αυτού ομολογείτε, ά/ρι ού έλθτ,.

5. 'Οσάκι γάρ έάν έσθίητε τον άρτον τούτον, πίνητε ο'ε και το ποτήριον τούτο, τον έμον θάνατον καταγγέλλετε και τήν έμήν άνάστασιν και άνάληψιν ομολογείτε ά/ρι ού έάν έλθω.

6. « Quotiescumque hoc facietis, resurrec-« tionem meam facietis. »

7. « Mandans quoque et dicens ad eos : Haec « quotiescumque feceritis, in meam commerno-« rationem facietis ; mortem meam praedica-« bitis, resurrectionem meam annuntiabitis, « adventum meum sperabilis, donec iterum « de coelis veniam ad vos. »

8. ‹ Haec quotiescumque feceritis, mortem « meam praedicabitis, resurrectionem meam « annuntiabitis, adventum meum sperabitis, « donec iterum de coelis veniam ad vos. »

P.L. 74, 944-945. Cf. textum missae ambrosianae pamelianura, apud Probst, *op. cit.*, p. 18), cl juxta rescriptionem Moelcaich, vix ut videtur saeculo nono posteriorem, hibernicum illud quod fertur *Slowe Missale'* (editum denuo a G. F. Warner, *The Slowe-Missal,* tom. 2, 1915, pag. 13). Quibus in documentis *a* Christo censemur admoneri ut praedicemus mortem vel passionem, annuntiemus resurrectionem, speremusque adventum de coelis. Nec deest cujusdam similis dominicae intimationis attestatio in liturgia illa, sane vetustissima, quam exponit tractatus, olim Ambrosio adscriptus, *De Sacramenlis* (1. 4, c. 6, n. 26. P.L. 16, 445) : « Quoliescum-» que hoc feceritis, toties commemora-« lionem mei facietis, donec iterum adveniam. » Nec solum istiusmodi verba apud Orientales et Occidentales in persona Christi proferuntur, sed praeterea in septimo libro *Conslilulionum aposlolicarum*[2] praedicatur signanter Dominus constituisse ut suae mortis ageretur commemoratio; et in missis ambrosianis supralaudatis, inter verba consecrationis et intimationem commemorationis faciendae exstant verba emphatica : « Mandans « quoque et dicens ad eos ... » Quibus attentis testimoniis tam gravibus tamque consonis, gignitur opinio : Christum in coena non solum dixisse : *Hoc facite in meam commemorationem (1 Cor.,* **II**34); vel *Hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem (I Cor.,* 11'') ; sed etiam indicasse quid commemoraretur, scilicet mors ; in quale tempus, scilicet adventu sui secundi ; qualis interim exsisteret ipse et tractaretur, scilicet coelestis. Cujus monitionis unam formam contractam, stylo indirecto attemperatam, nobis exhibet *Epistola ad Corinthios* 11''; alteram, magis explicitant, styli directi tenacem, nobis tradunt Liturgiae : inter quas originalem dominici sermonis tenorem propius, ut videtur, attingit. *Lilurgia graeca Sancti Jacobi* (« mortem filii hominis s) : adeo ut forte Dominus in haec vel similia verba proruperit : « Quotiescumque enim mandu-« bitis panem hunc et calicem bibetis, « mortem filii hominis annuntiabitis, do-« *nec* veniat de coelis. » Quod si constare posset, lux fieret quaedam et liturgica et theologica major. Ad rem enim liturgicam quod spectat, facilius intellegeretur cur omnes fere ad unam liturgiae semper habuerint, ut supra notatum est, anamnesim trium illorum mysteriorum Christi sacerdotalium : passionis, resurrectionis et ascensionis : scilicet quia professio erat anamnesis illa obedientiae ad mandatum Christi, et responsio ad ejus intimationem, quasi diceretur : Arnen, Domine, ea mente atque fide mysterium peragitur qua jussisti. Ad rem autem theologicam quod attinet, clarebit amplius, primo, quantum ex natura rei cohaereat sacrificio redemptionis resurrectio et ascensio, ut supra (Elucid. XII-XV) notatum est ; secundo, quam interna sit sacrificiis Ecclesiae consideratio et tractatio Christi, non solum mortui, sed etiam vivi ac gloriosi[3].

1. · Passionem meam praedicabitis, resurrec-« lionem meam adnuntiabitis, adventum meum • sperabitis, donec iterum veniam ad vos de • coelis. »

2. Αὐτοῦ Burmtxidvo'j τ,μῖ\ ΧΧτβγγέλλεν» ~.ν< χὐτου Οινιτον *(Const, aposl.,* 7,25,4. F.D. 1,412). Postea Liturgia chaldaica haec in offertorio exhibuit, atque etiam nunc exhibet : » Oblatus est « pro salute nostra et praecepit nobis ut sa-• critlcemus in memoriam passionis, mortis, « sepulturae ac resurrectionis ejus> (Le Brun, *Explication de la messe,* vol. 3, 1778, p. 482. Cf. Max. Saxon., *Missa Chaldaica,* p. 18). In anaphora autem quae a catholicis dicitur tertia, a schismaticis autem immerito dicitur Nestorii, haec obiter notantur ; « Vice hujus « [paschae legalis] introduxit suum pascha ante » mortem suam, cujus memoriam nunc facimus, ‹ SICUT ILLE NOBIS TRADIDIT, USQUE AD AD-« ventum ejus de coelo » (Max. Saxon., ibid., p. 32). Plura exempla possint addi ex aelhiopicis monumentis iiturgicis (Cf. A. B. Mercer, *The Ethiopie Liturgy,* Milwaukee 1915, p. 263-264) ; praesertim anaphora S. *Gregarii Armeni* : * And thou didst say to them : ‹ As often as ye eat this bread and drink this * CUP> ye do show forth my death, and believe « in my resurrection. »

3. Sicut etiam monemur in definitione quae omnium prima data est eucharistiae nostrae : « Eucharistia caro est Salvatoris nostri Jesu ‹ Chnsti, quae pro peccatis nostris passa est,

EPILOGUS.

De inconcessa apostolis potestate litandi per triduum mortis dominicae.

Non videntur caruisse ratione omni probabili veteres illi theologi et canonistae, qui putabant Christum in coena apostolis non demandasse munus, aut potestatem concessisse (per viam enim mandati conferebatur potestas), consecrandi eucharistiam nisi pro tempore ad resurrectionem consequente. Quos cum tacitis nominibus tantum commemoret **Gerson** *(Compendium theologiae, De septem sacramenlis, De Sacramento eucharistiae,* Opera, Parisiis, 1606, t. 2, coi. 82), velim videas recensitos potissimum apud **Lugonem** (Disp. 19, sect. 6, n. 88-90) : qui ipse in illorum sententiam propendet. Quorum doctorum palmare argumentum, desumptum ex **Joanne Teutonico** (Glossa in caput *Timorem,* de consecratione, dist. 2, verbo *Cujus. — Decretum Gratiani cum Glossis Dni Johannis Teutonici,* etc. Basileae, 1512, fol. 399), hoc est : nostra eucharistia essentialiter continet, ex ipsis verbis institutionis, connotationem resurrectionis Christi ut praeteritae . « Nemo, ‹ inquit ille Teutonicus, potuit ante rc- « surrectionem conficere verum corpus * Christi, nisi Christus. Sic ergo data « EST FORMA, UT POST RESURRECTIONEM » hoc fieret, per illud : *Hoc facile in • meam commemorationem.* Ideo enim non « cantatur missa in illo triduo. » Ner sane aliena est illa exegesis ab ea quam dabat **Cyrillus Alexandrinus** *(In Joan.,* l. 12. P.G. 74, 725) : « Quod enim « communio mysticae eulogiae confessio « quaedam sit resurrectionis Christi, facile u patebit cx iis quae ipse dixit cum « mysterii typum per seipsum perageret. « Nam, cum panem fregisset, ut scriptum « est, distribuit dicens : *Hoc est corpus* u *meum, quod pro vobis dalur in remis-* « *sionem peccatorum. Hoc facite in meam* « *commemorationem.* Sanctorum itaque « m'ysteriorum participatio, confessio « quaedam vera est atque commemoratio : a Dominum mortuum esse et revixisse a propter nos et pro nobis; praeterquam « quod propter illam [eamdem mortem « et resurrectionem] divina benedictione « replemur. » Quare etiam apud **Augustinum** *(Contra Faustum,* 20, 21, P.L. 42, 385) sacrificium dominicae camis et sanguinis, « quod in passione Christi per K ipsam veritatem reddebatur, post as- « censum Christi per sacramentum me- K moriae celebratur[1]. »

Scholasticis autem a Lugone allegatis juvat in primis addere **Petrum Pictaviensem**, qui in responsione ad quaestionem quid valeret, si in triduo mortis consecratio attentata esset, satis per verbum « dicunt » ostendit suo tempore fuisse vulgatam atque communem sententiam, quam et referi et amplectitur, validitati adversantem. Haec enim contra efficaciam formae movebatur objectio : si forma est efficax, eflicerc poterat consecrationem in triduo mortis ; at tunc consecraretur « cor- « pus innanimatum et si quis tunc su- « meret corpus Christi, sumeret inanima- « tum » : quod est inconveniens[2]. Soluiio autem sic habet. « Ad hoc dicunt quod « fully and wonderfully, the Mass means a very great deal more. Seldom, if ever, do we see it pointed out in treatises or books « of devotion that the Mass is offered up in memorial of the Resurrection and Ascension of our Lord, as well as of His Passion, though we know that the Church insists upon this in the Liturgy, and in more places than one. »

1. Locum integrum videsis recitatum infra (Elucid. XIX).

2. Utique nos prorsus negamus futuram fuisse inconvenientem manducationem inanimati corporis, aut minus utilem quam mandu-

i ea die non poterat consecrari panis in f corpus, nec istud potuit fieri ab apo- < stolis nisi post resurrectionem. Unde, t etiam Ecclesia instituit ea die missam « non celebrari... Inde etiam est quod < beatus Ambrosius instituit ne unquam α sexta feria missa celebraretur Medio- » lani... » *(Senlenfiarum,* lib. 5, cap. 12. P.L. 211, 1249)1.

Tempore fere Lugonis vir vix minoris in re eucharistica auctoritatis, **Zacharfas Pasqualigo** (f 1664) in suo < opere « praestantissimo » (**Hurter,** *Nomencla- tor De Sacrificio Novae Legis* (quaesi. 134, n. 19. Romae 1707, tom. 1, p. 137), pariter negarat apostolos, si consecrare attentarent in triduo mortis, effecturos fuisse quicquam. « Si quis Apostolorum in triduo mortis consecrasset, nihil effe- cisset»; atque id quidem praesertim, quia erat extinctus principalis sacerdos, cujus ipsi ministri erant ; unde non pote- rant nomine ipsius, et in ejus persona, offerre sacrificium, a Ratio sane non sper- nenda

Paulo post Lugonem vero, **Paulus Maria Quarti,** ignorans ceterum et Lugonem ct Pasqualigum, idem cum illis defendit efficacissime *(Commentaria in Ru- bricas Missalis, Appendix quaestionum de Sacrificio Missae9, q.* 1, punct. 7. Ed. Ve- net. 1717, p. 433).

Lugonianam postea sententiam am- plexus est defendendam, poliendam com- muniendamque per undeviginti foliorum paginas noster cardinalis Cienfuegos, in sua *Vila abscondila* (disp. 4, sect. 4, § 1, Romae 1728). « Non diffitebor attamen, inquit ille, sed libentissime fateor potius, me jamdiu valde propendere in senten- tiam negantem possibilitatem in Triduo illo jugis sacrificii,... secundum quod de « facto, in praesentique providentia, in- stitutum est... : quandoquidem opinio e haec nec destituta invenitur auctoritate « extrinseca4, magnaque ex eo capite pro- babilitate, ut apparebit statim, nec solida ratione » (num. 59, p. 306). Deinde (num. 79, p. 322) sic concludit : « Quae prius [sen- « tentia]non sine offensionis timore pede- « tentim vulgabatur trepida manu, pen- « nas deinceps acquirit, volitatque plausu « communi, ut dicere possis de illa :

Parva metu primo, mox sese attollit in [auras. »

cationem corporis vivi. Al aliter videtur sen- sisse Petrus Pictaviensis, ductus, ni fallor, eadem opinione falsa quam postea Joannes Teutonicus *(loc. cit.)* enuntiaturus erat his verbis (quae Thomas Manrriq, sacri et apostolici palatii magister, die 22 Aug. anni 1572, jussit ex omnibus codicibus *Decretorum* expungi, donec prodiret editio annotationibus opportunis aucta, cf. *Censura in glossas et ad- ditiones juris canonici...* Romae, 1572, p. 18) : « Si transsubstantiatio tunc fleret, tunc trans- * iret in corpus mortuum et inanimatum, • et sic inutiliter sumeretur. Quomodo enim « VIVIFICARET VEL VITAM CONFERRET ALIQUOD « corpus mortuum ? » Relicto, ut par est, isto errore (cf. infra, Elucid. XXII), retinemus tamen testimonium quod reddit Petrus Picta- viensis sententiae coaetaneorum suorum com- muni circa inconcessam apostolis potestatem per triduum dominicae mortis sacrificandi. Quae sententia non ab errore illo pendet, sed proprie n verbis institutionis.

I. Nescio annon possit etiam praeter Petrum Piclaviensem addi hoc loco Ermengaudus scribens contra AValdenses : <Cum dixit *quoties-* « *cumque feceritis, hoc facite* in meam *commemo-* « *rationem,* in his verbis indicatur, quod Christus • istud tantum et tam sanctissimum sacramen- « tum noluit ut ibi finem haberet, sed apostolis « suis, sicut cohaeredibus, et eorum successo- « ribus hoc sacramentum post suam passionem « et resurrectionem et ascensionem suam « in sempiternum facere praecepit in memoriam « suae passionis et in spe salutis aeternae > *(Opusculum contra haereticos,* c. 11. P.L. 204, 1251).

2. Quam fere eamdem enuntiarat Palla- vicini centesima decima tertia inter Theses CLxxviii, quas assumpsit defendendas in Colle- gio Romano, anno 1628 (quo tempore cathedram theologicam Lugo regebat) : « Probabile est « datam esse sacerdotibus potestatem conse- « crandi solum quando Christus vivit ; conse- « erant enim non ut successores, sed ut substi- « tuti ac mandatarii, per quos et per organa vel < instrumenta propria Christus loquatur tan- « quam principalis sacerdos » *(De universa theo- logia a marchione Sfortia Pallavicino post theolo- gicam lauream publice asserta in Collegio Romano Societatis Iesu Libri IX ad Urbanum VIII Pont. Max.,* Romae, 1628, p. 144).

3. « Insignia opera, quaeque magni fiunt (**Hurter,** Nom.1).

4. Quanquam praeter Teutonicum et Lugo- nem non memini citatum ab illo ullum exsupe- rioribus.

Quod nobis constat ex institutione Christi, idem, ni fallor, efficaciter persuadetur ipso scopo dominici instituti ac fine, qui hic erat : ut offerremus sacrificium, nedum infirmum aut irritum, sed ne incertum quidem de sua acceptatione, at firmum ac securum, ratum quippe a Deo âdscriptumque in supernis, veluti undequaque jam consummatum.

Quod autem praescribit **Suarez** (disp. 48, sect. 2, ɳ. 12) repugnare istam positionem « communi doctrinae probatae in ‹ concilio Tridentino, quod in hoc sacra- « mento non est vivum corpus Christi ex « vi verborum sed per concomitantiam 0 : id minus probatur ; nam non erit exinde magis corpus Christi ex vi verborum vivum, quam est ex vi verborum unitum hypostatice Verbo, quanquam non potest, ex sua institutione, nisi Verbo unitum consecrari. Sane non est commissa potestas consecrandi apostolis nisi subordinatis summo sacerdoti Christo ; nec ex tali institutione possent jam consecrare sublato sacerdotio Christi, quod ipsum rursus deficeret deficiente unione hypostatica. Non igitur possunt consecrare nisi stante unione hypostatica, nec proinde nisi corpus hypostatice unitum Verbo. Tamen non est ex vi verborum divinitas in sacramento : quia praesentia ejus non per se respondet significationi formali verborum, sed solu Mill odo praesentia corporis (quocirca legesis ipsum **Suarezium**, disp. 51, sect. 6, n. 4). Idem porro dixeris de statu vitali et glorioso corporis Christi.

Quod autem theologi communiter, ut sanctus **Thomas** (3. S. 76, 1, 1m, et 2, c. ; 3 S. 81, 4 ; *In Joan.,* 6, lect. 6), docent sacramentum si fuisset consecratum in triduo mortis, affuturum fuisse corpus Christi sine anima, etc., id rectissime dicunt, quatenus, forma significante tantummodo corpus, corpore autem tunc exsistente sine anima, nullo titulo jam afforet anima ; sed non determinant utrum, in oeconomia a Christo instituta, potuisset verificari hypothesis necne, ut sapienter notat **Lugo** *(loc. cit.)*[1].

A fortiori dicenda est defuisse apostolis potestas consecrandi eucharistiam durante passione, id est inter coenam Christi et mortem ; siquidem ex institutione maxime illis incumbebat commemorare mortem Christi : quam commemorare non poterant nisi factam. Praeterea qualem tunc hostiam offerrent ? Non immolatam, siquidem nondum mortuus supponeretur Christus ; nec offerrent Christum ad immolationem : siquidem hoc ad solum Christum summum sacerdotem et redemptorem pertinebat, qui solus se obtulit immolandum.

Ex eadem institutionis lege sequitur etiam, non esse Ecclesiae sacerdotibus competituram potestatem consecrandi post judicium ultimum : siquidem non est illis demandatum munus commemorandi Christi mysteria nisi usque ad adventum ejus alterum : *donec venial'*-.

1. Praeterea iidem doctores servare possunt suam conclusionem in alia hypothesi, quae verifIcari certissime poterat : nimirum si ex coena Christi superfuisset particula eucharistiae per triduum. Qua in suppositione non foret jam vivum, corpus Christi a Christo consecratum. Quod cum retineat nostra doctrina, patet ulterius, non ea importari conditionem vitalem corporis ex vi verborum.

2. Quod si post resurrectionem corporum poterit remanere character sacerdotalis, quin remaneat potestas expedita consecrandi eucharistiam, quidni potuerit in apostolis aliquanto praecedere illi expeditae potestati idem character ? De hac dilatione ad diem Pentecostes usque, ampliora infra (Elucid. XXVI) tradentur, praeter ea quae jam subindicata sunt supra in Elucidatione XII.

Elucidatio XVIII.

Minime per duo saecula Patres latuit in celebratione eucharistica corpus et sanguinem Christi Deo a nobis oiïerri.

CAPUT II.

DE SACRIFICIO CORPORIS ET SANGUINIS CHRISTI ECCLESIASTICO APUD PRIMOS PATRES.

Inesse eucharistiae rationem sacrificii, per quod corpus et sanguis Christi a nobis ritu quodam sensibili Deo offeratur, ita apud Paires, non solum posterioris tantum, sed etiam apostolicae et subapostolicae aetatis certo constat, ut vix intellegatur quomodo nuper theologo inter catholicos nutrito potuerit in mentem incidere contraria sententia : nullam ante Irenaeum notam fuisse Ecclesiae oblationem nisi precum vel orationum ipsarum, per quas panis et vinum consecraretur in corpus et sanguinem Christi, nobis fruendum, sed minime Deo offerendum (Wieland, *Mensa and Confessio,* p. 25-52).* Quod si deinceps Irenaeo (Wieland, *op. cit.,* 52-55) atque etiam Origeni (Wieland, *op. cit.,* et *Der uorirenaische Opferbegriff,* p. 150-151) visum sit aliquid a nobis offerri praeter eucharisticas preces, illud non fuisse nisi ipsas substantias naturales panis et vini, primitias frugum terrae, pro quibus vicissim daretur nobis a Deo corpus et sanguis Christi. Cypriani demum temporibus fuisse reservatum, ut oblatio fieri censeretur ipsius dominici corporis et sanguinis[1].

Tria capita argumentorum invocat noster neotericus.

Primo : ex Patribus Cypriano anterioribus nullus dominici corporis aut sanguinis oblationem memoravit.

Secundo : illi omnes negaverunt Deo placere aut offerendum esse sacrificium ullum praeter labiorum aut cordis.

Tertio : ex iisdem nullus, praeter Origenem, cui tamen favet implicite Irenaeus (Wieland, *Mensa und Confessio, p.* 112), agnovit ullum altare praeter Christum crucifixum. Ergo exceptis duobus illis Patribus, nemo sacrificalem ullam agnovit externi doni oblationem[3].

Tertium jam argumentum in antecessum est a nobis explosum : siquidem constat hostiam ipsam passionis esse altare proprium nostri sacrificii eucharistici : nec proinde ex defectu (si qui fuerit unquam) altaris materialis infici posse sacrificium nostrum. Nemini sane dubium est quin sacrificio necessarium sit altare; nec interret excerpere. Idem censeas dictum de H. Lamiroy, *De essentia SS. Missae sacrificii,* Lovan. 1919, p. 235-315.

1. De protestantibus qui ante Wieland idem senserunt, vide Kattenbusch, *Realencyklopddie/. p. T. u. K.,* art. *Messe,* p. 676-677. Ipsius autem Wieland libellum non parum laudat Harnack, *Dogtnengeschichle**,* 1, 233.

2. Me poenitet quod non innotuit mihi opusculum c). Johannis Brinktrine, *Der Mess·op/erbegrifi in den erslen zwei Jahrhunderlen,* Frib. 1918, priusquam haec Elucidatio jam cusa esset. Multa enim ex optimo libello juva-

3. Assentit huic argumento Harnack, *op. cil.,* 1, 459 : » Aus der Untersuchung von « Wieland, *Mensa und Confessio.* 1906, geht « hervor dass es bis gegen Ende des 2 Jahr- « hunderts in der Kirche schwerlich einen « Priester gegeben hat, weil es noch keinen * Altar gab. »

ea dubitare possumus catholici, quin temporibus diam nostris absque ulla materiali altaris ministerialis fabrica valide tamen possit celebrari sacrificium eucharisficum. Sed ne tunc quidem deest altare ; immo adest corpus Christi, altare venim| veri sacrificii, a sacerdote vero oblati et frequentati ab Ecclesia.

Nocet secundo argumento, quod nimis probat : quia, ut videbimus, si valeret, etiam probaret, neque Irenaeo neque Origeni, aut Patribus etiam multis posterioribus probata esse sacrificia rerum ullarum externarum ; cum tamen, falente Wieland, aliquid externi obtulerint Irenaeus et Origenes, et ipsum corpus atque sanguinem Christi Patres plerique Cypriano posteriores.

Primum argumentum falsae innititur exegesi, quae est nunc redarguenda.

Major equidem fiet controversiae lux, si primo ostendatur vana esse assertio restringens Irenaei et Origenis oblationes ad mera elementa naturalia panis et vini, excluso Christi corpore et sanguine ; secundo, si apud ceteros Patres Cypriano anteriores ostendatur eucharistica oblatio non fuisse merarum precum, sed per preces ipsas fuisse alicujus sacrae rei, corporis scilicet et sanguinis Christi.

§ 1. De Irenaeo et Origene.

Sectio I. — De Irenaeo.

Irenaeus in libro 4 *Adi). Haeres.* tribus potissimum locis loquitur de sacrificio eucharistico (17,5 ; 18,1 ; 18, 4).

Primo quidem (17, 5. P.G. 7, 1023) haec habet : « Suis discipulis dans consi-‹ lium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed ut ipsi « nec infructuosi nec ingrati sint, eum qui « ex creatura panis est, accepit, et gratias « egit, dicens : Hoc est meum corpus. Et « calicem similiter, qui est ex ea creatura, ‹ quae esi secundum nos, suum sanguinem « confessus est, et novi testamenti novam * docuit oblationem ; quam Ecclesia ab « apostolis accipiens, in universo mundo « offert Deo, ei qui alimenta nobis praestat, primitias suorum munerum innovo « testamento. »

Secundo (18, 1. P.G. 7, 1024) : ‹ Igitur ‹ Ecclesiae oblatio, quam Dominus docuit « offerri in universo mundo, purum sacrificium reputatum est apud Deum, et « acceptum est ei... Offerre igitur oportet « Deo primitias ejus creaturae. »

Tertio (18, 4. P.G. 7, 1026-1027) : «Oportet enim nos oblationem Deo facere et « in omnibus gratos inveniri fabricatori « Deo, in sententia pura et fide sine hypocrisi, in spe firma, in dilectione ferventi, ‹ primitias earum, quae sunt ejus, creaturarum offerentes. Et hanc oblationem ‹ Ecclesia sola puram offert fabricatori, ‹ offerens ei cum gratiarum actione ex « creatura ejus. »

Tribus illis locis docemur panem et vinum ingredi sacrificium nostrum ut primitias creationis. Sed utrum ita inducantur, ut excludatur Christi corpus aut sanguis, in cujus proprietatem dicuntur ipsa elementa panis et vini (4, 17, 5; 4, 18, 5; 4, 33, 2 ; 5, 2, 2-3 ; coi. 1023, 1028-1029, 1073, 1125-1129) per Dei invocationem mutari, non sane exhinc constat. Ut enim superius (Elucid. IX) dictum est, pertinet ad eucharisticum sacrificium et apparens oblatio panis et vini, et realis oblatio corporis et sanguinis Christi ; aliter tamen et aliter, siquidem partes habet una signi', altera rei. Ad modum enim sacrificii panis

1. Scribit **Wieland** : « Si apud Irenaeum t Christus eucharisticus esset sacrificium, non « altari assimilandus esset, sed statim nomine ‹ sacrificii donandus » *(Der oorirendische Opferbegriff,* p. 52). Quantum a vero aberret, abunde patet ex tam multis supracitatis (Elucid. XIII et XVII) locutionibus scriptorum ecclesiasticorum utramque in coena vel missa Christo adscribentium conditionem et altaris et victimae. Clarebit tamen amplius et postea, cum ad elucidandam missae rationem appellabitur oratio canonis : *Supplices le* (Elucid. XXI).

2. De Irenaeo vide **Wieland,** *Mensa* und *Confessio,* p. 52-53 ; *Der uorirenâische Opferbegriff,* p. 145-149 et p. xxn.

3. Videri torsan potuerit contrarius J. **Kramp** S. J., cujus elegans libellus, Die *Opferanschauungen der rômischen Messlilurgie*

et vini offertur corpus et sanguis Christi ; nec sine respectu ad ipsas vini et panis substantias, Christo ratio rei a nobis oblatae competit, qui catenus demum a nobis offertur, quatenus terminat factam a nobis transsubstantiationem. Unde fit ut sacrificium, ratione ejus quod apparet, possit dici panis et vini ; ratione autem ejus quod latet, dicendum sit corporis et sanguinis Christi. Non igitur, ut existimasse videtur Wieland, consideratio symbolica istius sacrificii statim effugat realem ipsius vim, proprietatem ac dignitatem[1].

Dupliciter vero in hac causa potest accipi panis et vinum. Primo quidem panis et vini, vel calicis aut temperamenti aut fructus vitis nomine, venire potest communis panis atque commune vinum, retinens scilicet propriae essentiae veritatem omnem. Secundo potest de pane et vino fieri sermo ratione elementi illius terreni visibilisque quod, peracta consecratione, remanet admixtum elemento coelesti atque invisibili, corpori scilicet et sanguini Christi, secundum quod ipse scribit Irenaeus : « Panis percipiens invocationem Dei jam « noncommunis panis est, sed eucharistia, ‹ ex duabus rebus constans, terrena et • coelesti' » *(Adu. Plaeres., 4,* 18, 5. P.G. 7,1028-1029).

Quod si secundum priorem acceptionem Irenaeus nominavit panem et calicem, dum ulmmque offerri praetendit, non aliud agit quam nos agimus. Romana enim Ecclesia, in hodierna etiam sua liturgia, proposita dona populi, mutanda in corpus et sanguinem Christi, non dubitat nuncupare sacrificia (ut in Secreta dominicae septimae post Pentecosten et festi SSml Nominis Jesu,) vel hostias (ut in Secreta feriae 3se post dominicam Passionis et festi SSmae Trinitatis atque Sanctorum Petri et Pauli) vel libamina (ut in festo B. M. V. de Monte Carmelo), vel munera Deo dicanda (ut in Secreta feriae 5ae post dominicam Passionis) vel sacranda (ut in Secreta Vigiliae sancti Andreae). Item Ecclesiae orientales omnes in suis epiclesibus propositum ipsum panem et vinum (pro ipso tempore priore ad enuntiatam transsubstantiationem) in loco habuerunt (v. g. *Conslilul. Aposlol.,* 8, 12, 38-39. F.D. 1, 510; *Graeca lilurgia S. Jacobi,* B. 53; *Graeca lilurgia S. Marci,* B. 133) atque hodiedum habent (v. g. *Lilurgia S. Chrysoslomi,* B. 386 ; *Lilurgia S. Basilii,* B. 405) sive sacrificii, sive hostiae Deo oblatae, aut si quid ejusmodi. Nec tamen dubitari potest quin illas liturgias fiequentans Ecclesia et sciverit et sciat, quod neminem ex catholicis latet : oblationem nostram esse ipsius corporis et sanguinis Christi. Scilicet specietenus Ecclesia sacrificat in pane et vino, et novit iis quae apparent accommodare sermonem, sicut novit iis quae latent aptare fidem (cf. supra, Elucid. IX).

Sin autem secundum alteram acceptionem, quae est consequens consecrationi, Irenaeus inducit panem et vinum, vix tunc *a priori* credi potest voluisse simulacra rerum terrenarum, prae contenta veritate coelestium, Deo adscribere munera, vel praedicare profectam ab Ecclesia hostiam puram ; sed censendus est nominasse panem et calicem, sicut dicimus panem eucharisticum vel calicem benedictum.

Cui interpretationi primo quidem non obstat, immo favet, quod rem oblatam vocat « primitias creaturae » : siquidem ut ne ipsum quidem Wieland fugit *(Mensa und Confessio,* p. 52-53 ; *Der uorirenâische Opferbegriff,* p. 146-147) proprie corpori et sanguini Christi competit esse primitias creaturae (cf. supra, commentarios Patrum in *Leuil.,* 2310-1)* 8.

(Ratisb. 1920), dum haec edimus, prodiit. Sed nescio annon specietenus potius quam re dissentiat.

1. *Der uorirenâische Opferbegriff.,* p. xxn et 149.

2. Vide infra.

3. Exemplum longe recentius hujus styli habes in viro sane dogmatis catholici circa oblationem corporis et sanguinis Christi minime ignaro, compilatorem dico *Commentarii* sub nomine S. Sophronii vulgati : ubi ex substantiis panis et vini nobis ostenditur Christus oriens victima piacularis « quasi primitiae et « sacrificium electum ex omnibus fructibus ». « Sicut enim, inquit, immaterialis Deus carnem • e virgine suscepit, et in una hypostasi per-

Favent *secundo* prima primi loci verba, quibus dicitur Christus eo nos docuisse ritum sacrificandi, quod panem accipiens gratias egit dicens : *Hoc esi corpus meum, et* calicem similiter suum sanguinem confessus est. Consecratione igitur nos edocuit sacrificare. Si quid autem consecratione in sacrificium offeriur, illud esse debet, quod invenitur, facta consecratione, Deo sacrum : sacrificare enim est *facere sacrum.* In termino autem consecrationis habetur, juxta Irenaeum, * eucharistia... quod est corpus « et sanguis Christi » (5, 2, 3. coi. 1127). Ergo ipsum suum corpus et sanguinem Christus obtulit in eucharistia, et nos offerimus1.

Favent *lerlio* verba quae sequuntur tertium a nobis adductum locum : « Alterum « praeter fabricatorem dicentes Patrem, « ea quae secundum nos creata sunt, offe- « rentes ei, cupidum alieni ostendunt eum « et aliena concupiscentem. Qui vero ex « defectione et ignorantia et passione di- « eunt facta ea qua sunt secundum nos, « ignorantiae, passionis, et defectionis fruc- « tus offerentes peccant in Patrem suum, « contumeliam facientes magis ei quam « gratias agentes. Quomodo autem consta- « bit eis eum panem in quo gratiae actae « sunt, corpus esse Domini sui et calicem ‹ sanguinis ejus, si non ipsum Fabricatoris « mundi Filium dicunt, id est Verbum ejus, « per quod lignum fructificat, et de- « fluunt fontes, et terra dat primum qui- * dem fenum, post deinde spicam, deinde ‹ plenum triticum in spica ? Quomodo « autem rursus dicunt carnem in corruptionem devenire, et non percipere vitam, e quae corpore Domini et sanguine alitur? « Ergo aut sententiam mutent, aut absti- « neant offerendo quae praedicta sunt. « Nostra autem consonans est sententia « eucharistiae [nostrae,] et [nostra] cucha- « ristia rursus confirmat sententiam nos- « tram. Offerimus enim ei quae sunt k ejus, congruenter communicationem « et unitatem praedicantes [confitenlesque « resurrectionem] carnis et spiritus. Quem- α admodum enim qui est a terra panis, « percipiens invocationem Dei, jam non « communis panis est, sed eucharistia, ex « duabus rebus constans, terrena et coe- ‹ lesti : sic et corpora nostra percipientia « eucharistiam jam non sunt corruptibilia, « spem resurrectionis habentia » (4, 18, 4-5, coi. 1027-1029).

Quo loco incohaerentiam haereticorum exagitat Irenaeus ; qui cum negent esse creatum a Patre Domini Jesu Christi panem aut vinum aut aquam, statuant autem istiusmodi substantias esse aut alienas prorsus a Dei creatione aut certe in Dei creatione deturpatas, nihilominus interea confitentur offerri Deo corpus et sanguinem dominicum in ratione panis et calicis consecrati : quo in calice vel pane eucharistico attenditur complexus binarum rerum, quarum una est terrena, sensibilis, conditionibus materiae subjecta (scilicet elementum illud quod sibi vindicat proprietates panis et vini), et altera est invisibilis, coelestis, spirituali conditione donata (scilicet corpus ac sanguis Christi)2. Unde fit ut ratione

« tectus Deus erat et perfectus homo, nobis in « omnibus similis absque peccato, ita et novum • corpus ex cujusdam utero et sanguine et carne « virginei corporis, id est ex integro pane, dia- « conus et sacerdos dissecant quodam ferro « quam lanceam vocant, ut superius est dictum. « Et sic modo peculiariter hypostatico ex medio » illius [uteri] consecrant. Igitur [primo appa- « ret] panis protheseos, deinde apparet expiator « suscepisse massam totius humanae naturae « et delatus esse Deo et Patri quasi primitiae • et sacrificium electum ex omnibus fructibus » *(Commentarius lilurgicus,* n. 10. P.G. 87'«, 3989).

1. Mirum quomodo probare satagat Wieland apud Irenaeum non vere offerri corpus Christi, sed solum constitui praesens : ex hoc scilicet capite, quod : ita offerri dicitur ab Irenaeo ut intellegatur offerri per consecrationem : porro in consecratione ne uno verbo quidem enuntiatur fieri donatio 1 *(Der vorirenaische OpferbegriH,* p. 148-149). Verba sunt viri parum intelligentis oblationem sacrificalem non fieri per sui enuntiationem formalem, sed per aliquam actionem. Christus porro per verba consecrationis se obtulit Deo immolandum, dum se sub speciebus panis et vini sacramentaliter cruentans, constituit ac exhibuit cruentandum realiter Dei placandi gratia. Haec erat ipsius actio sacrifica, effecta per sermonem, corporis ac sanguinis immolatitii demonstrativum.

2. Parum nobis probatur interpretatio illa

prioris elementi offerant eucharistiam aut a Deo alienam, aut certe Deo indignam. Cui incohaerentiae opponit Irenaeus harmoniam (ψαελώ;) cl consonantiam (σύ|χ-;ωζχ)inter id quod offerimus et doctrinam quam catholici profitemur sive circa unitatem compositi humani ex re spirituali et re materiali, sive circa superventuram corruptibilitati nostrae incorruptibilitatem, sive potissimum circa originem totius creationis et spiritualis et materialis ex uno eodcmque Deo. Congruentiam autem ostia nostri sacrificii dicitur intellegibilis elc. Sit in praesente unum styli illius exemplum ex **Didymo** (?) *In Act.* 225. P.G. 39, 1660 : « Caro resuscitata post resurrectionem spirituale est et incorruptibile corpus. »

Primus, et quidem inter Graecos solus, quem norim, corpus Christi in eucharistia aliqualiter vocavit terrenum **Macarius Magnes** (iv s.) *(Macarii Magnetis quae supersunt ex inedito codice edidit C. Blondel.* Paris, 1876, c. 23, p. 106). Qui notat *primo* : utrumque et corpus humanum et panem vel vinum esse ex terra ; ita ut hac de causa, et humanum corpus possit dici terra, et panis atque vinum possit dici caro et sanguis terrae : sicque fieri, ut panis et vinum non incongrue nuncupetur caro et sanguis corporis humani (siquidem idem est terra et corpus humanum) ; *secundo* terram, ulpote Christi creaturam, esse Christi propriam ; ideoque potuisse Christum dicere, non solum *hoc est corpus* humanum et *hic est sanguis* humanus, sed haec est caro *mea,* et hic est *sanguis meus* ; siquidem est caro et sanguis ejusmodi corporis quod sit Christi proprium, scilicet terrae. Quali sermone nullum alium potuisse uti vere aut apte, cujus non foret terra propria. Quibus duobus principiis statutis, sic inducit Christum nos alloquentem. « Terra est mea creatura ; ex terra exsis-
« tunt pariter et corpus et haec mea massa
« [panis]. Panem igitur el calicem [cruce] sig-
« nans do ex consertione [συμπλοκή = A] qua
« consertus sum [συνεπλάκη Sanctus [ὁ "Αγχο ,
« i. e. Deus] cum terreno [γήι decernens ea
« esse corpus meum el sanguinem, s Deinde vero notat, si ab altero quopiam praeter Creatorem prolata essent verba coenae, fore ea reprehendenda duplici ex capite : primo, ut mendosa ac ambitiosa ; quippe quia solius est Creatoris panem, propter terrae dominium, vocare corpus *suum* ; secundo, quia cibus ac potus tunc non foret vivificus, «siquidem non haberet in conser-
« tione [συμπλοκή = B] vivens Verbum, ac pro-
« inde, cum non esset renuntiata [χρημκτίσχν]
« corpus Dei res terrena [γήινον], non in vitam
« aeternam duceret edentes. »

Bis igitur memoratur συμπλοκή. In primo casu (=A), propter illa quae praecesserunt de corpore Christi ex lerra tracto, probabilior videtur interpretatio qua συμπλοκή referatur ad incarnationem, intellegaturque conserlio hypostatica Verbi cum corpore cui se tunc conseruit (συνεπλάκη) terreno, id est ex lerra orto. Minus vero probabiliter (quanquam nec irrationabiliter) intellegi poterii vox de consertione eucharistica inter *Sanctum* (id est Verbum) et *rem terrenam,* quae qualiter jam sit occipienda, ex altero simul loco clarebit. Altero scilicet loco (=B)

wborum Irenaei quao, post **D. Massue**t. ialagenlem calvlnianorum dogma de praesen lia mere virluali evertere *(In Irenaei libros dissertatio3,* n. 84. P. G. 7, 334), nuper aliis arrisit catholicis (**P. Balitto**l, *Et. d'Hist, fide Thiol. Posit., 2e* série3, 153-154 ; **Jansen,** art. *Eucharistiques* [Acci*denis]* in D. T. C., col. 1371 ; deindeque rursus **P. Batiffol,** *Eucharistie5,* 177-178) : per rem terrenam intellegendum esse corpus ipsum et sanguinem Christi, divinitatem autem per rem coelestem. Etenim :

1° Tam coeleste est Irenaeo corpus Christi quam altare in quod per consecrationem defertur nostra oblatio.

2° Omnino exigit controversia cum gnosticis ut pro re terrena stet aliquid panei et vinei. Nam nihil terreni isti agnoscebant in corpore quod Christus assumpsit, sed naturam omnis materialitatis expertem (cf. *Adv. Haer.,* 1, 5, 5,et 1,7,2). Volens igitur illorum incohaerentiam arguere Irenaeus (id est, argumentari ad hominem), non debebat sub nomine rei terrenae intellegere corpus Christi ; etenim obvia foret responsio haereticorum : se in nullum incohaerentiae vilium incidere, cum offerentes corpus Christi, nequaquam offerrent Patri coelesti aliquid ab ejus creatione alienum, vel in ejus creatione deturpatum, sed rem prorsus materiae expertem. Praecludebatur autem omne istiusmodi effugium quantum ad elementum paneum et vineum, id est sensibile, annexum in eucharistia ipsi rei coelesti, scilicet corpori et sanguini Christi. Nec merito adversarii nostri advocant alium locum Irenaei : « Quid est ergo terrenum ? Plasma. Quid autem coeleste? Spiritus » *(Adv. Haer.,* 5,9, 3, coi. 1145). Nam isto loco, *primo* non agitur de Christo, sed de reliquis hominibus ex conversatione terrena, quae est secundum plasma camis, perductis in conversationem coelestem, quae est secundum Spiritum Dei ; *secundo,* de iisdem interea ut viatoribus, necdum comprehensoribus. Libere igitur potest illo loco per *terrenum* intellegere corpus Irenaeus : quod omnino facere non posset, si contra gnosticos argumentum desumeret ex corpore Christi ; nec secundum consuetudinem illius temporis ullatenus, si ageret de corpore clarificato (vel eucharistico), ut statim constabit.

3° Nulli veterum Patrum unquam in mentem occurrit *terrenum* nuncupare corpus Christi eucharisticum aut clari ficatum, sed semper spirituale, intellegibile, coeleste, ad mentem Pauli *(I Cor.,* 1544>, ut ex sexcentis locis Clementis, Hieronymi, Ambrosii, Augustini, etc., etc., infra citandis abunde clarebit, praeter infinitos locos ubi a Graecis potissimum hos-

tendit ex eo quod eucharistia importat duo elementa, unum terrenum, alterum coeleste. Qua ex argumentatione Irenaei velim concludas : « id quod offerimus » esse ipsam eucharistiam, « quod est cor- « pus et sanguis Christi ».

Favet *quarto*^ quod offerri vult Irenaeus ad altare coeleste : « illuc enim, inquit, « preces nostrae et oblationes diriguntur » (4, 18, 6, coi. 1029). Porro ut superius est praemissum, in coelesti illo altari, quod est corpus Christi, non potest offerri nisi ipsum corpus Christil.

Nec mirum quod, quamvis norit Irenaeus primas in nostro sacrificio competere corpori et sanguini Christi partes, tamen potius in medium adducat sensibile elementum : quippe ex cujus proprietate necesse esset ducere argumentum contra gnosticos negantes a Patre coelesti factum mundum corporeum, quem volebant ortum sive ex altero demiurgo sive ex aliqua certe corruptione operum Dei.

Juvat interim apud Irenaeum juxteposita invenire asserta haec duo : primum, exosa esse Deo sacrificia, cui nil placet nisi fides, obedientia, justitia ; alterum : Ecclesiae tamen oblationem esse acceptam, ut a puris profectam, nec oblatam Deo ut indigenti nostris bonis, sed utique ab indigentibus laude Dei (*Adn. Haer.*, 4, 17 et 18).

Sectio II. — De Origene.

Putanti Celso, deberi daemonibus gratiarum actiones oblationemque primitiarum atque precum, propterea quod terre- 1

certe agitur de consertione eucharistica Verbi cum re illa terrena (id est panea et vinea), quae, propter rationem praemissam, audit (seu renuntiata est) corpus Dei. Adeo ut neutro loco (neque A neque B) ipsum verum corpus Christi, quale a nobis creditur in eucharistia praesens, vocetur terrenum ; sed, priore loco, corpus forte Christi, sed pro quanto assumptum olim in incarnatione ; et altero loco, panis aut vinum, expers mutationis, nec nisi per sermonis figuram habens nomen corporis et sanguinis : cujus et personam, ut ita dicam, gerit, et virtutem exserit (non tamen sine quodam illapsu Verbi). Quae doctrina quantum a dogmate catholico aberret, nemo non videt : cum 1° ab eucharistia arceat omne proprium ac verum corpus Domini, natum de Maria Virgine, nec retineat nisi corpus per denominationem quamdam extrinsecam (eamque frivolam) verum ; 2° non adstruat nisi quamdam Verbi unionem cum pane et vino ; a quorum utroque jam tanto liberius ac facilius Magnes removet omnem rationem typi (οὐ γάο τύπο σώματο οὐδϊ τύτζο αἵματο , ὠ τ·.νε ἐροαψψδησαν, ζετ.ωρωμένο·. τδν νοὺν, ἀλλα κατά ἀλήΟειαν σώμα ζχ\ αἵμα Χριστού, ἐζειοή το σώμα ἀπδ γη , ἀζο γη δ'δ ἀρτο ομοίω ζα·. δ οἶνο) quanto insulsius affixit quamdam (ut ipse putat) rationem veri corporis et sanguinis : quasi ipse panis (etiam illapso Verbo) posset vocari proprie et vere corpus humanum propter communitatem originis ex terra ; ac rursus corpus Christi, propter Christi dominium in terram ' Porro nihil aliud adserit ille, et sic depeUit a manducatione corporis Christi speciem capharnaiticam. Cujus igitur viri, utique antiqui (perhibet enim se scribere tribus saeculis post tempora Christi et Pauli), sed aliunde nobis ignoti, sicut sermo non pertinet ad quaestionem praesentem, sic, etiamsi pertineret, merito negligi posset. ₱· Quanquam benignius, fateor, judicium tulit Revmu3 L. Duchesne (De *Macorio Magnete,* Lutetiae Paris. 1876, p. 31 sq.), sed deceptus (vereor) locutione de immortalitatis alimonia, alteraque inferius (Elucid. XXXVIII) expendenda, nec interim suae interpretationis probationem subministrans.

In Occidente vero nunquam memini me audisse terrenam aut materialem Christi carnem nisi primum apud Gulielmum a Sancio Theodorico (*De Sacram, altar.,* c. 9. P.L. 180,356).

Quae omnia dicta sint ad abundantiam. Nam, quod attinet ad praesentem nostram contra Wieland disputationem, parvi refert utro modo interpreteris Irenaeum. Sed aliter res habebit, cum ventum erit ad elucidandam efficaciam sacramentalem corporis ac sanguinis dominici (cf. infra, Elucid. XXII et XXXV1I1).

1. Revera adeo constat doceri ab Irenaeo oblationem corporis et sanguinis Christi, ut qui scripserit in primo suo opere Wieland : « Isti pure spirituali doctrinae [praecedentium Patrum] de « sacrificiis Christianis, ampliationem aliquam « addit Irenaeus, dum tanquam illius expressio- « nem concretam facit offerri Creatori elementa « PANIS ET VINI EUCHARISTIAE DESTINATA, quail « primitias universae creaturae redemptae » (*Mensa und Confessio,* p. 52), idem postea in tertio suo opere cogatur fateri : « Corpus etsan- « guinem Christi, et quidem quatenus sunt primitiae creaturae, ad quam nos pertinemus, « nominari ab Irenaeo dona ex nostra parte Deo « oblata, nulla indiget probatione ■ (*Der uorirenaische Opferbegriff,* p. 146). At falsa ductus sua sententia, deesse consecrationi vim oblativam, sic in recapitulatione suae doctrinae ambo asserta componit : « Noluit Irenaeus * spectare consecrationem ut oblationem cor- « ports et sanguinis Christi, quasi donorum « Deo redditorum, nisi symbolice « (Ibid., p. xii). Hoc est, apud Irenaeum non offerun-

nisrebus praesint, respondet Origenes : « Celsus quidem, nt Deum ignorans, sa- ‹ orificia in gratiarum actionem daemoni- ‹ bus reddat. Nos vero universitatis condi- t tori gratias agentes, etiam panes, cum « gratiarum actione et precatione quae fit • propter data, oblatos (τού αετ" εύχα- ‹ ϊ'.ττία χαί ευχή τή έιτί τοϊ οοθείσ'. προσα- ‹ γένου άρτου .=A) edimus, factos prop- •ter precationem (δΛ την ευχήν.=B) cor- « pus quoddam sanctum atque sanctificans « eos qui eo cum sano proposito utuntur » (*Conlra Celsum,* 8, 33. P.G. 11, 1565). In hac sententia voluit primum noster neotericus, post Renz (op. *cil.,* t. 1, p. 206), .-eparatas esse inter se ab Origene consecrationem et oblationem[1] : quae separatio probatur apud Renz ex eo quod oblativa precatio (=A) assignatur continens gratiarum actionem, quam non continere perhibetur precatio consecratoria (=B). At profecto aliud est non affirmari aliquid, aliud negari : nec proinde, etiamsi nusquam affirmaret, ideo tamen negaret Origenes prece consecratoria contineri actionem gratiarum. Quinimmo, cum in postenore membro precationem consecratoriam vocat τήν ευχήν, videtur per articulum τήν designare eamdem precationem quam in priore membro induxerat oblativam. Quare mutans non immerito suam sententiam, Wieland in tertio suo opere scribit, hoc loco agnoscendam esse oblationem fieri per consecrationem (*Der vorirenaische Opferbeqrijf,* p. 150-151).

Sed jam inducit alterum locum Origenis ex quo sibi videtur probare, in contrariam etiam partem descendisse aliquando Origenem. Scribit scilicet Origenes super illud *Luc.,* 1914 : *Tollile mnam, el date ei qui habet decem mnas* : *a* Atque in hunc modum quae ‹ dederimus Deo, nobis ea ipsa restituet « cum his quae ante non habueramus. « Exigit et postulat a nobis Deus, ut habeat *a* occasionem donandi, ut ipsi tribuat qui « erogavit. Ipsius enim gratia duplicata « est mna, ct dignis quibusque plus datum *a* quam sperabant. Quapropter surgentes « oremus Deum, ut digni simus offerre ei « munera quae nobis restituat, et pro « terrenis coelestia largiatur, in Christo « Jesu, cui est gloria et imperium in saecula α saeculorum. Amen ñ *(In Luc.,* hom. 39. P.G. 13, 1900-1902). Sed commendans liberalitatem erga Deum Origenes quid impedit quominus agat de muneribus offerendis non a sacerdote consecrante, sed a populo mandante sacerdoti sacrificium ? Quae enim pars illorum defertur Deo consecrata in corpus et sanguinem Christi, etiam fidelibus redditur : adeo ut pro terrenis recipiant coelestia. Quae interpretatio si est huic loco valde congrua, sane tenenda est, ne gratuito ponatur secum pugnare Origenes, prorsus alibi corpus et sanguinem Christi exhibens tanquam dona nostra Deo reddita, ut jam tripliciter constabit.

Primo enim, in opere *Conlra Celsum* (8, 57. P.G. 11, 1601-1604) negans daemonibus, a quibus nonnisi malum nobis obvenit, deberi sacrificia in gratiarum actionem, grati animi erga benefactorem nostrum Deum dicit nos habere symbola, panem qui dicitur eucharistia ; ab angelis vero non desiderari ex manibus nostris sacrificia, quippe qui honorem Deo uni debitum non ambiant. « Vult Celsus grato animo nos « esse erga daemones, putans illis deberi « a nobis sacrificia in gratiarum actionem « (οϊόυενο ήυά οβείλειν αύτοϊ χαρ'.στήρ'.α). « At nos quibus perspectum est quid virtus « grati animi sit, negamus nos ingrato ani- « mo esse, cum nec sacrificamus, nec cul- « tum deferimus iis qui nobis adversan- « tur, nedum beneficia conferant; sed erga « Deum ingrati esse veremur, quippe cujus *a* beneficiis cumulati sumus, cujus opus « sumus, qui nobis providet quacumque

tur proprie corpus et sanguis Christi, sed offerantur communis panis et vini elementa, quae dum Deo redduntur, exhibemus nosmetipsos quasi offerentes corpus et sanguinem Christi. Aliis verbis, habetur sacrificium quoddam panis et mi, non apparens tantum, sed verum ; et sacrificium corporis et sanguinis Christi, non verum, sed apparens duntaxat. Quo vix violentius potuit torqueri sensus Irenaei atque inverti.

1. « Districte [Origenes] « offerre » et « consecrare » separat. » *Mensa und Confessio,* p. 56.

« sorte nos dignatus sit, et a quo post « hanc vitam accepturi sumus quae nos « sperare voluit. Est autem etiam sym- « bolum nobis gratitudinis erga Deum « panis qui eucharistia vocatur (Εστ. οε «καί σύαίολον ήιχΐν τή ίφό τόν θεόν ευχα- « οιστία , άρτο ευχαριστία χαλούρενο)\ At « neque penes daemones est, ut superius « dicebamus, administratio rerum in nos- « trum usum factarum. Quare nihil in- «*justi facimus,* dum rebus creatis utentes * non sacrificamus illis ad quos istae non « pertinent. Quin etiamsi non daemones « quosdam, sed angelos, fructibus terrae « atque animantium generationi noveri- « mus esse praepositos, laudamus quidem « eos et beatos praedicamus, quibus com- « missae sunt a Deo res nostro generi « utiles, attamen honorem Deo debitum « illis non exhibemus. Nam nec Deus, « nec ipsi quibus hae res creditae sunt. « id voluerint. Immo approbant nos ma- ti gis, dum cavemus ne ipsis sacrificemus, α quam si sacrificaremus. Neque enim α opus habent illi suffitibus de terra sur- « sum missis. »

Qua in contextura sententiarum eviden- ter apparet panem eucharislicum partes habere sacrificii Deo oblati, cum respon- deat sacrificiis (χαρ·.στήρ·.α) quae ambiunt daemones, et sacrificiis quae non ambiunt angeli ; per eumque deferatur Deo honor ille uni Deo debitus, qui consistit in sacrificiis. In « pane autem illo qui eu- « charistia dicitur [b] intellegendum esse corpus Christi, ipse **Renz** (op. *cil.,* **1**.199) fatetur, nec diffiteri quisquam potest [2].

Secundo, pani eucharistico dicit ines'-e plenitudinem virtutis propitiatoriae, cujus tenuis quidem participatio inerat figura- libus panibus propositionis. «Secundum ea « quae scripta sunt, in duodecim panibus « duodecim tribuum Israel videtur com- « memoratio ante Dominum fieri, el prae- « ceptum dari ut sine cessatione feti « duodecim panes in conspectu Domini « proponantur, ut et memoria duodecim « tribuum apud eum semper habeatur,quo « veluti exoratio quaedam el supplicatio « per haec pro singulis fieri videatur. Sed « parva satis et tenuis est hujuscemodi « intercessio... Sed si referantur haec ad « mysterii magnitudinem, invenies com- • memorationem istam habere ingentis re- « propitiationis effectum. Si redeas ad « illum panem qui de coelo descendit, el » dat huic mundo vitam, illum panem pro- « positionis quem proposuit Deus propitia- α lionem per fidem in sanguine ejus, el »i • respicias ad illam commemoralionemde « qua dicit Dominus : *Hoc facite in meam* • *commemorationem* ; invenies quod ista • est commemoratio sola quae propilium « facit hominibus Deum. Si ergo intentius « ecclesiastica mysteria recorderis, in his « quae lex scribit, futurae veritatis inve- « nies imaginem praeformatam » *{In Levit..* hom. 13, n. 3. P.G. 12, 547). Porro virtus propitiatoria intellegitur se tenere ex parte rei ut a nobis Deo oblatae, non ut a Deo collatae nobis. Ergo panis ille eucharisticus partes habel doni Deo a nobis retributi.

Tertio, similiter ritum propitiationis per sanguinem vituli adserit cessisse ritui novo repropitiat ionis per sanguinem cucharis- licum. Sic enim habet : « Ritus quidem « apud veteres propitiationis pro horni- « nibus. qui fiebat ad Deum, qualiter cele- « braretur edocuit : sed tu qui ad Christum « venisti, pontificem verum, qui sanguine « suo Deum libi propitium fecit, el recon- cibavit te Patri, non haereas in sanguine carnis ; sed disce potius sanguinem Verbi, el audi ipsum tibi dicentem quia : *hic sanguis meus esi, qui pro vobis effundetur* in *remissionem peecaloritm.* Novit, qui mysteriis imbutus est el carnem et san- guinem Verbi Dei. Non ergo immore-

M M H M H H I I I

1. Symbolum visibile interni nostri erga Deum sensus esso omne sacriticium, ex generali doc- trina de sacrificio notum est. A.pte ergo eucharis- tia dicitur ab Origene esse symbolum nostrae gratitudinis. Mirare autem stupendam hujus loci expositionem apud Renz top. cil., t. 1, p. 199), dicentem : panem eucharislicum inlel- legi ab Origene symbolum non nostrae gratilu- (linis, sed precationis eucharisticae. Unde facile concludit panem eucharislicum non haberi ab Origene tanquam donum a nobis Deo oblatum.

2. Vide Hom. 2 *in Psalm.* 37, n. 6 (P.G. 12, 1386) ; Hom. 18 *in Jerem.,* n. 13 (P.G 13 489): cf. Contra Celsum 8, 22 (P.G. u> 1552) etc

i mur in his quae et scientibus nota sunt, • el ignorantibus patere non possunt » *(InLeoit.,* hom. 9, n. 10. P.G. 12, 523). Ex hoc loco rursus constat habuisse corpus et sanguinem eucharisticum apud Origenem rationem rei vere sacrificatae seu Deo a nobis oblatae, non solum in gratiarum actionem pro Dei donis, sed etiam in compensationem et satisfactionem pro peccatis nostris.

Inierea animadvertere oportet Origenem, sicut Irenaeum, in ea sententia fuisse ut illa demum ad verum Dei cultum pertinerent sacrificia, quae in jugi oratione et probitate vitae consisterent *(In Levil.,* hom.9, n. 9. P.G. 12, 521-522. *Contra Ceis.,* 7,1 ; 8,21 ; 8, 62; 8, 64. P.G. 11, 1421, 1449 1609, 1613). Norat igitur sententiam hanc componere cum illa de -veritate sacrificii in pane et vino eucharistico celebrati.

§ 2. De Ignatio, Justino, Hippolyto, Tertulliano.

Ostenso jam, neque apud Irenaeum neque apud Origenem, sola elementa naturalia panis et vini, excluso scilicet Christi corpore ac sanguine, fuisse rem Deo in sasacrificium offerendam, superest ut ostendamus, apud reliquos Patres Cypriano anteriores, non solas preces, veluti exclusa qualibet re, haberi tanquam offerendas Deo in sacrificium.

Perspicuitatis autem gratia, examinabuntur primo illi quorum mens est explicita, scilicet Ignatius, Justinus, Hippolytus el Tertullianus. Deinde reliqui omnes audientur.

Sectio I. — De Ignatio.

Praenotanda sunt ad intelligentiam Ignalii pauca.

Primo. Christus uno certe loco *(Magnes.,* 72, vide infra) intellegitur nomine θυσιαστηρίου, ut dictum est supra (Elucid. XIII). Acceptio autem christologica sive θυσιαστηρίου, sive altaris, nedum officiat doctrinae eucharisticae nequit non ad hanc illustrandam afferre majorem et pleniorem lucem, ut jam indicatum est, et abundantius ostendetur infra.

Secundo. In Epistulis Ignatii (potissimum *loc. cil.),* sicut in **Clementis** *Epislola ad Corinthios* (32 4P. F. P. 1,138 et 150), el in *Apocalypsi* (passim), et in *Epislola ad Hebraeos* 1310, (quicquid intellegatur per θυσιαστήριον) solet θυσιαστήριον connotare aliquem ναόν, et (ubi locus est) vice versa. Ναό autem ille vel θυσιαστήριον, de quo aut est sermo, aut certe similitudo ex eo petitur, est templum et altare hierosolymitanum. Illinc scilicet nomen et ναού et θυσιαστηρίου transfertur ad rem aliam quaecumque his vocibus significatur (cf. **Westcott,** *The Epislle lo the Hebrews3,* p. 457-458).

Terlio. Fortasse apud LXX Interpretes, et probabiliter in Novo Testamento, cum res significata vel terminus comparationis est ναό atque θυσιαστήριον hierosolymitanum, aliquando, etsi raro, θυσιαστήριον intellegitur per modum unius et de altari et de parte templi altari proxime adjacente, seu « sacri ficatorio », si venia sit verbo, id est de sacrario vel sanctuario *(I Mach.,* I60, *Eccli.,* 5011s% *Apoc.,* I1l, 1418), adeo ut non sit sensu vacua illa locutio, esse intra vel extra θυσιαστήριον. Sed quanquam usus ille obtinet ubi habetur respectus ad templum hierosolymitanum, tamen neque apud majores aut-coaetaneos Ignatii, neque apud ullum posteriorem scriptorem per duo saecula, suppetit vel unum exemplum istiusmodi usus respectu alicujus materialis *sanctuarii* Christianorum1 ;quan-

1. Primum occurrit vox θυσιαστήριον pro tali sanctuario Christianorum in canone 19° concilii Laodicensis (inter A. D. 343 et 381), quanquam non improbabiliter Dom. H. **Leclercq,** *[Hist, des Cone.,* t. 1, 2° plc, 1907, p. 1010) verba eUUvr. εἰ θυσιαστήριον sic vertit : « s'approcher «defaute) ». Deinde apud **Socratem,** H. E. 1, 37 (P.G. 67, 176), quanquam rursus vertit **Valesius** ει; τό θυσιαστήριον βΙσελΟών, υπό τήν ιεράν τράπεζαν εαυτόν έπι στόμα έκτε(να; per haec verba : « ingressus ad altare, sub sacra mensa « pronum se humi prostravit · (ibid., col. 175) ; cui translationi nonnihil favet parallelus locus **Sozomeni,** H. E. 2, 29 (P.G. 67, 1017) iWi; υπό τό θυσιαστήριον. Tertio apud **Procopium,** *Monodia in Sanctam. Sophiam* (P.G. 87ter, 2836);

quam saepe, ut dictum est, ab initio jam tertii saeculi usurpata est vox θυσιαστήριον de Christianorum *altaribus*.

Ouarlo. Ubicumque apud Ignatium sermo est de eucharistia, semper indulgetur symbolismo illi qui est eucharistiae intrinsecus1, ita ut vel intellegatur corpus Christi proprium, in quantum est sacramentum corporis ecclesiastici, vel intellegatur ecclesiasticum corpus in quantum habet respectum ad proprium Domini corpus quo exemplatur. Nunquam igitur exsulat ex illis locis eucharistia nostra, id est verum Christi corpus : sive corpus illud verum sit idipsum quod intenditur in se cum respectu ad aliud (ipso mediante) significatum, scilicet unitatem ecclesiasticam ; sive sit illud ad quod habet respectum unitas ecclesiastica primo et per se intenta.

I. Commendans Ignatius ecclesiasticam unitatem, a qua se segregat quicumque audet aliquid nisi intra ordinem legitimae hierarchiae sacerdotalis agere sacri, haec quanquam altare tantummodo, nec inverisimiliter, ibi intellegit Combcfis *(ibid.,* 2835). Praeter hos 1res locos, quos attulerunt et Sophocles *(Greek Lexicon of the R. and B. Period,* 1904, s. v. Ουσιιστήριον) et Westcott *(op.cil.,* p. 461), jam potest unus afTerri de cujus sensu ambigi fas non est, ex commentatione *De Sacra lilurgia* adscripla a Cardinali Pitra Joanni Jejunatori *(Spicii. Solesm.,* l. 4, p. 441) : Όλν/ γαρ Ουσιαστήρ:ον λέγεται, τδ τά; Ουσία τηριιν · λέγεται -ιρά *τΛτ.* ζαν Sr,μα. Porro noscitur esse usitata vox ad designandum sanctuarium, ut videre potes apud Sophocles, *op cit.,* p. 307, et apud B., p. 476, 480, 571, 587, 595, ubi nonnulla istiusmodi acceptionis exempla reperientur, quibus addi possunt haec duo : Nazianz., *Or.* 43, n. 52. P. G. 36, 565 A, et *Expositio Officiorum Ecclesiae* incerti auctoris, vulgo adseripta Georgio Arbelensi, trad. Connolly, C. S. C O., 91,91.

I. Symbolismum illum perducit 1gnatius ad extremos suos limites, ut cum scribit *ad Romanos* 41 (F. P. 1, 256) se esse « (ru- « mentum Dei » et velle lien « purum panem • Christi ». Magis enim solet e converso Christus considerari ut noster panis, et frumentum Dei ipsum. At perfectissime martyres incorporantur morti Christi in vitam gloriae. In martyrio igitur potissimum habet suum effectum eucharistia ut flamus corpus Chrisli et veluti eucharisticus panis. Quare nos jam transimus in panem et frumentum, non hominum sane, sed Dei et Christi, cui immolamur et tanquam holocausta prostamus. Quod rite expo- scribit : « Studeatis igitur una eucharistia « uti ; una enim est caro Domini nostri « Jesu Christi, el unus calix in unitatem « sanguinis ejus, unum altare, sicut unus « episcopus cum presbyterio et diaconis, « conservis meis ; ut, quod facitis, secun- ‹r dum Deum faciatis » *(Ad Philadelph.,2,* 4. F. P. 1, 266). Est igitur nostra eucharistia, seu caro Christi et sanguis, res ejusmodi quae cum altari habeat aliquid commune. Quodnam autem sit vinculum inter altare et istiusmodi rem, ulterius insinuatur ex epistula ad Ephesios, ubi haec leguntur : * Nemo erret ; nisi quis intra altare (θυσιασ- ‹ τηριον) sit, privatur pane Dei » *(Ephes.,* 52. F. P. 1, 216). Relatio igitur inter altare et panem illum haec est : ut veluti substernatur altare pani, proindeque ut exsistat panis ad modum rei alicujus cuidam altari impositae, seu Deo sacrificatae. Quamvis autem probabilius longe nobis videatur esse intellegendum ibi θυσιαστήριον non manufactum', sed vivum, coeleste, atque invisuerat quidam anonymus Anglus, cisterciensis monachus (xii-xin s.), auctor *Distinctionum monasticarum* (lib. 2, c. 94, *Spicii. Solesm.,* t. 3, p. 466) : ‹ Frumentum Christus est, unde Chris- ‹ tusaitzA'rsi *granum frumenti cadens in terram* ‹ *mortuum fuerit,* etc. Unde perspicuum est « quod illi qui ex hoc grano surrexerunt fru- « mentum sunt ; unde sanctus Ignatius collatae « sibi gratiae conscius, ait : Frumentum Dei • sum, bestiarum dentibus molar, ut panis « mundus efficiar. »

2. Probabilius istud videtur, habito respectu ad *Epistolam ad Magnesios* 72 (vide infra), ubi, ut dictum est supra, Christus aperte intelligitur sub nomine altaris. Praeterea parum erit intellegibilis locutio ἐντδ τού θυσιαστηριου, si agatur vel de tabula altaris materialis, vel etiam (secundum acceptionem posteriore duntaxat aetate usitatam) de materiali nostro sanctuario. Cur etenim voluerit Ignatius ut omnes Christiani intra sanctuarium constipentur, deserta rcliqua parte aedium ? Ceterum non magis, illo tempore, se profttebantur Christiani habere sanctuaria quam altaria aut ναού ; ne vox quidem ecclesiae ad aedes designandas in usu erat ; sero tantum invaluerunt voces ναὸ (= templum Christianum) et θυσιαστήριον (= sanctuarium Christianum).

Omnino autem satisfacit, si altare intellegatur corpus Christi, quod quia sacramentum est efficax unitatis ecclesiasticae, dum intra ipsum esse dicimur, censemur esse ecclesiastici corporis membra. Eamdem interpretationem maxime suadet locus parallelus ex *Epistola ad Trallianos*

sibile, ipsa eucharistia contentum (corpus scilicet Christi), nihilominus partes censetur habere altaris sanctificatam oblationem Deo veluti adsciscentis et transmittentis. Ritus ergo noster eucharisticus hoc importat, ut pro pane et calice communi jam habeatur corpus et sanguis Christi in statu rei Deo oblatae.

II. Amplius, hortatur Ignatius Trallianos ut caveant ne, praesumentes aliquid agere sine episcopo, presbyterio, et diaconis, inveniantur extra altare ; similiterque Magnesios, non solum ut ne quid sine episcopo et presbyteris agant, sed etiam ut convenientium in unum ita una sit oratio (προσευχή) atque precatio (δέησι), ut in unum Christum omnes concurrant tanquam inaltare unum. « Qui intra altare est, mun-« dus est ; qui vero extra altare est, non « est mundus ; hoc est, qui sine episcopo « et presbyterio et diaconis quidpiam agit, « is non est mundus in conscientia » *(Ad Trallianos,* 7a. P.F. 1, 246-248). « Ne quid « sine episcopo et presbyterio agatis ; neve « praesumatis aliquid separatim factum « habere pro laudabili ; sed in unum con-« venientibus una sit oratio, una precatio, « una mens, una spes in caritate, in gaudio « sancto, quod est Jesus Christus, quo nihil « praestantius est. Omnes velut in unum « templum Dei, velut ad unum altare, con-« currite ad unum Jesum Christum, qui « ab uno Patre prodiit, et apud unum fuit « ad cumque reversus est » *(Ad Magnesios,* 71-2. F. P. 1, 236).

Non latet nostrum neotericum ipsum agere (πράττειν) consistere in ea oratione (προσευχή) et precatione (δέησι), per quam conficiatur eucharisticus panis. Inde vero transit ad concludendum : precationem consecratoriam esse ipsum sacrificium in altari illo, quod vel Christus vel Ecclesia est, oblatum *(D. V. ().,* 51-52). At quomodo non altera potius persuadebitur conclusio attendenti : ipsum *agere* habendum esse pro ipso *sacrificare* : precationem igitur consccratoriam, si sit ipsum *agere,* habendam esse potius pro ipsa sacrificatione seu oblatione sacrificii, quam pro sacrificio oblato ? Utenim olim diximus, sacrificium sumitur dupliciter : aut active, aut passive. Priore autem modo, sane sacrificium eucharistiae est ipsa oratio Ecclesiae ad Deum, in quantum continens verba Christi. Altero autem modo, est id quod terminat sacrificationem : videlicet ipsum sacrificatum corpus Christi et sanguis. Quod igitur precatio consecratoria sit sacrificatio, minime officit, immo favet alteri nostri dogmatis parti : corpus et sanguinem Christi esse oblatum Deo sacrificium. Sed de his mox plura.

7' proinde citandus. Nec displicet argumentum, quod per modum confirmationis ex Wieland *(M. u. C.,* p. 41) afferri potest : Si Ignatius intellegeret altare visibile, dum per modum intimae cum altari conjunctionis commendat ecclesiasticam unitatem, cur non aliquid istiusmodi scribit : *Cavele ne contra legitimum altare alterum erigatis,* ut saepe postea scripsit Cyprianus (Ep. 40, 3 ; 65, 3. P.L. 4, 336 et 396 ; Ep. 76, 1. P.L. 3, 1139 ; *De Unitate Ecclesiae,* 17. P.L. 4, 513) ? Cur, nisi quia cogitans altare non manufactura, sed vivum, qui est Christus, vix poterat nisi insulse deprecari diversitatem et conflictationem illam altarium, quae nonnisi in materialibus altaribus locum habere potest ?

Interim noli stomachari quod Christus, ut altare, exhibeatur veluti subjacens Christo, ut hostiae. Nam, primo, ut superius (Elucid. XIII) notatum est, in spirituali sacrificio (quale est sacrificium corporis et sanguinis Christi) talis habitudo mutua non est inconveniens ; et secundo, plurima exempla saeculis posterioribus sequentur, quae aut jam supra sunt notata a nobis, aut notabuntur infra (passim).

Semel autem admissa interpretatio haec de *Epistola ad Ephesios,* rationabiliter, ni fallor, transferetur ad *Epistolam ad Philadelphenses* propter connexionem eamdem inter altare et dapes. Sensusque proinde loci is erit : hortatur Clemens ut utantur una synaxi eucharistica *(studeatis una eucharistia uti);* et hortationem suam corroborat ex triplici illa unitate sollemni (quam non ordinat ut sit, sed enuntiat quia est), ex unitate dico Hostiae *(una est caro... el unus calix etc.),* Altaris *(unum* [est] *altare),* et Sacerdotii in Christo. Quam triplicem unitatem et vidimus et videbimus inculcatam eodem sensu (id est christologico) a sexcentis Patribus et Doctoribus, luculentius prae ceteris a Doctore Eucharistico, S. Paschasio Radberto.

Haud inverisimiliter conjicietur appellatio christologica altaris, frequens apud Ignatium, esse derivata ab illa votere ascensionali epiciesi, qua orabatur ut dona super altare Dei coeleste (i. e. Christum) perferrentur, eo ipso quod mutarentur (cf. infra, Elucid. XXI) ; sicque III ul intellegibilis fuerit fidelibus.

Sectio II. — De Justino.

Justinus, in *Dialogo,* postquam oblationem similae (in Lege pro iis qui a lepra purgati forent praescriptam) declaravit figuram fuisse panis eucharistici, quem praecepit Christus ut conficeremus in memoriam suae passionis et gratiarum actionem pro creatione et redemptione (qua sane comparatione jam satis innuit, ut similam olim, ita nunc panem eucharisticum esse quid oblatum), deinde ad expressiorem hanc assertionem transit : sacrificium mundum, quod a Malachia praedictum est oblatum iri per universum mundum, non aliud esse nisi panem et calicem eucharistiae. Quo quid disertius desiderari potuit ad evincendam in pane illo et calice eucharistico indolem rei oblatae? En verba : « Similae quoque oblatio, pro iis qui a e lepra purgabantur praescripta, figura « erat panis eucharistiae, quem jussit « confici a nobis Dominus noster Jesus « Christus in recordationem passionis « pro iis susceptae quorum animi ab « omni malitia purgantur, atque simul ut « gratias ageremus Deo quod mundum et « omnia quae in eo sunt creaverit propter « hominem, atque liberaverit nos a nequitia « in qua fuimus, everteritque funditus « principatus et potestates per eum qui « juxta ejus voluntatem factus est passioni « obnoxius. Hinc; de sacrificiis quidem, quae « tunc a vobis offerebantur, sic Deus, ut • jam dixi, per Malachiam. unum de duo- « decim loquitur : *Non esi voluntas mea « in vobis, dicit Dominus, el sacrificia non “ suscipiam de manibus cestris, proplerea « quod ab ortu solis usque ad occasum nomen* « meum *glorificalum est in gentibus ; el in « omni loco offertur incensum nomini meo « el victima pura ; quoniam magnum est « nomen meum in gentibus, dicit Dominus.*

1. Scilicet hoc loco non dicuntur sacrificia ofTerri (·προσφέρεσΟαι), sed fleri (γίνεσΟα·., γ-.νομένζ , cui corresponde! infra vox ποιῦν). Porro inter istas duas locutiones hoc distat quod : sacrificium (Ουσία), si quando dicitur ofTerri, aptius intellegitur de re sacrificatu, si quando fieri, facilius de actione sacrificali.

‹r Vos *autem illud profanalis.* De iis autem « quae in omni loco a nobis gentibus offe- « runtur ei sacrificiis, hoc est de pane « eucharistiae, el de calice similiter « eucharistiae, jam tum praedicit, illud « etiam addens, nomen suum a nobis glori- « ficari, a vobis autem profanari e *(Dial.,* 41. P.G. 6, 564). Non igitur preces eucharisticae, sed eucharistiae panis et calix offeruntur in sacrificium.

Post priorem illum locum jam dubitari nequit quid hoc altero significetur : « Om- « nes igitur, qui per nomen ejus sacrificia, « quae jussit Jesus Christus fieri, hoc est « in eucharistia panis et calicis, in omni loco « fieri solita a christianis, *(supple* : faci- « mus], Deus in antecessum testatur gratos « esse sibi > *(Dial.* 117. P. G. 6, 745). Excludit, inquam, comparatio cum superiore loco sensum illum, ceterum minus obviuml, quo censeatur forsan, non panis aut calix, sed ipsa super panem et calicem prolata actio gratiarum materia esse sacrificii.

Et jam perspicue intelleguntur, quae proxime apponuntur ad judaicam illam Malachiae interpretationem refellendam, qua per sacrificium mundum, pro hierosolymitanis sacrificiis subrogatum, preces intellegerentur dispersorum Judaeorum : « Preces quidem, reponit Justinus, α et gratiarum actiones, quae a dignis « fiant, perfecta sola et accepta esse « Deo sacrificia, et ipse dico. Haec enim « sola et christiani edocti sunt facere, « etiam in recordatione alimoniae suae « siccae et liquidae, in qua etiam pas- « sionis, quam pertulit propter eos Fdius ■ Dei, memoria fit. [Sed dum judaicae ‹ preces et gratiarum actiones non per a totum orbem fiunt], nullum prorsus est « genus hominum,... in quo non per nomen « crucifixi Jesu preces et gratiarum actio- « nes patri et faetori omnium fiant » *(ibid.,* ₹.45-748 Cujus loci is sensus planus est

... '- ευχαριστίαι τφ Πατρι ζα· Ιλοιητ, των όλων γίνονται. Mirare quomodo vir praeoccupata sua sententia abreptus audeat scribere : « Preces * el actiones solae sunt Christianorum • sacrificium, eo quod [inquit Justinus] per no- Palri ct Creatori omnium offeruntur » (dargebracht werden. M. *u. C.*

nobis : profecto sacrificia Deo accepta, non per gladii aciem aut incendium ignis perficiuntur, sed per oris precationes et gratiarum actiones. Etenim apud Christianos ipsos nulla est alia actio sacrificalis praeter prolationem precum eucharisticarum super panem illum et vinum, de quo alibi in *Apologia* 1, 66 (P.G. 6, 428-429) scriptum erat : « Illam, quae per orationis verbum ε ab ipso [Jesu] traditum (δ·.' ευχή λόγου • τού παρ'αύτού)1 eucharistiata est, alimoϒ niam (ex qua sanguis et carnes nostrae ϒ per mutationem2 aluntur), illius incarnati «Jesu carnem et sanguinem esse edocli « sumus. » Preces scilicet et gratiarum actiones quae, dum Christi verba referunt3, conficiunt sacramentum, ipsae demum solae habent partes actionis sacrificalis respectu materiae sacrificatae, quae est caro et sanguis Christi.

Nec sententia illa est Justini, aut Ignatii (vid. supra), aut Origenis4 propria, sed communis est omnium catholicorum, a Patribus ceteris saepe enuntiata : ut a Tertulliano *{Ad Scapul.* 2. P.L. 1, 700 : « Sacrificamus... pura prece »), Cypriano *(De Unilale Ecclesiae,* 17 et Ep. 6-1, 4. P.L. 4, 513 et 392), Firiniliano *{Ep. ad Cyprianum,* 10. P.L. 3, 1165), Lactantio (« verbo enim sacri« ficari oportet Deo ». *Institui.* 6, 25. P.L. 6, 730), Hieronymo (Ep. 14, 8. P.L. 22, 352 : « Christi corpus sacro ore confi« ciunt »), potissimumque a Gregorio Nazianzeno, vel scribente ad Amphilochium : « O Dei cultor sanctissime, ne « cuncteris et orare et legatione fungi pro « nobis, quando verbo Verbum attraxeris, « quando incruenta sectione secave« ris corpus et sanguinem dominicum, « VOCEM ADHIBENS PRO GLADIO » (Ep. 171. P.G. 37, 280-281) ; vel perorante ad magistratum suae urbis placandum civibus, per « mensam hanc, inquit, ad quam commu« niter accedimus, atque typos meae salu« tis, quod eodem ore perago, quo hac « ad te legatione fungor, sacram sursum« que nos ferentem liturgiam » (Or. 17, η. 13. P. G. 35. 980) ; vel tandem cantante de seipso :

« Linguam equidem puris puram sacri-
[ficiis servabo,
« Quibus magnum regem concilio morta-
[libus.
« Neque enim aliena lingua aut polluta
[mente
« Millam ad eum qui purus est vivificam
[hostiam.

p. 51; *D.* V. *O.,* 129). Porro non dicit Justinus : «ροϊφέρόνται (offeruntur) sed γίνονται (fiunt). Fiunt quippe preces, per quas offertur » panis eucharistiae et calix similiter eucharistiae ».

1. Opinabatur nuper Edmundus Bishop (in T. a. S., vol. 8, η. 1, *The Moment of Consecration,* p. 158 sq.) illud δ: ' εύ/τ, λόγου τού παρ' ϊΰτούesse vertendum sic : «per precationem Ver« bi quod est ab ipso » [Deo et Paire]. Revera adeo tenuis est istius interpretationis probabilitas ut potuerit negligi. Ob reverentiam tamen optimi et litoralissimi viri haec tria notabimus. *Primo,* secundum sermonis compti leges, illud ιΰτού referendum esse, non retro ad vocem θεού, longissime sepositam, sed ad Verbum Dei, Cbristum, de quo uno lotus interpositus sermo decurrit. *Secundo,* parallelismum (ον τρόπον... ούτω), a Justino intentum, esse hunc : sicut incarnatio facta est per Verbum Dei, sic eucharistiatio iit per Verbi verbum : quale verbum continuo describitur ut infra. *Tertio,* confirmari hanc nostram communemque interpretationem per comparationem cum mysteriis Mithrae, ubi imitatio mysteriorum Christi reponitur in pane et poculo quidem, sed « additis quibusdam « *verbis* ▮ (μετ' επιλόγων τινών). Celerum, fateor, ad praesentem disputationem quod attinet, nihili refert utram interpretationem admittas.

2. κατά μεταβολήν = per mutationem. Cf. Clem. Al., *Paedag.,* 1, 6. P.G. 8, 309.

3. Quale sit illud verbum, satis indicat J ustinus, haec continuo addens : * Nam apostoli in commentariis suis, quae vocantur Evange« lia, ita sibi mandasse Jcsum tradiderunt :cuin scilicet, accepto pane, cum gratias egisset, dixisse : *Hoc facile in meam commemorationem. Hoc est corpus meum.* Et poculo similiter accepit», aelisque gratiis dixisse : *Hic est sanguis meus* » *(ibid.).*

4. Vide supra, *Conira Ceis.,* 8, 33 el *In Mallh.,* torn. 11, n. 14, «de pane per verbum Dei et orationem sanctificato · (P.G. 13, 948), ubi alludit ad *I Tim.,* 45, sicut postea S. Gregorius Nyssen. in *Or. Calechel.,* 37. P.G. 45, 97. Circa locutionem illam Origenis et Nysseni, (sicut supra, in affini sententia Justini) rursus Edmundus Bishop *(op. cil.,* p. 156) suam invexit translationem : « per Verbum Dei et « orationem », valde tenuibus innixam raliunculis, quibus validiora in sensum contrarium opposuit argumenta sua W. J. Tyrer, *The eucharistie epiclesis,* Lond., 1917, p. 41-16 et 50-52.

« Non linguam immisi contumeliosam:nec [quidquam admisi
‹ Nostris sacrificiis indignum : novit Ver- [bum. »

(*Carm.*, l. 2, sect. 1, poem. 34, v. 93-96, 181-182. P.G. 37. 1314 et 1320).

Et similiter inde patet quo jure in *Apologia* 1, 11-13 (col. 340-345) neget Justinus requiri a Deo materialia dona, sanguinem, libationes, suffimenta, sed solam velit desiderari oralem precationem et gratiarum actionem illam quam christiani usurpant super omnia quae ofterunt.

Sectio III. — De Hippolyto.

Hippolytus ad tempora antichristi reierens vaticinium *Danielis* 917, de cessatione sacrificii, connectensque tacite cum prophetia *Malachiae* 1 **u**, declarat eam quae tunc sit auferenda « hostia et libatio » (θυσία καί σπονδή), ipsam « nunc « omni loco a gentibus offerri (προσ- « οεροριένη) Deo1*». Hostia et libatione ista nil designari potest nisi panis ipse eucharisticus et calix : nec proinde precum oblatio Deo fit1, sed rei solidae (= hostia) et liquidae (=libatio), quae qualis sit, satis indicat Hippolytus aliis locis, quorum plerosque videsis collectos apud Struckmann, Die *Gegenwarl Christi,* 1905, p. 211-215, vel d'Alès, *Théologie de Saint Hippolyte,* p. 147-1503.

Sectio IV. — De Tertulliano.

Dirimere videtur omnem litem aut praecludere locus ille celeber in libro *de Oratione,* ubi Tertullianus sic illos carpit qui jejunandi causa a conventu eucharistico abstinebant : « Similiter et stationum die- ‹ bus non putant plerique sacrificiorum « orationibus interveniendum, quod sta- « tio (i. e. jejunium) solvenda sit accepto « corpore Domini. Ergo devotum Deo « obsequium Eucharistia resolvit ? An « magiÿ Deo obligat ? Nonne solemnior « erit statio tua, si et ad aram Dei4 ste- « teris? Accepto corpore Domini, et reser- « vato, utrumque salvum est, et participatio sacrificii, et exeeutio officii » (De *Oralione,* 19. P.L. 1, 1182-1183). Quis enim dubitare potuerit quin ara hic intellegatur propria, ex qua sumenda sit eucharistia, cujus acceptione ipsum censeatur participari sacrificium ? Unde satis constat eucharistiam fuisse hostiam sacrificii, oblatam Deo per sacrificiorum orationes, quibus conficitur.

Referri huc non immerito potest paritas quam notat Tertullianus inter Christi et Mithrae sacramenta : «Celebrat et [Mithra] « panis oblationem » (De *Praescriptionibus,* 40. P.L. 2, 55).

Congruit in libro *de Pudicitia,* quod nolens Tertullianus in filio prodigo censeri christianum impudicum, aut graviore ullo crimine infectum, puta apostatam, sed

1. * Cum vero [antichristus] advenerit, au- • feretur hostia ei libatio, quae nunc ubique • locorum a gentibus offertur Deo » *(Fragmenta in Danielem,* n. 22. P.G. 10, 656). In hoc loco exemplum habes quomodo videatur sibi effugere Renz (op. ci!., t. 1, p. 234) oblationem proprie dictam corporis et sanguinis Christi. Quippe notat illam oblationem, de qua islhic loquitur Hippolytus, exhiberi alibi *(In Prou.,* 91, loco ceterum dubio) tanquam parationem cibi. Quasi hinc sequeretur formalem rationem illius oblationis consistere praecise in paratione cibi, ut tali 1 Probari equidem facile sic posset omnes catholicos semper fuisse et esse adhuc in ista sententia quam defendit Renz; nam apud omnes sane sacrificatio eucharistica est simul confectio ipsa nostrae escae atque polus (recole dicta supra, Elucid. 1).

2. Quod ipse tandem nobis concedit Wieland *(Die Schrifl M. u. C. u. P. Em. Dorsch,* p. 102), postquam in priore suo opere sententiam defenderat contrariam *(M. u. C.,* 51), cujus se interim immemorem prodebat *(M. u. C.,* p. 115).

3. Etiam omisso, tanquam dubio, breviore ipso commentario in *Prou.,* 95 : « Venite, come- * dite panem meum, et bibite vinum quod » miscui vobis : divinam suam carnem et sanc- « tum sanguinem dedit nobis comedendum « et bibendum in remissionem peccatorum » (P.G. 89, 593).

•t. Videtur nonnihil induisisse salibus Tertullianus, ambigua significatione alligata isti locutioni : »Si ad aram Dei steteris. » Stare enim ad aram dici solebant animantia mactationi proxima.

solummodo ethnicum ad Christi lidem et gratiam conversum, sic in priorem interpretationem invehitur : « Recuperabit • igilur et apostata vestem priorem, indu- « mentum Spiritus Sancti, et annulum « denuo signaculum lavacri, et r u r s u s « i l l i m a c t a b i t u r Ch r i s t u s !» Adslructa deinde sua interpretatione : « Vestem pris- ‹ tinam accipit [ethnicus conversus], sta- « tum scilicet eum quem Adam trangressus » amiserat ; annulum quoque accipit tunc « primum, quo fidei pactionem interroga- « tus obsignat, atque ita exinde, o p i m i- • TATE DOMINICI CORPORIS VESCITUR, eU- ‹ charistia scilicet » *(De pudicitia,* 9. P.L. 2, 997-998). Ubi, cum ex parallelism© duorum membrorum inter se, tum ex analogia sermonis cum evangelica parabola, evidenter apparet locutionem illam : « rursus « illi mactabitur Christus », intellegendam esse de eucharistia : adeo ut celebratio eucharistica secundum Tertullianum sit quaedam Christi mactatio1 denuo peracta : quibus verbis nulla potuerunt validiora inculcare actionem sacrificalem versantem circa ipsum dominicum corpus, cujus deinde opimitate vescatur christianus homo.

Nec jam ambigi potest quid aliis plurimis locis, ubi recurrunt hae voces « sacri- « licium ofTerre » vel locutio absoluta ‹ offerre », senserit Tertullianus offerri. Puta in libro *De cultu feminarum,* ubi a cultu exquisito corporis deterrens mulieres Christianas, quibus nulla causa in publicum prodeundi nisi quaesita pompis mundanis aliena, haec scribit : α Vobis autem nulla « prodeundi causa non tetrica : aut imbe- « cillus aliquis ex fratribus visitandus, aut « s a c r i f i c i u m o f f e r t u r , aut Dei verbum « administratur » *(De cultu feminarum,* 11, P.L. 1, 1330). Vel in libro *De Virginibus velandis* : « Non permittitur mulieri « in Ecclesia loqui, sed nec docere, nec σ tinguere, *nec offerre,* nec ullius virilis « muneris, nedum sacerdotalis officii, sor- « tem vindicare » *(De Virginibus velandis,* 9. P.L. 2, 902). Vel tandem in libro *De Exhortatione castitatis,* ubi montanisla factus Tertullianus, ita vindicat laicis sacerdotium, ut et monogamiam imponat. « Nonne et laici sacerdotes sumus ? Scrip- « tum est : *Regnum quoque nos el sacer- « dotes Deo et Patri suo fecit (Apoc.,* Ie). « Differentiam inter ordinem et plebem « constituit Ecclesiae auctoritas, et honor « per ordinis consessum sancti ficatus. Adeo « ubi ecclesiastici ordinis non est consessus, « e t o f f e r s , et tinguis, et sacerdos es « tibi solus. Sed ubi tres, Ecclesia est, licet « laici. Unusquisque enim sua fide vivit, « nec est personarum acceptio apud Deum ; « quoniam *non auditores legis justificantur « a Deo, sed faclores,* secundum quod et « Apostolus dicit. Igitur si habes jus sacer- « dotis in temetipso, ubi necesse est ; ha- te beas etiam oportet disciplinam sacer- « dotis, ubi necesse sit habere jus sacer- « dotis. Digamus tinguis ? Digamus o f- « f e r s 2 ? Quanto magis laico digamo

1. Adverte quod supra jam saepe diximus : aliquando, immo saepe, usurpari immolationem, seu mactationem, pro sacrificatione, seu oblatione victimae, sive offeratur ad immolationem, sive offeratur immolatione, sive immolata offeratur, idque potissimum in similitudine immolationis, ut contingit in eucharistia.

2. Nobis forsan quis opposuerit auctoritatem Petavii, hanc vocem * o f f e r s » in sua diatriba De *poleslate consecrandi el sacrificandi* (cap. 1 et 2, ed. Barr. Duc., t. 8, p. 7, sq.) aliter interpretantis. Sentit enim ille, in more illius temporis fuisse, ut eucharistiae, prius quidem consecratae a sacerdote et sacrificaliter oblatae, fieret deinde in privatis conventibus Christianorum, deficiente sacerdote, a quovis laico, atque etiam a muliere, oblatio quaedam nova mere caerimoniaria. Sed conjectura illa nullo fulcitur facto historico, nullo comprobatur testimonio literario, nullo vel minimo proditur vestigio liturgico. Immo vide in *Canonibus Hippolyti* (can. 181, in appendice ad Duchesne, *Orig. du culte chrétien3,* 537. Cf. locos parallelos ex aliis statutis Apostolorum, ap. Dom P. Cagin: *L'Eucharistia,* p. 264-267), quomodo circa ipsum simplicem panem exorcismi, in initio agaparum distribuendum, interdicatur laicis, etiam absente sacerdote el diacono, quaevis actio speciem prae se ferens liturgicam. Gratuita igilur est conjectura Petavii, salisque per se incredibilis ; quin et incredibilius est, ad talem usum allusisse Tertullianum, ubi distinctionem inter sacerdotem el laicum, excluso penitus jure divino, conatur jam totis viribus revocare ad jus mere ecclesiasticum (cf. d'Alès, *Théologie de Terlullien,* 493). Inanis enim foret argumentatio

« capitale est agere pro sacerdote, cum « ipsi sacerdoti, digamo facto, auferatur * agere sacerdotem ? » *(De Exhortatione castitatis,* 7. P.L. 2, 922-923).

si inter efficaciam laici et praerogativam sacerdotis tantum pateretur intercedere ex jure divino discrimen, quantum notatur inter mere caerimoniariam oblationem et oblationem proprie sacrificalem.

Quod in altera diatriba *De poenitentia el reconciliatione (c.* 3, *t. 8, p.* 683) objicit Petavius, Tertullianum montanistam non potuisse amplecti sententiam quam in haereticis notaverat catholicus *(De praescript.,* c. -11) : miror si cui unquam probabitur, cum noscatur Tertullianus in plurimis rebus mutasse sententiam.

Ceterum interpretatio Petavii etiamsi admitteretur, stare non posset, fatente ipso, nisi praesupposita oblatione corporis Christi vere sacrificali.

Quod si judicantibus nobis, Tertullianum, in vindicanda laicis potestate consecrandae eucharistiae, adversatum esse fidei non solum nostrae, sed etiam coaetaneorum suorum catholicorum omnium, jam objiciat quis cum Hugone Grotio (apud Petavium, *De pol. cons. el sacr.,* p. 10), non potuisse Tertullianum montanistam, cum catholicis litigantem, demonstrare obligationem monogamiae ex potestate laicorum sacrifica, nisi haec probaretur catholicis, cum < ex re non ab aliis credita, cum aliis agens, argumentum nonnisi stulte duxisset > : facile respondetur non potuisse illum ducere argumentum ex potestate sacrifica, tanquam simpliciter assumpta ; sed potuisse ex potestate ista, prius, ut sibi videbatur, demonstrata ex testimonio *Apocalypseos* Ie.

Quibus ad praesentem locum Tertulliani adnotatis, constat tamen, alio quodam loco ejusdem libri *De exhortatione castitatis,* in his vocibus : «Offeres pro duabus », agi de oblatione qua fideles laici iUud suppeditant, unde simul sacrificium per sacerdotem deferatur corporis et sanguinis Christi, atque pauperibus praestetur alimonia. Ratione cujus oblationis (veluti hodiernae stipis) jure dicuntur oblatores ipsius sacrificii eucharistici, non solum titulo omnibus Ecclesiae membris communi, sed speciali quodam ; ex quo pressius iis competit sacrificium spectare ut suum : quemadmodum in decursu nostri tractatus (Elucid.XXVII) apparebit. En locum Tertulliani : « In secundo matrimonio « duae uxores eumdem circumstant maritum ; * una spiritu, alia in carne : neque enim pris- « tinam poteris odisse ; cui etiam religiosiorem « reservas affectionem, ut jam receptae apud « Dominum, pro cujus spiritu postulas, pro « qua oblationes annuas reddis. Stabis ergo « ad Dominum cum tot uxoribus quot in ora- • tione commemoras? et offeres pro duabus? « et commendabis illas duas per sacerdotem < de monogamia ordinatum, aut etiam de vir- « ginitate sancitum, circumdatum virginibus < et univiris, et ascendet sacrificium tuum

Quod si quibusdam locis *(Apologet.* 30 ; *De Oratione* 27-28= ; *Adu. Marcionem,* 3, 22' et 4, 9«. P.L. 1, 444-445 et 1194-1195; 2, 353 et 376) ait Tertullianus hostiam < libera fronte? > *(De exhortatione castitatis,* 11. P. L. 2, 926-927).

Similiter est intellegendum illud absolutum « offert » in libro *De monogamia,* 10. P.L. 2, 942 : «[Uxor] pro anima ejus [h. e. viri defuncti] < orat, el refrigerium interim adpostulat ei, el < in prima resurrectione consortium, et offert « annuis diebus dormitionis ejus. »

1. « Ei offero opimam et majorem hostiam, « quam ipse mandavit, orationem de carne « pudica, de anima innocenti, de Spiritu Sancio « profectam. Non grana thuris unius assis, < arabicae arboris lacrymas, nec duas meri gut- « tas, nec sanguinem reprobi bovis mori oplan- « lis, et post omnia inquinamenta etiam con- « scientiam spurcam : ut mirer, cum hostiae « probantur penes vos a vitiosissimis sacerdo- < tibus, cur praecordia potius victimarum, quam « ipsorum sacrificantium examinentur. Sic ita- « que nos ad Deum expansos ungulae fodiant, « cruces suspendant, ignes lambant, gladii « guttura detruncent, bestiae insiliant ; para- « tus est ad omne supplicium habitus orantis « Christiani. » Quo loco nil ad eucharistiam pertinente, non aliud agitur nisi quod a ceteris Patribus saepe est inculcatum : valorem sacrificii visibilis nullum esse sine sacrificio invisibili; hujus aulem vim totam in oratione religiosi animi atque adoratione reperiri.

2. Ubi volens nos «saturatam orationem velut « optimam hostiam admovere >, haec scribit : « Haec est enim hostia spiritualis quae pristina « sacrificia delevit... Nos sumus veri adoratores, « et veri sacerdotes, qui spirilu orantes spiritu « sacrificamus orationem Dei propriam et « acceptabilem, quam scilicet requisivit, quam « sibi prospexit [fortasse orationem eucharis- « ticam, et probabilius orationem dominicam, « quam initio libri, cap. 1-8, suscepit exponen- « dam tanquam ,, Novi Testamenti novam ora^ « tionis formam Hanc de toto corde devotam, « fide pastam, veritate curatam, innocentia inle- « gram, castitate mundam, agape coronatam, « cum pompa operum bonorum inter psalmos « et hymnos deducere ad Dei altare debe- « mus, omnia nobis a Deo impetraturam. ■

3. In ipsa Marcionis secta, Deo veteris testamenti infensa, retinetur una cum signo crucis, sacrificium quod a veteris testamenti propheta praenuntiatum olim est oblatum iri mundum ; « GLORIAE SCILICET RELATIO, ET BENEDICTIO, < et laus et hymni. Quae omnia cum in te « quoque deprehendantur, et signaculum fron- « tium, et ecclesiarum sacramenta, et mundi- « TiAE sacrificiorum, debes jam erumpere « uti dicas Spiritum Creatoris suo Christo pro- « phetasse. » Ubi quaedam fortasse vaga allusio ad sacrificium eucharisticum detegi potest (et. *Adu. Marc.,* 1, coi. 362).

4. Oblatio in lege hominibus a lepra munda-

nullam aut nullum sacrificium offerri aut sacrificari Deo dignum nisi orationem, censendus est figurato sermone usus (qualis etiam nunc apud ascelicos nostros scriptores in usu est), ut ipse confitetur Wieland, scribens : « Symbolismus est evidens » *(Der vorirenâische Opferbegriff,* p. 143). Quatenus autem istis locis forte plus minus alludit ad orationem ipsam eucharisticam, quasi sacrificandam, ad metonymiaml pertinet figura, ul patet per librum *ad Scapulam,* ubi, propria locutione usus, Tertullianus scribit, non • preces sacrificamus», sed : « Sacrifi- « camus... quomodo praecepit Deus, fu- ira prece » (*Ad Scapulam,* 2. P.L. 1, 700).

Quod aliis tandem locis *{Adu. Jud.,* 5-6. P.L.2,607-609)2, rejectis Judaeorum sacrificiis carnalibus atque terrenis, non retinet nisi sacrificia spiritualia, nequaquam per hoc excludit Tertullianus oblati a nobis dominici corporis sacrificium, sed spiritualitatem exaggerat sive sacrificationis, quae laudibus Dei consistit a corde puro profectis, sive etiam fortasse hostiae, quae est coelestis invisibilisque, contecta sacramento3. Nonne longe etiam postea Ambrosius in libro De *Mysteriis* eodem ipse sermone utitur ? « In illo sacramento, « inquit, Christus est, quia corpus est « Christi : non ergo corporalis esca, « sed spiritalis est » (De *Mysleriis,* 58. P.L. 16, 408).

§ 3. De reliquis ejusdem aevi Patribus aut Scriptoribus.

Ad illos scriptores deveniendum, quorum verba minus fortasse sunt determinata quam ut per se sumpta absolute dirimant quaestionem propositam : sitne res Deo oblata precatio ipsa, an id quod precatione efficitur.

Sectio I. — De Clemente Romano.

Clemens Romanus, in *I Cor.,* 44l (F. P. 1, 156), absolute episcopos definit : eos qui offerant dona (προσενεγκόντα τα δώρα). «Non enim, inquit, leve erit pecca- « tum nostrum, si eos qui sancte et sine « reprehensione munera obtulerunt, epi- « scopatu ejicimus.» Ubi non diserte quidem exponit qualia dona offerre competat episcopis ; at ne uno quidem verbo innuit illa esse verba. Quinimmo minus obvium viro cordato forte erit per vocem istam absolutam τα δώρα, nulla circumstante voce explicatam1, intellegere orationes. Jure igitur priorem suam sententiam (M. *u. C.,* 26) retexens **Wieland**, fatetur intellegenda esse δώρα de « realibus concretisque « donis » *{Die Schrifl M. u. C. und P. Emil Dorscii.* 79).

lis imperata praesignificabat : «hominem quon- « dam peccatorem, verbo mox Dei emaculatum, « offerre debere munus Deo apud templum, I ORATIONEM SCILICET ET GRATIARUM ACTIO- ‹ nem apud Ecclesiam per Christum Jesum, ca- « tholicum Patris sacerdotem. » Non videtur aiiena ab oratione ista atque gratiarum actione eucharistia; quin et innuitur eo magis, quod in primo ejusdem operis libro ritum eucharisticum, prout ab homine Marcionitn peractum, Tertullianus sic describit : « Super alienum panem alii Deo gratiarum actionibus fungitur » *(Adu. Marc., l,* 23. P.L. 2, 274).

1. Metonymia est eadem qua pro corpore Christi usurpabatur et usurpatur vox « eucharistia I.

2. «... Quod non terrenis sacrificiis, sed spiri- • luiilibus Deo litandum sit, ita legimus ul «scriptum est : Cor contritum et humiliatum « hostia Deo est. Et alibi : Sacrifica Deo sa- «criflclum laudis, et redde Altissimo vota tua... « Quaerendum an expectetur novae legis lator, « et Novi Testamenti haeres, el novorum sacri- « Ociorum sacerdos, et novae circumcisionis « purgator, et aeterni Sabbati cultor, qui legem « veterem compescat, et Novum Testamentum « statuat, nova sacrificia offerat... Novae legis « lator, Sabbati spiritualis cultor, sacrificiorum « aeternorum antistes, regni aeterni aeternus « dominator, quaerendum an jam venerit necne.»

3. *Adu. Jud.,* 14, coi. 640-641 : « Alter vero « [hircus] pro deliciis oblatus, et sacerdotibus « tantum templi in pabulum datus, secundae « repraesentationis argumenta signabat, qua « delictis omnibus expiati sacerdotes templi « spiritualis, id est Ecclesiae, dominicae gra- • TiAE quasi visceratione quadam fruerenlur, • jejunantibus ceteris a salule » (cf. *Adu. Mare.* 3, 7. P.L. 2, 331).

4. De quadam vetere lectione, nostro sensui favorabiliore, quae sic currit :... *Si reprobaverimus illos qui obtulerunt munera episcopatus,* vide Aemil. Dorsch, *Der Op/ercharakter der Eucharistie,* Oenip., 1909, p. 230.

At ludicre nimis vult agi de donis non offerendis Deo, sed apponendis communitati, de donis scilicet agaparum inter pauperes dispertiendis. Quocirca remittit ad **Justinum** dicentem *primo (Apol.,* 1, 13. P.G. 6, 345), nos εαυτοί; κα'ι δεουενοι; ποοσβέρειν (« nobismetipsis ac pauperibus offerre »), el *secundo (Apol.* 1, 65 et 67, coi. 428-429) panem cum vino et aqua porrigi praesidenti (65 : *-wzizt-T.* τω προεστώτι. 67 : πββσοέοεται), qui deinde eucharistiam faciat. Ex quibus Justini exemplis infert, non ahud apud Clementem sonare vocem illam προσβζάιν nisi *vorlegen,* porrigere, apponere, proponere sumendum [intellege : populo], et quasi sternere mensam.

At quod spectat ad primum locum Justini[1], sciendum est dativum esse commodi in vocibus εαυτοί; xai δεοαένοι;, nec proinde sensum esse oblationis faciendae ad nosmetipsos (!) et pauperes, sed ita faciendae ad Deum, ut in nostram cedat atque pauperum utilitatem. Quod non solum apprime congruit ritui nostro eucharistico, sed etiam declaratur integro tenore illius sententiae, ubi exponitur discrimen inter ritus in sacrificiis ethnicorum usurpari solitos, et nostrum offerendi stylum. Non scilicet offerimus Deo quasi cupienti ditescere nostris donis, sed ditare nos suis. Offerimus tamen illi, quanquam non in ipsius commodum. Nec sensus est *Apologiae :* nos non sumus athei, nam, quanquam non offerimus Deo, offerimus tamen nobis ! Quae nimis insulsa foret praescriptio.

In altero autem Justini exemplo, quanquani sensus ille simplicis porrectionis, quatenus agatur de diaconis episcopo ministrantibus[2], retineri potest et debet, tamen minime valet transferri ad Epistulam Clementis propter tria : *Primo,* quia *πζοτνϊζM τα oiùça* dicitur episcopus absolute, nullis indicatis aut insinuatis hominibus ad quo» censeatur προσοέοειν. *Secundo* quia προσφίρην vix apte significat porrigere nisi in inferiore relate ad superiorem, puta in ministro relate ad dominum. In superiore autem relate ad inferiorem, puta in episcopo relate ad fideles, melius diceretur sane παραδιδόναι, vel δυχδιδόναι (cf. *Luc.,* 18”’ et 12”. Xenoph., *Cyrop.,* 1, 3). *Terlio,* quia episcopi τα δώρα ποοτενεγκόντο; praecessit antea typus in viro quem curavit Moyses a Deo eligi *a* ut ipsi (Deo) sacra faceret et « ministraret», εί;το ιερατεύειν καίλειτουργέw αύτω (1 *Cor.,* 43«. F. P. 1, 154)’.

Sectio IL — De Doctrina Duodecim Apostolorum.

In *Doctrinae* capite 14 (F.P. 1, 32) dum commendatur ut diebus dominicis in fractione panis fiat gratiarum actio, bis usurpatur vox θυσία. Sacrificalem praeterea denotat ritum allusio ad *Mallh.,* 523-24 « Die dominica autem convenien- < tes, frangite panem et gratias agite α (κλάσατε άρτον καί εύγαρ'.στήσατε), post- α quam delicta vestra confessi estis, ita α ut sit mundum sacrificium vestrum « (δπω; καθαρά η θυσία ύαών η). Omnis Vero « cui est controversia cum amico suo ne

1. < ... Athei non sumus, creatorem hujusce t universitatis colentes, indigum eum negantes « cruorum, libationum, suffimentorum, ut edocti < sumus, quantum autem possumus, laudantes • verbis precationis atque gratiarum actibnis « (siquidem hunc solum esse Deo dignum < **HONOREM NOBIS TRADITUM EST : NON IGNE « CONSUMERE EA QUAE IPSE IN ALIMONIAM CREA-• VIT, SED IN NOSTRUM ATQUE PAUPERUM PRO·** • fectum offerre, gratum vero ei animum < praestantes, ore nostro pompas et hymnos • emittere) pro creatione, praesidiis valetudinis t cunctis, generibus creaturarum, vicissitudi- • nibus tempestatum, atque mittentes ad eum « preces ut per ildem ipsius in incorruptibili- • tatem resurgamus... >

2. Possunt etiam non inepte intellegi oblationes fidelium solitae fleri praesuli in missae offertorio ; quae si in causa sunt, quid nisi offerri dicendum fuit vinum aut panis ? Nec jam haeret vox τροσφέρεται in sensu illo magis indeterminato uorlegen, qui aptius forsan responderit voci τφοτίβεται. Cf. Clem. Alexand., *Stromal.,* 1, 10. P.L. 8, 744 : Ο Σωτήρ άρτον λαυών, τρωτόν ελάλησεν κα\ ευχαρίστησήν · εΐτα κλάσα τον άοτον κροίΟηκεν, Ίνα οή οάγωαεν λογικώ .

3. Recte igitur anglicanus vir : « When Cle- « ment of Rome speaks of the oblations and • gifts which it belongs to the presbyter's office « to present, he doubtless includes among « them... the Eucharistic prayers and ele- « Mm<TS.. H. B. Swete, *Eucharistic belief in the II and III centuries.* J. T. S. I. 3, p. 163.

‹ conveniat vobiscum, donec reconciliati «sint, ne inquinetur sacrificium vestrum « (ἱνα ut, χο'.νωΘτ, η Ουσία ὑμών). Hoc enim « est dictum a Doinino : *In omni loco el t tempore offeratur mihi sacrificium mun-' dum, quoniam rex magnus sum, dicil « Dominus, el nomen meum mirabile in • gentibus.* » Posse hic vocem Ουσία, nominare oblatum Deo corpus Christi ipsi nos vix non diffitemur. Nam jubentur fideles ita se habere, sive circa peccatorum confessionem, sive circa reconciliationem cum adversariis suis, ut ἡ Ουσία eorum sit munda (χαβαρά), nec inquinata (αἡ κο'.νωθτ,). Porro inquinatum esse aut carere munditia corpus Christi non potest, quantumvis deficiant christiani ab istiusmodi officiis. Placet igitur et nobis, non rem sacrificatam, sed actum sacrificalem sub nomine Ουσία esse intellegendum1. Sensus ergo est : gratias super pane actas esse quamdam sacrificationem. In quo nihil est molesti nobis, nam ipsi nos contendimus sacrificationem consistere in prece eucharistica in quantum continente verba Christi, sicut a ceteris scriptoribus et Patribus illius aevi est traditum. Sequitur ergo ex verbis *Doctrinae* : sacrificationem esse quamdam precationem (eucharisticam).

Sed non sequitur precationem (eucharisticam) esse ipsam rem oblatam. Immo p.olius innuitur contrarium. Nam si το εὐχα-•*Aτ:·\·ι* est sacrificare, videtur sacrificari idipsum quod dicitur εὐχαριστεἶσΘαι; proindeque satis naturaliter existimabitur in sacrificium oiTerri res per gratiarum actionem consecrata. Panem autem consecratum fuisse primaevis etiam illis ebristianis corpus Christi, non negat noster neotericus. Suadetur igitur offerri corpus Christi. Recolendum interea est ex supradictis quomodo consecratione panis et vini eucharistica revera involvatur oblatio corporis et sanguinis Christi pro nobis passi ad mort,em.

Sectio III. — De Clemente Alexandrino.

Verum equidem est vehementer Clementem saepiusque reprobasse omnia istiusmodi sacrificia, cujusmodi solebant diis offerre ethnici. Vide *Slrom.* 5, 11 ; 7, 3; 7, 6 (P.G. 9,113 ; 417-420 ; 444). Quibus locis videtur potissimum in hoc intentus ut nullis terrenis rebus, quasi ex nostro censu haustis, Deum veluti ditemus, aut voluptate afficiamus, aut amplificemus honestate ulla. Nec tamen negat, immo confirmat loco illorum sacrificiorum honorari Deum a nobis rationabiliter « per precationem », ο·.'εὐχη . Ubi per precationem verisimiliter intellegit celebrationem eucharisticam, quam « optimam sanctissimamque sacri-« ficationem cum justitia emittimus, jusit tissimo Verbo impendentes honorem2 :

1. Suffragatur huic interpretationi auctor libri *De Aleatoribus* (c. 4. P.L. 4, 830), cum citat *Doctrinam* his verbis : «... ne inquinetur... ‹ oratio vestra ». Attamen ex quibusdam exemplis serioris aetatis patebit infra (Elucid. XXXIII) ipsum eucharisticum corpus et sanguinem vocatum esse a sanctis extra legitimam celebrationem panem haereticum aut si quid ejusmodi.

2. Δ·.' εὐχή τιμώμεν τον θεόν · καί ταὐτην την bîôν ἀρίστην *να* ἁγιωτάτην μετά δικαιοσύνη ἀνααίρτομεν τψ διζαιοτάτψ Λόγψ γεραίροντε · *l·.' A* ταραλαμβάνομεν την γνώσιν, διά τούτου δοξάζο·ζτε ἳ μεμαβήζαμεν (7, 6). Aliter quidem hunc locum vertit Wieland : honoramus Deum per preces, et hoc est optimum, et sanctissimum sacrificium, quod in justitia sursum mittimus, justissimo sermone honorificum donum facientes *(M. u. C.,* 49 ; *Die Schrifl M. u. C.,* 90). At parum probatur versio ista. Nam 1° cur vocaretur consecratio (ut ipsi Wieland placet) sermo *justissimus,* praesertim cum articulo τψ ? 2° Intellegi Verbum Divinum suadetur ex proxime cohaerente propositione explicative : «per quem..., per illum » (effugium ludicrum videsis apud Wieland, *D.* V. *O.,* 132-133). Praeterea aliquantulum etiam confirmatur noster sensus ex nativa vi vocis γεραίρω. Quae vox originaliter designabat non quamlibet exhibitionem honoris, sed proprie et ritualiter sacrificalem : nominans scilicet sacrificia funebria quae, semel in anno (id est, tertio die Anthesteriorum), Athenis, supra qualuordecim altaria offerebant in honorem Dionysi, per Titanes in qualuordecim partes disrupti, mulieres quatuordecim sacerdotes, dictae γεραραί seu γεραιραί. Hoc quippe vocabatur γεραίρειν τψ Διονύσψ. Impenditur igitur Christo, in memoriam mortis ejus, cultus ille sacrificii qui per precationem quamdam fit. Cujusmodi descriptio congruit nostro sacrificio eucharistico ad amussim.

Dativus igitur ille τψ Λόγψ videtur mihi neces-

‹ per quem cognitionem accipimus, per « illum glorificantes ea quae didicimus ‹ [puta arcana Sanctissimae Trinitatis]. « Est ergo, quod est apud nos hic in terris α altare, congregatio eorum qui intenti • sunt orationibus, unam quodammodo vo- ‹ cem habens et unam mentem... Est enim « Ecclesiae sacrificium oratio quae a sanc- •tis exhalatur animis, cum aperitur simul « sacrificium atque tota mens Deo. » Omisso scilicet altari coelesti, qui est Christus, nec attento nisi altari altero, quae est Ecclesia, recte Clemens, quamvis intricato suo stylo, proprietatem eucharistici sacrificii describit sitam : 1° in orali sacrificatione ; 2° in interna sacrificantis Ecclesiae sanctitate ; 3° et consequenter, in simultanea exhibitione sacrificii et interni et externi.

Quod si qua obscuritas tamen istis locis inhaeret, non parum discutitur praevia quadam monitione, primo libro *Stromatum* (1,19. P.G. 8, 813) inserta1, ex qua claret : 1° celebrationi eucharisticae vulgo nomen adhaesisse τή προσφορά , et in sensu quidem activae oblationis ; 2° constitisse illam προσφοράν in eucharistiatione * panis et vinia. Unde colligitur eucharistiationem ipsam habuisse rationem oblationis, et quidem respectu eucharistiatae rei, scilicet corporis et sanguinis Christi.

Huc accedit co ullı entarius, non improbabiliter Clementi adscriptus, in *Luc.,* 15 (P.G. 9, 760-761) ; ubi non solum perhibetur immolatus (qualitercumque tandem hic accipienda sit i ullı olatio, puta cruenta aut sacramentalis) « vitulus, qui alibi « agnus dicitur », qui « caro est et panis » ; sed praeterea haec, non respectu filii prodigi, sed Christianorum percipientium eucharistiam, adjiciuntur : ‹ Accedentibus « igitur filiis Pater vitulum dat, et macla- « tur et comeditur » (τοῖ μεν οὺν προσιοὺσιν υἱοῖ ί Πατήρ τον μόσχον δϊδωσι, καί θύεται, χαἰ τρώγεται). Quas inter actiones duas, sacrificationem (θύεται) et manducationem (τρώγεται), praesente tempore pariter simulque enuntiatas, vix rationabiliter contenderis4: connexionem signari solum secundum causalitatem, qualis viget inter communionem nostram et sacrificium passionis, minime autem secundum continuitatem temporis, qualem habet sacrificatio nostra recens cum eucharistiae perceptione.

Verum equidem est vitulum dici a Clemente eum « qui ut ovis ad mactationem « ductus est (βπί σφαγήν α-χθεί) [utique, « fateor, in passione], victimam (θύμα) me- « dullosam, cujus omnis adeps secundum « sanctam legem in Dei partem transiit : « totus enim est Domino consecratus (ἀνα- « κείμενο) et devotus (ανατεθειμένο), ita « bene altus et grandis, ut in omnia per- « tingat ac sufficiat, vescentesque illo ac « fruentes saturet » etc. At quid inde sequitur ? Numquid dixeris, asserta praevia sacrificatione quae a Domino facta est, *eo ipso* excludi alteram quae a nobis fiat? Quinimmo, id unum est concludendum, quod saepius jam commemoravimus : unam scilicet sacrificationem dominicam ita cunctis nostris supereminere, ut hae,

sario regi per vocem γεραίρω. An regatur simul per vocem ἀναπέμπω, ita ut ad eumdem dicamur mittere sacrificium, cui dicimur γεραίρει», res non est valde evidens. Utique dativus destinationis regulariter adhibetur cum voce ἀναπίμπω (cf. Sophocles, Greek *Lexicon,* sub hac voce) ; et suppeditat exemplum de ipso nostro sacrificio misso ad Deum haec sententia Justini : Αἶνον καὶ δόξαν ὦι Πατρὶ των δλων διὰ τοὺ ονόματο τοὺ Ποὺ καὶ τοὺ Πνεύματο τοὺ αγίου ἀναπέμπει (*Apologia* 1, 65. P.G. 6, 428. Conferantur etiam duo exempla ex Apollonio mox recitanda). At potest etiam ἀναπίμπω usurpari absolute. Quod si supponatur hic fleri, tunc sensus erit : nos emittere [puta ad Deum] sacrificium, quo γεραίρομεν τψ Λόγψ. Ceterum istud dubiolum ad praesens nostrum propositum nihili interest.

1. » *Panes absconsos lubenter tangite, et aquam « furti dulcem* (*Prou.,* 917). Ubi per panem « et aquam illas haereses clare notat Scriptura, « quae in oblatione (κατὰ τὴν προσφοράν) pane et ‹ aqua aliter utuntur quam Ecclesiae canonibus * praecipitur ; sunt enim qui aquam solam « eucharistient (ὑδωρ ψιλδν εὐ/αριστοὺσιν). »

2. « Non negandum est, inquit Wieland » (D. V.O., 120), posse nomen προσφορά specialiter referri ad εὐχαριστεῖν, ita ut eucharistiatio « ipsa designetur ut oblatio ad Deum. Hic igitur * haberemus primum vestigium paulatim ex « tunc irrepentis ampliationis conceptus sacri- « ilealis in Oriente... »

3. Cf. *Strom.* 4, 25. P.G. 8, 1369

4. Cum Wieland, D. *V. O.,* 113.

non nisi illa praesupposila, habere locum possint; ut ex sua ipsius sacrificatione Christus sit victima ; ut victima maneat aeternaliter coram Deo, in cujus conspectu jaceat (ἀναχείαενο), in cujus cultum sit dedicatus (ἀνατεΟειριένο) : ipse idem qui a nobis nunc θύεται, sicut et a nobis τρώγεται.

Quam eamdem habitudinem nostrae celebrationis eucharisticae ad praeviam illam immolationem cruentam enuntiat Clemens duobus locis sane genuinis. In quorum priore (*Slroin.,* 5, 10. P.G. 9, 101)[1] postquam dicta est contemplatio Dei nobis comparari per carnem Verbi manducandam et sanguinem potandum, additur : propterea vere, secundum sententiam Platonis, opus fuiss.e nobis magna nec triviali victima, scilicet Christo, qui immolatus est (ετύβη) pro nobis agnus paschalis : utique in passione. In altero autem (*Paedag.,* 2, 2. P.G. 8, 409)[2] describitur Christus, Dei Verbum, lauquam magnus botrus, qui pro nobis pressus est, ὁ αέγα βότρυ ί Λόγο ὁ υπέρ ήυών Ολιβεί [pressus utique in passione] : cujus uvae sanguis nobis nunc est bibendus.

Sectio IV. — De quorundam apologetarum dictis.

Haud secus ac **Justinus. Irenaeus,** Clemens Alexandrinus, Origenes, **Tertullianus,** alii veteres apologetae nonnulli removendis sacrificiis institerunt.

Sic **Aristides** in *Apologia* sua proclamat: « Deum neque hostiis, neque libatio- « nibus, neque ulla visibili re egere. » (c.l, cf. c. 13. T. u. U., 4, 3, p. 6 et 32).

Scribens **Athenagoras** περί τού αή ιλ'.ν, in *Legatione pro chrislianis,* c. 13 (P.G. 6. 916), testatur cognitionem Dei et puras ad eum manus sublatas solum esse sacrificium illi acceptum, cui nulla re opus sit, cui hostia debeatur incruenta et spiritualis adoratio[3].

Pariter S. **Apollonius** Romanus, sub Commodo imperatore martyr *{Acta S. Apollonii,* § 8. (T. u. U., 15, 2, p. 98) : « Sacrificium incruentum et mundum e- « mitto (ἀναπέαπω) et ego et omnes α christiani omnipotenti Deo, qui domi- « natur coelo et terrae et omni spiritui (πάση πνοή) : [sacrificium videlicet quod « fit] per preces maxime (οι' ευχών αά- « ρ.στα) pro (υπέρ) intellectualibus et ra- τε Lionalibus imaginibus [Dei] ordinatis « a providentia Dei in regimen terrae » [i. e. pro imperatoribus]. Haec de sacrificiis quae offeruntur ab ipso et christiana communitate : ubi agnoscitur resonantia quaedam liturgiae christianae *pro regibus el omnibus qui in sublimilale sunt* sollemnis (I *Tim.,* 2 collata intercessione quae asservata est in compilatione sane posteriore *Aposiolicarum Constitutionum* 8, 12 et 13. F.D. 1, 510-512 et 514). Non dicit hoc loco preces offerri, sed « per preces » sacrificari.

Alio quidem loco (§ 44, p. 126) loquitur de offerendis precibus. Sed jam non ait se loqui de ritu quodam Christianorum, sed persuadet suo judici (nequaquam eucharistiam edocto) ut ipse offerat quoddam sacrificium incruentum precum et beneficentiae : quod unum genus sacrificii metaphoricum poterat tali homini inculcare ; quanquam non addit commendari tale genus ad exclusionem omnis cujuslibet alius.

« Sperabam fore ut piae cogitationes tibi « insiderent, et illuminatis animae tuae « oculis per apologiam meam, cor tuum α fructificans Deum factorem omnium co- « leret, huicque cottidie per eleemosynas σ et humanum modum [conversandi] pre- « ces emitteret (ἀναπέριπειν) uni (sacrificium « incruentum et mundum) Deo. »

Auctor *Epistolae ad Diognelum* (S3-5, F.P., 1,394) negat Deo tanquam indigenti reddenda esse ea quae indigentibus nobis ipse liberaliter praestat.

Pariter **Minutius Felix** ironice : « Hostias et victimas Deo offeram, quas « in usum mei protulit, ut rejiciam ei « suum munus ? » Immo hanc decernit

1. Vide infra, Appendicem B.
2. Vide infra, Appendicem C.
3. De Athenagora legi possunt utilia apud **Aemil. Dorsch** (op. *cil.,* p. 236-239).

ei esse litabilem hostiam : bonum animum, puram mentem, sinceram sententiam, justitiam, misericordiam *(Odav.,* 32. P. L. 3, 339-340).

Quo in genere dicendi non solum coaetaneis suis, ut vidimus, isti consentiunt, sed etiam Patribus atque theologis posterioris sicut *et* anterioris aetatis.

Ex Patribus posterioris aetatis, qua certe sacrificium corjjoris et sanguinis Christi ecclesiasticum inconcusse ab omnibus praedicabatur, sufficiant pro exemplo, in Occidente S. **Hilarius,** in *Ps.* 62, n. 8 (P.L. 9,405), **Zeno Veronensis** (lib. 1, tractatus 15, c. 5. P.L. 11, 364-365)'; in Oriente, **Basilius,** *Ep.* 115 (P.G. 32. 528) et (?) *In Isaiam* ℔» 37 (P.G. 30, 165-172), **Gregorius Nazianzenus,** *Or.* 45. n. 12, 14, 23 (P.G. 36, coi. 640, 641-644, 656), *Carmin,* lib. 2, sect. 2, poem. 3, vers. 255-258 (P.G. 37, 1498), **Epiphanius,** *Haer.* 66, n. 71 (P.G. 42, 141-144); Quin et **Theodoretus** sacrificiorum oblationes omnes taxat exagitatque integro sermone de sacrificiis in sua *Graecarum ajjedionum therapeutica* (Serm. 7. P.G. 83, 992-1005), ne uno quidem verbo interim facto de sacrificio eucharistiae, sed solummodo pro sacrificatione commendatis orationibus et -virtutibus. Attamen quid constare certius potest quam fides illius aetatis illorumque Patrum de sacrificio corporis et sanguinis Christi ab Ecclesia offerendo ?

Ante ceteros vero Patres et doctores etiam primaevos, auctor *Epistolae Barnabae* (2, 6. F.P. 1, 42) jam sacri ficiorum abrogationem praedicaverat, non tacita tamen omnino oblationis novae proprietate : « Haec igitur, inquit [Judaeorum sacri- « ficia) abrogavit [Deus], ut nova lex « Domini nostri Jesu Christi, quae sine « jugo necessitatis est, oblationem ha- « BEAT NON FACTAM AB HOMINIBUS (-Vi... < fiT, ἀνΟρωποποίητον εχη την προσφοράν). » Habet ergo illa suam oblationem, non quidem ab hominibus, sed a Deo factam ; quasi scriberet auctor : ινά αή avGpwroποίητον, αλλά Οεοποίητον, εγη την προσφοράν.

At ante ipsum **Paulus** /Vpostolus in *AciibusApostolorum* (1721-25) nonne iisdem fere verbis ad Athenienses peroraverat : *Deus qui fecit mundum el omnia quae in eo sunt, hic coeli et terrae cum sil Dominus, non in manujaclis templis habitat, nec manibus humanis colitur* (ουδέ ὑπό γειβων ανθρωπίνων θεραπεύεται) *indigens aliquo, cum ipse del omnibus ritam el inspirationem el omnia.*

Immo.si simul considerentur omnes illae exclusiones sacrificiorum, videntur posse reduci ad pauca capita doctrinae. Quatuor enim in omni sacrificio occurrunt considerandа : cui offeratur, quid offeratur, quomodo offeratur, a quo offeratur.

Primo quidem, speciato eo cui offertur, exclusere **Patres** sacrificia Deo oblata *ul indigenti,* quasi per nos Deus, ut delirabant ethnici, atque etiam aliquando Judaei, afficeretur beneficio (Aristides, Athenagoras, Ep. ad Diognet., Minucius Felix, Irenaeus, Clemens Alex.). Et re quidem vera, ne sacrificio quidem nostro eucharistico Deus eget, sed egemus ; nec quasi fructum capiens delectatur, sed dans nobis facere fructum salutis.

Secundo, spectato eo quod offertur, rursus exclusere Patres omnem terrenam oblationem, vel arte humana comparatam, qualem in more hominum erat aris aut altaribus imponere2 (Ep. Barnabae, Justinus,

1. Qui continuo tamen sub finem capitis 6, sacrificium eucharistiae commemorat, prohibens contaminari, id est profanari, divina sacramenta, addensque : < Jam videat unusquisque quemad- < modum sacrificium aut sumat aut offerat : < sicut enim indigne offerre sacrilegium est, ita « indigne manducare mortiferum > (coi. 369. Cf. lib. 1, tract. 5, c. 8, coi. 309). Quod ideo nobis visum est animadvertendum, quia a quibusdam protestantibus, quos commemorant et citant fratres Balleriniani in suis notis ad S. Zenonem (coi. 369, 370), negatum est Zenoni ullum probari sacrificium praeter internum animi affectum. Ubi exemplum habes quid possit praeconcepta sententia : nam quid minus verisimile fingi potest in homine post medium quartum saeculum florente ? De aliis, quos adnectimus, Patribus non est quod argumentum ullum afferatur.

2. Qua exclusione pressius ostenditur non naturales panis et vini substantias visas esse veteribus offerri, sed corpus et sanguinem Christi, in cujus veritatem convertuntur.

Tertullianus, etc.). Non enim terrena est nostra hostia, sed nec rationalis aut immaculata solum, sed et coelestis[1], nulli videlicet rerum corporearum conditioni subjecta, nec nisi per omnipotentiam divinam aut inducta in mundum aut facta litabilis.

Tertio, si spectetur modus ipse oblationis, primo quidem exclusere Patres a sacrificiis nostris 'omnem immolationem realem, seu cruentam mactationem. Atque inde est quod saepe a cultu nostro exsulare dixere omnem Ουσίαν (Athenagoras, Clemens Alexandrinus, cf. Nazianzenum, Theodoretum). Voces enim quibus indiscriminatim significatur mox sacrificatio, seu oblatio immolatae hostiae, mox immolatio, seu mactatio, debuerunt pro occasione et subjecta materia, aliquando admitti et aliquando rejici, secundum aliud et aliud. Sacrificatur enim vere corpus Christi, dum offertur a nobis nunc, prout jam olim immolatum transivit in hostiam sempiternam ; nec interea vere a nobis immolatur aut mactatur, sed immutationis recentis expers, remanet ἀθυ-ον ἱἷçitov (Damascenus, *In dominicum pascha.* P.G. 96, 841) ; per sacerdotes ἴθύτω θυόαενον, ut fert sermo apud Gelasium Cyzicenum (*Hisloria concilii Nicaeni,* l. 2, c. 30. P.G. 85, 1317)[2] adscripts Patribus Nicaenis[3] ; recteque in *Liturgia Chaldaeorum* cantatur ; « Sa-« crificium vivum et rationabile primi-« tiarum nostrarum, et victima non « immolata, et tamen acceptabilis, Filii «generis nostri, quem... sacerdotes super «altaria sancta immolaverunt,... offer-« tur » (Max. Saxoniae, *Missa Chaldaica,* p. 26).

Rursus quod attinet ad modum oblationis, removerunt Patres omnem ritum corporeum, puta ἀναθηαά-ων, nec retinuerunt nisi spiritualem seu intellegibilem ; non sensibus, sed per sensibilia symbola intellectui credentium pervium ; constantem non actione ulla materiali, aut mechanica, sed vi intellegibili sermonis[4] a Domino traditi et ad Deum directi ; non directe quidem enuntiantis oblationem, sed agentis : dum fundit symbolice ex corpore Christi piacularem sanguinem ; quo fit ut in apparente oblatione panis et vini fiat Christi pro nobis olim demortui oblatio vera.

Quarto tandem, spectato eo a quo offertur, maxime Patres vitae probitatem adorationemque in spiritu et veritate extulere : in qua consistit invisibile sacrificium, cujus nisi signum sit sacrificium visibile, non est acceptabile (ita fere omnes, speciatimque Zeno Veronensis)[5].

EPILOGUS.

De Joan., 4 ‘‘.

Quatuor potissimum his de causis dictum est a Patribus spirituale nostrum sacrificium. Spiritualitatem autem istiusmodi miror nonne primus insinuaverit Christus in *Joan.* 4[23], cum dicit : *Venii hora, el nunc esi, quando veri adoratores* (προσκυνηταί) *adorabunt* (προσκυνήσουσ'.ν) *Patrem in spiritu el veritate.*

Primo enim, hoc loco, sub nomine ado-

1. Secundum hanc acceptionem meminit « spiritualis sacrificii «auctor *Consultationum Zacchaei Christiani et Apollonii Philosophi* (l. 2, c. 7. P. L. 20, 1120), aliquanto post medium quartum «aeculum (cf. A. Reatz, *Das theologische System dtr Consuli. Zacch. et Apollon.,* Frib.-i.-B. 1920, p. 149).

2. De Gelasio Cyziceno attendenda ea quae utiliter adnotat Dom Leclercq ad *Hist, des Conciles,* t. 1, p. 392.

3. Reperitur eadem locutio ἀΟύτω Ουόμενον apud Theodorum /Xndidensem, *Brevis commentatio,* c. 28. P.G. 140, 456.

4. Hoc dilucide inter alios explicavit quarto decimo saeculo liturgista graecus insignis, Nicolaus Cabasilas in sua *Liturgiae expositione,* c. 51. P.G. 150, 485 : « Ea de causa vocat « [sacerdos] sacrificium cultum verbalem (λο-« γικήν), quia nullum importat opus, sed solis « consecratoriis verbis utens hanc oblationem « offert... Etsi reveni hostia vere est opus et « factum, tamen ipse circa ipsam nihil agens, « sed dicens tantum, merito non activum, sed « verbalem cultum se ait offerre. »

5. Summam totius doctrinae, his quatuor punctis contentae, invenies fere congestam a Cyrillo Alexandrino, in libro nono et decimo operis *Contra Julianum.* P.G. 76, 968-1049.

rationis videtur agi de cultu sacrificali. Hoc enim dupliciter apparet : et ex materia subjecta, et ex analogia sermonis biblici.

Apparet primo ex materia subjecta. Nam responsio est intellegenda secundum sensum quaestionis. Quaestio autem erat de lite quae inter Judaeos et Samaritanos erat : ubi esset sacrificandum ; utrum in templo Hierosolymitano, an in delubris montis Garizim illius, in quo, secundum Samaritanorum Pentateuchum *(Deui.,* ‡7 divinitus erat praeceptum populo, ut, trajecto Jordane, sacrificaret, ac certe benedictiones erant positae iis qui legem observarent *(Deui.,* ‡1 ; 27”). Cum ergo quaerit mulier ubi adorare (προσκυνεῖν) oporteat, intellegenda est quaerere ubi oporteat sacrificare, eo vel magis quod praemiserat : *Paires nostri in monte hoc adoraverunt,* i. e. sacrificaverunt.

Apparet idem ex analogia sermonis biblici. Etenim eadem vox προσχυνεῖν et apud *Joan.,* 12î0, et in Ad., 827 probabiliter, certissime autem in LXX *Gen.,* 22s, significat sacrificii cultum. Est autem, ut omnes norunt, sacrificium perfectissimum et propriissimum adorationis genus.

Secundo jam spiritualitas et veritas novi cultus videtur attendenda secundum eminentiam nostri sacrificii eucharistici super carnalia veterum sacrificia atque figuralia. Etenim circumscriptioni locali legalis cultus sacrificalis opposuit Christus ubiquitatem cultus messianici, dum dicit (v. 21) Venii *hora quando non in monte hoc neque* in *Jerosolymis adorabilis Patrem.* Non simpliciter iterat affirmationem ubiquitatis, sed rationem reddit, cum pergit (v. 23) : Venit hora, ei nunc est, *quando neri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate.* Ideo sacrificium erit universale, quia erit spirituale et verum. Adorabitur etenim Pater non carnalibus sacrificiis aut figuralibus, sed per spirituale sacrificium quod figuras impleatl : per sacrificium scilicet unius victimae pertectae, victimae rationalis et immaculatae, oblatae Deo sub tegumentis symbolorum secundum ritum immaterialem. Quare nec locorum differentia erit illa hostia aut oblatio ejus alligata.

Ceterum jam olim hunc Joannis locum, expositum de commutatione altaris et sacrificii, connectebat **Eusebius** *(Demonstr. Evangel.,* l. 1, c. 6. P.G. 22, 57 sq.) cum prophetia *Malachiae* 111-1·. Similiter **Th e odore tus,** dominica verba ita exponens : « Cessavit, enim loco circumscrip- « tus cultus sacerdotum, omnis autem « locus ad Dei cultum idoneus declaratus « est ; et victimarum quidem irrationalium * caedes finem cepit, solus autem immacu- « latus Agnus sacrificatur, qui tollit pecca- « tum mundi » *(In Malach.,* I11. P.G. 81, 1968). **Rupertus** inter Latinos consonat : « Non enim solus Hierosolymis mihi « est locus, ubi oporteat adorare, sed in « omni loco veri adoratores adorabunt « Patrem in spiritu et veritate. Et offe- « runt nomini meo oblationem mundam, « oblationem panis et vini, sacramentum « corporis et sanguinis Redemptoris sui » *(In Malach.,* c. 1. P.L. 168, 821).

APPENDIX B.

De communione ad Christum per contemplationem et per eucharistiam una indi vi saque apud Patres atque imprimis Clementem.

Scribit Clemens : « Si ergo lac quidem « est infantium *(1 Cor.,* 31-3), cibus au- « tem dictus est ab apostolo nutrimentum a perfectorum, lac quidem intellegetur ca- (techesis, veluti primum animae nutri- (mentum ; cibus autem, epoptica contem- « piatio : carnes nimirum ipsae et sanguis « Verbi, hoc est cognitio (κατάληψι) divi- ® nae virtutis et essentiae. *Gustate et videte,* « inquit, *quoniam Christus est Dominus.* Sic « enim seipsum impertit ns qui spir it ua- « LIUS SUNT TALIS CIBI PARTICIPES I CUm « scilicet anima seipsam nutrit, ut dicit « amicus veritatis, Plato. [Non igitur, se- cundum Clementem, omnibus se impertit contemplandum Christus quicumque

1. Cf. Bellarmin., *De Missa,* 1. 1, c. 11.

sunt istius cibi, carnis dico et cmoris, particij sed tantum illis qui spiritualius sunt participes, hoc est qui non secundum corpus tantum aluntur eucharistia, sed etiam secundum animam]. ‹ Cibus enim et potus divini Verbi est ‹ cognitio divinae essentiae [quatenus scilicet manducatio sacramentalis est sacramentum eflicax manducationis spiritualis]. ‹ Propter quod dicit in secundo libro « *Reipublicae* Plato : sacrificato non porco, « sed magna aliqua et rara hostia, oportet « demum de Deo quaerere. Apostolus au- • tem scribit : *EI pascha nostrum immo·* « *latum est, Christus* : rara utique hostia ‹ Christus, qui pro nobis sanctificatur t (ἁγιαζόμενο) » *{Slrom.,* 5, 10. P.G. 9, 101)

Sunt qui negent ullatenus intendi hoc loco a Clemente eucharistiam, ne indirecte quidem. Sic **Batiffol** *{Eucharistie3,* p. 181. Rursus *Eucharistie3,* p. 254; contra A. **Struckmann,** *Die Gegenwarl Christi in der ht. Eucharistie nach den schriftlichen Quellen der vornizdischen Zeil,* 1905, p. 136-138). Longe autem est mihi probabilior sententia contraria propter rationes quas interpolavi textui, et propter connexionem assertam per vocem *propter quod* (δ.ὸ) inter sacrificium et cibum illum potumque Verbi.

Ubi hoc velim generaliter notatum : minime nocere apud Patres interpretationi eucharisticae sermonis johannici (Jo., 6), quod saepe de cognitione fidei, vel contemplatione Verbi, vel studio Scripturarum, vel si quid hujusmodi, intellegant dictum vel panem et potum, vel etiam carnem et sanguinem Christi. Nam sicut innuitur toto illo sermone (Jo., 627~δβ), et apud Patres sollemne est (cf. etiam *Concit. Trid.,* sess. 13, c. 8, D. 881, et legatur sedulo **Toletus** in *Joan.,* 652, Coi. Agr. 1589, coi. 593-594) manducatio eucharistica est. sacramentum manducationis spiritualis, quae fit per fidem vivam (cujus propria est contemplatio caritativa Verbi, et pia veritatis in Scripturis revelatae meditatio). Nec mirum proinde quod libere dixerunt panem et potum, vel carnem et sanguinem esse ipsam fidem, contemplationem, doctrinam, cujus est sacramentum seu symbolum, aut vice versa : pro quanto scilicet unum alteri cohaeret ratione et causalitatis et significationis seu similitudinis. « Ex hac au- « tem similitudine plerumque etiam ipsa- « rum rerum nomina accipiunt » symbola seu sacramenta, ut nos monet **Augustinus** in *Epistola ad Bonifacium Episcopum {Ep.* 98, n. 9. P.L. 33, 364). Talis igitur praedicatio minime nocet interpretationi eucharisticae ; immo eam secum fert : utpote quae ambae inter se compenetrent. Quare intertextae apparent saepissime apud veteres. Cujus facti pauca proferantur exempla breviora.

Haec scribit **Eusebius Caesariensis** *{De solemnitate paschali,* n. 2. P.G. 24, 696) : « Hujus ergo victimae, id est « Servatoris, qui proprio sanguine humа- « num genus salvavit, intellectualibus *a* pasti carnibus, videlicet doctrinis at- « que sermonibus regnum coelorum nuntiantibus, divinis convenienter epulis epulamur. » Qui idem, paulo infra (n. 7, coi. 701), de corpore jam ac sanguine eucharistico istud subdebat : « Moysis quidem « asseclae semel in anno paschalem ovem « immolabant, quarta decima primi mensis « die, circa vesperum. Nos autem Novi « Testamenti homines singulis diebus do- « minicis nostrum Pascha perficientes, « semper corpore Servatoris satiamur, « semper sanguinem Agni participamus. »

Athanasius etiam, in invitatione ad coenam paschalem, christianae cibum fidei propositum exhibet *{Episl. heorlaslica* 28. P.G. 26, 1433).«... Ut ipse quidem pro « omnibus hostia fieret, nos autem verita- « tis innutriti sermonibus, viventisque « ejus doctrinae participes, cum sanc- « tis coelestem quoque laetitiam adipisci « valeamus. Illic quippe nos, tanquam « ad coenaculum discipulos, Verbum « cum ipsis vocat ad divinum et vere k incorruptibilem pastum (εσβιασιν) : hic « quidem passum pro nobis; illic vero « coelestia tabernacula praeparans iis qui « promptissima mente obedierint voca- « tiom, et firma animi intentione secuti

* fuerint ad bravium supernae vocationis ; « ubi ILLOS QUI AD COENAM VENIUNT e et luctantur adversus impeditores suos, « manet corona et incorruptibilis laetitia. » Aliud exemplum intertextae coenae spiritualis cum sacramentali vide in *Ep. heorl.* 6, 1 (coi. 1383). Plurimis interea epistularum heortasticarum locis convivium praedicat sacramentale Athanasius, quo caro et sanguis Verbi, ipse Agnus, ipsum Verbum comeditur : *(Ep. heorl.* 2, 3 ; 4, 4 ; 5, I ; 5. 5 ; 9, 9-10 ; 13, 7. P.G. 26, 1368, 1379, 1379-1380. 1382-1383, 1395-1396, 1418).

Satis affinis est locutio **Theophili Alexandrini,** in *Epistula heorlastica* anni 401 (n. 17), haec contra Origenem disputantis : « Nec vanitatem appellamus « substantiam corporalem, ut ille aesti- α mat, aliis verbis in Manichaei scita con- « cidcns : ne et corpus Christi subjaceat α vanitati, cujus edulio saturati, ru- « minamus quotidie verba dicentis : « *Nisi quis comederit carnem meam, el* « *biberit sanguinem meum, non habebit* ‹ *pariem mecum* » (P.L. 22, 787).

Nec fuit genus istud sermonis proprium illius aetatis, sed etiam invaluit apud mediaevales viros, etiam cum maxime versarentur in defendenda praesentiae dominicae in sacramento veritate. Sic. pro exemplo, **Gulielmus a Sancto Theodorico,** expresse de manducatione spirituali disserens prout per sacramentalem procurata, non temperantius sane quam **Clemens** aut **Origenes** (/n *Num..* hom. 16, 9. *In Mallh., Com. Ser.* 85 etc. P.G. 12, 701-102 ; 13, 1734-1735), miscuit ipse unam cum altera. «Cum ergo de carne ‹ sua [utpole per passionem sauciata) « amandi se tantam ingerit materiam, mag- « nam et mirificam animabus nostris vitae| « alimoniam ministrat. Quam tunc avidis « faucibus sumimus, cum dulciter recolli- « gimus, et in venire memoriae recondi- « mus quaecumque pro nobis fecit vel pas- sus est Christus. Et hoc est convivium de carne Jesu et sanguine : cui qui communicat habet vitam in se manentem. Tunc autem communicamus, cum fide « ARDENTE, QUAE PER DILECTIONEM OPE- « RATUR. REPONIMUS IN MENSA DoMl.M « qualia inde sumpsimus : videlicet ut, α sicut ille se praebuit pro salute nostra, « nulla sua necessitate, sic nos totos fidei « ejus et caritati exhibeamus, necessi- « tate salutis nostrae. In hoc enim convi- « vio quicumque saginatur, nescit panem α suum otiosus comedere, sed sollicite cum « muliere forti de nocte hujus saeculi con- « surgit ad lucernam verbi Dei, ut labores « manuum suarum manducet, ut beatus « sit, et bene ei sit, etc. Ecce hoc est man- « ducare illam carnem, de qua dicit Jesus : ‹ *Qui manducat meam carnem, in me manel* ‹ *ei ego in eo.* » Toti autem huic elucubrationi praemiserat istud, unde satis patet sacramentale corpus Christi illic edisseri : « Considerandum nobis est quo- « modo ad veram vitam talis cibus [cor- « pus ipsum Christi, cf. c. 2-4] sic nobis « necessarius sit, ut sine hoc ad illam per- « venire impossibile sit. ...Ut igitur ille « ametur [scilicet Christus], ...ad hoc enu- « trire nos debet cibus iste » [id est eucharistia] (De *Sacramento altaris,* c. 5. P.L. 180, 351 et 352-353). Advertas (rem sane lepidam) ipsum Gulielmum a Sancto Theodorico esse conquestum de locutionibus sat obscuris **Patrum** in re eucharistica (op. *cit.,* c. 11. P.L. 180, 359).

Vide etiam *Epistolam ad fratres de Monle Dei,* c. 10, n. 30 (P.L. 184, 327) a Massueto non improbabiliter **Guigoni** Carlhusiensi adscriplam, ubi « *res* sacramenti », id est spiritualis fructus, non utique sine respectu ad ipsum sacramentum, dicitur manducari, bibi, percipi, sumi, in pia meditatione passionis dominicae.

In eamdem sermonis joannici interpretationem redundat quod Patres saepe, non promiscue ut supra, sed veluti παοαὐλήλω; extulerunt utrumque elementum, et significativum seu sacramentale, et significatum seu spirituale.

Sic **Origenes** *(In Num.,* hom. 16, 9. P.G. 12, 701-702) dum explicat *Jo.,* 6S<: « Bibere autem dicimur sanguinem Christi, « non solum sacramentorum ritu, sed et

• cum sermones ejus recipimus, in quibus « vita consistit·.» Rursus *(In Exod.,* hom. 13, n. 3. P.G. 12, 391) : « Nostis qui divinis • mysteriis intéresse consuestis, quomodo ‹ cum suscipitis corpus Domini, cum omni • cautela el veneratione servatis, ne ex ‹ eo parum quid decidat. Quod si circa « corpus ejus conservandum tanta utimini *t* cautela, et merito utimini : quomodo ‹ putatis minoris esse piaculi verbum Dei • neglexisse quam corpus ejus ? n

Pariter Did y mus : «Quomodo verba « illa intellegemus : *Panem angelorum man-* « *ducaoil homo 1* Nunc panem meum in- • tellege solida Dei mandata ; et vinum, « agnitionem Dei ex divina rerum medi- « talione. Similiter autem, et divinum ejus «corpus sanguinemque pretiosum » *(In Prov.,* 9S. P.G. 39, 1633).

Assonat commentarius in *Prov.,* 92, minus probabiliter Hippolyto adseriptus : « *Paravit mensam suam,* promissam sanc- « tae Trinitatis cognitionem, necnon ve- « nerandum sanctumque ejus corpus ac « sanguinem, quae in arcana et divina « mensa quotidie perficiuntur et sacri- « fleantur » (P.G. 10, 628).

Similiter in libro primo *Epistularum* quarum fertur fuisse auctor S. Nilus, haec habet undecentesima : « Praedicit «Moyses populo :... *comedalis carnes;* « carnes intellegens divinum corpus quod « fideles in Ecclesia comedunt, et beatis- « simam Christianorum cognitionem, co- « gnilionibus omnibus excelsiorem » (P.G. 79, 125).

Inter Latinos **Hieronymus** haud diverse :« Quando dicit : *Qui non comederit* « *carnem meam el biberil sanguinem meum,* «licet et in mysterio possit intellegi, ta- « men vere corpus Christi et sanguis ejus « sermo Scripturarum est, doctrina divina « est. Si quando imus ad mysterium (qui « fidelis est, intellegit), si micula ceciderit, « periclitamur. Si quando audimus ser- « monem Dei, et sermo Dei et caro Chrisli •et sanguis ejus in auribus infunditur, el « nos aliud cogitamus, in quantum peri- « culum incurrimus? » *(Anecdola Mared-folana,* vol. 3, pars. 2, p. 301. *Tracl. sive hom. in Psalm.* 147). Rursusque : « Hoc « solum habemus in praesente saeculo « bonum, si vescamur came Domini et « cruore potemur, non solum in mysterio, « sed etiam in Scripturarum lectione *(In Ecclesiaslen,* 312-13. P.L. 23, 1039).

Quis nescit hoc genere styli usum esse auctorem *Libri de imitatione Chrisli, 4,* 11, ubi de duabus mensis loquitur christiano homini a Deo in Ecclesia stratis. In utraque Christus nobis jacet alio et alio modo manducandus. Adeo « ut unus sit cibus « vitae : Verbi incarnati uti evangelizantis, « et incarnati ut hostiae justificantis » (Nicolaus de Cusa, *Exercitationum* lib. 4. Opera, Basileae 1565, p. 444).

Ceterum, ut iterum dicamus, sicut eucharistia est sacramentum incorporationis quae fit per fidem vivam, sic etiam fides viva est quaedam spiritualis manducatio eucharistiae, ut magis patebit infra (Elucid. XLIX). Cohaerent igitur inter se ista duo, ut signum et signatum, ut sacramentum rei, et res sacramenti : quare fert natura rerum ut transferantur ad alterum alterius nomina et praedicata. Esto igitur Origenes praestiterit ducatum ; attamen Origenem ipsum rerum natura agebat : sicut agebat Ignatium, de Ecclesia eucharistico stylo loquentem, symbolismus eucharistiae ecclesiasticus.

APPENDIX C.

De participando in eucharistia cruore passionis dominicae apud Clementem.

Est hujus puncti assertio pars sermonis cujusdam involutioris, in quo Clemens distinguit veluti duplicem sanguinem Jesu : « unus enim est carnalis, quo redempti « sumus ab interitu ; alter vero spiritualis « quo uncti sumus » [ω κεγοίσαεθα, id est fortasse : quo initiati sumus in Christum]. Videtur mihi hoc loco Clemens distinguere duplicem sanguinem eodem sensu quo alii Patres nonnulli duplicem Domini et sanguinem et carnem distinxerunt. **Hieronymus**, *In Ephes.,* P. P.L. 26, 481 : « Dupliciter sanguis Christi et caro intel-

, Itailur ' vel spiritualis illa atque dj™». : dC dicit «« *meo «I oiboe* : vel earo . el sanguis quae crucifixa est, et qui m ft-jest lancer...Augustinus.

En in Psolm. 98. n. 9. P.L. 3/. 12to · hoc corpus quod vMtto manduea- . tori relis, et hibiluri ilium sangumem , „„cm fustiri sont qui me crue.fixen.nl . (Ci Hesyeh.. /n Lee.7., 8–". PA»,

883). Pro alia eiL*m el al'a c0^ltlone (seu praesentiae modo) distinguitur et caro sensibilis objectum scilicet sensus, et caro intellegibilis vel spiritualis, objectum nimirum solius intellectus vel fidei (cf. Billot, *De Ecclesiae Sacramentis* I. p. 392). De una fit sermo in passione, de altent in eucharistia. Porro istiusmodi distinctionem sponte sua invehebat materia a Clemente disputata. Vult enim ut Christianus in cottidiano victu aqua temperet vinum : huc spectat tota ejus disputatio. Post alia pauca affert pro exemplo Christum, magnum verae vitis botrum, qui voluit ut sanguini suo, seu sanguini uvae, aqua admisceretur (sicut sanguis suus admiscetur gratiae salutari). Quod dupliciter noscitur esse factum : uno modo cum in passione premeretur uva, et manavit aqua et sanguine ; altero modo, spiritualiore, in coena (cujus coenae sanguis in spiritualis vitae incorruptibilitatem nos perducit). Secundum autem hunc alterum modum attenditur rursus temperamentum dupliciter. Primo quidem ex parte sensibilis illius elementi quod propinatur, vini dico et aquae. Secundo ex parte elementi spiritualis quod conjungitur homini potanti (se habet enim ad Verbum spiritus increalus Verbi, sicut sanguis ad carnem propterea quod robur Verbi est ipsius spiritus : quod si autem spiritus Verbi habet partes sanguinis, partes aquae habet homo conjunctus spiritui Verbi per potum. En igitur intra ipsam eucharisticam coenam alterum temperamentum veluti aquae el vim, hominis dico el Spiritus).

Ex duobus illis eucharisticis temperamentis (vini et aquae, Spiritus et hominis), primum ordinatur in fidem alterius! gignendam (est enim ipsius symbolum)· in altero autem Spiritus ingenerat homini incorruptionem. Jam vero ex ambobus elucet quaedam tertia temperatura : sensibilis scilicet elementi, id est jx>tus elementi spiritualis, id est Verbi. Quae tandem commixtio Verbi atque polus complexive dicitur eucharistia. Verbum hoc loco intellegitur incarnatum, ut in decursu postea sermonis apparet.

En jam locum : « Sancta vitis botrum « germinavit propheticum. Hoc signum est к iis, qui ex errore [gentilitatis] in requiem [christianismi] sunt deducti [πεπαιοανω. a γηαένὸι], magnus botrus, Verbum pro nobis pressum, cum sanguis uvae, Verbum, aqua temperari voluerit (sicutetiam sanguis ejus salute temperatur). Duplex « est autem sanguis Domini : alter enim » est carnalis, quo redempti sumus ab « interitu ; alter vero spiritualis, quo scili- c cet uncti sumus. Et hoc est bibere san- « guinem Jesu, dominicae participem fieri « incorruptibilitatis. Robur autem \verbi « [est] Spiritus, sicut sanguis [est robur] « camis. Similiter [ἀναλόγω] igitur admisce- « tur, vinum quidem aquae, homini vero « Spiritus ; et illud quidem, temperamen- « tum dico [vini et aquae], pascit in « fidem; hoc vero, id est Spiritus, dedu- « cit in immortalitatem. Rursus autem « temperatura amborum, potus dico et Verbi, nomen habet eucharistia, [hoc est] gratia laudabilis et pulchra : cujus qui secundum fidem participes sunt, α sanctificantur et corpore et anima : α quippe divina voluntate misturam di- n vinam, hominem scilicet, copulante Spi- * ritui et Verbo mystice. Etenim revera α Spiritus unitur animae, quae ab ipso « fertur ; caro autem Verbo, prople · « quam Verbum caro factum est » *(Pa(' d<wg.,* 2, 2. P.G. 8, 409-412).

Non est igitur dubitandum quin 'n ^upralaudata sententia, *bibere sanguinem* «fesu ad potationem eucharistica® re' feratur. Qui sanguis interea est uvae ₱l ui pro nobis quondam pressae.

Elucidatio XIX.

Fusius apud posteriores Patres et theologos constat ipsam passionis hostiam offerri Deo a nobis m commemoratione quadam sacramentali passionis.

CAPUT III.

DE HABITUDINE MISSAE AD SACRIFICIUM DOMINICUM.

Celebrationi nostrae eucharisticae inesse et rationem sacrificii et passionis repraesentationem ; immo hinc pendere sacrificii indolem, quod habeatur imago passionis (seu immolatio symbolica) uno ore Patres proclamavere A Quorum sententia tam aperta est tamque nota iis qui vel extremo digito paginas illorum volutaverunt, ut si quis testimoniis insisteret congerendis, is nonnisi actum agere videretur.

At subtilior enascitur quaestio, quomodo repraesentationi sacramentali sacrificii crucis accedat ratio veri sacrificii ; quomodo sit sacrificium verum, quod careat immolatione vera, nec nisi similitudinariam habeat, repraesentativam, sacramentalem seu, ut fert lingua graeca, mysticam, symbolicam : quae imitatio quidem est immolationis realis, sed non est ea res cujus est imago1. Quod si minus ex professo tractaverunt Patres, tamen mens eorum non est ambigua : ideo eatenusque imaginem sacrificii in sacrificium transire, quod in imagine illa offeratur hoc ipsum cujus est imago : scilicet cruenta Christi mors, in incruenta mortis effigie. Qua in re velim recolantur retineanturque, proportione servata, illa quae in Elucidatione III notata sunt generatim de ejusmodi doctrinae punctis, quibus vindicandis non fuerit cur Patres unquam incumberent. Speciatim vero minor fuerit forsan necessitas diffiniendi ac distinguendi illa quae omnibus Christianis ex frequentissima praxi essent apprime nota : cujusmodi imprimis fuit sacrificium Ecclesiae. Quard' Patres, ut in re omnibus familiari, non tam procedebant didactice, quam ad fines practices utebantur notitia praesupposita. Quo in genere disciplinae non est exspectanda plerumque illa rigorosa analysis aut integratio partium completa, quam in disputationibus de Trinitate, de Incarnatione, de Gratia, necessitate compulsi, accuraverunt. Quare saepe non erunt cogentia testimonia, quanquam ad minus suasiva. Aliquando tamen videntur probe decisive. Praeter vim igitur quam habet ex se conspiratio indiciorum probabilium, accedet ex locis clarioribus indicatio pressior. Horum vero luce etiam illa retro collustrantur : ut totius fasciculi strictior evadat

1. Aliud est in repraesentatione sacramentali sacrificii fundare aliquatenus veri sacrificii indolem, aliud est ita inter se convertere rationem repraesentationis et rationem sacrificii, ut *to lanium sensu* nuncupetur eucharistia sacrificium, quod sit imago sacrificii : quod etsi placuit Renz (passim, et t. 2, p. 484-485), minime tamen aut tutum, aut verum esse videtur. Non enim per meram figuram sermonis est eucharistia sacrificium, sed secundum rei veritatem.

2. Etiam atque etiam rogo benignum lectorem, ut quotiescumque nos viderit excludere a missa omnem immolationem recentem, velit meminisse (non enim istiusmodi distinctiones singulis paginis repeti possunt) sermonem esse de immolatione reali, non de immolatione mere repraesenlativa, quae nedum a nobis excludatur, immo non putamus fore catholicum, si quis eam in missa asserere detrectaverit recentem, totiesque iteratam, quoties missa celebratur.

Quin el oblatio nostra (quam vindicabimus utique recentem et veram) hostiae passionis, reapse nonnisi in ista immolatione symbolica consistit : cui, ut dictum est in coena Domini (Elucid. III), competit ut sit oblatio immolationis verae ac cruentae.

consensus. Robur autem testimonio illi collectivo addit carentia auctoritatis cujusvis pro sententiis illis novellis, quas crisi subjicere, post expositos Patres, nobis opus erit.

Interim vero patronus nobis velim exsistat vir patristicae theologiae studiosissimus, B. Petrus Ganisius, Societatis Jesu egregium decus. Cujus catechismus non solum in Germania, sed etiam in Gallia, et ubique fere terrarum, propugnaculum adversus insultus novatorum fuit antae fidei efficacissimum. Quaerit ille (Opus *calechislicum, De Sacramentis,* q. 7) : « Quid porro de altaris sacrificio credendum est? b Et respondet post pauca : « Missae sacrificium, si « rem omnem aeque perpendimus, est i revera dominicae passionis et illius « cruenti sacrificii, quod in cruce pro « nobis est oblatum, sancta quidem et « viva repraesentatio atque simul in- « cruenta et efficax oblatio. » Qua responsione dilucide elementa illa duo discernit ac coDulat, quae Patribus sollemnia sunt : repraesentationem et oblationem ; utramque unius rei, scilicet passionis. Ut enim constabit sequentibus Elucidationibus, doctrina Patrum in hoc consistit, quod Christi mors eo offeratur quod repraesentetur. Ipse ritus repraesentativus est oblativus repraesentati. In tantum Christi passi corpus et sanguis a nobis Deo datur εὐγαο'.στήο'.ον et in quantum per species quibus divisim induitur, propitiationis gratia, demonstratur ille mortuus, qui ex sua morte sortitus est conditionem hostiae veram, eamque (ex resurrectione) inexterminabilem. Quemadmodum enim Christus se in sacramento suae mortis dedit Deo ad mortem, sic nos in eodem sacramento eamdem mortem offerimus, iterantes quod fecit. Conjuncti quippe nostro capiti per fidem, socii dum efficimur ritus quo usus est, socii etiam adseribimur donationis quam ab ipso profectam acceptans Deus sanxit gloria aeterna.

Quare tria apud Patres inveniemus, quae inter se complent el exigunt.

Primo : ipsam in sua repraesentatione offerri passionem.

Secundo : coelestem offerri a nobis aeterni sacrificii hostiam.

Tertio : non ex parte Christi intercedere actum oblationis personaliter novum, sed tantum ex parte Ecclesiae Christo capiti subordinatae.

Unde paragraphs prima erit de habitudine missae ad passionem : paragraphs secunda, de habitudine missae ad sacrificium coeleste ; paragraphus tertia, de habitudine missae ad oblationem dominicam.

§ 1. De habitudine missae ad passionem.

Dupliciter Patres hanc illustravere : primo explicjte, dum adserunt passionem offerri in missa ; secundo implicite, dum cibum eucharisticum habent pro participatione sacrificii cruenti.

Sectio i. — Adseritur passio offerri in missa.

Qui praeit Patribus reliquis Cyprianus, nihil ipse in ancipiti reliquit. Duo enim haec conjungit : primo quidem, esse sacrificium eucharisticum imitationem aliquam sacrificii passionis ; negat enim « sacrificium dominicum legitima sandi- ci ficatione celebrari nisi oblatio et sacri- « ficium nostrum responderit passioni » (Ep. 63, n. 9. P.L. 4, 381). Sed secundo, et potissimum, esse passionem Christi ipsam rem in sacrificio eucharistico oblatam : « Passio est enim Domini, inquit, sacri- « ficium quod offerimus »(n. 17, coi. 387). Unde sequitur sacrificium eucharisticum in hoc apud Cyprianum consistere, quod offeratur Deo vere, in quadam repraesentatione sua, immolatio illa Christi in passione caesi1. Quod si vero Christus non existimatur praesens in eucharistia nisi ut hostia

1. Qui autem testatur offerri passionem, idem etiam saepe in hoc reponit sacrificium eucharistiae, ut oneratur corpus et sanguis Christi. Nam non solum dicit Christum in coena obtulisse

passionis, jam intellegitur quam proprie a veteribus illis nuncupetur eucharistia : ‹ ipsum dominicae passionis et nostrae ‹ redemptionis sacramentum » (n. 14, coi. 385) : sacramentum scilicet non vacuum, sed plenum, continens et hostiam passionis et redemptionis pretium.

Inter Graecos, Cyrillus Hierosolymitanus *(Catechesis* 23, quae est *mystagogica* 5, n. 10. P.G. 33, 1117) docet oiTerri a nobis in missa «Christum macta- « tum pro peccatis nostris1 » (utique in passione). Χριστόν εσβαγιασμένον υπέρ των ήαετερων άρΛρτηρ,άτων πρυσφέρομεν. Unde intellegitur quid sibi velit istud : μετά το άπαρτίσθήναι την πνευματικήν Ουσίαν, την άναίμακτον λατρείαν επί τή Ουσία εκείνη τοΰ ίλασμοϋ2, παρακαλοϋμεν τον

suum corpus et sanguinem (n. 4, col. 376), sed praeterea sentit hunc sacerdotem vice Christi vere fungi, « qui id quod Christus fecit imitatur » (n. 14. coi. 386) ; aperteque docet et a nobis « sanguinem Christi offerri » (n. 9, coi. 381). Quae locutiones igitur, praeterquam ex sese, ut saepe dictum est, mortem sonant, ostenduntur etiam, ex usu Cypriani, esse habendae pro synonymis alterius illius, qua enuntietur passionis oblatio.

Nobis, propter diuturnam assuefactionem ex tenerrimis annis, quibus literam catechismi edidicimus, minus oggerunt suum sensum et vim verba illa : sacrificium *corporis et sanguinis* Christi. Sed fingas mente illos qui primi ista verba audierunt, idque primum : quid intellegere potuerunt nisi sacrificium quo offerretur mors Christi? Quare apud Patres Latinos indiscriminate *sacrificium corporis el sanguinis* usurpatur et de nostro incruento sacrificio et de cruento sacrificio Domini.

Apud Graecos idem observari potest, puta apud Eusebium *(Dem. evangel.,* 1. 1, c. 10. P.G. 22), cui sonant idem prorsus illa duo, quibus sacrificium nostrum eucharisticum enuntiatur : ‹ celebrare memoriam corporis et san- « GUINIS Christi » (την τού σώματο αύτοΰ και τού αίματο τήν ύπόμνησινόσημέραι έπιτελούντε , col. 88); et « memoriam offerre sacrificii s in passione peracti (coi. 89 et 92). Qui etiam vult ut ista oblatio nobis « pro sacrificatione » (άντι Ουσία) exsistat; non quasi vacua sit sacrificio, sed ita nt in ea tractentur « veneranda mensae Christi i sacrificia › (τά σεμνά τή Χριστού τραπέζη θύματα. Unde concludit : « Sacrificamus igitur Deo ollissimo sacrificium (Ουσίαν) laudis, sacriflca- « mus plenum et venerandum et sacrosanctum i sacrificium (θύμα), sacrificamus novo more, « secundum novum testamentum, mundum sacri- • ficium (θυσίαν)» (col. 92). Hostia igitur quaedam vera a nobis sacrificatur, per actionem aliquam vel ritum, quo tamen non aliud a nobis peragitur, nisi commemoratio quaedam sacrificii corporis et sanguinis Christi olim in cruce peracti. Nulla ergo fit immolatio praesens, et tamen offertur hostia immolata (θύμα). Nolim inde ducere argumentum, quamvis bene congruerit, si senserit Eusebius : in commemoratione sacramentali passionis offerri ipsam victimam, cujus flat memoria, corpus dico sanguinemque mactati Christi.

Cui intellectui etiam cohaeret quod habet idem Eusebius inferius *(Dem. Evangel.,* 5, 3, col. 365) : ‹ Salvator noster Jesus, Dei Christus, secundum « modum Melchisedech sacerdotalis sui inter « homines ministerii opera etiam nunc per suos » ministros perficit. Sicut enim ille, sacerdos « gentium exsistens, nequaquam videtur sacri- « ficus corporalidus usus esse, solo vino ct « pane Abrahamum benedicens, sic primus qui- « dem ipse Salvator et Dominus noster, et deinde « orti ab eo sacerdotes omnes inter omnes gentes, « spirituale exsequentes juxta ecclesiastica « statuta sacerdotii munus, vino et pane cor- « **PORIS EJUS ET SANGUINIS SALUTARIS REPRAE-** « sentant mysteria » [tanquam inaenigmate. αίνίττονται]. Id est, pro cruentis sacrificationibus habemus nunc sacramenlalem corporis et sanguinis Christi memoriam, seu passionis repraesentationem, quae longe antecellit cultui legali, in quo oportebat « per hostias animait burn irrationabilium et cruores Deum colere ‹ ritu corporali » *(ibid.).*

1. Puto ista finalitate υπέρ των ήμετέρων αμαρτημάτων affici directe mactationem illam (έσοαγιασμένον), non autem nostram oblationem (προσφέρομεν) : nam 1° finem ac scopum nostrae oblationis latius patere quam nostram (qui vivimus) utilitatem propriam, immo extendi ad salutem defunctorum, est ipsum propositum Cyrilli orationisque argumentum. 2° haec amplior nostrae litationis utilitas ac intentio statim subditur a Cyrillo verbis sermonem proxime continuantibus : έξιλεούμενοι υπέρ αυτών [των κεκοιμημίνων] τε και ήμών τον φιλάνθρωπον θεόν.— Cum autem vox των ήμετέρων αμαρτημάτων colligatur voci έσφαγιασμένον (id est Christi passioni), potest convenienter accipi «pro peccatis nostris» [qui homines sumus]= pro peccatis omnium hominum. Sin autem colligaretur voci προσφέοομεν (id est *nostrae* actioni oblativae), deberet eodem sensu restricto accipi ήμετέρων ac ήμεί = nos qui actu offerimus. In quo, ut dictum est, est inconveniens.

2. Longe probabilior nobis videtur haec interpunctio, quam si omittatur comma inter ιλασμσϋ et παρακαλοϋμεν, ponatur autem inter λατρείαν et έπί. Etenim errant, qui putant ibi enuntiari a Cyrillo epiclesim, seu invocationem Dei in sacrificium : 1° quia non uteretur genitivo casu (έπι τή Ουσία), sed accusativo (ίπ'ι τήν Ουσίαν) ; 2° quia numquam dicitur epiclesis fieri pro Ecclesia, mundo et regibus ; 3° quia superiore capite jam transactum est, quod ad epiclesim pertinebat : unde fit, ut hoc decimo capite praesupponatur perfectus cultus circa hostiam seu sacrificium, ut jam intercessioni (id est precationi pro Ecclesia etc.) locus sit. Erraret etiam, si quis putaret hanc esse mentem

θεόν ὑζέο ζο'.νη των Ἐκκλησ'.ών είοηνη , ὑπεο τη τού zgtugj ευτταΟεία , ὑπερ 3ατ'.λεων ζτλ. *(Ibid.,* n. 8, col. 1115). Cultus nimirum fit incruentus super hostiam sacrificii cruenti, super hostiam propitiationis qua redempti sumus, super hostiam mactatam in passione1.

Chrysostomus *(In Hebraeos,* hom. 17,3. P.G. 63,130-131) validissime inculcat esse Christum formaliter unum in ratione hostiae respectu et omnium sacrificiorum nostrorum et sacrificii sui cruenti :< Una « est inquit [Paulus], haec hostia; illae «i autem multae : idcirco scilicet infirmae, « quia multae. Quid enim, dic, quaeso, opus « erat multis, si una sufficeret ? Propterea, « et quod multae erant, et quod sem- « per offerebantur, ostendit nunquam[Ju- < daeos per eas] mundari... Quid vero? α annon nos cottidie offerimus ? Offe-

Cyrilli, ut precatio fieret, quasi superimpendens (ἐζι) hostiae, ad Deum, pro Ecclesia etc. Istius enim sensus nullum apud veteres occurrit exemplum, neque scio an satis constaret usui grammaticali usurpatio illa geminae propositionis ἐζι et izia uni verbo innixae. — Vertenda igitur sententia sic : « Postquam perfectum est spirituale sacrificium, [id est] cultus incruentus super hostia illa propitiationis (nimirum in passione inventae), invocamus Deum pro communi Ecclesiarum pace, pro bono mundi statu, pro regibus » etc.

1. Juxta Basilium (si ipse tamen est auctor Commentariorum in Isaiam), dum fastidit Deus solitam a Judaeis peragi effusionem sanguinis ad crepidinem altaris, brutorum quidem sanguinem reprobat, non vero sanguinem Christi effusum novissimis temporibus pro mundi salute in remissionem peccatorum expiationemque delicti unicam ; per quem cruorem suum factus est Christus hostia una, veraque ovis, cujus sacrificatio hodie apud nos peragitur (6oouivou), cujus caro noster est cibus. Unde insinuatur fortasse mens auctoris : sicut vera fiebat a Judaeis oblatio sanguinis effusi ad altare, ita veram esse faciendam a nobis oblationem sanguinis effusi in passione ; flerique illam in nostro sacrificio eucharistico. < Non expostulo [inquit < Deus], ut ad altaris crepidinem effundatur • taurorum aut hircorum sanguis... Observa « eum non dixisse se nolle sanguinem ullum. « Nam qui sanguis novissimis saeculis in « REMISSIONEM PECCATORUM EFFUNDITUR (bt/U- < [utique a nobis eucharistiam celebran- ■ tibus], qui et melius loquitur quam sanguis « Abel, hunc non dixisset se nolle ; sed commu- < tat hostias in spirituale : siquidem et sacer- « dotii commutatio futura est.... Excluduntur « igitur qui sunt ex aaronico semine oriundi, ut « istis succedat sacerdos secundum ordinem • Melchisedech. Non jam amplius illae assi- « duae hostiae ; non jam illae quae propitia- • tionis die litabantur, non jam cinis juvencae • mundans inquinatos. Una enim hostia, Chris- « tus, et ea quae secundum ipsum est sancto- « ruin mortificatio. Una aspersio, lavacrum re- < generationis. Una peccati expiatio sanguis ζ pro salute mundi effusus (ἐχχυΟέν) [olim t scilicet a Judaeis in passione] » *(In Isaiam,* c. 1, n. 26. P.G. 30, 169). < ... In consum- • matione saeculi vera illa ovis, Christus, sacri- « fleatur (θυομέναυ) [a nobis Christianis] : cujus « caro vere est cibus» *(Ibid.,* n. 27, col. 172). Tenue, fateri cogor, indicium.

Apud Gregorium Nazianzenum, praeter locum olim de complexu dominicae coenae et passionis citatum (Elucid. III), aliqualiter etiam monstratur implicata sacrificio nostro eucharistico et contenta passio Christi, cum ratio redditur, quomodo per baculum illum Hebraeorum agnum comedentium praesignetur fides Christianorum firma. « Lex fulcientem baculum « tibi praescribit, ne forte animo titubes, san- « guinem Dei et passionem et mortem audiens < ...Quinimmo sine pudore et sine dubitatione < manduca corpus, bibe sanguinem, si vitae • desiderio teneris, neque sermonibus de carne « abrogans fidem, neque ex sermonibus de ραβ- i sione percipiens damnum » *(Or.* 45 *in S. Pascha,* 19. P.G. 36, 649). Ubi sanguis, qui bibendus proponitur, videtur esse sanguis passionis (sed de isto genere argumenti vide potius infra Elucid. XX). Expressius in *Invectiva* sua priore contra Julianum perhibet nos per sacrificationes nostras socios effici passionis, quam ideo noscitur Christus subiisse ut efficeret nos divinitatis suae participes. « Manus suas [Julianus] de- < purgat, ab iis incruentum sacrificium abster- » gens, per quod cum Christo socii sumus et ζ passionum et divinitatis » (Or. 4, 52. P.G. 35, 576). Rursusque in carminibus suis decantat nos per sacrificiorum oblationes consociari Dei incarnati passionibus :

« Oblationes [hoc sunt] : Dei incarnationis t Passionumque Dei consortium. »

(Carm., l. 1, sect. 2, poem. 34, v. 238-239. P.G. 37, 962-964.)

Et conqueritur morbo gravatum se jam non posse per sacrificia misceri passionibus Christi :

< Non jam ad sacrificia sancta manus attollo « Magnis Christi admixtus passionibus. »

(Carm., l. 2, sect. 1, poem. 50, v. 49-50. P.G. 37, 1389.)

Qui sermonis realismus nonnullum suppeditat indicium sententiae, in qua fuerit Nazianzenus: per oblationem eucharisticam interesse nos passioni Christi, eo quod incarnati Verbi corpus caesum, effusumque sanguinem, manibus nostris tractantes, Deo per similitudinariam quamdam mactationem admovemus, tanquam hostiam nostram, dum « incruenta sectione corpus « et sanguinem dividimus dominicum » *(Ep.* 171. P.G. 37, 280-281).

‹ RiMus quidem, sed memoriale facien-
‹ TES MORTIS ejus : et UNA EST haec
« [hostia], nec multae. Quomodo una,
‹ nec mullae ? Quoniam semel oblata
« est, sicut illa in Sancta Sanctorum,
i Hoc [quod agimus] similitudinem ge-
‹ rit illius [quam obtulit Christus], et
« haec illius [quae offerebatur in Sancta
«Sanctorum] (τούτο εκείνη τύπο εστί,
t καί αὐτη εκείνη). Eumdem enim sem-
« per offerimus; non nunc quidem aliam
« ovem, cras aliam, sed semper eam-
« dem : ita ut una sit hostia. Aliunde
‹ hac ratione quoniam multis in locis
« offertur, suntne et multi Christi ? Ne-
« quaquam sed unus ubique Christus, qui
« et hic est plenus, et illic plenus, unum
« corpus. Quemadmodum igitur, multis in
« locis oblatus, est unum corpus, et non
t MULTA corpora, sic et est UNA hostia.
« Pontifex noster ille est qui obtu-
« lit hostiam nos mundantem. Illam
• OFFERIMUS ETIAM NUNC, QUAE TUNC
« EST OBLATA, QUAE EST INCORRUPTIBILIS.
« Hoc fit in memoriam ejus quod tunc
‹ factum est. Hoc enim facite, inquit, in
« meam commemorationem. Non aliud
« sacrificium, sicut pontifex, sed idem
« semper facimus ; potius autem com-
« MEMORATIONEM FACIMUS SACRIFICII1. »
Haec duo statim perspicue apparent; re-
praesentationem duntaxat fieri sacrificii
dominici sine ulla a nobis procedente
victimatione ; procedere tamen a nobis
oblationem ipsius ejusdem hostiae, cujus
oblatio dominica a nobis commemoratur :
quae est hostia mortis ejus, in sacrarium
gloriae transmissa, incorruptibilis, aeterna
(ac proinde nobis praesto exsistens).

Distinctius vero haec ex Chrysostomo colligere licet. Primo, unum esse sacrificium nostrum cum sacrificio cruento Christi propter unitatem rei oblatae, et quidem tantam, ut non solum eamdem hostiam offerre dicamur, sed etiam idem unumque facere sacrificium; id est non solum, ut eumdem Christum2 offeramus, sed eidem subjacentem sacrificationi, quae fuit scilicet principalis nostri sacerdotis. Secundo, propter defectum realis immolationis in missa, ubi tantum immolatio est similitudinaria, hoc nostrum sacrificium, quamvis ita verum, ut sit cum priore illo unum, tamen secundum quid rectius dici imaginem sacrificii quam sacrificium. Imaginem enim habet immolationis, non immolationem veram ullam, siquidem in nostro sacrificio non illud iteratur reapse, per quod in sacrificio dominico accessit Christo proprietas immolatitia.

Affinis est locus ubi, contra haereticam perfidiam, ex mysterio eucharistico comprobat Chrysostomus veritatem sacrificii cruenti, aperte declarans sacrificium nostrum non posse consistere sine sacrificio cruento, cujus sit symbolum. « Beneficii « memoriam mysterio colligavit, etiam « hinc ora haereticorum fraenans. Nam « quando dicunt : unde patet immolatum α esse Christum ? praeter alia multa, haec « etiam mysteria in medium adducentes, « ora eorum obstruimus. Si enim mortuus « Jesus non esset, cujus symbola fo- « RENT EA QUAE PERAGUNTUR ? Vides « quantum illi studium fuerit ut semper « memoria teneamus, pro nobis ipsum « mortuum esse? » (Hom. 82 *in Maith.,* 1, 2. P.G. 57, 739). Eodemque prorsus videtur spectare, quod in homilia 41 *in I Cor.* (P. G. 61, 361) explicans Chrysostomus cur in Missa fiant, ut pro *lolo orbe lerrarum,* ita pro *universis defundis in Chrislo,* preces, hoc affert argumentum : « Ne nos pigeat « pro iis preces offerre : jacet enim [ante « nos] COMMUNE TOTIUS ORBIS PIACULUM r. Qua adducta ratione, satis dilucide monstrat Christum eucharislicum jacere ut hostiam passionis ipsius, qua totum re-

1. Illa verba Chrysostomi, Ambrosio perperam adscripta, sunt ab omnibus fere mediaevalibus recitata atque allegata.

2. Non dicit Chrysostomus unitatem illam, quam praedicat, hostiae consistere formaliter in unitate materiali corporis, sed tuetur unilatem formalem hostiae *a pari* per idem principium quo etiam unitas corporis servatur : scilicet, non magis officere unitati formali hostiae repetitionem successivam sacrificiorum, quam obstet unitati materiali corporis multiplicatio simultanea sacrificiorum in variis locis.

demptum est hominum genus. Sed idem fortius praeterea exprimit, cum Christum in altari praetendens affectum mactatione illa qua reconciliavit coelum et *terram,* christianum inimico infensum his verbis increpat : « Solve inimicitiam, ut accipias « medelam a mensa. Ad hostiam (θυσία) « accedis tremendam et sanctam, verere *t* argumentum illius oblationis (προσφορά) : « mactatus (εσφαγαένο) jacet Christus. Et *t* quamobrem est mactatus (εσφάγη) ? Qua « de causa ? ut pacificaret ea quae in coelo « sunt et ea quae in terra ; ut etiam angelis « te faceret amicum » *(Homilia* 1 *de proditione Judae,* n. 6, et *homil.* 2 *de proditione Judae,* n. 5. P.G. 49. 381-390. Citatur iste locus a S. Joanne Damasceno in *Sacr. Parali.* A. 11. P.G. 95, 1145. Cf. prolixam ejusdem argumenti disputationem in *Homilia de coemeterio el de cruce,* n. 3. P.G. 49, 397-398).

Coenae et passionis sacrificio dominico uni copulat nostra sacrificia Cyrillus Alexandrinus ratione altaris unius, qui Christus est : adeo ut tam nostri altaris hostia, quam hostia altaris dominici, interitui totius generis humani occurrat. Duplici igitur ex parte ponitur nostra hostia esse hostia redemptionis, hostia ipsius sacrificii dominici : et quia est ejusdem altaris, et quia est ejusdem efficaciae. Recole commentarium supracitatum (Elucid. III) in *II Peg.,* 24ls-,i.

Non est huic loco alienum, quod suggerit nobis Ps. Sophronius : sanguinem ipsum quem lancea e latere Christi effosso scaturire fecit, offerri hodie a sacerdotibus sacrificium pro populo, α Jam dicamus de « corpore quod sacrificatur a sacerdotibus. « Dominus noster Jesus Christus (est], « qui cottidie sacrificatur pro mundi vita « et salute, quemadmodum in calvariae Ioi co crucifixus, sic in sacra prothesi a sa- « cerdote ; cum lancea quidem, ne forte « obliviscamur in sancta crucis passione « LANCEA PERFOSSUM ESSE PURUM LATUS, • cum statim exivit sanguis el aqua in « incorruplionem et refectionem universi : « QUEM EUMDEM SANGUINEM et aquam « SACERDOS OFFERT SACRIFICIUM PRO POpulo « (*Commentarius liiurgicus,* 8. P.G. 87ter, 3988-3989). Sanguis plagarum igitur offertur.

Quaerit secum prolixe Nicolaus Cabasilas, quomodo cohaereat veritas sacrificii nostri cottidiani cum apostolica doctrina de Christo semel nec iterum sacrificato. Antinomiam solvit, una in Christo assignata ratione formali hostiae, ex passionis articulo ad tempus praesens continuata. Asserit enim : « Sacrificium hoc « non esse imaginem et figuram sacrificii, « sed verum sacrificium ; non esse panem « id quod sacrificatur, sed ipsum Christi ▪ corpus ; et praeterea unum esse agni sa- « crificium, et quidem semel factum. › Explicat deinde : α Quia enim hoc sacri- « ficium fit, non mactato ea ipsa hora « Agno, sed pane mutato in Agnum antea « mactatum, evidens est fieri quidem mu- « tationem, non autem tunc fieri macta- « tionem ; sicque est quidem id quod mu- « tatur multa, et fit mutatio identidem; ‹ nec tamen quicquam prohibet quin id α in quod mutatur sit unum : immo quem- « ADMODUM UNUM CORPUS, SIC CORPORIS « mactatio una » *(Liturgiae Expositio,* c. 32. P.G. 150, 440-441). In eumdem sensum superius scripserat, consecratione peracta : « Integra sacrificatio expleta at- « que consummata est, et dona sunt sanc- e tificata, et sacrificium est perfectum, el e magna victima atque hostia, quae pro « mundo mactata est, supra mensam sa- « eram cemitur jacens... ipsum sanctis- α simum corpus Domini, quod omnia illa « vere suscepit, probra, contumelias, vi- « bices : quod crucifixum est, quod inter- it fectum est ;... ipse sanguis qui exsiliit, ‹ mactato corpore » *(ibid.,* c. 27, coi. 426).

Ut ad Latinos revertamur, jam apud Ambrosium, in libro 2 *De excessu fratris sui Satyri* (P.L. 16, 1327), occurrit illud effatum : α Unius morte mundus re- α demptus est... Itaque mors ejus vita « est omnium. Morte ejus signamur ; mor- « tem ejus orantes annuntiamus ; mor- « TEM EJUS OFFERENTES PRAEDICAMUS; ‹t mors ejus victoria est, mors ejus sacra- ti mentum est, mors ejus annua solemnitas

« mundi est ». Probabilis sensus est : eadem, quae a nobis offerentibus praedicatur seu commemoratur mors, etiam a nobis commemorantibus vel praedicantibus offertur. ‹ Mortem ejus offerentes praedicamus » : hoc est, offerentes mortem ejus, mortem ejus praedicamus12

Apud **Gaudentium Brixianum** passionis dominicae labores Deo in eucharistia sistuntur : « Labores enim passionis ‹ Christi,... in figura corporis ejus ac ‹ sanguinis, pro salubritate vitae communis afferimus [ue/ *polius, secundum fi-* « *dem codicum* : offerimus], et agnitam ‹ dulcedinem mysteriorum conscio ore ‹ testamur : *Guslale el videte quoniam* « *suavis esi Dominus* » *(Serm.* 19. P.L. 20, 989).

Sanctus **Augustinus** in libro 20 *Contra Fauslum* (18 et 21. P.L. 42, 382 et 385-386) omnia comprehendit, quae ad rei elucidationem faciunt : 1° peracti in passione sacrificii commemorationem seu repraesentationem celebrari *a* oblatione « et participatione corporis et sanguinis ‹ Christi » ; 2° ipsam, quae in figuris promittebatur, sacrificii veritatem, redditam Deo a Christo in passione, eamdem a nobis in litatione nostra offerri. En ejus verba: « Verum sacrificium, quod uni vero debe- ‹ tur Deo, quo ejus altare solus Christus i implevit, in victimis pecorum imitata «daemonia sibi arroganter exposcunt... « Hebraei autem in victimis pecorum, « quas offerebant Deo, prophetiam cele- « brabant futurae victimae, quam Chris- ‹ tus obtulit. Unde jam christiani peracti ‹ ejusdem sacrificii memoriam celebrant « sacrosancta oblatione et participatione « corporis et sanguinis Christi... In psal- « mis canitur : *Sacrificium laudis glorifica-* « *bil me*... Hujus sacrificii caro et san- « guis ante adventum Christi per victi- « mas similitudinum promittebatur; in « passione Christi per ipsam veritatem « reddebatur ; post ascensum Christi per *a* SACRAMENTUM MEMORIAE celebratur... « [Immolabantur sacrificia Hebraeorum] « vero uni Deo, ut ei offerretur simili tu- « do promittens veritatem sacrificii, cui « erat offerenda [a nobis in commemo- « ratione illa sacramentali] ipsa reddita « [a Christo] veritas in passione cor- « PORis et sanguinis Christi 3.» Hoc est : passio corporis et sanguinis, in qua consistebat sacrificii veritas olim promissa per figuras et tandem a Christo reddita Deo et Patri, nunc offertur a nobis in ipsa ejus sacramentali commemoratione.

Iterum audiendus Augustinus cum, quaerens secum unde nobis commendarit Christus sacrificium sui corporis et sanguinis eucharisticum, respondet verbis Apostoli : « *Humiliavit se, factus obediens* « *usque ad modem, modem aulem crucis* : « ut jam de cruce commendaretur nobis « caro et sanguis Domini novum sacri- « ficium » *(Enarr. in Psalm.33,5-6.* P.L. 36, 303-304). Quo datur intellegi Christum esse nostri sacrificii victimam in quantum victimatum supplicio crucis. Rursus, secundum eumdem *(Episl.* 102, q. 3, n. 21. P.L. 33, 379), offerimus christiani sacrificium congruum manifestationi Novi Testamenti, « quod [Novum Testamen- « tum] ex ipsa vera et unius sacerdo- guris, hanc dicit **Hieronymus** «redditam» in coena novissima. Adeo unum quid conflat cum passione coena illa Christi, in qua passionis immolatio cruenta incruente est a Christo reddita, id est, sicut erat per figuras obligata Deo, ita est exhibita et mancipata in sacramento significatam carnem et cruorem continente. En verba Hieronymi : «...Finem carnali [paschae] « festivitati volens imponere, umbraque transe- « unie, paschae reddere veritatem, dixerit : « *desiderio desideravi hoc pascha manducare* « *uobiscum, antequam patiar*. Etenim pascha nos- « trum immolatus est Christus » *(In Malth.,* 26. P.L. 26, 190).

1. Nisi tamen *offerentes* dicatur, sicut *orantes,* intransitive ; quo casu jam locus nihil ad rem confert. At putaverim potius *praedicantes* quam *ol/erenles* dici hic intransitive, si quid intransitive dicatur : nam praedicatio illa videtur intellegenda esse recitatio canonis, sicut et in *Libro Pontificali,* ed. **Duchesne**, t. 1, p. 126-127 : «Septem diaconos ordinavit qui custodirent « episcopum praedicantem » [= dum recitat canonem]. « Passionem miscuit in praedicatione « sacerdotum [= in canone], quando missae « celebrantur. » Ceterum supersunt alii loci Ambrosii recitandi infra (Elucid. XXI).

2. Quam dicit hic Augustinus «redditam» a Christo in passione veritatem olim promissam fl-

» Tis victima, hoc est ex effuso Christi « sanguine ministratur. »

Nec mirum proinde quod sacrificium Ecclesiae eucharisticum nuncupatur ab Augustino « sacrificium pretii nostri », ut quo subofferatur a nobis hostia ipsa qua redempti sumus, quae est hostia cnicis. Sic enim in funere matris suae de seipso narrat : « Neque in eis precibus, quas tibi *t* fudimus, cum offerretur pro ea sacrifi- « Cium pretii nostri, jam juxta sepul- « chrum posito cadavere, priusquam de- « poneretur, sicut illic fieri solet, nec in « eis precibus ego tien » *(Confess.* 9, 12, 32. P.L. 32, 77η.

Quod si ergo alibi *(Civil. Dei.,* 1. 10, c. 20. P.L. 41, 298) vult Augustinus ut sacrificium nostrum sit sacramentum sacrificii (« Christus Jesus,... in forma servi... sa- ‹ crtficium maluit esse quam sumere « [in forma Dei]... : cujus rei sacramen- ‹ tum quotidianum esse voluit Ecclesiae « sacrificium »), nil aliud intendit quam id quod ex Chrysoslomo jam audivimus : esse sacrificium nostrum imaginem tantum, seu signum, sacrificii ex parte immolationis, quamvis ex parte nostrae oblationis sensibilis, et ex parte victimatis status hostiae, sit censendum simpliciter verum et reale sacrificium.

Neve somnierisl abjudicandam esse a corpore et sanguine Christi rationem rei per nos oblatae, et uni corpori spiritali, quod est Ecclesia, adjudicandam, propterea quod statim Augustinus subjunxerit : ‹ quae [Ecclesia] cum ipsius capitis « corpus sit, seipsam per ipsum discit « offerre » *(loc. cit.)* aut propterea quod supra (c. 6, coi. 284) scripserit : « Pro- « lecto efficitur, ut tota ipsa redempta ‹ civitas, h. e. congregatio societasque « sanctorum universale sacrificium offera- « tur Deo... Hoc est sacrificium christia- « noruni : *mulli unum corpus in Christo.* ‹ Quod etiam sacramento altaris fideli- « bus noto frequentat Ecclesia. * Etenim nihil rursus per hoc intendit Augustinus nisi quod saepe nos jam commemoravimus : esse totius Ecclesiae dedicationem seu consecrationem *rem* alteram istius sacrificii, id est *rem* per hoc sacrificium ultimo significatam. Quod ipse statim declarat Augustinus verbis proxime sequentibus : « ubi ei demonstratur, « quod in ea re quam offert [h. e. in « corpore ipso et sanguine Christi], ipsa « offeratur », tanquam in visibili sacrificio sacrificium invisibile. Sine praejudicio igitur ullo sacrificationis proprie circa Christi corpus et sanguinem versantis, Augustinus demonstravit illius et significationem mysticam, in repraesentatione sacrificii crucis sitam, et significationem moralem, se habentem respectu nostrae internae deditionis.

Cur deceat ut martyrum corpora sub altari nostro eucharistico recondantur, rationem hanc promit S. Maximus Taurinensis *(Sermo* 77. P.L. 57, 690): « quia ubi occisionis dominicae membra « ponuntur », ibi dignum est ul quiescant qui propter Domini mortem sunt mortui. Adeo in eucharistia habemus corpus Christi passi, immolati, occisi : vera occisionis dominicae membra, verum crucis theothytum. α Convenienter igitur, et « quasi pro quodam consortio ibi martyri- * bus sepultura decreta est, ubi mors Do- « mini quotidie celebratur... : ut qui prop- « ter mortem ejus mortui fuerunt, sacra- e menti ejus mysterio quiescant. Non im- s merito, inquam, velut consortio quodam « illic occisi *[alias : occisis2]* est tumulus « constitutus, ubi occisionis dominicae « membra ponuntur ; ut quos cum « Christo unius passionis causa devinxe-

1. Ut Renz, op. cit., 1, p. 259-260.

2. Malumus legere : « occisis », propter parallellsmum cum superiore sententia, in cujus priore membro simul conjunguntur cum particula *ibi,* et ratio pro quodam consortio, el dativus *martyribus;* dum in posteriore membro cum conjunctione *ubi* consociatur mors Domini ; cui congrull ul in altera sententia prius membrum, cum adverbio *illic,* habeat et rationem annexam *uelul consortio quodam,* et dativum occisis, amandata ad posterius membrum, cum conjunctione *ubi,* mentione *occisionis dominicae.* Adverte enim integram contextam orationem strictissimo vigere parallélisme : ita ul jam priori correlationi « ibi.... ubi » correspondeal altera t illic..,, ubi ».

i rat, unius etiam loci religio copularet. »

Juxta **Faustum Rejensem,** vel alium quicumque est auctor *homiliae de corpore el sanguine Christi* (n. 1) insertae editioni operum sancti Hieronymi (P.L. 30, 271-272), semel olim oblatum in pretium corpus et sanguis Christi in morte unde evasit perennis victima, nunc a nobis ita in sacramento colitur ut praesto sit quaedam perpetua redemptionis oblatio. • Cum ergo propter transgressionem Adae ‹ origini et morti teneremur obnoxii, prospiciens ex alto Deus ...reparavit munus « redemptionis, id est, ut pro debita morte « ofTerret indebitam... Materiam ergo de « nostra mortalitate suscepit, ut mori pos- ‹ sil vita pro morluis. Et quia corpus *t* assumptum ablaturus erat ab oculis « nostris et sideribus illaturus, necessarium • erat ut nobis in hac die sacramentum ‹ corporis et sanguinis sui consecraret, • ut coleretur vel jugiter, juge per myste- ‹ rium, quod semel offerebatur in pretium, t et quia quotidana et indefessa currebat « pro hominum salute redemptio, per- ‹ PETUA ESSET ETIAM REDEMPTIONIS OBLA- « Tio, el perennis illa victima viveret « in memoria et praesens semper esset « in gratia. Vera, unica et perfecta hostia, ‹ fide existimanda, non specie ; nec exte- ·· rioris censenda visu hominis, sed inte- « rioris affectu. Unde merito coelestis i confirmat auctoritas, quia *caro mea vere « esi cibus, el sanguis meus vere esi polus.* »

Sanctus **Gregorius Magnus** totidem verbis dicit nos offerre hostiam passionis (« ei hostiam suae passionis offerimus »), dum passionem in sacramento imitamur. En integrum fere locum : « Mittamus ad • hunc [Deumj legationem... mactemus in « ara ejus hostias placationis. Mittamus «ad hunc, ut diximus, legationem nos- « iram... sacras hostias offerendo. Singula- « riter namque ad absolutionem nostram « oblata cum lacrymis et benignitate men- « tis, sacri altaris hostia suffragatur : quia • is qui in se, resurgens a mortuis, *jam non « moritur,* adhuc per hanc in suo mysterio « pro nobis iterum patitur. Nam quoties « ei HOSTIAM SUAE passionis offerimus, « toties nobis ad absolutionem nostram « passionem illius reparamus » *(Hom.* 37 *in Evangelia,* n. 7. P.L. 76, 1278-1279). Cui non parum cohaeret, quod alibi grandiore sermone proclamat : « Haec namque sin- ‹ gulariter victima ab aeterno interitu « animam salvat, quae illam nobis mortem « unigeniti per mysterium reparat, qui li- ‹ cet *resurgens a morluis jam non moritur,* « *el mors ei ultra non dominabitur,* tamen « in seipso immortaliter atque incorrupti- « biliter vivens, pro nobis iterum in hoc « mysterio sacrae oblationis immolatur... « Hinc ergo pensemus quale sit pro nobis « hoc sacrificium, quod pro absolutione « nostra passionem Unigeniti Filii semper « imitatur » *(Dial. 4,* 58. P.L. 77, 425). Ita imitatur, ita reparat passionem missa, ut passionis hostia offeratur, qua ab aeterno interitu anima salvetur.

Similiter Ps. **Primasius** scribit hostiam Ecclesiae consistere in sanguine passionis Christi : « Quae in veritate modo « in Ecclesia celebrantur, melioribus hos- « tiis mundantur... : sanguine videlicet « passionis Chrisi » *(in Hebr.,* 923. P.L. 68, 745. Cf. *in Hebr.,* 102e, coi. 753). Unde persuadetur, illud quod, vestigiis incedens Chrysostomi, scripsit in *Hebr.,* 10a, esse eodem ipso sensu interpretandum, qui expositus est supra, cum de Chrysostomo ageretur : « Numquid et sacerdotes nostri « quotidie idem non agunt, dum offerunt « assidue sacrificium ? Offerunt quidem, « sed ad recordationem mortis ejus : et « quia nos quotidie peccamus, et quotidie « indigemus mundari, quia ille non potest « jam mori, dedit nobis hoc sacramentum « corporis et sanguinis sui, ut, sicut passio « illius redemptio et absolutio fuit mundi, « ita etiam ista oblatio redemptio et mun- « datio sit omnibus in vera fide offerenti- « bus, bonamque intentionem habentibus » (P.L. 68, 748).

S. Isidorus (cui de cetero videtur fuisse posterior ille Pseudo-Primasius) ipse haec tria complexive statuit : Primo, Christus unam victimam suae passionis Deo obtulit *(Mysticorum expositiones sacramentorum. In Levilicum,* c. 1, P.L. 83, 321).

Secundo, obtulit autem ut sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech in coena eucharistica *(De ecclesiasticis officiis,* l. 1, c. 18, η. 1 et 2. P.L. 83, 754). Tertio, idem « fit a nobis, quod pro nobis « ipse fecit » *[ibid.,* n. 2). Ex tribus illis sequitur : victimam passionis a nobis offerri eucharistiam consecrantibus (conferas *Etymologiarum* lib. 6, c. 19, n. 38. P.L. 82, 255). Sed explicite ipsemet[1] sacrificium Gedeonis ita declarat typice : « Occidit vitulum a patre suo idolis deputatum, et ipse septennem alium vitulum immolavit Deo : quo facto manifestissime revelavit post adventum Domini omnia gentilitatis abolenda esse sacrificia, solumque sacrificium Deo dominicae passionis pro redemptionis « nostrae religione a populis deferen- « dum » *(Quaesi. in Vel. Teslam., In lib. Jud., c.* 3, n. 4. P.L. 83, 382).

Eamdem doctrinae summam **Florus Diaconus** his expressis verbis tradit : « Hoc ergo sacrificium laudis, id est oblationem dominicae passionis,... hanc α offert devotio fidelium pro se suisque omnibus... tam viventibus videlicet « quam mortuis » *[De Expositione Missae,* c. 53. P.L. 119, 48). Quid igitur missae sacrificium est ? Oblatio dominicae passionis

Post haec vero tempora, propter controversias ortas inter S. Paschasium Radbertum et Ratramnum de identitate corporis Christi eucharistici cum historico, atque deinceps propter haeresim berengarianam de ipsa Christi praesentia reali necessario confutandam, factum est ut minus insisteretur sacrificio longe quam sacramento elucidando. Quare apud plerosque theologos illius temporis vix nobis quicquam de sacrificio eucharistico traditur explicite nisi : commemorari in illo sacrificium passionis. Offerri autem passionem, minus distincte praedicatur.

Attamen nescio annon idem sonet ac Flori expositio sermo quem profert Radulphus Ardens *[Homilia de Sanctis,* *25. P.L. 155, 1589-1590) : α Nos evange- « lici sacerdotes, non [sicut sacerdotes legales] alienas hostias offerimus, sed hostiam passionis Christi quotidie in « sacramento reiteramus, juxta quod ipse « nobis praecepit : *Hoc facite in meam commemorationem...* Quia... delinquimus quotidie, hostiam passionis Christi in sacramento iteramus, ut quotidia- « num ejus sacramentum quotidianorum u sit excessuum purgamentum ».

Interim vero apud **Rupertum** (fn *Ezech.,* l. 2, c. 27. P.L 167,1488) resonat Cypriano illud : e Totum quippe altaris Christi sacramentum de ligno constat vivificae crucis, quia totius sacrificii α [quod in sacramento offertur] summa c est passio ejus qui pro omni mundo semetipsum super lignum crucis sacrificavit. »

Pariter **Stephanus Augustodunensis** adserit oiTerri a nobis Deo calicem sacrificii ejusdem quo in cnice sumus redempti : « Facta est nostra redemptio « Christo semel in cruce passo. Nam passione Christi redempti sumus et liberati « de manu inferi. Culpis nostris exigen- « tibus, quotidie labimur : ab hoc lapsu • iterata immolatione, quae fit in altari, re-' « surgimus et renovamur. Immolatio ite- « ratur : non Christus occiditur, sed « ipso praesente passio ejus repraesentatur... Offerimus ei [Deo] ca- a licem SALUTARIS SACRIFICII QUO REd « dempti, quo liberati, sed etiam salvati, « habentes [habemus ?] beatam spem ɒ resiirgendi cum animarum salute et « corporum incoiruptione » *[Tractatus de Sacramento Altaris,* c. 13. P.L. 172, ‡290)

Apud **Petrum** autem **Cluniacensem**, in tractatu *Contra Pelrobrusianos,* haec reperiuntur disertiora : « Morte « ipsius lotius mundi peccata tolluntur... « Hoc est nostrum sacrificium... Quod » bis offerri potuisset, si Christus pro nobis fac- » tus hostia non fuisset. »

1. Locutione **Ambrosii** (De *Spiritu Sancto,* l. 1, *prolog.,* n. 4. P.L. 16,704) paullo immutata.

2. Quare recte adnotat inferius noster **Florus** *{ibid.,* coi. 70) : « Nec tamen hostia a no-

3. In **Algero** id fere notari potest, quod non solum cum plurimis illius aetatis scriptoribus

» tunc semel in cruce a Dei et hominis « Filio Deo oblatum est, et quod sem- « per in altari ab ipsius populo of- • ferendum ab eodem praeceptum et « institutum est. Non enim aliud tunc « oblatum est, aliud nunc offertur, sed ‹ quod, [ut] dictum est, semel Christus ‹ OBTULIT, HOC SEMPER ECCLESIAE SUAE ‹ OFFERENDUM RELIQUIT » (P.L. 189, 797-798). Mors igitur offertur a nobis Christi in missa.

Item scribit **Gulielmus Parisiensis** : ‹ Missa est ejus fragrantissimi « SACRIFICII OBLATIO, CUJUS SUAVITATIS i ODORE MUNDUS Deo RECONCILIATUS EST, ‹ et totus ejusdem foetor abstersus » *(De sacra eucharistia,* op., t. 1, p. 447). Quibus verbis vix dilucidiora exspectari possunt. Quonam enim sacrificio reconciliatus est mundus Deo ? Sacrificio utique passionis et mortis dominicae. Porro illius sacrificii dicitur missa esse penes nos oblatio. Quid igitur offerimus ? Quid, nisi mortem ac passionem dominicam ?

Praeclarior tamen adhuc est sermo Alberti Magni ; ad cujus intellegentiam sciendum est, apud ipsum, immolationis nomine designari per prius quidem mactationem seu occisionem, per posterius autem, nec tamen (ut ipse advertit) improprie, oblationem rei occisae, seu mactatae, seu immolatae; nomine autem sacrificii solere accipi eamdem oblationem, sed ut fructuosam offerenti, seu propitiatoriam. Quibus positis, respondet ad quaestionem utrum necne Christus immoletur in omni sacrificio (in 4 D. 13, art. 23) sic : α Christus omni die veris- « sime immolatur, cum sacrificium offertur « Deo Patri... [Etenim] cum, ex parte rei « oblatae, semper maneat oblatio1 pro « NOBIS OBLATA ET OFFERENDA, Semper « immolamus et semper sacrificamus... « Immolatio [autem] nostra non tantum a est repraesentatio, sed immolatio vera, c id est rei immolatae oblatio per ma- tt nus sacerdotum : unde duo dicit, scilicet « rem occisam, et oblationem, quia im- « molatio proprie est oblatio occisi ad « cultum Dei ; et quoad oblationem, non e est repraesentatio tantum, sed verus « ACTUS OFFERENDI. SIC AUTEM NON EST α de occisione et crucifixione2. » Quibus verbis non obscure praedicat Albertus : Christum esse, ex virtute suae propriae oblationis in mortem, veram nec intercidentem victimam, quam sit penes nos offerre Deo, non adjecta quidem immolatione§ nova, sed pristinae illius immolationis unius effectu semper et repraesentato et oblato : hineque exsurgere nostrum sacrificium, constans ex oblatione cottidiana immolati semel Christi. Cujus pronuntiati momentum vix satis exaggerari potest.

Fatendus est sanctus **Thomas** non ita copiose illustrasse in eucharistia rationem sacrificii ut rationem sacramenti.

laudat *(De sacr. corp, el sang, dom.,* 1, 16. P.L. 180, 786-787) verba Chrysostomi superius relata *(In Hebraeos,* hom. 17, 3), sed quod etiam illam exaggerat unitatem nostri sacrificii atque sacrificii redemptionis, unde non parum videatur commendari unitas conditionis victimalis semel in Christum per passionem illatae, a nobis autem iteratis vicibus oblatae in missa. « Nec • solum, inquit, pius Dominus umbras et figuras ‹ veteres, ut superfluas, superveniente veritate « et novitate sui sacrificii, dispulit, sed et multi- • plicitatem sacrificiorum veterum singularitate « sui sacrificii abbrevians, occupationem exte- • riorem nobis minuit, beneficiorum nobis gra- ‹ tiam multiplicavit, uno unico suo sacri- • ficio redemptionem remissionemque peccatorum « faciens, profectuque fidei ceterarumque « virtutum ad vitam aeternam perducens... « Egregium igitur et super omnia excellens ‹ sacramentum nobis providit Deus in sacrificio « suo, quo corporis et sanguinis sui veritatem, « panis et vini qualitatibus tectam abscondit. » *(De sacr. corp, el sang. Dom.,* 2, 3. P.L. 180, 818-819).

1. Patet hoc loco, nomine oblationis, intellegi, non actum offerendi, sed rem quae offeratur. Dicit ergo Albertus : 1° manere semper oblatum, Christum qui oblatus est olim ; 2° manere etiam offerendum. Quod manet semper oblatus, eo intellegitur victima perennis. Quod manet offerendus, utique a nobis, in hoc intellegitur ista perennis hostia in nostrum censum transmitti litanda tanquam nostra. Plena sunt vigore et succo verba Alberti.

2. « Haec enim dicit... actum iniquum Judae- « orum, vel passionem, prout est ab eis illata : sic « autem non fuit iteranda. »

3. Utique secundum nostram terminologiam, ubi immolatio non sonat *in redo* oblationem.

Attamen clare ipse et distinguit et componit elementa quibus constat sacrificium.

Etenim *primo,* distinguit et rationem oblationis et rationem repraesentationis ; ambasque vult ad rationem sacrificii eucharistici constituendam pertinere : * Hoc sacramentum, inquit, simul est «sacrificium et sacramentum ; sed ratio-«nem sacrificii habet in quantum of-‹fertur› (3 S. 79, 5 c.). En habes elementum oblativum. Accedit elementum repraesentativum : « Hoc sacramentum « non solum est sacramentum, sed etiam « est sacrificium. In quantum enim in « hoc sacramento repraesentatur passio « Christi, qua Christus *obtulit se hostiam* « *Deo,* ut dicitur *Ephes.,* 5, habet rationem « sacrificii » (3 S. 79, 7, c. Cf. 3 S. 74, 1).

Secundo, asserit in hac repraesentatione incruenta sacrificii cruenti offerri ideo veram hostiam, quia in eucharistia contineatur Christus prout est hostia ipsa passionis : « Hoc sacramentum dicitur hostia in « quantum continet ipsum Christum, qui « est hostia salutaris, ut dicitur *Ephes.,* « 5 » (3 S. 73, 4, 3m). Animadverte scilicet sacramentum non ideo dici a sancto Thoma hostiam, quia in illo *fiat* Christus hostia ; sed quia in eo exsistat Christus, qui est hostia : utique aliunde ; ex passione12nimirum, ad quam refertur versiculus ille *Epistolae ad Ephesios* (non solum secundum se, sed etiam juxta interpretationem ipsius S. Thomae, cum in h. 1., tum loco supracitato, 3 S. 79, 7).

Constat igitur apud sanctum Thomam1, haud secus atque apud Albertum M., immolationem in sacrificio missae esse mysticam tantum, seu repraesentalivam ; oblationem autem non esse repraesentatam tantum, sed actualem ; ofierri tandem in ista oblatione sacramentali ipsam passionis hostiam, ut talem.

Principi theologorum angelico juvat subnectere admirabilem theologiae mysticae praeceptorem, B. Joannem Rusbrochium (t 1381), qui in suo *Speculo aeternae salutis* (cap. 113) haec de missa pronuntiabat : « Ecclesia catholica singulis « quibusque diebus, suis in sacrificiis, « Domino Deo nostrum omnium agnum, « Christum Jesum, ejusque passionem « et sacrosanctam mortem offerat ne-« cesse est. Neque enim sine his unquam « Deo placere possemus » (juxta versionem latinam Laurentii Surii, Coloniae, 1609, p. 243).

Modico autem post tempore, cum jam ferbuit de missae sacrificio controversia cum haereticis, Wicleffitis et Hussitis primum, deinde protestantibus, necesse fuit ut sua arma polirent catholici theologi.

Sic in suo praeclaro opere adversus Wicleffitas, quod inscribitur *Sacramentalia,* Thomas Waldensis (t 1430) haec, nescio unde deprompta, sub nomine, utique falso, Augustini, contorquet in hostem tela valida. « Ipse [Christus] est « sacerdos et sacrificium, quo quotidie « interpellante pro nobis ab altari ejus, « Deus Pater suscipit consecratam cum « passione hostiam passionis » (*Sacramenlalia,* tit. 4, c. 39. Parisiis, 1523, fol. 93, in explicatione precationis Supplices *te rogamus).* In tractatu autem *De Sacramenlis* jam prius scripserat de suo : « Unicum et extollendum sacrificium1 « altaris.., est formaliter et tantummodo « ipsum sacramentum3 oblatae carnis « unici sacrificii pro salute nostra. » *Doctrinale,* t. 2, *De Sacramentis,* c. 31, incun., fol. 52). Cottidianum igilur sacrificium est caro illa semel oblata in passione et per passionem consecrata in hostiam, formaliter exsistens caro ipsius sacrificii crucis unici.

Sic rursus, vix oborta haeresi lutherana, Jacobus Latomus, Lovaniensis (*De*

1. Congruit alibi illud : « Eucharistia est sa-« cramentum perfectum dominicae passionis, i tanquam continens ipsum Christum passum › (3 S. 73, 5, 2“).

2. Huc etiam refer, quatenus admissam spectat, locum quem de coena Domini recitavimus, ex 4 D. 12, in Elucidatione 111.

3. Quo loco manifestum est voce *sacramentum* nominari id quod est *res el signum,* sicut voce, quam praemisit, *sacrificium,* intellegendum esse id quod offertur, non autem actionem qua offertur.

quaestionum generibus quibus Ecclesia certat intus el foris. A. D. 1525), immolatitiam conditionem eucharistici corporis tuebatur, petitam ex cruce : « Quaeris ‹ [Luthere] oblationem vivam ? Verum ‹ corpus Christi vivit. Quaeris corpus « QUOD ANTE FUERIT OCCISUM ? TALE • EST IN ALTARI CORPUS CHRISTI » (fol. a 7). Hocquo sensu addebat : « Sacerdos, « missam celebrans, ipsum Christum Deo « Patri OFFERT, VERUM ILLUD ET UNI- « cum sacrificium in ara crucis semel oblatum » (fol. b 1).

Pressius **Nicolaus Stagefyr** seu Herbomus O. M., theologus Coloniensis, in sua *Confutatione Lulheranismi Daniel anno* 1530 *conscripta* (tertius congressus, artic. 19. Ed. L. Schmitt S. J., Quaracchi, 1902) scribebat : Hoc autem ‹ [unicum missae sacrificium] vere ac ‹ vivide repraesentat Deo Patri crucis « oblationem, exhibet, atque offert » (p. 205). Rursusque : « Repraesentatio « est, inquam, ac imitatio dominicae pas- «sionis... idque cum nova et oblatione « veteris illius in cruce factae obla- ‹ tionis, et ejusdem hostiae tum oblatae « praesenti exhibitione » (p. 206). Unde procedebat ad suam definitionem statuendam, qua praecurrebat Canisio : «Est « ergo missa... repraesentatio atque ob- « LATIO NOVA ANTIQUAE OBLATIONIS IN i ARA CRUCIS FACTAE » (p. 206) ; id est, oblatio nova (quanquam incruenta) cruenti illius sacrificii in cruce olim peracti.

Septem post annis, **Thomas Herenthalinus** O. M., in suo *Speculo vitae chrislianae,* quod fiandrice primo conscriptum (Antverpiae 1537) deinde prodiit latinitate donatum a Nicola Zegero Minorita (Coloniae, 1555), sic vindicat missae rationem sacrificii: « Ob hoc haud « temere sacrificium dictum est hoc di- « vinum mysterium, quod vere oblatio est » longe omnium sacratissima. Catholica «enim Ecclesia,'dum juxta Christi prae- *t cepium,* cottidiana in hoc sacramento « commemoratione in fide sua Christi « mortem resumit et renovat [symbolice], « simul etiam in sua fide Christi obla- « lionem renovat, idque per sacerdotem, « tanquam per suum ministrum : qui ex « Ecclesiae persona Deo offert passio- « nem et mortem Christi in condona- « lionem admissorum et divinorum diffu- « sionem » (pars 2, de septem orthodoxae Ecclesiae sacramentis, fol. 201).

Paucis tandem annis ante Canisium nostrum, vir vix minore laude dignus, **Joannes Gropper,** in suo « scripto « plane egregio » **(Hurter,** *Nomenclator3,* 2, 1421) cui titulus *Anlididagma* (1544)1, haec plane aurea efferebht : « In « missa (quae omnium sanctarum caere- « moniarum sacratissima actio est) Chris- « tus Dominus (qui seipsum aliquando in « corpore suo mortali Deo Patri coelesti « cruentum sacrificium pro peccatis mundi : obtulit) denuo totius Ecclesiae nomine, « modo incruento, spirituali repraesen- « talione et commemoratione sacratissimae « suae passionis offertur. Quod ipsum fit, « quando Ecclesia Christum, et ejus verum « corpus verumque sanguinem, Deo Patri « cum gratiarum actione et oratione at- « tenta, pro suis et totius mundi peccatis, « proponit seu repraesentat. Quanquam « enim sacrificium illud, in ea forma « qua in cruce offerebatur, semel tan- « tum oblatum sit, et semel tantum san- « guis effusus, ut ita repeti iterumque « offerri non possit, nihilominus tamen « consistit et manet tale sacrificium « coram Deo, perpetuo in sua virtute et « efficacia acceptum, ita ut sacrificium « illud, semel in cruce oblatum, non « minus hodierno die in conspectu Patris « sit efficax ac vigens, quam eo die quo « de saucio latere exivit sanguis et « aqua... Quapropter, cum vulnerati cor- « poris nostri plagae pretio redemp- « tionis semper opus habeant, Ecclesia « proponit Deo Patri pretium illud in « vera fide et devotione iterum (sed figu-

1. Qui liber, ut jam praenotavimus (Elucid. IX), editus erat « nomine et auctoritate » Capituli Coloniensis adversus libellum praevaricatoris archiepiscopi, Hermanni de Wied, inscriptum *Constillalio quomodo He/orrnalio aliqua... sil instituenda* (1513).

« rative et spiritualiter) ad consequendam «remissionem peccatorum... Secundum « quam sententiam, sancti Patres corpus « et sanguinem Domini, in altari prae- « sentia, nunc satisfactionem peccatorum « nostrorum et totius mundi appellant, « nunc redemptionis nostrae pretium » (fol. lxiii b.-Lxrv a). Consequenter scribit : « Quemadmodum Christus in vero « et cruento sacrificio crucis et sacer- « dos erat et hostia, sic in repraesenta- « tivo isto sacrificio, quo illud rursus « proponitur, se habet Ecclesia, offerens « per temporalem sacerdotem ministnim « suum › etc. (fol. lxx a). Cuinam potest esse dubium, quin Joanni Groppero et defensoribus fidei, canonicis Coloniensibus, constet, missam inde habere rationem sacrificii, quod in ea proponatur Deo, seu offeratur, Christus tanquam exsistens sacrificii sui cruenti hostia perennis ? Qua de causa recte dicitur in incruento nostro ritu offerri vel proponi Deo ipsum cnicis sacrificium cruentum1.*

Jam in Italia Hieronymus Fossa- nus O. Erem. S. A., Belgis et Germanis consonanter, in suo opere *De admirando mysierio* (lib. 3. de Sacrificio, Taurini, 1554, fol. 133) diffiniebat missam :< Missa « est oblatio illa incruenta et repetita « commemoratio passionis et mortis « Christi, quam faciendam Christus prae- « cepit, et faciendi potestatem solis apo- « stolis et sacerdotibus tribuit3;* cujus « usum usque in finem saeculi servari « voluit. » Qua de causa scripserat auctor superius (fol. 132) : « Si probave- ơ rimus unicum esse sacrificium illud « quod per Christum actum est, et quod « a sacerdote in missa celebratur, et non « aliud hoc, aliud illud, puto quod ranae α aegyptiae [= haeretici] obmutescent et « obstrepere cessabunt8. »

Inter Hispanos etiam, Canus *{De locis theologicis,* 1.12, c. 12), hanc illibatam tradebat antiquitatis doctrinam : α Conce- α damus, inquit, argumentantibus (quod « ad perfectam animalis immolationem « nos quoque attinere credimus) confici, ‹ dico, ipsum et occidi oportere, si vere « incruentam oblationem, ab Christo in coena ‹ inchoatam, et suo exemplo fleri mandatam ‹ juxta ordinem Melchisedech, cruentae illius ‹ crucis hostiae semel litatae nos participes « reddimus, non quod ea crucis victima minime « sufficiat, sed ut confectae ac partae illius sa- ‹ tisfactionis, per Christi corpus et sanguinem ‹ a Christo nobis relicta, quaeque nos crucis « commemoranda[m] hostia[m] Deo Patricum ‹ gratiarum actione sistimus ac proponimus, ‹ participes efficiamur ; ...quandoquidem in t Christi corpore et sanguine pro nobis in cruce • oblatis et in altari revera praesentibus, re- • demptionis ac salutis nostrae efficaciam el ‹ efficientiam inesse minime dubitamusi(fol.41). Quid mirum, ‹ cum hic... idem ille offeratur san- ‹ guis jam olim fusus in cruce, sanguinisque ejus ‹ efficacia › (fol. 44) ? En veram nostri sacrificii cum sacrificio redemptionis unitatem, cum ex parte hostiae, tum ex parte fructus : quam, illorum potissimum judicio, quibus erat cum hostibus fidei cottidianus congressus, isque non eminus tantum, sed cominus, oportuit ex documentis catholicae fldei eductam illustrare splendidius, ut esset ad redarguendos novatores apta quam maxime.

1. Coloniensibus concinebat alter · fidei ca- ‹ tholicae adversus haereticos... strenuus apo- ‹ logeta › (Hurter, *Nom.1)* Hailbrunnensis, Joannes Fabri O. P. *(Missa Euangelica,* Parisiis 1558), scribens : « Illud ipsum ergo ‹ corpus, quod pro nobis tradidit, et ‹ sanguinem quem nostrae salutis causa ‹ **FUDIT, CRUENTI ILLIUS IN CRUCE LITATI SACRI-** « **FICU CUM VIRTUTE ET EFFICACIA, ρβΓ Sacer-** « dotis ministerium in altari Deo Patri offe- ‹ rimus,... rogamusque patrem misericordiarum, • et Deum totius consolationis, prodesse no- « bis miseris deploratisque peccatoribus velit « **CRUENTAM ILLAM CRUCIS VICTIMAM... CHRISTI** • **CORPUS ET SANGUINEM, PRO NOBIS IN CRUCE** « fixa et fusa, cum eorum virtute nostraque « gratiarum actione, Deo exhibentes, obse- • **CRAMUS EA NOBIS BONO ESSE VELIT (fol.38)»** Ulteriusque : · Calicem salutaris accipimus, • id est, Christi passionem, aut opus redemp- « tionis, idquc, ex Christi mandato dicentis « *Hoc* /acile *in meam commemorationem,* co- ▪ ram Deo statuimus, quo nos participes' ille ‹ reddat unicae illius in cruce litatae hostiae › (fol. 148). Quid igitur coram Deo statuimus ? Quid Deo exhibemus aut offerimus ? Passionem Domini, corpus sanguinemque Crucifixi, unicam hostiam sacrificii cruenti. Sicque efficitur, ut per sacrificium altaris captemus effectum sacrificii crucis : quippe quia Deo incruente admovemus cruenti sacrificii hostiam. ‹ Per hanc rum potissimum judicio, quibus erat cum hostibus fidei cottidianus congressus, isque non eminus tantum, sed cominus, oportuit ex documentis catholicae fldei eductam illustrare splendidius, ut esset ad redarguendos novatores apta quam maxime.

2. Vide quam evidenter ille tribuat Christo coenanti oblationem suae mortis, cum non aliud Christus praeceperit, aut faciendi potestatem commiserit, nisi quod ipse fecerat. *Hoc facitt.*

3. Idem aliqualiter sonant verba cardinalis

‹ sacriliratur... Sed etsi Christi corpus in
‹ eucharistia vivum est, ac sanguis in cor-
‹ pore, non tamen a nobis aut corpus
« offertur quia vivum est, aut sanguis quia
‹ est in corpore ; sed illud quia macta-
‹ TUM, hic QUIA EFFUSUS IN cruce... Quia
« vero, licet oblatio illa [a Christo olim
‹ fada] et mactatio externa transierit,
‹ sic tamen coram Deo constat acceptabilis
« et perpetua virtute consistit, ut non
« minus hodie in conspectu Patris illa sit
i efficax quam eo die quo de saucio latere
i sanguis exivit : ideo vere nunc offe-
« RIMUS EAMDEM CRUCIS HOSTIAM CUM
‹ Christo... Imago haec [sacramentalis]
‹ et exemplar nihil revera obstat, cur
‹ non EUMDEM ILLUM SANGUINEM MODO
« OFFERAMUS QUEM CHRISTUS FUDIT IN
« CRUCE, NON ALITER AC SI NUNC CORAM
« EFFUNDERETUR. »

Operae etiam pretium est audisse Matthaeum Galenum Veste apel-Hum in suo De *sacrosancio missae sacrificio commentario* (1574) definientem unde accrescat Christo vera, qualis in vero sacrificio utique requiritur, ratio hostiae : ‹ Est ergo Christus Jesus crucifixus,.. «in catholico altari... praesens, arcanis... *t* sacerdotis verbis exhibitus, et (ut cum ‹ Chrysostomo loquar) coelitus devocatus. « Atqui hic Christus idem, tametsi glo-« rioso praeditus corpore et omni affectus « gloria, quinimmo et symbolorum tectus « amiculis atque integumentis (sic enim ca-« tholicas species appellat Areopagita) ibi « exsistat, attamen haud alius, sed ipsemet ((qui a Judaeis quondam tanquam vic-« tima est immolatus, et divinum suum tf profudit sanguinem cum anima. Itaque « IN SE VERUM NOBIS PRAEBUIT SACRIFI-« CIUM. Hostia igitur illa prior [panis et ((vini] cum in hanc demum transeat vic-« timam, sistaturque tandem Deo et Patri, « ...QUI POSSUMUS NEGARE VICTIMAM MIS-'(SAE efficacem ? ...Dissimilitudo autem « illa [inter Judaeorum sacrificia et nos-« trum], quod hic [apud nos] non repe-α tatur ‘ mactatio, quotiescumque vic-« tima offeratur, illic [apud Judaeos] « SUA CUIQUE OBLATIONI PRAEVIA FUERIT « jugulatio : proficiscitur ex victimae « dignitate, praestantia et efficacitate. Si « namque hircorum ac taurorum cruor, « qui... olim offerebatur, pretium, quod α semel sufficeret, appendisset, non fuisset « repetitione [jugulationis] opus, et ces-« satio iterationis procul dubio ad victi-« mae cessisset commendationem... Ex « quibus quoque satis apparet liquidum : ((nos summam Christianorum latriam, *a* seu Dei cultum, minime omnium in a nudo terminare pane et vino, sed a in panis et vini rite mixti transsub-« stantiatione, seu consecratione, seu in « eo quod Christus admirabiliter re-a pente, quondam immolatus, exsistat « SUB DUPLICI SYMBOLO » (op. *Cil.,* C. 7, p. 110-111). Ex quibus praesuppositis progreditur Galenus ad statuendum suum admirabile axioma : « Missae sua σ E CRUCE SUPPEDITAT IMMOLATIO » *(ibid.,* p. 117)1.

Oit

Gaspari Contareni in tractatu *De Sacramentis,* l. 2 (Opera, Parisiis 1571, p. 350) : « Sa-‹ cramentum unum est, quod perficitur ex « duabus partibus, pane scilicet et vino, quibus • Christus, prout passus est, continetur, • el nobis significatur. »

1. Interim diluerat hoc modo objectionem ex Gregorio Nysseno petitam : * [Qui objectant], ‹ Nysseni verba premunt violenter negantis « Christum ante posse sumi a communicantibus ‹ quam sit immolatus, quasi in ipso nova, sin-‹ gularis ac propria immolatio debeat usque « praecessisse, antequam ad communionem de-‹ veniatur : cum is Pater de mystica sit intelle-« gendus mactatione, quae momento consecra-« tionis flat, et in cruce olim re et veritate in « eadem victima exstiterit » *(ibid.,* p. 112). Intellege symbolum fieri tantum in missa immolationis, immolationis dico quae vere praecesserit in cruce : ex qua vere Christus transierit in statum hostiae. Inferius autem (c. 8, p. 125) hanc efformat definitionem missae, secundum superiora intellegendam : « Missa est sacri-« ficium quo, pane et vino aqua temperato in « corpus et sanguinem Domini per transsubs-α tantiationem conversis, quondam in crucem actus et immolatus Filius suus Deo el Pa-« tri, tum in perpessionis ejus memoriam, tum pro vivis simul et in catholica fide per-functis, rite offertur. »

Vernacula jam lingua in suo praestantissime adversus novatores tractatu, *De la sainte Mette*

En habes illo tempore[1] consentientes ex omni ordine Augustinensium, Praedicatorum, Minoritarum, Jesuitanim, *et ex* clero saeculari, theologos *pt apologetas,* quid sit missa, quave ratione credatur esse sacrificium[2]. Sed etiam, seclusa omni controversia, cum novatoribus idem populis tradebatur in Gallia ab episcopis catechetice, quod erat in Germania a Canisio evulgatum : ut videre est per scriptum Ludovici Aberti Joly de Choin, Episcopi Toulonensis, editum anno 1748, quod inscribitur *Instructions sur le Rituel (Du sacrifice de la messe. Excellence du sacrifice.* Ed. Bisunt. 1827, p. 226)[3] : « L'Eucharistie renferme sa passion, et nous « n'annonçons sa mort, que parce qu'a « offre lui-même sur NOS AUTELS SA « MORT précieuse : et il est vrai de dire, « avec saint Cyprien, que le sacrifice « que nous *offrons* est la passion même « du Sauveur[4]. »

Patribus et Doctoribus concinunt Liturgiae sacrae. Sit pro exemplo in *Sacramentario Gelasiano* Secreta Dominicae in Palmas. « Ipsa majestati tuae, Domine, « fideles populos commendet oblatio[5], quae « per Filium tuum reconciliavit inimicos» (P.L. 74, 1093; ed. Wilson, p. 60)[6] Quaenam oblatio per Christum reconciliavit

(L 3, t. 1, p. 325), noster Ludovicus Richeome, S. J., hunc tradebat genuinum eucharistici sacrificii conceptum : f Nous disons « qu'on réitère l'oblation **de ce CORPS** • crucifié, comme une offrande toujours agré- « able à Dieu. » Scite ille, ex parte rei oblatae, nullam immolationem [effectivam] adstruit praeter crucis perpessionem ; nullam in nostra immolatione mystica attendit vim nisi oblativam.

1. Priusquam scilicet torquerentur theologi quaestione male posita : qualiter destruatur, quidve detrimenti capiat in missae sacrificio victima. Quam quaestionem nunquam ponerent, si ante missam tractatum instituerent de coena dominica, coenam autem non considerarent absque passione, cui cohaeret.

2. Vix audeo inserere testimonium viri idiotae, Floremundi Raymundi, nisi quod profert ille ea quibus imbuti erant homines coaetanei : < Dicere missam nihil aliud est quam « accipere panem, gratias agere, consecrare et • panis ac vini substantiam in carnem ac san- « guinern Jesu Christi, virtute sacramentalium « verborum, convertere. Eadem sacrificium est, < et sacra actio, in qua causa populi, precibus « et oblatione corporis ac mortis Salvatoris « nostri intervenientibus, coram Deo agitur » (Juxta versionem latinam quae Coloniae, A. D., 1655, prodiit sic inscripta : *Floremundi Raymundi, V.* Cl., *olim consiliarii regis Galliarum, ex calviniano catholici, Synopsis omnium hujus temporis controversiarum... sive Historia memorabilis... aucta et illustrata ex scriptis R. D. Gaspari Ulenbergii, Lippensis, ex lutherano catholici.* Lib. 7, cap. 14, § 2. Pars. 2, p. 261).

3. < Cet ouvrage, devenu classique pour le « clergé, et qui pourrait presque tenir lieu de • bibliothèque ecclésiastique, est le résultat < d'une immense lecture des livres saints, des • pères, des docteurs et des casuistes. » Biographie *Universelle* (Michaud), Paris, 1880, s. v. Choin. In genere etiam catechetico praecesserant aliqualiter *Insliluliones Catholicae ad formam catechismi* (3 pars, sect. 2, cap. 6, § 9. Venet. 1769, t. 2, p. 648), auctore F. A. Pouget.

4. Conferas de eodem argumento ea quae recitabuntur infra (Elucid. XXI) ex Francisco Babin, Decano Fac. Theol. Andegavensis. Interim legesis Basilii Balthasar, *Mysterium Mysteriorum in augustissimo altaris sacramento,* Pars IV. *De sacrosancto missae sacrificio in seipso,* Punct. IV, cui titulus : < OfTertur sacrificium « crucis > ; conciuditurque : « Ergo idem fuit « semel sacrificium in cruce, quod quotidie « immolatur sacrificium in sacramento >(S. Galli, 1770, p. 300-311). Illa tamen aetate, praevalente (ut opinor) auctoritate magnorum theologorum sexti decimi saeculi, diserta et perspicua enuntiatio hujus puncti vix repetitur crebra nisi apud Jansénistes : quos consulto omitto propter suae haereseos vitium. Interea vero miror quod liber (anonymus) viri janseniani, Francisci Plowden, *Traité du Sacrifice de Jésus-Christ* (Paris, 1778), tantam inter sectarios ipsos excitavit commotionem atque dissensionem, quantam reperies (sub illo nomine) descriptam a Michaud, in *Biographie Universelle;* quasi nova et inaudita foret illis doctrina, quam per integrum opus propugnat auctor (praesertim t. 1, p. 378-381) : nullam subesse missae immolationem realem nisi ex Calvaria ; cum tamen fuerit praedicatio haud ambigua praesulum quorumdam sectae faventium, ut Rastignac *(Instruction pastorate de M. l'Archevêque de Tours sur la justice chrétienne par rapport aux sacrements de pénitence et (l'eucharistie,* 23 febr. 1749) et Caylus *(Mandement de M. l'Evêque d'Auxerre portant permission de manger des œufs pendant le carême de la présente année* 1750), necnon theologi « appellantis > haud ignobilis, L. Habert *(Theologia dogmatica et moralis, De eucharistia ut sacrificium est,* cap. 6, ed. Venet. 1717, torn. 5, p.643-616).

5. Patet hic *oblationem* accipi passive pro re oblata, non autem active pro actione offerendi.

6. Eodem spectat, in nostro *Missali Romano,* Secreta *Missae de s. cruce* (quae jam exstabat in Libro *sacramentorum* Alcuini, cap. 6. P.L. 101, 454) : « Haec oblatio, Domine, quaesumus, « ab omnibus nos purget offensis, quae in ara c crucis etiam totius mundi tulit offensam. >

Deo inimicos, nisi passio ipsius? Passio igitur est oblaiio quam Deo in sacramento sistimus. In *Slowe-Missali* (edito denuo a G. F. Warner, torn. 2, 1915, p. 17) legitur (rescriptum a Moelcaich) intra doxologiam canonis ct orationem dominicam istud (quod jam habebat *Missale Gothicum,* P.L. 72, 314) : « Credimus, Domine, credimus in hac confractione corporis ET effusione sanguinis nos esse redemptos.» Adeo sacrificium missae non distat a sacrificio coenae, et utroque litatur Deo hostia redemptionis !

Idem importat oratio *posl-pridie* in missa mozarabica pro feria 4a Paschae : « Reconciliet te, quaesumus, Domine, pro peccatoribus, sanguis justi et humilitas « Domini nostri. Haec est hostia quae « pependit in ligno. Haec est caro quae « surrexit de sepulchro. Quod pro nobis « obtulit sacerdos noster, in veritate « hoc conferimus in panis et vini sua- « vitale : cognosce, precamur omni- « potens Deus, victimam qua intercedente placatus es » (P.L. 85, 502). Idem rursus in oratione *posl-pridie* dominicae 5ae post pascham : « Haec est pia «etsalutaris hostia, Deus Pater, qua tibi « reconciliatus est mundus. Hoc est « corpus illud quod pependit in cruce. Hic « etiam sanguis, qui sacro profluxit ex « latere » (P.L. 85, 597). Viden' ut hostia nostra praesentetur Deo tanquam passionis ipsius victima?

Nequit certe aliter intellegi, quod in romana missa pro feria 5a post dominicam 3am quadragesimae oramus, memores SS. Cosmae et Damiani : « In tuorum, Do- « mine, pretiosa morte justorum, sacrifi- « CIUM illud offerimus, de quo marty- « RIUM sumpsit omne principium. » Indubium est enim quin sacrificium illud fuerit passionis. Passionem igitur « oiTerimus ». Quod etiam manifestum satis est in postcommunione festi *Lanceae et Clavorum* : « Domine Jesu Christe, qui temetipsum « IN cruce holocaustum immaculatum ct «spontaneum Deo Patri obtulisti, quae- « sumus ut EJUSDEM SACRIFICII OBLATIO « veneranda indulgentiam nobis obtineat « et gloriam sempiternam. » Idem igitur sacrificium offerimus quod obtulit Christus in cruce, sacrificium scilicet suae mortis. Pariter in Secreta dicebatur Christus hoc ipsum sacrificium obtulisse in cruce, quod nos offerimus : « Sanctificet nos « quaesumus, Domine, hoc sanctum et « immaculatum sacrificium vespertinum, « quod unigenitus Filius tuus in cruce « obtulit pro salute mundi. » Consonat in missa S'S. *Quinque Plagarum. D. N. J. C.,* quod dicimur Deo in Eucharistia offerre ipsa vulnera Christi quibus redempti sumus. « Majestati tuae quaesumus, Domine, a accepta sint dona in quibus ipsa Uni- « GENITI TUI VULNERA tibi OFFERIMUS, « nostrae pretia libertatis, n Quibus verbis sane denotatur Christus a nobis offerri etiam nunc in quantum hostia suae passionis.

Quid tandem sibi volunt apud Orientales precationes hujusmodi, quarum specimina prope infinita congeri possent : « *Sacerdos (elevat calicem cum hostia, di-* « *cens) ;* Sacrificium desiderabile, quod tf oblatum est pro nobis ; victima re- ff conciliatoria, quae propriam per- « sonam obtulit Genitori ; agnus qui « factus est in una persona magnus sa- « cerdos : qui offert !... Pater veritatis, « ecce Filius tuus, hostia tibi placita ! « Illum suscipe, qui pro me mortuus « EST, et per eum esto propitius !... « Ecce SANGUIS EFFUSUS SUPER GoLGO- « tham pro redemptione mea ; suscipe « deprecationem meam propter eum !... « Aspice delicta, sed aspice simul sacri- « ficium, quod pro ipsis offertur ; quia « multo majus est sacrificium et vic- « tima quam reatus. Propter peccata quae « commisi, clavos et lanceam sustinuit « dilectus tuus ; sufficiant passiones « ejus ad te placandum, et ut per eas « vivam ! » etc. (Anaphora ordinis Ecclesiae sanctae catholicae romanae, in *Missa Syro-Maronilica,* edita a Max. Saxon., p. 47-48). Nonne ista omnia unum sonant : offerri a nobis in sacrificio passionem ipsam Domini, nec nobis Christum esse hostiam nisi suae passionis, nec calicem nobis propinari ullum nisi « calicem redemptionis » *(ibid.,* p. 32) ?

Elucidatio

Quo etiam pertinet, quod cibus eucharisticus est exhibitus a Patribus ut participatio sacrificii cruenti.

TORCULAR MYSTICUM

Quemadmodum Noe olim vineam plantavit uvamque calvavit, sic in Lege evangelicae gratiae botrus coelestis, torculari passionis pressus, vinum elicit, quo per catholicos sacerdotes collecto, atque in cellariis Ecclesiae (sub fideli custodia principum Christianorum) reservato, reparatur nostra vita ac vegetatur.

* Sume nihilcminus vinum, non sordido cultore calcatum, sed de
* torculari crucis expressum. ›

S. Flb. Carnot., *Epizt.* 5. P. L. 141, 202.

« Sanguinis ejus vinum ex pluribus acinis, id est uvis vineae ab
* ipso plantatae, collectum, in torculari crucis exprimitur, et per capacia
* vasa fideli corde sumentium propria virtute fervescit. ›

S. Gaudent. Brix., *Sermo.* P. L. 20, S60.

Parisiis, in ecclesia Sancti Stephani in Monte.

K'JûITèYM a/.J j J·▮ ;

(meioneitehifo myqôf-h ▮ r/L. ! f · r>. 3Êj>

Sectio π. — Adseritur sacrificium cruentum participari a RECIPIENTIBUS EUCHARISTIAM.

Hic, ut saepe dictum est, erat mos veterum, ut, sacrificio peracto, si res ferret, hostiae participes fierent. Eadem quae oblata erat Deo, a fidelibus recipiebatur. Quod si igitur in nostro sacrificio contingat, ex instituto Christi, ut manducetura nobis hostia ipsius sacrificii cruenti, necessum etiam fuerit ut haec ipsa, nec alia ulla,sit a nobis oblata : sicuti olim in comparatione eucharistiae ad idolothyta jam est commonitum. Porro non segnes fuere Patres in convictuali corporis et sanguinis Christi indole connectenda statim cum sacrificio passionis.

Jam carpserat **Ignatius** eos qui « ab « eucharistia et oratione abstinent, propterea quod non confitentur eucharis- « tiam carnem esse Salvatoris nostri Jesu • Christi, quae pro peccatis nostris passa • sit, quam sua benignitate Pater re- • suscitaverit. Qui ergo contradicunt • dono Dei » etc., (Εὐχαριστία και προσευχή ἀπέχονται, διά το αή όμολογεῖν τήν ευχαριστίαν σάρκα είναι τοῦ σωτήρο ημών 'Ιησού Χριστού τήν υπέρ των αμαρτιών ημών παθούσαν, ήν τή χρηστότητι ὁ πατήρ ήγειρεν. Οἱ ουν άντιλέγοντε τή δωρεά τού θεού κτλ. *Smyrn.,* 71. F.P. 1, 280). Ubi eucharistia dicitur donum Dei ad homines (sine praejudicio oblationis factae prius ab hominibus Deo : sicut victimarum carnes a numine censebantur dari postquam factae erant numini sacrae). Quam autem carnem a Deo accipimus, ea est quae respicitur ut passa ad mortem, ex qua revixit.

Auditus supra (Elucid. XVIII) est Clemens **Alexandrinus** sanguinem calicis eucharistici describens ut uvae cujusdam pro nobis in passione pressae ; describens rursus carnem et sanguinem eucharistici convivii tanquam participationem magnae illius hostiae immolatae olim pro nobis in die paschae.

Jam inter Latinos **Cyprianus** expresse affirmat fore ut « nec nos sanguinem « Christi possemus bibere, nisi Christus « calcatus prius fuisset et pressus » (Ep. 63, n. 7. P.L. 4, 379). Viden' ut eruor propinetur nobis passionis ?

Sexcenties **Augustinus** loquitur de bibendo *preiio* nostro : qui sanguis est Christi in redemptionem nostram de cruce profluens. Haec enim in laudem martyrum retribuentium Christo proprium sanguinem pro sanguine quem biberunt ex cruce propinatum : « Egit enim in cruce [Chris- « tus] grande commercium; ibi solutus est « sacculus pretii nostri, quando latus « ejus apertum est lancea percussoris : « emanavit inde pretium totius orbis. « Empti sunt... martyres... Quod illis « impensum est, reddiderunt... Dicitur : « *Ad mensam magnam sedisti : diligenter « considera quae apponuntur tibi, quoniam « talia oportet te praeparare (Prou.,* 231-2). « Mensa magna est, ubi epulae sunt ipse « Dominus mensae. Nemo pascit convivas de seipso : hoc fecit Dominus Christus, « ipse invitator, ipse cibus et potus. « Agnoverunt ergo martyres quid comederent et biberent, ut talia redderent « (*Serm.* 329, n. I. P.L. 39, 1454-1455. *Ci. Serm.* 336, c. 4, n. 4, et *Serm.* 213, c. 8, n. 8, coi. 1473 et 1064), scilicet suas passiones. Similia habet de « agnoscentibus « gentibus et pia humilitate bibentibus « pretium suum » (*Trin.* 4, 13. P.L. 42, 900) ; de universis scilicet christifidelibus, ad quorum quemque hic sermo dirigitur : « Jam nosti pretium tuum, jam nosti quo « accedis, quid manduces, quid bibas ; « immo quem manduces, quem bibas » (*Serm.* 9, c. 10, n. 14. P.L. 38, 85)x. Schismaticum vero ita ad communionem Ecclesiae requirendam adhortatur :« Ecce « Christus passus est, ecce mercator osten-

1. Pariter ad *in/anles,* seu recenter baptizatos, in tertio inter editos a Michaele Denis sermones (n. 3. P.L.46, 827), haec verba fiunt : « Ne vobis « viles videamini, bibite pretium vestrum. »

‹ dii mercedem, ccce pretium, quod de-
« dit, sanguis ejus fusus est. In sacco
« ferebat pretium nostrum : percussus
« est lancea, fusus est saccus, *el* manavit
‹ pretium orbis terrarum... Adhuc satiet
‹ te ! » (*In Ps.* 21, n. 28. P.L. 36, 178-179). Nonne tandem de seipso haec scribebat : « Quoniam cogito pretium meum, et « manduco, et bibo, et erogo, et pau-• per cupio saturari ex eo inter illos qui e edunt et saturantur p (*Confess.* 10, 43, 70. P.L. 32, 810). Quare absolute vocat eucharistiam « poculum pretii nostri » (*ibid.,* 7, 21, 27, col. 748).

Huc redit quod vult idem esse pretium solutum pro nobis in cruce et pignus datum Ecclesiae in sacramento : « Sanguis « enim ille pro servis pretium est, pro « sponsa pignus est » (*In Psalm.* 122, n. 5. P.L. 37,1634). Nec sane praetermittendum est quomodo pignus illud sit illi indifferenter eucharistia aut mors Christi : « De-« sidera et expete tibi donatam vitam « Christi ; et donec pervenias, tene pignus,
a mortem Christi. Non enim, promittens
victurum se esse nobiscum, potuit majus
d pignus dare nobis, quam mori pro nobis. ...Promisit, cautionem fecit, pignus « dedit : et tu dubitas credere ? Promisit
α cum hic inter homines ambularet ; cautionem fecit, cum evangelium scriberet; ad pignus ipsius quotidie dicis : *Arnen.*
a Pignus accepisti, quotidie erogatur
« tibi. Noli desperare qui vivis ex pignore » (*Serm.* 335, n. 2. P.L. 39, 1470).

Consentanee igitur prorsus scribit : ex altari nostro nobis «.dispensari victimam
a sanctam qua deletum est chirogra-
α phum quod erat contrarium nobis, qua « triumphatus est hostis computans « delicta nostra > (*Confess.* 9, 13, 36. P.L. 32, 778). Quis enim dubitet quin victimalis proprietas, Christo per istiusmodi voces adscripts, sit eadem ipsa quae per passionem inducta est ?

Quo etiam formali sensu, commentans super illud *Joannis* 219-13 : *Viderunt prunas superpositas et piscem, superpositum* el *panem. ...El venit Jesus el accepit panem, et dat eis, et piscem similiter,* scribebat sanctus Doctor : « Piscis assus, Christus est « passus. Ipse est et panis qui de coelo descendit. Huic incorporatur Ecclesia ad participandam beatitudinem sempi-« ternam. Propter quod dictum est : *Afferte* « *de piscibus quos apprehendistis* nunc; ut

Quibus verbis haec erant praemissa : « Hoc « agnoscite in pane, quod pependit in cruce ; « hoc in calice, quod manavit ex latere » (n. 2, *ibid.).* Jam vero optimis inter recentiores criticos videntur esse genuini cum alii nonnulli ex illis sermonibus (cf. **Portalié,** art. *Augustin,* in D. T. G., 2306), turn maxime hic tertius. Porro S. Paschasius Radbertus, in *Epistola ad Frudegardum* (P.L. 120, 1352), scripserat : « Alioquin, quomodo ipse idemque ‹ doctor [Augustinus] tam egregius contra se « diceret, ut recolo, in sermonibus ad neophytos : « Hoc accipite, inquit, in pane, quod pependit « in ligno ; et de calice : Hoc accipite, inquit, ‹ in calice, quod manavit ex latere ? » Quocirca haec adnotat J. Turmel, *Histoire de la théologie positive depuis Corigine jusqu'au concile de Trente,* 2e éd., p. 436 : ‹ Malheureusement, sur ‹ ce point d'une importance capitale, l'érudition ■ de l'Abbé de Corbie était en défaut. Le sermon ‹ *Ad Neophytos* était l'œuvre d'un inconnu du « vin- ou du ixe siècle, qui avait utilisé les for-‹ mules de la liturgie mozarabe. » Haec ille, nullo prolato argumento, nulla adducta auctoritate, neque ulla adjecta referentia sive ad sermonem quempiam *ad Neophytos,* sive ad ullum locum, aut augustinianum, aut pseudo-augustinianum, aut alium quemlibet, excepta epistula ad Frudegardum. Neminem quidem latet, in missali mozarabico reperiri sententias nonnullas istiusmodi, v. g. in quadam oratione missae sabbati sancti : « Coruscet, quaesumus, in pane, quod « pependit in cruce ; micet in calice, quod manavit ex latere » (P.L. 85, 517). At certe non eo ipso constat interpolata esse verba sermonis nostri *ad infantes* (quem crediderim esse ipsum sermonem *ad neophytos* a Paschasio laudatum), aut ipsum sermonem esse spurium. Ex Turmel transiit assertum ad viros literatissimos, P. Batiffol *(Él. d'Hisl. et de Théol. Posit.,* 2e série, 3e éd., p. 367-368) et F. Vernet (art. *Eucharistie du* ixc *siècle à la fin du* xi« *siècle,* in D. T. C., 1230), nullo interim allato argumento, nisi quod allegatur auctoritas ipsius Turmel. Revera, quod aliquando potuerit effugere non tam notitiam quam attentionem criticorum sermo ille, non adeo mirum est, cum denisiana collectio, post integram editionem benedictinam operum S. Augustini edita, in Patrologia Migne, locum occupet tomi 46 extremum, post ipsos indices generales.

Sermoni denisiano potest nunc addi alter, nonus scilicet inter *Sermones ineditos* nuper a G. Morin vulgatos (Monaci, 1917, *De secunda /eria Paschae,* n. 2, p. 31) : « Bibite quod fudis-« tis. »

«omnes qui hanc spem gerimus,... tanto « nos sacramento communicare nossemus, « el eidem beatitudini sociari » *(In Joan.,* tract. 123, η. 2. P.L. 35, 1966).

Sensu rursus formali videtur haec de nobis ad Christi corpus accedentibus scripsisse, super illud : *Accedile ad earn el illuminamini* (Ps. ȝ3 : « Accedamus ad eum, « el illuminemur ; non quomodo ad eum « accesserunt Judaei, ut tenebrarentur. ‹ Accesserunt enim ad illum ut crucifige- « rent : nos ad eum accedamus, ut corpus « et sanguinem ejus accipiamus. Illi de « CRUCIFIXO TENEBRATI SUnt I nOS MAN- « DUCANDO CRUCIFIXUM et BIBENDO illu- « minamur» *(Enarr. in Psalm.* 33, Sermo2, n. 10. P.L. 36, 313). Pariter de Judaeis poenilentibus : « Post ascensionem, misso « Spiritu Sancto, conversi sunt ad eum ‹ quem crucifixerunt, et in sacramento, « credentes, sanguinem ejus biberunt, « quem saeviendo fuderunt » *(Serm.* 87, c. 11, n. 14. P.L. 38, 638).

Aperit autem potissimum suum sensum, dum interrogat cur legalium sacrificiorum sanguinem bibere prohibiti fuerint Hebraei, α si illis sacrificiis unum hoc «sacrificium [scii. crucis] significabatur, « IN QUO VERA FUIT REMISSIO PECCATO- « RUM, A CUJUS TAMEN SACRIFICII SAN- « GUINE IN ALIMENTUM SUMENDO IIOn « solum nemo prohibetur, sed ad biben- ‹ dum potius omnes exhortantur qui vo- ‹ lunl habere vitam » *(Quaesi, in Heplal.,* 1.3, 57. P.L. 34, 704).

Est igitur et apud Augustinum eucharisticus sanguis ipse eruor sacrificii crucis, sicut est de cruce nobis corpus pabulum : *a* Nos de cruce Domini pas- « ciMUR, quia corpus ipsius manducamusl >*(In Ps.* 100, n. 9. P.L. 37, 1290). Nec proinde quicquam a nobis offertur praeter ipsum sanguinem vel corpus theoIhyti, ut diximus, Christi.

Sanctus **Gaudentius Brixianus** neophytis recens e fonte baptismali egressis eamdem ipse pandebat doctrinam : « In umbra, inquit, illius legalis paschae α non unus agnus occidebatur, sed plures ; *a* singuli enim occidebantur per domos, « nam sufficere unus non poterat uni- « versis, quoniam figura erat, non pro- « PRiETAS dominicae passionis. Figura α enim non est veritas, sed imitatio... « In hac veritate qua sumus, unus ‹t PRO OMNIBUS MORTUUS EST ; ET IDEM α PER SINGULAS ECCLESIARUM DOMOS, « IN MYSTERIO PANIS AC VINI, REFICIT « immolatus, vivificat creditus, conse- « crantes sanctificat consecratus. Haec « agni caro, hic sanguis est »*(Sermo* 2). P.L. 20. 854-855). Sufficit igitur agnus ille unus, semel mortuus, cunctis alendis ecclesiarum domibus, propterea quod ei inest proprietas dominicae passionis, quanquam occultata sacramento, simul atque « per imaginem propriae passionis » *(ibid.)*[2] prodita. Non potest ergo aliter apud Gaudentium refectio eucharistica intellegi, quam si in sacramento suae passionis dicatur Christus manducari a nobis quatenus factus ex passione sua hostia sui sacrificii.

Quid aliud S. Leo M. insinuat, dum daemonem inducit fraude sua circumventum in negotio dominicae passionis, qua « fudit sanguinem justum qui reconciliando *a* mundo et pretium esset et poculum » *(Sermo* 62, de passione 11, c. 3. P.L. 54. 351)? Vides sanguinem dominicum eatenus nobis poculum, sicut et pretium, quatenus nequitia diaboli in cruce fusum.

Similiter nitidissimis verbis **Verecundus Juncensis**, exponens sanguinem uvae, quem .Moyses dicit *(Deuteron.,* 321ȶ datum a Deo populo suo : « Sanguis « uvae, inquit, martyrum est sanguis, vel « certe ipsius cruor dominicae passio-

1. Quocirca scribit recte **Karl Adam** *(Die Eucharislielehre des hl. Augustin,* 1908, p. 75) : « Mit Vorliebe bezeichnet deshalb auch Augustin ‹ die Kommunion ais bin Essen vom Kreuze « Christi, Oder gar ais ein Essen des Gekreut ZIGTEN. i

2. « Voluit animas pretioso sanguine suo « sanctificari per imaginem propriae passio- ‹ nis » *(ibid.).*

« NIS, QUO QUOTIDIE DE SACRIS ALTARI-
« bus saturamur » (*In Canticum Deuteronomii,* c. 14. *Spiciteg. Solesm.,* t. 4, p. 18).

Inquirens Amalarius cur in hebdomada sancta intermittantur ecclesiastica sacrificia, hanc reddit rationem : « Ratus
« ordo est, ut exspectemus, usquedum Do-
« minus noster consecret sacramenta
« CORPORIS ET SANGUINIS SUI IN CRUCE,
« et nova ea faciat per resurrectionem
« suam ; et sic tandem manducemus et
« bibamus saluberrimum illud sacramen-
« tum » (*De Ecclesiasticis Officiis,* l. I. c. 15. P. L. 105, 1032). Hoc est, cessamus a sacrificando inter feriam quintam et noctem resurrectionis, ut videamur exspectare donec Christus corpori et sanguini suo eucharistico indiderit in cruce veram hostiae immolatae proprietatem ; quo facto, superest ut per resurrectionem innovetur Christi conditio, facta ex corruptibili incorruptibilis, et sic perfectam participemus hostiam, plene et sanctificantem et sanctificantem (Cf. *ibid.,* c. 12, coi. 1023, citatum .supra, Elucid. XII).

Plenissimam hujus puncti explicationem tradit S. Paschasius Radbertus, secum quaerens cur in articulo passionis habita sit coena eucharistica : « Magis,
« inquit, congruit in ipso passionis ar-
« ticulo hoc tradere [sacramentum] quam
« post resurrectionem : quia ad hoc immo-
« latus est Agnus, ut nos ejus carnem
« COMEDAMUS... In morte EJUS ISTA per-
« cipimus, ut usque ad finem saeculi
« omnes inde pascamur, et tamen quod
« seminatum est, resurgens, incorruptum
« permaneat... Ideo, quoties ista come-
« dimus, mortem Domini annuntiamus,
« quia de morte ista immortalia πιε-
ruimus (Lib. *de Corpore el Sanguine Domini,* c. 18. P.L. 120, 1326).

Idem sonat, in *Expositione Missae* perperam S. Isidoro adscripta, paraphrasis quae legitur horum verborum canonis, *calicem salutis perpetuae* : « Per calicem
« passionis tuae nos sanguinem tuum
« sumere voluisti » (n. 28. P.L. 83, 1150).

Jam revertamur ad coaetaneum Augustini scriptorem *Libri de promissionibus el praedictionibus Dei,* probabiliter S. Quodvultdeum, Carthaginensem episcopum. Is, mira locutione, cibum eucharisticum exhibet tanquam in passione et ex cruce nobis confectum atque concoctum ! «Jubetur populus, inquit, mane
« panem, in vesperum carnes accipere
(*Exod.,* 168). Sed haec figurae nostrae fuerunt. Panem enim illum sanctum qui de coelo descendit, suscepit primo populus manducandum, postea car-
nem Christi in passione confectam,
« de qua Dominus dicit : *Nisi manducaveritis,* etc. » (pars 1, c. 39, n. 56. P.L 51. 765). «Quod vero in eremo constituto eidem Eliae, jussu divino corvi mane
« panem et carnes vespere ministrarunt
« (3 *Reg.,* 17e), totius corporis Domini figura monstrata est, quando prius in praeceptis panem, postea carnem
dominicae passionis Judaei, ut coni, gentibus ministrarunt, tetri colore, voce raucisona, odore foetidi, horrentes aspectu. Quibus avibus similes Judaei, CARNEM CRUCIS EX LIGNO DECOCTAM
gentibus praeparantes, ut corvi una et
« raucisona voce Pilato clamaverunt : *Crucifige, crucifige.* Hanc comedunt, qui audiunt dicentem : *Nisi manducaverilis* etc. » (pars. 2, c. 18, n. 62. P.L. 51, 802).

Quatuor autem post saecula, pariter [apud Hincmarum panis eucharistiae est crucifixi corpus in ara crucis veluti torrefactum ; et calix cruoris est ex vulneribus stillantis. Quare obversatur ei Ecclesia « corpus crucifixi in ara crucis torridum[1] sumens, una cum ejus cruore
« roseo de latere crucifixi profuso # (De *cavendis vitiis el virtutibus exercendis,* c. 9. P.L. 125, 928)[2].

Sed non solius Hincmari est tunc tem-

1. Cf. Prosper Schepens, *Un traité à restituer à saint Quodvultdeus, évêque de Carthage, au ve siècle,* in R. S. R., mai-septembre, 1919, p. 230 sq.

2. De corpore Christi in *ara* crucis torrido recole quae dicta sunt supra, in Elucid. XIII.

3. Canit etiam in suo *Ferculo Salomonis :*

poris ista locutio ; immo erat popularis. Sic in *Tropo* quodam mediaevali *ad Graduait* in Resurrectione Domini (ex Contionario ms. gallico XIII s., A. II. 49, 227) panis eucharisticus describitur ut ferculum in ara crucis torrefactum, simulque scaturiens cruore, quo potemur :

« O quam dulce ferculum,
‹ In ara crucis torridum,
« A quo fluit sapidum
« Cruor poculum
« Nostrum. »

Pariter in quadam *Prosa de corpore Christi* [expresse spectato ut eucharistico] (ex orationario ms. Campensi anni 1462. A. H. 31, 105) legitur :

« Ave, caro Christi crassa,
« Igne passionis assa
« Crucis in craticula ;
« Cujus gustu saporatum
« Horret animae palatum
« Aliena fercula. »

Praedicabatur etiam populis illud ex pulpito. Sic exempli causa, cardinalis Jacobus de Vitriaco (f ante A. D. 1245), Tusculanus episcopus, in suo *Sermone* 2 *in coena Domini* : « Verum Christi cor-« pus, quod sub specie panis contine-« tur, manu Sancti Spiritus in utero Vir-« ginis formatum est, et igne passionis « IN ARA CRUCIS DECOCTUM EST, UT ESSET « esui aptum » *(Sermones in Epistolas et Euangelia dominicalia lotius anni.* Antverpiae, 1575, p. 336). Rursusque in *Sermone* 2 *in feria sexta parasceues (op. cit.,* p. 355) : « Caro Christi [in] cruce assata « est igne passionis, ut esset esui apta. » Etiam ab exegetis idem exponebatur, ut puta Ruperto *(In Joan.,* 627. P.L. 169, « 457) : Coquetur hic panis[2] igne pas-te sionis. »

Sermone non omnino proprio, attamen non damnando[3], Gulielmus a Sancto Theodorico ait ex passione dominicae carnis processisse carnis dominicae pabulum. Revocata scilicet in memoria distinctione inter carnem Christi sensibilem, quae attenditur in passione, et carnem Christi intellegibilem, quae attenditur in eucharistia, sic habet : « De carne illa priori, « quae crucifixa est, haec altera procedit... « Et sicut corpus Domini quod mortuum « est, in evangelio granum frumenti vo-« catur cadens in terram, sic in Psalmo « [103] adeps frumenti vocatur illa mystica « caro, ad quam Dominus hortans dis-σ cipulos dicebat : *Nisi manducaveritis*

« In cruce nam corpus fixum est, sanguis quoique fusus
‹ Christi, quem in coena jam dedit ante suis.
« Cum nos indigni haec memoramus jussa, Re-[demptor
« Emptorum pretium munera nostra facit › (P.L. 125, 1202).

Ubi non solum coenam cum cruce ita colligat ut comestio sacramenti videatur fuisse discipulis praelibatum de hostia cruenta epulum, sed insuper nostri sacrificii hostiam describit more augustiniano ut pretium ipsum nostrae redemptionis. Conferatur *Explanatio in Ferculum Salomonis* (P.L. 125, 832).

1. Omnes autem istiusmodi locutiones videntur derivatae ex vetustissimo illo *Hymno in Resurrectione Domini,* quo ex torrido Christi corpore coenando manare dicebatur ad nos eruor degustandus (A. H. 51, 87. Ex permultis Hymnariis, Ritualibus el Breviariis ms germanicis, helveticis, gallicis, ilalicis, anglicis, hibemicis, hibericis, saec. vin, ix, x el xi. — Cf. J. Mearns, *Early Latin Hymnaries. An index of hymns in hymnaries before* 1100. Cambridge, 1913, p. 1) :

« Ad coenam agni providi
« Stolis albis candidi,
« Post transitum maris rubri
« Chrislo canamus principi.
‹ CujUS SACRUM CORPUSCULUM
« In ara crucis torridum ;
« Cruore ejus roseo
« Gustando, vivimus Deo. »

Circa antiquitatem longe saeculo octavo remotiorem illius hymni, vide A. H. 51, 90. Fortasse non immerilo suspicubalur H. A. Daniel *(Thesaurus Hyrnnologicus,* Halis, 1841, tom. 1, p. 89) : « Hymnum *Ad coenam ayni* in antiqua ‹ ecclesia cantari solitum esse, dum catechu-« meni baptizati corpore el sanguine Domini « rite munirentur. *

2. Alia exempla panis eucharistici in ligno crucis cocti suppeditabuntur infra, ad calcem hujus Elucidationis.

3. Non damnandum dico, quia aliunde identitatem numericam et absolutam corporis passi ac gloriosi et corporis eucharistici satis affirmavit, immo et propugnavit Gulielmus. Vide infra (Elucid. XXIV) ejus controversiam cum Ruperto.

‹ *carnem meam, el biberitis meum sangui-*
t *nem, non habebitis vitam in vobis ma-*
« *nentem* » *(De sacramento altaris,* c. 6. P.L. 180, 353).

Inter opera sancti Bernardi editus est quidam incerti auctoris sermo *De excellentia SS. Sacramenti,* ubi Christus inducitur haec loquens : « Liquor iste quem vides, ‹ jam non est vinum, sed sanguis meus, ‹ QUEM PRO TE FUDI IN PRETIUM, TIBI RE- « SERVANS IN ALTARI POCULUM... EgO « botrus camis, pro salute tua portatus « sum AD TORCULAR CRUCIS : INDE ELI- « QUATUM EST MUSTUM TUAE REDEMP- « noNis. *Sanguis autem meus vere esi po-* « *lus* » (c. II. P.L. 184, 988).

Apud Hugonem Ambianensem, sicut Christus in cruce passus redemptio est nostra, ita etiam est nostra alimonia. « Ea hora [coenae] corpus Christi comes- « tum est, idem ipsum in crastino pro sa- « lute mundi in cruce passum est. Ea hora « sanguis Christi bibitus est, idem ipse « in crastino pro salute mundi in cruce « fusus est : in qua pro nobis passus, « nostrae redemptionis est praemium, et a α redemptis in vitae sumitur alimen- « tum » (Hugo Ambianensis, Rotomagensis archiepiscopus, *Dialogorum* l. 5, c. 14. P.L. 192,1209).

Cruor crucis apud Robertum Pullum est noster potus : « Judaei Chris- « tum cruci vulneratum affixerunt : hoc « est petram (quae auctore Apostolo est « Christus) ligno a Moyse percuti. Petra « autem aquam fudit, dum ex vulneri- « bus Christi cruor fideles potatu- « rus defluxit » *(Sententiarum* lib. 8, c. 1. P.L. 186, 959-960).

Vivide Gerhohus Reichersbergens is : a Hic [indignus] si accedit ad « corpus Christi manducandum et san- « guinem ejus bibendum, quia vinum no- « vum in utres veteres mittit, vinum effun- α detur et utres pereunt. Effundetur, sed σ non perdetur. Quomodo enim perire « potest, qui *venii salvum facere quod* « *perierat* 2 Quomodo perire posset cor- « pus et sanguis ejus qui ubique est? « Attamen qui hunc sanguinem uvae, « prelo crucis expressum, in utres « veteres mittunt, rei sanguinis hujus « fiunt, quasi eum perdiderint, quia in « eis non remansit, quod non periit » *(In Psalm.* 22 P.L. 193, 1055; cf. *In Psalm.* 1401. P.L. 194, 934).

Tandem S. Martinus Legionensis *(Serm.* 26 *in resurrect. Dom.* P.L. 208, 966): « Crux Christi nobis coelestem « cibum, id est, Christum, qui vere est « angelis et hominibus panis vitae, nobis « PRAEPARAVIT1 ».

Sicut reliqui scriptores cum Augustino, ita poetae nostri idem decantabant, populusque christianus cum illis : pasci nos de cruce *(Psalterium sanclae crucis.* A. H. 35, 22-23. Ex codice Londinensi ms. saec. xni-xiv) :

α Salve, Crux, timentibus
‹ Escam dans sacratam,
« Carnem Christi cornibus
α Crucis immolatam2. »

De cruce etiam refocillamur *(Prosa in die Corporis Christi,* A. H. 34, 47. Ex Gradual! ms. Coloniensi saec. xv) :

α [Bibentium spiritus]
« Potu crucis sanguinatur,
« Totus intra dulcoratur,
« Exsultat divinitus. »

1. Possent addi sexcenta testimonia leviora, quale occurrit in testamento, quod adscribit Flodoardus sancto Remigio, disponenti ut ex massa auri, olim sibi donata a Chlodovaeo « rege « christianissimo », conficeretur calix, cui epigramma istud insculperetur :

▮ Hauriat hinc populus vitam de sanguine [sacro
« Injecto, aeternus quem fudit vulnere [Christus.

(apud Flodoardum, Historia Ecclesiae Remensis, lib. 1, c. 10 et 18. P.L. 135, 44 el 62). Sed verendum ne talia minus diserta videantur.

2. De morte Christi nos pasci, pulchre resonabat hoc *Responsorium in festo Corporis Christi* (A. H. 5, 31. Ex cod. Praedicatt. Vindoboa. s. signo anni 1462) :

» Granum excussum palea
« Cadens in terram moritur ;
« Surgit messis triticea,
* De qua panis conficitur,
« Quo in altaris area
» Plebs Christiana pascitur. »

Rursusque *(Psalterium sanctae crucis,* A. H. 35, 22) :

« Salve, Crux, quae mystico
« Prelo torcularis
« Imples Christi sanguine
« Calicem altaris[1].

Sanguinem passionis ebibimus *(Hymnus tnoitirabicus* pro Dominica 4a Quadragesimae.'A. H., 27, 83. Ex cod. ms. saec. x) :

« Verbum Patris, quod prodiit factum caro,
t Agnus Dei peccata mundi auferens,
« Ad te venimus cernui, ut inclitum
‹ Bibamus almae passionis sanguinem[2].»

Apud Orientales fortasse illud intendebat. S. **Ephraem**, scribens : « In vespera
‹ autem hujus paschatis, imposuit Ecclesiae suae legem ut memoriam faceret
« agni, filii Dei nostri, qui antequam
‹ pro nobis occideretur corpus et san-
« guinem suum dedit... In illa vespera, in
‹ qua azymis utebantur Judaei. Jesus
‹ Ecclesiam in mundo constituit haere-
« dem sanguinis sui », sanguinis scilicet mortis suae *(Serm.* 3 *in hebdom. sanci.,* n. 7. Ed. Lamy, t. 1, p. 426-428).

Similiter **Athanasius** : « [Resurrec-
‹ tioj tempore passionis accidit, qua Do-
t minus noster pro nobis obiit, et *Pascha*
« *nostrum immolatus est Christus.* Propterea igitur, quia immolatus fuit,
« unusquisque eo vescetur, et hilari-
« ter seduloque alimoniam hanc partici-
« pabit » *(Episl. heorlast.,* 11, n. 14. P.G. 26, 1412).

Illud, quantum videtur, Chrysostomus indicat, cum inter multas alias ejusdem styli sententias[3] adhortatur Christianum virum ad condonandam injuriam inimici, « Nondum te [inimicus tuus] in
« crucem egit, uti Christum Judaei : et
« tamen ille ipsum eumdem sanguinem
« quem fudit, in salutem dedit iis qui
« fuderunt », sanguinem scilicet· passionis *(Homil.* 1 *de proditione Judae,* n. 6. P.G. 49, 381).

Illud etiam, ni fallor, inculcat sanctus **Sophronius Hierosolymitanus**, dum crucem his verbis alloquitur :
« Propterea vehementer in te gloriamur,
« quod... in te effusus est ille a Deo
« profluens sanguis Filii et Verbi Patris
« invisibilis, cujus [sanguinis] quicumque
« hodie sunt participes, repropitiantur
« vivificanti nostro Deo » *(Or.* 5 *de festo sanctae Crucis.* P.G. 87ter, 3313) Sanguis igitur de cruce est, cujus participes sumus.

Nonne idem **Cyrillus Alexandrinus** insinuat super illud *Deuteronomii* 1513-14 : « *Quem libertate donaveris,*

Brevius idem *(Hymnus de corpore Christi,* ex Antiphonario ms. Villariensi saec. xm. A. H. 12, 33) :

* Caro tua vere cibus
« Sanguis tuus vere potus :
« Redemptionis hostia
« Tuarum pastus ovium. » Etc., etc.

1. Ad mentem eamdem **Petrus Venerabilis** *(Rylhmus in Laude Salvatoris,* A. H. 48, 244 ; cf. textum non ita castigatum P.L. 189, 1012) :

« De mortis arbore
‹ Sanguis effunditur,
« Qui fide sumitur
i De Christi corpore etc. »

2. Sexcenta istiusmodi possent congeri carmina. En, exempli gratia, pastum et potum complexive de cruce procuratum *(Hymnus de corpore Christi,* auctore **Johanne a Jenstein**, archiepiscopo Pragensi, xiv saec. A. H. 48, 431) :

« Caro crucifixi,
« Flexa quae fuisti
« Dira nece crucis
« Da gaudia lucis.

« Imber sacri roris
« Tui nos CRUORis
« Mundet intus, foris,
« Almis jungat choris. »

3. Recole, si placet, hom. 63, n. 3 et 4, cit. supra.

4. Non certo nobis constat idemne significaverit **Procopius** his verbis : « Vult suum cor-
« **PUS NOBIS CEDERE IN ALIMENTA. QUAPROPTER**
« effluere patitur sanguinem... Participatio, qua
* Christum in praesentiarum participamus, con-
« tinet passionis ejus confessionem » *(In Exod.,* 128. P.G. 87, 568-569). Equidem nescio annon, attento contextu, alius sit hujus loci sensus accipiendus, scilicet : cum vellet Christus nobis suam carnem dare in cibum, nec cibus esse posset nisi mundatis, oportuit ut sanguis ejus funderetur, quo abluti mundaremur. Qui si obtineat sensus, nihil, fateor, ad praesentem materiam pertinet iste locus.

nequaquam oacuum abire polieris, sed dabis vialicum de gregibus el de area el torculari luo ? « Vides, inquit, perspicue Christi « mysterii vim in his verbis fulgere ; nam « redempti sumus, et *dimisit nos ille* om- « nium Salvator liberos gratis... Cumque «nos liberos dimisisset, id est, a peccatis • liberasset, *et* adoptionis gratia decoras- « set, praeclarum nobis viaticum seipsum « *adjecit,* ductus ut immaculata hostia « et ut ovis ad mactationem propter « NOS, atque nobis largiens esse par- « TICIPES eulogiae vivificae, hoc est « SANCTAE SUAE CARNIS ET SANGUINIS. Hoc « est, opinor, ob ovibus atque a frumento « et vino suppeditandum esse viaticum iis « qui septimo tempore, id est, spirituali « sabbato, ad libertatem ex benignitate « dominica vocantur » *(De adoralione in spirilu cl verilale,* 1. 7. P.G. 68, 501). Nonne, explicans viaticum nostrum, te admonet Cyrillus eucharisticam cibatio- nem esse de corpore mactati Christi ?

Certe ambigui nihil habet commenta- rius **Hesychii** super hunc versiculum Levitici : [simila] *autem in sartagine oleo conspersa jrigelur.* « Sartaginem Domini « crucem... accipi oportet : quae etiam « superimpositam dominicam carnem esi- 0 bilem hominibus reddidit. Nisi enim « superimposita fuisset cnici, nos corpus « Christi nequaquam mystice percepisse- mus » (**Hesychius**, *In Levilic.*, ϭ 1. P.G. 93, 852).

Abundat sanctus **Damascenus** hujus argumenti exemplis, ut quando canit potionem fluentem ex sepulchre Christi (In Dominicum Pascha, sir. 4. P.G. 96, 840) ; « Agite, potionem bibamus novam, « non ex saxo sterili miraculose eductam, « sed ex sepulchro Christi incorrup- « tionis fontem pluente e ; vel praedicat quamdam crucifixi corporis multiplicatio- nem in alimentum fidelium, comparans scilicet multiplicationem panum cum ali- monia per crucem parta. « Nutrita sunt « quinque millia, rursumque septem millia « sub UNO crucis signo : ubi ergo ciborum « reliquiae ? quomodo qui praesens non « eram, eorum qui adfuerunt reliquias « accipiam ? Duodecim erant, qui super- « fuere, fragmentorum cophini. Correspon- « det gratia : crucifixus est Christus, « et semper nutrimur : atque satiati « rursus quaerimus, et rursum accipientes «appetimus, el amplius est quod superesl. « Nihil enim detrimenti capit gratia » (Ser- mo *in sanci. Parascev. el in crucem.*, n. 1. P.G. 96, 589). Intellegilurque plane qua mente scripserit : « Accedamus cum de- « siderio incenso ; et in formani crucis « manibus com sitis crucifixi corpus « percipiamus » *(De Fide orthodoxa,* 4, 13. P.G. 94, 1149). Illud est crucifixi corpus, quod instar panum multiplicavit Dominus omnibus hominum generationi- bus apponendum.

Facit praeterea fidem, quod sub nomine Chrysostomi allegat Damascenus : obti- gisse nobis hostiam sanguinis Christi quasi fructum de cruce. « Pupugit latus miles ille, « et effodit parietem sancti templi : atque « ego thesaurum [i. e. sanguinem] inveni, « et opes accepi. Sic in agno quoque conti- « git. **Judaei mactabant** (εσοαζον) « Agnum, et ego hostiam carpsi (κάγώ την « θυσίαν ἐκαοπωσάαην), EX LATERE SANGUI- • nem et aquam. **Quemadmodum** mulier « filium sanguine suo et lacte alit, sic « Christus eos quos genuit, ipse proprio « alit indesinenter sanguine » *(Sacra Pa- rallela,* θ, tit. 4. P.G. 96, 17).

Rursus nobis adest praeco non contem- nendus traditionis orientalis **Symeon Thessalonicensis** : « Illud est finis « omnis mysterii, ut... carnem et sangui- « nem ipsius Christi communicemus... Hac « de causa crucifixus est et sanguinem « effudit propter nos, ut ipsius in commu- « nione essemus participes ; et ante cru- « cem per hierurgiam sacramenta dedit, « ut nobiscum esset, et participes essemus « ejus, nunc et in futuro, et omnium bono- « rum ejus consortes essemus « *(De Sacra- mentis,* 58. P.G. 155-233). Itcrumque : « Procedentem ad communicandum opor- « tet manus in crucem colligere in si- « gnum servitutis atque confessionis cru-

• cinxi : siquidem ad ipsum participandum venit » *{De sacra Lilurgia,* c. 99. P.G. 155, 301).

Ex liturgiis illud est imprimis delibandum, quod recitabatur in oratione *postsandus* missae mozarabicae pro feria IV post ramos palmarum : « Ipsi ergo [Filio ‹ Dei] hodie humiliatum cor in sacrificium « laudis immolamus : petentes ab eo, ut « hodie vel cras seu cunctis vitae nostrae « diebus, ablutis criminibus, calicem sup- « puai sui expiati bibere mereamur » (P.L. 85, 405). Rursus in quadam oratione post communionem : « Passionis domi- ‹ NiCAE calicem delibantes et sacrosancti « corporis suavitatem gustantes, gratias *t* et laudes ei referamus, in domo ejus ‹ laeti et hilares ambulantes » (P.L. 85, 568). Calix quem bibimus calix passionis est; calicem igitur passionis obtulimus. Coena etiam quam manducamus, coena passionis est : « Securi accedamus ad tuae ‹ PASSIONIS SACRATISSIMAM COENAM » (Oratio *posl-pridie* in dominica palmarum, coi. 400).

Accedit oratio *posl-pridie Missae votivae singularis* : α Hic panis, quem lignum ‹ crucis coxit, et hic calix, quem tor- ‹ cular passionis expressit,... veram... « salutem sumentibus praestent » (P.L. 85, 993)\

Abundant autem veteres liturgiae precibus aut contestationibus hujusmodi : « Precamur mente devota te, Majestas α aeterna, ut, operante virtute, panem mutatum in came, poculum versum in α sanguine, illum sumamus in calice, qui « de te fluxit in cruce ex latere » *{Missale Golhicum,* Missa Dominicalis, *Posl-Secrela,* apud Mabillon *Lilurgia Gallicana,* 1. 3, c. 80. P.L. 72, 317). « Corpus tuum pro « nobis crucifixum edimus ; et sangui- « nem sanctum tuum pro nobis effusum *a* bibimus » *{ibid.,* post orationem dominicam, coi. 318 ; cf. ed. Bannister, p. 140 sq.).

Consonat inter alia apud Orientales quod in missa Syro-maronitica diaconus «populum ad communionem invitans clamat : « Ecce calix quem miscuit Dominus « noster super caput ligni ; appropin- « quate, mortales, et bibite ex eo in « remissionem criminum » (Maximil. Saxon., *Missa Syro-Maronitica,* p. 56. Cf. Liturgiam Syrorum Jacobitarum, B. 104). Cruor igitur passionis eucharistia nostra est ; quam accipimus a Deo communicantes, prius oblatam a nobis.

1 Cf. Heterius et Beatus, *Ad Elipandam episl.,* I. 1, c. 68 (P.L. 96, 936-937) : « Illum « panem, quod corpus est Christi, lignum crucis « coxit. » Recole Hincmarum superius recitatum.

Elucidatio XXI.

Similiter perspexere Patres jet Doctores offerri in missa ipsum sacrificium coeleste.

§ 2. De habitudine missae ad sacrificium coeleste.

Ostendendum superest ex Patrum et Doctorum auctoritate[1] ipsam demum coelestem a nobis offerri aeterni sacrificii carnem. Quod quidem implicite traditum existimaveris ab illis quicumque haec duo sacrificii hostiam perennem (cf. supra, Elucid. XII-XV) ; 2° ipsam unius dominici sacrificii hostiam a nobis ut talem offerri (cf. supra Elucid. XVII, XIX-XX) : unde resultat, offerri a nobis coeleste sacrificium' Sed distinctius nonnunquam id asseruere nostrae fidei magistri, et quidem dupliciter : primo, *directe,* dum volunt sacrificationem nostram se habere circa hostiam coeli, vel in coelesti fieri altari; secundo, *indirecte,* dum cibatione eucharistica sentiunt participari sacrificium coeleste.

Sectio i. — De directa connexione inter sacrificationem ecclesiae et hostiam coeli.

Articulus I. — Adseritur offerri a nobis coeleste sacrificium.

Ex Patribus, Ambrosius audiatur de nostro sacrificio disserens : « Umbra in « lege, imago in evangelio, veritas in « coelestibus. Ante agnus offerebatur, offe- « rebatur et vitulus ; nunc Christus offer- « tur : sed offertur quasi homo, quasi reci- « piens passionem ; et offert se ipse « quasi sacerdos, ut peccata nostra di- a mittat : hic in imagine, ibi in veritate, 0 ubi apud Patrem pro nobis quasi « ADVOCATUS INTERVENIT » *(De officiis ministrorum,* 1, 238. P.L. 16, 94). Prolixius alibi : 0 Primum igitur umbra praecessit, a secuta est imago, erit veritas. Umbra a in Lege, imago vero in Evangelio, a VERITAS IN COELESTIBUS... ERGO QUAE « NUNC CELEBRANTUR IN ECCLESIA eOTUm « umbra erat in sermonibus prophetarum... « Videmus nunc per imaginem bona, et « tenemus imaginis bona. Vidimus Princi- « pem sacerdotum ad nos venientem, vi- « dimus et audivimus[4] offerentem pro « nobis sanguinem suum : sequimur, ut « possumus, sacerdotes, ut offeramus pro « populo sacrificium : etsi infirmi merito, a tamen honorabiles sacrificio ; quia etsi 0 nunc Christus non videtur offerre, tamen « ipse offertur in terris, quando Christi a corpus offertur : immo ipse offerre mani- a festatur in nobis, cujus sermo sanctificat 0 sacrificium quod offertur. Et ipse quidem

1. Conclusionem ex Scriptura ductam vide supra (Elucid. XVII).

2. Secundum normas superius in Elucidatione XV positas, necessario hic, dum de sacrificio coelesti disserimus, accipienda est vox sacrificii passivo sensu, pro re Deo in sacrificium tradita et adseripta (quae permanet), non pro actione sacrifica (quae transiit).

3. Tetigerunt istud (secuti, ut assolent, Scheeben, *Handbuch. d. kalh. Dogm.,* 3, n. 1459-1508), dum disputant de Christo Redemptore, J. Wilhelm et T. B. Scannell (A Λ/α-*nual of Catholic Theology,* vol. 2, London, 1898, p. 204-205), quanquam, cum veniunt postea ad Missam elucidandam, nihil (nescio cur, nisi forte quod jam caruerunt ducatu sui praeceptoris) desumunt inde praesidii aut utilitatis. Sic Wilhelm et Scannell *(loc. cil.)* : ‹ In the whole burnt ‹ offerings of the Old Testament the smell of i the victim is said to ascend to God as an * odour of sweetness, which expression is also « applied to the sacrifice of Christ. The odour 0 OF SWEETNESS OF THE SAVIOUR IS HIS GLO- a RiFiED Self ascending into heaven, and « as the Lamb slain, standing in the midst of « the throne before God, as an eternal sa- « crifice of adoration and thanksgiving. From « His heavenly throne Christ, through His pries- « tly ministers on earth, continually consecrates « and sacrifices in His Church, making Him- ‹ self the Sacrifice of the Church... He « THUS BRINGS DOWN TO EARTH THE PERENNIAL « sacrifice of heaven, in order to apply its « merits to mankind, and al the same time « enables the Church to offer with Him and « through Him a perfect sacrifice of adoration « and thanksgiving. »

4. Ex voce « audivimus » collige oblationem sanguinis in coena esse factam : in coena enim tantum Christus obtulit sermone, scilicet conse-

« nobis apud Patrem advocatus assis-
« iit : sed nunc eum non videmus ; tunc
« videbimus, cum imago transierit, ve-
« Ritas venerit ... Ascende ergo, homo,
« in coelum, et videbis illa quorum um-
« bra hic erat vel imago... Videbis ve-
« rum lumen, aeternum atque perpetuum
‹ sacerdotem › (J/t. *Psalm.* 38, n. 25-26. P.L. 14, 1051-1052). Sensus utriusque loci est apertus : Christus scilicet in imagine a nobis sacrificatur; intellege in imagine alicujus veritatis. Sacrificii autem veritas hoc loco ita attenditur in passione (quam in sacramento quasi *recipit,* id est similitudinarie in se rursus suscipit), ut simul reponatur in coelesti Christi conversatione, eatenus immolatitia, quatenus est in supernis Christus aeterna pro nobis hostia, sicut aeternus sacerdos (« offert se »). Cujus sacerdotis hostiam dum nos sacerdotes offerimus in imagine, vere sacrificamus, offerentes quippe Deo hostiam passionis gloriosam. Quare habet jus scribendi **Ambrosius**:

« Jam non in sacrificio species agni sit,
« at veritas corporis Christi. Non umbra
« legis perstringat oculos : sed aperte
« DOMINICAE GRATIAl PASSIONIS et SPLEN-
« dor resurrectionis aciem mentis illu-
« minet » *(De Cain el Abel,* l. 2, c. 6, n. 19. P.L. 14, 350). Veritas enim, figuris Legis praesignata, ipsa jam nobis adest, jam tractatur a nobis, quae revelabitur eadem in saeculo futuro : veritas dico hostiae, in passione cruentatae, in resurrectione clarificatae.

Uno brevissimo verbo coaetaneus auctor *Consultationum Zacchaei ct Apollonii* (l. 3, c. 7. P.L. 20, 1120) : « Coeleste fidelium munus pura oblatione celebratur. e cratlonis : quo non intimabatur quidem directe oblatio, sed peragebatur immolatio sacramenlalis, in qua consistit (quoad rem) oblatio pragmatica hostiae ad immolationem cruentam.

1. Vox *gralia* hic intellegenda est per oppositionem ad *umbram* : nominatque *realitalem saluli/eram* umbraticis sacrificiis praenuntiatam : eo (ere modo quo Christus dictus est a Joanne plenus *gratiae el veritatis,* id est realitatis salutiferae, quam non possidebat Lex, sed promittebat. Quare non ita construendus est sermo, ac si *gralia* designaret effectum *passionis* ; sed genitivus est epexegeticus : gratia, quae est dominica passio, id est ipsa salutifera realitas passionis dominicae.

2. Primum altare fuit in terris, unde Christus tulit hostiam suam in secundum altare, in sancta sanctorum, secundum *Epistolam ad Hebraeos,* ubi sensus est : ex conditione terrena et passibili hostiam nostri sacerdotis transiisse in statum coelestem et incorruptibilem.

Jam ex mediaevalibus auditus est (Elucid. IX) **Isaacus de Stella,** secundum quem in missa, facta consecratione per prolationem verborum dominicorum, « sa-
« cerdos, non jam vetus Melchisedech,
« neque natus caro de carne... sed novus,
« Jesus, natus de Spiritu Spiritus, de donis
« ac datis divinis, de coelo coelestem
« hostiam carnis et sanguinis offert »
etc. ; interim rogante visibili sacerdote, ut « in veritate carnis et sanguinis, de se-
« eundo [altari]8 ultra velum in coelo», benedictionem et gratiam consequatur *(Episi, de officio missae'* P.L. 194. 1894-1895).

Fuit illo tempore, ut jam notavimus, vulgatissimus in scholis *Libellus de canone mystici libaminis,* a Richardo Weddinghusano conscriptus, ubi, super partem canonis proxime cohaerentem verbis consecrationis, id legitur commentarioli : e Praesente summo et vero sacerdote,
« jam apud Patrem innotescunt *pelilionts*
e [al. preces] nostrae ; praesente summa
e et vera hostia, jam *major protenditur*
« [al. minor praetenditur] mora. *Tunc* [al.
« trium] magnalium quae fecit celebratur
« memoria, ut tam per eum, qùam per ea
« quae fecit, Patris *flectatur et impetretur*
« [al. flectatur] clementia. Quinque ergo
« cruces facimus, non quod eum qui prae-
« sens est sanctum sanctorum sanctifi-
« cemus, sed ut per ejus *praesentiam el*
« *crucis efficaciam quinquepartitam oblinea-*
« *mus gratiam, per quam digne* [al. poe-
« nitentiam] offeramus et sumamus *hos-*
a tiam salutarem [al. salutarem hostiam],
« et eidem conformati *in sanctorum con-*
« *sortium* [al. sanctorum consortiis] merea-
« mur admitti. Dominus [al. enim] Jesus
« [al. Christus] in passione sua fuit hos-

4 TIA PURA, ÎR RESURRECTIONE [al. fuit]
« HOSTIA SANCTA, IN ASCENSIONE HOSTIA
t IMMACULATA, PANIS VITAE AETERNAE
« esurientibus, calix salutis perpetuae
i justitiam sitientibus [al. facientibus]. Ei
« ergo assimilari et conformari debemus,
‹ qui ad ipsum offerendum [al. et su-
‹ mendum] accedimus » *(Libellus de canone myslici libaminis,* c. 6. P.L. 177, 463). Vides quomodo praesupponatur nostrae actioni Christus hostia, sicut et sacerdos ; quomodo offerenda nobis per consecrationem prostet hostia coelestis1.

Supponit hanc doctrinam quaestio quam movet **Gulielmus Parisiensis** Ms verbis : « Potest autem habere dubi-
4 talionem, cur summus ille sacerdos et
i hostia Christus Dominus descendat in
4 altare et inter manus sacerdotis, cum
4 TOTUM ILLUD SACERDOTALE OFFICIUM
4 in ipso sublimi habitaculo coelesti coram
‹ Deo Patre laudabiliter el. sufficienter
‹ explere posset » *(Dc sacramento Eucha-ristiae,* c. 5, op. t. 1, p. 447). Non fit igitur Christus hostia a nobis secundum Gulielmum Parisienscm, sed praeexsistens hostia descendit : descendit autem, cum possit absque nostra ministratione agere hostiam sufficienter in coelis, sicut et sacerdotem. Est ergo nostra hostia hostia illius sacrificii coelestis, cujus aeternus exsistit Christus sacerdos.

Idem jam notatum est supra (Elucid. XIX) ex doctrina sancti Thomae. Sed hic adjicere licet testimonium superius in Elucidatione III allatum de perennitate hostiae dominicae : quam ideo nos cottidie offerentes, facimus sacrificium, quia perdurat in munere suo hostiae ipsa semper (4 D. 12, exp. Iit.).

Sancti Thomae discipulus et acutus interpres **Cajetanus**, cum jam oportuit contra protestantium insultus incolumem tueri atque sartam tectam conservare veritatem nostri sacrificii, non omisit statum Christi immolatitium perennem in medium proferre, ut videre est in tractatu ejus *De sacrificio missae,* quod adversus Lulhcrum scripsit (A. D. 1531) « opuscu-
« lum, ait cl. **Hurter** *(Nomenclator2.,* 2,
« 1207) eruditum et solidum, in quo ra-
« **TIONEM HABET DOCTRINAE S. PAULI IN**
« Ep. ad Hebraeos, cc. 7-10 ». Perseverantiam scilicet status immolatitii ibi conditionem adserit sine qua non possit nostrum sacrificium cum uno nec iterabili sacrificio Christi componi. Adeo ut mystica, quae a nobis peragitur, immolatio ipsi perseverantiae status immolatii nihil conferat, sed valeat tantum ad quamdam similitudinem externam veritatis immolatitiae inducendam iterandamque ; cujus ope offeramus hostiam passionis coelestem.

Sic summarie ponit Cajetanus statum quaestionis : « Consentiunt Lutherani
« missam posse sacrificium memoriale ap-
« pellari, ea ratione quia in memoriam
« sacrificii oblati in cruce verum corpus
« Christi cum vero sanguine Christi con-
« secratur, veneratur et sumitur, dicente
« Domino : *Hoc facile in mei commemora-*
ti *lionem.* Negant autem duo : Alterum est,
« offerri corpus vel sanguinem Christi Deo ;
« quamvis enim affirment in altari esse
« verum Christi corpus, negant tamen illud
« verum Christi corpus offerri Deo. Alte-
« rum est, esse in altari hostiam, seu sacri-
« ficium pro expiatione peccatorum, sive
« pro vivis, sive pro defunctis. Et fundant
« utrumque super doctrinam *Epistolae*
« *ad Hebraeos,* ubi clare unica oblatio cor-
« poris Christi, in cruce semel facta, suffi-
« ciens manifestatur pro peccatis totius
« mundi » (cap. 2). Adversus illa duo puncta contorquent Lutherani multa documenta *Epistolae ad Hebraeos* a capite sepi imo usque ad decimum inclusive. « Con-
te tra quotidianam quidem oblationem eu-

1. Exstat inter opera spuria sancti Thomae quaedam *Expositio missae,* de qua nihil reperies (lictum a P. **Mandonnet** in disquisitione *Duécrils authentiques de saint Thomas d'Aquin2,* c. 11, *Des écrits apocryphes.* Patet autem legenti nihil eam esse nisi compilationem locorum ex *Libello de canone myslici libaminis* excerptorum; inter quos reperitur (Parmae, 186-1, l. 17, p. 331) ille qui supra est relatus, juxta lectiones quidem quas inter uncos reposuimus, sive interpolentur istae, sive substituantur pro alio tenore verborum (quem characteribus italicis distinximus).

« charistiae arguunt tripliciter : primo ex « multitudine sacerdotum... Secundo ex « repetitione oblationis... tertio ex parte « rei oblatae : *...per proprium sanguinem s semelipsum semel obtulit* : inconveniens « ergo est per nos offerri sub specie panis « et vini, qui semel sufficientissime oblatus « est Christus a seipso. Contra hoc vero, « videlicet quod eucharistia sit hostia pro « peccatis, arguunt... primo ex repetitione : « quia ibidem hostiarum veteris testa- « menti infirmitati ad delenda peccata « adscribitur repetitio hostiae... Secundo, «ex sufficientia sacrificii Christi, quia « Christus, unica oblatione semetipsum « offerens in cruce, consummavit omnes « accedentes ad eum, etc. Injuria ergo fit « sufficientissimae Christi hostiae pro pec- « catis totius mundi, addendo hostiam « aliam in novo testamento pro peccatis » (cap. 5.).

Enumeratis autem quinque illis prolestantium objectionibus, principium solutionis dat Cajetanus his verbis : « esse « unicam hostiam, semel oblatam in cru- « ce, PERSEVERANTEM MODO IMMOLATITIO, « quotidiana repetitione ex institutione « Christi, in eucharistia » (cap. 6). Fit autem applicatio principii ad quinque objecta sic : ad primum : « Aliud est « affirmare disparatam hostiam requiren- « tem successionem sacerdotum, et aliud « est affirmare perseverantiam hostiae « in cruce oblatae requirentem succes- « sionem ministrorum. » Ad secundum : «Non repetitur sacrificium seu oblatio1, « sed PERSEVERAT IMMOLATITIO MODO « unicum sacrificium semel oblatum, et « in modo perseverandi intervenit re- « PETITIO, NON IN IPSA RE OBLATA, NEC « ETIAM IPSE QUI REPETITUR MODUS CON- « CURRIT AD SACRIFICIUM PROPTER SE, Sed « propter oblationem in cruce commemo- « randam incruente, n Ad tertium : « Cum « hoc quod Christus semel proprium san- « guinem sufficientissime et abundantis- « sime fuderit in cruce, quadrat, ut perse- « veret immolatitio modo in eucharistia « illa unica ac sufficientissima sanguinis in « cruce effusio. » Ad quartum : « Quum « infertur, inconveniens esse in novo tes- « lamento, affirmare hostiam pro peccatis « quam oportet repetere, conceditur to- « tum proprie loquendo : quia non repeti- « tur in missa hostia ; sed illa met hostia « IN CRUCE OBLATA PERSEVERANS IMM0LA- « titio modo recolitur in qualibet missa, i Ad quintum : « Quemadmodum Christus « per proprium sanguinem penetravit coe- « los, perseverans sacerdos in aeternum ad « interpellandum pro nobis (ut in eadem « Epistola scribitur), ita perseverat no- « biscum per eucharistiam immolatitio « modo, intercedendo pro nobis. Sicut enim « sufficientia et efficacia summa sacrificii «in ara crucis non excludit perseveran- « tiam Christi in coelis in officio interpel- « landi pro nobis, ita non excludit perse- « verantiam ejusdem nobiscum immola- « titio modo ad intercedendum pro nobis. « Nam QUEMADMODUM CONTINUA INTER- « cessio Christi pro nobis in coelo non « DEROGAT UNICAE INTERCESSIONI MORTIS « Christi : ita non, immo multo minus « EIDEM DEROGAT PERSEVERANTIA CHRISTI « immolatitio modo ad intercedendum « pro nobis, ut particip simus remissionis « peccatorum in ara crucis factae, quando « ISTA INTERCESSIO FIT PER MYSTERIUM « sub specie panis et vini : illa autem in « coelo fit per Christum in propria specie, « in qua crucifixus est » (cap. 6).

Paulo post Cajetanum, auctor rursus ipse *Antididagmalis,* Joannes Cropper, proprio suo nomine inscripsit librum, cui titulus *Von warer, wesenllicher, und bleibender Gegenwartigkeil des Leybs und Bluls Christi* (1548), in quo latine per F. Laurentium Surium reddito (Colon., 1560), haec leguntur : « Chrysostomus « affirmat nonnisi unum esse ubique « Christpm, qui semel obtulerit se in « sancta sanctorum, atque, ea re, illa « EJUS UNICA OBLATIO NON CESSET, « NEQUE UNQUAM CESSARE AUT CONSUMI « POSSIT ; nostramque hostiam idem

1. Non severe distinguit Cajelanus oblationem ab immolatione.

‹ esse Christi corpus, quod ille ipse uni-
• eus pontifex noster nobis praestet,
‹ et per nos ofïerat » (p. 179)1. Adeo fuit necessarium, ut contra protestantium objectiones integralis instauraretur de eucharistia doctrina priscorum Patrum !

Anno sequente, vir eodem confutandorum haereticorum negotio implicatus, Georgius Wicelius, in suo libello *De Eucharistia* (Coloniae 1549)2 sic argumentabatur : « Estne verum Christi cor-
‹ pus verusque sanguis sub specie sacra-
« mentali in altari ? Adsenties, si modo
• catholicus es. Rursus ESTNE ETIAM
‹ Christi corpus ac ejus SANGUIS sa-
« crificium sive hostia ? Hic lupum
i auribus tenes. Verum ego nodum sol-
• vam. Si igitur Christi CORPUS AT-
‹ QUE EJUS SANGUIS NON EST HOSTIA,
‹ INANIS EST NOSTRA FIDES, ET HACTE-
‹ NUS IN PECCATIS NOSTRIS MANEMUS.
«Sin vero ejus corpus ac sanguis est hos-
« TIA, SICUT HERI, HODIE ET IN SAECULA,
« QUID IGITUR EUM NEGAS IN SACRA-
« mento?... Quemadmodum igitur Ghris-
« tum nequis separare a sacramento, ita
« NEC SACRAMENTUM POTES DISJUNGERE
« ab hostia » (p. 322-323). Videsne quomodo ille vir ex conditione hostiae perenni, quae competit Christo secundum se, jam transeat ad comprobandam hostiam in sacramento ? Quae utique erat vera et invicta responsio, ad ora protestantium obturanda expeditior atque efficacior.

Quam etiam adhibebat A. D. 1552 (Coloniae) Conradus Clingius O. M., « Ecclesiastes Erfordiensis », his verbis : « Ecclesia docet missam esse sacrificium
‹ verum ex illo fundamento, quod Chris-
« TUS EST SACRIFICIUM PERPETUUM pro
« peccatis totius mundi, sicut etiam sacer-
« dos in aeternum. Ubicumque ergo est
« Christus cum carne et sanguine suo, ibi
« quoque est verum sacrificium [passive
« intellectum]. Et hoc idem et unum, semel « in cruce oblatum Patri (Loci *communes theologici,* l. 4, c. 29, Parisiis, 1565).

Quartus jam audiatur Germanus, supralaudatus Joannes Fabri Hailbrunnensis *{Missa Euangelica,* Parisiis, 1558), qui perdurantem in coelis hostiam crucis vult a nobis in sacramento offerri Deo unam. « Ipse Christus Jesus absque
« INTERMISSIONE SESE OFFERT De0 PRO
« NOBIS, SEDENS AD DEXTERAM PaTRIS,
« interpellans pro nobis : ut sua passio in
« nobis efficax sit » (fol. 42 a), α In altari
u NON ALIAM NOS LITAMUS HOSTIAM quam
α quae a Christo in cruce, mortali in cor-
« pore, immolata est, qua pro peccatis nos-
« tris abunde satisfecit. Eamdem, inquam,
« hostiam nos hodieque sacrificamus, sed
α IMPASSIBILEM ET GLORIFICATAM... Ha-
α bemus... Christum in altaris sacramento
« invisibilem ac impassibilem, et eum Pa-
α tri quotidie offerimus. Cum enim nihil
« praeterea suppetat nobis quod dignum
« sit retribui Deo pro omnibus nobis ab
α illo donatis, calicem salutaris acci-
« pimus, id est Christi passionem, aut
« opus redemptionis, idque, ex Christi
α mandato dicentis *Hoc facile in meam*
« *commemorationem.* coram Deo sta-
« tuimus, quo nos participes ille reddat
« unicae illius in cruce litatae hostiae »
(fol. 148).

Popularibus suis adscribatur quintus Joannes a Via, idem illud catholicae Germaniae, praesertimque Ecclesiae Coloniensis, propugnaculum invictum adversus missae calumniatores erigens atque muniens. In suo scilicet sapido opere, quod inscribitur *Jugis Ecclesiae Catholicae Sacrificii... Defensio el Assertio... contra calumnias el cavillationes Jacobi Andreæ Smidelini* (Coloniae, 1570) hanc sibi proponit defendendam thesim (p. 445) : « Cor-
σ pus et sanguis Christi *[intellege* : ubicum-
α que jam post resurrectionem et ascensio-
α nem sunt, sive in propria specie, sive
« in aliena] semper sunt sacrificium [‹7i-

1. Recole praeterea in eumdem sensum verba nonnulla supralaudata (Elucid. XIX) *Antididagmdu;* «Consistitet manet tale sacrificium coram ‹ Deo › etc.

2. Praecesserat editio germanica (Lipsiae, 1534), quam prae manibus non habui.

i *lellege :* passive sumptum, id est sacrificii * hostia] ; non autem de novo fiunt › [sacrificii hostia, puta a nobis]. Quocirca sic procedit : *primo,* refert objectionem Smidelini contra missae sacrificium : ‹ Sacerdos, « inquit [Smidclinus], ex corpore et san- « guine Christi sacrificium reconciliatio- « nis facit [juxta catholicos]: quod pugnat « cum tota Scriptura Sacra, quae testa- ‹ tur quod Christus cum unico suo sacri- « ficio nostra sit reconciliatio, ac eodem « nobis vitam aeternam meritus sit » (p. 446). *Secundo,* diluit objectionem ; sic : « Respondeo. Primo testamur sacerdotem ‹ corpus ac sanguinem Christi offerre « pro redemptione animarum, pro spe α salutis et incolumitatis, atque ut sit α denique, tam offerenti quam iis pro qui- « bus offertur, propitiabile. Verum, quod « nunc demum eadem [i. e. corpus et « sanguinem] tale sacrificium [i. e. o victimam sacrificii] facere intentet 1, « prorsus negamus : nec unquam ullo id testimonio vero in ipsum comprobari poterit. Neque enim haec est intentio α sive Ecclesiae sive ministri ejus sacrificantis. Ubicumque enim corpus et san- « guis Christi est, ibidem etiam ejusmodi « sacrificium [i. e. hostia seu victima] esse « intelligitur, ut non sit necesse fieri ‹ TANDEM INCIPERE, QUOD antea semper « ET UBIQUE EST SIVE IN PROPRIA FORMA « sive in aliena. Id quod non solum Joan- * nis testimonium confirmat *(1 Joan.,* 2) • dicentis : *quoniam advocatum habemus* « apud *Patrem, Jesum Christum justum,* « *el ipse est propitiatio pro peccatis nostris :* « *non pro nostris autem lanium, sed etiam pro totius mundi* ; verum etiam ac multo « maxime Patris jusjurandum *Psal.* 109. u Quem enim ad dexteram suam sedere « vult, donec inimicos ejus ponat scabel- « lum pedum ejus, eumdem etiam mandat « sacerdotem esse secundum ordinem Mel- « chisedech, non ad tempus exiguum, sed α in aeternum. Si ergo sacerdos aeter- « NUS, etiam sacrificium aeternum sit « oportet, non effectu tantum, sed et « officio, quanquam dispaii modo : in « coelo in propria forma, in altari hic infra « in aliena operatione arcana. Sicut Apo- « stolus... testatur quod idem Christus ex- « tra portam passus, jam nunc futurorum e bonorum Pontifex assistat,... [qui] per « proprium sanguinem introierit semel in « sancta non manufacta, sed in ipsum « coelum, ut appareat nunc vultui Dei « pro nobis. Et cur appareat, nisi ut cor- « PORIS SUI SACRIFICIUM PRO PECCATIS « offerat, quale cujuslibet Pontificis offi- « cium esse describit Apostolus. Itaque, « sicut Christus in coelo non novum « propitiatorium reconciliationis offert sa- « crificium, sed quod olim tale semel « FACTUM FUIT, QUOTIDIE AETERNUS SA-. « cerdos Patri sistit : ita neque in « Ecclesia hac militanti per sacerdotis « MINISTERIUM NOVUM SE FACIT SACRI- « FICIUM, sed QUOD SEMEL TALE FECIT, « jugiter offert : ut sit unus atque idem « utrobique ipse et sacrificium et sacri- « ficans in aeternum, unus mediator Dei ‹ et hominum, homo Christus Jesus; ve- « RUMQUE SIT AC PERPETUO SIBI CONSTET, « quod una oblatione aeternam re- « demptionem invenerit... Non ergo no- « vum propitiationis reconciliationisve sa- « crificium ex corpore et sanguine Domini « facit sacrificans, sed aeternum illud cor- poris et sanguinis Jesu Christi sacrificium (aeternam redemptionem operans) aeterni Sacerdotis minister (sicut supra praecedente articulo ex Chrysostomo « dictum est), pro redemptione omnium « credentium, omnium Deo offert »(p. 445-447 ; cf. p. 466-467). Miror si non omnibus videatur haec nostri Coloniensis theologi aptissima atque efficacissima vindicatio simul catholici dogmatis atque expositio.

Lovanii vero, auctoritate ac nomine totius Universitatis, **Ruardus Tapperus**, ille « novitatis omnis osor», (Hurter, *Nomenclator2,* 1451), idem el ipse

1. Sensus est : negamus hanc esse intentionem sacerdotis, ut corpus et sanguinem dominicum donet proprietate hostiae ; quasi nunc demum illae sacrae res evaderent hostia, cum prius hostia non essent. Negamus igitur Christum transire ex non-hostia in hostiam.

conlra Protestantes instaurabat, « ut, quem-
« admodum in Ecclesia triumphante ipse
‹ Christus sese Deo Patri indesinenter
‹ offert pro nobis, ita nos eumdem con-
« tinuo offeramus» *(Declaratio articulorum a veneranda Facultate Theol. Lovan. adv. nostri temporis Haereses* etc., Lugduni, 1554, p. 266) : eumdem scilicet, qui est oblatio coelestis.

Recentiore aetate vero, Andegavi, Decanus Facultatis Theologicae Immaculatae, **Franciscus Babin**1, vir egregius, in opere quod inscribitur *Conférences ecclésiastiques du Diocèse d'Angers sur le sacrement de l'Eucharistie el le Sacrifice de la Messe, tenues en l'année* 1716, *rédigées par M. Babin, doyen de la Faculté de Théologie d'Angers* (ed. Andeg., 1755. p. 239), sic fidem Ecclesiae exponebat : « Nous « croyons dans l'Église Catholique, que ‹ le Sacrifice de la Messe est le même en «substance que le sacrifice de la Croix; «nous ne reconnaissons qu'une seule « oblation, qu'un Sacrifice unique, « PAR LEQUEL LE SAUVEUR DU MONDE S'EST « IMMOLÉ ET EST MORT POUR NOUS UNE « FOIS, ET QU'IL OFFRE ACTUELLEMENT « dans le Ciel, pendant que sur la «Terre nous continuons de l'offrir « PAR LE MINISTÈRE DES PRÊTRES. »

.Haec fuit fides Galliarum, quam suis populis supralaudatus **L. A. Joly de Choin**, Episcopus Toulonensis, tradebat his verbis : a Il s'y offre aussi [à la messe] « comme à la résurrection, puisqu'il y ‹ offre son corps immortel et glorieux ; il « s'y offre comme à l'Ascension, puisqu'il ‹ monte encore de l'autel de la terre *au « sublime autel* du ciel, selon l'expression « du canon, pour y aller résider et inter-« céder pour nous, offrant ainsi tou-« jours une même hostie... Ainsi le *a* sacrifice de la messe est un holocauste « où Jésus-Christ s'offre tout entier à Dieu « son Père, comme il s'est offert sur la « croix, et comme il s'offre dans le « ciel » *(Instructions sur le Rituel. Du sacrifice de la messe,* ed. Bisunt. 1827, p. 226-227).

Abundant vero liturgiae contestationibus istiusmodi : « Hic enim est Agnus « Dei, unigenitus Filius tuus, qui tollit e peccata mundi ; qui se pro nobis offe-α rendo non desinit, nosque apud te « perpetua advocatione defendit : quia « nunquam moritur immolatus [scii, in « mysterio], sed semper vivit occisus [scii. « in passione] » (Contestatio missae paschalis 3ae in *Missali Bobiensi,* seu *Sacramenlario gallicano* Mabillonensi, secundum editionem pseudo-muratorianam. P.L. 72, 511)2. Pressius in missa mozarabica Nativitatis Dominicae : « Hostiaque immolata « [in passione] vivit, et vivens jugiter « immolatur [in sacramento] » (oratio *post-nomina.* P.L. 85, 187). En habes intercessionem Christi sacrificalem unam eamdemque, in passione praeteritam, in coelis aeternalem, cottidianam in missa. Vivit in coelis hostia passionis, placans Patrem ; dumquc a nobis sacramentaliter immolatur, missae sacrificium offertur.

Articulus II. — Asseritur sacrificium NOSTRUM PERFICI IN ALTARI COELESTI Christo.

Membrum I. Documenta theologorum.

Esse Christum altare coeleste sui aeterni sacrificii jam olim disputatum est. Esse et altare nostri sacrificii, indicaverunt obiter, occasione data, **Ignatius** (Elucid. XIII cl XVIII), **Irenaeus** (Elucid. XIII), **Cyrillus Alexandrinus**

1. « Premier et principal rédacteur d'un cours « théologique français très estimé et très ré-« pandu, intitulé : *Conférences ecclésiastiques « du diocèse d'Angers.* On admire dans les dix-« huit volumes sortis de sa plume les diverses « faces d'un talent doctrinal supérieur: science « exacte et profonde, etc. Ces diverses qualités, ‹ fruit d'un long et brillant enseignement, alli-« rêrent sur la publication naissante l'attention « du clergé de France, qui, à la mort de l'auteur, « en demanda la continuation... L'ouvrage en-« tier offre les avantages d'une *Somme Théo-« logique* de réelle valeur » (D. T. C., 2, 4, s. v. *Babin).*

2. Idem ad verbum in *Velere missali Gallicano* (29) edito a Mabillon, *De lilurgia gallicana,* I. 3, P.L. 72, 374.

(Elucid. XIV)·, Hesychius, Andreas Caesariensis, Walafridus Strabus, Lanfrancus, Bruno Carthusiensis, Thomas Vercellensis, Petrus Lombardus, Innocentius III, Petrus de Tarentasia, etc12 Quibus interim adnumerandus est, ex Graecis, Pseudo-Dionysius agnoscens in Christo altare permanens, cui per consecrationem superimponuntur ea quae sanctificantur : « Jesus, inquit, est altare ‹ nostrum divinissimum. ...Supramun- » danis oculis divinissimum illud altare ‹ intueamur, in quo ea quorum fit conse- « cratio consecrantur et sanctificantur » *(De Ecclesiast. Hierarch.,* c. 4, 12. P.G. § 3, 484-485. Cf. paraphrasim Pachymerae, coi. 497-5 Ex Syris, Dionysius Bar Salibi, hanc in *Expositione Lilurgiae* (C. S. C. 0., t. 93, trad. Labour!, p. 99) doctrinae eucharisticae summam tradens : « Nec corpus sine altari, « nec corpus sine sacerdote perficitur : « Emmanuel autem est haec omnia : « altare, et corpus seu hostia, et oblatio « et sacerdos, et offerens. » Affert igitur consecratio nobis, cum hostia et sacerdote, etiam altare nostri sacrificii, Christum. Ex Latinis, S. Paschasius Radbertus, super illud Jeremiae *(Thren.* 27) : *Repulit Dominus altare suum* : « Al- « legoricus autem sensus congruere salis « non videtur, quod repulerit Dominus « altare suum de Ecclesia, in qua Chris- « TUS CREDITUR ALTARE ESSE, hostia et * sacrificium, pontifex et sacerdos. Non ‹ ENIM ALIUD ALTARE RECTE DICITUR « Ecclesiae fore, quam hoc unum, In e QUO VOTA ET SACRIFICIA OMNIUM OFFE- « runtur fidelium » *(Expositiones in Lamentationes Jeremiae,* 1. 2. P.L. 120, 1118).

Post Paschasium, Honorius Augustodunensis, commentons super verba canonis:» Sublime altare Dei in conspectu « Dei, est Christus, in dextera Dei : super « QUOD ALTARE ECCLESIA HOSTIAS SPIRI- e tuales immolat, et super quod Deus « vola fidelium et sacrificium justitiae « acceptat » *(Gemma animae,* 1. 1, c. 106. P.L. 172, 579). Rursusque in *Speculo Ecclesiae (In Coena Domini.* P.L. 172, 928): « Gras altare denudatur... quia Christus, α VERUM AI.TARE, IN QUO VOTA3 FIDELIUM « Deo Patri sanctificantur, illa die ab « impiis ad cruciatus denudabatur. »

Similiter Sicardus Cremonensis: « *Jube haec perferri per manus sancli an- « geli lui in sublime altare tuum.* Hic esi « angelus magni consilii, consiliarius ille, e cujus consilio Pater mundum creavit et « recreavit. Sublime altare Dei in con- « spectu Dei est Christus crucifixus, « sedens in dextera Patris » *(Mitrale,* 1. 3, c. 6. P.L. 213, 132).

Medius inter illos duos liturgistas, exegeta non ignobilis, Radulphus Flaviacensis *(In Leoilicum,* 1. 1, c. 1, Cojoniae 1636, p. 2) : « Dominus quippe Chris- « tus altare nostrum est, quia obla- « TIONES NOSTRAS EI IMPONIMUS, n

Similiter Gerhohus Reichersbergensis super illud *Psalm.* 834 : *Altaria*

1. Quos citavimus potissimum in Eiucidalionibus XIII et XVII.

2. Nec est fortasse praetereundum quod Hieronymus (In Oseam., 8U. P.L. 25, 888) trilogiam Apostoli in *Eph.,* 45*: *Unus Dominus, una fides, unum baptisma,* habet pro synonyma hujus alterius : * Unum autem esse altare in Eccle- « sia, et unam fidem, et unum baptisma, apo- « stolus docet.»Qua in aequiparatione stat pro Domino altare.

3. Nemini autem, vel tenuiter iiturgici usus veterum gnaro, ignotura esse potest, nomine votorum intellegi sacrificia, jubentibus fidelibus, Deo reddita. Unde illud nostri canonis : ■ ...qui « tibi reddunt vota sua aeterno Deo vivo et « vero ». Unde etiam ipsum nomen atque ritus missarum votivarum ; quarum sufficiat illud specimen ex *Missali Bobiensi* :«Cui Abel mu- » nera obtulit, cui Abraham holocaustum ferre » decrevit, cui Jacob votum vovit et reddi- « dit, miserere, Domine, servo tuo ill., qui in « honore sanctorum ili., votorum munera of- « fert per sufTragia orationum sanctorum tuo- « rum.... Tu es enim Deus qui nullum libi perire » vis, sed omnibus reddis magna pro parvis, « pro morte vitam, pro poena gloriam, pro vo- • torum officio praemia tribuis sempiterna, * per Christum Dominum nostrum » (Contestatio missae votivae tertiae. P.L. 72, 542-543. Vide alias missas votivas singulares 1res eodem loco ; et confer missam votivam singularem mozarabicam, cum sequente pro itinerantibus, P.L. 85, 991-997).

lun, Domine virtutum : « Altaria Dei sunt ‹ Christi humana caro et rationalis anima, super quae quotidie offeruntur fidelium i sacrificia » (P.L. 194, 514).

Suffragatur autem auctoritas ecclesiastica, monente videlicet *Pontificali Romano* promovendos ad subdiaconatum : « Alt are ‹ quidem sanctae Ecclesiae ipse est Christus... in quo et per quem oblationes ‹ fidelium Deo Patri consecrantur. » Cujusmodi intellegendae sint oblationes, manifestat pontifex dicens : « Oblationes › quae veniunt in altare, panes proposi- « tionis vocantur1. »

Qua ex doctrina, tam firmo traditionis ecclesiasticae fundamento innixa, rursus constat nullam in nostro sacrificio tractari hostiam praeter coelestem illam, quae a Christo, quondam in terris passo, Deo in coelis aeternaliter redditur. Idem est enim, ut supra disputavimus, Christo et esse hostiam, et esse altare ; sicut idem est illi et sacerdotem agere, et fungi munere sive hostiae sive altaris. Cum igitur nullo utamur altari nisi coelestis sacrificii, nullam nisi sacrificii coelestis adhibemus hostiam.

Membrum II. Documenta liturgica.

Quae cum ita sint, jam vix dubium remanet, quid sibi velit precatio illa, qua in missa, post recitatam institutionem eucharistiae atque commemoratam dominicam mortem, resurrectionem, et ascensionem, rogamus Deurti,' nl proposita dona rapiantur in sublime altare Dei : *Supplices le rogamus, omnipolens Deus : jube haec perferri per manus sancli angeli lui in sublime allare luum, in conspeciu divinae rnajeslalis luae.* Una quippe super altari Dei sublimi, qui Christus est, jacere potest hostia vera, quae est Christus ; quae rursus vera hostia nequit non in sublimi Dei altari jacere : cum sit unum idemque et esse in illo altari et esse hostiam illam. Cum igitur oratur ut dona transferantur in altare coeleste, oratur eo ipso ut transmutentur in coelestem hostiam corporis et sanguinis dominici.

Nec proinde ambigendum videtur, quin hic inveniatur quaedam romana epiclesis respondens, et quoad locum et quoad sensum, etsi non quoad formam, epiclesibus orientalium liturgiarum2.

Hanc conclusionem jam ex praemissa disputatione licuit nobis eruere ; at expedit eam literariis fulcire argumentis, ex quibus rursus accipiat confirmationem illa de nostro coelesti altari atque hostia doctrina theologica.

Horum argumentorum erit duplex genus ; alterum petitum ex comparatione cum aliis liturgiis, alterum ex auctoritate veterum expositorum.

Comparatio cum aliis liturgiis potest fieri duplex. *Primo,* comparatio cum petitionibus consecrationi praeviis. *Secundo,* comparatio cum simili prece consecrationi posteriore.

Primo, comparari potest nostra precatio cum formulis ejusdem tenoris quae, in liturgiis orientalibus habentur ante narrationem coenae : sive in limine anaphorae (Lilurgia graeca *Sancti Marci,* B. 129), sive ante anaphoram, in offertorio (Liturgia vetus *Sancli Basilii,* B. 319; cf. Lit. ho-

1. Adeo vulgata et trita erat apud catholicos etiam sexti decimi saeculi illa nostri christologici altaris ratio ut per modum doxologiae cujusdam adbiberetur a viris literariis, pula Henrico Stephano. Adeatur, v. g. « *Bernonis Abbalis ‹ Libellus de officio missae quem edidil Rho- ' mae,* editus denuo per Jacobuin Fabrum, «apud Henricum Slephanum, Parisiis, 1518», ad cujus calcem ista leguntur : « Parisiis ex offi- ‹ cina libraria Henrici Stephani anno Christi ‹ Salvatoris qui est altare victima et « SACRIFICIUM NOSTRUM SUPERBENEDICTUS IN «saecula saeculorum MDXVIII secunda « die decembris. .Arnen. »

2. Agnoscunt in precatione illa epiclesim inter recentiores L. A. Hoppe, *Die Epiclesis der griechischen und orienlalischen Lilurgieen und der rômische Consekralionskanon,* 1864, p. 121 sq., ubi pleraque reperientur ex testimoniis infra allegandis; Duchesne, *Origines du culte chrétien3,* p. 181-182; Cabrol, D. A. C., art. *Anamnèse,* col. 1885 : « Malgré toutes les opi- « nions contraires, ce *Supplices le* représente ‹ l'ancienne épiclèse romaine... » (quanquam in t. 2, col. 1893, infeliciter mutat suam sententiam eximius liturgista, ductus, credo, auctoritate Doinini Cagin, de quo infra.); Sa la vili e, D. T. C., art. *Épiclèse,* col. 219-220.

diern. *S. Basilii,* B. 401), sive ante offertorium, in majore ingressu (Liturgia graeca *Sandi Jacobi,* B. 41), sive ante ipsum ingressum, in praeambula missae prothesi *(Lilurgia Armenorum,* B. 419 ; Liturgia vetus *Sandi Basilii,* B. 309 ; cf. Lit hodiem. *S. Chrysoslomi,* B. 360). Porro istis locis vix potest, super simplicem panem et vinum prolata, oratio illiusmodi alium sensum habere, nisi ut petatur a Deo propositorum donorum mutatio in hostiam corporis et sanguinis Christi.

En formulam Liturgiae *Sandi Jacobi* (cui identica est precatio Armenorum atque ea quae in Liturgia *Sandi Basilii* pro prothesi usurpatur). « Deus, Deus noster, « ... tu ipse benedic hanc oblationem pro- « positam, et suscipe eam in supercoe- < LESTE TUUM ALTARE1. »

Offertorium in missa *Sandi Basilii* sic procedit : α Digni efficiamur offerre tibi « rationabilem hanc et incruentam hos- « tiam pro nostris peccatis et populi « erratis; quam cum susceperis in sanc- « TUM ET SUPERCOELESTE et INTELLEGI- « bile tuum altare in odorem suavi- « tatis, vicissim mittas ad nos gratiam « Sancti tui Spiritus. »

Hic tandem est textus liturgiae S. *Marci* : « Offertorium, hostias, oblationes, sa- « crificia suscipe, Deus, in sanctum et « SUPERCOELESTE ET INTELLEGIBILE TUUM « altare, in sublimitates coelorum, per « archangelicam liturgiam. »

Sensus istarum petitionum, satis jam ex sese, attentis circumstantiis et materia subjecta, clarus, clarior etiam fiet, si comparetur oratio protheseos suprarecitata ex vetere liturgia *Sandi Basilii* cum correspondente oratione protheseos in parallela liturgia vetere *Sandi Chrysoslomi,* quae sic habet : « Domine Deus noster,... « respice super panem hunc atque hunc « calicem, et lac eos immaculatum tuum « corpus el pretiosum tuum sanguinem · (B. 309)a.

Clarissimus tandem et evidentissimus jam fit sensus, si cum precationibus illis comparentur ea quae post institutionem narratam et peroratam epiclesim, in lilurgia graeca *sancli Jacobi* diaconus eloquitur ad populum, ad Deumque sacerdos. Dicit quippe Diaconus : « Super oblata et sane· « tificata pretiosa, supercoelestia, ineffa- « bilia, immaculata, gloriosa, reverenda, « tremenda, divina dona apud Dominum e Deum nostrum oremus ; ut Dominus α Deus noster, qui suscepit ea in sanc- « tum et supercoeleste, intellegibile el e spirituale suum altare in odorem suait vitatis, vicissim mittat ad nos divinam « gratiam et donum Spiritus Sancti, ore- « mus » (B. 58-59). Sacerdos autem interea orat his verbis : « Deus Pater « Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu « Christi,... oblata tibi dona, munera, sa- « crificia in odorem suavitatis suscepisti, « et sanctificare atque consecrare di- et gnatus es per illapsum sancti tui « Spiritus : sanctifica, Domine, etiam « nostras animas et corpora et spiritus» *(ibid.).* Attento parallélisme, nemini potest esse dubium, quin diaconus, dum peractam asserit assumptionem donorum in altare, intellegat transmutationem, seu sanctificationem atque consecrationem illam, quam ait sacerdos effectam per illapsum Spiritus Sancti. Quod nunc asseritur factum, idem igitur rogabatur ut fieret, dum talis assumptio in altari deposcebatur. Quod si autem per istiusmodi postulationem exorabatur transsubstantiatio, videtur naturae rerum consentaneum ut eadem censeatur per consimilis formae precationem nostram *Supplices It rogamus* a nobis expeti.

Unum videtur difficultatem facere vel dubitationem ingerere, quod emittitur nos-

1. Intra offertorium autem sic in Liturgia graeca *Sandi Jacobi* oratur : « Da nobis, Domine, « cum timore et conscientia pura oflerre tibi « hanc spiritualem et incruentam hostiam, « qua suscepta in sanctum et supercoeleste « **ET INTELLEGIBILE TUUM ALTARE, in odorem** « suavitatis, vicissim mittas ad nos gratiam < sancti tui Spiritus » (B. 47).

2. In hodierna liturgia S. *Chrysoslomi* (B. 360) successit in locum hujus invocationis precatio illa basiliana : qua commutatione rursus manifestatur aequivalentia formularum.

ira precatio post factam jam consecrationem, scilicet post recitata verba institutionis : quo fit, ut quidam se reputent adstrictos ad inquirendam aliam interpretationem. At immerito, ut constabit ex altera comparatione, quae jam est instituenda.

Secundo igitur, comparatur nostra precatio cum exoratione fere identica, quae locum habet in Liturgia *Conslilulionum Aposlolicarum* post consecrationem. « Diaconus iterum praedicet : Adhuc atque adhuc adoremus Deum per Christum ejus ; pro munere quod Domino Deo nostro oblatum est, oremus, ut Deus, qui bonus est, mediante Christo suo, illud recipiat in coeleste suum altare, in odorem suavitatis. » Porro certo constat his verbis diaconum praecipere populo, ut impetret a Deo mutationem panis et vini in corpus et sanguinem Christi. Etenim sic ordinatur hoc loco liturgia *Conslilulionum Aposlolicarum.* Recitatis quippe verbis institutionis atque facta anamnesi, episcopus plura a Deo petit hoc ordine : 1° ut respiciens Deus in dona proposita, mittat Spiritum Sanctum, qui ea mutet in corpus et sanguinem Christi : « Poscimus te, ut super haec dona in conspectu tuo proposita placate respicias, tu, qui nullius indiges Deus, et bene placeas in eis ad honorem Christi tui, atque mittas Sanctum tuum Spiritum super hoc sacrificium, testem passionum Domini Jesu, ut exhibeat panem hunc corpus Christi lui et calicem hunc sanguinem Christi tui » (F. D. 1, 510 ; B. 21). Quae est epiclesis. 2° Ut prosit Ecclesiae. 3° Ut prosit universo episcopatui. 4° Ut prosit sibi-ipsi et universo clero. 5° Ut prosit regi et in sublimitate constitutis. 6° Ut prosit defunctis sanctis et martyribus, etc. Interim diaconus monet populum, ut ipse quasdam ad Deum dirigat precationes : quarum *secunda* est pro Ecclesia, *leriia* pro universo episcopatu, *quarla* pro universo clero, *quinta* pro rege et in sublimitate constitutis. *Sexla* pro martyribus et fidelibus defunctis ; etc. Evidenter concordat series precationum, quas injungit diaconus plebi cum serie precationum, quas emittit ad Deum episcopus. Porro prima diaconi injunctio fuit illa quam supra retulimus : preces faciendas intimans, ut dona proposita transferantur in altare Dei. Ergo et haec petitio, primo loco facienda a populo, resonabat primae petitioni episcopi, qua impetrabatur transmutatio, seu epiclesi. Quod igitur exorare censetur sacerdos ut descendat Spiritus Sanctus ad transmuta tionem operandam, idem rogat populus ut transmutatione dona assumantur in coeleste altare1. Quae duo sunt genera epicleseon : unum ad descensionem impetrandam ordinatum, alterum ad assumptionem2 ; nec iis exhibentur nisi duo respectus unius ejusdemque divinae operationis, Christum inducentis sub species sacramentales et in genere hostiae et in genere altaris : in genere hostiae, pro quanto oblatorum a nobis donorum terminat mutationem Christus, hostia passionis ; in genere altaris, pro quanto superimpositam sibi nostram oblationem recipere censetur altare Dei, qui Christus est3.

1. Dualitas illa epicleseon, quarum una a sacerdote, altera a plebe proficiscitur, parum utique foret intellegibilis, si, ut schismaticis placet, epiclesis superveniens narrationi coenae vim haberet consecrandi (quasi applicans demum oblatis dominicorum verborum virtutem) : non enim consecrat plebs, sed sacerdos tantum. At interit difficultas, si, ut omnino constat catholicis,haec duntaxat est vis epicleseos atque ratio, ut ea petantur, quae noscuntur esse effecta : propterea quod oportet ut Ecclesia per successivas missae partes evolvat atque dilatet enuntiationes intimationesque varias unius nec divisibilis operationis, quae tum constitit, cum prolata sunt verba dominica, ut exponetur intra (Elucid. XXXIV). Nihil enim jam impedit, quin, sicut a sacerdote, ita pariter a plebe proficiscatur aut proficisci jubeatur istiusmodi precatio, minime consecratoria. Cf. J. Sarug., cit. p. 452.

2. Apposite Duchesne, *loc. cit.,* : « Ce n'est pas le Saint-Esprit qui descend vers l'oblation, c'est l'oblation qui est emportée au ciel par l'ange de Dieu. Mais dans un cas comme dan l'autre, c'est après son rapprochement, sa communication avec la vertu divine qu'on parle d'elle comme du corps et du sang du Christ. »

3. Fortasse indicium aliquod prodit bipartiti

Ceterum hanc identitatem realem inter nostram romanam epiclesim et epicleses orientales theologus Graecus oiim notaverat, Nicolaus Cahasilas[1] : « Latini « non aperte petunt sanctificationem et « mutationem in corpus dominicum, sed « aliis utuntur nominibus eo ferentibus, « et quae tantundem valent. Quae est « autem oratio ? Jube sursum ferri dona « haec in manu angeli ad supercoeleste « tuum altare... Omnia quae intercedendi « vim habent et sanctificationem nobis « praebent, solus est ipse Salvator. Quae- « nam ergo sunt quae intercedendi vim « habent et sanctificant ? Sacerdos, Hos- « tia, Altare. Etenim et altare sanctificat. « ut vult sermo Domini. *Allare* enim, in- « quit, est *quod sandificai donum.* Ergo « quoniam solus ipse est qui sanctificat, « solus fuerit Sacerdos et Hostia et Altare, « ...Ad hoc supercoeleste altare orat sa- « cerdos [Latinus] dona sursum ferri, quod « est sanctificari, in ipsum supercoeleste « Christi corpus mutari... Quoniam enim « altare sanctificat dona ei superimposita, « idem est orare ut dona sanctificentur, « et orare ut altari superimponantur. « (Quae enim est sanctificatio, qua altare « sanctificat dona imposita? Ea qua ipse « Sacerdos seipsum sanctificavit : scilicet « eo quod oblatus est Deo et sanctifica- « tus.) Quoniam enim idem est et Sacerdos « et Altare, et Hostia, idem est et a Sa- « cerdole sacrificatum esse, et in Hostiam « illam mutatum esse, et in illo supercoe- « lesti Altari posita et dedicata esse. Prop- « terea, cum aliquod horum trium sepa- « ratim oraveris, universum exorasti » (*Lilurgiae Expositio, c.* 30. P.G. 150, 433-437. Cf. explicationem quam dat Cabasilas petitionis illius a Graecis usurpatae in oblatione donorum consecrationi praevia, *op. cit., c.* 25, col. 421.). Quod autem Cabasilas erravit, dona non putans ante consecrata quam, post recitationem verborum dominicorum, epiclesis fieret, non inficitur inde veritas comparationis instilutae inter epiclesin Graecorum et precationem Latinorum ; restatque illud verissimum Christianae atque evangelicae theologiae principium .-delatione donorum nostrorum in dominicum altare, idem perhiberi ac sanctificationem seu consecrationem, siquidem sacrificio ex altari sua obtingit sanctitas.

At diu ante Cabasilam, apud nos Latinos, egregie S. Paschasius Radbertus in eumdem sensum verba canonis exposuerat : « Numquam caro Christi nisi « de manu ejus et sublimi ara, ubi Christus « pontifex futurorum bonorum pro omni- « bus assistit, jure accipitur. Unde sacer- « dos, cum haec incipit immolare, intercе- « tera : *Jube,* inquit, *haec perferri per manus* « *sancti angeli tui in sublime allare tuum,* « *in conspectu divinae majestalis luae.* Et « cogitas, o homo, aliunde illud accipere « quam de altari, ubi sublimius trans- « positum consecratur ? » (*Lib. de corpore et sanguine Christi,* c. 8, η. 1. P.L. 120, 1286). Consecrationem igitur censet in translatione illa proponi. Rursusque : « Putasne aliud esse altare, ubi Chri- « stus pontifex assistit, quam corpus « suum, per quod et in quo Deo Pa- « tri vota fidelium et fidem credentium « offert ? Quod si veraciter corpus « Christi altare illud coeleste cre- « ditur, jam non aliunde carnem et « sanguinem quam de ipso Christi cor- « pore sumere te putabis » (*ibid.,* n. 2, coi. 1286-1287). Accedit illud : « Ex quo Orsi : « Easdem esse apud nos laudatae ora- « tionis *(Jube haec perferri)* atque apud Grae- « cos invocationis Spiritus Sancti notiones, lu- « bens admitto, et a Cabasila non contemnendis « rationibus toto illo capite demonstratur » (De *invocatione Spiritus Sancti in lilurgiis Graee. et Or.,* Mediolani, 1731, t. 1, p. 122). Quanquam ipse Orsi neque epiclesim Graecorum neque nostram precationem intellegit tanquam petitionem transmutationis.

illius usus liturgici Irenaeus, cum in capite uno eodemque sui operis memorat et directionem oblatorum in altare coeleste (*Adu. Haer.,* l. 4, c. 18, § 6. P.G. 7, 1029) et invocationem (ibid., § 5, vulgata lectio : ἰχχλησν» ; probabilior tamen hstxXijaw. Ct. l. 1, c. 13, § 2, coi. 580 : -ôv λόγον τ,; ἐπιχλή«ω; ; vide F.D. 2, 175, not. 15) Del in oblata.

1. De cujus argumentatione hoc judicium proteri eruditissimus et piissimus vir, cardinalis

i [altari Hebraeorum infra sancta sanc-
« torum posito] illud intelligibile demon-
‹ stralur altare, ubi orationes omnium et
‹ vota offeruntur singulorum a summo
« pontifice Christo Domino... Sacramento-
i rum vota in illo pro nobis offerun-
« tur altari... Illucque Deo Patri haec
« precamur per manus angeli gloriosius
« deferri » *(ibid.,* n. 6, coi. 1290). Offertur igitur eucharistia nostra in illo altari coelesti. Amplius : « In hoc mysterio cre-
« dendum est quod eadem virtute Spiri-
« tus Sancti per verbum Christi caro
‹ IPSIUS ET SANGUIS EFFICIATUR inVi-
‹ sibili operatione. Unde et sacerdos :
‹ *Jube haec perferri per manus angeli lui*
« *in sublime allare tuum in conspectu divinae*
» *majestatis tuae.* Ut quid perferri illuc
‹ ea deposcit, nisi ut intelligatur quod in
‹ ejus sacerdotio ista fiant .... Non ab
c alio recte percipitur quod proprium
« ejus est, sed ab ipso summo ponti-
« ficel « *(ibid.,* c. 12, n. 1, coi. 1310-1311). Adeo Christi corpus est proprium altare Christi, ut. nequeat in altari illo sacrificium nostrum perfici nisi a sacerdote Christo. Quapropter ex depostulata perlatione donorum in altare coeleste demonstrat Paschasius consecrationem eucharistiae a Christo effici. Tandemque : « Illud quod refunditur ad altare, «quando dicitur : *Jube haec perferri,...* « ideo fit, ut sanguis Christi inde pro « nostris exhauriendis quotidie delictis « IN PRETIUM SUMATUR REDEMPTIONIS » *(ibid.,* c. 21, n. 2, col. 1334)[2]. Consecratione quasi refunditur sanguis, nostrae redemptionis pretium, in corpus Christi, altare coeleste, adeo ut illinc nobis sit accipiendus. Quibus Paschasii documentis integra haec effertur de nostro sacrificio missae doctrina : praesto esse nobis PER CONSECRATIONEM ALTARE COELESTE DIVINI SACRIFICII, CORPUS CHRISTI, IN QUO NOBIS SUB CHRISTO SACERDOTE, LICEAT OFFERRE DEO JUGEM NOSTRAE REDEMPTIONIS HOSTIAM ATQUE PRETIUM, SANGUINEM PASSIONIS.

Prorsus consonat Gezo, sic ipse verba Gregorii M., posita in l. *4 Dialog., c.* 58', inflectens ad rem praesentem in suo *Libro de corpore et sanguine Christi* (c. 70. P.L. 137, 406) : « Vere etenim et incunctanter « credendum in ipsa immolationis hora « ad sacerdotis precem coelos aperiri et « illud [sacrificium] angelico ministerio « IN SUBLIMI DEPORTARI ALTARI, QUOD « est ipse Christus, qui et pontifex « et hostia, contactuque illius unum « fieri. » Idem ad verbum repereris in Herigeri libro *De corpore et sanguine Domini* (P.L. 139, 187).

Allegat in eumdem sensum Paschasium Radbertum Hugo Lingonensis *'Per*

1. Verba Paschasii fecit sua auctor ignotus compilationis adscriptae venerabili Hildeberto Turonensi, dum super eamdem canonis particulam commentatur : « Corpus Christi ‹ non merito consecrantis, sed in verbo efficitur Creatoris et virtute Spiritus Sancti. « Sicut enim Deus est qui baptizat, ita ipse ‹ Deus est qui per Spiritum Sanctum hunc « panem suam efficit carnemcI hoc vinum ‹ **suum EFFICIT SANGUINEM.** Ut **QUID ENIM** I sacerdos in conspectu majestatis divinae de- ‹ ferri ea deposcit, nisi ut intelligatur quod ‹ ix eo sacerdotio ista fiant » (£>e *Expolitione Missae.* P.L. 171, 1168). Iste haud minus aperte quam sequentes infra citandi tradit petitionem involvi transsubstantiationis. Sed praeterea advertas velim, quomodo ipse, haud minus quam Paschasius, aequivalentiam attendat inter operationem Spiritus Sancti et perlationem sacrificii in dominicum altare : quo confirmatur id quod supra adnotatum est de aequivalenti? epicleseos ascensionalis et descen- Jionalis. Simile quid etiam reperies in *Glossa* ordinaria *Decreti, De Consecr.* 2, 72 (Romae, 1584, torn. 2, p. 1814) ad verba Paschasii sub nomine Augustini recitata. Alterum locum ejusdem *Glossae* adducemus infra. Interim in *Libro Ordinum* (ed. Férotin, col. 269), conferas hanc precationem : « Ille ad te sacrificia perferat, « qui nos jussit offerre », h. e. Christus.

2. Mirabilis et singularis, nec unquam antehac audita, sane est sententia Rabani Mauri, qui, dualitatem aliquam corporis historici et corporis eucharistici contra Paschasium propugnans, corpus eucharisticum putat confectum ad verba dominica : *Hoc esi corpus meum,* et postea, » supplicante sacerdote », translatum « in corpus Domini natum de Virgine » : ipsique conjunctum et unificatum per divinitatem Verbi : unde ad nos rursus pervenit porrigente Christo ! (Lege *Epistolam ad Egilem Prumiensem,n.* 3 ; 4 ; 7. P.L. 112, 1513-1514, 1517, 1518). De quo ampliora infra, in Elucidatione L. Interim confer hanc positionem Rabani cum alia mox recitanda Odonis Cameracensis.

3. En verba Gregorii, mediaevalibus fami-

« *fidem enim ambulamus el non per* • *speciem.* Aliter enim non venitur ad « aram, quae et sacerdos et sacrificium « est. In Christo enim haec omnia. « Ipse enim est sublime altare Patris, « sicut scriptum est : Putasne aliud esse altare, ubi Christus Pontifex assistit, « quam corpus suum per quod et in quo Deo Patri vota fidelium et fides offe- u runtur ? » *(Tractatus de corpore el sanguine Chrisli conlra Berengarium.* P.L. 142, 1332).

Auctore **Guiberto Noviqentino,** extra coeleste illud altare, quod est corpus Christi, nulla potest exsistere hostia : « In « sublime Dei altare per manus angeli « sacerdotis precatione deferentur, quod « non est aliud quam Christi corpus, ex- « TRA QUOD OMNIS HOSTIA VACAT » *(Epislola de buccella Judae dala el de verilate dominici corporis,* c. 3. P.L. 156, 531). Si extra altare coeleste vacat omnis hostia, necessario debuit ipsa consecratione imponi altari coelesti sacrificium nostrum. Ergo sub nomine perlationis petitur consecratio.

Tandem **Algerus,** nemini nisi Paschasio secundus, paucis verbis omnia capita doctrinae comprehendit : Christum in coelis non solum esse sacerdotem, sed et hostiam et altare, nec transmutari nostra dona in hostiam coelestem, nisi quatenus imposita altari coelesti : « Sacerdos vice « Christi corpus dominicum in terreno « altari conficiens, nec tamen aliquid suis « meritis, sed totum divinae potentiae et « gratiae attribuens, orat in canone Deum « Patrem, dicens : Jube haec oblata tibi α per manus et virtutem Filii tui, angeli « tui, qui est angelus magni consilii, non « in hoc humile et visibile altare, ubi modo « est, sed in sublime altare tuum, id α est Filium tuum, quem usque ad dexte- α ram tuam in conspectu majestatis tuae sublimasti, deferri ; ut fiat nobis fl CORPUS ET sanguis dilecti Filii tui : β ostendens ipsum Filium jussione Patris in coelis esse offerentem, et hostiam, « et id super quod offertur ; quia om- « nino fidei et gratiae ejus innitimur, quod terrena corpora in Christum converti, < ipsumque in coelestibus ad dexteram α Patris sedentem, pro nobis interpellare, « et in sacramento altaris consecrari el « esse credimus » *(De sacramentis corporis el sanguinis dominici.* l. 1, c. 14. P.L. 180, 781).

Praeter illos doctores, quin doceat per coeleste altare esse intellegendum corpus Christi, tamen notat per precationem *Supplices le rogamus* deposci consecrationem **Remigius Ant.issiod orensis** : « Fit ergo et in ista oblatione aliquid « ineffabile, ut per angelica ministeria, « tamquam de sublimi altari, divinae α majestati offeratur, cum adstantibus ministris coelestibus Christus, ut ob- α lata consecret, adesse credendus < est d *(De celebratione missae el ejus significatione.* P.L. 101, 1263)1.

Non solum postulationem transsubstantiationis ibi attendunt **Gerhohus Reichersbergensis** *(Lib. de Gloria el Honore Filii Hominis,* c. 14, n. 3. P.L.

liarissima : · Quis enim fidelium habere < dubium possit, in ipsa immolationis hora • ad sacerdotis vocem coelos aperiri, in « illo Jesu Christi mysterio angelorum choros • adesse, summis ima sociari, terrena coelestibus • jungi, unumque ex visibilibus atque invisi- < bilibus fieri ? > (/oc. *cil.,* P.L. 77, 428).

1. Similiter secundum quid Odo Cameracensis, at sermone saltem incauto loquens de facienda unione inier carnem eucharisticam et Deum : < Sub eodem loco qui panis erat, fit Verbi caro : transfertur tamen ab altari ad coelum, quia transfertur de pane ad Deum. Sed quia Deus est ubique, non fit loci « mutatione, ut conjungatur Deo de pane facta caro ■ *(Expositio in canonem missae,* dist. 3% super haec verba *Supplices le rogamus,* et usque ad *diuinae majestati luae.* P.L. 160, 1067).

Rursusque auctor opusculi *De sacrificio missae* perperam, ni fallor, Algero adscript!, quamdam inducit unionem inter panem et corpus dominicum :< Supplex interea presbyter orat Dominum « ut haec jubeat perferri per manus sancti • angeli in sublime altare suum, ut sit evi- « dens in iUa hora sacramentum : illum panem « uniri dominico corpori, et eidem unius « communione substantiae cooptari » *(De sacrificio missae.* P.L. 180, 856).

Melius fortasse intellegit **Isaac de Stella** peti istis verbis unionem inter speciem melchisedecicam nostri sacrificii et corpus Christi : < Commemorat... oblationem Melchisedech M-

194, 1122), **Petrus Lombardus** *(Sen-Itniiarum* lib. 4, dist. 13. P.L. 192, 868), Magister **Bandinus** *(Sententiarum* 1. 4, dist. 13. P.L. 192, 1097), **Petrus Pictaviensis** *(Sententiarum* 1. 5, c. 13. P.L. 211,1257), auctor anonymus *Tractatus de Schismaticis (Libelli de lite,* t. 3, p. 112-113), sed etiam in Augustinum suam refundunt interpretationem, haec verba allegantes ex sermone nescio quo pseudo-augustiniano *De corpore Domini* : « Missa « enim dicitur eo quod coelestis missus ad ‹ consecrandum vivificum corpus adveniat, ‹ juxta dictum sacerdotis dicentis : Omni-‹ potens Deus, jube haec perferri per ma-« nus sancti angeli tui in sublime altare *t* tuum, et cetera » (Ita apud Gerhohum ; similiter apud reliquos). Transsubstantiationem etiam *Glossa* ordinaria *Decreti (De consecr.,* 2, 72. Romae, 1584, torn. 2, p. 1813) suis jam verbis, nulla nimirum emendicata auctoritate spuria, indigitat in prece illa deposci : « *Jube,* id est, fac. ‹ *Perferri,* id est, transsubstantiari ; vel *perferri,* id est, sursum efferri, id est c converti in sanctum altare tuum, super « choros angelorum exaltatum1. » Neque Breviatorem Glossarum, Durandum Mimatensem latuit ista expositio, quanquam illi ipse *(Rationale,* 1. 4, c. 44), sicut jam antea alius nescio quis (probabilius non Petrus Damianus), auctor *Expositionis Canonis Missae* (n. 12. P.L. 145, 887), alteram anteponit, « licet simpli-« cius (ambo inquiunt), tamen securius» : peti scilicet ut preces nostrae in coelum deferantur.

Permittitur dumtaxat vetus interpretatio a **Bernardo de Parentinis** (circa A. D. 1330) scribente : « Potest exponi « sic : Omnipotens Deus, jube haec, id est « panem et vinum, transferri, id est trans-« mutari, in sublime altare tuum, id est in K corpus et sanguinem Christi filii tui, qui V dicitur altare » *(Lilium,* sive *Elucidarium difficullalum circa officium missae,* incun., fol. 91 D).

Sed postea rursus innovatur firma manu a pugile catholicae fidei, adversus Wiclefficam perfidiam dimicante, **Thoma Waldens** i *(Sacramentalia,* tit. 4, c. 39, fol. 94). Post allegata enim ex **Beda** *(De Tabernaculo,* 1. 3, c. 12. P.L. 91, 494) haec verba : a Cui autem melius quam huic altari « [Christo] convenit quod dicitur *Sanctum* « *sanctorum erit Domino ;* de quo in mun-it dum nascituro dixit virgini matri ar-te changelus : ...*quod enim nascetur ex te* a *sanclum, vocabitur filius Dei ?* » deinde ipse pergit : « Christus ergo in humana a persona altare est. Christi corpus hostia a est. Christus ipse sacerdos est aeternus. a Ad ipsum ergo congrue transmittit tem-a poralis sacerdos per ejus vernaculum « angelum corpus ejus et sanguinem in « sublime altare ipsius. »

Pariter in colluctatione adversus Protestantes, huic interpretationi inhaerebant nostri apologetae, ut **Joannes a Via** supralaudatus, dum istam particulam Canonis liberat a nota impietatis, quam illi inurebat Smidelinus. « Interrogo majores « nostros, ut dicant mihi quid sit et ubi a sit *allare* ; responsum ab omnibus quasi a ex uno accipio, quod Christus sit altare a in quo et per quem offeramus hostias a laudis fructum labiorum nostrorum. Nec « LICET NOBIS QUICQUAM HOC ALTARE DI-a CERE praeter Christi humanitatem » *{Jugis Ecclesiae Catholicae Sacrificii...*

« cerdotis, qui elegantem speciem expressit in « pane et vino... Rogat per manus angeli... eo [scilicet : « ad illud summum sublime altare in conspectu divinae majestatis, ubi summus perpetuus sacerdos assistit vultui Patris ·] **SACRIFICIUM SUUM PERFERRI, et CORPORI** . Christi in coelo uniri » *{Epistola de officio -niuae.* P.L. 194, 1894-1895).

1. Eodem fere tempore **Helinandus,** postquam ad probandam praesentiam multilocalem corporis dominici adduxit illud *Jube haec perferri,* utpole quo coelestis Christi incolatus componatur cum nostra manducatione Christi in terris, deinde pergit : « Non enim, υτ quidam « male iNTELLiGUNT, hoc de sola supplicantium « devotione intelligendum est, sed etiam do « carne illius qui dixit : *Hoc vos scandalizat ?* * (Sermo 3. P.L. 212, 509). Incipiebat enim illo tempore obscurari paululum antiqua Patrum de nostro sacrificio coelesti traditio, ut statim constabit.

defensio etc., p. 349). Quanquam unus allegatur ab eo Bernardus, tamen legerat, opinor, Patres et Doctores, et intellexerat[1].

Vergente eodem saeculo decimo sexto et ineunte septimo decimo, **Jacobus Gordonus Huntlaeus** S. J. *(Controversiarum Christianae fidei adversus hujus temporis haereticos epitome,* Controv. 9. Coi. Agr., 1620, p. 330-331) profunde inculcabat nullum debere esse mediatorem inter Deum et nos, neque in ratione hostiae neque in ratione altaris, sicut nec in ratione sacerdotis, nisi Christum ipsum. « Objiciunt [Protestantes] quod post con- « secrationem oret sacerdos, ut Deus ju- « beat corpus et sanguinem Christi perferri « per manus sancti Angeli sui in conspectu « divinae majestatis suae. Ubi animad- « vertere deberent non alium esse hunc « angelum quam ipsum Christum, si « de ipso corpore et sanguine Christi haec « intelligantur. Christus enim est verissi- « mus ille angelus testamenti quem nos «volumus, teste Malachia propheta... « Porro quod in eadem oratione habetur « de sublimi altari, quod est in conspectu « divinae Majestatis, desumptum est ex « Apocalypsi S. Joannis... Quae omnia « mystice intelligenda sunt de ipso Chris- « το mediatore nostro : est enim « Christus ipse et sacerdos qui offert, et « sacrificium quod offertur, et altare au- « reum super quod offertur. »

Nec labente saeculo eodem, omnino vanuerunt qui antiquorum vestigia, pede, ut poterant, inexercitato, calcarent. Sic **Herissonius,** in sua *Manuductione sacerdotis ad primum ejus ac praecipuum officium* (Lugduni, 1691, p. 303) haec habet : « Quaeres tertio, quodnam sit illud « *sublime altare,* de quo rubrica hic loqui- « tur. Respondeo primo ex Durando; « corpus esse et sanguinem Filii Dei « super choros angelorum exaltati. Re- « spondeo secundo, ex sancto Algero, Fi- « lium esse Dei, quem Pater usque ad « dexteram suam in conspectu majestatis « illius sublimavit. : qui merito consequen- « ter dicitur offerens, sive Sacerdos et « Hostia, atque Altare super quod of- « fertur. »

Deinde duodevicesimo saeculo, **Joly de Choin** saepelaudatus : « On peut « dire encore que cet ange... c'est Jésus- « Christ lui-même... il est l'autel, le sa- « crificateur, le médiateur et la victime » (op. *cit.,* p. 324)'.

Sicut igitur et Patres et Doctores desuo nobis attestati sunt, sic etiam attestatur Liturgia sacra, cum in se inspecta, tum accedente commentatorum veterum interpretatione : essee nostri sacrificii altare, non terrenum, non manufactum, sed coeleste ac vivum, corpus Christi gloriosum. Quod si autem altare est coeleste, quomodo non coelesti oneratur sacrificio? Illa enim sacrificium imbuitur sanctitate qua gaudet altare. Sacrificamus igitur Deo hostiam illam quae ex sese, citra nostrum ministerium, exsistit in coelis Deo aeternum sacrificium.

EPILOGUS.

De antiquitate et integritate orationis Supplices te rogamus.

Priusquam excluderet ab oratione *Supplices te rogamus* omnem epiclesis indolem Revmus F. **Cabrol,** (D. A. C.. 2,

1. Interim voro vir minoris el notae et prudentiae, catholicus tamen et literatus, **Gerardus Lorichius Hadamarius** *(De Missa publica proroganda racemationum libri 1res,* 1536, lib. 2, toi. M. 5-6), circa hoc punctum duo facit. Primo, referi approbans Glossatorem De- |*creti;* deinde pergit suo nomine : «Oratio canonis < praesens haereticis odiosa est, hoc maxime • nomine quod transsubstanliationem... non « credunt... Ecclesia vero, quae transsubstantia- « tionem credit,... hanc quoque orationem sin- « ceriter custodit... Est haec oratio totius pro- « pemodum sacrificii cardo... Sensus quoque < horum verborum adeo est illustris, ut nisi < malevolus qui suapte nequitia catholicis ob- |« strepere voluerit, scrupulo aliquo possit of- < tendi.... Supplicat S. Trinitati ut coelestem « nuntium, ad consecrandum, hostiae emittere < dignetur. * Impugnabatur igitur et defendebatur ista oratio tanquam transsubstantiationis enuntiativa.

2. Interim Dom Léonard de Massiot,

1893), scripserat *(ibid.,* 1, 1885) : « Mal-‹ gré toutes les opinions contraires, ce « *Supplices te* représente l'ancienne Epi- « elèse Romaine, dont la forme a été « LÉGÈREMENT MODIFIÉE, POUR ÉVITER « LES ERREURS D'INTERPRÉTATION AUX- QUELLES A DONNÉ LIEU 1 'ÉPICLÈSE DANS ‹ certaines liturgies. » Consentientes priori hujus sententiae menibro, rejicimus alterum, in quo duo praetendebat clarissimus vir : 1° mutationem in forma epicleseos esse inductam ; 2° scopum mutationis fuisse theologicum. Immo videtur habenda formula pro arrtiquissima, propter quinque.

Etenim *primo,* constat romanae illius epicleseos tenorem multis saeculis jam fuisse in usu antequam ulla, sive in Occidente sive in Oriente, indicia proderentur vel levissima perversae cujusquam in epiclesibus interpretandis opinionis (quocirca videsis Duchesne, *op. cit.,* 176-178 et Salaville, *loc. cil.).*

Secundo, verborum tenor, si minus identicus, certe aequivalens prorsus, ex libro Ps. Ambrosii *De Sacramentis* quinto (c. 5 et 6. P.L. 16, 443-446) monstratur jam fuisse quarto saeculo usitatus atque vulgatus.

Tertio, ipsum dictionis genus, pristinae illi de superno altari doctrinae inhaerens, summam formulae prodit antiquitatem, quam recte judicaveris ad illa tempora subapostolica referendam, quibus fideles in legendis epistulis Ignatii, vel *Epistola ad Hebraeos,* non ut peregrini haerebant, sed ut domestici decurrebant inoffenso pede.

Quarto, antiquitatem etiam praesentis formulae suadet illud *per manus sancti angeli lui.* Etenim videtur Ecclesia sub nomine angeli (cf. *Apocal.,* 84) ita sibi proposuisse ante oculos ministerium angelorum (Ambros., *Expos, cuang. sec. Luc.,* l. 1, c. 28. P.L. 15, 1545 : Ps. Ambros., *De Sacramentis,* l. 4, c. 26, n. 27. P.L. 16, 445 ; Greg. M., *Dial.,* l. 4, c. 58. P.L. 77, 428), et praecipue fortasse archangeli sancti Michaelis (Liturgia graeca *Sancti Marci,* B. 129, collato Dom Leclercq, D. A. G., art. *Alexandrie,* col. 1192) ut tamen potissimum intenderet ipsum Dei Verbum1, *angelum leslamenli (Mal.,* 31) novi atque aeterni, et *magni* nostrae redemptionis *consilii angelum* (LXX *Is.,* 98), pro quo in theophaniis angeli saepe stetere ; super quem etiam angeli dicuntur in *Jo.,* I41, ascensuri et descensuri, quemadmodum etiam vidit Jacob angelos ascendentes et descendentes per scalam erectam super lapidem, quem surgens erexit in titulum, fundens oleum desuper *(Gen.,* 2811-18), consecravitque primum altare, in typum Christi (cf. supra, Elucid. XIII). Porro in mysterio eucharistico fit magna atque admiranda illa Novi Testamenti Theophania : ὁπω ἀποφηντι τον ἀρτον τούτον σώαα τού Χριστού σου και το ποτηριον τούτο αιυ.α τού Χριστού σου *(Const. Aposl.,* l. 8, c. 12. F. D. 1. 510): usquedum tandem locus fiat ultimae illi ac tremendae theophaniae Judicis venturi de coelis *in gloria... cum angelis suis (Ml.,* 1627, cf. *Me.,* 838), immo *in majestate sua... el sanctorum angelorum (Luc.,* 92e). Dignum proinde est sane, ut in eucharistica praesentis temporis theophania, simul cum Sacerdote nostro, nativo inter Deum hominesque nuntio, notetur etiam angelorum sanctorum concursus et, ut ita dicam, discursus inter coelum et terram. Interea rem aeque perpendenti apparebit istiusmodi considerationem atque consociationem Christi cum angelis maxime congruere temporibus illis primaevis, quibus, nullo admirante, scribebat Justinus : « Illum [Deum Patrem], et Filium..., et « ceterorum (qui eum sequuntur sunl- n que ei assimilati) bonorum angelorum « exercitum, et Spiritum propheticum « colimus » etc. *(Apol.,* 1, 6. P.G. 6, 336).

Quinio : Si translatio (= sanctificatio)

0. S. B., *(Trailé du sacerdoce el du sacrifice de Jisus-Chrisl,* Pictavii, 1708, p. 603) excitarat interpretationem, sane non ita luculentam, Odonis Cameracensis.

1. Fuisse revera Christum intellectum hic sub nomine angeli disertius patefaciemus infra (Elucid. XXXIV).

sit facienda per manus, id est operationem Christi ipsius, apparet istiusmodi epiclesi advocari potentiam divinam, non ut Spiritus Sancti, sed ut Verbi. Epicleses vero ad Verbum directae, quibus petitur ut descendat super dona transmutanda, ridentur antiquitate aemulari epicleses directas ad Spiritum Sanctum (cf. infra, Elucid. XXXIV) : unde nescio annon praesumptio antiquitatis merito transierit ad reliquas divini Verbi epicleses, etiam *illo spectantes ut* ascendat, dona altari copulaturum.

Undique igitur improbabilis nobis ridetur suppositio Domini Cabrol : adulteratam esse ob motiva theologica formam primaevam romanae epicleseos.

II

Nec placet altera hypothesis Domini **Probst** *(Die abendlandische Messe vom fünflen bis zum achlen Jahrhunderl,* p. 177-180), qui nullam agnoscens in tenore praesente nostrae orationis epiclesim, opinatur : statim post haec verba : *in conspectu divinae majestatis tuae,* atque ante illa : *ut quotquot ex hac altaris participatione,* stetisse olim alia, quibus invocaretur descensus Spiritus Sancti in ordine ad transmutationem donorum efficiendam. Immo ridetur nobis formula habenda pro integra propter tria.

Primo enim, ut ex dictis patet, falsum est illius sententiae suppositum, exsulare a praesente forma epiclesim.

Secundo, incohaerentia quam videtur sibi in praesente forma deprehenderel, quasi duo inter se conflictarentur altaria, coeleste unum *(sublime altare tuum),* alterum terrenum (hac *allaris participatione),* nulla apparet : siquidem unum inducitur altare, coeleste, quod est corpus Christi. Id enim demum oramus, ut, altari coelesti superimposita nostra oblatione per transsubstantiationcm, jam per communionem *effecti* participes ejusdem altaris, sanctificationis gratiam consequamur. Simul porro atque hostia coelestis, sistitur nobis coeleste ipsum altare in sacramento praesens. Quare licet nobis non solum loqui, ut fit in *Missali Romano,* de *hac allaris* [coelestis] *parlicipalione,* sed etiam de *hoc allari sanctificationis* [coelesti], sicuti habet correspondons precatio in plerisque, sive manuscriptis sive olim editis missalibus ambrosianis (cf. Lcjay, D. A. C,, t. 1, 1408 et 1412-1413), atque in *Stome-Missali* (p. 13) et in *Missali Francorum* (P. L. 72, 340). Quin et in oratione *posl-pridie* missae mozarabicae in feria II post Pascham (P.L. 85, 491), obtinente locum nostrae orationi *Supplices te* parallelum, postulatur diserte ut *ex* hoc sublimi *altari tuo* [ascendo/ *odor suavitatis in conspectu divinae majestatis tuae]*[2]. Quo loco, attenta non solum voce, sed contextu, ipsum *sublime* Dei altare aperte demonstratur nobis hic in terris praesens, nec proinde potest intellegi aliud a corpore Christi semel nobis per consecrationem admoto. Cum igitur nos Romani petimus ut oblatio in sublime Dei altare deferatur, nihil aliud judicandi sumus petere, nisi ut per consecrationem mutetur panis in corpus Christi ; cum autem petimus ut *ex hac altaris participatione* sanctificationem consequamur, ex eodem coelesti altari adprecamur nobis devehendam per sacras dapes sanctitatem.

Tertio, quod in praelaudata oratione mozarabica *post-pridie,* statim facta mentione altaris, exoratur Spiritus Sanctus ut descendat : minime inde comprobatur hypothesis Domini Probst. Nam non ut deferretur oblatio in altare, sed ut ex altari ascenderet odor suavitatis, depostulatum ibi erat : nec proinde exemplum isthic notari potest orationis latinae unius, duos illos deposcentis motus, quorum unus est donorum sursum in altare, alter Spiritus

1. In quo ei, post Buchwald, consentit A. Fortescue, The Mass, 1914, p. 352.

2. * Ascendat odor suavitatis in conspectu « divinae majestatis tuae ex hoc sublimi altari « tuo per manus angeli tui ; et deferatur in ista « solennia Spiritus tuus Sanctus, qui tam adstan- » lis quam offerentis populi et oblata pariter « el vota sanctificet. >

Sancti deorsum versus oblata. Ergo nequaquam ex illa oratione suadetur esse ademptum nostrae precationi *Supplices le* quicquam significans descensum virtutis divinae.

Revera facile supponi potest : in primaeva missa romana exstitisse, sicut in liturgia *Conliluiionuin aposlolicarum,* duas parallelas epicleses, unam (fortasse a diacono[1] proclamatam) qua peteretur assumptio donorum in altare, alteram (emissam ab episcopo) qua impetraretur descensus Spiritus Sancti[2] : quarum haec alibi[3], alibi illa, cum coeptae sunt missae sine diacono dici, perstiterit sola ; atque etiam facta sit aliquando (?) utriusque commixtio quaedam atque, ut aiunt, malagma.

1. Hic aliqualiter notari potest ex Augustino *(Ep.* 55, c. 18, n. 34. P.L. 33, 221) distinctio inter precationem ab episcopo prolatam et indictionem precationis communis a diacono faciendam.

2. Romae fuisse in usu olim invocationem Spiritus Sancti, suadent certe verba Gelasii : « Quomodo ad divini mysterii consecrationem « coelestis Spiritus invocatus adveniet, si « sacerdos qui eum adesse deprecatur, criminosis plenus actionibus reprobetur ? » *(Elpidio Episcopo.* P.L. 59, 143). Eodem multo magis collineat Hippolyti Ἀποστολιχή Παράδοσι, etiamsi non constet ipsam authenticam liturgiam Ecclesiae Romanae ea contineri. Nec mirarer equidem, si aliquando epiclesis romana ad Spiritum Sanctum accesserit nonnihil ad tenorem quem exhibet in *Missali Gothico* oratio *posl-surda* missae *in Circumcisione Domini* (P.L. 72, 237; ed. Bannister, p. 18) ; quo congrue explicaretur origo in nostro Romano Canone clausulae *Per quem haec omnia, Domine, bona creas* etc., nunc abruptae : « Suppliciter oramus « uti hoc sacrificium suscipere et benedicere « et sanctificare digneris, ut flat nobis Eucha- « ristia legitima in tuo Filiique nomine et Spi- « ritus Sancti, in transformationem corporis ac « sanguinis Domini Dei nostri Jesu Christi « Unigeniti tui. Per quem omnia creas, creata « benedicis, benedicta sanctificas, et sanctificata « largiris, Deus, qui in Trinitate perfecta vivis « et regnas in saecula saeculorum » (cf. Dom Cagin, *Eucharistia,* 1912, 57-61).

3. Nemo nescit in multis, si minus romanis, certe latinis missis veteribus, reperiri epicleses quoad formam et locum simillimas orientalium, adventum Spiritus Sancti deprecantium. Illarum quaedam indicabuntur infra (Elucidatio XXXIV). Interim legesis in missa tertia monensi orationem *posl-secreta* (P.L. 138, 869).

Elucidatio XXII,

Consequenter intellexere participari in com munione eucharistica ipsum coeleste sacri ficium.

Sectio π. — Adseritur cibo eucharistico participari SACRIFICIUM COELESTE.

I. Illud inculcabat modo S. Paschasiis Radbertus, praesertim primo, secundo et quinto loco, cum assereret, oportere ut de altari coelesti nobis praestaretur sanguis eucharisticus. Illud enuntiat Ecclesia apud Latinos in posteriore parte orationis *Supplices te rogamus* : « ut quotquot ex hac altaris [sublimis tui] participatione sacrosanctum Filii tui corpus et sanguinem sumpserimus... » Nec aliud sonat illud Liturgiae graecae *Sancti Jacobi* : Deus... qui dignatus es nos participes efficere mensae tuae supercoelestis » (B. 65). Idem intellexisse omnes oportet quotquot interpretati sunt nos de altari coelesti, Christo, accipere eucharistiam prae iis *qui tabernaculo deserviunt (Hebr.,* 13[1]). Non enim nisi caro coelestis sacrificii[1] de coelesti altari edi potest. Unde rursus efficitur ut obtulerimus hostiam coelestem, siquidem non edimus nisi quod obtulimus.

II. Potuit, seclusis Patrum aut Scripturae testimoniis, eadem doctrina colligi ex iis quae de participatione sacrificii in genere sunt olim praemissa (Elucid. I). Manducatur enim hostia sacrificii quatenus propria Dei facta, et a Deo tanquam sua nobis dispensata. Porro Christi hostiam accepit Deus in resurrectione gloriae. Sacram dapem igitur a Deo recipimus formaliter prout coelestem. Et prout coelestis nos sanctificat : nam eatenus hostiae manducatio sive spondet futuram bonorum Dei societatem, sive inducit sanctitatem praesentem, quatenus ipsa hostia perfusa intellegitur sanctitate numinis in cujus veluti edulium transiit. In tantum igitur est in nobis hostia Christi pignus futurae gloriae, in tantum est causa gratiae, in quantum est in Dei sacrarium per resurrectionem et ascensionem recepta. Sanctificat ergo hostia in quantum coelestis; sanctificat Christus eucharisticus in quantum de morte in gloriam translatus; estque proprie, ut Paschasius loquitur, eucharistia nostra caro Christi, prout est *ex resurrectione* : « Facta EST EUCHARISTIA EX RESURRECTIONE caro Christi » (*Lib. de corp, et sang. Doni.,* 5, 1. P.L. 120, 1280).

III. Consentanee Patres vim eucharistiae beneficam ex vita Christi gloriosa derivaverunt : ut olim Ignatius (*Smyrn.*. 7[1]. F. P. 1,280), praedicans : « donum Dei » in eucharistia esse « camem Salvatoris « nostri Jesu Christi, quae pro peccatis nostris passa est, quamque Pater benigni« tate sua resuscitavit » (cf. *Ephes.,* 20[1]–2, et *Magnes.,* 7[2]. F.P. 1, 228-230 et 236). Sic etiam apud Irenaeum (*Adu. Haer., 4,* 18, 5. P.G. 7, 1029), « corpora « nostra percipientia eucharistiam, jam « non sunt corruptibilia, spem resurrecti tionis habentia », quia est « eucharistia « ex duabus rebus constans, terrena [id « est, visibili elemento] et coelesti [id est, « carne Christi gloriosa][2]. » Quare rursus in *Consultationibus Zacchaei Christiani* et *Apollonii Philosophi* (1. 2, praef. P.L. 20. 1109) dicitur neophytus esse « aeterni « sacrificii particeps factus, immo, Deum « sumendo, pars ipsius. » Quin et hac de causa, reor, « aeternae haereditatis,

1. Sicut supra in Elucidatione XXI, sic et hic accipienda necessario est vox *sacrificii* coelestis passive. Quare non valet illatio quam quis forte, hujus et proxime superioris Elucidationis inscriptionem comparans cum inscriptione Elucidationis XIX et XX (de offerenda a nobis et participanda hostia sacrificii cruenti), videretur sibi posse conficere, sic: « Ergo sacrificium coeleste est cruentum ! » Quod utique auditu foret horribile, quasi invehens coelo ritum nescio quem cruentum. Sed bene interea sequitur, sacrificium (passivum) coeli *fuisse* in terris cruentum : quod verissimum est, sicut est verissimum de ipsa hostia seu passivo sacrificio nostrae missae.

2. Vide supra, Elucid. XIX.

» sacri corporis assumptione, fit par!i-
α ceps » (I. 2, c. 18, col. 1143). Abundant autem Liturgiae nostrae hujusmodi locutionibus : α Coelestis mensae vik-
α tute satiatis... * *(Missale Romanum,* Postcommunio dominicae quintae post. Pascha). Scilicet majores nostri, attendentes effectum vivificationis, eucharistiae proprium, illum refuderunt in dominicae camis conditionem coelestem1.

Jn quo secuti sunt **Paulum,** omnem vivificationem nostram solitum tribuere Christo, mortem in sua resurrectione triumphanti : qua resurrectione sua *factus csl.* inquit, *novissimus Adam in spiritum vivificantem [I Cor.,* 15'', coll, *ibid.,* 15''-*5. Cf. *Rom.,* 4''; *1 Cor.,* 1517; *// Cor.,* 4le, etc. Aide **Prat,** *Théologie de saint Paul,* t. 2, p. 301). In quantum spiritualem corporis conditionem adeptus per resurrectionem gloriosam, vivificat ipse came sua et animas et corpora nostra. In quantum talis igitur, et quidem formaliter talis, porrigendus est nobis in eucharistia, qua maxime est vivificator noster. Quare apud mediaevales, teste **Petro Pictaviensi** *(Sententiarum* lib. 5, c. 13. P.L. 211, 1253), « habet auctoritas : Hoc efficit corpus « Christi in sumentibus, quod ipse « habet. » Quia habet vitam aeternam gloriae, ideo eam nobis instillat, praemittens gratiam, ex qua gloria efflorebit5.

IV. Nec obstat quod Patres multi, immo plurimi, atque imprimis Alexandrini, virtutem eucharistiae vivificam repetierunt statim et adaequate ex ipsa unione hypostatica carnis ad Verbum, qua fit ut caro vitae sit vitam praestans iis qui sint ipsius participes ; quod et sanxit *anaihematismus* **Cyrilli** undecimus (D.. 123), ab universa Ecclesia in Concilio oecumenico quinto (canone 13. D., 226) receptus : α Si quis non confitetur carnem < Domini vivificatricem esse... quia facta « est propria Verbi, cuncta vivificare prae- « valentis, A. S. » Nam primo, non opponebant tunc Patres incarnationem glorificationi coelesti, sed excludebant haeresim nestorianam de commercio mere morali inter Verbi divinitatem et carnem Christi : quasi vivificaret in eucharistia Verbum nos per carnem non suam. Secundo, unio illa personalis vitae increatae ad assumptam humanitatem in resurrectione demum ultimos suos exseruit effectus'; adeo ut tunc incarnatio quasi cumulate sit facta4, teste Paulo : *Hanc* [repromissionem] *Deus adimplevit filiis nostris, resuscitans Jesum, sicut el in psalmo secundo scriptum est : Filius meus es lu,*

1. Non hic nobis probandum, eucharistia ingenerari immortalitatem : quod probabitur multipliciter infra suo loco (Elucid. XXXVIII). Sed ex hac efficacia, tanquam supposita, ostenduntur Patres retro ad causam assignandam ferri : gloriam coelestis hostiae, nobis impartitae.

2. Signanter a sancto **Thoma,** in *Officio ftsli Corporis Christi,* canitur « Panis vivus et vita- <lis» ; signanter ab Ecclesia, < Panis vivus • vitam praestans homini ». Immo, eapropter vitam praestans, eapropter vitalis, quia vivus.

3. Secundum ordinem enim causalitalis efficientis, resurrectio fuit effectus incarnationis, ut centies a Cyrillo (passim) defenditur : Verbum, proprium quod assumpserat corpus, per divinitatem qua assumpserat, suscitasse.

4. Cumulum accessisse incarnationi ex resurrectione, qua omni ex parte jam Filius Dei atque hominis ex humana conditione veluti transiret in divinam, non deleta humanitate, nec noviter aut amplius assumpta, sed utique secundum omnes ejus potentias passivas atque activas irradiante se tandem lumine increalo divinae gloriae, quod hactenus veluti in interioribus substantiae latebris se continebat, unde per verticem mentis solum erumpebat ciens visionem beatam (quamvis totam et animi et corporis fabricam sustentaret suo divino *esse) :* omnes fere Patres uno ore pronuntiavere ; quorum videsis testimonia congesta a Thomassino, *De incarn. Verbi Dei,* 1.8, c. 11. Vide etiam supra (Elucid. XIV), quae notavimus de Christi veluti promotione ad κυριότητα. Ceterum minime infitiamur potuisse carnem Christi, si Christus vellet, esse vivificam etiam independenter a sua resurrectione. Immo potuit certissime ex vi solius incarnationis (seclusa propria resurrectione) vivificare nos quoad animam et corpus, non minus quam in praesente agit, aut aget in saeculo futuro. Sed non potuit facere illud ut caro sacrificii, ut hostia, independenter a sua resurrectione : quia ut hostia, non sanctificatur aut fit sanctificans, non consummatur aut suscipitur a Deo reddenda nobis Christi caro, nisi per resurrectionem. Porro statutum est, ex libero Dei consilio, ut Christus per viam sacrificii demum nos vivificaret, datus ad mortem pro *mundi oita,* redditusque a Deo hominibus *panis vitae.*

tgo hodie genui ie (Aci., 1333/. Porro Patres, ex incarnatione proxime repetentes influxum corporis Christi vivificum, adaequate illam spectaverunt, prout omne suum incrementum sive sortitam jam, si de Christo in coelis regnante agebatur, sive certe mox sortituram, si de Christo agebatur in terris conversante.

Sic ipse **Cyrillus** (In *Lucam,* 2219. P.G, 72, 908-909) vivificationem nostram repetens ex came Verbi Dei, nobis per eucharistiam commixta, insuper secum quaerit qua via donatum sit illi carni exercitium potestatis vivificae. Respondet autem : per resurrectionem. « Recipimus intra nos humanatum nostri causa Dei Patris Verbum, quod et vita est, et vivificat. Age vero, quaenam sit hujus nostri mysterii ratio, pro viribus investigemus Oportebat mortalem carnem vivificae Dei virtutis fieri participem. Virtus autem Dei Patris vivifica unigenitum Verbum est. Hoc ad nos misit [Pater], ut nobis esset Salvator atque Redemptor; et factum est caro: «... genitum secundum carnem ex muliere, propriumque ex illa sumens corpus, UT SE NOBIS INSERERET INSEparabiliter, atque mortis et corruptedae nos exhiberet [= efficeret, ἀποοήνγ,] victores. Nam nostram sibi carnem induit, ut eam a mortuis suscitans, viam deinde carni in mortem prolapsae sterneret redeundi ad immortalitatem, ut ait Paulus : *Quandoquidem per hominem mors, el per hominem resurrectio morluorum : nam sicut in Adamo omnes moriuntur, ita el in Christo omnes vivificabuntur.* Cum univisset ergo sibi carnem morti obnoxiam Verbum (exsistens Deus et vita), depulit ab illa corruptionem [scilicet per resurrectionem], EXHiBUiTQUE [= eflecit, ἀπέοηνε] ipsam et vivificam, Rursus : « Immutantur mortui, et corruptibile induit incorruptionem, cum factus sit similis nostri Unigenitus, et transtulerit mortalitatem in immortalitatem, atque corruptionem in incorruptionem transformaverit, et quidem in seipso primo : « SIC ENIM ET NOBIS IPSIS FACTUS EST VIA in vitam » *(De recla fide, ad principissas.* P.G. 76, 1281-1284. Cf. *ibid.,* col. 1273).

Vivificam igitur reddidit Christus carnem suam per resurrectionem. Idem jam audias factum per ascensionem : nec interim culpandus auctor, quasi parum sibi constans ; siquidem per modum unius resurrectio et ascensio consummant Christi sacrificium. Super illud : *Hoc vos scandalizat ? Si ergo videritis filium hominis ascendentem ubi erat prius 2* « Quod si praeter naturam ascendat [caro mea], quid prohibet jam quominus et vivificet ? Nam qui coeleste exhibuit [i. e. eflecit, ἀποδείξα — utique per ascensionem], id quod de terra est, vivificum quoque reddet (ἀποτελέσει), tametsi natura sua corruptioni sit obnoxium (In h. 1., P.G. 73, 601).

Paulo superius *(In Joannem,* 654. P.G. 73, 577-580) immortalitatem praesentem dominicam induxerat tanquam causam nostrae vivificationis. Ostenso scilicet quomodo in terris contactu suae carnis Christus ex morte quosdam revocarit in vitam temporalem, infert ulterius quomodo ex carne Christi, jam immortali, derivetur ad nos beneficium vitae, nunquam in corruptionem aeternam prolapsurae : « Quod si, inquit, solo tactu sanctae camis id quod corruptum est vivificatur, quomodo non uberior nobis accrescet vivifica illa eulogia, cum eam et degustabimus. In suum ipsius bonum, hoc est immortalitatem, eos qui

1. Conferatur cum *Bom.,* I3 : τού ὁρισΟέντο; βεοὗ ἐν δυνάμει κατά πνεύμα ἁγιωσύνη ἐξ ἀναπίπω νεκρών = qui difflnitus [i. e. constitutus ac exhibitus. Diceremus gallice : *qui a été établi* Fils de Dieu] est Filius Dei in virtute [i. e. in potentia illa majestatis seu gloriae, de qua *MI.,* 24$0 et *Le.,* 2129], secundum Spiritum sanctitatis ex resurrectione mortuorum. Scilicet per resurrectionem praecisus est, atque secundum omnes suos fines veluti distinctus atque diftlnilus tandem, locus Filii Dei proprius. Neque temere Paulus Spiritum, in quem refundit istam exaltationem, nominat Spiritum Sanctitatis, cum In sua vivificatione ac clarificatione acceperit Christus sanctificationis suae immolatitiae consummationem divinam.

« participes fuerint omnino transforma-
« bit. »

Ante Cyrillum, **Athanasius**, in eumdem locum *Joannis,* 662-es *{Epist.* 4 *ad Scrap..* 19. P.G. 26, 665-668) : « Ideo me-
« minit ascensionis Filii hominis in coe-
« lum, ut a corporali cogitatione ipsos
« retraheret, atque hinc addiscerent :
« CARNEM, DE QUA LOCUTUS FUERAT, CI-
« BUM E SUPERNIS COELESTEM et spiri-
« lualem alimoniam ab ipso dari. » Huc refertur etiam maxime, quod in sua *Epistula heorlaslica* 11, 14 (P.G. 26. 1411) scribebat idem Athanasius : « Res enim
« vere gaudio digna ! triumphalis nempe
VICTORIA ADVERSUS MORTEM, NOSTRA-
QUE SIMUL IMPUTRIBILITAS PER
MiNicuM illud corpus : etenim, eo
« resuscitato, futura pariter nostra re-
surrectio est : cumque ejus corpus
ff CORRUPTIONIS IMMUNE FUERIT, SINE
Q DUBIO ID NOSTRAE INCORRUPTIBILITATIS
causa fit. » Rursusque in *Epistula heorlaslica* 28 (P.G. 26, 1433) : « Im-
« mortalis cibi participes simus, ut im-
« mortaliter reliquum vivamus in coelis, b

Non parum ad rem etiam sanctus **Asterius Amasenus** : «Unum granum
« seminatum fuit, ac totus mundus nu-
« tritus est. Tanquam homo trucidatus
« est, atque tanquam Deus vivificatus
α est, vivificavitque mundum » *{Hom.* 19. P.G. 40, 436).

Post tempora autem Cyrilli, asserlor egregius doctrinae alexandrinae, **Leontius Byzantinus**, corpus suscitatum in vitam immortalem assignat in eucharistia causam nostrae resurrectionis pro-priam : « Cum corpus suum ex resur-
« RECTIONE (το εαυτού σώρα ε ἀναοτάσεω __
intellege : corpus suum resuscitatum)
« Christus fecerit spiritualiter mortuum
α (νεκρόν πνευματικόν — *intellege* rsacranien-
taliter immolatum in sacrificio eucharis-
« tico), atque praebeat nobis in cibum ad
collocandam in nobis per ipsum effectricem resurrectionis ex morte virtutem,
a ipse auctor in nobis est certe istiusmodi
a [obventurae nobis] in futuro saeculo
(| naturae spiritualis » *{Adversus eos qui duas affirmant Christi personas nullamque in ipso conjunctionem confitentur,i.* 5, c. 22. P.G. 86, 1744-1745).

In Occidente postea consonanter Bernard us *{In vigil, nativil. Dom.,* serm. 1, n. 6. P.L. 183, 89): « ...Suscipias panem
« ilium qui de coelo descendit et dat
<T vitam mundo, dominicum videlicet cor-
« pus Jesu, ut veterem utrem corporis tui
α NOVA ILLA RESURRECTIONIS CARO refl-
ciat et sustineat, n

Bernardi aequalis, **Petrus Gluniacensis** similiter nos ait vivificatos a Christo, « mortales per jam immortale
« corpus suum ad eamdem immortali-
« tatem perducente » *{Tractat, contra Petrobrusianos.* P.L. 189, 814).

Sed nostris potissimum temporibusl scripsit sermone magnifico Leo XIII :
σ Hostia illa divina futuram ingenerat
α resurrectionem ; siquidem corpus immortale Christi semen inserit immortali-
« tatis » *(Encycl. Mirae Caritatis)*\

Sic potuit a veteribus, et debuit,vivifica vis eucharistiae dici effectus incarnationis sine praejudicio status gloriosi, qui cumu-

1. Interim vide, quomodo cardinalis etiam **Frunzelin** (De SS. *Eucharistia,* 1868, p. 286-288), dum sacramentalem eucharistiae vim in corpora vivificanda explicat, appellet ad Christi statum gloriosum : « Mystica unitas nostrae
• carnis cum carne Christi, inquit, suam plenio-
• rem consummationem et velut sacramentalem
< consecrationem accipit per conjunctionem
• GLOIUFICATI COHPORIS ET SANGUINIS EJUS CUÎÏI
• ipsis corporibus nostris, in qua conjunctione
« celebrantur nuptiae Agni cum sponsa sua
< Ecclesia adhuc peregrinante in membris sin-
< gulis... Sic igitur ex sacramentali conjunctione
• oritur peculiaris illa aftlnitas, qua Christus
» sponsus considerat carnem digne manducan-
« lium carnem ejus et bibentium sanguinem
« ejus, speciali titulo, ut carnem suam. Et prop-
« terea conformat carnem nostram carni suae
« incorruptibili et gloriflcatae, hic quidem in
< exsilio,... conformamdam ipsi exemplari in
« gloria resurrectionis. »

2. Continuatur igitur praedicatio hodierna Ecclesiae vetustissimis fidei Christianae documentis, ul puta exhortationi **Firmici Materni** ad ethnicos : « Alius est [spretis Eleusiniorum
* epulis], cibus, qui salutem largitur et vitam ;...
« qui morientibus aeternae immortalitatis lar-
« gitur insignia. Christi panem, Christi poculum

laret absolverelcjue incarnationem. Quia autem clarificatio naturae assumptae, in oeconomia, non debebat locum habere nisi per viam sacrificii, siquidem *haec oportuit pati Chrislum el (ila) intrare in gloriam suam (Lue.,* 24ae), inde est, quod vivifica vis illa potest etiam et debet tribui passioni et morti Christi : mors enim ejus nos vivificat, sicut scriptum est ab **Isa**ia propheta (5310) : *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longaevum.* In oeconomia scilicet divina, claritas Christi nos illuminat ; incorruptibilis ejus vita nos vivificat et vivificabit ; sed ipsa gloria non est nisi consummatio sacrificii, quo se Christus passioni mortis tradidit : quanquam erat et titulo incarnationis debita, cujus non est nisi naturalis quaedam expansio atque veluti (venia sit verbo) efflorescentia. Quare potest et debet tandem nostra eucharistica vivificatio spectari et ut extensio incarnationis, tanquam in consortium et communionem nos perducens Unigeniti ; et ut fructus passionis, qua comparata est nobis hostia ; et ut influxus gloriae, qua hostiae consummatae concisliata est vis libera atque expedita homines sibi incorporatos sanctificandi1.

V. Unde confirmatur, quod olim ex Paulo monuimus (Elucid. XVII), praeceptum dominicum, de iteranda coena Christi, versari formaliter circa Christum ex mortuis redivivum, venturum de coelis secundo. Adeo ut ex institutione sua, missa nostra, sicut est commemoratio passionis, sic etiam sit confessio quaedam resurrectionis, ut habet loco supralaudato **Cyrillus Alexandrinus** *{In Joan.,* 1. 12. P.G. 74, 725)2. Cui praeierat **Hilarius** : « In fide enim resurrectionis sacramentum panis coelestis accipitur » *(In Matthaeum,* cap. 9, n. 3. P.L. 9, 963 ; cf. optimam notam Constantii}. Praeiverat **Hilario Cyprianus** *(Ep.* 63,c. 16et 17. P.L. 4, 387), hoc notans inter coenam et missam discrimen, quod : in missa, quanquam offertur passio Domini (« passio est « enim Domini sacrificium quod offeri- « mus »), nihilominus resurrectio celebratur (« NOS AUTEM RESURRECTIONEM Do- « mini mane celebramus »). Quare missa debet fieri matutino tempore, quamvis

« quaere, ut terrena fragilitate contempta, sub- « stantia hominis immortali pabulo saginetur. « ... Salutaris cibi gratiam quaerite, el immor- I tale poculum bibite. Christus nos epulis « suis revocat ad lucem, el gravi veneno pulres ‹ artus el torpescentia membra vivificat. Coe- ‹ lesti cibo renovate hominem perditum, ul « quicquid in vobis mortuum est, divinis bene- « liciis renascatur » (De *errore profanarum religionum,* c. 19. P.L. 12, 1022-1025).

1. Quae omnia, apud Patres usitata, in unum fere comprehendit auctor, nescio quis, sermonis eujusdam *De Nalivilate Domini,* perperam, ut patet, Augustino adscript!, ubi haec tria statuuntur : 1° eucharistia est coena nuptiarum Christi et Ecclesiae in incarnatione inchoatarum; 2° hujus coenae cibus atque potus est in passione praeparatus, corpus scilicet et sanguis occisi agni ; 3° tunc demum Christus suas nuptias habet, cum per resurrectionem atque in coelos ascensionem accessit conjugali foederi robur aeternum. « Processit enim hodie de sacro tha- « lamo, hoc est bealorum virgineorum viscerum « abdito incorruploque secreto. Processit inde ‹ virginis illius, virginis sponsus : filius videlicet • Mariae, sponsus Ecclesiae. Universae enim ‹ Ecclesiae loquebatur Apostolus, quando dice- ‹ bat : *Aplavi vos uni viro virginem casiam exhi- ‹ bere Chrislo.* Ad has tales nuptias Christi... « invitata est universarum gentium multitudo ; • ipsa implevit Ecclesiam, ipsa accepit de mensa t dominica, non viles epulas aut ignobiles potus ; « sed ipsius pastoris, ipsius occisi Christi car- « **NEM PRAELIBAVIT ET SANGUINEM. OCCISUS « EST AD NUPTIAS SUAS IPSE INNOCENS AGNUS ; « OCCISUS EST AD NUPTIAS, ET QUOSCUMQUE « INVITAVIT, DE CARNE SUA PAVIT. OCCISUS « EPULAS PRAEPARAVIT ; RESURGENS NUPTIAS** α celebravit. Occisus voluntariam pertulit « passionem : resurgens dispositam duxit « uxorem. In utero virginis humanam carnem « vehit arrham accepit ; in cruce pretiosissimam « dotem, suum sanguinem fudit ; in resurrec- « **TIONE** atque ascensione sua aeterni ma- « **TRIMONII FOEDERA ROBORAVIT » (IIIICC Opera** Augustini, sermo 372, c. 2. P.L. 39, 1662). Vides in incarnatione, in passione, in resurrectione causas connubii eucharistici. Auctori illi, quicumque est, sane eucharistia, ul incarnationis cumulus, ila est partus passionis et resurrectionis proventus : hostia scilicet divina, mactata olim, nunc autem in gloria et de gloria reficiens homines.

2. Vide etiam mullos alios locos **Cyrilli** : α Mysticae eulogiae participatio annuntiationem « habet mortis et resurrectionis Christi » (*Glaphyr. in Levil.,* P. G. 69, 576). ‹ Annun- « liantes, ut dixi, ipsius mortem atque pro- « **FECTO ETIAM RESURRECTIONEM, perfiCilliUS** « venerandum mysterium » *{Glaphyr. in Deuteron.,* P.G. 69, 649). Etc.

coena acta sit vespertino (« ut hora ipsa « sacrificii ostenderet occasum et vespe- « ram mundi »). Sane in coena non poterat celebrari resurrectio ut facta, siquidem ad mortem offerebat se Dominus. Quod autem resurrectio celebratur ut facta, pars est, secundum Cyprianum, ipsius missae.

Inter mediaevales, Rabanus Maurus *(De clericorum institutione,* l. 1, c. 31) copulat et ipse cum passione resurrectionem in mensa Domini, « ubi Agni imma- « culati et incontaminati caro mactatur, « *et* Ubi VENERANDA MYSTERIA PASSIONIS « et resurrectionis ejus a fidelibus ce- « lebrantur » (P.L. 107, 319). Apud Rupertum Tuitiensem, in sacramento corporis et sanguinis Domini, « sub specie * panis et vini latet utilitas mortis « et resurrectionis ejus » *(De Victoria Verbi Dei,* c. 12. P.L. 169. 1472)1. Sanctus Martinus Legionensis integram eucharistiae definitionem his duobus verbis complectitur : « Sacramentum dominicae « passionis et resurrectionis * *(Sermo* 26 *in resurr. Dom.* P.L. 208, 946). Propter meritum passionis et virtutem resurrectionis scilicet nos et liberant et vegetant ista sacramenta : ad quorum igitur proprietatem perlinet ut Christus tractetur a nobis atque percipiatur ut coelestis.

VI. Contra hujus puncti doctrinam, et maxime contra argumentum ex natura rerum petitum, objiciet quis inde sequi inconveniens circa coenam dominicam. Etenim in coena dominica caro Christi nondum erat glorificata : ergo, si stat nostra thesis et argumentum, caro Christi tunc sumentibus nihil profecit : quod tamen repugnat sensui catholico, cujus assertor Innocentius III : « Tale « dedit, quale tunc habuit, mortale vide- « licet et passibile. Nec tamen habet < NUNC MAJOREM EFFICACIAM, SICUT NEC g majorem potentiam « *(De sacro Altaris Mysterio,* l. 4, c. 12. P.L. 217, 864)

Respondeo : de facto esse inversum in coena ordinem naturalem atque legalem sacrificiorum, quantum ad hoc quod manducatio praecessit sicut et morti (in qua consistebat immolatio), ita et resurrectioni (secundum quam attenditur divina acceptatio) : data est enim caro Christi apostolis epulum de sacrificio passionis, quanquam nondum erat passa, sed per sacramentalem immolationem deputata sane atque *debita morti* cruentael. Similiter porro, quamvis nondum esset quare concludit, « salva fide concedi, quod tale < dedit, quale habuit, mortale videlicet et passi- «bile. Non quod posset pati in sacramento, sed « quod sub sacramento poterat pati > (De *sua. alt, mijster.,* l. 4, c. 12. P.L. 217, 864. Cf. Alanus de Podio, *De fide catholica contra haereticos,* l. 1, c. 58. P.L. 210, 632). Quam deinde solutionem sanctus Thomas in *Summa* (3 S. 81, 3) et plenius et firmius tradidit.

Thomassinus autem ipse clare advocabat necessitatem status gloriosi in ea came, quae esset percipientibus se insitura immortalitatem : « An caro mortalis semen erat immortalitatis 1 « An caro nequedum resurrectionem consecuta « pignus erat idoneum desponsae resurrectionis? « Quin omnis hinc potius spes esset exsufflata « adipiscendae immortalitatis, si eam nisi mor. < tali corpore oppignerare atque sancire ne- « quiisset Christus » *(loc cit.).* Quam absone autem concipiatur posse Christi caro esse aliter affecta in eucharistia quam extra, abunde monstrabitur infra (Elucid. L), ubi de transsubstantiatione agetur.

1. Integer locus est recitatus supra, Elucid. VII.

2. Non defuerunt ex veteribus qui dicerent Christum in coena dedisse apostolis corpus suum immortale, incorruptibile. Inter quos primus fuit, quem norim, Walafridus Strabus (In *Matlh.,* 17 P.L. 114, 143); deinde secuti sunt Manegoldus *{Contra Wolfelmum,* 18. P.L. 155, 166), Anselmus Laudunensis (In *Matlh., 26»«.* P.L. 162, 1470), Algerus (De *Sacramenlis corp, el sang, dominici,* l. 1, c. 9. P.L. 180, 768), et Hugo a Sancto Victore (De *Sacramenlis Christianae fidei,* l. 2, pars 8, c. 3. P.L. 176, 462-464) : quorum sententiam, dudum antiquatam, innovavit (mirabile dictu l) Thomassinus *(Incarn.,* l. 10, c. 31). Veterum illorum argumentum non ex vitali efflcacia sacramenti desumebatur, sed fundabatur plerumque super integritatem camis morsibus comedentium illaesae. Quibus, post Ivonem Carnotensem (Ep. 287. P.L. 172, 285) et Roberlum Pullum cardinalem *{Sententiarum* l. 8. c. 4. P.L. 186, 964), satis occurrebat Innocentius III, dicens : » In- < credibile judicatur ut secundum eamdem « naturam simul esset mortalis et immortalis » ;

3. Recole inter ceteros veterem illum auctorem tractatus *De solemnitalibus* citatum supra (Elucid. IV).

glorificata, tamen data est ut caro sacrificii a Deo rati et accepti, pro quanto oblatae a vero sacerdote Christo *debebatur utique resurrectio* a Deo atque assumptio in gloriam. Quod igitur nondum erat in re effectum, tamen erat jam Christo jure sacrificii acquisitum ; immo et a Deo desponsum, pro quanto transsubstantiatio facta est per divinam virtutem, nec proinde sine divino nutu atque omine peracta est oblatio sacrificalis Domini[1] : Quod enim *per Spiritum aeternum* Deo creditur offerri, necessario noscitur Deo acceptable. Sic moraliter conjuncta erant jam illa tria, coena, mors et resurrectio, unitate quadam juridica. Et vi illius vinculi moralis, poterat jam eucharistia in coena significare fructus mortis et resurrectionis, proindeque et causare[2].

Anticipata est igitur jure meritoque in esu coenae, sicut mors, ita et resurrectio. Nec fieri poterat aliter, siquidem ipse sacerdos noster erat, pro sacerdotii sui perfectione et auctoritate suum ipse sacrificium participaturus (cf. supra, Elucid. XI) : quod sane facere non poterat nisi viator : cum participatio sacrificii ad ordinem signorum pertineat (quae generaliter repugnant conditioni comprehensorum), et per prius habeat significationem anagogicam (quae specialiter propria est viatorum). Sicque factum est, ut «esus veri agni non secundum ordinem • vel legis vel naturae » procederet, dum data est apostolis « hostia adhuc « VIVA, et MOX MORITURA, DENUOQUE «victura[3] n, ut loquitur **Balduinus Cantuariensis** in libro *de Sacramento Altaris* (P.L. 204, 660)

Quia autem anticipabatur resurrectio, ideo in fide resurrectionis dominicae debuit sumi a discipulis, et in arrham a Christo. Quare in ipsa coena Christus et communivit sermonibus tam crebris tamque prolixis fidem suae resurrectionis atque vitae futurae coelestis :sive anamnesi praecepta (Z Cor., H28), sive praenuntiato regno Patris atque mensa coelesti *(Matlh.,* 2629, *Marc.,* 1425, *Luc.,* 2930), sive conspectu gloriae suae promisso *(Joan.,* 13s2, 142-3 sq. ; 1724. cf. *Joan.,* 683) ; et pro seipso orans ad Patrem postulavit debitam sibi pro sacrificio clarificationem. *Ego te clarificavi super terram : opus comsummaoi quod dedisti mihi ut faciam. El nunc clarifica me tu, Paler, apud temelipsum claritate quam habui, priusquam mundus esset, apud te (Joan.,* 174~5). Calicem enim bibens bibebat resurrectionem, et praelibandam dabat propinans (cf. supra, Elucid. XI).

EP1LOGUS.

De quadam comparatione inter paulinam et johanninam communionis eucharisticae praedicationem.

Scripsit olim Revmue P. **Batiffol** in *Eucharistie*[3] : « L'idée paulinienne de « communion au sacrifice est destinée à « demeurer obscure toujours pour la piété « chrétienne, qui sera plus attirée par « l'idée johannine que la communion est « quotidie in Ecclesia ineïïabiliter integer ma- « nens, a fidelibus comedatur, longe majus hac « nocte [coenae] ostendit miraculum, qui non- « **DUM COCTUS IGNE PASSIONIS, UT ESSET ESI- « BILIS, NEC ADHUC FACTUS IMPASSIBILIS ET** « immortalis, tale corpus suum dedit, quale « fuit : mortale scilicet et passibile » *(Sermones in Epistolas el Euangelia dominicalia lotius anni.* Sermo III *In coena Domini.* Antverpiae, 1575, p. 344).

1. Cf. supra, Elucid. I eL V, coll. Elucid. XXXIV, de acceptatione nostri sacrificii in transsubstantiatione.

2. Semper enim prae oculis habendum est principium in re sacramentaria universale : sacramenta eo causant, quo significant (de quo ride infra Elucid. XLVIII). Si igitur poterat jam eucharistia, quamvis ante mortem et resurrectionem, tamen cum consortio mortis el resurrectionis, significare nostram vivificationem et sanctificationem, poterat et efficere.

3. Hanc inversionem ordinis admirabatur cardinalis **Jacobus de Vitriaco,** Episcopus Tusculanus (f circa 1241), dicens : « Licet « autem post passionem et resurrectionem suam

4. Conclude non minorem futuram fuisse efficaciam vitalem sacramenti, si, reservatum ex coena, ab aliquo fideli intra triduum dominicae mortis sumeretur.

‹ une participation à la vie divine : *Celui
‹ qui mange ma chair el boil mon sang, a
s la oie éternelle.* La piété chrétienne,
‹forte de son expérience même, aura,
t en s'attachant A l'idée johannine, l'in-
« tuition d'une réalité plus saisissable que
« celle que représente l'idée de commu-
« nion au sacrifice » *(Eucharistie3,* p. 52).
Quo loco auctor faciebat duo : primo, comparabat inter se rationem cibi vivificantis et rationem epuli sacrificalis ; secundo, alteram quasi doctrinae paulinae nropriam, alteram johanninae assignabat.

Quocirca duo occurrunt notanda.

Primo quidem attributio singularum notionum paulina atque johannina non est, ut patet, strictius accipienda ; nam et apud Johannem eucharistia est epulum sacrificale, si modo connectanturl reliqui versiculi capitis sexti cum versiculo 51 (Vulg. 52) : *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita* (praeterquam quod, ut olim in Elucidatione VII diximus, sermo post coenam et totus est eucharisticus et lotus est sacrificalis) ; nec apud Paulum desideratur prorsus indoles vivifica eucharistici cibi, siquidem, ut superius est declaratum, coenatur a nobis de came redivivi Christi, qui est spiritus vivificans.

Secundo vero, quod illarum notionum una sit obscurior, altera clarior, videtur cum aliqua distinctione accipiendum. Etenim, si agitur de intellegentia quadam rudi nostri mysterii, qualis ab omnibus adultis ad debitam perceptionem sacramenti requiritur : verum est, indolem vivificam prius percellere oculos quam indolem immolatitiam. Sed si agatur de intellegentia excultiore, qua non tantum assequamur *an sit* vivificus panis, sed *propter quid* sit vivificus, jam aliter res habet. Non enim potest tunc una notio prae altera praedicari obscurior aut clarior ; nam una alteram supponit, nec nisi in correlatione sua ambae ad plenum intelleguntm. Non scilicet est vivificans cibus, nisi in quantum est epulum sacrificale, sicuti non est epulum sacrificale, nisi ut sit cibus vivificans. Hostia Deo oblata, suscepta a Deo, a Deo nobis redditur vivifica.

Quare sapienter in *Eucharistie3* praelaudatus auctor, pro illa antinomia, jam omissa, haec substituit profundiora : ‹ Ces
« deux enseignements [de S. Paul et de
‹ S. Jean] manifestent en des langages
« différents et ils approfondissent le même
« mystère, qu'exprime la formule : Ceci
« est mon corps, ceci est mon sang » *(Eucharistie6, p.* 159). Quo verius aut aequius nihil dici potest.

1. Cf. supra, Elucid. VI.

Elucidatio XXIII.

Quanquam est sacerdos omnium nostrorum sacrificiorum Christus, tamen nullam elicit ipse respectu singulorum oblationem novam.

Ex polyptycho H. et J. Van Eyck de
Agno Mystico.

SACERDOS COELESTIS

Retroaltare ecclesiae cathedralis Gandavensis.

§ 3. De habitudine missae ad oblationem dominicam.

Nil vulgatius apud Patres aut in LiturgiL quam Christum asseri sacerdotem offerentem nostra sacrificia eucharistica. Audita sunt jam multa testimonia, et pene infinita ad nauseam addi possint, idem sonantia quod canit in *majore ingressu* vetus liturgia S. *Basilii* : « Tu es offerens • et oblatio », ὁ προσφέρων καὶ προσφερόυ,ενο (B. 318 ; cf. hodiernam liturgiam S. *Chrysoslomi,* B. 378). Quibus cumulum addit Concilium Tridentinum (sess. 22, cap. 2) : « Idemque nunc offerens sacerdotum mi- « nisterio, qui se ipsum tunc in cruce ob- ‹ tulit » (D., 940).

Exsurgit igitur quaestio, qualiter respectu nostrorum sacrificiorum, sit Christus offerens : utrum formali actu oblationis novo, an causativa virtute actus oblativi unius, peracti olim, nec deinceps iterandi.

Omnis quidem missa est novum sacrificium praeteritis accrescens ; in omni autem novo sacrificio necesse est ut intercedat aliquis novus actus offerendi : estne actus ille ex parte Christi novus, an novus tantum ex parte subordinatorum Christo sacerdotum Ecclesiae ? Aliis verbis : interceditne ex parte Christi sacerdotis nova quaedam actio sacrificalis, an contentus est actione vere et proprie sacrificali, quam sensibiliter, ut par est, peregit in terris semel, muneraturam aeternaliter Deum hostia aeternaliter accepta ?

Jam facile intelleges esse tribuendum Christo actum oblativum novum, si in missa censeatur affici per nos statu victimali novo, vel quomodolibet indui vera proprietate immolatitia, qua ante caruerit, adeo ut qui in se nequaquam exsisteret hostia, hostia per nos fiat. Unitas enim sacerdotii nostri cum sacerdotio dominico postulat ut ipse Christus, summus sacerdos omnium nostrorum sacrificiorum, respectu illius novae proprietatis victimalis, si qua sit, inveniatur oblator ; nec oblator novae victimationis esse potest nisi per actum oblativum novum. Quare plerique recentiores talem actum novum Christo adstruxerel ; unde etiam visi sunt sibi posse repetere valorem illum missae, qui ex opere operato dicitur2. Qua de re sermo flet infra (Elucid. XXV).

Sin autem, exclusa inductione novae conditionis victimalis, eatenus offeramus sacrificium novum, quatenus respectu aeternae hostiae inveniamur novi oblatores, adsciti in partem sacerdotalis oblationis a Christo olim peractae : jam utique in tantum erit dicendus Christus hic et nunc offerre, in quantum oblatio mea virtualiter ab eo procedit. Procedit autem virtualiter, in quantum oblatio ejus, firma in saecula, supereminet nostris, quas incorporat sibi, influens in eas vim exhibendi Deo corpus et sanguinem Christi tanquam hostiam nostram. Christus enim unum est cum Ecclesia, cujus est caput. Communicat autem caput corpori virtutem illam, quam tunc exseruit, cum in coena tradidit seipsum ad mortem Deo pro mundi vita. Hac de causa nos offerimus corpus demor-

I. Salmanticenses, *De Eucharistiae Satramtnlo,* disp. 13, dub. 3, n. 49-50 : « Est autem ‹ difficultas utrum Christus in singulis quae • offerimus sacrificiis sit immediate offerens « peculiari actu elicito... Longe veriorem, sicut • et communiorem, censemus opinionem... do- ‹ centem quod, sicut Christus secundum huma- « nitatem concurrit instrumentaliter ad omnes • et singulas conversiones, sive transsubstan- « tiationes, quae in Ecclesia fiunt, ita etiam co- « gitat de omnibus, et singulis sacrificiis, • et ea vult, et Deo offert ; atque ideo est * immediatus offerens in ratione praecipue « sacerdotis, oblatione formali, actuali, et « elicita » (Conferas Suarezium, disp. 77, sect. 1, n. 6).

2. Salmanticenses, *ibid.,* dub. 6, n. 111 et 116.

tui Christi assumpfique in gloriam Dei. Sicut igitur potestas nostra habet causam principalem potestatem ipsius sacerdotalem, qua in iis quae sunt ad Deum constitutus est, ut offerret dona, sic etiam actio nostra sacerdotalis, ab exercitio ejusdem potestatis pendet, quod factum est semel. Partes habet oblatio Christi causae principalis et universalis in suo ordine ; partes habet oblatio nostra causae subordinatae *et* particularis[3]. Adeoque Christus offert per nos offerentes, quin de novo offerat ipse in sua persona. Novitas tota est ex parte Ecclesiae, quanquam virtus tota est ex parte Christi.

Hanc quaestionem non saepe Patres in propriis terminis positam tetigerunt[2].

At *primo,* solutio ejus implicatur doctrina generali de sacrificio Christi, quam, ex *Epistola ad Hebraeos* potissimum haustam, nobis, ut hucusque commonstratum est, tradidere.

Secundo, cum oblationem Christi respectu missae diffinierunt, soliti sunt eam in hoc constituere, quod apud Christum attenditur quaedam causalitas respectu nostrae oblationis. Sic **Eusebius Caesariensis,** loco supra recitato, postquam dixit : « Christus etiam nunc sui inter « homines sacerdotii opera per nos mi- « NISTROS PERFICIT », illud per hoc demum explicat, quod ortum ab ipsius sacerdotio nostrum consistit in offerendo, secundum exemplar illius, sacrificio corporis et sanguinis ejus in mysterio panis et vini *(Demonslr. Evangel.,* 5, 3. P.G. 22, 365). Ubi duae attenduntur causalitales : una efficiens (origo nostri sacerdotii), altera exemplaris (prototypus nostri sacrificii).

Item **Ambrosius** dominicam nostrorum sacrificiorum oblationem ad hoc reducit, quod « sermo [Domini] sanctificat « sacrificium quod offertur » *(In Psalm.* 38, n. 25. P.L. 14, 1052)'. Augustinus similiter melchisedecicum Christi sacrificium (post coenam) vult agi in Ecclesia eo quod « a Christianis », « per sacerdo- « tium [id est, sacerdotes] Christi », e sub « sacerdote Christo », offertur eucharis- « tia Consonat Ps. **Primasius,** monens Christum, post oblatum in terris a seipsô sacrificium, etiam nunc censendum esse offerre Patri sine intermissione sacrificium, eo quod Ecclesia eucharistiam offerat : dum scilicet nos, qui sumus ejus, offerimus, ipse reputatur offerre. « Ponti- « fex noster mundam hostiam pro nobis

1. Id dilucide contra Lutheranos notaverat Canus : i Maxime animadvertendum censeo • oblationem non simpliciter et uno modo esse. ■ Una enim est universalis, altera est particula- « ris... Oblatio Christi una generalis fuit re- < demptionis humanae non solum idonea causa, « sed suis etiam omnibus numeris absoluta, cui • in genere suo dico, nihil addi, nihil detrahi • possit. At sunt plures oblationes particulares < quibus universalis illa efficientia ad effecta « quaedam singularia contrahitur.... Ita etiam • offerimus, ut oblationis ipsius [Christi] « partem capiamus > (De *tocis theologicis,* 1. 12, c. 12. Coi. Agripp. 1585, p. 421-422).

2. Nemo non videt, quam affinis sit quaestioni, quae agitabatur in Elucidatione XIV : adeo ut exclusioni novae litationis dominicae eadem, si nobis constare velimus, obsistere judicanda sint, quae illic contra orationem proprie dictam Christi in coelum recepti allegabamus. Auctoritatibus tunc commemoratis adde Rupertum, *De divinis öfficiis* 9, 3. P.L. 170, 243-245, quem inconsulto omiseramus.

3. Videsis integrum locum recitatum supra (Elucid. XXI).

4. Agens de congressu Melchisedec! et Abrahae : < Ibi quippe primum, inquit, apparuit < sacrificium,quod nunc a Christianis offertur « Deo toto orbe terrarum, impleturque illud « quod longe post hoc factum per prophetam < dicitur ad Christum, qui fuerat adhuc venturus in carne : *Tu es sacerdos in aeternum* « *cundum ordinem Melchisedech* » *(Civit. Dei.* 16, 22. P.L. 41, 500).

Deinde commutationem sacerdotii arguens : « Hoc sacrificium [a Malachia praenuntiatum] « per sacerdotium Christi secundum ordinem « Melchisedech, cum in omni loco a solis ortu « usque ad occasum Deo jam videamus offerri « (sacrificium autem Judaeorum... cessasse ne- < gare non possunt), quid adhuc exspectant ali- • um Christum ? » *(Civit. Dei.* 18,35,3. coi. 594).

Interim autem : « Quod adjungit : *Tu* w « *sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchi·* « *sedech,* ex eo quod jam nusquam est saccr- « dotium et sacrificium secundum ordinem Aa- « ron, et ubique offertur sub sacerdote Christo < quod protulit Melchisedech, quando benedixit • Abraham, quis ambigere permittitur de quo < ista dicantur ? . *(Civit. Dei,* 17, 17, coi. 551. Cf. *De Diversis Quaesi.* 83, quaesi. 61, n. 2. P.L. 40,^col. 49-50).

« Deo Patri obtulit. Idem exislens sacer-
» dos ad sacrificium, offert etiam sacrifi-
‹ ciuni Deo Patri acceptum per Eccle-
« SIAM suam. Dum ergo nos offerimus
«sacramenta corporis ejus, ipse offert »
(In Hebr., 83. P.L. 68, 734). In hoc scili-
cet consistit oblatio ejus, quod Ecclesia
offert : Ecclesia inquam ejus, in viriute
scilicet ipsius1.

Pauca disserit de hoc puncto S. Tho-
mas. Attamen, occasione accepta, notat
eo esse Christum sacerdotem nostrorum
sacrificiorum, « quod per eamdem ra-
‹ tionem [h. e. quia „ celebratio hujus
‹ sacramenti est imago repraesentativa
« passionis "] etiam sacerdos gerit ima-
• ginem Christi, in cujus persona et
« virtute verba pronuntiat ad conse-
crandum. Et ita quodammodo idem est
‹ sacerdos et hostia » (3 S. 83, 1, 3m). Ubi
ipse Suarez, quanquam plus putat esse
adscribendum Christo, tamen non plus
intellegit esse adscriptum a sancto Thoma
quam exemplarem formam et efficaciam
virLualem : « Sacerdos conficit in persona
« Christi, et tanquam legatus ejus, ip-
• sum repraesentans ; et in hoc videtur
‹ S. Thomas ponere hanc Christi obla-
« tionem n (Disp. 77, sect. 1, n. 6).

At *lerlio,* non deest apud Patres om-
nis explicita exclusio oblationis noviter
a Christo ipso profectae. Immo scribit
Theodore tus : « Sacerdotio autem fun-
‹gilur nunc Christus, non ipse aliquid
« OFFERENS, SED CAPUT EXSISTENS EO-
« rum qui offerunt. Corpus enim suum
« Ecclesiam vocat, et per eam sacer-
« dolio fungitur ut homo, recipit autem
« ea quae offeruntur ut Deus. Offert
« autem Ecclesia corporis et sanguinis
«sacramenta » *(In Psalm.* 1094. P.G. 80,
1773). Quibus verbis non solum excludit
Theodoretus quod excludimus, sed ad-
struit quod adstruimus : in tantum scili-
cet competere Christo conditionem prae-
sentem offerentis, in quantum, caput
cum sit corporis Ecclesiae, in ipsum re-
funditur quod peragitur ab Ecclesia per
virtutem ab illo derivatam. Praeierat
Theodoreto Chrysostomus in arcenda
a Christo conditione omni « sacerdotis
« vel liturgi » actualiler offerentis, sicut
arcebat Nazianzenus conditionem sup-
plicantis (cf. supra, Elucid. XIV).

Inter Latinos S. Bruno Carthusia-
nus non est minus dilucidus in sua *Ex-
positione in Psalm.* 109 (P.L. 152, 1228) :
« *Tu es,* inquam, *sacerdos secundum ordi-
« nem Melchisedech,* et hoc *in aelernum,* id
« est, ita ut sacerdotium tuum, in loco
« sacerdotii levitici, jam evacuati, admis-
« sum, sit durans in aeternum in te et
« in tuis. In sui quidem persona sacer-
« dos in aeternum dicitur, non quod
« sacrificium corporis atque sangui-
« NIS IN AETERNUM OFFERAT, QUOD TAN-
« tum semel obtulit, sed quoniam in
« aeternum pro filiis orat apud Patrem.
« Sacerdotum enim non tantum est of-
α ferre, sed et pro populo orare. In suis
« autem sacerdos est in aeternum, et
« secundum oblationem quam in aeter-
« num, id est usque ad finem mundi
« jugiter offerunt, et secundum ora-
« tionem. Quotidie namque sacerdotes
« ejus et oblationem dominici corporis et
« sanguinis offerunt, et pro populo ora-
« tionem fundunt. »

Recte igitur Scotus in *Quodlibelo XX*
cavet ne putetur nunc Christus ipse se-
cundum se offerre : « Christus, inquit, etsi
« hic offeratur ut contentus in sacrificio,
« non tamen hic immediate offert sacri-
« ficium, juxta illud *Hebr.* 9 : *Neque ul
« saepe offered semelipsum.* Et ibid. : *Chris-
ti lus semel obtains esl,* supple : *a seipso
« offerente.* » Sed amplius erit infra consi-
derandus locus ille Scoti et contextus,
cum agetur dc valorc sacrificii missae
pensando.

1. Idem nonnihil redolet ista locutio Gii-
lielmi Parisiensis : ‹ Nisi in Ecclesia sua
« [Christus] quotidie, et ab eadem, offerre-
« tur, non impleret ipse in ea officium sacer-
« dotis· *(De sacramento Eucharistiae,* c. 2. t. I,
p. 436). Ergo sacerdotium Christi praesens inter
nos in hoc consistit, non quod ipse in se offerat,
sed quod offeratur a nobis, in quibus, cum simus
ipsius, censetur exercere oflicium sacerdotale.

Interim operae pretium est audire Vasquezium insimulantem sententias nostrae contrarias novitatis. Dum enim insistit removendae a Christo glorioso acquisitioni omni novorum meritorum, haec scribit : « Existimo Christum in alia vita « nihil nobis mereri, quia peracto jam negotio nostrae redemptionis in vita sua « mortali, jam amplius in coelo neque orat « pro nobis, neque quidquam pro nobis « offert Deo... Ex hac doctrina infero graviter LAPSOS ESSE RECENTIORES aliquos theologiae professores, qui dicunt Christum nunc actu mereri1... in sacrificio missae, eo quod considerant ipsum sacrificium missae tanquam actionem ipsius, siquidem ipse dicitur seipsum offerre... Quod vero dicitur Christus in eucharistia seipsum offerre, non est ita accipiendum, quasi oblatio corporis Christi, quae fit quotidie Deo per ministros ipsius Christi, sit actio etiam ejus ab eo elicita, ut meritoria esse possit ; sed quia illa dicitur fieri in « nomine Christi, ideo Christus dicitur in « ea seipsum offerre » (In 3 S. 19, 4, disp. 76, cap. I, n. 6). Post Vasquezium' autem omnino legendus est Hiquaeus in sua *Quaestione VI* super commentarium Scoti in IV D. 13, 2, conclusione 4· (Lugduni, 1639, p. 831 sq.)3.

Si quis autem hanc inter otiosas computandam duxerit quaestiones, is non abs re erit ut consideret, quantae pendeanl inde conclusiones. Semel enim supposito, Christum nova ipsum personaliter oblatione sacrificali missis nostris intercedere, perit jam id omne quod in tuto collocare maxime studuimus circa singularitatem sacrificationis dominicae (Elucid. V etc.). Accedunt quippe litationi primae nostri Redemptoris atque accrescunt litationes ipsius plurimae, contra *Epistolam ad Hebraeos* ; litationes immo pristinae illi aequales et dignitate et valore4 : unde pessumdatur sufficientia crucis. Quocirca recte Scotus *(loc. cil.)* verbis modo recitatis haec subnectit : « Alioquin videretur quod « fendi potest... Ideo dicitur Christus principalis « offerens in sacrificio missae, quia minister offert « in persona Christi. Nam minister in hoc mys« terio se gerit sicut legatus principis, qui sus« tinet et repraesentat personam. » Utique non ratione sui concursus activi ad transsubstantiationem efficiendam Christus secundum humanitatem dicetur offerre actu et denuo ; attamen non videtur mihi iste concursus humanitatis Christi negandus. Intervenit quippe sub causa prima increala humanitas ilia tanquam instrumentum conjunctum, gaudens vera causalitate efficiente instrumental!. Neque (ut infra exponetur) exinde inferri potest praesens oblatio Domini accedens antiquae.

1. In describenda opinione adversariorum non admodum proprie usurpat vocem ■ mereri », sed lato quodam sensu, intellegens omnem propillatoriam activitatem.

2. Ex Societate Jesu consenserunt Vasquezio ipsius coaetaneus Henricus Henriquez *(Summa Theologiae Moralis,* 1. 9, *De vero missae sacrificio,* c. 19, n. 6), parilerque Azorius *(Inst. Mor.,* 1. 10, c. 18); et deinde Becanus *(Summa Theologiae Scholasticae,* tract, de sacram., c. 25, q. 9, Lugd. 1679, p. 863) atque Francisons Amicus *(De Sacramentis,* disp. 33, n. 94 sq.) citandus infra. Ita Henriquez : « Christus nunc per sacerdotes celebrantes « non aliter dicitur offerens, quam quia sua « institutione concessit ut sacerdotes offerrent « nomine Christi, dedilque valorem et vim con« ferendi effectum ex opere operato. » Azorius autem : « Nunc quotidie Patri se offert, eo quod « ipsius Christi Domini jussu, institutione, auc« toritale et nomine, quotidie sacerdotes ofTe« rant. Ipse igitur est principalis sacerdos, caeteri « sacerdotes veri sunt ipsius ministri ad sacri11« cium faciendum et offerendum, Ecclesiae auc« toritate consecrati et potestate praediti » (Lugd. 1602, coi. 1117). Mugis etiam restringit Becanus, et meo quidem judicio nimis, partes Christi, dum scribit : « Nec ideo praecise dicitur Christus « esse principalis offerens in hoc sacrificio, quia « per suam humanitatem, tanquam per in« strumentum divinum physice concurrit ad « actionem sacrificandi. Primo, quia multi ne« gant hunc physicum concursum, et vix de-

3. Legi utiliter potest in eumdem sensum Antonius Ruteus, O. Minim., *De /ructuet applicatione sacrificii missae,* lib. 1, disp. 4, quaesi. 1, dub. 1, Antverp. 1634, p. 70 sq. Pariterque Raphael Aversa a Sanseverino, Theat., *De eucharistiae sacramento et sacrificio,* q. xi, sect. 8, etc.

4. Amicus *(loc, cil.* n. 97) : « Si Christus « simul sum sacerdote, actu sacrificaret,... hoc « sacrificium, non solum prout fuit a Christo « in ultima coena et in cruce oblatum, sed etiam « prout nunc offertur, esset infiniti valons et « meriti. Consequens est falsum. Ergo et ante« cedens » *(loc. cil.,* n. 97, in *Cursii theologico,* torn. 7, Duaci 1640, p. 440). Quod argumentum deinde evolvit per omnes suas partes, ac destruit rationes singulas adversariorum.

« unius missae celebratio aequivaleret ‹ passioni Christi, si idem esset offerens • immediate et oblatus. Certum est au- ‹ tem quod missa non aequivalet passioni • Christi. » Perit proinde etiam unitas sacrificii missae cum sacrificio coenae et passionis : quae non salvatur, nisi subordinate intellegatur oblatio recens praeteritae illi oblationi Domini, tanquam capitali et principali ministerialis et participata. Non autem Christus sibi ipse subest, aut potest aliqua propria ejus oblatio posterior ad priorem se habere participative et ministerialitcr ; sed nequit dominicae oblationi uni altera non coordinari atque connumerari ut perfecte aequalis.*

Novitas igitur sacrificii missae respectu sacrificii crucis desumenda est tantum ex parte Ecclesiae, nunc suam facientis illam oblationem, quam peregit oliin Christus, et pro tanto eam innovantis, pro quanto a capite ad corpus transit et virtus et actus sacrificandi.

Distinguuntur autem inter se sacrificia missarum, sicut et consecrationes seu eucharistiationes panis et vini dupliciter. Primo quidem propter diversitatem sacerdotum litantium; litatio enim unius non est litatio alterius : nisi forte plures sacerdotes, puta sub episcopo ordinante, conspirent in unam efficiendam consecrationem; jam enim (sat probabiliter2) non multiplicantur oblationes pro numero concelebrantium ; sed unus moraliter exsistit oblator, sicut et consecrator : presbyterium scilicet per modum unius corporis agens. Secundo vero propter unius ejusdemque sacerdotis consecrationes successivas, quibus pluralitas importatur oblationum, siquidem consecratione efficitur immolatio similitudinaria, qua involvitur hostiae nostrae oblatio.

Dices : Oblatio involvitur consecratione : atqui consecratio efficitur per Christum, ut sexcenties Patres et Doctores testificati sunt ; ergo offert Christus.

Respondeo primo : consecratio etiam dicenda est fieri per omnipotentiam divinam : attamen non dicitur Trinitas sibi offerre sacrificium. Et revera consecratio efficitur primum a Christo prout divinam habente naturam, cujus est transsubstantiatio, ut suo loco constabit, effectus proprius ; nec operatur sacerdos circa panem et vinum, nisi ut instrumentum divinitatis hic et nunc agentis. Non igitur statim causalitas respectu consecrationis importat in agente remoto rationem oblatoris 3.

Sed respondeo secundo, et quidem ad rem strictius : efficitur omnino consecratio

1. Ista incommoda persentiebat vir egregius Matthaeus Galenus Vos tcapel li us, cum id moniti traderet catholicis apologetis, non semper caute salis exponentibus usitatam locutionem : Christum in missa esse offerentem. ‹ Utentium, inquit, ista locutione obvia est « ubique pluralitas, at qui enodet, aut rite in- • telligat, non temere fortassis occurrat. ... Vi- « deas namque quosdam ex fidei praesentibus « adsertoribus ita premere verba, perinde ac si • Christum altari adsistentem animo flguravis- « sent. Qui omnia per sacerdotem etiam nunc • obiret, postularet, gratias ageret, offerret, ‹ otioso inierim prorsus homine sacrifico, et • personam habitumque duntaxat Christo mu- ‹ luo dante. Nam cernere est non minimi no- « minis theologos eo confugere : ut missae, ‹ QUEM FINGUNT, TUEANTUR INFINITUM (prO- • prium ipsorum est dictum) valorem. Cum • enim, inquiunt, Patres testentur Christum esso « ipsum qui sese offerat,../ quis neget ejus ope- « rationem et pretii et efficaciae esse infinitae. Qua SI.-.NEQUAQUAM **PUGNET CUM ILLIUS UNICA** oblatione **isthaec** in **iPSOMET iteratio, et** « supplicatio ei modo congruat, cui sunt per- « fecta omnia. Nam isti parum sane in hoc « argumento versati circumspectique theologi » non verentur Christum in coelis adhuc hodie « supplicem Patri... somniare, quod Paulus « interpellantem, Joannes advocatum eum apud ‹ Patrem appellent... Melius profecto liturgici « graeci interpretes, sanctorum Patrum suorum « secuti vestigia, ad crucis plenissimum meri- « tum et constitutum pretium omnia haec cen- « sent referenda, et impie alio torqueri. Nam « ubi amplissimum, et quod semel annuniera- « tum usque et usque Sufficiat, ιντίλντρον et re- « demptionis pretium, ac copiosissimum extel « meritum, recto ac usitate quicquid ideo fertur * aut impetratur, mereri et jure suo poscere « postulareve, immo et obtinere, dicitur · *(De sacrificio missae Commentarios,* 1574, c. 13, p. 160-161). Haec ille.

2. Vide infra, Elucid. XXVIII.

3. Hanc solutionem ipse probal Suarez, scribens : « Unum ex requisitis ad offerendum « sacerdotali modo in hoc sacrificio est, ut qui « offert, concurrat ad actionem sacrilicundi : non

a Christo prout humanum naturam habente, in qua est sacerdos summus, qui primus consecravit, et ut consecrarent hominibus charactere impresso concessit, nuncque virtutem causae primae defert per nos in materiam consecrandam. Quam secundum considerationem nop tamen per formalem actum consecrandi hic et nunc elicitum Christus operatur, sed causative ejus virtus praesens hoc habet, ut mediante charactere nos in partem adducat sui actus consecrativi olim eliciti. Cum enim in coena Christus dixit : *Hoc esi corpus meum,* sermo ejus, qui se per Spiritum aeternum obtulit Deo *(Hebr.,* 914; cf. supra, Elucid. V), habuit, annexo sermone *hoc facile,* vim quamdam aeternam in aeternum valituram ; quae se nostris dominicorum verborum prolationibus immiscet jugiter, ut iterum in manibus nostris immoletur mystice et vere offeratur Christus, Ecclesiae hostia : quo sensu saepe dixere Doctores sermonem ipsum dominicum esse per os nostrum adhuc operantem1 : quasi intimationem quamdam a principe profectam et per ministrum promulgatam. Sicut proinde baptizat Christus quidem in nobis baptizantibus : non quod ipse tamen versetur hic et nunc in actione baptizandi, quasi praeter meam baptizandi actionem alia quaedam foret formaliter a Christo procedens : sed una mea est, quae fit in virtute a Christo mihi collata ; sic quidem in nomine et virtute, atque ut dixit S. Paschasius, in sacerdotio ipso Christi consecro ; nec consecrat, tamen Christus actione ulla sua consecratoria nova. Et hac praecise usi comparatione inter baptismum et eucharistiam, nostri Doctores elucidaverunt quomodo Christus per quemlibet etiam perditissimum sacerdotem consecret corpus et sanguinem suum, sicut etiam per ethnicum initiat fidelem (lege inter ceteros Algerum. *De Sacramentis corporis el sanguinis dominici,* l. 3, c. 2-10. P.L. 180, 833-844). Qua paritate nedum suffulciatur, ut quidam putant, objectio modo facta, immo retunditur atque retorquetur. Tandem lux plenissima fiet ex iis quae infra (Elucid. XX\ 1) de valore missae disputabuntur, ut oblatione ecclesiastica affecto.

• tamen haec sola ratio per se sufficit, quia alta
• **EST HABITUDO EFFICIENTIS, ALIA OFFERENTIS** ;
‹ Deus enim efficit eamdem actionem, et tamen
« non oiïert » (Disp. 77, s. 1, n. 6).

1. Ita imprimis **Chrysostomus** loco notissimo : « Adest Christus, et qui olim mensam
• illam apparavit, ipse hanc nunc apparat. Non
• enim homo est, qui facit ut proposita elTician-
« tur corpus el sanguis Christi, sed ipse Ghristus,
« qui pro nobis crucifixus est. Figuram implens.
‹ stat sacerdos verba illa proferens ; virtus autem
‹ el gratia Dei est. *Hoc esi corpus meum,* inquit.
• Hoc verbum transformat ea quae proposita
▮ sunt. Ac quemadmodum vox illa *Crescite ei*
« *multiplicamini, el replete terram,* semel quidem
« prolata est, omni vero tempore naturae nostrae
« vim praebet ad filiorum procreationem ; ita
• el vox haec semel prolata, in Ecclesiis,
« ad unamquamque mensam, ab illo ad ho-
« **DIERNUM TEMPUS, ET USÇUE AD ADVENTUM**
« **EJUS, SACRIFICIUM PERFECTUM EFFICIT** » *{De proditione Judae,* hom. 1, n. 6. P.G. 49, 380. Cf. hom. 2, n. 6., coi. 389-390). Simili ratione S. **Joannes Damascenus** (De *Fide orthodoxa,* 4, 13. P.G.94, 1140-1141) atque **Sa monas Gazensis** *{Disceptatio cum Achmed Saraceno.* P.G. 120, 829). Quodsi postea **Nicolaus Cabasilas** *{Lilurg. Expos.* 29. P.G. 150, 428-433)et **Symeon Thessalonic.** *{Exp. de diu. Templo,* c. 88. P.G. 155, 737) perverse hanc comparationem intellexerunt, putantes prolationem dominicam, non mediante nostra prolatione eorumdem verborum, sed mediante epiclesi, operari, nil contra principium a veteribus Patribus enuntiatum sequitur, sed solummodo conlra Cabasilae et Symeonis praejudicia. Celerum perspicue sanctus **Thomas** dominicae prolationi causalitatem illam principalem vindicat, dum scribit : « Ex prolatione ipsius Christi « haec verba virtutem consecrativam sunt conse- « cuta, a quocumque sacerdote dicantur, ac si « Christus ea praesentialiter proferret » (3 S. 78, 5, c.). Mirifice habitudinem nostrae prolationis ad prolationem dominicam efferi **Thomas Waldensis** *{op. cit.,* til. 4, c. 38, fol. 92) dum dicit : « Ponuntur verba illa supcrexcellentis « divinae auctoritatis, alta mentis devotione « promulganda : promulgatur et semper « effectrix Christi sententia : *Hoc est corpus « meum.* » Eo verius dictum, quia ratione talis promulgationis verificatur illud, quod in Canone dicimus, Christum demonstrative de hoc pane el de hoc nostro calice *(accipiens et* hunc *praeclarum calicem)* locutum esse.

Elucidatio XXIV.

Variis modis peccatur contra rectam sacrificii eucharistici aestimationem, dum aut communio intra elementa constitutiva sacrificii ingeritur, aut censetur Christus nulla in nostro sacrificio affectus proprietate victimali intrinseca, aut per nostram litationem putatur tali proprietate affici.

CAPUT IV.

CONCLUSIO CIRCA VARIAS DE SACRIFICIO MISSAE SENTENTIAS.

Neque in mera commemoratione sacrificii consistit formaliter sacrificium missae, neque tamen praeter commemorationem sacrificii quicquam per missam inducitur quo Christus in se ullatenus mutetur, aut ex non hostia fiat hostia. Sed inde commemorationi accedit ratio veri sacrificii, quod *primo* : in sacramento, quo effigies seu commemoratio passionis exhibetur, continetur ipse Christus relictus ex passione sua in vero statu hostiae per gloriam consummato ; et *secundo* : quod ipsa immolatione sacramentali, per nos iterata, involvitur ac peragitur vera nostra oblatio demonstratae hostiae. Est autem verum sacrificium oblatio sensibilis vera vere immolatae hostiae. Est igitur missa nostra sacrificium verum, quamvis vera, h. e. ementa, immolatio nulla in ea reperiatur nisi praesuppositive ex parte Judaeorum deicidarum, et terminative ex parte Christi theothyti. Nulla igitur in hostia nostri sacrificii inducitur per nos mutatio nisi extrinseca, in hoc consistens quod, ope signi sacramentalis, ex hostia Christi fiat etiam nostra. Fit autem nostra, in quantum, membra Christi cum simus, sub Christo capite innovamus, potestate ab ipso accepta, mysterium eucharisticum, quo, sub specie panis et vini defertur Deo hostia passionis, corpus atque sanguis Christi \

1. Ex parte saltem nobis suffragatur vir hisce diebus egregie de theologicis disciplinis meritus, **Christianus Pesch**, dum scribit: ‹ Facile explicatur quomodo missa sit verum ‹ sacrificium. *Adesi hostia,* ipse Christus. *Adest « physica hujus hostiae destructio olim in cruce • facta,* quae in ordine physico diu quidem praeteriit, sed in ordine morali a missae sacrificio « est inseparabilis. *Adest oblatio sensibilis,* quia « dum vi verborum corpus Christi ponitur • sub una specie et sanguis Christi sub altera « specie, habetur mystica mactatio, per quam • sensibiliter repraesentatur et offertur piiy- « SICA SANGUINIS CIIRISTI EFFUSIO IN CRUCE « pacta ad Deum colendum et placandum. Ergo • nihil deesl, quod ad verum sacrificium re- • quirilur. › *(Praelectiones dogmaticae,* 1896, l. 6, n. 914). Prorsus placet ista expositio, excepto forte quod dubios nos relinquit, in quo fundetur connexio illa quae asseritur *moralis* dunlaxat inter missae oblationem et immolationem passionis : utrum in perseverantia vera et reali status cujusdam sacrificalis ex passione oborti in aeternum (qua de re nullum ab auctore fit verbum) ; annon potius in mera habitudine imaginis et memorialis ad exemplar antiquatum ac peremptum : quo casu, non differt revera sententia auctoris ab aliis, quae infra recensebuntur, circa veritatem nostrae hostiae deficientes. Nec dubium tollit, immo auget, quod addit auctor : « Sic etiam soluta est altera illa objectio, quod « non apparet quomodo Christus sit in statu « victimae in altari. Nam est in statu victimae « quatenus physica mactatio, in cruce facta, fit « moraliter praesens, et Deo pro hominum « salute offertur · *(ibid.,* n. 915). Quibus verbis videtur nulla veri status sacrificalis permanentia signari realis, sed intentionalis tantum. Quae sane non sufficit, ut vera fiat hic et nunc oblatio hostiae hic et nunc verae. At, etiamsi ex ilia parte non assentiamur plene, tamen dicendus erit auctor secundum quid accessisse propius quam plerique hujus aetatis scriptores ad genuinam doctrinam antiquitatis. Immo non mihi constat, exclusam esse ab ipso permanentiam illam, quam defendimus, status immolalitii. Quin et fieri potest ut sic sit intellegendus moralis ille nexus, quem ipse adstruxit.

Ex supra dictis inferes, qua de causa, quove gradu displiceant quorumdam sententiae magistrorum, sive hujus aetatis sive superioris, cum circa veritatem nostrae oblationis, tum circa hostiae nostrae proprietatem.

§ 1. De veritate nostrae oblationis.

Veritati scilicet nostrae oblationis detrahunt profecto, qui, ut **Renz** (op. *cil.*, 2, 499-503 et passim), sublata omni oblatione NOSTRA CORPORIS ET SANGUINIS dominicil, sacrificium missae consistere demum censent formaliter in parando hominibus atque apponendo convivio de carnibus et cruore crucifixi Christi, in immolatitia specie praesentis ; vel, quod idem est, in donanda hostia crucis statu cibali. Contra hos procedere videtur aperte illud Tridentini : « Si quis dixerit in missa « non offerri Deo verum et proprium sacri- « ficium, aut quod offerri non sit aliud « quam nobis Christum ad manducandum « dari, A. S. » (D., 10, 918).

Quanquam alieni prorsus ab isto errore, cum oblationem fortiter adserant, tamen non satis forte **Dominicus Sotus**' atque sequaces ejus, **Canus**3 et Bel- l**arminus**4, attenderunt, qualis sit habitudo inter oblationem et receptionem, dum, non totum sane sacrificium, attamen partem ejus constitutivam aliquam, ne dicam praecipuam, reponunt in communione, quasi importante destructionem hostiae, sive symbolicam (**Sotus**, Canus) sive etiam realem (Bel i a eminus).

At nequii, vereor, defendi commode talis interpretatio verborum cl"' W. J. **Kelly** *(The Veiled Majesty,* London, 1903, p. 291) : « The « one immolation made on Calvary still conli- « nues as an element of sacrifice in the Mass... « To constitute a sacrifice, it is not necessary « that the thing offered in sacrifice should be « there and then put to death, but it is sufil- « cient that there should be an oblation to « God of the thing which is about to be immo- « lated, or which already had been immolated. • There is no need of actual coexistence, but « only of a moral union between the offering « and immolation, and this moral union de- « **PENDS UPON THE INTENTION OF THE PRIEST** « who offers the sacrifice.» Me piget, quod isla » moralis unio » non possit ex mente auctoris exponi salvans immolatitii status realitatem praesentem, cum ab intentione mea dicatur pendere. Ceterum praemiserat auctor : « The sacri- » fice of Calvary was effected once only, and • the Victim of that sacrifice soon ceased to « be a Victim » (p. 243). Immo est Christus aeternum quoddam sui sacrificii Theothytum.

Plenissime rem perspexerat, reor, cardinalis **Manning**, dura scribit : » He [viz. Christ] is * Altar, Victim and Priest, by an eternal conse- « cration of Himself... One sacrifice has for « ever redeemed the world, and is offered con- « tinually in heaven and on earth : in heaven » by the only Priest, before the Eternal Altar ; « on earth by the multitude and succession « of priests who are one with Him as partakers « of His priesthood. ...This is the argument of « the Epistle to the Hebrews » (The *elernal priesthood17*, c. I, n. 2, p. 4.).

Adverto, ex militia reversus, scripsisse interim in sensum fere nostrum, virum amplissimum, cl. **Alexium Mariam** Lfcpicier, Ord. Serv. B. M. V. priorein generalem (De sacrosancto *sacrificio eucharistico,* Romae, s. a., post 30 maii 1916, p. 109-115), quatenus defendit Christum a nobis ofTerri ut occisum in passione. At qualem influxum (cumque physicum) crucis in missam, qualemve formae sacrificalis derivationem in missam ex cruce, ipse (citra perseverantiam immolalitiae Christi conditionis indesinentem) adserat passim, non satis percipio.

Mullum illi praecesserat Rcvmn' A. A. Paquet, Decanus Facultatis Theologicae Quebecensis in Universitate Lavallensi *(Disputationes Theologicae seu Commentaria in Summam Theologicam D. Thomae, De Sacramentis,* disp. 8, q. 1, a. 4. Quebeci 1900, p. 458-460).

1. Recte principii instar **Canus**, in capite omnis disputationis cum protestantibus de sacrificio missae, assumebat, « sacrificium tunc « solum esse, cum res aliqua sacra offertur Deo. « Ubi namque oblatio non esi, ibi ne sacrificium < quidem esse potest » *(De locis theologicis,* 1. 12, c. 12. Coi. Agripp. 1585, fol. 407 b).

2. « Mors autem Chrisli non repraesentatur « in consecratione ; immo consecratur, ut im- « moletur dum consumitur, nam illa est mortis « et sepulturae Christi effigies. Et in sumptione « sanguinis adhibetur imago effusionis ejus. » (4 D. 13, q. 2, a. 1).

3. Mirum praeterea, quod cum communione etiam fractionem putavit Canus perlinere essentialiter ad constituendum sacrificium missae (op. *cit.,* fol. 426 a.). Qua de re infra (Elucid. XXXIV) agetur.

4. « Quod autem [communio sacerdotis) sit « pars essentialis, inde probalur quia in lota ac- * lione missae, ut mox ostendemus, nulla est « alia Reaus destructio victimae praeter « istam : requiri autem realem destructionem. « supra probatum est, cum definitionem con- * slitueremus ■ *(De Missa,* 1. 1, c. 27).

Quibus accedit cardinalis de Lugo, pro quanto destructioni alieni realil Christi effectae prius per consecrationem addit, tanquam complementum quoddam destructionis (symbolicum?), ipsam communionem ? Sed inulto magis adnumerandi sunt Salmantie enses, qui nullam Christi immolatitiam proprietatem agnoscunt nisi sitam in destructione praesentiae sacramentalis, per communionem effecta3.

Quorum omnium positioni, praeter mulla alia inconvenientia, id obstat vel maxime quod : per communionem neque offertur, neque immolatur corpus Christi. Et primo quidem non offertur per communionem sed oblatum Deo prius, scilicet per consecrationem, jam recipitur de manibus Dei in cibum nostrum et sanctificationem. Quare sanctus Thomas non solum tenet expresse sacrificium esse ante communionem peractum4, sed etiam annotat nos non posse pro salute alterius aut profectu communicare6, quantum saltem est ex parte operis operati8, quod totum clauditur in fructu sacramentali percipientis ipsius proprio. Ratio autem est in promptu, quia *pro* aliquo compensatio fit per oblationem, atque impetratio per orationem ; sed receptio divini doni, ex se sola, neque oblatio neque oratio est : sicut dare aut petere non est idem ac accipere, sed se habent quasi ex opposito.

Secundo vero, erraverit, si quis dixerit : non offertur quidem Christus Deo pér communionem, sed utique immolatur, jam prius oblatus. Offertur quippe consecratione, sed immolandus per communionem. Erraverit, inquam, ille; etenim Christus censeretur immolari per communionem aut realiter in seipso, aut symbolice tantum ratione specierum. Immolaretur realiter in seipso, si destrueretur sive ejus exsistentia in coelo (quod sane tibi placere non potest), sine alia nescio cujusmodi exsistentia ipsius per transsubstantiationem

1. De qua sermo erit infra.

2. *De venerabili eucharistiae sacramento,* disp. 19, secl. 5, n. 68.

3. *De sanctissimo eucharistiae sacramento,* disp. 13, dub. 2, § 3, n. 29-39. Adeatur etiam, et maxime, Gabriel a S. Vincentio, ejusdem Ordinis Carmel. Discale., *(Tract, de sacramentis,* pars 2, *De sacros, missae sacrif.,* q. 4 ; ed. 1656, p. 579 sq.). Adeo communio totum integrat sacrificium, ut 1° in ipsa communione (exclusa consecratione) consistat oblatio etiam hostiae (p.587); et 2° idcirco missa praesanctificatorum sil verum sacrificium (p. 583) !

4. 3 S. 83, 4 ; cf. 3 S. 83, 6, 6“

5. 3 S. 79, 7, 3“

6. *In Joan.,* 6, led. 6. « Nec tamen si ‹ laicus sumat hoc sacramentum, prodest aliis «quantum est ex opere operato... Ex quo « patet, quod laici sumentes eucharistiam pro « his qui sunt in purgatorio errant » (cf. Suarez, *De Sacramentis in genere,* disp. 1, sect. 1, n. 6, et De *Euchar.,* disp. 79, sect. 1, n. 4, atque *Commentarius* in 3 S. 79, 7). Quam conclusionem ita (ex nimia benignitate) emollit specietenus cardinalis Billot (De *Ecclesiae Saaamenlisl,* t. 1, p. 539) ut tamen probe corroboret ipse *(ibid.,* p. 604) : « Sane vero quidquid ‹ sumitur, in ipso sumendi actu non offertur, « et vice versa. » Id olim contra Lutheranos defenderant venerabiles auctores *Antididagmatu,* duce Joanne Groppero : « Quod ad per‹ ceptionem sacramenti attinet, beatus Joannes « Chrysostomus in cap. 15 prioris epist. ad Co« rinth. dicit : Quod, quemadmodum unus pro « alio, praesertim mortuo, baptizari non potest, « ita etiam nemo pro alio, mortuo praesertim, « sumere possit corpus et sanguinem Christi, « [hom. 40, η. 1. P.G. 61, 347. Non tamen fidem « facit locus]... Hoc tantum dici forte posset... α quod inter omnia Christi, ut diximus, membra « (hoc est inter sanctos omnes et credentes, qui ‹ ab initio mundi fuerunt, quique sunt modo, « aut venturi sunt usque ad finem mundi) sit « talis quaedam communicatio, qualis est inter « unius corporis membra, quorum hoc bonae « valetudini illius congaudet, et quicquid boni « alicui membro accidit, sit toti reliquo corpori « commune « (fol. LVII b).

Similiter legendus est noster Theophilus Raynaudus, S. J., *De communione pro mortuis* (tractatus a S. C. Indicis recognitus) Opera omnia, Ludg. 1665, t. 6, p. 633-652 ; et *Heteroclita Spiritualia,* sect. 2, punct. 1. t. 15, p. 393-394.

Nihilominus exhortandi sunt fideles, dum subvenire volunt proximo, ut communicent. Etenim, quia perceptione eucharistiae expiamur, Ideo et jam minus sumus luendis poenis obnoxii (quod etiam aliis utique vivis eatenus prodest, quatenus debitum poenae meum potest ob unitatem socialem extendi coetui cujus sum membrum), et potissimum ad impetranda bona evadimus aptiores (quod aliis, etiam mortuis, proderit, quibus fausta imprecari satagemus). Praeterea indulgentias lucrari possumus, applicandas defunctis. Attamen non mea communio secundum se directe prodest aliis, sicut prodest aliis directe meum sacrificium missae, mea eleemosyna, mea impetratio, aut si quid ejusmodi.

quasi producta : sed istiusmodi nullam dari probabitur infra (Elucid. L). Diceretur autem immolari symbolice ratione specienim, quatenus, speciebus corruptis, destruitur habitudo, quam habebant, ad Christum designandum et continendum. Sed istiusmodi destructio, cum neutiquam attingat Christum realiter, nunquam poterit dari pro immolatione vera, sed imaginaria aut repraesentativa tantum. At in genere similitudinariae immolationis jam praecessit consecratio sub binis speciebus. Restat igitur ut communio non habeatur pro immolatione, sed, praesupposita immolatione, habeatur pro participatione hostiae.

Praeterea, si oblationi sacerdotali, in consecratione praehabitae, adnectis communionem in ratione immolationis, jam revera tot habebis immolationes, quot fient communiones, non solum sacerdotis, sed et universae plebis (cum intra tum extra missam) : cum ex sese immolatio, ubi dividitur ab oblatione, non sacerdotalem postulet operam potius quam laicalem. Quae erunt nimiae immolationes.

§ 2. De proprietate nostrae hostiae.

Circa conditionem nostrae hostiae peccari potest sive per *excessum,* dum victimari censetur Christus ultra modum; sive per *defectum,* dum ponitur carens reali ac intrinseca proprietate hostiae.

Sectio I. — De peccantibus per excessum.

Per excessum igitur peccare videntur qui, ut Lugo *(De venerabili eucharistiae sacramento,* disp. 19, sect. 5, n. 67-68, et sect. 6, n. 90) atque coaetaneus ejus **Raynaudus**[1] *(Candelabrum sanctum septiluslre divinae mensae illucens,* sect. 3, c. 5, n. 19-23), et post paucos alios novissime tandem cardinalis **Franzelin** *(De SS. Eucharistiae sacramento et sacrificio,* 1868, p. 265, 379-380. 384, 391), opinantur : Christum per consecrationem poni « ia « statu decliviori » (Lugo, Franzelin), subjectum scilicet, non quidem immolationi alicui cruentae novae, attamen minorationi alicui verae, seu deperditioni atque interemptioni non substantiae ipsius, sed aptitudinis proximae ad vitae sensitivae actus exercendos : quippe quia, ait cardinalis Franzelin, « formaliter quatenus constituitur sub his speciebus, desinat « omnis actus connaturalis vitae corporeae PENDENS A SENSIBUS ; UT NIHIL SECUNDUM CORPUS POSSIT AGERE connaturaliter » *(loc. cil.,* p. 380. In edit, 3, p. 403, coli. p. 398-399 et 404). Rursus : « Constituitur ibi per modum rei inanimatae, quantum pertinet ad connaturales actus vitae sensitivae, qui status prae statu connatural! est quaedam exinanitio » *(ibid.,* 383). « Talis exinanitio... non solum satis intelligitur ut vere et proprie sacrificalis, sed etiam, excepto sacrificio cruento in cruce, « nullam sublimiorem ac profundiorem « rationem veri et proprii sacrificii concipere possumus » *(Ibid.,* 380. Ed. 3, p. 403).

Quaeris quid vitalem sensuum motum impediat in Christo : ecce tibi occurrit responsum : « Ut res fiat evidens, haec animadvertantur : corpus Christi habet realiter duplicem diversum modum existendi, in coelo connaturalem, et alterum, quem induit sub speciebus panis « et vini, sacramentalem. Formaliter ut constituitur in sacramento, non solum « prae nostra perceptione, sed realiter « et in se ibi constituitur modo inex- « tenso, et ideo citra actus connaturales « vitae corporeae, et citra connaturalem « facultatem ad tales actus » (p. 382).

Nucleum doctrinae breviter cardinalis de Lugo comprehenderat his verbis :

1. Uter utri praecucurrerit non facile est determinare. Videtur alter altero inscio scripsisse.

2. Inter quos computandus est Gonetus, *ciypeus,* pars. 2, tract. 11, disp. 3, art. 3, η. 17. Ed. 6, Lugduni 1681, t. 4, p. 377. Quanquam in *Manuali* aliter, ut infra.

t [acet ipsa consecratione [corpus Chris-
« ti) non destruatur substantialiter, sed
« destruitur homano modo, quatenus
• accipit statum decliviorem, et talem
‹ quod reddatur inutile ad usus hu-
I MANOS CORPORIS HUMANI » *(loC. Cil.,* n. 67).

Raynaud us vero ultimas ex principio trahebat ipse statim consequentias : «In
« eucharistia (proh demissionem !) Chris-
« tus adeo demisit sese, et adeo abjectum
« statum elegit, ut citra peculiare mira-
« culum, sit velut truncus vel stipes, nec
« PLUS INTELLIGERE PER SPECIES ACQUI-
« sitas, qui est connaturalis homini intelli-
« gendi modus, nec plus, ea cognitione
« praelucente, velle, itemque non plus
« sentire aut moveri quoquomodo valeat,
« quam si nulla rationali aut sensitiva,
« aut motrice facultate polleret... Probo,
« quia ad omnes actiones corporeas per
‹ corpus effective causandas, exigitur ex-
• tensio corporis... Idem est de quibusvis
« actionibus corporeis, sive immanentibus,
‹ sive transeuntibus, ac etiam de actio-
« nibus quibusvis spiritualibus animae
‹ propriis in statu informationis, nimirum
« de actionibus dicibilibus per intellectum
‹ speciebus acquisitis utentem, aut per
« voluntatem tali notitia praelucente ope-
« rantem. Est enim omnium hujusmodi
« actionum eadem ratio. Restrinxi tamen
« sermonem ad scientiam nixam speciebus
« acquisitis :... quia est alligata phanta-
« siae, cujus actio postulat suapte natura
« extensionem, cum sit materialis et corpo-
« real... Quid adhuc desideramus ad sum-
« mam Christi abjectionem in Eucharistia,
« quandoquidem Christus non secus jacet
« quam truncus, aut stipes, quod sane in
« cruce non valuit ? Nullis inter ea cru-
« ciamenta sensuum functionibus desti-
« tuebatur... Est ergo hic status Christi
« longe miserrimus, et supra ipsam ὀπι-
α cis abjectionem, depressus » (foc. *cil.,* Avenione, 1645, p. 225-228). Nihil auctor infert, quod non fluat ex principiis sibi cum Lugone communibus[2]. Sed nonne sequeretur inde, nos pejores esse quam Judaeos deicidas ?... Fatendum tamen istiusmodi opinionem[3] per multorum recentiorum libellos aut sermones esse sparsam.

Sane deturpari adeo Christum, tanto per nos affectum casu, quantum nec Judaei intulerunt, non est quod pietati minus congruum ostendamus. Longe certe a mentibus majorum nostrorum exsulabat

1. Utique, quoad conditionem Christi in eucharistia constituti, idem senserant Suarez (disp. 53, sect. 3, η. 4) et Vasquez (disp. 191, e. 3, n. 28). Sed nullam in hoc victimationem unquam reposuerant.

2. Secundum quid fortasse procedit longius J. de Ulloa *(Theologia Scholastica,t.* 4, disp. 8, n. 8 et 9. Augustae Vindelicorum et Graecii, 1719, p. 290-291), dum non solum vitam, sed ipsum corpus atque sanguinem putat aboleri virtualiter per transsubstantiationem, secundum se consideratam : « Quoties totum
« corpus Christi et totus sanguis ponitur re-
«spective in uno puncto loci, fit in utroque... id
‹ in cujus sensu composito nequeunt durare
• vita, corpus et sanguis Christi. Haec enim
‹ tria, quantum in ipso esset, destrueret ille
• qui totum illud sacrosanctum Corpus et San-
‹ guinem conaretur redigere ad longe minus
• spatium quam ipsis naturaliter debetur, licet
« esset majus quam unum punctum loci. At
• quoties Christianus sacerdos consecrat, ponit
• respective consecratione ipsa... totum cor-
• pus et totum sanguinem Christi... in uno punc-
« lo loci... Ergo quoties Sacerdos etc.... Igitur
• cum tota difficultas praesens stet in eo quod de
« ratione sacrificii sit destruere hostiam,... et
« cum haec destructio... sufficienter stet in ipsa
« sola consecratione,... si quidem ex vi illius
« consecrationis ut per Deum institutae, totum
« Corpus et Sanguis totus ponuntur in statu
• et coarctatione... in cujus sensu composito
« nequit naturaliter durare illa vita... : inde est,
α quod in sola consecratione... subsistit tota
« ratio et essentia hujus sacrificii incruenti. »
Est igitur secundum ipsum consecratio productio quaedam (virtualiter) destructiva producti.

3. Super istud fundamentum vir insignis, Cardinalis Cienfuegos, aedificavit suam singularem sacrificii nostri veluti structuram atque fabricam, quae haec est *(Vila abscondita,* disp. 5, sect. 3, § 1, Romae 1728, p. 359) : Christus in eucharistia, post factam consecrationem, reperilur primo vivens (miraculose quidem) vita sensitiva actuali. Deinde, « postquam aliquos « vitae corporis actus elicuit sub speciebus », ipse Christus hanc vitam suam actualem, « ut « supremus Sacerdos, immolat solus, et simul «offert; quatenus actus vitales miraculose « productos imperio suae voluntatis humanae * suspendat, sive removeat, decernatque non « elicere ulteriorem ullum,... donec per quasi

talis imaginatio, cujus indicium nullum, quod noverim, deprehendi potest genuinum nisi forte apud unum **Rupertum Tuitiensem** : cujus ceterum doctrina, simul atque innotuit, graviter est notata. Retulerat enim ille hanc contra veritatem corporis et sanguinis Christi, in eucharistia, contenti objectionem : « Sed dicit adversarius : Vivens et sen- « *sibilis in* corpore suo mobilisque est *t Deus et homo* Christus. Corpus autem « SACRIFICII VITAM NON HABET, SENSUM e non habet, mobile non est. Hoc as- « sumpto concludit sic : Corpus igitur « Domini non est, Christus non est. » Difficultatem autem videbatur sibi Rupertus enodare hac distinctione : » Obsecro te, « quam in corpore Domini vitam re- ft quiris ? Est enim vita animalis, est et « vita spiritualis. Animalis vita quinque « sensibus fungitur, visu, auditu, gustu, « odoratu et tactu. Haec vita animalis « est, carnalis est, caro est ; Dominus « autem dicit quia *caro non prodest quie- ti quam...* Animalis igitur vita, quia caro « est, si in corpore Domini adesset, nihil « nobis prodesset, ac propter hoc illam « requirere superfluum est » (*De divinis officiis,* l. 2, c. 9. P.L. 170, 41). Qua responsione adversario certe videtur concedi istud : carere corpus Christi eucharisticum motu suorum sensuum vitali. Quo commotus monstro **Gulielmus a Sancto Theodorico** statim Rupertum increpavit hisce verbis : « Corpus igi- ft tur sacrificii non aliud intelligo, quam « quod mortuum est et resurrexit : quod « non corpus sacrificii, sed, sicut vere « est, appellamus corpus Domini... Et « vos corpus illud sacrificii aliquando ap- « pellatis corpus Domini. Sed, pace vestra « dixerim, infertis quod, nescio an corpori « sacrificii, sed corpori Domini non con- ti venit. Nam corpus Domini, imo Domi- « num Jesum in corpore suo, ipso in- « quam corpore in quo vobis praesto « est in altari (quod non est aliud quam « quod sedet ad dexteram Patris), motum' « et sensum habere, et per omnia nostrae « esse naturae, licet alterius gloriae, con- « tradicet nullus, nisi insipiens ille qui « dicit in corde suo : *Non esi Deus* » (*Epislola ad quemdam monachum qui de corpore el sanguine Domini scripserat.* P.L. 180, 342). Post tria autem saecula, sententia Ruperti, sub nomine Ambrosii, allegata a WiclefT contra veritatem corporis Christi in sacramento, fuit a **Thoma Waldensi** (*Doclrinale,* t. 2, *De Sacramentis,* c. 31 et 47, fol. 52 et 81) non solum Ambrosio abjudicata, sed etiam simpliciter et absolute reprobata ut haeretica.

Jam audiatur **Raynaudus** (*loc. cil.* n. 21, p. 226) : « Nihilominus sententia Ru- « perti videtur verissima, dummodo intel- « legatur de vita in actu secundo, ut nos « facimus. Vitam quippe in actu primo, « etiam sensitivam et vegetantem, non « licet negare Christo in eucharistia : cum « nihil aliud sit quam inexistentia animae « in corpore... Agendo igitur de vita ac- ie tuali vegetativa, sensitiva et rationali, « qualem per species acquisitas elicere pos- « sumus, admitto cum Ruperto eam deesse « Christo in eucharistia. » Hac de causa, reor, cardinalis **Franzelin** Raynaudum non advocat inter patronos quos enumerat suae sententiae (*op. cil.,* p. 378).

« resurrectionem... in mixtione corporis et » sanguinis ad vivum repraesentatam et imi- « tatione quadam exercitam, resumat vitam « actualem. » Sed si torte sacerdos omiserit perficere illam mixtionem, quid sequatur, auctor non Indicat. Inierim vero utilitatem Epicleseos sic exponit : « Ut quid igitur descensus « ille Clamoribus expetitus et toto corde desi- * deratus 7 Profecto non ad alium finem quam ■ ad instaurandam vitam actualem Christi « Domini immolatione [praedicta] sacrificatam : • cum Spiritus Sanctus sit proprius vivificator. ·

1. Alia tamen interpretatio istius loci proponitur in *Histoire littéraire de la France,* t. 11, p. 555 (cf. P.L. 170, 7&4) non omnino improbabilis : ut abjudicetur Christo vita sensilis non quoad se, sed quoad nos : « [Rupert] ne « doute nullement que le corps de Jésus-Christ « ne soit vivant dans l'eucharistie ; mais il ne « l'est pas d'une manière qui nous soit sensi- « ble. » In quo nil nisi catholicum.

2. Motum localem ratione praesentiae eucharisticae sane habet Chrislus nullum ; sed bene habet in eucharistia motum omnem suarum facultatum vitalem, scilicet eumdem ipsum quem in coelo habet. Cf. infra, Elucid. L.

Interea forsitan Ruperto quis adnumerandum censuerit virum, quem, tacito nomine, commemorat Guibertus Novigentanus, amicum suum, putantem tot fieri Christi mortes crucifixionesque, quot missae celebrarentur *(De pignoribus sanctorum,* l. 2, c. 6. § 1. P.L. 156, 645).

Uno igitur vel altero forte excepto, omnes uno ore clamavere doctores nostri in nullo laedi aut minorari Christum per sacramenti confectionem; at quicquid ad immolationem ibi spectet, in commemoratione esse positum, eaque symbolica, sacrificii crucis. Recole, quaeso, tot doctores supra (Elucid. XIX) recensitos, imprimisque Ghrysostomum et sanctum Thomam. Recole quod superius (Elucid. XVIII) tradidere Patres circa illud ἰἰΛον ἱερεῖον, ἀθὐτω ὑπο των ιερέων θυόαενον.

Accedat jam doctoris eucharistici, S. Paschasii Radberti, illibata auctoritas. Visus quidem ille est aliquando ultra limites veri trahere sacrificam nostram actionem, et ad genus usque realis mactationis perducere. Scribebat enim : ‹ Quomodo hostia vocatur [hoc sacramen- » tum] nisi immoletur Christus in eo ? Non ‹ enim immolatio recte dicitur, juxta « proprietatem nominis aut verbi, nisi et «mactatio victimae consequatur. Atta- « men in pane isto et vino sacerdos recte ‹ immolare dicitur, quoniam in eo Chris- • tus, ut ita fatear, Deo Patri in hac obla- « tione, ac si hostia pro peccatis nostris, « seu in cibo salutis nostrae, victima- « tub. » *(Expositio in Mallhaeum,* l. 12, c. 26. P.L. 120, 894). At locutionibus istis *ac si, ul ita fatear,* quibus figura sermonis proditur, nonne recte quis conjecerit modificari adeo sermonem, ut mactatio vel victimatio asseratur nulla nisi symbolica? Porro hoc ipsum requirit doctrina alibi ab eodem doctore tradita. In libro enim *De corpore el sanguine Domini* (c. 4, η. 1. P.L. 120, 1278) distinguit ipse qua ex parle insit eucharistiae veritas, qua ex parte figura : veritas scilicet attenditur penes praesentiam corporis Christi ; ‹ Fi- et gura vero, dum, sacerdote quasi aliud « exterius gerente, ob recordationem sacrae « passionis, ad aram (quod semel gestum « est) quotidie agnus immolatur ». Immolatio igitur semel acta realiter in passione, quotidie peragitur figuraliter demum in sacramento. Rursus in decursu ejusdem libri, immolari definit Christum in mysterio (hoc est in symbolo) passionis, quae semel acta, quotidie sit commemoranda1. Tandem, dubii quicquid fortasse substiterit, tolletur pellecta *Epistola de corpore el sanguine Domini ad Frudegardum* (praesertim, coi. 1353-1355), ubi quicquid apud Augustinum sonat realismum, ad praesentiam dominicam flectitur asserendam ; quicquid symbolismum, ad enuntiandam immolationem quam peragimus. Quare iniquam prorsus adversus Paschasium movit (imprudens sane) B. Rabanus Maurus querelam, dum in epistula sua *ad Egilem Prumiensem* (P.L. 112, 1512) hunc illi errorem adseribit : toties Christum pati, quoties missarum sollemnia cele-

1. « Iteratur autem quotidie haec oblatio, « licet Christus, semel passus in carne, per unam ' eamdemque mortis passionem semel salva- › verit mundum ; ex qua morte idem resurgens « ad vitam, *mors ei ultra non dominabitur* : quia « profecto sapientia Dei Patris necessarium « pro multis causis hoc providit... Ideo quia ‹ quotidie labimur, quotidie pro nobis Christus • mystice immolatur, et passio Christi in ▮ mysterio traditur... Corpus et sanguis illius • non infidelium manibus ad perniciem ipsorum ▮ funditur et occiditur, si fidelium ore suam su- ▮ mitur in salutem : cujus recte figuram agnus ▮ m lege paschalis ostendit, qui, semel populum ▮ de aegyptiaca servitute liberans, in memoriam ▮ ejusdem liberationis per omnes annos immo- ‹ latione sua populum eumdem sanctificare « valebat, donec veniret ipse, cui talis hostia ‹ testimonium dabat, oblatusque Patri pro nobis « in hostiam odoremque suavitatis mysterium « suae passionis, oblato agno, in creaturam « panis vinique transferret, *sacerdos* factus * *in aeternum secundum ordinem Melchisedech,* « *accedens per semelipsum ad interpellandum* « *pro nobis.* Quia ergo redemptor noster hoc ▮ totum quod tempore passionis suae semel « gessit, adhuc usque hodie quotidiana ejusdem « beata passionis commemoratione peragit, hanc « imprimis praecipuam esse causam puto, quare ‹ nos sacrosanctae mortis ejus recordationem, « corpus et sanguinem ipsius quotidie super alta- ‹ ris aram immolantes assidue replicamus » *(ibid.,* c. 9, n. 1-2., coi. 1293-1295).

hrentur. A quo errore facile est liberatus Paschasius apud **Herigerum** in scripto *De corpore el sanguine Domini,* (c. 8, inter opera Silvestri II. P.L. 139, 187)[x].

Quid profecto illa aetate intellegeretur per immolationem eucharisticam, mirifice pandit, exorta jam controversia berengariana, **Guitmundus Aversanus** : « Cum dicimus : in celebratione dominici « corporis Christus immolatur, nemo « CARNALITER HAEC SECUNDUM LITTERAM « debet accipere. Christus enim semel « mortuus, *jam non morilur, mors ei ultra « non dominabilur.* Sed dum passionem « ejus, missas celebrando, memoramus, « pro nobis olim mortuus designatur » *(De corporis el sanguinis Domini verilale,* 1. 2. P.L. 149, 1455).

Haud minus quam Guitmundus institit arcendo a Christo eucharistico defectui cuilibet **Algerus**, exponens verba Chrysostomi, Ambrosio tunc temporis perperam adscripla : « Videndum autem est, cum « Ambrosius paulo ante dixerit, quia in « Christo semel oblata est hostia ad salu- « tem sempiternam potens, cur (quasi « quotidiana nostra oblatio post illam « semel oblatam veram non esset vera, vel « post illam potentem et sufficientem ad « salutem esset superflua) quaesierit : « quid ergo nos ? nonne per singulos dies « offerimus ? Sed sciendum quia, si nostra « quotidiana oblatio alia esset quam « illa in Christo semel oblata, non « vera esset, sed superflua. Cum enim « oblatio illa in Christo semel oblata, et « vere sit vera, quia vere vita aeterna, et « sufficiens, ut eam nobis conferat ipsa sola, « quam aliam vitam posset promittere vel « conferre, si esset alia ? Aliam enim oblati tionem aliam oporteret conferre salutem ; vel ad eamdem, ad quam conferendam sola Christi sufficit oblatio, esset « superflua et vana. Quia ergo impossibile « est aliam conferri salutem, oportet eam- « DEM ESSE, ILLAM SEMEL OBLATAM ET « NOSTRAM QUOTIDIANAM OBLATIONEM : « UT EADEM SIBI IPSI NON SIT SUPERFLUA, « sed eadem semper sufficiens et semper « necessaria... Ambrosius quasi respon- « dens suae quaestioni ait : offerimus, « sed ad recordationem mortis ejus ; et « una est hostia, non multae, quia semel « oblatus est Christus. Hoc autem sa- « crificium exemplum est illius : jdipsum, « semper idipsum... Ibi in veritate pas- « SIONIS, QUA PRO NOBIS OCCISUS EST, HIC « IN FIGURA ET IMITATIONE PASSIONIS « ipsius, qua Christus non iterum vere « patitur, sed ipsius verae memoria [sic « *legendum palamus, et non " vere me- « moriac* "] passionis quotidie nobis ite- « ratur... Licet oblatio Christi semel in « cruce sit vera, quotidiana autem in « altari sit figurata, prorsus tamen ea- « dem hic et ibi nostrae salutis est gratia » *(De sacramenlis corporis el sanguinis dominici,* 1. 1, c. 16. P.L. 180, 786-787). Quo loco, cum patenter nomine oblationis intellegat immolationem, vel, ut superius ex Pascha»io audiebamus, vicli- mationem, totum quod a nobis agitur circa Christum, redigit ad victimationem symbolicam, vel ut ipse dicit, figuratam : constans sane suo principio, quod paulo ante, in capite 12 statuerat : « Corpus » Christi tale accipimus in sacramento, « quale post resurrectionem est in seip- « so » *(ibid.,* col. 781). Nec facile in iis quae determinative asserit de corpore el sanguine Christi Algerus est dimittendus, quem optimus judex, Petrus Cluniacensis, comparans cum decessoribus ejus Lanfranco et Guitmundo, sic scribit : « Horum primus de veritate « corporis et sanguinis Christi, quae sa- « cramentorum velamine obtegitur, bene, « plene, perfecte ; sequens melius, ple- « nius, perfectius ; ultimus optime, ple- « nissime, perfectissime disseruit, adeo « ut nihil etiam scrupulosissimo lectori « quaerendum reliquerit » (Trod, *conlra Pelrobrusianos.* P.L. 189, 788).

Idem deinceps sonabant verba illa Hu·,

1. Colorum ipse S. Paschasius quamdam serenam el pacalarn apologiam inseruit suae *Expositioni in Afallhaeurn,* L 12. P.L. 120, 891.

gonis Ambianensis,Rotomagensis archiepiscopi (*Contra Haereticos,* l. 1, c. 14. P.L. 192, 1272) : « Factus pro nobis hostia salutaris... oblatus in cnice Deo Patri, fideles suos... a peccato redemit... Sedens itaque ad dexteram Dei Patris, «seipsum absque detrimenti perpes- « SIONE, absque omnimoda detritione, « donat in altari per officium sacerdotis... Haec est viva hostia, quam Dominus « noster Jesus Christus et ipse Deo Patri pro nobis obtulit, et nos more debito « offerre mandavit : *Hoc,* inquit, /a- *cite...* etc.1 »

Nec deflexere a principiis Paschasii, Guitmundi, Algeri, sequentes doctores scholastici, quorum antesignanus, Petrus Lombardus haec pronuntiabat : t Quaeritur si quod gerit sacerdos proprie « dicatur sacrificium vel immolatio, et si « Christus quotidie immoletur, vel semel tantum immolatus sit. Ad hoc breviter « dici potest, illud quod offertur et con- « secratur a sacerdote vocari sacrificium et oblationepi, quia memoria est et « REPRAESENTATIO VERI SACRIFICII ET sanctae immolationis factae in ara « crucis. Et semel Christus mortuus in « cruce est, ibique immolatus est in se- « metipso ; quotidie autem immolatur in « sacramento2, quia in sacramento recor- datio fit illius quod factum est semel. » (*Sentent.,* l. *4,* dist. 12, n. 7. P.L. 192, 866).

Verbis distinctioribus, non ita commiscens sacrificium et immolationem, sententiam eamdem effert magister Bandinus in *Sententiarum* suarum libro *4,* dist. 12. (P.L. 192, 1097) : « Dicitur autem hoc sacrificium immolatio Christi. Immola- « tur enim Christus quotidie, non essen- « TiA sui, quia semel mortuus est, et jam « non moritur, sed sacramentali re- « praesentatione. »

Simili sensu, sed sermone acriore, Petrus Pictaviensis in quinto suarum *Sententiarum* libro (c. 13. P.L. 211, 1256): « Quaeritur, inquit, an sit vera immolatio « quae quotidie fit in altari a sacerdote, « et an quotidie immoletur Christus, quo- « tidie occidatur, et ita non sufficit una « mors Christi. Ad quod dicendum, quod « immolatur Christus in sacramento, et « illa immolatio non ob aliud dicitur « immolatio, nisi quia repraesentat ve- a ram immolationem quae semel facta est, a expansis manibus in cruce. Sicut pic- « tura repraesentat id cujus est imago, a et sicut imago nomine rei, quam signi- « ficat, dicitur, ut imago Achillis dicitur « Achilles : ita immolatio illa nomine « verae immolationis, quae semel facta « est, nuncupatur. »

Rectissime sane illi omnes assecuti sunt sensum Augustini, scribentis ad Bonifacium episcopum : « Ipso die dominico di- « cimus, *Hodie Dominus resurrexit,* cum ex « quo resurrexit tot anni transierint. Cur « nemo tam ineptus est, ut nos ita loquen- « tes arguat esse mentitos, nisi quia istos « dies secundum illorum, quibus haec « gesta sunt, similitudinem nuncupamus : « ut dicatur ipse dies qui non est ipse, « sed revolutione temporis similis ejus ; et « dicatur illo die fieri, propter sacramenti « celebrationem, quod non illa die, sed jam « olim factum est ? Nonne semel immola- « tus est Christus in seipso, et tamen in « sacramento non solum per omnes pas- « chae solemnitates, sed omni die populis « immolatur, nec utique mentitur qui, « interrogatus eum responderit immolari ?

1. « Donat in tempore praesenti sicut ipse 'fecit in coena paschali, et fleri mandavit usque in finem saeculi, hoc est verum sacrificium » Hugo Ambianensis, *Tractatus de memoria,* L1, c. 14. P.L. 192, 1305). Quanquam carens ulla detritione, tamen est verum in e'ucharistia Christi 'acriflcium, quia sacrificium seu hostia est ex cruce ad quam se obtulit, ex qua eum accepimus. Cf.supra (Elucid. XX) verba ejusdem Hugonis.

2. Ad illius aetatis terminologiam recte intellegendam, excludendamque aequivocationem, confert advertere quomodo loquatur Petrus Lombardus de fractione : « Potest dici fractio « illa et partitio non in substantia corporis, sed « in forma panis sacramentaliter fieri : ut vera « fractio et partitio sit ibi ; quae non fit in « substantia corporis, sed in sacramento, id « est, in specie » (*ibid.,* n. 5, coi. 865). Habes igitur quid velit sibi illud *in sacramento,* ut contradistinctum ab hoc altero *in semelipso.* Conferas de fractione Baudinum, loco mox citando, coi. 1096.

« Si enim sacramenta quamdam similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sunt, non haberent, omnino sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine plerumque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. » (*Ep.* 98, n. 9. P.L. 33, 363-364.) Utique nonnisi in quodam signo, seu symbolo, seu sacramento immolationis, immolatur quotidie Christus, qui semel suscepit in se immolationis veritatem. Attamen verum est sacrificium nostrum, nec fictum : nam aliud immolatio, aliud sacrificium est. Est siquidem sacrificium oblatio immolatae carnis. Immolata autem est caro Christi in passione ; et, vivens aeterni sacrificii hostia, a nobis offertur, idem agentibus, quod egit ipse Christus, dum carnem suam sacramentaliter cruentavit.

Unde concludere potes nihil esse a sancto Thoma innovatum, nisi quod esset in scholis traditum, cum scriberet : « Celebratio autem hujus sacramenti imago quaedam est repraesentativa passionis Christi, quae est vera ejus immolatio. Et ideo celebratio hujus sacramenti dicitur Christi immolatio. » (3 S. 83, 1. cf. supra, Elucid. XIX). En veram traditionem Ecclesiae, qua non solum actualis cruentatio Christi, sed etiam alia quaevis detritio, aut diminutio, aut extenuatio, aut immutatio quaelibet, quantumvis incruenta, excluditur, nec retinetur nisi imitatio trucidationis antiquae symbolica.

Aliam affingere Christi immolationem vel minorationem, sicut contrariatur dictis sanctorum, sic et cum incorruptibilitate Christi pugnat, et cum praerogativa divinitus revelata hostiae non solum uni subjacentis victimationi, sed tali quae sufficiat ad repropitiandas omnes omnium saeculorum generationes. Ubi illud in memoriam revocare fas sit, quod tam saepe jam est inculcatum : perire necessariam intrinsecamque missae cum cruce unitatem, si in missa per se sumpta id agatur quo, etiam seclusa cruce, verum subsisteret sacrificium. Est utique missa *intrinsece* atque *absolute* sacrificium, quatenus per has voces excluditur mera effigies seu commemoratio sacrificii, necnon sacrificii mera participatio convivalis aut consummatio extrinseca. Sed adeo est intrinsece et absolute sacrificium, ut tamen non foret, nisi praecessisset sacrificium passionis, ex quo nobis proslat hostia quam offeramus. Quare sub hoc respectu dici debet missa essentialiter relativum sacrificium, relativum dico ad sacrificium crucis1.

Contra istam sententiam valet tandem illud, quod una cum Eminentissimo auctore sententiae extreme oppositae, cardinali **Billot**, confidentissime asserimus, alibi demonstrandum : Christum per transsubstantiationem, nedum in deteriorem statum adducatur, sed nequideni affici ulla mutatione, immo perstare simpliciter et absolute immobilem, non solum quoad substantiam, sed etiam quoad omnia sibi quovis titulo inhaerentia, e quorum numero sane est dimensio seu statura2.

1. Nec mirum, quod sub alio et alio respectu possit dici missa simul et absolutum et essentialiter relativum sacrificium : nam et meum esse est absolutum, quatenus non sum ens entis, sed in me subsisto; est tamen etiam essentialiter relativum ad esse subsistens, quatenus rationem entis non sortitur nisi per habitudinem intrinsecam multimodam ad iUud.

2. Has omnes exceptiones redegerat jam in unum compendiolum ante quatuor saecula Matthaeus Galenus Vestcapellius, in suo jam saepe laudato De *sacrificio missae commentario,* c. 7 : « Si glorioso jam Christo et immortali novam ac cottidianam et tantum non assiduam affingamus mutationem, non poterimus non videri eorum approbare errorem qui sacrificio missae peculiarem vim suam tribuunt, nequaquam ex crucis merito derivatam. Nam ut Christi, triumphantis in aequali cum Patre omnipotentia et reliqua gloria ac beatitudine, mutatio illa existentiae nobis constituet sacrificium distinctum a cruce; ita suam efficaciam discretam ac diversam ex se nécessum fuerit sortiatur... Quid isti responsuri sunt haereticis, qui cum orthodoxa Ecclesia hactenus saltem credunt ac contendunt : crucem Dei esse virtutem, et per ejus unius stultitiam placuisse illi mundum conservare, qui per sapientiam se perditum ierat ? Quid flet Paulo, non semel unicae Christi oblationi ac sacrificio crucis omnem gratiam, redemptionem ac salutem ferenti acceptam ?... Quid

Attamen, objiciet quis, negari non potest Christum in sacramento annihilasse semetipsum novo modo atque inenarrabili, cum non solum divinitatem, sed etiam humanitatem absconderit, et sic descenderit quadantenus infra gradum assumptae mortalitatis ad conditionem usque rei inanimis atque irrationabilis, ad conditionem scilicet cibi et potus corporalis. Respondeo : haec vera sunt ; sed pertinent, non ad id quod est, sed ad id quod apparet : id est, se tenent ex parte apparentiarum seu specierum quihus subest Christus ; nequaquam afficiunt Christum in seipso. In eodem ordine proinde continentur ac immolatio symholica, cui logice consequuntur. Sicut scilicet Christus exhibetur per species quasi mactatus, sic consequenter ratione specierum seu apparentiarum proponitur nobis quasi edulium et poculum quoddam corporaliter secundum. Non enim Christus (quantumvis vere praesens) est esibile aut potabile quid nisi ex parte indumenti symbolici. Igitur per hoc nulla proprietate immolatitia Christus afficitur realiter et intrinsece, sed specietenus tantuml. Quare qui contentus fuerit tali proprietate immolatitia in nostra hostia, is jam censebitur peccare, non quidem per excessum, sed utique per defectum, sicut alii theologi qui recensebuntur in sectione II. Interim nos quaerimus, unde Christus habeat conditionem hostiae veram et intrinsecam, nec fictam tantum ex parte effigiei cujusdam alienae. Idemque nobiscum quaerunt Doctores ipsi quibuscum in hac Sectione I rem habuimus. Quare nec ipsi sunt contenti istiusmodi explicatione (vide Franzelin, locis quos supra indicavimus), sed addunt quamdam intrinsecam conditionem declivio-rem, quam modo discutiebamus.

Praeterea notes velim, conditionem cibalem respectu nostri consequi logice (ut saepe diximus) ad conditionem victimalem respectu Dei : sicut ratio epuli sacri sequitur ad rationem sacrificii. Praesupponitur igitur ratio sacrificii rationi cibi nostri ; nec proinde per hanc illa constituitur formaliter.

Ceterum satis absurdum foret, ut sacrificium constitueretur *formaliler* per hoc ipsum, quod nobismetipsis praepararemus coenam : cum omne sacrificium debeat consistere in quadam muneratione Dei ex parte nostra, non autem in quadam propria nostri gratificatione. Nec revera res sic habet : sed dapes sacrae nobis veluti redduntur a Deo et proponuntur sumendae, pro quanto demum praeintelleguntur Deo factae per sacrificium sacrae. Praeintellegitur igitur ratio sacrificii rationi edulii vel pabuli nosLri. Aliis verbis, ea parte aliquid est sacrificium, qua offertur ; at non ea ratione praecise offertur Deo, qua a nobis deputetur usui nostro ; sed deputatur usibus nostris a Deo, quatenus est Deo oblatum sacrificium et acceptum, cujus nobis elargitur, ut commensalibus, convivalem participationem.

i universis priscis interpretibus relinquetur hic « argumenti adserentibus missam cum crucis « sacrificio unum, idem, et nequaquam aliud ‹ sacrificium, propter eumdem virtutis fon- • tem? Denique qui defensuri sunt iidem missae ‹ jugem celebrationem non pugnare cum illa « unica Christi immolatione consummatrice ? › Et (ut semel finiam) quomodo mutatio gloriosi ' ac beati non sonet humiliationem quampiam, telsaltem quid inglorium, ipsi viderint » (p. 116-117). Persentiebat is quantae foret difficultatis fidei defensio, si sacrificium missae istis notis et insignibus affectum censeretur.

1. Instabisne Christum dixisse : *Caro mea* vere *ut cibus, el sanguis meus* vere *esi polus ?* Cujus dicti gratia scribit J. B. Sasse *(De Eucharistia,* 1897, torn. 1, p. 542) : « De fide est corpus et sanguinem Christi per consecrationem « vere et realiter constitui in statu cibi el « potus ». Quod quidem est verissimum, si modo accipiatur sobrie. Non enim nisi penes apparentias Christus est cibus aut potus corporalis, sed est secundum veritatem alimonia spiritualis. Verum corpus el verus sanguis Christi, realiter in eucharistia praesens, est verus cibus et verus potus animarum, se exhibens oculis per species quasi esset alimonia corporum. Si esset vera alimonia corporum, foret vera exinanitio el realis et intrinseca. Esse autem alimoniam animae, nulla est exinanitio : cum competat idem divinitati ipsi, vero et perfecto pabulo animarum, praesertim beatarum. Restat igitur, ul ratione status cibalis sit Christus exinanitus specietenus, minime autem secundum se.

Praeterea, talis intellectus sacrificii faceret in eucharistia sacrificium absolutum, cujusmodi nimirum consisteret etiam remota passione : quod Patrum praedicationi, a nobis recitatae ad nauseam, contradiceret.

Abunde Patres, qui pro ista sententia afferuntur (vide apud Franzelin, ed. 3, p. 298 sq.), nihil revera dicunt, nisi quod nobis cum omnibus theologis est (aut esse deberet) commune : scilicet 1° quod Christus pro quanto est (sacramentaliter) immolatus, pro tanto est cibus noster (ita plerique) ; 2° quod ratio cibalis evincit conditionem victimalem (realem), siquidem non foret Christus epulum nostrum in missa, nisi pro nobis esset mortuus (ita inter alios illi quos recitavimus in Elucid. XX), sicut neque in coena fuisset Apostolorum pabulum nisi morti datus (ita Gregorius Nyssenus, laudatus in Elucid. III, sicut Ephraem, aliique nonnulli recitati ab Elucid. III ad VII). Sed revera confutatio illius theoriae invenietur implicita in crisi sententiarum, quas in Sectione II et III enumerabimus.

Sectio II. — De peccantibus per DEFECTUM.

Per defectum peccaverint, si qui, praetermissa reali atque perenni conditione Christi in coelis victimali, ad meram contrahant speciem sacramentalem quicquid in Christo eucharistico defenditur immolatitii[1] : sive videatur iis, ut fortasse Vasquezio placuit (in 3 S. d. 222, c. 7 et 8, praesertim n. 68), haec species sacramentalis ex commemorativa sua demum indole conciliare demonstrato Christo proprietatem status sacrificalis; sive, ut sonant verba cardinalis Billot (*De Ecclesiae sacramentis* t. 1, p. 611, 616, cf. p. 568-572), sacrificii species ipsa sacramentalis, etiam seclusa habitudine commemorativa. vim ex sese habeat constituendi sacrificium verum, utique absolutum, dum spectatur ut apta ad significandam internam invisibilemque offerentium ipsorum dedicationem in Dei laudem et cultum.

Cui positioni, nisi ea ratione defendatur quam infra subjiciemus (nescio annon mentibus amborum Doctorum supralaudatorum congruam satis), illud obstat, quod signum realitate vacuum non potest aequiparari realitati ; nec proinde commemoratio aut symbolum sacrificii pro sacrificio haberi potest, si ibi desit vera et intrinseca ratio hostiae. Sacrificium enim omne in oblatione verae hostiae est positum, nec verum erit sacrificium, si desit veritas aut oblationis aut hostiae. Veritas autem hostiae deest, ubi nihil adest immolatitii nisi secundum apparentiam externam alienamque, non autem secundum proprium intemumque habitum.

Istud immolationis symbolum non aufert necessitatem alicujus immolatitiae veritatis ; immo infert : siquidem, sublata veritate, signum invenitur mendax. Demonstrat tanquam habitum aliquid quod non habetur : non habetur scilicet conditio immolatitia, neque tanquam praeexsistens, neque tanquam modo accedens, neque tanquam in futurum consequens. Igitur quid nisi simulatio habetur? Simulas immolatum, qui in veritate expers est immolationis. Simulas sacrificium, ubi sacrificium non est. Utrum talem simulationem facias in commemorationem praeteritae veritatis annon, parvi refert quoad veritatis praesentis defectum. Praesens nulla est veritas, sed veritatis larva.

Quod, ad tuendam sententiam in sua posteriore forma, opponitur : sufficere similitudinariam immolationem per se solam ad subjectandam illam moralem significationem, quae propria est sacrificii respectu nostrae internae invisibilisque

1. Vix operae pretium est notasse, eos, quanquam immolatitiam proprietatem reducant ad meram speciem, non tamen ad meram speciem reducere praesentiam Christi. Immo nonnisi praesupposita praesentia Christi reali, effigies immolationis apud illos inducit per se solam, exclusa immolatitia proprietate, verum sacrificium.

immolationis : id, quamvis subtiliter valde excogitatum, tamen videtur ineffi-cax, cum nequeat mera sacrificationis umbra significationem praedictam referre per viam veri sacrificii. In sacrificio enim omni vero, ut olim dictum est, duo sunt attendenda, quorum unum est *res d signum,* alterum est *res lanium. Res lanium* est immolatio nostra interna. *Res d signum* est donatio sensibiliter facta alicujus hostiae aut immolatae, aut ac-tualiter immolationem subeuntis, aut im-molandae. Cujusmodi donatio pro tanto est *signum,* pro quanto per eam denota-tur interna nostra deditio atque conse-cratio ; et pro tanto est *res,* pro quanto ipsa, ex seipsa, habet ut sit vera et so-lida externi cujusdam muneris traditio atque dedicatio. Quod si jam immolationis nullius proprietas subest, nihil sacrifica-tur, quia nihil aut immolatum aut immo-landum datur : quaecumque ceterum prae-tendatur aut adsit significatio latreutica. Est quidem praeterea in sacrificio eucha-ristico, ut in dominica coena notavimus, aliquid per modum *signi lanium,* scilicet symbolum immolationis, se tenens ex parte specierum (quibus ex orali desi-gnatione accrescit vis significandi divisim corpus et sanguinem Christi). Sed istud immolationis signum foret vacuum reali-tate, ut diximus, nisi substaret contenta immolatitiae proprietatis veritas. (Nec sane corpori et sanguini Christi, quan-tumvis praesenti, nemo prudens opina-bitur unquam accedere ex illis quae se habent per modum *signi lanium* realem mtemamque proprietatem rei immolatae vel quomodolibet immutatae.) Oportet igitur omnino ad sacrificii veritatem, ut penes ipsum contentum corpus et san-guinem reperiatur aliquid immolatitii, cui cohaereat nostra oblatio : adeo ut, quae caro Christi jam non offertur ad mortem, saltem ex sua morte offeratur praesens theothytum. Simili ratione hic arguimus, qua olim in coena (Elucid. III) utebamur, sed inverso modo. Ideo, in-quiebamus, Christus censendus est in suo sacrificio se offerre ad immolationem cruentam, quia in sola repraesentatione non potest consistere sacrificium. Nunc dicimus : quia Christus jam non offertur immolandus, ideo oportet ut offeratur tanquam hostia immolata.

Ex dictis infertur, nullo prorsus jure vindicari omni cuilibet significationi ex-ternae internae nostrae immolationis in-dolem veri sacrificii, sed uni illi demum significationi cui subsit immolatae cu-jusdam rei proprietas, faciens *rem el signum.* Unde tandem consequitur, non ex eo provenire alicui rei rationem rei vere sacrificatae, quod ejus occasione significatio quaedam praetendatur latreu-tica ; sed inde oboriri latreuticam illam significationem, sacrificiorum propriam, et in hoc fundari, quod facta sit oblatio rei vere immolatae. Fert enim significatio sacrificalis, ut mediante aliqua hostia designemur donati. Non igitur est signi-ficatione evincenda indoles immolatitia, sed e converso immolatitiae realitati, tan-quam praesuppositae atque substratae, debet superstrui significatio. Proindeque ipsa immolatio per se et in se debet stare. Quicquid contra hanc regulam at-tentaverimus, caveamus ne non tam vi-deamur explicasse sacrificium quam eva-cuasse.

Habet id etiam incommodi ista senten-tia, quod, nihilominus quam lugoniana,

I. Potest utique deditio nostra interna signi-ficari aliis multis viis praeter viam sacrificii : puta per viam intimationis oralis, dum dico : Deus meus,me consecro tibi. Significatur tunc dedicatio mea ; attamen nullum est sacrificium verum : quia in vero sacrificio significatio ista non fit per viam meri sermonis, sed per viam actionis. Rursus per viam actionis etiam potest sine sacrificio fleri istiusmodi significatio : puta dum coram aliqua imagine Christi positus imi-tor ritus homagii feudalis principibus terrenis reddi soliti. Deest tunc sacrificium, quia in sa-crificiis non qualicumque actione exhiberi debet praedicta significatio, sed actione qua sistatur ante Deum aliqua vera hostia ; siquidem sacri-ficium est (per prius) oblatio alicujus hostiae, cum adnexo (per posterius) fine essentiali signi-ficandi. Pertinet igitur hostiae proprietas ad ipsum substratum sacrificii : sine quo sacrificium nullum erit, quaecumque oboriatur significatio.

statuit sacrificium absolutum ejusmodi quod staret per se, etiam sublato sacrificio crucis. Quo fit ut intereat intrinseca unitas nostri sacrificii cum sacrificio dominico.

Tandem laborat difficultate non tenui sententia, qua admissa, nihil servatur in missa propitiatorii[1] quod stet quidem penes ipsa intrinseca sacrificii elementa, sed tantum aliunde accedens et quasi extrinsecus affixum atque emendicatum ; contra persuasionem (ni fallor) antiquitatis[2] et universi populi chrisliani : inesse missae ex propriis vim repropitiandi, et non solum impetrandi.

Sectio iii. — De peccantibus utroque simul modo.

Communicant incommodis utriusque sententiae illi qui post auctores, quos tacitis nominibus commemorat **Bellarminus** *(loc. cil.,* prop. 8a § *Alii volunl),* tenent cum **Lessio** *(De perfectionibus divinis,* l. 12, c. 13, n. 97), **Pasqualigo** *(De sacrif. Nod. Leg.,* q. 43, n. 2, tom. 1. p. 44; cf. q. 49, n. 4, p. 54), **Goneto**[3] *(Manuale Thomistarurn,* in 3 S., tract. 4, c. 12, §2, n. 11 et 12), **Billuart** *(De almo euchar. sacram.,* diss. 8, a. 2, *Dico* 3°) etc., eatenus importari consecratione sacrificium, quatenus efficiatur hic et nunc quaedam veluti conditionalis occisio Christi : siquidem, aiunt, verba sacramentalia vi sua separarent corpus a sanguine, nisi quid aliunde obstaret, puta praesens Christi incorruptibilitas. Impingunt, inquam, illi in utriusque adversae partis scopulos. Nam *priino* : fugit eos, una cum lugonianis, transsubstantiationis conceptu formali, nedum importetur, immo excludi, termini inducti mutationem, proindeque et detritionem[4]. *Secundo* : quandoquidem occisio ex conatu quasi irrito consecrationis non sequitur reapse, sed sequeretur tantum, ut aiunt, nisi impediretur, dicendum est, nullum esse inductum in Christum statum hostiae, sed futurum tantum fuisse ut induceretur, si ictus esset efficax. Caret igitur apud eos, sicut et apud posterioris sententiae auctores, Christus statu hostiae vero ; nec verum proinde habetur sacrificium, quod tunc demum haberetur, si hostia vera tractaretur. Conditio enim qualecumque contingit esse. Si igitur est actuatum seu informatum in ratione corporis per animam, verba jam vim habent ponendi animam. Si exsistit per *Esse* Verbi, verba jam vim habeat ad inducendam praesentiam Verbi ut actuanlis corpus quoad *esse.* Sensus igitur locutionis genuinus, omnino ab illo exclusionis intellectu alienus, is unus est, ut vis verborum non valeat inconditionate ad aliud quicquam praeter corpus inducendum ; proindeque non valeat inconditionate ad ponendam animam : quia, si Christus esset mortuus, corpus in eucharistia jam non informaretur in ratione corporis per animam ; et si solveretur unio hypostatica, jam corpus illud idem in eucharistia cessaret actuari quoad *esse* per Verbum. Sed ex hoc sobrio intellectu minime tandem sequitur, verba habere ex sese (quantumvis relicta sibi) vim ullam inducendi separationem, sed tantummodo, si separatio praeexisteret prolationi, illam non tollendi ; si superveniret, illam non impediendi. Quo nullum adversariorum theoriae sacrificali jam suppeditatur fundamentum. Uno verbo : *vi verborum* ponitur id quod sensus verborum ex suo fonnali demum infert. Non autem infert ex sese corpus exanime plus quam corpus animatum.

1. Propitiationem hic intellegimus proprie dictam, i. e. compensationem offensae ; nec solum improprie dictam, sitam in impetratione mera veniae, comparatae per sacrificium aliud vere propitiatorium ; qualem improprie dictam propitiationem Eminentissimus **Billot** *(op. cit.,* p. 616-617), missae defendit sollerter. Nos utique non defendimus missae propitiationem aliam a propitiatione passionis ; sed dicimus intrinsece nihilominus competere missae elementum propitiatorium : eo quod in missa deferatur Deo theothytum ipsum passionis perenne.

2. Cujus persuasionis indicia quaedam infra (Elucid. XXV) congerentur.

3. Cui adstipulalur cl. E. **Hugon**, O. P., in suo libro elegante, qui inscribitur *La Sainte Eucharistie,* Paris, 1916, p. 324-328.

4. Scilicet decipiuntur non parum praefati doclores locutione illa, qua dicitur corpus solum sub speciebus panis poni *vi verborum* (et sub speciebus solum sanguinem). Non enim sensus est quod verba, dum a nobis (vivente Christo) usurpantur, vim haberent ad ponendum corpus solitarie (i. e. sine sanguine aut anima), impeditam aliunde virtute nescio qua superiore ; immo vim habent, ex sua significatione, ponendi corpus,

ubi est irrealis, conditionatum etiam irreale sit necesse est[1].

Nos autem deserta istiusmodi via media, in qua omnia inconvenientia extremae utriusque sententiae consociantur atque cumulantur, alteram inimus, a majoribus praemonstratam, qua et vitari scopuli videantur, et si quid aliis sententiis veri insit, id servetur intactum augeaturque. Consentimus scilicet Eminentissimo viro, cardinali **Billot**, nullam fieri per nos Christi immolationem realem ; consentimus nihilominus cardinali **Franzelin** requiri in nostro sacrificio, si verum sit, veram hostiae immolatae proprietatem[1]. Interea sacrificium retinemus verum : ea quidem lege, ut ex sacrificio dominico permanserit in Christo proprius intrinsecusque hostiae consummatae status ; quam hostiam penes nos sit offerre Deo consecrantes, ut dictum est.

1. Sed jam in idem irrealitatis inconveniens incidit ipse cardinalis **Franzelin** *(op. cit.,* p. 387-388) cum **Raynaudo** *(loc. cit.,* p. 228), quando activitatem vitalem sensuum, vi sacramentalis status impeditam, restitui tamen simul opinantur Christo eucharistico per miraculum novum. Etenim ipsi jam destruunt suum principium (nobis ceterum cum ipsis commune) : oportere ut insit reapse Christo eucharistico status victimalis realis. Nam, ex una parte, statum illum victimalem asserunt esse statum decliviorem ; ex altera parte, statum decliviorem, adjecto miraculo, tollunt. Nullus igitur superest status victimalis, qui esset tantum, nisi intercederet miraculum. Et proinde objectioni jam eidem palent obnoxii, quam contra Lessium movet ipsorum patronus **Lugo** (disp. 19, s. 4, n. 61) : « Si ictu gladii percuteretur ovis in ‹ sacrificio, Deus tamen miraculose penetraret « gladium cum gutture ovis ita, ut non con- ‹ sequeretur abscissio nec vulneratio, vere non ‹ diceretur ovis sacrificata : quia licet de se ‹ ictus sufficeret ad occisionem, re tamen vera : non fuit secuta occisio. Sic etiam contingit * in praesenti. » Praeterea, repugnare prorsus ut Christo, semel supposito inextenso, competat usus facultatis cujusquam organicae, nemo est qui non videat. Nec Deus, etiam per miraculum, absurda facere potest, puta, ut angelus, aut Ipsemet, sentiat.

2. ‹ Identitas rei alibi oblatae vero sacrificio « nihil confert ad veritatem sacrificationis prae- « sentis, nisi hic et nunc *inducatur* verus « status victimae, qui sola repraesentatione « sacrificationis alibi factae certe non inducitur. « Sic si Jephte et filia ejus resurgerent, et in « honorem Dei vellent repraesentare sacrificium « olim oblatum, non ideo in tali repraesentatione « ulla esset nota sacrificii, ut recte animadvertit ‹ card, de Lugo, 1. c. n. 58. » (**Franzelin**, *op. cit.,* p. 369). Si loco vocis ‹ inducatur » haberetur vox ‹ adsit », omnino nobis locus probaretur. Ex una siquidem parte, fleri nequit, ut inducatur jam in Christo status verus victimae ; ex altera autem parte, sufficit, ut inductus olim perseveret adhuc : qui cum adsit, licet nobis offerre hostiam vera hic et nunc affectam victimationis proprietate antiqua et perenni.

Elucidatio XXV.

Fructus ex opere operato sacrificii exponitur in quo situs sit, distinguitur a fructu ex opere operato sacramentorum ; et ostenditur unde sit finitus.

CAPUT V

DE FRUCTU SACRIFICII LEGITIMI.

Ubi agetur solum de missa sacerdotis communionem et pacem cum Ecclesia habentis, amandata ad sequens caput quaestione de missa sacerdotis vel exauctorati ab Ecclesia vel ab Ecclesia praecisi.

§ 1. Diffinitur opus operatum sacrificii.

Hic, nomine missae, venit, demptis quibuslibet accidentalibus ritibus, una sacrificalis oblatio corporis et sanguinis Christi. Noscitur autem sacrificii, ut talis, fructus seu efficacia esse in genere impetrationis et propitiationis (cf. Elucid. I). Efficacia impetratoria competit sacrificio ut latreutico atque eucharistico ; efficacia vero propitiatoria, ut piaculari. Propitiatione autem importatur per se compensatio pro malefacto, culpam redimens et supplens poenam. Quae pro quanto culpam redimit, veluti justitia commutativa redintegrata, laesum seu offensum placat, dicitur proinde propriissime propitiatio1;

1. Enuntiatur diserte ille effectus *propriedidae propitiationis* a Cypriano, in libro *De lapsis* (c. 16. P.L. 4, 479), insurgente in eos qui post lapsum, nulla facta condigna poenitentia, auderent attingere corpus Christi : « Ante pur-
‹ GATAM CONSCIENTIAM SACRIFICIO et HianU
‹ sacerdotis, ante offensam placatam indig-
« mantis Domini et minantis, vis infertur cor-
• pori et sanguini, et plus modo in Dominum
‹ manibus atque ore delinquunt, quam cum
« Dominum negaverunt. » Similiter Serapion Thmuitanus in sua *Anaphora* : « Deprecа-
▮ mur per hoc sacrificium : reconciliare nobis
« omnibus et propitiare (καταλλάγηθι πάσιν
« ἡμῖν xal ἱλάσθητι) Deus veritatis.» (F.D. 2, 174). Apud hodiernos Maronitas in *Anaphora ordinis Ecdaiae sanctae catholicae romanae* diaconus his verbis populum ante epiclesim facit attentum : «Spiritus vivus et sanctus de altitudinibus
‹ excelsis coeli volat et descendit et movetur
‹ super hanc Eucharistiam, quae in domo
« sanctuarii posita est pro reconciliatione
« nostra. › Postque commemorationem vivorum et mortuorum, diaconus rursus ad sacerdotem : «Benedic, Domine, iterum et iterum per
• hoc sacrificium purum et sanctum, per hanc
« victimam reconciliantem, quae Deo Patri
« praesentata et sanctificata et adimpleta et
« perfecta est, et super quam descendit Spiritus
' Sanctus vivens. » Tandemque sacerdos ipse :
« [Deus] aspice delicta, sed aspice simul
« sacrificium, quod pro ipsis offertur : quia « multo majus est sacrificium et victima quam « reatus » (Max. Saxon., *Missa Syro-Maronilica,* p. 39, 45, 48). Abundat *Missale romanum* istiusmodi testimoniis. ‹ Haec hostia... « emundet nostra delicia » (*Secreta* Dom. 3 post Epiphan.). « Fragilitatem nostram ab omni « malo purget * {*Secrela* Dom. 4 post Epiphan.). « Suscipe... sacrificium cujus te voluisti dignan-
« ter immolatione placari : ...ut hujus operatione
« mundati... » etc. {*Secreta* sabbati ante dom. 1 quadrag.). « Per haec sancta commercia vincula
‹ peccatorum nostrorum absolve » {*Secreta* fer. 4 post dom. 2 quadr.). « His sacrificiis peccata « nostra mundentur » {*Secreta* fer. 4 post dom. 4 quadr.). « Oblationibus nostris... placare sus-
« ceptis » {*Secreta* sabbati ante dom. passionis). « Haec munera vincula nostrae pravitatis ab-
« solvant » {*Secreta* dom. passionis). «A cunctis « nos... reatibus... propitiatus absolve : quos « tanti mysterii tribuis esse consortes » {*Secreta* sabbati ante dom. palmarum), etc., etc.

Vide quam distinguat inter se Hugo Ahia nensis, Rotomagensis archiepiscopus, « re-
« missionem peccatorum » in fidelibus nondum absolutis, et « expiationem poenarum » in iis qui sunt jam a reatu absoluti.» Deus et homo, « unus Jesus Christus per omnia nobis absque « peccato similis factus, pro nobis hostia salu-
« taris, reconciliatio generalis, oblatus in cruce « Deo Patri, fideles suos pariter omnes, tam « defunctos quam viventes a peccato redemit, « a reatu purgavit, a poena gratanter ab-

pro quanto vero poenam supplet, justitiae vindicativae facto satis, judicis seu ultoris gladio aufert locum, proindeque dicitur proprie satisfactio1. Quia autem propitiatio, ut latriam et eucharistiam, sic secum *fert* impetrationem (cf. Elucid. I), sufficiat plerumque brevitatis causa fructum in propitiatione collocare.

Dum igitur disputatio de fructu missae instituitur, nulla movetur quaestio de merito proprie dicto gratiae aut gloriae, quale regulariter debet adesse ex parte actionis oblativae ut informatae caritate (seu ex opere operantis), et cumulus ei convenienter accedit ex communione sacramentali, seu ex opere operato, non quidem sacrificii', sed sacramenti. Sed id unum quaeritur, quantam habeat missa vim repropitiandi Deum hominibus.

Nec rursus quaeritur, quanta sit istiusmodi vis ex parte actionis missam offerentium, per se solam spectatae, in quantum est quaedam actio humana, etiam per Spiritum Sanctum principiale ; sed omnino quaeritur, quanta inhaereat missae , praeter solum opus operantium, propitiatoria virtus ex opere operato.

Opus autem operatum constat ex modo dictis non posse in sacrificio accipi eodem prorsus sensu quo in sacramentis. Sacrificium enim non in recipiendo aliquo bono a Deo consistit, sed in offerendo ; sacramentum autem, ut tale, non in offerendo, sed in recipiendo. Passivi sumus respectu

« solvit. Sedens Itaque ad dexteram Dei Patris, « seipsum... donat in altari per officium sacerdo- « tis viventibus suis fidelibus in remissionem ‹ peccatorum ; defunctis sanctis, vel intra ■ Ecclesiam absolutis, in expiationem poe- ‹ narum.› *(Contra haereticos sui temporis,* sive *De Ecclesia et ejus ministris,* J. I, c. 14. P.L. 192, 172). Indiscriminate Innocentius III : «Per « immolationem hostiae salutaris, dimissis pec- ■ catis, reconciliamur Altissimo » *(De sacr. ali. myst.,* 6, 5. P.L. 217, 909).

Cui non parum favet Tridentina synodus doctrinae : · Hujus quippe [sacrificii] oblatione « placatus Dominus, gratiam et donum poeni- « tentiae concedens, crimina et peccata etiam « ingentia dimittit. » Non videntur ergo praerogativis tanti sacrificii satisfacere theologi illi plurimi, qui, praeter impetrationem, nullam admittunt ejus virtutem, nisi aut satisfactivam pro poenis peccatorum (utique jam antea remissorum), vel purgativam peccatorum venialium. Quanquam enim non efficienter justificat sacrificium missae, tamen omnino repropitiat peccata, etiam ingentia, necdum dimissa, placans Deum, ut illa, infusa poenitentia et per sacramentorum virtutem gratia collata, nobis condonet.

1. Non sunt nimis dividendi illi varii fructus, quasi possint materialiter, si venia sit verbo, vel mechanice secari atque separari. Supposito scilicet, duo omni ex parte aequalia offerri sacrificia : unum pro homine capaci quidem bonorum impetrandorum, at satisfactionis minime indigo ; alterum pro homine utrumque beneficium requirente : sentiunt quidam, aequalia utrique esse obventura per viam impetrationis bona ; cum tamen uni praeterea accrescat satisfactio, alteri non : unde flet, ut sacrificium tandem uni plus prosit quam alteri, pejori scilicet quam meliori. Hos latet, cunctas illas modalitates fructus ex sacrificio oriundi contineri sub virtualitate boni respondentis caritati, qua se Christus pro nobis Patri tradidit (cf. Elucid. I et II). Quae sacerdotis et hostiae nostrae caritas fuit fons unus principalis, unde promanavit sacrificio virtus ad omnem necessitatem quamlibet sublevandam, sive debiti erga divinum jus, sive debili erga divinam ultionem, sive inopiae respectu boni indebiti. Quod si cui igitur minus sub forma aut propitiationis proprie dictae aut satisfactionis est necessarius fructus sacrificii, eo major accrescet per viam impetrationis : omnes suas veluti undas caritate Christi sacrificali (quantamcumque pro nostro modulo captamus) per unius impetrationis valvas volvente. Sicque, e converso, ubi praecipuus sactisfationi est locus, impetrationi autem minimus, ut in missa pro purgantibus animabus oblata, per viam illam unam compensationis satisfactoriae erit actuosa vis nostri sacrificii, tota tamen.

Quae organica est notio fructus sacrificalis, non mechanica aut artificiosa, sed orta ex intestinis rei rationibus. In contrarium legesis eruditam dissertationem cl. Galtier, *La mesu en seconde intention (Nouvelle Revue théologique,* février 1907, p. 86-87). Intérim vero advertas, non esse confundendum fructum missae cum eo unde est fructus. Gratiarum enim actio vel adoratio nullus est respectu hominum fructus; sed rationat fructum : siquidem eo est fructuosa nobis missa, quod latriam atque eucharistiam Christi exhibet Deo ut nostram; quo fit, ut ipsa nobis exsistat fons beneficii. Beneficium autem ipsum respectu nostri totum positum est in tripartito illo commodo propitiationis, satisfactionis et impetrationis. Et pro tanto nullus fructus Christo personaliter accrevit per viam sacrificii, quanquam ipse nomine suo omnino et gratiae egit et adoravit.

2. Sacrificium, ut patet, hic accipitur active, pro oblatione hostiae. Si enim sumeretur passive pro hostia oblata, non posset contradistingui a sacramento.

sacramenti, adivi respectu sacrificii. Agit circa nos Deus in sacramento ; agimus nos erga Deum in sacrificio. Unde sequitur diversitas respectu fructus ex opere operato uLrinque oriundi. Fructus enim ex opere operato in sacramento consistit in quadam nostra sanctificatione per Deum effecta ; fructus autem sacrificii, ut saepe diximus, in quadam placatione et conciliatione Dei. Nihil hujusmodi fructus (quantumvis ex opere operato enascens) per se solum ponit in nobis immediate infusi, puta gratiam vel donum ; nihil in natura rerum inducit per modum rei efficienter causatae; sed intercedit sacrificium per modum causae mere moralis, dum, pia laude Deo reddita, vel justa compensatione exhibita, misericordiae divinae recluditur aditus ad nos, sive justificandos, sive custodiendos in bono, atque in melius promovendos. Uno verbo, fructus ex opere operato sacrificii, si qui datur, id unum importare potest, ut sit Deus, intuitu sacrificii, (praeter et supra considerationem nudam nostrae devotionis) paratus, et aliquo modo obligatus, ad impendendam in nos misericordiam suam eo modo qui statui atque conditioni cujusque congruat[1]2 Quare de se est operationi sacramentorum praevius, sicut antecessit redemptio nostra, per viam sacrificii a Christo oblati, vivificationi nostrae, per influxum gratiae a Christo nobis conferendae. Quocirca scripsit apostolus : *Mortuus est propter delicta nostra* [propitianda], *et resurrexit propier justificationem nostram* [efficiendam].

Ex dictis constat, quam immerito recentiores theologi (v. g. **Suarez**, Disp. 79, sect. 2, η. 6 sq.) extra fines *operis operati* amoverint impetrationem sacrificalem; quasi praeter propitiationem aut. satisfactionem nihil posset, ex *opere operato* missae sequi. Immo missa eodem modo operatur ut impetratoria quo operatur ut propitiatoria. Est enim sacrificium omne ex sese quaedam pragmatica impetratio (cf. Elucid. I). Fuit igitur Christi sacrificium impetratio pragmatica bonorum indebitorum, non quidem sibi, sed nobis, quos in se portabat. Impetratio autem Christi sacrificalis (quam explicavit oratione sua sacerdotali) efficax apud Deum fuit : nam oblationem a Christo factam se intimavit Deus acceptasse, cum Christum e mortuis suscitavit. Tunc scilicet sancitum est ex parte Dei pactum, vi cujus ad hunc finem valeret hostia Christi, ad quem erat oblata. Efficacem autem illam Christi impetrationem appropriamus nobis, dum sub ipso offerimus hostiam ejus : quo fit ut, ultra precationem omnem nostram, nostri summi sacerdotis impetratio, rata jam atque exaudita a Deo pro sua reverentia, ascendat per manus nostras ad coelum, ubi immobiliter nobis comparat bona quaecumque sunt nobis exorata olim a Christo vitam suam pro nobis ponente. Et pro tanto dicitur efficax ex opere operato impetratio sacrificalis per missam facta, pro quanto continet et admovet nobis impetrationem illam dominicam, veluti schedulam quamdam, divinae gloriae sigillo obductam aeterno. Pari igitur jure dicitur missa ex opere operato impetratoria, quo dicitur propitiatoria ex opere operato ; siquidem eodem modo nobis appropriât impetrationem Christi, quo nobis appropriât propitiationem ; nec aliunde propitiatio magis valet quam impetratio ad immediate inducendum quicquam in rerum naturam per viam efficientiae[1].

Quapropter de fructu ex opere operato missae dicturi, per modum unius agemus simul de propitiatione et impetratione : quanquam, ut dictum est, propitiationis potius vocabulo uteinur.

1. Ideoque dicitur *ex opere operato,* quia transcendit omne opus sive operantis individui, puta sacerdotis celebrantis, sive etiam operantis collectivi, id est Ecclesiae deferentis.

2. Quod ultro concedit Suarez, de ipsa poenao remissione, extra quam nullum agnoscit effectum ex opere operato sacrificii, haec scribens : « Non « est effectus physicus ac positivus, sed moralis, « quia non consistit in influxu alicujus quulita- « tis, vel entitatis physicae, sed tantum est « moralis condonatio cujusdam debiti, quae « solum moraliter causari potest ; tamen in suo

In perpendenda autem ista utilitate missae, duae veniunt quaestiones solvendae : una, quantum sit missa utilis ; altera, quibus sit utilis.

Prima igitur quaestio est de quantitate fructus : ad quanta scilicet unum cerium missae sacrificium valeat compensanda peccata vel bona concilianda.

Altera est de qualitate percipientium iructum : nimirum ad cujusmodi homines valeat oblatio sacrificii repropitiandos.

Circa primam quaestionem examinabitur primo, unde limitetur fructus missae in genere; et respondebitur quidem, limitari illum per affectum offerentium, quicumque sint. Deinde disputabitur de variorum offerentium interventu in specie.

§ 2. De quantitate propitiationis per missam inductae.

Ex natura missae, hactenus declarata, constabit jam, valorem seu fructum ejus, ratione rei oblatae infinitum, finiri ratione oblationis. Idque quidem ita, ut proportionetur principaliter quidem affectui totius Ecclesiae communiter offerentis, sed etiam, secundario ac cumulative, affectui specialius offerentium.

Sectio i. — De interventu offerentium GENERALITER SPECTATO.

Principio quidem, plus confert ad repropitiandum Deum sacrificium missae quam fert ex natura sua et conditione noster actus oblativus, sumptus scilicet pro sua intestina ratione satisfacloria et impetrativa. Non quippe ex opere operantium duntaxat valet ad istum finem oblatio sacrificii, sed omnino ratione rei oblatae, qui est Christus, passionis hostia. Ideoque dicitur fructus gigni ex opere operato. Quamvis enim aliqualis, ut infra monstrabitur, requiratur actus operantis, tamen non illi demum coaequatur fructus, sed mirifice praestat : valorem inferente proprium re oblata, ex cujus parte nullus assignari potest propitiandi finis aut limes. Tanti nimirum est illa hostia pretii, ut omnia compenset delicta, nec ullis sit Dei beneficiis impar : siquidem oblata a Christo semel, Deo est rata atque accepta in aeternum pro dignitate ejus, qui datus est, et a quo datus : Christi dico Redemptoris. Quare omnino dicendus est infinitus valor nostri sacrificii ratione rei oblatae. Quod si igitur finitudo accedat, non accedet ex parte rei oblatae, sed aliunde.

Quaerendum ergo venit primo, accedatne finitudo ; quatenus vero affirmative, quaerendum secundo, unde accedat: utrum ex voluntate positiva Dei, veluti missae valorem taxantis ; an ex natura rerum intestina. Quatenus vero negative ad primum, affirmative ad secundum, determinandum ulterius est, quid ex intrinsecis missae elementis ferat secum vim finiendi.

Ad primam igitur quaestionem, sitne missa, a certis quibusdam fidelibus oblata, infinitae efficaciae in propitiando et satisfaciendo, nemo videtur respondisse affirmative ; etsi quidam, quos commemorat Suarez (disp. 79, s. 11, n. 1) sic respondisse reputantur, sed immerito, ut infra constabit speciatim de Cajetano. Et re quidem vera ista solutio contrariaretur directe mori Ecclesiae, plures missas solitae in satisfactionem vel unius peccati celebrare (cf. 4 D. 45, q. 2, a. 4, q. 3, ad 2m).

Jam vero ad secundam quaestionem : unde affigatur mensura, quidam respondent eam esse repetendam ex arbitrio divino semel pro semper effectum hujus oblationis taxante. Quibus aperte videtur patrocinari Suarez (disp. 79, s. 11,

« ordine dicetur conferri ex opere operato, « BI EX VI SACRIFICII, ULTRA OMNE MERITUM ET • SATISFACTIONEM OPERANTIS, INPALLIBILITER • conferatur non ponenti obicem » (disp. 79, sect. 1, n. 3; cf. sect. 6, n. 1). Porro impetrat missa ex vi sacrificii, ultra et supra impetratoriam vim omnem, sive nostram sive Ecclesiae, bona infallibiliter conferenda non ponentibus obicem.

n. 5)'. Sed haec sunt ut gratis asserta, ita etiam inconvenienter. Nam quod Deus, nemini cum sit ullius boni invidus, ipse coarctet atque minuat valorem operis a nobis in suam laudem et nostrum bonum patrati, id sapientiae divinae non videtur satis congruere[1].

Quare omnino assentiendum videtur S. Thomae, docenti (teste ipso Suarezio, *ibid.*, n. 2) valorem actualem sacrificii non quidem coaequari, sed tamen proportionari ad fervorem offerentium; cujus ratio est, quia « in satisfactione « magis attenditur affectus offerentis ‹ quam quantitas oblationis », id est rei oblatae; unde, « quamvis haec oblatio « [id est : res oblata] ex sui quantitate • sufficiat ad satisfaciendum pro omni ‹ poena, tamen fit satisfactoria illis pro « quibus offertur, vel etiam offerentibus, « secundum gradum suae devotionis, et « non pro tota poena3 » (3. S. 79, 5. c.; cf. 4. D. 12, 2, 2, 3). Ideoque rationabiliter a Deo petitur ut accepta fiant Deo nostra sacrificia, quamvis iis offeratur corpus et sanguis Christi, immo ut ita fiant accepta, sicut olim fuerunt, in gregibus et fructibus terrae, veterum patmm sacrificia propter intensissimam devotionem, Deo acceptissimam, ut habet idem sanctus Thomas (3. S. 83, 4, 8m el 9m).

Cui perfecte consonat Scotus in suo *Quodlibelo XX*. Distinctione enim facta inter efficaciam missae ex opere operantis sacerdotis, et efficaciam ex opere operato (cui nomen dat Scotus efficaciam seu valorem *ex vieillie* sacrificii), de hujus alterius quantitate seu mensura inquirit his verbis : « Cui merito correspondet bonum red- « dendum virtute sacrificii ? » Quaestionem autem sic solvit : « Dici potest quod non ‹ « correspondet praecise bono contento in « eucharistia : illud enim bonum aequale « est, quando eucharistia conservatur in « pyxide, et tamen non tunc aequivalet « Ecclesiae, sicut quando offertur in missa. « ... Ultra ergo bonum contentum in eu- « charistia requiritur oblatio eucha- « ristiae. Ista non est accepta nisi sit « offerentis accepti... Ex istis patet « quod sicut eucharistia non praecise « ratione rei contentae plene accep- « tatur, sed oportet quod sit oblata, sic « nec plene acceptatur oblata, nisi ratione « bonae voluntatis alicujus offeren- « Tis ». Haec Scotus.

Patet ergo, missam ex re contenta et oblata valere longe quidem supra nostrae actionis oblativae bonitatem et dignitatem propriam, attamen secundum quamdam proportionem ad ipsam, sicut sacramenta ex opere operato sanctificant cum proportione ad dispositiones. Adest quasi fons inexhaustus hostia passionis, scaturiens propitiatione quam quisque sibi pro suo captu admoveat exhibendam Deo tanquam suam.

1. In quo sibi constat : dum, admissa iteratione dominicae oblationis, de qua supra (Elucid. XXIII), non solum ex parte rei oblatae, sed ne ex parte quidem offerentis, missa censetur finiri. Deficiente autem ratione intrinseca finiludinis, nihil restat, nisi ut finitudo ab extrinseco Dei decreto inducatur.

2. Ceterum in operibus Dei, quantumvis utique finitis, nunquam limes adest ratione Dei, qui,actus cum sit, profundit actum;sed ratione potentiae, qua capitur actus. Nec aliud est Deo potentiam creare, quam actum elargiri : puta non est aliud facere id quod est, quam facere ut sit, seu dare *esse*. Certe me juvat, quod Venerabilis Paler noster Lancicius *{De meditationibus rerum divinarum recte peragendis praesertim in recolleclione ocliduana,* cap. 6. Ed. Cracov., 1883, p. 86) approbatione sua suum facit hoc principium, quod recitat ex commentatione *De divinis moribus* perperam quidem S. Thomae adscripta, at nihilominus eximia : « Deum crea- « turis communicare quicquid communicabite « et ab eis receptibile est. Etiam singulis mo- « mentis communicat, cum habilitatem invenit » (vide inter opuscula S. Thomae, ed. Parm., opusc. 55, torn. 17, p. 286).

3. Quare generaliter omnino sanctus Thomas alibi *{in Psalm.* 19) : «Qui plus devote sa- « crificium offert, magis est acceptum : quantum- « cumque sit illud. » Bellarminus optime totam rem exponit, defendens, « ad sacrificium « missae, licet non sit necessaria bonitas ministri « offerentis, tamen alicujus offerentis bonitatem « necessario requiri... Neque obstat, quod in « sacrificio missae res ipsa, quae offertur, ex se « Deo gratissima est. Nam non res illa, sed rei « illius oblatio proprie sacrificium est ; sucrifl- « cium enim est actio, non res permanens. Porro « LICET RES PLACEAT EX SE, TAMEN OULATIO HEI « NON PLACET, NISI OFFERENS PLACEAT, AC

Jani ergo venit quaerendum, quorumnam ofTerentium devotione finiri censendus sit temperarive missae valor : aliis verbis, quinam. quove gradu, veniant, quantum ad istum effectum, -ub nomine offerentium. Aliter enim alii computantur inter offerentes. Offert siquidem universa Ecclesia, ut saepe dictum est, et mox constabit. Offert sacerdos, legilimus Ecclesiae publicusque minister. 01ferunt fideles eu comparantes, ex quibt» et materia sacrificii consecrari queat, el sustentari sacerdotes aliique, quibus (a sit de altari vivere. Offerunt tandem fideles adstnntes sacrificio. Porro horum omnium devotio et fervorl concurrit ad valorem definiendum, sed non eodem modo.

« PRAESERTIM DEO, ÇV1 NULLA RE INIHGET... ■ Quamvis c.-teris paribus gratior sit oblatio rei • praestantiori>, et proinde gratissima oblatio < corporis Domini, rei videlicet omnium praes- « tantissimae · [Bellarminus. De *Missa,* l. 2, c. 4), Conferatur cum 1rena eo infra citando.

1. Bellarminus : * Observandum totam quidem Ecclesiam offerre omnia sacrificia, • quae a sacerdotibus omnibus offeruntur, sed « non eodem modo. Nam aliqui solum habitua- « liter, offerunt, qui nimirum absunt, neque dr « sacrificio cogitant, sed tamen hubitualiter cu- « piunt offerri; uliqui offerunt actu, qui aims « rurn intersunt sacro, et actuali desiderio offr- « runt ; aliqui praeterea offerunt etiam causaliter, « quia causa sunt ut sacrificium fiat... Deniqin· « minister ipse offert, ut sacerdos verus, sed mi- • nisterialis » *De Missa,* 1. 2, c. 4). Similia reliqui theologi.

Elucidatio XXVI.

Praecipuum locum in offerendo obtinet Ecclesia, atque in valore sacrificii regulando Ecclesiae devotio.

Sectio π. — De ecclesia ut offerente.

Et primo quidem adstantium potuit esse devotio nulla, immo adstantes nulli ; potuit ipsorum sacrificium procurantium, potuit ipsius sacerdotis litantis devotio deficere (cogita potissimum casum quo sacerdos in peccato exsistens offert, non de alienis, sed de suis bonis sacrificium) : manet etiam tunc devotio Ecclesiae, quae in offerendo principalem locum tenet[1], et acceptabilitatem conciliat *oblationi* hostiae indefectibilem. Eatenus enim dicti sumus deferre Deo hostiam corporis et sanguinis Christi, quatenus, de corpore ejus cum simus, incorporat Dominus oblationi suae nostram. Nisi videlicet capiti nostro coadunaremur, non possemus ejus donum tanquam nostrum Deo exhibere. Qui autem offert in quantum est de corpore Christi,is non ut suam demum propriam offert hostiam, sed ut communem totius corporis ecclesiastici. Unde fit ut nullum sacrificium vere deferatur Deo unquam nisi ex parte totius Ecclesiae. Nunquam igitur est privatum sacerdotis sacrificium, sed publicum Ecclesiae, cujus sacerdos est legitimus minister *(Trid.,* sess. 22, cap. 6, D. 944) ; adeo ut « ab Ecclesia per sa- « cerdotes [sit] immolandum» illud Pascha nostrae salutis *(ibid.,* cap. 1. D. 938).

Objicies fortasse : ex una parte, sacerdotem non consecrare ut vicarium Ecclesiae, sed ut vicarium Dei ; ex altera parte, consecrationem et oblationem non esse duas actiones, sed unam : consecratio siquidem est oblativa, et oblatio consecrativa, adeo ut, si quis vellet consecrare et tamen omnino[2] nollet offerre, is nil efficeret, carens intentione faciendi id quod facit Ecclesia, et est a Christo institutum[3]. Ex quibus duobus assumptis videtur fluere consectarium : nequaquam sacerdotem offerre ut vicarium Ecclesiae, nec proinde ullatenus Ecclesiam offerre per sacerdotem.

Cui objecto respondetur consecrationem et oblationem, quanquam sint una actio subjecto, esse tamen duas actiones ratione (Suarez, disp. 76, sect. 3, η. 7). Etenim potuisset, si Deus vellet, instituere sacerdotum errore lutherano infectorum, quo ita retinetur praesentia dominica in sacramento, ut negetur ecclesiastica sacrificatio.

1. Cum hic dicimus, Ecclesiam esse principaliter offerentem, accipi jam illud debet sub lumine eorum quae disputata sunt in Elucidatione XXIII de habitudine Christi ad nostras oblationes. Est utique Christus principalis oblator suo modo eminentiore per virtutem suae oblationis unius nec iterabilis. Ecclesia principalem locum tenet inter eos qui noviter offerunt in singulis sacrificiis. Porro de his est quaestio unice, ubi jam inquiritur de flnitudine fructus rationanda : ut constat ex Elucidatione XXV.

Cum igitur loquemur infra de sacerdote ut ministro Ecclesiae, hoc non erit sane per exclusionem alterius considerationis secundum quam est Christi minister. Sed ejus ministerium respectu Christi, se habet secundum Instrumentalem potestatem a Christo semel litante derivatam. Ministerium autem respectu Ecclesiae attenditur quantum ad munus procuratoris pro Ecclesia indesinenter supplicante et offerente. Quare hoc alterum ministerium (si cohaerere velimus principiis in Elucidatione XXIV et XXV vindicatis) unum est considerandum in quaestione, ad quam mensuram finiatur fructus missae.

2. Qui casus, ut notatur apud Suarezium, disp. 76, sect. 3, n. 7, potuit esse aliquando sacerdotum errore lutherano infectorum, quo ita retinetur praesentia dominica in sacramento, ut negetur ecclesiastica sacrificatio.

3. Principium admittit Suarez implicite, dum dicit : « Ex institutione Christi haec conse- « cratio et oblatio sacrificii ita sunt necessario « conjuncta, ut, posita una, non possit minister « voluntate seu intentione sua aliam auferre * (disp. 76, s. 3, n. 7). Explicite autem, sicut et verissime, post Lugonem (disp. 19, n. 103), Salmanticenses : « Si... nollet agere secun- « dum intentionem Ecclesiae, sed sistere in « consecratione sola materiae, nullatenus sacri- « ficando, vel offerendo sacrificium, tunc, sicut « non sacrificaret, nec offerret sacrificium, sic * etiam non consecraret : nam consecratio hujus α sacramenti est essentialiter sacrificatio sive « oblatio sacrificii... : quare qui simpliciter non ‹ vult sacrificare, convincitur nolle simpliciter « consecrare : atque ideo neutrum efficiet » (disp. 13, dub.2, § 2, n. 28). Vide etiam ea quae habet in hunc sensum Raphael Aversa a Sanseverino, Theat., *De Eucharistiae sacramento el sacrifleio,* q. XI, sect. 1, Bononiae, 1642, p. 229-230. Cf. illa quae infra dicentur (Elucid. XXXIII et XXXV).

lui consecratio non oblativa, et oblatio non consecrativa. Quare fit, ut secundum duos qui ei insunt respectus, suscipiat actio una praedicata valde diversa, ordinem dicentia ad diversos terminos et diversa principia : consecratione enim mutatur panis in corpus Christi a Deo; oblatione aulem sistitur Deo corpus Christi hostia ab hominibus12 Et sic sacerdos facit consecrationem nomine et potestate omnipotentis Dei; facit tamen oblationem suo atque omnium nomine fidelium. Ut instrumentum Dei consecrat, offert autem ut procurator Ecclesiae; ut habet **Gulielmus Parisiensis**, scribens : « Causa autem totius Ecclesiae « in missa agitur, scilicet coram Deo e Patre, tanquam per procuratorem sa- « cerdotem » *(De Sacram. Euchar.,* c. 2, t. 1, p. 435). Unde apparet, quomodo per sacerdotem offerat reapse Ecclesia, ut idem **Gulielmus** habet alio loco : « Sacerdos in altari se gerit ut ministrum « et gestorem alieni negotii, videlicet ne- « gotii ipsius Ecclesiae ; personam etiam « et vocem, seu verba gerit Ecclesiae : il l e « AUTEM AGIT NEGOTIUM, CUJUS NOMINE « a g i t u r » *(De Sacram. Ordinis,* c. 5, t. 1, p. 538).

Quam quidem veritatem nemo fere ex iis qui inter veteres missam exposuerunt omisit inculcare. Inter alios **Remigius Antissidorensis** *(De divinis officiis.* P.L. 101,1258) : « Fideliter considerandum « est quod tota Ecclesia Deo offerat illud « sacrificium laudis» ; at ceteris dilucidius et uberius sanctus **Petrus Damianus**, cujus sufficiat haec vox : « Hinc est enim « quod in ipsa celebratione missarum, « cui dicitur : *Memento, Domine, famulo- « rum famularutnque luarum,* paulo po.-[« subditur : *Pro quibus libi offerimus, « vel qui libi offerunt hoc sacrificium Inu- « dis.* In quibus verbis patenter ostenditur « quod a c u n c t i s f i d e l i b u s, n o n s o l u m « VIRIS, SED ET MULIERIBUS, SACRIFI- « CIUM ILLUD LAUDIS OFFERTUR, licet ab « uno specialiter offerri sacerdote videa- « tur ; quia quod ille Deo offerendo mani- « bus tractat, hoc multitudo fidelium in- « tenta mentium devotione commendat, e Quod illic quoque declaratur, ubi dicitur: α *Hanc igitur oblationem seroilulis nostrae « sed el cunelae familiae tuae, quaesumus « ul placatus accipias.* Quibus verbis luce « clarius constat quia s a c r i f i c i u m, q u o d « A SACERDOTE SACRIS ALTARIBUS IM- « PONITUR, A CUNCTA DEI FAMILIA GENE- « RALiTER o f f e r a t u r » *(Liber qui appel- lalur Dominus Vobiscum,* c. 8. P.L. 145. 237-238). Sed evidentius certe id sonant haec verba : « Tibi offerimus... una cum « famulo tuo Papa nostro et antistite « nostro et o m n i b u s o r t h o d o x i s a t q u e « CATHOLICAE ET APOSTOLICAE FIDEI CÜL- α TORIBUS. »

Quantum ad communem illam generalemque oblationem tota Ecclesia est sacerdotalis : *Regale sacerdotium (1 Petr..'2* omnes nos, quos fecit Christus Deo *regnum el sacerdotes (Apocal.,* Ie cl 510). Character enim baptismatis est participatio sacerdotalis potestatis qua Christus se Deo devovit hostiam ; omnisque fidelis, Christo in Ecclesia conjunctus, voto saltem habituali se conformat Christo in reddenda Deo hostia unica salutis, extra cujus latriam nullus nobis stillat fons propitiationis Quare Ecclesia in quadam Secreta : « His s a c r i f i c i i s, quaesumus, Domine, « dotium laici, id est, baptisma » ; at maxime **Augustini** illud : « Omnes [christianos dici- « mus] sacerdotes, quoniam membra sunt unius « sacerdotis » *(Civit. Dei.* 20, 10. P.L. 41, 676). Inter Graecos vero **Chrysostomus** similiter *in Homil.* 3 in 2 *Cor.* (P.G. 61, 417) : < Et tu « etllceris in baptismo sacerdos. «Quomodo juxta ipsum eo efllciamur in baptismo sacerdotes, quod litemus nosmetipsos una cum immolato Christo, vide infra, Elucid. XLVI, ubi integer locus recitatur.

1. Unde explicatur, qualilera multis theologis dicatur consecratio una, et oblatio multiplex, in missa n pluribus sacerdotibus concelebrata. Quanquam rectius dicetur ipsa oblatio esse formaliler una, tanquam unius collegii una actio collectiva, quanquam est virtualiler seu aequivalenter multiplex.

2. Ad hunc sensum interpretandus, si genuinus est, locus **Irenaei** in 4 Adu. Haer.,8,3: « Omnes enim justi sacerdotalem habent ordi- « nem · ; vel etiam dictum **Hieronymi** *'Dial, contra Luci/erianos,* c. 4. P.L. 23, 158) ; < Sacer-

« anima famulae tuae a peccatis omnibus ‹ exuatur, sine quibus a culpa nemo ‹ uber exstitit » *{Missale romanum,* inter orationes diversas pro defunctis, 6, pro una defuncta). Quare rursus supralaudatus **Remigius Antissiodorensis** scribebat : « Quod enim adimpletur i proprie ministerio sacerdotum, hoc gene- ‹ raliter agitur fide et devotione cuncto- ‹ rum. i Pariterque S. **Petrus Damianus**(?) : « Populus agit voto, sacerdotes « peragunt mysterio » *{Expos, canon. missae.* P.L. 145, 885) ; atque tandem **Innocentius III** consonanter : « Non « solum offerunt sacerdotes, sed et uni- « versi fideles. Nam quod specialiter « adimpletur ministerio sacerdotum, hoc ‹ universaliter agitur voto fidelium » *{De sacr. Allar. Mysi.* l. 3, c. 6. P.L. 217, S45)l.

Noli tamen putare, secundum illud *volam* esse mere internam oblationem communem fidelium : quo casu ne inchoative quidem pertineret ad ordinem proprie dicti sacrificii. Immo est externa dupliciter. Primo quidem et principaliter, ratione publicae initiationis, qua in baptismo facta ordinatur omnis fidelis ad offerendum per ministerium sacerdotum sacrificium Ecclesiae; atque ratione ordinationis sacerdotalis, qua publice deputatur quivis presbyter ad deferendum sacrificium ex parte omnium fidelium. Secundo autem, ratione liturgicarum formularum, quibus haec communitas oblationis exprimitur. Isti suo officio atque muneri omnis fidelis consentit interne per votum supradictum, quod perfectum continetur in caritate, imperfectum in fide informi. Quo voto vel consensu nihil rati habetur, nisi quod per se importat publica christiani cultus professio. Professioni autem non addit istud votum nisi ut sit sincera ; sicut in collatione sacramentorum ministri intentio addit ritui externo sinceritatem, sine qua ritus caret sua efficacia. Vere igitur fideles, secundum votum seu propositum praedictum, exsistunt sacrificii omnis oblatores.

Alia via potest comprobari interventus universae Ecclesiae. Sacrificio enim visibili sacrificium invisibile perhibetur. Per hostiam igitur corporis Christi designatur oblatio invisibilis membrorum Christi in terris conversantium, Ecclesiae scilicet militantis (ad quam pertinet adhuc in actu esse litandi). Sicut quippe corpus ecclesiasticum est *res* sacramenti eucharistiae, sic ejusdem corporis oblatio et dedicatio est propria *res* sacrificii eucharistici. Est

I. Huc aptari debet, quod scribit Lugo de vi impetratoria sacrificii per ministerium sacerdotis, in cujus legationem censetur consentire omnis fidelis : « Fideles... per eamdem voluntatem qua volunt esse Ecclesiae membra et « vivere ejus legibus, volunt etiam implicite ‹ ratum habere quidquid ab Ecclesiae praelatis ‹ omnium fidelium nomine ad communem ‹ utilitatem factum est, et per consequens ratam habent designationem oratorum et ministro- ‹ rum factam ad communem omnium causam «apud Deum perorandam. Potest ergo Deus ac- • ceptare has preces tanquam preces singulorum *i* fidelium, qui nunc sunt, et eas per suum ora- « torem Deo offerunt » (Disp. 19, s. 9, n. 127). Nola illam pulchram locutionem Lugonis : sacerdos est *orator* fidelium. Sexto decimo saeculo quidam **Gerardius Lorichius Hadamarius**, vir aliunde parum cautus, istud utique bene notaverat : « Missam audire, est sacerdoti ‹ sacrificanti, h. e. vota Ecclesiae Deo offerenti, «consensum praebere... Sacerdos siquidem, « tanquam os Ecclesiae, omnium circumstan- ‹ tium vice, cum de morte Christi gratias Deo « exsolvit, tum vota fidelium Deo commendat. »

{De missa publica proroganda racemationum libri 1res, 1536, l. 1, c. 5, fol. F2.Cf. F5: «os est « populi. ») Apud vcleres Syros, cujuscumquo persuasionis essenl, jacobilicae aut nestorianae, trita erat comparatio fere similis inter sacerdotem litantem et linguam corporis ecclesiastici. Sic, quinio saeculo, Narsai, discipulus Ibae Edesseni, Nisibenae scholae institutor, in sua *Mysteriorum Expositione,* quam anglice versam edidit R. II. Connolly (T. a. S., vol. 8, n. 1, *The liturgical homilies of Narsai,* p. 12) haec habet : « The bright (— robed) priest, the ton- « gué of the Church, opens his mouth [!] and « speaks in secret with God as a familiar. » Metaphora magis cohaerente, **Gregorius**, Arabum episcopus (f 724), vir « admodum eruditus « et in omni literatura versatus » (Hurter), in sua pariter *Mysteriorum expositione,* edita anglice ab R. II. Connolly et II. W. Codrington (*Two Commentaries on the Jacobite Liturgy,* Oxford, 1913, p. 16-17), notat : «The priest ... « is the tongue which is in the head of the « ecclesiastical body. » Idem deinceps promit **Moses Bar Kepha** (ix s.), in sua *Explanatione Mysteriorum Oblationis {ibid.,* p. 35).

autem totius Ecclesiae totam offerre Ecclesiam. Ergo non constabit sacrificatio nisi peracta et in nomine et ex parte totius Ecclesiae[1]2Quo pertinet inter alia multa dicta Augustini (de quibus vide supra, Elucid. XIX) illud *ad Paulinum* (Ep. 149, c. 16), quo vox Apostoli (*I Tim.*, 21 προσευχά, exponitur de canone missae : « Ea proprie intelligenda est oratio quam « facimus ad votum, -οό; ευχήν. Vovent-« tur autem omnia quae offeruntur Deo, « maxime sancti altaris oblatio. Quo « sacramento praedicatur nostrum « ILLUD VOTUM MAXIMUM, QUO NOS VO-« viMus in Christo esse mansuros, « utique in compage corporis Christi. « Cujus rei sacramentum est quod *unus « panis unum corpus multi sumus.* »

Quae cum ita sint, manet semper respectu omnis sacrificii intra Ecclesiam oblati, deficiente quavis alia particulari, communis tamen devotio Ecclesiae, qua commendatur semper sacrificii oblatio, et acceptabilitas in tuto collocatur. Immo, sicut universalior, ita principalior est influxus ille totius Ecclesiae, cujus ceteri quicumque offerunt (ut ministri vel administri) organa vel membra censentur. Et inde est, quod perditissimi etiam sacerdotis sacrificium acceptabile est apud Deum, Patrem Domini Nostri Jesu Christi, Ecclesiae sponsi, cui cum sil conjugata, Ecclesia offert munda hostiam mundam : corpus sui capitis, et caput sui corporis. Hoc videtur intimasse Irenaeus, cum scriberet : « Non sacrificia «sanctificant hominem,... sed conscientia « ejus qui offert sanctificat sacrificium, « pura exsistens, et praestat acceptare « Deum quasi ab amico. *Peccalor aulem,* « inquit, *qui occidit mihi vitulum, quasi* « *occidat canem.* Quoniam igitur cum « simplicitate Ecclesia offert, juste « munus ejus purum sacrificium apud « Deum deputatum est » (*Ado. Haer.*, 4, 18, 3-4. P.G. 7, 1026). Recte igitur Scotus, postquam exclusit iteratam Christi litationem, haec subjungit : « Sic ergo « patet, quod Eucharistia oblata accepta-« tur non ratione voluntatis Christi ut « immediate offerentis ; ratione ergo vo-« hintatis Ecclesiae generalis : illa autem « habet rationem meriti finitam » (*loc. cil.)i.* Sic proinde, oblata ex parte Ecclesiae, missa omnis actu est propitiatoria ex opere operato secundum proportionem quamdam ad praesentis Ecclesiae catholicae habitualem devotionem.

Habitualis autem Ecclesiae devotio non est augmenti aut decrementi impatiens. Nunquam sane vanescet, cum Ecclesia Spiritum, quem accepit, sanctitatis nunquam sit amissura : sed tamen potest aliis temporibus esse minor, aliis major. Quo autem erit major, eo erit Ecclesiae oblatio acceptabilior ; et fructus ex opere operato

1. Ex dictis hactenus inferas, non posse consecrari valide ab co qui excludat praevalenter intentionem offerendi ex parte Ecclesiae : siquidem eo ipso excludit implicite intentionem sacrificandi. Sine intentione aulem sacrificandi non consecratur, ut dictum est.

2. Scoti discipulus insignis, Gabriel Biel, hanc doctrinam apprime expressit : « Quamvis « enim sacerdos malus sil, neque in se habeat « ut sacrificium possit Deo placere, ab eoque in » ordine ad spiritualia bona conferenda accep-< lari ; quia tamen nuncius et procurator est « Ecclesiae Deo dilectae in hac oblatione, quae • ex officio sibi incumbit, respicit Deus ad Eccle-« siam principaliter offerentem et petentem, • non obstante malitia nuncii offerentis. El si • per impossibile in Ecclesia lola militante « nullus esset Deo acceptus, obsecratio hujus « sacrificii nihil a Deo impelraret in ratione • oblationis ; quia sic nullus esset in Ecclesia « offerens et petens sibi gratus, unde oblatio * illa posset esse sibi grata, placita et accepta, « in quantum oblatio sacrificii efficaciam habet « ex merito Ecclesiae offerentis. » (Gabriel Biel, *Sacri canonis missae lum mystica lum lileralis expositio,* apud Johannem Clein, s. l.s.a. lect. 27, fol. 38). Superius autem, lectione 26 (fol. 36), distinctione facta post Scotum, inter oblationem sacrificii, ut talem, et confectionem sacramenti, ut talem, ita quantifient oblationem sacrificii ex devotione Ecclesiae, ut tamen confectioni sacramenti tribuat ex institutione Christi aliquem suum valorem absoljitum. Qui si valor intellegitur, ut opinor, in ordine ad sanctificandos eos qui sumant, nil nisi laudandum. Sin aulem intellegi debet efficacia sacrificalis (pula propitiatoria, impetratoria), nec sibi ipsi consonus est auctor, nec Scoto, qui confectioni sacramenti, ut tali, nullum istiusmodi valorem laxavit, sed reservavit sacrificio, et quidem quantificandum ex Ecclesiae devotione.

sacrificii crescet pro crescente Ecclesiae sanctitate atque, ut loquitur Gulielmus Parisiensis « gratiositate » *(De sacramenlo ordinis,* c. 5, t. 1, p. 535)*. Magni igitur interest, ut multi sint in Ecclesia sancti atque sanctissimi : nec est spiritualibus viris et feminis parcendum temperandumve quin sua cura augeatur in dies valor missarum, et clamantis ex his terris sanguinis Christi vox indefessa in auribus Dei invalescat. Clamat enim in altaribus Ecclesiae sanguis Christi, sed per os atque cor nostrum clamat; tantum quantus ei aperitur vociferandi meatus. Visne scire cur a diebus Pentecostes per annos plurimos tantopere creverit Evangelium in mundo, et in Ecclesia floruerit sanctitas fidelium, quorum esset cor unum et anima una, perfectio ultima caritatis, quae est summa perfectionis ? Cogita Mariam Virginem prosperantem in his terris omnia quae tunc celebrabantur sacrificia Ecclesiae ; nec amplius mirare, quod nunquam abhinc visa sit tam miraculosa expansio christianismi aut profectus spiritualis tantus. Praeter primam enim gratiam (cui respect u Ecclesiae correspondet descensus Spiritus Sancti) ceterae omnes coemi, ut ita dicam, debent a Deo ope prioris. Et hoc faciebat Ecclesia tunc, et facit etiam nunc, quanquam parcius, attamen Deo digne semper, et electis sufficienter : utinam vero in dies et dignius et sufficientius !

EPILOGUS.

De inconcessa apostolis potestate litandi ante diem Pentecostes.

Ex interventu illo necessario Ecclesiae offerentis, rursus suadetur non potuisse ante diem Pentecostes offerri ab apostolis sacrificium eucharistiae Etenim Ecclesia a Christo quidem in terris versante fundata est quoad institutionem et collationem potestatis, sive doctrinalis, sive disciplinaris, sive sacramentalis : at nonnisi tunc exercendae cum, lapso Spiritu de coelis, ipsa efficeretur in animal rivum. Quippe Ecclesia non perfecte vivit aut est, nisi vegetata Spiritu Sancto, qui in die Pentecostes descendit, et manet exinde semper ; qui est Ecclesiae Spiritus, et anima, et vehit ipsum cor (3. S. 8, 1, 3m). Factum quidem erat antea corpus sociale credentium, at veluti inanime, cujus adhuc deficeret fides, ut in apostolis omnibus post passionem3 ; ut

1. Hoc rursus elucidat Bicl his verbis : « Et « ex hoc alicui videri posset, quod missa uno ‹ tempore efllcacior est et inagis Deo accepta « quam alio. Et regulariter quod missa sacen otis i boniexistentis in gralia (cujus personale meri- « tum est partiale meritum Ecclesiae) melior • est quam si ipse sacerdos esset extra gratiam. » Quam ulramque deinde ipse conclusionem probat, quippe quia « Ecclesiae meritum, non est « universale plalonicum, seu meritum abstrac- « tum, extra homines particulares per se • existens, sed est personarum et membro- « rum Ecclesiam constituentium » *(Canonis missae expositio,* lect. 26, fol. 36. Ex theologis nostratibus concinuit Fagundez, non quidem solus, sed praecipue : « Fructus missae t ex opere operato respondens loti Ecclesiae ‹ offerenti, accrescit vel decrescit accidenlaliter ‹ juxta majorem vel minorem numerum juslo- ‹ rum offerentium in Ecclesia militante pro va- ‹ delate temporis exsistentium, et juxta majo- « rem vel minorem sanctitatem illorum : crescit • enim valor ille accidenlaliter ex meliori dis- • positione lotius Ecclesiae offerentis » *(Traclotus in quinque Ecclesiae praecepta,* praecepi. 1, l. 3, c. 6, n. 20. Lugd., 1632, p. 149). Per illam variabilitalem nil praejudicari quin fructus sit ex opere operato, luculenter explicat ipse ibidem, n. 14. Quod et nos explicabimus in Elucidatione sequente.

2. Recole dicta supra de triduo mortis dominicae (Elucid. XVII). Quae illo loco disputata sunt, probant aequaliter non potuisse ab apostolis litari ante ascensionem Christi : qua *inlroiuit semel in sancta,* perfectionem adepturus sui sacrificii el sacerdotii, ac aeternae nobis inventae redemptionis pretio comparaturus donum Spiritus Sancti. Etenim 1° non injuncta erat nobis celebratio sacrificii, nisi prius rati ac efficacis ; et 2° non minus commemoratio ascensionis quam resurrectionis intrinseca est missae, ex monito Pauli : *Mortem Domini annuntiabitis* donec veniat [utique de coelis], aut ex lilurgicis attestationibus vel interpretationibus dominicae intimationis.

3. Verum quidem est, tunc fuisse in terris Beatam Virginem, cujus sanctitas praeponderaret omni sanctitati omnium saeculorum ecclesiasticorum. At interea, quamvis esset tanta illa sanctitas, tamen non erat nisi individua Beatae

in sancto Thoma, post manifestationem ceteris a tolis factam, et potestatem collatam remittendi peccata. Deficiebat potissimum intellegentia fidei, ut in interrogantibus Dominum, mox in coelis ascensurum, essetne tunc restituturus regnum Israel *(Ad.,* P/ Spiritum autem veritatis, Spiritum sanctitatis et fortitudinis, erat tandem consecutura Ecclesia in Pentecoste. Tunc veluti spiraculo vitae, id est, fidei, spei et caritatis indefectibilis, insufflato in faciem a Domino, exstitit corpus Christi ecclesiasticum, coagmentatum intema virtute Spiritus Sancti. Ex tunc factum est, ut sacerdos quivis posset offerre ex parte Ecclesiae plene constitutae, proindeque valide (siquidem, ut. dictum est supra, nemo consecrat valide nisi offerens ex parte totius Ecclesiae), et ex parte Ecclesiae sanctificatae, proindeque fructuose (siquidem nemo devotione sua afficit oblationem eucharistiae nisi ut membrum organumve Ecclesiae). Collata quidem erat potestas sacerdotii in coena, sed, ut olim dictum est, collata erat tunc pro nunc ; id est pro tempore, quo, et ex parte hostiae, susceptae a Deo in coelis, et ex parte Ecclesiae, vivificatae a Deo in terris, nihil jam deficeret illorum quae ad adimpletionem mysterii a Christo instituti requirerentur : ad perfectionem adducto non solum eo quod offerretur, sed etiam a quo offerretur. Character sane sacerdotalis erat in coena impressus ; sed, sicut manebit post resurrectionem, cum tamen non poterit consecrari corpus Christi, quia nonnisi usque ad adventum Domini institutum est ut fieret ; sic neque ante adventum Spiritus Sancti fieri potuit, quia non erat institutum a Christo ut fieret nisi *in regno Deil.* Unde colligas velim quid veri, quidve falsi habeat sententia Nicolai Cabasilae : « Ipse dixit : *Hoc est corpus meum. Hic al sanguis meus.* Ipse etiam jussit tolis, α et per illos universae Ecclesiae hoc fa- « cere : *Hoc enim,* inquit, *facile in nwim* « *recordationem.* Non juberet autem facere, « nisi virtutem esset daturus, unde facere α possent. Et quaenam est virtus ? Spiritus « Sanctus, virtus quae apostolos ex alto ‹ descendens armavit, secundum illud « quod dictum erat ad ipsos a Domino :*Se-* « *dele in civitate Jerusalem donec induami-* « *ni virtute ex alto* » *(Lilurgiae Expositio,* c. 28. P.G. 150, 425-428). Si enim, per virtutem (δὐναα'.ν) intellegens potestatem ipsam ordinis sacrificalem, hanc negat in coena concessam, emat, obnoxius damnationi latae postmodum a Tridentino (sess. 22, can. 2. D., 949); sin autem voluit tantum, ut potestatis prius collatae exercitium non posset haberi ullum ante adventum Spiritus Sancti, nihil catholicae fidei repugnans adseruit. Quin et jamdudum tradiderat istud catholice prorsus S. Paschasius Radbertus, scribens: « Ex QUO RENOVATI SANCTI APOSTOLI PER « ADVENTUM SANCTI SPIRITUS DE COELIS, « et inebriati sunt musto charitatis, ex « EO SANE CREDIMUS HUNC CALICEM IN « Ecclesia consecratum : quod ille Spi- e ritus veritatis, in quo renovati sunt ex « vetustate, induxerat eos in omnem ven- ir tatem, et confirmaverat in plenitudinem « doctrinae [perfectam ?], Ubi jam, siculi « a Christo, ita sane ab eis et deinceps « in novitate Spiritus2 consecrator « *(Lib. de corp, et sang. Dom.,* 21,2. P.L. 120. 1335).

Virginis, non autem socialis et collectiva dos alicujus corporis organici, quale debet esse corpus Ecclesiae ex multitudine quadam (idelium sanctorum compactum ac congregatum (cui demum uni concreditum est sacrificium eucharistiae). Non quantitas igitur aut moles sanctitatis deficiebat, praesente in terris Beata Virgine ; sed desiderabatur sanctitatis diffusio ecclesiastica : donec Spiritu veritatis ct roboris confirmaretur quaedam Societas indefectibililer constans plebe sacerdoti adunata in fide et caritate.

1. Pro certo habendum est, *regnum. Dei* de quo prophetae tam multa tamque grandia praenuntiavere, de quo ipse Christus *per dies quadraginta apparens* loquebatur apostolis *(Aci..*), non esse plene in terris institutum nisi die Pentecostes. Idem dicas de foedere novo seu novo testamento, sicut recte docet Cyrillus Hierosolymitanus, in sua *Catechesi* 17, c. 29 (P.G. 33, 1000), Spiritum Sanctum, in suo descensu, « constituisse in Ecclesia catholica, ex consensu » Patris et Filii, Novum Testamentum. »

2. Paullo ante (c. 12, n. 1. coi. 1310-1311) scripserat Paschasius, fieri a nobis consecratio-

Ante Paschasium, ex Beda jam audivimus (Elucid. XII) sacrificium Domini in Pentecoste demum esse consummatum. Sed multo ante, Chrysostomus ea posuerat, ex quibus suam conclusionem (quatenus catholica est) traheret Gabasilas. Etenim volens Chrysostomus, ut Spiritus Sanctus, semel lapsus in apostolos, remanserit in Ecclesia, unde id arguit? Ex variis quidem capitibus, sed ultimo loco ex sacrificio eucharistico (De *S. Pentecoste, hom.* 1, n. 4. P.G. 49, 458-459) : « Non prius [sacerdos] attingit nroposita • [munera], quam vobis ipse gratiam • fuerit precatus a Domino, vosque illi • acclamaveritis : *El cum Spirilu luo* ; qua ‹ responsione vobismetipsis in memoriam « revocatis : nihil adstantem [hominem] « praestare, neque humana natura prospe- ‹ rari dona proposita, sed Spiritus gra- • tiam praesentem, et in omnes [quicumque • sacerdotio funguntur] advolantem, per- • licere illud mysticum sacrificium... Nisi • Spiritus adesset, Ecclesia non con- ‹ sisteret ; si vero consistit Ecclesia, ‹ DUBIUM NON EST, QUIN ADSIT SPIRI- • tus. » Inferius vero (n. 6, coi. 64) : ‹ Ostendimus adesse Spiritum Sanctum : « ex remissione peccatorum,... ex ordina- • tionibus, ex mystico sacrificio. » Quod si eucharisticum sacrificium praesupponit, missum a Deo Spiritum Sanctum perseverasse nobiscum, sane ante Pentecosten non potuimus litare ; quo tempore nec- dum Ecclesia « consistebat ».

Non mirum igitur videri debet, quod S. Thomas (in II Nocturno Officii pro feria VI infra Octavam Corporis Christi) nos admonet ideo esse isti sollemnitati assignatam feriam V post Octavas Pentecostes, ut eucharistiae α institutionem α illo tempore specialiter recolamus, quo α Spiritus Sanctus corda discipulorum « edocuit ad plene cognoscenda hujus *a* mysteria sacramenti. Nam et in eodem « Lempore coepit hoc sacramentum a fide- « libus frequentari. » Non esse autem de facto litatum ab Apostolis nisi primum in die Pentecostes disputat noster Theophilus Raynaudus per integrum suum tractatum *De prima missa el praerogativis chrislianae Penlecosles* (opera Omnia, t. 6, p. 523-622), Nuperrime vero visus est sibi demonstrare idem ex primaevarum liturgiarum epiclesibus Dom Cagin *(Eucharistia,* p. 70), addens : *a* L'action sa- « cramentelle des apôtres n'avait com- « mencé qu'à la descente du Saint-Esprit. « Le principe de la rédemption, du sacri- « fice nouveau, de la sanctification, avait « été institué au jour de la Passion... Il « était réservé à la Mission temporelle du « Saint-Esprit d'en valider, d'en confir- α mer l'accomplissement, d'en signifier la « ratification, en même temps qu'en était « inaugurée la dispensation » (cf. etiam, p. 208). Haec mihi videntur medullam veteris dogmatis continere (cf. dicta superius in Elucid. XII).

nem *in sacerdotio* Christi (cf. supra, Elucid. XXI); nunc scribit fleri eam *in nouilale Spiritus* lapsi die Pentecostes de coelis. Priore assertione in tuto collocabat necessitatem commissae a Christo apostolis potestatis sacrificae in coena ; altera autem adstruit necessitatem aptandae Ecclesiae sacrificio principiando.

1. Veram hujus puncti doctrinam etiam tradiderat Hesychius implicite *(In Leuil.,* 91-e et 23"-14. P.G. 93, 889-891 et 1083-1087), quantum equidem intellego.

Elucidatio XXVII.

Cumulative conferunt ad ilium valorem mensurandum sacerdos celebrans, fidelis stipem dans, et populus adstans.

Sectio III. — De iis qui specialiter offerunt.

Articulus I. De sacerdote ut offerente.

Ex praedictis constat qualiter sit etiam mali sacerdotis missa bona : melior tamen erit, si ipse sacerdos sit bonus, et tanto melior, quanto devotius obtulerit.

Est enim considerandum, sacerdotem ipsum esse de Ecclesia ; et proinde ejus devotione augeri devotionem totalem totius Ecclesiae. Sed insuper non membrum estquodibet, sed ut excellens dignitate, ita etiam, et quidem potissimum, cum hoc praesente negotio, in oblatione eucharistiae posito, maxime et proxime conjunctum. Est enim, quantum ad hoc, organum Ecclesiae electum, cui uni virtus inest symbolicam peragendi immolationem, in qua absolvitur publica communisque oblatio ; et ex hoc titulo specialius ei prae ceteris Christi fidelibus individuis imputatur illud sacrificium (sicut fere visus, licet sit totius hominis, tamen specialiter tribuitur ejus oculo). Maxime igitur sacerdos celebrans inter reliquos conferre censendus est ad exaggerandum valorem hujus sui sacrificii; praevalet tamen totum corpus membro singulari, membroque putrido corpus indefectibiliter sanctum : ut opera sui ministri, quantumvis ad iracundiam personaliter Deum provocantis, conciliet ipsa sibi tamen Ecclesia propitiationem1. Nec indignitate aut malitia ministri quicquam deperit efficaciae seu fructus correspondentis, ut dictum est, devotioni communi Ecclesiae ; quanquam accrescit aliquid per accedentem ministri sanctitatem.

Unde fit ut perfecte cohaereant inter se illae duae sententiae, quarum una, omnium catholicorum communi2, negatur :

« tus et sanctus sacerdos quam unicus Dei Fi-
« lius, » qui ipse obtulit sacrificium sui corporis
« mortalis » pro nobis ,« pro quibus offerebat »,
« vitiosis mundandis » : unde nobis prostat hostia non solum sumenda « amabiliter », sed etiam offerenda « grate » : « Quid tam grate « offerri et suscipi possit quam caro sacrificii « nostri, corpus Christi perfectum sacerdotis « nostri ? » (c. 67 et 68, *ibid.*. Vide in contrarium Baluze, *Nolae in Cyprianum.* P.L. 3, 1023.) Porro verissimum est, hostiae nostrorum sacrificiorum esse per prius comparatam apud Deum acceptabilitatem indefectibilem per oblationem nostri Summi Sacerdotis. Denegare autem improbis sacerdotibus efficaciam sacrificii visus quidem prima fronte est Cyprianus in *Epislola de Basilide el Martiale,* n. 2 et 3 (P.L. 3, 1022-1023; cf. Batiffol, *op. cil.,* p. 453-454). Attamen potuit ipse libellaticos habere jure optimo pro apostatis, seu fidei desertoribus, proindeque haereticis, iisque cum maxime notoriis, tum maximam fidei ruinam passis, cum non in unum dogma sed in universam Christiani dogmatis fabricam impingerent : quo casu, jam non defectus probitatis tantum, sed et fidei, isque publicus,opponebatur; praeterquam quodexauctoratio per jus ecclesiasticum erat inflicta. Quae cum ita essent, non sola improbitas in causa erat, sed et legitimi gradus amissio et alienatio ab Ecclesia. Ceterum haec quaestio necessario recurret infra (Elucid. XXXIII).

1. Quare cum grano salis accipienda est hisloriuncula quam narrat lepidam sane S. Petrus Damianus in suo opusculo *De Bono suffragiorum,* c. 6 et 7, ad illustrandam hanc suam sententiam : *quod fructuosior est eleemosyna pauperibus data quam oblatio a sacerdote carnali celebrata* (P.L. 145, 568-569).

2. Apud Patres et scriptores ecclesiasticos distinguendum est inter causam sacerdotum haereticorum (quibus a jure aequiparati sunt Simoniaci), vel schismaticorum, vel excommunicatorum, vel certe degradatorum aut exauctoratorum, de quibus omnibus dicetur infra (Elucid. XXXIII), et causam sacerdotum solummodo improborum. Rursus distingui debet quaestio de validitate consecrationis ab allera quaestione de efïlcacia sacrificii. Si de improbis duntaxat sacerdotibus sit sermo, nemo ex nostris doctoribus unquam illis denegavit vim conficiendi corpus Christi : ne Origenes quidem, qui in *Commentario in Epistolam ad Romanos,* 9, 42 (P.G. 14, 1249) evidenter agit solum de immundis cibis sanctificandis *per verbum Dei el oralionem,* juxta 1 *Tim.,* 45 (vide in contrarium Batiffol, *l'Eglise naissante el le catholicisme,* 1909, p. 370) ; sed neque Etherius et Beatus, qui, dum scribunt *adversus Elipandum,* 1. 1, c. 67 (P.L. 96, 936) : « Neque potest hoc sacri-« licium offerri per quemlibet sacerdotem, nisi ‹ per sacerdotem sanctum et justum ›, ostendunt per contextam orationem se loqui de principali demum sacerdote Christo : ‹ Quis ergo tam jus-

corrumpi sacrificium malitia sacerdotis[1], siquidem « illa munda oblatio est, quae « nulla indignitate aut malitia offerentium « inquinari potest » (*Trid.*, sess. 22, c. 1. D., 934) ; asseritur nihilominus altera : « sacerdotes, quo sanctiores sunt eo magis prodesse fidelibus per sua sacrificia », quibus ipse verbis Suarez (disp. 79, s. 8, n. 10), quamvis nobis sit contrarius, tamen interpretatur[2] probe caput *Ipsi sacerdotes* (*Decrel.* 2, 1, q. 1, c. 91) ex epistula 2a Ps. Alexandri[3] (P.G. 5, 1069) depromptum, ubi legitur : « Ipsi [sacerdotes] enim pro populo interpellant, et « populi peccata comedunt, quia precibus « suis et oblationibus ea delent atque consumunt. Qui quanto digniore? fuerint « tanto facilius pro necessitatibus, pro « quibus clamant, exaudiuntur. »

Hic tamen sedulo advertendum est, non affici sanctitate celebrantis, quantumvis eximia, valorem propiliatorium hostiae ipsius secundum se spectatae, cujus, ut diximus, est infinita efficacia ad propitiandum. Et hoc sonat oratio Chrysostomi, quam adversarii nostri saepe opponunt : « Volo quid plane stupendum adjicere ; « sed ne miremini, neque turbemini. Quid « hoc est? oblatio eadem est, quisquis offerat, sive Paulus, sive Petrus ; eadem « *est* quam Christus dedit discipulis, et « quam nunc sacerdotes faciunt ; haec illa « nihil minor est, quia non homines hanc « sanctificant, sed is ipse qui illam sanctificavit. Sicut enim verba, quae Deus « locutus est, eadem sunt quae nunc sacerdos dicit, sic oblatio eadem ipsa est, « ut et baptisma quod dedit... Et hoc « igitur corpus Christi est, et illud : qui « vero putat hoc minus illo esse, is nescii « Christum etiam nunc adesse et operari. (*In II Tim.*, hom. 2, n. 4. P.G. 62, 612) Quo loco vox oblatio (ἡ προσφορά) evidenter designat non sacrificium active consideratum, sed passive, id est rem oblatam, seu ipsam hostiam, siquidem dicitur esse idipsum quod consecratum est a Christo in coena et datum discipulis[6]. Ejusdem scilicet est res illa, non sohim dignitatis personalis, sed et valoris propitiatorii, quicumque consecret[6]. Sed non sequitur oblationem rei esse ejusdem efficaciae, quicumque offerat.

Nec rursus afficitur sanctitate (aut mullo minus vitio) celebrantis hostia illa, in quantum est sacramentum, seu spectatur in ordine ad sumentes. Quod eo evidentius est, quia is qui suscipit sacramentum, non directe per hoc particeps efficitur actionis sacrificae, sed hostiae sacrificatae, quae ipsa est hostia passionis, Deo in aeternum sacra et sanctificans homines. « Non homines hanc sanctificant, sed is ipse qui « illam sanctificavit », dicens olim ffoc

1. Hacque ratione sunt intellegenda verba sancti Hieronymi, *in Sophon.*, 3 (P.L. 25, 1375) : « Sacerdotes quoque, qui eucharistiae « serviunt et sanguinem Domini populis ejus « dividunt, impie agunt in legem Christi, pu- « lanies «ὐχαριστιαν imprecantis facere verba, « non vitam, et necessariam esse tantum « solemnem orationem, et non sacerdotum « merita. » Nam ipse Hieronymus continuo addit : «Cum haec faciant,... nihilominus « clemens et justus est Dominus. Clemens « in eo quod ab Ecclesia sua non recedit : « justus in eoquod reddit unicuique quod « meretur. »

2. Quanquam ibidem interpretationem istam studet ad suam mentem flectere.

3. Sane nulla est auctoritas Epistulae Ps. Alexandri, nisi quod recepta est a veteribus : qui proinde nihil fidei contrarium in ea adverterunt.

4. Conferatur in eumdem sensum locus sane perpulcher insertus ex incerto auctore *Decreto Gratiani* (Pars 2, Cans. 1, q. 1, c. 84. P.L. 187, 516).

5. Conferatur liturgia vetus sancti Basilii, ubi, epiclesi jam facta, inter alia, quae a Deo enixe et prolixe postulantur, hoc habet suum locum : « Memento, Domine, secundum divitias miseri- « cordiarum tuarum, etiam indignitatis meae; « ignosce mihi omne delicium voluntarium, et « noli propter peccata mea avertere gratiam « sancti tui Spiritus a propositis donis », μτ, ?·.î τζ ἐμζ αμαρτία χωλϋστ, —ην χάριν τοῦ ἁγιου πνεύματο ἁποτών προχειμένων δώρων (B. 336). Tali precatione post peractum jam sacrificium, ostendit se sacerdos sollicitum, fideliter tamen, circa constantiam miraculi « plane stupendi », quod praedicat Chrysostomus : ne quid suae eucharistiae detrahatur virtutis sanctificativae. Quod per gratiam Dei ita obtinet, ut non fructuosius sit communicare de sacrificio sanctissimi sacerdotis, quam perditissimi. Rem sane notatu dignam et admiratione !

6. Conteratur infra Elucid. XLV.

(fl corpus ineum, quo etiam tempore orabat : *Pro eis ego sanctifico meipsum, ut sini d ipsi sanctificati in veritate.* Quare, disputans late in eumdem sensum atque Chrysostornus supra laudatus, Nicolaus Cabas il as pulchre concludit argumentum his verbis : Πάντα τού πιστού αγιάζει îw îï τα δώρα, καί πάντοτε, πάντοτε δντα δεκτά τώ Θεω *(Lilurgiae Expositio,* c. 46. P.G. 150, 469)'.

His utique praenotatis, reperietur non contrarius esse nobis sanctus Thomas in 3 S. 82, art. 6 et ad 1m, ubi missae a malo sacerdote recitatae aequalitatem cum missa recitata a bono stricte coarctat ad ipsum demum quod conficitur in missa sacramentum. Fatendum est quidem illum antea (4 D. 13, 1, 1, 5) ita opposuisse inter se haec duo : « id quod est essentiale i in [missa], scilicet corpus Christi », et id quod est « annexum sacramento, et quasi « secundarium » (puta actionem nostram oblativam) : ut nullam nisi priori membro (« corpori Christi », « sacramento ») adscriberet « efficaciam ex opere operato ». Unde quis forsan nobis objiciat : ergo quantum ad efficaciam ex opere operato est ejusdem valoris apud sanctum Thomam missa boni atque mali sacerdotis. Sed si ista apud sanctum Thomam usitata partitio operis operati retineretur a nobis literaliter, jam abjudicaretur sacrificio valor omnis propitiatori ps ex opere operato : siquidem non res oblata est sacrificium, sed oblatio rei, consentiente ipso sancto Thoma (3 S. 79, 5, c, et 7, 3ni); nec contra nos tantum procederet auctoritas sancti Thomae, sed contra omnes uno ore profitentes hodie catholicos inesse sacrificio missae vim quamdam propitiandi ex opere operato : quod est inconveniens. Re autem vera, mutata est post sanctum Thomam, non doctrina, sed terminologia. Sanctus scilicet Thomas, sicut reliqui scriptores illius aetatis, non solebat uti locutione illa *operis operati* per respectum ad valorem oblationis activae, sed tantum per respectum ad valorem hostiae oblatae, qui est infinitus, semper proinde sibi constans. Sed neque ipse Scotus aliter loquitur. Quin apud omnes illos veteres recensebatur virtus oblationis activae in virtute orationis, utique sacrificalis. Quod eo satius fiebat, quia omne sacrificium intrinsecam habet rationem impetrationis, exsistens quaedam oratio pragmatica, et nostrum sacrificium peragitur orationis eucharisticae verbis quibusdam. Postea transiit locutio *operis operati* ab ipsa re oblata ad oblationem ejus, nec incongrue (quanquam analogice) : si quidem, ut diximus, incomparabiliter eminet fructus oblationis sacrificae super devotionem sive offerentis individui sive etiam Ecclesiae communiter offerentis : valorem scilicet inferente suum re oblata[1].

Interpretationi nostrae sancti Thomae suffragatur gravis ille scholae Salmanticensis parens, « theologus summus » (Hurter), Franciscus a Victoria in *Summa Sacramentorum Ecclesiae,* edita studio et cura Thomae a Chaves : « Quae-

1. Videntur quidam episcopi olim reputasse eucharistiam suam meliorem quam eucharistiam presbyterorum, cum hujus communionem fastidirent. Quos increpat auctor (sane vetus) *Epi-Mat de VII Ordinibus Ecclesiae* (c. 6) editae Inter opera sancti Hieronymi (P.L. 30, 155-156).

2. Etiam tempore Concilii Tridentini quamdam veluti novitatem spirabat, in materia sacrificii, ista locutio *ex opere operato,* ut apparet *n Judicio* [synodaliter prolato] D. Judoci a Ravesleyn, Tiletani, *ad articulos I* [Lutheri] *el IX* [Calvini] *de sacrificio missae propositos* (Le Plat, *Monumentorum... Concilii Tridentini,* torn. 4, Lovanii, 1784, p. 352). « Hoc « est quod de valore et virtute sacrificii missae docent catholici:... oblationem missae « factam pro aliis valere eis ad remissionem » peccatorum, culpae et poenae, ipsumque « valorem et virtutem inesse missae sacrificio « non ex dignitate, conditione et qualitate * ipsius operantis, hoc est ipsius qui sacrainentum illud celebrat ; sed ex qualitate, conditione • et natura rei oblatae, quae, cum sit ipse Christus... gratiam Patris illis conciliat, pro quibus « offertur, nisi indignos se Patris misericordia « et clementia exhibeant : atque hoc nonnulli « DOCTORES NEOTERICI EXPLICARE VOLENTES, « DIXERUNT MISSAE SACRIFICIUM ποπ βχ opere « operantis, sed ex opere operato valere aliis « non quidem sine bono ipsorum motu, sed per « motum fidei et poenitentiae dispositis et « praeparatis, ut mox sumus prolixius explica- « turi. » Quam deinde locutionem nedum reprehendat, ipse usurpat libere.

« ritur, inquit, utrum missa sacerdotis « mali tantum prosit aliis, sicut missa bo- « ni. Sanctus Thomas dicit quod in missa « duo sunt consideranda, scilicet ipsum « sacramentum, et orationes quae in ea « dicuntur ac oblatio sacrificii. » Praemisso autem quod sacramentum est utrobique aequale, pergit auctor : « Ex parte « autem orationum et ipsius oblationis, « quo melior fuerit minister, eo magis « accepta erit oblatio : facilius enim et « saepius et amplius impetrat bonus quam « malus » (Antverpiae, 1594, fol. 47-48).

Revera non mihi videtur sententia sancti Thomae in hoc diversa ab illa quam Scotus protulit bimembrem his verbis : « Missa melioris erit melior, et « tamen sacramentum est utrobique ae- « quale » (4 D. 13, q. 2, ad 3m, n. 19). Ad repropitiationem enim quod attinet, « Deus, SECUNDUM JUSTITIAM RETRIBUTI- « vam, non habet alicui in Ecclesia, nec « toti Ecclesiae, recompensare tantum « bonum pro ista [missa mali sacerdotis] « quam pro illa [missa boni] » *(ibid).* Cujus haec assignatur ratio, quod missa, quantum attinet ad vim propitiatoriam, non debet spectari in abstracto, prout sub sua definitione venit, in quantum oblatio eucharistiae, sed spectanda est in concreto, pro modo secundum quem proficiscitur ab offerentibus. Non autem proficiscitur eodem modo per membrum vivum atque per membrum mortuum1.

Hujus elucidatio puncti magnum habuit in controversia cum protestantibus momentum, ut apparet ex *Anlididagmale* canonicorum Coloniensium, adversus Hermannum, prevaricatorem archiepiscopum, ubi haec leguntur : « *Alia calumnia haere-* « *licorum conlra Ecclesiam.* Multi non parum hodierno tempore sese fatigant, « imo dicere audent, hactenus in Ecclesia « praedicatum fuisse sacrificium sacerdotis valere coram Deo ex opere operato, « sine bono motu utentis. Appellant autem opus sacerdotis, qualecumque sil, « non considerata mentis cogitatione, opus « operatum. In quo iterum non levis injuria violentiaque Ecclesiae Christi irrogatur. Innocentius enim tertius, l. 3 *de sacro ollaris myslerio,* capite 5, et scholastici DOCTORES OMNES PER OPUS OPERATUM SACRIFICIUM ALTARIS INTELLIgunt, non externas sacerdotis actiones, sed opus Dei in consecratione et sanctificatione sacramenti. Quod nona merito sacerdotis, sed a Christi potentia dependet... Illud dicunt, cum sit opus solius Dei et Christi, non consistens in oblatione, sed in sacramenti consecratione et sanctificatione, semper purum esse et sanctum » (fol. LXXI b).

Pariter carpit coaetaneos sententiae adversae auctores Galenus, dum hac ratione distinguit duplicem effectum consecrationis : *primo,* « illum quo Christus « nobis exhibeatur praesens : quod sacramenti est; cujus vim, magistra profitemur Ecclesia, et ipsius veluti caduceatoribus atque internuntiis victoribus, « Joanne Chrysostomo et Nicolao Cabasila, « nihil morari sui ministri iniquitatem, aut etiam justitiam. » *Secundo,* « eum « qui sacrificii est proprius, et positus « est in aliis (partim praesentibus, partim absentibus, partim vivis, partim « mortuis) impertienda crucis Christi vi ac gratia ». « Hunc (inquam) effectum « num audetis eumdem, unum, aequa- « lemve adserere » [quicumque fuerit minister]? (De *sacrificio missae commentarius,* c. 19, p. 242)

1. Quanquam Hiquaeus in commentario suo super hunc locum (Lugduni, 1639, torn. 8, p. 819) negat doctorem subtilem agere de valore quem nuncupamus ex opere operato, tamen constat oppositum, ut fatetur Suarez (disp. 79, s. 8, n. 10).

2. Fateor hunc scriptorem, nimio zelo sanctitatis clericalis abreptum, eo processisse, ut teneret sacrificium missae, valide quidem oblatum a sacerdote catholico, carere tamen omni fructu et utilitate, si peccatis irreLilus offerret iste solus, nullo nimirum mandante, ministrante, adstante homine bono : « Catholicis « ritibus credere modo necesse habemus etiam * tunc [i. e. quamvis exsistat in peccato] verum * missae perfecturum sacri licium ; profuturum < tamen cuiquam, maxime si solus haec tentet, < et non adsint, pii, sacrilegii ejus ignari, perne-

Inter recentrons Scholae magistros citari omnino debent ex Societate nostra Henriquez et Fagundez. « Fructus satisfactionis, inquit **Henriquez**, qui ex • opere operato communicatur alteri ho- • mini justo, pro quo offertur sacri fi- <cium missae, uberior est ex opere ope- « rato pro ratione devotionis » *{Summa theologiae moralis,* 1. 1, *de sacramentis in genere,* c. 14, n. 4). Rursusque : ‹ Oblatio missae consistit in actione, et « meritum impetrantis consistit in ac- « tione vitali et libera : ideo crescit ‹ uterque fructus missae ex opere operato ‹ in alium justum, quanto major est dis- « positio et devotio offerentis ; ut cres- ‹ cit effectus baptismi ex opere operato ‹ quanto melior est dispositio adulti re- ‹ cipientis... Quare expedit... quaerere i probatos et religiosos sacerdotes, qui « sancta sancte tractent, ut, devotius offe- • rentes, applicent integre uberiorem fruc- • tum missae » etc. *{ibid.,* 1. 9, *de missa,* c. 18, n. 5). **Fagundez** autem assonanter : e Omnibus igitur consideratis, plus ‹ valet missa boni sacerdotis quam mali : • ...quia ex parte illius, quatenus est ‹publicus minister Ecclesiae, accrescit « valor ex opere operato accidentaliter » *(Tractatus in quinque Ecclesiae praecepta. Primum Ecclesiae praeceptum,* 1. 3, c. 6, n. 22). Extra Societatem autem ex professo suscepit hanc thesim defendendam Zacharius **Pasqualigo** *{De Sacrificio Novae Legis,* q. 102, n. 6, et q. 103, n. 5. Romae 1707, torn 1. p. 103 et 104) :< Dicendum : fructum substantialem « sacrificii ex opere operato crescere accigamus *(De sacrificio missae,* c. 19, p. 245). Origo erroris fuiL in hoc, quod vir austerus non putavit posse praevalere indignitati ministri sanctitatem Ecclesiae universae : quae non est, inquit, « tantae potentiae » ut « quidvis a Deo « per quemvis se confidat exoraturam » *(ibid.,* p. 243). In eo quod excedit Galenus, maneat absque nostro suffragio : retentis inierim illis quae apposuit bona.

« dentaliter ex majori devotione *[intel- « lege* : actuali] offerentis sacerdotis, n Rursusque : « Dicendum- : fructum sacrificii ex opere operato, tam secundum pro- « pitiationem quam secundum satisfac- « tionem et impetrationem, augeri acci- « dentaliter ex majori sanctitate *[intel- « lege* : habituali] sacerdotis offerentis, n

Quod si vero, infra generalem quidem Ecclesiae influxum, magnae tamen sunt partes sacerdotis in quantificando valore sacrificii, quis mirabitur, quod per totam fere missam Lotus est in exoranda a Deo gratia, qua fiat idoneus ad offerendum Deo sacrificium acceptum1 ?

Articulus II. — De stipem dante, in quantum offebente.

Praeter sacerdotem, ut talem, id est publicum in litando Ecclesiae ministrum, intercedunt etiam Lanquam offerentes, ii ex quorum parte specialius per sacerdotem offertur sacrificium, utpote qui istud ipsum Ecclesiae procuraverint sternendum.

Sacrificium enim ita est corporis et sanguinis Christi, ut tamen offeratur sub specie melchisedecica panis et vini ; quae licet non ingrediatur rem oblatam, tamen omnino intrat rei oblationem. Non enim nisi mediante complexu sensibilium elementorum, quibus absolvitur immolatio symbolica, potest dominicae hostiae sacrificium in nostrum transire censum ; in complexu autem illo numerantur praeter verba a sacerdote egredientia, etiam res, penes quas attenditur speciei melchisedecicae proprietas2. Qua ex parte, sane ipso-

1. V. g. *In spirilu humilitatis el in animo contrito suscipiamur a te Domine, et sic fiai sacrificium nostrum in conspeclu tuo hodie ut placeat libi, Domine Deus.*

Placeal libi, sancla Trinitas, obsequium seruiIulis meae, el praesla ul sacrificium quod oculis luae Mafeslalis indignus obluli, libi sil acceptable, mihique el omnibus pro quibus illud obluli sil, le miserante, propitiabile.

Quin et populus pro sacerdote orans : *Suscipiat Dominus sacrificium de manibus luis ad laudem et gloriam nominis sui, ad utilitatem quoque nostram loiiusque Ecclesiae suae sanclae.*

Apud Orientales infinitae sunt precationes sacerdotis pro seipso litante, v.g. in lilurgia vetere S. *liasilii* atque *S. Chrysoslomi.* B. 31&-32U.

2. Confert igitur ad immolationem symbolicam sacerdos elementum formale, stipem autem dans elementum materiale. Ex utroque demum

Simili ratione Caesarius Arelatensis fideles ad offerendum impellebat : « Oblationes quae in altario consecrentur « afferte : erubescere debet homo idoneus, « SÎ DE ALIENA OBLATIONE COMMUNICA- « VERIT » (in appendice ad sermones S. Augustini, sermo 265, n. 2. P.L. 39, 2238)1. Quare simpliciter loquitur S. Gregorius M. de viro « pro quo sua conjux « diebus certis sacrificium offerre consue- « verat » (*Dial.*, l. 4, c. 57. P.L. 77, 424. Cf. *Hom.* 38 *in Evang.*, n. 8. P.L. 76, 1279).

Quae offerendi facultas non adimebatur a fidelibus nisi per excommunicationem quamdam minorem, cujus praeciarum exemplum nobis exhibet primi Concilii Nicaeni canon undecimus : « De « his qui praeter necessitatem... praevari- « cati sunt... sub tyrannide Licinii, pla- « cuit synodo, quamvis humanitate pro- « bentur indigni, tamen eis benevolentiam « commodari. Quicumque ergo veraciter « poenitudinem gerunt, tribus annis fideles « inter audientes habeantur, [et septem « annis inter substratos] ; duobus autem « annis sine oblatione populo in oratione « communicent », χωρὶ προσφορὰ χοίνωνησι τὼ λαφ των προσευχών, (Mansi, *Concilia*, 2,673,coll.680. Cf. Dom Leclercq, *Histoire des Conciles*, tom. 1, p. 590). Quocirca id recti notat Petavius : Haec « erat perfecta communio ad quam « poenitentes et a sacris extorres aspi- « rabant, ac per longissimi cruciatum « temporis squaloremque perveniebant, uti « jus haberent oblationis, quam χοινωνίαν vocant μετὰ προσφορά ... Sine dubio « idem illud est [κοινωνησαι μετὰ προσ- « φορὰ] ac *communicare cum oblalione*, hoc « est jus habere offerendi» (*De Polest.consecr. elsacrif.*, cap. 1, t. 8, p. 8-9)2. Unde jam facile intellegitur cur Theodosio, caede Thessalonicensi infecto, rescripserit Ambrosius : « Tunc offeres, cum sacrificandi acceperis facultatem3, quando hostia tua accepta sit Deo» (*Ep.* 51, n. 15. P.L. 16, 1163).

Sed et liturgiae celebriores eos omnes in numero oblatorum, respectu ipsius sacrificii eucharistici, habent, quicumque munera devoverunt. In primis liturgia romana post commendationem donorum eos qui dederunt commendat Deo his verbis : « qui tibi offerunt hoc sacrificium « laudis pro se suisque omnibus, pro re- « demptione animarum suarum, pro spe « salutis et incolumitatis suae, tibique « reddunt vota sua aeterno Deo vivo et « vero. » Quodnam, quaeso, pro redemptione nostrarum animarum defertur Deo laudis sacrificium, nisi sacrificium ipsum corporis et sanguinis Christi4 ? Pariter in liturgia *S. Marci* : « Offerentium hos- « tias, oblationes, sacrificia (τα Ουσία , τὰ « προσφορὰ , τὰ ευχαριστήρια) suscipe, Deus »,

1. Oblationes istiusmodi, ut patet, sunt, apud Caesarium, sicut apud Cyprianum et alibi saepe, intellegendae non stricte individuae, quales solent esse hodie stipum erogationes, sed collectivae, perinde ac si hodie adstantes omnes vel plerique in unam stipem erogandam conspirarent.

2. Concilio Nicaeno alia minora subnectit Petavius *(ibid.)*. Sed exempla nitidiora produci possunt, puta Nicolai I *Epistola ad Hincmarum Rhemensem* de poenitentia injungenda illi, qui monachum presbyterum occideret. Post mulla : « Residuis praeterea septem «annorum curriculis, communionem dominici «sacramenti suscipere liceat celeberrimis « festivitatum diebus, oblationes quidem nul- « latenus offerendo · (P.L. 119, 1122-1123). A fortiori verum est illud : «Quibus communio «sacra denegabatur, haudquaquam fas erat «offerre » (Martene, *Dc antiquis Ecclesiae ritibus*, l. 1, c. 4, art. 6, n. 5).

3. De facultate sacrificandi hic agi, quae potissimum exerceretur muneribus sacrae mensae illatis, patet per Eusebium, narrantem *(Hist. Eccl.*, l. 5, c. 17. P.G. 82, 1236) quomodo primum imperator, post expletam poenitentiam, se in tali officio inferendorum munerum gesserit. Non agitur hic de oblatione, quae communis est omnium adsistentium, prout mere adstant, sed magis de illa quae propria est erogantium stipem.

4. Possunt ex *Sacramenlario bobiensi* conferri quatuor missae votivae, praesertim autem ex tertia haec Secreta : « Omnipotens et misericors « Deus, cui redditur votum in Hierusalem, exau- « di preces famuli tui ; memor esto sacrificii sui, « flant holocausta sua [pinguia] » (P.L. 72, 542) ; rursusque in missa votiva singulari mozarabica, haec benedictio ante communionem : « Vola ves- « Ira atque sacrificia clementis Dei gratiam « benigne suscipiant » (P.L. 85, 994). Cf. notata supra in Elucid. XXI de votis sacrificiorum.

etc. (B. 129). In anaphora autem Serapionis, post recitata verba dominica factamque epiclesim, sic oratur : « Suscipe « etiam gratiarum actionem populi (την « ευχαριστίαν τού λαού) et benedic eos qui • obtulerunt oblationes et gratiarum ac- « tiones (~b -πρόσφορα κχί τα ευχαριστία) » (F.D. 2, 176). Similiter in liturgia *Sancti Jacobi* : « Memento, Domine, eorum qui « has oblationes obtulerunt hodie in sancto « tuo altari, et eorum pro quibus unus- « quisque obtulit » (B. 56).

De offerentibus hac ratione sacrificium, seu « hostiam ï, scribebat **Innocentius** I in sua *Epistula ad Decentium Eugubinum,* quae medio aevo, et apud Liturgistas (v.g. **Remigium Antissiodorensem**, *De celebratione missae el ejus significatione.* P.L. 101-1258) et apud Juristes *(De Consecratione,* dist. 1, c. 73), maximae fuit auctoritatis : « De nominibus vero recitandis « antequam precem sacerdos faciat, atque « eorum oblationes, quorum nomina reci- « tanda sunt, sua oratione commendet, « quam superfluum sit, et ipse pro tua « prudentia recognoscis : ut cujus hos- « tum necdum Deo offeras, ejus ante no- « men insinues, quamvis illi incognitum « sit nihil. Prius ergo oblationes sunt com- « mendandae, ac tunc eorum nomina, « quorum sunt, edicenda : ut inter sacra « mysteria nominentur, non inter alia, quae « ante praemittimus » *(Epist.* 25, c. 2. P.L. 20, 553-554).

Oblatores igitur munerum, seu erogatores stipum, sunt cum procurato a se sacrificio prae ceteris non procurantibus specialius atque propius intimiusque connexi ; proindeque etiam magis afficitur sacrificium illorum oblatione, magisque interest eorum fervor et devotio in efficacia sacrificii cumulanda.

Patet enim, quo quis magis connectatur cum dono faciendo (est enim donum omne sacrificium), eo magis erga eum devinciri illum qui dono muneretur. Puta enim donum nomine totius Galliae alicui viro insigni oblatum, at cura et liberalitate quorumdam privatorum potissimum comparatum : pro ejusmodi dono gratitudinem habebit quidem ille ad omnes, sed potissimum ad istos, et tanto majorem, quanto melius affectos. Sic igitur, prae celeris non comparantibus sacrificium, specialiorem partem habent illi, qui dant eleemosynam, in sacrificio offerendo et valore ejus regulando.

Neque hoc etiam est praetermittendum, quod sacerdos, eorum munera deferens, tenetur, ut legatus, intentionem suam illorum intentioni conformare[1] ; et quandoquidem ex commissione totius Ecclesiae offert, totius etiam nomine Ecclesiae atque affectu munera eorum commendat atque vota transmittit. « Providerunt enim [Doc- « tores Ecclesiae) quia quidquid in divi- « nis obsequiis a quolibet Ecclesiae « membro reverenter offertur, id etiam « FIDE ET DEVOTIONE CUNCTORUM UNI- « versaliter exhibeatur. Unus est enim « Ecclesiae Spiritus, quo vivificatur unum « corpus, quod a Christo videlicet suo ca- « pile praeservatur. Tota igitur Ecclesia « diversorum quidem constat compage « membrorum, sed unum est procul dubio « corpus, unius fidei soliditate fundatum, « una vivificantis Spiritus virtute perfu- « sum. Unde et Apostolus ait : *Unum cor- « pus, unus spiritus, sicut vocati estis in « una spe vocationis vestrae (Ephes.,* 4). « Dignum ergo est, ut quidquid in sa- « eris officiis a quibuscumque fidelibus « particulariter agitur, hoc ipsa Ec- « clesia per unitatem fidei et charilalis « amorem unanimiter agere videatur (S. **Petr. Damian.**, *Liber qui appellatur Dominus Vobiscum,* c. 7. P.L. 145, 237).

1. Conformat cetero suam intentionem eo ipso quod sacrificium defert tanquam principiatum ab ipsis. Ex natura enim rei est, ut per sacrificium reperialur commendata intentio ejus qui auctor est sacrificii. Nec proinde requiritur, ut sacerdos ulterius quicquam de suo, vel per modum orationis, vel per modum simplicis affectus, conferat ad intentionis commendationem. Neque omnino fieri potest, ut, dum offertur sacrificium tanquam ex parte **Titii**, sacerdos ipse, quantumvis volens, pro intentione, quam habet Titius, aliquam alleram subroget, puta ex Titii patre ad matrem Caii translato fructu.

Articulus III. — De adstantibus, ut offerentibus.

Stipem dantibus proximi veniunt adstantes, qui, prae ceteris non adstantibus, *to* magis exserunt suam vim oblativam (ecclesiastici corporis membris nativam), quo magis conjunguntur rei sacrae affectu actuali externe significato. Qua significatione testificantur se ratam habere, quantum in ipsis est, oblationem, suo nomine factam, proindeque eam speciali titulo faciunt suam et offerunt[1].

Non enim sine causa populus, invitatus primum a sacerdote, ut gratiarum actionem, seu eucharistiam, Deo reddat dignam et justam, deinde, complet a prece sacerdotali, respondet ipse, vel ejus nomine respondetur: Arnen; sed ideo sane, ut consensus exprimatur adstantium in id quod est pro omnibus ab uno transactum[2].

Qui usus semper invaluit. Etenim primo, ad invitatorium quod attinet, in omnibus liturgiis vetustissimis inchoatur anaphora per dialogum similem ejus, qui primitus (cf. Doni Cabrol, art. *Canon.* D. A. C., t. 2, 1849 : « Si l'on veut « remonter à l'époque antérieure à la formalion du canon romain, il faut affîr- « mer... que la prière eucharistique, sous « quelque nom qu'on la désigne, doit com- « mencer avec le dialogue de la préface ») ipsum censebatur esse initium romani canonis : *Gratias agamus Domino Deo nostro. — Dignum el justum esi.* Ut videre est in *Constitutionibus Aposlolicis* (F.D. I. 496), in *Lilurgia graeca Sancli Marci* (B. 125) ; cui etiam operae pretium est addere *Canones Hippolyti* (η. 21 sq., ap. Duchesne, *Orig. du Culte chrétien*[3], p. 526), *Constitutiones Ecclesiae Aethiopicae* (B. 189, cf. *Constitutiones Ecclesiae Aegyptiacae,* F.D. 2, 99), *Canonum qui dicunlur Aposlolorum cl Aegypliorum reliquias* (Hauler, *Didascaliae apostolorum fragmenta veronensia latina. Accedunt canonum,* etc., p. 106) et *Testamentum Domini noslri Jesu Christi* (ed. Rahmani, 1899, p. 39)[8]. Quin et in *lilurgia graeca sancii Jacobi* (B. 49-50) haec non solum prolixiora, sed et expressiora habentur : *Sacerdos* : « Pax omnibus ! » *Populus* : « Et Spiritui « tuo ! » *Archidiaconus* : « Stemus pulchre, « stemus prudenter, stemus cum timore « Dei et compunctione. Sollicili simus « PER SANCTAM ANAPHORAM IN PACE OF- « ferre Deo. Populus : propitiatio- « NEM (ελεον)[4]*pacis, sacrificium laudis ». *Sacerdos* : Caritas Dei Patris, gratia Domini et [Filii], communicatio et donum Spiritus Sancti sit cum omnibus vobis ! » *Populus* : « Et cum Spiritu tuo ! » *Sacerdos* : « Sursum habeamus mentem et corda. » *Populus* : « Habemus ad Dominum. » *Sacerdos* : « Gratias agamus Deo. » *Populus* : « Dignum et justum est. »

Praeter unanimem liturgiarum consensum primaevo usui attestantur; in Occidente, Cyprianus *(Lib. de Orat. Dom.,* c. 31. P.L. 4, 539) atque, in Oriente, Gyrillus Hierosolymitanus *(Cateches.* 23, n. 4 et 5. P.G. 33, 1112-1113).

Quod si autem vim talis usus perspectam habere volueris, audias Chrysostomum

1. De adstantibus, ut offerentibus, quid recentiores scholastici senserint, reperies apud Suarezium (disp. 79, s. 8, n. 5), Vasquczium (disp. 226, c. 2), et Lugonem, cujus haec sunt verba : « Has personas praeter cele- « brantem in aliquo sensu, saltem mediate, « offerre sacrificium, et non solum pro iis «offerri, dubitari non potest » (disp. 19, sect. II, n. 230).

2. « C'est le prêtre ou l'évêque, qui invite le « peuple au recueillement ; le peuple répond, et « se tient attentif. Le pontife reprend alors une « formule de prière, que les fidèles écoutent religieusement... Toute la prière se termine par « une doxologie à la gloire du Père, par le Fils, en « l'unité de 1'Esprit, comme au canon romain *Per * ipsum... est libi Deo Patri in unitate Spiritus * Sancli omnis honor el gloria per omnia saecula « saeculorum.* Et à cette doxologie le peuple « répond, comme aujourd'hui encore, par le « mot *Amen,* s'unissant ainsi à tout le sacrifice « et à la prière du canon » (Dom Cabrol, art. Amen, in D. A. C., 1, 1558 ; cf. t. 2, 1851 et 1899).

3. Non exhibet quidem dialogum *Anaphora Serapionis,* sed videtur praesupponere, dum incipit per verba : Dignum et justum est... * (F.D., 2, 172).

4. Nisi forte legendum sit D.aiov ιφνη (olivam pacis), ut ferunt veteres editiones (P.G. 63, 915).

haec concionantem : « Oratio, qua Deo « GRATIAS AGUNTUR (τὰ τῆ ευχαριστία), * UTRiusQUE [et sacerdotis et plebis] com- « munis est : neque enim ille solus gratias « agit, sed et plebs universa. Nam, cum * PRIUS VOCEM EORUM SUMPSIT. ATQUE *ASSENSERUNT ID DIGNE AC JUSTE FIERI, « TUM DEMUM GRATIARUM ACTIONEM AU- « spicatur... Haec porro cuncta eo a « me dicta sunt, ut unusquisque, etiam « eorum qui subsunt, advigilet; illudque « intellegamus, nos omnes unum corpus ‹ esse, tantumque inter nos differre, « quantum membra a membris differunt ; « ac proinde ne omnia ad sacerdotes reji- ɑ ciamus ; quin potius nos Ecclesiae totius, « perinde ac communis corporis, cura « afficiamur. Hoc enim et securitatem « ampliorem et majus nobis donativum « comparat. » *(In II Cor.,* Horn. 18, n. 3. P.G. 61, 527)'.

His de invitatione notatis, non minus, immo certius constat, vel a primis nostrarum missarum exordiis solitum esse sacerdoti celebranti acclamari a populo, in fine demum canonis vel anaphorae, Arnen'. Quod, praetermissis liturgiis, attestantur, si minus verba **Pauli** in *I Cor.,* 14", sane inevidentiora, quibus valde affinis est sermo *Didaches* 16e(F.P. 1, 24), certe assertiones luculentae **Justini** *(Apol.,* \„fâ el 67)3, atque epistula **Dionysii** Alexandrini ad Xystum Romanum (apud Euscbium, H.È., 7. 9. P.G. 20, 656) de illo non baptizando, qui, veri expers baulismi, cum bona fide « gratiarum actionem « frequenter audierit, et cum ceteris re- « sponderit zlmen; qui ad sacram mensam « adstiterit, et manus ad suscipiendum « sacrum illum cibum porrexerit, qui eum « exceperit, et corporis ac sanguinis Do- « mini nostri fuerit per longum tempus par- « ticeps4. »

Consensum autem exprimi per particulam *Amen,* notissimum est : « Quod autem « consensum significet audientis, et sit

1. Similiter septimo saeculo, explicans liturgiam Syriacam, **Jacobus Edessenus,** scriptor monophysita, *in Epistola ad Thomam presbyterum* (apud **Dyonisium Bar Salibi,** *Expos. Lilurg.,* trad. Labourt, p. 38) haec tradit : « Sacerdos ad populum dicit : Sursum sint *corda* • *veslra* ; el populus respondet : *Habemus corda* « *nostra ad Dominum.* Rursus exclamat ad eos : « *Gratias agamus Domino* ; cui illi respondent : • *Dignum et justum est, quod dixisti.* Cumque per « illa tria, quae diximus, nimirum : per hoc quod « pacem eis dederit, et quod signo crucis cos • consignaverit, et quod eidem ipsi convenienter « responderunt ; per haec praeterea duo pos- « teriora, videlicet quod ipse eis mandatum dede- ‹ ril, el quod illi eidem consenserint, ejusque » sententiam justam esse pronuntiaverint : cum « per haec, inquam, illi cum ipso et ipse « cum iis unum Christi corpus unaque mens « effecti fuerint, tunc conversus ad Deum « sacerdos, ex verbis quibus consensere et • *ex* sententia ipsius populi exordium su- « mens, verba sua ad Deum Patrem dirigit, cui « sacrificium corporis et sanguinis Unigeniti in • propitiationem animarum fidelium oiTertur. » Recole adnotata supra ex (ontibus syriacis de ‹ lingua Ecclesiae ».

2. Irrepserunt quidem in omnes liturgias serius, praeter illud unum *Amen* alia intra Anaphoram plura : attamen testantur veteri usui : *Anaphora Serapionis* (F. D. 2, 176), *Liturgia Constitutionem Aposlolicarum* (F. D. 1, 514), *Constitutiones Ecclesiae Aethiopicae* (B. 189-190) el *Ecclesiae Aegyptiacae* (F. D. 2, 99-100), *Canonum... reliquiae* (ed Hauler, p. 107), atque *Testamentum D. N. Jesu Christi* (Ed. Rahmani, 1899, p. 39-45). *De Testamenti* lilurgia haec scribit apposite **Rahmani** (p. xlvi); « Liturgia autem ipsa cum descriptione sancti » Justini martyris concordare omnino videtur.... « tota proprie dicta liturgia in u.ia oratione eu- « charistica, satis quidem prolixa, sed non inter- « rupta, consistit, et nonnisi ad Hnem eucharis- » ticae precis populus acrlamal : Amen ! »

3. « Ei qui fratribus praeest panis affertur, « et poculum aquae et vini : quibus ille accep- ▮ tis, laudem et gloriam universorum Parenti « per nomen Filii el Spiritus Sancti emittit, et » gratiarum actionem pro dignatione, qua haec « ab eo accepimus, prolixe exsequitur. Postquam « preces et gratiarum actionem absolvit, popu- « lus omnis acclamat, dicens : *Amen. Amen* au- « tem hebraea lingua idem valet ac *Fiat.* Post- « quam autem is qui praeest preces absolvit, « el populus omnis acclamavit, qui apud nos « dicuntur diaconi panem et vinum et aquam • in quibus gratiae actae sunt unicuique prae- « sentium participanda distribuunt » (P.G. 6, 428). « Panis affertur et vinum et aqua ; et qui « praest, quanta ei suppeditat vis, preces et gra- « tiarum actiones emittit, et populus acclamat : « .Amen; et eorum in quibus gratiae actae sunt, « distributio fit et communicatio unicuique prae- « sentium » (coi. 429).

4. Dubium sane est, utrum oblationi sacrificii an communioni congruat illud *Amen,* de quo **Tertullianus** in libro *De Spectaculis,* c. 25 : * Quale est enim... ex ore, quo *Amen* in Sanclum

signaculum veritatis, *ad Corinthios* quo-
« que prima nos docet, in qua Paulus ait :
‹ *Celerum si benedixeris spiritu, quis sup-*
» *plel locum idiotae 'I quomodo dicel amen*
« *super tua bencdiclione : quoniam quidem*
t nescii quid dicas (I Cor., 141β) ? Ex quo
‹ ostendit non posse idioten respondere
t verum esse quod dicitur, nisi intellexerit
«quod docetur » (**Hieronymus**, *Commentariorum in Episi, ad Galal.,* l. 3, c. 6. P.L.26,438). Quare *Amen* illud, post doxologiam canonis a fidelibus emissum, habet Augustinus pro quadam populari subscriptione . « Cum audieritis a sacerdote :
« *Sursum cor,* respondetis : *Habemus ad*
« *Dominum.* Laborate ut verum respon-
« deatis ; quia apud acta Dei respondetis.
«Sic sit, quomodo dicitis; non lingua
« sonet, et conscientia neget. Et quia hoc
« ipsum, ut sursum habeatis cor, Deus
« vobis donat, non vires vestrae, ideo
« sequitur, cum dixeritis habere vos sursum
« cor ad Dominum,... *Domino Deo noslro*
‹ *gratias agamus.* Unde gratias agamus ?
« Quia sursum cor habemus, et, nisi illud
« levasset, in terra jaceremus. Et inde
« jam, quae aguntur in precibus sanctis,
« quas audituri estis, ut, accedente verbo,
« fiat corpus et sanguis Christi. Nam, tolle
u verbum, panis est et vinum ; adde ver-
« bum, et jam aliud est. Et ipsum aliud,
a quid est ? Corpus Christi et sanguis
u Christi. Tolle ergo verbum, panis est et
« vinum ; adde verbum, et fiet sacramen-
« tum. Ad hoc dicitis : *Amen. Amen* di-
« cere, subscribere est. *Amen* latine
« interpretatur *Verum.* Deinde dicitur
a dominica oratio, quam jam accepistis
« et reddidistis. Quare ante dicitur quam
« accipiatur corpus et sanguis Christi ?
« Quia, etc. » (Sermo inter editos a Michaele Denis sextus, n. 3. P.L. 46, 836)

Quia autem « *amen* dicere, subscribere « est », ideo **Augustinus** in mysteriis distinctam vult castigatamque adhiberi elocutionem,«ut populus ad idquod plane « intelligit, dicat: *Amen*» (*De calechizandis rudibus,* c. 9, n. 13. P.L. 40, 320)[2].

« protuleris, gladiatori testimonium reddere ! » Quanquam comparationem cum doxologia canonis potius insinuant succedentia verba : « Ek « «!ώ·/ΐί ὰr' ϊϊώνο; alii omnino dicere nisi Deo « Christo ? >(P.L. 1, 657).

1. In eumdem sensum videtur scripsisse Theodore tus in *II Cor.,* 220: « Per ipsum Fili-
« um eucharistiae hymnum Deo offerimus. *Amen*
« autem non sine causa hic adjecit Apostolus :
« sed docens, non solum orantem sacerdotem
« offerre hymnum, sed et eum qui adjiciat *Amen*
« participem esse oblatae laudis » (P.G. 82, 384).

2. Quare etiam **Justinianus** in quadam novella (123. P.L. 72, 1026), occurrens usui jam irrepenti demissioris vocis, habet : « Jubemus ut
« omnes episcopi pariter et presbyteri, non tacito
« modo, sed clara voce, quae a fideli populo
‹ exaudiatur, sacram oblationem, et preces in
«sancto baptismate adhibitas, celebrent : quo
‹ majore exinde devotione in depromendis
❙ Domini Dei laudibus audientium animi effe-
« rantur. Ita enim et divus Apostolus docet, di-
« cens in prima ad Corinthios epistola : Enimvero
« si solummodo benedicas spiritu, quomodo qui
« privati locum implet dicet ad gratiarum ac-
« lionem tuam Deo ipsum *Amen,* quandoquidem
« quid dicas non videt. » Evidens quippe est ex verbis Justini et Dionysii supracitatis, fuisse Romae et Alexandriae in usu olim claram et altem pronuntiationem anaphorae seu canonis, quicquid in oppositum scripserit **Le Brun** (*Explication de la messe,* t. 8. Paris, 1778, vol. 3). Vixque fleri potuit aliter, quamdiu nondum erat in certas formulas redacta liturgia (cf. A. **Fortescue**, *The Mass, a Study* o/ *the Roman liturgy,* 1914, p. 113-115), sed permissa arbitrio devotionique celebrantis, nec proinde populis, nisi audiretur, comperta. Quomodo enim populus assentiretur orationi, si nesciret quid oraretur ? Cum autem formulae fixae sunt, tunc populus potuit ratihabere orationem, quin audiret : nimirum si modo moneretur a scientibus, puta a diacono, ut fiebat in liturgia Constitutionum Apostolicarum quoad invocationem et intercessionem. Non igilur jam necessaria erat publica enuntiatio mysteriorum, nec, si diaconus inierim pronuntiabat suas monitiones, fieri illa poterat. Unde potuit intercidere usus pristinus. Quod autem asserit **Rcmigius Antissiodorensis** (*De celebratione missae et ejus significatione* P.L. 101, 1256, vel forlasse interpolator aliquis operis posterior), et post ipsum **Bclelhus** (*Rationale Divinorum Officiorum,* c. 44 et 46. P.L. 202, 52-54) : ideo esse inductam tacitam recitationem,
« ne verba tam sacra, et ad tantum mysterium
« perlinentia, vilescerent, dum pene omnes per
« usum ea retinentes, per vicos el plateas, aliisque
« in locis, ubi non conveniret, ea decantarent »
(**Rem. Ant.**); ad cujus probationem allegatur utrinque quaedam historiuncula narrata a **Joanne Moscho** in *Prato Spirituali* (c. 196. P.G. 87''', 3080-3081, el P.L. 74, 225-226) : illud sane nullo fundamento nisi frivolo nititur (cf. **Le Brun**, *loc. cil.,* p. 105-108 et 158-173).

Tenuis est conjectura **Edmundi Bishop** (*Silent recitals in the Mass,* in T. a. S., vol. 8,

Non aliter autem quam Augustinus intellexerunt mediaevales viri *illud Amen,* quod dicitur sub finem nostrae doxologiae *Per ipsum et cum ipso el in ipso...,* ad complendam orationem eucharisticam priusquam incipiatur oratio dominica.

De ipso enim habet **Florus Lugdunensis** : « *Arnen,* quod ab omni Ecclesia « respondetur, interpretatur \rerum, non « ubicumque, et quomodocumque, sed « mystica religione. Hoc ergo ad tanti « mysterii consecrationem, sicut et in » omni legitima oratione respondent fideles « et respondendo subscribunt » *(De Expositione missae,* n. 74. P.L. 119, 65).

Pariter **Remigius Antissiodorensis** : « *Arnen,* autem, quod ab omni Ecclesia respondetur, interpretatur Verum. Hoc ergo ad tanti mysterii consummationem, sicut et in omni legitima oratione, respondent fideles, et quasi SUBSCRIBUNT RESPONDENDO » *(De Celebrulione missae el ejus significatione.* P.L. 101, 1265). Cf. **Raban. Maur.**, *DeCleric. Institui.,* l. 1, c. 33. P.L. 107, 323; Auct. incert. *Micrologi,* c. 7. P.L. 151, 981).

Simile quid colligi potest ex osculo pacis, olim intra missas usurpari solito promiscue a fidelibus. Sive enim, ul in liturgiis orientalibus atque in gallicana et mozarabica erat mos, locum in offertorio habebat, sive habebat in communione, ut Romae (saltem post secundum saeculum)1 mos fuit, videtur sane inter causas dandi osculi haec posse numerari, quam assignat **Innocentius I** in *Epislola ad Decentium Eugubinum* (c. 1. n. 4. P.L. 20, 553) : « Pacem « igitur asseris ante confecta mysteria « quosdam populis imperare, vel sibi inter « se sacerdotes tradere, cum post omnia « quae aperire non debeo, pax sit necessario indicenda, per quam constet po« pulum AD OMNIA, QUAE IN MYSTERIIS « AGUNTUR ATQUE IN ECCLESIA CELEBRAN« TUR, PRAEBUISSE CONSENSUM »

Constat igitur adstantes fideles prae ceteris non adstantibus in oblatione sacrificali majores partes habere intimioresque. Quare non dubitat **S. Leo M.** sacrificium perhibere ab ipsis oblatum, in *Epislola* 9, *ad Dioscorum Alexandrinum,* cap. 2, *De iterando missae sacrificio ul plebi supervenienti salisfiai* : « Necesse est autem ut « quaedam populi pars sua devotione pri« vetur, si, unius tantum missae more « servato, sacrificium offerre non pos« sint, nisi qui prima diei parte convene« rint » (P.L. 54, 627)3.

Quae cum ita sint, non mirandum est quod diaconus, veluti primicerius fidelium, dicat cum sacerdote : « Offerimus libi « calicem salutaris... pro nostra et totius

η. 1, 1909, p. 124), originem secretae recitationis fuisse Syriacam, proptereaquod attestetur Narsai suo tempore (exeunte saeculo v) in sua Ecclesia (Nisibena) solitum esse recitari canonem secreto. Immo potuerunt causae eaedem, cum liturgicae (ut supra), tum psychologicae (quae facile cogitanti tibi occurrent), sparsim in universa Ecclesia, et orientali et occidentali, parere effectus eosdem.

Ad rem praesentem pertinet, quod in *Constitutionibus Ecclesiae Aegyptiacae,* juxta versionem copticam (G. H. Horner, *The Statutes of the Apostles,* or Canones *Ecclesiastici,* London, 1904, p. 309), quae, judice R. H. Connolly *{The So-Called Egyptian Order and derived documents,* in T. a. S., vol. 8, n. 4, Cambridge, 1916, p. 65), exhibet veriorem textus lectionem, episcopus non tenetur memoriter perorare eucharistiam, sed potest agere extemporalem, si idoneus sit. « Now (de) « the bishop shall give thanks (eukhariston) « according to things which we said before. It « is not altogether (ou pantos) necessary for « him to recite the same words which we said « before, as it learning to say them by heart » in his thanksgiving (eu.) to God ; but according to the ability of each one he is to pray » (Horner, *op. cit.,* p. 309).

1. Cf. Dom Cabrol, art. *Baiser,* inD.A.C., 2, p. 118-127.

2. Hanc explicationem susceperunt mediaevales viri, sive liturgistae, ut S. Petrus Damianus (?) *(Expositio canonis missae,* η. 18. P.L. 145, 892), sive canonistae, ut Gratianus (De *Consecrat,* dist. 2, c. 9.).

3. Ultra fas progreditur B. Guerricus Abbas, dum in sermone *de Purificatione B. Mariae* quinto (n. 16. P.L. 185, 87), haec scribit : <(Sa« cerdos] non solus sacrificat, non solus conse« erat, sed totus conventus fidelium qui adstat, « cum illo consecrat, cum illo sacrificat. » Attamen, ne inique premantur verba viri pii et orthodoxi,quem minime latere potuit solis sacerdotibus esse concessam potestatem sacramentum eucharistiae conficiendi, putandum est vocem *consecrare* usurpatam esse sensu, non technico, sed lato quodam, secundum quem idem sonat ac Deo deputare, vel mancipare, vel offerre, aut certe per hendiadyn ambas voces *consecrare* et *sacrificare* esse conjunctas, ut intellegatur offerri

« mundi salute » ; vel quod ipse sacerdos, conversus ad populum dicat : α Orate, *t* fratres, ut meum ac vestrum sacri- c FiciUM acccptabile fiat apud Deum Pa- • trem omnipotentem! » ; deinde ad Deum conversus : α Hanc igitur oblationem « servitutis nostrae [hoc est : meam], sed ‹ et cunctae familiae tuae [hoc est ‹ populi], quaesumus, Domine, ut placatus • accipias1»; atque rursus etiam post consecrationem : α Nos servi tui [hoc est : ego], ‹ sed et plebs tua sancta [hoc est : po- « pulus]... offerimus praeclarae majes- « tali tuae, de tuis donis ac datis, hostiam ‹ puram, hostiam sanctam, hostiam imma- t culalam, panem sanctum vitae aeternae, « et calicem salutis perpetuae. »

Hanc olim promulgabant oblationem propriam adstantium diptycha vivorum, qualia nobis in mozarabica missa cottidiana asservata sunt : 0 Offerunt Deo Domino • oblationem sacerdotes *[inlcllege* : sacer- « dotis] nostri papa romensis et reliqui, pro jacriflcium quod consecratione peragatur. Offert autem populus cum sacerdote, ita ut offerat per sacerdotem ; 'non enim pari passu offerunt sacerdos et fideles ; nec dividitur solum secundum plus et minus eorum vis aut activitas oblativa, sed secundum modum et modum. Alio enim modo ofTert sacerdos, alio fideles. Est enim ipse sacerdos, ul diximus, unicum organum activae oblationis. Fideles autem, quocumque modo intercedant, non offerunt nisi mediante illo organo, quatenus cum ipso unum corpus organicum constituunt. Per ipsum tamen ita offerunt, ut recte imputetur illis sacrificium, proindeque sacrificii valor eorum de\rotione afficiatur.

1. Bossuet, *Manière de bien entendre la misse,* ad *Orale fratres* : « Cet endroit de la messe « est très important. Le prêtre, prêt à entrer « dans faction du sacrifice se retourne pour aver- « tir les assistants que c'est en leur nom qu'il va « offrir, et il demande la société de leurs prières « dans le sacrifice qu'ils doivent offbih avec « lui » (conferantur ea quae scribit de offertorio : · Il faut songer que le prêtre offre au nom « de toute l'Église, el qu'EN lui et par lui, « tous les assistants doivent aussi offrir à « Dieu leur sacrifice »). Quod illa verba sint introducta per respectum ad munera, quae celebrans haud secus atque populus offerret consecranda (Batiffol, *Leçons sur la messe,* p. 23), per hoc non praejudicatur quin, sicut et reliquae ejusdem styli precationes, intellegenda sint de sacrificio nostro vero atque unico, cujus est ul sit corporis el sanguinis Christi, appareat autem quasi panis et vini.

2. Apposite Le Brun *(Explication... de la messe, vol. 1,* 1777, p. 441-442) : « Un grand nom- « bre d'anciens missels nous font entendre que a ces mots *seruilulis nosirae* désignent le prêtre, « el qu'on entend par *cunelae familiae* tous les « fidèles qui, pendant la messe, composent la « famille ou l'assemblée, dont le prêtre est re- « gardé comme le père ou le président. Dans « ces anciennes messes, où la prière *Hanc igitur* « est quelquefois plus étendue, le prêtre y « marque aussi plus distinctement son oblation « particulière : *celle oblalion de ma bassesse,* « dit-il, *celle oblalion que voire serviteur vous* « *offre* (Hanc oblationem humilitatis meae, « *Missal. Illyr.* Hanc igitur oblationem quam « tibi offero ego famulus tuus hodie, *Cod. Sa-* « *cram. Thom.).* Et quand il dit : *Seruilulis nos-* « *Irae,* on voit que *nosirae* est mis pour *meae,* « comme divers auteurs l'ont remarqué depuis « plusieurs siècles (Servitutis nosirae, id est : « meae, Durand, l. 4, c. 39, n. 1). On ne trouve « pas moins distinctement dans ces messes l'ex- « plication des mots *sed cl eundae familiae,* « pour signifier l'assemblée actuelle des assis- « tants. Car, à la messe de la Dédicace, dans la « prière *Jlanc igilur,* le prêtre ajoute : *toute la t famille qui vient se réunir avec empressement* « *dans ce lieu saint de prière* (Cunctam familiam « luam ad aulae hujus suffragia concurrentem. « *In Dedicat. Basil. Cod. Sacram. Thom.]...* Ce « qui peut encore nous porter à entendre ici • par *noire servitude* et *toute votre famille,* le « prêtre el les assistants plutôt que toute l'Église, « c'est qu'ils demandent à Dieu d'être reçus ▪ favorablement en considération de l'Église • universelle, à laquelle ils sont unis · etc. (cf. *ibid.,* p. 491). Locutio *servitutis nosirae* originaliter significabat pluralitatem concelebrantium.

Expressior etiam in oratione *posi-pridie* feriae 2ae post Pascha distinctio fit inter α offerentes n (stipe collata) et « adstantes » (nullam procurantes materiam sacrificii) : quorum tamen indiscriminatim dicuntur esse propria ea, quae vota sunt et offeruntur, sacrificia : « Deferatur in ista solemnia « Spiritus tuus sanctus, qui tam adstantis « quam offerentis populi et oblata pariter α et vota sanctificet » (P.L. 85, 491).

Quod si igitur adstantium sacrificium est quod agitur, non dubitandum est quin, aucta ipsorum devotione, augeatur, respectu effectus ab ipsis intenti, valor ascendentis ad Deum oblationis sacrificalis.

Elucidatio XXVIII.

Unde habes quomodo computari possit tructus missae; quidve sentiendum sit de obligatione celebrandi tot missas quot sint accepta stipendia.

Sectio IV. — De computatione fructus.

Potest computari primo fructus unius missae uni stipendio respondentis ; deinde comparari potest fructus unius missae ad debitum ex pluribus stipendiis ortum. Quae sunt duae diversae quaestiones.

Articulus I. De fructu unius missae ab uno fideli demandatae.

Jam vero unde dimetiendus sit valor missae a certis fidelibus oblatae, tandem luculenter constat : siquidem pretium hostiae infinitum expenditur secundum quamdam rationem attemperationis ad devotionem offerentium. Et primo quidem ac principaliter, ad devotionem generalem Ecclesiae ; at secundario, et quasi cumulative, ad devotionem sacerdotis celebrantis, ad devotionem stipem dantium, denique ad devotionem adstantium (inter quos eminent ii qui ad altare ministrant). Quo devotius sibi appropriât Ecclesia universalis oblationem factam a Domino in coena, in cujus oblationis virtute ipsa offert : quo devotius sibi eamdem appropriât sacerdos, ceterique supra enumerati : eo magis valet apud Deum sacrificium nostrum, utpote uberiorem capiens atque irrigans ad nos venam, scaturientem satisfactionibus dominicis, olim redditis in passione, nunc autem a nobis Deo in missa exhibendis.

Advertendum interea, fideli stipem danti posse etiam competere rationem adstantis, sicque eumdem esse duplici titulo offerentem ; et quia alia sit devotio posita in erogatione stipendii, alia in auditione missae, posse unum fructum ex priore titulo derivari, alterum ex posteriore. Idem censeas de sacerdote, qui praeterquam sit publicus Ecclesiae minister et deferat dona stipem dantis[1], etiam potest simul, sicut quilibet adstans, suo proprio et privato nomine offerre : quod in canone missae indicatur verbis ad commemorationem sive vivorum sive defunctorum spectantibus.

Jam vero, sicut omnes illi potuerunt ad eamdem intentionem offerre, sic potuerunt ex iis alii ad aliam. Potuit idem fidelis ut stipem dans dirigere suam intentionem in unum finem, et praeterea ut adstans in alium finem. Similiter sacerdos potuit intentionem unam habere ut deferens dona oblata (quae est omnino principalis, eo quod stipendium materiam praebet sacrificio ejusque exsistentiam principiat), et alteram ut aequivalens adstanti.

Quibus positis, haec conclude.

1° Quanto pluribus titulis a certo fideli missa offertur pro uno eodemque, eo magis huic prodest.

2° Quo plures sunt illi, pro quibus est a certo fideli cum certa devotione ex certo titulo missa oblata, eo minor ad unumquemque ipsorum pertingit fructus missae, ut ab isto fideli oblatae : siquidem tali oblationi respondet fructus devotioni oblatoris proportionatus : qui proinde cum sit certae mensurae, nequit esse tantus respectu multorum quantus foret respectu unius. Si igitur idem fidelis cum eadem devotione ex eodem titulo eamdem missam, quam obtulit pro multis, obtulisset pro uno, plus huic profuisset, quam profuit singulis illorum. Puta si quis stipem dans, atque sacerdos ex ejus parte, offerant pro decem peccatoribus, unicuique horum obtinget quasi decima pars frqptus provenientis ex opere operato missae ut ab illis oblatae ; item si adstans fidelis offerat pro decem, unicuique horum obtinget quasi decima pars fructus provenientis ex opere operato missae ut ab isto oblatae. Notandum

1. Praeterea potest sacerdos celebrans ipse in loco esse stipem dantis, cum scilicet, nullo accepto stipendio, veluti ex propriis bonis sacrificium subministrat.

tamen est, posse ex crescente numero intentionum crescere in adstante fideli devotionem adeo, ut unicuique ex illis promovendis vix non tantum inserviat sacrificium, quantum si sola esset.

3° Quo plures fideles adstant, eo magis, ceteris paribus, crescit valor totalis missael. Etenim tot sunt oblationes, quot sunt oblatores ; nec devotio unius alterius devotioni officit ; nec proinde detrahit una oblatio alteri, sed accrescit. Ergo quod unus, audiens missam, inexhaustibile bonum aliqualiter suum facit, nil praejudicat alteri idem agenti, etiamsi diversae sint singulorum intentiones. Quod si conspirent, eo validior erit in finem communem vis cunctorum unita, et veluti multiplicata. Non igitur sine causa ad missam sive nuptialem, sive exsequialem, fideles rogant amicos suos ; nec frustra Ecclesia cogit coetum popularem ad sacrificium votivum pro re gravi offerendum.

4° Ex eo solo quod Ecclesia per orbem dilatatur, non sequitur necessario aut majorem aut minorem derivari ad singulos Christi fideles fructum communem sacrificii. Nam communiter universi pro universis offerunt. Unde simul atque crescit numerus eorum a quibus offertur, etiam crescit numerus illorum pro quibus offeratur, et e converso. Quare, ceteris paribus, manet eadem pars communis fructus singulis obtingens. Et sic constat, qualiter valor missae quantificetur primario quidem per devotionem Ecclesiae, secundario autem et cumulative per devotionem sacerdotis, stipem dantis, et adstantium : ita ut etiamsi nulla sit particularium offerentium devotio, tamen semper vigeat devotio Ecclesiae ; et fructus necessario major oboriatur semper, quam mereatur ex sese, secluso hostiae pretio, affectus Ecclesiae caritalivus, sive in recompensatione malefactorum sive in imprecatione beneficiorum positus2.

Articulus II. De obligatione intrinseca CELEBRANDI TOT MISSAS QUOT SUNT ACCEPTA STIPENDIA.

Potest comparari fructus unius missae cum debito orto sive ex plurium fidelium stipendiis singulis, sive ex unius fidelis stipendiis pluribus. Quae sunt duae distinctae considerationes.

Membrum I. De fructu per comparationem AD STIPENDIA SINGULA PLURIUM FIDELIUM. Examinatur sententia Cajetani

Jam exsurgit nova quaestio, eaquesubtilis, quam movit **Cajetanus**, in 3 S. 79, 5, et potissimum in tomo 2° *Opusculorum,* tractatu III, q. 2 ; nonne, quemadmodum ex numero adstantium augetur efficacia missae (ita ut fructus ab uno collectus minime officiat fructui collecto ab alio), sic etiam, ubi plures fideles sibi singulis unam integram missam petunt, erogato a singulis stipendio unius missae justo, forte possit missae unius singularis pro omnibus simul stipendiis celebratae valor atque efficacia adeo crescere (pro plinificatione scilicet devotionum mandantium ac procurantium), ut tantumdem valeat illa unica missa ad promovendas singulas singulorum erogatorum intentiones, quantum valerent plures, si pro singulis singulorum fidelium stipendiis essent missae singulae celebratae3.

1. Franciscus a Victoria : <Augetur etiam valor missae ex assistentia audientium : « OFFERUNT ENIM SACHWICIUM CIRCUMSTANTES. « ...Unde regulariter majoris valoris est missa « dicta ubi sunt multi, quam ubi sunt pauci « *ISumma Sacramentorum Ecclesiae,* 1594, fol. 47-48). Dominicus Soto, agens expresse de interioribus ministris et adstantibus fidelibus : « In sacrificio quanto plures sunt offerentes, « tanto major est valor sacrificii ; non quidem in singulis, sed in omnibus simul, quia • unusquisque eamdem offert hostiam · (4 D. 13, q. 2, a. 1).

2. Qui delectantur formulis mathematicis, possunt illud sic efferre :

Si x, sitdevotio Ecclesiae .... (> O)
Si x, sitdevotio sacerdotis ... (< O)
Si x3 sitdevotio stipem dantis (^ O)
Si x4 sitdevotio adstantium.. | O '

Si y sit valor missae, jam scribi potest :

y = f (x,, x., χυ x,,) > f (x,) > x, >o.

3. Non agitur de casu, quo plures fideles ultro

Quam ad quaestionem si affirmative responderis, jam sequetur minime fraudari fidelem a sacerdote unam tantum missam pro ejus simul stipe atque alterius celebrante : siquidem non minuitur proventus.

Jam vero affirmativam tenet Cajetanus, fretus nimirum illo ipso principio, quod a nobis in audientibus missam est advocatum : devotionem devotioni non detrahere. Quantitas, inquit, devotionis unius ‹ [stipem dantis] nihil tollit de quanti- ‹ tate devotionis alterius » [stipem pariter dantis] (3 S. 79, 5). Rursusque : « Quantitas ‹ devotionis magis pensatur quam quan- ‹ titas rei oblatae. Et quoniam ex parte ‹ rei oblatae est infinitas in hoc sacrificio, ‹ et per unicam devotionem non exhauri- ‹ lur, nec minuitur, consequens est ut non « solum pluribus, sed infinitis devotioni- • bus unicum sacrificium sufficienter re- « spondeat, cuilibet certam pariendo satis- ‹ factionem. Nihil igitur adimitur alicui «facienti pro se offerri hoc sacrificium... ‹ ex hoc quod alter procurat eamdem [mis- • sam] pro se dici, nec e converso : sed uni- « cuique respondet tantumdem, quantum ‹ si pro se solo diceretur : quia unicuique ‹ sufficienter et efficienter juxta quantita- ‹ tem devotionis suae » (torn. 2, tract. 3, q. 2)1.

Minime autem tenet Cajetanus, seclusa PLURALITATE STIPEM DANTIUM, pOSSe Vel erogatorem vel sacerdotem efficere sua sola voluntate, ut sacrificium, ad salutem plurium oblatum, tantum unicuique proficiat, quantum, oblatum ad salutem unius, huic proficeret. Immo tenet contrarium : « Cave « tamen, inquit, hic ne fallaris, putans « ex hoc sequi quod una missa tantum « satisfacit, si dicatur pro uno, quantum « si dicatur pro pluribus. Hoc enim non « sequitur ex dictis : quoniam non diximus « quod effectus hujus sacramenti respon- « det intentioni sed devotioni. Non enim « quantum intendo ex hoc sacrificio satis- « facere, tantum satisfacio, sed quantam « devotionem habeo, tantum ex illo haurio. « Unde si ego offerens hoc sacrificium habeo « devotionem tantam, quam ei respondet « in hoc sacrificio satisfactio unius anni, « et intendo celebrare pro satisfactione « unius, ille relevabitur satisfactione unius « anni. Si autem intendo satisfacere pro « duobus aequaliter, quilibet relevabitur « pro medio anno tantum, si pro tribus pro « tertia parte anni : et sic de singulis, e Quod tenet de sacerdote, idem tenet de unoquoque stipem dante. « Et similiter, « inquit, etiam dico de satisfactione re- « spondente devotioni Martini, qui facit ce- « lebrari eamdem missam, quod, si pro uno « sit, totam sortitur ille ; si pro pluribus, « dividitur inter eos. Et similiter dico de « quibuscumque aliis facientibus eamdem « missam celebrari. Semper enim satis- « factio cuilibet devotioni respondens est « finita, et si ad plures per intentionem « applicetur, dividitur, et minus a sin- « gulis participatur. Et sic verificatur theo- « logorum sententia, dicentium effectum « hujus sacrificii finitum et divisum mino- « rari in eis quibus applicatur. Intelligitur

conspirent in unum stipendium missae conflandum ex singulis suis oblationibus, quantumvis forte aequantibus aut etiam superantibus solitum vel taxatum stipendii censum ; sed solummodo agitur de casu, quo seorsim singuli unam missam sibi solis petant, collata utique a singulis integra stipe. De illo casu alio dicetur infra.

1. Juxta cl. **Galtier** *(La messe en seconde intention,* in *Nouvelle Revue Théologique,* février 1907, p. 84) hic est sensus Cajetani, ut, distinctione facta inter eos qui demandent sacrificium, et illos in quorum favorem demandetur, in casu proposito non minoretur quidem fructus missae respectu priorum, minoretur tamen respectu posteriorum. Sed praeterquam quod talis interpretatio a priori parum est probabilis, utpote quae everteret parallelismum in doctrina sancli Thomae constantem inter fructum missae ipsimet oblatori veluti reflexe obtingentem, et fructum alteri procurandum per modum suffragii ; insuper a posteriori repugnant verba evidenlissima Cajetani : « Unde « arguendi instruendique simul sunt homines « ignoranter petentes vel exigentes pro sua « eleemosyna lotam sibi missam dari aut suo « defuncto : nihil enim minus ipse habebit « si mille alii petant eamdem missam pro seip- « sis aut aliis defunctis, quam si pro ipso « solo celebrari dicatur » (In 3 S. 79, 5). Cum igitur dicit (loco superius recitato) Cajetanus : « pro se », intellegendus est dicere, sicut et nos solemus in coltidiano sermone : pro se, id est pro sua intentione (sive reflexa, sive in alios protensa).

« enim (ut patet ex dictis) non in ordine « ad plurium devotiones, sed uti participa- « tum ab hac vel illa devotione » *(ibid.)*.

Nec rursus tenet Cajetanus ad intentionem promovendam unius fidelis, qui pro centum a se erogatis stipendiis missarum centum petierit celebrari missas, unius demum missae celebrationem singularem tantumdem valere, quantum valerent centum. Immo tenet oppositum ; et ratio ex principiis ejus fluit, Istius enim fidelis devotio, gratiosius dico habitualis et actualis fervor, cum sit, ex pacto inito, eflicax circa centum sternenda Ecclesiae sacrificia, magis hauriet ex centum, quam ex uno tantum. Etenim centies hauriet devotio illa in eodem gradu spectata. Nec poterit sane centum haustuum aequalium fructus non esse uno centies major[1]. Ergo fraudaretur omnino fidelis singularis a sacerdote missas recitante pauciores, quam sunt ab illo stipendia computata (torn. 2, tract. 3, q. 2, ad 3ra).

Igitur sufficientiam unius missae restringit Cajetanus expresse ad casum quo plurium fidelium singuli singulas sibi missas petant.

Quae sententia Cajetani, quamvis acuta ratione conficta, tamen non convincit. Etenim magnopere interest, quantum ad multiplicationem fructus pro multiplicatione devotionum, inter partes adstantis et partes stipem dantis. Adstantes enim, ut diximus, vinculo, ut laxiore, ita multiplicabili, conjunguntur cum oblatione sacrificii : in quantum scilicet sunt fideles specialiter ratihabentes sacrificationem communi nomine Ecclesiae peractam. Al stipem dantes, ut strictiore, ita prorsus singulari, nec multiplicabili, titulo intercedunt : nimirum ut praebentes materiam sacrificii et de facto et ex pacto adaequatam. Postquam enim quis ex condicto prineipiaverit sacrificium adaequate, non remanebit alteri locus idem sacrificium principiandi ; sed si quid hic contulerit, id extra ambitum repedetur materiae respondentis celebrationi istius sacrificii : cujus ratio est quia, ubi quid est non solum materialiter sed et formaliter adaequatum, id est datum et acceptum ut tale, nihil, stante tali pacto, accedet, nisi omnino extrinsecum. Sicut non potest tributum bis solvi; sed post tributum redditum quicquid superimpenditur, aliam rationem habet. Si igitur sacerdos ad intentionem Titii stipem formaliter integram dantis litet, non potest simul litare ad intentionem Caii ut stipem dantis : etsi potest, suo nomine, ut diximus, veluti privato, intentionem etiam Caii suscipere per sacrificium promovendam. Sed pro tali genere beneficii aliquod veluti missae stipendium accipere, ut fraus, ita simonia foret : cum deficiat titulus cohonestans pecuniariam pactionem, qui unus demum est in ministratione materiae, seu sacrificii principiatione, positus.

Quare ex intrinseca rerum natura profluunt decreta Ecclesiae, quibus duae illae propositiones sunt damnatae, quarum una

1. Diversus erit casus, si alter fidelis unum dederit stipendium singulis a priore illo oblatis centies majus. Tunc enim respectu unius sui sacrificii liberalior exstiterit, et quidem centies liberalior, quam ille respectu sacrificiorum suorum singulorum. Devotio autem liberalitalis centies majoris (non tamen inordinatae) censebitur esse, ceteris paribus, devotio centies actuosior, id est, quoad exercitium intensior. Et pro tanto poterit ad cumulum centies excelsiorem |>erduci valor sacrificii. Sicque in fine fieri poterit, ut tantum percipiat fructum, qui unam missam petierit, quantum qui petierit centum. Unde palet quomodo fructuosior esse soleat una missa sollemnis *de requiem* quam non paucae missae privatae; sicut scribit Zacharias Pusqunligo *(De sacri/icio Novae legis,* q. 131, n. 10, Romae 1907, tom. 1, p. 133) : « Dicendum; < Sacrificium solemniter oblatum esse magis « efficax ex opere operato quoad suum fruc- « tum propitiationis, satisfactionis et impetra· « tionis. » Aliunde plures missae pluries locum dabunt exercendae devotioni sacerdotis et adstantium : qua ex parte major procuratur Dei honor et spiritualis utilitas Ecclesiae : proindeque pietas aliqua specialis exercetur. Quare, omnibus perpensis, servet unusquisque bonas consuetudines Ecclesiae probatas, et congruas conditionibus temporum, locorum, rerum ac personarum. Quod dictum est de uno erogatore stipis majoris, idem censendum de pluribus fidelibus in unum majus stipendium conflantibus ultro suas symbolas, quantumvis singulatim ex sese procurandae missae pares.

habet : « Duplicatum stipendium potest « sacerdos pro eadem missa licite accipere, « applicando petenti parLem etiam spe- « cialissimam fructus ipsi met celebranti « correspondentem, idque post decretum « Urbani VIH »; altera :« Non est contra « justitiam pro pluribus sacrificiis stipen- « dium accipere, et sacrificium unum offer- « re. Neque etiam est contra fidelitatem, « etiamsi promittam promissione, etiam « juramento firmata, danti stipendium, « quod pro nullo alio offeram » (D., 1108, 1110)

Membrum II. Examinatur sententia aliorum **QUORUMDAM DOCTORUM DE FRUCTU MISSAE PER COMPARATIONEM AD PLURA UNIUS FIDELIS STIPENDIA.**

Ultra sententiam Cajetani longe progreditur sententia **Vasquezii**, quam post Salmanticenses (disp. 13, dub. 6, n. 119sq.) amplexus est sanctus **Ligorius** (*Theologia moralis*, l. 6, tr. 3, c. 3, dub. 1, seu *De eucharistia*, n. 312)[1] : « hoc sacri- « ficium oblatum pro pluribus perinde « singulis prodesse, ac si pro paucioribus « offerretur. » Ita **Vasquez** (disp. 231, cap. 3, n. 15) ; sive plurium fidelium stipendia intercedant ut supra, sive non : eo quod sacrificium operetur ad mensuram, non illorum qui offerant, sed ipsorum pro quibus offeratur : quorum unus devotione sua alterius devotioni nihil detrahat. Quare (secluso praecepto ecclesiastico) liceret, secundum illam sententiam, unam missam celebrare pro decem fratribus Caii, petentis sibi pro suis decem fratribus missas singulas, decem stipendiis erogatis. Quod sane in sententia Cajetani minime liceret.

In hoc vero decepti sunt praefati doctores, quod oblationem sacrificii pro aliquo, duxerunt purificandam cum collatione sacramenti alicui facta. « Sacrificium hoc, « inquit Vasquez, juxta mensuram devo- « tionis ejus pro quo offertur operari, ra- « tioni maxime consentaneum est, cum « operetur instar sacramenti ; sacramenta « autem juxta dispositionem recipientium « magis ac magis operari, apud scholas- « ticos certissimum sit » (Vasquez, disp. 231, c. 7, n. 50 ; cf. c. 3, n. 17). Immo vero inter sacrificium et sacramentum hoc maximum intercedit discrimen, quod sacramentum est aliquod bonum collatum a Deo homini ; sacrificium autem est aliquod bonum oblatum ab homine ipsi Deo, acceptum proinde et propitiatorium juxta illius affectum : mensuratur igitur sacramenti fructus, quae est gratia, ex dispositione ipsius recipientis ut talis ; mensuratur autem fructus sacrificii, quae est propitiatio, ex dispositione offerentis in quantum hujusmodi. Unde corruit ista sententia cum suo fundamento, neque ullam nobis videtur habere probabilitatem intrinsecam[3].

Facit tamen pro ea fucum, quod necessaria quidem est, in illis pro quibus offertur sacrificium, aliqua conditio, ut propitiatio sit relate ad ipsos efficaciter salutaris et proficua ; infallibiliter enim obtinentur proximo gratiae, sed non infallibiliter usus gratiarum. Item procuratur satisfactio tanta, sed non infallibiliter satisfactionis

1. Sapienterque praecucurrerat Concilium Lambethense A. D. 1281 (cap. 2, *De annalibus celebrandis el anniversariis*. Mansi, 24, 406). « Nec credat celebrans, se dicendo missam unam « posse satisfacere pro duobus, pro quo utroque « promisit specialiter et in solidum celebrare. »

2. Posset pro ea advocari ex mediaevalibus Walafridus **Strabus** (*De eucharisticorum rerum exordiis el incrementis*, c. 22. P.L. 114, 948) : « In hoc error non modicus videtur, quod « quidam se non posse aliter plenam commemo- « rationem eorum facere, pro quibus offerunt, « nisi singulas oblationes pro singulis offerant, « vel pro vivis et defunctis non simul aestimant « immolandum ; cum vere sciamus unum pro « omnibus mortuum, et unum panem esse et « sanguinem, quem universalis Ecclesia offert. « Quod si cui placet pro singulis singulatim « offerre, pro solius devotionis amplitudine, et « orationum augendarum delectatione id faciat, « non autem pro stulta opinatione, qua putet « unum Dei sacramentum non esse generale « medicamentum. Quodammodo enim in fide « imperfectus est, qui putat Dominum non dis- « cernere, quando una petitione pro multis roga- « tur, quid cui sit necesse ; vel fastidire eum aes- « timat, cum eadem oblatio nunc pro uno, nunc « pro alio exhibetur. »

3. «Absit enim ne a quoquam catholico creda- « tur tantum intentione prodesse missam unam « devote celebratam mille hominibus pro quibus « forsan dicetur, quantum si mille missae pro

utilitas. Et primo quidem, peccanti ad mortem, atque gratiis Dei, etiam uberioribus, renitenti, non poterit esse haec propitiatio quantumvis importata per sacrificium, efficaciter salutaris. Secundo ipsi justo non erit proficua, quantumvis sacrificio vere procurata, satisfactio pro peccatis vernalibus quae non doleat : cum nequeat poena tolli culpae non deletae, aut deleri culpa neutiquam dolentis.

Sed haec se habent in utroque potius per modum conditionis negativae, ut remotio obicis: cujusmodi obex si removeatur, tantum percipient singuli illorum, pro quibus obtuleris, fructum sacrificii in vitam aeternam, quanta eis obtingit pars boni respondentis tuae devotioni. Quod jam ipse Cajetanus in antecessum notaverat: « Devotio, inquit, quantificans affec-
« tum sacrificii non se tenet ex parte
α accipientium effectum, quamvis indis-
« positio talium ad impediendam receptio-
« nem talis effectus sufficiat (sacrificium
« ENIM NON OPERATUR PER MODUM AGEN-
« TIS, UT SACRAMENTA, SED PER MODUM
« oblationis); sed se tenet ex parte con-
« currentium ad tale sacrificium causaliter,
« quomodolibet sit causalitas ista, puta
« petendo, ministrando... » (torn. 2, tract. 3, q. 2). Unde concludas, immerito Cajetani patrocinium vindicari sententiae Vasquezii et S. Ligarii (Vasq. et S. Ligor., *loc. cit.),* aut etiam concedi (J. Pohle, *Lehrbuch der Dogmalik,* 3, Paderborn, 1905, 373). Conclude igitur, in omni quolibet casu laedi, ex natura rei, justitiam (et religionem praeterea gravissime), nisi tot missas celebraveris, quot acceperis stipendia.

APPENDIX D.

De concelebrantium sacerdotum stipendiis.

Hoc loco attentaverim equidem solutionem dubii jam in Elucidatione XXIII indicati : scilicet circa concelebrantium sacerdotum stipendia. Quod dubium nequit tolli priusquam aliquid de ipsa concelebrationis vi atque efficacia statuatur. Porro negotium illud concelebrationis eucharisticae est adhuc densissimis quibusdam obscuritatis theologicae nubeculis offuscatum : quanquam applicationem habet non solum in ordinationibus presbyterorum, sed etiam in consecratione episcoporum certissimam, et multo magis in usu orientali, legitimo inter nostros et frequentissimo, concelebrationis presbyterorum cum episcopo et episcoporum cum patriarcha, qui etiam fuit mos olim Ecclesiae Romanae et multarum aliarum Ecclesiarum occidentalium, praesertim gallicanarum(cf. P.de Puniet, art. *Concélébration,* in D. A. C.). Non solum disputatur de stipendiis ; nec solum disputatur de sacrificiorum numero ; sed etiam inter Scholasticos controversia est utrum consecrent omnes concelebrantes annon. Quae ipsa quaestio quam salebrosa sit, aut, ut habet Suarez, lubrica, compertum habebis, si conferas inter se disputationem prolixam satis Suarezii (disp. 61, sect. 4) et alteram longe prolixiorem Vasquezii (disp. 218, cap. 2-4), priorem illam evertentis. Quorum ceterum Doctorum neuter attentat salvare singulorum symmystarum consecrationes nisi pro casu satis chimaerico, quo cunctae simul (veluti in eodem mathematice uno instante temporis) absolverentur. At videntur ambo, quantum mihi judicare licet, deficere a simplicitate solutionis sancti Thomae.

Substernitur enim solutioni S. Thomae (3 S. 82, 2m) admirabile illud principium : sacerdotium nostrum, cum sit in nobis per participationem dominici sacerdotii, esse essentialiter unum ; proindeque parvi referre, si actio exerceatur per sacerdotem individuum singulariter, an per collegium sacerdotale communiter et in solidum. « Sacerdos non consecrat nisi in persona

< eis devotione simili canerentur > *(Concilium Lambdhense, loc. cit.).* Praeterea nullificaretur practice damnatio lata a Pio VI contra propositionem Pistoriensem 30 m (D., 1530). In omni enim sacrificio offertur *pro omnibus fidelibus chrislianis vivis atque defundis* ; nec proinde unicuique horum minor obveniret fructus/quam ulli pro quo litare intendit determinate sacer-

« Christi : multi autem [sacerdotes] sunt « unum in Christo. » Unde sequitur omnia sacramenta proprie sacerdotalia posse ex sese confici collegialiter : Scilicet Confirmationem *{Aci.,* 815–17) ; Poenitentiam (Cyprian., *Ep.* 9. 2 ; 10,1 ; 16,2. P.L. 4, 251-252, 2>4, 257) ; Ordinationem ; Extremam Unctionem, ut apud Orientales, ita inter Latinos (Revmu9 C. Ruch, art. *Exlrime-Onclion du* Ier *au* IXe *siècle, in* D. T. C., coi. 1983) ; et Eucharistiam. Quod non competit aliis sacramentis ; nam, ut notat S. Thomas (3 S. 67, 6), si plures ministri dicant : « Nos te baptizamus », nihil efficiunt, et hoc quidem, quia ex una parte, cum non sit stricte sacerdotalis actio, non habent ministri unde, ut tales, in unum collegium coalescant (praesertim cum possint esse extra ipsam Ecclesiam : adeo ut ne in unitatem quidem corporis ecclesiastici coeant ministri baptismi, ut tales ; et ex altera parte, ea est, ut notant scite Vasquezius (Disp. 148, cap. 5, n. 39), nativa vis vocis *Nos baptizamus,* ut denotet conspirationem plurium in unum quid efficiendum collegialiter, per modum scilicet causae unius. Neque, ut patet, in matrimonio contrahendo, valet, si plures viri et plures feminae alloquantur inter se his verbis : Nos accipimus vos conjuges. Sed in illis sacramentis quae sacerdotalia sunt, semper totum sacerdotium agit, sive per omnes, sive per unum : quia unum sacerdotium nos, sacerdotes omnes, sumus in Christo, summo sacerdote uno.

Quo posito fundamento, dicendum : posse sacerdotes, conformiter omnino ad institutionem Christi, consecrare in solidum TANQUAM UNUM INDIVIDUUM PRESBYTERIUM : adeo ut prolationes, tot numero quot sunt sacerdotes, tamen non constituant (ex condicto) nisi unum SIGNUM SACRAMENTALE, 3C proinde UNAM consecrationis formam : quae proinde non est completa, nisi postquam omnes absolverunt suam recitationem. Non quasi suspendatur (ut quidam commentati sunt) efficacia formae alicujus completae et integrae in suo genere, sed quia tunc demum collectiva illa prolatio (proindeque et forma) est (in quantum talis) integra atque completa. Unitas igitur illa variarum prolationum (quanquam diversarum physice nec terminatarum in eodem mathematico instante) in genere signi unius, seu sententiae et intimationis unius (qualis ab aliquo collegio procedere solet), seu, ut vocabulo Waldensis utar, promulgationis unius verborum dominicorum ad hunc panem ac calicem, salvat efficaciter unitatem consecrationis , tanquam profectae ab uno collective presbyterio celebrante. Et hoc sensu tenet, id quod aiebat S. Thomas *(loc. cit.)* post Innocentium III : intentionem singulorum referri ad idem instans consecrationis, scilicet ultimum ultimae prolationisl ; quae intentio includitur ipsa voluntate efficaci conspirandi in celebrationem unam. Et sic omnes consecrant, et consecratio est una ; et quamvis una sit, tamen, quia indivisibilis, in singulos refunditur tota. Nec tamen ullus ex symmystis est totalis causa, sed partialis tantum, quatenus est pars causae totalis.

Quia vero singuli sunt partes unius totalis causae, ideo fit, ut, si sacrificium sit demandatum ab aliquo fideli, debeatur singulis erogatae stipis sua pars. Juxta principia autem superius tradita (Elucid.

dos. « Doctrina synodi... sic intellcta, ut... spe- « cialis ipsa oblatio seu applicatio sacrificii, quae « fit a sacerdote, non magis prosit, ceteris pari- « bus, illis pro quibus applicatur, quam aliis ‹ quibusque : ...falsa, temeraria › etc.

1. Cujus interpretationis et opinionis patronum salutamus Gregorium de Valentia *[Commentariorum theologicorum* tomus IV, disp. 6, q. 10, punct. 2, Venetiis 1608, coi. 1104). « Sententia est D. Thomae ...omnes novos sa- « cerdotes, qui cum episcopo celebrant, conse- « crare, licet finiant alii post alios, modo in- « tentionem suam referant ad unum aliquod « et idem instans consecrationis, nempe ad « illud in quo ultimus vel ultimi simul finiunt « prolationem verborum. Atque hanc ego sen- « tentiam magis probo. » Quam igitur sententiam, cum non sit adeo modicae auctoritatis, non prudenter satis egerit qui traduxerit ut erroneam aut improbabilem.

XXVII) non censebitur sacrificium ab aliquo fideli demandari efficaciter, aut deferri vere ex ipsius parte, nui is talem stipem contulerit unde victum suum accipiat clerus celebrans. I bi igitur intercedit presbyterium concelebrans, adaequata stips debebit esse talis unde singuli alantur. Necessario ergo crescet cum numero >ymmy>tarum. Aliunde crescet etiam fructu» ex opere operato pro majore devotione, se tenente cum ex parte plurium concelebrantium, tum e.x parte liberalitatis in principiando sacrificio locupletiore majoris (Elucid. XXVII·. Quare, donec aliter per Ecclesiam sit provisum, videlur posse tolerari, ut (quemadmodum mos est in Oriente) jHalquam sacerdos accepit ab aliquo fidrh «tipeei (solita taxa haud minorem) unitu mi*r,at* pro illo celebrandae, deinde .satisfaciat oneri suo in aliqua concelebrutione. *Sait:* quanquam est unum sacrificium omnium concelebrantium, tamen, ut dictum ed, et aequivalet sacrificiis pluribus (nec proinde fraudantur fideles), et meretur singuli» symmystis stipem ordinariae aequivalentem (nec proinde ditatur inhoneste sacerdos).

Sed haec dicta sint, non tam animo diffiniendi rem inter Doctores controversam, quam fideliter adlaborandi venationi veritatis theologicae communi.

Elucidatro XXIX.

Fidelibus vivis obvenit fructus missae et per modum veluti proprii quaestus et per modum suffragii. Fidelibus autem defunctis hoc altero certe modo.

§ 3. De qualitate percipientium fructum.

. uaeritur jam ad cujusmodi homines valeat missa repropitiandos vel juvandos.

Sectio i. — De fidelibus vivis et defunctis.

Et primo quidem, patet eos demum per missam repropitiari vel juvari ex opere operato, pro quibus missa offeratur : siquidem ille repropitiatur, cujus offensa compensatur ; compensatur autem per nam sacrificii offensa in quantum pro ea donum exhibetur ; pro cujus igitur offensa donum redditur,, is duntaxat repropitiatur. Similiter ratiocinandum erit, si sacrificium, seclusa propitiatione, consideraveris duntaxat ut impetratorium. Huic enim impetratio secundum sui rationem prodest, cui aliquid exoratur. Apposite Vasquez : « Ut sacrificium alicui « prosit ex opere operato, prodesse debet • tanquam sacrificium; ut autem prosit « tanquam sacrificium, necesse est ut pro « illo offeratur » (Disp. 231, c. 3, n. 11).

Ratio igitur formalis, sub qua spectandi sunt illi ad quos pertingit fructus, est ratio, non causae efficientis, sed causae finalis, respectu oblationis. Quapropter, si quis posset ita pro aliis offerre, ut nequaquam offerret pro se, is nullum in se derivaret fructum litationis. Qui casus in Christo obtinuit. Et haec quidem ratio est pro-

« suam nihil profuisse per modum sacri-
« ficii, sed tantum ratione devotionis... et
« ita Christum non suscepisse in se efifec-
« tum sui sacerdotii, sed aliis potius ipsum
• communicasse... : quia Christus non se
• obtulit Patri pro seipso, sed pro aliis.
• Dicitur autem profuisse illi sacrificium
• mortis suae ratione devotionis, quia fuit
• illi opus meritorium χ (Vasquez, *ibid.).*

Uno autem excepto Christo, ceteri necesse est ut pro se simul atque pro aliis offerant sacrificium. Quod patet dupliciter, spectata scilicet indole sacrificii cum propitiatoria, tum etiam mere impetratoria. Ad propitiationem enim quod spectat, considerandum est, omnes adultos homines peccatores esse, nec posse peccatorem, praetermissis peccatis suis, compensationem pro alienis offerre acceptam. Quae ratio fuit cur sacerdotes legales necessitatem habuerint *prius pro suis deliciis hoslias offerre, deinde pro populi {Hebr.,* 7''. cf. 53. Vide Suarez, disp. 78, sect. 1, η. 3).

Ad impetrationem autem quod attinet, id sane est recolendum, quod etiam, dempta peccati noxa, quisquis in corpore peregrinatur a Domino, nondum est totaliter in finem suum translatus et principio suo conjunctus, quippe qui careat et visione beatifica, et amore illo summo, quo de Dei conspecta, sicuti est, felicitate et perfectione, ad plenum, sicuti dignum est, gaudetur1; immo periclitatur istius salus, saeviente in membris lege peccati, et malis hujus vitae animum prementibus. Id autem habet oblatio sacrificii, ut voluntatem significet, quam habet homo, se in Deum ordinandi atque ferendi. Tali autem voluntate importatur appetitio omnis divini beneficii ad istum finem necessarii. Appetitio ergo illa significatur per sacrificium, et veluti intimatur Deo. Intimata autem Deo appetitio est oratio. Ergo exorantur per sacrificium gratiae, sine quibus Deo non potest reddi ab oblatore id quod est illi in visibili donatione invisibiliter mancipatum. Unde rursus fit, ut quicumque inter nos eucharistiae sacrificium sincera mente offert, primum pro se offerat, et postea demum pro aliis, quos diligit instar

1. Ob quam unam rationem Beatae Virgini ipsi competiit primum pro se et deinde pro aliis sacrificium dominici corporis et sanguinis offerre, quo consummationem suam sibi impetrare et potuit et debuit.

sui. Et hac quidem ratione ipsi infantes baptizati, licet expertes cujusvis peccati, tamen juxta intentionem habitualem, quam secum fert infusa fides et caritas, dicendi sunt offerre pro se : scilicet ut obveniant ipsis beneficia Dei (inter quae semper maximum tenet locum perseverantia finalis).

Omnis igitur offerens, inter nos, etiam in numero est eorum pro quibus offertur : siquidem offert pro se. Sicque patet, fructum sacrificii ad omnes Ecclesiae catholicae fideles transire jam certe pro modo quo eos offerre contingit, sive solum habitu, sive etiam actu, pro suo quisque gradu et loco[1][2]

Insuper ultra oblationem quam quis pro seipso facere potest, etiam ab aliis potest pro illo offerri, non solum communiter, sed etiam specialiter, pro caritate qua compaginati in unitatem corporis Christi omnes inter se habere possunt et debent tanquam aliquid sui.

Et sic constat, quomodo ad quemlibet Ecclesiae militantis fidelem possit transire fructus sacrificii dupliciter : et per modum proprii, ut ita dicam, quaestus, in quantum pro se ipse offert[1] ; et per modum suffragii, in quantum pro ipso offertur ab aliis. Quo sensu scripsit sanctus Thomas : « [Eucharistia] effectum sacramenti β habet in eo qui sumit ; effectum autem sacrificii in eo qui offert, vel in his pro « quibus offertur. » Rursusque : ‹ Haec oblatio... fit satisfactoria illis pro quibus offertur, vel etiam offerentibus secundum quantitatem suae devotionis · (3 S. 79, 5 c.)[3].

Fidelibus autem purgantis Ecclesiae potest missa, in quantum est satisfactoria[4],

1. **Cajetanus:** « Cum enim sacerdos oret « et offerat in persona Ecclesiae, et quilibet « fidelis sit membrum Ecclesiae, consequens est • ut quilibet per sacerdotis actus oret et offerat, « et sic causaliter concurrat ad sacrificium : « ac per hoc quaelibet missa singulis fidelibus « prodest etiam satisfactorie juxta eorum de- « volionem, quam habent in communibus Ec- » clesiae orationibus et sacrificiis * (Opusc. torn. 2, tr. 3, q. 2).

2. Quod si quis autem offerat, non (specialiter) pro altero, sed pro se tantum, majorem, ceteris paribus, sibi ipsi conciliabit fructum sacrificii, sive propitiatorium sive impetratorium, quam si obtulisset pro altero. Quanquam enim offert pro se, qui pro altero offert, tamen ita offert pro se ut offerat pro duobus. Divisus autem inter duos, fructus minor unicuique obtinget, secundum dicta in praecedente sectione. Adverte etiam atque etiam sermonem non esse nisi de fructu ex opere operato, qui est in genere propitiationis et impetrationis. Si enim ageretur de fructu ex opere operantis, quale est meritum gratiae et gloriae, aliter dicendum foret, siquidem speciale meritum caritatis fraternae eo ipso adquiritur, quod quis in gratia exsistens offert pro proximo.

Propter eamdem rationem divisionis fructus inter duos, dicendum etiam, ceteris paribus, minus tibi prodesse sacrificium ab altero pro te oblatum, quam oblatum a te pro teipso.

3. Distinctionem inter duos illos modos percipiendi fructum sacrificii plerique, ne cum **Salmanticensibus** (De *Euchar.,* disp. 13. dub. 3. n. 52, coll. dub. 1) dicam omnes, Scholastici ante haec tempora observarunt sedulo. Unus pro ceteris audiatur **Lugo** (De sacram. *Euchar.,* disp. 19). * Sect. 10. De *iis quibus provenire • possunt effectus hujus sacrificii, quatenus pro « ipsis offertur.* Dupliciter potest aliquis partici- « pare fructus sacrificii ; primo, quando pro « ipso offertur ; secundo, quando ipse offert «etc. » Sect. 11. De *iis quibus, ut offerentibus, proce- « niunt fructus hujus sacrificii...* Inter quos pri- • mum locum obtinet minister immediatus, seu « sacerdos consecrans et celebrans. Deinde qui « ministrant, ut diaconus, subdiaconus el alii « ministri ; postea alii circumstantes ; illi etiam ‹ qui stipem dant sacerdoti, vel alio modo con- « currunt ad oblationem sacrificii... Porro has « personas, praeter celebrantem, in aliquo sensu, « saltem mediate, offerre sacrificium, et non * solum pro iis offerri, dubitari non potest. › Legentur etiam utiliter **Joannes** a Sancto **Thoma,** in 3 S. 83, disp. 32, art. 3, *ultimo inquires,* et **Pasqualigo,** *De oblatione sacrificii,* tom. 1, q. 136, n. 1, 9 et 10.

4. Satisfieri pro debito poenae nondum a purgantibus animabus exsoluto, extra controversiam omnem ponit fides catholica. At subtilior est quaestio de reatu culpae : nonne possit compensari per sacrificium pro mortuis oblatum, adeo ut non solum satisfactio, sed etiam propitiatio exseratur. Et quidem merito quis dubaverit, nonne possit defunctos retro, (ut ita dicam) repropitiare sacrificium missae :cum Christi Domini sacrificium, non solum omnes tunc viventes aut postea victuros, sed etiam mortuos anteactis saeculis homines omnes repropitiant Deo. Ad quem modum scribebat **Franciscus a Victoria** (vel **Thomas a Chaves** ?) : « Quia Christus in ultima coena... seipsum « obtulit pro vivis et mortuis, ideo missa offerri « potest pro peccatis vivorum et mortuorum » *[Summa Sacramentorum Ecclesiae,* ex doctrina R. P. F. **Francisci a Victoria.** *Huic editioni accesserunt multae quaestiones ex sanctorum*

prodesse certe posteriore modo, id est per modum suffragii : etenim ex una parte, ipsi egent satisfactione, et ex altera parte, conjuncti cum sint nobis per caritatem, possunt singuli eorum ab unoquoque nostrum haberi et intendi tanquam alter Ego.

Possitne vero priore modo illis prodesse, non sine distinctione est determinandum.

Si enim ipsi, cum in vivis essent, disposuerunt de missis pro se post mortem dicendis, puta per legatum assignata stipe, tunc prosunt illis tales missae priore modo, tanquam fructus scilicet propriae oblationis. Obtulerunt enim, ut stipem dantes, quantum erat ex ipsis, cum stipendia ad missae celebrationem ordinaverunt; dirigitur autem, secundum eorum intentionem, sacrificium ad propriam suam utilitatem ; proindeque fructum percipiunt sacrificii ut sui1.

Excepto autem illo casu, non offerunt ulla ratione, neque actualiter, neque habitualiter, in ulla missa, nec proinde percipiunt ullum fructum tanquam suo sacrificio partum. Cujus ratio est, quia, ut mortui, sunt extra visibilem Ecclesiae coetum, ad quem neque re neque voto jam pertinent. Visibilis autem Ecclesiae solius est ut utatur rerum spiritualium symbolis sensibilibus, qualia sunt sacrificia. Quanquam igitur sunt nobis conjuncti caritate, tamen non sunt censendi conspirare nobiscum in communi oblatione sacrificii2.

Ceterum non minus infallibilis est uti-

anciliorum decretis praesertim Tridenlini... cura elstudio R. P. F. Thomae a Chaves, 1594, fol. 54). Cui praecucurrerat simile argumentum ex Hugone Ambianensi : « Dic, quaeso, hos« tia quam Filius Dei in cruce Patri obtulit, ‹ nonne pro defunctis fidelibus oblata fuit ? ‹ Hostia quidem illa generalis tam praeteritos ‹ quam praesentes et futuros expiavit... Hunc « itaque morem Ecclesia tenuit, ut ipsum in • praesenti pro suis offerat defunctis, sine quo ‹ nec vivus poterit nec defunctus absolvi › *(Dialogorum* 1.5, c. 20. P.L. 192, 1213). Utique catholicum virum nullum fugit, non posse justificari post mortem eum qui mortuus sit in statu peccati. Nec proinde vis potest, salva fide, adscribi sacrificio missae transmittendi defunctum ex statu peccati in statum gratiae. Nihilominus, salva fide, autumaverit quis, Deum, intuitu sacrificiorum post mortem celebrandorum (veluti compensationis ab Ecclesia pro peccatis sui defuncti oblatae), potuisse propitiatum impendere ante mortem misericordiam illi, ut se converteret el salvus fleret. Quemadmodum nec mors Domini, cum contigit, tum transmisit veteres Patres ex peccato in gratiam : quos tamen credenda est omnino repropitiasse a suis delictis Deo ; siquidem nullo fuit unquam tempore homorepropitiatus Deo nisi per mortem Christi. Ceterum, quia nuUus potest in hominem jam defunctum induci mei praesentis sacrificii effectis recens nisi liberatio a poena, (cum nullus jam sit praesenti justificationi aut augmento gratiae locus), ideo recte solet dici, valere tantum sacrificium missae ad juvandos defunctos pro sua vi satisfactoria (intellege quantum ad mutationem nunc de novo in ipsis procurandam).

Quod diximus de retro compensandis defunc- KiHII peccatis, nequaquam extendi debet ad retro impetranda (nobis vel aliis) bona praeterita : cum secus ac debiti persolutio, impetrationis motus in suo formali claudat respectum ad res sperandas, proindeque nondum habitas, sed futuras. Quare nec Christum in sua prece sacerdotali apparet orasse pro donis olim collatis in veteres Patres, sed tantummodo pro donis conferendis in eos qui in ipsum crederent aut crediturl essent. Non sunt ergo laudandae mulierculae devotae, quod exorent Beatae Mariae Virgini vel immaculatam conceptionem vel maternitatem divinam, aut si quid ejusmodi. E contra, omnino permittendum, ut mater pia filii sui defuncti peccata repropitiet sacrificiis, et eleemosynis, omnique ope bonorum operum piacularium, sacrificio missae unitorum.

1. Conclude, ex annotatis supra, majorem, ceteris paribus, obvenire fruclum satisfactionis animae purganti ex sacrificiis quae pro seipsa curavit offerri, quam ex iis quae pro ilia de alterius mandato offeruntur.

2. Beati coelites non hac una de causa extra numerum eorum qui offerant sunt collocandi ; sed etiam, et potissimum, quia minime jam sunt in via, sed totaliter in termino. Omni enim sacrificatione significatur quidam veluli donationis motus, quo a donantibus nobis nostra propria substantia in Dei donatarii manus transeat. Sancti autem cum pervenerint jam ad Deum, cum sint Dei, non est jam quod transferantur ad Deum ; sed omnis talis motus exsulat ab iis qui jam in termino quiescunt. Rursus omni sacrificio contrahitur foedus : sed non est quod paciscantur cum Deo, qui jam sunt haereditatis divinae comprehensores. De angelis vero valet ulterius alia ratio ; quod nunquam in illorum censum translatum est sacrificium illud corporis et sanguinis Christi : quod a sacerdote nostro, non ipsorum, oblatum est in redemptionem nostram, non ipsorum, subofferendum a corpore Christi ecclesiastico, cujus nos membra sumus, non ipsi. Unde parum intellegitur, quomodo « angeli hoc affectu possint sacrificium

litas suffragii, ubi nullus est obex malae voluntatis, quam utilitas reflexae, ut. ita dicam, intentionis et applicationis ; nec rursus minus infallibilis est respectu mortuorum quam respectu vivorum' : et hoc quidem totum, propter illam veluti spiritualem identitatem et unitatem omnium sanctorum, sive triumphantium, sive militantium, sive purgantium, in uno corpore Christi communicantium.

• missae Deo offerre » (Vasques, disp. 226, c. 2, n. 10), quo fideles Ecclesiae militantis communiter offerunt. Immo non habet majorem potestatem angelus respectu sacrificii nostri quovis modo offerendi, «piam respectu absolutionis sacramentalis impertiendae aut matrimonii contrahendi.

1. Ubi advocari possunt ea quae scribit Suarex (De *Poenitentia,* disp. 48, sect. 6, n. 5) de indulgentiis per modum suffragii animae purganti applicabilibus et infallibiuteh applicandis. De missae autem sacrificio agens Zacharias Pasqualigo *(De sacrificio Novae Legis,* q. 74, n. 3 et 4. Romae 1707, tom. I, p. 78), citat innumeros theologos pro sua sententia : • Hoc sacrificium remittere infallibiliter poenas < animabus existentibus in Purgatorio». «Sen- « tentia, inquit, est communis. »

i

Elucidatio XXX.

Nequaquam potest offerri sacrificium ex parle infidelium, aliorumve quovis modo extra visibilem Ecclesiae societatem versantium.

Sectio II. — De infidelibus aliisque extra visibilem Ecclesiae societatem versantibus.

De quibus duo quaeruntur : primo, possifne ex ipsorum parte offerri sacrificium ; secundo, possitne pro iis offerri per modum suffragii.

Articulus I. — De ipsorum inhabilitate ad procurandum sibi, per erogationem stipendii, missae fructum.

Principium idem valet in hac re, quod in ceteris quaestionibus superius de utilitate nostri sacrificii disputatis est adhibitum : missam non posse offerri nisi ab eo qui sit de corpore Christi. Cujus, ut diximus, ratio est quia : nemo offert hostiam Christi nisi ipse Christus, vel qui est ejus ; nec est Christi, nisi qui est in corpore, cujus est caput Christus. Nemo ergo offert ab Ecclesia alienus. Offert autem per sacerdotem, quicumque sacerdoti mandat deferenda dona[1] Nequit ergo ex parte cujusquam ab Ecclesia alieni deferri missae sacrificium.

Apprime Lugo : « Ii qui non sunt Ecclesiae visibilis membra, non possunt offerre hoc sacrificium. Nam sacerdos non est sacerdos gentilium, sed solius Ecclesiae ; ergo solius Ecclesiae est legatus et nuncius ad Deum ; ergo non possunt PER EUM OFFERRE NISI QUI SUNT DE hac Ecclesiae republica, cui Christus reliquit hoc sacrificium » (Disp. 19, sect. 10, n. 167).

Membrum I. De infidelibus.

Alienissimus autem omnium ab Ecclesia est homo infidelis. Nequit ergo ex illius parte offerri sacrificium, sicut nec ipse potest sua per sacerdotem delegare dona consecranda Deo.

Inde sequitur, non fore vacuum simonia pactum, quo, infideli dante pecuniam vel aliquid istiusmodi, se vicissim sacerdos obligaret ex justitia[2] ad celebrandum juxta ejus intentionem. Nam deficeret in casu titulus, quo uno cohonestatur pecuniae pro missa retributio : ministratio scilicet materiae [adaequatae], qua intellegatur demandari sacerdoti sacrificium celebrandum. Quo titulo deficiente, nequit pecunia (si contractus fiat) haberi nisi ut pretium expetiti suffragii, seu acquirendorum fructuum missae. Erogans enim pecuniam infidelis, siquidem non mandat, ut faciunt fideles, sacrificium deferendum, quid tandem contractu attentat, nisi ut coemat sibi suffragium, quod fideles nunquam agunt ? Non enim, ut diximus, fideles mandantes sacrificium paciscuntur de suffragio sacerdotis sibi pro erogata stipe procurando ; sed ministerio, non suffragio sacerdotis sibimet ipsis, vel aliis quibus volunt, procurant fructum missae sua ex parte delatae . Sicut autem peccaret fidelis suffragium missae a se demandatae alteri pro pecunia tribuens, sic peccat sacerdos pro pecunia suffragium suae missae dans infideli.

Dices primo : pecuniam in tali casu non necessario habere rationem pretii vel compensationis, aut spectandam esse sinistro oculo tanquam « motivum conferendi vel « efficiendi spirituale[3] », sed ordinem habere ad sustentationem ministri, qui est legitimus titulus dandi et accipiendi temporale pro spirituali.

Respondeo : utique stipem a fideli erogatam pro missa habere ordinem ad sustentationem ministri, sed consequenter ad divinam legem, vi cujus licet sacerdoti-

1. Obsecro lectorem ut hic recolantur ea quae disputata sunt supra, in Elucidat. XXVII, de stipem dante et κοινωνία μετὰ τίροαφορα .

2. Neve putes posse licite contrahi in tali casu ex fidelitate ; nam simoniacam rationem habet ipsa « gratuita *compensatio* pro spiri« tuali . (D., 1195).

3. D., 1195.

bus vivere de altari, id est de sacrificiis, quae ipsis demandantur offerenda : adeo ut stips non adaequate principiet sacrificium, nisi includat sacricolae victum. Quare praesupponitur et substernitur titulo sustentationis, titulus demandati sacrificii : quo corruente, corruit et ille; nec ullus superest legitimus, quo possit sacerdos, sive ex justitia, sive ex fidelitate, pacisci cum dante stipem de bono missae.

Dices secundo, aliter esse provisum a sacra Congregatione S. Officii in solutione hujus dubii : « Utrum liceat sacerdotibus « missam celebrare pro Turearum alio- « rumve infidelium intentione, et ab illis « eleemosynam pro missae celebratione « percipere. » Die enim 12 julii 1865 prodiit responsum : « *Affirmative,* dummodo « non adsit scandalum, ac nihil in missa « specialiter addatur, et quoad intentio- « nem constet nihil mali aut erroris aut « superstitionis in infidelibus eleemosynam « offerentibus subesse. »

Respondeo : illam decisionem, etiam nulla facta mentione approbationis pontificiae, gaudere auctoritate sua, eaque maxima ; ideoque, si interpretanda sit, ut prima fronte utique videtur, de pecuniaria pactione vera, hanc posse tuta conscientia in opus deduci, quamdiu non fuerit reformata decisio. At interea, dubitari potest nonne aliter forte sit interpretanda. Potuit enim in casu talis intellegi *eleemosyna,* quam neque qui erogaret, constitueretur oblator seu auctor sacrificii, neque qui acciperet, contraheret ullam obligationem, neque ex justitia, neque ex fidelitate, sed tantummodo significaret, se ex caritate et gratitudine[2*] celebraturum in illius commodum, per modum suffragii[2], ut dicetur in proxima Elucidatione.

Membrum II. De haereticis et schismaticis.

Quae dicta sunt de infideli, pariter valent de haeretico atque schismatico : quorum uterque alienus est a communione Ecclesiae, quae constat unitate fidei in vinculo pacis. Ab alterutro igitur acceptare stipendium missae, simoniacum foret, siquidem neutrius potest deferri sacrificium per sacerdotem, contitutum in his quae sunt ad Deum pro fidelibus.

At dices : non omnes in secta haeretica vel schismatica versantes sunt formali haereseos vel schismatis peccato implicati. Possunt quoad unum vel alterum articulum vel quoad jus legitimae auctoritatis, aliquot illorum laborare errore invincibili: qui nec virtute proinde fidei carent, nec quicquam prohibet quominus sint in caritate. Aliunde gaudent charactere baptismal], qui, ut dictum est, habet respectum ad eucharisticum mysterium. Ergo et ratione sacramentalis initiationis, et ratione gratiae invisibilis, reperiuntur tales intra ecclesiasticam unitatem constituti, nec extorres sunt nisi penes apparentias visibiles. Unde fit, ut reapse gaudeant potestate fidelium nativa offerendi per sacerdotem sacrificium Ecclesiae : quare licet sacerdoti ab iis stipendium acceptare.

Ad hoc respondeo : non carent sane tales communione invisibili cum Ecclesia, nec potestas illis adempta est, quae cha-

1. Idque pariter fortasse in responsione S. Congregationis *De Propaganda Fide* ad hanc quaestionem : < Se possa un missionario rice- « vere la limosina della Messa ed applicarla « secondo la mente o inlenzione di un oblatore « gentile che abbia per iscopo di ottenere la « guarigione da malaltia o la liberazione dal » carcere o dalla pena capitale che gli so- « vrasta. » Responsum est : « Affirmative », die 11 marlis, 1848.

2. Huc, opinor, aptari possunt verba quae in alia causa protulit J. Bucceroni *(Institutiones theol. nior.5,* t. 2, n. 632, p. 223) : « Po- < lest pecunia accipi liberaliter, el vicissim « liberaliter possunt promitti missae, ita tamen « ut posterior promissio non sit velut compen- « satio, seu solutio reciproca quasi pro sti- « pendiis, sed mero eleemosynae titulo pecunia « admittatur ; adeo ut offerens plane intelligat » accipi non posse alio nomine, et hoc eodem * ipse largiatur. » Theoretice haec in praesente etiam negotio verum habent. Practice vero nemo non videt quanti fuerit periculi res, si assidue frequentetur.

3. Neque revera amplius erui potest ex principiis Bellarmini (De *missa,* 1. 6, c. 6) in adnexa *Instructione* memoratis. Nam locus apud Bellarminum procedit, non de iis, quibus pro-

racteri baptismali est intrinseca. Quare dicendi sunt communiter offerre cum universa Ecclesia secundum illam vim oblativam, quae indivisa exercetur ab omnibus fidelibus circa quodlibet sacrificium. At quoad specialiorem illam oblationem individuam, quae stipendii erogatione contietur, res aliter habet. Judicat enim Deus secundum interna hominis, homo autem secundum externa. Constans igitur hominibus Ecclesia non potest rationem habere nisi eorum quae se externe produnt, reliquis, quae latent, divino reservatis judicio1. Quare, si quis publice haeresim profitetur, aut adhaeret sectae schismaticae, is in rebus sacris necesse est ut communionis internae cum fidelibus reputetur exsors, proindeque externa Ecclesiae communione careat. Ad externam autem communionem maxime pertinet κοινωνία illa μετὰ –ροσιοράζ, secundum quam homo personaliter demandat sacerdoti offerendum sacrificium. Qua amota communione externa, nullus jam suppetit titulus honestus paciscendi stipendii.

Attamen si vir ille signanter petat a te missam ad hunc finem, ut sibi procuretur gratia redeundi ad Ecclesiam, jam satis prodit affectum suum, quo interne prosequitur Ecclesiam veram veramque fidem. Nec proinde respectu rerum sacrarum (exceptis utique illis in quibus lex aliqua forsan Ecclesiae intercesserit) invenitur, etiamsi sit peccati reus, in pejore conditione quam quivis alius excommunicatus toleratus. Excommunicatis autem toleratis pennittit jus Ecclesiae hodiernum auctoritatem demandandi sacrificii.

Quare ex genuinis theologiae principiis procedit responsio, quam dedit sacra Congregatio Concilii ad hanc quaestionem : « Utrum possit aut debeat celebrari missa « ac percipi eleemosyna pro *Graeco schis-* « *malico,* qui enixe oret atque instet, ut « missa applicetur pro se, sive in ecclesia « adstante, sive extra ecclesiam manente, » Die enim 19 aprilis 1837 resolutum est : « Juxta exposita non licere, nisi constet « expresse eleemosynam a schismatico « praeberi ad impetrandam conversionem « ad veram fidem. » Quam resolutionem P. M. Gregorius XVI approbavit.

Adverte nihilominus posse Ecclesiam, respectu potissimum excommunicatorum toleratorum, cras prohibere, quod hodie permittit ; et pro quanto haeresi vel schismati adnectitur excommunicatio, posse illam, quod indulge! relate ad homines unius sectae, puta Graecos schismaticos, omnino interdicere relate ad alteram sectam, puta Methodistarum ; rursusque relate ad eosdem, aliter se habere in alia parte terrarum. Reservandum est enim Ecclesiae jus aliter et aliter cum excommunicatis, pro suo lubitu arbitrioque, agendi, ut supra notavimus.

Membrum III. De catechumenis.

In meliore prae haereticis et schismaticis conditione sunt catechumeni, quatenus et rectam profitentur fidem, et debitum Ecclesiae praestant obsequium : in quo conveniunt cum fidelibus. Quare putaverit quis eos posse ad sacrificii celebrationem concurrere per erogationem stipendii. Quod enim obstabat quominus heterodoxi id agerent, apud illos locum non habet, quorum notoria atque publica est mens Ecclesiae adhaerens et concordans Evangelic. Attamen obsistit, quod nemo offerre sacrificium potest nisi configuratus atque coadunatus sacerdotio Christi per characterem baptismalem. Quicumque autem auctor est sacrificii, stipe

fuerit sacrificium ut offerentibus, sed ut pro quibus offeratur. Non igitur de procurantibus sibi sacrificium per stipem agitur, sed de recipientibus fructum per oblatoris suffragium.

De Codice Juris Canonici, can. 809, vide infra, Qucid. XXXI.

i. In causa viri excommunicati morte ante Jbsolntlonem praerepti, sic scribebat Innocentius III : «Judicium Dei veritati, quae « nec fallit nec fallitur, semper innititur ; judi- * cium autem Ecclesiae nonnunquam opinio- « nem persequitur ; quam et fallere saepe con- « tingit et falli. Propter quod contingit interdum « ut qui ligatus est apud Deum, apud Ecclesiam « sit solutus, et qui liber est apud Deum, eccle- « siastica sit sententia innodatus· *(Regest.,* 1.2, ep. 61. P.L. 214, 600. Cf. cap. *A nobis, DecreL* 1. 5, tit. 39, c. 28 : vide infra).

data, censetur per sacerdotem offerre. Nequit ergo pactio stipendialis inter catechumenum et sacerdotem vacare simonial.

At dices : nimis hoc argumento probari : sequeretur enim ne invisibiliter quidem eos consociari Ecclesiae in oblatione communi sacrificii ; cum tamen possint et ipsi, per votum baptismi, caritate perfectum, ita suo modo invisibili incorporari Christo, ut, praerepti morte, cives adscribantur coelestis Ecclesiae : qui igitur, cum per caritatem et gratiam interim sint intra corpus Christi, necessario cum universo corpore Christi conjunguntur in offerendo sacrificio Christi.

Huic objectioni satis occurritur per distinctionem, quam insinuat cardinalis de Lugo (disp. 19, sect. 10,n. 168), inter oblationem effectivam et oblationem affectivam. Affective offert, quicumque per votum baptismi pertinet ad Christum et Ecclesiam. Effective autem is demum offert, qui baptismum in re suscepit. Affective offerebant sacrificium corporis et sanguinis Christi veteres Patres, dum figurativa sacrificia offerebant, quibus promittebatur magnum illud sacrificium, quod, pro redemptione mundi a Domino peractum, offerret Ecclesia, non in umbris et figuris, sed in veritate. Eodem, non ritu, sed affectu offerunt catechumeni, quorum ut est (aut esse potest), pro rei praesentia, clarior fides, ita votum distinctius. At aliter offerunt fideles : qui sigillati sunt sacerdotio Christi, ut conjungerentur Christi sacrificio non per solam fidei intentionem el caritatis desiderium, sed per veram potestatem mittendi ad Deum ministerio sacerdotum suam, suo scilicet dicatam nomine, hostiam, quae totius Ecclesiae catholicae communis est. Non offertur autem nomine catechumenorum, quanquam possunt ipsi et debent illorum appetere locum, quorum nomine offertur.

Non igitur eodem sensu veteres doctores supra allegati dicebant agi sacrificium voto fidelium, et nos nunc dicimus catechumenos ipsos offerre voto. Votum enim seu propositum habent fideles, quantumvis implicitum, exercendi respectu sacrificii omnis ecclesiastici potestatem ac praerogativam illam, qua sunt instructi nativa. Votum autem, seu desiderium habent catechumeni istam adquirendi primum, postea demum exercendam.

Praeterea potest esse hominis non baptizati votum omnino invisibile. Votum autem christiani semper est suo modo visibile : nimirum ex professione externa, quam intrinsece fert secum baptismus[1], ut dictum est (Eludic. XXVI).

1. Qua ex parte recte J. Grassi *(Universa Theologia Moralis juxla doclrinam* S. *Alphonsi de Ligorio,* tom. 3, 1854, p. 121) : « Quamvis « igitur sacerdos possit Deo offerre sacrificium « quoad fructum impetrationis pro Catechu- ‹ menis, et pro non baptizatis, ut Deus eisdem « donet gratiam fidei, ditet bonis, liberet a t malis hujus vitae, ab his tamen non potest ‹ accipere missae stipendium, quo fiant parti- t cipes et offerentes in oblatione sacrificii ; ‹ sicut nec ab excommunicatis, quia sacerdos ‹ cum iis communicat, quos sacrificii participes « esse vult, quales sunt ii qui dantes eleemo- ‹ synam sacrificium sibi communicari cupiunt.»

2. Offeratume pro iis per modum suffragii disputabitur infra.

3. Et hoc est quod dicitur : offerre affective.

4. Quamdiu scilicet non est abnegatus (explicite vel implicite) per infidelitatem externam quae ab Ecclesia separat.

L' Tulle. — Xîystehilm Fîdei.

Elucidatio XXXI.

Potest tamen rite offerri pro vivis istiusmodi omnihus per modum suffragii, et prodesse illis respective omnibus ex opere operato.

Articulus 11. — De acatholicorum habitudine ad percipiendum fructum MISSAE PER MODUM SUFFRAGII.

Alia est quaestio de acatholicis vivis, alia omnino de acatholicis mortuis.

Membrum I. De acatholicis vivis.

Distingui primo debet id quod fieri potest absolute loquendo, hoc est ratione habita solius rerum naturae seu legis divinae; et id quod fieri potest, ratione habita etiam legis ecclesiasticae.

Particula I. Ex jure divino.

Secundum primam autem considerationem, missa offerri potest per modum suffragii, pro omnibus hominibus vivis, cum haereticis aut schismaticis, tum etiam non baptizatis, nec solum catechumeni, sed etiam infidelibus.

Quod quanquam relate ad non baptizatos negat Vasquez (disp. 227, c. 3)1, tamen verius omnino esse constat multipliciter. Primo quidem auctoritate, secundo autem ratione intrinseca.

I. Auctoritas autem duplex attenditur : una desumpta ex usu antiquo Ecclesiae, altera ex doctrina Patrum.

In liturgia *Constitutionum Apostolicarum* non solum oratur *a* pro rege » (8, 12. F.D. 1, 512), qualis certe, illo tempore quo se vult haberi conscriptam liturgia, nullus erat nisi ethnicus ; sed etiam signanter ‹ pro iis qui oderunt nos et propter no- « JTEN' TUUM NOS PERSEQUUNTUR, prO ÜS «QUI FORIS SUNT ET ERRANT, ut ADDUCAS ‹ eos ad bonum, et furorem eorum miti- « ges » ; deindeque « pro Ecclesiae catechumenis » : hocque totum intra ipsam anaphoram, ubi sane ipsa intentio sacrificalis censetur designari2.

Litantes pro ethnicis, speciatimque pro rege, prae oculis habuerunt primi Christiani illud *Epistolae ad Timotheum* primae : *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones* (δεήσει , προσευχά , ἐντεύξει , ευχαριστία) *pro omnibus hominibus, pro regibus, el omnibus qui in sublimitate sunt... Hoc enim bonum est et acceptum coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, el ad agnitionem veritatis venire. Unus enim Deus, unus el mediator Dei el hominum homo Christus Jesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus* (1 *Tim.,* 11-e). Quare specialem hujus apostolici monili ingerebant recordationem diaconi, dum adhortabantur plebem his verbis : « Pro regibus et in « sublimitate constitutis oremus », cum parallelam faceret suam orationem episcopus « pro rege et iis qui in sublimitate ơ sunt » *(Consi. Aposl.,* 8. 12 et 13, p. 512-514).

Ex Patribus attestatur primaevo Christianorum usui Tertullianus (/Id *Scapulam,* 2. P.L. 1, 700) : « Sacrificamus pro « salute imperatoris, sed Deo nostro et *a* ipsius, sed quomodo praecepit Deus, α pura prece3. Non enim eget Deus, conii ditor universitatis, odoris aut sanguinis « alicujus4. »

Attestationem similem suo tempore vi-

1. Cui Salmanticenses alios paucos scriptores recentioris aetatis annectunt (disp. 13, dub. 4, 5 2, *n.* 58).

2. Serapion quidem Thmuitanus non distincte in sua Anaphora orabat pro infidelibus ; attamen notanter praemittebat narrationi coeue haec verba : ‹ Omnibus reconciliaris et ‹ omnes ad te trahis per visitationem Filii tui ı dilecti › (F. D. 2, 172).

1 De quorum verborum interpretatione, vide supra.

4. Vix operae pretium est colligere auctoritates respectu sacrificii pro haereticis viris offerendi ; cum ea de re vix adversarii sint ulli. Tamen juvat unum hic recensere Hilarium, qui dum ad Constantium Augustum, virum haeresi arianae addictum, scribit, rogans ut catholicis catholicos liceat habere episcopos, id videtur omnino significare, ut inter sacra sollemne sit catholicis pro Constantio orare : « Permittat lenitas tua populis ut quos voluerint, « quos putaverint, quos delegerint, audiant

detur nobis dare Chrysostomus, saltem relate ad catechumenos, cum in laudem caritatis, omnem Christianum cultum decorantis et bona omnia gignentis, haec perorat : « Ideo et in mysteriis inter nos « osculamur, ut multi unum efficiamur ; et « pro non initiatis communes effundi- « mus preces, pro infirmis, pro orbis fruc- « tibus, pro terra et mari. Viden totam ca- « ritatis vim? » *(In Joan.,* hom. 78, n. 4. P.G. 59, 426)Certe in commentario suo super *I Tim.,* 21 (hom. 6. n. 1 et 2. P.G. 62, 529-531) non ambigue docet, preces intra ipsa mysteria fuisse fundendas pro ethnicis regibus. « Quasi communis pater « totius orbis est sacerdos. Curam igitur « omnem gerat oportet, sicut et Deus, « cujus sacerdos est. Ideo ait : *Obsecro « igitur primum omnium fieri obsecrationes, « orationes...* Quid sibi vult illud : Prz- « *mum omnium t* Id est in cultu quoti- « diano. Et hoc sciunt initiati, quomodo « quotidie fiant precationes et vespere et « mane ; quomodo pro toto mundo, pro « regibus et omnibus qui in sublimitate « sunt, obsecrationem emittamus. At dicet « fortasse quispiam, illum non pro omni- « bus dixisse, sed pro fidelibus. Cur ergo « dixerit *pro regibus* ? Reges enim seu « imperatores tunc veram religionem non « sectabantur, sed longo tempore impiis « impii succedebant.,. Deinde, quia verisi- « mile erat ut Christianus animus haec au- « diens torpesceret, neque monitum hoc « admitteret, si pro gentili (ὑπὲρ τοὺ « Ἑλληνὺ) MYSTERIORUM TEMPORE preces « oporteret offerri, vide quid dicat :... « *Ut securam,* inquit, *et quietam ducamus « vitam.* Id est, illorum salus nobis tran- « quillitatem parit... Deus enim principa- « tus constituit ad communem utilitatem. « Quomodo ergo non absurdum fuerit, ip- « sos quidem ideo militare et arma circum- « ferre, ut nos in tranquillitate vivamus; « nos autem non supplicationes offerre pro « iis qui pericula subeunt et militant ?i Tandem omnino vult, sacerdotes in missa interpellare apud Deum pro omnibus totius orbis necessitatibus. « Qui pro « tota civitate — et quid dico civitate? « — immo pro universa terra oralo- « rem agit, Deoque supplicat, ut omnium « peccatis sit propitius, non vivorum « tantum, sed etiam eorum qui obierunt, « qualem, quaeso, oportet esse ?... Etenim, « ac si mundus totus sibi concreditus sit, « ac si omnium pater ipse sit, sic ad « Deum accedit, rogans omnia mundi « bella exstingui, tumultus sedari, pos- « bilans pacem, prosperitatem, omnium « singulis imminentium sive publice, « sive privatim malorum celerem depul- « sionem » *(De Sacerdotio,* l. 6, n. 4. P.G. 48, 680-681).

Cum dicit Augustinus, « ad altare[l] sacerdotem et exhortari populum, ut oret, et proprias orationes fundere, ut convertantur infideles, omnino videtur ad liturgicum quemdam missae usum attendere; et quod ad tales voces sacerdotis responderi ait *amen,* per hoc amplius suadetur, intra ipsum canonem esse illius intercessionis assignandum locum. Ad Vitalem enim Carthaginensem, docentem initium fidei nullum esse Dei donum, haec scribit: « Exsere contra orationes Ecclesiae dis- « putationes tuas : et quando audis sacer- « dotem Dei ad altare exhortantem popu- « lum Dei orare pro incredulis, ut eos « Deus convertat ad fidem, et pro cate- « chumenis, ut eis desiderium regenera- « tionis inspiret, ...subsanna pias voces, « docentes, et divina mysteriorum solemnia « concelebrent, et pro incolumitate et beatitu- « dine tua offerant preces » *(Ad Constantium Augustum,* l. 1, c. 2. P.L. 10, 559).

1. Sensus est hujus loci : Nos qui adstamus sacrificio, ex caritate inter nos osculamur, ut in unitatem Christi transeamus. Sed caritatis vis et fructus non ad eos tantum restringitur, quibus et jus et potestas competit adslandi ; sed etiam transit ad illos qui adslandi carent aut jure, ut catechumeni, aut potestate, ut infirmi; quin et ad omnes omnium necessitates sublevandas valet: tam late enim patent preces,quas communes fundunt, qui intersunt mysteriis initiati.

2. Conferas velim cum loco altero, ubi certius agitur de sacrificio missae : « Quis autem audivit « aliquando fidelium stantem sacerdotem ad « altare,... dicere in precibus : Offero tibi sa- « crificium, Petre, » etc. *(Civ. Dei,* 8, 27, 1. P.L 41, 255.).

(ei dic te non facere quod horiatur, id ‹est, Deum pro infidelibus, ut eos fideles I faciat, non rogare... Numquid et orare «prohibebis Ecclesiam pro infidelibus, « ut sini fideles ; pro iis qui nolunt cre- « dere, ut velint credere ; pro iis qui «ab ejus lege doctrinaque dissentiunt, ‹ut legi ejus doctrinaeque consentiant, « ut det illis Deus, quod per prophetam « promisit, cor cognoscendi eum, et «aures audiendi?... Numquid ubi au- « dieris sacerdotem Dei ad ejus altare « populum hortantem ad Deum oran- « dum, vel ipsum clara voce orantem, ut «incredulas gentes ad fidem suam venire ‹compellat, non respondebis *Arnen ?* » (fy. 217, n. 2 et 26. P.L. 33, 978 et 988). Sed praeterea diserte in epistula *ad Paulinum (Ep.* 149, 16-17. P.L. 33, 636-637) vacans explicando mandato apostolico *(1 Tim.,* 21ǂ, postquam notavit per -poπψ significari canonem missae, addit hunc fuisse scopum Pauli, « ne quisquam, • sicut se habet humanae cogitationis • infirmitas, existimaret, non esse ista • FACIENDA PRO HIS A QUIBUS PERSECUTIO- ‹nem patiebatur Ecclesia, cum mem- • bra Christi ex omni essent hominum • genere colligenda. »

Eamdem, quam supra Augustinus, de initio fidei thesim munit Coelestinus *iEp.* 21 *ad episcopos Galliarum,* c. 11, n. 12. P.L. 50, 535) argumento eodem ex lilurgia ducto : ‹ Obsecrationum quoque • sacerdotalium sacramenta respiciamus, • quae ab apostolis tradita, in toto • mundo atque in omni Ecclesia catho- « fica uniformiter celebrantur, ut legem «credendi lex statuat supplicandi1. Cum « enim sanctarum plebium praesules man- • datasibimet legatione fungantur, apud «divinam clementiam humani generis ‹agunt causam, et tota secum Ecclesia « sia ȩongemiscente postulant, et pre- « cantur ut infidelibus donetur fides, « ut idololatrae ab impietatis suae libe- « rentur erroribus, ut Judaeis ablato « cordis velamine, lux veritatis appa- « reat, ut haeretici catholicae fidei per- « ceptione resipiscant, ut schismatici « spiritum redivivae caritatis accipiant, « ut lapsis poenitentiae remedia confe- « rantur, ut denique catechumenis ad « regenerationis sacramenta perductis coe- « lestis misericordiae aula reseretur. »

Parallelus locus est libri primi *De Vocalione omnium gentium* (cap. 12, P.L. 51, 664), ubi, memorato apostolico praecepto (Z *Tim.,* 21-6), haec subjunguntur : « Quam « legem supplicationis ita omnium sacer- « dotum et omnium fidelium devotio con- « corditer tenet, ut nulla pars mundi sit, « in qua hujusmodi orationes non cele- ơ brentur a populis Christianis. Supplicat « ergo ubique Ecclesia Deo, non solum « pro sanctis et in Christo regeneratis, sed « etiam pro omnibus infidelibus et inimicis « crucis Christi, pro omnibus idolorum « cultoribus, pro omnibus qui Christum « in membris ipsius persequuntur, pro « Judaeis, quorum caecitati lumen evan- « gelii non refulget, pro haereticis et « schismaticis, qui ab unitate fidei et « charitatis alieni sunt. »

Occurrit e regione Vasquez *(Joc. cit.,* n. 24) arguens, « pro infidelibus non bap- « tizatis, sive Judaeis, sive gentilibus,... « publicam orationem,... nisi contraria « consuetudo aut praeceptum Ecclesiae « obstet, fieri posse, sacrificium vero non ơ item. » « Quod vero attinet ad ora- « tiones, inquit, fatemur sane antiquam « Ecclesiam in missarum solemniis pro « illis, sicut pro catechumenis, orare ơ consuevisse, nunc autem id solum « licere in die Parasceves3, sicut etiam

I Sicut supplicii nomine designatur proprie -«rificium, sic apte sacrificatio exprimitur per voerm supplicare. Praeterea ille uniformis ritus «librandi sacramenta obsecrationum, ab apo- •tofis traditus, quam dum sequuntur sacerdotes, funguntur sua legatione, quid sponte ante oculos nostros objicit, nisi sacrificium aissae ?

2. Vide sapienter discriminatas partes eorum quibuscum litat sacerdos, et illorum pro quibus litat : litat enim cum Ecclesia catholica pro genere humano.

3. Omnes norunt, liturgiam Parasceves fuisse prae aliis omnibus firmam immobilemque : unde factum est, ut ad nos in ipsa transmitteretur vetus usus; qui in liturgiis missarum proprie

e de catechumenis supra notavimus, eo
< quod nullo alio die id permittat Ec-
a clesia, neque ad orandum in missa alio
a die ullam pro ipsis orationem institue-
e rit. » Sed quomodo virum peracutum fugit, id quod postea Lugo erat in clara luce collocaturus : « Ecclesia fere « nunquam explicat in actu signato se « offerre pro impetranda hac vel illa re, a sed solum orat pro illa re, dum sacrifi- « cium celebrat ; et hoc ipsum est in actu « exercito offerre ad illam impetrandam» (disp. 19, s. 10, n. 174).

Cetenim palmaris ratio Vasquezii sumebatur ex defectu baptismi, « sine quo « nullius sacramenti quis capax esse po- « test: ergo nullus catechumenus capax « erit fructus eucharistiae » (disp. 228, c. 3, n. 17). Jamvero, praeterquam quod neganda est paritas inter sacramenti collationem et suffragium sacrificii, etiam potest quaeri, quomodo quis se probe expedire queat a tam multis tamque illustribus exemplis Ecclesiae sacrificium pro catechumenis expresse offerentis ? Sic in *Sacramenlario Gelasiano* a dominica tertia ad quintam quadragesimae non solum plurimae pro *eleclis* catechumenis (mox in sabbato sancto baptizandis) funduntur orationes (collectae, secretae, postcommuniones), sed, et quidem maxime, infra ipsam actionem sic orabat Ecclesia : « Hanc igitur oblationem, « Domine, ut propitius suscipias depreca- « mur ; quam tibi offerimus pro famu- « lis et famulabus tuis, quos ad aeternam « vitam et beatum gratiae tuae [donum] « dinumerare, eligere atque vocare dig- « natus es. Per Christum. *El recitantur no- « mina eleclorum. Postquam recensita fuc- « rinl, dicis* : Hos, Domine, fonte baptis- « matis innovandos, Spiritus tui munere « ad sacramentorum tuorum plenitudinem « poscimus praeparari. Per. » (*Sacramen- larium Gelasianum,* l. 1, c. 26. P.L. 74, 1076; conferatur editus a Mabillone *Ordo Romanus,* n. 3. P.L. 78, 996). Speciatim autem in dominica quarta haec adhibebatur Secreta : « Remedii sempiterni « munera, Domine, laetantes offerimus, « suppliciter exorantes, ut eadem nos et « digne venerari, et pro salvandis con- « gruenter exhibere perficias » (*ibid.,* c. 27, coi. 1079). In dominica vero quinta, audacius : « Exaudi nos, omnipotens Deus, « et famulos tuos, quos fidei chrisma- a NAE PRIMITIIS IMBUISTI, HUJUS SACRI- « ficu tribuas operatione mundaril i (*ibid.,* c. 28, coi. 1081; ed. Wilson, p. 34, 38, 42). Mundari ergo suo modo, id est repropitiari Deo, possunt ope sacrificii catechumeni, ut obtingat illis actu per baptismum remissio peccatorum et gratia Dei ! Quid validius dici potest ab Ecclesia ad inculcandam efficaciam operis operati in favorem ipsorum catechumenorum. Corruit ergo cum suo fundamento tota Vasquezii oppositio.

Istae orationes pro catechumenis, lateor, intra missarum solemnia jam non sunt in usu, cum interierit mos liturgicus paschalium baptismatum et praeambulorum ipsis *scrutiniorum.* Sed nostris interea temporibus (omissa etiam missa votiva *pro fidei propagalione,* in qua per omnes orationes efflagitatur, ut « omnes « gentes cognoscant ...Deum verum », ut « magnificetur nomen [Dei] ingentibus», ut « fides semper vera proficiat »), nonne Ecclesia quotidie in oblatione calicis, qua declaratur intentio sacrificii, postulat, ut « pro nostra et totius mun- « di salute » ascendat iste quem calicem salutaris nominat, propterea quod in

dictarum tunc fortasse interiit, cum jam, converso ad ildem orbe romano toto, sublataque idololatria, vanuil ab oculis fidelium proxima omnis vicinitas gentilium, nec obversati sunt alii praeter saracenos, feros hostes debellandos atque eradicandos (vide in nostro missali romano missam Contra *Paganos),* aut Judaei compescendi, atque pro perfidia inveterata permittendi judicio divino atque sub maledicto relinquendi, donec veniret tempus illorum.

1. Nemini illas missas legenti potrst esse dubium, quin sub nomine salvandorum vel mundandorum veniant catechumeni electi, cum inscribantur ambae *Pro scrutinio.*

antecessum consideratur[1] ut calix sanguinis Christi quo redempti sumus ?

Huc accedit quod Pius X, die 26° octobris 1907, indulgentia centum dierum ditavit illud opus misericordiae, quod commendatur sacerdotibus in plurimis ecclesiis per chartas, quarum hic est tenor: « Singuli sacerdotes in hac ecclesia missam celebrantes obsecrantur in « Domino ut in *Memento* praesentes ha- « beant peccatores totius mundi nunc « positos in agonia et hodie morituros. » Pariterque indulgentiam ter centum dierum concessit huic formulae oblationis : « Mon Dieu, je vous offre toutes les « messes qui se célèbrent aujourd'hui t dans le monde entier, pour les pé- ‹ cheurs qui sont à l'agonie, et qui doi- « vent mourir ce même jour. Que le sang «précieux de Jésus Rédempteur leur « obtienne miséricorde[2] ! ».

Sane cum Judaeorum sacrificia, quibus nostra praefigurabantur, ethnicis, pro quibus offerebantur, prodessent, quomodo non tibi videatur mirum, si nostris, omnem illorum virtutem cumulantibus, nihil in favorem infidelium effici potuerit? Quare et nos pro rege infideli, sicut Dario (7 *Esdr.* 6), et pro gente incredula, sicut Spartiatis (7 *Mach.,* 12"), et pro impio persecutore, sicut Heliodoro *(// Mach.,* 332-3‹), litare possumus ; quanquam pro dignitate nostri sacrificii, nemo, nisi per baptismum consecratus, partem in litando habere potest.

Ii. Ratione autem intrinseca, et quidem triplici, eadem conclusio evinci potest.

Et *primo* quidem, hostia quam offerimus, hostia passionis est pro omnibus omnium hominum peccatis a Christo sacrificata. fn partem igitur dum ingredimur dominicae oblationis, cur non potuerimus in bonum omnium sacrificare, quorum exstent aut peccata repropitianda aut salus impetranda? Dixerisne ibi suffragii deficere locum, ubi desit vinculum unitatis, quod attenditur secundum incorporationem fidelium in Christo ? Fatendum sane, non esse incorporatos adhuc Christo, qui fide et baptismo careant ; nec nisi secundum quemdam invisibilem gratiae effectum incorporatos, quicumque ex voto sacramenti sacramenti rem acceperint. Attamen, qui in hac vita Christo nondum est incorporatus, in potentia est ut incorporetur. Et pro quanto sunt nobis uniti in potentia infideles, pro tanto secundum fidem quam habemus universaliter salvificae Dei voluntatis et passionis Christi, pro spei nostrae extensione ad exspectationem alienae salutis, pro caritate qua illos concupiscimus fratres divinique boni cohaeredes, possumus, intuitu futurae (si Deo placuerit) communionis in Christo, omnes adhuc in terris vivos homines suffragii nostri beneficio prosequi, fovere atque munire. Sic igitur « Ecclesia congemiscente » fieri potest, ut « humani generis agatur « causa » (Coelestinus). Sic sacerdos « pro o universa terra oratorem agit : tanta « vis est caritatis ! » (Chrysostomus). Quare sanctus Thomas : «[Eucharistia] « in quantum est sacrificium, habet βi- α fectum etiam in aliis, pro quibus offer- « tur, in quibus non praeexigit vitam « spiritualem in actu, sed in potentia « tantum. Et quod in contrarium dicitur, « quod non offertur nisi pro membris « Christi, intelligendum est pro membris « Christi offerri, quando offertur pro ali- « quibus, ut sint membra » (4 D. 12, q. 2, a. 2, qcl. 2, ad 4m).

Esto tamen. Dicas sacrificium missae pro Ecclesia proprie offerri. Nondum per hoc excluseris ab ejus suffragio et bene-

1. Vide L. B., 1, 317.

2. Nec dubium est, quin omnes omnino agonizantes, sive Christiani, sive infideles, talis intentionis amplitudine contineantur, cum chartis praedictis, sive latinis, sive gallicis, inscriptum respective legatur : ▪ Singulis diebus cir- « citer centum quadraginta hominum millia ‹ per totum orbem moriuntur. » ‹ Pour les cent « quarante mille mourants de chaque jour »; utrisque autem approbatio ecclesiastica sit concessa.

« *Visum, approbatum el ualde commendatum.*
* f Josephus, *Episc. Andegavensis.* »

« Approuvé et très recommandé, t Joseph, évêque d'Angers. ›

ficio illos qui extra Ecclesiam versantur. Nam pronum erit respondere : offertur pro Ecclesia amplificanda, dilatanda, colligenda ex quatuor ventis in regnum Dei1, ut orabatur in *Didache* ‡0 (F. P. 1, 24); vel sicut precabatur in sua anaphora Serapion Thmuitanus : « Ecclesiam tuam sanctam collige ex omni « gente et omni terra et omni urbe et « vico et domo, et redde unam vivam « catholicam Ecclesiam » (F. D. 2, 174). Sic et Christus pro Ecclesia mortuus est, aiente Paulo : *Christus dileiil Ecclesiam el seipsum tradidit pro ea, ut illam sanclificarel, mundans lavacro aquae in verbo vilae. Ul exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aul rugam, aul aliquid hujusmodi, sed ul sil sancla el immaculata [Eph.,* 5 2$~î7). Sed ita mortuus est pro Ecclesia, ut acquireret sibi aedificandam ex omni hominum genere, quorum nullum ipse respuit, sed omnes ad catholicam suam Ecclesiam et vocavit et vocat, cum praedicatione evangelii externa, tum potissimum occulta suae secretioris gratiae insinuatione. Quare omnes sibi reclamat homines Ecclesia, nec quisquam remanet usque in finem alienus, nisi reniteris contra voluntatem Christi sacerdotalem, et suffragiis Ecclesiae obsistens, quae ex ipso sicut et ex ceteris coalescere cupiebat et coagmentari, siquidem catholica est. Quare recte Augustinus *(loc. cil.)* pronuntiavit esse sacrificandum « pro his « a quibus persecutionem patiebatur Eccle« sia, cum membra Christi ex omni « hominum genere colligenda, » Monuitque sapienter Bellarmin us hodiernum ritum, secundum quem offertur « pro augmento, unitate, et pace illius Ecclesiae quae inter haereticos vel ethnicos conversatur », aequivalere illi alteri pristino, quo infideles directe respiciebantur (De *Missa,* l. 2, c. 6, fi.).

Sed jam *secundo,* altiorem speculam conscendamus. Jam non sit sermo de profectu infidelium, non sit de Ecclesiae augmento : sed utique de Dei laude, imperio atque dominatu. Λ primis enim nostrorum sacrificiorum exordiis2, quantum ex

1. Cf. *Isai.,* II12; *Matth.,* 2431. Istiusmodi formulae reliquiam exhibet illud : « Petimus « ut mittas Spiritum tuum Sanctum in oblationem sanctae Ecclesiae, in unum cohgregans, des omnibus qui percipiunt sanctis... » etc. *{Didascal. aposl. fragm. veron. latina. Accedunt canonum... reliquiae.* Ed. Hauler, 1900, p. 107).

2. Quae tamen verba Gregorii M. *(Episl.,* l. 9, ep. 12 ad *Joan. Syrae.* P.L. 77, 956-957) putantur a multis referre originem apostolicam talis usus, minime id sonant, si recta adhibeatur verborum interpunctio constructioque sententiae : « Orationem vero dominicam, inquit « Gregorius, idcirco mox post precem dicimus, « quia mos apostolorum fuit ut ad ipsam solvm« MODO OBATIONEM OBLATIONIS HOSTIAM COIIsecrarenl. El valde mihi inconveniens visum « est ul precem, quam scholasticus composuerat, « super oblationem diceremus, et ipsam tra« ditionem, quam Redemptor noster composuit, « super ejus corpus et sanguinem non dicere« mus. » Si dicantur apostoli consecrasse *oblationis hostiam* ad ipsam solummodo *orationem,* consequens est, propter superiora verba, ad solam *orationem dominicam* eos consecrasse. Quod ceterum in ore Gregorii nimis portentosum est oraculum. Nihil nutem enorme, sed omnia sunt plana, si dicantur apostoli consecrasse *hostiam* ud ipsam solummodo *oralionem oblationis* (— precem ; = canonem ; = anaphoram ; = ιὐ/τ,ν ut in inscriptione capitis 12 *Sacramenlarii Serapionis,* F. D. 2, 172; = « orationem oblationis », apud Marium Victorinum, *Adv. Arium,* 2, 8. P.L. 8, 1094 : « Oratio « oblationis... precatur. * Quanquam exstat etiam vox *oblationis hostia* apud Gregoriuin, *Dial.* 4, 57. P.L. 77, 425, et reperilur in *Sacramenlario Gregoriano,* ad *Dominicam octavas* [sic] *Pentecostes,* in oratione *super oblata.* P.L. 78, 116). Qua admissa interpunctione, sic disputat Gregorius : satius demenda fuit oratio quaedam, a viro nescio quo scholastico concinnata contextaque actioni (ita quidem, ut jam exsularet oratio dominica a serie precum super dominicum corpus prolatarum) ; et continuanda potius statim fuit canoni oratio dominica. Si quid enim inter canonem et communionem ponatur, absurdum est ut praeferantur verba viri privati verbis orationis a Domino traditae. Sic disputat Gregorius. Unde concludendum est, secundum ipsum, apostolos, solo usos canone, non intertexuisse orationem dominicam mediam inter consecrationem et distributionem eucharistiae.

Porro nono saeculo Amalarius, deceptus lectione mendosa sententiae gregorianae (« ad « ipsam solummodo orationem dominicam oblationis hostiam consecrarent», cf. Mabillon, *In ordinem romanum commentarius,* c. 12. P.L 78, 897), in prima editione sui operis *De ecclesiasticis officiis,* I. 4, c. 26, Gregorio falsum supposuerat dogma : posse eucharistiam consecrari per sola verba orationis dominicae! Quem

monumentis liturgicis fere ad unum consonis judicare possumus, connexa est cum oratione sacrificali oratio dominica, quasi virtus unius effloreat in petitionibus alterius commendandis. Quem morem praetermitti non posse affirmabat **Optatus** Milevitanus, testes advocans ipsos donalistas, quantumvis ausos se immunes a peccato profiteri. « Ad altare conversi, inquit, dominicam orationem praetermittere non potestis » (*De schismale donalislarum,* 1.2, c. 20. P.L. 11, 975 ; cf. *Aiirjust.,* cit.supra, ex sermone denis. 6, n. 3. P.L. •16.836). Quin et **Hieronymus** nonnihil ridetur in apostolos refundere istius traditionis originem, dum scribit : « Sic ‹ docuit [Christus] apostolos suos, ut cquotidie, in corporis illius sacrificio, « credentes audeant loqui : *Paler nosler,* • *qui es in coelis* » et rei. (*Dial. adv. Pelagos,* 1. 3, c. 16. P.L. 23, 585)L

Jamvero, ut nervose argumentatur Chrysos to mus : « Non dictum est, in- « quies, esse illic [scii, in oratione domini- « Ca] ORANDUM PRO INFIDELIBUS. Immo « nescitis orationis vim, neque altitudinem ‹ aut thesaurum illius cognoscitis. Si quis « eam diligenter scrutetur, hoc etiam in ‹ illa inveniet. Cum enim precando dicitur « *Fini voluntas lua sicul in coelo el in lerra,* • NIHIL ALIUD QUAM ILLUD SUB1NDICA- I t u r. Quomodo ? Quia in coelo nullus ‹ infidelis est, nullus qui offendat. Si ergo « id de fidelibus tantum intellegendum « esset, non esset rationabili modo dictum, « Nam si fideles essent voluntatem ejus « facturi, non autem infideles, jam non « fieret voluntas ejus sicut in coelo. Sed « quid ? Sicut in coelo, nemo malus, in- « quit, sic nemo in terra sit : sed omnes, « inquit, ad timorem tui attrahe, omnes « homines fac angelos, etiamsi inimici sint, « etiamsi hostes. » (*In I Tim.,* hom. 6, n. 3. P.G. 62, 533). Idem dic de divini nominis sanctificatione, idem de divino regno. Quomodo non omnem Dei laudem, omne ejus imperium promoveret Ecclesia per sua sacrificia, sed coarctatam, coangustatam, imperfectam illi adprecaretur ditionem ? Universam autem velle, quid est nisi omnes quotquot sunt in via homines velle ad Deum conversos per fidem et gratiam ? Non potest igitur Ecclesia per orationem dominicam competenter exorare fructus sacrificii, nisi fructus sacrificii intellegantur tam late quam hominum genus patere. Undique ergo adigimur ad hanc conclusionem : suffragia sacrificiorum nostrorum extendi ad infideles.

Nec mirum : etenim *lerlio,* sacramentalia verba hodie, sicut et cum ex ipso ore Christi procedebant, id ferunt, ut mystica effusio sanguinis, qua oblatio peragitur, fiat *pro vobis,* credentibus, et *pro mullis,* crediturisz, necdum proinde credentibus.

Objicitur **Augustinus,** saepe non so-

errorem in subséquente editione ejusdem su' operis (P.L. 105, 1210) correxit, adhibito textu Gregorii emendatiore.

Mirum est quod nostris temporibus liturgistae insignes perversam illam Amaiarii interpretationem, sine Amaiarii excusatione, innovarunt. Sic RevmB' L. **Duchesne** (*Orig. du culte ℭhril.* p. 184) : « On n'est pas obligé de croire, ‹ malgré l'autorité de ce texte [de Grégoire], • que la liturgie apostolique n'ait connu d'autre ‹ formule que le *Paler* ; mais il est difllcile de • contester que saint Grégoire l'ait pensé. » — Locum intellegit sicut Duchesne A. **Fortescue**, *The Mass,* 1914, p. 362-363. E regione, rectam dant interpretationem **Probst**, *Die abendlldndische Messe vom lûn/len bis turn achten Jahrhunderl, \8QS,* p. 185; **Rauschen**, *L'eucharistie el la pénitence,* tr. fp; 1910, p. 108 ; Rev"e' P. **Batiffol**, *Eucharistie3,* p. 352-353.

1. Quanquam satisfieri etiam verbis Hieronymi fortasse potest, si intellegantur apostoli a Domino edocti, non quidem intermiscere sacrificiis dominicam orationem, sed el fundere ipsimet, et tradere nobis credentibus, apud quos jam obtineat usus illam in missa adhibendi. Sic scilicet docuit apostolos suos orare generaliter, ut nos specialiter in missa audeamus dicere : *Paler Noster.*

2. Eodem pacto, quo apud *Joan.,* 17so, perorabat Salvator : *Non pro eis aulem rogo lanium ; sed cl pro eis qui crediturl sunt per verbum eorum in me.* Quibus suae orationis sacerdotalis verbis enuntiabat intentionem suam sacrificalem ; non quod salutem omnium non intenderit Christus, aut non procuraverit, quantum ex se erat ; sed quod in iis solis qui crederent esset Chrisli sacrificatio sortitura suum effectum ultimum, quae salus est hominis. Qua de causa dici poterat, el debebat, pro illis litare, quibus erat sua litatio profutura actu in vitam aeternam. Attendens **Vasquez** illa voce *pro mullis* comprehendi omne genus humanum, negat eam ad hoc desi-

Ium statuens hoc principium : pro solis membris Christi posse offerri corpus Christi : « Quis enim offerat corpus Christi « nisi pro eis qui membra sunt Christi ? » *(De anima el ejus origine,* I. 1,c. 9, n. 10. P.L. 44,480); sed et inde deducens hanc regulam : pro non baptizatis offerri non posse : « Nulla ratione conceditur, ut pro « non baptizatis cujuslibet aetatis homi- « nibus offeratur sacrificium corporis et « sanguinis Christi » *(ibid.,* c. 11, n. 13, coi. 481 ; cf. l. 2, c. 11, n. 15 ; et c. 15, n. 21 : I. 3, c. 12, n. 18. coi. 504, 508, 520). Sed utique, pro materia subjecta, sunt intellegendi omnes illi loci de oblatione sacrificii pro defunctis. In qua causa, ut infra disputabitur, ratio certe est habenda regulae ab Augustino positae, quae recte consequitur ad principium ab ipso statutum ac praemissum. Quaestionem fuisse revera inter Augustinum et adversarium ejus de sacrificiis pro defunctis solum, quis dubitet, audiens sententiam Vincentii Victoris, quam carpit Augustinus : « Sane pro eis [parvulis qui morte prae- « veniuntur priusquam baptizentur in « Christo] oblationes assiduas et offerenda « jugiter censeo sanctorum sacrificia sa- « cerdotum » *(ibid.,* l. 1, c. 9, n. 10 ; cf. l. 2. c. 11, n. 15 ; c. 15, n. 21 ; l. 3, c. 12, n. 18). « Eas [animas infantium) quas baptisma « non abluit, sacrificia pro eis crebra mun- dabunt; quod praesciens Deus paululum « illas voluit alienis haerere peccatis, sine « ullo exitio damnationis aeternae et cum «spe felicitatis aeternae n *(ibid., c.* 11. n. 13). Quin et diserte Augustinus restringit suam sententiam ad mortuos, cum in fine concludit : « Noli credere, nec dicere, «nec docere : sacrificium Christianorum gnandum, quod in eucharistia aul fit a nobis aut a Domino factum est, perlinere (disp. 199, cap. 2, n. 14). Quanquam et apud *Matthaeum,* 26 legitur -ô περί πολλών ἐπχοννόμενον, atque apud *Marcum,* 14a-ὐ ιπχυννόμενον ὕπέρ πολλών; quae locutiones sane de eucharistico calice (το ποτήριον) intellegendae omnino sunt, ut superius (Elucid. III) declaravimus : unde sequitur libationem eucharislicam praedicari a Domino *pro mullis* factam. Vide quam fallat viros doctissimos et acutissimos praeconcepla sententia l « pro iis qui non baptizati de corpore « exierint offerendum » (i. 3, c. 12, n. 18). Quippe quia nec actu nec potentia jam ad corpus Christi pertinent infantes sine baptismo mortui, non est pro iis sacrificandum. Quis enim audeat corpus Christi offerre pro iis qui perpetuo sunt exsules a corpore Christi ?

Objicitur et sanctus Thomas, apud quem (3 S. 79, 7, 2m) haec verba leguntur: « Hoc sacrificium, quod est memoriale « dominicae passionis, non habet effectum « nisi in illis qui conjunguntur huic sacra- « mento per fidem et charitatem. » At totus hoc loco est sanctus Thomas in cavendo ne putetur per vim sacrificii induci in quemquam effectus aut gratiae sanctificantis aut gloriae, aut remissionis actualis peccatorum sive mortalium sive venialium, nulla intercedente dispositione fidei aut caritatis ex parte subjecti : ut patet ex ipsa objectione quam sibi proposuit1. Quare sapienter monet nullum illiusmodi effectum consummatum (et mediatum) reperiri posse, nisi in iis qui habent fidem et caritatem. In quo omnes Angelico consentire debent. Sed minime per hoc impeditur, quin et propitiationem et impetrationem exserere possit sacrificium in favorem illorum qui careant fide et caritate : ut intuitu talis operis ea praestet Deus, unde ipsi per fidem et caritatem se disponant ad justificationem.

Nec tamen pro infidelibus oramus in canone2. Cujus causa est, quia in canone hodierno Ecclesiae Romanae non oratur nisi pro illis quibuscum censeamur offerre ; quales non sunt nisi ii demum qui, cum sint intra ecclesiastici corporis

1. « Effectus hujus sacramenti est adeptio « gratiae et gloriae, et remissio culpae ad minus « venialis. Si ergo hoc sacramentum haberet « effectum in aliis quam in sumentibus, posset « contingere, quod aliquis adipisceretur et gra- « tiam et gloriam et remissionem culpae, « absque actione et passione propria, alio su- « mente vel offerente hoc sacramentum » (3 S. 79, 7, 2m). *

2. « Unde et in canone missae non oratur pro « his qui sunt extra Ecclesiam » *(Ibid.,* ad 2·).

unitatem, praesumuntur conjuncti sacramento corporis Christi per fidem et caritatem, ut ibidem annotat sanctus Thomas.

Cum autem non oremus pro infidelibus tanquam coofTerentibus, patet nos non eodem modo pro iis orare atque pro fidelibus, ut jam in ipso commentario super *Stnlenlias* (4 D. 18, 2, 1, 1, 1m) dilucide notaverat S. Thomas, solvens hanc objectionem : « Videtur quod incompetens « sit haec definitio excommunicationis a « quibusdam posita : *Excommunicatio csl « separatio a communione Ecclesiae quoad « frudum el suffragia generalia.* Suffra- « gia enim Ecclesiae valent eis pro qui- « bus fiunt. Sed Ecclesia orat pro eis qui « extra Ecclesiam sunt, sicut pro haere- « licis et paganis. Ergo etiam pro excom- « municatis, qui extra Ecclesiam sunt ; « et sic eis suffragia Ecclesiae valent, » Respondet sanctus Doctor : « Ad primum «dicendum quod pro infidelibus rogatur; « sed IPSI FRUCTUM ORATIONIS NON PER- « CIPIUNT, NISI AD FIDEM CONVERTANTUR. « Similiter et pro excommunicatis orari « potest, quamvis non inter orationes « QUAE PRO MEMBRIS ECCLESIAE FIUNT ; « et tamen fructum non participant, « quamdiu in excommunicatione manent : « sed oratur ut detur eis spiritus poe- « nitentiae, ut ab excommunicatione « solvantur. » Inferiusque ad 2m subdit. : « Suffragia Ecclesiae eis non prosunt, « quae pro tota Ecclesia fiunt ; nec « ex persona Ecclesiae oratio pro eis « INTER MEMBRA ECCLESIAE fieri po- « lestl. »

Modum autem orationis sequitur modus oblationis. Quo fit ut recte sanctus Thomas quaestioni propositae (3 S. 79, 7, 2m) aptaverit dictum Augustini : « Quis « offerat corpus Christi nisi pro his qui « sunt membra Christi ? Non enim offertur pro infidelibus sicut pro fidelibus, id est ut pro cooFFERENTiBUS et infallibiliter sortituris effectum sacrificii in semetipsis. Offertur tamen pro iis, ut fiant, si voluerint, ex infidelibus fideles, et ex servis peccati membra Christi, ut ipse S. Thomas, super eadem verba Augustini disseruit loco supra citato (4 D. 12, q. 2, a. 2, qcl. 2, 4m).

III. Qua autem via, propitiationis scilicet an impetrationis, an utraque, sacrificium prodesse possit non baptizatis, non una est faventium nobis hucusque doctorum sententia.

Probabilius Suarezio (Disp. 78, s. 2, n. 6) est, et Lugoni (Disp. 19, s. 10, n. 166) omnino persuadetur, fructum nullum talibus hominibus obtingere nisi per viam impetrationis.

Oppositum tenent Salmanticenses (Disp. 13, dub. 4, n. 60), quibus adstipulandum videtur3.

Etenim verentur Suarez et Lugo ne effectus ex opere operato ad illos se protendat, quos, prae defectu baptismi, novimus esse cujusvis ulterioris sacramenti incapaces (Suarez, disp. 79, s. 10, n. 2. Lugo, *loc. cil.).* Sed respondeo : Primo, ipsam impetrationem sacrificalem habere rationem operis operati, ut superius (Elucid. XXλ') demonstratum est. Ergo aut amoveant fnictum impetralorium, aut concedant opus operatum. Secundo, nullam esse paritatem, ut saepe commonitum est, inter opus operatum sacramenti et opus operatum sacrificii. Quare apte hoc loco Salmanticenses : « Negandum est « istum sacrificii fructum [ex opere ope-

1. Non sane potest eodem modo atque pro fidelibus orari pro illis, circa quos non censetur infallibilis nostri suffragii exitus ultimus : qui, ut diximus, non est infallibilis circa infideles. Quare non inconvenienter Ecclesia in suo stylo obsecrandi sequitur monitum johanninum : *Qui scii Iralrem suum peccare peccatum non ad mortem, petal el dabilur ei vita peccanli non ad mortem. Eli peccatum ad mortem : non pro illo dico ut roget quis (J Joan.,* 5 1β).

2. « Unde et Augustinus dicit : Quis offerat « corpus Christi nisi pro his qui sunt membra « Christi ? » (3 S. 79, 7, ad 2“).

3. Nostris temporibus scripsit Bucceroni, *Institutiones theologiae moralis2,* t. 2, n. 610 : • [Sacrificium missae] offerri potest... pro inil- * delibus ; non tantum generatim pro omnibus, « sed etiam pro singulis infidelibus,... quatenus « est propitiatorium. expiatorium, impelratorium. ·

rato] se habere tanquam fructum sacramenti » *(loc. cil.).*

Rursus **Suarez**, cum nullum alium fructum ex opere operato intellegat praeter satisfactionem pro poenis peccatorum, nullum quidem in infidelibus admittere potest fructum ex opere operato. Omnes enim consentimus, « sacrificium missae non posse pro infidelibus offerri quantum « ad fructum satisfactionis : quoniam hic « fructus supponit in subjecto, cui applicatur, statum gratiae : quippe nequit remitti poena ante remissionem culpae. Infideles autem nequeunt in sensu composito esse in statu gratiae ; cum fides, qua carent, sit principium salutis. Quare in sensu composito infidelitatis incapaces sunt ut sacrificium missae illis ad satisfaciendum proficiat »(**Salmanticenses**, disp. 13, dub. 4, §3, n. 65). At haec ratio minime impedit, quin fructus ille satisfactionis in catechumenis locum habeat, ut sapienter notant iidem Salmanticenses : « Sacrificium missae « quantum ad fructum satisfactionis prodesse potest catechumenis vivis existen- « tibus in statu gratiae. Et hoc videtur « nobis absolute probabilius » (n. 60). Sed praeterea non est, ut diximus (Elucid. I et XXV), satisfactio pro poenis, per seipsam, tota propitiatio. Sed esi pars tantum propitiationis generaliter dictae, et condividitur a propitiatione proprie dictal. Jamvero propitiatio proprie dicta, id est compensatio seu indemnificatio pro laeso Dei jure, qua placetur Deus, omnino locum habere potest in illorum favorem, qui non caritate solum, sed et fide carent. Est enim aliquid secundum se praevii ipsi justificationi et vocationi actuali ad fidem. Xec quicquam proinde prohibet quominus talis effectus ab universa Ecclesia in cottidianis suis sacrificiis pro vivis omnibus hominibus exseratur.

/id

Concludendum ergo : omnibus modis propitiationis, satisfactionis et impetrationis, posse suffragium missae prodesse catechumenis : infidelibus vero et propitiatione et impetratione.

Particula II. Ex jure ecclesiastico.

Haec omnia dicta sint de iis quae fieri possunt habita ratione solius legis divinae vel rerum naturae. Sed attendendum praeterea, numquid idem liceat ratione habita legis ecclesiasticae. Cujus quaestionis duae sunt partes. 1° Prohibeatne lex ecclesiastica oblationem specialem[2] missae in favorem hominis (vivi) excommunicati. 2° Prohibeanturne respectu ejusdemmodi hominis suffragia communia Ecclesiae publicis liturgiae eucharisticae formulis distincte enuntiata.

I. Ad hanc alteram quaestionis partem fiat primum responsio : istiusmodi suffragia esse omnino prohibita respectu excommunicatorum. Patet enim ex historia Ecclesiae semper cautum fuisse ne publice inter sacra nominarentur homines excommunicati, adeo ut, si quis talis regulae esset violator, is eo ipso se proderet cum homine excommunicato in sacris communicantem ; quemadmodum ex opposito, quemcumque excluderes e diptychis nominum recitandorum, eo ipso tanquam excommunicatum diffamares. Etenim, ut recte scribit Lesieus in suis notis ad *Missale Mixtum.* : Finis et usus « praecipuus diptychorum erat ut retine- « retur catholica communio tum vivorum « inter se, tum vivorum et mortuorum » (P.L. 85, 541)[3]. Praeter romanum pontificem autem et episcopum loci alii episcopi

1. Ul olim praenotavimus, propitiatio proprie dicta habet rationem compensationis pro damno, id est pro reatu culpae ; satisfactio (quae consequens est) habet rationem mulctae poenalis, id est exstinguit debitum poenae.

2. Extra controversiam est, posse sive laicum adstantem, sive etiam sacerdotem celebrantem, mentaliter tamen, privato suo (veluti adstantis) nomine, commendare per sacrificium Deo omnes quoslibet homines, etiam excommunicatos. Sed quaestio est tantum, de oblatione speciali cum fidelis sacrificium procurantis, tum sacerdotis deferentis, tanquam officialis ministri : sive duae personae sint, sive una.

3. Diptycha vivorum orientalia nonnulla videsis apud **Brightman** *{op. cil.)* : byzantina vetera (vi, sJ, p. 528, 529 ; byzantina recenliora (xv s.}, p. 552 : hierosolymitana vetera (Xn s.), *

aliquando nominabantur, atque imperator vel rex ejusque conjux et proles, aliique optimates vel benefactores, aut si quid ejusmodi. Jamvero, si quis horum excommunicationem incurreret, erat e diptychis delendus. En sensum historicum illius legis, qua privabantur excommunicati suffragiis Ecclesiae communibus publicisque : intellege privatos publica illa denuntiatione atque commendatione per communes Ecclesiae sacrificantis preces. Haec quidem propria erat poena et nota excommunicatorum *.

Quae erat eo rationabilior, quod hominem nullum vivum talibus suffragiis Ecclesiae publicis commendare consuevere paulatim sacerdotes, nisi computandum inter illos quibuscum ipsi censerentur offerre sacrificium ; ut patet maxime ex formis diptychorum latinorum nobis transmissorum : vide supra (Elucid. XXVII) diptycha vivorum mozarabica ; quae velim conferas cum orationibus omnibus *post nomina* ejusdem missalis, ubi vivorum quotquot commemorantur rogatur semper ut oblatio sit accepta Deo ; atque etiam notes illud sancti Isidori : « Tertia autem « oratio [quae est post nomina diptychorum proclamata] effunditur pro offerentibus, sive pro defunctis fidelibus » (*De ecclesiasticis officiis,* l. 1, c. 15, η. 1. P.L. 83,752)2. Patet idem ex ipsius nostri canonis romani forma, secundum quam celebrantes « offerimus... una cum... Papa <noslroN. et Antistite nostro N. [et Rege « nostro N.] et omnibus orthodoxis atque « catholicae et apostolicae fidei cultoribus. » Post quae verba olim3 non exsLubat in commemoratione vivorum illud *pro quibus libi offerimus, vel* ; sed sic decurrebat oratio : *Memento, Domine famulorum famularumque tuarum N et N et omnium circumstantium: quorum libi fides cognita est et nola devotio ; qui libi offerunt hoc sacrificium laudis,* etc. Unde patet neminem in ista commemoratione nominari esse solitum, nisi quatenus cum sacerdote in offerendo sacrificio conjunctum.

Non autem homo excommunicatus inter eos jam computatur quibus competat oblatio sacrificii : siquidem excluditur a corpore Christi, extra cujus unitatem nemo exsistit sacrificii oblator.

Quare, si quis vel infidelem, vel haereticum, vel schismaticum, vel excommunicatum (puta regem, aut episcopum, aut alium quemlibet) nominaret, sive in oratione *Te igitur,* sive in nostra *commemoratione pro vivis,* is certe4 foret legis ecclesiasticae violator5.

Quia autem hodie non solum in *commemoratione pro vivis,* sed etiam in nulla alia parte missae suscipit Ecclesia quemquam nominatim commendandum Deo vivum, nisi prout sibi communicantem, ideo etiam hodie non videretur carere culpa, qui in ulla qualibet oratione liturgica nominaret hominem vel infidelem, vel haereticum, vel schismaticum, vel excommunicatum.

Privatio illa suffragiorum Ecclesiae communium publicorumque minime restringitur ad solos excommunicatos vitandos, ut videre est ex *Codice Juris Canonici* (Can. 2262, § 1).

p. 501 ; hierosolymitana hodierna, p. 503. Prodiit, dum haec eduntur, dissertatio Revml F. Cabrol, *Diptyques (Liturgie)* in D. Λ. C., 4, ubi haec verissima leguntur : « Être inserit sur « ces diptyques est une preuve de communion « avec l'Église et d'orthodoxie... L'inscription « aux diptyques [des morts] équivaut à une sorte « de canonisation (... *canonizare,* mettre au « canon, c'est-à-dire aux diptyques » (col. 1057-1058).

1. Vide omnino de hac re **Benedicti XIV** epistulam ad Graeci ritus Orientales datam die Ie martis 1756. § 23. Opera omnia 1846, t. 3, pars 2, p. 308.

2. Consonanter diptycha hibernici *Stowe Missalis* : « Cum omnibus in tolo mundo offe- « renlibus sacrificium spiritale Deo Patri et « Filio et Spiritui Sancto sanctis et venerabilibus « sacerdotibus offert senior noster et presbyter » ... etc. (ed. G. F. Warner, l. 2, p. 14).

3. Vide *Micrologum,c.* 23. P.L. 151, 993; et c. 13, coi. 885. Conferatur L. B., 1, 420-423.

4. Quamvis aliter sentiant non pauci doctores, vim orationis nostrae lilurgicae non satis attendentes.

5. Quanquam,si talem hominem non nominet sacerdos, sed tantum tacite ibi format, vel innovat suam intentionem celebrandi in favorem talis hominis, nil peccat.

II. Ad priorem autem quaestionis propositae partem : possible, attenta lege ecclesiastica, offerri sacrificium missae specialiter in favorem hominis excommunicati, respondent plerique doctores negative : non licere scilicet aut fideli mandare missam, aut sacerdoti celebrare, in favorem alicujus excommunicati. saltem vitandi. Attamen non omnes... Scribit enim **Billuart** : « Non video cur « non liceret sacerdoti celebrare pro excommunicato, etiam non tolerato[1]2. « Scio hanc assertionem communiter negari ab auctoribus, sed quo fundamento nescio » (De *religione disseri.* 2, art. 6). Neque ego video Nam nullam importat communionem in sacris cum homine excommunicato illa oblatio missae per modum suffragii, de qua nunc sermo est.

Neque enim communicat in sacris cum infideli, qui pro salute infidelis aut mandat sacrificium aut a fideli mandatum defert : quanquam communicaret cum infideli (attento nostrae hodiernae liturgiae stylo) qui ejus nomen insereret canoni vel aliis missae orationibus. A pari ergo, quamvis non sit nominandus homo excommunicatus inter sacra, tamen nil obstat quominus pro ipso fidelis mandet, et mandatum a fideli deferat sacerdos sacrificium : dummodo tamen ex externis adjuncti, non videatur id fieri in illius commendationem atque decus aut praesidium : qualiter contingeret, si in die natali vel onomastico alicujus excommunicati viri, praesertim principis, denuntiaretur publice sacrum pro ipso faciendum : quae signa honoris vel comitatis non solent dari nisi hominibus pacem et societatem cum coetu fidelium habentibus. Aliter autem est, si missa intellegatur celebrari pro ipsius conversione, reconciliatione, salute, aut si quid ejusmodi. Quare recte nostris temporibus scripsit **Wernz** : « Hujusmodi « prohibitio non excludit secretam ap« plicationem *pro vivis* [excommunicatis « etiam vitandis] ad obtinendam conver« sionem illorum » (*Jus Decretalium,* 1908, t. 3, p. 2, n. 542).

In hac ergo parte, spectatus utique rei momentis intrinsecis, videtur posse tuto quis assentiri conclusioni praelaudati Billuart.

At ultra fas **Billuart** progreditur, dum pronuntiat : « Non video cur non liceret « sacerdoti celebrare pro excommunicato, « etiam non tolerato, sive accepto, sive « non accepto ab co stipendio » (*loc. cil).*. Alia enim prorsus est causa, ut abunde supra disputavimus, missae per modum suffragii in favorem alicujus hominis oblatae, et missae ex parte hominis ejusdem delatae. Jam vero excommunicatus, eo quod est excommunicatus, nec reputatur jam juridice inter eos quibus competat activitas ulla oblativa, etiam communis, respectu sacrificii, nec proinde (quantumvis forte sit in gratia) permittitur ullam specialem oblationem exercere, sive per modum adstantis (quare arcetur a loco ubi mysteria peraguntur), sive a fortiori per modum stipem dantis : si quidem illo uti coofferente, est cum ipso communicare in sacris, nec potest sacerdos quoquam uti magis sibi coofferente, quam stipem dante. Quare rursus sapientissime admonet **Wernz** *(loc. cil.),* « Nequaquam « iisdem excommunicatis etc. conceditur « jus ad postulanda illa suffragia missarum, v. g. missas votivas[3], ut fieri « potest a fidelibus4:*

Jam vides, quomodo plene congruat doc-

1. Paucis ante annis praeierat suo sodali cardinalis **Gotti** *(Theologia Scholaslico-Dogmatica. Trad.de euchar. ut sacrificium est,* quaesi. 2, dub. 2, § 2. Bononiae, 1733, tom. 14, p. 198).

2. Capitibus A *nobis* et *Sacris,* quibus innituntur adversarii, satisfiet infra (Elucid. XXXII), exposito illorum sensu vero, quo mortui tantum attinguntur, minime autem vivi. Inierim nola, caput Si *quis episcopus,* de haereticis, in Causa XI, q. 3, cap. 91, ex ipsa animadversione Correctorum Romanorum, ad solos mortuos contrahi.

3. Missam « votivam · intellege proprie, quae ab ipso postulante demandetur pro seipso : secundum veterem sensum liturgicum illius vocis.

4. Totam illam solutionem jam concinnarat xvii saeculo **Franciscus Sylvius** (in 3 S. 83, 1, *quaeritur IX).* « Responsio probabilis, in« quit, est sacrificium licite offerri posse pro

trina haec Canonibus 809 el 2262 nuper promulgati *Codicis Juris Canonici* : « Inte- ‹ gram est Missam applicare pro qui- ‹ busvis... vivis... salvo praescripto can. « 2262, § 2, n. 2 » ; quod est tale : « Non ‹ prohibentur... sacerdotes missam priva- « lim ac remoto scandalo pro eo [excom- ‹ municato] applicare ; sed, si sit vitan- « dus, pro ejus conversione tantum, n Nihil ibi determinare videtur *Codex* de accipiendo aut non accipiendo ab acatholicis aut excommunicatis stipendio missae ; sed diserte permittit, ut saltem per modum suffragii pro illis litetur. Quod restringitur, in excommunicato, scopus oblationis ad conversionem, nihil odiosi habet. Nam revera pro nullo homine litatur, nisi in ordine ad salutem aut ad bona illa quae in finem salutis conducunt. Si igitur homo est excommunicatus, quia eo ipso praesumitur juridice contumax erga Ecclesiam, non potest pro illo litari nisi in ordine ad justificationem, qua una ad suam salutem perduci queat.

« omnibus fidelibus, etiam excommunicatis ; <...ita lamen, ut, quando fuerint de numero eo- i rum qui per capitulum *Ad evitanda* debent • vitari, duo observentur « : scilicet, 1° ne nomina eorum proclamentur ; 2° ne pro iis agatur ut Ecclesiae membris, puta per celebrationem missae votivae.— Dilucide omnino Eminentissimus **Gasparri** : α Ceterum Missam pro excommu- « nicato applicantes, cavere debemus..., si « agitur de vitando, ne cum ipso communice- « mus : unde, v. g. non possumus ab eodem α **ELEEMOSYNAM PRO APPLICATIONE RECIPERE** » *(op. cil.,* n. 483, p. 345; coli. n. 484 fl_, p. 346).

Elucidatio XXXII.

Pro catechumenis defunctis licet offerre specialiter. Quod etiamsi non liceat pro defunctis acalholicis, tamen his potest (positis ponendis) succurri per sacrificium missae communiter. Pro excommunicatis autem resipiscentibus, post mortem absolutis, potest offerri et specialiter et publice.

Membrum II. De mortuis.

Didum est jam supra, pro catholicis jn pace Ecclesiae defunctis posse indubitanter litari in Ecclesia. At de aliis defunctis alia est quaestio. Etenim, sicut omnes suos Ecclesia praesumit obiisse ia Christo, sic ceteri quicumque extra societatem visibilem omnem Ecclesiae sunt mortui, praesumuntur jam in perpetuum a Christo alieni : propterea quod, ut diximus, secundum externe comparantia debet Ecclesiae judicium consistere. Quo fit ut hujus proprie loci sit illud Augustini : « Quis enim offerat ‹ corpus Christi, nisi pro iis qui membra sint Christi » *(De Anima el ejus origine,* l. 1, c. 9, n. 10. P.L. 44, 480) ? Qui enim mortuus censetur extra corpus Christi, is non pro tali jam habetur, qui possit fieri aliquando membrum Christi.

Quare quaestio orta est, quam alii aliter solverunt, et de acatholicis simpliciter dictis, et de catechumenis, qui veluti medii inter catholicos et acatholicos consistunt, et de ipsis catholicis excommunicatis. Tanquam facilior expedietur quaestio de catechumenis. Deinde transibitur ad acatholicos, quibus copulabuntur excommunicati.

Particula I. De Catechumenis.

De catechumenis variae visae sunt Patrum inter se conflictare auctoritates.

Primo enim Ambrosius de defuncto Valentiniano imperatore, qui, cum esset ‹ sanus, robustus, incolumis », per litteras ad ipsum datas, baptismum postulaverat *(De obitu Valentiniani consolatio,* n. 51 et 52. P.L. 16, 1374 ; cf. *Episl.* 53, n. 2, coi. 1166), haec exclamat confidenter : « Date • manibus sancta mysteria, pio requiem « ejus poscamus affectu. Date sacramenta • coelestia, animam nepotis nostris obla- « tionibus prosequamur... Non ergo flori- « bus tumulum ejus aspergam, sed spi- « ritum ejus Christi odore perfundam » *(Consolatio,* n. 56, coi. 1375-1376).

Pariter **Innocentius III** (vide cap. *Aposlolicam. Decret.,* l. 3, tit. 43, c. 2) ad episcopum Cremonensem, de homine, qui, se nesciens non baptizatum, in presbyteratus gradu defunctus erat : « Sopitis « igitur quaestionibus doctorum, inquit, « Patrum sententias teneas, et in Ecclesia « tua juges preces hostiasque Deo offerri « jubeas pro presbytero memorato. »

Nec in contrarium potest advocari sanctus Augustinus loco supracitato *(De anima el ejus origine,* l. 3, c. 12, n. 18. P.L. 44, 520), negans, « sacrificium christia- « norum pro iis qui non baptizati de « corpore exierint offerendum » (cf. in eumdem sensum *Serm.* 172, c. 2. P.L. 38, 937). Nam, ut constat ex occasione scribendi et integro argumento, agit Augustinus de iis qui ita caruerint baptismo, ut minime se baptismi cupidos ostenderint aut potuerint ostendere, quales infantes erant sine baptismo mortui. Cupidos autem baptismi ipse habet pro baptizatis, seu Christo incorporatis. « Inve- « nio, inquit, non tantum passionem pro « nomine Christi id quod ex baptismo « deerat posse supplere, sed etiam fidem « conversionemque cordis, si forte ad « celebrandum mysterium baptismi in « angustiis temporum succurri non po- « test... Tunc impletur invisibiliter, cum « ministerium baptismi non contemptus « religionis, sed articulus necessitatis exit eludit » *(De baptismo contra donatislas,* l. 4, c. 22. P.L. 43, 173)1.

At difficultatem majorem facit Chrysostomus haec ad Antiochenos perorans : « Non frustra haec ab apostolis

1. *Libri de Baptismo contra donatislas* (A.D. 400) scripti erant viginti annis ante libros *De anima et ejus origine* (A. D. 420) ; nec quicquam assertae illic doctrinae reprobat Augustinus in *Retractationum,* l. 2, c. 18, P.L. 32, 638,sed solum exempli idoneitatem ex bono latrone petiti.

« lex est lata, ut in tremendis mysteriis « memoria fiat defunctorum. Noverunt « illis magnum fructum inde obventurum, « magnam utilitatem. Cum enim stat « populus universus manibus expansis, « atque coetus sacerdotalis, jacet que tre- « menda hostia, quomodo non supplica- « bimus, pro ipsis Deum invocantes. At- « que id quidem de illis qui in fide de- « cesserunt ; catechumeni autem ne hac « quidem consolatione digni habentur, sed « destituti sunt omni tali ope, una ex- « cepta. Quanam ? Licet dare pauperi- « bus eleemosynam pro ipsis » (7/i *Phil.*, hom. 3, n. 4. P.G. 62, 204). Superiusque dixerat : « Luge infideles, luge eos qui « nihil ab infidelibus differunt, qui sine « illuminatione decesserunt, sine signa- « culo... Extra regiam sunt, una cum iis « qui poenae sunt obnoxii, una cum da- « natis » *(ibid.,* coi. 203).

Quid tamen velit Chrysostomus, fortasse apparebit, non adeo diversum a superioribus, si recogitemus primo : eum potissimum de commemoratione publica defunctorum egisse, intra missam fieri solita, id est de diptychis mortuorum, in quibus sane nunquam videmus catechumenos esse relatos. Nec nos in canone romano mortuos illos censemur nominare, nisi *qui nos praecesserunt cum* signo fidei[1]. Cujus ratio fortasse est, quia, qui oblatores in vita non potuerunt esse (nisi affective, non autem effective) nec proinde in diptychis oblatorum vivorum nominari, eos multo minus decebat mortuos diptychis inseri. Quanquam enim mortui non proprie[2]3 ut oblatores referebantur, tamen, ut dictum est, diptycha etiam mortuorum ad hunc potissimum finem instituta erant, ut retineretur enuntiareturque, etiam post mortem, communio cum iis qui vivi habuerant cum Ecclesia κοινωνίαν τη “ροσοοοά[8].

Praeterea, quatenus Chrysostomus videtur etiam simplicem oblationem missae in favorem talium catechumenorum defunctorum excludere, notandum est, eum satis manifeste, contra illos loqui qui baptismum ex incuria, fastidio aut ignavia in finem usque vitae differrent[4]*: qui, si taliter conversantes morte praeoccuparentur, vix reputari poterant in Ecclesiae foro baptismi efficaciter et sincere cupidi. Nec proinde contrarius est Chrysostomus Ambrosio, petitionem baptismi in Valentiniano connotanti, aut Augustino, damnanti defectum baptismi ex quodam

1. Quare videretur peccare, praesertim attenta ratione mox facienda, qui in *Commemoratione pro defunctis* nominaret aliquem mortuum non baptizatum. Idem dicas de defuncto haeretitico vel schismatico, vel excommunicato nominatim, nec absoluto : non enim tales, secundum externum Ecclesiae judicium, * dormiunt in « somno pacis ».

2. Quidam tamen defuncti etiam ut perpetui oblatores seu auctores sacrificii censebantur : nimirum qui ecclesiam fundaverant, aut si quid ejusmodi. Sic Chrysostomus alliciens auditorem ad fundandam ecclesiam in villa : « Pa- « rumne est, dic mihi, quaeso, in sacris oblatio- « nibus semper nomen tuum referri, et quotidie ▮ pro villa preces ad Deum emitti » *(In Aci.,* hom. 18, n. 5. P.G. 60, 148).

3. Id etiam salis innuit dictum Auguslini in *Sermone* 172, c. 2. P.L. 38, 936: «Hoc enim a « Patribus traditum universa observat Ecclesia, « ul pro eis qui in corporis et sanguinis « Christi communione defuncti sunt, cum ad « ipsum sacrificium loco suo commemorantur, « oretur, ac pro illis quoque id offerri comme- « morelur. » Curn non dicat Augustinus « in « corpore Christi », sed « in corporis et san- « guinis communione », videtur omnino de baptizatis agere, quibus potestas competierat respectu sacrificii corporis et sanguinis Christi frequentandi atque participandi.

4. Consonat in *Catechesi prima ad illuminandos,* n. 1. P.G. 49, 223-224, istud : «Vos, an- « tequam in sacrum illum thalamum ingredia- « mini, beatos praedico ; nec beatos solum prae- « dico, sed etiam laudo vestrum prudens con- « silium : quod non sicut socordiores homines « ad baptismum in extremo halitu accedatis... » etc. Conferas Greg. Nyss., *Oral. adv. eos qui differunt baptismum* : « Nihil boni possum « exspectare iis qui mysteriis non sunt initiati. « Quamnam enim revera veniam aequum est « illis impertiri, qui regis gratiam affecerunt « contumelia, debitorum suorum non admitten- « tes rescissionem, nec amplectentes libertatem, « quae sua sponte ad eos e coelo descendit, per « contemptum autem doni ipsum qui donavit • afficientes dedecore ? » etc. P. G. 46, 424. Lege etiam Greg. Naz., *Or.* 40 *In S. Baptisma,* praesertim n. 23. P.G. 36, 389; Severianum Gabalensem, *In S. Baptisma,* n. 8 (quae disputatio perperam adscripts Basilio habetur in P.G. 31, 441).

contemptu religionis exortum, aut Innocentio III, conscientiam erroneam baptismi in praelaudato presbytero attendenti.

Etiam opponitur Concilium Bracarense II (A. D. 5G3), cujus canon quidam 17" sic habet : « Placuit ut catechumenis i sine redemptione baptismi defunctis ‹ simili modo, neque oblationis comme- ‹ moratio, neque psallendi impendatur ‹ officium : nam et hoc per ignorantiam «usurpatum est » (Mansi, 9, 779). At primo, nil vetat quin iste canon intellegatur fere ut supra peroratio Chrysostomi. Secundo potuit etiam jus quoddam positivum ibi statui, puta ad praepediendam nimiam dilationem baptismi. Nam dicit Concilium: αsimili modo » ; quae similitudo refertur ad praecedentem canonem, ubi vetatur, ne pietatis illa officia impendantur illis qui fuerint poena capitali multati. In quibus sane nil nisi per jus positivum stare unquam potuit, quominus suffragiis missarum juvarentur.

Quare, omnibus perpensis, videtur omnino in partem benigniorem accipiendum testimonium antiquitatis, ut liceat, nisi aliter sit per Ecclesiam (ob particulares rationes) consultum, offerre missam etiam specialiter et publice in levamen defunctorum, catholicae Ecclesiae adhaerentium, qui se baptismi sincere cupidos in vita perhibuerint1.*

Particula II. De infidelibus, haereticis et schismaticis.

Etiamsi cui forte censeatur soluta quoad praxim, magnas tamen habet suas difficultates theologicas haec quaestio : hinc inde dimicantibus inter se gravibus argumentis ac auctoritatibus.

Et *primo* quidem, ad rationem intrinsecam quod spectat, valde difficile intelligitur, quomodo possit Ecclesiae sacrificium offerri pro aliquo acatholico defuncto specialiter seu nominatim (etiam tacito nomine). Ratio, est quod Ecclesia est quaedam societas visibilis, in qua quicquid est publici juris seu externi fori, necessario secundum ea quae externe comparent est ordinandum ac transigendum. Porro, et secundum externe comparentia defunctus acatholicus est extra fines salutis, et secundum se applicatio specialis nostrorum sacrificiorum videtur esse quiddam publici juris.

Et primo quidem, quoad acatholicum defunctum, quanquam enim potuit in terris, vigente intus fide et caritate, pertinere ad corpus Christi (quod est Ecclesia) invisibiliter, tamen, sicut tunc habebatur publice pro extraneo, sic nunc, per consequentiam, habetur publice pro exsistente foris aeternaliter. Proindeque secundum hanc juridicam praesumptionem debent circa ipsum ordinari in Ecclesia omnia quaecumque sunt fori externi. Janivero applicatio specialis fructuum sacrificii videtur illis quae sunt fori externi accensenda. Nam, etiamsi soli fideli sacrificium mandanti et sacerdoti deferenti nota sit illa specialis applicatio, satis rationabiliter tamen censebitur ex sua natura esse aliquid publici et socialis, pro quanto sacerdos celebrans non ministrat intentioni fidelium nisi ut publicus Ecclesiae officialis, adeo ut tota et integra auctoritate ac vi communitatis ecclesiasticae illam commendet atque promoveat apud Deum3. Quae cum ita sint, parum certe apparet, quomodo possit pro defuncto acatholico specialiter litari, etiam, ut aiunt, privatim, id est tacito nomine.

1. Patet autem, proprie per modum satisfactionis juvari et levari animas defunctorum. Unde novum accedit argumentum nostrae conclusionis circa vivos superius politae : non solum per viam impetrationis sacrificium prodesse non baptizatis. Nam si satisfactio praestatur ex opere operato pro defunctis fidelibus non baptizatis, nulla potest excogitari ratio, cur non etiam idem contingat vivis quibuslibet in gratia, etiam sine baptismo, exsistentibus. « Sacrificium « missae prodest quantum ad fructum satis- « factionis animabus catechumenorum exis- « tentibus in Purgatorio... Ergo pariter sacri- « fleium missae quantum ad fructum satisfac- « tionis prodesse potest catechumenis vivis « existentibus in statu gratiae « (Salmanticenses, disp. 13, dub. 4, § 2, n. 60).

2. Cf. dicta supra de hoc argumento in Elucid. XXVII.

Haec de ratione intrinseca.

Jamvero *secundo,* quoad momenta extrinseca hujus quaestionis, primum occurrit, quod nullum ex tota antiquitate exemplum afferri potest, quod norim, istiusmodi applicationis specialis pro defuncto acatholico. Secundo, nunquam ante nostram aetatem ullus doctor, quem norim, istud pronuntiavit licitum. Quicumque enim de hac re legit theologos scholasticos, sive dogmaticos sive morales (quos commemorare otiosum foret[1]), novit, semper ab omnibus, in ordine ad applicationem missae, defunctos esse divisos in tres classes : beatos, purgantes, damnatos ; prohiberi communiter celebrationem pro tertia classe[1] ; nonnisi secundum quid permitti pro prima ; permitti autem simpliciter pro secunda[3]. Istud sollemne est omnibus doctoribus. Sed non illinc solvitur quaestio ulterior practica, possimne litare pro hoc nominatim defuncto specialiter. Etenim non mihi constat, ad quamnam ex tribus suprarecensitis classibus ipse pertineat. Sed pro inconcessa notitia locum habet praesumptio juridica, ut dictum est, fundata super hoc, quod visibilis communio et pax cum Ecclesia habeatur in foro externo pro pace et communione spiritali cum Christo, cujus corpus Ecclesia est. Quare iidem principes scholae, qui jus tuebantur pro omnibus defunctis in purgatorio exsistentibus litandi, tamen, data occasione[4], omnino excludebant applicationem specialem pro ullo defuncto acatholico. Quare juxta illorum mentem, promiscua potestas litandi pro defunctis in purgatorio exsistentibus, non secum trahebat jus litandi pro hoc vel illo nominatim defuncto, puta acatholico. Et revera, si quis probe rem examinet, inveniet in duabus omnino dissitis sphaeris se habere distinctionem illam tripartitam, qua utebantur ipsi, et distinctionem alteram, qua defuncti dividuntur in catholicos et acatholicos. Distinctio illa veterum desumebatur ex statu praesente ac reali (nobis ignoto) animarum separatarum, sive beato, sive purgante, sive reprobo ; et erat praesertim polemica contra Protestantes. Distinctio autem altera fit penes statum juridicum (nobis notum), quem in hac vita obtinebant, communionis visibilis cum Ecclesia, aut alienationis saltem apparentis ; et est immediate practica quoad

1. Sufficiat nominasse principes scholae, Bellarminum, *De missa,* 1. 6, c. 6, coli. c. 7; Vasquezium, disp. 226, cap. 5; Suarezium, disp. 78, sect. 3; Lugonem. disp. 19, sect. 10, η. 192; Salman Licenses (Theol. Mor.), *De Sacrificio missae,* cap. 2, punct. 3 ; el *Cursus Theologicus, De* Eucftar., disp. 13, dub. 3, η. 52, et dub. 4 ; Billuart, *De almo euchar. sacram.,* diss. 8, art. 4 ; S. Liguorium, *Theologia Moralis, De Euchar.,* c. 3, dub. 1, n. 310. En verba introductoria Vasquezii *(loc. cil.) :* « Ultimum « genus hominum pro quo hoc sacrilicium ofTerri • potest, est defunctorum, quorum aliqui sunt « damnati in inferno, alii vero sunt in Purgatorio, « alii vero beati : de quibus singiliaLim suo ordi- « ne dicemus. » lisdem verbis Suarez exordi- tur *(loc. cil.) :* « Distinguamus tres defunctorum « ordines » etc. Simililerque omnes doctores scholastici ad nostram usque aetatem. Vide pro exemplo Sasse, *Instituliones theologicas de sacramentis Ecclesiae,* Friburgi Brisg., 1897, torn. 1, p. 575 sq. : < Reliquum est, ul de oblatione « sacrificii pro iis qui ex hac vita decesserunt, « pauca dicamus. Horum aulem triplex est » ordo » etc.

2. Aliquando satis prolixe de ipsa damnatorum classe disputabant, ut puta P. A. Persico (De *primo uc praecipuo sacerdotis officio,* 1. 2, c. 4, d. 6. Neapoli 1639, p. 544 sq) ; Pasquaiigo, (op. *cit.,* tom. 1, q. 156 et 157, p. 159-161); vel Tournely, *Theol. Mor., De Euchar.,* pars. 2, cap. 8, art. 2, Venet. 1751, p. 754-758). Quin et veterum quarumdam missarum pro damnatis exempla vide in P.L. 40,284, et apud A. Franz, *Die Messe im Deulschen Mitlelalter,* Frib. Brisg. 1902, p. 225.

3. Unde sequitur statim, si litem pro animabus purgantibus, id communiter profuturum omnibus defunctis quicumque purgatione indigeant. Quanquam vel isti conclusioni non pauci doctores contradicunt quoad purgantes non baptizatos ; sed immerito, ut sequitur ex supra disputatis in Elucidatione hac et XXXI.

4. Dico *data occasione,* quia (opinor) lex excludens celebrationem pro acatholico defuncto adeo clarebat illis, ul quaestionem nunquam moverent ex professo, sed obiter tantum (ul in re indubitata) sententiam suam proferrent. Vide pro exemplo sanctum Liguorium in *Opere dogmatico contra haereticos pseudo-relormalos,* disp. 10, n. 24 (tr. lai. A. Walter, *Opera dogmatica,* Romae, 1903, t. 1, p. 622) ita pronuntiantem omnino ; quanquam loco superius citato scripserat : « Pro defunctis autem exis- « lentibus in purgatorio certum est quod licite « et utiliter offertur missa. »

oblationes nostras in individuo. Quare transitus ex una ad alteram dialecticus, sicut nec licet, sic nec ab ipsis fiebat, nisi secundum regulas praesumptionis legalis.

Auctoritati autem scholasticorum praecesserat quidem auctoritas **Augustini**, omnino negantis posse sacrificium fieri pro non baptizatis[1] defunctis « cujuslibet[2][3] «aetatis » (*De anima el ejus origine,* l. 1, c. 11. P.L. 44, 481)'.

Successit vero auctoritas gravissima Grego ri **XVI**, scribentis ad Episcopum Augustanum, die 16° februarii 1842, contra fas esse indicta ab illo sacrificia pro anima defunctae reginae haereticae. « Vix ‹ autem possumus explicare verbis, quan- » tum concepimus animo dolorem, cum ‹ ex earumdem [literarum] lectione co- « gnoseeremus, jussisse te, ut publicae «illae supplicationes *quae pro omnibus* ‹ *in Christiana el calholica societate de-* i *fundis* [**Augustin.**, *De cura pro mor-* « *iuis gerenda,* c. 4, n. 6. P.L. 40. 596] • institutae ab Ecclesia sunt, haberentur « istic pro muliere principe, quae in hae- ‹ resi, ut manifestissime vixerat, ita et ‹ diem obiit supremum. Nec quidquam « AD ID REFERT, SI POTUERIT EADEM ‹ IN EXTREMIS VITAE MOMENTIS, OCCULTO Dei MISERENTIS BENEFICIO, ILLUMINARI ‹ AD POENITENTIAM. ETENIM SACRETIORA • HAEC DIVINAE GRATIAE MYSTERIA AD α EXTERIUS ECCLESIASTICAE POTESTATIS « JUDICIUM MINIME PERTINENT. Atque « hinc veteri justa ac nova disciplina « interdictum est, ne homines in ex- « terna notoriaque haeresum professione « defuncti catholicis ritibus honorentur[4] » « *(Acia Gregorii P. P. XVI,* ed. A. M. Bemasconi, Romae, 1902, torn. 3, p. 199). Dicesne solam publicitatem seu notorietatem celebrationis esse a Pontifice reprehensam ? At, ut rectissime adnotavit **Wilmers** *(Lehrbuch der Religion,* tom. 4, Münster, 1903, p. 564)[5];* quanquam de facto publica ac notoria celebratio in causa erat, tamen ratio a Pontifice allegata omnem quamlibet litationem excludit, etiam minime notoriam, pro defuncto acatholico specialiter seu nominatim habendam® : scilicet, bonam fidem, si adsit, esse invisibilem, nec proinde fundamentum litandi posse praebere Ecclesiae, quae de illis non judicat, quorum sibi judicium reservavit Deus ; hoc est, non posse Ecclesiam in istiusmodi rebus aliam sequi regulam praeter dictamen praesumptionis juridicae.

Confirmatur haec mens Pontificis ex allegata auctoritate Augustini, quae apud Augustinum procedebat de sacrificiis « etiam tacitis nominibus[7] » defunctorum celebrandis.

Videtur constare tertio ex eo quod, ad

1. Excipii tamen ipse (loco mox citando) ab ista exclusione casus illos publicae adhaesionis ad Christum, cujusmodi fuit boni latronis ; ad quos reduci potest non irrationabiliter catechumenorum causa, ul supra.

2. Id est, non solum prohibetur istud pro defundis sine baptismate infantibus.

3. « Salva fide catholica et ecclesiastica • regula, nulla ratione conceditur, ut pro non • baptizatis cujuslihet aetatis hominibus offe- **rtur** sacrificium corporis et sanguinis Christi, ‹ tanquam per hujusmodi pietatem suorum ad I regnum coelorum quo perveniant adjuventur. »

Videtur eodem pacto intellegenda auctoritas Gregorii **III** *(Ep. ad Bonifalium archiepiiropum, ex* **Jaflé**, *Mon. Mogunl.,* p. 93, ap. Aemilium **Friedberg**, *Corpus Juris Canonici.* Editio Lipsiensis Secunda, 1879, tom. 1, coi.728), quae inserta est *Decreto* (2, causa 13, q. 2, c. 21), « pro mortuis vere Christianis » duntaxat, · pro morluis catholicis », non autem pro aliis, permittens sacra. Vix autem operae pretium est adferre in eumdem sensum caput *Si quis episcopus* (Causa 11, q. 3, cap. 91), cum nullius Papae aut Docloris sit, sed excerptum ex *Canonibus Poenilenlialibus* perperam Hieronymo adseriptis (P.L. 30, 441).

4. Additur haec monitio : « Erit quoque tui « muneris ut Nostram hanc epistolam caute « deponas in tabulario luo episcopali, atque « ibidem asservandam cures in memoriam posteritatis » *(op. cil.,* p. 200).

5. « Dass hier von *publicae supplicationes* * die Rede isl, bedingt keinen wesenllichen Un- « lerschied ; der vom Papste angefQhrte Grund « bleibt stets wesentlich derselbe; alie *supplica-* « *tiones,* alie *su/fragia,* auch die weniger feier- « lichen, sind nur fdr die in der Gemeinschaft « der Kirche Geslorbenen eingefûhrt worden. »

6. Praeterquam quod, ut supra dictum est, semper est publica de jure, quantumvis sit secreta de facto, applicatio specialis pro hoc noininalim defuncto, etiam tacito nomine.

7. « Non sunt praetermittendae supplica-

Praesidem Monachorum Schyrensium scribens die 9° julii 1842, protestatur Pontifex se non posse permittere, ut istiusmodi celebratio annua pro acatholico defuncto fiat etiam sub colorato titulo celebrationis pro defunctis universis alicujus regiae familiae, quorum longe major pars erant catholici1. Et hoc quidem, ne « ullo modo « fraus fiat prohibitioni illi, quae in catho- « LICA IPSA DOCTRINA INNITITUR, de SacrO e funere2 pro defunctis acatholicis non cele- ‹ brando3. » Ubi etiam hoc notandum est, quod expresse a Pontifice excluduntur omnes acatholici, nulla distinctione facta inter haereticos et reliquos infideles, nec proinde advocata lege positiva Ecclesiae circa excommunicatos, sed omnino doctrina ipsa catholica.

Nec proinde minim est, quod, proposita quaestione : « An liceat missam offerre pro ‹ illis qui in manifesta haeresi moriuntur, « ...etiam in casu, quo hujusmodi appli- « catio missae tantum sacerdoti et illi qui « dat eleemosynam nota esset », Sacra Congregatio *S. Officii* respondit die 7 aprilis 1875 : e *Negative.* »

Haec dicta sint pro parte negante.

Pro parte autem affirmante, rationis intrinsecae cujusdam momentum habet, quod intentio mandantis missam est quid mere internum, adeo ut ne sacerdoti celebranti quidem opus sit ut pandatur : cum possit is celebrare *ad intentionem dantis,* ut aiunt, sibi ignotam. Num vero convincat ista ratio, non ausim decernere : cum, etiamsi interna sit intentio, tamen opere publico sacrificii promoveatur, ut dictum est supra.

Sed utcumque sit illud, certe gravis Doctorum hujus aetatis auctoritas habet : posse litari privatim pro acatholico defuncto, si cum indiciis vere probabilibus bonae fidei et status gratiae obierit. Ita Lehmku hl *(Theolog. Mor.s,* n.176),quem sequuntur Génicot, N old in, Wernz, Lépicier, etc. At quoad conditionem appositam, facit difficultatem, quod pro foro juridico Ecclesiae nulla valent signa bonae fidei nisi animus aliqualiter manifestatus accedendi aut revertendi ad Ecclesiam4 : unde quis catechumenis aut resipiscentibus accenseri possit5. Sed rursus,

« tiones pro spiritibus mortuorum : quas facien- • das pro omnibus in Christiana et catholica socie- « tate defunctis etiam tacitis nominibus eorum « sub generali commemoratione suscepit Eccle- « sia; ut quibus ad ista desunt parentes aut « filii aut quicumque cognati vel amici, ab una « eis exhibeantur pia matre communi. » Augustin., *loc. cit.*

1. « Nos igitur sanctissimis insistentes Ecclesiae regulis, respondemus intentionem illam » **OFFERENDI DIVINUM SACRIFICIUM Seu alias** « preces pro defunctis e catholica regia familia « universis, haudquaquam satis esse ad cohones- « tandam publici funeris causam, quod pro « acatholica persona nominatim postulatum « est el in ejus obitus aut annua die celebratur. « ...Nec enim permittere possumus ut ullo « modo fraus fiat ètc. ut supra (op. *cit.,* p. 222).

2. Audiens funus, no'i cogitare exsequias, sed utique missas *de Requiem,* puta annuas, ut constat ex contextu.

3. Huc reterenda est responsio *Sacrae Congregationis Rituum* ad hanc quaestionem : « An « liceat in die anniversaria obitus principissae « nd protestanlium sectam pertinentis celebrare « missam in levamen defunctorum regiae fami- « liae ? » Hic 23 maii 1859 prodiit responsum : « Non licere. Et detur exemplum epistolae « in forma Brevis die 9 julii 1842 s. m. Gre- « gorii XVI. »

4. Quod si forte admiserint praefati doctores, jam nulli dissidio erit inter nos et ipsos locus; cum et nos ultro consentiamus, pro defunctis, qui talem animum manifestaverint, posse litari etiam specialiter.

5. Hoc sensu puto esse intellegendum Responsum (aliter parum intellegibile) *Sacrae Congregationis de Propaganda Fide,* datum 12 sept. 1645. Quaestio erat : « Si in illo regno [Sinensi] « licebit Christianis orare et sacrificium facere « Domino Deo nostro pro suis defunctis, qui in * sua infidelitate ab hac vita discedunt. » Responsum fuit: «Si vere in infidelitate discedunt, « omnino non licere. » Parum enim verisimile est sensum fuisse : illicitum fore sacrificium, si vere fuerit in illis decedentibus infidelitas realis, seu carentia fidei salvificae ; licitum fore, si apparens tantum fuerit infidelitas, fides autem adfuerit realiter. Nam talis conditio, cum, ex terminis, foret de re invisibili, parum juvaret oratores. Satisfacit autem responsum, si conditio intellegitur de voluntate aliqua aliqualiter manifestata accedendi ad Ecclesiam ; quae si desit, nullatenus inter fideles possunt recenseri publice ; si autem adsit, jam catechumenis accenseri possunt, etiamsi forte, morte praeoccupati, nequiverint praesidibus Ecclesiae nomen dare, catechumenorum ordini formaliler inscribendum : qua ex parte adhuc inter infideles numerabantur.

utut sit illud, manet tamen auctoritas illa Doctorum gravium satis reformidanda.

Venit jam vero, maxime ambigendum, nonne ipse *Codex Juris Canonici* illis authentice suffragetur et adstipuletur. ‹ Integrum est Missam applicare pro quibusvis tum vivis, tum etiam defunctis ‹ purgatorio igne admissa expiantibus » (Can. 809). Et revera, si illo Canone effectum est, ut suprema magisterii ecclesiastici auctoritate sanciretur, vel indirecte, doctrina praefatorum modernorum, floreat haec et vigeat, pereunte opposita : cujus proinde argumenta deprehenduntur infirma et vana.

At priusquam censeatur res ita confecta ac resoluta, considerandum est diligenter, qui sit proprius sensus et ambitus Canonis. Revera dicitne Canon, posse offerri speciatim pro defunctis acatholicis ? Dicit posse offerri pro quibusvis[1] defunctis exsistentibus in purgatorio : sed hoc jam audivimus ex universa fere Schola : nec tamen, ut dictum est, potuit inde concludi, mentem Scholae fuisse eo ipso, ut litari posset specialiter pro acatholicis defunctis. Cur amplius potuerit aut debuerit concludi ex Canone ?

Et quidem, *a priori,* non multum verisimile est, voluisse Legislatorem per viam Canonis decidere istam quaestionem contra doctrinam, ut videtur, Gregorii XVI et decisionem S. Officii luculentiorem. Et cum affectet Canon stylum sollemnem scholasticorum theologorum, nonne etiam rationabiliter judicabitur se intra fines communis, aut communioris, ipsorum placiti continuisse ? Huc accedit, quod, si Canonis scopus esset edicere jus offerendi determinate pro hoc vel illo defuncto, quaecumque fuerit ipsius habitudo visibilis ad Ecclesiam in terris, jam nulli fini practico conducere viderentur verba *purgatorio igne admissa expiantibus* : quibus conditio quaedam adstrueretur, cujus verificatio nos fugit. Dum e contra sunt utilia et necessaria ista verba, si Canon sit intellegendus, ad mentem Scholasticorum communem, sancire distinctionem tripartitam animarum separatarum, in ordine ad sacrificium Ecclesiae.

Praeterea, inter fontes, ad quos in *Codice* remittimur, nullus punctum controversiae illius tetigit.

Quibus omnibus consideratis, non parum quis haeserit in extendendo aut ampliando sensu istius Canonis[2].

Sic videtur Eminentissimus **Gasparri** (*Tractatus canonicus de SS. Eucharistia,* n. 480, Parisiis, 1897, tom. 1, p. 341) interpretatus esse Responsum, cui proxime praemittit haec : « [Ex ipsa rei natura missa applicari nequit] pro ‹ infideli defuncto, quin positiva ac particularia conversionis signa ante mortem dederit. »

Ad uberiorem intellegentiam Responsi, adde : illud *orare,* in quaestione proposita, omnino esse accipiendum de oratione publica, cum ex contextu, orationem cum sacrificio copulante, tum ex Sinensium conditione, apud quos maxime in causa erat cultus publicus defunctorum. Oratio autem privata semper (seclusa revelatione divina) de facto permittitur, quia non sequitur eamdem legem praesumptionis legalis ac opus ex sese publicum sacrificii.

1. Paulo plus ex hac parte jam dicit Canon quam quidam Scholastici, ut puta Vasquezius. Cum enim is negaret posse offerri pro non baptizatis, tenebat ilia exclusio et quoad vivos et quoad mortuos pariter. .Jam vero, rejecla illa exclusione, ut factum est supra a nobis, et fit in Canone per verba *pro quibusuis... rim,* perit omne fundamentum restrictionis in animabus purgantibus. Quare cohaeret sibi Canon optime, permittens celebrationem pro *quibusuis* purgantibus. Et consequenter ad principia supra posita de ducatu praesumptionis juridicae, potest statim inferri jus celebrandi specialiter pro catechumenis defunctis.

2. Audivi quidem cum dicerent nonnulli Canonistae, etiamsi censeretur Canon 809 jus illud adseruisse, tamen etiam tunc locum remanere alicui addubitationi : utrum scilicet absolute causam deciderit, pro suo intestino merito, an solum oeconomice, adhibitis principiis reflexis. Etenim potuit, inquiunt, Canon duobus modis procedere valde diversis. Potuit dare decisionem simul et practicam et theoreticam, innixam ipsis meritis seu momentis causae. Potuit, relicta utrique parti theoreticae sua probabilitate, edere instructionem mere practicam, vi cujus, pro praesente statu quaestionis, fas sit celebrare luta conscientia pro acatholico defuncto nominatim, servatis servandis. Hoc posteriore casu, eodem fere modo procederet *Codex,* quo processit in re matrimoniali per Canonem 1068, § 2 : « Si impedimentum im- « potentiae dubium sil, sive dubio juris, sive « dubio facti, matrimonium non est impedien- ‹ dum. » Cujus Canonis vi fit, ut in praesente, post ablatum uterum, liceat mulieri nubere, cum tamen dubium remaneat, nonne sit, de

Momentis vero utriusque partis sic libratis, non facile est tandem de celebratione pro acatholicis aliquid decemcre firmi. Hinc me inclinant rationes, quibus quomodo occurratur parum video. Illinc me retardat paululum, praeter auctoritatem modernorum, aliqua certe difficultatis umbra ex Jure Canonico, quae nescio an plenissime dispellatur. Igitur, quanquam verior mihi apparet solutio negans, tamen malo me committere sapientiae peritiorum, aut decisioni authenticae, si qua prodierit, sive circa ipsam litationem pro acatholicis defunctis, sive quoad interpretationem Canonis 809.

Interim non est timendum ne, severiorem etiam amplexi doctrinam, minime jam possimus subvenire animabus acatholicorum, qui, quanquam caruerint. omni visibili connexione cum Ecclesia, tamen intus habuerint, in bona fide Dei nostri Salvatoris, caritatem erga Patrem coelestem et universam fraternitatem. Etenim ex ipsa nostra doctrina, sicut etiam ex interpretatione quam proposuimus Canonis 809, sequitur, contra Vasquezium, prodesse illis communiter cum animabus baptizatorum, omne sacrificium Ecclesiae, et multo magis sacrificia illa, quae prima intentione ordinantur in levamen animarum purgantium. Igitur, ad quamcumque anima hominis defuncti pertineat classem, etiam illorum qui specietenus in infidelitate vixerint, ne dicam solum in haercsi vel schismate, tamen, si vigente intus gratia Dei, in Christo obierit, proderit ei quodcumque ab Ecclesia procedet commune pro omnibus fidelibus defunctis missae suffragium, etiamsi non possit specialiter pro tali anima litari. Cujus ratio est, quia Ecclesia, communiter litans pro omnibus fidelibus defunctis, neminem a suo suffragio excipit eorum qui sunt Christi ; sed nullo facto judicio, nulla facta discriminatione, pro omnibus membris Christi Christi corpus offert. Sic igitur per universam fraternitatis caritatem succurritur animabus sanctis, etiam baptismali charactere carentibus, nec desiderium ingrediendi Ecclesiam significatione ulla unquam externa protestatis.

Si igitur tibi curae est salus aeterna defuncti cujuspiam propinqui vel amici, nunquam (eheu !) intra Ecclesiae septa nominati, omnibus in Christo defunctis tuam impende curam : si forte et illa anima tibi cara commune inde percipiat suffragii beneficium. Nec facies contra legem divinam, si privatim oraveris Deum, ut largior et potior descendat ad talem animam pars beneficii communiter omnibus per missam erogati. Aliud enim est offerre specialiter pro uno (quod est suffragium sacrificii ecclesiastici per publicum Ecclesiae legatum dirigere tuo nutu in unius speciale commodum), aliud, dum offers indiscriminate pro omnibus, petere a Deo suppliciter, privato tuo nomine, nec per publicum opus sacrificii, ut quod prodest communiter omnibus, specialiter prosit unil. Etiamsi enim illud tibi respectu solorum fidelium liceat, tamen hoc alterum certissime tibi licet respectu cujusvis adulti

jure naturae, tale matrimonium invalidum, proindeque et illicitum.

Sed, ut verum dicam, ista solutio videtur mihi parum probabilis. Et ratio est in promptu, ex ipsa paritate aut potius disparitate inter Canonem 809 et Canonem 1068. In hoc enim expresse dicit Legislator, stante dubio esse oeconomice procedendum tali modo. Quare, si dubium juris (etiam omne) unquam tollatur per decisiones authenticas, non erit reformandus Canon, sed poterit relinqui ut est. Etenim verum et sanum manebit etiam tum principium in Canone enuntiatum. E contra, admissa interpretatione praedicta, reformandus aliquando foret Canon 809, si decisione authentica Ecclesiae solveretur ita dubium juris, ut pars negans vinceret. Igitur nulla est paritas inter causam unius Canonis et causam alterius, per respectum ad usum viae oeconomicae.

Alia explicatio, eaque fortasse non absurda, haec fuerit : quod Canon 809 permittat offerri etiam specialiter ac nominatim pro omnibus quotquot juridice praesumuntur in purgatorium ignem recepti : cujus clausulae amplitudine, praeter fideles baptizatos, ipsi etiam catechumeni continentur. Unde sequetur, Canone 809 proprie tangi ac dirimi ipsissimam quaestionem, quae superius in Particula I disputabatur.

1. Tua oratio impetrat ex opere operantis, ut ex opere operato missae juvetur iste amplius.

hominis defuncti ; nullius enim salutem desperare jubemur, aut vetamur per orationem promovere : donec constiterit nobis, aliquem se per impoenitentiam finalem extra partem salvandorum constituisse ; quod regulariter de nullo homine constatl.

Particula III. De excommunicatis resciscentibus, post mortem absolutis.

Quae sunt modo disputata de defuncto acatholico, proportionaliter applicanda sunt homini catholico, si qui forte obierit excommunicatus (vitandus), Multis quidem Decretorum locis prohibitum erat, quominus pro isto missa specialiter offerretur (Cap. *A nobis* et *Sacris, Decrcl.,* lib. 5, tit. 39, c. 28 et 38, etc.). Qua in causa, eadem ratio potest confici ac supra. Est quippe talis homo, propter suam in Ecclesiam contumaciam, ejectus per excommunicationem extra corpus Ecclesiae : *Sil libi sicut ethnicus.* Mortuus autem in illo statu, praesumitur extra fines salutis exsistere. Attamen si ejusmodi « evidentia « signa» poenitentiae praecesserint, quibus constet eum se subjecisse Ecclesiae clavibus, nec nisi morte praeventus caruerit absolutione, jam nihil obstat, quin etiam post mortem ab Ecclesia absolvatur, per cujus sententiam erat ligatus ; atque proinde juridice jam non pro reprobo, sed pro electo habeatur : in cujus levamen fas sit missam celebrare (Cap. .4 *nobis,* ex praelaudato **Innocentio III,** *Regesl.,* 1.2, c. 61. P.L. 214,599-601), etiam publice.

1. Nescio annon hoc etiam sensu intellegi queat quod scribit Cardinalis **Gasparri** *(op. cit.,* n. 489, p. 349) : « Quid vero, si, oblato sti« pendio, missa petatur pro mortuo in infideli« late aut in haeresi, aut in excommunicatione, « aut in manifesto peccato ? Respondeat sacer‹ dos, se posse applicare Missam pro omnibus « fidelibus defunctis cum intentione subveniendi « etiam animae illius defuncti, si hoc acceptum « sil coram Deo. » Hanc praxim commendat ut tutiorem clarissimus **Lépicier** eo ipso loco, quo permittit oblationem specialiorem *(De sacrosancto sacrificio eucharistiae,* Parisiis, 1916, q. 4, a. 5, n. 7, p. 211).

Elucidatio XXXIII

Frudum fert missa sacerdotis ab Ecclesia praecisi aut exauctorati, non tamen sine Ecclesiae opera.

CAPUT VI

DE MISSA SACERDOTIS AB ECCLESIA PRAECISI AUT EXAUCTORATI.

Hucusque diximus de missa a sacerdote cum Ecclesia conjuncto celebrata. Jam quaestio exsurgit, ex sese non ita facilis, sed ex veterum doctorum dissensu multo intricatior, quid valeat, quidve prosit, missa, quam sacerdos celebraverit, non dico mere improbus aut indignus, sed sive separatus ab Ecclesia, puta per excommunicationem publicam, vel haeresim notoriam, aut schisma perfectum, sive intra Ecclesiae septa manens quidem ipse, sed privatus suo officio ac gradu1.

§ 1. — Quaestionis ratio, momenta, ac fines.

El primo quidem, potest dubitari, qui it talis missae valor seu acceptabilitas2 atque efficacia. Etenim, ut diximus, inde conciliatur omni sacerdotum sacrificationi acceptabilitas indefectibilis, quod primas in offerendo tenet Ecclesia, cujus nomine offert sacerdos, tanquam corporis ecclesiastici organum proprium. Jamvero Ecclesia quomodo per illum offerre censebitur, quem resecuit ? Ipse autem sacerdos praecisus quantumvis forte delicti prioris aut expers aut poenitens, ipsa jam oblatione sacrificii contumaci peccator esse convincitur. Ubi ergo, ut verbis Scoti supracitatis utamur, ubi, quaeso, est « offerens acceptus », ubi bona « voluntas offerens ? » Unde igitur, ex parte activae oblationis, exsurgere poterit sacrificii acceptabilitas ?

Dixerisne acceptabilitatem esse penes

1. Supponuntur hoc loco duo puncta doctrinae, quae supra ex mente veterum Patrum el Doctorum disputata sunt : *primo,* non intercedere Christum singulis nostris sacrificationibus per ullam actionem oblativam ex ipsius parle novam ; sed novitatem omnem oblationis reperiri penes offerentes terricolas ; serando, inter terricolas offerentes, primas obtinere, ex institutione divina, Ecclesiam universam, cui datum sil sacrificium eucharisticum *(Trid.,* Sess.22, c. 1 ; D. 938), ab ipsa offerendum per sacerdotes *(ibid.),* tanquam Societatis ecclesiasticae ministros publicos (c. 6, D., 944) ; nec proinde potestatem ullam esse concessam sacerdotibus a Christo nisi deferendi sacrificium Ecclesiae : quae cum sit conjugata Christo, sola habet potestatem corporis Christi, unde muneret Deum, ex bonis suis exhibito sacrificio. Quam sententiam rursus confirmabunt Patres et Doctores in hac disputatione allegandi : cum ii qui adserunt, tum illi qui denegant sacerdotibus praecisis aut exauctoratis potestatem sacrificam; quandoquidem utrinque conjunctio talium sacerdotum ac sacrificiorum cum Ecclesia attenditur pariter tanquam ratio aut evacuandi aut defendendi sacrificium, prout ipsa aut deficere aut perseverare putatur.

2. Cum disputatur de acceptabilitate sacrificii, non de pretio hostiae sermo fit (quod, ubicumque nostra hostia adest, infinitum est) ; sed quaeritur, quid valeat apud Deum oblatio nostra hostiae. Etenim sacrificium (active sumptum) non est ipsa hostia, quae offertur ; sed oblatio, quae peragitur, hostiae. Quapropter, in valore sacrificii pensando, magis quodammodo attenditur (sicut contingit etiam inter homines) affectus donantis quam doni valor, ut animadvertere catholici : S. Thomas, 3, S. 79, 5, c. ; Scotus, *Quodlib.* 20; Bellarminus, *De missa,* l. 2, c. 4, etc.

Christum principaliter offerentem ? Utique est Christus principalis offerens ; at, ut diximus, non eo sensu, quod, dum operatur per sacerdotem consecrationem novam, novum ipsemet eliciat actum offerendi; sed per hoc quod unico suo actu oblativo, olim elicito, in cujus virtute offerimus, offerat virtualiter omne sacrificium a corpore suo, quod sumus, profectum. Si qua igitur oblatio a corpore non ponatur proficisci, in hanc nullatenus censenda est profundere suam virtutem oblatio nostri capitis. Non igitur acceptabilitatem habebit ex parte Christi offerentis, sacrificium quodeumque ex Ecclesia non procedit[1]*

Quinimo, non solum acceptabilitas sacrificii, sed etiam, secundo, consecrationis validitas in sacerdote praeciso videtur deficere. Nam, ut superius diximus, non offert quisquam nisi ex parte Ecclesiae, nec quisquam consecrat valide, nisi vere offerens. Quod si sacerdos praecisus non possit ex parte Ecclesiae offerre, sequetur eum nec valide posse consecrare.

En intrinsecas rationes dubitandi duas de validitate et valore missae a sacerdotibus praecisis celebratae. Unde apparet, quaestionem esse revera de ministro sufficiente celebrationis eucharisticae.

Scopus autem disquisitionis est potissimum, ut appareat, cujusmodi connexio habeatur inter sacrificium et Ecclesiam.

Rationibus dubitandi intrinsecis accedunt exlrinsecae ex locutionibus non paucis Patrum et Doctorum veterum. Visi sunt enim illi certe, si prima facie res inspiciatur, negasse aut validitatem aut certe valorem sacrificii a sacerdote praeciso celebrati. Nunquam quidem inter doctores catholicos mota est quaestio' utrum per solam ministri pravitatem atque indignitatem adimeretur potestas consecrandi, inficereturve[3] sacrificium, necne. Sed quaestio agitabatur tantum, quid valeret sacrificium illorum qui sive per haeresim aut apostasiam, sive per schisma, sive per excommunicationem, forent ab Ecclesiastica communione segregati, aut certe per jus ecclesiasticum censerentur suo officio exauctorati.

Qui enim sunt exauctorati, quoniam

1. Non in hoc negotio omnimoda videtur esse paritas inter sacramenta prout talia (puta baptismum) el sacrificium. Potest quidem baptismus conferri fructuose ab homine nullatenus Ecclesiae conjuncto ; nec revera per baptizantem censetur Ecclesia operari, sed Christus. Sed in sacrificio aliter res habet. Cujus discriminis ratio haec est, quia in sacramento, ut tali, non homines operantur erga Deum, sed Deus (per ministrum) in homines, conferens sanctificationem quamdam ; sancta igitur erit semper actio, et (positis ponendis) efficax, utpote actio Dei. In sacrificio aulem, prout tali, non Deus agit circa homines, sed homines faciunt aliquid respectu Dei : offerunt enim Deo aliquid. Quae actio ut accepta sit Deo, oportet ut procedat ex hominibus Deo acceptis : eo vel magis, quod, ut dictum est, non exercetur jam ulla actio oblativa a Christo, sed a nobis solis mortalibus. Oportet igitur ut ex parte nostra aliquis inveniatur oblator acceptus. Nec huic disparitati officit, quod nostrum sacrificium sit etiam sacramentum. Nam in eucharistia ratio sacramenti praesupponil (logice) rationem sacrificii, et non e converso. Non enim corpus et sanguis Christi est sacramentum, nisi in quantum est hostia sacrificii participanda convivaliler. Praeterea transsubstantialio causatur per ritum consecrativum, in quo constat formuliter nostra actio sacrificalis. Oportet igitur ut stet per se ratio sacrificii, priusquam accedat ratio sacramenti.

2. Ne apud Cyprianum quidem illud legitur : circa quem nimis stricta interpretatione vereor ne sit usus L. **Saltet** in suo opere erudito, *Les réordinations,* 1907, p. 28-33, atque post ipsum, R"« P. **Batiffol** in suo opere, ceterum egregio, *L'Eglise naissante el le catholicisme,* 1909, p. 453-454. Basilides enim et Martialis, sicut el Fortunatianus, reputabantur a Cypriano in apostasiam publicam esse lapsi, quae professio quaedam haereseos est, immo in suo genere maxima, vim proinde habens rescindendi ab ecclesiastica communione. Praeterea exauctorari censebantur per jus positivum Ecclesiae *(Epist. Synod, ad tier, el pleb. Hisp.,* n. 6, P.L. 3, 1028-1031). Comprehendebantur igitur isti in categoriis infra recensendis sacerdotum aut exauctoratorum aut praecisorum, nec mere improborum. Hic recolenda, quae dicta sunt supra (Elucid. XXVII) de eodem argumento; nec omittenda, quae venient infra (in hac Elucid. passim).

3. Hoc intellegatur dictum de *validilale* sacrificii. *Valorem* autem sacrificii (etiam valide oblati) posse infici, in quibusdam circumstantiis, ex mala conscientia ministri, unus aut alter inter catholicos putavit, ut v. g. Matthaeus Galenus supralaudatus (Elucid. XXVII).

non habentur jam ut publice deputati aut commissi ab Ecclesia ad offerendum suo ipsius nomine sacrificium, jam inquirendi locus est, offerantne ex parte ipsius. Quare in eadem conditione, atque sacerdotes praecisi, sunt a multis, respectu sacrificii offerendi, computati, immo a quibusdam in pejore (vide infra juristes et Gulielmum Parisiensem).

Quaestio praesens affinis quidem est, sed non identica, alteri quaestioni de validitate ordinationum extra Ecclesiam administratarum ; quam tractavit L. Saltet in suo praeclaro opere *Les rMinalions* (Paris, 1907): ubi tamen, propter materiarum congruentiam internam historicamque connexionem, necessario auctor non paucos interseruit hujus praesentis disputationis locos[1].

Et primo quidem, si comparentur inter se potestas collativa in episcopo extra Ecclesiam ordinante, et potestas consecraliva in sacerdote extra Ecclesiam celebrante. potest in una causa adduci pro invaliditate argumentum, quod in altera ne speciem quidem veri prae se ferat. Quare historice, quidam negaverunt efficaciam conferendi ordines, ubi minime negabant efficaciam consecrandi eucharistiam (ride infra S. Petrum Damianum post A. D. 1060) ; alii e converso adimebant confectionem corporis Christi diis quibus incolumem defendebant potestatem ordinandi (vide infra Gcrhohum et auctorem *Summae Sententiarum).*

Secundo autem, si conferantur inter se sacerdos ab Ecclesia praecisus et sacerdos extra Ecclesiam ordinatus, patet toto coelo diversas esse quaestiones de potestate sacrifica utriusque. In haeretice enim aut schismatice ordinato, proprie disceptatur aut disceptatum est de veritate ordinis suscepti : quae si supponatur (ut reordinatoribus placebat) deficere, sane nequit talis homo consecrare eucharistiam valide, neque extra Ecclesiam, sed neque intra Ecclesiam, si forte catholicus aut sit aut fiat (nisi tamen fingatur accedere reconciliatis sanatio quaedam in radice, ut placuit Hugoni Ambianensi : vide infra). Nostra autem quaestio omnino supponit validitatem ordinis inconcussam : dum de vero sacerdote (etiam legitime intra Ecclesiam catholicam ordinato) quaeritur quid, si extra catholicam Ecclesiam celebret, tandem efficiat.

Adde : multos Patres aut Doctores egisse de ordinatione illegitima, qui non egerint de illegitima celebratione ; et vice versa.

In hac quaestione praeluxere oculis Patrum saepe haec aut similia Veteris Testamenti oracula : *Victimae* [i. e. *sacrificia] impiorum abominabiles Domino (Pγοο.,* 158). *Hostiae impiorum abominabiles (Prov.,* 21''). *Dona iniquorum non probal Allissimus, nec respicil oblaliones iniquorum (Eccli.,* 3423). *Sacrificia eorum quasi panis lugentium ; omnes qui comedunl eum, contaminabuntur (Os.,* 94). *Omnia quae obtulerunt ibi, contaminata erunt (Agg.,* 21S).

Priusquam autem principia generalia solutionis dentur, lustrandi sunt loci praecipui Patrum et Doctorum, opportunis adhibitis explicationibus, sive criticis, sive historicis.

§ 2. — Solutiones catholicorum Doctorum.

1. *De Cypriano*

Cyprianus[2]*a communione Fortuniani sacerdotis in apostasiam lapsi conatur omnibus viribus secernere populum, « quando nec oblatio sanctificari illic α possit, ubi Sanctus Spiritus non sit ▮

1. Tangit plus minus auctor nostram quaestionem in suis commentariis de scriptoribus, quos in paragraphe secunda huius capitis recensebimus sub numeris sequentibus : 1, 4, 6, 9,15-21, 28, 29, 31, 32, 37, 38.

2. Temporibus Cypriani, agens de sacrificiis a Novatiano presbytero (post suam episcopatus invasionem extra Ecclesiam sane versante) celebratis, eo modo loquitur Cornelius Papa, unde minime appareat de validitate operis dubius *{Ep. Cornelii ad Fabium Antiochensem,* ap. Euseb., *//. E.,* 6, 43. P.G. 20, 625-628. Cf. Saltet, *op. cil.,* p. 11).

(Ep. 64, c. 4. P.L. 4, 392). Schismaticus, inquit, a constituere audet aliud altare,... « dominicae hostiae veritatem per « falsa sacrificia profanare » *(De unilale Ecclesiae,* c. 17. P.L. 4, 513).

Ad communionem laicam vult redigi, postquam conversi fuerint, illos qui e contra altare unum atque divinum sa- « CRiFiciA foris falsa ac sacrilega offerre « conati sint » *(Ep.* 72, c. 2. P.L. 3, 1048-1049)1. Chore, Dathan et Abiron, rebelles, poenas statim pro illicitis conatibus pependerunt, nec potuerunt rata esse tf et proficere sacrificia irreligiose et illicite contra jus divinae dispositionis oblata. « Et tamen illi schisma non fecerant ! » Ergo a fortiori schismaticonim novatianorum sacrificia neque rata neque proficua erunt : « Quomodo perficere quae agunt « aut impetrare aliquid illicitis conatibus « a Deo possunt, qui contra Deum, quod ‹ eis non licet, moliuntur ? » (Ep. 76, c. 8. P.L. 3, 1144-1145; conferatur *Testimoniorum liber* 3, c. 111. P.L. 4, 778)2.

Ambigere forsitan quis queat, utrum de fructu solo, an de fructu et validitate sacrificii loquatur Cyprianus. Qui de fructu solo haec intellegenda voluerit, dicet vocem illam *oblatio sanctificari non possit* posse accipi de activa oblatione, impia, irreligiosa, sacrilega, profana, nec necessario excludi sanctitatem rei oblatae. Rursus arguet, *hostiae veritatem* non negari, immo potius asseri, quamtuinvis profanatam per *falsa sacrificia,* id est per oblationem Deo non acceptam, nec proinde *ralani. Verum* enim sacrificium illud est, quo vere nostrum donum Deus accipit ; quod sane non accipit ut nostrum, si hostiae quantumvis secundum se acceptae oblationem nostram habet exosam.

Scrupulum tamen ingerit, quod in *Epistola* 70 *ad Januarium* etc. (c. 2. P.L. 3, 1040-1041) dicitur: « Eucharistia est, unde « baptizati unguntur oleum in altari sanc- « tificatum3. Sanctificare autem non po- « tuit olei creaturam, qui nec altare habuit « nec Ecclesiam. Unde nec unctio spiritua-

1. Pariter **Novatianus,** dum « altare collo- ▮ cat et sacrificia ofTerre contra fas nititur ›, « extra Ecclesiam vindicat sibi veritatis ima- « ginem › *(Ep.* 73, *ad Jubaianum,* c. 2. P.L. 3, 1111). Cf. **Ignat.,** *Smyrn.* 8. F. P. 1,282.

2. Parum capio quod habet **Rmua pe Batiffol** (op. c/7., p. 454) : ▮ Cyprien confond la • licéité et le pouvoir d'ordre : un évêque, si • pécheur qu'il puisse être, ne perd pas le pou- ‹ voir de consacrer validement l'eucharistie et • d'offrir validement le sacrifice ;Γ Église ne peut « lui retirer que le droit d'exercer ce pouvoir, « et telle est la doctrine professée a Rome, ‹ **AINSI QU'EN FAIT FOI UNE DÉCISION DU PAPE « Calliste** *(Philosophumena,* 9, 12). ▮ Inter Callistum et Hippolytum, in loco allato, quaestio non mihi videtur esse, quid possit episcopus amotus ab officio suo, sed quinam episcopi debeant dejici ab episcopatu. Negabat scilicet Callistus debere omnes peccatores dejici ab episcopatu. Praeluderet utique haec sententia Callisti sententiam Cypriani, si Cyprianus sentiret, episcopi, quomodolibet peccatoris, eo solum, quod est aut fuit peccati reus, sacrificia esse ‹ falsa ·, vana, aut si quid ejusmodi (tunc enim utique omnis episcopus peccato implicatus deberet ab episcopatu dejici). Sed hoc dicit Cyprianus tantum de episcopo aut per haeresim praeciso, aut certe per jus ecclesiasticum exauctorato (unde minime sequitur, peccatores omnes esse dejiciendos, sed solum, si qui sint dejecti, illos sacrificia sancta et vera offerre non posse). Vide supra. Rursus **Batiffol** in *Eucharistie,* 5, p. 246, sic definit sententiam Cypriani : « Le ▮ pouvoir de sanctifier l'oblation est un pouvoir, « que le ministre indigne a perdu par son indi- « gnilé. › Istuo mihi videtur facta nobis nola prorsus exorbitare.

3. *Oleum in altari sanclificatum.* Sic omnes codices, praeter unum secundarium, exhibentem **OLEO IN ALTARI SANCTIFICATO.** Si lectio oleum careat omni sensu, nequit accipi. Sed. si possit assignari sensus rationabilis, jam erit ipsa praeferenda propter duo : primo, propter externam auctoritatem codicum ; secundo propter suam difficultatem intrinsecam : cum non sint in apographis suis scribae proni ad augendas difficultates textus, sed potius diluendas. Jam vero videtur posse assignari sensus rationabilis ; immo idem prorsus, quem exhibet lectio facilior.

Ad cujus evidentiam sciendum est Cyprianum fuisse assuetum veteri latinae versioni librorum sacrorum. Vetus autem latina solet literaliter reddere versionem **LXX** Interpretum. Porro in LXX nunquam habetur ἀλβΙφεΛι ἐλαιψ, sed quater ἀλείφεσβαι Ελαϊον *(II Reg.,U\ IV Reg.,* 42 ; *Mich.,* 61* ; *Dan.,* 103). Ergo probabiliter vetus latina illis locis habebat, non *ungi oleo,* sed *ungi oleum.* Interim probabilis tantum est illatio, quia talis lectionis latinae veteris circa istos quatuor locos nulla testimonia nobis suppeditant, neque apud **Oesterley** *(The old latin texts of lhe prophets,* in J. T. S., jan. 1904, p. 252), neque apud **Sabatier** *(Latinae versiones antiquae J.* Aliunde nec adsunt testi-

i lis apud haereticos potest esse, quando « constet oleum sanctificari et eucharis- ‹ TIAM FIERI APUD ILLOS OMNINO NON i posse. » His verbis videtur cruda quae- dam negatio consecrationis eucharisticae involvi ; nisi tamen rursus intellegatur eucharistia fieri non posse in ordine ad sanctificandum : qualiter necesse est ut liat, ad hoc ut sanctificationis vehiculum exsistat oleum, veluti eucharistiae influxu consecratum. Ad idem porro redierit, si dixeris, non posse eucharistiam fieri se- cundum omnia sua elementa, deficiente scilicet illo quod est *res lanium,* quae est incorporatio ad Christum in Ecclesia per Spiritum Sanctum.

Quae explicationes (omissa interim alia, quam suppeditabit infra Gulielmus Pari- siensis), quamvis non convincentes vi- deantur1, tamen fortasse sufficiunt, ne quis fidenter nimis asseveret : esse certo a Cypriano negatam ipsam consecrationis validitatem. Quanquam, etiamsi istud asseveretur, immo et necessaria ratione probetur, nullam admirationem res ha- bebit in homine, qui certo negavit vali- ditatem baptismi ab haereticis ℭollati

2. *De S. Oplalo Milevilano*

S. **Optatus Milevitanus** incohae- rentiam notat schismaticorum, qui, cum non sint in universa Ecclesia, offerre tamen se perhibeant pro universa. Aut scilicet sint intra catholicam, et offerant pro ipsa; aut si sint extra, audiant Deum redarguentem : « Quid offers pro tota,

monia contraria ; quanquam apud Sabatier exhibentur el *Mich.,* 615 et *Dan.,* 103, cum obla- tivo *oleo,* non cum accusativo *oleum,* sed priore loco, ex recensione hieronymiana ; posteriore loco, ex libro **Tertulliani,** *De jejunio aduer- sus Psychicos,* qui in nullo codice nobis asser- valus est, sed exstat tantummodo in edilis. Nihil igitur contra illationis valorem potest ex istiusmodi testibus adduci.

Jam vero, praeter ἀλείφεσθαι ἔλαιον, etiam a LXX Interpretibus adhibetur locutio χρίειν thiov : 1° in *Deuteronomio* 2840, 2° in *Psalmo* 44·. Versionem lalinam prioris loci nullam inveni. Posterioris autem loci indicata est a cl. H. **Jeannotte** P. S. S. (*Gregorianum,* 2, 116) lectio probabiliter praehieronymiana cum codicis Sangermanensis (quam exhibet Sabatier) tum codicum nonnullorum *Traclaluum super Psalmos* S. **Hilarii** (quam secutus est editor, Zingerle, 1891, p. 432) : *Unxil le... oleum.* Qua lectione omnino confirmatur probabilitas illa- tionis superius factae circa omnes alios locos.

Quod si autem Cyprianus tali locutioni assuefactus sit per Scripturas, jam utique potuit et ipse scribere : *unguniur oleum.*

1. Violentior non est ista expositio, quam expositio verborum **Cornelii** ipsi **Saltet** (*op.cil.,* p. 10, 11), nescio an merito, probata, «eundum quam nulla invalidilatis assertio de- prehenoitur certa in modo quo a pontifice descri- bitur ordinatio, non quidem presbyteralis, sed episcopalis Novatiani : cui non solum dicuntur manus esse impositae « quasi in episcopum » [*Ep. Cornelii ad Cyprianum,* c. 1. P.L. 3, 719), «d etiam per vim coactos esse tres episcopos • temulentos et crapula oppressos, ut adum- • brata quadam et inani manuum impositione t (thuvucÿ τι·Η καί ματαία χειρεπιΟεσία) episco- « patum ei traderent » (*Ep. Cornelii ad Fabia- nism,* ap. Euseb., *H. E.* 6, 43. P.G. 20,620).Non videtur inconsulto notasse in ordinatoribus Cornelius ebrietatem aut violentiae perpessio- nem, quae sunt circumstantiae actum humanum impedientes, atque proinde ordinationem irri- tantes (etiam nullo habito respectu ad schisma).

2. Non oportet tamen praepropere nimis ex errore circa validitatem baptismi arguere in Cypriano errorem circa validitatem consecra- tionis eucharisticae.

Primo enim, generaliter loquendo, quantum- vis ex uno errore sequatur alter, tamen non est theologo unum admittenti errorem etiam eo ipso alter imputandus. Contingit enim saepe, ut ideo quis circa unum punctum erret, quia non videat eo importari aliud, quod si importari videret, neque illud teneret. Quanquam, fateor, in praesente causa, nulla circa eucharistiam conclusione, quantumvis damnosa, foret veri- similiter Cyprianus a suo errore circa baptis- mum dimotus.

Secundo, in specie potuit circa baptismum mo- veri Cyprianus ratione, quae non ei videretur militare contra validitatem consecrationis. Scili- cet ideo potissimum rejecit haereticorum bap- tisma, quia baptisma incorporat Ecclesiae ; in- corporare autem Ecclesiae non ei videbatur posse ille qui non esset in Ecclesia (*Ep.* 74 *ad Pompeium,* c. 6-8. P.L. 3, 1132-1134; cf. **Fir- mi lia** n., *Ep. ad Cyprianum,* c. 17. P.L. 3, 1169). Utrum idem inconveniens in consecra- tione eucharistiae per haereticos facta illi obver- satum sit, necne : non facile est pro certo ha- bere compertum. Quamquam secundum se, fateor, hujuscemodi inconveniens, si in baptismo exsisteret, majus etiam foret in consecratione eucharistiae asseverandum. Baptismus enim etsi incorporat Ecclesiae, tamen non necessario inde sequitur secundum fidem catholicam, ut ex Ecclesia debeat procedere. Sacrificium autem non solum fit pro universa Ecclesia, sed etiam constat necessario offerendum esse *ab* universa Ecclesia.

e qui non es in Iota » ? En integrum locum : « Jam et mendacium vestrum e hoc loco juste damnari potest, quo « quotidie a vobis sacrificia condiuntur. « Nam quis dubitet vos illud legiti- « mum in sacramentorum mysterio prae- « terire non posse ? Offerre vos Deo « dicitis pro Ecclesia, quae una est : « hoc ipsum mendacii pars est, unam « te vocare, de qua feceris duas ; et of- « ferre Deo vos dicitis pro una Ecclesia, « quae sit in toto terrarum orbe diffusa. • Quid si unicuique vestrum dicat Deus : « quid offers pro tota, qui non es in e tota »? *(De Schismale Donalislarum,* l. 2, c. 12. P.L. 11,965).

Attamen nondum inde certe constat, fuerintne Optato irrita sacrificia schismaticorum. Irrita ei sunt, si ita est intellegendus ac si dicat : *Non polesl, qui offert, offerre nisi pro lola.* Atqui *schismaticus, cum non sil in lola, non polesl offerre pro lola.* Ergo *schismaticus non polesl offerre.* Verum potest intellegi aliter, salva scilicet majore, sed mutata minore : Atqui. *Non polesl, nisi sibi contrarius, offerre pro lola, qui non esi in lola.* Ergo. *Schismaticus, cum non sil in lola, non polesl offerre, nisi sibi contrarius. Esse aulem contrarium sibi, esi esse mendacem. Ergo mendax convincitur.* Cum autem nihil prohibeat, quin homo sit mendax et sibi contrarius, inde minime praejudicatur, quin possit offerre schismaticus valide : quantumvis absone et incohaerenter[1].

Utra autem interpretatio sit melior, non potest fortasse certo declarari. Attamen probabilior videtur altera.

Nam *primo,* Optatus ipse contra eos, qui catholicam Ecclesiam pro illicita secta habebant, arguit, veluti *ad hominem,* non oportuisse tamen tanquam polluta profanari ab ipsis altaria et vasa sacra catholicorum, siquidem etiamsi essent polluti catholici, tamen majorem haberet vim ad sanctificandum invocatio Dei, quam ad polluendum contactus illorum. Quod principium, quamvis non ad sacramentum Eucharistiae expresse ab Optato applicetur, tamen enuntiatur in generalissima forma his verbis : « Dicitis lectum esse : « *Quod leligeril pollutus, pollutum esi...* « Esto, si solus sit tactus, et non interve- a mat invocatio nominis Dei... Nam, si sit « invocatio Dei, ipsa invocatio sanctificat e et quod pollutum esse videbatur... Ergo « jam liquido apparet, ex invocatione « nominis Dei posse aliquid sanctificari, « etiamsi peccator invocet Deum ; non « enim tantam vim potest habere tactus, « quantam habet divini nominis invoca- « tio»(7Wd., l. 6, c. 3, coi. 1071-1072).

Secundo, saepe magna ostendit discrimina Optatus inter schismaticos et haereticos respectu sacramentorum : sub quo nomine, quanquam non semper constat intellegatne ea quae nos proprie dicimus sacramenta Ecclesiae, annon potius generaliter res sacras et fidei mysteria *(op. cil.,* l. 1, n. 10-12, coi. 899-908), tamen baptismum certe a quovis homine, etiam schismatico, susceptum in recta fide et invocatione Trinitatis (op. *cil.,* l. 5, c. 1-8, coi. 1047-1061), videtur habere pro valido[2].

Sed inde non tollitur, immo crescit difficultas circa haereticos, quos a valida susceptione baptismi nonne videtur probe, per oppositionem, excludere Optatus (loc. *cil.]'!* Attamen, cum fidem exigat, non ministrantis baptismum (seu, ut ipse habet «operantis », l. 5, c. 4, vel «operarii », c. 7), sed suscipientis tantum, inde potest aliqualiter conjici, non necessariam ab illo fidem haberi ministri quoad validitatem consecrationis eucharisticae'.

1. Illa incohaerentia schismaticorum valide sacrificantium explicabitur magis infra, in paragraphe tertia huius capitis.

2. Quoad baptismum scribebat Albaspinaeus : « Quantum conjicio, Optatus non • existimabat haereticos posse baptizare » (P.L. 2, 899). Cautius vero Dupinius : « Videtur « tamen pro persuaso habere, eorum, qui apud « haereticos baptizantur, lavacrum non esse ra- « tum, non quod fidem in ministro requirat, * sed quia fidem in suscipiente necessariam « supponit » (P.L. 11, 765).

3. Urgebis fortasse, etiam cum baptismo denegatam esse haereticis confirmationem et eucharistiam, dum haec scribuntur : « Christus... indi- « cat (ut supra diximus) in Canticis Canticorum

3. *De S. Hieronymo*

Hieronymus[1] primum acceptabilitatem excludit sacrificiorum ab haereticis oblatorum, inter quae, quanquam metaphorice quaedam seu improprie dicta recensentur, tamen vix dubitari potest quin primum obtineat locum sacrificium eucharisticum.

Sic primo in *Amos,* 522 : *Quod si oblukrilis mihi holocautomata et munera vestra, non suscipiam ; et vola pinguium mirorum non respiciam* : « Quae omnia, inquit, et de haereticis dicere possumus... Horum Deus odit sacrificia et a se projicit, et quotiescumque sub nomine Domini fuerint congregati, de testatur foetorem eorum, et claudit enares suas... Et si obtulerint holocausia aut videantur jejunare, dare eleemosymas, pudicitiam polliceri, quae holocausta sunt vera, non ea suscipit Dominus, nec dignatur aspicere pinguissimas hostias eorum. Non enim sacriliciorum magnitudinem sed offerentium emerita causasque dijudicat... Nostra autem munera, id est Ecclesiae, quae offerimus de primitivis nostris, respicit Deus, sicut respexit quondam sacrificia Abel » (P.L. 25, 1033-1034).

Rursus, in *Aggaeum,* 115 (P.L. 25,1049) : « Respondit Aggaeus, qui scit differentias solemnitatum, et ob id festi sortitus est nomen : Sic populus iste et sic gens ista, Judaeorum videlicet, atque gentilium, et haereticorum omnium in conspectu meo, dicit Dominus. Omne... quod mihi obtulerint, vel vota pro salute, vel pacifica, vel pro peccato, vel pro delicto, vel in holocaustum, sive eleemosynas, sive jejunia, sive victus continentiam, et corporis castitatem, contaminata erunt in conspectu meo. Quamvis enim sancta videantur specie sui quae offerantur a talibus, tamen quia tacta sunt ab eo qui pollutus in anima est, omnia polluentur. »

Pariter in *Osee,* 931 (P.L. 25. 892) : Non placent ei nec illa quae offerunt [haeretici], nec ipsi qui offerunt. »

Deinde etiam videtur non parum Hieronymus ipsam validitatem sacrificiorum removere, dum non solum negat suscipi quicquam de istis a Deo, sed insuper dicit esse simulata sacrificia : « Unum autem esse altare in Ecclesia, et unam fidem, et unum baptisma apostolus docet *(Ephes.,* 4) ; quod haeretici deserentes multa sibi altaria fabricati sunt, non ad placandum Deum, sed in delictorum multitudinem... Quidquid fecerint, sacrificiorum ordinem ritumque simulantes, sive dederint eleemosynam, sive pudicitiam repromittant, sive humilitatem simulent, fictisque blanditiis simplices quosque decipiant, nihil de hujuscemodi sacrificiis Dominus suscipiet » (P.L. 25, 888-889). Audiens simulatum ordinem ritumque sacrificiorum, quis non reminiscatur epistulae Firunam esse columbam suam, camdem sponsam electam, eamdem hortum conclusum et fontem signatum : ut haeretici omnes neque claves habeant, quas solus Petrus accepit ; nec annulum, quo legitur fons esse signatus; nec aliquem illorum esse, ad quem hortus ille pertineat, in quo Deus arbusculas plantet » (l. 1,c. 10, coi. 900-903 ; cf. c. 12, coi. 907). Jam saepe apud veteres illos in clavibus recensebatur baptismus, per quem fit remissio peccatorum ; signaculum autem confirmationi congruit ; arbusculae vero in memoriam revocant lignum vitae, cujus fructu homo in vitam immortalem alendus fuit, qui nunc alitur eucharistia, vero fractu veri ligni in vitam aeternam. Quare non improbabiliter hic trilogia sacramentorum ecclesiasticorum habetur, quae erat apud veteres sollemnis. Quod si obtineat, nonne abjudicatur ab Optato haereticis valida eucharistiae consecratio ? Si enim fructuosa tantum aut oblatio aut receptio abjudicaretur, nullum esset discrimen, quale hoc ipso loco notat Optatus, inter haereticos (utpote carentes dotibus illis Ecclesiae) et schismaticos (non carentes) : nemo enim schismaticis (ut talibus) fructuosa potest defendere istiusmodi sacramenta. Respondeo, haec, quanquam non inverisimilia, tamen tenuiore adhuc niti conjectura, praesertim quantum pertinet ad eucharistiam (< arbusculas » ?).

1. Interim nullam difficultatem facit nobis Innocentius I, de quo hoc unum ambigi potest, utrum necne validitatem admiserit ordinum collatorum a Bonoso, quondam episcopo catholico, sed in haeresim lapso, aut ab asseclis ejus *(Ep.* 17, c. 3, n. 7, et c. 5, n. 12. P.L. 20, 530-531 et 534-535). Porro responsio affirmativa est longe probabilior.

miliani ad Cyprianum, c. 10 (P.L. 3, 1165) de muliere illa, quae « et invocatione *t* non contemptibili sanctificare se panem « et eucharistiam facere simularet, et « sacrificium Domino [non] sine sacra- « mento solitae praedicationis[1]2offerret ? » Qua simulatione certe invalidum sacrificium denotabatur. Non proinde mirum, si mediaevales viri, ut Gratianus (infra), Hieronymum contra validitatem sacrificiorum ab haereticis oblatorum advocaverint.

Quid autem quod alibi *(Homilia de Erodo, in vigilia Pascha?. Anecdola Maredsolana,* vol. 3, pars 2, p. 406) diserte negat, ab haereticis manducari vere Agnum aut vere immolari ? « Nec putemus « agnum istum anniculum ubicumque « posse comedi. Praecipitur nobis, ut ʊ in una illum comedamus domo, id est, « ne extra Ecclesiam immolari agnum « putemus. Ex quo manifestum est, quod « Judaei et haeretici et omnia con- « venticula dogmatum perversorum, quia « agnum in Ecclesia non comedunt, non « eos agni carnes comedere, sed draconis, « qui datus est juxta psalmum in escam « populis Aethiopum... In immolatione « agni tunc vere agnus occiditur, cum in « una mactatur domo[3]5»

Attamen videtur non ita interpretandus S. Doctor. Nam in *Dialogo contra Luciferianos,* c. 6 (P.L. 23, 160) validitatem vix non aperte tuetur. Cum enim sacerdotes aliquandiu haeresi arianae implicatos nollent Luciferiani recipi ab Ecclesia in gradu sacerdotali, sed in statu laicali tantum, sic contra hos disputat Hieronymus : « Oro te, aut sacrificandi » ei licentiam tribuas, cujus baptisma « probas ; aut reprobes ejus baptisma, « quem non exsistimas sacerdotem. Ne- « que enim fieri potest ut qui in bap- ‹ tismate sanctus est, sit ad altare pecca- « tor. » Non me fugit quidem hunc esse scopum Hieronymi tantum, ut vindicet sacerdotibus, semel ad unitatem ecclesiasticam reversis, auctoritatem sacrificandi in Ecclesia catholica : quo non importatur statim validitas sacrificiorum in haeresi celebratorum. At principium unde argumentatur Hieronymus hanc simul atque illam necessario infert. Nam, nisi haereticus in sua secta valide consecraret, fieri posset, ut, qui est in administrando baptismate sanctus, hoc est, cooperantem habet Spiritum Sanctum, is esset ad altare peccator, hoc est, careret Spiritu sanctificationis coopérante. Quod cum fieri neget Hieronymus, eo ipso affirmat, arianum, valide baptizantem, etiam (supposita utique ordinatione valida) valide consecrare.

Quare, omnibus perpensis, simulatio sacrificii de qua supra, tutius intellegetur ad modum quo superius, occasione Cypriani, falsum concessimus esse sacrificium, cum deferenti, mandantibus, circumstantibus nil proficit, sed valet ad ruinam', ut magis explicabitur infra (in 3a paragraphe hujus capitis). Pariter-

1. *Praedicatio* hic nominat canonem (sicut contingit etiam in *Libro Pontificali,* ed. Duchesne, t. 1, p. 126-127).

2. Illinc forsan transierit ad multos scriptores posteriores, praesertim mediaevales, istud effatum de Agno extra unam domum, quae est Ecclesia, non nobis prostante. Attamen non desunt apud antiquiores Patres indicia ejusdem sensus. Ita Athanasius *(Ep. heortasl.,* 5, 4. P.G. 26, 1382) : « Superamus... sectarum « denique alumnos, quia Christi tunicam non « discindimus, sed una in domo, in Ecclesia « nempe catholica, Pascha Domini illius come- ‹ dimus › (vide etiam *Ep. heortasl.,* 19, 8. P.G. 26, 1429 ; el conferas utramque cum Cyrill i Alexandrini (?) tractatu *Adversus Anlhropornorphitas,* c. 12. P.G. 76, 1097). Immo magis perspicue jam apud Syriacum illum veterem scriptorem, Aphraatem, habebatur : eucharistiam esse unam in domo una, sicut unus in una domo manducandus esset agnus paschalis *(Demonstrationes,* 12, 9. P.S., pars 1, tom. 1, p. 526). Praecesserat quidem Origenes, sed modo satis vago, in *Exod.,* 1243-4·. P.G. 12, 286-287.

3. De dictis Patrum generaliter disserens Algerus, acute hanc explicationem proposuit : «Notandum vero, quod irrita, vel etiam « damnanda, sacramenta, vel non vera dicun- « tur, non quantum ad se, cum vera sint et « sancta, etiam ab haeretico celebrata ; sed « ideo, quia, cum illicite dantibus perfidis sint « ad judicium, illicite autem ab eis accipien- « tibus non conferant Spiritum Sanctum, irrita « et non vera dicuntur : quia quod prouit- « TUNT ET FACERE DEBENT, NON FACIUNT. Et ‹ ideo damnanda, ut ea dari et recipi ab haere- « ticis non approbetur, sed interdicatur. Non

que exclusio immolationis verae vcraeque manducationis propitiationem solummodo et frudum ab haereticis removerit.

4. *De S. Augustino*

Certe haec est doctrina **Augustini.** Commentans super illud *Ps.* 11517-1* : *Tibi sacrificabo hostiam laudis, el nomen Domini invocabo. Vota mea Domino reddam in conspectu omnis populi ejus, in atriis domus Domini, in medio lui, Jerusalem,* haec quidem enarrat : « Qui πιε- ι minit non solum servum se esse Dei, sed • et filium ancillae Dei, videt ubi reddat « vota sua, conformatus Christo, per « calicem salutaris : *in alriis,* inquit, i *domus Domini.* Quae domus Dei est, « haec ancilla Dei est : et quae domus Dei, « nisi omnis populus ejus ? Ideo sequitur : « *in conspectu omnis populi ejus.* Et aper- ‹ Lius jam nominat ipsam ma Irem. Quid est • enim aliud populus ejus, nisi quod se- « quitur, *in medio lui, Jerusalem?* Tunc « EST ENIM QUOD REDDITUR GRATUM, SI « DE PACE ATQUE IN PACE REDDATUR. Qui i autem filii hujus ancillae non sunt, bel- « lum potius quam pacem amaverunt » *{Enarr. in Ps.* 115, n. 9. P.L. 36, 1494). Quamvis hoc loco Augustinus non tam visibile sacrificium attendat quam invisibile, quo nos dedicamus Deo ad martyrium usque (cf. n. 5, coi. 1493), tamen ex amplitudine sui sermonis non videtur excludere invisibilis sacrificii sacramentum visibile, quod apud nos eucharistiae sacrificium est. Quod proinde non redditur Deo gratum, nisi in pace Ecclesiae catholicae.

At acceptabilitatem dum removet Augustinus, non est censendus removere validitatem, quam ipse videlicet constanter adserit[1].

Primo enim, generalissime adserit, apud Donatistas omnia vigere sacramenta, quotquot ab ipsis dantur eo modo, quo dabantur priusquam secederent, α Ex ca- « tholica enim Ecclesia sunt omnia do- σ MiNiCA sacramenta, quae sic habetis « et datis, quemadmodum habebantur et « dabantur, etiam priusquam inde exire- « tis. Non tamen ideo non habetis, quia « ibi non estis, unde sunt quae habetis... « Nobiscum autem estis in baptismo, in α symbolo, in ceteris dominicis sacra- « mentis » *{Ep.* 93, n. 46. P.L. 33, 343). « Non itaque ideo non sunt sacramenta « Christi et Ecclesiae, quia eis illicite « utuntur, non haeretici solum, sed etiam « omnes iniqui et impii. Sed tamen « illi corrigendi aut puniendi ; illa vero « agnoscenda et veneranda sunt « *{Conlra Donalislas,* 1. 3, c. 10, n. 13. P.L. 43, 144).

Cujus ratio est quia neque intra neque extra Ecclesiam maculari possunt ab hominibus sacramenta Christi *{Conlra Donatislas,* 1. 4, c. 12, n. 18. P.L. 43, 166) : « Nec « foris, sicut nec intus, quisquam qui ex « parte diaboli est, potest vel in se vel in « quoquam maculare sacramentum quod « Christi est. » Quin immo « Deus adest « sacramentis et verbis suis, per quales- « libet administrentur, et sacramenta Dei « ubique recta sunt » (1. 5, c. 20, n. 27, coi. 190).

Secundo, specialiter asseruntur schismatici habere sacramentum corporis Christi, sine re illa sacramenti, quae est unitas ecclesiastica *{Ep.* 185, n. 50. P.L. 33, 815) : « Non quaerant Spiritum Sanctum, nisi « in Christi corpore, [intellege : in Eccle- « sia], cujus habent foris sacramentum [in- ii tellege : eucharistiam], sed rem ipsam « [intellege : pacem et unitatem ecclesias- ti ticam] non tenent intus, cujus est illud

i enim quantum ad se polluta sunt, quamvis ab i haereticis pollui dicantur » (De *Misericordia eljuslilia,* pars 3, c. 54. P.L. 180, 956). Explicatio Algeri reincidit in eam quae supra data est : quamvis habeant in suis sacramentis, non solum id quod est *signum lanium,* sed etiam id quod est *res el signum,* tamen non habent id quod per hoc alterum elementum significatur et spondetur, id est *rem lanium.*

1. Quae sequuntur auctoritates Augustini, jam olirn xi saeculo collectae sunt a Bernoldo presbytero in *Traclalu de sacramenlis Excominunicalorum.* P.L. 148, 1061 seq., rursusque, in *Tractalu de reordinalione oilanda,* etc. P.L. 148, 1260.

‹ sacramentum ; et ideo sibi judicium « manducant et bibunt » [utique non dijudicantes corpus Domini proprium, quod dum eucharistia contentum recipiunt, non adhaerent corpori Christi ecclesiastico, cujus signum est illud].

Tertio, dicuntur explicite in ipsa dissensione et schismate sacrificare *(Ep.* 43, c. 8, n. 21. P.L. 33, 170). e Baptizant extra « Ecclesiam... sacrificant in dissensione « et schismate. ›

Nec mirum : etenim, si valuit sacrificium legale in fomicaria gente Judaeorum, quia non ipsorum institutum erat, sed Dei, quanto magis validum erit apud schismaticos et haereticos sacrificium Novi Testamenti, quod in illius locum est subrogatum ! « Nec tamen talis illius temporis « in populo fornicatio, quam Dominus ar- « guendo prodebat, effecit, ut eorum essent « sacramenta, quae non erant eorum, sed Dei ; qui loquens ad fornicariam dicit a illa omnia sua esse : unde ipse Dominus etiam quos mundavit a lepra, ad eadem sacramenta misit, ut offerrent pro se sa- « crificium sacerdotibus (quia nondum eis successerat sacrificium, quod ipse « post in Ecclesia voluit celebrari pro illis a omnibus, quia illis omnibus ipse prae- « nuntiabatur). Quanto magis nos sacra- ‹ menta Novi Testamenti apud quoslibet haereticos vel schismaticos invenientes, non debemus ipsis tribuere, nec quasi « non agnita reprobare ; sed, quamvis « apud fornicariam mulierem, dona viri « legitimi agnoscere ? » *(Contra Donalislas,* l. 3, c. 19, n. 27. P.L. 43, 154).

Quarto, quae omnia ita tenet valida apud haereticos et schismaticos, ut tamen illis nihil prosint : u Illa quae schis- « matici vel haeretici non aliter habent, « nec aliter agunt quam vera Ecclesia, « cum ad nos veniunt, non emendamus, « sed potius approbamus. In quibus enim « non dissentiunt a nobis, in eis non α disjunguntur a nobis. Sed tamen, quia « NIHIL EIS PROSUNT, QUAMDIU SCHIS- ff MATICI VEL HAERETICI sunt, propter « alia, in quibus a veritate dissentiunt, a et propter ipsum separationis imma- a nissimum scelus... ut ad sanitatem a pacis atque charitatis veniant adhor- « tamur : non solum ut aliquid habeant quod non habebant, sed etiam ut eis illud prodesse incipiat quod habe- « bant » *(Contra Donalislas,* l. 1, c. 13, n. 21. P.L. 43, 121).

Quinimmo non possunt ista illis nisi nocere : « Proprius eorum error auferen- α dus est, quem male imbiberunt, non d sacramenta quae similiter acceperunt; quae ad poenam suam portant et habent, quanto indignius habent, sed a tamen habent » *(Ep.* 89, n. 7. P.L. 33, 312).

5. *De S. Prospero*

Mentem Augustini dum profitetur se efferre S. Prosper, verbis utitur non parum ultra magistri locutiones progredientibus : in *Libro* scilicet *sententiarum ex operibus S. Augustini delibatarum* (c. 15. P.L. 51, 430). « Considerandum est ubi « offeras : quia veri sacrificii extra ‹ CATHOLICAM ECCLESIAM LOCUS NON tt est 1. « Carentia acceptabilitatis, quam unam videtur nobis in sacrificiis haereticorum asseruisse Augustinus, sane longe est aliud ac carentia veritatis, quam nunc in medium profert S. Prosper : si veritas videlicet apud Prosperum nominet validitatem. Attamen, etiamsi *verum* idem sonet ac validum, sententia illa, jam non Augustini, sed Prosperi, nihil habet nisi rectae fidei, ut suo loco videbimus, consonum : quatenus hominis, etiam extra Ecclesiam positi, nullum sacrificium validum est, nisi aliqua ex parte intra Ecclesiam catholicam oblatum.

6. *De S. Leone M.*

Nullam difficultatem faciunt verba, quibus praescribit Anatolio Constantinopolilano S. Leo M., ne episcopi ulli ex haeresi

1. Ci. ejusdem Prosperi *Enarr. in Ps.* 115, n. 18, col. 332 : quod compendium est loci paralleli ex Augustino superius recitati ; cujus compendii *sententia delibata* videtur dari ut compendiolum.

eulychiana ad catholicam communionem recipiantur, nisi ab ipsis « digno prius ‹ anathemate, quae contra fidem catho- « licam sunt recepta, damnentur. Aliter « enim in Ecclesia Dei, quae corpus est ‹ Christi, NEC RATA SUNT SACERDOTIA, « nec vera sacrificia, nisi in nostrae pro- ‹ prietate naturae verus nos pontifex « reconciliet, verus immaculati Agni san- ‹ guis emundet. Qui licet in Patris sit ‹ dextera constitutus, in eadem tamen « came, quam sumpsit ex Virgine, sacra- • mentum propitiationis exsequitur » *(Ep.* 80, c. 2. P.L. 54, 914). Fatuitatem scilicet ostendit S. Leo eorum qui sacrificium corporis et sanguinis Christi in Ecclesia, quae est corpus Christi, offerre se profiteantur, non interea confitentes veram humanitatem Christi : sine qua nullum est corpus Christi (neque proprium, neque proinde mysticum, siquidem hoc est illius incrementum), neque rursus ullum corporis Christi sacrificium, aut sacerdotium Ecclesiae, nec propitiatio ulla. Quo nihil dici potest verius aut evidentius.

Magis fortasse haeserit quis in illis quae scribit idem Leo Papa ad Leonem Augustum, post caedem S. Proterii prolapsa Ecclesia Alexandrina in manus Timothei Aeluri et asseclarum ejus monophysitarum : «Manifestum quippe est, per crudelissi- « mam insanissimamque saevitiam omne « illic coelestium sacramentorum lumen « extinctum : Intercepta est sacrificii • oblatio, defecit chrismatis sanctificatio, • et parricidalibus manibus impiorum omnia se subtraxere mysteria » *(Ep.* 156. P.L. 54, 1131). Attamen his verbis S. Leo non videtur nisi unum intendere : scilicet ut per imperatorem quampri- mum consulatur Ecclesiae Alexandrinae, in qua, propter intrusi episcopi et cleri contaminationem, nulla suppetit jam fidelibus populis gratia (« lumen ») seu beneficium sacramentorum, nulla propitiatio sacrificiorum. Quod verum sane est, quidquid de validitate rituum per haereticos attentatorum sentiatur[1].

7. *De Fauslo Rejensi*

Simili modo videtur mihi posse intellegi non absurde, quod habetur in quinto inter sermones **Fausto Rejensi** adscriptos (c. 2. P.L. 58, 878) : « Hic est ille agnus, *a* quem in una domo comedere ex lege « praecipimur, succinctis lumbis nostris. « Comedere autem caput cum pedibus « quid est in una domo ? Id est, in Eccle- « siae unitate carnes jubemur assumere. « Ariani ergo et diversae haereticorum « perversitates non in una illum corne- ti dunt domo; et ideo, sicut in diluvio « non salvatus est, nisi qui intra arcam « Noe fuit inventus, ita diversae fidei « homines, si extra domum Ecclesiae « SUNT, NON HABENT AGNUM, QUI CiHRIS- « tus est. Quod vero hujus Agni caput « cum pedibus comedere nos debere « Scriptura commemorat, hoc est, ut « Deum et hominem pari confessione ve- « neremur ». Non scilicet habent illi Agnum munere sibi Agni fungentem, id est salvantem.

8. *De S. Fulgentio*

Durior fortasse locutio sancti **Fui gentil Rus pensis** secum quaerentis, cur in sacrificiis nostris deposcatur adventus Spiritus Sancti : quia, inquit, per Spiritum Sanctum conglutinatur Ecclesia Christo ut capiti corpus, atque nos aedificamur in templum sanctum Dei in Christo ; unde sic pergit ratiocinando : « Hunc Spiritum « discedendo amittunt, si qui aut perfidia ‹ catholica matre nostra Ecclesia persequar « inimicos eius, nec convertar donec deficiant. « Sanctum quippe suum, quod foris habetis, « quod malo vestro accepistis, quia bono odore « peristis, veneratur Ecclesia, sed vos persequi- « tur, ut Sara ancillam, quae tamen de semine « Abrahae concepit et peperit » *(Contra Guibertum Antipapam,* P.L. 149, 450). Sic in unum confiat ille elTata Leonis et Augustini.

I. Immo huic epistulae Leonis M. inniteba- tur, saeculo xi, S. **Anselmus Lucensis**, in epistula ad Wibertum Antipapam, ad criminationem redarguendam schismaticorum, qui conquererentur sua sacramenta a catholicis despici : « Detestamur, non sacramenta Ecclesiae, «sicut tu mentiris, sed schismaticos et sacri- « legos, quorum parricidalibus manibus sese « sacramenta divina subtraxerunt ; et cum

depravati aut superbia inflati, ab unitate corporis Ecclesiae segregantur... « Unde manifestum est, apud omnes haereticos Spiritus Sancti gratiam non esse, « nec eorum sacrificia, QUAMDIU HAERETICI SUNT, posse Deo placere, NEQUE SPIRITALIS GRATIAE SANCTIFICATIONEM SACRIFICIIS EORUM TRIBUI, qui offerunt ab ecclesiastici corporis unitate disjuncti : « solius enim Ecclesiae Deus delectatur sacrificiis, quae sacrificia facit unitas « spiritualis » (*Ad Monimum,* l. 2, c. 11. P.L. 65, 191). Attamen ex ipsis rationibus praemissis, unde nunc conclusionem trahit S. Fulgentius, non obscurum est, hunc demum Spiritum sanctificationis apud schismaticos aut haereticos desiderari, quo sanctificatur sacrificium in ordine ad *rem* supradiclam eucharistiae aut significandam sincere aut efficaciter inducendam ; scilicet aedificationem corporis ecclesiastici et templi coelestis.

9. *De Pelagio I*

Non caret sane admiratione, quod audet Pelagius Papa [1] dicere in epistula sua *ad Victorem el Pancratium* : « Non est Christi corpus, quod schisma- « ficus conficit. » Attamen et ipse, cum ex contextu sive proximo sive remoto, tum ex parallela epistula ad Joanncm patricium, id videtur sensisse demum, quo nihil laederetur validitas consecrationis eucharisticae a schismaticis peractae. En locum. : « A schismaticorum sacri- « ficiis, potius autem sacrilegiis, abstinere « debetis... Efficitur, ut, quia in unitate « unum non sunt, ut, quia in parte esse « voluerunt, ut, quia Spiritum non ha- « bent, corporis Christi[2] SACRIFICIUM HABERE NON POSSINT.., Aut illos Ecclesiam « esse creditis, et cum duae Ecclesiae esse non possint, nos, quod absit, schis- « maticos judicabitis ; aut si veram in « apostolicis sedibus esse constat Ecclesiam, et illos ab unitate divisos cognes- « cite, et communionis quaestionem esse « sublatam, quam veram nisi in unitate « constat esse non posse. Noli ergo, quasi « nulla schismaticorum atque Ecclesiae « differentia sit, velle indifferenter ulro- « rumque sacrificiis sociari. NON EST « CHRISTI CORPUS, QUOD SCHISMATICIS « CONFICIT, SI VERITATE DUCE DIRIGIMUR. « Nec enim divisum esse Christum, po- « terit quisquam sine Apostoli reproba- « tione confingere. Unam, ut saepe dic- « tum est, quae Christi corpus est, « constat esse Ecclesiam, quae in duo vel « in plura dividi non potest. Simul enim « cum ab ea quisque recesserit, esse de- « sistit Ecclesia. Unum Hierusalem tem- « pium est : idolis necesse est ut immolet, « qui semetipsum diviserit » (P.L. 69, 412-413). Per integram epistulam, sicut Pelagius per modum unius respicit Christum et Ecclesiam, ita et per modum unius accipit et corpus Christi proprium, eucharistia contentum, et corpus Christi ecclesiasticum, per eucharistiam non solum significatum, sed et aedificandum. Quo posito, negans corpus esse Christi id quod conficit schismaticus, caute addit : « si « veritate duce dirigimur » : illa scilicet veritate, qua recte in genere sacramenti aestimatur corpus Christi, dum creditur esse signum et causa incorporationis nostrae ad Christum in Ecclesia. Cujusmodi significatio et efficacia nequit nisi mendaciter a schismaticis praetendi, sive consecrantibus sive sumentibus ; nec proinde habent eo modo, quo respicitur a Pelagio, corpus Christi ; unde nec sacrificium corporis Christi, quo, offerentes Christum, seipsos norint corporis membra immolare'.

Corroborat, ut diximus, hanc interpretationem, epistula *ad Joannem patricium,*

1. Alia lectio habet : « corpus Christi sacrifi- « cium habere non possint. »

2. Id olim praeclare exposuit magnus ille noster, nec satis admirandus, Algerus (De *sacramentis corporis el sanguinis dominici,* l. 3, c. 12. P.L. 180, 487) : « Quod autem dicitur, non « est corpus Christi quod schismaticus conficit, « quia apud hujusmodi eucharistia confici non « potest, non ita inteligendum est, quasi cor- « pus Christi essentialiter verum in sacramento « non conficiat, sed quia, cum in altari ECCLE- « SIA CONCORPORALIS ET CONSACRAMENTALIS SIT « Christo, universum corpus Christi, caput « scilicet cum membris, non conficit, qui, cum

ubi clarius legitur : « Noli catholicam t semper mentem aliqua schismaticprum « communione polluere. Unum Christi «corpus, unam constat esse Ecclesiam. « Divisum ah unitate altare veritatem « Christi corporis non potest congre- « gare « (P.L. 69, 412). Vides, quomodo veritas corporis Christi attendatur penes elementum illud, quod « congregabile » est, ex multitudine membrorum Ecclesiae

i extra Ecclesiam sit, seipsum Christo et Eccle- ‹ siae in utriusque sacramento non unit. Cum « enim altaris sacrificium, signando ipsius ‹ Christi et Ecclesiae unitatem, universi cor- ‹ poris sit sacramentum, non conficitur ibi ‹ Christus, ubi non conficitur universus ». Deinde allegat Algerus ipsos duos locos Augustini, quos infra statim subdemus.

1. Occasione Pelagii scribit **Saltet** (op *cit.*, p. 82) : « Le mot *congregare* est parfait, et ex- « prime au mieux la pensée de saint Augustin. « Il en est tout autrement du mot *conflcere.* ‹ D'abord, on ne le trouve pas dans saint Au- ‹ gustin ; il exprime la doctrine eucharistique de ‹ saint Ambroise. » Ista oppositio inter Ambrosi- um et Augustinum (quam plus aequo exaggera- verunt Protestantes, utputa **Harnack**, *Lehr- bach dtr Dogmengeschichle* t. 3, p. 158, ne catholicos commemoremus), si de doctrina ipsa intellegatur, hoc demum veri habet, non quod magis realistica sit doctrina Ambrosii quam doctrina Augustini, sed quod doctrina Augustini plura puncta elucidat quam doctrina Ambrosii : pro quanto apud Augustinum exhibentur ambo elementa sacramenti : corpus Christi individuum ac proprium, quod pependit in cruce (cf. supra, Elucid. XIX et XX), et corpus Christi integra- tum ex omnibus suis membris adseititiis, qui sumus nos. Alterum autem elementum non ita apud Ambrosium inclarescit.

Quod si vero oppositio ad tcrminologiam re- stringatur, ne sic quidem est nimis premenda.

Etenim *primo,* si ipse tenor verbalis locutio- num inspiciatur, sicut *conficere corpus Christi* nunquam occurrit apud Ambrosium, sic neque apud Augustinum unquam occurrit *congregare corpus Christi.*

Sei secundo, occurrit apud utrumque aliquid cum locutione *conficere corpus Christi* fere idem. Etenim habet utique **Ambrosius** *(De mys- teriis,* c. 9, n. 53. P.L. 16, 407) : « Hoc quod con- « ficimus, corpus ex Virgine est. » Ubi duo asse- runtur : 1° aliquid a nobis confici ; 2° illud esse ipsum corpus Christi : unde utique sequitur (quanquam non directe asseritur), confici cor- pus Christi. Sed et apud **Augustinum** dicitur confici aliquid, et istud quod confectum a nobis est, esse corpus Christi : conficitur enim sacramentum vel eucharistia, et eucharistia sive sacramentum ponitur esse ipsum corpus Christi. Lege hos duos locos parallelos : « Tra- ‹ ditorem suum tanta patientia pertulit, ut ei coalescens, et cohaerens corpori domi- nico sicut signo significatum, et sicut in- terno principio vitali animal vivum. In quo animali vivo non sunt schismatici, et pro tanto carent principio vitali, cor- pore Christi : quod illis deest secundum suam vim sacramentalem, quae congre- gativa est, quae unitiva est : ipsi au- tem amaverunt divisionem1. Habeant igitur praesentiam realem corporis Christi

« **PRIMAM EUCHARISTIAM CONFECTAM MANIBUS** « suis, et ore suo commendatam, sicut ceteris « apostolis traderet » *(Enarr. in Psalm.* 10, n. 6. P.L. 36, 135). « [Numquid manent in Christo] « de quibus dicit Apostolus, quod judicium sibi manducent et bibant ; cum ipsam carnem **MANDUCENT, et IPSUM SANGUINEM BIBANT ?** ‹ Numquid et Judas magistri venditor et tra- « ditor impius, quamvis primum ipsum manibus α **EJUS CONFECTUM SACRAMENTUM CamiS Ct** α sanguinis ejus cum ceteris discipulis, sicut e apertius Lucas evangelista declarat, man- s ducaret et biberet, mansit in Christo aut Christus in eo ? Tam multi denique, qui vel ‹ corde ficto carnem illam manducant, et α sanguinem bibunt, vel, cum manducaverint et biberint, apostatae fiunt, numquid manent in Christo aut Christus in eis ? » *(Sermo* 71, c. 11, n. 17. P.L. 38, 453). Ubi 1° quaedam manducatio ipsius camis et potatio ipsius san- guinis praedicatur, minime confundenda cum incorporatione spirituali ad Christum, cum haec excludatur ; 2° caro ipsa a ficiis manducata et sanguis potatus identiflcatur in processu ar- gumentât ivo cum sacramento (vel eucharistia) confecto manibus Christi et porrecto olim Judae ad manducandum et bibendum. Quo implicite admoneris, id quod conficitur, esse corpus Christi. Magis autem aperte et explicite asseri- tur ab Augustino eucharistiam illam esse ipsum Christum : nimirum in tertio ex sermonibus a Michaele Denis edito, *Ad infantes* : « Eu- ‹ charistiam esse Filium nesciebatis » *{Sermo* 3, n. 3. P.L. 46, 828). Sed praeterea dicit Au- gustinus panem fieri corpus Christi :« Iste « panis et hoc vinum, accedente verbo, fit « corpus ct sanguis Verbi » *(Sermo denisian.* 6, n. 1, coi. 835). Conferatur *Sermo 234, 2* (P.L. 38, 1116) : « Panis... accipiens benedictionem « Christi fit corpus Christi. » Immo, quod multo magis sonat idem ac conficere corpus Christi, dicit absolute, ipsum corpus ipsumque sangui- nem *fleri.* « Inde jam quae aguntur in precibus « sanctis, quas audituri estis, ut, accedente « verbo, fiat corpus et sanguis Christi » *(Jbid.,* n. 3, coi. 836). Non ausim tamen equidem allegare in eumdein sensum librum 3 *De Tri- nitate,* c. 10, n. 21 (PL.. 42, 881), ubi verba « unde « vel quomodo conficiatur » omnino mihi vi- dentur ex contextu accipienda de confectione visibilis sacramenti ex tritico, non de confec- tione corporis Christi ex pane (in contrarium

in eucharistia : non tamen habebunt Christi corpus fungens sibi munere sacramenti secundum veritatem.

In illum sensum locutus erat Augustinus in sermone sexto inter editos a Michaele Denis (n. 2, P.L. 46, 835) : « Haeretici, quando hoc accipiunt, testimonium contra se accipiunt, quia illi « quaerunt divisionem, cum panis iste « indicet unitatem. » Consonatque inter editos a Benedictinis *Sermo* 272 (P.L. 38, 1248) : « Qui accipit mysterium unitatis, et non tenet vinculum pacis, « non mysterium accipit pro se, sed « testimonium contra se. »

Quae ceterum non Augustini tantum, aut Cypriani, sed et Hilarii atque Chrysostomi (vide infra, Elucid. XXXVII), Ignatii (vide supra, Elucid. XVIII) atque ipsius Pauli (*I Cor.*, 10[17]) est doctrina notissima[1].

10. *De* S. *Gregorio Magno*

Gregorius M. non solum sacrificii ullius acceptabilitalem removet, nisi intra Ecclesiam oblati : « sola quippe est, per « quam sacrificium Dominus libenter accipiat » ; sed etiam, quod majus est, negat extra catholicam Ecclesiam posse ullatenus sacrificium fieri : « In una catholica « Ecclesia vera hostia Redemptoris immolatur » (*Moral.* 35, 8. P.L. 76, 756). In quo, ut supra de Prospero adnolavimus, nihil, dummodo rite intellegatur, nisi

vide Portalié, D. T. C., art. *Augustin,* col. 2421).

Tertio, apud quosdam coaetaneos fere Augustini atque etiam Ambrosii, occurrit ipsissima locutio, quae apud neutrum formaliter reperitur, *conficere corpus Christi.*

Etenim Augustini coaetaneus ille Africanus auctor *Libri de promissionibus ei praedictionibus Dei* (1, 39, 56. P.L. 51, 765), probabiliter S. Quodvultdeus (cf. P. Schepens, *Un traité à restituer à S. Quodvulldeus,* R. S. C., mai-sept. 1919, p. 234), ipse omnino inducebat « carnem Christi in passione confectam » (noli intellegere detritam aut destructam, sed utique constitutam in sacramento). Ceterum quantum is in suo eucharistico sermone ab Augustino dependeat, colliges, inter alia multa, ex comparatione inter Auguslini *Enarrationem in* Ps.33, serm. 1, n. 10, atque serm. 2, n. 2 (P.L. 36, 306 atque 308), et Africani nostri opus citatum, 2, 25, 54 (P.L. 51, 798) : « Portatus est quippe et « Jesus Dominus in manibus suis, dum, suum « corpus in sanctificato pane gestans manibus « suis, dixit *Hoc est corpus meum.* »

Sed maxime Hieronymus, quatuordecim annos jam ante Ambrosium, scripserat ad Heliodorum de sacerdotibus : « Christi corpus sacro « ore conficiunt » (*Ep.* 14, n. 8. P.L. 22, 352 ; cf. Ep. 146, 1, coi. 1193 : « ... ad quorum preces « Christi corpus sanguisque conficitur »). Optandum est igitur, ut desinant viri literati « ambrosianum « jactitare stylum : qui non est ambrosianus, sed catholicus. Addi praeterea exemplum graecum poterat ex fragmento sermonis non improbabiliter Athanasio adscriptl *Ad baptizandos* (P.G. 26, 1325).

Quarto vero, nescio annon stylus »augustinianus «apud Ambrosium praecesserit, qui scripsit : « Sputo illi [quod humanum est genus] substantium boni corporis donans [Christus] dignatus est omnes gentes in unum corpus Ecclesiae congregare » (*Enarr. in Ps.* 1, n. 50. P.L. 14, 948). Ubi donata humano generi substantia boni corporis non incongrue intellegetur eucharistia, humanum genus in unum corpus Ecclesiae congregans. Quanquam, fateor : 1° locus est vexatus ; et 2° etiam ut jacet, potest aliter et melius accipi, ut, dum dicitur donata sputo substantia boni corporis, sensus sit : Christum dedisse illi sputo seu pulveri, ut subsisteret atque consisteret per modum corporis, congregatis scilicet omnibus gentibus in unum corpus Ecclesiae. Attamen neque haec ipsa interpretatio, si admittatur, videtur expers eucharisticae allusionis.

1. Haec dicta sint de habitudine sacramentali corporis Dominici ad corpus ecclesiasticum, quidquid sentiendum sit de symbolismo ab Africanis, aliisque ante et post eos, petito ex granis acinisve in unum quid redactis. De quo dicetur infra in tertio libro. Interim constat, cur non possimus assentiri clarissimo Saltet scribenti : « La préoccupation du corps mystique du Christ dans la théologie de l'eucharistie, et du symbolisme du pain el « du vin, a été suggérée à saint Augustin par saint Cyprien et la tradition africaine. Cette préoccupation s'accordait très bien avec la théologie de saint Cyprien, d'après laquelle *Hors de l'Eglise point de sacrements, elle* déconcerte un peu dans la théologie sacramentelle de saint Augustin, pour qui les sacrements peuvent exister en dehors de l'Église. A cet endroit, saint Augustin dépend du passé » (op. *cit.*, p. 83). Utique et Augustino et nobis catholicis cerlo constat, sacramenta posse reperiri extra Ecclesiam, non tamen extra connexionem omnem cum Ecclesia. Nec ab haereticorum eucharistia exsulat symbolismus sacramentalis respectu unitatis ecclesiasticae. Ceterum sacramentalis ille symbolismus (non dico granorum aut acinorum, sed corporis Christi ad Ecclesiam) est pars catholici dogmatis, ut constabit infra (Elucid. XXXVII).

verissimum tradit : non enim inde sequitur haereticos non posse offerre sacrificium, sed hoc non posse, nisi aliqualiter intra Ecclesiam agentes ; adeo ut, si omnino extra Ecclesiam catholicam agere velint, nihil efficiant.

11. *De S. Cyrillo Alexandrino*

Post ea quae de Patribus Latinis jam sunt exposita, non habet quod elucidetur iste locus S. Cyrilli Alexandrini : » Esse etiam unam Ecclesiam, unumque i Christi ministerium, neque legitimum « esse sacrificium, imo vero REJICI ET I MINIME PLACERE DEO, NISI IN ECCLESIA * fiat, perspicue Lex ostendit, edicens « ne extra sanctum tabernaculum sacra « fiant » *{De adoralione in spiritu el veritate,* l. 13. P.G. 68, 880). Idem scilicet enuntiatur dogma quod supra : nimirum, si totaliter sit separatum sacrificium ab Ecclesiae commercio omni, eo ipso esse invalidum.

12. *De S. Theodoro Sludila*

Modo quodam peculiari videtur interpretandum illud quod habet de eucharistia iconomachorum S. Theodorus Studita : 1° panem [eucharisticum] haereticorum esse haereticum ; 2° non esse corpus Christi. Concessa enim venia sacrificandi pro iis qui ab haeresi ante mortem resipuerint, illis qui in haeresi obierint omne tale sufffragium detrectat his verbis : « Si « in morte, cum antea humano terrore ‹ communicasset haeresi, substitit confi- « lens... atque ita orthodoxae commu- « nionis particeps factus est, in eaque » defunctus, consentaneum est, ut in or- ‹ thodoxorum commemorationibus locum « habeat,... sin autem nihil horum factum * est, sed qui haeresi communicabat, non « ante particeps fuit corporis et san- « guinis Domini (HAERETICUS ENIM EST « ILLE PANIS, NEC CORPUS EST CHRISTI ' ιφετικό γχο ὁ ἀρτο εκείνο , και ού -ώαα « Χρ'.στοϋ), non audendum est dicere, ut pro « illo synaxis fiat... Non in parte ortho- « doxorum collocabitur qui orthodoxiae « ne in ultima quidem hora communica- ti verit. Ubi enim fuerit deprehensus, ibi « judicabitur ; et quale viaticum sumpse- « rit ad aeternam vitam, et huic connume- « rabilur » *(Epistularum,* I. 2, 197. P.G. 99, 1596-1597). Cum haereticum dicit panem, intellegit cujus manducatione haeresi communicetur1. Cum negat esse corpus Christi, negat accipi posse TANQUAM HOSTIAM SACRIFICII SALUTARIS IN VITAM AETERNAM. Pabulum immo mortis noscitur esse haeresi communicantibus ; et quale est pabulum, talis erit accipientium conditio et sors perpetua.

Quae interpretatio fulcitur alia ipsius epistula, scripta ad quemdam perductum per vim in communionem haereticorum. « O calamitatem ! Quaenam est ista « involuntaria abductio? Quaenam coacta « illa participatio, intentans carnis pericu- « lum ei qui nolit HETERODOXUM PANEM « participare? VOLUNTARIUM SACRIFICIUM « (o christianissima cogitatio !) CORPUS ET « SANGUIS Domini nostri Jesu Christi... « Quoniam igitur voluntarium sacrificium, « etiam est voluntarie datum volentibus, α at non nolentibus... Ait Petrus in sua ο epistula : *voluntarie pascere oportet, non « coacle.* Cogno&cant proinde, qui nolentes α vi Irahunt ad suam communionem, se « gentium more hoc facere, NON CORPUS « CHRISTI, QUOD SPONTE OBLATUM EST, « porrigentes, sed contra, quod speciem « prae se ferat (pro specie involuntaria) « ejus quod sacrificatur in libationibus « invite (κατ' αυτών) daemonem honori- « Picantibus » *(Epistularum,* l. 12, 136. P.G. 99, 1436). Ubi satis aperte indicatur, quo sensu panis heterodoxus non sit corpus Christi ; quatenus scilicet, contra suam naturam, voluntarietate veluti exuatur *primo* immolatio illius, dum fit per haereticos (daemonem sacrificio, non Deum honorantes) ; et *secundo* ac potissimum

1. Vide infra, Elucid. XXXVII exemplum priscius doctrinae similis npud S. Joannem Damascenum, *De fide orlh., 4,* 14 (P.G. 94, 1153).

participatio, dum per vim fidelibus ab haereticis datur in perniciem.

13. *De Floro Lugdunensi*

Eadem aetate, in Occidente, **Florus Lugdunensis**, in suo opusculo *De expositione missae (c. 53-54.* P.L. 119, 49), super illud, *qui libi offeruni hoc sacrificium laudis, libique reddunt vola sua aeterno Deo vivo et vero,* ita refert verba Prosperi (superius laudata), ut tamen nihil inde concludat, nisi quae sequuntur : « Unde multum consequen- « ter adjungitur in mysterio : *Communi- « cantes et memoriam venerantes in pri- » mis* etc., usque *el omnium sanctorum « tuorum.* Quos dicit communicantes et « memoriam venerantes beatae Genitricis « Dei et apostolorum et martyrum, et « omnium sanctorum, nisi et seipsum sa- « cerdos, qui offert, et omnes circum- « stantes, qui simul offerunt unum sa- « crificium laudis ? Quod ut Deo possit e ESSE ACCEPTUM ET BENEPLACITUM, NON « ALIBI HOC OFFERUNT ET SACERDOTES « et Ecclesia cvm sacerdotibus, nisi « IN COMMUNIONE ET SOCIETATE SANC- e tobum, in quibus voluit idem omni- « potens Deus Ecclesiae suae constare e fundamentum *(Eph.,* 21')1. ›

14. *De S. Paschasio Radberlo*

Nulla nobis hac de re occurit apud S. Paschasium Radbertum peremptoria definitio. Qui, quamvis in *Libro de corpore el sanguine Domini,* c. 12 (P.L. 120 1310-1315) validissime tueatur consecrari corpus Christi etiam per sceleratos, «licet « oderint, adulteri sint et homicidae, et « ex parte diaboli plura admiserint' », tamen, quasi restrictione aliqua usus, praemisit : « Vere credere et indubitan- « ter scire debemus, intra catholicam « Ecclesiam, ubi catholica fide hoc « mysterium celebratur, nihil a bono ma- « jus nihilque a malo minus percipi sacer- « dote ; nihilque aliud quam caro Christi « et sanguis, dum catholice consecra- « tur » (coi. 1310). Subjunxitque deinde: « Nihil majus aut minus est a quolibet « ministro, etsi adhuc in tenebris sit, « dum et sacramentum praestatur ex of- « ficio, ef gratia ex participatione et « unitate columbae ; in qua fluit fons « vitae et manet remissio peccatorum, « cujus sacerdos Christus et pontifex in « aeternum expiat, et offert seipsum pro « nobis quotidie ante conspectum divinae « majestatis » (coi. 1315).

Crediderim equidem restrictionem Paschasii spectare solummodo ad fructum, qui nullus est sperandus ex sumptione eucharistiae per haereticos schismaticosve sacerdotes consecratae ac ministratae.

Hactenus occurrerunt nobis loci Patrum et Doctorum difficiles quidem, at non tamen impatientes omnis solutionis, plus minus verosimilis. Jam vero πιε-

1. Praesul autem Lugdunensis Ecclesiae, S. Agobardus, nonnisi tenuia suae sententiae praebet indicia. Firmissime quidem sacrificia indignorum sacerdotum populo Christiano decernit esse utilia (De *privilegio el jure sacerdotii,* c. 3,5 el 15. P.L. 104, coi. 128,132-134, 142). At nonne fortasse haereseos et schismatis casum excipit, dum scribit : « Numquam invenies, ut « oblata pro aliis reprobata sint, etiamsi is « qui obtulit indignus fuerit, si tamen fide de « domo fuit [nec proinde haereticus], aut in » domo obtulit [nec schismaticus], in qua agnus « vescendus est. Sed magis eorum corda pensan- • tur, qui per sacerdotes, qualescumque illi « sint, offerunt, sicut multis ostendi potest » (c. 3, coi. 104). Suadetur interea ultimis verbis, eorum deinum excludi protectum, qui scienter haereticis vel schismaticis sua sacrificia commendent deferenda. Quo sane nil verius. Nescio annon eadem expositio congruat verbis Flori supralaudatis.

2. « Tales licet oderint, adulteri sint et ho- « micidae, et ex parte diaboli plura admiserint, « DUM FALCE EVANGELICA NECDUM PRAECISI ‹ sacrificant, non cogitandum qui et quales « sint, sed quid dent, vel quid accipiat is qui « cum fide communicatur, neque quis habeat « virtutem consecrandi, sed quid habeat» (coi. 1313). Non dirimitur absolute quaestio per illud incisum « dum falce... » etc.; nam etiam nos hodie, qui validitatem tuemur, tamen illud incisum adhibere possumus, immo debemus, ubi sermo est, quid sit cogitandum in ordine ad praxim circa sacrificium sacerdotis praecisi. Circa tale enim sacrificium debemus cogitare atque attendere, silne licitum nobis ex ipso (quantumvis valido) depasci, annon potius schismaticum et haereticum.

diaevalium quorumdam effata benigniori cuivis interpretationi refragari invenientur patenter.

15. *De Widonc Arelino* (+ 1050)

Certe **Wido Aretinus** monachus[1] patentissime negavit posse confici corpus Christi, nedum a Simoniacis (quorum censebatur irrita ordinatio) sed nec etiam ab haereticis sacerdotibus, cum scripsit : « Numquid maledictus sua benedictione « panem in Christi carnem poterit ver- « tere, maxime cum quidquid benedixerit, « Dominus se maledicturum asserit ?... Si « haeretici sacerdotes voces exhortatio- « num non possunt fari, quomodo valeant « vinum in Christi cruorem vertere ? » (apud **Bernoldum**, *Episl. ad Adalberlum.* P.L. 148, 1159).

16. *De S. Petro Damiano* (f 1072)

1. In opere *Libri Gomorrhiani,* capite 20, cui titulum inscripsit *Quod de manibus immundorum nolit Deus accipere sacrificium,* **S. Petrus Damianus**, impudicos sacerdotes increpans, haec habet : « Omnipotens Deus de manibus vestris « sacrificium dedignatur accipere. » « Ipsum, inquam, audite concionantem, into- « nantem, vestra sacrificia respuentem, « vestris obsequiis publice reclamantem. » Citatisque plurimis Veteris Testamenti testimoniis, tandem concludit : « Diu dis- « putando ad hoc usque pervenimus, ut « et ipsum Dominum immundorum sa- « crificia reprobaniem, et contestatorie « prohibentem liquido monstraremus » (P.L. 145. 181-182). Quibus verbis commotus potuerit forsan quis suspicari, esse a sancto Petro Damiano exsufflata sacrificia immundorum.

Attamen nihil liquidius constat, quam defensio apud S. Petrum Damianum frequentissima sacramentorum etiam a sacerdotibus indignissimis ministratorum. Auctoritatibus fretus et Augustini et S. Paschasii Radberti, vult ut «sive per « fures, sive per adulteros, sive etiam per

I. Si tamen ipse haec verba scripsit. Porro adhuc sub judice lis est. Apud **Bernoldum** quidem unum citantur haec verba *(Ep. ad Adalber.,A.* D. 1076. P.L. 148, 1159). Quo autem loco citantur, dantur ut pars Epistulae Paschalis Papae ad Mediolanensem Ecclesiam. Aliquos autem post annos in *Tractatu de Sacramentis acommunicalorum ad Bernhardum* (P.L. 148, 1066) idem **Bernoldus** profecto scribebat : « Illud scriptum musici Widonis, quod sub «nomine Paschalis Papae honorastis, non in « tantum attendere debemus » etc. Cui testimonio Bernoldi accedit alterum ejusdem, ut udetur, expressius, adnotatum literis Bemhardi, quod refertur a **F. Thaner**(M. G., *Libelli delite,* t. 1, p. 2) : « Hanc epistolam ad Mediola- «nensem Ecclesiam non Paschalis fecit, sed « quidam Wido, qui et musicam composuit ; sic « enim viri religiosissimi asserunt, qui hoc ex « discipulis ejusdem diligentissime explorave- « rant. » Jamvero sub nomine etiam vel Paschalis vel Paschasii Papae, citatur eadem epi- **'tula, DEMPTIS TAMEN VERBIS, QUAE SUPRA EX** Bernoldo retulimus, cum apud cardinalem Deusdedit *(Libellus contra invasores el simoniacos,* P.L. 149, 470 ; cf. *Libelli de lile,* t. 2, p. 318-319) et **Ivonem Carnotenscm** *(Deadum,* pars 2, c. 84. P.L. 161, 179-181) atque alios paucos, tum apud **Gerhohum**, non solum in *Tractatu adversus Simoniacos,* c. 27 (P.L. 194, coi. 1363-1364 ; cf. *Libelli de tile,* t. 3, p. 729), sed etiam in *Commentario in Ps.* 25, 4 (P.L. 193, 1160). Praeterea eadem verba desiderantur in omnibus manuscriplis, sive quae habuit prae manibus **Baluze** (P.L. 151, 637), sive quae plura numero secutus est **F. Thaner** *(Libelli de lile,* t. 1, p. 4, coli. p. 627). Interim **D. Mansi** (quod Fridericum Thaner fugisse videtur) juxta unum codicem (qui nescio annon sil idem cum quinio inter enumeratos a Friderico Thaner, *Libelli de lite,* t. 1, p. 4) ipse sine Bernoldino nostro fragmento eamdem epistulam ediderat, visus sibi illam veluti primus cudere, ignorato (quod mirum est) **Baluzio** (vide P.L. 102, 1091-1094). His positis, ubi auctor investigatur, duae sunt scripti partes distinguendae : primo, fragmentum Bernoldinum (= B) ; et secundo (omissis quidem paucis variantibus aut additionibus), reliqua pars epistulae (= A). Circa igitur nostrum Widonem Arelinum quatuor hypotheses fingi possunt :

1° Wido Aretinus neque A neque B conscripsit.

2° Conscripsit et A cl B.

3° Conscripsit A, sed non B.

4° Conscripsit B, sed non A.

Mansi porro epistulam, qualem recensuit (= A) indubitanter adscribebal Paschali I, sicul olim fecerunt Correctores Romani in **Gratiani** *Decretum* (Causa 1, q. 3, c. 7), animadvertentes hanc epistulam integram fere exsistere in codice manuscripto Decretorum Pontificiorum post Decreta Hadriani II. in *Libellis de lite,* 1. 3, p. 729, dicitur « **Goetz** *(Deutsche Zeitschrift « fur Kirchenrechl,* V, 1, p. 30-59) conatus de-

homicidas haec sacramenta [baptismus « et eucharistia] fiant, nil prorsus ab his quae sancti dedicant sacerdotes, mys- « teriis differant « *(Liber qui dicilur <jra~ Ussimus,* c. 9. P.L. 145, 109; cf. c. 21, coi. 132 et passim). Vides igitur quam sit diffidendum aliquando grandibus illis damnatorii sermonis eloquiis ; in quibus non semper premenda est littera, sed sensus ad communis doctrinae normam flectendus, habita ratione scopi ab auctore intenti in morum correctione et exterminatione vitiorum. Sed etiamsi indignorum non evacuet sacrificia, tamen nondum per hoc solvitur quaestio nostra de sacrificiis extra Ecclesiam celebratis.

II. Nec solvi potest quaestio per doctrinam sancti Petri Damiani circa sacerdotes simoniace ordinatos.

Et *primo* quidem, non potest solvi affirmative, quasi in favorem validitatis, per hoc quod simoniace ordinatis ipse vindicat auctoritatem peragendi sacrificii *(Liber qui dicilur gratissimus,* c. 6. P.L. 145, 106). Nam non ipse, sicut plurimi sui coaetanei, simoniacos habet pro vere et proprie haereticis : « Simoniacus nam- « que, licet perverso commercio efficiatur « haereticus, est tamen fide catholi- « eus; ejusque damnatio magis ex am- « bitione descendere, quam videatur ad « perfidiam pertinere » *(Ibid.,* c. 5, coi. 104). « Aliud est in fide peccare, « aliud est a fide recedere » *(Ibid.,* c. 22, coi. 133 ; cf. c. 30, coi. 145). Sed revera illos habet tantum pro immani scelere foedatis.

Secundo autem, non solvitur quaestio in sensum negativum, contra validitatem, per hoc quod, consequenter ad celebratum sub Nicolao II Concilium Romanum (A. D. 1059), quo edicebatur, ut, si quae is posterum fierent ordinationes simoniacae, et « consecrator, et consecratus... uterque, « depositus b, « propria dignitate » privaretur1 (cf. *Ibid.,* c. 39 superadditum), jam S. Petrus Damianus videtur fuisse in ea sententia, ut nihil posset confici valide ab illis qui ex tunc simoniace ordinarentur : « Jam non modo simoniacos reprobamus, « sed et per eos exhibita sacra- « menta contemnimus » *(De sacramenlis per improbos administratis,* c. 1, P.L. 145, 524). Nihil, inquam, illinc sequitur. Etenim tales ex illo tempore ordinatos simoniace videtur ipse non habuisse pro valide ordinatis2. Qua sane supposito, omnia necesse erat ut corruerent eomm

• monstrare illam esse non Widoni Aretino, sed « revera Paschali 1 Papae tribuendam » [Utrum sermo sit de utraque parte, Λ et B, an de una tantum, nescio]. Ista quaestio de authenticitate peritiorum judicio relinquenda est. Interim hoc unum ab iis libenter quaeremus : nonne fortasse epistula A fuerit Paschalina, fragmentum vero B fuerit a Widone intertextum, qui etiam pauca alia immutaverit (puta appellatione « ex- « cellentiae » substituta pro appellatione « fra- « lernitatis >), dum ex pontificia epistula ad archlepiscopum coloniensem facit suam ad archiepiscopum mediolanensem.

1. Jaffé, Regesta*, 4431 ; cf. Leclercq, Hist, des *Cone.,* t. 4, 2, p. 1192. Eadem sunt edicta postmodum sub Alexandro il in conc. roman. A. D. 1063, can. 3 ; Jaffé, *Regesta,* 4501.

2. Potestatem igitur quamdam inhibitionis circa collationem ordinis sacerdotalis videtur sanctus Petrus Damianus (et quidam post eum doctores) Ecclesiae deputasse. Immerito quidem, cum nullum in illa re competat Ecclesiae jus nisi prohibitionis. Sed adversus istum errorem tamen non oportet nimium stomachari, quasi eo everteretur omne de efficacia ex opere operato sacramentorum ecclesiasticum dogma. Nam talis potestas inhibitionis competit revera Ecclesiae circa administrationem sacramenti confirmationis a presbyteris faciendam, ne commemorem impedimenta dirimentia matrimonii aut approbationem requisitam ad valide excipiendas confessiones, etiam ubi neque ordo neque jurisdictio deest, ut in regularibus (secundum jus ulique non hodiernum, sed tamen hesternum Ecclesiae). Sed quid de potestate fortasse olim deputata ad libitum presbyteris quibusdam (quales fuerint abbates nonnulli cistercienses) conferendi ordines omnes infra sacerdotium ? Dixeris utique Bullam *Exposci! tuae devotionis* non esse indubiae genuinitatis. Esto. Sed quid dices jam de Bulla Bonifatii IX *Sacrae Religionis* edita ex archivio Vaticano ab Egerton Beck in *English Historical Review* (Jan. 1911, p. 125 sq.), certissimeque authentica (cf. *ibid.*, p. 124 et 126), qua Abbati (minime, ut videtur, supra presbyteratum evecto, p. 124) < Monasterii Apostolorum Petri < et Pauli ac Sancte Osithe Virginis et Martyris < in Essexia Ordinis Sancti Augustini Londo- « nien. diocesis », conceditur, < ut idem Abbas « et successores sui imperpetuum Abbates ejus- « dem Monasterii pro tempore existentes omni- « bus et singulis Canonicis praesentibus et futuris « ejusdem Monasterii omnes minores necnon

sacramenta, quin tamen attingatur quaestio a nobis proposita.

III. Neque rursus, aut vix, quaestio potest dirimi ex iis quae tenet S. Petrus Damianus de ordinatione colla La extra fidem sanctae Trinitatis. Hanc quidem habet pro irrita *(Lib. qui dic. gral.,* c. 6 ?l 22-23. P.L. 145, 106, et 133-135)1; nec proinde sacrificia eorum potest defendere quorum negat sacerdotium. Sed utrum sacerdos intra Ecclesiam ordinatus, si haereticus fieret circa Trinitatem, eo ipso etiam fieret incapax valide consecrandi, necne, S. Petrus Damianus parum determinat. Evacuat quidem ita sacerdotium arianorum, ut « solum » baptisma permittat (verbis usus S. Innocentai I) illis esse ratum. Sed utrum *solum* intellegat (in primis haereseos arianae auctoribus) per exclusionem omnium sacramentorum, an non potius per exclusionem eorum dumtaxat quibus conferri censetur Spiritus Sanctus (sacramentorum scilicet confirmationis et ordinationis), non apprime constat. Interea ridetur alterum probabilius, attenta nimirum ratione, quam ex Innocentio I profert : « Quoniam, « cum a catholica fide eorum auctores discederent, perfectionem Spiritus, « quam acceperant, amiserunt, nec dare « ejus plenitudinem possunt, quae maxime in ordinationibus operatur » (c. 22 coi. 134). Auctoribus igitur ipsius arianae haereseos non apparet S. Petrus Damianus abjudicasse certo sacrificiorum validitatem.

IV. Id tandem unum potest asseri certo : sacerdotum omnium fidem Trinitatis veram profitentium sacrificia omnia esse sancto Petro Damiano, ad validitatem quod attinet, probata2.

17. *De S. Gregorio VII aliisque circa ipsum.*

Iniquissimam querelam moverunt adversus Gregorium VII coaetanei quidam, antipapae Wiberti schismati implicati : quasi negata esset a Papa validitas sacramentorum, non solum a schismaticis, sed etiam ab ipsis mere indignis sacerdotibus ministratorum.

Inter quos eminuit Wido Ferrariensis, in libro 2 *De schismale Hildebrandt. Pro illo el conlra illum,* qui est dialogus inter quemdam proponentem (= P.) et quemdam respondentem (=R.) : « R. Contra Patres novi testamenti do- « cuit, cum schismaticorum et indigno- « rum ministrorum sacramenta non esse « recipienda sed exsufflanda mandavit, « cum excommunicatorum quoque con- te secrationes sive in oleo, sive in eu-

t subdiaconatus, diaconatus et presbytera- « tus ordines statutis a jure temporibus con- « ferre libere et licite valeant » (1 febr. 1400) ? Dicesne Bonifacium IX fuisse illegitimum Papam, utpote successorem Papae dubii, UrbaniVI, aut certe excessisse illum limites divinitas sibi concreditae potestatis ? Esto. At interim potestne dubitari quin A. D. 1400 nota fuerit Curiae Romanae (etiamsi minus Bonifatio IX, viro non apprime docto) doctrina communis ac sollemnis Ecclesiae circa *opus operatum* sacramentorum ? Potuerunt igitur et impetratores Bullae et auctores concipere potestatem presbyteratus tanquam extensibilem intra certos Unes ad arbitrium Ecclesiae, quin viderentur sibi opus operatum ullatenus impetere.

I. Origo historica istius falsae persuasionis fuit duplex : una remotior, altera propinquior. Propinquior origo fuit perversa interpretatio epistulae Innocentii I ad Alexandrum episcopum Antiochenum (*Ep.* 24, c. 3, n. 4. P.L. 20, 550), qua indigni pronuntiabantur sacerdotali honore quicumque essent ab Arianis ordinati. In qua tamen epistula nihil de validitate ordinationis agebatur. Origo vero remotior fuit canon Nicaeni Concilii 19 ; quo Paulianislarurn baptisma evacuabatur, adeo ut conversi ex illorum secta juberentur rebaptizari. Cujus ratio erat (cf. Hefele-Leclercq, *Hist, des Conciles,* t. 1, p. 615), quia nomina Patris et Filii et Spiritus Sancti ita in baptismo proferebant, ut, nullam cum crederent esse Trinitatem, significatio vocabulorum publice immutata exsisteret : unde etiam mutata erat significatio formulae, cui proinde nulla jam vis formae inerat. Postea opportune Alge rus illam sancti Petri Damiani sententiam correxit, dum, rejectis quidem Paulianislarum sacramentis *(De misericordia el justitia,* pars 3, c. 8. P.L. 180, 936), ordinationes tamen arianorum ratas habuit. « Simoniacos simoniacus ordinat, « sicut arianus arianos, dona lista donalistas » *(Ibid.,* c. 32, coi. 946).

2. De ipsa, quae in hoc capite a nobis agilur, quaestione, nil polui invenire certi apud Petri Damiani coaetaneum et collegam, Humbertum cardinalem.

(t charistia, vel in ordinationibus eorum, « quibus manus imponitur, nullam vim ‹r habere, nec consecrationes dici debere « perhibuit » *{Libelli de lile,* t. 1, p. 558), atque post pauca : * *P.* Sentio plane ve- « mm esse quod astruis, quod ministro- « rum indignorum sacramenta prodesse α possint, et quod in accipientibus salutis « operentur effectum, ac per hoc illum « non habere sensum catholicum, qui tam « evidens non approbat documentum « *(Ibid.,* p. 559).

Primo quidem de *indignorum,* secundo autem de *schismaticorum* sacerdotum mi-nistration!bus est exploranda sententia Gregorii VII.

I. *De sacramentis indignorum*

Re quidem vera, in primo concilio romano anni 1074 legem tulit Grego-rius, qua, post damnatam simoniam, haec statuebantur : « Sed nec illi qui in « crimine fornicationis jacent, missas α celebrare aut secundum inferiores or- et dines ministrare altari debeant. Sta- « luimus etiam, ut, si ipsi contemptores « fuerint nostrarum, imo Sanctorum « Patrum contitutionum, populus nullo « modo eorum officia recipiat : ut qui « pro amore Dei et officii dignitate non « corriguntur, verecundia saeculi et objur- « gatione populi resipiscant » (Ep. *erIra regislr. vagantes,* 3. P.L. 148, 646). Immo his acribus verbis apparet fuisse confec-tum decretum : « Si qui sunt presbyteri « vel diaconi, vel subdiaconi, qui incrimine α fornicationis jaceant, interdicimus eis « ex Dei parte omnipotentis et sancti « Petri auctoritate Ecclesiae introitum. « usque dum poeniteant et emendent. Si « qui vero in peccato suo perseverare « maluerint, nullus vestrum eorum audire « praesumat officium : quia benedictio « eorum vertitur in maledictionem et ora- ti lio in peccatum, Domino testante per « prophetam : *Maledicam,* inquit, *bene- α diclionibus vestris.* Qui vero huic salu- ti berrimo praecepto obedire noluerint, « idololatriae peccatum incurrunt, Sa- ti muele teste, et beato Gregorio instru- it ente : *Peccatum ariolandi est non « obedire, el scelus idololatriae nolle ai- α quiescere.* Peccatum igitur paganitatis « incurrit, quisquis, dum christianum se « asserit, sedi apostolicae obedire contem- « nit » (ap. Gerhohum Reichersber-gensem, *in Ps.* 10, 3. P.L. 193, 794).

Ubi duo sunt distinguenda : *primo,* quod prohibeat Papa fideles quin intersint missis fornicantium ; *secundo* quod hujus prohi-bitionis transgressores reos arguat idolo-latriae.

Ad primum notasse sufficiat, similem prohibitionem jampridem edictam esse a Nicolao II, A. D. 1059, in Concilio Ro-mano, can. 3 : « Ut nullus missam au- α diat presbyteri, quem scit concubinam « indubitanter habere, aut subintroduc- it tam mulierem» (Nicolaus II, *Ep.* 8 et 9. P.L. 143, 1315-1317 ; cf. Jcffé, *Re-gesta,* 4399) ; rursusque ab Alexandro II, A. D. 1063, in Concilio Romano, can. 3 (Alexander II, *Ep.* 12. P.L. 146,1'289; cf. Jaffé, *Degesta,* 4501). Unde immerito, ut notat Dom H. Leclerq *[Hisl. des Cone.,* t. 5, 1, p. 91), blaterat Sigeber-tus Gemblacensis *(Chronica,* 1074. P.L. 160. 217), illud esse factum » novo exemplo ».

Nec talis decreti causa ea fuit, quam insinuatl schismaticus vir : quia sacramen-ta ista essent Gregorio VII irrita; sed, ut fert ipse decreti tenor, ut pudor im-poenitentibus incuteretur ; quo tandem in poenitentiam adigerentur : « verecun- e dia saeculi et objurgatione populi re- ti ‡ipiscant »

Ad *secundum* autem punctum quod spec-tat, profecto idololatriae peccatum, in missas conjugatorum sacerdotum audien-

1. Insinuat dico, nam non audet ipse, neque hic, neque in sua *Apologia contra eos qui ca-lumniantur missas conjugatorum sacerdotum. Libelli de lite,* t. 2, p. 437-448), propriis verbis illam nostro pontifici inurere notam.

2. Nec proinde Gregorio crimini verti debet, si · laici corpus Domini a presbyteris conjugalis « consecratum saepe pedibus conculcaverunt et * sanguinem Domini voluntarie effuderunt » (Sigeb. Gembl., coi. 218).

(ibus, non reponebatur a Gregorio VII in adoratione aliqua panis et vini veluti consequente invalidam consecrationem sacramenti ; sed, ut ipse expresse notabat, in detrectatione obedientiae, quae aequiparalur in Scriptura idololatriae : et hoc quidem eo fine, ut laici, nedum se pios reputarent frequentando tales missas ab Apostolico prohibitas, cognoscerent se impios.

Sicque est mens Gregorii exposita cum a vindicibus coaetaneis decreti (qualis fuit Bernoldus, in suo *Apologetico super decreta quae... Gregorius... VII in remana synodo promulgavit,* c. 19. P.L. 148, 1134-1135), tum authentice ab Urbano II, in *Ep.* 273, *ad Lucium* (P.L. 151, 532).

Advertendum interea, post Gregorii VII tempora incontinentes sacerdotes esse excommunicatos, primum quidem a Paschali II, A. D. 1107, in Concilio Trecensi, c. 4 (cf. Leclerq-Hefele, *Hist. des Cone.,* t. 5, 1, p. 501), iterum autem a Calixto II, A. D 1119, inConcilio Remensi, c. 5 (cf. *Ibid.,* p. 590). Unde factum est ut deinceps, pro grassante tunc temporis opinione de sacramentis excommunicatorum, nonnulli habuerint istos sacerdotes concubinarios tanquam incapaces consecrandi, non quidem quia indignos, sed quia excommunicatos[1].

Huc adde, quibusdam etiam scriptoribus illius aetatis, etiam ante latam a Paschali I et Calixto II excommunicationem in concubinarios sacerdotes, placuisse, ut hi inter haereticos, ipso suo vitio clericalis fornicationis, deputarentur. Immo haeresi, post simoniacam, omnium primae illos adseripserunt, scilicet Nicolaitarum. Sic, tempore Gregorii VII, Manegoldus, vir Alsata, in suo *Libro ad Gebehardum,* c. 76 *(Libelli de lile,* t. 1. p. 429), cujus doctrinam postea faciebat suam sodalis ipse auctor *Libelli de offendiculo,* dubie admodum Honorio Augustodunensi adseripti. Scribit quidem sat dure in c. 36 : « Qui publice « ix fornicatione vitam ducunt, sacrificium ‹ Deo offerre non poterunt, nec corpus Ciir is- « n conficiunt, qui *[forte* : quia] extra Eccle- I «iam sunt. Locus autem sacrificii tantum in ▮ catholica Ecclesia est. Ipsos autem in Ecclesia ‹ non habere consortium, cognosce expulsionis i excludium [sic] : *Omnis fornicator el immundus* • *non habet partem in regno Christi el Dei.* Sed « ipsi fornicatores et immundi sunt, et ideo par- « tem in regno Dei quod est Ecclesia non habent, i Ideo extra Ecclesiam manent » *(Libelli de lile,* t. 3, p. 50). Quibus verbis videbatur quidem indignos, prout hujusmodi, decernere incapaces consecrandi, quasi ex jure divino ; sicut rursus in capite 41 : « Nec veritas in missis eorum agitur, ‹ nec virtus sacramenti per eos conficitur... Si- ‹ mulacra missarum agere praesumunt... Si quis ‹ illorum pollutum panem pro sacramento acci- « piat, ita est, quasi panem ore canis sordida- I tum sumat » (p. 51-52).

Al interim ea posuerat, quibus sua sententia patefieret. Statim enim post c. 36, sic pergebat : « Devitandi sunt vero a Christianis, quia ex- « communicati sunt... Quod ligaverint [apo- « stoli], ligatum est, quod solverint, solutum « erit. Apostolicus autem omnes uxoratos ‹ **PRESBYTEROS EXCOMMUNICAVIT. Sed îpSÎ U-** *t* xorati sunt. Igitur excommunicari sunt » (c. 37, p. 50-51). Statim autem ante c. 41 scripserat : « Presbyteri contra jus fasque uxorati, ‹ quia probati sunt extra Ecclesiam positi et « excommunicari, missam ab eis audire, vel « alia sacramenta percipere, non solum nihil « prodest, sed multum obest » (c. 40, p. 51).

Unde concludas, quid velit, dum distinguit occultum a publico concubinario quoad validitatem sacramenti. « Dices autem : sacramen- ‹ tum non est in merito offerentis, sed in gratia « benedictionem conferentis, praesertim cum « et Judas cum Apostolis praedicasse legatur et « baptizasse. Audi : sacerdos occulte peccans « ab Ecclesia toleratur, et causa ejus, ut dictum « est, cordium inspectori reservatur, et omnia » sacramenta ab eo exhibita ut ab optimo erunt « rata, praesertim cum ab optimo non melio- « rentur, nec a pessimo pejorentur. Qui vero « contra Dei et Ecclesiae instituta publice in 0 immunditia sordescit, insuper et suam impu- « dicitiam defendit, hic ut ethnicus habendus α erit el omnia respuenda et proconculcan- « da, quae fecit » (c. 42, p. 52-53). Scilicet pro excommunicatis non habet ille nisi *publice* fornicarios (ita c. 36 supralaudato). Quare nec nisi talibus putat ademptam potestatem conficiendi sacramentum.

Quemadmodum concubinarios, ita etiam, immo multo magis, simoniacos sacerdotes sentit ab Ecclesia esse extorres atque haereticos (c. 44, p. 63) ; quare et vehemenlioribus verbis in eorum eucharistiam invehitur, dicens : ‹ Quod sumunt, vel dant, non est sacramen- ‹ tum, sed est idolothytum » (c. 46, p. 54). Hujus vero scriptoris ita parum congruit aut stylus aut doctrina cum operibus Honorii Augustodunensls (de quibus infra dicetur), ut mirum sit, quomodo ex duobus tam dissimilibus viris unus potuerit a quibusdam conffari.

1. Ad hanc scilicet normam est interpretandus

sius, Gerhohus Reichersbergensis, in suo *Libro Epistolari* : « Fornicantes, et « insuper interdicta officia usurpantes, cle- « rici Nicolaiti sunt et haeretici » (P.L. 194, 1415; cf. 1400-1401)'. Unde inferebat, illorum sacramenta esse merito exsufflata (coi. 1399).

II. *De sacramentis schismaticorum*

Haec de sacramentis indignorum dicta sint. Jam ad sacramenta schismaticorum nos convertamus. Circa quae nil reperifur a Gregorio VII pronuntiatum. At ex indirecto fonte potest colligi, illum nihil pronuntiasse neque pro validitate neque contra. Etenim fautores ejus sincerissimi publice in diversas partes circa istiusmodi sacramentorum validitatem abierunt : pro illa stante Anselmo Lucensi, contra vero cardinali Deusdedit.

18. *De S. Anselmo Lucensi*

Inculcat quidem ille valide, nonnisi intra Ecclesiam posse Deo deferri sacrificium acceptable. Sic enim, usurpans verba Gregorii Magni, Wibertum antipapam alloquitur : « Veni, inquit, ad dolentem « et pro se gementem matrem Ecclesiam, « ut ipsa pro te offerat sacrificium accep- it tum Domino. Sola enim est, per quam « SACRIFICIUM LIBENTER DOMINUS ACCI- « pit ; ... extra quam quicumque agnum α comederit profanus est : de cujus car- « nibus lex efferri foras prohibet » *(Conlra Guiberlum antipapam.* P.L. 149, 456).

At superius, significaverat se prorsus validitatem nihilominus sacramentorum ab haereticis confectorum agnoscere : « Detestamur, non sacramenta Ecclesiae, α sicut tu mentiris, sed schismaticos et « sacrilegos... Sanctum quippe suum, quod « foris habetis, quod malo vestro acce- « pistis, quia bono odore peristis, vene- « ratur Ecclesia » *(Ibid.,* col. 450). Quae genuina est Augustini sententia. Quare loco superius laudato immediate haec verba connectebat : α In multis quidem est is « secum [id est : cum Ecclesia]; sed in α hoc nolite gaudere. Illud potius timete, « quod in eodem psalmo sequitur : *Conti laminaverunl testamentum ejus.* Sicut « non profuit Pilato et Herodi vinctus « et flagellatus .Christus, sic ad impieta- « tem et perditionem vestram magis « officiunt sacramenta ejus» (coi. 456). Vides, quam libere illis concedat praesentiam realem Christi in sacramento ad ruinam.

19. *De Cardinali* Deusdedit (j· 1099)

E contra, cardinalis Deusdedit1, defensor et ipse acerrimus Gregorii VII et Urbani II contra antipapam Wibertum (Clementem III), strenue asserit, eucharistiam haereticorum et schismaticorum irritam esse, α Hi qui ab haereticis el « schismaticis baptizantur, in eorum n baptismate nequaquam Spiritum Sanc- « tum accipiunt,... sed, cum ad catholicae α Ecclesiae redierint unitatem, per manus e impositionem ejusdem Spiritus Sancti « accipiunt plenitudinem. Ex quo aperte « intelligitur, quod in eorum [haretico- « rum scilicet et schismaticorum] sacri- « FICIO NON ACCIPITUR CORPUS CHRISTI, « sicut nec in baptismate Spiritus Sanc- « tus » *Libellus conlra invasores el simoniacos,* 2a cd., *Libelli de lite,* p. 323).

Post congestas auctoritates Patrum, conatur sibi facere Augustinum consen-

1. Saepissime praeterea in suis operibus passim idem inculcat Gerhohus; appellans etiam coaetaneos suos, Brunonem Segniensem et Rupertum Tuitiensem (coi. 1395 et 1397-1398). Vide etiam, eadem 1ère aetaje, anonymi scriptoris *Epistolam de vitanda missa uxoratorum sacerdotum,* c. 1 et sq. *(Libelli de lite,* t. 3, p. 2 sq.). Jam obiler ante Manegoldum illum, ipse Nicolaus II Nicolaitarum haeresim conjugatis sacerdotibus attitulaverat, scribens ad episcopos Galliae : < De « Nicoluilurum haeresi, id est de conjugatis « presbyteris, diaconibus et omnibus in clero « constitutis *(Ep.* 7, A. D. 1059. P.L. 143,1314). Sed non apparet eum stricte hic accepisse haeresim, sicut postea fecerunt plurimi.

2. *Libellus contra invasores el simoniacos,* perperam computatus inter opera S. Anselmi Lucensis, tanquam hujus liber 2 *Conlra Guibertum antipapam* : vide P.L. 149, 470 sq. Ceterum nonnisi prima editio, brevior, istius *Libelli* in Patrologia Latina exstat. Alleram longiorem, scriptam post A. D. 1089, reperies in M. G., *Libelli de lite,* 1.2 : vide p. 318 sq.

lientem, nonnullis enumeratis sancti Doctoris effatis, « per quae aperte liqueat, t quod sicut in haereticorum vel schisma- « Licorum baptismate non accipitur Spiri- « tus Sanctus, ita nec in sacrificio Chris- ‹ tus *(Ibid.,* p. 324, cf. 325). Hi autem sunt loci, quibus Augustinus discrimen signat inter sacramentum et virtutem sacramenti. Ex quo discrimine infert Deusdedit, potuisse aliquid sancti agnosci ab Augustino in baptismate et chrismate haereticorum, utpote quae sint sacramenta ‹ manentia », id est non secundum se iteranda ; non autem in sacramento eucharistiae, quod, quia sacrificium est, est secundum se « transitorium », id est cottidie iterandum (p. 325). Quae utique praeter exspectationem omnem hic inducitur partitio !

20. *De Urbano II* (f 1099)

Interim vero Urbanus Papa II (ineunte A. D. 1089) de ipsissimo hoc puncto oppositam tuebatur partem : α Eorum « qui in Ecclesia ordinati sunt, sed ab α Ecclesia per schismata discesserunt, « sacrificium secundum Patrum auctori- « tatem non exsufflamus » (Loewenfeld, *Epistolae pontificum romanorum inedi- tae,* Lipsiae, 1885, Ep. 127, p. 62)L

21. *De Bernoldo Conslanliensi* (f 11

Eodem tempore **Bernoldus** Constantiensis presbyter, postquam in epistula sua *ad Adalberlum,* deceptus quidem epistula Widonis Aretini, opinatus erat : non solum simoniace ordinatos, vel alias inordinate promotos (quos ipse pro non ordinatis habere videbatur, P.L. 148, 1157-1163), sed etiam publice excommunicatos quoslibet, non posse conficere valide corpus Christi (coi. 1163), deinde, re melius perspecta, in *Tractatu de sacramentis excommunicatorum* (P.L. 148, 1061 sq.) atque in *Tractatu de reordinalione vitanda* etc. (P.L. 148, 1260 sq.), oppositum defendit dogma ; adeo ut concluderet : e Nullus autem damnatus vel excommu- « integra manebit, quamvis fides illius, sub eis- « dem verbis aliud opinata, quam catholica veri- « tas docet, non sit integra, sed fabulosis falsita- « tibus inquinata... Proinde Clemens Papa arguit « eos, qui aliter credunt de ipsis sacramentis ‹ Christi et Ecclesiae, asserentes, ea extra Eccle- « siam sacramenta non esse; qui etiam, cum fl- « dem catholicam non habeant, sese catholicos « appellant, caeteros autem, qui multo rectius « quam ipsi credunt, haereticos atque schisma- « ticos esse dijudicant » *(De unii. Eccl. conserv.,* l. 3, c. 2-9 ; *Libelli de lite,* t. 2, 283-284).

Minusque feliciter, fatendum, disputaverat pro defensione legitimi pontificis monachus nobis ignotus, cujus respuit sententiam Waleramnus, enuntiatam istis verbis : « Sciendum vero, quod « Wigbertus arguit catholicos asserere, ilia quae « fiunt extra Ecclesiam, sacramenta non esse, ‹ nec aliud quarn damnationem cuiquam con- « ferre, astruens tam extra quam intra catho- « licam Ecclesiam haec omnia rata et vera « existere, assumitque in testimonium asser- ‹ tionis suae Augustini sententiam in quodam « tractatu in Evangelium Joannis contra re- « baptizatores editam. *Ila ergo,* inquit Augus- « tinus, *nec foris, sicut nec intus, quisquam qui « ex parte diaboli est, potest, vel in se vel in quo- « quam, maculare sacramentum, quod Christi esi.* « Quam el nos, inquiunt, sententiam fideliter « amplectentes, respondemus hoc auglsti- « num desolo, unde tunc agebatur, baptismi « dixisse sacramento » (apud **Waler»»·** num, *ibid.,* p. 284).

1. Ex his judicaveris, quid insit veri, quid falsi, criminationibus **Wiberti** (Clementis III) antipapae adversus eos qui in partibus stabant Urbani II : ‹ Dicunt attamen, sacramentum « corporis et sanguinis Domini nostri Jesu i Christi, consecrationis chrismatis, immo quae- • cumque ad episcopale et sacerdotale officium « pertinent, ab his qui sectae eorum non commu- • nicanl celebrata, nulla prorsus esse sacra- ‹ menta, et nihil aliud suscipientibus nisi dam- « nationem conferre. Nam panem illum, qui de « coelo descendit, in quo tota salus et vita nostra « consistit, impio blasphemantes ore, pollui ‹ potius quam consecrari astruunt » *(Synodica cd clerum universum,* A. D. 1089 P.L. 148, 834). Non certe haec valent contra Urbanum II, sed «oium contra quosdam ejus asseclas.

Ceterum nullam nisi verissimam promit ipse doctrinam antipapa hujus suae declarationis tenore : i Declaratur non solum apud nos, Dei i gratia catholicos, verum etiam apud schisma- ‹ licos et haereticos, haec omnia esse rata » *{ibid.* col. 835).

Recta similiter doctrina fuit viri tunc schismati adhaerentis, **Waleramni Naumburgensis**, vel alterius quicumque est auctor libri *Dt unilale Ecclesiae conservanda : « Sunt aulem • Mcramenla baptismus, chrisma el corpus el san- 'juù*(Isid. *Elym., 1.6,*19) ...Horum enim quod- • libet sacramentum, si verbis evangelicis in ‹ nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, aliquis i etiam haereticus consecraverit, illa sanctitas ‹ sacramenti verbis evangelicis consecrata vere

« nicatus sibi de confectione sacramento-
« rum applaudat : imo in hoc cumulum
« suae damnationis agnoscat, cum tanto
« sceleratior, et ob hoc tanto sibi perni-
« ciosior existât, quanto sanctius repu-
« tat, quod sacrilego ausu usurpare non
« veretur. Nempe tolerabilius peccaret,
« si de altari corpus suum communi pane
« reficeret, quam animam suam damna-
« toria communione interficeret. Nam
« juxta Apostolum : *qui* [eucharistiam]
« *indigne sumii, judicium, sibi manducat*
« *el bibit* » (coi. 1068).

22. *De Atgero* (f 1130)

Profundius autem Algerus noster, catholici dogmatis integerrimus assertor, non solum omnibus et excommunicatis et haereticis sacerdotibus agnoscit potestatem valide sacrificandi *(De sacramentis corporis el sanguinis dominici,* l. 3, c. 9-12, P.L. 180, 841-847 ; cf. *De misericordia el juslilia,* pars 3, c. 54 et 83, coi. 956 et 965 sq.), sed etiam, quod plane notatu dignum est, rationem intrinsecam tangit, cum scribit : « Cum igitur ex catholica Ecclesia « sint omnia sacramenta dominica, nullo « excepto, etiam apud haereticos, qui « etiam ex ea parte Ecclesiae connectun- « tur, quia ea rite celebrant, quis dubitet, « SACRAMENTUM SACRIFICII DIVINI, UBI- « CUMQUE FIAT, INTRA ECCLESIAM ESSE, « cum sit de Ecclesia » (c. 9, coi. 842) ? En quippe solutionem omnium difficultatum initio hujus capitis positarum, ut infra amplius disputabitur.

23. *De Honorio Auyuslodunensi* (f 1135)

Interea Honorius Augustodunensis scribebat in *Gemma animae,* l. 1. c. 169 (P.L. 172, 596) : « In Ecclesia « catholica legitime sacrificatur, et extra « hanc nullum sacrificium a Deo accep- « tatur. » Immo superius scripserat : « In unitate tantum Ecclesiae hoc sa- « cramentum conficitur (c. 10, coi. 547). Quibus verbis forsan, benigniore interpretatione usus, censueris illum idem enuntiasse quod modo ab Algero pronuntiabatur : ubicumque scilicet hoc sacramentum fiat, fieri intra Ecclesiam. At praecludit omnem istiusmodi intellectum, id quod ipse in suo opere quod inscriptum est *Eucharisticon,* scribit : « Non minus per flagitiosissimi, in Ecclesia « dumtaxat catholica constituti, quam « per sanctissimi ministerium hoc corpus « conficitur... Extra Ecclesiam autem, « scilicet ab haereticis, a Judaeis, a « gentilibus, nec hoc sacramentum per- « FiciTUR, nec munus oblatum accipitur. « Simoniaci tamen, qui quidem inter « haereticos censentur, sed tamen fide in- « tegerrima catholicis admiscentur, per « fidem Trinitatis Christi corpus confi- « ciunt » *(Eucharisticon,* c. 6, P.L. 172, 1253). Ubi noster Honorius, retrogressus, ni fallor, ultra limites a sancto Petro Damiano positos, implicite abjudicat virtutem consecrandi illis haereticis, qui fide Trinitatis careant.

Excludens autem a confectione corporis Christi istiusmodi haereticos, non tamen excludit excommunicatos, ut tales, siquidem de excommunicatis agens simoniacis, in *Elucidario* (si tamen ipse est Elucidarii auctor) scribit : « Conficiunt « corpus Domini tales ? Quamvis damna- « tissimi sint, tamen per verba quae reci- « tant, fit corpus Domini » *(Elucidarium,* l. 1, c. 30 ; cf. n. 29. P.L. 172,1129-1130).

24. *De Hugone Vidorino* (f 1141)

Hugo Victorinus, vel fortasse quidam ejus discipulus auctor *Quaestionum el decisionum in epistolas Pauli,* 2, 102 (P.L. 175, 532), severior est, dum scribit: « Licet aliqui sint vita pravi, si intus sint « nomine et sacramento, creduntur quod « vere consecrant : qui autem excommu- « NICATI SUNT, ET DE HAERESI MANIFESTE « NOTATI, NON VIDENTUR HOC POSSE. »

25. *De Roberio Pullo* (f 1146)

Nihil de haereticis aut schismaticis aut excommunicatis[1] sacerdotibus habet Ro-

[1] Quoad tales vix quidquam recte concluseris ex l. 8; c. 6, coi. 968, ubi de consecra-

bertus Pullus in *Sententiarum* suarum libris. At suspensis et degradatis inamissibilem defendit sacerdotii potestatem : « Fit tamen ordinatis suspensio ; fit etiam, cum nimia est culpa, degradatio... Neutra potestate sacramenti privat ; utraque ab officii exercitio alienat : sed ab usu semovet altera minus, altera diutius... Dum autem sententia suspensionis aut degradationis manet, quid, si officium interdictum agatur ? Utique propter potestatem quae non aufertur, sicut boni ita quoque et prohibiti videntur sua uti posse, verum malo suo omniumque qui intus ita sunt, UT PROHIBITIONEM CONTEMNANT » (Sen/enZ., L 7, c. 14. P.L. 186, 927).

26. *De .Ruperlo Tuiliensi* (f 1135)

Non satis aperit suam mentem, dum ait Rupertus : « *In loco,* inquit [Moyses], « *ubi oflerlur holocaustum,* id est, in catholica Ecclesia, extra quam non est habere vel accipere Sancti Spiritus incendium, *immolabitur coram Domino.* Alioquin, si alias, si in aliquo haereticorum conventiculo immoletur, non est hostia pro peccato, non est corpus quod traditum pro nobis, non est sanguis qui fusus est pro peccatis totius mundi... Immunda Judaeorum vel haereticorum sunt conventicula, ubi, sicut jam dictum est, nec debet, nec potest mactari haec hostia sancta » (/n *Levilic.,* 1. 1, c. 32. P.L. 167, 778). Abjudicatne haereticis ille omnem realitatem corporis ac sanguinis dominici, an utilitatem demum (quatenus ipsis scilicet corpus sanguisve sui sacrificii non sit hostia pro peccato, nec dici possit traditum pro ipsis, fusum pro ipsis tione agitur tantum facta ab indignis. « Non « ab aliis quam sacerdotibus, neque ab ipsis « contra statutum Ecclesiae accedentibus, alaris sacramenta conficiuntur. Possunt quidem indigni vita conficere, sed necesse est ritum ecclesiasticum servare. Indigni namque, licet damno suo, attamen conficiunt, sed « numquam aliter nisi conficiendi disciplinam aemulentur. Et quidem ita mihi videtur. » Neeatur sane tolli indignitate vitae efllcacia consecrandi ; at tollaturne aliunde, puta ex vitio haereseos vel schismatis, quo alienatus ab salutis pretium, non ausim equidem determinare.

27. *De Radulpho Flauiacensi* (f 1157)

Patitur certe benigniorem interpretationem istud Radulphi Flaviacensis : « Sed et Sancta Ecclesia altare nobis « est ; sola nempe esse dignoscitur, in « qua Domino pie sacrificatur. Munus « VERO NON RECIPITUR, QUOD EXTRA EAM « offertur » (/n *Leinlic.,* 1. 1, c. 1, Coloniae, 1636, p. 2).

28. *De Hugone Ambianensi* (f 1164)

Omni dubitatione caret sententia Hligonis dicti Ambianensis, primum Radigiensis abbatis, deinde archiepiscopi Rothomagensis ; quam promebat in libro quinto suorum *Dialogorum* : « Non om« nium est altaris mysteria celebrare... In his nemo suscipitur, nisi qui more « apostolico ad agenda mysteria conse« cratur. Ei autem cui Christus per Eccle« siam consecrandi officium tradit, ipsi « Christus, si quando expedit, per Eccle« siam officium subtrahit, et ne ministret « interdicit. Aliquando etiam deponit aut « a sorte fidelium excommunicando deji« cit. Quem itaque Christus per Ecclesiam « deponendo et excommunicando desti« tuit ab officio, si in sacramentis minis« trare praesumit, qui jam minister non est, nihil facit n *{Dialog.,* 1. 5, c. 11. P.L. 192, 1204). Excommunicatis ergo, atque etiam exauctoratis, putat Hugo noster ademptam a Christo j>er Ecclesiam efficaciam consecrandi eucharistiam ; ademptam dico tarodiu, quamdiu non est sublata sententia aut excommunicationis aut exauctorationis.

Ecclesiae unitate jam non fuerit intus, sed foris, parum inde collucet. Quare videtur indebite aut certe gratuito extendisse hujus loci vim J. de Ghellink, scribens : « Robert « Pulleyn reconnaît valides les consécrations « faites par tous les prêtres » (D. T. C., art. *Eucharistie au* xne s. *en Occident,* col. 128ô). Revera nil pronuntiat isto loco Roberlus Pullus, nisi illud demum, quod ab omnibus catholicis Doctoribus semper est uno ore proclamatum sine exceptione ulla.

Cujus assignat rationem, quia aliter deperiret ordo ecclesiasticus : « Quod si quislibet in sacramentis ministrare posset, si bene consideres, status omnis Ecclesiae deperiret. Quid namque clavis Ecclesiae ageret, si in sacramentis unusquisque, prout vellet, agere posset ? Quid ligaret ? Quid solveret ? Sed velit nolit iniquorum pravitas, Christus imperat : clavis ejus, Ecclesiae commissa, solvit et ligat, ministros sacramentorum ordinat, deponit, reconciliat » *(Ibid.)*.

Cum autem admirationem excitasset non parvam istud effatum, rescripsit Hugo Matthaeo, Albanensi episcopo cardinali, amico suo, cui librum dicaverat, epistulam, qua sententiam suam defenderet, adhibita distinctione inter sacramentum ordinis quod ab excommunicatis et exauctoratis retinetur, et ordinis officium, quo, inquit, privantur (P.L. 192, 1227-1230). « Unde (ipse concludit) miramur, quosdam dicere de excommunicato seu deposito sacerdote, quod, quia retinet semel acceptum ordinationis suae sacramentum, habeat, et dum praesumit, in consecrando effectum[1] » (col. 1229-1230).

Postea autem, libris sex *Dialogorum* prius editis addito septimo, sententiam suam Hugo communivit argumento jam ex necessaria Spiritus Sancti cooperatione petito : « De sacramentis pro fide catholica disseramus... Divina sunt ista, non humana : gratiae beneficia, non naturae potentia, opus Spiritus Sancti, non meritum hominis. Oportet igitur Ecclesiae ministrum in his agendis Sanctum habere Spiritum. In isto namque fiunt omnia, sed singulari opere sacramenta in isto sunt rata, sunt efficacia ; sine isto sunt cassa, sunt inutilia. Videat ergo minister, ne sit solo nomine minister : sit minister Christi, ut habeat Spiritum Christi, quem nisi habuerit, non potest esse Christi... Qui autem non est Christi, non habet utique Spiritum Christi, sine quo nequaquam possunt sacramenta fieri. Quapropter excommunicati, schismatici, depositi, contra Ecclesiam catholicam erecti, seu palmites a vite praecisi, quomodo possunt agere in sacramentis ? Scio alia alios dixisse, alia scripsisse. Quomodo benedicit, cui Christus maledicit ? Quomodo consecrat, quem Christus exsecrat ? » *(Dialog.,* l. 7, c. 13, coi. 1244). Nec tamen differt hoc argumentum, si rem penitius inspicias, a superiore : nam non agitur hic de Spiritus inhabitatione per gratiam, sed de Spiritus communicatione in ordine ad effectus sacramentales : quam censetur Christus impertiri solis sacerdotibus intra Ecclesiam constitutis et ab Ecclesia auctorizatis, ut supra.

29. *De Gerhoho Reichersbergensi* († 1169)

In sacramentis distinguit Gerhohus Reichersbergensis cum multis mediaevalibus post Augustinum *(Serm.* 71, c. 19, n. 32. P.L. 38, 463) et Leonem M. *(Ep.* 159, c. 7. P.L. 54, 1139), duo elementa : unum quod nomen habeat *formae,* alterum, quod nomen habeat *virtutis (Liber epistolaris ad Innocentium II.* P.L. 194, 1394. *Tractatus adversus simoniacos,* c. 19. P.L. 194, 1353). Formam etiam vocat *ipsum sacramentum* ; virtutem autem, *rem sacramenti (Liber epistolaris,* coi. 1404).

Rursus eodem sensu distinguit *effectum passive dictum, a* quo nomine notamus « non eum effectum quem efficiunt, sed a quo efficiuntur sacramenta, ut sint sacramenta, id est rerum sacrarum signa » *(Tract, adversus simoniacos,* c. 23. P.L. 194, 1358), et *effectum active dic-*

1. Interim sarta tecta servat illa duo : 1° Semel ordinatum, si post offlcii privationem ad offlcium restituatur, non debere reordinari (coi. 1229). Immo censet, per dispensationem Ecclesiae, ordinationem factam ab eo qui careat officio, postea haberi ratam *{Dial., loc. cit.,* coi. 1204), attenta forte nescio qua sanatione in radice. 2° Citra excommunicationem aut exauctorationem, nulla indignitate ministri laedi ordinis exercitium (Ep., coi. 1228).

2. Consentanee rursus ad Augustinum,/n *Johan.,* tr. 26, n. 11. P.L. 35, 1611.

Ium,«quem efficiunt sacramenta n *(Ibid., t.* 21, coi. 1354).

Quo posito, duo genera distinguit sacramentorum : unum quod exercetur « circa «CREATURAM RATIONALEM... ut Sacra- « mentum ordinationis et baptismi » ; alterum quod exercetur « circa res ina- • NiMATAS... ut illa sacra signa, quae, ver- ‹ bis divinis accedentibus ad elementa, ‹ fiunt in consecratione chrismatis... vel «etiam panis et vini » *(Tracl. adv. sitnoniac., c.* 31, coi. 1367 ; cf. *Lib. epist.,* coi. 1405).

Primi generis quidem sacramenta, ministrata ab haeretico illis qui ea « mente « catholica » (id est « bona fide », sine admixtione haereseos) suscipiant, decernit esse valida et fructuosa, seu, ut ipse ait, rata quoad formam et virtutem, quoad sacramentum et rem sacramenti, quoad effectum et passivum et activum *(Lib. tpislol.,* coi. 1403-1405 ; *Tracl. adv. simoniac., c.* 21, coi. 1355-1356).

Ministrata autem ab haeretico[1] haereticis, rata quidem esse concedit quoad formam, seu sacramentum, seu effectum passivum, sed negat esse rata quoad virtutem, vel rem, vel effectum activum, nisi accedente reconciliatione cum Ecclesia *(Lib. episl.,* coi. 1403-1405 ; *Tracl. adc. simoniac.,* c. 23, coi. 1357-1358).

His de primo genere sacramentorum constitutis, similiter concedit in sacramentis alterius generis, quae scilicet exercentur circa res inanimatas, ratum esse quoad formam, quoad sacramentum, quoad effectum passivum, id quod faciunt haeretici8;sed observat, non posse reperiri unde accedat ratihabitio secundum virtutem, vel rem, vel effectum activum *(Lib. episl.,* coi. 1406 ; *Tracl. adv. simoniac., c.* 23, coi. 1357-1358). Etenim talis ratihabitio in superioribus sacramentis accedebat sive ex mente catholica suscipientis, sive ex reconciliatione cum Ecclesia. Talis autem fons ratihabitionis fingi nullus potest, ubi sacramentum exercetur circa res inanimatas, quae neque mentis catholicae neque reconciliationis vel poenitentiae sunt capaces (a in quibus nec est « nec esse potest mens catholica » : *Lib. episl.,* coi. 1405 ; « illae creaturae poeni- « tentiam agere non poterunt » : *Tract, adv. simoniac.,* c. 31, coi. 1367). Ergo nequit eucharistia haereticorum, esse rata quoad virtutem, aut rem, aut effectum activum *(ibid.).*

Jam vero quid in eucharistia pertineat ad formam vel effectum passivum, quid pertineat ad virtutem vel effectum activum, satis mirabiliter dividit Gerhohus. Conversionem enim panis et vini in corpus et sanguinem Christi collocat non in passivo effectu (‹r quo efficiuntur sacra- « menta, ut sint sacramenta »), sed in activo (« quem efficiunt sacramenta » : *Tracl. adv. simoniac., c.* 23-24, coi. 135&-1360). Passivo autem effectui (ut supra definito) assignat tantum vim inditam pani et vino significandi immediate'

1. Haereticum intellegit Gerholius non occultum, sed manifestum et damnatum *(Lib. tpül.,* coi. 1402; *Tract, adv. simoniac.,* c. 26, c. 1362).

2. Doctrinam Gerhohi circa hoc punctum non ridetur plane assecutus L. Saltet (op. *cit.,* p. 278) : quare quae sequuntur *(ibid.)* de eucharistia, nec plane perspexit.

3. Immediate, dico, id est non mediante corpore Christi, cui in eucharistia contento denegat Gerhohus omnem rationem sacramenti quamlibet, etiam respectu incorporationis nostrae *Tracl. adv. simoniac.,* c. 29, coi. 1366-1367). Sed per se et directe demum panis et calix sensibilis censentur apud Gerhohum significare nostram incorporationem ad Christum in Ecclesia, propter pluralitatem elementorum in anum redactorum. Qua de doctrina dicetur infra, in nostro libro tertio (Elucid. XLIII coli. Elucid. XL). Parallelo autem modo, admittit etiam elemento sensibili significari directe, aeque ac unitatem ecclesiasticam, etiam ipsum corpus Christi proprium ; quare sacramentum ab haeretico confectum, sicut vocatur a Gerhoho sacramentum unitatis ecclesiasticae, ita etiam sacramentum corporis Christi : immo « specietenus (inquit) et sacramento- * tenus dici potest corpus Christi » *(Liber contra duas haereses,* c. 6. P.L. 194, 1183 ; cf. 1154). In theologia igitur Gerhohi datur quoddam verum sacramentum eucharistiae, vacuum quidem corpore ac sanguine Christi, attamen praeditum sua propria ac sacramentali significatione respectu et unitatis ecclesiasticae compaginandae et corporis sanguinisque Christi in cibum traditi. Porro tale sacramentum adjudicat sacerdotibus haereticis.

unitatem ecclesiasticam *(ibid.)* simul ac corpus sanguinemque Christi (ceterum absentis).

Unde fluit conclusio: Haereticil[1] in sua eucharistia, quantumvis in genere sacramenti vera, tamen carent corpore et sanguine Christi *(Lib. episl.,* 1406-1407 ; *Tracl. ado. simoniac., loc. cil.;* cf. *Liber de gloria el honore Filii hominis,* c. 14, n. 4, coi. 1123).

Carentes autem corpore et sanguine Christi, quod unum nobis est sacrificium, simpliciter et absolute carent sacrificio *(Lib episl., loc. cil.* et *Tracl. adv. simoniac.,* c. 29, coi, 1366 : « nullum eos convin- « eunt [Patres] habere sacrificium verum, « quanquam habeant sacramentum ve- « rum et integrum, sacrificando secun- « dum ritum ecclesiasticum »).

Quae doctrina adeo nostro Gerhoho visa est obtinere et necessitatis robur et firmamentum auctoritatis, ut ipsius negationem tanquam haereticam tradu- ceret. Sic enim in *Prooemio* sui *Libri conlra duas haereses* : « In praesenti « opusculo sermo mihi est permaxime « contra duas haereses partim antiquas, « partim novas. » Una cum Nestorio detrahit Christo ex Virgine nato. « Al- « tera non aufert Christo, sed nimis tri- « buit antichristo, dum sacerdotes, officio « divino' seu communione Christiana « synodaliter privatos, asserit in officiis «praesumptis, Ecclesia contradicente, « conficere posse corpus Christi » (coi. 1162-1163)

30. *Auctor « Epistolae de sacramentis Haereticorum »*

Ad hanc aetatem plus minus pertinet incerti auctoris *Epistola de sacramentis haereticorum,* in qua propter triplicem defectum, et efficaciae sacerdotalis, el unitatis ecclesiasticae, et vitalis Spiritus Christi, dicuntur haeretici atque schismatici conficere non posse Christi corpus.

Primo quidem de efficacia sacerdotali : « Separati ergo quid habent, vel quid « agunt? Numquid habent sacerdotium? « Sacramentum sacerdotii intus [i. e. in « Ecclesia] accepti habent, sed foris [i. e. « extra Ecclesiam] potestatem et virtutem « amiserunt... Quia sacerdotii virtutem « amiserunt, luce clarius est, quam con- « sequenter nec corpus nec sanguinem « Christi conficiant » *(Libelli de lilt.* P. 15).

Pergit deinde de unitate ecclesiastica : « Sacramentum unitatis nonnisi in unitate « sive ab unitate conficitur. Ut enim ait « apostolus, *unus panis, unum corpus mulli « sumus.* Quid ad hoc dicis, Osce ? *Come- « deni,* inquit, *el non saturabuntur.* Utique. « quia non est essentialiter caro et san- « guis Christi quod a talibus, et foris, « conficitur » *(Ibid.)*[5].

Tandem de Spiritu Christi haec habet : « Membra Christi non sunt, et Spiritu « Christi carent, et foras missi, aridi « sunt, et fructum non faciunt, quia « sine Christo sunt, qui dixit : *Sine mt*

1. Quod dicit de haereticis, negat prorsus de malis sacerdotibus ab Ecclesia toleratis. Vide quomodo repellat calumniam sibi illatam ab adversariis circa ministrationes indignorum *Lib. episl.,* coi. 1406-1407). Unde habebis, quo sensu intellegendus sil detestari sacrificia fornicantium (coi. 1415, 1416, 1419).

2. Quanquam vero carent reali praesentia Christi, tamen rei sunt corporis et sanguinis Domini. Immo « graviore eos reatu constat « adstringi » prae sumentibus indigne veram Domini carnem atque sanguinem *(Trad. adv. simoniac.,* c. 27, coi. 1363-1364). Vide quam dissonat u Bernoldo citato supra.

3. Unde apparet, exaucloratos in eadem cum excommunicatis conditione ab ipso haberi quantum ad celebrationem eucharisticam. Nec mirum, siquidem, c. 3 istius opusculi (coi. 1172-1175), allegat epistulam Hugonis Ambianensis ad Matthaeum Albanensem, de qua supra.

4. Quanquam in *Commentario in Ps.* 25, 4, habet : « Utrum vero conficiatur Christi corpus « in eorum missis necne, superfluum est inves- « tigare, cum sine dubio illud constet, quod « ipsae tales missae sub excommunicatione « sunt interdictae. » P.L. 193, 1160: cf. *in Ps.* LO. P.L. 193, 789-792.

5. « De unitate vero Ecclesiae, quae cotti- « diana vota veri corporis el sanguinis Christi « offert Deo, dicit Psalmista : *Edenl pauperes « d saturabuntur* » etc. *(ibid.).*

, nihil potestis facere... Manus haeretico- « runi et schismaticorum arida est, ut « nihil conficiat » (p. 16).

Vide quam arcte illae rationes inter se cohaereant : cum contineantur (1) incorporatione nostra ad Christum per Spiritum Sanctum, (2) in Ecclesia, (3) cujus unius est potestas sacerdotalis respectu corporis et sanguinis Christi.

31. *De Gratiano* (f 1158)

Illo fere tempore juristarum studia florere coeperunt, eminente inter alios Gratiano. In cujus *Decreto,* ad haereticos quod attinet sacerdotes, contraria inter se dicta conflictantur. Sic enim in *Causa* 1, *quaesi.* 1, c. 75, super illud Hieronymi : « Aut sacrificandi licentiam • ei tribuas, cujus baptisma probas, aut ‹ reprobes ejus baptisma, quem non • putas esse sacerdotem », haec adnotat ipse : « Sed hoc de peccatore tantum • catholico, non de haeretico intelligen- • dum est... Alioquin, si de haereticis « dictum intelligeretur, ipse sibi contra- ‹ rius esset, cum dicat ad c. 5 *Amos* : « sacrificia eorum odit Dominus » (P.L. 187,513). Qua restrictione usus, videtur sane ab haeretico sacerdote removere validitatem consecrationis eucharisticae.

Attamen paullo infra, ejusdem quaestionis c. 97, verbis ipsius /Mgeri supralaudatis *{De miserte, el fuslil.* p. 3, c. 54. P.L. 180, 956), omnino sacerdoti haeretico efficaciam illam concedit, explicato in illum sensum ipso Hieronymo (coi. 527-528).

Interim vero de exauctoratis sacerdotibus mentem suam clare aperuit, scribens : *a* Suspenso enim vel deposito « sacerdote, nulla ei relinquitur potestas • sacrificandi » (coi. 525). Quod igitur concedit haereticis, negat exauctoratis.

Post ipsum alii in alias juristae sententiasl abiere, donec perveniretur ad sanctum **Raymundum de Pen na fort,** qui peremptorie in sua *Sumina* (1. 1, tit. 5, § 6, ed. Veronensis, 1744, p. 38) haec scripsit : « Regulariter teneas, quod « episcopi et sacerdotes, sive sint ex- « COMMUNICATI, SlVe HAERETICI, SÎVe DE- « positi, vera conferunt sacramenta, dum « tamen in forma Ecclesiae » (cf. tit. 6, n. 3, p. 46). Rursusque : « Quantum ad « veritatem sacramentorum, non refert « a quo [sacerdote] conficiantur, dum- « modo in forma Ecclesiae conficiantur « et conferantur. Peccant tamen, qui « indigne conficiunt vel celebrant ; pec- « eant etiam, qui accipiunt ab haereticis « vel schismaticis aliquod sacramentum, « praeter baptismum in articulo mortis, « cum catholicus non invenitur a quo « accipiatur » (1. 3, tit. 24, n. 5, p. 306).

32. *De Pelro Lombardo aliisque Senieniiarum compilatoribus*

Interim theologi non minus confusi sunt mente quam juristae.

Sic **Petrus Lombardus** sibi est, aeque ac Gratianus, contrarius. In quarto libro suarum *Sententiarum,* distinctione 13, η. 1 (P.L. 192, 868), sequitur sententiam negantium validitatem. « Illi vero qui « excommunicati sunt vel de haeresi ma- il nifesta notati, non videntur hoc sacra- li mentum posse conficere, licet sacerdotes « sint, quia nemo dixit in ipsa consecra- « tione [intellege in ipsa consecrationis « precatione seu canone] *Offero,* sed *Offe- « rimas*2, quasi ex persona Ecclesiae. · Propter defectum igitur connexionis cum Ecclesia, tales non sacrificant, utpote per quos non offerat Ecclesia : ex cujus parte nisi offeras sacrificium, sacrificium non offertur ; nec proinde sacramentum conficitur.

Sed jam in distinctione 25 ejusdem libri propendet non parum in sententiam Algeri, cujus verba fere prosequitur *(Senlenl.,* 1. 4, dist. 25, n. 3, coi. 907), immo, in sequente paragraphe, statuto primum simoniacos esse haereticos (u De simonia- « cis vero non est ambigendum quin sint

1. Quarum nonnullas exhibet L. **Saltet** *(op. cil.)* ex fontibus etiam ineditis.

2. Agitur de precatione *Unde el memoret... offerimus* etc.

« haeretici »), deinde tamen, auctoritatem ipsis asserit sicut conferendi ordines, ita eucharistiam consecrandi. Addit interea : nisi sint degradati (« tamen ante ‹ sententiam degradationis et ordinant et consecrant », coi. 907); unde colligitur tandem, exauctorationem, potius quam haeresim, valuisse apud Lombardum ad inhibendam potestatem sacrificalem.

Firmius et clarius auctor *Summae Sententiarum* olim Hugoni Victorino adscriptae (tract. 6, c. 9. P.L. 176, 146) : « Aliis « videtur quod nec excommunicati, nec ‹ manifeste haeretici conficiunt. Nullus « enim in ipsa consecratione dicit : *offero,* « sed : *offerimus,* ex persona totius Eccle- « siae. Cum autem alia sacramenta extra « Ecclesiam possint fieri, haec nunquam « extra, et istis videtur magis assentien- « dum. »

Pariter magister **Bandinus** : « Con- « ficitur autem hoc sacramentum a quo- « libet sacerdote secundum ritum et « intentionem conficiendi, utique si in « unitate Ecclesiae consistit. Excommuni- ‹ CATI ERGO, VEI. HAERESI MANIFESTA « notati, non conficiunt hoc sacramen- « tum » *{Sententiarum* l. 4, dist. 13. P.L. 192,1097).

Idem tenuit **Petrus Pictaviensis** : « Cum cetera sacramenta extra unitatem « Ecclesiae celebrari possint, illi qui ex- « communicati sunt, non possunt hoc « sacramentum conficere quia non dicunt « *offero,* sed *offerimus,* quasi ex persona « Ecclesiae » *(Sententiarum* l. 5, c. 13. P.L. 211, 1257).

33. *De Auctore « Tractatus de Schismaticis* n

Late et fuse auctor anonvmus *Tractatus de Schismaticis (Libelli de lite,* t. 3), conscripti exeunte anno 1165 vel paulo post[1] contra et fautores Paschalis III antipapae et eos qui inter illum et legitimum pontificem Alexandrum III, « neutri » manere volebant, utrisque abjudicat, utpote schismaticis et haereticis, virtutem conficiendi hoc sacramentum *(op. cil.,* t. 3, p. 112-113 et 123) : eo quod Christus panem et vinum « in verum corpus suum 0 et sanguinem tantummodo apud catho- « licos transmutat » (p. 126). Nec tamen illi, merum panem et vinum tractantes, non sunt dicendi rei corporis et sanguinis Domini. Immo nec ipsi dijudicant corpus Domini : siquidem « non minus « est sacrilegum dicere corpus Christi, « quod non est corpus Christi, quam « negare esse corpus Christi, quod verum « est corpus Christi ® (p. 128). Ingeniose certe confectum argumentum.

34. *De Petro Cellensi* (f 1180)

Petrus Cellensis in septimo suo sermone *in coena Domini (Sermo* 40. P.L. 202, 769) decem doctrinae capita vult praedicari super tecta de sacramento eucharistiae : quorum decimum hoc est : « Decimo, de peccatore sacerdote aut hae- a retico, utrum conficiant corpus Christi. « Quantumcumque peccator sit sacerdos, « dum intus est, nomine sacramenta con- ti ficit, sed non vita[2], quia non in merito « consecrantis, sed in verbo efficitur Crea- « toris, et nihil a bono majus, nihil a malo « minus percipitur. Haereticus, quia n extra Ecclesiam est, non conficit. ·

35. *De Innocentia III* (γ 1216)

Nescio annon idem senserit **Innocentius III** scribens : ‹ı Licet autem unus 0 tantum offerat sacrificium, pluraliter « tamen dicit *offerimus,* quia sacerdos non α tantum in sua, sed in totius Ecclesiae « persona sacrificat. Quapropter in « sacramento corporis Christi nihil a bono « majus, nihil a malo minus perficitur « sacerdote, dummodo sacerdos cum « caeteris in arca consistat, et for- α mam observet traditam a columba »

1. Vide J. Dietrich et H. Boehmer *Libelli de lile,* t. 3, p. 110.

2. Puto legendum esse : « dum intus est no- « mine, sed non vita, sacramenta conficit, quia « non in merito » etc.

(Df sacro altaris mysterio, 1. 3, c. 5. P.L. 217, S44)1.

36. *De Gulielmo Aliissiodorensi*

Veram autem doctrinam dat Gulielmus Altissiodorensis *(In quatuor libros Sententiarum,* fol. 284) : « Quaeritur « utrum haeretici ordinent aut non, et vere i conficiant... Si haeretici servent for- • mam Ecclesiae, sive sint praecisi, sive • non, vera sacramenta dant. »

37. *De Gulielmo Parisiensi*

Gulielmus vero Parisiensis in Tractatu suo *De Sacramento ordinis,* c. 6. (I. 1, p. 539), distinctione facta inter sacerdotem degradatum, cui putat penitus esse ademptum characterem sacerdotalem, et sacerdotem minime exauctoratum seu degradatum, transeuntem vero ad falsam sectam, ubi factus exsors unitatis ecclesiasticae attentat nihilominus celebrare, de hoc altero ita scribit : ʊ Apostatae vero ‹ et haeretici, publice et manifeste ab «Ecclesia recedentes, et ad Synagogam « Satanae, hoc est ad quamcumque sec- « tam perfidiae transeuntes, nec sacer- « dotes Ecclesiae catholicae, sed potius « Synagogae Satanae se gerentes, et exse- « crandas ejus petitiones, et sacrilego « ministerio suo, ut supra diximus, et ore « gestantes, nihil agunt ex parte Ec- « clesiae catholicae, cujus neque nun- « lios neque ministros se gerunt, sed nec « ex parte perfidae factionis, ex cujus « parte loquuntur, cujus vocem Deus • omnino non audit, sed tanquam corvi- • nam, tanquam sibilum serpentum ex- « horret et exsecratur. »

Sicque patet, secundum Gulielmum, duobus ex capitibus posse deficere in aliquo homine sacerdotale officium : primo quidem, ex revocatione procurationis, ut in exauctoratis2 ; secundo autem, ex defectu ratihabitionis ecclesiasticae, ut in haereticis. « Manifestum est, quod duo- « bus concurrentibus perficitur sacerdotale « officium, vel ministerium, videlicet rati- « bitione Ecclesiae, et procuratoris officii 0 limitata exeeutione ; et similiter duabus « de causis irritatur et evacuatur, hoc est « a parte Ecclesiae, et a parte ministe- « riorum » *(ibid.),* scilicet abolitorum.

38. *De principibus Scholae Veleris*

Sed jam magna nostrae scholae parisiensis lumina coruscare coepere; quorum principes, B. Albertus Magnus (4, D. 13, 11, art. 30)3, S. Bonaventura (4, D. 13, art. 1, q. 1), S. Thomas (3 S. 82, 7 et 8), uno ŏre pronuntiavere, omnem quemlibet sacerdotem valide conficere corpus Christi, si conficere intendens servet formam Ecclesiae. Nec dubitavere, quin, consecrans valide, vere sacrificaret omnis talis sacerdos.

39. *De Scolo*

At Scotus postea, concessa et haereticis et degradatis valida consecratione (« quod omnis sacerdos potens proferre « verba cum intentione possit conficere », 4. D. 13, 2), attamen, quia « sacerdos non « offert in persona propria, sed in persona « Ecclesiae, cujus est minister : hic autem « est praecisus ab ea n *(ibid.),* ideo ab illis removit omnem sacrificationem seu hostiae oblationem6; addita hac ratione :

1. Cf. c. 9, coi. 848 : « Extra unitatem Eccle- 'Siaenonest locus offerendi sacrificium unitatis.»

2. « Si revocatum ex toto sit procuratoris « officium, manifestum est, quod ea, quae in « jure consistunt tantum si per ipsum procurata • fuerint, ipso jure nulla sunt » *(ibid.).* Non aequiparat Gulielmus exauctoratis, seu depositis, seu degradatis, sacerdotes suspensos aut etiam excommunicatos ; quorum, ut talium, negat irritari ministerium, sed prohiberi tantum *(ibid.).*

3. « Haec solutio est communis » *(loc. cit.).*

4. Conferatur Alexander Alensis *(Summa Theologica,* p. 4, q. 10, n. 5, a. 1, § 6).

5. Immerito Hiquaeus, in *Quaestione* sua quarta super hunc textum Doctoris, contendit oblationem hic accipi pro oblatione mere caerimoniali, nec ullatenus sacrificali, qua suppositione stultiflcarelur quaestio Doctoris. Hecle Renz *(Geschichle des Messop/er-Begri/fs,* 1901, t. 1, p. 791) : « Diese Unterscheidung in wesent- « iiche und ceremonielle Oblalion rnncht Hi- « qufius, aber nicht Scotus. » Re quidern vera dependet in sua solutione et argumentatione

« Oblatio non pertinet ad rationem conse-
* crationis » *(ibid.)* ; quod, si de distinctione formali rationum dictum sit, est verum ; sin autem de separabilitate, ut placuit Scoto, falsum est. Nostra enim oblatio, ut dictum est, consecratione ipsa perficitur; manetque una ab altera indivulsa : siquidem in immolatione symbolice consistit oblatio ipsa vere immolatae olim hostiae.

Ceterum hanc solutionem Scoti nemo fere retinuit, sed omnesl in ea sententia mansere, quae fuerat Petri Damiani, vel alterius cujuspiam, scribentis : « Eucharis-
« tiae sacramentum semper idem est sa-
it crificium » *(Expositio canonis missae,* 16. P.L. 1-15, 890) : « adeo ut quicumque possit consecrare, possit et sacrificare.

Utrumque autem et sacramentum et sacrificium attribuendum esse omnibus sacerdotibus, etiam maxime ab Ecclesia reprobatis, consentientium Doctorum ita crevit auctoritas et numerus, ut scriberet Thomas ab Argentina (f 1357) :
« Teneo praedictam conclusionem eo,
« quod satis communiter a docloribus
« teneatur » (4 D. 13, a. 2, Venetiis, 156-1, f. 111). Paulo post vero Nicolaus de Ausmo, in libro qui dicitur *Supplementum* (incun. f. 135 a) : « Etiamsi fuerit
« haereticus, excommunicatus aut degra-
« datus, si celebrat, conficit quivis ad
« suam perditionem... : theologi commu-
« niter. »

Deinde, facta unanimitate, paulatim veteris discordiae memoria deleta est adeo, ut viri etiam eruditi non dubitarent scribere, utputa Hartzbeim *(Concilia Germaniae,* t. 3, Coi. Agrip., 1760, p. 234) : 0 Si quis presbyter in haeresim
« aut schisma lapsus fuisset, utut excom-
« municatus, eucharistiam valide potuisse
« conficere, nemo unquam negavit. »

Immo vero constat bifariam fuisse a veteribus solutam quaestionem de sacrificiis sacerdotum sive praecisorum, sive exauctoratorum : aliis evacuantibus fructum solum, aliis evacuantibus etiam validitatem sacrificii.

Qui negaverunt validitatem, in praecisis attenderunt potissimum ipsum defectum connexionis cum Ecclesia, in qua una per Spiritum Sanctum sacerdotium exercetur Christi : siquidem Christus aliquid unum est cum Ecclesia, et omnis actio sacerdotalis oblatiove sacrificalis, sicut est Christi, ita est Ecclesiae.

In exauctoratis autem (quanquam et veris adhuc sacerdotibus et in communione Ecclesiae versantibus) auctoritatem sacrificii ecclesiasticam desiderari putaverunt, quasi jam nolente Ecclesia per depositos vel degradatos quidquam sacerdotale agere.

Utrinque igitur deficere videbatur *terminus a quo* omnis validi sacrificii : Ecclesia scilicet.

Jam vero qui tuebantur validitatem, nihilominus connexionem cum Ecclesia necessariam adstruebant, ut Augustinus maxime et Algerus, addentes interea, de Ecclesia esse sacrificia ab illis, qui extra Ecclesiam sunt, celebrata ; immo ipsius Ecclesiae esse sacrificia illa ; quin et intra Ecclesiam proinde, quoad potestatem sacrificam, manere aliquo modo haereticos: et haec est vera solutio, quae nunc est evolvenda.

§ 3. — Solutio quaestionis theologica.

I. Sicut baptizatus vir non potest ita totaliter ejici extra Ecclesiam, ut sit omnino *sicut ethnicus el publicanus* ; sed, si legitimum matrimonium inierit, sacramentale erit istud ; et si eucharistiam rece-

Scotus a Petro Lombardo aliisque veteribus magistris, quos supra enumeravimus. Ceterum non difilltebor, videri Scolum habuisse pro proprie sacrificali illam oblationem verbalem, quam nos pro mere caerimoniaria habemus. In quo ei concordarunt nonnulli theologi posteriores citandi intra (Elucid. XXXIV).

1. Utrum revera sacrificet eo quod consecret, non omnes sane consentiunt ; nam, ut notat Suarez(disp. 76, sect. 3, n. 7), « doctoresomnes,
« qui ponunt rationem sacrificii in sumptione,
« vel in aliqua alia actione, quae post conse-
« crationem fiat, necessario concedent posse
« reipsa separari confectionem sacramenti a

perii, sacramenlalis erit communio (quae in ethnico ne cogitari quidem potest) : sic, immo multo magis, sacerdos, quantumvis ab Ecclesia praecisus, tamen servat CONNEXIONEM ILLAM MINISTERIALEM, QUA CONSTITUTUS SEMEL A ÜEO PROCURATOR Ecclesiae respectu sacrificii offerendi, manet Ecclesiae procurator in perpetuuml : per eum agente Ecclesia quidquid ipse secundum divinitus sibi demandatae procurationis potestatem attentaverit, etiam contra fas, agere. Organum est corporis, et organum manet ; et etiamsi corpus interdixerit organo, aut organum valedixerit corpori, organum tamen manet : et quidquid, ut organum, agere voluerit, agit ex parte Ecclesiae.

Dices : Sed quomodo per eum agit Ecclesia, per quem non vult agere (ut et degradato intimatur, et multo magis in praeciso intellegitur) ?

Respondeo : non ita renuit Ecclesia, ut omnino non velit. Non vult quidem voluntate signi ; at voluntatem absolutam non habet nihil agendi per tales : siquidem Ecclesia non potest quidquam absolute velle contra ordinem a Deo positum : indefectibiliter enim est sancta et Deo fidelis Ecclesia. Deus autem conjunxit ambo in ordine ad sacrificium : nequit igitur Ecclesia sancta connexionem velle absolute rescindere ; sed quantumvis prohibens, quantumvis abhorrens, manet tamen obligata sacerdoti et vehiti conjugata. Quod enim Deus conjunxit , homo nqp separet. Quare, quotiescumque voluerit sacerdos, vere offeret ex parte Ecclesiae, nolentis quidem secundum quid, volentis tamen simpliciter per eum offerre.

Igitur, si quaestio sit, quid possit sacerdos ejectus aut dejectus, respondemus cum omnibus hujus aetatis catholicis eum posse valide sacrificare. Addimus interea, ex mente veterum, hoc ideo contingere, quia non deficiat ex parte Ecclesiae *lerminus a quo* sacrificalis oblationis.

Sed si quaestio sit, quid de facto agat haereticus, responsio non necessario est eadem. Quanquam enim nunquam deerit suo legato Ecclesia, poterit tamen ipse legatus ita Ecclesiae deesse, ut nolit pro ipsa agere ; sed aut pro se solo, aut (quod verosimilius est) pro secta aliqua perfida dumtaxat velit, praedominante affectu, simpliciter et absolute, ministrum se gerere.

Immo haereticus aut schismaticus omnis formalis et pertinax, debebit, si sibi constet, ita erga Ecclesiam affici, ut excludat ejus in sacrificando commercium. Nemo enim ministrum se gerit Ecclesiae verae, nisi implicite saltem velit pro ea, potius quam pro sua secta perfida et schismatica, gerere sacerdotium. Hoc enim importat celebris illa voluntas praevalens faciendi id quod est a Christo institutum ut fieret2. Haereticus autem aut schismaticus nemo est formalis et pertinax, nisi qui absolute anteponit aut opinionem suam veritati fidei, aut voluntatem suam caritati unitatis. Nequit igitur pro Ecclesia agere, nisi, saltem pro momento, implicite sit sibi contrarius, dum praevalet in ipso affectus agendi pro ea, cui affectu habi; tualiter praevalente alleram anteponit. Quare in illo qui abreptus omnino est odio unitatis, odio scilicet Ecclesiae quae

< sacrificio > (cf. supra, Elucid. XXIV, et infra, Elucid. XXXIV). Sed tamen separabilitas ista, apud illos, non infert in haereticis magis quam in catholicis ullam separationis necessitatem inter consecrationem et sacrificationem.

1. Ideo est irrevocabilis procuratio, vel inamissibilis depulatio, quia quamvis per ordinationem hominum (id est praelatorum Ecclesiae) inducta (sive immediate, ut in legitime ordinatis, sive mediate, ut in ordinatis extra unitatem), tamen Deo sigillante fit :-cujus sigillum et characterem, semel impressum, non est in potestate hominum delere. Quare aeterna est schedula, qua quis in Ecclesiae procuratorem vel legatum, id est sacerdotem, consignatur.

2. Vel secundum aliam locutionem, id quod facit Ecclesia : h. e. id quod, secundum fidem Ecclesiae, est ab agente intendendum. F'orro secundum fidem Ecclesiae, ut superius exposuimus, nemo offert sacrificium valide, nisi in quantum intendens offerre ex parte Ecclesiae.

reapse vera est, catholica est, apostolica est, odio dico romanae communionis, non erit mirum, si, sibi constans, affectu etiam praevalente nolit quicquam agere ut minister talis Ecclesiae, sed absolute et solum ut suae sectae officialis[1]. Quo casu nihil aget, nihil in eucharistica celebratione conficiet; quia nequaquam offeret ex parte Ecclesiae: non nolentis, sed nolens[*].

Quod si autem ut minister Ecclesiae catholicae, apostolicae, romanae, agere, quantumvis repugnans secundum quid, tamen voluerit simpliciter, voluntate saltem implicita : tunc aget quidem et conficiet ; sed tunc non offertur sacrificium a separato ut separato, immo offertur ab eo qui est extra (secundum legalem suum statum personalem et habitualem intentionem) sed tanquam exsistente intra (et secundum rationem sui officii vel ministerii vel deputalionis inamissibilis, et secundum actualem intentionis suae directionem, seu potius correctionem).

Quare valet axioma veterum : « Veri « sacrificii extra catholicam Ecclesiam « locus non est [p] : quatenus sacrificium, si est verum, fit ab aliquo, non qua ex parte est *extra,* sed qua ex parte est et manet *intra* : adeo ut semper *intra* sit sacrificium.

Et pro tanto' omne sacrificium verum est revera sacrificium Ecclesiae.

Quod inter recentiores theologos insinuavit **Suarez**, scribens : « Quod si haeretiens; vel alius ab Ecclesia exclusus, « illud offerat, quamvis extra Ecclesiam « offerat, sacrificium tamen Ecclesiae « offert : quod eatenus efficere potest, « quatenus characterem retinet, ratione « cujus aliquo modo ad Ecclesiam per- « tinet » *(De Eucharistia,* disp. 77, s. 2, n. 7)[3]. Per characterem enim deputatus est quis ad hoc ut sit Ecclesiae legatus in (vid. *De Sacramento ordinis,* c. 4, p. 534-535). Quam expositionem non dicimus improbabilem; eoque minus, quod Patres vix unquam materialem haeresim sibi ob oculos posuere, sed solummodo formalem ; et praeterea proni satis fuere nonnulli, praesertim Africani, ad negligendam, inditam mentibus nostris, facultatem a nobismetipsis desciscendi atque discordandi per quamdam «illogicitatem practicam », non raram, immo crebram.

3. Parum fortasse quadrant haec verba cum illis quae superius scripserat **Suarez** : « Ha- « bent sacerdotes ex commissione Ecclesiae ut « nomine suo [i. e. Ecclesiae] orent, inter- « dant et offerant ; et quoad hoc potest Eccle- « sia privare sacerdotem praecisum ne suo « nomine sacrificet ; nam, cum hoc habeat ex « commissione Ecclesiae, ab eadem potest eo « munere privari » (disp. 77, s. 2, n. 6 ; cf. commentarium in 3 S., 82, 7). Attamen advertenda est cautela quam postea in hoc puncto explicando adhibet Eximius Doctor, dum dicit Ecclesiam « nec consentire cum illo, nec velle, quantum « in ipsa est, per eum offerre ». Quibus restrictionis verbis potest innui voluntas non absoluta seu efficax, sed significata tantum et secundum quid dicta. Nihilominus vereor, ne aliqualiter haeserit in hac re decernenda. Nam ex una parte putabat ipse ita in missa secerni rationes ecclesiasticae oblationis et dominicae, ut secundum se haec sufficeret, seclusa illa, ad rationandam sacrificationem nostram ministerialem (non advertens esse oblationem dominicam et ecclesiasticam unum quid organicum). Unde praesto erit ipsi quoad praecisos solutio : offerunt, quin

1. Id reapse contigisse aliquando, non est inverosimile ; immo suadent quaedam facta. Praeter alia enim facinora Donatistarum adversus sacramenta catholicorum, toto libro sexto De *schismale Donalislarum,* ab **Optato Milevitano** relata, recole projectam canibus eucharistiam *(ibid.,* 1. 2, c. 19. P.L. 11, 972; coli. **Augustin.**, *Ep.,* 139, 1. P.L. 33,535). Addesis illud testimonium **Innocentii III** de quibusdam Graeculis superioris, ni fallor, aetatis : « Postquam enim Graecorum Ecclesia cum qui- « busdam complicibus et fautoribus suis ab « obedientia Sedis Apostolicae se subtraxit, in « tantum Graeci coeperunt abominari Latinos, « quod inter alia, quae in derogationem eorum « impie committebant, si quando sacerdotes « Latini super eorum célébrassent altaria, non « prius ipsi volebant sacrificare in illis, quam ea « tanquam per hoc inquinata lavissent » (in Concilio Later. IV, D. 10, 435). Certe Michaelis Cerularii sacellarius, Nicephorus, eucharistiam Latinorum conculcarat, sed potius prae azymi odio quam nominis romani (P.G. 120, 744, et P.L. 143, 1214-1215).

2. Secundum hanc normam interpretabatur **Gulielmus Parisiensis** duriores illas locutiones Patrum de sacrificiis haereticorum, veluti Deo exsecrandis : quasi supposuerint Patres haereticum agere ut haereticum, id est excludentem ministerium Ecclesiae catholicae, affectantem autem exclusive ministerium suae sectae perversae. Quod utique si fiat, revera celebrans non conformatur menti el intentioni Ecclesiae catholicae : quapropter potest dici formam deserere Ecclesiae, el sequi alienam

iis quae mittenda sunt ad Deum dona et sacrificia. Et pro tanto sufficit ei habere characterem, ut legatus maneat, agatque legatum, quandocuinque voluerit, habita tamen intentione praevalente agendi pro Ecclesia.

Quamvis igitur ipse sit infidelis, qui litat, tamen est fidelis illa, cujus causam agit et defert munus atque hostiam ; adeo ut semper fides vera, fides catholica, principiet atque originet sacrificationem omnem, proindeque et consecrationem eucharisticam : si minus proxime, ex parte ministri, saltem remote, ex parte Societatis Ecclesiasticae, cujus est minister. Et hoc sensu retineri potest, quod scripsit Gulielmus a Sancto Theodorico *(De corpore el sanguine Domini,* c. 6. P.L. 180, 355) : « In sacramentis «corpus Domini facit [intellege : conficit, « vel consecrat] sanctae Ecclesiae fides, cujus [Ecclesiae] generaliter est « ipsum sacrificium, cujuscumque sit πιε- ι riti, per quem fit. »

II. Quo principio solvitur quaestio de validitate, eodem solvitur et quaestio de fructu sacrificii.

Quae quaestio aliter ab aliis est decisa.

Primo enim pauci putavere atque etiam nunc, ni fallor, putant, esse omnino sine fructu ullo quolibet sacrificium, quantumvis validum, sacerdotis praecisi.

Plerique tamen non sine distinctione excludunt fructum, sed consentanee ad indicationes sancti Thomael et sancti Bonaventurae' negant fructum relative tantum ad eos qui *specialiter* intercedunt tanquam offerentes vel coopérantes. Sic Suarez (disp. 77, s. 2, n. 7) ab « offe- ci rentibus et cooperantibus « distinguit alios, quibus possit esse fructuosum istiusmodi sacrificium.

Unde autem relate ad alios, puta ad universam Ecclesiam, repetendus sit fructus, jam non una est omnium sententia.

Quibus enim placet, posse, eliciente scilicet Christo novam in singulis missis oblationem, taxari et mensurari fructum sacrificii sine respectu ad interventum Ecclesiae offerentis, ii etiam volent, Ecclesia nequaquam offerente, posse nihilominus fructum sacrificii aliquem assignari.

Quia autem saepius est exclusa a nobis ista opinio, restat ut dicatur, offerente Ecclesia per praecisos et exauctoratos (ut monstratum est supra), non deesse illorum sacrificiis commendandis devotionem Ecclesiae universalem3. Immo ex hac

per eos offerat Ecclesia. Aliunde tamen premebat eum el Doctorum auctoritas, sacrificium omne eucharisticum colligantium Ecclesiae universae, el doctrina vera de charactere sacerdotali, quo quis non membrum tantum efficitur, sed in ministrum et organum provehitur societatis ecclesiasticae. Quare diversas videtur, veluti tentative, non tam suo nomine asserens quam proponens nomine aliorum, solutiones edidisse («sensus illius secundae opinionis esse potest » ; ‹ alia vero expositio esse potest»): unam divellentem sacrificium, ab Ecclesia, alteram connectentem. Cf. *De censuris,* disp. 11, s. 2, n. 11 : ubi dicendus foret adhaerere solutioni priori (« censeo verius »); nisi quod potius de precibus missae ibi agatur quam de substantia oblationis sacrificalis.

Inter eos sane pauciores numero, qui hanc quaestionem tractaverunt, locum tenet insignem Hiquaeus in *Quaestione* sua sexta super *Commentarium* Scoti in 4 D. 13, 2 (p. 831-834); cujus potissimum est attendenda conclusio 2 : ‹ Haereticus sacerdos etiam in per- « sona Ecclesiae et Christi offert sacrifi- « **cium, SI SERVET INTENTIONEM UNIVERSALEM,** « **QUAMVIS HABEAT IPSE PARTICULAREM EX** « errore... Quia quamdiu manet character « sacerdotalis, potest habere suum actum com- « petentem, et manet potestas concessa a Chris- « to et Ecclesia in talem actum : ergo potest « exercendo actum gerere personam Christi et « Ecclesiae offerentis sacrificium : ...potestate « ab ipsis concessa, secundum quam deputatur « minister in ordine ad talem actum. » Conferatur conclusio 5B.

1. 3 S. 82, 7 : « Illi qui sunt ab Ecclesia « separati per haeresim aut schisma vel excom- « municationem... peccant facientes [consecra- ‹ tionem], et ideo fructum sacrificii non perci- ▮ piunt. ›

2. 4 D. 13, a. 1, q. 1 : « Praecisus et haereticus « [conficit] ad damnationem suam et omnium « assistentium. »

3. Hanc doctrinam late pertractat Gabriel Biel, *Sacro canonis missae tum mystica, tum literalis expositio* (apud Johannem Clein, s. a., s. l., lectio 27, fol. 38-41), promiscue el indignis et haereticis applicans hoc principium : quamvis desit ex parte sacerdotis, unde sit ejus oblatio accepta Deo, « quia tamen oblatio ‹ haec et oratio non est sua principaliter,

parte non pejora erunt quam sacrificia indignorum. At pejora erunt aliunde : nam sacrificiis malorum sacerdotum, catholicorum tamen, ita praeter oblationem communem totius Ecclesiae accedit oblatio specialior quorumdam, puta stipem dantium aut adstantium, ut inde augeatur fructus. Quae ratio incrementi in sacrificiis reproborum illorum deest, cum sit et reproba omnis fidelium cooperatio, sive stipem dantium, sive adstantium.

Sed haec accipiantur regulariter loquendo; nam bona fides excusabit fideles inscios, praesertim ubi aderit titulus coloratus. Immo ipse sacerdos, quamvis habendus sit in foro externo haereticus aut schismaticus, poterit, vigente intus bona fide, nullius culpae esse reus, nec innodationis ullius sibi conscius : adeo ut nihil desit co «Illi endando ipsius sacrificio etiam specialius et specialissime apud Deum. Faxit Deus ut apud fratres nostros orientales non raro id contingat ! Nec, si contingat, timendum erit, ne accrescat inde schismati praesidium : cum omne sacrificium, utpote ab Ecclesia, quae una est, profectum, quo efficacius erit apud Deum, eo magis suffragetur unitati, et schismati adversetur.

Quia autem omnis communio eucharistica est professio communionis ecclesiasticae cum eucharistiam conficiente, tradente, sumente, ideo est regulariter illicita et damnosa, utpote schismatica atque haeretica, communio corporis Christi, quamvis valide consecrati, accepta a sacerdote haeretico vel schismatico ; sicut se excommunicat ab Ecclesia, qui accipit a sacerdote nominatim excommunicato. Quare recte scribebat Durandus Meldensis (4 D. 13, q. 1, n. 12) : « Tam consecrantes quam ab eis sumentes, non habent illud ad salutem, sed ad pemiciem. »

At, si sacramentum, valide a sacerdote praeciso consecratum, deinde catholice reservetur, sumetur etiam catholice, et catholice distribuetur : qua co Hill unione non jam cum haeresi aut schismate communicas, sed cum vera, cujus est hoc sacramentum, Ecclesia1.

« sed Ecclesiae sponsae Christi, inter quam « et Christum nuncius est, ejus orationem « portans in ore, quam porrigit exaudiendam « Patri misericordiarum, sequitur quod sua per- « sonalis malitia non reddit orationem illam « Deo exsecrabilem et inexaudibilem » (fol. 38).

1. « Hostia, a talibus sacerdotibus consecrata, est adoranda, et, si reservetur, licite « potest sumi a sacerdote legitimo » (S.Thom., 3 S. 82, 9, 1m). Cf. S. Theodorum Studitam citatum supra, et S. Joannem Damascenum r tandum infra (Elucid. XXXVII).

Elucidatio XXXIV.

Perficitur sacrificium consecratione sola. Respectu autem consecrationis faciendae nulla gaudet efficacia aut necessitate epiclesis; quanquam sapienter est instituta et locum habet aptum.

CAPUT VII.

DE EFFECTIONE SACRIFICII MISSAE.

Postquam determinatum est de exsistentia sacrificii missae, et ejusdem intestina ralione, atque tandem valore, veniendum ad ejus effectionem considerandam : qua in re quaeritur, quaenam actio ex nostra parte requiratur ad hoc ut sacrificium habeatur.

Ubi *primo* occurrit examinandum : utrum consecratione absolvatur sacrificium, an aliquid aliud praeter consecrationem requiratur.

Et, quatenus negative, veniet *secundo* determinandum : cujusmodi actione perficiatur consecratio.

§ 1. De consecrationis sufficientia.

Sacrificium ipsa demum consecratione absolvi, non tam hic assumitur probandum, quam supponitur ex antecedentibus omnino certum. Superius enim rationem attigimus, cur communio nequeat ad rationem constituendam sacrificii pertrahi, quia scilicet condividuntur omnino inter se hostiae oblatio et participatio. Utique consummatur sacrificium communione, quatenus jam intrinsece constitutum ante communionem, per communionem ad suum finem perducitur, qui et sanctificatio fidelium (cf. Elucid. I et XXIV).

Praeter communionem autem, quidam voluere ipsam fractionem sacramenti ingredi rationem actionis sacrificalis, et quidem essentialiter, quippe qua sola significaretur tormentum passionis dominicae. Ita Canus : « Cum symbolis rerum, Chris-
« to instituente, debeamus mortem ipsius
a agere, si verum et perfectum nostrum
« sacrificium est, ejusque victimae abso-
« lutum exemplar, quam Christus in cruce
« praebuit ; nullum autem sit rerum
« symbolum antequam species frangan-
« tur, misceantur, consumantur : certis-
« simum accipere argumentum possumus :
« ante fractionem nondum esse exple-
« tum sacrificium » *(De locis theologicis,* l. 12, c. 12, Coi. Agripp. 1585. fol. 426 a).

Sed isti positioni obstant non pauca.

Primo quidem, omnes moderni assentiunt **Suarezio** (disp. 75, sect. 3) defendenti, etiamsi omittatur casu aliquo ista fractio, tamen integrum stare sacrificium.

Secundo, videtur fractio de facto defuisse, aut certe vix ullius momenti locum aliquando apud veteres obtinuisse. Nam de ea nil legitur in liturgia *Constitutionum Aposlolicariun,* aut in liturgia *Teslainenli Domini Noslri Jesu Christi*l. In aliis pervetustis liturgiis, ut *Serapionis, sancti Jacobi, sancti Marci,* invenitur quidem, sed nulla adnotata interim significatione dominicae mortis. Immo apud Serapionem2, clare satis in annexa oratione indi-

1. In byzanlina liturgia ix saeculi nulla fit fractio infra actionem. Fractio autem panis ante actionem sane nequii pro parte intrinseca sacrificii haberi.

2. « Dignare nos et hac communione [donare], « Deus veritatis, et fac ut corpora nostra capiant « castitatem et animae intellegentiam et cogni- « tionem ; et sapientes nos redde, Deus miseri- « cordiarum, perceptione corporis et sanguinis » etc. (F. D. 2, 176-178).

catur scopus proprius fractionis esse, ut divisum sacramentum, multorum communioni fiat aptum.

In liturgia graeca *Sancti Jacobi* fit quaedam fractio ritualis (κλάαχ) praevia ad illam comminutionem seu partitionem ([Λελισαόί) : sed ideo tantum, ut pars consecrati panis calici immergatur (B. 62, cf. 581):ubi resurrectionis potius quam mortis cum omnibus fere liturgiarum expositoribus agnoveris symbolum.

Deinceps accrevere quidem fractioni in quibusdam liturgiis, sane paucioribus, varii symbolismi, praesertim passionem respicientes, ut in liturgia syriaca *Sancti Jacobi* (B. 97-99 ; cf. Max. Saxon. *Missa syriaca anliochena,* p. 37-38) ; aliquando etiam fragmentis in modum crucis dispositis (hodierna liturgia *Sancti Chrysostomi,* B. 393 ; *Liturgia mozarabica,* P.L. 85, 557-558) ; vel (in prothesi) dissecto pane in modum crucis per lanceam (hodierna liturgia *Sancti Chrysostomi,* B. 357-358).

Sed isti symbolismi sunt adventitii : conficti scilicet labentibus saeculis ad augendam devotionem et liturgiam illustrandam. In Scriptura autem aut in veterum Patrum documentis, omni carent attestatione aut fulcimento.

Ad Scripturam enim quod attinet, primo rejicitur communiter a criticis illud κλώαενονl, quod in textu recepto *Epistolae primae ad Corinthios* (1184 : τοϋτό νού έστιν το σώιια τδ υπέρ ϋρ,ών κλώαενον) legitur, pro quo habet Vulgata *quod pro vobis tradetur.* Secundo, nedum innuat in fractione panis significationem passionis, vix non excludit Scriptura, cum advertit, sicut in agno paschali, ita in Christo passo, nullum fuisse membrorum fractioni locum.

Quod spectat vero ad Patres, Chrysostomus, qui pro symbolismo aliquando appellatur, revera duplici ex capite videtur symbolismo contrarius : *primo,* ex eo quod ipse notat nullam in passione fractionem correspondisse fractioni eucharistiae; *secundo,* ex eo quod fractionem hanc ordinat aperte ad distributionem. Super illud enim Pauli, *Panis quem frangimus,* sic perorat : « Cur autem « addidit *quem frangimus ?* Hoc enim « in eucharistia videre est ; in cruce « vero non item, immo *contrarium.* Ait « enim : *os non comminuetur.* Sed quod e NON PASSUS EST IN CRUCE, 110C patitur « in oblatione propter te, et sustinet se ‹ confringi, ut omnes impleat *(In I Cor.,* hom. 24, n. 2. P.G. 61, 200)».

Nec Augustinus alium finem indicat nisi distributionis : « *Precationes,* inquit, « accipiamus dictas, quas facimus in ce- α lebratione sacramentorum, antequam « illud quod est in Domini mensa incipiat « benedici ; *orationes,* cum benedicitur et « sanctificatur, et ad distribuendum « comminuitur » *(Ep.* 149, 16. P.L. 33, 636),

Pariter Gregorius M. :« Ejus quippe « ibi corpus sumitur, ejus caro in populi « salutem partitur ; ejus sanguis, non « jam in manus infidelium, sed in ora « fidelium funditur. » *(Dial.* 4, 58. P.L. 77, 425).

Beda quidem in fractione a Domino peracta praesignatam videt passionis voluntarietatem : « Frangit autem ipse pa- α nem quem discipulis porrigit, ut os- « tendat corporis sui fractionem non « absque sua sponte ac procuratione ven- « turam » *(In Mare.,* 14»'. P.L. 92, 272; cf. *In Lucam* 22'', coi. 596).

Semel etiam S. Paschasius Radbertus in nostra sacramenti fractione commemoratam vult passionem : α Figuram « videtur esse [mysterium], dum frangi-

1. Quanquam omnes lere liturgiae, in narratione coenac, inducunt Dominum hac voce utentem. Vide inter alias Liturgiam graecam S. *Jacobi,* Liturgiam graecam S. *Marci, Anaphoram Serapionis,* Liturgiam *Constitutionum Apostolorum, Canonum ecclesiasticorum... reliquias Veronenses, Constitutiones Ecclesiae Aethiopicae,* cum reliquis antiquioribus Aelhiopum liturgiis, Liturgiam Mozarabicam juxta *Missak Mixlum,* Liturgiam Gallicanam juxta Stoire- *Missale,* etc., etc.

2. Recte utique Goetz interpretatur illum sermonem Chrysostomi, ‹ der jedoch eine ‹ Deutung des Brotbrechens auf den Tod am « Kreuz, eher ausschliesst ais bezeugt › (Die *heutige Abendmahlsfragt,* 1907, p. 176).

‹ tur »; figuram autem intellegit commemorativam : « recordationem sacrae • passionis s *{Lib. de corp, cl sang. Domini,* 4, 1. P.L. 120, 1278). Attamen pluribus locis fieri illud dicit proprie ob partitionem, seu ad escam : α Frangit : « quia, nisi ille frangeret, parvuli om- • nes jejuni remanerent » *{ibid.,* 15, 2, col. 1323) « Corpus frangitur ad escam « populis, et partitur fidelibus » *{ibid.* 19,3, col. 1328).

Ex expositoribus vero missarum latinis, qui ab illo tempore pullularunt, plerique aut praetermiserunt fractionem, aut nullam ejus explicationem dederunt1. Alii, ut Innocen Lius **III** *{De sane. all. mijsl.,* 6,2. P.L. 217, 907), et S. **Petrus** Damianus (?) volunt fractionem fieri ad instar discipulorum, in Emmaus Dominum in fractione panis agnoscentium *(Expos. in canon, missae.* P.L. 145, 891).

Interim (A. D. 1054) **Humbertus** cardinalis, dum contra Michaelem Caerularium contendit, Trinitatem ita in sacramento eucharistiae cooperari, ut non commemoretur, sic dividit partes eucharistici ritus, ut. consecratio sit opus Trinitatis, fractio vero et sumptio sit commemoratio mortis Christi : « Tota beata « Trinitas in consecratione eucharistiae « cooperatur, sed sola mors Christi in « fractione ejus et in usu annuntiatur » *{Adversus Graecorum calumnias, c.* 31. P.L. 143, 950). En primum, ni fallor, exemplum apud Latinos clarum et distinctum connexionis inter nostram sacramenti fractionem et passionem Domini commemoratam.

Paulo post (inter an. 1063 et 1070) Humberti laudator atque defensor, **Lanfrancus,** connexionem eamdem vividiore celebrioreque sermone praedicavit in libro suo adversus Berengarium de corpore et sanguine Domini : « Sacramenta enim, in- α quit, illarum rerum, quarum sacramenta α sunt, semper similitudinem gerunt, sicut α in sacramento, de quo haec quaestio « ventilatur, dum frangitur hostia, « dum sanguis de calice in ora fidelium α funditur, quid aliud quam dominici α corporis in cruce immolatio ejusque « sanguinis de latere effusio designa- α tur ? n *{Lib. de corpore el sanguine Domini,* c. 13, P.L. 150, 423)2

Qui post tempus Lanfranci venerunt expositores missae, corum jam nonnulli significationem passionis fractioni annexuere3.

1. **Walafridus Strabus** *(De ecclesiasl. rtr.uord. el increm.,* c. 22. P.L. 114, 950) ; **Rabanus Maurus** *(De clericorum inslilulione,* l. l,c. 33. P.L. 107, 324) ; **Amalarius** *(Deecclesiaslicis officiis,* 1. 3, c. 31. P.L. 105, 1152); **Florus Lugdunensis** *(De expositione Mistae,* 89. P.L. 119, 71) ; **Remigius Antissiodorensis** *(De celebratione missae.* P.L. 101, 1270); **Joannes Rotomagensis** *(De officiis tulaiaslicis.* P.L. 147, 36) ; **Odo Cameracensis** *(Expositio in canonem missae.* P.L. 160, 1070); **Robertus Paululus** *(De officiis ecclesiasticis, }. 2, c. 39.* P.L. 177, 436); **Joannes Beleth** *(Rationale, c.* 48. P.L. 202,54-55) ; Auctor *Micrologi, c.* 17. P.L. 151,988; **Richardus Weddinghusanus** *(Libellus de canone mystici libaminis.* P.L. 177, 468). Aliique plurimi, quibus omnibus praecesserat **Isidorus** *(De ecclesiasticis officiis,* 1, 15. P.L. 83, 752). interim tamen post **Amalarium** *(op. cil.,* c. 35, coi. 1154) multum disseruere mediaevales de ‹ triformi corpore Domini », per trinam fracti panis particulam designato. Quae commentatio, postquam graviter a **Floro** *(Opusc. adv. Amalar.,* 1, 4 et 2, 5. P.L. 119, 74 et 81) est notata, deinde a Decretistis (**Ivone Carn.,** *Panorm.* 1,140, et **Gratiano,** *De consecr.,* dist. 2, c.22). est Sergio Papae attitulata ! Unde non mirum est, si apud principes etiam scholae, ut puta **Albertum Magnum** *(De sacrificio missae,* tract. 3, c.21) et sanctum **Thomam**(3 S. 83, 5, 8m), lamentabiliter obrepsit.

2. Cesset **Goetz** *(op. cil.,* p. 175-176) haec verba quaerere in *Libro senlenliarum Prosperi,* ubi se conqueritur ea nondum reperisse. Jamdudum Corrector Romanus super *Decreli* Partem 3»m, Dist. 2, c. 37, animadverterat, non Prosperi esse sermonem, sed Lanfranci (P.L. 187, 1747). Praeter hunc locum, et verba Chrysostomi atque Augustini supralaudata, etiam indicavit **Goetz** *(ibid.)* sententiam Dionysii Bar-Salibi infra citandam.

3. **Ivo Carnotensis** *(De convenientia veleris el novi sacrificii.* P.L. 162, 559) ; **Honorius Augustodunensis** *(Gemma animae,* l. 1, c. 63. P.L. 172, 563); Ps. **Algerus** *(De sacrificio missae.* P.L. 180, 856) ; Auctor ignotus *Libri de expositione missae* Hildeberto adscript!. P.L. 171, 1165; **Sicardus Cremonensis** *(Milrale,* l. 3, c. 6. P.L. 213, 129 et 138); **Durandus Mimatensis** *(Ralionale,* I. 4, c. 51, n. 4). Inierim **Balduinus Cantuariensis** *(De sacramento altaris.* P.L. 204, 657), vir practicus, primo utilitatem partitionis indicat (· Frac-

Apud Graecos vero, quanquam coaetaneus Gregorii Magni, sanctus Eutychius C. P. jam haec scripserat :« Frac‹ lio venerandi panis necem significat » *(De Paschale el sacrosancta Eucharistia,* n. 3. P.G. *8&lfis,* 2396), tamen expositores Jiturgiae byzantinae, cum in fractione panis, quae infra actionem fit, tum in exsectione quae per lanceam in prothesi prius facta est, incarnationis1 figuram potius quam passionis1 praedicavere3!

Expositor Syrus Missae, Dionysius Bar Salibi (XII s.) utique passionem in fractione designatam indubitanter perhibet1.

Quis non videat, in tanta silva interpretationum, earumque sero excogitatarum, nil posse reperiri certi aut solidi ; nil dogmatici, sed tantum phantastici ? Quod si Doctores scholastici, ut v. g. Albertus Magnus (4 D. 13, E. 15), sanctus Thomas (3 S. 77, 7 ; 83, 5, 7“ ; *in I Cor.*. Π, lect. 5), Biel *(Sacr. can. miss, expos.*. lect. 80), Suarez (Disp. 84, sect. 1, η. 6)l etc., passionem in fractione represents· tam dixerunt, hoc non tradiderunt nisi ut commentum pium inter alia1 ; sed sacramentale quicquam minime adslruxerunt.

Revera fractio non est inducta propter se, aut ad aliquid per seipsam significandum. Acta est a Christo ad dispertiendum : et hic est finis ejus intrinsecus. Deinde acta est ab Ecclesia : primo propter eumdem finem ; secundo, etiam deficiente hoc fine, propter imitationem Christi7; tertio, in ordine ad mixtionem specierum faciendam : qua, concinentibus satis liturgiis et liturgistis, resurrectio designaretur symbolice post semel de-

‹ lio convenit distributioni. Fregit, ut multis ‹ daret ›) ; deinde multas superstruit explicationes mysticas, inter quas suum habet passionis designatio locum. Liturgistis adde paucos Theologos, ut Gulielmum a Sancto Theodorico *(De sacramento altaris,* c. 9, P.L. 180, 356) ; Algerum (De *sacramento,* 1. 1, c. 18. P.L. 180, 792); vel exegetas, ut Anselmum Laudunensem *(In Matlh.* 26. P.L. 162, 1470); vel concionatores, ut Jacobum de Vitriaco *(Sermones,* Sermo 111 in coena Domini, Antv. 1575, p. 335), etc.

1. De comparatione inter exsectionem et incarnationem adeantur Theodorus Andidensis *(Brevis commentatio,* n. 9. P.G. 140, 429);Symeon Thessalonicensis *(Desacra liturgia,* c. 92. P.G. 155, 273-276). De comparatione inter fractionem et incarnationem legatur Theodorus (op. *cit.,* n. 38, coi. 465). Neque, dum exponit liturgiam syriacam, Ps. Dionysius *(De Eccl. Hier.,* 3, 12. P.G. 3, 444) aliam fractionis indicat significationem praeter incarnationem.

2. De comparatione inter exsectionem et passionem notetur Nicolaus Cabasilas *(Liturgiae expositio,* c. 8. P.G. 150, 384-385).

3. Ceterum apud Bessarionem *(Desacram, eucharisl.* P.G. 161, 512) non indicatur fractio nisi ut « ad distributionem necessaria ›.

4. ‹ Cum sumpsit sacerdos hostiam in mani‹ bus, ut diximus, dum frangit eam in duas par« tes, ostendit quod vere Verbum passum est « in carne, et quod sacrificatum est, et frac« tum est in cruce › *(Expositio lilurgiae,* c. 16. C. S. C. O., 93, 89). Superiusque de fractione dominica in novissima coena, post assignatam (si genuina tamen est lectio) utilitatem practicam partitionis, pergit auctor : · Fran« gendo nobis declarat passionem et crucifixio« nem et occisionem suam et confixionem per « lanceam et mortem suam. Iterum frangendo ‹ mystice significat se ipsum mactasse et divi• sisse, et a se defluere propitiationem # *(ibid.*. 73).

5. Sentit vero Vasquez, non ob alium finem Christum fregisse panem, nisi ut, divisus inter plures manducaturos, « significaret effectum ‹ peculiarem sacramenti,... nempe unionem, eo « quod ex eodem pane manducaturi, sicut etiam • ex eodem calice bibiluri essent › (disp. 196, . 3, n. 19 et 26).

6. Vide alterum tertiumque locum ex S. Thoma citatum, ubi tria· consignificari dicuntur. Vide etiam Alb. M., iη Λ/α///ι.,262β, ubi primum dicitur significata fractio irae divinae, et deinde retro ad quamdam Moysis figuram implendam remittimur !

7. Hoc sensu Humbertus cardinalis, volens fieri cottidie missam integram, nec solum, ut apud Graecos, reservati sacramenti celebrationem mutilam : « Non enim benedixit tantum « [Dominus] et servavit frangendum in crasti‹ num, nec fregit tantum et reposuit, sed fractum « statim distribuit. Unde... quodlibet horum, « si sine reliquis fiat, scilicet benedictio sine dis‹ tribulione, aut fractio sine benedictione el ‹ distributione, perfectam Christi memoriam « non repraesentant, sicut distributio nulla sine • benedictione et fractione » *(Responsio sive contradictio in libellum Nicetae,* c. 23. P.L. 143, 994). Maxime fit ad imitationem Christi in Copiarum Liturgia, juxta anaphoram *Sandi Marci* vel *Cyrilli,* ubi in ipsa narratione coenae, dum dicitur Christus fregisse, frangitur panis (B. 177). Vide etiam in Aethiopica liturgia anaphoram *Apostolorum* (B. 232).

signatam sacranientaliter passionem in separata speciem ni consecratione1.

Fractionem autem inter et passionem comparatio, excepto S. Eutychio C. P., fetus quidam tardioris aetatis est : cujus indicatio primum fugax aut incerta apud Redam et Paschasium, deinde apud Humbertum et Lanfrancum firmior, genuit apud posteriores et theologos et liturgistas opinionem, primo rariorem, deinde crebriorem, sed nunquam non arbitrariam : per fractionem commemorari passionem. Revera passio, satis per ipsam consecrationem commemorata, non commemoratur sacranientaliter per fractionem, quae nedum sit pars intrinseca sacrificii, ne pertinet quidem ad ejus expressionem caerimoniariam, sed ad ritum communionis.

Quod si autem celebratio liturgica olim nomen habuit *fradio panis (Aci.,* 242), non sane magis inde sequitur, constitui sacrificium fractione, quam ex nomine *coenae dominicae (I Cor.,* 1120), constitui coenatione. Sed sicut sacrificium nostrum denominatur coena ex fine coenationis, ad quam ordinatur oblatio hostiae ; sic ipsa coena denominatur fractio ex apparatu cibi, qui per fractionem fit.

Corruit ergo ex toto fundamentum opinionis Cani, certe singularis2, cui ceterum contradixerat S. Thomas, aiens sacrificium ante fractionem esse peractum (3 S. 83, 4) ; et quidem adeo, ut fractionis omissio non faciat « imperfectionem sacri- « ficii » (3 S. 83, 6, 6m). Sed haec fere nos pudet disputasse, nisi quod intimius ritum quemdam ecclesiasticum occasio se obtulerit rimandi, secernendique vera a falsis, aut certe veritatis gradus varios distinguendi3.

§ 2. De effectione consecrationis.

Supposito autem, sacrificium perfici sola consecratione, consecrationem autem non peragi nisi orali quadam actione, ad id unum redit proposita de effectione sacrificii quaestio : qualis tenor orationis sit ad inducendam consecrationem absolute necessarius.

Quocirca , inter alia, haec possunt quaeri.

Primo. Consecratio fiatne per petitionem aliquam sui : hoc est, eone consecres, quod postules transmutationem. Quae est quaestio de epicleseos efficacia aut necessitate. Et, quatenus *negative,* quaeritur *secundo,* quanam consertione verborum fiat consecratio. Et ante omnia quidem, quae sint verba formalia. Forma autem determinata, quaeritur rursus utrum necne,praeter verba formalia, alia requi-

1. Sed nec ipsa mixtio inducta est primitus ad significandum. Ortum habuit ex consuetudine sacramentum ex praecedente missa reservandi, aut etiam ab episcopo transmissum recipiendi in signum communionis : quod calici immergebatur (fortasse propter duritiam ac siccitatem). Cujusmodi consuetudo cum obsolevit, successit in ejus locum ritus noster hodiernus deputans calici particulam panis intra eamdem missam consecrati. Cf. Corblel, *Histoire da Sacremini de ΓEucharistie,* 1886, t. 2, p. 11.

2. Singularior sane, immo vesana atque (per respectum ad hodiernam dogmatis claritatem) haeretica fuit sententia Abbaudi abbatis *(De /tactione Corporis Christi,* P.L. 166, 1341-1348) et Gualteri a S. Victore *(Contra quatuor Labyrinthos Franciae,* l. 3, c. 11. P.L. 199, 1153-1154), quorum uterque putavit, atque acerrime defendit, corpus Christi in sua substantia frangi per fractionem sacramenti. At neuter inde conclusit immolationem Christi esse in fractione reponendam. Quin et Abbaudus (coi. 1346) sollicite admonet confracti et disrupti Christi « par- « ticulas » omnes esse vivas. Excusatum me habeat lector, quod delirantium mentium figmenta non (quod satius forte fuit) praetermiserim.

3. Puto non desiderari a prudente lectore examinationem sententiae Henri ci Henriquez *(Summa Theologiae Moralis,* 1. 9, c. 9, n. 3 et 9, coli. c. 8, n. 6) : qua inter tria essentialia nostri sacrificii elementa computatur cum consecratione et communione verbalis oblatio : « Unde ‹ et memores... offerimus » etc. Quanquarii Henrico consenserunt Azor *(Institutionum Moralium,* lib. 10, c. 19, Lugd. 1602, coi. 1117), Bona ci na *(Tract, de sacramentis,* disp. 4, q. 2, punct. 2, n. 5 et 6) et Bassacus *(Flores theologiae praclicae,* s. v. *itlissa,* 2,5), praeter alios, quos ipsi allegant. Praeformata olim a Petro Lombardo ct Scoto, ut superius (Elucid. XXXIII) vidimus, innovata est nuper ista sententia haud felicius a viro coteroquin spectando. J. Grive t. *l.a messe de la terre et la messe du ciel* (Paris, 1917).

rantur, narrativa. Et, quatenus affirmative, quaeri Undem potest, utrum praeter verba formalia et narrativa requirantur, annon, verba interpellativa.

Sectio I. De Epiclesi.

Articulus I. — Excluditur epicleseos efficacia aut necessitas.

Circa primam quaestionem, quae est de epiclesi1, prostat primo indisputable factum : quod in multis liturgiis, post prolata super panem et vinum verba dominica *hoc esi corpus meum, hic esi sanguis meus,* fit postulatio transsubstantiationis. Is enim est sensus apertus formularum orientalium vel gallicanarum3 atque mozarabicarum4 plurimarum, ut vidimus esse etiam sensum orationis romanae *Supplica le rogamus.*

Nihilominus constat postulationem illam nihil conferre ad consecrationem faciendam : neque per modum causae, neque per modum conditionis.

Per modum causae influeret, si ipsa demum efficeret consecrationem, ut placet Graecis schismaticis recentioribus post Nicolaum Gabasilam (*Lilurg. Eipos.*, 27-29. P.L. 150, 425-433) et Symeonem Thessalonicensem (*Exp. de divino lemplo,* c. 88, P.G. 155, 733-740)·. Quibus accesserunt ex Latinis Catharinus' et Gheffontaines8.

Cui obstant tria.

1° Fides Ecclesiae : jam peractam esse antea consecrationem. Vide errorem Armenis exprobratum sub Benedicto XII

1. Documenta pleraque hujus quaestionis sunt collecta a Salavilie, *Epiclèse eucharistique* (D. T. C., t. 5, coi. 194-300).

2. Quod in paucis liturgiis, puta *Testam. D. N. J. C.,* p. 43, in *Constitutionibus Eccles. Aethiop.* (Ludolf, *Ad suam Hist. Aelh... comment.,* p. 324; cf. B. 190) vel *Eccles. Aegypl.* (F. D. 2, 100) atque in *Didascaliae Apostolorum fragmentis Veronensibus latinis* (Hauler, *Canonum qui dicuntur Aposl. el Aegypl. reliquiae,* p. 106-107), non ita est explicita petitio transmutationis : non inde eliditur explicita et distincta postulatio, quae in aliis liturgiis, sane vetustissimis, fit; puta in *Consi. Aposlol.* (F. D. 1,510), *Lilurg. gr. S. Jac.* (B. 53-54), et S. *Marci* (B. 134), *Anaphora Serapionis* (F. D. 2, 174-176) ; deinde in *Lilurg. S. Basil, el S. Chrysosl.* (B. 329-330), in *Oratione Eucharistica D. d Salvatoris nostri J. C.* (L. B., 2, 573), in *Canone Universali Adhiopum* (R. 1,517; cf. B.233), etc., etc. Inter Patres autem Graecos usui liturgico attestantes, animadvertendi potissimum sunt Cyril. Hieros. (*Calech.* 23, n. 7. P.G. 33, 1113-1116) el Chrysosl. (*De coemeterio d cruce,* 3. P.G. 49, 397-398), expresse aientes postulari transmutationem ipsam.

3. Vide orationem *post-secrela* in missa monensi 3 el 5 (P.L. 138, 869 et 871) ; orationem *post-secrela* in missa gothica Assumptionis, atque S. Leudegarii(Mabii Ion, *De liturgia Gallicana,* l. 3. P.L. 72, 246 el 304-305).

4. Lege innumeras orationes *post-pridie* in hunc sensum ; v. g. in dom. 3 post Epiphan., in dom. 5. Quadrag., in sabbato sancto, in die resurrect. dom., fer. 2 post Pascha., elc. (P.L. 85, 250 ; 376 ; 474 ; 485 ; 491-492).

5. De quibus videsis Salaville (259-265).

6. Secundum hos duos operatur transmutationem, ut causa principalis, prolatio dominica sermonis demonstrativi : *Hoc est corpus meum·,* ut causa autem instrumenlalis, nostra efflagitatio transmutationis. « Credimus ipsum esse quod « operatur mysterium, Domini scilicet verbum, « sed sic, per sacerdotem, per intercessionem « ejus et orationem... Semel a Domino dictus, ‹ eo ipso quod ab illo dictus est, sicut creatorius « sermo, semper operatur » (Cabasilas, coi. 429 et 433). Pariter Symeon, coi. 737. Comparatio est utrinque inter sermonem quo creata sunt omnia el vegetantur, et intimationem dominicam nunc vegetantem non verba demonstrativa a nobis prolata in persona Domini, sed verba nostra deprecatoria.

7. [Catharini] *Tractatus de consecrationis forma* denuo editus a Cheffontaines, Parisiis 1586, fol. B 1 : « Nobis, qui ante oravimus, prolatis verbis ‹ suis confestim adesi [Christus]. Graecis vero, « qui post recitata verba orant, ipsa oratione * peracta adesse dignatur. » Cf. *Quaestio quibusnam verbis Christus conjecit divinum eucharistiae sacramentum,* Romae 1551, p. 182-188.

8. Christophorus de Capite Fontium, archiepisc. Caesariensis, nuper totius ordinis Minorum generalis Minister, *Varii tradalus el disputationes* (fol. 33-51), consecrationem vult per imprecationem transsubstantiationis a nobis effici. Quam doctrinam retro traducit in Christum coenanlem : · Quia autem benedictio « qua panem benedixit... sacerdotalis erat, ... « ejus benedictio oratio fuit qua pani beatam « in suam carnem mutationem imprecabatur · (fol. 33 b). Fusius deinde rem evolvit in suo opere *De vderi ritu celebrandi missam* (Parisiis 1586). Cf. etiam *De la vertu des paroles par lesquelles se fait la consécration du Saint Sacrement de l'autel.* Paris, 1586. ‹ Je soutiens que la consécration se ‹ fait par les prières du prêtre et les paroles de « Dieu récitées ès dites prières. ›

(Mansi, 25, 1242); decretum S. G. de Propaganda Fide a Benedicto XIII adprobatum, die 8 jul. 1729; epistulam Pii VII ad Patriarcham Antiochenum (Xrfo *el Decreta S. Concit. Rec. Collectio Lucensis,* t. 2, p. 440 et 551); epistulam Pii X de negotio Max. Saxoniae, 26 dec. 1910.

2° Doctrina veterum Patrum[1], cum occidentalium[2], tum etiam orientalium[3] saltem ante Joannem Damascenum[4] : causari consecrationem in missa per verba Christi a sacerdote prolata.

3° Praeceptum Christi : *Hoc facile in meam, commemorationem.,* scilicet idem quod ipse feci. Porro Christus, omnibus

1. Extra numerum quidem Patrum orthodoxorum, potest citari exemplum unum sat antiquum (v. s.) sensus certo contrarii apud Narsai, *An exposition of the mysteries* (tr. R. H. Connolly, T. a. S.» 8, 1, p. 20-23. Cf. Edm. Bishop, *Appendix,* n. 6, *ibid.,* p. 126-127).

2. Justinus *(Apol.,* 1, 65. P.L. 6, 428) : <oration verbum a Christo traditum », per quod « eucharistiatur alimonia », maxime in verbis dominicis videtur reponi ibidem allegatis : *Hoc (d corpus meum.* Ambrosius, *Enarrationes in duodecim psalmos dauidicos* (in psalm. 38, 25. P.L. 14, 1051) : « Ipse offerre manifestatur <in nobis, cujus sermo sanctificat sacrificium i quod oiTertur». Rursus *De Myster.* 9, 52 : «Ver« ba ipsa Domini Salvatoris operantur » (P.L. 16, 406). Tandem *De Benedictionibus Patriarcharum,* 9. 38 (P.L. 14, 686) : « Dat nobis [Chris< tus] eum [panem] quem ipse quotidie sacerdos <consecrat suis verbis. » Auctor cognati tractatus *de Sacramentis* 4, 14 : « Consecratio autem t quibus verbis est, cujus sermonibus ? Domini « Jesu... Ubi venitur ut conficiatur venerabile «sacramentum, jam non suis sermonibus utitur « sacerdos, sed utitur sermonibus Christi. Ergo «sermo Christi hoc conficit sacramentum. » (P.L. 16, 440). Cf. *ibid.,* 5,4 : « Dixi vobis quod ante < verba Christi, quod ofTertur panis dicatur ; « ubi Christi verba deprompta fuerint, « jam non panis dicitur, sed corpus appellatur » (coi. 452). Integrum caput vide exscriptum in Sermone 84 appendicis ad sermones Augustini (P.L. 39,1907, sq.). Non est igitur istius sermonis tenor adscribendus alicui sectatori Augustini (ut putat Salavilie, 242) potius quam Ambrosii. Augustinus, *Serm.* 227 : « Panis ille « quem videtis in altari, sanctificatus per verbum « Dei,corpus est Christi « (P.L. 39, 1100). Isidorus (?), *Episl.* 7, *ad Redemptum Archidiaconum,* c. 2 : « De substantia sacramenti sunt «verba Dei, a sacerdote in sacro prolata minis« terio, scilicet *Hoc est corpus meum,* panisque « frumenti et vinum » (P. L. 83, 905). S. Agobardus, *Contra libros quatuor Amalarii,* c. 13 (P.L. 104, 347). Deinccpsque alii omnes.

3. Gregor. Nyss., *Or. calechel.,* c.37 : « Hic « panis sanctificatur per verbum Dei et oratio- l nem, non eo quidem quod per nutritionem et « potationem proficiat in corpus Verbi, sed « statim in corpus Verbi transmutatus, secun« dum quod dictum est a Verbo : *Hoc est corpus* < *meum* » (P.G. 45, 97). Chrysostomus, in utraque editione suae homiliae de *Proditione Judae,* n. 6 : < Stat sacerdos, verba illa profe« rens : virtus autem et gratia Dei est [quae « omnia efficit]. *Hoc esi corpus meum,* inquit. « Hoc verbum transformat ea quae proposita « sunt. » (P. G. 49, 380 et 389). Hesychius, in *Levit.,* 9e, *Facile, el apparebit vobis gloria ejus* : « *Facile* videlicet mysticus, de quo praeceperat « Dominus : *Hoc facile in meam commemora*< *lionem...* Sermone subsistit hujus dispensatio « mysterii, maxime dominico verbo ea quae • apparent in aliud aliquid majus et intellegt* bile transferente » (P.G. 93, 891). Non est negandum, hos ipsos aliosque Graecos plurimos, sed et Latinos non paucos consecrationem dixisse factam per invocationem aliquam Dei, puta Verbi vel plerumque Spiritus Sancti; sed, nedum pugnent inter se isti duo unius rei adspectus, videbis infra nullam fieri consecratoriam recitationem coenae, quin contineat implicitam precationem transmutationis.

4. S. Joannes Damascenus, ex una parte, conformiter ad doctores supra citatos, docet haec duo : 1° in coena Christum ipsa rei intimatione transmutationem effecisse *(De fide orthod.,* 4, 13. P.G. 94, 1140. Cf. Petrum Mansur [?] *De corpore el sanguine Christi,* 2. P.G. 95, 408, B.) ; 2° illius intimationis dominicae virtute sacramentum etiam nunc confici *(loc. cit.).* Ex altera autem parte, tenet non esse a Basilio datum nomen ἀντίτυπβ oblationi, nisi ante consecrationem (in quo secuti sunt eum Patres Concilii Nicaeni II, Mansi, 13, 261-265; Nicephorus C. P. *Anlirrh.* 2 *adv. Const. Copr.,* 2. P. G. 100, 336) : cum tamen in *Liturgia Basilii* nomen istud, post commemoratam coenam, detur sacramento in principio epicleseos. Unde de duobus unum : aut erravit Joannes Damascenus, putans aliter consecrari a nobis, quam est consecratum a Christo, quamvis dicat Christus : *Hoc facile,* scilicet quod feci. Et ita sentit Salaville (247-250). Aut intellegendus est Damascenus, ac si dicat : non vocantur anlitypa, nisi ubi nondum considerantur ut consecrata. Porro, quamvis consecratus sit panis et calix antea, tamen manifeste non habetur ut consecratus, dum rogamus Deum ut consecrationem efficiat. Et ista interpretatio magis mihi arridet : 1°quia sufficit ad propositum Damasceni : 2° quia melius conciliat dicta Damasceni inter se et cum dictis aliorum Patrum, praesertim Chrysostomi. Quod autem saepe dicit, consecrationem fieri per invocationem et descensum Spiritus Sancti, in hoc non differt a scriptoribus praelaudatis.

fatentibus, non per epiclesim ullam consecravit, sed potestative1. Ergo nec nos debemus consecrare per epiclesim, sed imitando Christum : dum in persona Christi efficimus quod Christus fecit. Et haec quidem paritas et similitudo, a Christo ipso asserta, inter modum suum conficiendi et nostrum, videtur fuisse petra angularis totius traditionis.

Qui enim considerabant Christum consecrasse per intimationem ejus quod fiebat, illi secure exhinc concludebant : ergo nos intimando consecrationis effectum inducimus. Sic, exempli gratia, nitide argumentabatur auctor *Summae Senlenliarum* : « Forma hujus sacramenti est commemoratio illorum verborum, quae in coena a Christus dixit, quando discipulis corpus et sanguinem dedit, dicens : *Accipite, hoc esi corpus meum.* El sicut tunc < *quod inferius est, benedicitur a superiore.* Sl· quidem Christus ipse, cum non sit inferior • Patri et Spiritui Sancto, sua potentia, quicquid < vellet, efficiebat. »

I. 1° Asseruere Patres et theologi fere unanimiter Christum consecrasse per verba demonstrativa. : *Hoc est corpus meum.* Videantur inter veteres : Auctor anonymus *Tractatus de Solemnilatibus,* c. 5 *(Spicii. Solesm.* 1, 11 ; cf. x i-x ii) : • ...Ne cum pascha cum discipulis manducas- < set, nisi postea sacrificium commutasse!, c dicens *Hoc est corpus meum,* sic etiam pos- « tea observari debere crederetur » (Integrum textum recitavimus supra in Elucidatione IV.) Non autem commutavit ritum sacrificiorum illis verbis Christus nisi instituens et celebrans novum sacrificium. Verbis igitur istis sacrificavit, proindeque et consecravit. S. Ephraem : • Panem vocavit corpus suum vivum, et seip- • so atque Spiritu replevit eum... Quod vocavi corpus meum, hoc revera est... [Ca- « licem] sacrificavit, profitens suum sanguinem esse, qui effundendus erat > (Serm. *in hebdom. sanet.* 4, 4-6, ed. Lamy, 1, 416 et 422) Auctor *Homiliae de corpore el sanguine Christi,* c. 2 (P.L. 30, 272) : « Visibiles creaturas in sub- < stantiam corporis et sanguinis sui verbo suo, c secreta potestate convertit, ita dicens : *Accipite et comedite, hoc est corpus meum.* Et, sanctifi- « catione repetita, *Accipite,* inquit, *el bibile, hic est sanguis meus.* » Joannes Damascenus, *De fide orthodoxa,* 4, 13 (P.G. 94, 1140) : - Nonne c potest panem efficere corpus suum, et vinum < atque aquam sanguinem suum ? Dixit in ■ principio : *Producat terra herbam virentem,* et « ad hanc diem, accedente imbre, profert suos « fetus, excitata et fecundata a divino mandato. « Dixit Deus : *Hoc est corpus meum,* et *Hic est « sanguis meus,* et *Hoc facile in meam commemo- < rationem ;* et omnipotente ejus praecepto, usque « dum veniat, hoc fit. Sic enim dixit : *usque dum < veniat ;* et accedit imber huic novae segeti per • invocationem : virtus Sancti Spiritus obum- « brans. » Petrus Mansur (?), *De immaculato corpore,* 2 (P.G. 95, 408) : « Dixit : *Hoc est cor- < pus meum* ; et loco naturalis oeconomiae, panis • et vinum cum aqua per verbum ipsius evasere • corpus et sanguis ejus. » Samonas Gazensis, *Discepl. cum Achmcd Saraceno* (P.G. 120, 825) : ■ Cum igitur ipse natura esset Deus, illico ■ tunc panem illum sua potentia divina et gra- « tia sanctificavit : *Hoc csl corpus meum,* dicens, < habens Patrem et Spiritum Sanctum in seme- • tipso, sicque panem in corpus proprium con- • vertiL : nec alio quopiam, se praestantiore, < opus habuit, qui sanctificaret panem. Nam,

2° Pauci Latini mediaevales, opinati quidem Christum non per verba, sed ante verba, consecrasse, tamen id intellegunt factum non impetrantis affectu, sed nutu imperantis. Primus, quantum memini, illorum fuit Odo Cameracensis, scribens : « Patet quod benedic- < tione fuerit factus sanguis. Ad benedictio- • nem enim praemissam subdidit : *Hic esi calix < sanguinis mei > (Expos, in canonem missae,* P.L. 160, 1063). Paulo ante similia praemiserat de pane (coi. 1061-1062). Subsecutus csl Stephanus Augustodunensis, *Trad, de sacramento altaris,c.* 14 (P.L. 172, 1293) : «Cum « benedixit, corpus suum fecit... Potest esse « quod, benedictione facta, tradens corpus suum < discipulis praedicta verba protulit. » Deinde Balduinus Gantuariensis, *Lib. de sacramento altaris* (P.L. 204, 655) : Difficile est pro- < bare, quod Christus his verbis mutationem < fecit, sed indubitanter credendum est, Chris- « tum haec verba dixisse, et panem et vinum, < aut cum haec verba diceret, vel ante, quando ■ voluit, et sicut voluit, substantialiter mutasse. » Nec nisi post hos Innocentius 111, *De sacr. altaris mysterio,* 4, 6 (P.L. 217, 859) : <Sane dici « potest quod Christus virtute divina confecit, « et postea formam expressit, sub qua posteri < benedicerent. Ipse namque per se virtute propria benedixit. Nos autem ex illa virtute quam « indidit verbis. > Tenebant nimirum illi doctores, nos per verba dominica consecrare. Aliter postea Catharinus et Cheffontaines, sicut neque Christum, ita nec nos per solam vim verborum consecrare voluerunt ; immo sicut nos per epiclesim, ita etiam Christum impetrasse consecrationem, autumabat Cheffontaines ausu singulari, ut dictum est supra.

Vix operae pretium est hic memorare opinionem .Iohannis Watterich *(Der Konstkralionsmomenl im heiligen Abcndmahl und seine Geschichle,* 1896, p. 3, 8, 20-21, etc.), consecrationem non solummodo dominicam, sed et nostram, deputantis benedictioni per gestum manuum significatae. Non enim, cum haec edidit Watterich, inter catholicos theologos numerabatur, sed, ut erat schismaticus, ita in praesente negotio prorsus haereticus.

panem illum et calicem in verum corpus et in verum sanguinem verbo suo commutavit, ita indubitanter credimus, verba illa a sacerdote eo ordine et ea intentione dicta panem et vinum in verum corpus Christi et in verum sanguinem commutare » (*Summa Sententiarum,* tr. 6, c. 4. P.L. 176, 140-141).

Si qui autem putabant, Christum, ante prolata verba, consecrasse per tacitam quamdam benedictionem, illis censebatur occurri satis argumentando retro ex nostra consecratione ad consecrationem dominicam. Adeo paritas ritus principii instar assumebatur. Quod jam nobis ipse Innocentius III attestatur, dum suae opinioni aliorum sententiam praemittit his verbis : « Cum ad prolationem verborum istorum : *Hoc esi corpus meum, hoc* (sic) *esi sanguis meus,* sacerdos conficiat, credibile judicatur [scilicet ab adversariis meis] quod et Christus eadem verba dicendo confecit » *(loc. cil.).*

Albertus autem Magnus determinative prorsus : Dicunt quidam quod quadam occulta benedictione panem in corpus suum transsubstantiavit ; et illi dicunt quod benedicendo confecit ; et postea, dicendo *Hoc csl corpus meum,* usum sacramenti instituit. Et hoc non est probabile, quia sic aliter Ecclesia celebraret sacramentum, quam Christus formam *[intellege* : exemplum] dederit » *(Enarrationes in eogngclium Marci* 1422).

Intellegeretur rursus epiclesis se habere per modum causae, non efficientis, sed impetrantis (id est moralis), si operativa virtus, reservata quidem prolationi nostrae dominicorum verborum, tamen tunc demum actum suum exsereret, cum concurreret deprecatoruv virtus epicleseos : ut maxime sensit Dom Touttee *(De doctrina Cijrilli,* disseri. 3, c. 12, n. 97. P.G. 33, 283). « Duas res praestandas in sacramento habet Ecclesia, ut et Christi verba recitet, quae, ut olim in coena ipsius ore, sic nunc quoque ab ipso ministrorum, ejus personam sustinentium, ore recitata, mirabilem eucharistiae conversionem operentur ; et votum suum exprimat, ut Christus secundum promissionem suam suo sacramento ne desit. Haec cum simul praestare non possit, tempore dividere cogitur. Sed una est actio sacrificii duabus illis rebus composita : quaenam earum vel praecedat vel sequatur, ne maxime intersit facit actionis hujus unitas. Aptius tamen videtur ut causa impetrans, quae in precibus sita est, efficientem causam, quam in verbis Christi reponimus, praecedat et attrahat ». Ceterum haec sententia practice coincidit cum ea quae proxime sequitur, secundum quam conditionis partes implet epiclesis.

Intellegeretur autem epiclesis se habere per modum conditionis tribus potissimum modis.

Pruno quidem modo, si epiclesis quam in praesente facio, esset conditio, qua posita, forma, antea jam prolata, fieret demum efficax, ut senserunt Renaudot (op. *cil.* passim) et Le Brun *(op. cil.,* vol. 3, p. 223 sq. praesertim p. 263 et 267). Cui sententiae obstat, ut supra, consecrationis anteactae dogma catholicum.

Intellegeretur epiclesis se habere per modum conditionis *secundo,* si epiclesis, quam modo sum facturus, esset, sive in re, sive in propositol, conditio consecrationis, quam nunc, proferens formam, facio.

Sed obstant duo. 1° Obstat quod non est

1. Alterutro horum modorum, potius fortasse posteriore, videtur intellegendus Co m be fisi us, in nota quadam sua ad marginem homiliae Damasceni *in Sabbatum sanctum,* c. 35 (P.G. 96, 637-638) ; cujus emendatiorem textum subjicimus : « ... Non fieri scilicet eam transmutationem, sine ordine ad invocationem, quae vel antecedat (uti Latinis), vel consequatur (uti Graecis) verba Domini, in quibus tamen sit ipsa vis, id ipsum semper nobis operantibus, quod semel Christo dicta. * Quae verba laudat et facit sua Le Quien (in nota 79 ad librum 4 *de Fide Qrlh.t* cap. 13. P.G. 94, 1142) : deindeque ipse (mirabile dictu) cardinalis Pitra summopere approbat *(Spicilcg. Solesm.,* t. 1, p. 441) : « Nemo hunc ritum [epiclcscos] videtur lucidentius exposuisse quam CombeOsius. »

conditio in re illud, quod si omittatur, tamen res prius facta non transibit in infectam. Transire autem in infectam consecratio semel facta non potest, quicquid circa epiclesim contigerit. 2° Nec est conditio in proposito illud, sine cujus intentione, non solum stat materia, sed et forma est completa in sua significatione formae, et intentio habetur absoluta applicandi formam ad materiam. Atqui haec duo sine proposito recitandae epicleseos obtinent : nam primo, nisi forma esset omnibus numeris absoluta, ut forma, ante prolatam epiclesim, non ante epiclesim operaretur : quod tamen ab ipsis adversariis supponitur fieri ; secundo, aliud est intendere recitationem epicleseos, aliud intendere applicationem integrae formae ad debitam materiam : nec defectus unius intentionis alteram evacuat.

Intellegeretur se habere per modum conditionis *lerlio,* quatenus usus epicleseos, generaliter in Ecclesia receptus, determinare censeretur publice sensum formae : unde diceretur consecratio conditionari per epiclesim, non sumptam determinate in individuo (quasi haec mea consecratio penderet ab hac mea epiclesi), sed sumptam in universali indeterminate, dum pendet mea consecratio ab usu communiter in Ecclesia exsistente faciendi aliquam epiclesim. In quo illud foret commodi, quod, mea epiclesi quantumvis deficiente (sive in re, sive in proposito), tamen non deficeret mea consecratio.

Sed obstat, quod, etiam sublata universaliter epiclesi, sufficiens haberetur in Ecclesia determinatio publica formae. Supposito enim verbo imperativo, *Hoc facile in meam commemorationem* (scilicet ejus quod ipse feci), sufficit ad intellegentiam ejus quod a nobis agitur, ut verba indicative, *Hoc esi corpus meum,* eo stylo proferantur, quo nequeant accipi de nostro corpore, quasi dicta in nostra persona, sed omnino ut dicta in persona Christi de ipsius corpore. Unde sequetur statim, idem apud nos significari et effici, quod est significatum et effectum in coena.

Articulus II. — Defenditur epicleseos CONGRUITAS.

Statutis autem illis duabus conclusionibus, exsurgit quaestio : cui fini deserviat epiclesis. Ex una parte, consecratio facta est ; ex altera parte, adhuc petitur. Si facta est, nonne infidelitatis est summae eam deposcere ? Nonne saltem est irrationabilis precatio ? Aut igitur repugnat, aut certe otiatur epiclesis1.

Immo nec repugnat, nec otiatur.

Non repugnat, quia, ut communiter sensere doctores, id quod fit in indivisibili durationis, debet in solemnizationesua distendi per temporum spatia, et veluti per varias caerimoniarum tractus diffluere atque expandi : ut fides atque affectus eorum, quorum interest, salubriter unius rei utilitatibus atque proprietatibus variis coaptetur2. Unde fit, ut soleat ab Ecclesia post collatum sacramentum, puta ordinis vel extremae unctionis, enuntiari multifarii effectus sacramentalis productio, perinde ac si nunc demum haberetur ; sive id agatur per verba indicative, ut respectu celebrandae missae et administrandae poenitentiae, in ordinationibus presbyterorum ; sive per verba deprecatoria, ut quan-

1. Sic sentit Rauschen, *L'Eucharislie el la Pénitence,* trad, fr., Paris 1910, p. 124 : « Il faut reconnaître, ou bien que l'épiclèse est « appelée à disparaître, ou bien que la consé- « cration n'est achevée qu'après. Toutefois on « n'est pas tenu de l'attribuer à l'épiclèse... Ceux « qui ont composé l'épiclèse, ont-ils agi comme si « la consécration n'était pas faite après le récit « de la Cène? J'en doute. Si mon opinion est « conforme ù la vérité, il sera difficile de con- « server l'épiclèse dans sa teneur actuelle » (Radicaliora etiam habet editio germanica, *Eucharistic und Buss-Sakrameni,* Frib. Brisg. 1908, p. 100). Non satis caute videntur haec dicta. Certo enim constat viro catholico : et consecrationem esse factam ante epiclesim, et ritum epicleseos, per tot saecula frequentatum atque ab Ecclesia approbatum sancitumque, non esse inconvenientem.

2. Hanc solutionem omnibus numeris absolutam jam proposuerat *Glossa* ordinaria *Decrdi (Dc Consecr.* 2, 72. Romae 1584, torn. 2, 1813-1814) super verba orationis *Jube haec perferri :* « \ idelur quod haec oratio sit superflua, quia

do post unam sufficientem unctionem supplentur reliquae. Quod autem non repugnat illic, cur hic, in celebratione eucharistica, repugnaverit ?

Quod autem non repugnat, idem nec otiatur, si eo declaratur *convenienter* sensus ejus quod ssacramentaliter est actum. Porro convenienter declaratur consecratio per sermonem, qui habeatur post consecrationem, in forma precationis, ad advocandum, sive Deum omnipotentem, sive Trinitatem, sive Verbum atque comitatum angelicum, sive Spiritum Sanctum. Ad cujus evidentiam agetur *primo* de loco epicleseos ; *secundo* de invocati Numinis persona.

Membrum 1. Congruitas quoad locum.

In nostro sacrificio una actione perficiuntur haec tria : commemoratio, oblatio, consecratio ; in *commemoratione* scilicet sacrificii dominici, *offertur* a nobis dominici ipsius sacrificii hostia, per *consecrationem* panis in corpus et vini in sanguinem.

Haec tria simul fiunt in narratione coenae habita super panem et calicem, sed non pariter omnia in narratione elucent. Elucet quidem explicite per se commemoratio : narrare enim est commemorare ; sed non elucent ita explicite oblatio et consecratio. Supersunt igitur elucidanda ista duo, nisi forte eorum elucidatio praecesserit narrationi, quae una demum est omnium effectrix.

Sed non desunt rationes, cur apte praecesserit narratio.

Dato enim post coenam praecepto dominico *Hoc facite,* etc., sponte apostoli, dum id faciunt quod Christus fecerat, imitati sunt non solum substantialia facti, sed etiam, quantum fieri potuit, accidentalia, id est veluti liturgiam Christi ipsius. Quia igitur Christus statim (Z *Cor.*, **II**24) post gratias Deo Patri actas (unde initium sumitur actionis), protulerat super panem et vinum verba sacramentalia, apostoli, eodem ordine quo Christus, latreutica et eucharistica totius rei indole per laudes et gratiarum actiones signata, aggressi sunt statim sacramentalium verborum prolationem: eo vel magis, quod narratio ipsius coenae (in qua sacrificium redemptionis est oblatum) locum sibi in gratiarum actione vindicabat et novissimum et praecipuum ; siquidem coena passioni copulata erat ultimum maximumque beneficium de quo gratiae agerentur. Rei autem narratae cum esset ultima pars mandatum dominicum *Hoc facite in meam commemorationem,* apte succedebat enumeratio mysteriorum, quorum importabatur commemoratio (anamnesis).

Restabat autem, ut duo alia elementa, oblatio et consecratio, implicata quidem commemorationi coenae, sed nondum distincta. veluti in lucem educerentur.

Quonam autem ordine, id est utrum utro prius, jam est videndum. Quocirca duo sunt consideranda.

Primo. Omnis oblatio sacrificalis eo tendit, ut a Deo suscipiatur. Quare ordo naturalis postulat, ut, si rationes formales rei distinguantur, primo enuntietur oblatio, ut a nobis profecta, et secundo acceptatio exoretur, seu *invocetur Deus votis,* ut habet pluribus locis Vergilius, non invocationem per vota, sed in vota intellegens.

Secundo. Nostrum sacrificium, quod est sacramentale, id est specietenus versans circa panem et vinum, realiter autem circa corpus et sanguinem Christi, eo suscipitur a Deo, quod apparens hostia transit in veram illam aeterni sacrificii hostiam consummate et immobiliter Deo in gloria acceptam1. Per trans-

< haec dicitur post verba, quorum virtule con-
< (icitur corpus Christi : et ita cie eo quod jam
« factum est, superflua est oratio. Bespondco :
C Scriptura non attendit hujusmodi angustias
< temporis; sed sacerdos, cum non possit mulla
< simul proferre, ita loquitur ac si tbmpus
« STARET, ET ESSENT ADHUC FACIENDA, QUAE IN
« PRINCIPIO SERMONIS NONDUM ERANT FACTA.

■ Et verba non ad tempus suae prolationis (sed
« per conceptionem vel contemplationem lo-
< quenlis) sunt referenda. *

1. Quare oratione illa, quae apud nos Latinos irrepsit ante consecrationem, petitur ut nostra oblatio eo flat rata el accepta, quod transeat in corpus et sanguinem Christi : adeo transsubstantiatio acceptatio est nostri sacrificii. Quod ap-

substantiationeni igitur fit acceptatio1.

Genus quoddam acceptationis est trans substantiatio; eodem pacto, quo sacrificium nostrum est quoddam speciale intra commune genus sacrificii. Sicut igitur, communiter loquendo, acceptatio, ita specialiter apud nos christianos transsubstantiate est logice post enuntiatam oblationem exoranda.

Duobus autem modis, ex dictis, potest fieri petitio acceptationis : sive communiter sive specialiter. Communiter fit, si solummodo invocetur Deus super nostrum sacrificium. Specialiter fit, si invocetur ut transsubstantiationis operator. Utrocumque autem modo fiat, idem semper deposcitur : siquidem non nobis prostat nisi unum genus acceptationis in specie una. Sive igitur vagis verbis (ut in *Testamento Domini Nostri Jesu Christi,* el in *Constitutionibus Ecclesiae* vel /ic-*thiopicae* vel *Aegyptiacae,* et in anaphora *Fragmentorum Veronensium Latinorum)* liturgiae deposcant adventum divinum, sive expressius corrogent transsubstantiationem (ut in supra citatis veteribus missis multis, sive orientalibus, sive occidentalibus), idem semper exorant unumque : acceptationem hostiae in transsubstantiatione constantem, sicut el in transsubstantiatione constat et oblatio nostri sacrificii et sacrificii dominici commemoratio2.

Sic igitur, semel posito principio caeri-

prime intellegebat Stephanus Augustodunensis *[Tractatus de sacramento altaris,* c. 13. P.L. 172, 1291-1292) scribens : « Ut oblatio [panis et vini] habeat efficaciam et virtutem conferendi quod petimus, rogamus eam **IN MELIUS PROMOVERI ET IN' AETERNITATE ASCRIBI, ET RATAM, ID EST FIRMAM ET IMMOBILEM FIERI.** Oramus, ut cibus hominum fiat cibus angelorum, scilicet ut oblatio panis et vini transsubstantietur in corpus et sanguinem Jesu Christi, qui est oblatio benedicta, hoc est omnium gratiarum benedictione plena, de cujus plenitudine nos omnes accepimus... Filius Dei dicitur oblatio ascripta, Scripturis sanctorum patrum designata, et nulla oblivione delenda, et ideo rata, id est et firma et immobilis, scilicet firmata statu **IMMORTALITATIS ET 1NC0RRUPTI0NIS, IN AE-**ternum permanens, et ad dandam salutem et remissionem peccatorum sufficiens... ·

1. Huc conferas ea quae supra notata sunt in Elucidatione I de inchoativa acceptatione, in Elucidatione V de *Hcbr.j* 9U, et in Elucidatione XXI1 de desponsa Domino acceptatione real! hostiae. Quod autem per transsubstantiationem comparetur nobis divinitus doni nostri acceplabilitas, importari videtur epiclcsi illa mozarabica mox recitanda, ubi dicitur : Te, Deus omnipotens, rogamus et petimus, ut oblata in conspectu luo nostrae servitutis libamina ipse tibi acgeptabilia facias.» (P.L. 85,590).

2. Cum autem transsubstantiatio peteretur, necessario erat loquendum perinde ac si dona nondum transsubstanliata essent : quare non nuncupabantur tunc corpus aut sanguis Christi, sed *anlilypa* solum corporis et sanguinis, ut in Liturgia *Sancti Basilii :* * Cum proposuerimus anlilypa sancti corporis et sanguinis Christi tui, te rogamus et deposcimus... ut veniat Spiritus tuus... super proposita dona, et benedicat ea ac sanctificet, demonstreique <[= efficiat) panem hunc corpus pretiosum « Domini > etc. (B. 329-330). Voci illi *anlilypa* aequivalet vox *ftgura,* quam inserit precationi consimili (praeambulae tamen ad narrationem coenae) auctor libri *De sacramentis* (1.5, c. 5, n. 21. P.L. 16, 443) : < Fac nobis, inquit, hanc « oblationem ascriptam, ratam, rationabilem, acceptabilem : quod *ftgura* est corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi. Qui « pridie > etc. Cujus formulae sensus probabilior (quamvis aliter sentiat Batiffol, *Eucharistie3,* p. 361) est : ratam, rationabilem, acceptabilem, fac nobis hanc oblationem, scilicet id quod est iigura corporis et sanguinis D. N. J. C., h. e. panem et vinum. Quae constructio ac interpretatio omnino fulcitur comparatione cum cognata oratione mozarabica, non praeambula jam recitationi verborum dominicorum, sed *posl-pridie :* « ...Quorum oblationem benedictam, ratam, rationabilemque facere digneris ; que est imago et *similitudo* corporis et sanguinis Jhesu Christi Filii lui ac redemtoris nostri » (Dom Marius Férotin, *Liber ordinum,* Parisiis 1904, coi. 322). Sicut figura, ita igitur *similitudo* aequivalet antilypo, ut expresse ferebant *Canonum... rcliquiae1* 75, 6-9 (ed. Hauler, 1900, p. 112) : « Offeratur oblatio a diaconibus episcopo et gratias agat panem quidem in exemplum, quod dicit Graecus antitypum, corporis Christi ; calicem vino mixtum propter antitypum, quod « dicit Graecus similitudinem, sanguinis, quod « effusum est pro omnibus qui crediderunt « in eum. » Aequivalebit igitur el maxime apud Graecos antilypo : qua voce utitur Serapion Thmuitanus in sua Anaphora (F. D. 2, 174) : super panem quidem (το ὁμοίωμχ τοὺ σώματο) immediate ante prolationem verborum dominicorum *Hoc esi corpus meum* (« Tibi obtulimus hunc panem, similitudinem corporis Unigeniti. Hic panis sancti corporis est similitudo, quoniam Dominus

moniariae expansionis, perventum est ad rationabiliter postulandam consecrationem, postquam praecesserit enuntiatio oblationis, cui ipsi praecesserit commemoratio coenae1. Quae tria sacrificii nostri elementa ordinate effloruerunt ex ipsa gratiarum actione, cujus thema suppeditabat et speciale et terminale coena dominica2.

Ex his tribus porro constabat antiquitus integra celebratio liturgica, cui statim, ut diximus, conjungebatur oratio dominica : » Jesus Christus, in qua nocte tradebatur › etc,); super calicem autem el ante et post prolata verba *Hoc esi novum testamentum quod tsl sanguis meus* (« Obtulimus etiam calicem, ‹similitudinem sanguinis, quoniam Dominus ‹ Jesus Christus accepit calicem, et dixit : /Ioi *tipile, bibile,* etc. Propterea obtulimus etiam ‹ nos calicem, similitudinem sanguinis defe‹rentes. ›), sed tamen ante epiclesim. Post epiclesim vero (vel orationem *poslpridie,* aut si quid ejusmodi), quanquam aliquando vocatur eucharistia imago vitae aeternae, sicut et eUlgies passionis, tamen nunquam memini eam esse vocatam imaginem (vel similitudinem, etc.) corporis aut sanguinis Christi, in liturgus (nulla est enim aut fuit unquam, ut dicemus infra in Elucid. XLIII, Ecclesiae liturgia, precatio quam exhibet *Constitutionum Apostolicarum* liber 7, cap. 24, sed interpolatio quaedam et perversio precis in *Didache* fundendae super communem panem et vinum).

Attamen extra liturgias liberius nomen antilypi, vel aliud simile, datum est eucharistiae consecratae, et ut consecratae : idque sensu multiplici, necnon valde orthodoxo.

Primo quidem dicitur in eucharistia corpus Christi antitypum relate ad typos Veteris Testamenti, ut in homilia cujusdam fortasse Epiphanii junioris *De resurrectione.* P.G. 43, 468; secundo, relate ad species, quibus demonstratur, ut apud Cyrillum Hierosolymitanum, *Cat.* 5, 20. P.G. 33, 1124 ; tertio, relate ad consortium divinitatis nunc eucharistiam sumentibus impertitum, ac consummandum in coelis per visionem beatificam : ut apud Damascenum *{De fide orthodoxa,* 4,13. P.G. 94, 1153. Cf. Origen., *In Matth.,* 1.11. P.G. 13, 952). Modo plus minus indefinito praeterea usurpari solita est a Graecis locutio :i αντίτυπα τού σώματο και αϊματο , eodem scilicet pacto et sensu, quo dicimus sacramenta corporis et sanguinis, ad designandum ipsum complexum sacramentalem corporis et specierum seu symbolorum. Ita v. g. Eustathius Antiochenus, in *Prov.* 95. P.G. 18,685 ; Gregorius Nazianzenus, *Or.* 8, 18. P.G. 35, 809 ; *Constitutiones Apostolicae,* 5, 14, 7. F. D. 1, 273, etc. etc.

Praeterea, a Latinis dictum est corpus Christi eucharisticum figura vel signum corporis Christi, vel ut in propria specie passi in terris (Lanfrancus, *Lib. de corp, et sang. Dom.,* 14, P.L. 150, 424 ; Algerus, *De sacram, corp, d sang, dom.,* 1, 18. P.L. 180, 792), vel ut conspicabilis in coelis (Guitmundus Aversantis, *De corp, et sang. Dom. veril.,* 2. P.L. 149, 1460).

Tandem ab omnibus nobis dicitur esse sacramentum seu signum corporis mystici.

Attendens autem semel in complexu eucharistico S. Paschasius, non corpus aut sanguinem, sed ipsas demum species, dixit : ‹ βiα militudinem quoque carnis ejus sumamus, et « similitudinem pretiosi sanguinis potemus » (*De corpore et sanguine Domini,* 13. P.L. 120, 1315). Tollit vero omne ambiguum apud praesentiae realis defensorem tutissimum proxime continuus sermo : ‹ ita ut veritas non desit « in sacramento *[intellege :* in signo], et ridi« culum nullum flat paganis, quod cruorem « occisi hominis, bibamus... » etc. Praeierat auctor Libri *De Sacramentis* 4, 4, 20. P. L. 16,443 : α Sicut enim mortis similitudinem « [in baptismo] sumpsisti, ita etiam similitu« dinem pretiosi sanguinis bibis ; ut nullus hortι ror cruoris sit, et pretium tamen operelur re« demptionis. › Simili sensu mihi videtur intellegendum illud *Didascaliae* 6, 22,2 (F. D. 1, 376) : α Eam quae secundum similitudinem regalis α corporis Christi est, acceptam eucharistiam « offerte › ; vel secundum lectionem *Fragmentorum Veronensium* (ed. Hauler, 1900, p. 85) : « Eam « quae secundum similitudinem regalis corporis « Christi est, regalem eucharistiam offerte. › Cujusmodi locis, sane non paucis, nomine eucharistiae accipitur id quod in pane nostro eucharistico est sacramentum (seu signum) visibile *(= sacramentum lanium).* Qui modus loquendi omnino legitimus est.

1. Vides igitur quid sit veri, quid falsi in illa *Expositione canonis missae* olim sancto Petro Damiano tributa : « Hoc capitulum *qui* α *pridie quam pateretur* in fine canonis subjici « debuisset, quoniam in eo consecratio consum« matur; sed quoniam impedisset ordinem his• toriae, quasi quadam necessitate compulsus, « capitulum illud quasi cor canonis ita in me« dio collocavit, ut quae sequuntur intellegan« tur praecedere : secundum illam figuram, α quae saepe fit, ut quae ratione succedunt « intellectu praecedant » (P.L. 145, 885). Verum est, intellegenda esse verba sequentia consecrationem, ac si praecederent ; falsum est, esse ordinem praeposterum.

2. Facile agnoscitur illud schema in *Constitutionibus Apostolorum,* in Liturgia graeca *Sancti Jacobi,* in *Testamento Domini Nostri Jesu Christi,* in *Constitutionibus Ecclesiae Aethiopicae* atque *Aegyplicae.* Secundum schema paullo aliter elaboratum jam procedit *Anaphora Serapionis,* enuntians oblationem ante commemorationem, cui igitur sola succedit invocatio.

nec nisi serius irrepsere *ante actionem* praelibatae anamneses, proscomidae, et epicleses; quemadmodum factum est in parte illa missae romanae recentiore, quae se extendit a dimissione catechumenorum usque ad initium praefationis.

Intestinis illis rationibus accedit, pro commendanda structura nosirae liturgiae, et aliqualiter fortasse explicanda historice, exemplum ipsius Christi.

Christus enim in coenaculo, post factam coenam, exoravit verbis sui sacrificii acceptationem, dum sic affatur Patrem : *Paler venii hora,* clarifica *Filium luum (Joan.,* ⅟,7 siquidem constat fuisse clarificationem Filii ipsam Patris acceptationem (externam). Qua in eadem oratione sacerdotali Christus expresse memorat sanctificationem, quae ipsi in ratione hostiae Deo sacrae accedit, per quam sanctificemur *(Joan.,* 171⅟. Vide paritatem cum epiclesi, qua petitur sanctificatio donorum per transsubstantiationem, in ordine ad sanctificationem nostram per communionem1.

Sequitur ex dictis, cur sermo de consecratione fieri debuerit in forma precatoria, nec indicative : siquidem consecratio, seu transsubstantiatio, respiciebatur ul acceptatio divina, non congrue exprimeretur eo modo, qui congruit illis quae a nobis procedunt. Procedit utique a nobis oblatio vel commemoratio, ut talis; a Deo vero procedit acceptatio, secundum quod hujusmodi. Sicut igitur ea, quae nostra sunt recte exprimuntur sermone indicativo, sic illis quae sunt Dei aptamus rite sermonem precatorium.

Membrum II. Congruitas quoad invocati NUMINIS PERSONAM.

Congruit ut invocetur vel Deus indistincte (cf. Iren., *Adv. Haer.,* 4,18,5. P.G. 7, 1028), vel Trinitas, si quidem opus commune totius Trinitatis est consecratio. Et revera Trinitas invocatur in liturgia *Teslamenli Domini Noslri Jesu Christi,* (p. 43, cf. p. 188, ubi mdior traditur ab ipso editore interpunctio)

Congrue etiam Pater rogatur, ut mittat aliam personam, id est aut Filium aut Spiritum Sanctum, aut utrumque3. Primo

1. Parallelismum illum inter epiclesim et sacerdotalem Domini precem fortasse ob oculos habuit auctor (nescio quis) sermonis interpolati *Historiae Ecclesiasticae el Mysticae Contemplationi* (P.G. 98, 437). Is enim in transmutatione per epiclesim exorata videt simul et quasi continuatam generationem, quae a Paulo *(Aci.,* 1338) in suscitati Jesu clarificatione notatur, et impletam respectu nostrae hierurgiae sanctificationem, quam sacrificio suo vindicabat Christus. « Obsecrat [sacerdos Deum] ut conficiatur mysterium Filii ejus, et fiat sive « transmutetur ipse panis et vinum in corpus et sanguinem Christi et Dei, et impleatur illud : Ego *hodie genui te.* Unde et Sanctus « Spiritus, beneplacito Patris et voluntate Filii « invisibiliter praesens, submonstrat divinam « virtutem, el manu sacerdotis obsignat, et transmutat, et conficit proposita dona in « corpus et sanguinem Domini nostri Jesu « Christi, qui dixit : *Pro iis ego sanctifico meipsum, ul sini et ipsi sanctificati.* »

2. De invocatione Trinitatis etiam sermonem habet Cyril. Hierosol., *Caleches.* 19, 7. P.G. 33, 1072 : » Ante sanctam adorandae Trinitatis « invocationem nudus panis et vinum erat ; in« vocatione autem peracta, panis fit corpus « Christi et vinum sanguis Christi. » At quam isthic nominat invocationem Trinitatis, alibi nuncupat invocationem Spiritus Sancti : « Panis t eucharistiae post invocationem Sancti Spiritus « non est communis panis, sed corpus Christi. » *(Caleches.* 21, 3. P.G. 33, 1089-1092). Solutio antinomiae videtur suppeditari ex *Catechu.* 23, 7. P.G. 33, 1113-1116, ubi distinguuntur partes singularum personarum Trinitatis, ita ut unus Pater quidem oretur, missio autem Spiritus Sancti unius petatur, ad inducendum demum corpus Christi : « Deum benignum exoramus, « ut emittat sanctum Spiritum super oblata; « ut faciat panem quidem corpus Christi, vi« num vero sanguinem Christi. · Quae descriptio coincidit cum *Liturgia graeca Sandi Jacobi,* B. 53-54. Cf. hac de re Tyrer, *The eucharistie epiclesis,* Londinl, 1917, p. 39-41.

Utrum eodem sensu quo Cyrillus, an modo Liturgiae *Testamenti* consentaneo, sit intellegendus Origenes *(In I Cor.,* 7Ⅷ, ed. C. Jenkins, J. T. C., 1908, jul., vol. 9, p. 502), non facile est decernere. Cujus haec sunt verba : Ἵνα uh ἀρτου προΟέσεω ἐν τφ νομω] λάβτ, τι , κίτρο εἰναι οφείλε», ἀπό γυναικό ; · Ἵνα δε τού; μεΐζο>ι; τή; προΟέσεο> λάδη ἀρτου , ἐφ'ὠν ἐττιχέκληται το δνβιιι τού θεού *yj.*\ οὐ Χριστού χαι τού ἁγιον Πνεόμχτο , οὐ πολλφ "λέον οφείλε·, τι εἰναι καθαρότερο , tw αληθώ ει σωτηρίαν λάδτ, τού ἀρτου , καί μή εἰ κρίμα ;

3. Aliquando etiam rogatus est Deus Pater, ut descenderet ipsius majestas : « Descendat, « Domine [Deus et Pater Domini nostri Jesu « Christi], plenitudo majestatis, divinitatis,... et gloriae tuae, super hunc panem et super

igitur dicamus de missione Filii ; deinde de missione Spiritus Sancti.

Congrue scilicet petitur missio Filii, siquidem Filius ipse consecravit potestate sua primus. Et ita fit in *Anaphora Serapionis* (cui sufTragari videtur Athanasius, si ipse est auctor *Sermonis ad baptizandos.* P.G. 26, 1325), et in missa praesanclificatorum ritus Jacobitici, edita in J. T. S., t. 4, p. 75, et in plurimis mozarabicis orationibus *posl-pridie* (v. g. P.L. S5, 117), et, sicut diximus, in omnibus epiclesibus quibus petitur ut proposita dona deferantur per sanctum Angelum Dei in sublime Dei Altare.

Sublime altare Dei esse Christum, alibi (Elucid. XIII, XVII, XXI) est demonstratum. Esse Christum ipsum etiam Dei *Angelum sanciam,* inde nobis persuadetur, quod hic nomine Angeli, seu Missi, non potest intellegi mera creatura, sed increatum quoddam numen ; neque rursus persona Spiritus Sancti ; ergo persona Filii. Non sufiicere meram creaturam, inde patet, quod, ut vidimus supra (Elucid. XXI), sub nomine perlationis deposcitur Iranssubstantiatio ; auctor igitur perlationis est operator transsubstantationis. Transsubstantiatio autem nullius angelici spiritus est opus, sed sacerdotis, cum ministerialis, tum principalis, atque totius Trinitatis. Aut Christus igitur aut Spiritus Sanctus a Patre mitti petitur (ita L. A. Hoppe, *Die Epiklesis der griechischen und orienlalischen Lilurgieen,* 1864, 171-172).

Jam vero minus videtur satisfacere Spiritus Sanctus. Nam primo, Spiritus Sanctus neque in Scripturis neque, quantum memini, in Liturgiis missarum1, unquam nominatus est Angelus ; secundo, a nullo expositore, quem norim, unquam denotatus est hic Spiritus Sanctus. Quod igitur Hoppe *(op. cil.,* p. 172-191) interpretatur Spiritum Sanctum, id facit exigua aut nulla fretus literaria auctoritate. Ducitur autem argumento satis inefficaci : nimirum quod Christus ideo hic nequeat designari nomine angeli, quia designetur nomine altaris. Sed non magis repugnat Christum obversari simul ut altare et sacerdotem, quam sacerdotem et hostiam, vel hostiam et altare ; quare sexcenties audivimus Patres tria illa munera uno flatu vocis in Christum congerentes2. Porro angeli nomen, ut diximus, Christo competet tanquam sacerdoti. Ergo repugnantia nulla involvitur.

Ex opposito vero, Christus in Scripturis *(Mal.,* 31) nuncupatur *Angelus Testamenti,* idque in sua relatione ad Templi cultum. Quare congruerit satis nomen angeli illi qui sacerdotali sua virtute hic operatur ut *sanctorum* liturgus *el tabernaculi veri, quod fixit Dominus el non homo,* i. e. ut antistes veri supernique altaris, et sacrificii et templi. Deinde in LXX *Is.* 95 (cujus textum sequebantur primi christiani) nuncupatur rursus Christus « Angelus magni consilii ». Quare et in antiquissima omnium nobis asservatarum Liturgiarum incipit Canon his verbis : « Gratias tibi referimus, Deus, per « dilectum puerum tuum Jesum Christum, « quem in ultimis temporibus misisti no- « bis salvatorem et redemptorem et an- « gelum voluntatis tuae n *(Fragmenta « Veronensia Latina,* etc., ed. Hauler, p. 106 ; et conferas liturgias cognatas). Praeterea Patres libere Christum donarunt nomine angeli3.*

i bunc calicem ; et flat nobis legitima eucharis- < tia in transformatione corporis et sanguinis ' Domini. » (Collectio missae monensis 4. P.L. 138, 871). Similia videsis in *Libro ordinum* (ed. Férotin, col. 265). Aliunde in Liturgiis Coptarum *S. Basilii* (graece) et S. *Gregorii* (eraece et coptice) nullatenus memoratur Pater, sed solus Filius rogatur ut mittat Spiritum Sanctum (R. 1, p. 16, 31 et 105).

1. Extra missam, in benedictione fontis, unum exemplum allegat Hoppe (p. 177) ex *Miuali Gothico* : « Desuper infunde Spiritum » tuum Sanctum Paraclitum, angelum veri- « tatis » (P.L. 72, 274; ed. Bannister, p. 76).

2. Altera ratione etiam permovebatur non minus inefficaci. Putabat enim nunquam advocatum esse epiclesibus nisi Spiritum Sanctum. Cum autem epiclesis quaedam illi indubie obversaretur, concludebat Missum coelestem hunc non esse alium a Spiritu Sancto.

3. Justin., *Dial.,* c. 55-60 el 76. P.L. 6, 596-613 et 653. Hilar., 4 *Trim,* c. 23-33. P.L. 10, 113-121. etc.

Tandem veteres missarum expositores hunc intellectum tradidere : quorum testimonia celebriora videsis collecta ab ipso Hoppe (p. 170), praeter alia, quae supra (Elucid. XXI) retulimus pauca ex multis. Attamen iste Angelus sacrificii non est Christus solus, sed veluti princeps angelorum sanctorum, qui coelesti nostri sacerdotis liturgiae, hostiae et altari ministrant, cum honoris causa, tum in nostri praesidii tutamen. Quocirca juvat ostendere quomodo et qua ratione illi angelo iricreato, Verbo Dei, consocientur in talibus epiclesibus ministeria sanctorum angelorum.

Jam erat \'erbo divino conglutinatus miro modo exercitus angelicus, in enumeratione quadam trium divinarum personarum, a **Justino,** rationem reddente ethnicis non tam fidei quam cultus christiani. « Confitemur nos respectu com- « mentitiorum deorum esse atheos ; non « autem erga verissimam et justitiae et « temperantiae Patrem, virtutumque re- « liquarum, omnis expertem mali, Deum; « sed illum [Deum Patrem], et Filium, « qui ab ipso venit, nosque ista docuit, α et ceterorum (των άλλων), qui eum se- « quuntur suntque ei assimilati, bonorum α angelorum exercitum, et Spiritum « propheticum colimus (σεβόρεθα) et ado- « ramus (προσκυνοΰρεν), ratione et veritate « venerantes (τιμώντε) » *(Apol.* 1. 6. P.G. 6, 336).

Christo autem, in suo veluti descensu ad nos et ascensu in coelum liturgico, debetur comitatus angelicus propter duo.

1° Quia pro Verbo in Theophaniis Veteris Testamenti saepe angeli stetere ; aderuntque in theophania ultimi diei, cum venerit Christus de coelis in gloria... cum angelis suis (Mi., 16'', cf. *Mc.,* 838), immo in *majeslale sua... el sanctorum angelorum {Luc.,* 9M). Dignum igitur est, ut non exsulent a Theophania Novi Testamenti, non quidem sensibili, sed spirituali, quae in ostensione clarificati Christi sacramentali jugiter decurrit, *mysterium fidei.*

Et primo quidem, Theophaniam in sacramento haberi, sonant verba Epicleseos qualia leguntur in Liturgia *Conlitu- liomim ApostoliCarum* : Κατα-ήαὐτ, τὸ αγ/λ σου Πνεύμα επί την θυσίαν ταΰτην, ...ότω; άποsήνη τόν άρτον τούτον σώμα τού Χριστού σου κ,τ.λ. *(Consl. Aposl.,* 1. 8, c. 12. F.D. 1. 510). Quo loco transmutatio certissime deposcitur; sed nominatur ostensio («ut ostendat », άποβηνη) quippe quia significatio sacramentalis respectu corporis ac sanguinis Christi habet ex transsubstantiatione ut sit demonstrativa, id est ut veraciter demonstret Christum tanquam praesentem. Haec demonstratio (ἀνάδειξι) est quam adscribit pani et vino Basilius *(De Spirilu Sancio,* c. 66. P.G. 32, 188): τα τη έπικλησεω ρήματα επί τ$ αναδεί ει τού άρτου τη ευχαριστία καί τού ποτηριού τη ευλογία . Et consonat Vetus Liturgia *Sancli Basilii* : Σε *-πνα-* λοϋμεν... ελθεΐν το Πνεύρά σου... επί τα ποοκείαενα δωτα ταύτα, και εύλονήσαι arat και άγιάσαι καί άναδεΐ αι τον ρέν άρτον τούτον αύτό τό τίμιον σώμα τού κυρίου καί θεοΰ καί σωτήρο ημών Ιησού Χριστού (B. 329-330). Non quod sermo sit de ostensione veluti consequente ad praesuppositam aliquam praesentiam latentem, quasi primo induceretur consecratio, et deinde ejus manifestatio quaedam ; sed utique de ostensione, quae obtineat in transsubstantiatione1. Per transmutationem enim Christus ostenditur oculis fidei praesens, ut sapienter annotarat ad locum citatum Basilii Dom Maranus (P.G. 32, 187-188). Cui omnino suffragatur Theodorus Andidensis in sua *Brevi Commentatione.* c. 27 (P.G. 140, 453), dum indiscriminate pro eadem actione usurpat ambas voces μεταποίησι et ἀνάδειξι ; et similiter auctor

1. Sicut apud Graecos audit άποοάνεια aut ἀνάδειξι illa constitutio corporis Christi sub speciebus, quibus demonstratur, ita apud Cyprianum *(Ep.* 63, 2. P.L. 4, 375) « vinum » proponitur, » quo Christi sanguis ostenditur ». Revera propriam formalemque inesse speciebus relationem praesentiae ad corpus Christi ut ad aliquid per ipsas demonstrabile, ostendetur infra (Elucid. L).

sermonis cujusdam *Historiae ecclesiasticae d mysiicoe contemplationi* interpolati, uno eodemque sensu de Spiritu Sancto dicens haec duo : υποδεικνύει τήν θείαν ενέργειαν, et ιχκϊδάλλει χαι τελειοϊ τα υποκείμενα δώρα (P.G. 98, 437). Et re quidem vera, in explicatione epicleseos theophaniam habuit prae oculis, qui haec *(ibid.,* P.G. 98, 437) scripsit : « Quod inclinatus sacerdos di-« vinam mystagogiam faciat, id declarat « eum colloqui invisibiliter cum solo Deo. « Unde et divinam lucis apparitionem « (θείχ·? φωτοφάνειαν) cernit·, et ad splendo-« rem gloriae vultus Filii Dei gaudio « impletur, et se subtrahit prae timore « et verecundia, quemadmodum Moyses, « cum Deum vidit in monte in ignis «specie, perterrefactus recessit, et occul-• lavat faciem suam : reverebatur enim « intellegere ex gloria faciem Dei. »

Hoc autem posito, sequitur congrue angelos Verbo in Epiclesi adnumerari. Ministri enim theophaniarum, ut dixi, fuerunt angeli. Theophaniae autem illae fuerunt typi venturae theophaniae, quam in lege gratiae habemus sub velis sacramenti, realiter nobis exhibentis Christum claritate sua sacerdotali et sacrificali potitum, donec consummetur in regno, ubi in carne ipsa assumpta nobis obversabitur conspicienda *facie ad faciem* gloria Verbi Dei, in *majestate sua... et sanctorum angelorum.* Locus igitur angelorum est congruus in adimpletione typi per eos dispositi olim, nec sine iis quondam consummandi.

2° Convenit rursus mentio angelorum, quia, et typice in *Genesi,* et literaliter in evangelio, ascensus et descensus quidam angelorum commemoratur super Christum. Jacob enim vidit scalam, per quam ascendebant angeli ad coelum, et descendebant de coelo ad lapidem, quem surgens erexit in titulum, fundens oleum desuper, ad consecrandum primum altare, typum primum veri altaris, qui Christus est *(Gen.,* 2811-18). Et Christus ipse dixit Nathanaeli et Philippo : *Amen, amen dico oobis, videbitis coelum apertum el angelos Dei ascendentes el descendentes supra filium hominis* (Jo.,1‘‘).

En, credo, discursum angelicum, de quo, in oratione *posl-pridie* mozarabicae missae pro « quinto dominico Paschae d, id est quarta post pascham dominica, fit sermo : « Confitemur, Domine, confitemur et cre-« dimus, pro nostro scelere te corpora-te liter mortis subiisse supplicium, et, pro « omnium salute prostrato mortis interitu « [forte : imperio], triumphantibus angelis, « ad coelestem Patris, ex qua veneras, « mansionem reversum. Pro quo te, Deus « omnipotens, rogamus et petimus, ut « oblata in conspectu tuo nostrae servitu-ti tis libamina ipse tibi acceptabilia fa-ti cias ; et accepta, discurrentel sancto α angelo tuo, nobis sanctificata distri-« buas » (P.L. 85, 590).

En rursus « archangelicam Dei litur-« giam », de qua Liturgia graeca *Sancli Marci,* olim (Elucid. XXI) citata, in sua anticipata petitione perlationis donorum in altare Dei ; totque, in tam nolis epiclesibus ejusdemmodi, angelorum ministeria. En tandem rationem, cur Patres2 (ne memorem doctores mediaevales) signaverint angelorum frequentiam in hora invocationis. Ascendunt quippe et descendunt super altare coeleste, factum altare nostrum. Ascendunt et descendunt super dona nostra in coelesti altari collocata et rursus ad nos transmissa.

Haec dicta sint de missione Filii cum angelis suis. Dicendum nunc de missione Spiritus Sancti.

Congrue petitur (ut plerumque fit) missio Spirilus Sancti3. Spiritui enim Sancto est appropriata in Scriptura formatio corporis

1. Cf. S. Antonii n iis, *Summa,* Pars 3, tit. 31, cap. 5, § 1 : « Discurrit angelus medius inter di-« lectam et dilectum... efferens vota, afferens « dona, et praecipue in mysterio Missae. »

2. Ambros. *(Exp. eu. sec. Lue.,* 1. 1, c. 28. P.L.15,1545); Ps. Ambros. *(De Sacram., l. 4,* e, 26, n. 27. P.L. 1G, 445) ; Greg. Rom. *{Dial.,* 1. 4, c. 58. P.L. 77, 428); Chrysost., *(De Sacerdotio,* 6, 4. P.G. 47-48, G81).

3. Erravit olim *J.* T. Franz *(Die Eucharistische Wandlung und die Epiklese der griechischen und orientalischen Lilurgieen,2,*202, Herbip. 1880), putans epiclesibus orientalibus semper esse exoratum adventum Spiritus Sancti. At

Christi in utero virgineo : *Spiritus Sanctus superveniet* (επελεύσεται)1 *in te, et virtus ollissimi obumbrabit libi (Luc.,* 135). Consentaneum est igitur, ut invocetur Spiritus Sanctus ad conficiendum corpus Christi eucharisticum3.

Huc refer formam epicleseos, quam exhibet *Oratio eucharistica Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi* (ap. Le Brun, 2, 573) : « Supplicamus tibi ut mittas « Spiritum Sanctum et virtutem super « hunc panem et super hunc calicem [ut] « efficiat corpus et sanguinem Domini « et Salvatoris nostri Jesu Christi3. »

Praeterea Spiritui Sancto favet aliqualiter locutio sancti Pauli *(Rom.,* 151δ~1β) : *ut fiai oblalio gentium accepta et sanctificato in Spiritu Sancio.* Quanquam loquitur ibi, credo, Apostolus de sacrificio interno fidelium potiusquam de externo, tamen non sine allusione ad externum : ex quo videntur translatae illae locutiones. Ceterum sacrificium visibile fit in ordine ad invisibile; et sanctificatio hostiae fit in ordine ad sanctificandos eos quotquot hostiam participaverint. Omnis autem fidelium sanctificatio communiter in Scripturis attribuitur Spiritui Sancto. Pronum igitur erat ut Spiritui Sancto attribueretur sanctificatio sacrificii, ex qua promanat nostra sanctificatio.

Rursus Spiritui Sancto, Ecclesiae in die Pentecostes illapso4, congruit eruditio fidei et manifestatio veritatis : quare congruit ut transsubstantiando objiciat oculis fidei praesentiam non significatam tan-

nostris temporibus, ex adverso erravit non minus Edmundus Bishop, existimans epicleses ad Spiritum Sanctum fuisse in usu nullas ante 4m saeculum (< not earlier than the fourth « century, and as concerns a wider diffusion, the • second half of that century. » *The moment of consecration,* T. a. S., 8, 1, p. 138-147). Contra hoc stat : 1° Epiclesis, quam exhibent *Canonum qui dicuntur Apostolorum et Aegyptiorum Reliquiae,* ed. Hauler, 1900, p. 107, vel *Constitutiones Ecclesiae Aegyptiacae,* F. D. 2,100, quae nunc noscitur esse refundenda in Hippolytum. 2° Ex parte saltem, locus ex Origene *(In I Cor.,* 75) adductus supra. 3° Indicatio data a Cypriano *(Ep.* 64, 4. P.L. 4, 392) : < ...quando nec oblatio sanctificari illic possit, « ubi Spiritus Sanctus non sit, nec cuiquam « Dominus per ejus orationes et preces prosit, « qui Dominum ipse violavit. » Recte J. W. Tyrer *(The eucharistie epiclesis,* Londini, 1917, p. 47) : [Cyprian] « would hardly have spoken < as he does, if he had been altogether unac- « quainted with the invocation of the Holy « Ghost in the Eucharistic service. » 4° Verba *Didascaliae Apostolorum :* < Gratiarum actio < [= ευχαριστία] per sanctum Spiritum sancti- « ficatur > *(Didascaliae Apostolorum Fragmenta Veronensia Latina,* ed. Hauler 1900, p. 80) ; et istud : · Quid est majus : panis, aut Sanctus < Spiritus, qui sanctificat panem ? » *(ibid.,* p. 81) ; complexive cum hoc loco : « Regalem « eucharistiam offerte,... panem mundum prae- « ponentes, qui... per invocationem sancti- • ficatur > *(ibid.,* p. 85). Unde rursus valde probabiliter Tyrer *(op. cil.,* p. 48) : < We « may safely conclude that the Invocation he « [viz. the author of the *Didascalid]* was acqua- < inted with, was an Invocation of the Holy < Ghost. » Haud dubium igitur est, quin tertio saeculo frequentatae sint epicleses ad Spiritum Sanctum.

1. Cui voci omnino corresponde! illa Spiritus Sancti super dona, de qua omnes Paires graeci ; eo vel magis quod substantivum nomen ἐχέλευσι apud Graecos parum erat in usu.

2. Quam rationem indicat S. Joan. Darn asc., *De fide orlh.* 4, 13. P.G. 94, 1141, atque inter Latinos Paschasius Radbertus, *Lib. de corp, et sang. Dom.* 4. P.L. 120, 1227-1278 : < ...ut sicut de Virgine per Spiritum vera caro < sine coitu creatur, ita per eumdem exsubslan- < tia panis et vini mystice idem Christi corpus et < sanguis consecretur. » Quae super verba Paschasii, perperam Augustino adscripla, sanctus Thomas sic commentatur : « Appropriate < [transsubstantiatio] Filio sicut operanti, quia « ipse est sacerdos et hostia ; Spiritui autem « Sancto sicut quo operatur : quia ipse est < virtus de illo exiens ad sanandum > (4 D. 10, expos, text.).

3. Hanc epiclesim imitatur altera illa *Canonis universalis Aelhiopum :* « Deprecamur te « ut mittas Spiritum Sanctum et virtutem « super hunc panem et super hunc calicem. « Faciatque utrumque corpus et sanguinem « Domini > etc. (R. 1, 517).

4. Hoc habet veri, quanquam mixtum falsis, traditio Graecorum apud Nicolaum Cabasilam *(Lilurgiae Expositio,* c. 28. P.G. 150, 428) : < Hoc est opus illius descensus (τοὺτο το < ἐργον ἐχεινη τη καθόδου); non enim semel « descendit, deinde nos reliquit, sed est et erit «semper nobiscum » ; et apud Symeonem Thessalonicensem, *Exp. de div. Templo,* c. 88. P.G. 155, 733-736, ubi consecrandi opus tribuitur virtuti emananti ex Spiritu Sancto, super apostolos in linguis igneis requiescente.Sine admixtione autem ulla erroris habetur eadem traditio apud Paschasium Radbertum *(Lib. de corp, et sang. Dom.,* c. 21, n. 2, coi. 1335) citatum supra (Elucid. XXVI).

luni sacramento, sed et realiter contentam, Christi : adeo ut veritas obtingat signo. Quod et signanter agere deposcitur, ut superius est dictum, in Liturgia *Conslionurn Aposlolicarum*l (F. D. 1, 510) et in Vetere Liturgia *Sancli Basilii.*~

1. In *Conslilulionibus Apostolorum* sic decurrit textus : καταπ-ίμψη τί> ἁγιόν σου πνεύμα ττ,ν »τἰ·ιν τιύτην,τόν μάρτυρα των παθημάτων τού κυρίου Ἰηϊού, δζω ἀποφήντ, κ' τ. λ. Quod non credo esse vertendum, sicut liabet **Funk** *floc, cil.)* : « Supra hoc sacrificium mittas sanctum tuum « Spiritum, testem passionem Domini Jesu, ut ‹ exhibeat » etc. vel, ut legitur apud **Sala ville** *(op.cil.)* : «...d'envoyer sur ce sacrifice ton Saint-« Esprit, le témoin des souffrances du Seigneur « Jésus, pour qu'il fasse », etc. Quae, fateor, translatio est apud omnes auctores communis. Sed, salva doctorum virorum reverentia, puto equidem esse vertendum, eodem ordine quo habet textus graecus : « mittas sanctum tuum Spiritum super hanc hostiam, testem [i. e. annun-‹ tiatricem] passionum Domini Jesu, ut [ipse « sanctus Spiritus] exhibeat, » etc., vel Gallice : « ...d'envoyer ton Saint-Esprit sur cette hostie, « qui atteste les souffrances du Seigneur Jésus, « afin qu'il démontre (= qu'il fasse) », etc. Ratio est, quia 1° strictius sic adhaeretur ordini et structurae sententiae. 2° Non desunt (vide Steph. *Thesaurus G. L.,* cd. Didot. s. v : μάρτυρ) exempla usurpatae vocis μάρτυ; de rebus inanimalis, etiam generis neutralis (**Plat.** *Leg.* 836, C. μάρτυρά παράγομεν την των θηρίων φύσιν. Erisas **tratus**, ap. **Galen.**, vol. 3, pag. 371 : πολλά των ἐπιγινομενων παθών μάρτυρε) ; praeterquam quod hic intellegitur personificata hostia. 3° Quia nusquam in tota literatura Christiana mihi occurit exemplum Spiritus Sancti appellati testis passionum Christi. 4° Quia congruit propositae hostiae ista appellatio, in quantum est similitudo, pignus, symbolum, memoriale, καταγγελία, passionis et mortis dominicae ; 5° quia parallela est, quoad sensum, locutio in *Anaphora Serapionis,* ubi panis propositus dicitur ομοίωμα (similitudo) corporis Christi, atque ομοίωμα mortis Christi; et ομοίωμα istud construitur eodem stylo atque μάρτυρα, id est : cum articulo definito, quanquam est in appositione ad nomen (ἄρτον) affectum adjectivo demonstrativo : τον ἄρτον τούτον, τό ομοίωμα. Unde, patet, non merito requiri eam, quam quis forte putaverit ad reddendum nostrum sensum necessariam, constructionem classicam : την Ουσίαν ταύτην, την οδσαν μάρτυρα, vel ἡ ἐστιν μάρτυ . En locum **Serapionis.** Σοι προσηνέγκαμεν τον ἄρτον τοντον, το ὁμοίοιμα τού σώματο τού Μονογενού ... Ημεί το ομοίωμα τού θανάτου ποιούντε , τον ἄρτον προσηνέγκαμεν, και παρακαλούμεν διά τή Ουσία ταύτη · καταλλάγηθι πασιν ἡμιν... Προσηνέγκαμεν δε και το ποτήριον, το ομοίωμα τού αίματο . (F. D. 2, 174). 6° His omnibus rationibus accedit alia, reor, validissima. Compilator *Aposlolicarum Conslitulionum* agnoscitur esse idem atque interpolator Epistularum Ignatii (vide summariam, eamque nitidissimam, demonstrationem apud **Brig ht man**, op. *cil.,* p. χχιν-χχνπι). Porro illi loco *Epistolae ad Romanos,* 2, 2, ubi de se loquitur **Ignatius** tanquam immolando in altari, interpolavit noster falsarius, tanquam appositionem ad Ignatium (jam spectatum ut hostiam) ipsa illa verba (deprompta quoad sensum ex *I Petr.,* 51, ubi de seipso loquitur S. Petrus), των Ιαυτού (==θεού) παθημάτων μάρτυρα. Ergo in tantum videtur illi S. Ignatius futurus esse testis passionum Christi, in quantum veluti hostia immolabitur in altari. Quis non videt, haec cum illi placuerint, debuisse etiam eum, aut saltem potuisse nostram hostiam designare ut testem passionum Domini Jesu (secundum ipsissimam Petri locutionem). En locum interpolatae *Epistolae ad Romanos,* 2, 2. (F. P. 2, 206) : « Plus mihi « praestatis, si me offeratis (σπονδισβήναι) Deo, « cum jam altare (θυσιαστήριον) paratum est : « ut in dilectione, chorus effecti, cantetis Deo « Patri in Christo Jesu, quoniam episcopum « Syriae Deus dignum habuit, qui, arcessitus « ex Oriente in Occidentem, reperiretur testis « passionum suarum. ▮ [De verbo ad verbum : « episcopum Syriae dignatus Deus (arcessens « ex Oriente in Occidentem) reperiri testem « suarum passionum »]. Ut conscensurus altare, ut immolandus, est passionum dominicarum testis, quasi adunatus sacrificio dominico. Testimonium autem Spiritus Sancti, sicut in sacris Scripturis, ita etiam apud nostrum Ps. **Ignatium** adstruitur quidem, cum in *Consi. Aposlol.* 7, 22, 1 et 8, 46, 3 (F. D. 1, 406 et 558) tum in apocrypha *Epistola ad Philippenses* 8, 3 (F. P. 2, 114), sed nunquam in ordine ad passionem aut mortem Christi.

Jam, interpretatione nostra supposita, oratur Spiritus Sanctus, ut hostiam, quae est testis passionum Jesu, demonstret esse fidum testem (plenum scilicet pignus, et non vacuum), dum eam consistere faciet in corpore et sanguine ipsius immolati Christi. Sicut in *Anaphora Serapionis* invocatur ▮ Deus veritatis ▮, ut panis, qui est ομοίωμα, fiat ipsum corpus cujus est ὁμίοωμα, et similiter de calice. Oratur ergo Spiritus Sanctus, ut sacramentum fiat non inane, et pro tanto falsum, sicut larva quaedam hostiae crucis, sed ratum et verum, tanquam ipsius Christi passi realitas praesens, perviaque intellectui fidei : ne desit signo et testi sua veritas (cf. R. S. R., oct.-déc. 1916, p. 474-476).

Fortasse non indignum notatu est, quod et nos in *Missali Romano,* utimur locutione aliqualiter simili, aut certe affini, in *Poslcommunione* Feriae IV Majoris Hebdomadae. « Lar-« gire sensibus nostris, omnipotens Deus, ut « **PER TEMPORALEM FILH TUI MORTEM, QUAM « MYSTERIA VENERANDA TESTANTUR, Vitam te** « nobis dedisse perpetuam confidamus. ›

Sed non parum etiam, credo, invexit[1], aut certe vulgavit invocationem Spiritus Sancti, lectio διά πνεύματο ἁγιου, quae pro genuino textu *Epistolae ad Hebraeos* (914) διά πνεύ|χατο αιωνίου εαυτόν ποοατ(νεγκεν ἀδωρων τω Οεώ, jam quarto certe saeculo irrepserat, ut testatur Chrysos to mus (in h. l. P.G. 63, 120), accedentibus codicibus nonnullis : (juxta Nestle) N tertiae manus, D primae manus, et P ; Vulgata autem invariabiliter exhibente *per Spiriium Sanctum.*

Congrue tandem petitur missio utriusque simul, et Filii et Spiritus Sancti, ut video factum in *Vetere missali gallicano,* in oratione *post-secrela* missae Sancti Germani[2] et missae de Adventu (ap. Mabillon, *De liturgia gallicana,* lib. 3. P.L. 72, 342 et 345). Quod enim congruit singulis, nec exclusive, congruit etiam ambobus complexive'.

CONCLUSIO.

Petitio acceptationis includitur impiicite in omni oblatione. Oblationem autem nostrae hostiae jam ab initio totius tractatus ostendimus involvi, non sane enuntiativam, sed pragmaticam, ipso ritu coenae: quem narrantes sacerdotes in persona Christi iteramus. Ergo nostrae narrationi coenae implicatur petitio quaedam pragmatica acceptationis seu transsubstantiationis. Et ideo sancti Patres potuerunt dicere, et dixerunt unanimiter, per precationem nos sacrificare. Et quia petitio illa, sicut oblatio qua involvitur, fit nomine Ecclesiae, conjugatae Christo, ideo potuerunt dicere, et dixerunt, nonnisi per precem ecclesiasticam, per precem verae Ecclesiae, aut advocari Spiritum Sanctum, aut consecrari corpus Christi. Et quia omnis petitio Ecclesiae fit per Christum et cum Christo et in Christo, potissimumque petitio illa maxima qua conjungimur Summo nostro Sacerdoti impetranti olim aeternam suae hostiae acceptationem: ideo dictum est a sanctis doctoribus, per ipsius Christi precem confici sacramenta nostra, « cum AD INVOCATIONEM SUMMI SACERDOTIS, non humana virtute, sed sancti « Spiritus perficiantur ineffabiliter majestate » (S. Agobardus, *De privilegio el jure sacerdotii,* c. 15. P.L. 104, 142-143) Huc mirifice veniunt verba praeclara orationis *posl-pridie* in missa mozarabica diei paschae : « Precamur nunc, Domine

1. Utrum lectio invexerit invocationem Spiritus Sancti, an invocatio Spiritus Sancti invexerit lectionem, non facile est decernere. Potuit altera alteram juvare. Interea notatu dignum est, quod omnes veteres scriptores latini (vetere latina usi) videntur nosse invocationem Spiritus Sancti. Vide Cyprianum, *Ep.* 64, c. 4. P.L. 4, 392; Optatum, *De schismale Donalislarum,* 1. 6, c. 1. P.L. 11, 1065. Scriptores autem graecis codicibus usi, antiquius fortasse invocationem Dei aut Trinitatis meminerunt (Irenaeus, Origenes, Cyrillus Hierosolymitanus, excepto tamen Hippolyto; at vide *Test. D. N. J.* C.) ; deinde Verbi (Serapion et Atha nasius) ; et tandem Spiritus Sancti (passim, et jam antea apud Hippolytum, Ἀποσ-Ξολιχτ, Παράδοσι). Minime quippe constat, fuisse antiquiorem *Sacramenlario Serapionis* graecam illam anaphoram, quam ex Crum-Papyris P. de Puniet edidit apud Dom. Cabrol (art. *Canon Romain,* in D. A. C., 2, 1882-1893) ; in qua ceterum, cum sit mutila, dubium adhuc remanet, nonne praeter invocationem ad Spiritum Sanctum, quae antecedit narrationi coenae, altera etiam successerit, ad aliam personam Trinitatis directa. De connexione inter *Hebr.,* 914, et coenam eucharisticam, vide supra (Elucid. V).

2. « Descendat, precamur, omnipotens Deus, « super haec quae tibi offerimus, Verbum tuum « sanctum ; descendat inaestimabilis gloriae « tuae Spiritus ; descendat antiquae indulgen- « tiae tuae donum ; ut fiat oblatio nostra hostia « spiritalis in odorem suavitatis accepta. »

In *A Homily of Mûr Jacob of Serûgh on the reception of the holy mysteries* (R. H. Connolly, *Downside Review,* nov. 1908, p. 282) descripta repentur quaedam invocatio ad Patrem, ut mittat Filium, qua iit ut descendat Spiritus! « Together with the priest, the whole people • beseeches the Father that He will send His « Son, that He may come down and dwell « upon the oblation. And the Holy Spirit, His « Power, lights down in the bread and wine, « and sanctifies (or consecrates) it, yea makes « it the Body and the Blood. »

3. Etiam alterius binarii nonnunquam exoratur descensus, scilicet Patris et Spiritus Sancti. Vide *Librum Ordinum* (ed. Férotin, col. 265).

4. Vide, consentanee ad ea quae supra dicta sunt de conciliatione inter narrativum tenorem formae sacramentalis et implicitam indolem

tsancle Pater aeterne, omnipotens Deus, • ut quemadmodum Dominus noster Jesus ‹ Christus Filius tuus illa ineffabilium • gratiarum actione semetipsum tibi pro « nobis offerens [en dominicam obla- « tioiiem], mortem nostram suscepturus, « auditus est [en divinam acceptatio- • nem]; ita nunc et nos, qui ipsum et « vitam ejus quaerimus, exsequendo « ministerialiter quae instituit, audia- • mur: ut hic tibi panis cum hoc calice « OBLATUS IN FILII TUI CORPUS ET SAN- « GUINEM, TE BENEDICENTE, DITESCAT, ‹ ac LARGO ORIS TUI PERFUSUS SPIRITU, » indulgentiam nobis omnium peccato- « rum largiatur et gratiam » (P.L. 85, 485). Exauditio nostra, seu nostrae oblationis acceptatio, in quo consistat, indicatur : nimirum in transsubstantiatione, qua sanctificatus panis fiat sanctificans.

Inde habes quod respondeas, si quis tibi objiciat haec duo.

Primo. Mirum tamen est, quod in omnibus liturgiis fiat transsubstantiationis petitio post factam revera transsubstantiationem. Nonne hinc suadetur, quicquid velint theologi, in epiclesi demum effici (aut effectam esse saltem olim)[1] transsubstantiationem ? *Respondebis* : aeque universaliter fit oralis oblatio hostiae nostrae, post factam pragmatice oblationem sacrificalem in consecratione. Non magis mirum est, quod post factam pragmatice invocationem Dei in consecratione, fiat deinde oralis nostra et caerimoniaria invocatio seu epiclesis, declarativa illius.

Secundo. Mirum adhuc restat cur Patres tam multi dixerint plus minus expresse, consecrationem fieri per invocationem Dei super dona in ordine ad Lranssubstantiationem obtinendam. *Respondebis* : Verum dixerunt Patres quantum ad invocationem, quae pragmatice agitur. Postulatio enim transsubstantiationis implicite continetur in nostro sermone consecratorio, etiam nulla postulatione enuntiata. Continetur scilicet in nostro sermone : quatenus is rationem habet actionis oblativae, oblativa autem actio est ex sese quaedam pragmatica petitio acceptationis, acceptatio autem nostri sacrificii in transsubstantiatione sita est.

precaloriam, quomodo apud ipsum Agobardum consecratio fiat nihilominus per ipsam nostram recitationem dominicorum verborum in coena prolatorum (*Contra libros qualuor Amalarii,* c. 13. P.L. 104, 347).

1. Vereor ne istud, relate ad pristina tempora, insinuetur, et quidem erronee satis, a Rauschen : ‹ L'Église occidentale donna • peu à peu une importance plus grande au • récit de la Cène... [En Orient] on vénéra • toujours davantage l'Épiclèse ; la plupart « des écrivains ne considéraient la consécra- « (ion comme achevée qu'à la fin de l'Épi- « elèse... Mais il faut admettre que le moment « de la consécration dépend de l'intention du « prêtre. Puisqu'il lui appartient de consacrer ‹ tel ou tel pain qui lui est proposé, il peut, « dès lors, fixer le moment de la consécration. « Mais l'Église a le pouvoir de lui imposer « une direction ; et si elle affirme que la con- « sécration a lieu quand elle prononce les « paroles de l'institution, nous devons sans * hésiter accepter sa manière de voir » (*L'Eucharistie el la pénitence,* trad, fr., Paris, 1910, p. 123-124; cf. ed. germ, supracit., p. 99-100).

Elucidatio XXXV.

Jure meritoque sanctus Thomas in consecratione sanguinis formalia reputavit verba quaedam demonstrationi sanguinis annexa. Aliunde Scotus recte sensit, praeter verba formalia, alia i equiri narrative, sine quibus nec illa sinceram formae rationem apud nos haberent. Praeter verba autem formalia et narrative, non constat utrum necne alia sint necessario usurpanda interpellate.

Sectio II. De verbis contextis.

Articulus I. — De verbis formalibus.

Certo apud omnes constat, pertinere essentialiter ad formam consecrationis verba, quibus sub specie panis et vini demonstratur corpus et sanguis : *Hoc esi corpus meum, Hic esi calix sanguinis mei* (vel alia aequivalentia). Sed quaestio ulterior est, demonstrationi corporis et sanguinis accedatne etiam tanquam formae pars, eaque essentialis, determinatio quaedam finis propitiatorii : puta per verba, quibus intimetur fieri *pro nobis, in remissionem peccatorum,* id quod in symbolo agitur.

Affirmât post **Innocentinm III** (recitandum infra in sectione III) S. Thomasl (3 S. 78, 3, et indeclinabilius in *I Cor,,* 11, lect. 6) cum suis antiquioribus discipulis omnibus, quos allegant Salmanticenses2* *(De euchar. sacram.,* disp. 9, dub. 3, § 2, n° 22) et approbant. Negant plerique ductores recentiores, post S. **Bonaventuram** (4 D. 8, 2, !, 2)». "

Rationes negandi praecipuae sunt duae : una ex intestinis rei principiis hausta ; altera ducta ex fontibus dogmatis positivis.

Prior, ratio sic procedit. Satis sine istiusmodi determinatione significatur conversio panis in corpus et vini in sanguinem : ergo efficitur ; siquidem in sacramentis verba efficiunt id quod significant.

Altera autem ratio haec est. Neque scripturales narrationes coenae, neque Liturgiae4S.concordant inter se quoad tenorem istorum verborum determinativorum. Ergo sunt extra ambitum formae.

At neutra ratio videtur convincens.

Et primo quidem, ut haec altera breviter expediatur, sufficiat notasse : in

1. Hoc de sententia S. Thomae fert judicium Suarez (Disp. 60,sect. 1, n. 3) : « Haec opinio « est valde probabilis, et magnae auctoritatis, ‹ cuiScotus contradicere non est ausus. » Quanquam nimis stricte intellegit Suarez mentem sancti Doctoris, quasi is voluerit, ipsa verba, quibus utitur Ecclesia Romana, esse necessaria secundum suum grammaticalem tenorem, el non solum secundum aequivalentiam quamdam sensus intellegibilem. Aequivalentiam illam bene animadverterat **Scotus** (4 D. 8, 2; cf. *Reportata* 4 D. 8, 2).

2. « Idem unanimiter docuerunt omnes an- « liqui Thomistae usque ad Cajctanum, qui « recalcitravit · *(loc. cit.).* Videsis ibidem allegatos, praeter veteres illos, etiam non paucos recentiores. Docloribus autem isthic relatis, possent multi alii addi, sive anteriores Cajetano, ut **Joannes de Friburgo,** in *Summa Conlatorum,* l. 3, til. 24, q. 55 (ed. 1518, fol. 122a.), sive posteriores, utputa **Jacobus de Graffiis** O. S. B., *Consilia el responsa,* l. 3, *De celebratione missarum,* consil. 30, n. 30 (Venetiis, 1604, p. 233); **Henricus Henriquez** S. J., *Summa theologiae moralis,* I. 8, de vero missae sacrificio, c. 17, n. 3; **Franciscus Amicus** S. *J.,De sacramentis,* disp. 24, sect. 1, n. 20 sq. ; F. Macedo O. *M.,DeClaoibus Petri,* l. 4,pars 1, tract. 2 de sacram, euchar., cap. 6, Romae 1660, p. 282; Cardinalis **Capisuecus** O. P., *Controversiae theologicae selectae,* controv. 3, *de forma consecrationis vini eucharistici,* fusissime (ed. 1677 in-f°, p. 175-224), etc., etc.

3. B. **Albertus** M. non sibi constat. In 4 D. 8,7, tenebat, verba determinativa esse «de « essentia formae ». In *Libro* autem *de sacramento eucharistiae* (quem crediderim posteriorem, nec est confundendus cum *sermonibus* dubiis *de sacramento eucharistiae)* adhaeret sententiae oppositae, «sine praejudicio sententiae melio- • ris » tamen. Vide Dist. 6, tr. 2, cap. 3.

4. Omitto quod objicitur ex auctoritate Patrum, quasi Patres, dum dicunt saepe ad verba *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus,* fieri consecrationem, censendi forent determinare quaenam praecisa series verborum formalium requireretur; cum revera id unum intendant : ad enuntiationem operis, quod fit, fieri opus, quod enuntiatur (ut bene notant **Salmanticenses,** *ibid.,* § 6, n. 44). Sicut ipse S. **Thomas** in ejusdem quaestionis 78 articulo 1, ad 4m, dixerat compendiose, si sacerdos nullo praemisso sermone narrativo, uteretur solis verbis *Hoc est corpus meum, Hic est calix sanguinis mei,* fore ut consecraret : cum tamen, articulo 3, ex professo negaturus esset sufficere locutionem *Hic est calix sanguinis mei,* sine sequentibus verbis.

omnibus liturgiis, exceptis Aethiopicis [12] quibusdam corruptissimis (ex quibus nonnullae aliunde noscuntur esse invalidae) aut etiam Syrorum Schismaticorum fetibus infimis, semper quoad sensum reperiri, praeter demonstrationem separatam coiporis et sanguinis, indicationem finis propitiatorii ob quem fiat ista separatio symbolica, vel ementa effusio per ipsam designata. Nec amplius requirit intellegibilis aequivalentia formularum, quam defendimus, ut apparebit in solutione primae rationis et evolutione nostri argumenti intrinseci.

Primum autem adversariorum argumentum retunditur ipsa argumenti nostri efformatione. Cui praesupponendum est, quaestionem non esse in praesente, quid Christus potuisset facere, si vellet ; sed quid voluerit. Porro voluit litare. Rursus quaestio non est, utrum demonstratio corporis et sanguinis sub speciebus panis et vini sufficienter per seipsam significaret (ac proinde, accedente institutione dominica, valeret inducere efficaciter) praesentiam realem aliquam, annon ; sed quaestio est, utrum necne talis demonstratio significaret praesentiam realem immolatitiam, id est, qua perageretur sacrificium. Et hoc videtur negandum. Nam poterat certissime praesentia realis corporis et sanguinis Christi induci per sermonem practicum sub speciebus panis et vini, quin ullatenus fieret sacrificium; sicut poterat Christus sine sacrificio transmutare in corpus suum ac sanguinem lapides, aquam, aliasque quaslibet substantias corporeas'. Sane, sicut Christus poterat mori, quin mors ejus propriam haberet rationem sacrificii (qua etiam carent passiones martyrum), sic poterat talis suae mortis commendare nobis quoddam signum in corpore suo ac sanguine, etiam convivaliter percipiendo, puta ob solum finem caritatis fovendae, nulla interim dicata Deo hostia, aut peracto opere propitiatorio. Jam vero voluit Christus ita conversionem praedictam efficere, ut esset sacrificium; voluit transsubstantiando sacrificare ; voluit facere transsubslantiationem sacrifico modo. Voluit igitur facere non transsubstantiationem quamlibet, sed talem ex qua resultaret ipse theothytus. Quod cum vellet, non sufficiebat in genere sacramentalis formae mera demonstratio corporis et sanguinis : siquidem illud non exprimeret, ut dictum est; sed oportuit, ut demonstrationi accederet determinatio, unde appareret esse immolalitium id quod peragebatur. Cui sufficit, si designetur opus ut propitiatorium ; si *pro nobis* scilicet intellegatur cruentari corpus, si mors apud Deum valeat *in remissionem peccalorum,* aut si quid ejusmodi[3], quemadmodum olim est explicatum in Elucidatione III. Sed ita istud sufficit, ut omnino requiratur : forma interim nondum exprimente totum quod est exprimendum, nec proinde quicquam efficiente : est enim indivisibilis in re effectus ille et significatum

Quare oportet ut intra formam repe-

1. Vldesis apud Dom. Cagin, *Eucharistia,* 1912, 312-313, illas quae numerantur respective 29, 33, 35, 38.

2. Quod non quaelibet transsubstantiatio substantiae corporeae in Christum foret sacrificium, tangitur a Zacharia Pasqualigo, *De sacrificio novae Legis,* q. 49, n. 4, Romae, 1707, tom. 1, p. 54.

3. Videtur quoad designationem finis propitiatorii aequivalere istis formulis mentio testamenti seu foederis novi, quae ut in Romana ita in aliis multis reperitur liturgiis. Etenim sanguis foederis, cum ex sese (attento more veterum gentium), tum maxime ex oppositione ad sacrificium *Exodi,* quam inferi vox *novi,* intellegitur necessario sacrificalis, quo placatus Deus hominibus devincitur ac foederatur. Tale autem nihil prae se fert, ex sese, vox *Mysterium fidei.* At confert ad alias voces elucidandas, symbolicam actionis vim commonstrans, pandensque iter ad arcana sacramenti.

4. Hoc pellucide S. Thomas (in / *Cor.,* 11, lect. 6) : « Circa ista verba, quibus Ecclesia « utitur in consecratione sanguinis, quidam opi- * nantur, quod non omnia sint de necessitate « formae, sed solum quod dicitur : *Hic est calix* « *sanguinis mei,* non autem residuum quod se- « quilur... Sed hoc non vadetur convenienter « dici : nam totum illud, quod sequitur, est « quaedam determinatio praedicati : unde ad « EJUSDEM LOCUTIONIS SENTENTIAM SEU SI- « GNiFiCATiONEM pertinet. Et quia, ut saepe « dictum est, formae sacramentorum signifi- « cando efficiunt, totum pertinet ad vim

natur istiusmodi determinatio. Et quidem congruentius in calice quam in corpore. Consecratione enim calicis inducitur corporis cruentatio : cui demum inhaeret ratio adnexa sacrificalis1.

Ut summatim dicamus. Forma eucharistiae debet esse immolatitia ; non enim eucharistia est sacramentum, nisi in quantum est sacrificium. Forma autem non est immoJatitia3, nisi contineat desi-

« effectivam formae... In consecratione sanguinis oportuit exprimere Christi passionis ‹ virtutem : quae attenditur primo quidem t respectu nostrae culpae, quam Christi passio ‹ abolet. ›

Sententiae sancti Thomae sic suum calculum dabat **Henricus Ilenriquez** S. J. *{Summa Theologiae Moralis,* 1. 8, *De vero missae sacrificio,* c. 17, n. 3) : « Ex omnibus evangelistis et • Paulo, ex usu Ecclesiae Latinae et Graecae, • el ex fere communi theologorum consensu ‹ constat, praeter illa verba *Hic esi calix san-* « *guinis mei,* ex necessitate addenda esse verba, ‹ quae significent expresse effectum passionis • Christi et hujus sacramenti. Qui satis expli- « cari videntur aut voce *novum leslamenlum* «(ut quod, morte testatoris confirmatum, « concessit nobis jus et haereditatem gloriae), • aut voce *qui pro vobis effundelur.* » Sed dilucidius longe et pressius **Amicus** S. J. *{De Sacram.,* disp. 24, n. 46) : s Instabis : ergo « saltem non sunt necessaria illa verba *pro* « *vobis* seu *pro mullis* : cum satis natura sacri- « ficii exprimatur per verbum *eflundelur.* Sed ' negatur consequentia. Etenim, nisi exprima- « tur finis, in quem sanguinis effusio diri- ‹ gitur, ratio sacrificii non exprimitur, ‹ CUM possit sanguis effundi, et non per ' MODUM SACRIFICII : SI NIMIRUM IN NULLIUS « CULTUM ET EMOLUMENTUM EFFUNDATUR. »

1. Quod si cui videatur determinatio, postquam praecesserit in corpore (sicuti fit in plerisque liturgiis authenticis), deinde non esse in calice necessario iteranda (quanquam, ut diximus, in iisdem liturgiis semper iteratur), is fortasse non adversarium habebit S. Thomam, ut notant **Salmanticenses** *{ibid.,* §6, n. 46). Nam poterit determinatio ista, propter unitatem sermonis et actionis, perseverare implicite, quoad vim enuntiativam, usque ad demonstrationem sanguinis (siquidem necessario, ubi corpus dicitur dari pro nobis, subsequens cruentatio fleri etiam intellegetur pro nobis), et sic afficere sanguinem virtualiter. Oportet vero nt determinatio illa afficiat directe sanguinem, aliquo saltem modo, propter rationem in nostro argumento factam. Nec sufficeret determinatio circa corpus, nisi perseveraret in sanguine, illo modo qui dictus est. Nam determinatio piacularis, si afficeret directe corporis consecrationem, jam in ea efficeret quod significaret; nimirum daret corpori habitum immolatitium, et sic jam corpus intellegeretur theothytum : quod sane non probatur; nam sacriflcium non completur nisi gemina consecratione : siquidem nonnisi per consecrationem geminam repraesentatur mors, in qua consistit sacriflcium. Quare dicendum est : determinationem piacularem, etiamsi forte sufficiat enuntiata in corpore, tamen non esse formalem respectu consecrationis corporis, sed tantummodo circa consecrationem sanguinis contextam praecedenti sermoni. Et sic manet verum illud S. Thomae : determinationem virtutis propitiatoriae ingredi formam alterius consecrationis, non autem prioris. Quia autem in canone romano nihil determinatur circa corpus, ideo S. Thomas rectissime docuit, tore nostram consecrationis formam circa sanguinem mancam et inefficacem, nisi accederent verba reliqua.

Quid vero, si sacerdos per formam romanam consecrans corpus, non intenderet proferre super calicem nisi verba *Hic esi calix sanguinis mei ?* Is, juxta praesentis disputationis conclusionem, ne corpus quidem consecraret valide. Cujus ratio est, quia nemo valide consecrat corpus nisi intendens saltem consecrare el sanguinem : siquidem nemo consecrat valide, nisi implicite saltem intendens sacrificare. Qui autem excludit intentionem formae determinations circa sanguinem, reapse excludit, intentionem validae consecrationis, ex dictis supra. Ergo excludit intentionem sacrificandi. Ergo ne corpus quidem valide consecrat.

Corruere consecrationem panis, ubi desit intentio consecrandi calicem, aperte apud **Lugonem** *{De sacram, euchar.,* disp. 19, sect. 8, n. 103) pronuntiatur esse sententia « non ab- « surda, sed vera. »

2. Sane, sicut olim saepe notavimus, non necessarium est, ut forma enuntiet formaliter oblationem, quasi diceretur : « Offero corpus « Christi » ; sed necessarium tamen est, ut symbolica separatio, quam enuntiat, corporis et sanguinis facta apparent ob Deum repropitiandum, nec in alium finem nescio quem minime sacrificalem. Unde tandem symbolica illa separatio se prodet tanquam sacramentalem immolationem ; et idonea proinde erit ad constituendam oblationem sacerdotalem victimae traditae Deo in mortem.

3. Sane verba exprimunt satis mortem, siquidem inferunt symbolicam separationem corporis et sanguinis. At, ut etiam atque etiam dicamus, non est idem designare mortem ac designare immolationem. Potest enim mors proponi sine ullo ordine ad sacrificium : quo casu praedicta separatio symbolica praenuntiabit quidem mortem hominibus, at non vovebit aut deferet Deo. Tangunt istam rationem **Salmanticenses** *(ibid.,* §2, n. 21), cum notant : ‹ Valde distant, quod sanguis Christi « effundatur, et quod effundatur pro remit- • tendis peccatis. Sunt enim ista objective di- « versa, et potuerunt simpliciter separari. ·

gnationem finis propitiatorii : qua deficiente, nullum obversatur Ιλαστηριον aut ευχαριστήριονl aut hostia ulla ; nihil praebetur in genere theothyti ; nihil in Deum ordinatur aut destinatur, sed ne destinationis quidem aut ordinationis terminus ullus ob oculos nostros ponitur : ponitur vero, si placandus indigitetur ; et res sistitur Deo, quae per modum muneris seu hostiae demonstratur. Practica enim est significatio ista efficaxque sui significati.

Contra hoc non valet, si dicas : Quicumque sermo designet conversionem, sufficit in genere formae immolatitiae ; nam revera nil praeter transsubslantiationem requiritur ad sacrificium, ut patet per missam, in qua transsubstantiando demum sacrificamus. — Non valet, inquam, istud. Nam facile responderi potest : Transsubstantiando sacrificamus, quia et sacrificando transsubstantiamus. Non ex genere suo habet transsubstantiatio ut sit sacrificium, sed ex speciali modo quo fit. Certissime poterat absque ullo sacrificio converti panis et vinum in corpus ac sanguinem Christi : utputa si conversio fieret per solam omnipotentiam divinam, nullo mediante homine; aut rursus si fieret opera humana Christi, sed sine verbis, per solam vim imperativam mentis. Cur autem non posset Christus etiam per verba, eaque demonstrativa transsubstantiarc, quin illo ipso sacrificaret ? Sane istud non apparet : apparet immo contrarium, ut diximus. Non poterat autem nisi sacri ficaliter transsubstantiare, si cruentandum corpus demonstrabat ιλαστηοιον pro peccatis. Tunc enim theothytum se declarabat et efficiebat. Quod fugit protestantes illos modernos, quibus nihil aliud in coena occurrit, nisi praenuntiatio parabolica mortis, aut si quid'ejusmodi. Immo quod praenuntiabatur, id Deo offerebatur, in quantum coram Deo inducebatur mortis piacularis symbolum (non vacuum sane, sed plenum carne theothyta).

Nec rursus valet, si dixeris : Etiamsi ritus per se non se proderet sacrificalem, tamen sufficeret monitum aliquod subsequens Christi, notificans nobis intentionem, quam penes se habuisset sacrificandi. Et sic, etiam sine determinatione immolatitia, staret in transsubstantialione sacrificium. — Responderi enim potest: Istud est hominis parum advertentis, sacrificium esse in genere signi, et quidem signi sensibilis ; cujus est prodere se, ut aliud notificet. Quare si exsistat secundum se inevidens, incompetens est signum. Hoc est, si non clareat externa donatio facta Deo, quo modo interna deditio denotabitur2? Certe non intentio aut ejus subsequens intimatio valet conferre signo aptitudinem et sensum3; sed debet per seipsum α visibile verbum · (Augustin.), compositum scilicet ex rebus

Rureusquc (§ 5, n. 40) : « Quia [sacramentum « eucharistiae] ex parte rei oblatae est ip- « summet sacrificium crucis,... oportebat • quod in forma essentiali eucharistiae fieret « mentio sive expressio passionis Christi et « effectuum redemptionis et salutis, quos « derivavit ad nos. »

1. Quaeres fortasse, unde, praeter propitiatoriam operis rationem, clarescat (sacramentaliter) eucharistica. Respondeo primo : supposita propitiatoria importari eucharislicam, ut explicatum est olim in Elucidatione I. At secundo infero, adnccti specialius eucharisticam propitiatoriae ex habitu externo panis el vini, sub quo defertur Deo pretium redemptionis. De donis enim Dei et datis, ut in Liturgiis passim habetur, redditur Deo nostra hostia ; proindeque in protestationem gratiludinis erga illum qui beneficio nos affecit. Recole Irenaeum citatum in Elucidatione IX.

2. Non negamus potuisse Christum, si vellet, suum corpus et sanguinem sub speciebus panis et vini sacrificare, adhibitis verbis mere demonstrativis, si aliunde determinatio finis propitiatorii accederet. Sed, quia in suo sacrificio Christus nihil, praeter ipsum panem et calicem, admisit nisi verba, ideo penes verba est requirere istiusmodi determinationem, quae rebus a Domino tractatis nondum (secundum se sumptis) inest sensibilis.

3. Ut amplius in sectione sequente declarabitur, intentio conficientis sacramentum non mutat ipsa aut perficit sensum per formam et materiam naturaliter inductum. Sed sensum, per se stantem, adhibet efficaciter, aut non efficaciter adhibet, pro lubitu. Hoc solum est intentionis munus : non creare aut modificare sensum, sed (venia sit verbo) utilizare.

materialibus et verbis formalibus, informare mentes adstantium, quantum ad sui notitiam, ut possit exinde deducere in notitiam alterius. Et ideo oportuit, ut sacramentaliter sacrificans Christus, determinationem ritui ipsi inderet : quam de facto indidit non materiae quidem, sed formae sacramentali.

Nota, quaeso, non frivolam esse censendam quaestionem, quae ad intimas usque descendit rationes formales nostri sacrificii, immo et sacrificii Christi ; in qua periculosum censuit **Scotus** *(loc. cil.)* (ore errorem, si qui admitteretur ; ob cujus gravitatem jussit S. Pius V expungi ex *Commenlariis* **Cajetani** assertionem Angelico contrariam ; et *Calechismus Concilii Tridenlini* (pars 2, de euchar., c. 21-23, coli. c. 20) monet fore ignorantiam in sacerdotibus turpem : cum interea totam formulam, scilicet demonstrationem cum determinatione, comprehendat intra fines formae sacramentalis.

Articulus II. — De verbis narrativis.

Unum recipitur ab omnibus omnium scholarum theologis : formam, eamque adaequatam, consecrationis consistere in ipsis dominicis verbis : puta : *Hoc est corpus meum,* etc. Alterum libere inter catholicos disputatur : verba dominica eruntne penes nos forma, si sint sibi ipsis relicta, an requiritur praevius sermo, per quem in ore Domini ponanturl : qualiter fit in omnibus liturgiis, dum narratur Christus dixisse : *Hoc est corpus meum ?*

Haec quaestio serius invecta est in scholas, nec ante saeculum nonum quicquam legi, quod ad eam formaliter attingeret. Tertio decimo quidem saeculo negavit S. **Thomas** (3 S. 78, 1, 4ra) ullum istiusmodi sermonem requiri ; secutique sunt eum doctores scholastici longe plerique. Quare auctoritate extrinseca summopere pollet illa sententia : cui probabilitatem suam adimere, temerarium valde foret.

At interea defendere ut solide probabilem sententiam oppositam, quae fuit **Scoti** (4 D. 8, 2, n. 4, et fusius ac firmius in *Reportatis* 4 D. 8, 2, n. 4), non magis debet reputari injuriosum erga sanctum Thomam, quam si sancti Doctoris sententiam circa formam in consecratione calicis essentialem deserueris. Immo praesens quaestio, in theologia sancti Thomae, non ea est unde ulla alia dependeat. Quin et melius, ni fallor, satisfacit principiis sancti Thomae de causalitate sacramentorum sententia Scoti, juxta quam verba formae non producent suum effectum, nisi ita prolata, ut suum effectum rite significent : qualiter infra exponetur.

Scotum autem semper secuti sunt ad hanc usque aetatem doctores sat multi, nec solum scotistae. Praeter alios quosdam, quos, tacitis nominibus, commemorat suo tempore **Gerson** *{Compendium theologiae. De septem sacramentis, de sacram. euchar.* Opera, Parisiis, 1606, t. 2, coi. 82), hi possunt citari : **Thomas Waldensis,** de quo infra; **Angelus,** in sua *Summa angelica* (s. v. *Eucharistia,* c. 1, n. 24. Parrhisiis, 1502, fol. 141 b); **Pelbartus dc Temesvar** (fi. 1490), in *Aureo sacrae Theologiae Rosario* (torn. 3, s. v. *Eucharistia 11,* de forma, § 1, Venetiis, 1586, p. 100), **Salmeron,** S. J., in suis *Commenlariis in euangelicam historiam* (t. 9, tr. 13, Colon. Agripp. 1614, p. 85)2, **Joannes de Rada**

1. Sane nemo existimat illum determinatum tenorem sermonis narralivi, qui nostro canone continetur, esse necessarium ad validitatem, cum sit diversus in aliis rituum orientalium liturgiis ; sed agitur de substantia narrationis, quae ubique communis est : Christum in sua aena accepisse panem et dixisse, etc. Quare minus efficax videtur ratio a S. Thoma (3 S. 78, 1, 4m) allata contra narrationis necessitatem : « Quia canon missae non est idem apud « omnes, nec secundum omnia tempora. » Quae ratio si quid valeret, valeret eadem contra sententiam ipsius S. Thomae, modo propugnatam, circa essentialem integritatem formae sacramentalis in consecratione sanguinis adhibendae.

2. Salmeron tenet, verba *Hoc esi corpus meum non* usurpari nisi « recitative ». In exclusione sensus « significativi » non eum sequimur; sed sane in assertione sensus recitativi, quam communem fere cum omnibus doctoribus habet. Porro ad veritatem sensus recitativi tuendam,

{+ 1608)1, archiepiscopus Tranensis primum, deinde episcopus Pactensis *(Controversiarum theologicarum inter S. Thomam el Scolum* super quartum Sententiarum librum, Controvers. 5, art. 3, Venetiis 1617, p. ‡63) ; **Philippus Faber,** « theologus vere doctus » **(Hurter,** *Nomenclator),* in suis *Disputationibus Theologicis in Quartum Sententiarum* (disp. 33, n. 3-17, Venetiis 1614, p. 134-137) fusissime et sollertissime ; Cardinalis **Laurentius Brancatus de Lauraea** *(In Quartum Librum Sententiarum Mag. Fr. loannis Duns Scoli,* tom. 1, Romae, 1653, Disp. 19, art. 1, n. 10-42, p. 492-499), vir inter suos coaetaneos princeps, quatuor pontificibus apprime probatus, qui mortuus est, ait **Hurter** *(Nomenclator),* « scriptis perennem memoriam relinquens3#; Zacharias **Pasqualigo**4, theatinus, in suo opere *De Sacrificio novae Legis* (quaesi. 323, n. 4-5, Romae 1707, tom. 1, p. 292), quod pronuntiat **Hurter** *(Nomenclator)* auctoris classici opus praestantissimum; **Antonius Arbiol,** « vir egregie doctus» **(Hurter,** *Nomenclator),* in suis *Seleclis disputationibus* (disp. 4, art. 2, Caesaraugustae 1725, disp. 4, art. 2, p. ‡22-326) etc.

Quanquam probabiliorem habent alteram, tamen etiam ut probabilem etiam proponunt Scoti sententiam Hiquaeus

objectionem facit et solvit. Objectio est haec : « Si sumuntur per modum recitantis illa verba, « **FORMA PER SE PROLATA NON EFFICERET SA-** « cramentum, nec fleret consecratio, quod vide- « tur inconveniens : nam in aliis sacramentis • constat, quod, debitis formis prolatis super « debita materia cum debita intentione, confi- ciuntur, licet alia omittantur. » Responsio autem haec est : « Respondemus, concedendo « cum Doctore Subtili, verum esse, quod argumentum infert : nempe quod non conficeretur hoc sacramentum, licet alia conficiantur. El ratio differentiae est, quia aliorum sacramentorum formae determina- ▪ tae sunt, determinatamque actionem significant : ut forma illa determinata : *Ego le baplizo* lotionem illam a me fieri in nomine Trinitatis significat. Haec autem forma *Hoc esi corpus meum,* et *Hic esi sanguis meus* indeterminata est, nisi adjungatur historia, quae hanc formam fieri indicet ad faciendum quod Christus jussit in coena faciendum. »

1. « Aragonensis, usque adeo celeber theo- 1 logiae professor, ut a Clemente **VI**11 Romam • evocatus sit el adseriptus inter consultores « praecipuos » etc. **(Hurter,** *Nomenclalorl).*

2. « Eo ipso quod sacerdos vult hujusmodi • verba in persona Christi proferre, non cen- • sentur ex vi verborum in persona prolata, « quia voluntas proferentis vim significandi non tribuit verbis, ergo, si ipsa ut « simpliciter dicta et sine praecedentibus, non « significant ex propria vi corpus Christi, ne- • cessario sequitur, praecedentia verba esse « necessario praemittenda, ut verba consecra- « toria in persona Christi dicta intellegantur » *(loc. cil.).*

3. Nervose probat auctor istud : » Intentio « loquentis non salvat quin verba illa [absolute « prolata] significent corpus loquentis ex vi « verborum » (n. 11, p. 492). Et concludit (n. 12, p. 493) : « Ergo falsum est, verba illa *Hoc esi* • *corpus meum,* absolute prolata u sacerdote, * virtute solius intentionis, significare ex natura « sua corpus Christi : ut ergo illud significent, « debent proferri in persona Christi. »

Secundo, optime explicat, quomodo se habeant ad formam verba antecedentia. « Potius * dici debent dispositiones ad veritatem for « mae, nunquam tamen forma» (n. 20, p.494). « Ratio est, quia illa quatuor *Hoc esi corpus t meum,* sunt illa quae imposita sunt ad si- « gnificandum, corpus Christi, et sunt essen- » Haliter significantia; tamen non habent hanc « significationem nisi ut in persona Christi di- « cuntur : igitur illa quae faciunt ut dicantur « in persona Christi, non sunt pars eorum, « sed dispositio quaedam praevia ut de per- « sona Christi dicta sint. Si ergo concurrunt « praecedentia ad significationem, non con- « currunt ut constituentia significationem, ne- * que rem significantem, sed ut disponentia « ad utramque » (n. 22, p. 495).

4. Qui, dum negat (uti debet) verba praeambula esse essentiale quid ipsius formae, tamen tenet esse necessario praemittenda, et quidem « ex natura ipsius formae ». Cujus haec assignatur ratio : « Licet ista verba non < sint consecrativa, quia non significant con- « versionem materiae in Corpus el Sanguinem » Christi, sunt tamen determinativa formae « substantialis consecrationis, ut sensibili mo- « do proferatur in persona Christi ; quia licet « determinetur per intentionem, quia tamen « intentio non est sensibilis, non determinatur sensibili modo : ergo, si non repetan- « tur, detrahitur formae aliquid notabile, nempe quod verba consecrativa non sint de- « terminata sensibiliter ut in persona Christi proferantur. »

5. « Sola sacerdotis intentio nequit facere quod talia verba ex vi verbali significent corpus Christi ; ergo necessario debent alia verba praemitti... Quomodo... sola sacerdotis intentio facere valet, quod particula *meum* verbaliter et ex vi vocabuli significet non *meum. I* » (p. 323).

(*In Scolum* 4 D. 8, 2, n. 9, Ponciusl, Mastrius (*In* 4 Sen/., disp. 3, q. 6, art. 1, n. 137-138) et plurimi alii2.

Praeterea Ecclesia jubet omnes illam sententiam practice sequi, in suis *Rubricis Gtncralibus, De defectibus in celebratione missarum occurenlibus* (c. 3, nn. 5, 6 et 7; c. 4, nn. 3 et 4 ; c. 10, nn. 3 et 13), ubi, si qui fuerit in confectione sacramenti deprehensus defectus debitae materiae, vel· aliud quidpiam istiusmodi acciderit, jubetur sacerdos semper resumere orationem ab illis verbis : *Qui pridie,* vel *Simili modo* : « A consecratione incipiat, iscilicet ab illis verbis : *Qui pridie.* »

Ante ipsum Scotum idem tradiderant, quos jam, tacitis nominibus, memorat sanctus Thomas *(loc. cil.)* dicens : «Quidam dixerunt hoc sacramentum perfici « non posse, praedictis verbis prolatis, ‹ el aliis praetermissis. » Quosnam sanctus Thomas ob oculos habuerit, non constat. Sed utique possunt ex veteribus scriptoribus nonnulli citari qui sententiae Scoti palrocinentur.

Florus Lugdunensis *(De Exposil. missae,* n. 60, super verba « *Qui pridie* « quom *palerelur, accepil panem,* etc. usque ‹ ad haec *quotiescumque feceritis, in mei ‹ memoriam facielis* ») sic commentatur : « In his verbis, sine quibus nulla lingua, « nulla regio, nulla civitas, id est nulla « pars Ecclesiae catholicae confi- ‹ cere potest, id est consecrare sacra- « mentum corporis et sanguinis Domini, • ipse Dominus tradidit apostolis, unde • universalis Ecclesiae jugem memoriam « sui Redemptoris celebret, et apostoli « generaliter omni Ecclesiae3» (P.L. 119, 52). Haec verba, de quibus loquitur, vix possunt esse alia quam integra series sententiarum, de qua sermo est. Nulla enim particularia verba in medium adduxit, nisi illa quae ex ipsius inscriptione nos transcripsimus. Necdum, vel semel, retulit distincte verba dominica *Hoc esi corpus meum.*

Nec est objiciendum, quod statim pergit, dicens : α Christi ergo virtute et « verbis semper consecratur et conse- « crabitur. Illius sermo est, qui coelestia « sacramenta sanctificat. Ille in suis sa- « cerdotibus quotidie loquitur » *(ibid.)* : ubi sane nostra prolatio verborum dominicorum memoratur, et efficax praedicatur. Nam eatenus verba Christi in ore nostro sunt efficacia, eatenus Christus per nos sacerdotes suum corpus significat dicentes *Hoc esi corpus meum,* quatenus Christum induximus loquentem. Quare pergit ulterius Florus : « Unde et « Ecclesia ex traditione his verbis « consecrans mysterium sacri corporis et « sanguinis Domini, designanter dicit « Dominum dixisse apostolis : *Accipile el « manducate ex hoc omnes : hoc esi enim « corpus meum* » (coi. 53)4.

Apud Gerhohum Reichersbergensem duo valde notanda de hac re occurrunt.

Fateor quidem, negat, caerimonias, quae pristino ritui missae accrevere, esse essentiales : α Neque enim sanctius hinc est « [sacrificium], ^qiiam erat prius, cum ad « Joannis, *anle diem festum paschae,* ut fertur, « in suae missae tantum complementum et « consecrationis assumant, ubi de consecra- « tionis historia nihil profertur ? Non leviter « eos credo delirare tantisper » *(Sacramenlalia,* Paris. 1523, tit. 4, c. 38, fol. 92). Non igitur solum interpretatur ut nos Remigium Thomas Walden, sed et consentit Remigio. Quare accensendus est patronis sententiae nostrae, qui post S. Thomam floruerunt.

1. Apud Mastrium.

2. Hieronymus de Monte Torlιηo *(Joanna Duns Scoli Summa Theologica,* 3,e pls, tom. 1,q. 78, art. 1, Romae 1787, vol. 4, p. 485) ita in utramque partem rem disputat, ut relinquat ancipitem.

3. Eamdem sententiam profert iisdem verbis Remigius Antissiodorensis in opusculo *De celebratione missae* (P.L. 101, 1260), cujus verba postquam recitavit in sua expositione Canonis Thomas AValden, deinde ipse pergit : « Si ergo sine hac prece, sicut consonanter ‹ jam ait Paschasius, nulla gens aut lingua, › id est nulla pars Ecclesiae potest conficere ‹ sacramentum, qualiter conficiunt Thaboritae, « Pragenses, vel Orphani, si illud evangelium

4. Haec verba leguntur etiam apud S. Agobardum Lugdunensem in opusculo *Conlra libros qualuor Amalarii,* c. 13, P.L. 104, 347. Utrum ex praesule ad diaconum, an ex diacono ad praesulem migrarint, nescio.

« sola verba Domini solamque oratio- « nem dominicam consecrabatur » (*Tract, ado. Simon.,* c. 17. P.L. 19-1. 1352)1. Sed noli, quaeso, praepropere inde concludere hunc esse sensum asserti, ut consecratio olim facta sit per sola verba Domini sibi ipsis relicta. Nam dubitandum tibi est, nonne his verbis reddiderit Gerhohus sententiam Gregorii M., secundum quam apostoli «ad solam orationem oblationis » (ride, supra, Elucid. XXXI), consecraverint, id est ad solam anaphoram, complectentem verba et gratiarum actionis et narrationis et oblationis et invocationis, quibus adnecteretur oratio dominica.

Certe illud omnino constat ipsum Gerhohum non esse contentum solis verbis dominicis!.

Nam *primo,* diserte dicit : α Illa vero dominica verba desuper contexta per totum, ubi Christus inducitur ore proprio loquens, et dicens : *Accipite et manducate ex hoc omnes : hoc esi enim corpus meum. Accipite el bibile ex hoc omnes : hic esi enim calix sanguinis mei,* etc., usque *hoc facile in meam commemorationem. :* illa inquam verba super panem et vinum fusa, quibus accedentibus ad panis et vini (aqua misti) elementum, fit sacramentum, similitudinem repraesentant illius tunicae desuper contextae, quam neque ipsis Christi « crucifixoribus, licuit scindere. Hoc est verbum brevians et consummans totam integritatem, quae est in panis et vini sa- « cramento, si eidem, cui ea [verba] Chris- « tus adhibuit, adhibita fuerint elemento, « RITU videlicet ecclesiastico, quem « TRADITUM SCIMUS AB IPSO CHRISTO » (c. 18, coi. 1352). Vides qua lege sufficiant verba Domini : 1° si in ipsorum recitatione inducatur Christus ea ore suo proferens; 2° quod idem est, si adhibeantur ritu ecclesiastico : secundum quem sane eduntur ui a Christo prolata in sua coena. *Secunda,* pergit ulterius : α Si... sacrificantes, d « omnia, quae a sanctis Patribus apposita α LOQUENTEM NON INTRODUCAMUS, HOD « potest nominari sacramentum, quod « agimus » (c. 18, coi. 1353). Quomodo autem introducemus Christum loquenlem in coena sua, nisi narrantes coenam dominicam ? Quomodo loquentcm introducemus, nisi hoc vel illud ab ipso esse dictum pronuntiemus ?

Non parum congruit eidem doctrinae, quod, in professione fidei Waldensibus praescripta, dicit Innocentius III, tria requiri de necessitate ad confectionem sacramenti : ordinem sacerdotalem, intentionem debitam, « et illa solemnia « verba, quae a sanctis Patribus in ca- « none sunt expressa » (D., 424). Qua designatione videtur Pontifex complecti aliquid praeter verba ipsa dominica'. Cui interpretationi favet tractatus *De sacro allaris mysterio,* ubi legitur quidem : ‹ Ad « prolationem istorum verborum : *Hoc esi « corpus meum,* panis mutatur in corpus» (1. 4, c. 17 et 18. P.L. 117,868-869). Sed antea (eod. lib. c. 1 et 5, coi. 851-858), aggressurus Innocentius explicationem verborum *Qui pridie,* etc. : α Ad ipsum cor, inquit, divini sacrificii penetramus.» Et in decursu explicationis, notans tria occurrere, quae non sint ab evangelistis commemorata : *eleoalis oculis in coelum,* d *aelerni, mysterium fidei,* dum vult illorum originem refundere in Christum et apo- ipso dantur precationes illae : *Kyrie eleison. Gloria in excelsis,* et si quid ejusmodi, sed nihil ad substantiam canoi is pertinens.

3. Scilicet illa solemnia verba, quae censet ille esse necessaria, videntur includere primo quidem verba quae in persona Domini proferuntur omnia (sunt enim ista sollemriora inter alia), et secundo etiam verba quibus introducuntur illa : ut suadetur quoad utraque, cum ex generalitate locutionis (« illa solemnia « verba quae a sanctis Patribus in canone sunt « posita >) tum ex commentario mox citando.

1. Similia videsis apud Joannem Belethum *(Rationale divinorum officiorum,* c. 98. P.L. 202, 103).

2. Habebis ex hoc exemplo, qualiter sit apud illos veteres intellegenda locutio, *ad sola uerba Domini fit consecratio* : utique ‹ ad sola verba « Domini », rite tamen introducta. Rursus ad eumdem sensum accipies ea quae, loco proxime superiore, c. 16 et 17 (coi. 1351-1352), Gerhohus dixerat : non nocere integritati omissionem eorum quaecumqi e adduntur traditioni a Christo profectae. Quorum exempla ibidem ab

slolos, scribit : « Quis ergo tantae praesumptionis extitit et audaciae, ut hoc « de corde suo lentaverit interponere ? « Sane formam istam verborum ab ipso « Christo acceperunt apostoli, et ab ipsis apostolis accepit Ecclesia1.» Porro *devalis oculis in coelum*2 non intra dominicum sermonem reperitur, sed in narrativo praeambulo. Ex institutione Christi igitur credit Innocentius narrationem illam esse laciendam : quo valde suadetur, eam esse necessariam ad confectionem sacramenti ; non quidem ut formam sacramentalem, siquidem forma reponitur in verbis dominicis ; sed ut conditionem sine qua forma non fuerit forma : quippe carens sensu debito.

Utut sint ista, vel quantumcumque tenue inde sententiae Scoti patrocinium adjudicetur, certe ego sententiae oppositae EXEMPLUM NULLUM INVENI ANTE SAECULUM TERTIUM DECIMUM3.

Non caret igitur sua probabilitate, etiam extrinseca, sententia Scoti, sed plurimum pollet rationibus internis : quae nunc sunt perpendendae.

Principii instar constet istud : omnis forma sacramentalis debet significare suum effectum, non solum ex intentione subjectiva ministri proferentis, sed etiam ex tenore ipso objectivo sermonis prolati. Significando enim forma causât ; et significatio est ex sese aliquid objectivi et externi, aestimandum juxta receptas regulas sermonis humani in genere, et speciatim idiomatis adhibiti. Intentio autem in confectione sacramentorum eo demum spectat, ut applicetur forma, utique completa per se in sua ratione formae, ad materiam ex seipsa sufficientem. Nequaquam igitur ad hoc valet intentio ut forma, si qua significatione ex se careat, donetur. Aliis verbis, ubi aliquid deerit significationis, non hoc supplebit intentio.

Non est igitur dicendum : Forma illa ex vi verborum non prae se ferret significationem talem, nisi minister intenderet eam proferre in sensu tali ; sed cum intendat ipse in sensu tali eam proferre, significat taliter. Immo, rursus dico, intentio ministri non corrigit aut dirigit sensum formae, sed facit solum, ut, quem sensum naturaliter habet forma secundum seipsam in datis adjunctis, hunc habeat efficaciter.

Haec principia, ni fallor, debet omnis theologus accipere : quae subjacent decisioni Leonis XIII *De ordinationibus anglicanis,* qua parte Pontifex, ostenso quem sensum obvium habuerint in coetu anglicano verba adulterati *Ordinalis,* pergit : « Eodem porro argumento vel uno illud « etiam corruit, opinantium posse in « legitimam Ordinis formam sufficere « precationem *Omnipotens Deus, omnium* α *bonorum largitor,* quae sub initium est « ritualis actionis : etiamsi forte haberi ea α posset tanquam sufficiens in ritu aliquo « catholico, quem Ecclesia probasset. » En formam, quae alibi potest sufficere, ubi scilicet habet ex usu verborum recepto sensum catholicum ; non potest

1. Eadem fere legesis in decretali *epistola ad Joannem quondam archiepiscopum Lugdunensem. Hegest.,1.5,* ep. 121. P.L. 114, 1119-1120).

2. Parvi refert in praesente utrum necne rectam habuerit opinionem Innocentius III de origire istius membri vel aliorum duorum. Sufficit ad propositum nostrum, si ostendatur habere narrativum sermonem ut necessarium, tanquam computandum inter sollemnia illa verba a Patribus in canone expressa.

3. In neutram partem advocari potest Paschasius Radbertus *(Lib. de Corp, et Sang. Dom.,* c. 15. P.L. 120, 1322) statuens, non quaenam verba sint necessario peroranda, sed quaenam sint efficacia. Sed utique Scoti thesi favent verba quae jam supra (Elucid. XXXIV) retuli ex *Summa Sententiarum,* tr. 6, c. 4 (P.L. 176, 140-141) .-«Forma hujus sacramenti est commb- « moratio illorum verborum, quae in coena « Christus dixit », etc. Non dicit : « enuntiatio » illorum verborum, aut « prolatio » ; sed dicit : « commemoratio ». Verba igitur ita a nobis proferuntur, ut commemorentur, id est ut narretur eorum prolatio (dominica) : et pro tanto sunt forma. Confirmatur nostra interpretatio ex iis quae subdit auctor : « Credi- « mus verba illa, a sacerdote eo ordine et « ea intentione dicta, panem et vinum in ve· « rum corpus Christi et in verum sanguinem « commutare » *(ibid).* Debent igitur verba *Hoc est corpus meum* dici quodam « orcine » ; id est, ni fallor, inseri cuidam narrationi, unde flat ut commemorentur. Conferatur etiam Auet. Lib. *De Sacramentis* 4,5,21. P.L. 16,462.

autem sufficere illic, in coetu anglicano, ubi alium habent sensum receptum vocabula *presbyter,* vel *episcopus,* aut si quid ejusmodi. Non potest, inquam sufficere : quod plus est quam : non sufficit. Non potest, scilicet, quaecumque fuerit intentio privata ministri, corrigens interne sensum vocabulorum popularem, et inserens catholicum.

His positis, quaestio huc redit : numquid, sublatis ceteris verbis, verba *Hoc est corpus meum,* a me prolata, sensum reddant, quem requirit sacramentum ? Quemnam sensum requirit sacramentum ? Ut significetur corpus Christi. Necessarium igitur est. ut possessivum illud *meum* referatur ad Christum possessorem, non ad me, qui nunc loquor ad altare. Jam vero, si verba praedicta sint sibi relicta, nullo scilicet praecedente, secundum regulas omnis sermonis humani sensus objectivus et externus vocis *meum* non erit talis, qualis oportet, sed erit obvius et planus in respectu ad me, qui loquor. Et hoc intentio mea, in re sacramentaria, mutare non potest, ut dictum est. Ut autem illud *meum* connotet Christum, oportet omnino ut sermo ponatur in ore Christi. Quod non fiet, nisi ipse inducatur locutus : *Hoc est corpus meum.* Tunc demum verba habebunt sensum respectu corporis Christi, non mei ; tunc habebunt suam vim et rationem formae.

Haec argumentatio fuit Scoti : « Verba « sacramentalia ex vi verborum debent si- « gnificare illud quod efficitur ex vi sacra- « menti. Sed ex vi consecrationis hujus « efficitur, ibi esse verum corpus Christi : « ergo verba sufficientia ex vi propria « debent significare illud ibi contineri, α Sed haec verba Hoc *esi corpus meum,* « prolata sine praecedentibus, hoc non « significant absolute, quia ly *meum* signi- « ficat referri ad personam ipsius loquen- « tis. Quia, licet minister possit intendere « ut loquatur in persona Christi, non ta- « men propter hoc significatum illorum α verborum esset, quod ly *meum* demons- « traret corpus Christi, sed corpus loquen- « tis » (Scotus, *loc. cit.).*

Ad cujus exemplum, sit rex barbarorum, post debellatos hostes, alloquens suos milites : « Dividite mecum, dimidia enim « pars spoliorum vestrorum mea est. Hoc « autem ipsum intimate ceteris commili- « tonibus vestris. » Quid, si iverint milites, et dixerit unusquisque suis commilitonibus : « Dividite mecum, dimidia enim « pars spoliorum vestrorum mea est »? Nonne irascetur rex, et illusum se reputabit ? Quin, oportet ut dicant illi: « Dixit rex militibus suis : Dividite me- « cum ; dimidia enim pars spoliorum ves- « trorum mea est. Hoc autem intimate « ceteris commilitonibus vestris1. » Et tunc regis jussui erit satisfactum ; quia verba regis intimata fuerint eo sensu, quo erant a rege prolata, dum ponuntur in ore regis.

Item de sacerdotibus. Oportet ut praemittant verbis dominicis mentionem Domini loquentis, quam si omiserint, non faciunt id quod fecerat Christus, quia quanquam adhibent verba materialiter eadem, non tamen eadem formaliter, id est in ratione significandi : siquidem apud ipsos *meum* significat mei ipsius, id est Petri, vel Pauli, vel Jacobi loquentis; apud Christum autem significabat mei ipsius, id est Christi : quod non significat apud nos, nisi inducatur Christus loquens.

Unde vides, quam perperam quis objecerit : Christus, nulla adhibita narratione coenae, consecravit per sola verba *Hoc est corpus meum.* Ergo nos, etiam omissa omni narratione, tamen consecraverimus per sola eadem verba. Nam dixit : *Hoc facile,* scilicet quod ipse feci. — Respondeo : praecise quia debemus facere idem quod fecit, ideo debemus eadem verba proferre vis obligans respectu individuorum subditorum non accrescit, nisi prolato priore membro. Sic apud nos, ut verbis Thomae Waldensis (op. *cit.,* Lit. 4, c. 38, fol. 92) utar « promul- • gatur et semper effectrix Christi sententia ».

1. Non sane membrum narrativum *(dixit rex)* habel vim praecepti, cum nihil injungat; sed utique illam habet membrum narratum seu promulgatum *(diuidile mecum),* quod imperativum est. Sed huic membro, ul promulgatio, ita

IX EADEM RATIONE SIGNIFICANDI. QUOD non possumus facere, nisi inducamus Christum loquentem. Non quod verba illa quaccumque induxerint Christum loquentem, habeant ullam rationem formae, siquidem non ipsa significant sub specie panis praesto esse corpus Christi[1]; sed quia sunt conditio, sine qua nec nostra prolatio verborum dominicorum illam necessariam significationem habuerit[2]. Posita autem conditione, habet.

Dices ; sufficit ut verba proferantur in persona Christi. Proferri autem in nomine Christi possunt, nulla narratione praemissa, neque facta mentione Christi. Sicut dum reos absolvimus, in nomine Christi absolvimus, dicentes : *Ego le aBsolro,* nec lamen Christus nominatur.

Respondeo, dum dicitur aliquis loqui in persona alterius, dupliciter posse illud intellegi.

Primo modo intellegetur ille aliquid intimare potestate accepta ab altero ; ut si quis praefectus a rege dicat tibi : «Jubeo te hoc vel illud facere. » Jubet enim ille in virtute potestatis regiae sibi demandatae. Et sic quis absolvit in persona Christi, dicens : « Ego te absolvo. » In virtute enim potestatis dominicae illud intimat.

Altero modo quis in persona alterius loquitur, si sermo ab ipso profertur, non tanquam suus, sed tanquam alterius ; puta dum dicit tibi quis : « Hic sermo regis est : jubeo te hoc facere. » Quo casu nulla jussio loquentis intimatur per vocem jubeo », sed sola jussio regis ; quanquam non rex loquitur, sed is qui regem loquentem facit.

Patet toto coelo differre duos illos modos loquendi in persona alicujus[3] ; ita ut unus sine altero exsistere possit. Cum enim dicit militi centurio : « jubeo », nullam praetendit jussionem regis, sed suam, quanquam innixam potestati regiae. Is igitur, ministrum cum agat, loquitur in persona regis primo modo, at non altero ; quod etiam nobis contingit dicentibus : « Ego te absolvo. » Cum autem quis narrat vicino suo, Caium dixisse : α Valeo », profert illud « valeo », non in persona sua ipsius, qui forte aegrotat, sed in persona Caii, qui se perhibet sanum. Quanquam enim ipse profert vocem « valeo » ponit tamen eam in ore Caii. Interea non loquitur potestate accepta a Caio, quasi mandasset ei Caius ut aliquid aliis intimaret, sed proprio marte loquitur. Is igitur, historicum cum agat, loquitur in persona Caii, etsi non

1. Pariter, si sub alio respectu rem consideres : verba illa praevia non sunt forma, quia non proferuntur ex persona Christi, sed praecise sunt necessaria ad hoc, ut sequentia verba *Hoc esi corpus meum* proferantur ex persona Christi. Una cademque ratio igitur et necessitatem narrationis praeviao importat, et arcet ab ea nomen atque vim sacramentalis formae. Ratio autem eadem ita extra formam amovet epiclesim (quae nequaquam ex persona Christi, sed ex nostra, profertur), ut nec illi devinciat rationem conditionis : siquidem minime confert epiclesis ad hoc, ut verba formae ex persona Christi proferantur.

2. Illa adeo sunt vera, ut ex iis qui tenerent sufficere verba Christi per se sola, quidam in hanc usque conclusionem devenerint : efTlci transsubstantiationem per locutionem sensu vacuam. Sic Glossator *Decreti,* Joannes Teutonicus (f 1245), facta sibimet objectione hac : ‹ Dominus utebatur significative voce • illa, et nos utimur materialiter : ergo non ‹ facimus ea quae ipse fecit ; quod fieri de- « bet >; respondet candide : « Ad hoc dico, « quod ea vis data est ipsis verbis, quod ad « eorum prolationem fiat transsubstantiatio. α **Item IDEO SACERDOS EA NON PROFERT SI- « GNIFICATIVE, QUIA NON POSSET EA VERE « PROFERRE. MENTIRETUR ENIM, SI DICERET** : « hoc est corpus meum. · Et sic solutam censet noster Glossator quaestionem, quam in principio disputationis sibi ipse posuerat : • *Qualiter per dictionem nihil significantem flat « transsubslanlialio. ›* (*Decretum Gratiani cum glossis Dni Johannis Teutonici,* etc. Basileae, 1512, fol. 399). Verba, quae grandioribus litteris distinximus jusserat die 22 /Kugusti anni 1572 Thomas Manrriq, sacri et apostolici palatii magister, ex omnibus codicibus *Decreti* expungi : donec prodiret editio annotationibus opportunis aucta (*Censura in glossas el additiones juris canonici,* etc., Romae, 1572, p. 17-18).

3. Fortasse clarius distinguerentur illi duo modi, si hoc ferret usus, ut sermo, habitus in persona alterius primo modo, semper diceretur fieri ‹ in nomine · alterius, et sermo, habitus in persona alterius secundo modo, semper diceretur prolatus « ex persona » alterius.

primo modo, tamen altero. Quod etiam nobis contingit referentibus Christum dixisse : « Ego sum via, veritas et vita. »

Possunt etiam duo illi modi coexsistere, cum quis simul agit et historicum et ministrum, ut in exemplo superius allato militum a rege deputatorum ut commilitonibus suis regiam denuntiarent voluntatem. Et narrant illi, et potestate a rege facta deferunt regium imperium ; dupliciter igitur loquebantur in persona regis. Quod si non narrarent autem (aientes : « dixit rex »), sed verba sola regis usurparent (« dividite mecum »), neutro jam modo loquerentur in persona regis, neque per modum historicum, tanquam verba in ore regis ponentes, neque per modum ministerialem, tanquam potestate regis utentes, siquidem contra regiam commissionem atque mandatum procederent, ut dictum est.

In consecratione autem eucharistica duplici isto modo loquimur in persona Christi, et tanquam ponentes verba in ore ejus, et tanquam auctorizati ab ipso quoad intimationem suam deferendam ad nostrum panem et calicem.

Habet igitur nostra locutio ex narratione praemissa sensum historicum, seu narrativum, seu, ut aiunt veteres (v. g. S. Th., 3 S. 78, 5, c.), < recitativum >, quo fit ut vox *meum* sit apta ad designandum corpus, non meum, sed Christi.

Habet praeterea ex demandata nobis potestate sensum demonstrativum, vel,ut aiunt veteres (vid. S. Th., *ibid.)* « significativum1 » respectu hujus nostrae eucharistiae. Nec pugnant inter se2 sensus historicus et sensus demonstrativus1; immo huic substernitur ille : qui si deficeret, falsificaretur alter, ut dictum est, sed non e converso.

1. Alia est partitio sensus narrativi et sensus demonstrativi, alia sensus speculativi et sensus practici. Speculativus opponitur practico, et in utrumque rursus potest cadere distinctio narrativi et demonstrativi. Sensus speculativus praesupponit veritatem enuntiati, ut quando dico : < Sol lucet ·. Practicus autem nullam enuntiati veritatem proponit nisi inductam per ipsius enuntiationem, ut quando rex creat aliquem ministrum regni intimando, dum dicit : < Hic est minister regni. » Nulli deberet esse dubium quin verba Domini in coena hunc sensum habuerint, practicum dico, non speculativum (si per verba Dominus consecravit, ut ab omnibus hodie tenetur). Quod si autem demonstrativus sit apud nos sensus formae, patet eum esse eodem jure atque in coena practicum. Potior igitur controversia est, et fuit semper apud veteres, utrum narrativus sit tantum, vel tantum demonstrativus, annon potius narrativus simul et demonstrativus.

2. Quicquid in oppositum scripserit infausto calamo Vasquez (disp.200, c. 2, n. 15), excludens sensum recitativum, et solum retinens significativum. Quem apte confutavit Suarez (disp. 58, sect. 4, n. 8) et merito deserit Lugo (disp. 11, sect. 5, n. 115).

3. *Dices* : quomodo fieri potest, ut narrativus et demonstrativus sensus componantur ? Si sermo *hoc esi corpus meum* inducitur formaliter tanquam a Christo olim dictus, quomodo potest a nobis, ipso eodem flatu oris, ipsa eadem sonatis aurae emissione, edi tanquam enuntians aliquid circa id quod nobis prostat? Non enim in coena Christus loquebatur de hoc pane quem tenemus, non de hoc calice quem tractamus, sed de illo pane, de illo calice, quem ipse prae manibus habebat. Si igitur per modum citationis, Christi verba usurpantur, in iis pronomen *hoc* non potest habere vim demonstrandi aliquid mihi praesens.

Despondeo : posse sermonem dominicum usurpari per modum citationis, et simul significativum reperiri quantum ad id quod praesens agitur. Cujus ratio est, quia, non sicut falso ab objiciente supponitur, Christus loquebatur de aliquo pane (vel de aliquo vino) sibi praesente, cum dicebat *hoc ;* sed pronomen *hoc,* sicut demonstravit S. Thomas (3 S. 78, 5, c.), stabat pro eo quod, terminata locutione, exsisteret sub speciebus. Potest ergo pronomen *hoc,* in una eademque nostra prolatione, significare simul et id quod futurum erat ut exsisteret tunc sub speciebus illis, et id quod nunc, terminata nostra prolatione, exsistet sub speciebus his : utrumque enim est unum, corpus scilicet Christi. Et sic nulla est contradictio inter sensum historicum et sensum demonstrativum nostrae sacramentalis formae.

Ceterum hac de causa posse non absurde pronomen *hoc* demonstrare simul et pro tunc et pro nunc, luce clarius patet ex exemplo Ecclesiae usurpantis adjectivum *hunc* simul et de calice coenae et de calice missae, dum in articulo consecrationis dicit : *Accipiens d* HUNC PRAECLARUM CALICEM *in SdncldS QC «Пerabiles manus suas.* Quemnam calicem accepit Christus ? suum. Quemnam designamus ? nostrum, dum dicimus *hunc.* Nec tamen est contradictio ; nam, cum attendat Ecclesia sacrificii calicem pro statu terminali, in quo erit calix sanguinis, recte designat calicem dominicum eadem voce singulari, qua indicat nos-

Diets secundo : potest sacerdos loqui in persona Christi utroque modo, non solum ul potestate ejus utens, sed etiam ut ponens verba in ore ipsius, quin tamen narrationem ullam praemittat : dummodo constet externe, ex quovis alio fonte, illum proferre verba non quasi ad se ipsum pertinentia, sed quasi de Ghristo et a Christo dicta. Quod constare poterit nimirum ex circumstantiis quibusdam externis, puta loci atque gestuum et potissimum vestium sacrarum1.

Respondeo, nullum ad consecrationem eucharisticam conferre genus actionis nisi oralis. Recole, quaeso, sexcentas Patrum voces, monentium, sacrificium nostrum non peragi nisi « prece », nisi « oratione ». Debet igitur sermo consecratorius ex ipso objectivo suo tenore, quem in suo contextu orali habet, esse significativus respectu corporis Christi : nulla alia re advocata, per quam fiat significativus. Noli igitur recurrere ad habitum, gestum, ornatum, altare, et si quid ejusmodi. Nam ista omnia, cum non sint ©ralia, sunt extra numerum illorum quibus affici possit, quoad validitatem, consecratio.

Praeterea, quid magis inauditum, quam consecrationem dependere a vestibus, lapidibus, aut istiusmodi quibusvis rebus ? Quod potest facere sacerdos cum vestibus, id potest facere non minus valide sine vestibus. Si sacerdos ad altare consecrare posset per solam prolationem verborum *Hoc est corpus meum* nullis aliis continuatam historiae verbis, posset idem facere extra altare (noli oblivisci altare verum nostri sacrificii non esse lapideum, sed vivum, corpus scilicet Christi).

Ceterum, si semel admiseris, requiri aliquid externi praeter prolationem verborum dominicorum, jam dirutum est principium tantopere ab adversariis jactitatum : nil ad validitatem sacramentorum requiri praeter intentionem, materiam, et formae sacramentalis verba ipsissima sola. Jam nobiscum tenetur, aliquid praeter haec tria requiri, si nimirum non sine aliquo adjecto verba formae exsistent formalia, seu sacramentalia, seu significantia. Quod si quis nobiscum tenuerit, miror si non ad nostram deveniet sententiam : illud requisitum additamentum esse in nostro sacrificio narrationem, unde sumunt sensum suum verba formae. Quod tanto magis tibi probabitur, quanto sedulius Patres advertere, nulla actione nisi sermonali perfici nostrum sacrificium. Non igitur appellandus est gestus, non statio ante mensae sacrae tabulam, non inter fideles consessus : quae omnes sunt corporeae actiones, a sermone alienae. Illas aufer : et, quod factum est cum illis, sacrificium idem fiet sine illis2.

trum. Quod acute adverterunt veteres, ut S. Agobardus Lugdunensis, scribens: «Al- ‹ tendat fidelis quisque, quid est quod dicit i *hunc.* Videlicet .quia calix, quem sacerdos • sacrificat, non est alius nisi ipse quem Do- • minus apostolis tradidit. Sicut ergo de san- • guine, sic quoque de corpore sentiendum ‹ est › *(Contra libros quatuor Amalarii,* c. 13. P.L. 104, 347. Eadem fere ad verbum videsis apud Florum, *De Expos. Missae,* 60. P.L. 119, 53, et apud Remigium Altissiodorensem, *De celebratione Missae,* P.L. 101, 1260; cf. Paschasium Radbertum, *Lib. de corp, d tang. Dom.,* c. 15, n. 2. P.L. 120, 1322). Consonant plerique, ut Innocentius IIf, sic super eumdem locum commentons : «...Nam i et unus et idem [calix] et tunc et nunc, et hic ‹ et alibi, sacrificatur ab omnibus » *(De sacro altaris mysterio,* 1. 4, c. 27. P.L. 217, 875).

1. Sic Gregorius de Valentia (In 3 S. 78, 1 et 2 et 3, coi. 990-991), omnino nobis consentiens, non sufficere intentionem sacerdotis ad hoc, ut verba formae transferantur ad significandum corpus Christi prae proprio loquentis corpore, defendit nihilominus, determinationem illam sensus posse accedere indifferenter sive ex praemissis verbis narralivis, sive ex circumstantiis exterioribus supra recensitis. Unde, inquit, si desint verba, requiruntur circumstantiae illae,sed et sufficiunt. Antea jam Gerson *(Compend. Theol. De septem sacramentis. De sacram, eucharisliae.* Opera omnia, Paris. 1606, t. 2, coi. 85) tenebat, ita verba formae sufficere, ut tamen esset de necessitate sacramenti quidam apparatus externus : « Dicitur, secundum « mullos et magnos, quod possit confici solis « illis verbis Domini prolatis a sacerdote, tamen « et cum apparatu conveniente secundum con- « stitutionem apostolorum et Ecclesiae... Ve- « rumtamen gravissime peccaret... qui verba « praecedentia scienter omitteret. »

2. In casu saepe proposito : consecretne valido sacerdos, dum per pistrinam transiens, super expositos panes dicit sacrilegus : *Hoc esi corpus*

Articulus III.—De verbis interpellates.

Ulterius, et quidem novissime, quaeri potest, numquid narratio, continens verba dominica, debeat fieri per modum orationis ad Deum emissae, aut certe tali alicui orationi cohaerere atque continuari, adeo ut ipsius indole afficiatur et veluti rationem sortiatur.

Quaestio toto coelo differt a quaestione de epiclesi ; nam non quaerimus, debeatne fieri consecratio aut induci aut Compleri per sermonem quo petatur. Id enim in antecedentibus est explosum; sed quaerimus, debeamusne Deum alloquentes narrare coenam, aut certe narrationi coenae praemittere sermonem ad Deum directum, unde ipsa enascatur : puta gratiarum actionem vel si quid ejusmodi ; adeo ut tandem narratio coenae intellegatur tanquam ad Deum facta.

Nec coincidit quaestio cum altera illa de loco canonis vel momento temporis, quo fit consecratio : quam non ambigitur esse peractam statim atque prolata sunt verba dominica, nullis deinceps requisitis sermonibus aliis. Sed quaeritur de tenore verborum dominicis verbis praecedentium, utrum necne ejusmodi esse debeant, unde ipsa forma accipiat aliquam speciem orationis.

De facto, in liturgiis solet ipsa narratio coenae proferri ad Deum : sive intertexta sunt ei verba interpellativa, uti in romano canone : *elevalis oculis in coelum ad* te *Deum Palrern suum omnipotentem, item* tibi *gratias agens* (similia in liturgia graeca *Sancli Jacobi* atque *Sancli Marci,* in liturgia byzantina *Sancli Basilii, in Conslilulionibus Aposlolicis,* atque in fragmentis .latinis palimpsesti veronensis, etc.) ; sive saltem pars est narratio, et logice et grammaticaliter integrans, alicujus sermonis prolixioris ad Deum emissi (ita in *Testamento D. N. J. C., in Constitutionibus Ecclesiae Aethiopicae,* in *Anaphora Serapionis,* in *hyzanlina liturgia sancli Chrysoslonmi,* etc.).

Attamen in ritu mozarabico, neutro modo dirigitur narratio ad ullam personam divinam. Sacerdos enim statim ante narrationem alloquitur Christum ; in narratione autem non alloquitur Christum, siquidem Christus nominatur in tertia persona ; nec ullum alium interea se perhibet alloqui. En locum : « Adesto, « adesto, Jesu bone Pontifex, in medio « nostri : sicut fuisti in medio discipu- « lorum tuorum : et sanctifica hanc obla- « lionem, ut sancti ficata sumamus per « manus sancti angeli tui, sancte Do- l mine et redemptor aeterne. Dominus « noster Jesus Christus in qua nocte « tradebatur accepit panem, et gra- « lias agens benedixit ac fregit ; deditque « discipulis suis, dicens : *Accipite,* etc.... e Similiter et calicem, postquam coenavit, < dictfhs : *Hic est* » etc. (P.L. 85, 550-551). Nemo quidem nescit mutilatum esse hoc loco canonem, siquidem sequitur statim oratio dicta *Posl-pridie.* nec tamen ullus praecessit sermo *Qui pridie.* Is igitur sublatus est, qui prius exstitit1, habens vim sicut et apud nos, includendi narrationem sermoni interpellativo. At interim stat ista liturgia mozarabica, et usurpatur, nec dubitat quisquam, quin valide usurpetur. Nequaquam igitur necesse est ut ipsa narratio grammaticaliter ad Deum dirigatur2.

Sed restat quaestio modo proposita : requiraturne saltem aliqua praeambula Dei interpellatio, puta vox laudis ac gratiarum actionis, parans iter ad narrationem coenae. Hoc enim ad minus in Ecclesia universa frequentatur ; et operae pre-

meum ; praeter causam modo disputatam invalidilatis adest altera : quod non intendens circa vinum quicquam agere, non intendit sacriflcare : siquidem sacrificatio consistit in immolatione symbolic», quae non absolvitur nisi separata consecratione et corporis el sanguinis. Non intendens autem sacrificare, non consecrat, ut notatum est supra.

1. Vide nolam Leslei (P.L. 85, 549-550). Cf. D. Mar. Férotin, *Liber ordinum,* Paris, 1904, coi. 238.

2. Posset tamen fortasse respondere quis non improbabiliter : membrum istud *Adesto,... rtdemplor aeterne* non esse, in praesente tenore canonis mozarabici, nisi quamdam parenthesim. Quod si obtineat, jam narratio coenae connectitur etiam grammaticaliter orationi *Vere Sonttus,* quae ad Deum Patrem dirigitur.

lium est scire, sitne de jure necessarium, quod de facto est universale.

Rationes affirmandi possunt peti sive ex exemplo Christi, sive ex auctoritate Patrum, sive ex ratione theologica.

Primo quidem, ex exemplo Christi. Non nude ipse Christus dixit : *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus* ; sed gratiis actis Deo, ut notant circa panem Paulus et Lucas, omnes autem hagiographi circa calicem12 Qua autem de causa, nisi quia connecti debebat forma consecrationis cum oratione, unde acciperet vim religiosam, potissimumque eucharisticam ? Id urgere videtur **Cyrillus Alexandrinus**, dum exponit illud *Lucae,* 2219 : *El accepto pane, gratias agens fregit, deditque eis dicens : Hoc est corpus meum* : « Gratias « agit, inquit, id est in orationis βρε- ι CIE (εν σχήαατι προσευχή) Deum Patrem ‹ alloquitur, veluti socium ipsum et ‹ coapprobatorem donandae nobis vivifi- ‹cae eulogiae demonstrans. Quaelibet « enim gratia et quodvis donum per- ‹ feclum ad nos devenit a Patre per «Filium in Sancto Spiritu. Porro haec « actio typum nobis exhibebat precis « ejus quam proferre deberemus (τη ‹ «είλοόση προσανατείνεσθαι λιτή), quo- « tiescumque mystici vivificique muneris a gratiam oblaturi essemus ; quod reap- « se facere solemus. Nam praemissa gra- « tiarum actione, simulque Deum Patrem α cum Filio et cum Spiritu Sancto lau- « dantes, ad sanctas mensas sic accedi- « mus » (P.G. 72, 908 ; cf. similia *In Malth.,* 26«, coi. 452)'.

Ejusdem actionis gratiarum dominicae vim respectu conficiendi sacramenti ita inculcat, imitatus Cyrillum, **Symeon Thessalonicensis**3 : « Ipse Christus « exemplum dedit quomodo per preces « SACRIFICARETUR (τδ διά των ευχών ιερου- « ργεΐν). Accepit enim panem, et coelum « suspiciens, ut scriptum est, et gratias « agens, fregit, deditque discipulis, dicens : « *Accipite, comedite,* et *Bibite er eo,* etc.; « atque ita ipse qui precibus opus non α habet, utpote Deus omnipotens, per « PRECES ISTA SACRA FECIT (αυτά διά των « εύγών ιερούργησε?), demonstrans quod « una virtus est Trinitatis, et quod ipse « in sacra operatione Patrem et Spiritum « Sanctum cooperatores habet d *{Expositio « de dieino tempto,* 87, P.G. 155, 737).

Sequitur *secundo* ratio ex auctoritate Patrum. Primaevi enim Patres omnes4 pronuntiarunt nos per precem sacrificare.

1. Insulsum foret statuere, vel conjecturaliter, qua arte conseruerit Christus formam consecrationis actioni gratiarum. Sed speciminis gratia potest indicari unus ex sexcentis modis, immo innumeris, quibus illud fleri potuerit non absurde. Puta, si adhibentur actio gratiarum in suscitatione Lazari usurpata. *Paler, gralias ago tibi, quoniam audisti me. Ego autem sciebam quia semper me audis, sed propter* hos qui circumstant *dixi ; ul credant quia tu me misisti,* et sanctitlcasti panem hunc quem accepturi sunt : *Accipite* enim *el manducate, hoc est corpus meum,* etc. Quod si cui videretur necessarium, ut verba sacramentalia, quanquam ad apostolos certe prolata, tamen ad Deum etiam grammaticaliter dirigerentur, immerito objiceres illud fleri non potuisse. En enim specimen, sane non absurdum, duplicis illius directionis : *Paler, gratias ago tibi quoniam audisti me. Ego autem sciebam quia semper me audis, sed propter* hos qui circumstant *dixi ; ul credant quia tu me misisti,* et sanctificasti panem hunc quem accepturi sunt ; credentes quia mysterium fidei est quod loquor eis : *accipite el manducate, hoc est* enim *corpus meum,* etc. Sed haec dum scribimus, rogamus ne quis nos putet adseripsisse Christo.

2. Conferatur supra Elucidatio VII.

3. Quanquam perverse inde et praepostere vult necessitatem epicleseos adstruere.

4. **Ignatius** *(Ad Magnesios* 71-a. F. P. 1, 236) : Προσευχή et δέησι . **Justinus** : « ali- « monia eucharistiata per orationis verbum (St' α εύχή λόγού) ab ipso Jesu traditum » *(Apol.* 1, 65. P.G. 6, 428; cf. *Apol.* 1, 10-13, et *Dial.* 117. P.G. 6, 340-341, et 745). **Clemens Alexandrinus** *(Slrom.* 7, 3. P.G. 9, 444) : δι ' ευχή . **Origenes** *(Conlra Celsum* 8, 33. P.G. 11, 1565): « panes cum gratiarum actione et oratione (εύχή) « quae fit propter data... oblatos »; el *(In Mallhaeum,* t. 11, n. 14. P.G. 13, 949) : « cibus « per verbum Dei et orationem (ίντεύξεω) « consecratus,... secundum orationem (εύχήν) « quae illi accessit. » **Tertullianus** : ‹ sacri- ‹ flciorum orationibus » *(De oratione,* 19. P.L. 1, 1182-1183); « Sacrificamus pura prece » (Ad *Scapulam* 2. P.L. 1, 700). **Cyprianus** : « Pre- « cem alteram illicitis vocibus facere » = illegitima eucharistiae celebratio *(De unilale Ecclesiae,* 17. P.L. 4, 513). « Orationes et preces » = sacrificii celebratio *(Ep.* 64, 4. P.L. 4, 392). Vide supra (Elucid. **XVIII**) omnes illos locos explicatos. Addatur **Firmilianus** *(Ep . ad Cyprianum,* c. 10. P.L. 3, 1165) : · ...Invocatione non « contemptibili sanctificare se panem et eucha- « ristiam facere simularet » ; ac tandem *Didas-*

Nec primaevi tantum Patres, sed et posteriores eodem stylo usi sunt constanter[1]. Jam vero, ubi erit prex, si nullus ad Deum dirigatur sermo ? Sin autem cum sermone ad Deum directo concatenata et conserta proferantur verba dominica, tunc utique precis, id est orationis ad Deum, prae se ferent speciem, et proprietatem habebunt : fietque Patribus satis.

Tertio autem, ratio theologica haec confici potest. Narratio nostra liturgies debet differre a narratione mere historica, ad solas audientium mentes informandas ordinata : cui vis sacrificalis nulla inesse potest, cum desit species religiosa. Religiosa enim indoles nostrae actionis sacrificalis debet clarescere externe, siquidem sensibile signum est sacrificium externum internae religionis. Debet igitur tenor ipse nostrae narrationis vel contextus esse religiosus, ut inde accipiat speciem religiosam prolatio verborum dominicorum. Religiosus autem ex suo tenore nullus est sermo, nisi cultum sonans divinum'.

Quibus omnibus attentis, non adeo mirum est, quod theologi serioris etiam aetatis negaverunt, etiam prolatis verbis dominicis, etiam insertis narrationi coenae, posse ullatenus confici eucharistiam, nisi aut intertexueris aut praemiseris aliquam formam orationis, qua Deum alloquaris.

Sic contra suum haereticum antistitem, Hermannum de Wied, canonici Ecclesiae Coloniensis, in *Anlididagmale* (Coloniae, 1549) : « Postulat necessitas, ut indicemus, « vehementem prorsus insaniam esse, « quod nunc quidam arbitrantur se consecrare sacramentum corporis et sanguinis Christi sine catholica prece, quem « canonem appellamus,... sed tantum recitatione seu lectione verborum Pauli *I Corinth.,* 11, *Dominus Jesus in qua node tradebatur,* etc. Cum apostolus illic solum historice narret facta, quae Christus gessit; non autem ut formam aliquam consecrandi tradat, qua sacerdos, Ecclesiae minister, cum invocatione nominis divini proposita dona benedicat et sanctificet, non utique suis, sed omnipotentibus D. N. Jesu Christi verbis... Non est difficile istud in re simili aliorum sacramentorum formis evincere. Christus docuit apostolos baptizare, dicens : *Ite et baptizate omnes gentes in nomine Patris, el Filii elSpiritus Sancti.* Quis autem tam obtuso est sensu, ut ausit dicere sacerdotem

calia, 6, 22, 2 (F. D. 1, 376) : » Eucharistiam olTcrte,... panem... qui per invocationem sanctificatur. »

1. Eusebius Caesariensis *[De laudibus Constantini,* 16. P.G. 20, 1425) : « Incruenta et « rationalia sacrificia, quae per preces et ineffabilem theologiam (5·.' εὐχὼν /j.\ ἀ-ορρήτου θεολογία) perficiantur, quis suos sectatores « offerre docuit, nisi solus noster Salvator ? * Serapion Thmuit., *Sacrameniarium,* c. 13 (F. D. 2, 172) : Εὐ/ή ζροσφόρου. Athanasius, si ipse est auctor *Sermonis ab baptizandos* (P.G. 26, 1325) : antequam flant preces (?«σίαι, εὐ/αἱ, δεήοει), nil nisi panis et vinum ; ubi factae sunt, corpus est Christi. Gregorius Nyss., *Oratio calechclica,* 37. P.G. 45, 97 : « Hic panis sanctificatur per verbum Dei el orationem (ἐντεύ- « εω). » Optatus Milev., *De Schism. Donatisl.* 2, 12. P.L. 11, 965 : « oblationis oratio ». Ambrosius, De *fide,* 4, 10, 124. P.L. 16, 641 : « ...quae per sacrae orationis mysterium in «carnem transfigurantur el sanguinem. » Hieronymus : *Epist.* 14G, 1. P.L. 22, 1193 : « Ad quorum preces corpus sanguisque Christi « conficitur. » *In Sophon.* 3. P.L. 25, 1375 : eucharistia fit per » imprecanlis verba · = « so- « lemnem orationem ». Augustinus, *Trin.* 3, 4, 10. P.L. 42, 874 : « prece mystica consecratum. » *Epistl.* 149, 15. P. L. 33, 636 : «Oratio- « nes, cum benedicitur et sanctificatur. › Cf. *Contra Litteras Peliliani,* 2, 30, 69. P. L. 43, 281. Gregor. M., *Epist.,* 1. 9, ep. 12. P.L. 77, 956-957 : « precem » = « orationem oblatio- « nis ». Apud Paulum Diaconum, S. *Greg. M. vita,* 23. P.L. 75, 53 : « Panem et vinum... « in carnem et sanguinem suum ad catholicam « precem convertit. » Isidorus : *Etymologiae,* 6, 19. P.L. 82, 255 : « Prece mystica conse- « cratur. » *Concit. Boman.* (1079) sub Gregorio VII hanc jurisjurandi formulam a Berengario subscribi jubet : « per mysterium sacrae « orationis et verba nostri Redemptoris » fit conversio (D., 355).

2. Aliud est sermo religiosus, aliud sermo sacer, seu etiam divinus. Religiosus sermo, ut dictum est, nullus est, nisi qui prae se ferat cultum Dei, vel coelicolarum, in quantum sunt consortes divinae gloriae. Sermo autem ad solos homines vel erudiendos vel sanctificandos ordinatus potest esse sacer, immo divinus, si nimirum auctoritate Dei proferatur, ut sermo sacerdotis dicentis : *Ego te absolvo.* Porro non sufficeret sacrificationi talis sermo, cum sacrificatio sit actio procedens ab hominibus ad Deum, et non e converso.

i qui recitet aut legat verba evangelii
‹ de instituto baptismo, non autem pro-
» nuntiet essentialis baptizandi formae
i verba : *Ego le baplizo in nomine Patris*
i d Filii el Spirilus Sancti, puerum vere
• et rite baptizare? ... Ita plane et hic
« necesse est arbitrari, si quis recitet, aut
«relegat tantum historiam institutionis
« hujus sacramenti, quomodo illa in Pau-
‹ lo conscripta est, non invocet autem,
« tanquam Ecclesiae minister, nomen
« Dei super dona proposita panis et vini,
‹ nec item consecrationis verba dirigat
« ad hostiam praesentem, hunc talem
« nequaquam consecrare, nec verum sa-
« crementum, secundum Ecclesiae catho-
• licae sensum et traditionem, efficere.
« Aliter profecto censuerunt et fecerunt
• sancti Patres Orientalis et Occidentalis
‹ Ecclesiae. Immo et apostoli : invoca-
« nmt enim super hostiam, velut Ecclesiae
‹ ministri, nomen Dei, eamque solemni
« prece consecrarunt » (fol. 1 x x iii-1 x x iv).
Rursusque : « Quod vero maxime omnium
« horrendum est, confingitur et instituitur
‹ in hoc libro[1] ex proprio sensu nova quae-
« dani missa, in qua nulla fit consecratio
« cum invocatione nominis divini : ita
« ut necesse sit totum populum clementis-
‹ simo Principi nostro subjectum, ubi ad
• hanc doctrinam suscipiendam fuerit ad-
• actus, crudelissime et impie privari
‹ vero corpore et sanguine Christi. Vide
«folio 110 facie 2, ubi sacerdoti praeci-
‹ pitur, ut, hymno *Sanctus* decantato,
« sine omni invocatione aut prece cano-
« nica, mox verba /Apostoli Pauli, quibus
« recitat institutionem hujus sacramenti,
' nempe : *Dominus Jesus Christus,* etc.,
« singulari gravitate decantet. Ac confes-
« tim, ubi populus responderit *Arnen,*
« pari modo decantet et *Paler nosler,*
« atque deinde populum communicet »
(fol. 1 x x ix). Haec illi. Quorum mentem
parum assecutus eris, si putes, per invo-
cationem divini nominis intellegendam
esse epiclesim. Nullam enim cogitabant
ipsi epiclesim ; sed speciem aliquam de-
mum externam orationis vindicabant ser-
moni consecrativo : qua in tuto posita,
ipso facto adest invocatio divini nominis,
siquidem omni oratione divinum nomen
invocatur.

His videntur posse accenseri Gombe-
fisius et Le Quien, qua ex parte scri-
bunt : « Nec forte a Domino concessum,
« eucharistiam conficere, ut quivis etiam
« sacerdos temere, n u l l o r e l i g i o s o c u l -
« t u a c o r d i n e, dominica verba effutiat,
« nec tam rem sacram, quam histrionicam
« ac exsecrationem peragat » (P.G. 94,
1142).

Quorum sententiae, ad modum istum
intellectae, favet certe inter coaetaneos
nostros Salaville, dum scribit : « Rien
« n'empêche, semble-t-il, un catholique
« d'accepter cette cinquième hypothèse,
« qui, plus que celle de saint Thomas, tient
« compte des rites et des prières liturgi-
« ques. » (D. T. G., art. *Epiclèse,* col. 203)'.

Dubitari tamen potest, sintne cogentes
rationes superius factae. Forsan opposue-
rit quis, posse orationis vim et indolem
inesse nostrae consecrationi, sicut et con-
secrationi Christi, quin ullus sermo adhi-
beatur interpellans Deum.

Etenim, si *primo* de coena loquamur,
locutio Christi ad discipulos directa : *Hoc*

1. In libro scilicet Hermanni de Wied, qui inscribebatur *Consultatio quomodo reformatio aliqua... sit instituenda* (1543).

2. Non puto ad hanc sententiam esse reducendum Dom F. Cabrol (D.A.C., art. *Amen,* t. 1, col. 1558), qui potius videtur de terminologie quam de re movere quaestionem, dum integro canoni, ex praefatione ad epiclesim protracto, vindicat veluti indivisibilem rationem consecrationis. Alia est. enim quaestio, utrum consecratio, id est transsubstantiatio, efficiatur dependenter ab integro canone (quod viro catholico omnino negandum est), an competat integro canoni liturgicum nomen consecrationis : quae quaestio est liberae classificationis atque nomenclaturae. Idem censeatur dictum de cl. Thurston *(Rev. du Clergé Fr.,* t. 54, p. 536-537), qui nihil nisi sua facit verba Domini Cabrol. Concedendum utrique omnino est, Patres, dum loquuntur de precatione consecrativa, per modum unius accepisse plerumque, ne dicam semper, et particulam narrativam, quae verba formae continet, et ambas eucharistici sermonis partes, anteriorem scilicet et posteriorem, quibus conserta efflorescit in unam sollemnem oblationis orationem et precem canonicam. Sed, rursus dico, hoc ad solam terminologiam historicam pertinet, de qua sola, ut opinor, locuti sunt cl. Thurston et Cabrol.

esi corpus meum, Hic est sanguis meus, adnexa propitiationis finalitate, sensum prae se tulit practicum: enuntiativum scilicet operati et operativum enuntiati. Quod autem tali intimatione efficiebatur, habuit vim, ut diximus, pragmaticae oblationis cujusdam piacularis. Erat igitur sermo Christi inferens significatione sua opus oblativum. Pro tanto habuit vim ordinandi aliquid in Deum : hostiam scilicet immolatione devovendam. Fuit igitur sermo resonans cultum divinum vel maxime ; sermo, inquam, longe supra omne juramantum aut votum, religiosior. Cui competit nomen orationis, pro quanto orationis nomine designatur omnis sermo proprie colens Deum, seu vox laudis. Pro quanto autem intellegitur pressius quaedam petitio vel prex, convenit et sic nomen orationis sermoni dominico : quo sicut oblatio pragmatica inferebatur, sic et pragmatica petitio acceptationis, impetratioque, ut supra expositum est, et veniae et gratiae. Satis igitur sine interpellatione directa nominis divini demonstrabat se Christus religiose orare. Quod autem maluit addere, ante et post consecratorium sermonem, voces gratiarum actionem vel petitionem expressius sonantes, id factum est elucidationis gratia, propter necessitates, quas olim memoravimus, explicationis liturgicae atque caerimoniariae expansionis.

Quibus de coena positis, jam similiter erit de missa ratiocinandum. Etenim, cum verba Christi proferamus, non solum recitative, sed etiam demonstrative, eumdem apud nos obtinent sensum practicum respectu ejusdem operis oblativi ; eumdem igitur prae se ferunt characterem religiosum ; eamdem vim habent orationis et precis. Nec fortasse amplius requiritur ad satisfaciendum Patribus[1], qua ex parte concordant circa sacrificationem, sive dominicam sive nostram, in aliqua oratione religiosa reponendam.

Reclamari tamen potest *primo,* in ipsa coena verba Domini demonstrativa habuisse rationem oblationis proindeque et postulationis ex praesupposita demum connexione cum latreutico atque eucharistico sermone, unde illum habitum religiosum sacrificalemque acciperet symbolica separatio corporis et sanguinis; de quo supra (in Elucid. III) disputatum est. Quare paritas cum coena, nedum evacuet in missa necessitatem orationis proprie dictae, haud patitur illam elevari.

Respondebitur : quanquam verba praemissa inculcaverunt et declaraverunt eucharisticam ac latreuticam operis vim, tamen etiam sine illis haec clarebat satis vigilanti animo luce fidei perfuso ; idque potissimum ex enuntiatione finis propitiatorii, quo importatur destinatio muneris in Deum placandum, quae est formalissime oblatio : ut explicatum est supra in Sectione 2, et superius jam in Elucidatione III. Opportuna igitur, immo opportunissima fuit Christi Domini εὐλβνιι et ευχαριστία, at non constat fuisse simpliciter necessariam. Quae solutio idem valebit de missa ac de coena.

Sed reclamari potest *secundo* : hanc videri esse sententiam Patrum, non quod sacrificium nostrum sit utcumque quaedam prex (cujusmodi est omne sacrificium), sed quod sic fiat sermone, ut sermo ipse prex quaedam sit. Quare non est sermonis character precativus in hoc reponendus, quod sacrificium quoddam fiat ; sed utique ex eo quod precativus sit sermo, tandem consistet sacrificium nostrum, quale a Patribus describitur. Oportet ergo ut ratio precatoria jam inhaereat sermoni per prius ad considerationem sacrificii.

At utrum necne Patres ita presse sint locuti, malim ab aliis potius determinetur: cum in re salebrosa et obscura nolim plus adserere, quam distincte video esse adserendum. Sapientiores igitur hac in re pronuntient ; quorum judicium gratulanter excipiam.

1. Congruit potissimum ista explicatio verbis Justini (*Apol.,* 1, 66. P.G. 428-429) supra expositis.

hVI VA ?'YX iJXÀCYWXVj (O\λλ

yrtnhu. VvA\h<\ tmuns<\v«u\ «uuu» S-AAu? \
;a»w wnmvnsi ₩<A /-.MmtXA ΛΛα» V^ifyv
si VüutWwYiAo \% ,·.·?.Mη<ï··.·-\':'A .'.'V. ' :
I .«iμ 2 : ft\Vi A'■χ \·,V- <,n
·A UVVi êV.3 ·· /Aπ'ΛA >\r.· ■.·. Av.? wnv.'#:. <■.
;'.:;;Ut \ï.'^ .Ï ›'.'.■■'T?Λ Vviuu'' ^
•.flt;v. Ai'uiwvv '.VviutA-i 'A'φα1Z '.'Wi bu\A\-j Λ· ■■
-iV'A. ïb. Vu·h Av.' '.;vb '.'.
' t. ·1Λv/·\ (.' .
NI | π .ns ₥e r< ''~f lirfijÿy <K'1 -^RSi

Ex triptycho Theodorici Bouts de
Coena Domini.

ELIAS PANE ANGELICO CONFORTA TUS IN VIA

Cumque venisset, et sederet subter unum juniperum, petivit animae suae ut moreretur, et ait : Sufficit mihi. Domine, tolle animam nieam; neque enim melior sum quam patres mei. Projecitque se, et obdormivit in umbra juniperi; et ecce angelus Domini tetigit eum, et dixit illi : Surge, et comede. Respexit. et ecce ad caput suum subcinericius panis, et vas aquae; comedit ergo, et bibit, et rursum obdormivit. Reversusque est angelus Domini secundo, et tetigit eum, dixitque illi : Surge, comede; grandis enim libi restat via. Qui cum surrexisset comedit et bibit, et ambulavit infortitudine cibi illius, quadraginta diebus et quadraginta noctibus, usque ad montem Dei Horeb (III Reg., cap. 19, vers. 4-81.

Lovanii. in ecclesia Sancti Petri.

LIBER III.

DE SACRAMENTO.

Ex sacrificio eucharistiae transitus fit ad considerandam eucharistiam in quantum est « x sacramentum.

Ubi tria quaeruntur.

Primo : sitne eucharistia sacramentum, et quale. Quam ad quaestionem respondebitur per duo capita.

Secundo : sitne hujus sacramenti receptio necessaria ad salutem. Quae erit materia tertii capitis.

Tertio : quomodo exsistat in Eucharistia corpus Christi. Quae erit materia capitis quarti.

Elucidatio XXXVI.

Eucharistia est sacramentum com " unionis ad Christum.

CAPUT I

SITNE EUCHARISTIA SACRAMENTUM.

Sacramentum intellegitur generaliter ‹ signum rei sacrae in quantum [ista res • sacra] est sanctificans homines » (3 S. 60, 2 et 3). Sanctificationis autem nostrae est causa passio Christi[1] ; forma, gratia sanctificans ; finis, gloria coelestis. Erit igitur sacramentum eucharistia, si significet illa tria. Significat autem singula secundum suum quodque modum, dum commemorat passionem, demonstrat gratiam, praenuntiat gloriam.

Significari atque commemorari per eucharistiam passionem Christi, constat satis ex disputatis de sacrificio eucharistiae. In separatis enim speciebus panis et vini substans corpus ac sanguis Christi designationi verborum symbolice unum ab altero dividentium, effigiem prae se fert immolationis, quae in passione obtinuit : et pro tanto consecratus panis et calix est signum dominicae passionis.

Significatio autem respectu gratiae et gloriae attenditur secundum quod per eucharistiam est participandum sacrificium ipsum nostrae salutis.

In participatione enim sacrificii omnis duo sunt attendenda : unum, quod habet rationem signi, alterum, quod habet rationem significati. Signum est hostia manducanda. Significatum autem est duplex : unum pertinens ad vitam futuram, participatio scilicet bonorum divinorum coelestis ; alterum spectans ad praesens tempus, quod rursus duplex est : primo, conjunctio quaedam spiritualis cum Deo, seu sanctificatio in manducantem veluti inducta per hostiam ipsam potitam sanctitate divina ; secundo, conjunctio spiritualis manducantium inter se, cum sint effecti unius cibi divini consortes, ac pro tanto veluti consubstantiales (cf. Elucid. I).

In nostri igitur sacrificii participatione et signum et significatum distinguere oportet, et varia inter se significata.

Signum est : manducanda caro Christi passi et clarificati ; qua de re satis est in superioribus (Elucid. XVII, XX, XXII) tractatum.

Dicendum autem nunc de solo significato. De significato quidem *primo* ad praesentem vitam pertinente, id est, et de nostra coadunatione spirituali cum Deo per Christum, et de nostra coadunatione spirituali inter nos in Christo ; *secundo,* de significato pertinente ad vitam futuram, id est, de resurrectione gloriae in vitam aeternam.

Quibus tribus rebus (unione ad Christum, unione inter nos, gloriosa resurrectione) integratur nostra incorporatio ad Christum, CAPUT CORPORIS ECCLESIASTICI, IN COELIS CONGREGANDI.

Trium autem istorum effectuum ita signum est cibus eucharisticus, ut sit etiam causa. Est enim signum practicum, id est significando causans significatum : effectum quidem praesentem demonstrans, at demonstrando inferens ; effectum autem

1. De habitudine necessaria sacramentorum ad significandum Mediatorem videsis Bagotium S. J., *Apologelicus fidei,* pars prior : *Insliluliones theologicae de vera religione,* l. 2, disp. 4, c. 4, sect. 4, n. 10. Parisiis, 1644, t. 1 p. 164-165.

eundum consubstantialitatem ; est in nobis vita Filii secundum participationem, qua nos non ad perfectam similitudinem atque aequalitatem perducit, sed in subordinatuni trahit et deficiens sui consortium[1]2 En effectum haud obscure praedicatum cibationis eucharisticae nos vegetantis vita Christi, quae divina est.

Huic sermoni, quem promittens eucharistiam Christus habebat, corresponde! sermo, quo post coenam institutam tam constanter adseruit (Jo., 1420), tem enixe commendavit (15 tam sollicite impetravit (1721-23), suam in nobis vicissimque nostram in seipso immanentiam, custodia adhibita servandorum mandatorum

Probatur adunatio ad Christum *lerlio* ex ratione theologica fundamentum habente in praesenta[2] conditione Christi.

Per resurrectionem factus est Christus secundum carnem *in spirilum vivificantem (I Cor.,* 15 s), id est in rem vivam et vivificam, in principium vitale respectu totius generis humani (sicut primus Adam principium fuit mortis respectu universae suae sobolis). Cum igitur apponit nobis Christus carnem suam intussuscipiendam, quid significat, quid demonstrat, nisi talem esse suae carnis ad nos habitudinem, qualis competit principio vitali respectu subjecti, cui infunditur ? Quam vivificationis significationem nisi mendacem aut certe (quod in nova Lege absit figurarum completiva) mere figuralem judicaveris, quomodo dubitabis, quin inducatur ipsa vivificatio significata ? Per modum igitur cujusdam animae conjungitur nobis dominica caro animandis.

Probatur adunatio ad Christum *quarto* ex ratione theologica fundamentum habente in ritu eucharistico.

Cum in ratione cibi nimirum praestetur nobis dominicum corpus et sanguis, consentaneum est, ut intellegamur eo cibo vegetari spiritualiter, sicut corporaliter carnibus solemus. Jam vero haec est vis nutritionis, ut ex alimento et comedente unum fiat corpus animale. At profecto non cogitari potest Dominus, auctor vitae, in vilem nostram vitam mutari, sed bene nostra in ipsius transire dignitatem et consortium, secundum quod apud Augustinum legitur : « Nec tu me in te « mutabis, sicut cibum carnis tuae ; sed « tu mutaberis in me » (7 *Confess.* 10. P.L. 32, 742).

Sectio II. — Declaratur nostra INCORPORATIO.

Quaeres : Consortium sanctitatis vel vitae dominicae in nobis estne consortium Christi secundum divinam naturam tantum spectati, an etiam secundum humanam ?

Respondeo : Non solum cum Christo secundum divinam naturam spectato, sed etiam secundum humanam conjungimur spiritualiter, et conjuncti manemus. Immo per prius, consortium illud spirituale, de quo apostolus, est consortium cum carne immolata Christi ; deinde cum Christo, ut est secundum humanam naturam altare; et postremo cum Christo, ut est ipse, secundum divinam naturam, cui sacrificatur[3]. Non igitur, secundum quod terminat nostrum consortium, Christus dividitur; ipsumque nostrum consortium, quanquam triplicem habet considerationem, tamen re unum est et indivisibile. Et ideo tamdiu manemus conjuncti spiritualiter cum Christi humana natura, cum Christi carne, quamdiu conjuncti manemus cum Christi divinitate. Consortium autem illud, qua ex parte nominat aliquid nobis realiter inhaerens, nomen habet gratia sanctificans. Gratia igitur sanctificans nostra re-

1. « Non enim Filius participatione Patris « fit melior, qui est natus aequalis ; sicut participatione Filii per unitatem corporis ejus et sanguinis (quod illa manducatio potatioque significat) nos efficimur meliores. » Augustinus, *in Joan.,* tract. 26, n. 19. P.L. 35, 1615.

2. Qualiter potuerit in coena novissima anticipari efficacia praesentis hujus conditionis Domini, jam habes enarratum supra, in Elucidatione XXII.

3. Vide quomodo hunc ordinem teneat Algerus, *De sacram, corp, et sang. Dom.,* 1. 1, c. 11. P.L. 180, 774 D.

spicii et ad divinam Christi naturam, et ad humanam ; non ex aequo tamen, sed ordinate: si quidem, nonnisi influente nobis jugiter[1]came dominica vitam, conjungimur divinitati ; nec nisi per influxum divinitatis caro est vivifica. Quatenus autem sub tali influxu Christi participamus Christi sanctitatem, eatenus etiam apte dici potest et debet Christus nobis secundum humanitatem suam spiritualiter conjunctus atque unitus intime per permanentem contactum ✠virtutis

Quare recte olim Ecclesia super populum eucharistia cibatum orabat his verbis Serapionis Episcopi Thmuitani (Sa*tramenlarium Serapionis,* 18. F.D. 2, 180) : « Philanthrope Deus Veritatis, maneat ‹ (τυνποφααεινάτω) cum hoc populo comt MUNIO CORPORIS ET SANGUINIS (κοινωνία • τού σώματο και τοΰ αίματο). Corpora eo« rum sint viva corpora [scilicet vivificata « in spiritu per principium vitae deifor‹ mis intussusceptum], et animae eorum • sint mundae animae. Da hanc bene« dictionem in conservationem (τήρησιν) « communionis et in incolumitatem « (ασφάλειαν) FACTAE EUCHARISTIAE. »

Neque hac in re fuit ambigua praedicatio Patrum, praesertim celebriorum.

Audi ex extremis partibus Orientis S. Ephraem *(Necrosima,* can. 13. Opera omnia, torn. 3, syr. et lat., Romae 1743, p. 247). α Peccatorem me esse fateor... i quisquis corporis expers non est, nec ‹ item culpa vacat... Parce corpori... quan« doquidem corpus tuum * corpori nostro ‹ immiscuisti... Corpus tuum, vitae C ORIGO NOSTRAE, IN NOBIS MANET. In « nobis, Domine, pars magna tui est. » Immixtum scilicet prius corpus dominicum est nostro corpori per communionem. Sed ex tunc manet in nobis, in nobis est : non corporaliter quidem, sed spiritualiter : vere tamen, in quantum permanenter original vitam nostram. Quid aliud diximus ?

Istud prae ceteris maxime inculc.avit Hilarius (De *Trinitate,* 1. 8, c. 13-17. P.L. 10, 245-249) : et unionem nostram ad carnem Christi, et nostram per carnem Christi vegetationem adstruens permanentem ; ex quo ipso exemplo ascendit ad vindicandum contra arianos unitatem Patris cum Filio, non σχετικήν tantum, secundum allectionem voluntatis, sed φυσικήν, secundum naturae consortium. « *Ut sint unum, sicut nos unum su« mus, ego in his et lu in me ; ut sint perfecti a in unum.* Eos nunc qui inter Patrem « et Filium voluntatis ingerunt unita« tern, interrogo, utrumne per naturae ve« ritatem hodie Christus in nobis sit, an « per concordiam voluntatis. Si enim vere « Verbum caro factum est, et vere nos « Verbum carnem cibo dominico sumimus, α quomodo non naturaliter manere in « nobis existimandus est, qui et naturam « carnis nostrae, jam inseparabilem, sibi « homo natus assumpsit, et naturam « carnis suae ad naturam aeternitatis, sub « sacramento nobis communicandae car« nis, admiscuit ? Ita enim omnes unum « sumus, quia et in Christo Pater est, et α Christus in nobis est. Quisquis ergo natu« raliter Patrem in Christo negabit, neget ι prius non naturaliter vel se in Christo,

1. Non dico : jugiter in nobis praesente per substantiam, sed jugiter nobis secundum efficaciam suam spiritualem contemperata. Caro enim dominica non est causa *in fieri* tantum nostrae gratiae, sed etiam causa *in esse ;* id est bmdiu causans, quamdiu effectus adest : eo quod omne principium vitale est causa vitae, non *in fieri* tantum, sed *in esse.* Sed de his plura infra.

2. Carnis Christi, non solum cum anima nostra, sed etiam cum came nostra, « peculiarem « unionem > permanentem, utique spiritualem, assertam a plurimis Docloribus vide apud Vasquezium (Disp. 204, c. 2). Unio autem ista inter carnem dominicam et carnem nostram fit mediante anima nostra, quam vivificat permanenter caro Christi, proximum nostrum principium vitale in ordine vitae deiformis. Confer ea quae dicenda erunt infra in Elucid. XXXVIII. Interim nota illud S. Thomae (3 S. 8, 2) : ■ Tota Christi humanitas, secundum scilicet ■animam et corpus, influit in homines et quan< tum ad animam et quantum ad corpus ; sed i principaliter quantum ad animam (nostram), • secundario quantum ad [nostrum] corpus. » Nec fingenda est aliqua immediata sanctificatio nostrae carnis per carnem Christi (permanens dico atque inhaerens) absque nostrae animae mediatione.

« vel Christum sibi incsse ; quia in Chris-
< to Pater, et Christus in nobis, unum in
« his esse nos faciunt. Si vere igitur carnem
e corporis nostri Christus assumpsit, et
« vere homo ille, qui ex Maria natus fuit,
• Christus est, nosque vere sub mysterio
« carnem corporis sui sumimus (et per hoc
α unum erimus, quia Pater in eo est, et ille
« in nobis); quomodo voluntatis unitas as-
« seritur, cum naturalis per sacramentum
« proprietas perfectae sacramentum sit
« unitatis ? Ipse enim ait : *Caro mea vere*
• *esi esca, et sanguis meus vere esi polus.*
< *Qui edit carnem meam, el bibit sanguinem*
« *meum, in me manet ei ego in eo.* De veri-
« tate carnis et sanguinis non relictus est
e ambigendi locus. Nunc enim et ipsius
< Domini professione et fide nostra vere
« caro est et vere sanguis est. Et haec
« accepta atque hausta id efficiunt, ut et
« nos in Christo et Christus in nobis
« sit.... Est ergo in nobis ipse per carnem,
e et sumus in eo : dum secum hoc, quod
« nos sumus, in Deo est. Quam autem in eo
« per sacramentum communicatae carnis
« et sanguinis simus, ipse testatur, dicens :
c *El hic mundus me jam non videl : vos*
α *aulem me videbitis, quoniam ego vivo, el*
« *vos vivetis ; quoniam ego in Patre meo, el*
« *vos in me, el ego in vobis.* Si voluntatis
« tantum unitatem intellegi vellet, cur
« gradum quemdam atque ordinem con-
« summandae unitatis exposuit : nisi ut,
α cum ille in Patre per naturam divinitatis
« esset, nos contra in eo per corporalem
« ejus nativitatem, et ille rursum in nobis
« per sacramentorum inesse mysterium
« crederetur; ac sic perfecta per Mediato-
« rem unitas doceretur, cum nobis in se
« manentibus, ipse maneret in Patre, et
a in Patre manens maneret in nobis ; et
« ita ad unitatem Patris proficeremus,
« cum qui in eo naturaliter secundum
« nativitatem inest, nos quoque in eo
« naturaliter inessemus, ipso in nobis
« naturaliter permanente.

« Quam autem naturalis in nobis haec
« unitas sit, ipse ita testatus est : *Qui edit*
« *carnem meam, el bibit sanguinem meum,*
« *in me manet, el ego in eo.* Non enim quis
« IN EO ERIT, NISI IN QUO IPSE FUERIT :
« EJUS TANTUM IN SE ASSUMPTAM HABENS
« carnem, qui suam sumpserit. Perfectae
e autem hujus unitatis sacramentum su-
« perius jam docuerat, dicens : *Sicul misil*
« *me vivens Paler, el ego vivo per Palrem :*
« *ei qui manducaverit meam carnem, d*
« *ipse vivet per me.* Vivit ergo per Patrem :
« et quo modo per Patrem vivit, eo-
« dem modo nos per carnem ejus vivi-
« mus... Haec ergo vitae nostrae causa
« est, quod in nobis carnalibus manen-
« TEM PER CARNEM CHRISTUM HABEMUS...
« victuris nobis per eum ea conditione, qua
< vivit ille per Patrem. Si ergo nos natu-
« raliter secundum carnem per eum vivi-
« mus, id est naturam carnis suae adepti :
< quomodo non naturaliter secundum
α spiritum in se Patrem habeat, cum
« vivat ipse per Patrem?...

« Haec autem idcirco a nobis co Hifl
« morata sunt, quia voluntatis tantum in-
« ter Patrem et Filium unitatem haeretici
« mentientes, unitatis nostrae ad Deum
« utebantur exemplo : tanquam nobis ad
α Filium, et per Filium ad Patrem, ob-
« sequio tantum ac voluntate religioni»
« unitis, nulla, per sacramentum carnis
« et sanguinis, naturalis communionis pro-
α prietas indulgeretur ; cum et per hono-
e rem nobis datum Filii, et per manen-
« TEM in nobis CARNALiTER [intellege:
« secundum commercium carnis] Filium,
« et in eo nobis corporaliter et insepa-
« habiliter unitis, mysterium verae ac
« naturalis unitatis sit praedicandum. »
Duplex assignatur ab Hilario commercium
carnis inter nos et Christum. Primo, quod
manet secundum carnem suam Verbum
in nobis carnalibus ; secundo, quod in in-
carnato Verbo manemus et nos secundum
quamdam assumptionem dominicam nos-
trae camis. Utrumque (praesupposita uti-
que incarnatione) ponitur esse effectus
sacramenti ; ordinate tamen, ita ut ex
primo procedat alterum : « Non enim quis
« in eo erit, nisi in quo ipse fuerit : ejus
α tantum in se assumptam habens carnem,
« qui suam sumpserit. » Immanentiae au-
tem isti mutuae deputatur, quod vivimus
per Christum : « Quomodo per Patrem
« vivit, eodem modo nos per carnem ejus

« vivimus »; cui insumus « inseparabiliter uniti », ipsaque nobis inest « naturaliter permanens ».

Secutus est Hilarium Cyrillus Alexandrinus. Cui explicanti illud *Joannis* 15 *Ego sum vilis vera, el Paler meus agricola esi,* occurrit haeretica interpretatio, evertens consubstantialitatem Patris et Filii, eo quod ex una parte vitis et agricola nequeunt esse ejusdem naturae, et ex altera parte vitis necesse est ut hic nominet in Christo, non assumptam naturam carnis, sed naturam Verbi propriam : « Cui enim non manifestum test, inquit [haereticus], nostrum corIpus a Servatoris carne non penIdere sicut a vite palmites, neque iadeo sanctorum fructum carnalem esse, « sed spiritualem ? Quapropter, carne seimota, de deitate ipsa Filii interpretaibimur hoc nomen, dicemusque eum [se« eundum deitatem] esse vitem, a qua «pendemus per fidem » (P.G. 74, 337). Cui interpretationi ex opposito suam subjungit Cyrillus, secundum quam Christus intellegitur vitis ratione humanitatis, et ratione humanitatis nos intellegimur ab eo pendere tanquam a vite palmites. Ad cujus probationem rursus et ipse, distinctione facta inter conjunctionem σχετικήν, et participationem φυσικήν,Ostendit hanc, non minus quam illam, esse admittendam inter Christi carnem et nostram, pro quanto vivificamur per carnem Christi, quae cum sit Vitae caro, est nobis vita aeterna. « Dispo«sitione quidem caritatis perfectae, recta« que et inconcussa fide, atque mente sin‹cera virtutisque amante uniri nos Christo ‹ spiritualiter, neutiquam infitiabitur nos• tra theologia. Immo fatemur id recte ab « illis doceri. Quod vero ausi sunt dicere, «nullam esse nobis cum Christo conjunc‹ tionis rationem secundum carnem, osten« demus esse sacris literis penitus contra« rium. Quomodo enim ambigi potest, aut « quis mente sanus dubitaverit unquam, α quin vitis quidem sit Christus secundum α carnem, nos autem vitam ipsius ex ipso « trahamus, dum referimus palmitum for- α mam ? Si quidem dicit Paulus : *Omnes « enim unum corpus sumus in Chrisio, ‹(quoniam unus panis mulli sumus : omnes « enim de uno pane parlicipamus.* Dicat « enim nobis aliquis causam, et vim eulo« giae mysticae obiter doceat. Nam cur « in nobis inseritur [eulogia] ? Nonne ut α inhabitare faciat Christum in nobis α quantum ad corpus per participationem « et consortium sanctae suae carnis... Sed α Servator ipse : *Qui manducat meam car- α nem, el bibit meum sanguinem, in me α manel, el ego in illo.* Quibus vocibus potis- α simum animadvertendum est Christum « non dixisse futurum esse se in nobis se« cundum solam relationem quamdam « quae attenditur penes dispositionem « animi (κατά σγεσιν τινά αόνην την έν διαθέσει « νοουρ,έντ,ν), sed etiam secundum partici« patione naturalem (κατά αέθεξιν φυσικήν). α Ut enim, si quis ceram cerae implexam α igne liquaverit, unum quid ex ambobus « efficit, ita per susceptionem corporis ac « pretiosi sanguinis Christi, ipse quidem in « nobis, nos autem rursus in ipso unifica- α mur.... Quod si carnem ejus non mandu- α caverimus, nec biberimus ejus sangui« nem, vitam aeternam non sumus habituri α in nobis, hoc est in nostra propria carne. α Aeterna autem vita jure censebitur caro α Vitae, hoc est Unigeniti » (coi. 341-344).

Participationem illam naturalem dominicae carnis in nobis unificationemque nostram cum ipsa, intellegendam esse ex mente Cyrilli permanentem, vix quisquam non consentiet. Etenim comparatur ad sacramentalem communionem ut effectus ad causam[1] ; formaliterque secundum eam attenditur dependentia nostra a Christo, tanquam a vite cujus palmites sumus

Hanc nostram ad carnem Christi con-

1. Effectus semper intellegitur aliud quid a causa : cum nulla res sit causa sui. Igitur ista participatio naturalis dominicae carnis, de qua Cyrillus, intellegenda est aliud quid praeter communionem sacramentalem, quae ponitur illius causa. Praeter communionem autem sacramentalem nulla intellegi potest nisi spiritualis, quae de se est permanens.

2. Sane, sicut per panem eucharisticum sumus cum Christo unum corpus, quia est unus panis ; sic per calicem, in quo pressus est botrus uvae coelestis, una vitis sumus cum Christo,

temperationem et cohaesionem spiritualem, eamque continuam, atque societatem germanissimam vitae inde in nos profluentis, nonne clamant omnes, si recte perpendantur, nostrorum doctorum paginae ? Quarum sufficiat in praesente unum vel alterum exemplum proferre, pluribus in opportuniorem locum dilatis.

« Discere oportet, inquit Chrysosto-
« mus, quid sit mysteriorum miraculum, quare data sint, quae sit rei utilitas. *Unum corpus sumus, el membra ex carne ejus cl ex ossibus ejus.* Initiati dictis
ff auscultent. Ut igitur non solum per dilectionem istud efficiamur, sed etiam secundum rem ipsam in illam carnem
α CONTEMPEREMUR (ἀναχεοχσθώαεν). Hoc enim per cibum fit, quem dedit nobis,
α volens nobis amorem ostendere, quem habet erga nos. Propterea se commiscuit
α nobis, et contemperavit (ἀνέβυοε) suum corpus in nos, ut unum quid exsistamus, sicut corpus capiti conjunctum, 0 (Chrysost., *in Joan.,* hom. 46, n. 3. P.G. 59, 260). Rursus non transeunter sumus membra Christi, sed permanenter : permanens etiam proinde censetur contemperatio illa nostra in carnem Christi, secundum quam dicimur membra.

Non minus vivide Leo M. : « In ilia
« mystica distributione spiritualis alimoniae hoc impartitur, hoc sumitur : ut accipientes virtutem coelestis cibi.
a in carnem ipsius, qui caro nostra factus
a est, transeamus » *(Ep.* 59, c. 2. P.L. 54, 868).

Huc porro spectat, quod libere Patres nos praedicant συσσώ[Λου Χριστού (Cyr. Hier., *Calech.* 22, 3. P.G. 33, 1100; Cyr. Al., *In Joan* ;15 1. 10. P.G. 74, 341 ; Damasc., *De Fid. Orlh.* 4, 13. P.G. 94, 1153, etc.). Nec nisi expandit nobis theologiae orientalis sapientiam Nicolaus Cabasilas, enuntians hanc nostram jugem dependentiam a corpore et carne et corde Verbi Dei : « Seipsum, inquit, nobis tantus
« quantus dedit ; quocirca templum su-
e mus Dei viventis, et haec membra [nos-
« tra] Ghristi membra sunt. Membrorum
« istorum caput cherubim adorant. Hi
« PEDES, HAE MANUS, AB ILLO CORDE REGUNTUR ac pendent » *(De vita in Christo,* l. 6. P.G. 150, 648). Plura ex Cabasila in eumdem sensum citabuntur infra (Elucid. XLIX). Suoque loco opportuniore audientur theologiae occidentalis praecones.

Interim hoc unum constet : non per eucharistiam nos fieri socios tantum sanctitatis aut vitae competentis Christo ul Deo, sed etiam ut homini : hujusque immediate et proxime. Descendit utique efficacia vitalis ex natura divina in naturam assumptam ; sed per naturam assumptam ad nos pertingit. Huic adhaeremus, huic cohaeremus, huic inhaeremus, et quidem integrae, non solum constanti ex anima, sed etiam ex corpore per animam vegetato vegetanteque animas nostras. Ita ut nihil simus in ordine gratiae nisi incrementum quoddam dominicae humanitatis : assumente Domino per unius vitae commercium eos in semetipso, qui in seipsis illum tota aviditate mentis susceperint.

sub ipsam coenam dicente : *Ego sum vilis, vos aulem palmites.* Jam vero unio illa palmitum ad vitem ab Augustino, non minus quam a Cyrillo, pronuntiatur penes Christum se habere proprie et per se ex parte naturae assumptae, cui nos conglutinamur. « Iste locus evangelicus,
« fratres, ubi se dicit Dominus vitem, et disci-
< pulos suos palmites, secundum hoc dicit, quod
« est caput Ecclesiae, nosque membra ejus,
• mediator Dei et hominum homo Christus
« Jesus. Unius quippe naturae sunt vitis et
t palmites : propter quod, cum esset Deus, cu-
« jus naturae non sumus, factus est homo, ut
< in illo esset vitis humana natura, cujus et nos
« homines palmites esse possemus. » Cui asserto haec subjungit : « Numquid unum sunt agricola
< et vitis ? Secundum hoc ergo vitis Christus,
« secundum quod ait : *Paler major me esi;* se-
« eundum autem id quod ait : *Ego el Paler unum*
« *sumus,* et ipse agricola est. » Inferiusque :
< Ita quippe in vite sunt palmites, ut viti non
< conferant, sed inde accipiant unde vivant : ita
« vero vitis est in palmitibus, ut vitale alimen-
« tum subministret eis, non sumat ab eis... Qui
« in vite non est, in Christo non est ; qui in Christo
< non est, Christianus non est > (/n *Joan, evang.,* tract. 80-81. P.L. 35, 1839-1841). Integrum igitur argumentum Cyrilli praeformarat Augustinus.

Elucidatio XXXVII.

Eucharistia est sacramentum communionis ad Ecclesiam,

‹ 2. De incorporatione nostra ad Christum caput corporis ecclesiastici.

Asseritur eucharistiam socialis atque unius corpus organicum quasi α illius

Quaedam unitas fidelium eucharistiam sumentium inter se, non tantum aut externa, sed interna atque vitalis, qua omnes redigantur in unius ejusdemque viventis corpus organicum quasi integrandum, α corpus scilicet illius capitis, qui est Christus » (S. Thomas, in *1 Cor.*, 1017).

Probatur coadunatio nostra in Christo ex Paulo *1 Cor.*, 1017 : Ὅτι εἰ ἄρτο , εν σώρ.α ἳἰ πολλοί εηιεν · οἱ γάρ πάντε ἐχ τοὺ ἑνό Ltgj [ἳετέχορεν. « Quia [est] unus panis, i unum corpus sumus multi : omnes enim *t ex* uno pane participamus. » Quo asseritur et unitas nostra : *unum corpus sumus* ; el causa ejus : unitas scilicet manducandi panis (ἐχ τοϋ ἑνό ἄρτου), id est unitas vivifici corporis participandi. Si enim omnes incorporamur ad unum Christum, concorporamur etiam omnes. Si omnes communicamus Christo, communicamus etiam omnes ad invicem.

Quod sic exponit **Chrysostomus** *(loc. cil.)* « Quid dico communicationem, inquit «Paulus? Illud ipsum corpus sumus. Quid «est enim panis? Corpus Christi. Quid «autem fiunt accipientes ? Corpus Christi ; ‹ non corpora multa, sed unum corpus... « Non enim ex altero corpore tu, ex altero « ille nutritur, sed ex eodem ipso omnes. »

Damascenus autem : « Aliis alii « communicamus et adunamur (χοινωνεἳν « ii ζιἰ ἑνοὐτθα-.) . Nam, quia ex uno pane « participamus, omnes unum Christi cor- « pus et unus sanguis, aliique aliorum « membra efficimur, concorporei Christo «effecti » *(De Fid. Orlh. 4,* 13. P.G. 94, 1153). Quomodo enim omnes adunaremur ad Christum, quin omnes in Christo coadunaremur ?

Quare, ut bellissime, ita rectissime Augustinus, super illud *Joannis, &6t:Panis quem ego dabo caro mea esi pro mundi vila* : « Norunt, inquit, fideles corpus Christi, « si corpus Christi esse non negligent, α Fiant corpus Christi, si volunt vivere de « Spiritu Christi. De Spiritu Christi non a vivit nisi corpus Christi... Vis ergo et tu e vivere de Spiritu Christi ? in corpore esto « Christi. Inde est, quod exponens nobis « apostolus Paulus hunc panem, *Unus « panis,* inquit, *unum corpus mulli sumus a (I Cor.,* 1017). O Sacramentum pieta- « TIS ! O SIGNUM UNITATIS ! O VINCULUM « CHARiTATis ! Qui vult vivere, habet ubi « vivat, habet unde vivat. Accedat, cre- et dat ; incorporetur, ut vivificetur. Non α ABHORREAT A COMPAGE MEMBRORUM, a non sit putre membrum, quod resecari a mereatur, non sit distortum, de quo a erubescatur : sit pulchrum, sit aptum, « sit sanum ; haereat corpori, vivat Deo « de Deo : nunc laboret in terra, ut postea a regnet in coelo » *(in Joan, tracl.* 26, n. 13. P.L. 35, 1612-1613).

Unde etiam patet quomodo eadem sit spiritualiter, et pari passu procedat socialiter, communio corporis Christi individui ac communio corporis Christi ecclesiastici ; quomodo excommunicatio ab uno sit excommunicatio ab altero. Non dividitur a corpore caput, aut a capite corpus : una est incorporatio ad Christum caput corporis ecclesiastici ; sicut unum sacramentum illius, eucharistia. Ouare nemo veterum Patruml doctrinam eucharistiae magis adaequatam exhibuit quam aut Ignatius (videsupra, Elucid. XVIII)aut Augustinus (cf. supra, Elucid. XIX); quos si existimes eo amovisse ab eucharistia corpus Christi

1. Notatu dignum sane est, si Rutini versio sit Dda, illud Origenis in *Psalmum* 37, homil. 2, n. 5. P.G. 12, 1386 : ‹ *Proplerea in t wbû infirmi, et aegri, et dormiunt mulli.* Quare « multi infirmi ? Quoniam non seipsos dijudi- « eant, neque seipsos examinant, nec intelli- « gunt QUID EST COMMUNICARE ECCLESIAE, « VEL QUID EST ACCEDERE AD TANTAM ET TAM « EXIMIA SACRAMENTA. »

carneum, quod adstruxerint mysticum, tam turpiter erraveris, ac si neges incorporationem ad Christum esse incorporationem ad caput Ecclesiae, aut consortium vitae ecclesiasticae in nobis provenire ex consortio divinae vitae nobis per Christi carnem communicatae.

Alios Patres aut doctores pene infinitos, qui idem docuerint, enumerare omnes, nonnisi otiosi viri fuerit opera. Sufficiat indicasse in praesente paucos. **Hilarius** : « Liberavit... nos, in vitam novam renovans, et in novum hominem transformans, constituens nos in corpore carnis suae. Ipse est enim Ecclesia, « PER sacramentum corporis sui in se « UNIVERSAM EAM CONTINENS » (*In Psalm.* 125, n. 6. P.L. 9, 688).

Pelagius I : « Unum Christi corpus « unam constat esse Ecclesiam. Divisum « ab unitate altare veritatem Christi cor- « poris non potest congregare » (*Ep. ad Joan. Pair.* P.L. 69, 412; cf. supra, Elucid. XXXIII).

RemigiuS Antissiodorensis, vel alius fortasse auctor *Commentarii in Epislolam primam ad Corinthios* inscripti nomine **Haymonis Halberstatensis** : « Sicut enim illa caro [sumpta de virgine] « corpus Christi est, ita iste panis transit « in corpus Christi, nec duo sunt corpora, « sed unum corpus... Et sicut ille panis et « [virgineus] sanguis in corpus Christi « transeunt, ita omnes, qui in Ecclesia « comedunt illud, unum corpus Christi « sunt... Tamen illa caro quam assumpsit, « et iste panis, omnisque Ecclesia, non « faciunt tria corpora Christi, sed unum « corpus. » (*In 1 Cor.,* 10. P.L. 117, 564).

Guitmundus Aversanus : « Divina « sacramenta unitatem corporis Christi, « quae est Ecclesia [designant], et hoc est « quod significando continent. Hoc igitur « rogat Ecclesia dicens : *Perficiant in nobis « quaesumus, Domine, tua sacramenta, quod « continent* ; id est perficiant, ul nos vere « simus unum Christi corpus, una Ecclesia : « quod videlicet significant ; ut, quod nunc « (id est, dum manducamus corpus Filii « tui) specie gerimus (id est, figura tanti « sacramenti significamus), hoc remm « veritate capiamus (id est, revera unum « Christi corpus et una Ecclesia simus) » (*De corp, et sang. Dom. ver.* I. 2. P.L. 149, 1468).

Honorius Augustodunensis : « Corpus de virgine procreatum, in coelis « residens, universae creaturae dominatur ; corpus autem de pane et vino per « Spiritum sanctum consecratum, et in « substantiam prioris translatum, veraciter a populo fidelium manducatur; « per hoc quoque, corpus tertium (quod « est Ecclesia) Christo incorporatur. Nempe « corpus Christi comedit corpus Christi. « Per hoc quoque Christus fit corpus « Christi. Sicut enim corporalis in substantiam nostri corporis vertitur; sic « Ecclesia per hunc cibum in corpus « Christi vertitur, et una caro cum « eo efficitur, sicut scribitur : *Erunt duo « in carne una* » (*Eucharisticon,* c. 3-4. P.L. 172, 1252).

Algerus : « Cum in altari Ecclesia « concorporalis et consacramentalis sit « Christo, universum corpus Christi, caput « scilicet cum membris, non conficit, qui « cum extra Ecclesiam sit, seipsum Christo « et Ecclesiae in utriusque sacramento « non unit. » (*De sacram, corp, et sang. Dom.,* l. 3, c. 12. P.L. 180, 847; cf. l. 1, c. 3, coi. 747 sq.). Vide supra (Elucid. XXXIII, sub n. 9).

Alanus ao Insulis : « Caro Christi « sub specie panis et vini, sicut instituit « ipse Christus, a dignis assumpta, ad « corporis et animae salutem proficiens, « Christi membra efficit assumentes » (*De articulis catholicae fidei,* 4, 3. P.L. 210, 614).

innocentius III: «Patet ergo quod « SUBSTANTIA CORPORIS ET SANGUINIS « Christi est sacramentum et res, sed « alterius sacramenti res, et alterius rei « sacramentum. Est enim res primi, quia « significatur et continetur a primo, videlicet a forma visibili ; et est sacramentum « tertii, quia significat et efficit ter- « tium, videlicet unitatem ecclesias-

TiCAM » *(De sacro allaris myslerio,* l. 4, c. 36. P.L. 217, 879).

S. Thomas : « Res hujus sacramenti « est unitas corporis myst ici » (3 S. 73, 3).

Accedit auctoritas *Concilii Tridenlini* jsess. 13. c. 2) docentis, eucharistiam esse l symbolum unius illius corporis, cujus i ipse caput exsistit, cuique nos, tanquam i membra, arctissima fidei, spei et cari- » talis connexione adstrictos esse voluit, ‹ut id ipsum omnes diceremus, nec ressent in nobis schismata » (D., 875). Rursus (sess. 13, c. 8) : « in hoc unitatis i signo, in hoc vinculo caritatis, in hoc i concordiae symbolo jam tandem ali- <quando conveniant et concordent » (D., 882). Praemissumque erat in pro- oemio Decreti, detestanda prae ceteris esse schismata atque errores circa eucha- ristiam, α quam alioqui Salvator noster • in Ecclesia sua tanquam symbolum re- ‹ liquit ejus unitatis et caritatis, qua ‹ christianos omnes inter se conjunctos et ‹ copulatos esse voluit ».

Consonat Leo XIII in epistula ency- dica *Mirae carilalis* (dic 28 maii 1902) ; sed multo illustrius Pius X in *Consliiu- lione aposlolica de SS. eucharistia promiscuo rilu sumenda* : « Nunc autem, cum hujus ‹ mensae, quae symbolum, radix atque • PRINCIPIUM est CATHOLICAE UNITATIS, • promiscuam esse omnibus fidelibus ' communicationem volumus, pronum est l debere inter ipsos increscere animorum i concordiam, quoniam *unus panis,* ait i Apostolus, *unum corpus mulli sumus, ‹ omnes qui de uno pane participamus* n *(Ada Ap. Sed.,* 1912, p. 615)12 Nec ad solius Ecclesiae militantis membra coarc- talur nostra communio, sed ad eos omnes pertingit, quicumque sunt Christi, sive in supernis, sive in infernis. Vis conjungi inti- mius Beatae Virgini vel alicui Sancto : eu- charistiam sume; et ccce cohaeres ipsis, adstrictus vinculo non ideali tantum aut fictitio, sed reali atque vitali immanentiae spiritualis mutuae in Christo. Vis cum de- functis tuis propinquis innovare pristinam societatem atque necessitudinem : eucha- ristiam sume ; et sive in coelo sint, sive in purgatorio, ecce tam prope sunt tibi, tarnque vere unum spiritualiter tecum, sicut tu ipse spiritualiter es unum cum Christo, cui insunt. Qui igitur communicat eucharistiae, communicat universae Eccle- siae Christi, et militanti et purganti et triumphanti.

Indeque apparet, cur non liceat eucha- ristiam a ministris sectae haereticae aut schismaticae accipere. Quia enim eucha- ristia est sacramentum societatis Chris- tianae, eo vel ipso qui communicat sacri- ficiis haereticorum se perhibet ipsorum coetui communicare; atque proinde sectam pro Ecclesia, Ecclesiam pro secta convin- citur habere. Communicat ergo haeresi, sumens corpus et sanguinem Christi ; est- que illi panis ipse haereticus3, id est divi- sivus, quo sumpto, non consors fit, sed exsors corporis Christi et Ecclesiae. Quare Damascenus *(loc. cil.)* : « Omni vi « proinde caveamus, ne aut ab haereticis « communionem accipiamus, aut iis demus, « ...ne participes pravi eorum sensus et n damnationis fiamus. Nam si omnino « adunatio est ad Christum el inter nos, « omnino illis omnibus qui comparticipes « nobiscum sunt adunamur secundum ani- « mi propositum. Ex proposito enim animi α haec fit coadunatio3. »

1. Hac de re legesis E. Springer, *Unsere Einverleibung in Christus durch die Eucharistie,* in *Théologie und Glaube,* 1913, Heft I, p. 15 sq.

2. Recole sanctum Theodorum Studi- tam, citatum supra (Elucid. XXXIII). *Dices* : sed etiam indigne apud catholicos manducans elbibens fit exsors gratiae ; nec tamen ullo sensu panis ille potest dici ipsi haereticus, aut si quid hujusmodi. *Respondeo* : fit exsors gratiae sanc- tificantis et caritatis ; non tamen fit exsors simpliciter corporis Christi, et Ecclesiae ; nam virtutes fidei et spei retinere potest, nec amisit suum nativum jus offerendi sacrificium, et sacra- menta Ecclesiae omnia (praemissa poenitentia) salubriter frequentandi.

3. E converso autem, si sacerdotis catholici eucharistiam respuas, eo ipso communicare ipsi recusas ; et pro tanto eum tanquam haereticum aut schismaticum notas. Quo principio posito, facilem patitur explicationem *Canon Aposto- lorum* octavus, quo sancitur, ut, si qui clericus, dum sacris interest, abstinuerit a communione, excusationem aliquam praeferre debeat proba- bilem, ne videatur notam inurere ‹ ei qui obtulit »

Patet ulterius quam specialiore titulo in oeconomia nostrae redemptionis exsistat una caritas Dei et proximi. Obtineret nimirum illa unitas in quavis oeconomia gratiae : sed in nostra amplius : si quidem unum exsistit Christi et fidelium, capitis et membrorum, corpus. Sive Christum diligimus, sive fratres, unum quid diligimus indivisibile, quod est Christi -πλήρωνα *(kph.* 1 ⅜). Una ergo caritate Christum et fideles, Deum et proximum, prosequimur, sicut una incorporatione ad ambos pertinemus. Quare Augustinus : « Nemo ergo contemnat, quando peccat in fratrem. Ait enim quodam loco Apostolus : Sic *autem peccantes in fratres, et percutienles conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis (I Cor.,* 818) : ideo quia membra Christi facti sumus. Quomodo non peccas in Christum, qui peccas in membrum Christi ? » *(Serm.* 82, c. 3, n. 4. P.L. 38, 508).

Objicies : sed caritas, in unitatem societatemque membrorum capiti cohaerentium directa, non pertingit usque ad eos qui sunt extra Ecclesiam ; ergo caritas eucharistica non coaequatur caritati proximi, quae ad omnes respicit. *Respondeo* : coaequatur ;nam et ipsa respicit ad omnes : ad hos, quia sunt de corpore Christi ; ad illos, ut sint ; secundum quod scribit alibi Augustinus : « Omnes homines, etiam « inimicos vestros diligatis ; non quia sunt « fratres, sed ut fratres sint ; ut semper « fraterno amore flagretis, sive in fratrem « factum, sive in inimicum, ut frater fiat diligendo. Ubicumque fratrem [i. e. « christianum] diligitis, amicum diligitis : « jam tecum est, jam in unitate etiam « catholica tibi conjunctus est... Sed diligis « ahquem qui nondum credidit Christo ; « u ilige, et fraterno amore dilige ; non-dum est frater, sed ideo dilicis « frater. Ergo ττα- dilectio NOSTRA Pr. « TERNA EST ERGA CHRISTIANOS « OMNIA MEMBRA EJUS » *tin Ent.l* tract. 10, n. 7. P.L. 35, ct s't.*

(Elucid. XXXI). Universa ergo'S cantas est eucharistica, respiciens corPlK Christi, et ex corpore Christi procedens

Huc pertinet, quod Christus post in^tj, tutam coenam, charitatis fraternae mandatum tradidit Unquam suum, tanquam novum : quippe quia ipse est in eucharistia et principium generativum novum fraternae caritatis (utpote aedificans omnes in unitatem sui corporis), et ratio obligativa nova (ut pote incorporationis titulo postulans sibi atque membris unam caritatem) *(Joan.* 1334-35 ; 1518 ; 1781~«). Si laedis charitatem, offendis in eucharistiam; si quaeris charitatem, invenis in eucharistia. En legem Novi Testamenti, aedificatam super Novi Testamenti sanguinem, super hostiae corpus in coena sacratum Deo, et discipulis impertitum. Quare etiam Chrysostomus *(loc. cil.)* : « Si autem « ex eodem et idipsum efficimur omnes, « cur non eamdem caritatem exhibemus, et secundum hanc etiam rationem efficimur unum ? »

Velim igitur consideres, ut olim in sacrificio, ita nunc in sacramento eucharistiae quantus sit fons theologiae asceticae ; siquidem inculcantur omnes virtutes quotquot ad conjunctionem nostram cum Deq et proximi caritatem faciunt : quas, si quis frequentat eucharistiam, eo ipso se fovere testatur, nec nisi fictus accedit, qui non fovet ; dum autem exercentur, opus et res eucharistiae agitur, dcgiturque vita eucharistica. Quod faxit Deus, ut omnes non intellegamus solum, aut praedicemus, sed et opere compleamus.

hoc est vel sacerdoti celebranti v»i *t* » laleo, qui suurineium domuuS"'

« Si quis episcopus, vel nrpshvi»- arendum. « vel [alius] ex sacerdotali catni ' '® diaconus, « factae non particeps fuerit cau<am « si probabilis fuerit [causal v'Λ™ dlCat ' el « quatur. Si autem non dicât Λ01®' « qui populo offensionis causa' si? g.etur' ut et suspi-

« CIONEM DEDERIT ADVERSUS EUM QUI 00T^' < l i t , tanquam non salubriter obtulerit » (". 137, 52). Verisimilior, credo, interpretatio naîtra evadet, si conferatur cognatus *Canon Iiochenus //* (P. G. 137, 1280), quo et obliga" illa communionis cum populo catholico et P hibitio communionis cum excommunicate unum decretum conflantur.

Elucidatio XXXVIII.

Eucharistia est sacramentum nostrae resurrectionis.

§ 3. De incorporatione ad Christum caput corporis ecclesiastici in coelis congregandi.

Asseritur corporum resurrectio gloriosa inter ambitum rei per eucharistiam et significatae et procuratae contineri, ita ut sumptio eucharistiae sit et pignus et causa futurae nostrae vitae coelestis.

Probatur 1° ex *Joan.*, 654' 68-e3, ubi Christus manducatores vel potatores eucharistiae ita declarat se esse resuscitatunim et donaturum vita aelenia *{Qui manducat meam carnem, cl bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam : et ego resuscitabo eum in novissimo die)* ut ad suam veluti thesim defendendam appellet et originem suam coelestem *(Hic est panis qui de coelo descendit)* et maxime suam ascensionem gloriosam *(Hoc vos scandalizatl ? Si ergo videritis Filium hominis ascendentem ubi erat prius ?)* Nec mirum; cum enim ei incorporemur, qui in coelo est gloriosus, nonne contra naturam foret, si nunquam illi in resurrectione corporum consociaremur ? Quid est caput aeternaliter incorruptibile corporis in aeternam corruptionem delapsi ? Nonne monstrum ? Quare, etsi per comparationem ad vires naturales, resurrectio gloriae sit miraculosa atque indebita, tamen respectu principii spiritualis per eucharistiam inditi dicenda est debita atque connaturalis. Et sic spondetur, et sic adquiritur ac procuratur per eucharistiam. Quod si quaeras qua arte istud fiat, ex tractatu de *Gratia* tibi suppeditat responsio. Gratia scilicet sanctificans, quae ex supra dictis apparet, et apparebit amplius ex dicendis, effectus eucharistiae proprius, modificat animam nostram, non solum secundum potentias, quae sunt virtutum sedes, sed etiam secundum *esse* ipsum substantiale, ratione cujus informatur corpus. Et ideo jam nunc corpora nostra sunt templa Spiritus Sancti, sancti ficata, veluti in consortium adducta sanctitatis corporis domi-

1. Primum oborta est quaedam admiratio Judaeorum et dubitatio : *Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum* ? (v. 52). Quae solet vocari objectio capharnaitica. Deinde subsecuta est discipulorum murmuratio et scandalum. *Durus est hic sermo, et quis potest tum audire 'I* (v. 60). Quae objectio fuit potius judaica, quam proprie capharnaitica, cum innitatur excellentiae Moysis veluti tuendae.

Scandalum enim passi sunt maxime discipuli ob discrimen, quod adduxit Christus et exaggerat, inter veteres Patres, qui, manna cum manducaverint, mortui sunt, et manducatores suae carnis, qui non morientur. In quo maxime displicebat, quod manducationi suae carnis tantam efficaciam conferendae immortalitatis vindicaret, quantam manna nunquam habuit (Chrysos t., in h. 1. P.G. 59, 264 : « Putabant ‹ illum ea loqui, quae suam conditionem et gra- « dum superarent »). Cui scandalo occurrit apte Christus, memorans unde venerit, id est ex Deo, et praenuntians quo reversurus sit, id est ad nativae regnum gloriae. An judicabitur incredibile, quod in divinam translata Dei caro conditionem, divinam in consortes suos traduxerit vitam et incorruptibilitatem et gloriam ? En credo, processum Christi argumenlativum, ad compescendam incredulitatem discipulorum aptum, simul atque ad eliciendam fidem Petri : *Verba* vitae aeternae *habes, et nos credidimus et cognovimus quia tu es Christus Filius Dei* (vel secundum lectionem magis probatam : ὁ ἁγιο -*w* θεοὺ , sanctus Dei, i. e. divina unctus sanctitate, in ordine potissimum ad sanctitatem inducendam, qualiter infra legitur, *Jo.*, 171·). Vide supra (Elucid. XXII) Athanasium et Cyrillum Alexandrinum, ad hunc modum explicantes *Jo.*, 6βi.

Solvendo autem objectionem judaicam, Dominus simul evacuat capharnaiticam. Etenim offensio ista capharnaiticae manducationis removetur simul cum praesuppositione falsa carnis dominicae apponendae communis vel terrenae ; sed non terrena aut communis apponetur ; immo coelestis ac spiritualis : siquidem, divinam cum jam obtineat caro conditionem, divinitus manducabitur, nec naturaliter : ‹ ipso « [Christo] in suo regno, integro, intacto, invio- « lalo, immortali, incorruptibili, imo specioso, • glorioso, adorando permanente, et mortales « per jam immortale corpus suum ad eamdem • immortalitatem perducente · (Petr. Cluniae., *Tr. coni. Pelrobrus.* P.L. 189, 814).

nici. Siquidem ex parte elementi intrinseci, formae dico substantialis, uncta jam inveniuntur gratia divina. Sed et anima separata, ut per gratiam in terris, sic in coelis per gloriam perficitur, quoad cssein-formativum ; et pro tanto se tota postulat unionem ad corpus gloria perfundendum[1]*

Quare sermo apostolicus habet formalissimam proprietatem : « *Si autem Christus « in vobis esi, corpus quidem mortuum « est propter peccatum, spiritus vero vivit « propter justificationem. Quod si Spiritus « ejus qui suscitavit Jesum a mortuis habi- « tat in vobis : qui suscitavit Jesum Chris- « tum a mortuis, vivificabit et mortalia « corpora vestra, propter inhabitantem Spi- « ritum ejus in vobis* (*Rom.*, 810-11).

Energiam illam radicalem, seu seminalem causalitatem, resurrectionis adscripsere Patres eucharistiae communiter.

Imprimis **Ignatius** (*ad Ephesios*, 20,2. F.P., 230) : « Convenitis... frangentes panem unum, qui pharmacum immortali- « tatis est, antidotum ne moriamur, sed « vivamus semper in Jesu Christo » (cf. *ad Smyrnaeos*, 7, 1. F. P. 1, 280-282).

Deinde **Irenaeus**. (*Adv. Haer.*, 4, 15, 5. P.G. 7, 1028) : « Quomodo autem rursus « dicunt carnem in corruptionem devenire, « et non percipere vitam, quae corpore « Domini et sanguine alitur ?... Corpora « nostra percipientia eucharistiam, « jam non sunt corruptibilia, spem re- « surrectionis habentia » (5, 2, 2-3. P.G. 7, 1124-1127). « Vani autem omni modo, qui « universam dispositionem Dei contemnunt, et camis salutem negant, et rege- « iterationem ejus spernunt, dicentes non « eam capacem esse incorruptibilitatis.... « Quomodo carnem negant capacem « ESSE DONATIONIS DEI, QUAE EST VITA « AETERNA, QUAE CORPORE ET SANGUINE « Christi nutritur, et membrum ejus « est ?... Nostra corpora ex [eucharistia] « nutrita, et reposita in terram, et resoluta « in ea, resurgent in suo tempore, Verbo « Deo resurrectionem eis donante, in glo- « riant Dei Patris, qui huic mortali immor- « talitatem circumdat, et corruptibili in- « corruptelam gratuito donat. »

Clemens Alexandrinus : « Hoc est « bibere sanguinem Jesu : dominicae par- « ticipem fieri incorruptionis » (*Pedag.* 2, 2. P.G. 8, 409)[a].

Apud **Athanasium** (*Ep.* 4 *ad Serap.*, n. 19. P.G. 26, 668) inducitur Christus haec loquens : « Quod exhibetur et datur pro « mundi vita, caro est quam ego gesto : « sed haec vobis, cum ipsius sanguine, « spiritualiter esca dabitur : ita ut haec « spiritualiter unicuique tribuatur, et fiat « singulis phylacterium in resurrec- « tionem vitae aeternae[3]. »

Copiose **Gregorius Nyssenus** in *Oratione Catechelica*, c. 37 (P.G. 45, 93-97): « Anima quidem cum ipso [Salvatore] con- « temperata per fidem hinc salutis habet « occasionem. Nam unio cum vita vitae « habet societatem. Corpus autem alio « modo venit ad participationem et con- « temperationem ejus quod dat salutem. » Veluti veneno corruptum, eget medicamento. « Quid hoc ergo [medicamentum] « est ? Nihil aliud quam illud corpus, « quod et morte ostensum fuit potentius, « et nostrae vitae fuit initium... Quemadmodum enim si miscueris exitiale quid « cum sano, quicquid est contemperatum « redaitur innoxium, ita etiam corpus « immortale, cum fuerit intra eum qui « propriis animabus conjugium dirimi in perpe- « tuum, tanquam his, in deiformi vita el beata « requie constitutis, parum congruum : nequa- « quam intellegentes (necdum sufficienter in « divina scientia eruditi), nos vitam in Chris- « TO DEIFORMISSIMAM JAM INCHOASSE [1] (*De Eccles. Hier.*, cap. 7, § i et n. P.G. 3, 553).

2. Hunc locum videsis explicatum supra (Elucid. XVIII).

3. Alios locos Alhanasii vide supra recitatos (Elucid. XXI1).

1. Audiendus hac de re **Ps. Dionysius** : « Pura illa corpora animabus sanctis conjugata « el conservata, cum sint una cum illis con- « scripta el colluctata secundum divinos suos « sudores, in Ilrmitale animarum secundum di- « vinam vitam incommutabili accipient quoque « propriam rcsurreclionem. Copulata enim sanc- « tis animabus, quibus in hac vita erant con- « juncta, deiformem el incorruptam immorta- « lemque ac beatam requiem sortientur, utpote « quae facta sint membra Christi... Profanorum « autem quidam censent istud corporum cum

‹ SUMPSIT, UNIVERSUM QUOQUE TRANS-
‹ mutat in suam naturam ». Debet autem medicamentum intussuscipi. « Necesse est « ergo, eo modo quo natura potest, spiritus «vivificam suscipere virtutem. Cum autem ‹ solum illud corpus quod Deum suscepit « hanc gratiam acceperit, ostensum sit « autem aliter fieri non posse ut nos- « TRUM CORPUS SIT IN IMMORTALITATE, «NISI PER COMMUNIONEM CUM IMMOR- ‹ TALI PARTICEPS FACTUM SIT INCORRUP- • TiONis, oportet considerare quomodo Heri «potuerit, ut unum illud corpus... totum « sit in unoquoque, etc.... Ea de causa per ‹ suae gratiae dispensationem se per car- « nem inserit omnibus credentibus, com- « mistus et contemperatus corporibus cre- « dentium,... ut. cum unione cum eo quod « est immortale, sit etiam homo particeps « incomiptionis. » .

Non minus efficaciam carnis, mortalitatem nostram depellentis, praedicat Chrysostomus *[In I Cor.,* hom. 24, n. 2. P.G. 61, 201) : *a* Cum vetus carnis natura, ex « limo plasmata, per peccatum addicta « esset morti et alienata a vita, aliam, ut « ita dicam, massam et fermentum indidit, « suam scilicet carnem, natura quidem non « diversam, sed peccati expertem, quam « omnibus dedit participandam, ut ea « nutriti, deposita vetere illa came mor- « tua, in vitam immortalem per hanc « MENSAM COAPTAREMUR1. »

Prae ceteris, Cyrillus Alexandrinus *[In Joannem,* 655. P.G. 73, 581) : « Ineffabili modo unitum propriae cami « Verbum, et totam quodammodo in se.ip- « sum transferens secundum virtutem, qua « vivificare potest ea quae vita indigent, « a nostra quidem natura corruptionem « amovit, ac praeterea mortem, quae olim « propter peccatum invaluerat, abegit. « *Qui manducat* ergo sanctam Christi car- « *nem, habel vitam aeternam.* Habet enim « caro in seipsa Verbum, quod vita est « secundum naturam. Idcirco namque ait : « *Ego resuscitabo eum in novissimo die...* « Fieri enim prorsus nequit, ut, qui secun- « dum naturam vita est, corruptionem non « superet, ac vincat mortem. Proinde, licet « mors, quae per praevaricationem nos « invasit, humanum corpus corruptionis « necessitati subjiciat, tamen, quia Chris- « TUS PER SUAM IPSIUS CARNEM IN NOBIS « EST, OMNINO RESURGEMUS. INCREDIBILE « ENIM EST, IMO VERO IMPOSSIBILE, UT « VITA EOS IN QUIBUS FUERIT NON VIVI- « FiCET. Quemadmodum enim scintillam « multis paleis inserimus ut semen ignis « servemus, sic etiam Dominus noster « Jesus Christus per carnem suam in « nobis vitam integit, ac veluti quoddam « semen immortalitatis inserit, quod totam « quae in nobis est corruptionem abolet » etc., et alibi passim2.

Quin et apud Gelasium Cyzicenum in ipsorum Patrum Nicaenorum ore ponitur illud : 0 In divina mensa ne humili-

1. Hoc loco libenter allegarem equidem effatum Macarii Magnetis de eucharistia : ‹Solo gustu immortalitatem homini affert » (ιχ μόνη; γεύσεω; ἀθανατίζει τον ἀνθρωπον, *Mac. Magn. quae supers.... ed. C. Blondel,* 1876, p. 106) nisi, ut jam dixi (Elucid. XVIII), mihi graviter suspecta esset illius doctrina, utpote excludens ab eucharistia verum corpus natum de Maria Virgine, nec retinens nisi panem, consertum tamen Verbo, ac Spiritui Sancto unitum ; quem ipse putat posse denominari vere et proprie corpus Christi propter rationem maxime frivolam. Interim velim scias translationem celeberrimi illius fragmenti, quam a Turriano *Contra Andream Volanum... de SS. euchar., Iracl.,* foi. 75, b sq.) acceptam sequitur in sua notitia de Magnete Gottfridus Lumper (vid. P.L. 5, 348-349), non esse fidam. Nam neque habet Magnes : *Quod non habel verbum vivens unilum cum corpore, quod /uil terrenum, ad aeternam vitam edentes non adduceret* ; neque habet : *Mysticus enim panis cum benedictionem Patris habeat inseparabilem, illam dico, quae in corpore el sanguine ejus /acia est,* etc. Sed pro priore membro qualis translatio sit accipienda, vide supra (Elucid. XVIII). Pro altero autem, hanc accipe : « Nuncupationem [κλήσιν] Salvatoris « habens mysticus panis inseparabilem, (actam « secundum corpus ejus et sanguinem » (tet του σώματο αυτού κτλ. Vide s. V. ἐπ(apud Bailly, *Dictionnaire Grec-Français,Paris,* 1895, κεκλήσΟαι ἐπἰ τίνο]; h. e., cum mutuetur ille panis nomen Salvatoris (idque insolubiliter), quippe qui denominetur ex corpore et sanguine ejus, etc. Quo jam intellectu nihil statuitur circa praesentiam realem veri corporis dominici ; quae aliunde exclusa est, ut in Elucidatione XVII| ostendimus.

2. Conferas locos citatos supra (Elucid. XXII) atque alios citandos infra (Elucid. XLIX).

« ter intenti simus ad propositum panem « et poculum, sed attollentes mentem « fide intelligamus situm in sacra illa « mensa agnum illum Dei,... et pretio- « sum ipsius corpus et sanguinem vere « sumentes, credamus haec esse nos- « TRAE RESURRECTIONIS SACRAMENTA (τα « τη ηαετέοα ἀναστάαεω αὐαβολα) *(Historia Concilii Nicaeni,* l. 2, c. 30. P.G. 85. 1317).

Antequam ad Patres Occidentales nos vertamus, animadvertatur apud **Dionysium Bar Salibi** *(Commentarii in Evangelia,* Introductio, cap. 28, C. S. C. O., t. 98, p. 13), quaestio veluti catechetica : « Quare corpus et sanguinem « sumimus ? » Responsio autem est haec : « Cum accepisset [Christus] panem et « vinum, fecit ea corpus suum et sangui- « nem suum vere, et impertitus est eis vir- « tutem et sanctitatem ; et cum sumimus « EA, REPELLIMUS A NOBIS MORTEM, ET « ACQUIRIMUS NOBIS VITAM IMMORTALEM, « Et QUEMADMODUM FERMENTUM OMNEM « MASSAM FERMENTAT ET AD SE ATTRAHIT, « ita etiam sacra mysteria ad immor- « TALiTATEM nos attrahunt. » Fermentum igitur nostrae resurrectionis ex mortuis in vitam immortalem credebatur ab illis Syris esse eucharistia.

Apud **Optatum Milevitanum** nuncupabatur id quod de nostris altaribus suscipitur : « pignus salutis aeternae... et « spes resurrectionis » *(De schism. Donalisl.,* l. 6, c. 1. P.L. 11, 1065).

Medio aevo, **Paschasius Radbertus** super illud *Silivil in te anima mea ; quum multipliciter caro mea* : « Sitivit ergo « totus homo, ut de carne et anima « transiret ad spiritum, quatenus spi- « ritualis totus in Deo esset ; propter « quod... simul et caro et anima recte « sitiunt et potantur sanguine, sicut et « pascuntur simul carne Christi, quia « non carnaliter ista percipiuntur, sed « spiritualiter. Sitit igitur anima talibus « refrigerari, sitit et corpus. Comedit « anima, comedit autem et corpus, quia « talis esca non minus pertinet ad animam « quam et ad corpus. Quibus usque ad « finem vegetata, anima immortalis ad « vitam transit, caro vero propter sen- « tentiam primi hominis ad terram re- « dit ; sed quia, Christo corporata per « lavacrum, et immortalitatis alimo- « NIA[1] enutrita, semina vitae per- « cipit, nunquam post finem saeculi in « mortem detineri poterit, immo, quod « in capite praecessit, membris praesta- « bitur » *(De corp, et sang. Dom., c.* 11. P.L. 120, 1310. cf. c. 19, n. 1, coi. 1327).Item brevius : « Qualis ille resurrexit, talia « sunt et haec semina immortalitatis, « quae immortales faciant digne perci- « pientes » *(ibid.,* c. 18, coi. 1326).

Gulielmus vero a **Sancto Theodorico** : « Nequaquam, sicut alii cibi, « [cibus eucharisticus] in naturam vertitur « corporis, sed corpus nostrum in suam « vertit naturam ; et futurae resurrec- « TIONI et perpetuae incorruptioni illud « praeparans et coaptans, et in nobis est, « et ubi erat, scilicet in dextera Patris » *(De sacram, altaris, c.* 8. P.L. 180, 355).

Quare opportune monet **Ernaldus Bonaevallensis**, ut, depulsis mortis terroribus, nos in eucharistia « pascant et « reficiant maturatae resurrectionis « laetabunda solemnia» *(Lib. de cardinalibus operibus Christi,* c. 6. P.L. 189, 1646).

Sed pulcherrime omnium **Innocentius III** : « Hujus sacramenti vir- « tute, inquit, possibile fit, ut, qui de « terra sunt, in coelum ascendant. « Ait ipse enim Salvator : *Nemo ascendi! « in coelum, nisi qui de coelo descendit Filius « hominis, qui esi in coelo.* Unum et idem est : Filius Dei, qui de coelo descendit; Filius hominis qui ascendit in coelum : « Christus Jesus, cui, tanquam suo capiti « cuncta membra corporis, annectuntur « omnes qui per fidem hujus sacramenti « servant *unitatem Spiritus in vinculo « pacis.* Et sicut unum corpus, una per- « sona, unus Christus cum suis membris

1. Sic videtur mihi legendus locus, et non *alimoniam,* ut in editis.

in coelum ascendit, dicitque gratulabundus gloriosam Deo repraesentans ecclesiam : *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne inea* ; et ostendens secum illam in unam convenisse personam : *Erunt,* inquit, *duo in carne una. Hoc autem sacramentum est in Christo et in Ecclesia :* QUOD EUCHARISTIA SIMUL EFFICIT ET figurat {*De sacro allaris mysterio, 4,* 44. P.L. 217, 886).

Aliquid istius puncti attigerat *Concilium Tridenlinum* hisce verbis : « Pignus praeterea id esse voluit futurae nostrae gloriae et perpetuae felicitatis, adeoque «symbolum unius illius corporis cujus «ipse caput exsistit » (D., 875). Propositum scilicet nos suscitandi aliquando secum, rationat in Christo voluntatem nos nunc sibi incorporandi. Adeo incorporatio fit in ordine ad resurrectionem, et resurrectio est sequela incorporationis !

Sed dilucidius Leo XIII (Encycl. *Mirae cadialis) :* « Augustum eucharistiae «sacramentum beatitatis et gloriae causa idem et pignus est, idque non animo tantum, sed etiam corpori... Corpori autem caduco et fluxo hostia illa divina futuram ingenerat resurrectionem ; si quidem corpus immortale Christi semen inserit immortalitatis, quod aliquando erumpet. Utrumque istud et animo et corpori bonum inde obventurum, Ecclesia omni tempore docuit, Christo obsecuta affirmanti : *Qui manducal meam carnem, el bibit meum sanguinem, habel vilam aeternam ; el ego resuscitabo eum in novissimo die.* »

Tantis testimoniis cum veteris tum recentioris Ecclesiae, verbi Domini innixis, nescio an plene satisfaciant moderni illi theologi, et plurimi et maximi, qui nullum intrinsecum nexum inter eucharistiam et resurrectionem admittunt, sed solummodo novum in eucharistia reponunt titulum resurrectionis, veluti cumulativum, cum teneant resurrectionem posse nobis (in praesente oeconomia) sine ullo ad eucharistiam respectu obtingere eamdem. Sed revera istius opinionis exclusio sponte fluet ex disputandis infra, ab Elucidatione XLVI ad XLIX, quibus omnia illius fundamenta convellentur.

Probatur 2° doctrina ex *Malth.,* 26'', *Marc.,* 1425, *Luc.,* 222'-30. Dico autem vobis : *Non bibam amodo de hoc genimine* (εκ τούτου τού γενηαατο) *vilis, usque in diem illum, cum illud* (αυτό) *bibam vobiscum novum in regno Patris mei (Malth.,* 26 *Arnen dico vobis, quia jam non bibam de hoc genimine* (ἐχ τού γενηματο) *vilis, usque in diem illum, cum illud bibam novum in regno Dei (Mare.,* 1428). *El ego disponol2 vobis sicut disposuil mihi Paler meus regnum, ul edatis el bibatis super mensam meam in regno meo (Luc.,* 2229~30). Sermoni in promissione eucharistiae habito congruit is quem apud Synopticos Dominus post coenam habuit ; in quo, ut notatum est olim, connectitur manducatio ac potatio eucharistica cum convivio quodam futuro in coelis2 spirituali. Connectitur autem dupliciter. Primo, secundum habitudinem signi ad significatum, tanquam uno praefigurante alterum : ut patet ex parallélisme, quem inter modo habitam coenam et tunc habendam Christus oggerit. Secundo, secundum habitudinem inchoationis ad consummationem, vel seminis ad incrementum, dum unum idemque genimen vitis (εκ τούτου τού γενηαατο;... αυτό, *Malth.),* quod nunc potatum est, dicitur potatum iri, quanquam innovatum. Habet igitur coena eucharistica respectu illius coelestis convivii rationem non signi tantum, sed et principii veluti seminalis. Aliunde ad corporum resurrectionem referri istud convivium, nec ad dominicam tantum, sed et ad nostram, nemo negabit. Ad resurrectionem enim Domini quod attinet, tam cla-

1. *Dispono* (= διατίθεμαι) : do vobis in haereditatem, quasi per testamentum (= διαθήκη, cf. supra, vers. 20).

2. Quae interpretatio anagogica accipienda est tanquam principalis, sine praejudicio interpretationis ecclesiologicae, quam veluti intermediam objecerunt aciei nosirae Patres post Origenem et Hieronvmum, ut videre est supra (Elucid. XI).

rum est, ut ab omnibus universaliter exegetis sit semper intellectum. Sed et nostra resurrectio consociatur, Domino nos in pari secum conditione futuros aiente *(Dispono vobis sicul disposuit mihi Pater...).* Fuit igitur secundum Dominum coena, quam instituerat, symbolum et causa futurae nostrae resurrectionis in vitam gloriae aeternam : in qua demum pascha complebitur.

Huc spectat quod scribit **Irenaeus** *(Adv. Haer.,* 5, 36, 3. P.G. 7, 1224) : « Dili« genter ergo Joannes praevidit primam « justorum resurrectionem, et in regno « terrae haereditatem ; consonanter au« tem et prophetae prophetaverunt de ea. « Haec enim et Dominus docuit, mistio« nem calicis novam in regno cum disci« pulis habiturum se pollicitus ».

Athanasius *(Episl. Heortast.* 7, 8. P.G. 26, 1395) continuationem coenae coelestis cum eucharistica, aut potius ambarum unitatem atque identitatem praedicat his verbis : « Panis hic, fratres, mei, non hic « tantummodo justorum alimonia est, nec « soli sancti in terra tali pane vescuntur « et sanguine ; sed eum in coelo quo« que nos comedemus : namque omnium « supernorum spirituum atque angelorum « Dominus aeque nutrimentum est, ac a coelestium omnium potestatum voluptas, e ...Dominus primo dedit nobis panem « angelorum, nunc vero pollicetur iis « qui una secum tentationes tolerant, « dicens : *Ego autem promitto vobis, sicul « promisit mihi Paler meus, regnum, ut e edatis el bibatis super mensam meam in « regno meo, el sedeatis super duodecim « thronos, judicantes duodecim Iribus Is« rael,* » etc. Eumdem panem comedemus, quem comedimus ; eumdem pollicetur Dominus, quem dedit.

Pressius **Eusebius Caesariensis** : « Beati ergo, qui nunc esuriunt et sitiunt « justitiam, quia tunc [h. e. in futura vita] « saturabuntur, coena regia epulantes, et « vitae panem participantes novique calicis « laetitiam. Quarum rerum symbola ante « passionem peragens, *Non bibam,* inquit, « *amodo ex hoc genimine vilis usque in diem « illum, quo illud uobiscum novum bibam « in regno Patris mei.* Plena est bonis re« bus mensa cujus participes erunt ii qui« bus [per] testamentum disponit (propterea quod secum in tentationibus perse« veraverint), ut manducent ac bibant in « mensa ejus, pane coelesti animas sanctas « vegetante nutriti, et potati vino novi « geniminis vitis verae, quam excolit Deus « Pater, fructum ejus dignis propinaturus « novum » *(Commentarii in Lucae euangelium quantum superesl in codicibus Vaticanis.* in *Luc.,* 1418. P.G. 24, 580). Scribit ad eamdem normam **Gregorius Nazianzenus** : « Participes simus paschalis: « nunc quidem typice adhuc, quanquam « apertius quam in vetere Lege ; legale « siquidem pascha (dicere non verebor) « typus erat typi obscurior. Aliquanto au« tem post, perfectius et purius : cum vide« licet illud bibet nobiscum novum Verbum « in regno Patris, patefaciens ac docens « ea quae nunc ad mensuram nobis mons« travit » *(Or.* 45 *in S. Pascha,* c. 23. P.G. 36, 656).

Quare recte « antitypa futurorum dicun« tur panis et calix eucharisticus, non quod « vere Christi corpus et sanguis non sint ; « sed quia nunc quidem per illorum usum « participes efficimur divinitatis Christi, « tunc autem intellegibiliter per nudam « visionem n (**Damascenus,** *loc. cil.,* coi. 1153).

Illustrat hanc doctrinam sermone suo vivido, ut solet, **Nicolaus Cabasilas**: « Omnis animarum requies, omne prae« mium virtutis, sive magnum sive par« vum, nihil est aliud quam hic panis et « hic calix, dum et a vivis et a mortuis « participantur modo utrisque congruo, « Propterea quippe Dominus futuram « sanctorum fruitionem nuncupavit coe« nam: ut ostenderet nihil esse illic am« piius praeter hanc mensam » *(Lilurgiae Expositio,* 45. P.G. 159, 456)'.

In eumdem sensum apud nos **Ernal-**

1. Interca probe novit Cabasilas, nedum utantur sacramentis sancti coelites, sed ne nostris quidem miuistrationibus lilurgicis posse augeri illorum sanctitatem aut beatitudinem (vide cap. 47-49). Sed intellegit, reservari nobis in coelis « hanc mensam « evolutam.

dus Bonaevallcnsis : « Panem angellorum sub sacramento manducamus in i terris ; eumdem sine sacramento mani- ‹ festius edemus in coelis, non ministerio «corporali, saepe repetitis actionibus, ad « eumdem revertentes ; sed consummato « sacerdotio nostro, erit et permanebit per- « pelua et stabilis, implens et reficiens « nos, sufficientia, quae profert se palam, « absque ullis integumentis, omnibus con- «spicabilis summi praesentia sacerdotis » (*Lib. de cardinalibus operibus Chrisli.* P.L. 189,1644).

Arcano verbo usus est Dominus, cum, verso in proverbium sermone quem Deus ad Job *{Job.* 39 30) habuerat, dixit : *Ubicumque* (5που εάν) *jueril corpus* (το τττόψα.)1, *illic conijregabuntur el aquilae {Mallh.,* 242S). Quodnam est illud corpus, nisi corpus Christi2, in suis certe membris mandatum terrae et exanime, sicut ipsum olim jacuit in sepulchro3, et in ăltari jacet apud nos νεκρόν -πνευ|Λατ.κόνδ. spiritualiter occisum : cujus nos came saginati in terra requiescemus, exspectantes beatam spem resurrectionis, donec advenerint aquilae, id est animae clarificatae® de coelis, et ad pulverem illum

1. Πτώμα est *defundi corpus,* nullo addito sensu pejorativo, qualis inest morticino (βνήσιμαϊον, *LXX Lev.* ~*u* ; *Ez.,* 414 ; et alibi passim). Immo reverentius sonat plerumque quam cadaver (Hxpiv). Quare convenienter dicitur de corporibussanctorum, vel honorifice sepeliendis *(Mallh.* 141S, *Mare.,* 629), vel nefarie profanandis *(Aponi.,* H8*9). Immo dicitur expresse de corpore ipso Christi mortui, donato per Pilatum Josepho (.Vare., 154S), quod sane nunquam decuit vocari latino sermone cadaver. Certe foetens quid et a longe odorandum nunquam significavit per se -ώμα. Praeterea, aquilae (de quibus demum sermo hic est, sicut et in libro *Job)* non quemadmodum vultures putidis carnibus vescuntur, sed tantum incorruptis. Vide igitur, quomodo sustineri possit interpretatio Patris Knabenbauer(in h. 1.), qui ad excludendum corpus Christi vult locutionem, utpote proverbialem, ita esse intellegendam : praesentietis adventum ultimi diei, sicut vultures [non aquilae] a longe odorantur cadavera. Quae parum decora fuerit in Christo comparatio ; nec apta, siquidem in libro *Job* nihil de odoratu insinuatum est, sed de aciei subtilitate et velocitate advolatus. Objectionibus similibus aut majoribus patet explicatio paullo audacior viri reverendi, Petri Dausch *(Die drei âlleren Evangelien überselzl and erklârl,* Bonn 1918, p. 298), qui, postquam adnotavit : « Das griechische Wort Adler steht « for Raubvogel flberhaupt, die Adler rauben « nur lebendige Beute », deinde pergit : « Wie « die Geier [vultures] verlilgen was zur Vertil- « gung reif ist, so kommt auch, wenn die Welt i reif ist zum Gericht, der Richter. » Vix persuadebitur, a Christo esse suum adventum ad nos judicandos, aequiparalum descensui vulturis allecti putrefactione cadaverum depascendorum sufficiente. Sed insuper, ut ipse notat Dausch (in parallelum locum Lucae, p. 495), Christi apophthegma respondet non quaestioni *quando* eschatologica prophetia sit verificanda, sed *ubi* (sw Κύριε). Quare incompétentes sunt omnes illae responsi interpretationes, quae signant, non locum, sed tempus (wenn die Welt reif ist, persentietis adventum ultimae diei).

Ceterum neque nos intendimus ex hoc loco evangelico demonstrare vim eucharistiae in ordine ad corpora suscitanda, sed aliunde netam illustrare sermone aenigmalico divinae sapientiae.

2. *Corpus* = corpus Christi. Ita Orig., in h.l. P.G. 13, 1669 : « Ubicumque fuerit, quod est « secundum dispensationem passionis ejus, ca- « daver ejus qui ideo cecidit, ut erigat eos qui « ceciderunt, illuc congregabuntur non quales- ‹ cumque, sed aquilae discipuli. » Chrysost., *In I Cor.,* hom. 24, n. 3. P.G. 61, 202-203. Cyril. Al., in *Luc.,* 1737, P.G. 72, 848 (σώμα νεκρόν). Hilar., in h. 1. P.L. 9, 1056. Hieron., in h.l. P.L. 26,179. Ambros., in Luc., 1737. P.L. 15, 1782. Beda, in *Luc.,* 1737, P.L. 92, 550 : « Ubicumque ergo fuerit Dominus corpore, illo « congregabuntur electi, qui ejus passionem * humilitatemque imitando, tanquam de ejus « carne saturantur, quorum per resurrectionem « renovabitur ut aquilae juventus. » Pasch. Radb., in h. 1. P.L. 120, 815. Innocenti us 111, *De sacr. all. mysl.* 6, 3. P.L. 217, 907. Specialius, corpus = primitiae nostri corporis in coelis congregandi et clarificandi = Christus. Sic Ammonius AI., in h. 1. P.G. 85, 1385.

3. Corpus = corpus Christi ut passi ac mortui. Ha Orig. *(loc.cil.),* Hilar, *(loc.cil.),* Chrysost. *(loc. cit.),* Hieron. *(loc. cil.),* Amb ros. *(loc. cil.),* Beda *(loc. cit).,* Pasch. Radbertus *(loc. cil.),* Anselmus Laudunensis, *in Mallh.,* 24 : « Corpus Christi quasi cadaver « appellatum est per passionem » (P.L. 162, 1453).

4. Corpus = corpus Christi eucharisticum. Ita Chrysost. *(loc. cit.).* Corpus eucharisticum et ecclesiasticum. Ita Ambros. *(loc. cil.),* Pasch. Radb. *(loc. cil.).*

5. Leont. Byz., cil. supra, Elucid. XXII.

6. *Aquilae* = animae sanctorum, qui obdormierunt in Christo. Ha Orig. *(loc. cil.).* Chrysost. *(loc.cil.,* et in h.l. P.G. 58,697).Cyril. AI. *(loc. cil.).* Ammon, *(loc. cil.).* Hilar, *(loc. cil).* Hieron. *(loc. cil.).* Ambros. *(loc. cil.).* Beda *(loc. cil.,* et in h. 1. P.L. 92. 103). Pasch.

corpore Christi sanctificatum congregatae, in ipsa sua gloria voraverint et absorpserint corruptibilitatem camis, aedificantes sibi habitaculum incorruptibile, et in unum Christi corpus vivum ac gloriosum assurgentes : secundum quod habetur alio sermone apud *Lucam* 1737 : *Ubicumque fuerit corpus (or.ou* τὐσώιια), *illuc congregabuntur el aquilae* ; veluti praeeuntibus et invitantibus sanctis angelis, quorum est congregare omnes electos a quatuor ventis ad caput suum Christum, sicut ipse monuit Dominus *(Mallii.,* 24'1), et nescio annonl viderit Joannes dicens : *Vidi unum angelum slanlem in sole, el clamavit voce magna dicens omnibus avibus, quae volabant per medium coeli : Vende el congregamini ad coenam magnam Dei (Apocal.,* 191').

Hic certe juvat referre carmina Ephraemi : «Mannam coelestem man-
« ducaverunt homines terreni, terrae pul-
« vis effecti peccatis suis. Panis spiritualis
« levem reddidit hunc pulverem qui avo-
« lavit ; sic populi advolarunt in paradi-
« sum ibique commorati sunt. In eo om-
e nes ingredientes laetabuntur. Ingredi
« autem poterunt omnes, quia omnes
« cum Adamo egressi sunt. Illic corpus
« Adami secundi, ad quem congregabun-
« tur aquilae alatae. Pane spirituali fiunt
« cuncti homines aquilae in paradisum
« advolantes. Qui manducat panem vi-
« vum Filii, ipse advolabit in occursum
« ejus etiam in nubibus n *(Hymni azymorum,* hymn. 17, str. 8-13. Ed. Lamy, t. 1. p. 618-620).

Radb. *(loc. cit.)* : « Quarum aquilarum unitas,
« universitas est sanctorum, qui, remigio alarum
« suarum subvecti, in corpore Christi sociantur...
« per omnem Ecclesiam, in qua corpus ejus et
« sanguis immolatur et sumitur... Dicimus de
• homine Christo : ubicumque fuerit, ... quod
« illic in resurrectione carnis debeant aquilae,
« id est sancti [supra : commortui et consepulti]
« congregari a quatuor ventis coeli, deinceps et
« esse cum Domino. » Cui expositioni, inquit,
non adversantur, nisi qui · sensus catholicos
• evacuare » conantur. S. Bruno Astensis (homil. 1, et in h. 1. P.L. 165,273 et 747-748) :
« Aquilae enim sanctorum animae sunt... Hae
• autem tunc ad corpora propria venientes,
« ubicumque el quomodocumque dispersa sint,
« ea iterum induentur, ut totus integer et immor-
« talis homo resurgat. Potest autem et sic
« intelligi, ut ubicumque Christi corpus fuerit,
« illuc et animae conveniant... »

1. Quanquam parum, fateor, suadetur ex contextu. Vide tamen interpretationem Primasii, in h. 1. P.L. 68, 913 : « Invitantur spin-
« tuales [aves] ad coenam, de qua Petro, qui
« praesentis figuram gestabat Ecclesiae, dice-
« batur *Macia el manduca* : cum occiduntur
« quod fuerunt, ut fierent quod ipse, id est fide-
« lis ; et in corpus transeuntes Ecclesiae, mem-
« bris Christi complantanti conregnant. ·

2. De naturali coincidentia inter sacrificium et sacramentum, videsis Bago liu m *(loc. cit.).*

CONCLUSIO

Eucharistia igitur est. sacramentum : non autem est. veluti unum quodlibel ex septem. Immo est propriissime et maxime sacramentum, nec verebor dicere sacramentum subsistens, ex quo habent participare quaecumque alia sunt sacramenta. Sacramentum enim est signum rei sacrae, in quantum [ista res sacra] est sanctificans homines. Res vero sacra homines sanctificans nulla prostat praeter hostiam nostrae salutis2. Est autem eucharistia ipsa haec hostia, et in suo quidem munere hostiae, et oblatae el participandae. Reliqua vero sacramenta ita, suo quodque modo, hanc hostiam significant, ut tamen non sint ipsa, nec aliquid ipsius, sed aliquid ab ipsa procedens et ad ipsam relatum. Est ergo eucharistia veluti imparticipatum quid in genere sacramenti ; cetera autem sacramenta, tanquam dependentia atque subordinata, non univocam cum eucharistia habent rationem sacramenti, sed analogicam, quanquam veram et propriam, sicuti et nobis inest vera ac propria ratio entis, nec tamen nisi analogica ad Deum, cui inest principialiter et principaliter. Cui eucharistiae principalitati, amplius infra (Elucid. XLVI-XLVIII)evolvendae, nunc congruit, quod cum cetera sacramenta sint transeuntia, consistentia scilicet in usu materiae atque actione ministri, sola eucharistia est sacramentum permanens, ut in sequente capite constabit.

w I

Elucidatio XXXIX.

In eucharistia signum tantum est aliquid permanens compositum ex speciebus et verbis.

CAPUT II.

QUALE SACRAMENTUM SIT EUCHARISTIA.

In hujus partis tractatione tria praestabuntur.

Primo. Examinabuntur absolute singula elementa eucharistiae.

Secundo. Comparabuntur elementa eucharistiae inter se.

Terlio. Comparabitur eucharistia ad alia sacramenta.

§ 1. Examinantur absolute singula elementa eucharistiae.

Ut in ceteris sacramentis ita in eucharistia solent tria distingui : id quod est *signum lanium,* id quod est *res el signum,* et id quod est *res lanium*l. Primum est elementum sensibile, mere significativum ; alterum est elementum invisibile, significatum simul et significativum ; tertium est elementum invisibile, mere significatum. Secundum haec tria explorabitur eucharistia.

Sectio I.— De eo quod est signum tantum.

Ex parte ejus quod est signum tantum, quaeritur sitne eucharistiae sacramentum transiens, an permanens. Transiens censebitur, si constat in actione aut consecrativa, aut consumptiva ; permanens, si consistat in speciebus ex consecratione relictis et destinatis ad sumptionem. At si consist at in act ione utralibet, inconveniens est, quod species conservatae in pyxide nullum sunt sacramentum, contra communem Ecclesiae praedicationem. Si consistat autem in speciebus, inconveniens est, quod, contra communem de sacramentis disciplinam, non constabit ex materia et forma, quando materiam quidem habebit permanentem, formam vero non ita. Quaestio est inter catholicos, nec tangit rerum essentiam, sed spectat ad rectam conceptuum ordinationem et classificationem sacramentorum debitam.

Quatuor praecipuae sententiae excogitari possunt.

Secundum unam consistet sacramentum substantialiter ex verbis demum, nec respiciet species panis et vini, nisi ut materiam circa quam exercetur. Quae sententia a Vasquezio, disp. 167, c. 2, n. 13, tribuitur (nescio utrum merito annon) paucis quibusdam theologis, quibus immerito certe annumeravit *{ibid.*. 13 et 18) sanctum Thomam et Durandum. .Alii autem, si istud senserunt, perperam

1. Pontificiam auctoritatem habet, in negotio certe eucharistico, haec partitio ex Innocentii III *Epistola ad Joannem quondam archiep. lugdun.* (D., 415), quae inserta est Corpori Juris *{Decretal.,* 1. 3, tit. 41, c. 6). Quare parum fuit *a priori* verisimile, illam esse impugnatam a Thoma Waldensi, sicut retulerunt nonnulli doctores (inter quos Suarez, disp. 42, sect. 1, η. 1), decepti quibusdam verbis Dominici Soti (4 D. 8, q. 1, a. I. Duaci 1613, p. 196). Opportune igitur Vasquez (disp. 167, c. 2, n. 9-12) liberavit virum pium ac doctum a nota illa sive audaciae sive inscitiae immerito inusta.

2. Sancti Thomae doctrina genuina haec est (4 D. 8, q. 1. a. 1, sol. 1, et 3 S. 73, 1, 3·) : cetera sacramenta consistere in usu (confirmationem puta, in unctione consecrati chrismatis);

ad sacramentum (seu sacrificium passive dictum), transtulerunt id quod est sacrificii (active sumpti seu sacrificationis) proprium[1] : ut in actione sacerdotis consistat. Quanquam nec ipsa sacrificatio ita in sacerdotis actione consistit, quin concurrant, instrumentaliter species : actio enim nostra sacrifica seu oblativa in imitatione quadam symbolics immolationis posita est ; ad symbolum autem immolationis constituendum concurrunt cum verbis species ; ipsae igitur adhibentur tanquam instrumenta ad peragendam nostram oblationem corporis et sanguinis Christi, ut explicatum est supra (Elucid. IX).

Altera sententia **Aureolo** (4 D. 8, q. 1, a. 1) apud **Capreolum** (4 D. 8, q. 1, a.2, § 1, et a.3, § 1. Turon. 1906, t. 6, p. 149 et 154) tribuitur, secundum quam in sumptione demum perficitur sacramentum.

Cujus ratio haec ab Aureolo assignatur, quod ante sumptionem nondum inest speciebus significatio ulla respectu incorporationis nostrae ad Christum. Quamdiu autem gratia nulla significatur, nondum absolvitur essentia sacramenti.

Praeterea in ceteris sacramentis, consistit sacramentum in actione, per quam conferatur gratia ex opere operato. Atqui in eucharistia nulla est talis actio, nisi sumptio.

Sed neutra ratio valet.

Nam in priore, falsum est, ante sumplionem nondum significari incorporationem ad Christum. Corpus enim Christi, per .species in ratione epuli sacrificalis significatum, significat seipso corpus mysticum, ut patebit inferius (Elucid. XL el XLIII) ; et significatio illa est in ipso perfecta[2], in ipsoque est virtuosa[3], habens totam suam efficaciam, non veluti reducendam de potentia ad actum sed lanquam actum quemdam purum vitae deificae, et. formam imparticipatam gratiae, in omnes se profusuram, quicumque se ei subjecerint vivificandos. Cui proinde nihil additur causalitatis ex accessu nostro, quanquam nobis additur causae effectus; nec mutatur ipsum, sed nos mutamur.

Ad alteram autem rationem respondetur, non consistere sacramentum in actione qua gratia ex opere operato conferatur, sed in signo atque causa, cui talis competat effectus. Signum autem et causa in eucharistia ante sumptionem constat integre, ut ex supradictis patet; nec proinde manducatio intercedit nisi ut quaedam conditio.

Exclusis autem rationibus adversae partis, haec pauca contra istam sententiam praescribere licet.

Primo, potest contingere ut sacrae species, nullo manducante, corrumpantur. Quo casu quis dicet, nullum fuisse sacramentum ? Immo omnes exclamabunt perisse sacramentum. Quod si dicatur, non dicetur de corpore Christi, sed de visibili signo. Ex parte visibilis signi igitur habe-

hoc autem sacramentum non consistere in ipso usu (puta sumptione) ; sed ad hoc ut habeatur sacramentum, sufficere ipsam consecrationem : quod sane est verissimum. Idem intellegas dictum de **Durando**, 4 D. 8, q. 2, n. 5.

1. Facile, in interpretandis ecclesiasticis medii aevi ineuntis documentis, transitus fit indebitus ex sacramento, quod consecratur, adsacriflcium, quo consecratur, proplerea quod promiscue illic nomen sacrificii ulrumque designat. Vide in *Capitulis* **Theodori Cantuariensis** (52-57. P.L. 99, 950-952) quomodo ubique pro sacramento dicatur sacrificium (cf. **S. Egberti** *Canones de remediis peccatorum,* 13. P.L. 89, 451). Exindeque usus iste ad decretistas transiit, qui Theodori canones suis collectionibus (passim) inseruerunt.

2. Non solum est signum sufficiens corpus Christi, aut adaequatum, sed eminens totius corporis mystici. Illius enim perfectioni et sanctitati nihil additur ex consortio nostro, quanquam ad plures consortes se extendit ac protendit ipsa.

3. Si signum est perfectum, et causa perfecta est : nam sacramentum causal significando.

4. Alia est conditio consecrati chrismatis, cujus virtus omnino reducitur de potentia in actum, cum accedit forma confirmationis, ulteriorem determinationem addens materiae, quamvis consecratae. Actualitas autem plena causandi, sicut et significandi, inest corpori Christi, in quantum habet in eucharistia permanentem rationem epuli sacrificalis ; nec requiritur amplius nisi materia circa quam exerceatur causantes. Quae ex accessu sumentium suppeditatur.

lur etiam ante communionem sacramentum.

Praeterea, cavendum est ne locutiones nostrae faveant haeresi (/ Tim., 620 ; 2 Tim., I1'). Porro, si negaveris signum sensibile esse integrum ante communionem, favebis haeresi negantium ante communionem inesse eucharistiae corpus Christi1. Etenim parum in sacramentis intellegitur constare *rem el sacramenlum* priusquam constet, *sacramenlum lanium*2.

Tertio, accedit auctoritas sancti Thomae (3 S. 73, 1, 3m), cetera sacramenta in ipso demum usu, hoc autem ante usum aientis esse perfectum.

Exclusis igitur sententiis, quibus sacramenti pessumdatur permanentia, tertia est examinanda sententia, qua ad ipsas solas species contrahitur id quod est in eucharistia *sacramenlum lanium.*

Quae est sententia **Scoti,** 4 D. 8, q. 1, 3m (Lugduni, 1639, p. 409). « Istud sacra-« mentum non habet aliqua verba pro « forma, quia tunc non esset sacramentum « permanens, cum verba non possint esse « nisi in successione : tamen ipsa conse-» cratio sacramenti consistit in fieri, et « ideo requirit aliquam formam verborum. « Sed illa non est forma sacramenti, sed « consecrationis sacramenti ; et pro tanto ‹ possunt dici verba sacramentalia, quia « ad sacramentum pertinentia, tanquam «forma consecrationis ejus, quae consecra-« tio est inceptio sacramenlalis ; sed non « dicuntur sic sacramentalia, sicut verba • baptismi ; illa enim sunt sacramentalia, «sicut forma baptismi. Si autem omnino • quaeras, quae sit forma hujus sacramen-« ti ? dico quod ipsae species visibiles «sunt materia, id est prdximum funda-« mentum relationis significationis : et «ipsa significatio est ibi formale, sicut in • aliis sacramentis. Et si quaeras, quid est K in hoc fundamento tanquam materia, « aliud tanquam forma ? Respondeo, quod « non est hic aliud tanquam materia, et « aliud tanquam forma, sicut est in aliis. « Cujus ratio est, quia istud est permanens, « et ideo non possunt aliqua verba ad ejus *a* essentiam pertinere : in quocumque au-« tem sacramento distinguitur materia « et forma, signum visibile dicitur esse ma-ti teria, verba vero forma. »

Scoto consonat (mirabile dictu 1) ' Gapreolus (4 D. 8, q. 1, a. 3, § 5, n. 3. Turonibus 1906, t. 6, p. 163). Adstipulanturque deinde inter alios plurimos **Dominicus Sotus** (4 D. 8, q. 1, a. 1), **Toletus** (in 3 S. 73, 1, 3a conci, et ad 3m), **Vasquez** (disp. 167, c. 3, n. 21, 25, 32, 34, et passim), **Brancatus** *(In quartum librum Sententiarum,* etc., tom. 1, disp. 17, art. 2, η. 23, 24 et 28, p. 437-438). Quam sibi sententiam **Suarez** non parum arridere fatetur, quatenus dicantur verba forma quidem sacrificii, causa autem sacramenti efficiens, proindeque extrinseca, nec constitutiva (Disp. 42, s. 2, n. 4 et 5). Quanquam deinde in oppositam propendet magis sententiam, de qua postea.

Falsum istius sententiae suppositum, expresse adsertum apud Scotum, Sotum, Toletum. Vasquezium *(locis cilalis),* hoc *est* : species sibi sufficere quoad fundandam relationem significationis erga *rem* hujus sacramenti. Quod aut de *re* contenta, nec efïecta, intelligitur, aut de *re* effecta, nec contenta.. Si de hac est sermo, ut placet suprodictis theologis, respondeo : respectu talis rei nulla, ex institutione Christi, inest elemento visibili habitudo signi directa, sed mediante tantum corpore Christi, per prius significato, ut probabitur infra (Elucid. *XLIJI). Respectu* autem corporis Christi, species, per se solas spectatae, non habent relationem signi nisi in potentia

1. Quare apud positridentinos theologos male olet illa sententia Aureoli, et acriter rejicitur. Vide pro exemplo **Maldonatum**, *Tracl. de sacram. De euchar. sacram.,* part. IBe q. 2.

2. Nec commode satis componitur ista sententia cum stylo *Tridcnlini,* dicentis :< in admi-« rabili eucharistiae sacramento » post factam celebrationem, « remanere verum corpus Do-« mini > (can. 4, D., 886). Ibi enim *sacramentum* videtur supponere pro signo sensibili. Nec *potest* remanere corpus in sacramento externo, nisi remaneat ipsum externum sacramentum.

tantum ; ad hoc autem ut actualis sit significatio, oportet ut determinatio aliunde accedat[1]? Non scilicet Christus instituit ut omnis species panis significaret corpus suum.

Sed *dices* : omnis certe species subjecto per transsubstantiationem vacuata.

Respondeo : habitudo signi sensibilis non potest desumi ex aliquo invisibili, quale est conversio substantiae in substantiam. Immo ex aliquo sensibili oportet ut accedat significationis determinatio.

Praeterea contrariatur isti sententiae auctoritas *Calechismi Concilii Tridenlini* (Pars 2, *De Sacramentis,* c. 14), ubi ita evolvitur *Decretum Florentinum pro* .4r*menis* (D., 698), ut non minus ex forma verborum quam ex elementorum materia dicantur singula sacramenta constitui et confici : « Primum igitur explicandum « est rem sensibilem (quae supra in « sacramenti definitione posita est), non « unam tantum esse, quamvis unum « signum constitui credendum sit. Duo « enim sunt, ex quibus quodlibet sa« cramentum conficitur, quorum alterum « materiae rationem habet, atque elemen« tum dicitur, alterum formae vim, et « verbum communi vocabulo appellatur... « Rei igitur sensibilis nomine tum mate« riam sive elementum inlelligunt [Patres], ...tum praeterea verba, quae formae ra« tionem habent... Verba enim inter omnia « signa maximam vim habere perspicuum « est : ac si ipsa desint, plane obscurum « erit, quidnam materia sacramentorum « designet ac demonstret. » Cujus loci planus est sensus : verbum a sacerdote prolatum, est contitutiva forma signi sacramentalis, nec effectiva demum, aut extrinseca causa, ut adversariis placuit.

Praeierat auctoritas sancti Thomae (3 S. 86, 6, c.) scribentis generaliter de omni sacramento, nulla factq exceptione : « Omne autem sacramentum producit « effectum suum non solum virtute for« mae, sed etiam virtute materiae : ex « UTROQUE ENIM EST UNUM SACRAMEX« tum. » Quod antea etiam sic enuntiaverat : « Ex rebus et verbis fit quodammodo « unum in sacramentis, sicut forma et materia, in quantum scilicet per verba per« ficitur significatio rerum. » (3 S. 60, 6, 2m). Rursusque : « In sacramentis verba « se habent per modum formae, res autem « sensibilis per modum materiae. In omni« bus autem compositis ex materia et « forma principium determinationis est « ex parte formae » etc. (3 S. 60, 7 c.). Sed specialiter de eucharistia in 4 D. 22, q. 2, a, 1, sol. 2, decernit: species panis et vini atque verba ministri, simul conjuncta, esse unum signum atque causam sui significati (quae est praesentia dominici corporis et sanguinis) eodem pacto, quo in sacramento poenitentiae actus poenitentis et verba sacerdotis, conjuncta simul, sunt et signum et causa una reconciliationis.

Augustini autem in eumdem sensum non videtur fuisse ambigua doctrina. Scribit enim : « Accedit verbum ad elementum, « et fit sacramentum, etiam ipsum tan« quam visibile verbum » *(In Joan.,* tract. 80, η. 3. P.L. 35, 1840). Ubi aperte signum exterius ita integrat ex duobus, scilicet ex verbo et ex elemento, ut ex his exsistat unum visibile verbum, id est unum compositum ex verbo rei incorporato, vel ex re gestante significationem per verbum inditam.

At *dices* : Haec de baptismo Augustinus, non de eucharistia. *Respondeo* : Ubi de ipsa eucharistia est sermo, non alia utitur jam locutione, ut videre est in sexto interdenisianos sermones, c. 3 (P.L. 46, 836) : « Tolle ergo verbum, panis est et vinum. « Adde verbum, et fiet sacramentum[2]. »

Superest ergo admittenda quarta sen-

1. Nervose in hunc sensum Lugo, Disp. 1, seel. 4, η. 54-56.

2. Ubi sacramentum accipitur pro ipso visibili signo rei contentae invisibilis, quae est corpus Christi : ut persuadetur ex cognato sermone 272 (P.L. 38, 1247) : « Ista, Fratres, ideo dicuntur sacramenta, quia in eis aliud videlur, « aliud intelligitur. Quod videtur habet speciem « corporalem ; quod intelligitur, fructum habet « spiritualem. » *ista* scilicet gaudent specie visibili ; quod per *ea* autem intellegitur est res sanctificans. Visibilia igitur ista sunt sacramenta; visibile est illud, quod fit, addito ad elementum verbo.

lentis, quae r o r fuit nisi paucorum theologonim, sed eximiorum : G rego ri i de Valentia (in 3»m Pom, disp. 6, q. 6, punct. 1, et pimct. 3 fi. Lugd. 1G03, t. 4, coi. 988-989 et 1016), Suarezii (Disp. 42,sect. 2, n. 7), praesertimque Lugonis (Disp. 1, sect. 4) ; et nostris diebus est propugnata a cardinali Billot (De *Eccl. Sacram.* 1, 311) : suffragante, ut diximus, auctoritate Augustini, sancti Thomae et *Calechismi Romani.*

Secundum quam sententiam dicitur *sacramcnlum lanium* compositum ex speciebus ut materia, et verbis ut forma. Sacramentum enim, qua tale, est in genere signi : ad cujus constitutionem non oportet ut accipiantur materia et forma in esse rei, sed in esse significativo. Porro forma verborum transiit quidem in esse rei, sed permanet in esse significativo, quatenus per eam induuntur species vi significandi determinate corpus et sanguinem Christi. Nisi enim determinatio illa sensibilis accesserit, quam verba sacramentalia invehunt, nondum habent species actualem vim demonstrandi corpus aut sanguinem Christi. Hoc enim est demonstrandum praesens : corpus Christi in ratione cibi, et sanguis in ratione potus. Quod autem aliquid sit praesens in ratione cibi vel potus, species panis et vini satis quidem per se indicant ; quod autem illud sit corpus vel sanguis Christi, non habent vim significandi nisi mutuatam a verbis. Pro tanto sacramentum est compositum ex materia et forma, « tanquam visibile verbum « (Aug.), tanquam verbum incorporatum speciebus, tanquam species informatae verbo.

Dices : Fieri non potest ut idem sit causa efficiens sacramenti, proindeque extrinseca, atque simul causa formalis aut constitutiva, proindeque intrinseca : siquidem non potest esse intrinsecum, quod est extrinsecum. Atqui verba consecrationis sunt causa sacramenti ; ergo non sunt forma.

Bespondeo, quosdam in minore istius syllogismi multum hallucinari : cum nequaquam verba consecrationis sint causa effectiva *sacramenli lanium* (seu sensibilis signi), sed transsubstantiationis, qua invisibiliter inducitur corpus Christi invisibile, *res el sacramenlum.* Non magis quidem est eucharistiae forma causa specierum, quam forma baptismi est causa ablutionis. Sed sicut in baptismo verba sunt causa constitutiva et formalis signi sacramentalis, cujus causa materialis est ablutio, sic in eucharistia, ubi species visibiles sunt materialis causa sacramentalis signi, formalis causa sunt verba sacerdotis. Sunt igitur verba causa extrinseca transsubstantiationis, et intrinseca signi sensibilis : ubi nulla est contradictio, sed summa cohaerentia.

Ex hac autem quarta sententia, semel admissa, concludendum est retro, quid accidisset, si Christus in coena (ut supra, Elucid. XXXIV, vidimus placuisse nonnullis mediaevalibus viris) sine verbis mutasset panem in corpus, vinum in sanguinem. Non posset dici tunc idem sacramentum fuisse confectum ac nostrum, quamvis per aliam causam extrinsecam ; immo aliud prorsus foret a nostro, quantum ad elementa quaedam sui intrinseca atque constitutival : nec proinde nostrum tunc fuisset institutum : quod absit ! Ceterum simile inconveniens, pro ista hypothesi, attendendum foret respectu ritus sacrificalis, ut ex dictis ad primam opinionem maxime patet ; quin commemorem illa quae supra sunt notata in Elucidatione XXXV.

1. Similem quamdam conclusionem videsis apud Lugonem *(loc. cil.,* n. 56), contra Vasquezium *(loc. cil.,* n. 28), qui, prout requirit sua sententia, ait : < Si Deus, ut potest, sine i verbis consecraret panem et vinum ad cumdcm * effectum, ad quem consecrat sacerdos, idem « esset sacramenlum... Si autem Deus baptizaret, aut angelus, non esset idem sacramentum baptismi. »

Elucidatio XL

In eucharistia corpus Christi veram habet rationem hei et signi.

Sectio II. — De eo quod est res et signum.

fas el sacramentum dicitur esse corpus Christi. Sed oritur difficultas, quomodo non sil istud incongrue dictum. Esse quidem corpus Christi rem per sacramentum externum significatam, post ea quae modo explicata sunt, nullam facit difficultatem ; sed quomodo possit esse sacramentum, non parva est addubitatio. Et *primo* quidem inepte videtur dici sacramentum aut signum id quod est invisibile. « Signum est enim, ut recte ‹ ait Augustinus *{De doctrina christia-* • *na,* 2, 1, 1. P.L. 34, 35), res, praeter r speciem quam ingerit sensibus, aliud « aliquid ex se faciens in cogitationem « venire. » Nullam autem ingerit sensibus speciem id quod est invisibile ; invisibile autem est corpus Christi : nullum igitur potest corpus Christi esse signum aut sacramentum. *Secundo,* si significat aliquid corpus Christi, transit in figuram. Sed detrahit dignitati Christi, quicumque illum inter figuras censet, per quem figurae omnes et complentur et abolentur

Sic olim Gerhohus Reichersbergensis *(Tractatus adversus. Simoniacos* c. 29. P.L. 194, 1367) negavit, corpus Christi esse « signum unius corporis, quod « est Ecclesia » : « quia hanc unionem non « significat nobis corporis Christi exsisten- ‹ lia, utpote nimium a sensibus nostris • remota. » Deindequc : e Corpus Christi « secretum et nostro visui absconditum « non audeo sacramentum appellare, quia ‹ NON SIGNIFICAT REM SACRAM, sed EST « res sacra. » Quia invisibile, et quia verum, corpus Christi non poterat esse signum.

In extreme oppositam sententiam, ductus eadem incompossibilitate veritatis et figurae, abierat olim Berengarius, negans in sacramento veram Christi praesentiam. Quia scilicet corpus Christi in eucharistia praedicatum erat a Patribus sacramentum, hoc est signum, ideo Berengario persuadebatur, non esse corpus Christi verum.

Aliter et aliter doctores Berengarii difficultatem enodavere1. Respondit Lanfrancus *(Lib. de corp, et sang. Domini,* c. 14. P.L. 150, 424) came Christi invisibili significari carnem Christi visibilem : « Carne et sanguine, utroque invisibili, α intelligibili, spirituali, significatur Re- « demptoris corpus visibile, palpabile. » Significatur autem prout olim immolatum : « Mors ejus in cruce et sanguinis ejus α de latere emanatio figuratur... Christus « ergo Christi est sacramentum, ⁿ

Quam putans esse Prosperi solutionem aut etiam Augustini, resumpsit ipse divus Algerus *(De sacramentis corp, cl sang, dominici,* l. 1, c. 18, P.L. 180, 792) : « Non « juste quisquam movebitur, si etiam ea- « dem vera caro, idemque sanguis Christi, α sui ipsorum sacramenta exsistant... « Quod vero verum corpus Christi invi- « sibile, post resurrectionem, sit sacra- σ mentum visibilis corporis Christi, in « passione scilicet suiipsius, testatur Au- « gustinus in libro *Sententiarum* Prospe- « ri2 », etc. [sequuntur verba Lanfranci].

Parum felicem sane responsionem Gerhohus sic carpebat : « Sententiam « quorumdam magistrorum affirmantium « quod carne et sanguine Christi utroque « invisibili, intelligibili, significetur corpus α Christi visibile et palpabile, cogor ad- « mirari, cum potius invisibilia per visi- σ bilia, quam visibilia per invisibilia « soleant significari » *(loc. cil.).*

Praeterea non vere corpus aut sanguis

1. Vexavit multos liaec quaestio. Ante Lanfrancum Durandus Troarnensis attentavit solutionem, sed nimis intricatam primum *Lib. de corp, et sany. Christi,* c. 12. P.L. 149, 1393), deinde moralem tantum *(ibid.,* c. 2-1, coi. 1414).

2. Ante Algerum ista jam tribuerat Prospero S. Ivo Carnotensis in *Panonnia,* l. 1, c. 137. P.L. 161, 1076. Cf. *Decret,* pars 2, c. 9, coi. 153. Post Algerum. Gratianus, *Decret.,* 3, *De consecr.* 2, 48. P.L. 187, 1754.

Christi, in eucharistia latens, est signum praeteritae immolationis ; sed signum praeteritae immolationis est penes sensibilia symbola ; penes corpus autem et sanguinem Christi est veritas hostiae, tunc quidem immolatae, nunc autem a Deo clarificatae : quae per hoc a nobis offertur, quod repraesentatur sensibiliter (per symbola) ejus immolatio.

Interim vero **Guitmundus Aversanus**, permittens quidem solutionem Lanfranci, meliorem tamen ipse dat, cum scribit : « Si ipsam eucharistiam contentiose assenmt [Berengariani] ab Ecclesia vocari signum et figuram (vocatur enim sacramentum, id est sacrum signum), quid sibi, quaeso, in hoc conferent, quid nobis oberunt ? Nos quippe illam non veremur dicere figuram et sacramentum. Hic fortasse respondebit umbraticus, quod et dicere solitus est : Si figura est, quomodo veritas ? Si sacramentum, quomodo veritas ? O male cordati hominis insulsissima ratio! Non legisti in evangelio ipsum Christum signum appellari,... *signum cui contradicetur ?* » Christus videlicet *primo* per mortem suam factus est signum nostrae *redemptionis* : « Christus enim, quoniam seipsum pro nobis obtulit, factus est nobis « signum redemptionis. Omne enim pretium translationis, ejus rei, cujus est pretium, signum est. » Consequenter ergo in eucharistia est signum nostrae salutis : « Non absurde ergo credimus, « si simili quoque ratione cibum altaris « dominici, et propter virtutem divinitatis in eo plenissime habitantis, nostrae « salutis effectivum, et, quoniam pretium « nostrum est, ejusdem salutis nostrae « credimus significativum. » *Secundo,* per suam in coelos assumptionem factus est Christus signum *foederis* : « Velut arcus in « nubibus... signum est foederis sempiterni. » Ergo in eucharistia sacramentum est pacis : « Hujus quoque divini foederis, « hujus tam saluberrimae pacis, sacro- « sancta altaris oblatio a nobis creditur « signum. » Cum autem confoederatio nostra cum Deo atque pacis societas consecutioque salutis et redemptionis praemium non consistat nisi in incorporatione nostra ad Christum, cohaerenter adnotat *tertio* **Guitmundus** : « Ipsum suum proprium, « quod de beata Virgine sumpserat, cor- « PUS CORPORIS SUI, QUOD EST ECCLESIA, « signum est et figura et sacramentum.» Quare, sicubi dicatur caro Christi eucharistica sacramentum, « intelligimus quod ipsa « quidem sit corpus Domini, ipsius videlicet Verbi Dei proprium, et corporis « Domini, quod est Ecclesia, sicut beatus « Apostolus docuit, sacramentum[1] » (*De corp, et sang. Domini veritate,* l. 2, P.L 149, 1457-1460. Cf. col. 1468, cit. supra, Elucid. XXXVII).

Idem determinat, suo modo involutiore, **Gulielmus a Sancto Theodorico** *(De sacram, altaris).* Primum quidem (cap. 6-9) « carnem illam, quae vivificat per » spiritum vivificantem », distinguit a carne quam manducaverat Judas, tanquam a corpore Christi proprio, quod manducare mali possunt ad suum interitum, corpus mysticum, cujus nemo particeps est nisi ad vitam[2]. Quo posito,

1. Non pro tanto rejicit, ut diximus, Lanfranci solutionem,sed emendatam retinet; pergit enim : t Quod si uspiam inveniretur etiam ipsius « corporis, quo Verbum Dei indutum est (quod « tamen nusquam aut vix clare occurrit), sacramentum dici, quid nobis officeret, in quo « fidem nostram labefactaret ? [Christus enim « coelestis aeternum est memoriale suae incarnationis, passionis, resurrectionis atque ascensionis]. Idem igitur Christus sui ipsius est « sacrum signum, id est sacramentum. Haec eadem quoque divina nobis oblatio sine fidei nostrae periculo designare potest. » Cautius est istud dictum quam apud Lanfrancum, cum jam relatio illa Christi ad Christum, qualitercumque significativa, attendatur non secundum comparationem eucharistici ad naturale, invisibilis ad visibile, impalpabilis ad palpabile ; sed secundum comparationem coelestis ad terrenum, et hoc quidem per respectum ad coelicolas, quibus obversatur, in sua praesens specie, corpus Christi gloriosum.

2. Gulielmum, credo, impugnat Rupertus *(In Johan.*, 6. P.L. 169,482-483), cum quosdam « nimium festinos lectores » Patrum atque « immaturatos doctores » increpat, quod versiculum *Johannis* 654 interpretentur primario et immediate de Ecclesia. Attamen sustineri potest interpretatio Gulielmi, si corpus mysticum accipiatur non pro membris sumptis seorsira a capite, sed pro Ecclesia Christo conjugata in una carne, id est, pro carne ipsa Christi vivificante

fcribit : « Altera Christi caro alterius (f$l sacramentum. Sacramentum enim ‹ est sacrae rei signum. Signum autem ‹ est, quod praeter speciem quam ingerit, tftcil aliquid in mentem venire. Caro ‹ autem illa quae ideo dicitur esse cibus, «quia veram efficit vitam, sacramentum « habet item carnem Christi, quae crutcifixa est et resurrexit... Rureumque «caro, quae crucifixa est, in panis visil bilis forma suum habet sacramentum. « ...Sed materialis caro Christi, cum sit i sacramentum illius spiritualis carnis [id ‹ est corporis mystici], tamen vere est i caro Christ i ; illa vero species pânis non « est caro vel corpus Christi per se consi« derata, nisi quod hoc nuncupatur ex ‹ consuetudine Scripturarum, qua ple‹ rumque sacramenta sortiuntur nomina ‹ earum rerum, quarum similitudinem ali•quam gerunt; ideoque earum sacramenta « sunt. Eadem etiam similitudinis ratione i idem corpus Christi, quod de terra sumpl tum est, et sacramentum ejus, visibilis « illa species, sacramenta sunt alterius « corporis Christi, quod est Ecclesia, cujus •caput est Christus » (cap. 9. P.L. 180, 356-357). Sensus est apertus : visibiles species signum sunt corporis Christi passi et suscitati ; quod ipsum individuum Christi corpus signum est corporis Christi ecclesiastici.

Sinceram hujus puncti doctrinam tradidit **Ernaldus Bonaevallensis** : Pa« nis iste, quem Dominus discipulis porri« gebat, non effigie, sed natura mutatus, •omnipotentia Verbi factus est caro ; et ‹ sicut in persona Christi humanitas vide« batur, et latebat divinitas, ita sacramen« to visibili ineffabiliter divina se infudit « essentia, ut esset religioni circa sacra« menta devotio, et ad veritatem, cujus « CORPUS ET SANGUIS SACRAMENTA SUNT, « sincerior pateret accessus, usque ad par« ticipationem spiritus : non quod usque « ad consubstantialitatem Christi, sed «usque AD SOCIETATEM GERMANISSIMAM « ejus haec unitas pervenisset. Solus « quippe Filius Patri consubstantialis est; « nec divisibilis est nec partiabilis sub« stantia Trinitatis ; nostra vero et ipsius « conjunctio nec miscet personas, nec unit « substantias, sed affectus consociat, et « confoederat voluntates. Ita Ecclesiae « corpus Christi effecta obsequitur « capiti suo ; et superius lumen, in in« feriora diffusum, claritatis suae pleni« tudine a fine usque ad finem attin« gens, totum apud se manens, totum se « omnibus commodat, et caloris illius « identitas ita corpori assidet ut a capite « non recedat » *(Lib. de cardinal, oper. Christi.* P.L. 189, 1644).

Plenissime vero **Innocentius III** in sua decretali *Epistola ad Joannem* (P.L. 214, 1120-1121) : « Ex eo autem verbo, de « quo movit tua fraternitas quaestionem, « videlicet *mysterium fidei,* munimentum « erroris quidam trahere putaverunt, di« centes in sacramento altaris non esse « corporis Christi et sanguinis veritatem, « sed imaginem tantum et speciem et figu« rani, pro eo quod interdum Scriptura « commemoret, id quod in altari suscipi« tur esse sacramentum et mysterium et « exemplum. Sed tales ex eo laqueum « erroris incurrunt, quod nec auctoritates « Scripturae convenienter intelligunt, nec « sacramenta Dei suscipiunt reverenter, « Scripturas et virtutem Dei pariter ne« scientes. Si enim ideo, quia figura est, sa« cramentum altaris veritas esse negatur, « ergo nec more, nec resurrectio Christi, « cum figura sit, veritas est credenda... « Tam more Christi quam ejus resurrectio « est exemplum, ut et nos peccato mortui « justitiae jam vivamus. Quare, si non fuit « veritas, quia fuit exemplum, ergo nec « vere mortuus fuit Christus, nec vere a « mortuis resurrexit ; sed absit a cordibus

actualiter atque incorporante sibi fideles, secundum quod scribit Apostolus : *Erunt duo in carne una,* Christus scilicet et Ecclesia : adeo ut non secernatur coram oculis mentis caput a membris, Christus a reliquo suo corpore. Qui videtur esse sensus Gulielmi, si connectanlur inter se cap. 2, cap. 5, et cap. 8 ; unde patet carnem spiritualem (seu mysticam) ab ipso intellegi spiritualem nostram incorporationem ad veram ipsius carnem, seu vicissim dominicae carnis cum nostra societatem, conjugationem et contemperationem.

« fidelium error iste, cum ipse propheta « de Christo testetur, quod vere languores « nostros ipse tulit et dolores nostros ipse « portavit. Dicitur tamen *mysterium fidei,* « quoniam et aliud ibi creditur quam cer- « natur, et aliud cernitur quam credatur. « Cernitur enim species panis et vini, et *e* creditur veritas carnis et sanguinis, ac *a* virtus unitatis ac caritatis... Distinguen- « dum est tamen subtiliter inter tria, quae « sunt in hoc sacramento discreta, videli- « cet forma visibilis, veritas corporis, et « virtus spiritualis ; forma panis et vini, « veritas carnis et sanguinis, virtus uni- tatis et caritatis. Primum est sacra- mentum et non res. Secundum est sacramentum et res. Tertium, res et non sacramentum. Sed primum est « sacramentum geminae rei. Tertium vero, ‹ res gemini sacramenti. Secundum au- « tem, SACRAMENTUM UNIUS ET ALTERUS « res ExisTiT » (cf. D., 4I4-415)1.

Quae nostrorum doctorum doctrina non solum nulli est reprehensioni obnoxia, sed omnino e fontibus nostri dogmatis scatet. Nam necessario eucharisticum Christi corpus dicendum erit signum vel sacramentum, si ipsum sensibus nostris oggeretur aliqualiter, et aliud notificet. Porro sic habet.

Et *primo* quidem, est sensibile suo modo corpus Christi eucharisticum. Sicut enim homini ratione utenti sensibilis est, non quidem per se, sed per qualitates suas externas, ipsa substantia corporea, sic intellectui luce fidei perfuso sensibilis est per externum signum sacramentale caro et sanguis Christi in locum substantiae paneae vel vineae succedens. Addito enim verbo *(Hoc esi corpus meum)* ad elementum, Christus in ratione epuli sacrificalis ostenditur nobis praesens per speciem alienam, sicut antea per propriam demonstrabatur cibus corporalis. Quare doctorcs semper, qua ex parte signum importat visibilitatem, rationem signi adscripsere corpori Christi invectam per species, quibus demonstratur veluti ad sensum (vide pro exemplo **Suarezium,** Disp. 42, sect. 4, n. 8).

Neque hic unus est casus, quo res, secuncundum se invisibilis, fiat visibilis per aliud, adeo ut possit exercere munus signi. Immo character baptismalis est invisibilis secundum se ; et tamen ita mediante ritu innotescit, ut possit in notitiam deducere gratiae, qua a veteris hominis labe liberantur, quicumque sacerdotio Christi atque morti initiantur (S. Thom., 3 S. 63, 1, 2m ; 2, 3m ; 3, 2m ; 6, 3m).

Secundo autem, corpus Christi designat aliud. Quomodo enim Incarnati Verbi corpus, factum epulum sacrificale et panis Dei, non portenderet omnium ad seipsum et in seipso unitatem, quicumque eo vescentur ? Immo hanc illius significationem persequitur Apostolus, scribens : *Quoniam unus* [est] *panis, unum, corpus mulli sumus, omnes qui de uno pane participamus.*

Nec verendum, ne exinde detrahatur quicquam dignitati Christi. Non enim aequiparabitur per hoc figuris veteris Legis vacuis et imbecillis, sed sortietur rationem exemplaris indeficientis, veluti ple-

1. Recole locum citatum supra (Elucid. XXXVII) ex lib. 4 de *sacro altaris mysterio,* c. 36. Ante Innocentium 111 jam probe scripserat Balduinus Cantuariensis : «Sunt autern • tria circa hoc sacramentum attendenda : signi- « flcantia tantum, significata et significantia, « et signiftcata tantum. Significantia tantum, < species visibiles; quae sacramenta dicuntur, « juxta illud : *sacramentum est visibile signum « invisibilis gratiae Dei.* Significata et signifl- « cantia sunt ipsum corpus et sanguis Christi. « Corpus enim Christi per speciem panis ibi « designatur, sanguis vero per speciem vini. « Item corpus Christi, quod ibi sumitur, corpus « significat Ecclesiae, sanguis vero charitatem : < sumpta proprietate significandi a natura spe- « clerum visibilium, in quibus sumuntur... Signi- « ficata tantum sunt corpus Christi, quod est « Ecclesia, et charitas, per quam unitur capiti « suo, quod est Christus » *(Lib. de sacram, altar., P.L.* 204, 770).

Cum innovarunt Berengarii errorem sacramentarii, perpolita jam erat responsio, quam sic librabat Cochlaeus *(Miscellaneorum,* lib. 2, c. 8, *Responsio ad interrogationem Zwinglianam de corpore Christi in Eucharistia, scripta Dresdae anno* 1529. Ingolstadii 1545, fol. 125) : «Ceterum « non est inconveniens, unum idemque corpus « Domini et signum esse et signatum respectu « diversorum. Est enim signum spiritualis « unionis Ecclesiae (quae corpus Christi mysti- « cum est) ad caput suum. Est et signatum, * quippe sub alienis speciebus panis mystice « et sacramentaliter designatur. »

num et eminens signum, ciTicax sui significati. Siculi enim Verbum apud Patrem est expressivum totius creationis, quae per ipsum fit ; sic in eucharistia Verbum idem incarnatum, prout rationem habet hostiae fidelibus populis impertiendae, significativum est rei sacrae per ipsum inductae, quae est nostra in ipsum translatio. In ipso enim vita erat, et vit a facta est caro, el caro in mortem data pro mundi vita facta est panis; et panis vitae, vitam dans hominibus, eos in suam incorruptibilitatem mutat : reformans corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae *{Phil.,* 3n). Sic Christus ratione sanctificati sui corporis est in eucharistia forma atque species Ecclesiae excellens, sicut in sinu Patris est per divinam essentiam species el forma praefulgida omnium rerum intellegibilium atque factibilium. Quod admirabili hoc axiomate comprehendebat B. **Wolphelmus Brunwillerensis** : « Est autem unus atque idem, primo mun- ‹ dum formans, deinde hoc sacramento « suam imaginem reformans » *(Epist. de lacram. euchar. conira error. Berengar.* P.L. 154, 413).

Verum, si Ecclesia spectetur non quasi puris hominibus constans, sed ut Christum continens, qui prout est caput Ecclesiae etiam est ejus praecellens « membrum » (cf. S. Thom., *Veri.,* 29, 4, 6m)1, jam hostia Christi in eucharistia signum erit, non quidem eminens, sed adaequatum tamen suo significato : siquidem nihil amplius, quantum ad gratiam et sanctitatem, est in Christo omnibus suis numeris seu membris adscititiis absoluto, quam in Christo individue in humanitate assumpta considerato (ut amplius in sectione sequente apparebit) : quo nihil Christo honorificentius esse potest, βioque pervenitur rursus ad formulam Lanfranci, quanquam sensu paullo diverso donatam : « Christus ergo Christi est « sacramentum » ; Christus scilicet, singularis homo, Christi ex omnium electorum multiplicitate integrandi.

Sed melius sane quam Lanfrancus, melius immo quam Guitmundus aut Innocentius, illuminatus ille doctor, Thomas Waldensis *(Doctrinale,* t. 2, *De Sacramentis,* c. 22) comprehendit doctrinam integram his verbis : « Corpus Christi ibi « in natura est, res et sacramentum ; sed « non est sacramentum, id est signum, sui- « ipsius, formaliter loquendo ; neque item « panis vel signi ad extra visibilis, quia « tunc essent reciproce ad invicem signa ; « ...ergo est sacramentum totius corporis « mystici, cujus Christus est caput. Et « sic unio illa gratiosa, quae et compago « membrorum Christi, est res principalior, « ibi sacramentaliter figurata, ita ut cae- « tera ipsi subserviant pro modulo sacra- ti menti : ita ut Christus dixerit in Evange- « lio : *Qui manducat carnem meam, el bibit « meum sanguinem, in me manet, el ego in « illo.* Quasi designans sumptionem suae « carnis non esse salubrem, nisi per hanc « sumens pertingat ad circuminsessio- « NEM2 SUI CORPORIS MYSTICAM » (fol. 39). « Sic igitur res principaliter figurata per « hostiam consecratam est corpus Ec- « clesiae cujus caput est Christus, et « cujus Christi caro, non ut est in coelo, « sed ut in sacramento, est figura praeci- « pua » (fol. 40). In summa igitur, « QUICQUID IBI SACRAMENTUM EST, qUlC- « quid a Christo Domino consecratum, « TOTUM EST, UT SIT SACRAMENTUM CA- « THOLICI corporis Christi » (fol. 39). Nunquam, credo, melius declarata est oeconomia interna nostri sacramenti.

1. Quanquam ibi, sicut et in Commentario •no super *I Cor.,* errat fortasse S. Thomas quoad interpretationem Pauli, *I Cor.,* 1227 ; cujus loci lectio probabilior non est, nos esse *membrum ie membro,* sed *membra ex parle.* A Petro tomba rdo (in eumd. loc.) vocatus est Christus • commembrum nostrum ». Ab Innocentio III *{Desacro ali. mysl.,* 6,3. P.L. 217, 907) vocatur « caput et pars corporis. »

2. Noto lubenter eamdem locutionem esse usurpatam nuperrime ab clmo P. Pourrat, in suo optimo ac perjucundo libro, *La Spiritualité Chrétienne des Origines de ГEglise au Moyen Age.,* Parisiis 1918, p. 18 : « Une sorte de *eir-* « *cuminsession* sacramentelle s'établit entre « Jésus et le communiant. »

Elucidatio XLI.

Res tantum, in nos per eucharistiam inducta, est quaedam participatio gratiae Christi, quae est absolute summa.

Sectio III. De eo quod est res tantum.

Gratia quam ex eucharistia derivamus nos Christo incorporantem, est ex dictis participatio gratiae ipsius dominicae, inducta in nos per vivificam dominicae eamis virtutem.

Estque talis duplici titulo :

Primo, in quantum est gratia.

Secundo, specialius, in quantum est gratia Redemptoris.

Articulus I. De gratia eucharistica in quantum est gratia.

Omnis gratia, ex quo certe Christus ad Patrem reversus est, influitur mediante humanitate Christi.

Quod sic probatur.

Omnis gratia est unius rationis, in quantum ordinat subjectum ad videndum Deum sicuti est. Visio enim Dei in omnibus est una genere vel specie (quanquam transcendit omnem speciem atque genus, ut pertingat ad ordinem deiformem) : cum sit in omnibus actus terminatus ad idem objectum quo ipse, ut ita dicam, specificatur intellectus divinus. Omnis autem natura speciem habet ex actu ad quem ultimo secundum se tendit, sicut animal ex sensationis proprietate et homo ex gradu cognitionis abstractive. Gratia igitur, quae inest justis per modum naturae (afficiens directe ipsorum, non operationem aut facultatem, sed substantiam) habet speciem ex visione, ad quam eliciendam illos coaptat : quae cum sit unius rationis, ut dictum est, necesse est igiLur ut etiam gratia sit rationis unius apud omnes : et apud Christum et apud justos quoslibet, sive homines sive angelos.

Sed in illo ordine gratiae, gratia Christi, est summa, non solum relative, sed absolute; non major solum qualibet alia, sed tanta quanta major nequit esse (S. Thom. 3 S. q. 7, a. 9 ; a. 10 ; a. 11, c. et 3m ; a. 12 ; a. 13, 2m). Cujus ratio est, quia gratia sanctificans resultat naturaliter[1] in Christo ex unione hypostatica, tanquam quaedam ad eam perfecta dispositio[2], non quidem antecedens, sed consequens (cf. S. Thom., 3 S. 7, 13, c. et 2®). Gratia autem nulla major concipi potest, quam disponens perfecte in ordine ad unionem hypostaticam, tanquam naturalis ejus proprietas. Est ergo gratia Christi absolute summa[3].

Ubicumque autem aliqua forma habetur absolute summa, ibi est virtus ad causandam omnem formam ejusdem rationis minoratam. Non enim una comparatur ad alteram sicut plus ad minus, sed sicut perfectio quae est actus purus ad perfectionem quae est potentialis. Omne autem potentiale natum est reduci ad actum per id quod est actus purus. Gratia igitur Christi virtutem habet influendi gratiam in omnes, quicumque sunt gratiae participes, tanquam quaedam universalis sub Deo causa gratiae. Quemadmodum videmus eos penes quos in terris est summa rerum potestas, habere auctoritatem delegandi omnem, quaecumque sub ipsis exercetur in civitate, potestatem publicam ; et in nobismetipsis noscitur ex necessaria et universali appetitione summi boni gigni omnes appetitiones particulares et contingentes bonorum inferiorum.

Quare scripsit Joannes : *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi imigeniti a Paire, plenum graliae el oerilalis... El de plenitudine ejus omnes nos accepimus.* Et sanctus Thomas in hunc locum : « Haec proposi-

1. Vide, ad calcem hujus articuli 1, *Appendicem* E.
2. Vide, ad calcem hujus articuli 1, *Appendicem* F.
3. Vide, ad calcem hujus articuli 1, *Appendicem G.*

‹ tio *de* aliquando quidem denotat effi-
« cientiam seu originalem causam, sicut
« cum dicitur : Radius est vel procedit de
« sole ; et hoc modo denotat in Christo
« efficientiam gratiae seu auctoritatem ;
« quia plenitudo gratiae, quae est in
« Christo, est causa omnium gratiarum,
e quae sunt in omnibus intellectuali-
« bus creaturis. » Similiterque super illud *Psalmi* 445, *Proplerea unxil le, Deas, Deus iuus, oleo laeliliae prae consortibus luis* :
« Consortes ejus dicuntur inungi, quia
α quicquid habetur de oleo isto, id est de
« gratia Spiritus Sancti, est ex redundan-
‹ tia Christi » *(In Psalm.* 44). Pulchreque Nicolaus Cabasilas postea audet et dicit : α Christus ipse Dominus, qui... per
‹ Spiritum Sanctum unctus est, non so-
« lum Christus fuit, sed et chrisma » *(De oila in Christo,* 3. PG. 150, 569).

Quam communicationem seu efficientiam gratiae quanquam Christus potuit exercere a principio suae incarnationis, tamen non dicimus ab eo esse exercitam jugiter, nisi postquam clari ficatus est .a Deo, et in coelos receptus, ut mitteret ad nos Spiritum Sanctum. Nam non omnem suam efficaciam connaturalem sortita est a principio, ut saepe diximus, unio hypostatica ; sed salva substantiali humanitatis assumptione et consectariis necessariis, multas passa est differri ad tempus accidentales praerogativas incarnationis. Porro, quod haberet tantam gratiam Christus et virtutem ad reliquam omnem gratiam influendam, necessarium est consectarium; quod autem actu influat, accidentale est. Sed nunc certe, postquam *dala esi* ei *omnis poleslas in coelo el in terra,* constat omnem gratiam sive angelorum sive nostram esse participationem quamdam totalis illius boni, quod inhaerens humanitati Christi ad nos diffunditur. Quare rursus sanctus Thomas *(In Johannem,* loc. cit.) : « Nos
« de plenitudine ejus partem aliquam par-
« ticipamus per ipsum. »

APPENDIX E

Gratia sanctificans est ¢onnatu ralis humanitati assumptae.

Dupliciter connaturalis est gratia sanctificans Christi humanitati, non dico secundum se consideratae, sed in quantum assumptae. Primo enim est connaturale debitum ex incarnatione ; secundo est ex incarnatione connaturalis resultantia.

Et *primo* quidem, est connaturale debitum. Idque rursus dupliciter: primo,debitum morale; secundo, debitum physicum.

Debitum quidem morale : nam Filius Dei naturalis in humana natura, est Dei in humana natura naturalis haeres. Haeredi autem paternae gloriae debetur gloria paterna^n ea natura, in qua est haeres. Debetur igitur Christo in humana natura haereditas gloriae divinae. Quia autem divina gloria nequit inesse naturae humanae nisi secundum participationem, quae est per gratiam, ideo gratia debetur Christi humanitati : sed debetur utique ex praesupposita gratia unionis, prae omnibus gratuita, cui nulla praecesserunt aut praecedere potuerunt merita vel dispositio (vide sanctum Thomam, 3 S. 7, 1, 2m). Quare santus Thomas : «Ex hoc ipso quod
« Deus erat, sibi gloria debebatur : tamen
« oportuit quod esset aliquid formaliter
« perficiens ipsam animam ad actus glo-
« riae: et haec fuit gratia » (3 D. q. 1, a. 1, 5m).

Debitum rursus physicum : nam creata unionis ad Acerbum gratia immediate contingit substantiam humanitatis assumptae, tanquam quaedam ejus relatio ad *Esse* personale Verbi (3 S. 2, 7), qui est actus purus essendi ; per quem actuatur etiam natura humana, secundum obediential suam potentiam (3 S. 17, 2), quantum ad hoc ut sit ; nec tamen ad hoc ut sit increata, quod repugnat ; sed ut, manens quidem creata, exsistat tamen, non sicut nostra, naturali modo, sed divinitus el supernaturaliter1. Actuatio enim naturae

1. Cur non possit habere Verbum incarnatum nisi unum *esse,* quo sil (et pro divina et pro humana natura), repetendum est ex unitate, qua competit uni personae, ut, quamvis in duabus naturis subsistens, sit tamen unum ens per se substantialiter (secundum propriam

humanae per *Esse* divinum, neque est foe divinum quo est humana natura : siquidem tale *Esse* est aeternum, incepit autem in tempore actuatio illa (cf. S. Thom., *Q. d. de unione Verbi incarnai,* art. 4, c.); neque est ipsa natura secundum se spectata, siquidem posset esse eadem natura sine tali actuatione. Actualia igitur illa est, praeter et supra talem naturam, aliquid creatum et supernatural : communicatio scilicet divini *Esse* ad naturam humanam, vel vicissim unio naturae humanae ad *Esse* Verbi. Quae cum talis sit actuatio naturae humanae quoad *esse,* debet proportionaliter se habere actuatio ejus quoad *operari* : actuatio enim entis qnoad *esse* regulat connaturaliler actuationem agentis quoad *operari* : pro quanto inter unam et alteram datur proportio et medii ad fi-

nem et causae ad effectum1. Operatio igitur intellectiva animae assumptae erit quidem humana, nec increata (sicut ipsa humana natura actuatur per *Esse* divinum, quin sit increata) ; sed ita erit humana, ut (pro sua obedientiali potestate) actuetur intellectus Christi per actum purum intellegibilitatis2, quae est essentia divina3. Ad talem autem modum intellegendi non potest evehi humana natura nisi per gratiam habitualem. Ergo gratia unionis importat connaturaliter gratiam habitualem. Cujus tamen principiatio, sicut et causatio unionis, est opus totius Trinitatis, attribuiturque utraque pari jure Spiritui Sancto.

Hic multum ponderandum est, quod verissime scripsit Toletus : Christum vivere vita humana (etiam naturali) per divinitatem, proindeque supernaturaliter et

---

acteptionem entis, tanquam habentis *esse* : prae natura, cui solum competii uL ratione ejus aliquis sit). Sicut ens autem dicitur ab *esse,* quo est actu, sic etiam ab *esse* desumitur unitas, quae sequitur ens. Ratio igitur unitatis in ente sequitur unitatem ipsius *esse,* quo est. Quare oportet, ut unius personae sit unum *rut,* quo substantialiter sit, quamvis secundum diversas substantias.

Quae ratio, ex unitate substantiali entis desumpta, valet non solum in Christo, sed in quavis creata etiam persona (seu supposito) naturae cujuslibet compositae ; utputa in Sotrale, qui per ipsum *esse* incorruptibile, quo exsistit secundum animam, necesse est etiam ut exsistat secundum corpus (S. Thom., *Spir. Crtal.,* 2, 3“ et 8m ; *Anima,* 1, 1m, etc.) ; quamvis actuatio corporis per illud *esse* non sit perpetua, perpetuum autem sit ipsum *esse.* Ubi rursus vades, quam distinguenda sint aliquando inter se ista duo : actuatio rei per *esse,* et *esse* quo actualur res.

1. Ex eo quod actuatio quoad *operari* sequitur actuationem quoad *esse,* etiam solet consequi quod operatio agentis sequatur ipsum *ate,* quo est illud agens. Et hoc quidem, quia solent res exsistere modo connalurali, scilicet per *esse* singulis naturis proportionatum. At divinitus fit, ut quaedam res exsistant non modo connatural!, sed supernatural!, id est per *esse* non commensuratum suis naturis, sed praestantius. Quod accidit in duobus : 1° in natura aSsumpta, pro quanto exsistit per *Esse* increatum Verbi, ut dictum est ; 2° in accidentibus eucharisticis, in quantum exsistunt per *esse* non in alio, sed ita se habens ut se haberet *esse* substantiae, ut constabit infra (Elucid. L). Cum autem illud contingit, non jam formalem veritatem habet effatum : *operari* sequitur *esse ;* sed manet formalissime verum, quod operatio sequatur actuationem quoad *esse* : eo quod omne agens agit in quantum est actu ; siquidem non ultra modum essendi habet vim causandi, sed nec modum essendi habet nisi in ordine ad finem operandi.

2. Actuation! enim naturae per Esse subsistens correspondet actuatio intellectus per actum purum intellegibilitatis.

3. Sicque demum fiet, ut Deus Verbum, in humana natura subsistens, possit per actum animae assumptae esse immediate conscius Sui. Quod omnino est necessarium, siquidem nulla persona est in aliqua natura rationali, quin possit, in ista rationali natura, esse sui immediate conscia, puta dum dicit : *ego* cogito, amo, *ego* gaudeo aut moereo, aut si quid ejusmodi. Cum autem Verbum per animam suam dicit : *(Ego) cognosco (Joan.,* 1014J, *(Ego) diligo (Joan.,* 1431;, *(Ego) gaudeo (Joan., II16), (Ego) rogo (Joan., 179), (Ego) volo (Joan.,* 17Mj *(Ego) sum (Joan.,* 188>, quia nullus est alius in Verbo incarnato, de quo dicatur *Ego,* nisi ipsum Verbum, ideo necesse est, ut de increato numine accipiantur istae voces. Unde sequitur per suam animam Verbum aeternum esse immediate conscium Sui. Necesse est ergo, ut pertingat acies animae assumptae ad assumentis Verbi proprietatem personalem ipsam, sine medio : quod sane nequit haberi sine visione intuitive, nec proinde sine gratia habituali radicaliter coaptante. Quare ex hoc rursus capite connaturalis prorsus apparet humanitati assumptae et visio intuitiva et gratia sanctificans. Nec fieri potest, ut unquam Christus inveniatur sine sua visione intuitiva, ne ratione annihilationis quidem illius, quam per dispensationem in mundo habuit.

divinitus. Non enim divinitas veluti extimitusaflixa debet censeri humanitati, quasi viventi aliunde, aut (quod idem est, siquidem viventibus vivere est esse) aliunde exsistenti, nimirum per quoddam esse creatum : sed ita intima fuit et est divinitas humanitati, ut vivat ille homo, ut homo, per vitam divinam, sicut est per esse divinum. Haec sunt verba Toleti : « Ghristus erat Deus et homo : quatenus Deus, vivebat propter Patrem, quia essentiam et cum ea vitam habebat a Patre ; ut homo etiam, vivebat propter Patrem, nam vitam ut homo accipiebat. Quia enim ille homo Deus erat et Dei Filius, PROPTER UNIONEM DIVINITATIS VITAM VIVEBAT GRATIAE, GLORIAE ET NATURALEM : HANC ENIM OMNEM DIVINITAS humanitati communicavit » (*In Johan.* 6").

Secundo, gratia sanctificans est ex incarnatione naturalis resultantia. Gratia enim increata necessario secum trahit gratiam creatam. Quod si videlicet apud nos Spiritus Sanctus inhabitare nequit, quin exsurgat in nobis donum creatum, tanquam participatio claritatis ex praesentia solis, quanto magis ubi donum increatum non accidentaliter jam sed substantialiter unitur, necesse erit, ut exsurgat clarificatio seu illuminatio ipsi humanae naturae inhaerens, tanquam donum creatum ex incresti solis fulgore radiatum. Quare in praesente causa sanctus Thomas : « Gratia enim causatur in homine ex praesentia divinitatis, sicut lumen in aere ex praesentia solis. Praesentia autem Dei in Christo intelligitur secundum unionem humanae naturae ad divinam personam. Unde gratia habitualis Christi intelligitur ut consequens hanc unionem, ut splendor solem » (3 S. 7, 13). Quare sexcenties sanctus Thomas nominat gratiam habitualem effectum incarnationis.

Haec igitur est *exigentia* non solum moralis, sed et *physica* gratiae unionis ad gratiam habitualem, atque *dimanatio* hujus ab illa, quam contra Suarezium (De *incarnatione,* disp. 18, sect. 3, n. 4-10) Lugo (*De mysterio incarnationis,* disp. 16, sect. 5, η. 101 et 102) jure meritoque defendit. Testimonia Patrum, quibus manifestum fit, gratiam sanctitatis fluere ex incarnatione, atque inhaerere voluti naturaliter animae Christi, videsis apud Pelavium (*De incarn. Verbi,* 1. 11, c. 7, n. 5-7).

Onaeres : Nonne forte gratia unionis est ipsa in Christo gratia sanctificans in ordine ad visionem intuitivam ? Et probatur : nam gratia habitualis, ut contradistincta a virtutibus, quibus facultates instruuntu?, perficit ipsam substantiam animae, ut ei conferat, non quoddam habituale *posse,* sed veluti quoddam habituale *esse* supernalurale. Sed satis, immo abunde perficitur quoad *esse* substantia animae, dum actuatur per ipsum *Esse* personale Verbi. Ergo superfluit gratia habitualis distincta a gratia unionis, nec requiruntur ulterius nisi virtutes.

Despondeo : in omni substantia vel natura creata distinguenda sunt duo : primo enim, natura est quaedam potentia passiva quoad exsistendum ; et secundo, est quoddam principium activum radicale quoad operandum. Gratia autem unionis est actuatio animae Christi sub primo respectu, nec tamen est ejus perfectio sub respeclu altero. Nam nihil per se ponit, nisi quod haec anima sit Verbi, id est assumpta ad *Esse* personale Verbi, per quod completur ejus potentia passiva quoad exsistendum. Nec potest amplius quicquam ipsa formaliter ponere ; nam, quanquam causatur a tota Trinitate, tamen est unio, proindeque relatio (cf. S. Thom., 3 S. 2,7), ad solum Verbum. Perfectio autem principii activi radicatis non solum causatur a tota Trinitate, sed ad totam Trinitatem respicit et conjungit fruendam atque cognoscendam. Oportet igitur, ut principium radicale operandi perficiatur per alteram gratiam, quae est habitualis. Quare displicet sententia Thomassini, qui inter recentiores fere unus exclusit a Christo gratiam creatam (*De incarn. Verbi Dei,* 1. 6, c. 5, n. 3 et 4 ; c. 7, n. 1).

APPENDIX F.

Gratia sanctificans est perfecta dispositio, non antecedens, sed consequens in ordine ad unionem hypostaticam.

Dupliciter accipi potest dispositio. Primo, veluti active, tanquam aliquid praeparans materiam ad formae susceptionem : quo sensu intellegitur ad formam praevia. Et haec rursus est duplex. Una est necessitons formae inductionem ; sicut habitus innatus principiorum in nobis est necessario secum trahens principiorum intellectionem, et habit,us acquisitus scientiae necessario in debitis adjunctis trahit secum perceptionem conclusionum. Hujusmodi autem dispositio necessitatis praevia nulla potest in gratia attendi respectu iucarnationis (S. Thom., *Veri,* 29, 2). Dispositio autem praevia altera, nulla jam inducta necessitate, congruitatem tamen quamdam instituit unius termini ad alterum, e sicut pulchritudo est quaedam «dispositio ad matrimonium » *(ibid.) ;* et hujusmodi dispositio congruentiae respectu incarnationis potest assignari in humana natura penes gratiam *(ibid.);* pro quanto humana natura fingitur in quadam prioritate se habere ad incarnationem. Sed, quia non nisi ex fictitia rerum consideratione istud oritur, hic praetermittitur.

Secundo autem, potest accipi dispositio sensu passivo, tanquam aliquid ad formam consequens, non jam habilitans materiam ad formam, sed, praesupposita forma, recte se habens per comparationem ad ipsam. Hujusmodi autem est, quaecumque dicitur dispositio perfecta, qualis exsistit in eo qui jam est perfectus per formam ; sicut caritas vel contritio, quae est dispositio perfecta ad gratiam, non fluit nisi ex gratia habituali prius infusa (S. Thom., 1-2, 113, 8; *Veri.* 28, 8, c. et 5m). Cujus ratio est, quia prius ordine naturae est illud quod perficit, quam quod perficitur, spectatum pro ipso *esse* in quo stat perfectum (siquidem perficiens communicat suum *esse* ipsi perfectibili) ; per formam autem perficitur quicquid in ordine ad ipsam intellegitur perfectum; necesse est ergo, ut ad formam consequatur omnis dispositio perfecta subjecti ad formam. Quae proinde nec necessario *attrahit* formam, aut congrue ad ejus adventum *praeparat,* sed ipsa per formam rationatur, originatur, necessitatur.

Jam vero sicut in iis quae successive perficiuntur, datur locus dispositioni antecedenti, sive necessitatis, sive congruentiae, sic in illis quae perficiuntur absque successione nulli datur locus dispositioni nisi consequenti atque perfectae1. Perficitur autem incarnatio absque successione. Si qua igitur praedicatur circa incarnationem dispositio, haec est consequens, non autem antecedens ; nec informis, sed perfecta. Hujusmodi autem dispositio est gratia : nam et consequitur, ut dictum est, ad gratiam unionis connaturaliter ; nec proinde potest quin exsistat in debita proportione ad ipsam.

Sic santus Thomas consecutionem dispositionis affirmat et proportionem. Consecutionem primo in responsione ad hanc objectionem : « Dispositio praecedit per-
« fectionem tempore, vel saltem intellectu.
« Sed gratia habitualis videtur esse sicut
« quaedam dispositio humanae naturae
n ad unionem personalem. Ergo videtur
« quod gratia habitualis non subsequatur
« unionem, sed magis praecedat ». « Ad
« secundum, ait sanctus Doctor, dicendum
« quod sicut dispositio in via generationis
« praecedit perfectionem ad quam dis-
« ponit, in his quae successive perficiuntur;
« ita naturaliter perfectionem sequitur
« quam aliquis jam consecutus est ; sicut
« calor, qui fuit dispositio ad formam ignis,
« est effectus profluens a forma ignis jam
ʊ praeexsistentis. Humana autem natura

1. Dispositio enim imperfecta ac praevia dum exserit suam activitatem, jam in mobili 5i?natur quidam motus ad formam ; qui motus non potest coexsistere in eodem instante cum forma : siquidem, cum forma non coexsistit nisi dispositio perfecta per formam, nec proinde imperfecta ; rursusque consequens, nec praevia.

* in Christo unita est personae Verbi a « principio absque successione. Unde gra- « tia habitualis non intelligitur ut praece- « dens unionem, sed ut consequens eam, « sicut quaedam proprietas naturalis. Unde « et Augustinus dicit quod gratia est quo- « dammodo Christo homini naturalis » (3 S. 7, 13, 2m). Haec de consecutione.

Secundo autem affirmat proportionem. Quia scilicet gratia ista est proprietas naturalis, oportet ut commensuretur unioni hypostaticae, non deficienter aut late, qualiter contingeret, si posset consistere eadem citra hypostaticam unionem, sed proprie et e sufficienter secundum defi- c nitionem divinae sapientiae » (3 S. 7, 12, 2m), ad quam pertinet mensurare essentias et inter se coaptare (vide integrum corpus articuli).

Eodem sensu loquitur Cajetanus, cum et negat gratiam esse dispositionem : a Gratia, inquit, in Christo non habet ra- « tionem dispositionis respectu unionis, e sed habet rationem naturalis proprieta- « tis, sicut calor consequens formam ignis « (in 3 S. 7, 13) ; et superius tamen asseruit gratiam se habere ad unionem ut ad finem suum, « qui finalizat, non ut sit, aut bene « sit, sed quia est... Quocirca unio perso- « nalis finis est gratiae habitualis, non asse- « quendus per eam, sed quia ipsa emanat « ab unione personali, ordinata ad unio- « nem personalem ut ad finem, quia est, « sicut creaturae fiunt a Deo propter « Deum, quia est. Nec est hoc remotum ab « ordine quem in rebus generalibus vide- « mus ; quoniam in istis perspicimus quod « NON SOLUM ANTECEDENTES DISPOSITIO- « NES, SED CONSEQUENTIA ETIAM ACCI- « DENTIA ORDINANTUR AD SUBSTANTIAM « prius natura genitam, ut ad finem ; « esse namque disciplinabilem, quod conse- « quitur ad formam hominis, ordinatur ad « hominem ut ad finem » (in 3 S. 7, 12). Pariter Lugo : α [Gratia Christi] habuit « ordinem ad unionem, non ut aliquid an- « tecedens, sed ut consequens ipsam unio- « nem : ex quo capite videtur participare « aliquam infinitatem, quatenus non po- « luit ordinari ad aliquid melius quam ad « Verbum unitum » (Disp. 16, s. 7, n. 107), Ordinationem autem seu habitudinem istiusmodi in finem nos maluimus vocare dispositionem consequentem et perfectam, secundum stylum S. Thomae *(loc. cil.),* et propter analogiam rerum naturalium atque etiam supernaturalium (cf. 3 S. 9, 3, 2m ; 4 D. 49, 2, 7) : quin tamen de vocibus velimus cum ullo homine litigare, cum de re concordamus.

APPENDIX G.

Gratia Christi est absolute su m ma.

Conclusio haec non est sancti Thomae tantum, sed et Scot i (3 D. 13, q. 2, et q. 4) atque Scotistarum omnium (in hunc locum sui magistri) ; eam inter Thomistas illustrarunt potissimum Durandus (3 D. 13, q. 2) : Caj etanus (in3 S. 7, 12) : Canus *(De locis theologicis,* 1. 12, c. 13. Coi. Agrip. 1585, fol. 442 et 445). Consentit Petavius *(De incarnatione Verbi,* 1. 11, c. 6, n. 6, coli. c. 12, n. 6-7) scribens : « Quoniam « Christus non solum gratiam et sancti- « tatem tanquam donum gratuitum acce- « pisse, sed etiam sibi ipse contulisse ab « antiquis Patribus dicitur : eo fit ut natu- « ralis eadem, illi esse statuatur, nec ex- « trinsecus communicata, sed o"κο$εν, et dc α suo sibi praesens et affluens. Quae res « IMMENSAM ET NULLO FINE AC TERMINO « CIRCUMSCRIPTAM EAM ESSE DEMONS- « TRAT. n

Probatur autem conclusio multipliciter. *Primo* quidem, quicquid naturaliter habetur, habetur in summo, secundum illud saepe assertum a sancto Thoma (De *substantiis separatis,* c. 19) : « Quod est natura- ‹ liter tale, est... omnino tale. » Ubi sensus est duplex. Primarius sensus est : si qua perfectio est subsistens, ea est in propria sua ratione indeficiens : sicut de angelicis formis et de *esse* separato mullum disserit sanctus Thomas. Sensus autem secundarius est : si quid naturaliter ex sese infert aliquam perfectionem, haec maximum habet statim gradum, quem in ipso habere potest. Cujus ratio est, quia quic-

quid habetur naturaliter, immobiliter ha-Mur; nec proinde est in potentia ad hoc a! fiat majus. Sicut homo est naturaliter Libens intellectum abstractivum et dis-rareivum : qui in unoquoque homine itatim secundum se habet summam suae rationis perfectionem intrinsecam. Porro patia unionis iniert naturaliter gratiam habitualem. Ergo infert eam in summo gradu quem secum compatitur. Patet autem nullum posse concipi gradum gratiae tantum, quin in Christo esse possit. Ergo omnem perfectionem gratiae creabilem habet Christus.

Probatur *secundo*. Causa mensurat effectum suum necessarium. Ergo summa unio cogitabilis quantum ad *esse*, nequit principiare nisi summam cogitabilem gratiam quantum ad *operari*. Sic **Durandus** (3D. 13, q. 2, n. 9. Par. 1550, fol. 203) : i Gratia unionis et habitualis in Christo se t habuerunt sicut prius et posterius. Nam « ad gratiam unionis secuta est gratia ha- • bitualis. Gratia autem unionis in Christo • fuit perfectissima, quae *[legendum forle* : • qua] perfectior esse non potest, eo quod «digniori non potest creatura uniri quam • supposito divino : ergo gratia habitua- « lis consequens ad eam fuit perfectis- « sima. »

Nec multum distabat **Scotus**, cum scribebat : « Ista natura potuit assumi ad « summam unionem quantum ad esse : «ergo quantum ad operari. Summa unio « quantum ad operari non est nisi per « summum habitum gratiae, quae est « principium operandi. Ergo » etc. Concludit hic tamen de possibili tantum Scotus ; de facto autem postea, per aliud argumentum, ex decentia Creatoris petitum.

Probatur *lerlio*. Dispositio perfecta ad formam habitam seu finem praesentem proportionatur fini seu formae. Proportionate autem unioni hypostaticae gratia nequit non esse summa. Apte **Cajetanus** (in 3 S. 12) : « Intellige mensuram formae « praefixam esse penes relationem ad « finem... [Etenim] quod substantialiter « est propter finem oportet commensura- « tum esse fini... [Quare] summae unioni « creaturae rationalis ad Deum com- « mensurari oportet solam summam gra- « tiam. »

Probatur *quarto*. Gratia in puris creaturis habet rationem filiationis adoptivae. In anima autem Christi, ubi ex unione hypostatica ad Verbum resultat unio schetica ad Spiritum Sanctum et totam Trinitatem, gratia est sequela et dos propria Filiationis naturalis. Nequit autem propria dos et sequela Filiationis naturalis non esse major omni dono quodeumque concipi possit filiationis adoptivae : siquidem adoptiva filiatio imitatur deficienter ea quae sunt naturalis Filiationis propria. In nulla igitur creatura potest concipi tanta gratia quanta inest naturaliter humanitati assumptae. Vide complexive **Cyril. Alex.**, in *Johan.*, l. 11. c. 12. P.G. 74, 561-565, et egregiam ejusdem loci expositionem apud **Petavium**, *De incarn. Verbi,* l. 11, c. 7, n. 9-10.

Probatur *quinio*. Gratia proportionatur visioni. Visione autem intuitive, qua gaudet Christus, nulla potest esse major. Etenim nulla major conjunctio intellegibilis ad intellegentem 'concipi potest quam secundum *esse* : qualiter obtinet inter animam Christi et Verbum Deil. Ad rem **Canus** : « Major est unio animae Christi

1. Adjecta aliis rationibus, quae in superiore appendice indicatae sunt, haec est ratio *propter quidt* cur Christus necessario a principio suae incarnationis debuerit obtinere visionis intui-Uvae praerogativam, eamque tantam quanta major esse nequit. Hinc inferes, nunquam eum latuisse ullam rem, quae in Deo viso ab ullo creato intellectu possit unquam cognosci : nec proinde diem judicii. At, quae per visionem intuitivam innotescunt, ea innotescunt non secundum modum quem obtinent in intellectu *tx* sensibilibus abstrahente formas intelligibiles, sed secundum modum eminentiorem quem intellegibile obtinet in intellectu Dei, ubi est ipse Deus. Quern juxta modum sunt, ut patet, intellectui cuivis creato, pro suo gradu cognitionis analogicae, sed multo magis intellectui humano, pro suo gradu cognitionis abstractivae, non solum ineffabilia, sed etiam incapabilia ; nec proinde ad partes intellectus abstractivas descendit talis notitia, nisi per quamdam illuminationem partium inferiorum per superiores : qualis ante Christi resurrectionem cohiberi sane potuit. Nisi autem notitia insit intellectui prout

‹ cum Verbo, quam unio beatorum ; sed « *ex* hac exsistit claritas in intellectu beati « *[lege* : beatorum] ut Deum videant : ergo « multo magis ex illis [lege : ex illa] talis « claritas orietur » *(De locis theologicis,* l. 12, c. 13, fol. 440).

Objicies : implicat contradictionem conceptus gratiae absolute summae. Nam, cum Dei natura, vita, atque béatitude, seu operatio propria, sit infinita, in infinitum potest ipsius consortium crescere atque progredi. Ergo posita gratia qualibet, potest semper aha concipi major ; sicut qualibet, creatura alia potest a Deo creari melior (cf. 1 S. 25, 6. c.).

Bespondeo, contradictionem implicari nullam. Etenim consortium istud est intrinsece supematurale respectu omnis naturae creabilis. Ergo in suo formali claudit gratuitatem, seu connotationem subjecti, cui non debeatur; et pro tanto est perfectio mixta, id est non melior ipsa quam non ipsa. Omnis autem talis perfectio habet summum infra Deum ; sicut facultas ratiocinandi, quae est potentialis ad verum, habet in homine summum suae rationis ; et omnis natura angelica, quae est potentialis ad *esse,* est in summo suae speciei.

Aliter autem est dicendum de perfectionibus puris, quae nullam in suo conceptu claudunt potentialitatem naturalem ad ulteriora aut connotant subjecti sui potentiam obedientialem. Qualis est perfectio entis, vel intellectionis : quare omni creatura potest a Deo alia fieri major, et omni intellectioni naturali superstrui melior ; nec proinde ullus angelus, quantumvis perfectus, culmen obtinet naturalis perfectionis creabilis.

Ne quis autem stomaebetur, quod 1° intellectio naturalis potest progredi in infinitum, gratia autem non ita ; aut quod 2° in perfectionibus mixtis recensetur gratia, cum inter puras inultae numerentur naturales. Hoc alterum enim ex nobilitate est gratiae, qua tantum importatur bonum, ut omni perfectioni cuilibet naturali semper sit supematurale seu indebitum, connotans igitur subjecti indignitatem. Primum autem in laudem gratiae pariter redundat ; nam ad perfectionem alicujus gratiae pertinet, quod sit in summo; ad imperfectionem autem omnis naturae, quod semper ab alia transcendi potest. Tandem minima visionis beatificae gratia infinito majorem lucem intellegibilitatis secum fert quam quantavis intellectionis naturalis acies. Et sic tollitur omne scandalum.

Neve dixeris, potentiae divinae aliquid detrahi, si gratia habituali Christi nulla possit fieri major. Nam non ex defectu divinae potentiae id repetitur, sed ex termino intrinseco talis formae, quae seipsam superare non potest ; sicut nec angelus ullus intra suam speciem perfectior esse potest quam est. Et hoc sensu loquitur sanctus Thomas, cum ita concedit (3 S. 10, *4,* 3m, et 3 S. 7,12, 2m) nullum, quantum est ex divina potentia, assignari terminum, ut tamen velit (3 S. 7, 12, c. et 1m) penes ipsam formam esse termini illius rationem. « Ex parte autem formae excludi- « tur possibilitas augmenti, quando aliquod « subjectum attingit ad ultimam perfec- « tionem, quam potest talis forma habere « in natura » (3 S. 12, c.). « In ipsis formis « consideratur aliquis terminus, ultra « quem non progrediuntur. Et propter « hoc non oportet quod gratiae Christi « possit fieri additio, quamvis sit finita « secundum sui essentiam * (3 S. 7, 12, 1m). Ita autem secundum sui essentiam tuit et pro unionis hypostaticae praerogativa infrustrabili nosse in Deo viso judicii diem, et pro oeconomica suae omnimodae clarificationis dilatione nullam in thesauris suae abstractivae scientiae continere illius diei notitiam. Unde verum habet solutio veterum : habuit diei ultimi Christus notitiam incommunicabilem.

analogico et abstractive, non est enuntiabitis homini, quantumvis eam in apice suae mentis obtinenti per visionem. Adeo ut multo magis visioni intuitivae etiam quam raptui congruant verba Pauli : *audivit arcana verba, quae non* fied *homini loqui.* Per intuitivam enim visionem percipit homo Verbum ipsum Dei, quod solus Deus profert, nec homo aut angelus proteret unquam. Vere igitur Christi anima po-

est finita in ratione entis, per comparationem ad plenitudinem essendi, ut tamen in ratione gratiae sit infinita, tanquam gratiae plenitudo (3 S. 7, 11) : quemadmodum (ere formae separatae, in suo quaeque ordine infinitantur (1 S. 50, 2, J·; *De enle cl essenlia,* c. 6; coli. *De mbtl. separa!.,* 13, etc.). Gum autem sit infinitum gratiae gratia Christi, patet non ex hoc culpari potentiam Dei, quod illam facere majorem quam est, non potuerit ; sicut nec in isto culpatur, quod quaternarius major quam est fieri non potest (d. 1 S. 25, 6, c.).

Quibus ex doctrina sancti Thomae libatis, parum nobis probatur illud **Suarezii** (De *incarn.,* disp. 22, s. 2, n. 10) effatum : » Divus autem Thomas nunquam assigna- • vit terminum ex natura ipsius gratiae, ‹sed ex ordine divinae sapientiae. » Nec sane mirum, quod ipse **Süarez** fatetur suam interpretationem a sancto Thoma parum clare suaderi : « Potuisset quidem « D. Thomas clarius dicere argumentum *i* concludere : posse illi gratiae fieri « additionem in gradibus intensionis de « potentia absoluta, non tamen de or- ‹ dinaria » (In 3 S. 7, 12, *commenlarius,* n. 3). Immo id sanctus Thomas consulto non dixit, quia nec sensit. Concessit autem rectissime posse a Deo fieri aliquid gratia habituali Christi « majus et πιε- ι lius » (3 S. 7, 12, 2m) : pro quanto enim est finita quoad *esse,* patitur aliquid seipsa melius infra Deum ; et revera praestat illi gratia unionis, utpote ex qua dimanet et ad quam ordinetur. Et unione ipsa hypostatica naturae humanae potuit a Deo aliquid fieri secundum quid melius, pro quanto potuerunt assumi naturae semper in infinitum perfectiores. (Quo tamen progressu non importaretur augmentum secundum gratiam habitualem, siquidem, ut diximus, gratia habitualis ordinatur ad visionem intuitivam, in qua nullam per se induceret diversitatem diversitas naturarum, quaecumque a Deo assumerentur). Naturarum vero assumptarum diversarum foret diversa secundum quid actuatio per *Esse* divinum : non quasi simpliciter melior foret actuatio melioris, sed melior duntaxat quantum ad terminum actuatum.

Unde habes tandem, quo sensu Christus dici possit non solum connaturalem habere gratiam, sed etiam esse ipsum subjectum gratiae connaturale. Nam ex una parte, plenitudo illa gratiae est ita proprium corollarium unionis hypostaticae, ut extra unionem hypostaticam consistere neqeat ; ex altera autem parte, gratia omnis in quavis creata persona erit nata respicere gratiam Christi, ut deficiens participatio indeficientem plenitudinem. Ergo omnis gratia ad personam illam divinam in creata natura subsistentem referetur, sive ut ejus naturalis proprietas, sive ut talis proprietatis participatio (in contrarium vide **Suarezium,** *De incarn.* disp. 18, s. 3, n. 11-12).

Est ergo essentialiter gratia Christi quasi analogum princeps in toto genere gratiae. Et pro tanto, quamvis in puris creaturis gratia possit semper pro lubitu Dei proficere, non tamen ulla illarum gratia, quantumvis intensa, attinget aut appropinquabit ad gratiam Christi, sed manebit semper incomparabiliter inferior, ut ne commensurari quidem aut connumerari possit (3 S. 7, 11, S'll)1. Nec proinde gratia Christi concipienda est ut limes nostrae gratiae ; quanquam principium quoddam ejus sub Deo est et finis, permittens sub se quemdam progressum in infinitum. Immo foret praesentis oeconomiae limes, si esset commensurabilis nostrae gratiae et relative tantum maxima. Est autem ila maxima, ut sit « plenitudo perfectionis et perfectio ple- « niludinis « (S. **Fulgentius,** *Ep.* 14,

I. In quo nulla arguenda est contradictio ; siquidem in perfectionibus puris, ut est esse vel intellegere gradatio potest concipi indefinita, quin unquam flat appropinquatio ad *esse vel intellegere* subsistens. Juvat aliqualiter analogia matheseos, ubi series dantur quantitatum indefinite crescentium, convergentes tamen in terminum finitum, quem ne attingentes quidem semper remanent infinito mathematico incomparabiliter inferiores.

n. 28. P.L. 65, 418). Vel, ut scribit admirabiliter Hesychius (7n *Levit.,* 813. P.G. 93, 871-872) : « Unctio Christo et his qui ejus sunt communis et non communis « est : communis quidem, quia ejusdem « unctionis sunt et ipsi participes; quam- « obrem et nos participatione Christi, « christiani dicimur ; non communis au- « tem, quia inaestimabili quadam subli- « mitate excellit Deus hominibus et « gratia in qua ei communicamus. »

Articulus II. — De gratia eucharistica IN QUANTUM est gratia Redemptoris. ·

Ut attolleretur ad consortium divinorum, praestabat gratia Adamo insonti, atque praestat angelis. Hoc idem nobis praestat gratia specialior[1] in natura per peccatum infirmata ; non solum nobilitans animum, sed sanans a corruptione carnis, atque ita coaptans hominem ad finem, ut adversus difficultates in consequendo fine superandas roboret : quo longe potentior importatur gratia, et caritatis in Deum defixae intentio, ultra omnem humanae firmitatis atque constantiae gradum, provecta. « Major quippe libertas est neces- « saria adversus tot et tantas tentationes, « quae in paradiso non fuerunt : ...hoc « sanctorum martyria docuerunt * (Augustinus, *De correptione el qralin,* c. 12, n. 35. P.L. 44, 937)'.

Non differt autem haec gratia a gratia Adami vel angelorum per finem suum, quo specificatur : qui utrinque est visio beatifica ; sed differt quoad modum respiciendi finem : qui in priore illa respiciebatur solummodo ut appetibilis, in nostra autem respicitur simul ut arduus.

Hujus autem specialioris gratiae proprietas fuit suo modo in Christo, ut docet S. Thomas, scribens(*Veri.* 29,2): « Christus ad hoc assumpsit humanam e naturam, ut eam curaret. Quae quidem « curatio est per gratiam; unde gratia ha- « bitualis in Christo magis intelligitur ut « effectus unionis quam ut praeparatio ad « unionem. » Scilicet : curatio humanae naturae assumptae ex una parte fuit incarnationis finis, ex altera autem parte formalis effectus gratiae habitualis. Ergo gratia non se habet ad incarnationem ut dispositio antecedens, sed ut finale consectarium. Nam, si antecederet, antecederet et curatio : siquidem simul procedunt forma et effectus formalis. Non autem curatio antecedit incarnationi, cujus est finis. Ergo neque gratia. En processum Sancti Thomae : quo supponitur, humanam Christi naturam esse curatam per gratiam Christi habitualem.

Et re quidem vera, Christus non in carne sane peccati, sed in similitudine tamen carnis peccati apparuit inter nos : passibilis, mortalis, tentatus per omnia; qui adversus tentationem ingruentium malorum sentiens debilitatem camis',

1. Specialiorem dico, non quasi alterius speciei, sed prout, in eadem specie, gaudentem conditione quadam diversa, vel statu (ut aiunt) allotropico : pro quanto duobus muneribus fungitur el elevandi el sanandi. Quae diversitas reiundilur in diversam conditionem subjecti, hinc integri, illinc sauciati.

2. Non solum potentius auxilium in gratia Redemptoris attenditur, sed etiam majus beneficium, pro quanto ista confertur nobis, non solum immeritis sed demeritis. Ceterum ea quae nunc annotamus de identitate gratiae nostrae elevantis ac sanantis, elucidabimus, quantum poterimus, in disputationibus *De (jralia.*

3. Noli commoveri, quasi debilitas camis sonaret concupiscentiam, cujus ne memoria quidem aut cogitatio, dum de Christo agitur, caret impietate. Sed duplex nobis inest debilitas carnis : una quidem per concupiscentiam ; altera, etiam concupiscentia seclusa, consistens in passibilitate et corruptibilitate, ratione cujus aerumnas, dolores, mortem, sicut persentimus, ita pavemus necessario atque reformidamus, horremus et refugimus. Etiamsi enim martyres concupiscentiae expertes essent, nonne tamen tolerantia passionum extrinsecus illatarum atque afflictionum undique ingruentium foret ardua atque perardua ? Numquid difficultate sua omni caruit patientia Virginis immaculatae ? Fuit autem in Christo haec corruptibilitas atque passibilitas ; nihil quidem habens foeditatis propriae, nec tamen nisi per foeditatem peccati inducta in humanam naturam, ubi habet rationem poenalilatis. Quare ex hac parte Christus fuit in similitudine carnis peccati, et ex hac parte fuit infirmus secundum carnem. Qua infirmitate Adam non ante lapsum laboravit.

roboratus est intus per gratiam : in tuius signum atque veluti subsidium jcressit angelus foris, confortans eum.

M non solum fuit in Christo haec gratia, sed fuit in Christo summa. Et hoc quidem propter tria.

Primo, ratione sui finis.

Finis enim hypostaticae unionis et consequentis ad unionem gratiae, fuit redemptio generis humani condigna. Quarc oportuit, ut esset compensandi affectus et opus in Christo undequaque peccati malitiae adaequatum. Oportuit igitur, ut dolor obeundus esset absolute summus in genere mali per gratiam tolerandi, seu difficultatis per caritatem superandae (3 S. 46, 6, c. ; 3,n ; 6m). Sic autem fuit in Christo duplici ex capite. Primo quidem, eo quod dolet incarnatus Deus, Dei amantissimus, de maxime repugnante divinae sanctitati malitia peccati (3 S. 46, 6, 4m), et dolet quantum potest. Quare tristitia ejus fuit in summo, ut praeclare exponit Canus : « Revera pro- » babile est, in voluntate Christi intellec- ‹ tuali, quae proprie voluntas est, non • tristitiam modo, sed summam maxi- « mamque fuisse. Quia enim in hostia pro « peccato, cordis contritio voluntatisque « tristitia potissime desideratur (sacri fi- « cium quippe Deo spiritus contribulatus, » etc.), et tristit ia spiritualis haec con- • traria est peccato medicina, quod sedem ‹ suam praecipue in voluntate habet ; « consentaneum profecto erat, ut Filius « Dei hostiam se pro peccato exhibiturus, « non solum corporis et animae sensitivae « dolores, sed angores quoque spiritus et • voluntatis tristitiam susciperet, quo pro • culpis nostris omnibus hostia illa Deo « acceptissima omnibus omnino modis «contereretur... Augustinus insuper asserit ‹ Christum eos nostrae naturae defectus « suscepisse, qui perfectioni gratiae non • repugnant quidem, sed de amore boni ‹ et sancta caritate veniunt. At commen- ‹ dat magis caritatem suam Christus, si « tristitiam quoque eam Deo pro culpis « nostris in sacrificium praebuit, quam « nos Deo pro illis debemus maxime... « Propter mysterium nostrae redemptionis « explendum, quanquam voluntas Deo « viso fruebatur, suscepit tamen sponte « TRISTITIAM, QUANTAM MAXIMAM CAPERE « POTUIT : POTUIT AUTEM capere TANTAM, « QUANTA MAXIMA ESSE IN RERUM NA- « TURA POTERAT : UT DOLOR PRO PECCATIS « NON MINOR ESSET QUAM CARITAS, et « scientiae ipsi quoque supereminеret » (*De locis theologicis,* l. 12, c. 13, fol. 450).

Adeo igitur non nocuit visio intuitiva dolori cordis, ut potius dicenda sit, vere (quamvis indirecte) contulisse aliquid, immo plurimum : pro quanto caritas, visioni commensurata, mensurabat ipsa repugnantiam ad peccatum et de peccatis a genere humano admissis tristitiam.

Ex altero autem capite fuit summus Christi dolor : pro quanto oppetiit mortem. Primum enim quod appetitur in bonis hujus vitae est *esse.* Et ideo « ulti- « mum malorum hujus vitae et maxime « terribile est mors, ut patet per Philoso- « phum in 3 *Elhic.* (cap. 6 a mod.) » (2-2, 64, 5, 3Ul). Gratiae igitur et caritatis nullum est secundum se magis arduum opus quam mortis susceptio *(Joan.,* 1513). Nemo autem vitam suam diligere potuit tantum quantum Deus Homo. Quanto enim perfectius *esse* quis habet, tanto magis amat (major enim perfectio est magis appetibilis)1. Christus autem habuit perfectissimum *esse* vitale, scilicet divinum. Ergo amare debuit maxime. Maximus igitur debuit esse dolor Christi in morte obeunda (3 S. 46, 6, 4m).

Summo dolori obeundo oportuit ut esset par gratia Christi. Oportuit igitur, ut esset summa gratia fortitudinis, humanae carnis infirmitati occurrens ac medens.

Secundo, fuit summa in Christo gratia ista specialior ratione subjecti.

Verbum enim incarnatum, cum esset abolutc impeccabile, oportuit ut creatam

1 Gallice dicunt : « Le vouloir-vivre se pro- ‹ portionne à la richesse de la vie ; une vie . pauvre moralement et physiquement, a moins « horreur de ia inori. La vie de Jésus-Christ « était la plus riche qui fût, et qui pût être; son « horreur de la mort devait être souveraine.

haberet potentiam resistendi cuilibet difficultati, quantumvis gravi, insurgenti (sive actu sive potentia) adversus legem Dei adimplendam. Oportuit igitur, ut habitualiter esset summa in ipso gratia infirmitatem assumptae naturae sanans.

Ubi attende, quantum congruerit, ut prae omni alia natura humanam assumeret, eamque infirmatam. Sicut enim caritas infusa Dei in creata natura subsistentis, ex praemissis in superiore sectione, erat necessario summa, sic congruebat, ut exercitium ejus esset summum, non solum ex parte intensionis subjectivae, sed etiam ratione materiae circa quam ageretur. Etenim, nisi materia aequaret intensionem, videretur forte superfluere intensio atque abundare. Non autem potuit caritatis exercitium esse summum quoad materiam actus, nisi materia offerret difficultates aequantes proportionaliter ipsam vim moralem gratiae et caritatis. Quod contigit in Christo, ut superius est declaratum. Quo ex capite magis congruebat assumptio naturae humanae quam angelicae (in qua nullum gratia potest compati secum dolorem) ; et in humana natura, magis assumptio infirmatae quam integrae. Si quidem in infirmata demum hominis natura poterat Dei Verbum exercendae suae caritati campum habere adaequatum. Quod cum sine lapsu hominis contingere non posset, rursus ex hoc capite dicendum est : *Felix culpa !*

Tertio, summa fuit eadem gratia ratione SUI EFFECTUS.

Fons enim gratia Christi fuit nostrae gratiae. Oportuit autem ut nullum esset gratiae (nobis oblatae) insanabile peccati vulnus : si quidem omnibus peccatoribus, quantumvis laesis, quantumvis dejectis, quantumvis fractis, Christus offerebat salutem. Nulli igitur limiti affixa esse debebat ista fontalis gratia in Christo. *Habenles ergo pontificem magnum (pii penetravit coelos, Jesum Filium Dei. teneamus confessionem. Non enim habemus pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris : lentatum aulem per omnia pro similitudine absque peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiae : ut misericordiam consequamur, el gratiam inveniamus in auxilio opportuno {Hebr.,* 414-J}.

Undequaque igitur gratia ista specialior fuit in Christo sumina.

Et fuit Christi propria. Hanc enim proprie Christus meruit omnibus quicumque eam sortituri essent. Non scilicet meruit universaliter gratiam prout in communi ordinantem substantias rationales in finem ultimum. Si enim secundum illam communitatem meruisset gratiam, meruisset eam angelis, atque Adamo insonti : quod parum certe probatur. Meruit tamen gratiam iis omnibus qui per gratiam essent reparandi. Meruit enim per sacrificium suum propitiatorium ; et meruit iis pro quibus propitiatorium suum sacrificium obtulit. Obtulit autem pro iis qui propitiatione egebant. Peccatoribus igitur, quotquot a Deo ad poenitentiam exspectantur, id est hominibus lapsis, gratiam meruit : gratiam scilicet reparationis, qua ita sanantur homines, ut eleventur ; atque elevantur ita ut sanentur.

Quia autem istiusmodi gratiam per sacrificium suum meruit, ut hostia etiam sacrificii ipsam dispensat. Quod enim per sacrificii oblationem conciliatur, id per sacrificii participationem obtinetur : reddente Deo per hostiam acceptissimam fructum oblationis. Reparationis igitur nostrae gratia nobis praesto est in corpore ac sanguine Christi participando, quae est eucharistia1.

Quod traditum supra a Patribus, praesertim Gregorio Nysseno et Cyrillo Alexandrino2, mediaevalis vir spectabilis, Er-

C
T

1. ■ Si enim in omnibus sacramentis nostras « Christus sanat infirmitates, maxime tamen « facit hoc in sacramento (Eucharistiae). » Ita Albertus M. *[Liber dc sacramento eucharistiae* Dist. 6, tract. 1, cap. 1), commemorans ibidem (cap. 2) ac redarguens quosdam negantes medicinalem eucharistiae vim : < Pro certo tenendum est, quod nihil est, quod isti dicunt. »

2. Locis supra recitatis hunc addesis, nobis in octava Corporis Christi recitari solitum : « ...Eulogiae particeps fias, credens valere eam « NON AD MORTEM SOLUM SED ETIAM MORBOS « nostros omnes exterminandos. Sopit enim < Christus nobis illapsus saevientem in mem-

naldus Bonaevallensis, coaetaneos suos sic commonebat : « Nos quidem cum i caro essemus et sanguis, corrupta et « infirma corporis animaeque natura, βε- ι formari non poteramus, neque ad i similitudinem Dei reverti, nisi morbo t inveterato imponeretur malagma con- ‹ VENIENS, et in CURATIONE desperatae « infirmitatis contraria removerentur ‹ contrariis, et similia similibus conveni- • rent... Panis itaque hic azymus, cibus ‹ verus et sincerus, per speciem et sacra- ‹ mentum nos tactu sanctificat, fide ilhi- ‹ minat, veritate Christo conformat. Et ‹ sicut panis communis, quem quotidie ‹ edimus, vita est corporis, ita panis iste ‹ supersubstantialis vita est animae et «sanitas mentis... Nobis itaque, pro « QUIBUS SANGUIS CHRISTI OBLATUS EST « IN CRUCE, ET QUOS RECONCILIAVIT Deo » OMNES EXCEDENS VICTIMAS HOC SACRIFI- « Cium singulare, ipse Christus pincerna « porrexit hoc poculum, et docuit : ut non ‹ tantum exterius hoc sanguine liniremur, « sed et interius aspersione omnipotenti t anima muniremur *[legendum forle* : ‹ muniretur] ; et penetrans omnia tanti ’ medicamenti virtus, quicquid esset • intus ibi durum, effugaret; et renova- « ret sanaretque quicquid morbi carni • vel spiritui veteris vitae allinierat cor- ‹ ruptela » (Erna Idus Bonaevallen- sis, *op. cil.,* coi. 1643-1645).

Pariter cardinalis .Jacobus de Vi- Iriaco *(Sermones in Epislolas,* etc. Ser- mo II *In coena Domini,* Antverpiae, 1575, p. 334) : « Venit coelestis medicus non mi- • nistrari, sed ministrare ; curare infir- « mos, non curari ; sanare vulnera, et • vulnerari. ...Corpus et sanguinem suum ‹ nobis contulit in refectione contra infir- ‹ mitatem... [Quae infirmitas est] diffi- « cultas bene operandi et resistendi tenta- ‹ tionibus. Unde et Dominus Jesus Chris- • tus a discipulis recessurus, imminente ‹ passione, contra varias infirmitates et « crebros casus summum reliquit antido- te tum, corporis scilicet et sanguinis sui « sacramentum. »

Idem, inter multa alia documenta litur- gica, exhibet postcommunio feriae ter- tiae post Pascham in *Sacramentario Gela- siano* (P.L. 74, 1115; ed. Wilson, p. 92) : « Digne nos Luo nomini, quaesumus, « Domine, famulari salutaris cibus et sa- ti cer potus instituat, et renovationem « conditionis humanae, quam mysterio « continet, in nostris jugiter sensibus « operetur. »

Sed longe antea in sua *Anaphora* orabat Serapion episcopus : *a* Fac ut omnes « communicantes remedium vitae acci- it piant ad curandum omnem morbum « et ad confortandum omnem profectum « ac virtutem » (F. D. 2. 176) .

EPILOGUS.

Quam aliter Christus sit homi- num caput atque angelorum.

Conclude igitur : aliter Christum esse caput angelorum, aliter caput Ecclesiae. Secundum enim influentiam gratiae potis- simum intellegitur esse caput. Gratiam autem, quam angelis influit, neque ipsis meruit, neque influit talem omnimode quali ipse usus est, sed tantummodo ut elevantem, non autem ut sanantem ; ne- que influit per corpus suum, sed (antum per animam (S. Thom., 3 D. 13, 2, 2, sol. 1, c. et 3m; 3 S. 59, 6. c.); neque is fuit finis incarnationis, ut influeret, sed effectus ad incarnationem consequens (S. Thom., *Veri,* 29, 4, 5m). Nobis autem per corpus suum dat gratiam ; talem quali ipse usus est in corpore ; quam et per corpus suum nobis meruit : ad quem etiam finem corpus assumpsit. Unde haeremus Christi cor- pori multo differentius quam angeli : per gratiam qua vere facti sumus ipsi concor- porei, non solum secundum communitatem

I bris nostris legem carnis ; pietatem quidem « in Deum exsuscitat, mortificat autem motus « animi turbatos, non imputans nobis delicta, • in quibus sumus, sed magis nos curans ut « aegrotos. Confractum enim alligat, erigit « lapsum, sicut pastor bonus, et qui vitam « pro ovibus posuerit » (Cyril. Alex. *(In Joan.,* l. 4, c. 2. P.G. 73, 585).

naturae, sed etiam secundum unius sanctificat]· *corporis spirituale consortium. Hoc enim importat participatio nostra dominicae hostiae;quae angelis neque* sacramentaliter competit, neque spiritualiter, quanquam per hostiam suam Christus sibi meruit statum *illum gloriae, in quo illuminaret* angelos[1] : *qui exhinc* laetificantur eo magis, quod jam consociantur et continuantur *spirit*ualiter Filio *Dei in* creata natura intellectuali subsistenti ; unde et cognatius evasere, et nominantur verius, filii Dei.

1. Quare non absurde **Cyrillus Alexandrinus** *(Glaphyra in Leviiicum.* P.G. 69, 549-552) in Christi sacrificium refundit influxum Christi in angelos sanctificativum. At conjici praeterea potest, jam ab initio suae creaturae angelos desiderio (divinitus immisso) praelibasse talem influxum nostrae hostiae, si revelatum fuit illis mysterium occisi Agni el vivificati, unde traheretur ipsorum sanctitas. Quem influxum dum fastidiens Lucifer renuit inspirato per Spiritum Sanctum desiderio consentire, excidit ab illa, quam secum trahebat desiderium, gratin, manetque inanis.

Pro quanto autem per eucharistiam Christus suum sacrificium obtulit, quo consummato beat angelos, vide eos non carere omni connexione (indirecta sane) cum eucharistia. Conferas infra (Elucid. XLIX) illa quae habet sanctus Thomas de manducatione Christi angelica.

Elucidatio XLII.

Non minus quam in aliis sacramentis causai in eucharistia *signum tantum* veritatem ejus quod significatur respectu *rei et signi.*

‹ 2. Comparantur elementa eucharistiae inter se.

Sectio I. — De ordine causae inter signum tantum et rem ET SIGNUM.

Solet in sacramentis id quod est *signum bjnlum* se habere ut causa relate ad id quod est *res el signum* : pro quanto, ut diximus, practica est omnis significatio sacramentorum demonstrativa. Quaeritur jam, possitne in eucharistia intercedere talis ordo causalitatis inter signum sensibile et rem contentam demonstratamque, quae est corpus et sanguis Christi. Quod si negaveris, non apparet quomodo signum eucharisticum possit dici signum practicum, causans sui veritatem.

Forsan non vereantur quidam ordinem istum causalitatis concedere simpliciter. Nam quibus placet produci in eucharistia corpus Christi, multo rationabilius asserent productum, non per formam consecrationis tantuin, sed per integrum signum sacramentale, consistens, ut diximus, ex materia et forma, verbis scilicet et rebus.

Sed repugnat dupliciter, quominus per sacramentale signum (sive adaequatum sive inadaequatum) producatur corpus Christi. Primo enim, praeexistit suo signo ; nec proinde habet per ipsum causari. Secundo, in virtute Christi Sacerdotis agit sacramentale signum, quicquid agit ; non autem potest in virtute Christi Sacerdotis produci Christi hostia, quae est ipse Sacerdos1.

Secundum haec duo igitur dispar est conditio corporis eucharistici a conditione characteris sacramentalis. Character enim non praecedit suo signo ; nec est nisi participatio sacerdotii dominici, non autem plenitudo illa quae in Christo eucharistico viget.

Negandum est igitur prorsus, per eucharisticum signum effici corpus et sanguinem Christi.

Attamen potest sacramentale signum efficere aliquid circa ipsum Christi corpus aut sanguinem : non scilicet ut sit, simpliciter loquendo ; sed ut sit secundum rationem quae propria est rei demonstratae et contentae : id est, ut vere demonstretur et realiter contineatur.

Quod facit sacramentale signum, dum efficit transsubstantiationem. Verba enim speciebus conjuncta, vel, quod idem est, species informatae verbis, per se demonstrative significant corpus ac sanguinem Christi in ratione cibi et potus. Quae demonstratio ut vera sit, nec mendax, oportet ut, conversa substantia panis in substantiam corporis Christi, haec illi subrogetur. Practica autem cum sit significatio, efficit idipsum quo verificatur. Efficit igitur praedictam panis conversionem. Qua posita, statim intelleguntur species continere corpus Christi eodem modo quo continebant substantiam panis, cui subrogatum est. Ex causalitate igitur, quam habent respectu transsubstantiandi panis, induunt relationem demonstrationis veram et continentiae realem ad corpus Christi. Sicque causant Christi praesentiam, quin ullam exercuerint causalitatem in Christum. Non enim actione ista conversiva mutatus est ipse Christus, neque substantialiter neque accidentaliter, sed mutatus est panis, in Christum mutationis expertem et passionis immunem, ut suo loco exponetur.

Quare sanctus Thomas (4 D. 1, 1, 4, 1, 6m), ubi hanc sibi proponit solvendam objectionem : « In sacramento altaris « transsubstantiatur panis in corpus Chris-

1. Vide illa quae sequentur infra (Elucid. L) et hic supponuntur. Interim observa cur, ex sancto Thoma (3 S. 78, 4, 2m), humanitas Christi non potuerit concurrere ad Incarnationem operandam, cum tamen concurrat ad eucharistiam conficiendam : quia scilicet in incarnatione opus erat producere corpus Christi : « Verba Christi convertunt panem in corpus « Christi. Quod quidem fieri non potuit in con- « ceptione corporis Christi, qua corpus Christi « formabatur, ut aliquid a corpore Christi pro- « cedens haberet instrumentaient virtutem ad ▮ ipsius corporis formationem. »

« ti ; quod non potest Geri nisi virtute in-
« finita, qualis non est virtus formae illius
« sacramenti. Ergo virtus illa non causât
« dictam transsubstantiationem. » Sic re-
spondet : « In transsubstantiatione, cum
« sit quidam motus vel mutatio, duo sunt,
« scilicet recessus a termino, et accessus ad
« terminum. Verba ergo sacramentalia
« pertingunt instrumentaliter ad trans-
« substantiationem, quantum ad recessum
« a termino a quo ; sed quantum ad acces-
« sum ad terminum ad quem, non pertin-
« gunt instrumentaliter nisi dispositive »
(cf. 3 S. 78, 4, 2“).

Conclude igitur *primo* : signum sacramentale in eucharistia vere esse effectivum sui significati; non enim significatum est ut corpus Christi sit, sed ut hoc sit corpus Christi. Hujus autem enuntiati veritas fit per tale signum, effecta panis mutatione, ut dictum est.

Quod autem in aliis sacramentis externum signum efficit ut sit res et signum, hoc est, quia idipsum significat. Puta ritus baptismalis significat christianismi initiationem ; matrimonialis consensus, ortum vinculi conjugalis, etc. Exsistit igitur noviter character, exsistit noviter vinculum, etc.

In eucharistia autem non opus est ut exsistat noviter quicquam, sed sufficit ad veritatem signi, si mutatio habeatur rei unius in alteram praeexsistentem. Hanc mutationem efficit signum utpote efficax suae veritatis.

Conclude *secundo* : non solum effici in eucharistia, sed et conservari per sacramentale signum significati veritatem. Praesentia enim alligatur transsubstantiationi; transsubstantiatio autem tamdiu manet, quamdiu manet causae virtus ; virtus autem causae tamdiu perseverat quamdiu perseverat signi integritas : siquidem praclicum est signum. Sicque conservatur per signum significati veritas.

Quod autem in aliis sacramentis res significata perseverat, recedente signo externo, nec proinde per ipsum conservatur, hujus ratio est, quia ex una parte nihil habet perseverans istiusmodi signum, sed exhibetur per modum actionis, et ex altera parte non significat sui eilectus *esse,* sed *fieri* tantum. Sic actio baptizandi significat Geri aliquem Christianum ; actio contrahendi matrimonium significat Geri istos conjuges ; et sic de aliis sacramentis. Quare non *in esse,* sed *in fieri* tantum pendet vinculum conjugale vel character baptismalis ab istiusmodi causa : quandoquidem eodem modo causât signum, quo significat.

In eucharistia autem, non *fieri* significati, sed *esse,* demonstrant species permanentes, informatae verbis, minime sonantibus : hoc Gt corpus Christi, sed *hoc* est *corpus* Christi. Quare significatum istud pendet *in esse* a suo signo : siquidem signum eodem pacto causât, quo significat. Non igitur minus, immo magis est in eucharistia signum sensibile efficax sui significati, quam in reliquis sacramentis, ubi non ab uno alterum conservatur.

Conservatio autem illa, non dico corporis Christi, sed effectae transsubstantiationis, praecludit multas disputationes apud theologos recentioris aetatis (Suarezium, disp.47, s .3, n. 11-19 ; Lugonem, disp.6, s. 2, n. 26 et 34-44 ; Salmanticenses, disp. 6, dub. 2, § 2, n. 9-11. In contrarium lege Vasquezium, disp. 190, c. 4, n. 42-45)' sat prolixas de vi nescio qua attractive, perquam species, post factam semel transsubstantiationem, jam magnetis cujusdam instar tenerent sibi copulatum corpus Christi, atque asportarent secum, quocumque ferrentur. Quae quam superflua sit atque fictitia res, habes ex superioribus compertum : siquidem continuate species informatae verbis, ex sua vi conservativa respectu transsubstantiationis, veluti alunt habitudinem suam demonstrationis veram et continentiae realem ad corpus Christi : ubicumque tandem exsistant ; nec proinde ad retinendam per varias specierum positiones praesentiam dominicam, quicquam requiritur praeter signi perseverantiam.

Elucidatio XLIII.

Signum tantum nullam habet immediatam causalitatem aut significationem respectu rei tantum.

Sectio II. — De ordine causae inter signum tantum et rem tantum.

Articulus I. In signo tantum attenditur quidam symbolismus8 directus respectu rei tantum.

Diflinita efficacia *signi lanium* circa *run el signum,* examinanda venit illius causalitas respectu *rei lanium,* quae est unitas ecclesiastica, constans ex adunatione fidelium ad Christum et in Christo. Quocirca quaeritur, utrum *signum lanium* cause! directe *rem lanium,* an solummodo mediante *re el signo.*

Porro eodem modo causât, quo significat, siquidem significando causât. Quaestio igitur huc redit : utrum significet mediate tantum, an etiam immediate. Mediate tantum significat, si per se non habet vim demonstrativam nisi respectu corporis Christi, cui, utpote per species sortito rationem convictualem, competat demum significare incorporationem et efficere. Immediate significat, si etiam nullo transitu percorpus Christi facto, species per seipsas significent jam adunationem nostram ad Christum et in Christo.

De significatione agitur vere et proprie sacramentali, nec de quavis naturali aptitudine aut arbitraria accommodatione unius ad significandum alterum. Sacramenta enim nostra non sunt quidem signa naturalia (sicut fumus denotat ignem), sed signa ad placitum ; at vero non ad placitum humanum (sicut caerimoniae ecclesiasticae mysteria divina repraesentant) ; immo ad placitum divinum ; pro quanto aptitudini cuidam illorum praesuppositae accessit institutio Christi libere atque publice istam adhibentis ad significandam rem sacram. Illa aplitudo praevia est sicut quaedam potentia obedientialis in genere sacramentario ; institutio autem Christi eam veluti actuat.

Sic antecedenter ad institutionem Christi, panis et vinum ex ratione sua cibi atque potus congruitatem quamdam habebant ad hoc, ut, prolatis verbis demonstrativis, significarent corpus et sanguinem Christi, pro quanto immolati Christi corpus et sanguis est cibus atque potus noster ; et hac mediante significatione congruitatem proinde habebant ad significandam adunationem nostram ad Christum et in Christo. Quam congruitatem sanxit Christus et sacravit : ut constat, quoad corpus et sanguinem proprium, ex verbis institutionis et promissionis *(Accipite,* manducate : *hoc esi,* etc. *Accipile,* bibite, *hoc esi,* etc. *Panis quem ego dabo, caro mea esi.,* etc.) ; et quoad incorporationem, ex *I Cor.,* IO16-21 et *Joan.,* (cf. supra, Elucid. XXXVI). Ingreditur igitur significationem sacramentalem specierum illa naturalis conditio cibi et potus. Ex institutione quidem Christi species rem contentam significant, sed per indolem cibi atque potus sibi ipsis propriam. At indoles istiusmodi, sicut aptabat illas ad immediate significandum corpus Christi, ita per se non aptabat ad significandum corpus ecclesiasticum nisi mediate.

In tuto igitur collocata ista mediata habitudine (quae supra est exposita), quaeritur utrum praeterea aliud sit attendendum in pane et vino, ratione cujus utrumque sit adhibitum a Christo ad significandam unitatem ecclesiasticam, et quidem immediate.

Dari aliquam similitudinem statim inter multitudinem granorum vel acinorum, redactorum in unum poculum vel panem, el unitatem Ecclesiae, ex multis fidelibus constantem, quis negabit ? Posse illam paritatem a doctoribus et pastoribus inculcari pie atque utiliter, sive paraenetice ad commendandam caritatem, sive didactice ad unitatem explicandam, quis non assentiet ? Sed aliud est, admitti talem similitudinem et adhiberi salubriter, aliud est, eam esse assumptam a Domino et evectam ad significandam atque efficiendam in sacramento unitatem illam ecclesiasticam,

quae ex fidelium adunatione ad seipsum et in seipso consistit. De hac institutione atque intentione dominica quaeritur, cum disputatur sitne sacramentalis isliusmodi symbolismus.

Pro indole sacramentali vidimus olim (Elucid. XXXIII) Gerhohum Reichersbergensem adeo fidenter stantem, ut inde colligeret : verum fieri sacramentum eucharistiae, etiam ubi minime fieret praesens corpus et sanguis Christi *(Traclalus adversus simoniacos,* c. 29. P.L. 194. 1366-1367). Alii postmodum, quorum nonnulli supra (Elucid. XXXIX) enumerati sunt, nulla profecto tali conclusione deducta, eamdem tamen indolem defenderunt. Quibus favent primum Cyprianus et Augustinus.

Cyprianus *(Ep.* 63. c. 13. P.L. 4, 384) « corpus Domini » ostendit « panis « unius compage solidatum ». « Quo et ipso « sacramento, inquit, populus noster os« tenditur adunatus ; ut quemadmodum « grana multa in unum collecta et commo« lita et commixta panem unum faciunt, « sic in Christo, qui est 'panis coelestis, « unum sciamus esse corpus, cui conjunc« tus sit noster numerus et adunatus. » Rursus *(Ep.* 76, c. 6. P.L. 3, 1142) polemice utitur ista comparatione ad evacuandum baptismum Novatiani : « De« nique unanimitatem christianam firma « sibi atque inseparabili charitate connex« am etiam ipsa dominica sacrificia decla« rant. Nam quando Dominus corpus suum « panem vocat de multorum granorum « adunatione congestum, populum nos« tri Irum, quem portabat, indicat adunatum; « et quando sanguinem suum vinum appel« lat de botris atque acinis plurimis expres« sum atque in unum coactum, gregem « item nostrum significat commixtione « adunatae multitudinis copulatum. Si « Novatianus huic pani dominico adunatus « est,... poterit, videri et unici ecclesias« tici baptismi habere gratiam posse», etc. Hi Cypriani loci dominicam institutionem videntur nonnihil sonare.

Similiter intentionem Domini in istum symbolismuni directam finxit sibi fortasse Augustinus, dum fretus traditione majorum, (inter quos, procul dubio, eminet Cyprianus) ipse scribit : « Cum enim cibo « atque potu id appetant homines, ut non « esuriant, neque sitiant : hoc veraciter « non praestat nisi iste cibus et potus, « qui eos a quibus sumitur, immortales « et incorruptibiles facit ; id est societas « ipsa sanctorum, ubi pax erit et unitas « plena atque perfecta. Propterea quippe, « sicut etiam ante nos intellexerunt homi« nes Dei, Dominus noster Jesus Christus « corpus et sanguinem suum in eis rebus « commendavit, quae ad unum aliquid « rediguntur ex multis. Namque aliud in « unum ex multis granis confit ; aliud in « unum ex multis acinis confluit » (*In Joan.* tr. 26, c. 6, n. 17. P.L. 35, 1614). Quam eamdem interpretationem non semel in suis sermonibus tradit, quanquam minus dogmatice *(Sermo* 227 et 229. P.L. 38, 1100 et 1103 ; *Sermo,* inter denisianos 6, 1-2, P.L. 46, 835 ; septimus inter *Sermones inedilos* vulgatos a G. Morin, Monaci, 1917, *De dominica sanclae Paschae,* n. 2, p. 26).

Coaetaneus Augustini, Gaudentius Brixianus, jam verisimiliter ante illum haec scripserat : « Quod autem sacramenta « corporis sui et sanguinis, in specie panis « et vini offerenda constituit, duplex ratio « est. Primum ut, etc... Deinde quomodo « panem de multis tritici granis in polli« nem redactis per aquam confici, et per « ignem necesse est consummari; rationa« biliter in eo figura accipitur corporis « Christi, quem novimus ex multitudine « totius humani, generis unum esse cor« pus effectum, per ignem Spiritus Sancti « consummatum... Similiter et sanguinis « ejus vinum ex pluribus acinis, id est « uvis vineae ab ipso plantatae, collectum, « in torculari crucis exprimitur, et per « capacia vasa fideli corde sumentium pro« pria virtute fervescit » *(Sermo de Eiodi ledione secundus,* P. L. 20, 860-861).

Post. Augustinum usi sunt similitudine acinorum et granorum Latini om-

›es* quicumque ad saeculum usque xm de eucharistia, data opera, scripserunt8. Secuti sunt scholastici, ut sanctus Thomas (3 S. 74, 1, c.)8 aliique communiter. Nuperquc Leo XIII, in literis encytlicis .*Mirae Carilalis* (die 28 maii 1902) : ‹ Adde quod vel signa ipsa, quibus hu‹jusmodi constat sacramentum, perop‹ porluna conjunctionis incitamenta sunt, c Qua de re sanctus Cyprianus » etc.

In Oriente sanctus Chrysostomus consonanter : « Sicut enim panis, ex multis t granis constans, unitus est, ita ut grana « nusquam appareant, sed sint quidem ‹ ipsa, non manifesta autem sit illorum ‹ differentia propter conjunctionem : sic ‹nos et mutuo et cum Christo conjun‹gimur»(ln *I Cor.,* 1017, hom. 24,2. P.G. 61,200).

Praeter Patres et doctores allegari possunt Liturgiae4.

Illuc enim manifeste alludit oratio *Secreta* in solemnitate Corporis Christi : « Ec« ciesiae tuae, quaesumus, Domine, uni« tatis et pacis propitius dona concede : * quae sub oblatis muneribus mystice ‹ designantur. »

Sed retroactis saeculis multo disertius *Anaphora Serapionis,* post prolata super panem verba dominica, habet : « Sicut « hic panis dispersus erat supra montes » et collectus factus est in unum, ita et ‹ Ecclesiam tuam sanctam collige ex omni ‹ gente et omni terra et omni urbe et vico ‹ et domo, et redde unam vivam catholi« cam Ecclesiam » (F. D. 2, 174).

Aetate autem proxime sequente compilator *Constitutionum Apostolicarum* (1. 7, c. 25, 3. F.D, 1, 410-412), dum de eucharistia utique videtur agere, hunc fidelibus tenorem orationis commendat : « Tu, Do« mine omnipotens, Deus aeterne, quem« admodum hoc erat dispersum, et cum « fuit congregatum, factus est unus panis, « ita congrega Ecclesiam tuam a finibus « terrae in regnum tuum. »

Porro noscitur illa pars *Apostolicarum Constitutionum* esse quaedam retractatio atque reconcinnatio vetustioris precationis, quae habetur in *Didache,* capite nono (F.P. 1, 20-22), ubi haec leguntur (c. 94) : « Sicut « hic panis fractus dispersus erat supra « montes et collectus factus est unus, ita « colligatur Ecclesia tua a finibus terrae « in regnum tuum, quoniam tua est gloria « et virtus per Jesum Christum in saecula. » Utrum ad eucharistiam pertineret, an ad agapas, caput istud nonum *Didaches* atque decimum, multum per triginta hos annos est disputatum. Sed nunc, edita diatriba Domini Cagin, *L'Eucharislia primitive el la Didache* (in *L'Eucharistia,* 1912, 2e partie, c. 8, p. 252-285), jam mihi videtur dubitatione omni carere exclusio eucharisticae indolis. Etenim *primo* quidem suasive ostendit Dom Cagin, ex comparatione cum capite 7 et 8 et cum capite 14 *Didaches,* vix posse in capite 9 et 10 agi de eucharistia (attenta scilicet serie et ordine sententiarum de Baptismo et praeambulo jejunio, c. 7 et 8 ; de solutione jejunii seu agapis, atque de laude intra agapas deferenda Deo a prophetis, c. 9 et 10 ; de prophetis amplius, c. 11,12, 13 ; de coetu eu-

1. Notandus honoris causa auctor *Homiliae de corpore el sanguine Domini,* quae inter epistulas sancti Hieronymi duodequadragesima computatur (cap. 10-11. P.L. 30, 275). Alios scriptores enumerare otiosum foret, siquidem, ut dixi, nemo excipitur.

2. Decretalis epistula Innocentil III ad Joannem quondam archiepiscopum Lugdunensem extracta est, magnam partem, ex libro 4 *de sacro altaris mysterio,* c. 36 (P.L. 217, 879). Quoin libro externum signum connectitur cum corpore mystico : 1° mediante corpore Christi, per primum significato et significante tertium ; 2° ratione suae compositionis ex multis granis vel acinis. Haec posterior explicatio non transiit in epistulam decretalem (P. L. 214, 1121).

3. ▯ Panis et vinum sunt materia conveniens « hujus sacramenti. Et hoc rationabiliter... « Quarto, quantum ad effectum respectu totius « Ecclesiae ; quae constituitur ex diversis flde« libus, sicut panis conficitur ex diversis granis, « et vinum fluit ex diversis uvis » (3 S. 74, 1, c. Cf. 3 S. 79, 1, c.).

4. Quod quibusdam liturgicis textibus non tam militantis Ecclesiae in terris, quam triumphantis in coelis forte perhibetur significari unitas, ad rem in praesens disputatam minimi refert : eo vel magis quod, ut diximus (Elucid. XXXVIII), est res adaequata eucharistiae non terrena Ecclesiae conversatio, sed utique corpus ecclesiasticum Christi in coelis congregandum.

charistico in die dominica habendo, c. 14, cum transitu ad episcopos et diaconos id-circo constituendos, c. 15). *Secundo,* quod majus est, peremptorie demonstravit, ex comparatione cum sex formis veterum *Canonum* (i. e. cum canonibus Veronensi-bus, Copticis, Sahidicis, Hippolyti, Aethio-picis, Arabicis), certissime agi de agapis in capite nono et decimo *Didaches,* sicut in *Canonibus,* ubi parallela prorsus reperitur descriptio agaparum, expresse ab eucha-ristia distinctarum, exhibentiumque et inversionem calicis ac clasmatis (cf. *Di-dache,* 9, 2), et exclusionem catechumeno-rum *(ci.Didache,* 9,5). *Terlio,* ex compara-tione cum *Constitutionibus Apostolorum,* 7, 25, ubi tales mutationes subiit textus *Didaches,* ut, demptis quae sonarent aga-pas, adderentur quae sonarent eucharis-tiam, evicit profecto, non esse visum ipsi compilatori caput nonum et decimum *Didaches* aptum per se ad significan-dam eucharistiam prae agapis[1].

Quod si caput nonum et decimum *Dida-ches* non est de eucharistia, nihil ibi certe prae se fert sacramentale comparatio gra-norum cum Ecclesia, sed de communi pane procedit, orta quippe probabiliter ex pre-cibus apud Judaeos usitatis ad mensam (cf. **Berning,** *op. cil.,* 1901, p. 235; J. **Réville,** *Les origines de l'Eucharistie,* 1908, p. 51-53).

Nec proinde mirum, quod longo etiam post tempore (circa A. D. 370 ?), auctor opusculi *De virginitate,* quod nomine Atha-nasii est inscriptum, haec praecipiat (cap. 13. P.G. 28, 265) : « Cum in mensa sederis, « coeperisque frangere panem, ipso ter « consignato signo crucis, ita gratias age : « Gratias tibi agimus, Pater noster, de « sancta resurrectione tua, quam per « Jesum Filium tuum nobis manifes-« tasti ; et sicut hic qui supra mensam « est panis, dispersus olim et coactus, « factus est unum ; sic congregetur Ec-« clesia tua a finibus terrae in regnum « tuum, quia tua est virtus et gloria in « saecula saeculorum. Arnen. » Ubi sane de vulgari mensa sermo est.

Qui symbolismus, si de communi pane erat in usu, quidni ad consecratum panem transferretur libere ? Immo pronum erat, ut quibusdam certe locis in liturgiam eu-charisticam atque in eucharisticam cate-chesim inveheretur : quin tamen quic-quam ibi, magis quam alibi, enuntiaret sacramentaliter accipiendum, sed huma-nitus tantum inventum, pium ceteroquin et pulchrum[2]. Quod nobis videtur fac-tum, et fortasse quidem primum, a **Serapione,** quantum ad usum liturgi cum, atque a **Cypriano,** quantum ad usum didacticum. Facileque explicatur, cur tam late serpserit tantumque valuerit ista comparatio, ut loci communis vira in exponenda evolvendaque eucharistia obtineret.

Quicquid sit, quaecumque moles testi-moniorum oggeratur, non vademur posse adigi ad considerandum istum symbolis-mum tanquam proprietate sacramentali gaudentem ; immo cogimur eum habere pro non sacramentali : ut jam ostendetur per partes.

Articulus II.— Istius symbolismi indoles sacramentalis non constat.

Et primo quidem, sacramentalis indoles non constat. Quod probatur ex variis paritatibus.

Prima parilas est temperati calicis. Antiquius jam quam comparatio inter grana et Ecclesiam usitata est in materia eucharistica comparatio inter aquam ad-mixtam vino in calice et populum Christo per eucharistiam adunatum.

Insinuatur enim haec ab **Ignatio** *(Ephes.* 5, 1. F.P. 1, 216) : ὑαά ααkιρίζω τού ένκεκραριένου ούτω [τώ έπ'.σκόπω ὑαών], ω η Εκκλησία 'Ιησού Χρ'.στώ. Unio enim sive inter Ecclesiam et Christum sive inter Ephesios et episcopum effertur voce (εγκεκραρένου), ex temperamento calicis translata.

1. In contrarium, etiam bodie, **Batiffol** *(Eucharistie*,* p. 60).

2. Explicationem non valde dissimilem vide-sis apud K.K.G. Goetz, *Die heulige Abend-mahlsfrage,* 1907, p. 292.

Indicatur ab **Irenaeo** *{Adv. Haer.,* 5.1, 3. P.G. 7, 1123) carpente Ebionaeos (aquarios) ob negatam Christi deitatem : t Vani autem et Ebionaei, unitionem Dei ‹ et hominis per fidem non recipientes in isuam animam... Reprobant itaque hi ‹ commistionem vini coelestis, et solam • aquam saecularem volunt esse, non reci- *i* pienles Deum ad commistionem suam. »

Indicatur a **Clemente** Alexandrino, in vino et aqua aiente designatum temperamentum Spiritus Verbi et potantis hominis *{Paedag.* 2, 2. P.G. 8, 409-412. Vide supra, Elucid. XVIII)1.

Sed potissimum enuntiatur ab ipso Cypriano, iisque verbis, quibus tantum non commendetur sacramentalis proprietas atque necessitas : « Videmus in aqua popu- « lum intelligi, in vino vero ostendi san- ‹ guinem Christi. Quando autem in calice ‹ vino aqua miscetur, Christo populus adu- « natur, et credentium plebs ei in quem «credidit copulatur et conjungitur. Quae ‹ copulatio et conjunctio aquae et vini « sic miscetur in calice Domini, ut commix- « tio illa non possit ab invicem separari. « Unde et Ecclesiam, id est plebem in « Ecclesia constitutam, fideliter et firmiter « in eo quod credidit perseverantem, nulla « res separare poterit a Christo, quominus « haereat semper et maneat individua di- « lectio. Sic autem in sanctificando calice « Domini offerri aqua sola non po- « test, quomodo nec vinum solum « potest. Nam, si vinum tantum quis « offerat, sanguis Christi incipit esse sine «nobis; si vero aqua sit sola, plebs inci- « pit esse sine Christo. Quando autem * utrumque miscetur, et adunatione con- « fusa sibi invicem copulatur, tunc sacra- « mentum spiritale et coeleste perficitur. « Sic vero calix Domini non est aqua so a « aut vinum solum, nisi utrumque sibi « misceatur d *{Ep.* 63, 13. P.L. 4, 383-384).

Post medium autem quintum saeculum symbolismus temperamenti semper processit aequo passu apud scriptores ecclesiasticos2 cum symbolismo granorum atque acinorum ; apud quosdam autem, sermone non minus acri quam apud ipsum Cyprianum3.

Praeterea in liturgia nostra multo celebrius quam grana aut acini evolvitur mystice ista mixtio aquae et vini : cottidie orante sacerdote super aquam : « Da nobis « per hujus aquae et vini mysterium ejus « divinitatis esse consortes, qui humani- « tatis nostrae fieri dignatus est parti- « ceps. »

Quin et isti symbolismo commendatio accedit *Decreti pro Armenis* (D., 698), et, quod majus est, auctoritas *Tridentinae Synodi {ibid.,* 945 ; cf. 956). Ad defendendum autem ipsum ritum mixtionis, appellat Synodus Tridentina exemplum Christi *(ibid.),* sicut antea appellarant : Synodus oecumenica sexta (can. 32. P.G. 137, 616-617), Concilium Carthaginense (A. D. 393, can. 23. P.L. 56, 426), atque *Lilurgia graeca Sancli Jacobi* (B. 52), *Oralio eucharistica Domini el Salvatoris Noslri Jesu Chrisli* (L. B., vol. 2,572), *Testamentum Dni N. J. C.* (ed. Rahmani, 43), *Lilurgia Consi. Aposlol.* (8, 12, 37. F. D. 1, 508) aliaeque liturgiae posteriores multae, et Patres vetustissimi : **Cyprianus** *{Ep.* 63, 4-5. P.L. 4, 377-378), **Clemens AI.** *{Paedag.,* 2, 2. PG. 8, 409), **Irenaeus** *{Adv. Haer., 4,* 32. 2. P.G. 7, 1073).

Quidnam gravius tandem desiderari potest? Multo praestat granorum symbolis-

1. Quare, attentis tribus illis auctoritatibus ementis, Irenaei, Ignatii, parum mihi probatur quod scripsit nuperrime RevmuS P. B atiffol *(Leçons sur la Messe,* Paris, 1919, p. 150) : « Le même saint Cyprien est le premier « à voir une raison symbolique à ce mélange « d'eau et de vin dans le calice. »

2. Horum nonnullos videsis citatos apud **Marlène,** *De anliquis Ecclesiae ritibus,* 1. 1, c 3 art. 7, n. 29 : quibus facile alii addi possent plurimi, ut auctor *Homiliae de corp, el sang. Christi* (c. 8-9. P.L. 30, 274-275 ; **Beda,** in *Luc.* 22,0. P.L. 92,597) ; **Paschasius Radb.,** *Lib. de corp, cl sang. Domini,* c. 11. P.L. 120, 1307-1310 ; etc., etc. **Anselmus** H a vel bergen- *sïs, Dialog.,* lib. 3, cap. 20. P.L. 188, 1242, etc., etc.

3. Lege verbi gratia S. **Eutychium** C. P., *De Paschale el SS. Eucharistia,* n. 6. P.G. 86 *bis* 2397.

mo symbolismus temperamenti, spectata testimoniorum antiquitate aut sollemnitate, necnon accedente ritus ipsius auctoritate dominica. Attamen quid sentiunt theologi, coaetanei certe nostri, omnes ? Respondeat pro ceteris **Pesch** : « Hanc « aquae admixtionem non esse de necessi- « tate sacramenti omnes concedunt, et « constat ex *Missali* (De defect. IV, n. 7)... « Neque dicendum est esse praeceptum « divinum, tum quia probari nequit, tum « quia *Cone. Trid.,* dicit, sess. 22, c. 7 : « Monet sancta Synodus praeceptum esse « ab Ecclesia sacerdotibus, ut aquam vino « in calice offerendo miscerent » *(Praelecl. dogmal.,* 1896, t. 6, n. 763)\

Λ pari igitur concludimus, immo a fortiori, non posse nos cogi symbolismum granorum, minore pondere testimoniorum obfirmatum, habere pro sacramentali.

Paritas altera est mixtae cum farina AQUAE.

Cujus mixtionis sensus idem a Patribus traditus est atque temperamenti. Praeterquam enim quod indicatur aliqualiter ab **Irenaeo** *(Adv. Haer.* 3, 17, 2. P.G. 7, 930), certe praedicatur a **Cypriano** *(Ep.* 63, 13. P.L. *4,* 384): « Sic vero calix Do- « mini non est aqua sola aut vinum solum, « nisi utrumque sibi misceatur, quomodo « nec corpus Domini potest esse farina sola « aut aqua sola, nisi utrumque adunatum « fuerit et copulatum et panis unius com- « page solidatum. Quo et ipso sacramento « populus noster ostenditur adunatus, »

Sequitur **Augustinus** (sermonibus supralaudatis), conspersioni addens concoctionem. Pariter S. **Gaudentius** *floc. cil.)* atque auctor *Homiliae de corpore el sanguine Christi* (c. 10. P.L. 30, 275), aliique deinceps plurimi, usque ad **Innocentium III** *(De sacro altaris mysterio,* 4, 4. P.L. 217, 857)1.

Huc accedit, quod ipse color specierum, puta panis candor, est ad eumdem scopum designandi corporis mystici, simul atque pluralitas granorum, accommodatus (v. g. in eadem *Homilia de corp, et sang. Chr.,* loc. cit.) ; sicut postea accommodatus est rubor vini ad designandum sanguinem Christi (**Innoc. III,** *op. cil.,* 4, 36, coi. 879).

Non magis porro quam pro istis symbolismis urget necessitas in symbolismo granorum quicquam agnoscendi sacramentale.

Terlia paritas est azymi.

Cujus significationem quamdam liturgicam videtur ipse persequi Paulus, *I Cor.,* 57-3 (cf. supra, Elucid. IV)3; quam medio aevo coluerunt, una cum superioribus « figurationibus », Alcuinus *(Ep.* 90. , 289), **Rabanus Maurus** *(De cleric, inslil.,* 1. 1, c. 31. P.L. 107, 318-320), **Paschasius Radbertus** *(Lib. de corp, el sang. Dom.,* 20. P.L. 120, 1331-1332). Deinde, excitata a Graecis controversia de azymorum usu, extulerunt inter Latinos congruitatem azymorum symbolicam, praeter Domi-

1. Mirum hac aetate nostra videtur quod scribebat sexto decimo saeculo jam fere elapso **Bellarminus** : « Utrum autem sine aqua « sacramentum consistere possit, non est adeo « certum » (De *sacram. Euchar.,* 1. 4, c. 10).

2. In usu etiam erat istius symbolism! praedicatio atque defensio apud Armenos, ut colligitur ex epistula illa adversus eos scripta, auctore (ut fertur) quodam Meletio, quae exhibetur inter opera sancti Joannis Damasceni. P.G. 95, 392.

3. Quanquam minime credo fuisse jam inde ab apostolorum temporibus usitata azyma prae fermentatis, neque in Oriente neque (ut putabant plerique nostri mediaevales) in Occidente. Immo probabilius solebant ubique conferri a fidelibus in sacrificium genera illa panum, quaecumque prae manibus habebant (videsis Le Quien, *Disseri. Damascen.* 6, c. 29 sq. P.G. 94, 391 sq., praeter nitidam lucubrationem Domini **Parisot,** D. T. C., art. *Azyme}.* Sed inde jam fit probabile, primis apostolicarum ecclesiarum temporibus esse per dies paschae adhibita ad usum liturgicum azyma, aut ubique, aut certe plerisque locis : propter Legem, cui satius erat congruere Judaeos si qui intéressent.

Tunc vero conjici potest praevaluisse apud nos azymum, cum paulatim obsolescente populari panum consecrandorum oblatione, penes clericos jam fere fuit solos operam dare confectioni oblatarum ; quas tanto habitas esse decentiores, quanto et mundiores, et ab usu vulgari remotiores, et minutarum particularum divisioni accommodatiores.

Ex persuasione autem apostolicae antiquitatis orta est, reor, atque in scholis robur obtinuit sententia theologorum moralium prohibentium sacerdoti Latino consecrationem fermentati,

nicum Gradensem *(Epist. ad Petr. Antiochenum,* P.G. 120, 753), Humberlum cardinalem *(Ado. Graecorum calumnias, c.* 31 ; *Conlra Nicelam,* c. 19. P.L. 143, 950 el 991), S. Anselmum Gantuariensem *[De azymo el fermentato,* 1 et 4 ; De *sacramentorum diversitate,* 2. P.L. 158, 541, 544, 549), S. Brunonem Signiensem (De *sacrificio azymo,* P.L. 165, 1087) et Algerum *(De sacram, corp, el sang. Dorn.* 2, P.L. 180, 827), quorum singuli approbant fermentatum : etiam S. Leo IX *(Ep.* 102. P.L. 143,775), atque Anselmus Havelbergensis *(Dial.,* 3, 17-18. P.L. 188, 1234-1239), paullo rigidiores ambo[1] ; tandemque, ceteris severior[2], Innocentius III *(op. cil.,*4, 4. coi. 854-858).

Attamen nequaquam habet prae fermentato azymus panis vim sacramentalem. Unde idem rursus conficitur argumentum quod supra.

Articulus III. — Excluditur ista SACRAMENTALIS INDOLES.

Non ex uno capite excluditur.

Excluditur *primo,* spectato ipso symbolismo. Quantacumque enim a theologis tribuatur Ecclesiae potestas in determinanda elementa sacramentorum concreta, tamen omnes concedunt in baptismum et eucharistiam nihil illam posse. Non potest igitur efficere Ecclesia, ut eucharistia stet, ubi deficiat ullum ex elementis, quibus aliquando competat constituere (sive ex parte materiae sive ex parte formae) sacramentale signum. Porro stat eucharistia, deficiente symbolismo granorum aut acinorum. Etenim symbolismus ille requirit pluralitatem acinorum vel granorum ; eucharistia autem stat, etiam ex uno grano confecta, aut ex uno acino pressa. Ergo non est sacramentalis talis symbolismus.

Excluditur *secundo,* spectato corpore Christi. Si çnim symbolismus iste esset sacramentalis, interiret sacramentalis utilitas corporis Christi in eucharistia. Quo modo enim significant signa sacramentalia, eo modo operantur, quippe quae significando causent. Si ergo elemento sensibili per se sumpto immediate significetur ecclesiastica unitas, quae est ipsa res sacramenti ultima, tunc etiam ipsomet directe et immediate, seclusa consideratione corporis Christi, causatur. Causata autem immediate unitate ecclesiastica per signum sensibile, tollitur e medio sacramentalis utilitas corporis aut sanguinis Christi. Christi enim sive sanguis sive corpus in sacramento has habet tandem partes, ut datum per modum cibi et potus sacrificalis incorporet sibi fideles spiritualiter, id est secundum communitatem vitae sanctitatisque consortium : in quo consistit ecclesiastica unitas. Quod si effectus hujusmodi attingitur per species, nullo transitu facto per corpus Christi, cui bono jam corpus Christi putandum est inservire ? Nonne otiatur? Immo quidni dicas exsulare ? Nihil enim otiosum facit Deus. Pervenitur igitur hac via ad eliminandum corpus Christi a sacramento, plus quam ipse somniarat Gerhohus : scilicet non solum ut veritas, sed etiam utilitas sacramenti nullam requirat praesentiam Christi realem.

At responderit quis : Immo requiritur corpus sangnisque Christi et ad utilitatem et ad veritatem sacramenti. Nullum enim verum sacramentum est de se inefficax.

etiam in casu, quo, deficiente azymo, non possit aliter Christianis morti proximis (puta instante bellica strage) viaticum apponi. Quae sententia miror si non posteris nostris videatur esse rigidior. Interim liceat revocare principium, quo in relaxando jejunio eucharistico sivit se S. C. Concilii (15 decemb. 1906) dimoveri a vetere disciplina, jam minus nostris temporibus congrua. « Lex itaque jejunii, utpote « ecclesiastica, urgenda non nimium videtur, « nec unquam ita, ut videatur pugnare cum « JURE FIDELIUM RECIPIENDI SACRAMENTA » *(Actes de SS. Pie X,* ed. Questions Actuelles, t. 3, p. 272).

1. Quanquam neuter absolute reprobat fermentum. Vide notanler Leonis Ep. 100, c. 29, coi. 764.

2. Expresse docuerat interea Gregorius VII *(Epislol.,* l. 8, ep. 1. P.L. 148, 573) non esso reprobandum aut vituperandum fermentatum.

Efficacia autem accedit speciebus ex latente corpore Christi.

Sed praepostera est ista solutio : ut causalitas specierum censeatur, respectu gratiae, immediata, mediata autem censeatur causalitas corporis vel sanguinis Christi. Eodem pacto enim et ordine elementa in sacramentis causant, quo significant : significando enim causant, ut centies dictum est. Si igitur corpus Christi produceret suum effectum mediantibus speciebus, etiam mediantibus speciebus suum effectum significaret : hoc est, corpus Christi esset signum specierum, sicut species forent signa gratiae. Qui ordo est nimis praeposterus : cum nequeat corpus Christi esse signum ullius rei sensibilis, et multo minus signum sui signi ; sed omnino, significatum per symbola sensibilia, debeat rursus significare aliam rem, utique intellegibilem et sacram, quae est unius in Christo corporis aedificatio. Organica est hujus sacramenti constitutio, non chimaerica. Sed omnino standum determinationi nostrorum doctorum : « Substantia corporis et « sanguinis Christi... est... res primi, quia « significatur et continetur a primo, videlicet a forma visibili ; et est sacramen- « tum tertii, quia significat et efficit « tertium, videlicet unitatem ecclesiasti- « cam » (Innoc. III, supracit.). Nec amplius corpus Christi causât aut significat quicquam mediantibus speciebus, quam mediante ritu baptismali character gratiam aut significat aut causât.

Attamen, cum non significet aut causet corpus sanguisve Christi gratiam sacramentalem, nisi in quantum substans designationi specierum, ex qua acquirit rationem cibi atque potus[1], verissimum est, quod dicunt doctores : *rem lanium* designari utroque sacramento et visibili et invisibili, sacramentum autem visibile esse signum utriusque rei, scilicet *rei el sacramenti* et *rei lanium,* ordinate tamen : sicut et in ceteris sacramentis.

Sic verbi gratia **Bessarion** *{De sacramento eucharistiae.* P.G. 161, 495) : « In « sacramento eucharistiae alterum est solum signum, ut panis et vini visibilis « species ; alterum res significata, ut ipsum « verum Domini corpus et sanguis, quod « ex immaculatis beatae Virginis sangui- « nibus assumpsit... Verum Domini corpus « et sanguis, cum res sit signo panis et « vini significata, ut mox ostendemus, « est tamen alterius rei signum, cum « significet mysticum Christi corpus el « Ecclesiae in Spiritu Sancto unitatem; « hoc vero non amplius aliam rem signi- « ficat, sed tantum significatur. Ita fit, « ut visibilis simul ac sensibilis species « panis et vini duplicis rei significa- « TRix sit : significat enim et verum cor- « pus Domini,... et mysticum Ecclesiae « corpus. Quare panis et vinum signum « est duntaxat ; ipsum autem verum « Christi corpus et sanguis, quod sub « umbra tegitur panis et vini, significa- « tum quidem a pane et vino, signifi- « cans autem mysticum Ecclesiae cor- « pus, et res est et signum. Mysticum « vero ex utroque significatum, res tan- « tum est, nec ultra alterius signum. « Praeterea[2], quod tantum signum est, « duarum rerum est signum, veri scilicet « et mystici corporis. Quod autem res est, « et non amplius signum, duorum sacro- « rum signorum res est, hoc est visibilis « speciei panis et vini, el veri in eis con- « tenti corporis Domini ».

Sic antea **Innocentius III** in sua *Decrelali.* loco supra (Elucid. XL) recitato : « Primum est sacramentum geminae rei. « Tertium vero, res gemini sacramenti. »

Respectu igitur gratiae, ea est demum causalitas symbolorum sensibilium, ut nobis admoveant, significatum per modum cibi atque contentum, corpus sanguinemve Christi, signum et causam nostrae spiritualis adunationis ad victimam sanctam

1. « ...sumpta proprietate significandi a na- « tura specierum visibilium... », ut superius (Elucid. XL) ex **Balduino Cantuariensi** audivimus.

2. Fortasse legendum est : propterea.

et sanctificantem, vivam ct vivificantem. Quia autem non admovetur nobis corpus Christi nisi sub sensibilibus symbolis, ideo aliquando dictum est a nostris doctoribus non causare gratiam nisi per species : non quasi inter corpus Christi et effectum suum medient species, sed quia nonnisi per species nos conjungimur sacramentaliter sacrificali cibo aut potui, immediate jam ex sese nostram sanctitatem figuranti atque operanti.

Quare recte **Cajetanus** invehitur in modernos, qui velint ad species se habere corpus Christi ut ad instrumental. « In « divinis sacramentis, inquit, *oporlel sapere « ad sobrielalem,* non excedendo limites « patrum nostrorum. Accepimus autem ex « Ecclesiae doctrina incomprehensibilem « ac ineffabilem conjunctionem Christi et « specierum sacramentalium sub ratione « continentis et contenti veraciter praesentis, et signi et signati, et hujusmodi ; « et non secundum rationem agentis et « instrumenti : et propterea voces hujusmodi, tanquam profanae novitates vitandae sunt » (in 3 S. 80, 12, quaest. 2). Recte etiam **Bçllarminus** : « Species « illae significant quidem cibum spiritualem, sed non sunt ipsae cibus spiritualis ; et proinde non reficiunt, nec « sustentant animam, atque adeo non « sunt causa gratiae » *(De sacram, euchar.,* l. 4, c. 6). Nostra autem aetate cardinalis **Franzclin** consonanter : « Neque in « speciebus alia dignitas et virtus ad « gratiam conferendam, distincta a Christi « corpore sub iis contento, cogitanda esse « videtur... Sed tota sacramentalis virtus « est ipsum Christi corpus et sanguis. « Quare species per se consideratae signi- « ficant quidem gratiam, sed conferendam « per corpus Christi, quod sub iis contine- « tur » *(De SS. Euchar. sacram.* 1868, p. 281-282)2. Scilicet gratiam significant, in quantum significant corpus Christi, quod est pignus et causa nostrae gratiae.

Esto igitur species sint nobis quaedam veluti instrumente ad capessendum intusque suscipiendum corpus Christi tanquam cibum ; at non sunt corpori Christi instrumenta, quorum ope efficiat gratiam. Mediant inter nos et cibum coelestem, non autem inter cibum coelestem et effectum vitae.

Excluditur *lerlio,* spectato sacrificio.

Ut saepe dictum est, in tentum est sanctificans eucharistia, in quantum est hostia sacrificii ; estque sacrificii partus omne bonum per eucharistiam derivatum. Jam vero granorum aut acinorum symbolismus nulla ex parte connectitur sacrificio : neque enim spectat ad id quod offertur, quod est corpus et sanguis Christi ; neque spectat ad actionem offerendi, quae tota clauditur immolatione symbolica hostiae. Fructus igitur sacramenti nequaquam rationari censendus est per istiusmodi symbolismum. Habesque hic tandem rationem ultimam et maxime radicalem, cur symbolismo illi abjudicanda sit indoles sacramentalis : quia nequit admitti, nisi eversa tota oeconomia nostri primarii sacramenti ; cujus id proprium est, ut in tentum sit sacramentum, id est sanctificans, in quantum est sacrificium, id est hostia3.

Excluditur *quarto,* spectate mente fidelium.

In ignorantia crassa nimis mysterii jacerent fideles, si symbolismus sacra-

1. In hoc videntur decipi illi, quod revera species, quicquid agunt, agunt ut instrumenta Christi : sed non quatenus contenti sub speciebus, et quidem per modum hostiae ; verum quatenus adhibentis species per suum ministrum, in quantum est Summus Sacerdos, qui etiam per suos ministros adhibet cetera signa sacramentalia. Immo praesentia Christi sub speciebus est ratione et natura posterior instrumental! actioni specierum ; cui, ut patet, prior est causalitas sacerdotalis Christi.

2. Interea videas in oppositam partem Suarezium, disp. 42, s. 3, n. 9, et Lugonem, disp. 1, s. 2, n. 22.

3. Cum dicit Augustinus sacrificium nostrum esse unitatem (« Hoc est sacrificium chris- « tianorum : multi unum corpus in Christo », *Civ. Dei,* l. 10. c. 6. P.L. 41, 284), intellegit non sacrificium active sumptum, sed passive, quod nos vocamus sacramentum ; nec rursus sacramenti rem contentam et sanctificantem, sed sanctificantis rei contentae effectum, ut notatum est supra (Elucid. XIX).

mentalis eucharistiae, respectu nostrae ad Christum aggregationis et congregationis in Christo, desumendus esset ex parte granorum aut acinorum : nam plerique illorum nunquam hac de re cogitaverunt, nostris certe temporibus. Sed cogitant multum de sua spirituali unione ad Christum, in qua revera continetur communio Christianorum inter se. Sufficiat igitur id quod omnibus fidelibus est notum et obvium ; et recedat illud quod nemini nisi literato viro unquam occurrit a Patribus commendatum. Recedat inquam, a sacramentali eucharistiae proprietate, quanquam utiliter admodum et pie, ut diximus, per modum comparationis humanitus inventae atque excultae, adhiberi potest ad illustrandum mysterium, ut nuper videmus factum a Leone XIII.

Elucidatio XLIV.

Ex indole eucharistiae sacrificali salvatur et formalis unitas sacramenti in speciebus duabus, et in singulis integritas.

Sectio III. — De habitudine unius speciei ad alteram ut consignificantem.

Quaeri potest, quomodo se habeat sacramentum sub una specie ad sacramentum sub altera : utrum tanquam sacramentum unum ad sacramentum alterum, an ut pars una sacramenti ad alteram sacramenti partem.

Utrinque ambages. Nam, si dixeris primum, non solum offendis in septenarium numerum sacramentorum, duabus jam exsistentibus eucharistiis, quarum neutra alteri subordinetur ; sed in scopulum incidis multo periculosiorem blasphemiae : positis enim duobus sacramentis, necesse est ut altero ex duobus priventur totaliter in Ecclesia latina fideles : quod dici nefas est. Salvanda est igitur omnino[1] formalis unitas sacramenti in speciebus duabus exsistentis.

At si hoc membrum elegeris, ecce in alteram difficultatem impinges, adversante tibi communi fidelium et doctorum sensu. Etenim solet eucharistia haberi in singulis speciebus tanquam integrum sacramentum. Et hoc quidem dupliciter : *primo,* quantum ad id quod est *sacramentum lanium,* ut patet « ex communi usu et « locutione, nam qui suscipit speciem « panis non dicitur suscipere paitem sacramenti, sed simpliciter totum sacra« mentum », ut optime[2] dicit Suarez (disp. 39, S. 3, n. 1). Non scilicet homo dicit : Recepi partem eucharistiae, sed recepi eucharistiam. *Secundo* autem, quantum ad id quod est *res tantum,* ut fert communis[3] sententia, ₹validissimis innixa rationibus (videsis Card. Billot, *De Sacramentis*[4], 1, 315-316). Salvanda est igitur integritas sacramentalis in speciebus **SINGULIS.**

Hinc maxima difficultas : in componenda scilicet integritate sacramentali singularum specierum cum unitate formali ambarum. Si quidem, ut ait sanctus Thomas (4 D. 8, 1,1, 2, 5m), ơ ex duobus périr fectis non fit aliquid unum ». Ea igitur est unitas complexus assignanda, quae compatiatur secum elementorum integritatem.

In cujus unitatis venatione, alii procedunt ex consideratione absoluta Christi eucharistiae substantis : sive arguunt ex sufficientia utriuslibet speciei ad conti-

1. Quanquam obsistunt paucissimi, ut Aureolus, apud Capreolum (in 4 D. 8 et 9, q. a, art. 2, § 2).

2. Contradicunt tamen quidam, ut Durandus Mi ma tensis *(Rationale,* 1. 4, c. 54, n. 13), \ asquez (disp. 148, c. 1, n. 9), Lugo (disp. 2, s. 1, n. 12), Sal manticenses (disp. 2, dub. 3, n. 47), et Billuart (dissert 2, a. 2, in responsione prima ad primam instantiam contra primam solutionem), sed immerito, ut concludetur infra.

3. Obsistunt tamen nonnulli, inter quos Vasquez (disp. 215, c. 2-3), Lugo (disp. 12, s.2), Salman licenses (disp. 10, dub. 4, n. 52): cohaerentes quidem superiori suae sententiae circa *signum lanium,* siquidem excessus in significando importat excessum in causando, ut ipsi argumentantur (Vas q. n. 8, Lug., n. 69, Salm. n. 53), ex eo quod sacramenta illud causant, quod significant ; at latentes interea : « Sententia ‹ nostrae assertioni contraria est valde com« munis › (Salm., n. 60) * Communis sententia « negat » [praedictum excessum] (Lug., n. 67; cf. Vasq., n. 1-2). Communem autem sententiam tuentur Cajetanus et Sotus, Toletuset Bellarminus, Valentia et Suarez, Go net et Bill uar t, etc.

4. Praecipuae rationes sunt duae. *Primo,* multum laederet Ecclesia fideles, si eos privaret fructu gratiae correspondente potationi calicis. *Secundo,* non apparet quomodo aliter satisfiat Christq, fructum potationis aeque necessarium pronuntianti ac fructum manducationis, dum ait : *Nisi manducaveritis carnem meam el biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Omnino autem satisfit, si per unum modum sumptionis procuratur fructus alterius ipsemet. Quo etiam posito, Christus sibi ipse cohaeret dicens, jam nulla mentione facta sanguinis : *Qui manducat hunc panem, vivet in aeternum.* Quare jure meritoque Bellarminus *(loc. cil.)* : « Est tamen nostra sententia atque « assertio communis et probabilissima, adeo ut « simpliciter asseri, et ex pulpito in concione ad * populum proponi possit. »

nendum totum Christum, sive ex insufficientia alterutrius ad designandum totum Christum.

Juxta priorem modum, unitas repetitur ex praesentia unius ejusdemque Christi totaliter sub utralibet specie contenti (sic Robertus Pullus, *Sententiarum,* lib. 8, cap. 3. P.L. 186, 964 ; atque -post ipsum plurimi). Sed obest, quod integritas Christi sub utralibet specie non est ex *vi verborum,* id est ex significatione formali symbolorum, sed ex concomitantia naturali, quae sacramentalem eucharistiae rationem per se non afficit. Immo dicendum est, in eadem conditione versari sacramentum, *ut tale,* nunc atque in triduo mortis, si esset ex coena reservatum. Si nunc unitas sacramenti desumitur ex identitate rei utrobique contentae, unde desumebatur tunc, cum non contineretur utrobique eadem res, sed corpus solum sub specie panis, et sub specie vini solus sanguis ?

Juxta alterum modum, unitas repetitur ex designatione, nonnisi per complexum duarum specierum adaequata, Christi ut constantis ex came et sanguine. Sic inter alios Brancatus, in 4m *Senlenliarum,* disp. 17, art. 4, n. 66-67, tom. 1, p. 448-449. Sed rursus non satisfacit ista solutio. Nam, ea admissa, non apparet quomodo sub utralibet specie prostet integrum sacramentum. Non enim per unam speciem poterit dici Christus adaequate designatus ut constans ex came et sanguine. Sicut igitur non erit sub una specie nisi pars designationis integrae, sic nec nisi pars erit integri sacramenti[1].

Quapropter alii, post S. Thomam (3 S. 73, 2), rem penitius inspicientes, non sistunt in consideratione absoluta Christi, veluti in ordine ad seipsum speciati, sed relative, in quantum rationem habet convivii nobis parati.

Sed hinc rursus in duas abiri potest sententias. Potest enim sisti in ratione convivii generice sumpti; potest autem transiri ad rationem specialiorem convivii sacrificalis.

Secundum priorem considerationem sic arguitur. Convivium, ut tale, non est perfectum nisi constet ex solido et liquido:ut et comessationis simul et potationis adsit materia. Data autem est eucharistia per modum convivii perfecti. Ad unum igitur convivium eucharisticum constituendum concurrunt simul et species panis et species vini. Hinc unitas formalis sacramenti.

Integritas autem sacramentalis singularum specierum oboritur ex spiritualilate hujus convivii, qua importatur ipsius in significando atque in causando indivisibilitas. Non enim in spirituali coena, sicut in corporalibus, fit refectio successive « per « additionem bucellae ad buccellam, vel « solidi ad liquidum » (Card. Billot, *op. cil.,* p. 316), sed statim atque de mensa sacra sumptum est aliquid, tota jam refectio est facta, atque integrata participatio perfecti convivii, etiamsi una species sit sumpta : non quod significet una seorsim species per seipsam convivium perfectum, sed quia, secundum ordinem sibi divinitus inditum ad alteram speciem ut consignificantem, semper « communicat in indivisibili significatione «totius » Card. Billot, *ibid.).*

Sed nec videtur sufficere ista solutio. Recte enim dixerit quis, consequens quidem esse ex spiritualitale convivii, ut refectio non perficiatur successive per additionem *buccellae* ad *buccellam,* vel guttae ad guttam, non tamen esse consequens, ut participetur convivium tanquam perfectum sine additione *solidi* ad *liquidum.* Et ratio discriminis est in promptu : quia diversitas penes quantitatem materialem certissime non afficit signi valorem, aut spiritualis effectus integritatem. Sed alia est conditio partium quantitativarum, quae sunt ejusdem rationis, alia partium essentiae, quae sunt diversae rationis. Partes enim essentiae requiruntur ad consti-

1. Nisi forte cum Jacobo Naclanto *[De communione corporis el sanguinis Christi.* Opera omnia, tom, 1, p. 537. Venet. 1567) dicas, plus per unam sacramenti speciem effici quam significetur. Quo oeconomia gratiae sacramenlalis subruilur.

tutionem signi, proindeque et valorem afficiunt. Quare, semel posito eucharistiam in aliqua ratione sibi essentiali perfecti convivii constitui formaliter per conjunctionem solidi et liquidi, non apparet quomodo utriuslibet elementi sumptione tota eucharistia percipiatur[1].

Appellas ordinem liquidi ad solidum, ut partis ad compartem. aut vice versa. Sed quomodo ex mutua habitudine partium inter se, ut componentium aliquid unum in genere convivii perfecti, statim sequatur, alteram semper et causare et significare cum consortio atque virtute alterius, nequaquam tamen adhibitae, neque secundum rem neque secundum propositum : parum certe intellegitur. Nonne verendum tibi erit ne jam quaelibet pars constitutiva cujuslibet sacramenti ex suo ordine ad compartem censeatur et ipsa statim sacramentalem effectum, et quidem integrum, inducere ?

Respondes : distinguendum esse inter sacramentum permanens, quod perficitur in consecratione materiae, ut est eucharistia, et sacramentum successivum, quod perficitur in materiae usu, ut est extrema unctio. Sacramentum enim permanens, eo ipso quod est consecratum, exsistit extra nos integrum in duplici sua specie, etiamsi utentibus nobis applicetur tantum per unam speciem. E contra partes successivi sacramenti non exsistunt priusquam adhibeantur. Quare potest usus unius partis esse applicatio totius sacramenti permanentis, non autem totius sacramenti successivi (Pesch, *Praelecl. dogm.,* 1897, t. 7, n. 546). Sed contra est, quod potuit consecrari panis, nullo nisi secundum propositum consecrato calice. Quod si contingat, nullus exsistit in rerum natura calix sanguinis ; et nihilominus integre percipitur nunc eucharistia, percepta sola specie panis. — Ergo ex ordine ad compartem nondum exsistentem tibi dicendum erit partiale elementum agere et significare per modum integri sacramenti. Quare stat illaesa paritas inter extremam unctionem et eucharistiam quantum ad partium ordinem inter se : quod si ordo partium in extrema unctione non confert singulis partibus efficaciam totalem, nec conferet in eucharistia ; — et manebit hic, sicut illic, una pars constitutiva inepta secundum se ad significandam, proindeque et operandam, integre rem sacramenti.

Cujusmodi difficultas semper recurret contra omnem conatum explicandi unitatem sacramentalem ex ipsa consociatione duorum elementorum in ordine ad repraesentandum aliquod compositum unum, puta Christum ex came et sanguine constantem, vel convivium ex solido et liquido integratum.

Corruet autem difficultas, si quaestio solvatur ex proprietate eucharistiae sacrificali. Qua attenta, unitas sacramenti constat jam ex ipsa dualité seu dissociatione elementorum ordinata ad repraesentandam, non unionem, sed separationem carnis et sanguinis (hoc est Christi immolationem), nec proinde integrationem coenationis perfectae ex cibo et potu, sed hostiam[2] quomodolibet participandam, sive per manducationem carnis, sive per potationem sanguinis, sive per utramque simul. Quaecumque enim pars hostiae percipiatur, particeps effectus es sacrificii et consors victimalis sanctitatis.

Necessariae igitur fuerunt duae species ad repraesentandam immolationem ; sed, semel repraesentata immolatione et sacrificio oblato, sufficit utralibet species ad usum epuli sacrificalis. Eo enim ipso quod per dualitatem specierum repraesentatur immolatio cruenta, quae sub hoc sacramento Deo offertur, jam singulae species offerunt nobis mactatae hostiae partes sumendas veluti theothyta. Et sicut per

1. Ut acute disputant Vasquez, disp. 148, c.1, n. 6, et Lugo, disp. 2, sect. 1, n. 5-6.

2. Eodem redit, quoad rem, quod scribit Maldonatus *(Tractatus de sacramentis. De eucharistiae sacramento,* part. 1·β q· 2) : « Etsi panis significet corpus et vinum sanguinem Christi, tamen non significant nisi tanquam UNUM PRETIUM REDEMPTIONIS NOSTRAE. PrOplerea unum sacramentum est. »

quidlibet cujusvis idolothyti perficiebatur usus epuli sacrificalis et societas inibatur cum daemoniis, sic per quidlibet nostri theothyti, sive esibile, sive potabile12 de altari dominico nobis pabulum adhibetur, et conciliatur Dei societas.

En unitatem duarum specieruni formalem cum integritate sacramentali singularum consonam. Quin et integritas haec ex illa unitate sequitur : ex designatione scilicet status immolatitii per duas, sequitur sufficientia singularum in genere dapis sacrificalis.

Vides igitur, quantam, sicut et superioribus quaestionibus, sic et huic elucidandae, copiam sui praesidii afferat indoles eucharistiae sacrificalis : ut nulla jam difficultas supersit, et intellegentiae etiam parvulorum accommodata sit solutio. Quae sua sponte videtur fluere ex doctrina apostoli ad Corinthios vulgari (7 *Cor.* 10 ie-21); nec, si semel perspecta est, poterit quis dubitare quin et integer fructus sacramenti capiatur, quemadmodum integrum applicatum est signum, una demum specie percepta *

Hanc solutionem unus mihi occurrit clare satis indicans Toletus, *In Joan.* 654 (Colon. Agrip. 1589, col. G05) : [Communioni sub una specie] « institutio Christi « non obstat. Est enim doctrina catholica, • hoc mysterium esse sacrificium quoddam, « quod in oblatione consistit ; et esse si- « mul sacramentum, quod participatur et « communicatur. Ut igitur sacrificium est, « consecratur in duabus speciebus, ut in « hac divisione passio Christi repraesen- « tetur... Ut autem sacramentum est, non « in communione sub utraque specie con- « sistit, sed in parte aliqua oblationis, « sicut in veteribus sacrificiis, non totum ‹ quod Deo offerebatur, participantibus n offerentibus dabatur. »

1. De antiquo ritu eucharistiam dandi sub una specie vini, non solum infantibus, sed etiam aegrotantibus, rid. D. Hug. Mathoud *{Observationes ad libros sententiarum Roberli Pulli,* l. 8, c. 3. P.L. 186, 1135, sq.), et Martène *{De Ani. Eccl. Rit.,* l. 1, c. 5, a. 2, n. 4). Etiam legatur erudita dissertatio Julii Corblet *{Histoire... du Sacrement de l'Eucharistie,* 1885, 1, 542-548 et 603-615).

2. Erraverit, qui putaverit contrariari nostram positionem decreto Tridentino, *De communione,* cap. 3, ubi legitur « fatendum esse, « etiam sub altera tantum specie totum atque « integrum Christum verumque sacramentum * sumi, ac propterea, quod ad fructum attinet, ‹ nulla gratia necessaria ad salutem eos de- « fraudari, qui unam speciem solam accipiunt. » Primo enim, nedum rationem redderet Tridenlinum integritatis sacramentalis singularum specierum, ne docuit quidem hanc integritatem, ut ex textu ipso patet, atque abunde constat ex historia, fatentibus omnibus theologis. Docuit autem tria : 1°sub utralibet specie integrum esse Christum ; 2° item verum sacramentum ; 3° item efficaciam omnis gratiae ad salutem necessariae. Tertium deduxit ex altero; non alterum ex primo, nisi quatenus in primo excludatur error auferentium praesentiam omnem realem ex sumptione sub una specie. Ceterum nequaquam nostra positione laedi reverentiam Tridentini, testes habes omnes doctores quotquot extra integritatem contenti Christi quaesierunt rationem sacramentalis integritatis, sive quoad signum, sive quoad effectum. Vide inter alios cardinalem Billot *{op. cil.,* p. 316, not. 2). Cur autem voluerit diffinire Synodus praesentiam integram Christi sub utralibet specie, facile intellegitur, perspectis erroribus lutheranorum, quos enumerat Bellarminus *{De eucharislia,* 4,21), concomitantiam negantes. Apud Valentiam (in 3 m Partem, disp. 6, q. 9, punct. 3, coi. 1098) autem ride recitatum virum haereticum, Fortunatum Krelium, qui diceret corpus Christi in eucharistia « non vivum, sed mortuum edi ».

Elucidatio XLV.

Est unum, secundum rem, eucharistiae sacramentum per omnes temporum ac locorum differentias, quanquam apparenter plurale.

APPENDIX H.

De numerali computatione eucharistiae.

Unitate formali hujus sacramenti sic definite, potest ulterius inquiri de ejus unitate vel pluralitate numerica. Sicut enim sacramentum baptismi est unum secundum rationem suam formalem, et tamen tot numero sunt baptismi reapse, quot sunt homines baptizati, sic in eucharistia est quaerendum, quotum sit sacramentum numero in universo mundo. Quae quaestio non jam oboritur ex comparatione partium formalium inter se, sed ex comparatione partium quantitativarum, sive simultaneae sint, sive successivae.

Respondet **Vasquez**, tot numero haberi sacramenta, quot exsistant divisae particulae (Disp. 168, c. 2, n. 13 sq.). Quae solutio placuit multis, potissimumque **Salmanticensibus** (Disp. 2, dub. 4).

Sed obstant praecipue duo.

Primo, qui sumit tres particulas simul, ut in singulis suis missis omni sacerdoti contingit, certe nunquam dicitur accepisse tria sacramenta. Praeterea, si tria sacramenta sumeret, deberet trium sacramentorum fructum percipere : quod tamen nemo concedit (cf. **Lugo**, disp. 2, n. 19-20).

Secundo, generaliter loquendo, qui ex una mensa sumit tria poma, vel tria panis frustula, non dicitur tribus uti conviviis, sed uno (cf. **Lugo**, *ibid.,* n. 26, post **Bellarminum**, *De Sacram. Euchar.,* l. 4, c. 22, 4a prop.).

Altera sententia est **D. Soti** (4 D. 8, 1, 2), **Bellarmini** *(De Sacr. Euchar.,* l. 4, c. 22, 4a prop.), **Valentiae** (torn. 4, disp. 6, q. 1, punct. 4), **Billuart** (Dissert. 2, art. 2, *dico* 3°) aliorumque, ponentium, rationem numeralem accedere eucharistiae, non ex numero particularum, sed ex numero refectionum, ad quas ordinem habent : ita ut plurificetur sacramentum per pluralitatem sumentium vel sumptionum. Qua stante positione, dicendum erit ante sumptionem sacramentum revera unum actu, nec nisi potentia multiplex ; sumptum autem dicendum erit actu vel unum vel plurale, prout feret casus.

Sed parum apparet, quomodo ordinatio ad plures convivas plurificet convivium. Convivium enim multis paratum, manet unum convivium, quanquam participatum a multis. Pluri Picantur igitur participationes, non autem id quod participatur. Ubi prae oculis semper habendum est, non in refectione consistere sacramentum, quippe quod sit permanens ; sed refectione nonnisi adhiberi sacramentum prius constitutum, exsistens et integrum per modum convivii adornati vel parati cibi, non autem per modum cibationis vel convivationis.

Quod autem quidam dicunt, numerum sumi ex pluralitate locorum, in quibus habetur sacramentum, istud, velint nolint (videsis in contrarium Lugonem, disp. 2, s. 3, n. 37), in eamdem explicationem, quae modo impugnata est, reincidit; nam nulla alia ratio pluralitatis ex locali distantia fmgi potest, nisi quia non videntur posse

sumptionem ; sicut fercula in tua domo et in mea non sunt unum convivium, quia non ad eamdem comessationem censentur ordinata. Etenim non per se afficit esse sacramenti, nec proinde numerum, distantia, quippe quae vim significativam symbolorum semel constitutorum nequaquam attingat.

His igitur, tanquam incompetentibus, omissis solutionibus, solvenda est quaestio ex principiis nostrae disciplinae eucharisticae communibus.

Rationem convivii sacrificalis habet eucharistiae sacramentum. Numerus igitur in eucharistia accipiendus est, sicut accipi solet in conviviis sacrificalibus.

In computandis autem generatim conviviis sacrificalibus, prima regula est, quod una hostia non est nisi unum convivium, non plura, quanquam pluribus participationibus aptum. Altera regula est quod res Deo per unam sacrificationem oblatae, etiamsi sint plures materialiter, tamen formaliter non sunt nisi una totalis hostia : puta centum boum, vel centum panum, vel esculentorum atque potulentorum.

Quas secundum generales regulas erit dijudicandum eucharislicum convivium.

Eucharistiae autem proprium est, quod distinguere in ea oportet duo : unum quod videtur perinde ac si esset, et non est ; alterum quod non videtur esse, et est[1]. Aliud enim in eucharistico sacrificio oblatum est Deo specietenus ; aliud est oblatum realiter. Si enim meris apparentiis inhaereatur, sacrificium nostrum est panis et vini. Veritate autem duce, est corporis et sanguinis Christi. Proindeque et convivium aliud est apparens, aliud reale : unum ex dapibus melchisedecianis, alterum ex hostia crucis.

Ubi igitur de eucharistiae sacramento disseritur, aut sermo iis quae sunt aptatur, aut accommodatur ad illa quae apparent.

Secundum priorem modum, dicenda una hostia, et unum convivium, et unum sacramentum. Quanquam enim plures sunt actiones sacrificae (mea et tua, etc.), tamen res sacrificata est una ; nec una solum materialiter, secundum unius Christi identitatem numericam, sed etiam formaliter, secundum proprietatem unam hostiae, ex una immolatione vera atque principali oblatione una inductam semel in perpetuum. Secundum regulam igitur priore loco traditam superius, unum convivium prostat omnibus aetatibus hominum atque gentibus participandum; et pro tanto, quicquid in contrarium appareat, est revera eucharistia unum numero sacramentum. Cui conclusioni quanquam non stricte adhaeret[2], tamen non parum favet Suarez (disp. 39, sect. 4, n. 2), dum scribit : « Sicut ergo est idem nu-« mero sacrificium quoad rem oblatam, « ita est idem sacramentum; nam in Ec-« clesia id quod offertur in sacrificium « sumitur ut sacramentum ». A coena igitur usque ad finem mundi unus secundum veritatem decurrit panis et calix eucharisticus per omnium sacerdotum manus atque ora fidelium[3].

Quare vere dicit Ecclesia in narratione coenae : *Accipiens el* hunc *praeclarum calicem in sancias ac venerabiles manus suas...] per* metonymiam intellegens pro continente contentum, et per prolepsin pro consecrando vino consecratum : et denotans satis interea per vocem *hunc* identitatem numericam ejus quod nunc tractatur et illius quod tractabatur olim. Sed et sine prolepsi, sine metonymia, Ecclesia profert simul et narrative per modum citationis, et demonstrative per modum intimationis, verba formae : Hoc *esi corpus meum* : quae non possunt utroque modo proferri cum aequali veritate, nisi idem numero sacramentum censeatur et in coena et apud nos tractari (ut expositum est supra, Elucid. XXXV, ad mentem veterum nostrorum doctorum).

Qua unitate sacramenti perspecta, patet quam vere et stricte concoenatores Domini simus, eumdem nimirum participantes panem et calicem, quem oblatum Deo pro mundi vita prior ipse bibit Dominus et propinavit discipulis.

Maxime etiam patet, quanta sit vis unitiva in sacramento realiter uno, omnes, qui undique sunt aut fuerunt aut erunt, fideles pervadente, vegetante, consummante. Proprieque intellegitur Pau-

1. « In mysterio [altaris], quod non est appa-« ret, quod est occultatur. » Algerus *(De sacram. corp, el sang. Dom.,* 2, 3. P.G. 180, 819).

2. Firmius quam Suarez adhaeret Lugo (disp. 2, sect. 2), sed ob rationes minus bonas, argumentis Suarezii interim rejectis.

3. Sacramentalem unitatem depingebat vivide olim usus praemittendi missae celebrationi apportationem sacramenti ex praecedente missa confecti. Vide Corblet, *Histoire... du Sacrement de l'Eucharistie,* 1885, 1, 540-541 ; cf. p. 226.

lus dixisse : *Quoniam unus* [est] *panis, unum corpus multi sumus, qui de* uno pane *participamus (J Cor.,* 1017) : refecti scilicet eucharistia non simili, non aequali, non pari, sed una eademque numerice.

Quare tandem Ecclesiae congruit laus in mulierem fortem a Spiritu Sancto collata : quod *facta est quasi navis institoris delonge portans panem suum (Prov.,* 3114) : inuno de mari rubro dominicae passionis ad omnes plagas mundi et de ortu eucharistiae ad occasum defert secum suum panem mulier illa fortis vere, quia in fide fortis per Spiritum Sanctum, cujus dono habet, ut sit indefectibiliter conjugata Summo Sacerdoti, et sacrificio ejus uni serviens.

Haec dicta sint secundum rei veritatem, pro quanto sermo ad ea quae sunt aptatur.

Aliud autem sequetur, si sermo accommodetur ad illa quae apparent. Secundum modum enim istum, tot numerabuntur sacramenta,, quot apparebunt diversa epula sacrificalia panis et vini. Epula autem hujusmodi tot computanda erunt, quot hostiae diversae censebuntur sacrificari. Attenta autem regula, quae superius posita est posteriore loco, tot demum hostiae hujuscemodi melchisedecianae censentur sacrificari, quot sacrificationes intercedunt. Tot ergo sacramenta distinguentur, quot missae.

Quam juxta considerationem, non ejusdem sacrificii particeps est, qui ex hac alitur missa, ac qui alitur ex illa (sive intra, sive extra missam id contingat, cum respectu epuli sacrificalis semel parati se habeat per accidens mora refectionis). Quare non insulse fideles olim de *suis* sacrificiis (id est ex parte sua oblatis) potissimum solliciti erant depasci et admonebantur[1] : siquidem ad eum qui obtulit pertinet proprie percipere sanctitatis fructum, qui maxime, reddita a Deo hostia, censetur obtingere[2] ; et quasi invasor alieni sacrificii videtur, ac beneficii divini surreptor, qui non se habens ut oblatorem vult tamen se habere ut convivam.

Nec spernendae sane in hostia nostra sunt *apparentiae* illae diversitatis et pluralitatis, quibus unitatis veritatem indui Deus voluit, ut pateret respectus eucharistiae ad specialius offerentes, et pluralitas oriretur vera nostrarum sacrificationum : tot exsistentibus immolationibus sacramentalibus, proindeque et sacerdotalibus oblationibus, quot sunt missarum celebrationes.

Nihilominus, quantum ad participationem, non differt *secundum veritatem,* ex una missa ad aliam, convivium a convivio, aut sacramentum a sacramento, sicut nec differt hostia ab hostia. Praeterea omnes vere sunt per modum unius oblatores sacrificii eucharistici, quod totius est Ecclesiae, nec ab ullo sacerdote potest privato demum nomine, suo vel alieno, offerri valide.

Quare, ceteris paribus, non majorem fructum sacramenti percipit, qui de missa per se procurata communicat, quam qui de missa procurata per alium : quanquam magis in illo elucet, ex parte sacramentalis signi, communionis congruitas.

Multo minus est, in ordine ad sacramenti fructum, attendenda diversitas penes conficientes. Si apparentiae melchisedecianae utique veritatem obtinerent, sicut hostia nostrae missae non foret hostia dominicae coenae, sed alia quaedam numerice diversa, quanquam specifice similis; sic sanctificatio nostrae hostiae minor esset quam dominicae; et major sanctificatio fieret per meliorem sacerdotem quam per pejorem. Deficiente enim unitate hostiae, non censeretur Christus omnium nostrorum sacrificiorum sacerdos, nec proinde per Christum inducta nostrae hostiae sanctitas una eademque[3]. Sed tanta unicuique hostiae conciliaretur sanctitas, quanta apud

1. Cf. supra (Elucid. XXVII).

2. Qua de causa scribebat Cyrillus AI. : , Illius qui offert hostiam, fiunt ea quae ex ipsa , sunt. Novit autem quod dico omnis qui legibus « et institutis Ecclesiae est enutritus » (*Glaphijr. in Levit.* P.G. 69, 552).

3. Ne dixeris : sanctificaretur aequaliter, potestate nimirum sanctificativa ex Christo ac-

Deum polleret gratia sacerdos. Mali autem sacerdotis nullatenus sanctificaretur hostia, nec proinde sanctificaret.

Aliter autem res habet, quia secundum invisibilem veritatem nostra sacrificia sunt unius hostiae semel a Christo sanctificatae, quam nos non proprie sanctificamus, sed, immolantes sacramentaliter, olTerimus Deo ratam dudum atque immobiliter acceptam. Quae proinde non minus sancta obvenit ex sacrificio mali sacerdotis, nec sumentes minus sanctificatl.

Non igitur insistendum est apparentiis quasi veritati ; sed, quanquam sub specie pluralitatis nobis proponitur eucharistia, tenenda tamen omnino ejus unitas vera ; nec proinde nisi specietenus, et veluti dicis causa, praedicanda est numerica pluralitas ; unitas autem numerica est- praedicanda realiter et simpliciter.

Concordat haec numerica unitas cum pluralitate numerica reliquorum sacramentorum : in quibus numerus sequitur semper id quod est *res el signum* ; ut patet in baptismo plurali per unam formam ministrato, vel in uno ordine per trium consecratorum operam collato, vel in extrema unctione per plurium sacerdotum ministrationem simultaneam adhibita. Ubique tot numerantur sacramenta, non quot formae aut materiae integrae sunt positae ; sed quot imprimuntur characteres, aut si quid aliud per modum *rei el signi* inducitur. *Res* autem *el signum* in omnibus consecrationibus eucharisticis est una : corpus scilicet et sanguis Christi. Et ex hac rursus parte dicitur vere ac proprie unum numero sacramentum.

cepta ; sicut oleum sanctificatur aequaliter per quemlibet episcopum. Respondeo : alia secundum se est sanctificatio hostiae, alia olei vel sacramenti, ut talis. Haec fit potestative a Deo per hominem; illa ab homine impetratur suppliciter ex Deo. Proporlionatur una Dei virtuti et nutui, altera hominis acceptabilitati et devotioni: est enim sanctificatio hostiae, ipsa ejus acceptatio divina assumptioque coelestis. Quod si apud nos, in missa, aequaliter sanctificato tractatur et offertur hostia, hoc est, quia, sancti ficata semel per Christi sacerdotis sacrificium, divinitus consummatum, suppetit nobis jam ut terminus traassubstantiationis. Transsubstantialio autem panis et vini, cum sit sacramenti confectio, stat in indivisibili ; quanquam nostra oblatio hostiae ad Deum, quae secundum rem identificatur confectioni sacramenti, susdominica, in aeternum Deo accepta, cujus socii adscribimur.

cipit secundum propriam suam rationem majorem vel minorem gradum perfectionis. Sed non ex hac nostra oblatione, ut dictum est, pendet hostiae sanctitas victimalis, verum ex oblatione

1. Nec proinde ex eo quod fortasse hodierna missa, ex crescente oblatorum, sive specialium sive communium, devotione, est melior quam fuit hesterna, tamen sumpta eucharistia majorem sanctificandi virtutem habebit ; nec minorem rursus quam dum a Christo est consecrata in coena. Et hoc est, quod mirabatur Chrysostomus in sermone *(in II Tim.,* hom. 2, n. 4. P.G. 62, 612) recitato supra (Elucid. XXVII). Non mirum quidem in re sacramentaria, ut tali ; sed mirum omnino in re sacrificali, in quantum hujusmodi.

Elucidatio XLVI.

Baptismus eo demum incorporat hominem Christo, quod continet votum eucharistiae. Inde sequuntur varia discrimina inter eucharistiam et baptismum quoad rem et sacramentum, quoad rem tantum, et quoad usum sacramenti.

§ 3. Comparatur eucharistia cum aliis sacramentis.

Comparatio potest in praesente fieri duplex : una secundum effectum specialiter eucharistiae et baptismo 1 communem, scilicet incorporationem ad Christum ; altera secundum effectum generaliter communem eucharistiae et reliquis sacramentis, gratiae nimirum infusionem.

Sectio I. — Comparatur eucharistia specialiter cum baptismo.

Baptismus incorporat Christo, siquidem salvat hominem, nec quisquam salvatur, nisi membrum sit Christi. Porro incorporatio, ut superius disputavimus, eucharistiae est effectus sacramentalis. Penes igitur sacramentalem effectum non videntur distare inter se eucharistia et baptismus: nec proinde penes significandi vim, siquidem identitas efficaciae identitatem significationis arguit. Nec sunt igitur duo sacramenta eucharistia et baptismus, sed unum : quod manifeste est absurdum2.

Respondeo : non eodem modo procurari aut significari incorporationem per baptismum atque per eucharistiam.

Eucharistia enim, ut superioribus disputationibus est ostensum, per seipsam significat incorporationem ad vitam, exsistens Christi corpus vivum et vitale, nobis per modum cibi appositum.

Baptismus autem significat vitam per suum ordinem intrinsecum ad eucharistiam, ut in praesente disputatione est ostendendum.

Articulus I. Quomodo se habeant inter se mors et vita in significatione baptismali.

Et primo quidem, si symbolismum baptismaleni spectemus, duo videmus *significari* : unum quod significatur agi, alterum quod significatur intendi : primo mortem, deinde vitam ; mortem quidem propter vitam, et vitam per mortem. Significatur moitificatio directe secundum seipsam ; significatur vivificatio indirecte, secundum quod finalizat mortem3.

Mori enim demonstramur vitae primi Adami, quae est vita peccati, sicut mortuus est in cruce Christus vitae corruptibili et passibili, in qua similitudinem

1. Cum confirmatione etiam potest comparari eucharistia secundum aliquid specialiter commune. Utrumque enim sacramentum est ordinatum ad perficiendum Christianum (3 S. 73, 1, 1m). Sed aliter et aliter. Duobus enim modis intellegitur aliquid perfici : aut accessu sui, ut perfectibilis, ad aliud, tanquam perfectivum, sicut corpus perficitur in genere rei viventis per conjunctionem ad animam ; aut incremento interno, seu evolutione propriae substantiae, atque molis augmento, ex quadam vi intus vigente, sicut crescit corpus animatum. Porro hoc altero modo perficit confirmatio, ad staturam virilem adultamque aetatem perducens in Christo hominem baptizatum. Priore autem modo perficit eucharistia, ut constat ex supradictis, et continuate perficit, ut dicetur. Quare et ante et post perfectionem a confirmatione inductam locus est manducationi eucharistiae : sicut et ante et post virilem aetatem continua habetur conjunctio corporis ad animam.

2. Sane non ob arcendam conclusionem tam manifeste absurdam discutietur argumentum, sed quia opportunam suppeditat facultatem intimius perscrutandi habitudinem mutuam baptismi et eucharistiae.

3. Noli putare, quaeso, resurrectionem nostram ad novam vitam symbolice exprimi in baptismo, sicut et mortem : quasi per egressum nostrum ex aquarum profluvio significaretur resurrectio, sicut mors significatur per immersionem. Quanquam enim Patres nonnulli illum emersionis symbolismum accommodalitie evolverunt, tamen non est sacramentalis ; siquidem deesse potest emersio, vel quaevis e fonte elevatio, salvo sacramento : puta, si quis adhuc coopertus fluentis aquae moriatur post prolata verba. Quicquid enim in oppositum olim dixerint quidam scholastici, tenet tunc baptismus, ut habet hodie communis sententia, post Suarezium, sedulo adnotantem : *tAd Romanos* 6, « SOLA SEPULTURA dicitur PROPRIE OC FORMAliter repraesentari per baptismum ; resurrectio vero solum ex consequente, quatenus illa mors ad hoc ordinatur, ut in novitate vitae ambulemus « (De *baptismo,* disp. 20, s. 7). Quod ipsissimum est principium, unde fluit nostra doctrina.

gerebat carnis peccati. Similitudinem carnis peccati gerebat, et realifatem mortis perpessus est ; nos realitaie tenebamur peccati, et similitudinem mortis assumimus, aquarum veluti gurgite sepultil, consepulti autem Christo et commortui.

Sed ideo morimur, ut conresuscitati Christo glorioso, incorruptibili, impassibili, immortali, novissimo Adamo vivamus secundum justitiam, nunc per gratiam, postmodum per gloriam. Non enim qualibet morte morimur, non in quamlibet mortem baptizamur, seo baptizamur in mortem Christi ; morimur morte Christi. Porro Christus non mortuus est, nisi ut vita corruptibili commutaret incorruptibilem. Ideo enim piacularem suam hostiam, agnum qui tollit peccatum mundi, devovit Deo per mortem Sacerdos venis, Christus Dominus, ut in gloria susciperetur a Deo consummatum sacrificium. Non est mors illa nisi transitus ad vitam : phase enim Domini est. Sic etiam mors nostra baptismalis, implantata morti Christi, non est nisi via quaedam ad vitam, qua vivit Deo Christus. In ipsa igitur morte, quae designatur, exoratio quaedam vitae intellegitur : sicut in sacrificii oblatione exoratio est acceptationis, qua consummetur hostia, et consummata participetur, afferens nobis fructum coelestem.

Baptismus igitur (secundum suam vim demonstrativam) est quaedam significatio mortis et consignificatio desiderii vitae.

Interea (spectata causalitate) utrumque per baptismum efficitur, et mors, et vita ; non sine appetitu vitae mors, non appetitus vitae sine vita. Quare, ad effectum quod attinet, regeneratio quaedam est et nativitas, simul atque mors aut sepultura.

Inferri quidem per baptismum mortem, nemo mirabitur : siquidem repraesentatur ihfcrri, ut diximus; sacramentum autem id efficit, quod significat. Morti autem, quae infertur, inesse ordinem intrinsecum ad vitam, non ampliorem admirationem habet : siquidem morti Christi, cui conformamur, intrinseca est ejusmodi ordinatio.

At quomodo intentio illa vitae, in morte nostra baptismati, captet vitam, alia est quaestio, ulterius examinanda.

Interim, et circa significationem duplicem respectu mortis illatae intentaeque vitae, et circa duplicem effectum mortificationis simul atque vivificationis, audiatur Paulus, audiatur Petrus, audiantur et Patres.

Rom. 62-10. *Qui enim morlui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo* 'I An *ignoratis quia quicumque baplizali sumus in Christo Jesu, in morte* (εἰ τὸν Οἀνοκαν) *ipsius baplizali sumus ? Consepulti enim sumus cum illo per baplismum in mortem : ut* ("να) *quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita el nos in novitate vitae ambulemus. Si enim complantati jacti sumus similitudini mortis ejus, simul el resurrectionis erimus* (ἐαὀαεΟα). *Hoc scientes quia vetus homo nosler simul crucifixus est* (συνεατἀὐρὠθη), *ut destruatur corpus peccati, et ultra non serviamus peccato. Qui enim morluus est, justificatus est a peccato. Si enim morlui sumus cum Chrislo, credimus quia simul etiam vivemus* (συνζἡ«|ἳεν) *cum Chrislo : scientes quod Christus resurgens ex morluis jam non morilur, mors illi ullra non dominabitur : quod enim mortuus est peccato, morluus est semel ; quod aulem vivit, vivit Deo.* Finalitatem niortis repraesentatae vides assertam : vitae, quae in Christo est, assecutionem. — Adnectitur praeterea ratio istiusmodi finalitatis seu ordinationis : quia Christi morti, in cujus similitudinem baptizamur, cohaeret resurrectio.

Paulo resonat mirifice Petrus (/ *Pelr.*,

1. Rursus, ne objeceris, valere istud de baptismo per immersionem, non autem per infusionem aut aspersionem collato. Immo respondet tibi sanctus Thomas (3 S. 66, 7, 2®) : « Quocumque modo flat ablutio, corpus hominis, vel aliqua pars eius, aquae supponitur, sicut corpus Christi sub terra fuit positum. » — Antea jam dixerat Chrysostomus : « In aqua enim tanquam in sepulchro caput immergentibus nobis, vetus homo sepelitur ac demergitur totus» *{In Joan.,* hom. '25,11.2. P.G. 59, 151).

in baptismo perhibens contineri exorationem vitae, ex resurrectione Christi perventurae ad illos, qui passo ad mortem Christo conquieverint circa peccatum, ut viverent Deo secundum justitiam : Vos... *salvos jacit baptisma, non* [qua parte est] *carnis depositio sordium, sed* [utique qua parte est] *conscientiae bonae interrogatio* (επερώτηρ-α) *in Deum* [intellege : petitio, qua oratur ut detur nobis conscientia bene ad Deum se habens1 — quae opponitur *malae conscientiae* a qua dicimur vi lustrationis purgati, *Hebr.* 1022] *per resurrectionem Jesu Christi, qui est in dextera Dei* [Vulg. *degluliens mortem ut vitae aeternae haeredes efficeremur] : profectus in coelum, subjectis sibi angelis el potestatibus et virtutibus. Christo igitur passo in carne, el vos eadem cogitatione armamini : quia qui passus esi in carne, desiit a peccatis : ut jam non desideriis hominum, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne vivat temporis.* Sacramentalis ipse ritus, quo Christi passioni consociamur, expetititio est justitiae, qua vivamus per resurrectionem Christi2. Nec mirum, nam *Christus semel pro peccatis noslris morluus est, justus pro injustis,* UT NOS OFFERRET Deo (ινα ὐα-ζ τφοσαγάγτ, τω 0εω, *ibid.*, 318) : veluti adscitos oblationi propriae suae mortis socios, dum commorimur ipsi in baptismate. Non mirum, inquam, quod sic oblata in morte Christi nostra mors, expetitio est vitae : siquidem omnis oblatio sacrificii est divinae consu HIM ationis exoratio ; consummatio autem hostiae rationabilis est vita apud Deum.

Idem videsis apud commentatores in *Epistolam ad Jlomanus,* ut **Origenem** (P.G. 14, 1037 sq.)3, **Chrysostomum** (P.G. 60, 480)4, **Ambrosiastrum** (P.L. 17. 100).

Commentatoribus omissis, personent aliorum oracula.

Obiter **Tertullianus,** tanquam in re nota : «Diem baptismo solemniorem Pas-« cha praestat : cum et passio Domini (in « qua tinguimur) adimpleta est » (De *baptismo,* 19. P.L. 1, 1222)5.

Hilarius (*Trin,* 9, 9. P.L. 10, 288 : « Circumcidimur... circumcisione Christi, « id est in novum hominem renati. Cum « enim consepelimur baptismati ejus, mori « nos necesse est ex vetere homine ; quia « regeneratio baptismi resurrectionis est « morte Christi baptizantur, et consepeliuntur ei « per baptismum in mortem », etc. (col. 1040).

1. Cf. **Zorell,** *N. T. Lexicon graecum,* et **Grimm,** *Lexicon Graeco-Latinum in lib. N. T.,* s. v. ἐ-ερώτημα. Hunc sensum proponebat **Walafridi Strabi** glossa (in h. 1.): «Interrogatio « facta est tendens in Deum, ut per bonam « conscientiam unum efficiatur cum Deo » (P.L. 114, 686). Cf. S. **Martinus Legionensis,** *Expositio in Epist. I B. Petri,* in h. 1. (P.L. 209, 236).

2. « C'est donc le rite sacramentel lui-« **MÊME QUI EST LA DEMANDE FAITE A DIEU** ‹ d'une conscience bonne, c'est-à-dire purifiée « de tout péché et sanctifiée par l'infusion de ‹ la grâce justifiante et des vertus » (A. **Crampon,** *La sainte Bible,* 1904, in h. I.).

3. Hoc in prolixa Origenis expositione notatu dignum est, quod symbolismum sacramentalem testificatur multis jam suis coaetaneis fuisse ignotum, quem notum Paulus supponebat Romanis. « Mihi vero ne illud quidem otiose prae-« misisse in hoc capitulo videtur Apostolus, quod • dicit : *An nescitis ?* Per quod ostendit, quia « tunc, hoc est apostolorum temporibus, non, « ut nunc fleri videmus, typus tantummodo « mysteriorum his qui baptizabantur, sed virtus • eorum ac ratio tradebatur, et tanquam scien-« tibus et edoctis, quia, qui baptizantur, in « morte Christi baptizantur, et consepeliuntur ei « per baptismum in mortem », etc. (col. 1040).

4. « Quid sibi vult illud, *In mortem ipsius « baplizali sumus* ? Sensus est, nos esse mortuos « sicut et ille. Crux enim baptisma est (σταυρό « γάρ έστ'. το (ιά—ισμα). Quod igitur Christo fuit « crux et sepulchrum, hoc nobis baptisma fuit, « etsi non iisdem in rebus : ipse namque carne « mortuus ac sepultus est, nos autem peccato « utrumque » etc. Conferatur *In II Cor.,* hom. 3, n. 7. P.G. 61, 417-418 : Οϋτω καί σύ γΐντ,... Ιερεΰ ... έν τω λουτρψ... Ιαυτον προσενεγκών τώ Ηεψ, ζα: καταΟύσα το σώμα, και σφαγεί καί αΰτο' . Quomodo secundum Chrysostomum efficimur in baptismo sacerdotes? consacriflcantes nos Agno Dei, dum et offerimus nosmetipsos in hostiam, et immolamus carnalem vitam, adeo ut cum Christo mactati jaceamus. Cf. **Justin.,** *Apol.* 1,61.

5. Notandum valde, quod, volens congruitatem Paschae in ordine ad baptismum administrandum commendare, nequaquam appellat Tertullianus recordationem resurrectionis dominicae, nostram resurrectionem spiritualem praemonstrantis et procurantis, sed omnino consummationem passionis in paschale : in passione quippe tinguimur; in morte Christi baptizamur ac immergimur.

« virtus [intellege : est effectus dominiï cae resurrectionis]. Et haec circumcisio ‹ Christi est, non exspoliari came praepu« tii, sed totos commori ei, et per id ‹totos postea ei vivere. In eo enim re« surgimus per ejus Dei fidem qui eum « suscitavit a mortuis. » — Quo loco ex resurrectione dominica derivat Hilarius vim salutarem baptismi, eo quod baptismus mors est in vitam nos coaptans et ferens (cf. *In Psalm.* 91, n. 9, et /n *Mallhaeum,* c. 10, n. 24. P.L. 9, 499 et 976).

Zeno Veronensis *{Tractatus,* 1. 2, tract. 39-42. P.L. 11, 486-492) « O magna « potestas, magna peritia, magna pietas « judicis nostri ! a quo universi generis • peccatores, ut possint beate vivere. « puniri festinant ! Descendit quippe « gladius pius in viscera peccatoris, et uno e eodemque ictu, incolumi corporis ma« nente materia, interficit hominem velea rem, creat novum, et sacri gurgitis « elemento sepelit... O damnatio neces« saria ! Homo jugulatur, ut vivat !... « Mira ratio, mirum profecto mysterium : « salvo reo, punitur reatus in reo, inte« groque statu moritur in homine, propter « quod homo fuerat moriturus », etc.

Ambrosius *{De Spirilu Sanctu,* 1. 1, c. 76-79. P.L. 16, 722-723, ad instar Basilii infra citandi) : « Sunt tamen plerique, qui « in eo quod in aqua baptizamur et Spiritu, e non putent aquae et Spiritus distare « munera ; et ideo non putant distare nati turam. Nec advertunt quia in illo aquati rum sepelimur elemento, ut renovati per « Spiritum resurgamus. In aqua enim ima« go mortis, in Spiritu pignus est vitae ; « ut per aquam moriatur corpus peccati, « quae quasi quodam tumulo corpus inclu- ti dit ; et per virtutem Spiritus renovemur » a morte peccati, renati in Deo » etc. Rursus *{Episl.* 81, 5-7. P.L. 16, 1274) : « In Elisaeo figura Domini praecessit, qui « projecit se, ut mortuum erigeret : in » quo symbolum est, quod nobis Christus e commortuus sit, ut nobis resurgeret... « Commortui enim sumus Christo, et ideo • convivimus... Mortuus eram; sed quia « in baptismate commortuus Christo sum, « accepi lumen vitae a Christo » etc. (Cf. *De mysteriis,* c. 4, n, 21. P.L. 16, 394-395). Pariter legatur Auctor *Librorum de sacramentis,* 1. 2, c. 7. n. 23. P.L. 16, 430.

Gaudentius Brixianus *{Sermo* 3. P.L. 20, 862) : « Vivere Deo jam coepia mus. conformes effecti primum mortis, « deinde resurrectionis Christi. Conseil pulti enim sumus cum ipso per bap« tismum in mortem ; ut quemadmodum « Christus resurrexit a mortuis, ita el « nos in novitate vitae ambulemus, diem « festum celebrantes, et gloriantes in « cruce Domini nostri Jesu Christi, qui « acceptus decima die mensis primi, « quarta decima die ad vesperum mundi a a Judaeis immolatus est » (conferatur Chrornatius, *In euangelium S. Matthaei,* tract. 1, n. 2. P.L. 20,329).

Sanctus Hieronymus *{Epislola* 69,7. P.L. 22, 661) ex morte baptismah nostra conatur probare non esse digamum eum qui, mortua priore uxore, alteram post susceptum interim baptismum duxerit : a Quomodo ergo in lavacro omnia peccata n merguntur, si una uxor supemata tat?... « *Beatus vir, cui non imputavit Dominus « peccatum.* Arbitror quod possumus et nos « huic aliquid cantico jungere. Beatus vir. «scui non imputabit Dominus uxorem... a Consepulti sumus Christo in baptis« mate... Omnia nostra cum Christo mor« tua sunt: ...solum nomen vivit uxoris?»

Rufinus Aqu ilej ensis, super illud *Geneseos* 4911, *Lavabit in vino stolam suam, el in sanguine uvae amictum suum : t* In « hujus ergo sanguinis vino, id est lavacro a regenerationis, a Christo lavatur Eccle« sia. Consepelimur enim illi per baptis« mum in morte et sanguine ipsius, id « est, in morte ipsius baptizamur » (De *benedictionibus patriarcharum,* 1, 5. P.L. 21, 305).

Sanctus Augustinus *{Enchiridion.* 42. P.L. 40, 253) : « Ipsum est, quod in nobis « celebratur, magnum baptismatis sacramentum : ut quicumque ad istam perti« nent gratiam, moriantur peccato, sicut « ipse peccato mortuus dicitur, quia mor-

i tuus est carni, hoc est peccati similitu-
» dim ; et vivant a lavacro renascendo,
• sicut ipse a sepulchro resurgendo, quam-
« libet corporis aetatem gerant. » Scribens *Conlra Julianum* (1. 1, 6, 28. P.L. 44,660) laudat et defendit sanctus Pater doctrinam Chrysostomi, his verbis : « Nonne de bap-
‹ tismate apostoli verba... sic exponit
• [Chrysostomus], ut dicat ita eum peccato
« mori, qui baptizatur in Christo, sicut
« carne est mortuus Christus ; quia in
« morte Christi baptizari nihil est aliud
‹ quam peccato mori ? 0 Etc. Item libro 2, 5,14 (coi. 683), laudat Ambrosium ex quo-dam deperdito opere : « In alio quoque
‹ libro suo *De sacramcnio regenerationis,*
«vel *De philosophia,* quem scripsit [Am-
« brosius], ita loquitur : *Beala igitur mors,*
‹ *quae nos peccato eripit, ut reformet Deo !...*
« Videsne quemadmodum expresserit vir
‹ venerabilis in baptismo fieri hominis
‹ mortem beatam, ubi remittuntur pec-
« cata omnia ? Sed attende aliud, attende
« quod non vis ! *Advertimus,* inquit, *cujus-*
« *modi sit mors mystica : nunc considere-*
« *mus cujusmodi sepultura esse debeat* » etc. Interim, libro 6. cap. 3, η. 7 (col. 825) :
« Quod ergo ipse significavit in similitu-
« dine carnis peccati, hoc per ejus gratiam
« nos agimus in carne peccati : ut, quo-
« modo ille moriendo similitudini peccati
‹ peccato mortuus praedicatur, ita qui-
« cumque in illo fuerit baptizatus, eidem
« rei cujus illa fuerat similitudo moria-
« tur ; et quo modo in illius vera carne
« vera mors fuit, sic fiat in veris peccatis
« vera remissio. » In nono autem ex *Ser-monibus ineditis* nuper a G. Morin vul-gatis (Monaci, 1917, *De secunda feria Paschae,* n. 3, p. 32) : « Baptizatus es :
• mortua est vetus vita, occisa est in
« cruce, sepulta in baptismo. Vetus se-
« pulta est, in qua male vixisti : nova
« resurgat. » In septimo antea *{De domi-nica sanctae Paschae,* n. 1, p. 25) : « Dixi-
‹ mus vobis, quod credo quia obliti non
« estis, hoc valuisse vel valere baptismum,
« quod est sepultura cum Christo. » Excu-satum me habeat lector, quod tantas con-gero auctoritates, ut Augustini, ita aliorum Patrum. At duxi non pauciores sufficere contra eos qui velint symbolismum sacra-mentalem baptismi esse per ' prius purga-torium, cum ex traditione Patrum, sicut et Paulo, sit proprie sepulturarius.

Quare sequatur jam S. **Quodvult-deus,** si quidem ipse est auctor *Libri de promissionibus el praedictionibus Dei* (pars 2, c. 5, n. 8. P.L. 51, 773) : « Parvuli,
« dum ejus baptismo consecrantur, simul
« cum illo sepeliuntur in morte, ut etiam
« in eis evacuetur corpus peccati, a

Caesarius (Sermo 40 in appendice ad sermones S. Augustini, n. 3-4. P.L. 39, 1824 sq.) in Eliam, sicut supra fere Am-brosius in Elisaeum.

Leo M. *{Episl.* 16, c. 3. P.L. 54, 698, sq.), sicut Hilarius supra, ex resurrec-tione dominica derivat effectum vivifica-tionis, mortificationi sacramentali veluti succidaneum1.

Cyrillus Hierosolymitanus *{Calè-ches.* 20, 4-7. P.G. 33,1080-10S4) : « In ima-
c gine et in symbolo triduanam Christi
« significastis sepulturam. Sicut enim
« Salvator noster tres dies et tres noctes
« in ventre terrae egit, sic et vos in prima
a emersione primam, quam in terra Chris-
« tus exegit, diem, et immersione noctem
0 imitati estis. Nam velut qui in nocte
u degit, non amplius videt, qui vero in die,
« in lumine versatur : sic et in mersione,
« tanquam in nocte, nihil vidistis ; in emer-
« sione vero, tanquam in die positi fuistis ;
« eodemque momento et mortui et nati
« estis, iliaque unda salutaris et sepulchrum
« vobis et mater effecta est... O novum
« inauditumque rerum genus ! Non sumus
« vere mortui, neque vere sepulti sumus,
« neque vere crucifixi resurreximus : ve-
α rum in imagine imitatio [fuit mortis], in
» veritate autem facta est salus » etc....

1. Mediae aetatis exemplum, inter alia multa videsis apud **Theodulphum Aurelianen-sem** *(De ordine baptismi,* c. 13. P.L. 105, 232-233) ac **Rupertum Tuitiensem** *(In Exod., 1.2, c.* 15. P.L. 167,622, et *In Lib. Reg.,* 1. 5, c. 36, coi. 1269 : » aqua baptismi sepulchrum Christi est » ; et *De S. Spiritu,* 1. 4, c. 23, coi. 1698).

Quicquid in superiore parte sermonis appareat, vides in inferiore, imitationem (fiiuTtff'.v) non esse nisi mortis dominicae ; resurrectionem vero ex imitatione mortis contingere, sicut mox apud Basilium (cf. *Caieches.* 3, 12. P.G. 33, 444).

Basilius *(De Spiritu S., c.* 15, n. 35. P.G. 32, 129-132) : « Quomodo igitur fit « ut simus in similitudine mortis ejus ? s Consepulti cum illo per baptisma. Quis « igitur est modus sepulturae ? aut quis « ex imitatione fructus ? Primum quidem « NECESSE EST VITAE PRIORIS SERIEM IN- α TERRUMPI. Id autem fieri nequit, quin α renascaris denuo juxta Domini vocem : siquidem regeneratio, uti ipsum etiam « nomen declarat, alterius vitae initium M est ; quare antequam alteram vitam incipias, oportet priori finem imponere.... I Cum duo scopi propositi sint in bap- « tismo, videlicet ut aboleatur corpus peccati, ne postea fructificet morti, tum ut vivatur Spiritu, et fructus habeatur « in sanctificatione : aqua mortis exhi- ◀I bet imaginem, corpus velut in sepulcro recipiens ; Spiritus vero vim vivificam « immittit, a morte peccati renovans » animas nostras in pristinam vitam. ŋ Hoc igitur est denuo nasci ex aqua et « Spiritu : quippe quia mors perficitur in aqua, vitam vero nostram operatur α Spiritus. »

Gregorius Nazianzenus in *Oratione* 39, 15 (P.G. 36. 352), ad ipsius Christi baptismum transfert ea quae sunt nostri baptismi propria : ut sepeliatur vetus Adam.

Gregorius Nyssenus *(In diem luminum.* P.G. 46. 585) : » Cum igitur Deus α et Servator noster pro nobis susceptam e oeconomiam impleret, unum ex his » quatuor [elementis], terram scilicet su- « biit, ut illinc vitam excitaret. Nos vero α baptisma assumentes ad imitationem » Domini et Doctoris et Praeceptoris « nostri, in terra quidem non sepelimur,... c sed ad terrae cognatum elementum α aquam venientes, in illa, sicut Servator « in terra, nos abscondimus, idque cum tertio facimus, effingimusl triduanam « gratiam resurrectionis » etc. (cf. eadem multo fusius exposita in *Oratione Caiechetica,* c. 35. P.G. 45, 88-89).

Chrysostomus *(In Joannem,* hom. 25, 2. P.G. 59, 151) : « Non modo autem « baptisma crux (το βάπτισαα σταυρό) di- ft citur, sed crux quoque baptisma (ό a σταυρό βάπτισαα) » etc. Conferatur, praeter alios locos citatos supra, *In I Cor.,* hom. 40,1 (P.G. 61, 348). Legatur autem omnino *In Hebr.,* hom. 9, n. 3. (P.G. 63, 79) ; quem locum imitatus est Theodoretus, in *Hebr.,* (P.G. 82, 716-717), atque Damascenus in *Hebr.* 65-e (P.G. 95, 954). Explicat cum suis Chrysostomus, eos qui post baptismum peccaverint, non posse renovari per poenitentiam baptismalem, assumentes rursus mortem mysticam : quia Christus semel crucifixus est, nec potest rursus crucifigi. Unicum igitur baptisma, quia una Christi mors. Reliquum, renovari non possumus, quasi, interempto vetere homine, statim excitaretur novus : hoc enim proprium est baptismi, qui unicus est2.

Cyrillus Alexandrinus *(Glaphijrorum in Exodum* 1. 2. P.G. 69, 441) : c Christus pro nobis mortem passus re- ti vixit : cui conformamur, spiritualiter « MOR1ENTES PER SANCTUM BAPTISMUM, UT « et resurrectionis participes efficiamur. »

Accedant et *Constitutiones Aposlohcae* 7, 22, 2-6. F. D. 1,406) : « Unges autem « prius oleo sancto ; deinde baptizabis α aqua, et tandem signabis unguento, ut α oleum quidem sit participatio Spiritus α Sancti, aqua vero symbolum mor- α tis, unguentum autem sigillum pac- « tionum. Quod si neque oleum adsit, « neque unguentum, sufficit aqua et « ad unctionem et ad sigillum et ad con- « FESS1ONEM MORIENTIS SEU COMMORI-

1. Inter effigiem resurrectionis, quam hic assignat Nyssenus, el efflgiem mortis, discrimina quaedam infra ex mente Patrum notabuntur.

2. Potest legi, in sensum minime ab aliis discordantem, Severianus Gabalitanus, *In sandum baptisma,* 1. (P.G. 31, 424, inter opera S. Basilii), ceterum satis jejunus.

« entis. Ante baptismum vero jejunet, * qui baptizatur; etenim Dominus pri- I mum a Joanne baptizatus, et in deserto • commoratus, postea jejunavit quadra- « ginta diebus et quadraginta noctibus. • Baptizatus autem fuit et jejunavit, non ‹ quod ipse opus haberet ablutione sor- » dium vel jejunio vel purgatione, qui i natura purus et sanctus est, sed ut Jo- ‹ anni veritatem attestaretur, atque nobis « exemplum praeberet. Igitur Dominus non «baptizatus est in passionem suam aut ‹ mortem aut resurrectionem ; nondum « enim quidpiam horum acciderat, sed in *i* aliam ordinationem. Quapropter ex po- « testate jejunat post baptismum, ut do- » minus Joannis ; qui vero in mortem « illius per baptismum initiatur, debet « prius jejunare, et tum baptizari, quoniam ‹ aequum non est, ut qui consepultus est » et consurrexit, sub ipsam resurrectio- « nem moereat » (cf. 2, 7, 1 ; 3, 17, 1 ; 5, 7, 30, et 16, 7 ; 7, 25, et 39, 4 et 43, 5 ; 8, 8,2, etc.).

Audiatur et Ps. Dionysius (De *Eccl. Hierarch.,* c. 2, s. 3, § 7. P.G. 3. 404) : « Non improprie totalis ista aquae ‹ COOPERTIO IN MORTIS ATQUE INFORMIS « (ἀε'.δοὺ) SEPULTURAE FIGURAM ACCIPI- ‹ tur. Sacramentaliter itaque baptizatum « symbolica disciplina mystice docet tri- « bus illis in aquam immersionibus et « emersionibus divinam trium dierum ac « noctium sepulturae Jesu vitae auctoris ‹ mortem imitari, quatenus hominibus « conceditur ejus imitatio. »

Eutychius *(De Paschale,* 5. P.G. 86bls, 2397) : « Ecce mystice et nos morimur « in baptismo sancto ; in martyrio au- « lem post illud, vel etiam sine martyrio, * pragmatice. Nec differt mystica nostra « mors a pragmatica, etsi consummatur in « pragmatica » (cf. reliqua citata supra, Elucid. XII).

Quicquid de simulata per emersionem resurrectione dixerint aliquando Patres praelaudati, tamen ad substantiam signi sacramentalis quod pertinet, non videntur in recto plerumque attendere nisi sepulturam et mortem : ad hanc proprie referentes eam quam praedicant nostram Domini αἰαησσ'.ν (Gyri l. Hierosol., Basii., P... Dionys.); resurrectionem designantes tanquam aliquid ad effigiem illam mortis consequens, et per mortis effigiem inductum (Hilar., Ambros., Gaudent., Leo) ; distinguentes inter id quod veluti de suo inducit baptismatis ritus, id est mortem ; et id quod accedit captatum aliunde, id est ex Spiritu vitam (Basii., Ambros.); baptismum collocantes in morte mystica, immolatione, cruce, sepulchro, unde utique resurgat homo novus (Ambros., Augustin., Chrysost., Cyril. AL, *Const. Aposl.,* Eutych., Damasc.), reducentesque ad genus poenitentiae, quod fructificet in vitam (Zeno, Chrysost., Damasc.); generaliter tandem notantes discrimen inter mortem, quae peragitur, et vitam, cujus intuitu peragitur; hancque nonnisi connosatam per illam volentes in Christo1.

Articulus II. Ordo baptismi ad eucharistiam.

Membrum I. Baptismalis mors assumitur OB DESIDERIUM VIVIFICATIONIS EUCHARISTICAE.

Consequenter ad ea quae exposita sunt, cum dispertiuntur nostri veteres doctores singulos baptismi et eucharistiae fructus, assignant uni spiritualem mortem, sepulturam, crucifixionem, alteri resurrectionem, nativitatem, incorporationem : quanquam nec cos latet, in ipso baptismo, citra sacramentalem eucharistiae sumptionem,

1. Possent post aetatem Patrum per totum medium aevum usque ad aetatem scholasticam innumera in eumdem sensum proferri testimonia. Ut parcatur et tempori et chartae, unum stet pro reliquis Leidradi Lugdunensis, diserte scribentis : « Baptismus imago mortis « Christi est et sepulturae, sicut Apostolus tes- « latur » ; et deinde ad liberas et veluti accommodatitias deputantis figuras similitudinem triduanae resurrectionis *{De sacramento baptismi,* c. G et 7. P.L. 99, 862-8G3).

fieri tamen et incorporationem et nativitatem et resurrectionem.

Sic Guitmundus Aversanus *(De corp, ci sang. Doni, ver.,* l. 2. P.L. 149, 1459) : « Ecclesiae corpus, ad instar capitis sui, de Spiritu Sancto et Ecclesia virgine... nascitur; et ex omnibus gentibus, tanquam ex diversis membris, « in unum novum hominem congregatur. « Omnia porro haec, per id quod de altari « dominico sumitur, non incongrue credimus figurari. Nam, ut inde facili compendio satisfaciam, neque tamen rationes altissimas divinomm mysteriorum « passim prodam ; de hoc certe universalis Ecclesia testis est, quia, quotiescumque id sumimus, nos utique christianos « esse, id est spiritualitfr natos ostendimus ; consequenter ergo et con- « crucifixos, et commortuos, et consepultos Domino nostro per baptismum in « mortem : sed et consurrexisse nos « declaramus. » Igitur quod denotamur crucifixi, mortui, sepulti, id baptismo deputatur ; quod autem superadditur demonstratio resurrectionis, nativitatis, aut si quid ejusmodi, illud eucharistiae adscribitur.

Pariter Honorius Augustodunensis(?) in *Elucidario,* l. 1, c. 28 (P.L. 172, 1129) : *v* Quae est salus in hoc [sacra- « mento eucharistiae] ? Summa. Sicut « enim esca in carnem comedentis vertitur, ita quisque fidelis per comestio- « nem hujus cibi in corpus Christi convertitur. Igitur per fidem mundo, vitiis « et concupiscentiis Christo concrucifigi- « mur, et in baptismate Christo conse- pelimur (et ideo ter immergimur) ; per « cibum vero corporis **ejus** ei incor- « **PORAMUR.** »

Apud Graecos, sanctus Isidorus Pelusiota *(Episl.,* l. 3, 195. P.G. 78, 880), tum vel maxime, cum contendit baptismo non solum deletionem peccati originalis procurari, sed et bona nobiliora conferri, tamen notat per eucharistiam procreari maximum illud baptismi bonum, quod est nostra incorporatio ad Christum, unde cetera dependent. « Quidam, inquit, nimis « tenuiter et jejune aiunt, infantes eo fine baptizari, ut eluatur spurcities ob trans- gressionem Adami traducta in natu- ram humanam. Ego vero hanc quidem « eluviem etiam fieri persuasum habeo : at non solum (neque enim id tam mag- « num esset) ; verum alia quoque multa, « nostram naturam longe superantia, con- cessa esse beneficia, Quorum caput est, quod natura nostra « per sacrorum mysteriorum perceptionem (διά τή μετοχή των ιερών μυστηρίων) concorporea Unigenito effecta est, et in ipsius carnem desinit ; et quemadmodum corpus capiti, « sic ei copulata est. » Dubitari nequit, quid per illam μετοχήν των ιερών μυστηρίων intellegendum sit.

Vi igitur propriae suae significationis baptismus directe mortificat, sicut vivificat eucharistia. Mortificatio baptismatis assumitur ob desiderium vitae ; vivificatio eucharistiae contingit illis qui praeintelleguntur mortui. Hoc enim negotium salutis est : vitam vita commutare : vita peccati justitiae vitam ; nec abjicitur vita peccati, nisi ut acquiratur vita justitiae; nec vita justitiae apprehenditur, nisi abolita vita peccatil. Quemadmodum enim

1. «Justificatio impii est quidam motus, quo « humana mens movetur a Deo a statu peccati in statum justitiae. Oportet igitur, quod « humana mens se habeat ad utrumque extremorum secundum motum liberi arbitrii, sicut « se habet corpus, localiter motum ab aliquo movente, ad duos terminos motus. Manifestum « est autem in motu locali corporum, quod cor- « pus motum recedit a termino a quo, et accedit « ad terminum ad quem. Unde oportet quod « mens humana, dum justificatur, per motum « liberi arbitrii recedat a peccato et accedat ad « justitiam. Recessus autem et accessus in motu « liberi arbitrii accipitur secundum detestatio- « nem et desiderium... Oportet igitur, quod in « justificatione impii sit motus liberi arbitrii « duplex ; unus, quo per desiderium tendat in « Dei justitiam, et alius, quo delestetur peccatum » (S. T hom., 3 S. 113, 5). « Si sumantur « ea quae sunt ex parte hominis justificati,... « prius est ordine naturae liberatio a culpa « quam consecutio gratiae justificantis » *(ibid.,* art. 8).

immolatio nulla frequentatur nisi intuitu consummationis, nec consummatio accedit nisi hostiae immolatae : sic nec nos morti Domini piaculari assimilamur, nisi ut vitae ejus coelesti conformemur. Per mortem baptismalem nobis conciliamus et appropriamus propitiationem dominicae mortis, ut obtingat nobis vivificae hostiae consortium.

Quia autem per se eucharistia dat vitam, quam secundum se emendicat baptismus, ideo non aegre concludes baptismo appeti eucharistiam, nec baptizari hominem nisi ut eucharistia saginetur ; sicut scribit **Chrysostornus** : « Nos *t* Christo credentes ejusque resurrectioni, » baptizamur, ut pote qui et ipsi mysteriorum [i. e. eucharistiae] participes futuri simus » *{In I Cor.,* hom. 23, n. 2. P.G. 61, 191). Cohaerent igitur inter se duo ista sacramenta : baptismo initiatur in eucharistiam ; eucharistia perficitur baptismus. Mors, quam significat baptismus, est via ad vitam quam significat eucharistia ; baptismus est ipse sacramen-t-alis motus in eucharistiam.

Membrum II. Vita in baptismo captatur ex desiderio eucharistiae.

Hinc vitae captatio, quam una cum morte secum fert baptismus. Ex intentione scilicet eucharistiae fit, ut per baptismum percipiamus vitam et incorporemur Christo, quasi jam inhiantes panem, quo uno redditur pro interempta vita peccati vita gratiae.

Ad cujus asserti elucidationem tria spectanda sunt : *primo,* quomodo desiderio eucharistiae captetur vita ; *secundo,* quomodo omni baptismo, nisi adsit fictio, votum illud contineatur ; *tertio,* quomodo in baptismo ipsorum infantium appetatur eucharistia.

Particula I. De efficacia desideratae eucharistiae.

Notandum est igitur, primo, quomodo desiderio eucharistiae captetur vita. Desiderium quippe motus.est in rem desideratam. Est igitur votum eucharistiae percipiendae motus quidam mentis atque animi in carnem vivificam Christi, principium nostrum vitale. Sed motus sincerus et efficax in vitam jam est motus vitae ; nec deest Christus iis qui in Christum debite tendunt : propterea quod bonitas finis transit in ipsam finis appetitionem1. Est igitur eo ipso divinus et vitalis motus in vitam divinam, quae est ex Christo, per carnem ejus ; prehenditque vitam, qui vitam debite concupivit, spiritualiterque manducavit carnem Christi, qui sacramentalem manducationem esuriit : quia, ® sicut & et finis, ut dicit Sanctus **Thomas** (3 S. « 73, 3, c), habetur in desiderio et in intention « tione », sic desiderio communionis cum carne Christi, jam spiritualiter habetur communio. Quare « res [hujus] sacramenti α haberi potest ante perceptionem sacra« menti, ex ipso voto sacramenti percipiendi » *{ibid.).* Et pro tanto dicitur votum apud Deum reputari pro re, quippe quia est spiritualis prehensio vitalis^ boni2.

Particula II. De sacramentali desiderio eucharistiae per baptismum importato.

Secundo, considerandum est, quomodo omni baptismo, nisi adsit fictio, votum

1. Quia per verbum ex se conceptum noster intellectus ea, quae extra se sunt, novit, ideo cogitando inferiora nobilitat, deturpat autem superiora. Voluntas vero nostra appetit res pro esse quod habent non in nobis, sed in seipsis. Quare ipsa demittitur aut erigitur ad gradum nobilitatis vel ignobilitatis, qui inest rebus, quas appetit : pro quanto omnis motus specificatur a suo termino.

2. Processu eodem vindicabat, xiv saeculo, necessitatem eucharistiae **Raynerius** de Pisis in sua Summa Alphabetica, s. v. *cucharis·lia. cap.* 13 (ed. 1474) : « Sicut enim se habet ‹ aliquis finis, antequam actualiter habeatur, ‹ sic se habet eucharistia, antequam actualiter ‹ vel sacramentaliter assumatur. Sed finis, an« tequam actualiter habeatur, in desiderio et 0 in intentione habetur. Ergo perceptio sacra‹ menti est necessaria in voto seu in desiderio « ad habendam vitam aeternam. » Quia multum interpolata est ista *Panlheologia* ab editoribus, operae pretium est notasse, hanc lectionem concordare cum codice manuscripto 390 (ineuntis saeculi xv) Bibiliothecae Municipalis Turonensis, fol. XLvi a.

illud contineatur. Quippe quia homo baptizatur secundum intentionem fidei. Hoc autem habet Christiana fides, quod mors, quam significat baptismus, sit propter vitam adipiscendam, cujus communicatio fructus proprius est eucharistiae. Unde fit ut secundum fidem baptizati appetatur in ipso baptismo eucharistiae sacramentum. Absolute enim intendens vitam, ea etiam censetur intendere, ex quibus prostat vita. Sicut igitur sacramentaliter baptismus significat et importat desiderium vitae, sic etiam appetitionem eucharistiae. Immo non suscipit baptismum homo, nisi quia secundum fidem concupiscit eucharistiam : adeo desiderium eucharistiae prius est desiderio baptismi ; sicut habet sanctus Thomas : « Sacramentum autem eucharistiae, quamvis sit posterius baptismo « in perceptione *[intellege* : sacramentali], « est tamen prius in intentione » (3 S. 73, 5, 4,n). Nemo igitur desiderat baptismum, nisi desideraverit (aliqualiter) eucharistiam.

Adest igitur desiderium eucharistiae in omni desiderante baptismum ; et hinc est, quod desiderium baptismi, positis ponendis, secum fert vitam : quia, si baptismum perfecte desiderasti, jam manducasti spiritualiser carnem Christi, et bibisti de latere ejus.

Quare, ut sacramentum mortis, per comparationem ad carnem peccati, quae fuit in vetere Adamo, sic potest vocari baptismus sacramentum desiderii, per comparationem ad carnem vitae, quae est in novo Adamo. Sacramentum igitur est communionis spiritualis.

Cum in praesente audis desiderium eucharistiae, noli cogitare desiderium necessario explicitum, sed saltem implicitum, quale adest ipso facto, quod homo, dum baptizatur, conformat intentionem suam, ut diximus, regulae fidei1.

Neve interea cogites desiderium eucharistiae eadem ratione demum contineri baptismo, qua contineri censetur voluntas adimplendorum praeceptorum : adeo ut votum illud non sit nisi pars hujus universalis propositi. Praeceptorum enim adimpletio ad vitam spiritualem pertinet tanquam ejus effectus atque exercitium pro data opportunitate necessarium. Proindeque rationem habet conditionis, sine qua non subsistit vita, sed non exhinc vertitur in causam : immo manet effectus. Eucharistia autem partes habet causae atque fontis, unde profluit vita. .Appetitur igitur tanquam aliquid vita prius, non ad vitam consequens. Quare habet secundum propriam suam rationem desiderium eucharistiae prioritatem respectu ipsius vivificationis, respectu cujus posterioritatem habet voluntas servandae legis : nec proinde in hac illud proprie includitur ; sed ex illo haec sequitur. Et pro tanto recte dicitur vita generari ex voto eucharistiae; non autem dicitur generari ex proposito adimplendorum praeceptorum : pro quanto particula *ex* denotat id, unde sequitur aliquid tanquam ex priore posterius.

Desiderium igitur eucharistiae sacramentale vegetat baptismalem ritum2.*

Hujus rei fortasse symbolum accipi potest, quod secundum Patrum communem doctrinam oportuit ut contactu camis Christi aquae vim in Jordane acciperent ad nos devehendi illam vitam, quae est ex carne Christi : quasi innueret Christus

1. Idem de desiderio baptismi censeas, quod satis habetur penes implicitum, quotiescumque homo fide divina credens Deum justificatorem et remuneratorem, ejus veniam ac praemium concupiscit ex toto animo, Deum super omnia propter ipsius meritum diligente. Tali anirnae motu in bonum salutis et vitae, continetur, ut dictum est, motus in principium gratiae, eucharistiam.

2. Controvertitur sitne sermo de eucharistia annon apud **Clementem Alexandrinum**, in libro 1 *Paedag.*, c. 6. (P.G. 8, 280-289 et 296-301). Affirmat A. **Slruckmann** (Die *Gcgenwarl Christi in der hl. Eucharistie nach den schrifllichen Slellen der vornizanischen Zeil,* 1905, p. 120 et 122-123) agi de ipsa receptione sacramentali eucharistiae; **Batiffol** *(Eucharistie6,* 254-257) negat eucharistiam ullatenus intendi. Nescio annon possit incedi via media inter duas illas interpretationes, quatenus defendat **Clemens**, baptismum ideo sufficere, quia in ipso baptismo delibetur eucharistica caro et sanguis Christi per modum cujusdam lactis, spiritualiter per fidem affluentis ; sicut solent, inquit, ab infantibus per modum lactis depasci carnes sanguisque animantium. Haec inter-

sacramento corporis sui vegetari baptismi sacramentum. Sint pro exemplo praeter alios multos[1] hi pauci.

Apud Orientales, S. **Ephraem**, in cujus carminibus, cum baptizatur in Jordane Dominus, eucharistia ipsa tanquam nostri baptismi fermentum exhibetur. « Ecce ‹ Deus in aquis suum immiscuit fermen- « tum[2]. Istud fermentum attollit plasma- » tos e pulvere, eosque Deo coadunat. ‹ Fermentum enim Domini illapsum est « in servum, eumque in libertatem addu- « xit » *[Hymni in fesl. Epiph.* hymn. 4, str. 5-6 ; ed. Lamy, t. 1, p. 46).

Apud Occidentales, S. **Optatus** *[De. schism. Donat.,* 1,8. P.L. 11, 898) : « Christi ‹ autem caro, dum in Jordane descendit » et ascendit, mersa a te dici non debuit : * cujus caro ipso Jordane sanctior inve- * nitur, ut magis aquam ipsa descensu ‹ suo mundaverit, quam ipsa ^mundata « sit. » Rursus *[ibid.* 3, 2. col. 991) : « Hic • est piscis, qui in baptismate per invo- « cationem fontalibus undis inseritur, ut ‹ quae aqua fuerat, a pisce etiam piscina • vocitetur. Cujus piscis nomen secundum « appellationem graecam in uno nomine « per singulas litteras turbam sanctorum » nominum continet, IXΘΥΣ, quod est lati- « num Jesus Christus, Dei Filius, Salva- ti tor. 0

Ambrosius *(Expos, eoang. sec. Luc.,* l. 2, η. 83. P.L. 15, 1583) : « Baptizatus « est ergo Dominus, non mundari volens, *i* sed mundare aquas; ut ablutae per *a* carnem Christi, quae peccatum non s cognovit, baptismatis jus haberent. Et « ideo, qui ad Christi lavacrum venerit, « peccata deponit, 0

Ghromatius *[In evany. S. Mallh.,* tract. 1, n. 1 et 3. P.L. 20, 329) : « Prior « ipse baptizari dignatus est, non ut pec- « cata deponeret, qui peccatum solus non « fecerat ; sed ut aquas baptismi sancti- « Picaret ad diluenda peccata credentium. « Nunquam enim aquae baptismi purgare « peccata credentium potuissent, nisi « TACTU DOMINICI CORPORIS SANCTIFICA- « TAE FUISSENT » etc.

Auctor *Sermonis* 136 in appendice ad sermones S. Augustini, n. 2. P.L. 39, 2014 : « Attactu membra tinguntur, et « fluenta ditantur : vitalem gratiam non « corpus ex flumine, sed flumen mutua- « tur ex corpore. Descendere in se fon- 0 tem suum felix unda miratur, sub uno ‹t momento remedia aeterna concipiens, « et nova Deum regenerationis foecun- α ditate parturiens ; quod acceperat, « hoc reddens ; et quod non habebat, α accipiens. »

Resonat veteribus S. **Thomas** (4 D. 26,

---

pretatio mihi est utique probabilior; immo foret simpliciter tenenda, si constaret agi de fidelibus per solum baptismum initiatis. At sub nomine baptismi potuit fortasse Clemens complecti integrum ritum initiationis secundum quem neo-baptizati continuo confirmabantur et eucharistia reficiebantur. Quo casu, praevalere censebitur interpretatio cl. Struckmann.

I. Conferri possunt **Ignatius**, *Ephes.,* 18, 2 (F. P. 1, 228) « Baptizatus est, ut perpessione « (τψ -άβει = receptione baptismi) aquam purificaret. » **Gregorius Nazianzenus**, Or. 38, 16 (P.G. 36, 329) : « Jesum, purgatio- « nis meae causa, in Jordane purgari videbis, « immo purgatione sua aquas mundare. » *Or.* 39, 15 (col. 352) : « Baptizat Joannes, Jesus ‹ accedit... : ante hos et propter hos Jorda- * nem sanctificans, ut quemadmodum spiritus « et caro erat, sic etiam initiaret per Spiritum «et aquam. » **Chrysostomus**, *In Joan.,* hom. 26, 1 (P.G. 59, 153) : « *Producant aquae « reptile animae viventis.* Ex quo autem Jor- « danis fluenta ingressus est Dominus, non « amplius reptilia animarum viventium, sed ‹t animas rationales Spiritum Sanctum feren- « tes, aqua producit. › S. **Hilarius**, *In Psalm.* 65, n. 11 (P.L. 9, 428) : « [Per Jor- « danem] novae regenerationis lavacro pos- « sessio aeternorum corporum inchoatur, aquis « ipsis baptismo Domini consecratis. » **Hieronymus**, *In Mallh.,* 313-14 (P.L. 26, 30) : « Sal- « vator a Joanne accepit baptismum,... ut Jor- « danis aquas sanctificans, per descensionem « columbae, Spiritus sancti in lavacro creden- « tium monstraret adventum. * Auctor *Operis imperfecti in Matthaeum* (hom. 4. P.G. 56, 657) : « Venit ad baptismum, non ut ipse remissionem « peccatorum acciperet per baptismum, sed ut « sanetificatus aquas relinqueret postmodum « baptizandis. »

2. Nomine fermenti solere ab Ephraemo intellegi eucharistiam multis ex locis suadetur, praesertim autem ex *Sermone* 2 *in hebdomadam sanciam,* n. 10 (t. 1, p. 390). De usu eucharistico vocis fermenti apud Occidentales, Ephraemi coaetaneos, videsis A. **Fortescue**, *The Mass, a study of the Boman liturgy,* 1914, p. 367-370.

2, 3, 1m) : ‹ Aqua baptismi habet, quod e corpus tangat et cor abluat, ex tactu » camis Christi. »

Pulchre ista omnia intelleguntur, si in baptismo operetur eucharistia ; et fiat adhuc illud, quod scribebat olim evangelista : *Virtus de illo exibat, ei sanabat omnes.*

Particula III. De desiderio eucharistiae in baptizatis parvulis.

Tertio notandum est, quomodo in baptismo ipsorum infantium appetatur eucharistia. Sane incapaces sunt infantuli desiderii eliciti atque actualis ; non tamen sunt incapaces desiderii habitualis, sicut nec habitualis fidei aut spei aut caritatis. Jam vero baptismus, ut diximus, exprimit sacramentaliter desiderium eucharistiae. Efficit autem sacramentum id quod significat. Imprimit igitur infantulis desiderium habituale eucharistiae, quo eucharistiae fructum capiunt. Vegetat illos proinde eucharistia, non minus quam adultos, per desiderium sui perfectum, id est caritate formatum ; quod, pro quanto est desiderium, disponit ad eucharistiam, et pro quanto est perfectum, profluit ex eucharistia1. Discrimen autem inter infantes et adultos, in hoc est, quod adulti, dum intentionem exserunt suscipiendi baptismum, ratam habent actu significationem ejus sacramentalem, atque actu consentiunt in significati infusionem : pro quanto conformant, ut diximus, intentionem suam fidei Ecclesiae ; infantes vero citra omnem actum suum subjiciuntur significationi sacramentali, nulla se conformante intentione elicita, ex ipsorum parte, fidei Ecclesiae.

Quare dicuntur in sola fide Ecclesiae desiderare eucharistiam, quatenus publica Ecclesiae fides circa ordinem mortis ad vitam et baptismi ad eucharistiam, nullo est ipsorum actu (neque explicite neque implicito) apprehensa et ratihabita (quam ei conformantur habitu, ut dictum est).

Quo sensu Sanctus Thomas (3 S. 73, 3) : ʊ Per baptismum ordinatur homo ad ▮ eucharistiam : et ideo ex hoc ipso quod « pueri baptizantur, ordinantur per Ec« clesiam ad eucharistiam : et sicut ex « fide Ecclesiae credunt, sic ex inten« tione Ecclesiae desiderant eucharistiam. « et per consequens recipiunt rem ipsius, j Praecessit sancto Thomae sanctus Augustinus, qui audietur infra, asserens firmissime necessitatem absolutam eucharistiae, tanquam medii ad salutem, cum in adultis tum in infantibus ; interim vero defendit in infantibus sufficere baptismum, proplerea quod in baptismo accipiatur spiritualiter2 ab illis eucharistia. Nota quippe est apud Augustinum distinctio inter receptionem eucharistiae sacramentalem tantum, sacramentalem et spiritualem, et spiritualem tantum (cf. *In Joan.,* 26, 6, 15. P.L. 35, 1613-1614). Supposita hac distinctione, in baptismate ait Augustinus conferri parvulis gratiam incorporationis ad Christum, tanquam manducantibus carnem Christi spiritualiter *(De peccatorum meritis et remissione,* l. 3, c. 4, n. 7 et 8. P.L. 44, 189-190). « Nisi manduca« verint homines camem ejus, hoc est, « participes facti fuerint corporis ejus, « non habebunt vitam. His atque hujus« modi aliis, quae nunc praetereo testi« a moniis divina luce clarissimis, divina « auctoritate certisimis, nonne \zeritas sine « ulla ambiguitate proclamat, non solum « in regnum Dei non baptizatos parvulos « intrare non posse, sed nec vitam aeter« nam posse habere, praeter Christi cor« pus, cui ut incorporentur, sacramento « baptismatis imbuuntur ? »

Consentanee ad doctrinam sancti Augustini, S. Fulgentius *(Epistl.* 12, 11, 26. P.L. 65, 392), interrogante Ferrando, « utrum noceat, quantum noceat, an

1. Recole dicta supra de duplici ordine dispositivi ad perfectivum (Elucid. XI et XLI). Quae recurrent inlra (Elucid. XLVIII et XLIX).

2. Exponetur distinctius infra (Elucid. XL1X) quid audiat apud Augustinum manducatio spiritualis : ut appareat, vere eam referri ad sacramentum eucharistiae.

« omnino nihil noceat, si quis baptizatus in nomine sanctae Trinitatis sacro cibo potuque fraudetur », sic respondet: « Arbitror, sancte Frater, disputationem nostram praeclari doctoris Augustini sermone firmatam, nec cuiquam esse aliquatenus ambigendum, tunc unumquemque fidelium corporis sanguinisque dominici participem fieri, quando in baptismate membrum corporis Christi efficitur, nec alienari ab illo panis calicisve consortio, etiamsi antequam panem illum comedat, et calicem bibat, de hoc saeculo in unitate corporis Christi constitutus abscedat. Sacramenti quippe illius participatione ac beneficio non privatur, quando ipse hoc, quod illud sacramentum significat, invenitur » (conferatur Beda, in *I Cor.* 10, hunc locum adscribens Augustino, sicut postea fecit Gratianus, *De consecr.* dist. 2, c. 36, § 2, et dist. *4, c.* 131).

Superius (n. 24, coi. 391) scripserat Fulgentius :« *Unus panis el unum corpus mulli sumus.* Tunc incipit unusquisque particeps esse illius unius panis, quando coeperit membrum esse illius unius corporis, quod, in singulis MEMBRIS, QUANDO IN BAPTISMO CAPITI Christo subjungitur, tunc jam Deo VIVA HOSTIA VERACITER IMMOLATUR... Qui ergo membrum corporis Christi fit ; quomodo non accipit quod ipse fit, quando utique illud fit verum corporis membrum, cujus corporis est in sacrificio sacramentum ?... Ouod etiam sanctos Patres indubitanter credidisse ac docuisse cognoscimus. » Ubi haec duo vide asserta : *primo* : quia mors nostra in baptismo morti Christi inseritur, eamdem cum ea habet rationem immolatitiam seu sacrificalem. *Secundo* : membrum corporis illius, quod est *res lanium* eucharistiae, nemo fit nisi participatione aliqua corporis ipsius, quod eucharistiae est *res el sacramenlum* ; adeo ut valeat illatio : est de corpore Christi (ecclesiastico) ; ergo manducavit corpus Christi (eucharisticum). Agi enimvero hoc loco de eucharistico corpore Christi, constat ex ipsa quaestione a Fernando proposita (coi. 379-380).

Ergo praeclare interpretatus est et veteres Patres et sanctum Thomam noster Toletus, cum scripsit in 3 S. 73, 3: « Cum baptismus ordinetur in eucharistiam, in baptismi susceptione susceptione sus- cipitur in voto virtualiter eucharistia : et hoc modo sumitur ab infantibus. »

Similia in sua *De sacramento Eucharistiae* diatriba, expositor Graecorum, Bessarion, scripserat : *a* ...Sunt alii, qui etsi non fiunt sacramcntaliter participes, spiritualiter tamen communicant, quemadmodum si vel infans post baptismum, vel aetate provectus, nondum, ob aliquam inevitabilem necessitatem, recepto Christi corpore, repentina morte deficiant. Nihil enim minus sacramenti participes fiunt quam si communionem cepissent : fiunt enim membra Christi et regni coelestis haeredes » (P.G., 161, 496).

Articulus III. Discrimina consectaria inter baptismum et eucharistiam.

Ex iis quae dicta sunt, sequentur omnia discrimina, quaecumque attenduntur inter baptismum et eucharistiam, sive quoad id quod est *res el sacramenlum,* sive quoad illud quod est *res tantum,* atque quoad ipsum usum sacramenti.

Membrum I. Quoad rem et sacramentum.

Et primo quidem infertur discrimen, quoad id quod est *res el sacramenlum.*

Pro quanto enim in baptismo significatur mors nostra, et per eucharistiam nostra vita, pro tanto oportuit ut inter Christum et nos significaretur in baptismo contactus virtutis, in eucharistia autem contactus rei1.

1. « Baptismus est sacramentum mortis et passionis Christi, prout homo regeneratur in Christo virtute passionis ejus ; sed eucharistia est sacramentum passionis Christi, prout homo perficitur in unione ad Christum passum »(S. Thom., 3 S. 73, 3, 3“).

Non enim inter mortificantem et modificatum requiritur unio in esse, sed sufficit actio ex uno in alterum transiens. Satis igitur baptismus erit sui significati efficax, si per aquas a ministro Christi adhibitas deferatur virtus passionis Christi, tanquam causae alicujus extrinsecae.

Aliter autem est in eucharistia. In eucharistia enim censetur hostia salutis se nobis conjungere, ut per illam vita spiritus vivamus. Non autem esset hujus rei practice significatio, nisi ipsa hostiae caro aut sanguis nobis realiter prostaret esibilis atque potabilis, seu intussusceptibilis. Requiritur enim in vivificatione unio principii vitalis ad compartem, tanquam alicujus causae veluti formalis et intrinsecae.

Quare oportuit, ut in ipsa materia sacramenti eucharistiae occultaretur atque contineretur aliquid in se sacrum absolute et permanenter, quod est *res el signum,* corpus dico et sanguis Christi. In materia autem baptismi non requirebatur, ut esset aliquid sacrum, nisi in ordine ad aliud et transeunter, per modum delatae intentionaliter virtutis ; nec proinde oportuit, ut in ipso sacramento quod suscipitur, sed in eo qui sacramentum suscipit esset *res el signum* : character dico Christi, nobis impressus, qui per baptismum profitemur nos in partem sacerdotii Christi adscitos (pro quanto ad sacerdotium Christi pertinet ut Deo deferatur mors Christi immolatitia, in cujus nos symbolicam societatem adducit aqua[1] ; siquidem hoc portendit baptismus, quod dicit Fulgentius : « Quando [ad hoc ut sit membrum Christi, « quis] in baptismo capiti Christo subjun- « gitur, tunc jam Deo viva hostia veraciter « immolatur »: vide supra). Quam sacerdotii dominici participationem cum significet baptismus, necesse est ut imprimat nobis per characterem; oui rursus cum ordinetur ad sacrificium Christi offerendum, nos portendit interius immolatos Deo (quantum ad vitam peccati, carnis, ac mundi interimendam, ut vivamus Christo per gratiam) : secundum quod omne sacrificium visibile invisibilis sacrificii est sacramentum seu signum[2]. Et sic, per aquam significatus, character significat gratiam.

Membrum II. Quoad rem tantum et usum sacramenti.

Secundo sequitur differentia quoad id quod est *res lanium,* et quoad usum sacramenti.

Ex eo enim quod baptismus procedit per modum mortificationis, sequitur per euro aboleri omnem reatuin veteris hominis, quasi jam inexsistentis ; et, quia mors fit semel, et Christus mortuus est semel, mors vero illi ultra non dominabitur, inde est, quod qui mortuus est veteri Adamo, commortuus morti Christi, non amplius hanc gratiam consequetur, ut per modum mortificationis eripiatur e tenebris peccati aut etiam infidelitatis, iterato baptismo (cf. 3 S. 66, 9, c. *secundo),* sed tantummodo ut transfuga in regiones peccati, jam non suas, reconcilietur capiti suo Christo per poenitentiam judiciariam, quae, cum super compensationem offensae importet etiam exhibitionem satisfactorii operis (tamquam mulctam additam refectioni damni, et justitiae commutativae exigentiis effectum justitiae vindicativae), eo ipso non intellegitur de se et necessario, etiam sublato reatu culpae, statim tollere debitum omnis poenae.

Eucharistia autem, quia procedit per modum vivificationis, et vivificat sub speciebus cibi ; vita autem durat per continuam conjunctionem ad principium vitale, cibus vero ex sese frequentatur assidue : inde est, quod iterari potest et debet, vegetatque hominem magis atque magis cum profectu[3]. Nec necesse est, ut tollat omnem

1. Recole in primis Chrysoslomum, in Horn. 3 in ***II*** *Cor.,* n. 7, recitatum supra.

2. · Aqua baptismi vel forma verborum non « operatur ad gratiam immediate, sed ad cha- « meterem › (4 D. 26, 2, 3, 2m). Character autem, nisi adsit obex, immediate inducit, sicut et immediate significat, immolationem nostram spiritualem, quae fit per gratiam.

3. Hinc etiam fit, ut, semel supposito per baptismum fieri, quamvis ex ordinatione ad eucharistiam, incorporationem ad Christum, jam apte eucharistia ad baptismum comparetur tanquam refectio subsequens ad nativitatem, ut passim habetur apud theologos.

reatum poenae, cum caritas ex una parte, qua vitaliter conjungimur Ghristo, de se compatiatur satisfactionis debitum, ut patet in poenitcntibus , et ex altera parte deficiat apud eucharistiam singularis ille titulus, qui in baptismo excludit omnem debiti perseverantiam, sublato scilicet debitore.

Hanc circa debitum poenae rationem intrinsecam discriminis tangit sanctus Thomas (3 S. 79, 5, 1m), cum dicit : «Sacramentum baptismi directe ordinatur ad remissionem poenae et culpae, non autem eucharistia; quia baptismus datur homini quasi commorienti Christo, eucharistia autem quasi nutriendo et perficiendo per Christum. Unde non est similis ratio1. »

Multo copiosius postea apud Graecos Nicolaus Gabasilas : « Multis circa sacramentum [eucharistiae] oboritur admiratio, quod, cum perfectionem contineat ceterorum, in poenis luendis minus videtur efficax quam baptismus, cui tamen praestat. Luit enim baptismus nullo praecedente labore ; eucharistia autem non ita. Et purgatis quidem per baptismum nullum intercedit discrimen cum iis qui ne levissima quidem macula sunt notati. In coena autem qui purgantur. eorum multi peccatorum suorum retinent vestigia. Et, ut sermone distinctiore utamur, cum in peccatis haec quatuor considerentur : peccator, mala actio, luenda ob eam poena, atque illinc injecta animae proclivitas : ab actione quidem oportet ipsum peccatorem se a proprio marte retrahere, et postquam cessaverit demum, venire ad baptismum ; cetera vero baptismus, nihil quoquam moliente, uno ictu tollit e medio OMNIA : ET poenam et morbum, adeo UT IPSUM etiam peccatorem credatur interimere. Et re quidem vera immoritur ille aquis, et novus quidam HOMO EST, QUEM REDDIT LAVACRUM. Ad sacrum autem panem si quis accesserit contritus, praemissa peccatorum poenitentia condigna, poenae quidem dimittuntur, abluiturque pravo habitu anima, nequaquam tamen occiditur peccator, nec enim coena novit hominem reformare de integro ; et hunc unum ex [quatuorj terminis in peccato consideratis, manere sinit immobilem atque relinquit, quamvis peccato jam non obnoxium : peccatorem. Sunt autem qui notas morbi ferunt adhuc vulnerumque pristinorum cicatrices, si minorem, quam par fuit, plagarum suarum curam habuerint, nec attulerint animi praeparationem virtuti medicinae aemulam. Et dilTert haec purgatio eucharistica ab illa baptismali in eo quod non suffocare dicitur peccatorem atque plasmare dc novo, sed manentem purgare duntaxat, neque hoc quidem sine nostro labore » *(De vila in Chrislo,* l. 4. P.G. 150, 604). Quae quam praeclarissime sint dicta, nemo est qui non videat ; nec mirabitur quisquam, sciens in Cabasilam, excepto schismatis errore, confluxisse et sapientiam Orientalium theologorum et disciplinam Aquinatis atque Patrum Occidentalium.

1. Cf. 3 S. 4, 3m : « In baptismo autem homo participat totaliter virtutem passionis Christi, utpote per aquam et Spiritum Christi commortuus peccato, et in eo regeneratus ad novam vitam. Et ideo in baptismo homo consequitur remissionem reatus totius poenae. » 4 D. 18, I, 3, sol. 2: in sacramento poenitentiae per claves Ecclesiae poena remittitur temporalis, cujus reatus adhuc remanserat post culpae remissionem ; non tamen totus, sicut in baptismo, sed pars ejus : eo quod in baptismo homo regeneratur configuratus passioni Christi, totaliter efficaciam passionis Christi, quae sufficit ad omnem poenam delendam, in se suscipiens ; ut nihil do prioris peccati actualis poena remaneat : quia non **DEBET ALICUI IMPUTARI AD POBNAM, NISI QUOD IPSEMET** fecit. » Porro non ipsemet fecit peccatum, ante susceptionem baptismi admissum : sed alius quidam homo, nunc mortuus

Elucidatio XLVII.

Neque reliqua sacramenta dant gratia sanctificantem nisi ex quodam voto eucharistiae ; neque ipsa eucharistia sine aliis sacramentis administris.

Sectio II. — Comparatur eucharistia generaliter cum reliquis sacramentis.

Articulus I. Comparatio quantum ad effectum.

Membrum I. Non causant reliqua sacramenta GRATIAM NISI EX ORDINE SUO AD EUCHARISTIAM.

Monet *Catechismus Romanus* pastores, « ut ostendant quae in sacrosanctis illis « mysteriis [eucharistiae] bonorum omnium copia et affluentia inclusa sit. » Pergit autem continuo : « Hoc vero aliqua ex parte ita assequentur, si omnium sacramentorum vi atque natura « patefacta, eucharistiam fonti, caetera rivulis, comparaverint ; vere « enim ac necessario fons omnium gratiarum dicenda est : cum fontem ipsum « coelestium charismatum et donorum, « omniumque sacramentorum auctorem, « Christum Dominum, admirabili modo « in se contineat : a quo tanquam a FONTE AD ALIA SACRAMENTA, QUICQUID BONI ET PERFECTIONIS HABENT, « derivatur » (Pars 2, cap. 4, n. 47-18). Obtemperantes monito salubri, jam huic comparationi instituendae incumbamus.

Alia sacramenta dant gratiam (sive primam sive secundam) ; sed non dant gratiam, ut talem[1], ex directa sua atque propria significatione aut vi. Hoc enim proprium est eucharistiae. Ad rem sanctus Thomas: « Hoc sacramentum [eucharistiae] ex seipso virtutem habet gratiam « conferendi ; nec aliquis habet gratiam « ante susceptionem hujus sacramenti « nisi ex voto aliquo ipsius, vel per seipsum, sicut adulti, vel voto Ecclesiae, « sicut parvuli, sicut supra dictum est. « Unde ex efficacia virtutis ipsius « est, quod etiam ex voto ipsius aliquis gratiam consequatur, per quam « spiritualiter vivificetur. Restat igitur, « ut, cum sacramentum realiter sumitur, « gratia augeatur, et vita spiritualis perficiatur » (3 S. 79, 1, 1m, cf. 2m).

Quod igitur alia sacramenta significant proprie ex sese, et vi significationis suae formaliter inducunt, non est directe gratia aut unio caritatis, vel amicitia divina, vel consortium divinae vitae atque sanctitatis, ut tale, sed aliquid, in oeconomia praesente, idem cum gratia secundum rem, at ratione diversum[2]. Scilicet secundum rem idem est cum gratiae infusione destructio obicis, vel si quid ejusmodi ; quandoquidem infusio gratiae et conjungit Deo et delet peccatum. At quanquam est idem re, tamen secundum rationes proprias differunt ista duo (S. Thom., 1-2, 113, 6, 2ra)[3], adeo ut in alio ordine unum posset esse sine altero et in ipso nostro ordine quaeri adhuc possit, utrum utro

1. Cum dicimus jam gratiam ut talem, non intellegimus gratiam mere elevantem, per oppositionem ad gratiam elevantem simul et sanantem ; sed intellegimus gratiam simul elevantem et sanantem, gratiam ipsam Redemptoris, at in quantum, sumpta in sua praecisione, condividitur ab effectu proprio et specifico cujusque sacramenti : qualiter etiam genus condividitur a specie, quanquam in re idem est animal et rationale (Cf. 3 S. 62, 2, 3m). Porro dicimus, rationem illam genericam gratiae nostrae sanctificantis non esse ipsum objectum formale significationis reliquis sacramentis praeter eucharistiam inditae, nec proinde terminum formalem illorum efficaciae.

2. Nota in praesente quaestione non agi de eo quod est *res el sacramenlum,* sed de eo quod est *res lanium* uniuscujusque sacramenti, pressius et formalius determinando. De eo quod est *res el sacramenlum* adnotabitur aliquid in Elucidatione XLVIII.

3. « Gratiae infusio et remissio culpae dupliciter coasiderari possunt ; uno modo secundum « ipsam substantiam actus : et sic idem sunt ; « eodem enim actu Deus et largitur gratiam et * remittit culpam. Alio modo possunt considerari « ex parte objectorum ; et sic differunt secundum « differentiam culpae, quae tollitur, et gratiae, « quae infunditur ; sicut etiam in rebus naturalibus generatio et corruptio differunt, quamvis « generatio unius sit corruptio alterius. »

•1. Si reatus culpae adsit, et gratia infundatur,

sit natura prius (1-2, 113, 8, c. et 1™)1.

Porro, si sacramenta omnia persequamur, inveniemus formalem proprietatem effectus sacramentalis in singulis esse aliquid in eucharistiam alio vel alio modo ordinatum, secundum quod scripsit sanctus Thomas : « Per sanctificationes « enim omnium sacramentorum fit praeparatio ad suscipiendam vel consecrandam eucharistiam » (3 S. 73, 3 ; cf. 3 S. 65, 3).

Poenitentia enim removet in christiano obicem ad perfectum corporis Christi consortium vitale. Quodlibet scilicet peccatum mortale tollit viticulam spiritualis communionis ad corpus Christi, quod est per fidem formatam ; quanquam manent in fideli peccatore quaedam reliquiae vel imitamenta vitae, fides et spes informis ; et in ipso apostata manet impressus ordo ad incorporationem ex charactere, sed frustratus totaliter. Orainatur autem poenitentia contra impedimenta unionis ; proindeque se habet ad gratiam et caritatem, ex sese, tanquam removens prohibens. Potestque hoc jure definiri, per COMPARATIONEM AD LAPSOS CHRISTIANOS, sacramentum admissionis ad communionem2.

Confirmatio armat Christianos ad confitendam fidem, ex qua vivens Ecclesia indefectibiliter, pascitur de corpore Christi : superatis adeo omnibus tentationibus, ut maneat ipsa corpus Christi incorruptibile. Quae socialis indefeclibilitas, seu quaedam Ecclesiae confirmatio, initium habuit in die Pentecostes (S. Thom., 4 D. 7, 1, 1, 2, 3"'), et pergit procurari, confirmatis singulis corporis membris per descensum Spiritus Sancti sacramentalem.

Non igitur confirmatio ordinatur sicut poenitentia ad tollendum communionis obicem, sed ad immobilitatem tuendam, praeoccupato obice. Estque sacramentum perseverantiae in communione corporis Christi, adversus difficultates ab extrinseco (puta ex parte persecutorum) ingruentes.

Ordo totus ad sacrificium corporis el sanguinis Christi spectat ; proindeque ad parandam coenam eucharisticam, atque etiam participandam : pro quanto omne sacrificium ordinatur in suam consummationem ; consummatio autem sacrificii eucharistici integratur per hostiae sumptionem. Quare vulgatum est apud mediaevales theologos de nostro sacrificio axioma : « Quale erit illud sacrificium, « cujus nec ipse sacrificans particeps esse « cognoscitur ? » *[Concit. Tolelan.* A. D. 681, c. 5; indeque ad decretistas : Ivonem, *Decr.,* p. 2, c. 114; Gratianum, *Decr.* p. 3, *de consecr.,* dist. 2, c. 11; exhineque ad theologos omnes).

Ordinat igitur prae baptismo ordo presbyteros ad sumendum corpus Christi ex officio sacerdotali, tanquam propriae litationis fructum.

nequit sane gratia non removere reatum. Sed in priore ordine, ubi non erat sanans gratia, sed tantummodo elevans, infundebatur nullo praecedente peccato, nec proinde remisso. Praeterea, et quidem maxime, in ordine naturae posset u Deo remitti peccatum, nulla infusa gratia deiformi. Insuper in alio quopiam ordine supernatural!, posset etiam per gratiae infusionem remitti sacramentaliter originale peccatum sine venialibus, et tolli reatus originalis culpae sine reatu poenae temporalis, etc.

1. · Quatuor, quae requiruntur ad justificationem impii, tempore quidem sunt simul, quia justificatio impii non est successiva, ut dictum est ; sed ordine naturae unum eorum est prius altero ; et inter ea naturali ordine primum est « gratiae infusio ; ... quartum vero est remissio culpae. » Qui ordo sumitur « ex parte Dei justificantis·. » Sed,si sumantur ea quae sunt « ex parte hominis justificati, est e converso; « nam prius est ordine naturae liberatio a culpa, « quam consecutio gratiae justificantis. »

2. *Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat et de calice bibat* (/ Cor., II28). Conscientia autem sic discussa, atque, quantum res ferebat, sacerdoti patefacta, quomodo olim peccator posset per sacerdotem restitui in sua jura integra, sacramentaliter, absque tamen formula ulla veluti liturgica, vide apud d'Alès, *L'Edit de Callisle,* 1914, p. 435 (« Cette autorisation était une absolution en acte »), coll. p. 160-162. Nuperrime in hanc rem conscripsit thesim inauguralem *De ordine absolulionis sacramentalis ad reconciliationem cum Ecclesia* (quae speramus fore ut mox in lucem edatur) R. P. Bartholomaeus F. M. Xiberta, O. Carm. C., auditor Cursus Magisterii in hac Universitate Gregoriana.

Matrimonium imitatur in viro et muliere unitatem Christi et Ecclesiae *in carne una,* et remedium concupiscentiae affert Christianorum carni, ne alienetur a carne Christi (4 D 26, 2, 2). Respicit ergo sacramentum matrimonii ad eucharistiam, ut ad suum exemplar et finem ; estque Christianis sacramentum perseverantiae in communione corporis Christi ; adversus difficultates ab intrinseco (ob habitualem concupiscentiam) insurgentes

Extrema unctio, pro quanto ordinatur ad exterminandas reliquias peccati, seu vulnera illa naturae sananda, de quibus post sanctum Thomam (1-2, 85, 3)1 theologi omnes, habilitât hominem ad Christi consortium ex eucharistia derivandum quam plenissimum, ut libere et expedite contemperetur sanctissimae Christi carni ex toto corde, tota anima, tota mente, atque tota virtute, nulla jam repugnante virium nostrarum aeordinatione habituali, aut perversa inclinatione : quantum in hoc mundo fieri potest.

Lndique ergo, sicut ecclesiarum nostrarum aedes in orientem solem spectant, ita et sacramentorum nostrorum agmen totum totusque cultus Christianus atque ecclesiastica disciplina respicit ad eucharistiam, in qua *visitavit nos Oriens ex alio illuminare his qui in tenebris el in umbra mortis sedent.*

Et exhinc est, quod et illa sacramenta virtutem quidem habent inducendi suum proprium effectum sacramentalem per INFUSIONEM GRATIAE SANCTIFICANTIS. Sed mutuatam virtutem istiusmodi habent ex eucharistia, cui circa gratiam influendam competit ex sese virtus propria.

Quam doctrinam aperit Ps. Dionysius *(De ecclesiasl. Hierarchia,* cap. 3, § 1. P.G. 3, 424-425). Quaerens enim, cur eucharistiae accesserit nomen proprium communionis et synaxeos (=conjunctionis ad Deum, vide Georgium Pachymeram, in sua paraphrasi, *ibid.,* col. 452; cf. S. Thomam, 4 D. 8, 1, 1,3), cum reliqua etiam sacramenta conjungant Deo atque adunent Uni ; respondet : « Reli-
« quorum hierarchicorum sacramentorum
« participationibus accedit ex divinis per-
« fectisque hujus [sacramenti] donis com-
« pletio. Vix enim ullum potest peragi
« hierarchicum sacramentum, quin initio
« cujusvis consecrationis divinissima eu-
« charistia ejus qui consecratur operetur
« (ιερουργούσε) conjunctionem cum Uno,
« communionemque cum Deo ipsi con-
ti ferat per donum divinitus traditum
« consummantium mysteriorum [eucha-
« ristiae]. Quod si igitur unumquodque
« hierarchicorum sacramentorum [τελετών]
« [seorsim ab eucharistia] inefficax [ατελή]
« manens, nostram communionem ac
« conjunctionem ad Unum non ope-
« rabitur (τελεσιουο-ζήσει), orbatum ipsa
« ratione sacramentali propter ineffi-
« caciam (καί τδ είναι τελετή δια τδ άτέλεστον
« άοτ,ρηυ.ένη) ; finis autem omnis sacra-
te menti et caput est, ut sacrosanctorum
« mysteriorum [eucharistiae] participatio
« detur ei qui sacramentum quodlibet
« suscipit : apte hierarchica scientia ex
« rerum natura adinvenit eucharistiae
« proprium nomen communionis et con-
tt junctionis2. » Quare vocat Ps. Dionysius eucharistiam, «sacramentum sa-
« cramentorum » (τελετών τελετήν, *ibid.),*

1. « Quatuor sunt, vulnera inflicta toti humanae naturae ex peccato primi parentis. Sed « ...etiam... ex aliis peccatis consequentia ; in « quantum scilicet per peccatum et ratio hebetatur, praecipue in agendis, et voluntas in- « duratur ad bonum, et major difficultas bene « agendi accrescit, et concupiscentia magis exar- • descit.» Quae infirmitates quatuor non slatim tolluntur, dimisso peccato ; sed, ut experientia constat, « inclinatio ad bonum virtutis in uno- ‹ quoque diminuitur per peccatum actuale » ; immo « vires animae remanent quodammodo « destitutae proprio ordine, quo naturaliter or- « dinantur ad virtutem « (1-2,85,3). Haec in tractatu de *Gratia* sunt nobis explicanda. Porro vulneri infirmitatis medetur specialiter, ut dictum est, confirmatio; vulneri concupiscentiae, matrimonium : vulneribus igitur duobus intellectus et voluntatis opponitur potissimum extrema unctio. Cf. 4 D. 1, 1, 4, 5, 2m.

2. « Haec paraphrasis est Georgii Pachymerae (P. G. 3, 452) : « ....Non licet ali- « quod sacramentum hierarchicum perficere, nisi « videlicet divinissima eucharistia cum Uno, id « est Deo, conjunctionem operetur; hoc enim « est praecipuum, quod in singulis celebratur.

sacramentis scilicet ceteris conferens efficaciam et vim Deo per gratiam adunandi, adeoque operandi suum quodque effectum per gratiam.

Quod et medio aevo vulgatum est apud ipsos Latinos theologos scriptis Pseudo-Dionysii imbutos. Sit pro exemplo Thomas a Sancto Victore, abbas S. Andreae Vercellensis, commentator ipse dionysiacorum scriptorum, qui in sua expositione *In Cantica Canticorum,* l. 10 (P. L. 206, 713), postquam *piscinas in Hesebon* enumeravit duas, legem mosaicam et baptismum, deinde tertiam addit, eucharistiam. « Tertia piscina est Christi corpus, ο Haec habet aquam materialem quae de « latere ejus exivit, et sanguinem qui per- « fecte abluit. Hanc diximus sacramenta- « lem, quia ab ea multa alia sacramenta « sumunt efficaciam1. »

Eamdem doctrinam praedicabat S. Vincentius Ferrerius populis, mirifica quadam petita comparatione ex sphaera coelesti, α De omnibus autem, sacramen- « tum eucharistiae est principale :... quia « HOC SACRAMENTUM DAT VIRTUTEM ALIIS. « Hoc declaratur in coelo, in quo sunt « septem planetae : primo luna, secundo « Mercurius, tertio Venus, quarto sol, « quinto Mars, sexto Jupiter, septimo « Saturnus. Et sicut sol consistit in me- « dio, quasi in quarto loco, et dat vir- « tutem et claritatem aliis planetis, ita « sacramentum eucharistiae in quarto « loco (!) computatur : a quo alia sacra- « menta recipiunt virtutem et claritatem, « et ipsa nihil recipit ab aliis » *[Sermones de lempore. In octava corporis Christi* *sermo unicus.* Ed. 1497. Codicis oo fol. in a. = p. 245).

Sed prae ceteris illustravit istud punctum Nicolaus Cabasilas *[De vita in Christo,* 4. P.G. 150, 585-592), adserens cooperari eucharistiam ceteris sacramentis, dum agunt : ita ut nisi cooperetur, nec ipsa sanctificent ; adserens rursus, etiam postquam operata sunt, per illam excitari, si opus sit, radium gratiae peccatis oppressum atque exstinctum ; nec proinde sacramentum ipsum poenitentiae posse apud quemquam gratiam redintegrare sine aliqua cooperatione eucharistiae. « Aliis sacramentis perfectionem, e sola ex sacramentis, impertit eucha- « ristia. Et adjuvat quidem ea, dum « initiant, utpote quae nequeant seorsim « ab illa initiare. Juvat autem post « initiationem in ipsis initiatis, cum mys- « teriorum radium peccatorum tenebris e suffusum excitare oportet. Nam fatis- « centes et peccatis interemptos, in vitam « restituere, unius sacrae mensae est « opus ...Divinus Dionysius et ipsa sancta « sacramenta negat posse initiare, adeo « ut ne proprium quidem suum effectum « inducere queant, nisi accesserit sacra « mensa. Multo certe minus credendum « est, posse laborem et justitiam hominum « peccata emaculare aliaque hujusmodi α efficere. Ceterum, et hoc unum est de « sacramentis, eos quos suorum pecca- « torum poenitet, aperientes se sacerdoti- « bus, ab omni vindicta apud Deum « judicem eximi : non igitur isto effectu ο possunt gaudere, qui sacram non « sumunt coenam2. » Vides argumentum.

« Si igitur unumquodque sacramentum, hisce « mysteriis frustratum, sit inefficax (ἀ~λή), « NEC PROPRIE POSSIT AUT SACRAMENTUM DICI, « AUT CONJUNGERE ATQUE ADUNARE CUM UNO, » merito etiam huic soli [eucharistiae] impo- « nilur proprium nomen synaxeos. Synaxis « autem intellegenda... conjunctio cum Deo » communioque ». Vide etiam in eumdem locum scholia sancti Maximi. P.G. 4, 136.

1. Congruit, quod sanctus Martinus Legionensis non minus originalis peccati quam actualis deletionem in eucharistiam refundit : « Per baptismum et mysterium sacratissimi cor- « poris Christi fideles populi absolvuntur a » vinculis tam originalis quam actualis peccati, « ita duntaxat ut deinceps abrenuntient ope- « ribus diaboli, et ut fideliter colla subjiciant « suavi jugo servitutis Christi » *(Serm.* 3 *in* Assumpt. *S. Mariae,* P.L. 209, 21-22). Cf. *Serm.* 34 *in festo S. Trinitatis,* P.L. 208, 1340, ubi et ipse vocat post Ps. Dionysium eucharistiam « veris- « simum sacramentum sacramentorum ».

2. Erraverit, qui putaverit (cum *Salmanticensibus,* disp. 3, dub. 1, § 2, n. 6) adsertam a Nicolao Cabasila necessitatem absolutam et universalem eucharistiae in re suscipiendae. Constat immo, apud Cabasilam ipso baptismo, jam ante collationem eucharistiae, ingenerari gratiam sanctificantem, vitam in Christo, incorporationem ad Christum, haereditatem regni

Nullum sacramentum suum effectum operatur citra conjunctionem aliquam ad eucharistiam. A fortiori ergo bona nostra opera justificare nos nequeunt. Ceterum justificatio ista est opus speciale sacramenti poenitentiae. Ergo, ex dictis supra, nequit sine influxu eucharistiae peragi.

Non mirum sane, sed nec injucundum est, quod congruit eximius ille theologus Graecorum[1] nostro Aquinati, cujus et recolas superiora verba, et perpendas quae sequuntur : « Quicquid est effectus dot MINICAE PASSIONIS, TOTUM ETIAM EST • EFFECTUS HUJUS SACRAMENTI. Nihil « enim aliud est hoc sacramentum, quam « applicatio dominicae passionis ad nos... « Unde manifestum est, quod destruc« no mortis[2], quam Christus moriendo « destruxit, et reparatio vitae, quam « resurgendo elfecit, est effectus hujus ‹ sacramenti » (/n *Joan.,* 6, lect. 6).

Utique vehiculum nostrae sanctitatis atque vitae, omnino principale et universale, est corpus nostrae hostiae ; nec ullum prostat gratiae principium particulare aut secundarium, nisi huic subordinatum principiorum principio, atque perfectioni perfectionum connexum : eo quod, sicut et omnis sacrificii, ita sacrificii dominici fructus omnis ex hostia exspectatur, quo fieri potest modo, participanda.

Ceterum de hac eucharistiae vi singulari plura in sequente capite et testimonia et argumenta opportune congerentur. Interim sufficiat advertere, quam praeclare noster **Toletus** *(loc. cil.)* pro suo more philosophatus sit : « Nota rursus, non so« lum baptismum in Eucharistiam ordi« nari, sed omnia aha sacramenta ; quam« vis praecipue ad ipsius sumptionem « ordinentur confirmatio et confessio. Hinc « est, quod non in solo baptismo, sed etiam « in aliis sacramentis sit inclusum votum « eucharistiae ; immo in voto illorum. Qui « enim habet votum baptismi, simul habet « votum eucharistiae ; similiter, qui habet « in voto confirmationem, poenitentiam et « alia sacramenta. Hinc est, quod quamvis « eucharistia sit necessaria ad salutem, « peccator per contritionem cum voto « confessionis justificari possit, ut habetur « concilii Tridentini sess. VI. Nam in ipsa « confessione votum est ipsius eucharis« tiae ; omnium enim sacramentorum ipsa « est finis ». *(ibid.).* Tandemque *(ibid)* : « Quamvis omnia sacramenta novae legis « dent gratiam unionis », tamen istud cuilibet alii (praeter eucharistiam) sacramento ideo demum contingit, quia « tale « sacramentum virtute continet eucha« ristiam : et sic in ipso suscipitur, ut in « quodam voto, eucharistia » : cujus proprius effectus secundum se est gratia unionis « cum Christo et aliis membris ».

Membrum II. Nec eucharistia causât gratiam **SINE ALIIS SACRAMENTIS ADMINISTRIS.**

Comparatum est modo sacramentum eucharistiae cum aliis sacramentis sicut quaedam causa universalis ad causas particulares, et ut artifex ad adminicula suae artis. Unde hoc statim sequebatur : quemadmodum causa secunda vel instrumentum non agit nisi dependenter a prima et principali causa, sic nec reliqua sacramenta operari quicquam nisi cum consortio eucharistiae.

Sed jam rursus neque ipsa eucharistia sine subordinatorum sacramentorum concursu operatur : non quasi recipiens ab illis virtutem, sed dispositionem aliquam subjecti requirens.

Etenim non potest percipi sacramentaliter nisi a baptizatis : quippe eos demum vivificans, quorum mortem praesignat baptismalis character. Non ergo nisi concurrente charactere baptismali vivificat hominem.

coelestis, et si quid ejusmodi : vide *De vila in Christo,* lib. 2. P.G. 150, coi. 521-524, 548, 568 et passim. Jam istiusmodi criminationi se opposuerant **Gregorius de Valentia,** disp. 6, q. 1, p. 5, et **Lugo,** disp. 4, sect. 3, § 34.

1. Apud theologum minoris notae atque laudis, **Symeonem Thessalonicensem,** conferatur in libro *de Sacramentis* (c. 61. P.G. 155, 212) istud : « Omnia mysteria nos per cominu« nionem sanctificant. »

2. Patet, in morte illa, quae destrui dicitur, includi peccatum ; sicut et in vita, quae dicitur reparari, continetur justitia. Cf. *Horn.,* 425, cum commentario sancti Thomae.

Quod si peccatum baptismo successit, non est fructuosa sacramentalis receptio eucharistiae regulariter nisi illis, quorum debitum obliteravit poenitentiae sacramentum. Non ergo sine sacramentali Ecclesiae acceptilatione nos peccatores eucharistia sanctificat.

Quod si quis catechumenus voto eucharistiae justificatur, non tamen sine voto baptismi illud contingit.

Quoo si christianus lapsus, necdum absolutus, justificatur voto eucharistiae, neque contingit istud sine voto poenitentiae.

Rursus, modo non aomodum diverso, utitur eucharistia reliquis sacramentis (confirmatione, ordine, matrimonio, extrema unctione) administris ; pro quanto *res el sacramentum,* relictum ex sjn ›· quanto tempore habetur, modificat n tentiam passivam subjecti respectu grab eucharisticae : vindicans universali ist^ cibi virtuti protensionem specialiorem T proprium eujusque sacramenti finem ℣e] uti apertis novis meatibus atone L · '

Quae unius ejusdemque gratiae specialior protensio in diversa (praesertim sananda) est ipsummet illud quod gratia sacramentahs, ut talis, addit super gratiam sanctificantem communiter acceptam (3 › 62, 2). Qua de sacramentali gratia mox erit amplior sermo, dum comparatur genus causalitatis in eucharistia atque in reliquis sacramentis, respectu sanctificanti-: gratiae.

Elucidatio XLVIH.

Non est per omnia similis causalitas instrumentais respectu gratiae sanctificantis in eucharistia et in celeris sacramentis; sed horum causalitas se habet ad causalitalem illius ut ad perfectivam dispositiva.

Articulus II. — Comparatio quantum ad genus causalitatis.

Consentanee ad mentem veterum, tenendum est cum sancto Thorna, ut in hoc sacramento, ita in ceteris ritum externum *(sacramenlum lanium)* non causare ultimum suum effectum *(rem laniumj* nisi mediante *re el sacramento,* quod est effectus primi et causa tertii. Cujus ratio non est, quia non possit usurpatum a ministro Christi sensibile elementum causare aliquid spirituale. Immo causât aliquid spirituale, scilicet characterem, baptismalis ritus. Sed ratio est, quia efficit directe ritus sensibilis id quod directe significat. Significat autem directe potestatem sacrificalem, vinculum conjugale, aut si quid ejusmodil : quo rursus significatur spiritualiter aliquis effectus suo modo ad sanctitatem gratiae pertinens (qualiter supra in Elucidatione XLVII est expositum) ; qui proinde, dum significatur, etiam efficitur.

Genus autem causalitatis si inquiras,

1. Quod si quaeras, quid sit in singulis sacramentis *res el sacramenlum,* haec potest delineari responsio. Omisso scilicet ordine, in quo res satis per se patet, jam in baptismo *res el sacramenlum* est character, seu consecratio interior, qua aggregatur homo sacerdotio Christi in ordine ad offerendam per ministerium sacerdotum redemptionis hostiam et participandam communione. In confirmatione rursus *res el sacramenlum* est character, seu consecratio interior, qua formaliter deputatur homo ad confitendam fidem Christianam fortiter adversus Christiani nominis hostes, « ex officio » quodam ecclesiastico (S. Thom., 4 D. 7, 2, art. 1, per totum, et 3 S. 7, 2, 5, 2m), tanquam adseriptus Christi testis authenticus, secundum illud Domini : *Cum aulem venerit Paracletus, quem ego millam vobis a Paire, Spirilum verilalis, qui a Paire procedit, ille testimonium perhibebit de me, el vos testimonium perhibebitis {Joan.,* 1528-27), et illud : *Sedete in ciuilale, quoadusque induamini virtute ex alto (Luc.,* 2449), rursusque : *Accipietis virtutem supervenientis Spiritus Sancti in vos, el erilis mihi testes in Jerusalem el in omni Judaea el Samaria, el usque ad ultimum terrae (Ad.,* I8). Quemadmodum enim ipse Christus obsignatum morte sua testimonium perhibet veritati, ad quod reddendum erat ex litatione sua adstrictus ofllcio sacerdotali ; sic Christianus in partem dominici sacerdotii adseribitur per confirmationem, respectu testimonii, etiam cruenti, reddendi ei cujus se immiscet sacrificio. Per confirmationem scilicet deputatur publice ad martyrium. Deputatio autem ista roboris est promissio quaedam et pignus.

In matrimonio, *res ct sacramentum* est ipsum vinculum conjugale, symbolum (commemorativum) conjunctionis inter Christum et Ecclesiam, ex corruptione carnis peccati redemptam per Christi mortem. Quae imitatio divini connubii est remedii adversus peccatum in corpore mortis hujus saeviens designatio quaedam demonstrativa simul et efficax.

In extrema unctione, *res el sacramenlum* est alleviatio morbi corporalis ; quae sicut inter effectus sacramentales numeratur primo loco a sancto Jacobo *(Jac.,* 5Iδ), sic etiam per prius designatur ritu unctionis medicinalis ; et ipsa rursus est symbolum demonstrativum ac efficax sanationis spiritualis, qua delentur in anima *reliquiae* peccati, seu animi *morbi* ex peccato contracti, et, dimisso etiam peccato, remanentes. Eo enim magis alleviatio illa est signum hujus sanationis, quod et ipsa morbi corporalis afflictio poenalitas est peccati : quam tulit Christus super lignum, ut livore suo nos sanaret. Quo pacto fit, ut sit etiam alleviatio illa corporalis per prius commemorativa mortis Christi.

In poenitentia (complexive accipienda pro confessione, absolutione, et satisfactione sacramentali integra), *res el sacramenlum* est exstinctio debili erga Ecclesiam, adeo ut absolutio sit per prius quaedam acceptilatio Ecclesiae pro satisfactione quam exhibuit (actu vel saltem proposito) ille cujus sunt peccata confessa. Qua liberatione significatur (demonstrative) solutio debiti erga Christum Deum, aientem : *Quodcumque solveritis super terram erit solutum el in coelis* (Conferas hac de re d'Alès, *L'Edit de Callisle,* 1914, p. 401, coll. p. 159-162; acceditque Xiberta supralaud., Elucid. XLVII). Nemo enim habet pacem veram et sinceram cum corpore Christi, quae est Ecclesia, quin habeat cum Ecclesiae capite, qui est Christus. Cujus unius demum est *reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quae in terris sive quae in coelis sunt (Col.,* I20). Cujus proinde mors in omni reconciliatione ot ecclesiastica et divina commemoratur.

Facile ex iis quae hic et supra (Elucid. XLVII) sunt annotata, jam tenebis, quae sit in singulis sacramentis habitudo commemorativa ad passionem Christi, qualiterve *res et sacramentum* sit pignus demonstrativum ejus quod est in singulis *res tantum.*

respondeo, utrique signo, et sensibili et spirituali, competere respective causalitalem efficientem instrumentalem, eamque proprii nominis.

Quae, in quantum opponitur causalitati illi morali, secundum quam fingeretur ob bonitatem et valorem sacramenti exhibiti Deus retribuere gratiam[1], non inepte nuncupatur physica[2].

Pro quanto autem inhaeret signo, accepto non materialiter secundum *esse rei,* sed formaliter secundum *esse signi,* proindeque habet *esse* per modum significationis, vel intimationis, a Deo per ministrum suum procedentis, recte etiam nominatur intentionalis, intellegibilis, spiritualis (cf. Card. **Billot**, *De Ecclesiae sacramentis* 1, 62 sq.)[3]. Est enim id genus causalitatis, quod competit intimationi intellectus practici, id est imperio[4].

1. Minus congrua videtur ista (sero in scholas invecta) sententia : quasi per collationem sacramenti aliquid proponeretur ob oculos Dei dignum quod nobis conciliaret gratiam. Iste processus est proprius sacrificii, quod offertur; non sacramenti, quod confertur. In sacramentis etenim non sistitur ante Deum aliquod Christi opus, sed admovetur hominibus Christi virtus. Ad homines, non ad Deum, dirigitur significatio sacramenti. Pragmatica illa locutio, et veluti ‹ visibile verbum › (Augustin.), a Deo procedit, et ab homine percipitur.

Non igitur, cum sacramentum exercetur, considerari debet Christus quasi movens Deum ad benefaciendum nobis, sed quasi ipse nobis benefaciens ; primo quidem ratione divinae naturae, secundum quam agit ut causa principalis una cum Patre et Spiritu Sancio ; secundo ralione humanae suae naturae, quae, mola a causa prima, rursus ministros movet sacramenti : adeo ut motio divina per humanitatem Christi et ministri actionem pertingat usque ad effectum sacramentalem ; per prius quidem, ad effectum significatum et significantem ; per posterius vero ad effectum significatum tantum. Causantes igitur signi sacramentalis est immediata respectu sui effectus, pro quanto mediatio illa causae principalis excluditur, quae in causalilate morali (puta palponis) semper attenditur inter causam moralem et effectum. Praeterea est etiam immediata respectu *rei el sacramenti,* ut diximus, per exclusionem cujusvis effectus intermedii.

2. Quanquam non oportet nimis vocibus insistere : quare, si tibi displiceat vox, abjiciatur. Nec diffitendum sane, posse nomine causalitatis *physicae* ingeri mentibus audientium quamdam causalilatom veluti materialem, mox excludendam. Immo, si tibi placet nomen causalitatis *moralis,* ad designandam eamdem, quam nos et physicam nuncupamus, et nuncupabimus inlentionalem, nihil per me obstat, dummodo mentem tuam patefacias, inter acceptionem tuam et acceptionem aliorum facta opportuna distinctione.

3. Noli tamen fingere significationem abstractam ab omni re significante : cujusmodi sane exsistere nequii. Immo sacramentalis significatio, utpote sensibiliter intimata, necessario intellegitur Incorporata alicui materiae. Quare signum sacramentale potest sub hoc etiam respectu concipi ut compositum ex materia et forma : scilicet ex elemento sensibili (ul materia) et ex significatione ejus (ut forma). Quando igitur dicimus sacramentum causare significando, causare per significationem suam, causare non secundum suum *esse* materiale, sed secundum suum *esse* signi, sensus est : 1° elementum sensibile, semel vacuatum significatione, nihil valere ; 2° significationem esse in composito principium formale, ratione cujus adest causalitas : eo pacto quo dicimus ferrum non comburere qua est ferrum, sed qua est ignitum.

Aliunde ista significatio ritus non foret efficax (sicut nec foret vera), nisi praecederet institutio divina, edicens fore ut intimatio mea sit Christi. Quare institutio divina se habet ad causalitatem sacramenti ut causa originis.

Secundo non causaret ritus, nisi actualiter a Deo adhiberetur (per ministrum). Quare Dei influxus (ceterum consequenter ad institutionem infallibilis) est causa prima effectus. Et quia, ut dictum est, veritas (sicut et efficacia) signi seu intimationis pendet ab usu illo divino meae ministralionis, patet divinam ipsam motionem, quae in ritu recipitur el per eum defertur, etiam illum complere in ratione signi (ob oculos fidei) veri. Quare tandem proprie et adaequate describitur causalitas sacramenti, quando dicitur sacramentum causare per suam significationem : intellege, completam omni ex parte, consequenter quidem ad institutionem, sed in virtute nihilominus praesentis influxus, quo ad veritatem circa hoc individuum determinatur. Sequitur etiam eodem ritum esse causativum, quo est susceptivus et perlativus virtutis causae principalis, et e converso : siquidem ratione significationis suae practicae, ut diximus, augetur illo divino complemento.

Hinc habes, quomodo interpreteris, sibique facias constantem, S. Thomam, dicentem primo quidem (*Veri.* 27, 4, 13m ; 3 S. 75, 7, 3m), sacramenta causare significando ; secundo vero, habere virtutem ex institutione Christi (3 S. 64, 3, c) ; tertio, operari ad suum effectum virtute alicujus motionis divinae transeuntis (3 S. 62, 4, c) ; quarto, virtutem illam receptam, seu passivam motionem, esse unam in pluribus illis rebus ex quibus componitur sacramentum, et simplicem in partibus sermonis successivis : eo quod inhaereat significationi (3 S. 62, 4, 4®, et 3 S. 78, 4, 3®, coli. 3 S. 60, 6, 2m), quae est una et simplex.

4. ‹ Per spiritus angelicos vel humanos imperium divinum ad corporales creaturas

Ubi recolendum est, omne sacramentum esse quoddam « visibile verbum » (Augustinus), ministerio hominum prolatum a Deo1. *Dixil el facta sunt.* Dicendo enim facit, quia dictio illa est intimatio intellectus practici, quo res non ideo considerantur, quia sunt, sed, quia ordinantur, ideo sunt : ordinantur enim ut sint. Ordinatio autem illa intellectus divini ministerialiter per hominem intimatur ac defertur, sacramentum exercentem.

Hucusque non differt genus causalitatis in eucharistia et sacramentis reliquis. Nunc autem, secundum aliam considerationem, invenietur differre multum. Si enim quaeras, sitne illa instrumentalis causalitas, ex parte *rei el sacramenti,* PERFECTIVA, AN DISPOSITIVA, RESPECTU gratiae, ut talis2, respondeo, esse perfectivam in eucharistia, ubi *res el signum* est corpus ac sanguis Christi, at dispositivam tantum in reliquis sacramentis. Cujus ratio est, quia solum corpus aut sanguis nostrae hostiae « ex seipso » (S. Thomas, supra) significat aut causât gratiam, ut talem, consortium scilicet divinae sanctitatis et vitae3. In reliquis autem sacramentis *res el signum* significant, ex sese, aliquid ad gratiam, ita considerantam, quasi disponens vel ordinatum, quanquam cum gratia materialiter identicum, ut supra (Elucid. XLVII) est expositum. Quod proinde nonnisi per gratiae infusionem inducitur, veluti superimpendente eucharistia. Proprie autem vocatur istud *gratia sacramentalis.*

Huc igitur pertinet ordo, qui attenditur inter gratiae sanctificantis proprietatem et proprietatem gratiae sacramentalis. Scilicet sacramentalis gratia intellegitur addere aliquid super gratiam sanctificantem nostram, ut talem (3 S. 62, 2) ; non tamen aliquid realiter ab ea distinctum, sed ratione tantum (3 S. 62, 2, 3in) ; sine quo utique potest esse gratia (4 D. 1, 1, 4, 5) ; quod autem, cum adest, ad ipsam gratiam pertinet {*Veri.* 27, 5, 12m fi.) : sicut ad unam vitam hominis unumque principium vitale pertinet extensio animae ad varias sensitivi ac vegetativi ordinis functiones, inducta per plures dispositiones organicas, vel etiam refectio plagarum circumligatarum fasciis unguentisque oblitarum.

Pro quanto autem extensio illa gratiae in particulares sacramentorum fines ratione est posterior gratiae, ut tali, intellegitur quasi resultans ex gratia (4 D. 1, 1, 4, 5). Pro quanto vero se habet ad gratiam ut remotio vel praeoccupatio obicis,

• pervenire potest, ut per eas quodammodo praesentetur divinum praeceptum, et sic agant quodammodo spiritus humani vel angelici, ut instrumentum divinae virtutis ad miraculi pertectionem... Nec est mirum, si per hunc modum spirituali creatura Deus instrumenlaliter utitur ad faciendum mirabiles effectus in natura corporali, cum etiam corporali creatura utatur instrumentaliter ad spirituum •justificationem, ut in sacramentis patet » (S. Thom., *Pol.,* 6, 4). Intellege tomen in sacramentis imperium illud divinum, intimationem illam ordinationis in mente divina exsistentis, non esse verbalem tantum, sed pragmaticam, id est rebus simul ac verbis expressam. Sed quo genere sermonis utatur Deus, pragmatico an orali, est per accidens per respectum ad efficaciam divinae intimationis. Non minus igitur quam verbum sonatis erit efficax « verbum visibile », id est rebus incorporatum.

1. Necesse est, ut. ob oculos servetur illa organica unitas complexus causalis, quam in re sacramentaria inculcavit S. Thomas (3 S. 62, 5). Deus videlicet cum instrumento hypostatice unito, quae est humanitas Christi, et instrumento secundario ac subordinate, qui est minister exercens ritum sacramentalem, non conflat nisi unam causam adaequatam significati, unum quid complete enuntians intus et foris (λόγψ ἐνδιαθέτψ καὶ ·προσφορικψ) effectum : adeo ul per \rerba atque actionem meam promulgetur externe ad baptizandum ordinatio ipsa intra mentem Dei exsistens, et per Dei organum, quae est humanitas Christi, continuata mihi ut Christi organo. Haec dicta sint de causa totali respectu effectus illius primi, qui est *res el signum.* Qui cum habetur, jam ipse conjungitur superioribus atque adunatur, in ratione causae totalis respectu *rei lanium.*

2. Recole qualiter supra (Elucid. XLVII) distinxerimus gratiam ut talem a gratia sacramentali singulorum sacramentorum tanquam rationem genericam a specifica.

3. Siquidem, ut saepe diximus, consortium divinae vitae et sanctitatis non est aliud a consortio hostiae vivificatae et vivificantis, sanctifleatae et sanctificantis. Consortium autem sui dare vel portendere, sane est hostiae ipsius, prout apponitur participanda.

vel si quid ejusmodi, intellegitur quasi disponens ad gratiam *(Veri.* 27. 7, c. fi.)1.

Jam vero gratia ista sacramentalis est effectus proprius et specificus eujusque sacramenti (praeter eucharistiam). Eatenus scilicet singula sacramenta (praeter eucharistiam) attingunt gratiam sanctificantem, quatenus (mediante *re el signo)* attingunt gratiam suam sacramentalem, se habentem rationetenus tanquam dispositionem ad gratiam sanctificantem *(Veri.* 27, 7, c. fi. ; 4 D. 1, 1, 4, 5).

Jure ergo dicta sunt gaudere causalitate dispositiva ad gratiam *(Veri,* 27, 4, c. fi. *Pol.* 3, 4, 8m).

Eucharistia autem, quia non disponit ad gratiam, sed gratiam perfective causât, ideo nullam sibi vindicat gratiam sacramenlalem propriam, nisi gratiam ipsam, ut talem, nostri Redemptoris, eamque simul elevantem ac sanantem : elevantem quidem, prout est e gratia unionis » illa, de qua supra Toletus (unionem intellege caritatis ad Deum in Christo, seu consortium divinae vitae et sanctitatis : quae omnia unum idemque sonant) ; sanantem vero, prout, fervore atque intensione caritatis, jugiter occurrens deperditioni nostrarum virium moralium, morbum maxime depelht inconstantiae (ut amplius constabit infra, Elucid. XLIX).

Sic igitur eucharistiae causalitas superponitur causalitati aliorum sacramentorum ut dispositivae perfectiva ; et hac de causa dicitur consu iiiii are reliqua sacramenta *(Veri.* 27, 4, c. fi.)2.

Intellegitur ex dictis cur non solum reliqua sacramenta, in causando, ab eucharistia dependeant (eo quod diepositivum non continuatur effectui nisi sub perfectivo) ; sed etiam cur eucharistia ipsa non sine aliis sacramentis causet : non enim forma induci potest sine dispositionibus ad eam, pro data occasione, requisitis ; nec proinde sine baptismo et (ubi opus est) poenitentia, eucharistia formam vitae spiritualis inducet, nec contemperabit vitam spiritualem in fines reliquorum sacramentorum sine ipsis3.

Quae omnia si habeas prae oculis, jam intelleges haec aliaque dicta sancti Thomae : e A gratia illa [sanctificante], quae « est in essentia animae, effluit aliquid i ad reparandum defectus, qui ex peccato « inciderunt ; et hoc diversificatur secun- « dum diversitatem defectuum... Hic ef- « fectus ad reparandum defectum non « habet speciale nomen, sicut virtus, sed « retinet nomen suae causae, et dicitur « gratia sacramentalis, ad quam directe « sacramenta ordinantur : quae quidem « non potest esse sine gratia, quae respicit « essentiam animae, sicut nec virtus. Sed « tamen gratia, quae est in essentia ani- « mae, non potest esse sine virtutibus ; et « ideo virtutes in ea habent connexionem. « Potest autem esse sine gratia sacra- « mentali ; et ideo gratiae sacramentales « connexionem non habent. Et ideo patet « quod gratia, quam sacramentum directe « continet, differt a gratia, quae est in « virtutibus et donis, quamvis etiam « illam gratiam per quamdam continua- « TioNEM contineant » (4 D. 1, 1, 4,

1. Nec admirationem habet iste reciprocus ordo prioritatis ac posterioritatis logicae, cum vel realis habeatur praecessio mutua, ubi cogitationelenus tantum aliquid se habet dispositive, sed realiter disponit ad formam, qua causatur. Conferatur supra nostra Elucidatio XLI.

2. Haec differentia inter causalitatem perfectivam eucharistiae et causalitatem disposilivam reliquorum sacramentorum attenditur, ut sedulo notatum est, penes habitudinem *rei el sacramenti* ad gratiam. Sin autem consideretur ordo *sacramenti lanium* ad rem el *sacramentum,* invenietur inversa differentia : pro quanto in ceteris sacramentis causalitas signi sensibilis est perfectiva respectu rei el *signi,* in eucharistia vero est tantummodo dispositiva. Est quidem perfectiva in illis : quia omne signum sacramentale efficit id quo verificatur ; verificatur autem (illic) formaliter et directe per productionem ipsam *rei el signi.* In eucharistia autem non verificatur signum sensibile per productionem *rei* el *signi,* sed per transsubstantiationem, quae est actio, non in corpus Christi, sed in panem mutandum. Quare notat S. Thomas : « Quan- « tum ad accessum ad terminum ad quem, [verba « consecrationis] non pertingunt instrumenla- « liter nisi dispositive. » (4 D. 1, 1, 4, 1, 6m). Haec invenies disputata jam supra in nostra Elucidatione XLII.

3. Quod v. g. non sine voto confirmationis haberi potest confirmationis effectus, vide 3 S. 62, 6, 1”.

5). Hie gratia sacramentalis ut aliquid consequens ad gratiam sanctificantem describitur.

‹ Sacramenta non perveniunt directe ‹ et immediate ad ipsam gratiam [sanc- » tifleantem], de qua nunc loquimur, sed « ad proprios effectus, qui dicuntur gratiae « sacramentalës : ad quod sequitur in- « fusio gratiae gratum facientis vel aug- « mentum » *{Veri.* 27, 7, c.). Hic gratia sacramentalis antecedens ponitur ad gratiam sanctificantem.

ï Sacramentorum effectus nomen pro- * prium non habent, sed nomine gratiae ‹ nominantur : dicuntur enim gratiae sa- il cramentales ; et penes has sacramenta t distinguuntur, sicut penes proprios effec- « tus. Pertinent autem isti effectus ad ‹ GRATIAM GRATUM FACIENTEM, quae istis ‹ effectibus conjungitur ; et sic cum pro- « priis effectibus habent effectum commu- « nem, qui est gratia gratum faciens, quae « etiam per sacramentum et non habenti « datur, et habenti augetur » *{Veri.* 27, 5, 12m). Hic gratia sacramentalis intra gratiam sanctificantem collocatur.

Jam venit solutio antinomiae, ex hoc quod cetera sacramenta participant imperfecte virtutem eucharistiae perfectam. Ex quo sequitur, agens inferius comparari superiori sicut dispositivum perfectivo. Noscitur autem, apud sanctum Thomam, attendi inter dispositionem perfectam ad formam et formam ipsam duplicem ordinem prioritatis ac posterioritatis reciprocae,pro alio et alio genere causalitatis. Nec proinde mirum, si duobus modis, iisque inversis, se habet gratia sacramentalis ad eucharistiae gratiam. Sic, praeter alios locos multos, effert sanctus Thomas in *Quaestionibus de Veritate* illam subordinationem : « Ipse tactus Christi, inquit, cau- a sabat instrumentaliter salutem leprosi. a Sicut autem humana natura in Christo « communicabat ad effectus divinae vir- a tutis instrumentaliter in corporalibus ff effectibus, ita in spiritualibus. ...Et sic a humanitas Christi est instrumentalis cau- « sa justificationis... Unde illud est per- te fectissimum sacramentum, in quo corpus « Christi realiter continetur, scilicet Eu- « charistia, et est omnium aliorum con- « summativum, ut Dionysius dicit in « *Eccl. Hierar.* Alia vero sacramenta « participant aliquid de virtute illa, qua « humanitas Christi instrumentaliter ad « justificationem operatur... Et sic sacra- « menta novae legis sunt causa gratiae, « quasi instrumentaliter operantia ad « gratiam » *{Veri.* 27, 4 c.).

Elucidatio XLIX.

Eucharistia, sive corporaliter manducata, sive saltem percepta in voto, est necessaria, necessitate medii, omnibus hominibus ad salutem.

Ex triptycho Theodorici Bouts de
Coena Domini.

MANNA IN DESERTO

Patres vestri manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt. Hic est panis de coelo descendens : ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur... Amen, amen dico vobis : Nisi manducaveritis carnem filii hominis et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis (Joan., cap. 6, vers. 49› 5θ, 54)·

Lovanii, in ecclesia Sancti Petri.

CAPUT III

de necessitate medii eucharistiae insita.

Amen, amen dico vobis : nisi manducaveritis carnem Filii hominis el biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis (Jo., 651). Ex his verbis luce clarius patet, inesse eucharistiae manducationi aliquam necessitatem. Sed quaeritur, qualis necessitas sit intellegenda : utrum necessitas praecepti tantum, quatenus homo, ab eucharistia abstinens, sit divinae legis violator, sicut transgressor est legis ecclesiasticae, qui abstinuerit intra tempus paschale ; annon potius necessitas medii : cujusmodi inest cum gratiae sanctificanti, qua si quis moriatur destitutus, in damnationem abibit, si instructus, in salutem ; tum omni rei, qua si non usus eris, jam tibi desit causa sufficiens gratiae, in praesente certe rerum ordine[1] : qualis est baptismus respectu omnis hominis, et poenitentia respectu christiani omnis lapsi.

Necessitatem nullam nisi praecepti admiserunt plerique recentiores scholastici, quorum nomina videbis relata a *Salmanlicensibus,* disp. 3, dub. 1. § 4, n. 16. Multum tamen abest quin fuerit Scholae, etiam recentioris, unanimis iste sensus : ut palet per contrariae sententiae auctores, quibus allegatis ibidem, § 3, n. 10, *Salmanlicenses* ipsi adstipulantur.

In parte extreme opposita olim reputati sunt stare Armeni, negantes baptismum ullum consistere priusquam formae et materiae baptismali accederet eucharistiae sumptio sacramentalis (D., 542)[2].

Damnavit porro sanla Synodus Tridentina sententiam asserentium necessariam parvulis baptizatis eucharistiae subministrationem[3] (D., 933 et 937), et repro-

1. « Gratia est sufficiens causa gloriae : unde « omne illud sine quo potest haberi gratia, non « est de necessitate salutis * (4 D. 9, 1, 1, 2).

2. Nostris quidem diebus existimavit Antonius Rosmini-Serbati decedentibus cum solo baptismate (sive fluminis, sive flaminis, sive sanguinis) subministrari eucharistiam in futura vita, ipso mortis instante. « Se dunque « chi non mangia la carne dei flgliuolo dell' « uomo, e bee il suo sangue, non ha Ia vita in se « stesso, e tuttavia chi muore coi battesimo « d'acqua o di sangue o di desiderio, è certo che « acquista la vita eterna, convien dire che quella comestione della carne e dei sangue di Cristo, ' che non fece nella vita présente, gli verra somministrata nella futura al punto ' della sua morte, e cosl avril la vita in se ' stesso... In questo modo anche a' sanli dell' « antico testamento, quando Cristo discese al ‹ limbo, potè Cristo communicare se stesso « sotto la forma di pane e di vino, e cosl ravvi- ‹ varii da quello stato di tenebre *e* di sonno in « cui si trovavano ; e, mettendoli a parte della » propria vita eucaristica, renderli atti alia vi- « sione di Dio ; la fede loro era per essi il titolo, « con cui sono morti, di un diritto *ad rem,* che « fu poscia effettuato da Cristo, quando diede « loro il possesso delle cose in cui speravano, a onde il loro divenne un diritto *in re*... Lo stesso « [dicasi] di que' Cristiani che muoiono, benchè * battezzati e mondi dal peccato attuale, senza « aver ricevuto nella vita présente l'eucarislia, « come accade a molti bambini » (*L'inlroduzione al Vangelio seconda Giovanni commenlata,* Lez. 74, Taurini 1882, p. 238-239). Conferas propositionem damnatam rosminianani 32 (D., 1922). Satius erat, si contentus fuisset auctor iis quae ante posuerat inculpata (Lez. 72, p. 234' : « È dunque da dirsi che questa fede in Cristo trae seco per natural conseguenza il desiderio - dei battesimo e degli altri sacramenti, il ' quai desiderio, quando non puô essere soddis- ‹ fatto, basta al uomo per l'eterna salute. »

3. Quod si miraris, cur Ecclesia primaeva infantes eucharistia imbuerit, hoc equidem, ut in re ceterum minus explorata, libi submittam.

bavit eos qui istiusmodi errorem antiquis Patribus imputarent (D., 933)1.

Praeterea etiam certo constat adultos ipsos, si citra culpam suam caruerint ante mortem communione sacramentali, non ideo excidere a salute2.

Nulla igitur admitti potest necessitas absoluta atque universalis eucharistiae corporaliter suscipiendae.

At superest quaestio, nonne tamen necessarium medium ad salutem sit eucharistia, adeo ut absolute necessaria sit susceptio ejus saltem *in volo,* et praeterea, si copia fiat, opus habeat adultus illam suscipere *in re.*

Quae quaestio jam praelibato est in iis quae praecesserunt de connexione inter baptismum et eucharistiam : at nunc ex propriis suis fontibus est exploranda 3.

non tam determinandi quam disquirendi gratia. Potuit sane, quin eam faceret necessariam, ortum tamen dare communioni infantium sermo dominicus apud *Joan.,* 6s:* At potuit etiam addere stimulum, per modum incentivi cujusdam, mos, si apud veteres ethnicos viguit, admittendi infantes ad participanda sacrificia idololatrica. Erat enim communio eucharistica antithesis idololatricae communionis. Quare, si ferebatur usus ut ethnicorum parvuli initiarentur idolothytis, congruebat satis ut ex adverso Christiani vellent suos parvulos theothytae suae hostiae initiatos.

Porro viguisse inter ethnicos talem usum, satis credibile est, attento Decreto Maximini Daii (A. D. 306 : αὐτοῖ ὑπομιαζίοι παΐσι, Euseb.,*De martyribus Paleslinae,* 9. P.G. 20, 1492) atque diam Decii (A. D. 249, cf. H. Leclercq, *Les certificats de sacrifice païen sous Dice, en* 250, Paris, 1914, p. 4 el 36, atque 12 et 14 ; coll. Cyprian., *De lapsis,* 25. P.L. 4, 484-485), quo communio ista idololatrica indicebatur, simul cum adultis, omnibus infantibus totius romani imperii, ad certam diem. Primo enim *(a priori)* parum persuadetur Caesares injunxisse universo orbi ritum absolute inauditum atque insolitum. Secundo vero *(a posteriori)* non videmus ullam esse obortam admirationem decreti circa istud punctum, dico infantilis initiationis. Unde satis probabiliter colliges, communionem idololatricam infantilem fuisse tunc temporis usitatam.

Praeterea (quod me monet Dom. H. Leclercq) pronum erat, ut libationum funebrium domesticarum infantes pro suo modulo flerent participes : quippe quae ad totam familiam perlinerent. Nec de facto ulla lege videmus fuisse cautum, ut citra aetatem grandiorem abstinerent, neque consuetudinis ullius exstant monumenta illos arcentis.

Quibus attentis, videretur inter talia adjuncta aliquid deesse parvulis Christianorum, nisi el ipsi privilegio communionis eucharisticae fruerentur, idque quidem maxime (pristinis certe temporibus) in agapis domesticis.

1. Quam alteram reprobationem non satis attendit Maldonatus, dum, de sacçamenlali agens communione, scribit : « Missam facio Au- « gustini el Innocentii primi sententiam : quae i sexcentos circiter annos viguit in Ecclesia, ‹ eucharistiam etiam infantibus necessariam » *(in Joan.,* 6§4, § 116). Ubi certo constat agere Muldonutuin de sacramento in re ipsa suscipiendo. Praecucurrerat Maldonato quadantenus in isto negotio Claudius de Sainctes, episc. Ebroicensis, *De rebus eucharisticis,* sexta repetitio, c. 7. Parisiis, 1575, fol. 238 a.

2. Errori alicui contrario, inter rudiores forte olim vulgato, deputari non improbabiliter potest quod in Africa, Gallia, Oriente, mortuis nonnunquam hominibus ministrata est eucharistia. Quae superstitio invenitur damnata in Concilio Carthaginensi (A. D. 397), can. 6 ; Altissiodorensi (intra A. D. 573 et 603), can. 12 ; et oecumenico sexto, can 83 ; atque alibi (cf. H. Moureau, art. *Communion eucharistique, doctrine générale,* in D. T. C., col. 495) ; nec debet confundi cum altero usu, minime superstitioso, intumulandi cum defunctis eucharistiam : de quo videsis Menardum, not. 680 ad *Sacramentarium sancti Gregorii* (P. L. 78, 473), el H. Leclercq, art. *Ampoules de sang,* in D. A. C., 1, 1758, 1759. Legi etiam potest Corblet, *Hist. ...du sacr. de l'Euch.,* 1885, 1, p. 339 el 535.

3. Hanc quaestionem nuper tractavit Emil Springer in variis suis opusculis optimis : *Die hl. Kommunion, das notioendige Millet zur Bewahrung dec heiligmachenden Gnade,* 1911; *Die Eucharistie,... die nolwendige Nahrung der Seele,* 1912; *Unsere Einuerleibung in Christus durch die Eucharistie* (in *Théologie und Glaube,* 1913, Heft I) ; *Hal der hl. Augustinus geirrl inbelreff der Nolmendigkeil der Kommunion l* (Sonderabdruck aus *Pastor Bonus,* s. a.). In quibus opusculis tuetur ex auctoritate Patrum et Doctorum necessitatem Eucharistiae (sive *in re,* ubi copia suppetit, sive saltem *in voto)* ad conservationem gratiae. At quoad acquisitionem primam gratiae non putat esse necessarium eucharistiae votum, nisi quatenus eucharistia sil principium perseverantiae : qui enim vult justificari, habet propositum manendi in justitia ; intentionem igitur habet utendi medio ad perseverantiam necessario, quae est eucharistia; nequit igitur justificari quisquam, nisi habeat implicitum votum recipiendi eucharistiam. Quae expositio, sicut nihil de eucharistia nisi veri affirmat, ita, quatenus est exclusive, neque satisfacit auctoritatibus mox de necessitate eucharistiae adducendis, neque adductis supra de indole sacramentali baptismi:ex quibus omnino constat, spectatam esse eucharistiam a magistris nostris non solum ut causam conservationis, sed etiam ut causam originis respectu totius vitae nostrae divinae ; proindeque non

« 1. De necessitate universali in ordine ad vitam et salutem.

Sectio I. — Testimonia directa Patrum.

Audiendum igitur quid Patres et Doctores senserint[1]. Et hic quidem recolendi prius sunt mente quos supra enumeravimus (Elucid. XXXVIII et XXII) negantes incorruptionem, immortalitatem, resurrectionem, posse cuiquam obtingere mortalium nisi per eucharistiam.

Sed jam seposita quaestione speciali de resurrectione, audiendi sunt, qui asserant eucharistiam simpliciter necessariam omnibus ad vitam et salutem. Et prius quidem testimonia perpendenda sunt Ecclesiae Orientalis, quam ad Latinos et antiquiores et crebriores transeatur.

Omisso quidem **Chrysostomo**, cujus documenta hac in re (/n *Joan.*, hom. 47, 1. P.G. 59, 263, et *De Sacerdotio,* 3, 5. P.G. 48, 643) non sane parvipendi, attamen elidi forsan posse videantur, certe **Cyrilli Alexandrini** suffragium est indeclinabile scribentis : « Per corporis Christi et « pretiosi sanguinis participationem ipse « quidem in nobis, nos autem rursus in eo ‹ unimur. Nec enim aliter vivificari ‹ potest quod natura sua est corrupti- » bile, quam si corporaliter unitum sit « corpori ejus qui secundum naturam « suam est vita, hoc est Unigeniti. Quod « si meis verbis persuaderi te non sinis, « ipsi Christo clamanti fidem adhibe : 0 *Amen, amen dico vobis : nisi manduca-* ri *veritis carnem Filii hominis el biberitis* « *ejus sanguinem, non habebitis vitam in* « *vobis...* Audis eum aperte praedican- « tem, quod, nisi carnem eius manduca- ti verimus et biberimus eius sanguinem, « non habituri simus in nobis, hoc est in « propria carne, vitam aeternam » (In *Joan.,* lib. 10, cap. 2. P.G. 74, 341-344).

Rursus : « Est in nobis Filius corporaliter « quidem ut homo, nobiscum commixtus « et unitus per eulogiam mysticam... Nec « enim corruptioni subjecta natura ad ‹r incorruptionem evehi potest, nisi in « illam natura omni corruptione et muta- te tione major descenderit, elevans ad suuin « bonum quod depressum usque jacet, « et communione atque commixtione cum « seipsa ex rerum creatarum conditione « propemodum eruens, et in seipsam trans- it formans id quod ex se tale non est » *(In Joan.,* l. 11, c. 12. P.G. 74, 564; cf. *ibid.,* l. 4, c. 2 per totum. P.G. 73, praesertim coi. 565. 577, 581. *De adoratione in spiritu el veritate,* l. 17. P.G. 68, 1076 ; etc.). Quicquid valeat argumentum semper a Cyrillo, sicut olim a Nysseno, allatum, certe dubitari non potest, quin necessaria ei probetur eucharistia, tanquam causa propria et proxima vitae illius, cujus consortes cum Christo sumus ; adeo ut nonnisi virtute et

solum justificari nos cum voto eucharistiae, sed per votum eucharistiae, tanquam dispositionem quamdam ad formam gratiae. Praeterea, si quis rem bene consideret, perspiciet, non aliter se habere eucharistiam ad conservandam gratiam quam ad originandam : nimirum ut principium incorporationis. Acquisitio quippe prima gratiae est incorporationis exordium, sicut incorporationis continuatio est gratiae conservatio. Cum autem, consentiente Aemilio Springer, competat eucharistiae esse incorporationis principium, sequitur, utramque, et originem et conservationem gratiae, statim ab eucharistia respici, directe et per se, veluti ex aequo.

1. Haec Elucidatio (sicut et superius Elucidatio XLVII) integre erat scripta priusquam lucem viderent opera, quibus et necessitatem medii quamdam et efficaciam gratiae universalem vindicaret sacramento eucharistiae cl. P. L. Nicoi ussi S. S. S. : *Dic Nolivendigkeil der Id. Eucharistie,* Bauzani 1917, et *Die Wirkungen der ht. Eucharistie,* Bauzani 1918. Quibus ex adverso occurrit impugnator strenuus cl. O. Lutz, in *Zeitschrift fur kalholische Théologie,* 1919, II *(Die Nolwendigkeil der ht. Eucharistie,* p. 235-268), et 1920, III et IV *(Ueber die Wirkungen und die Notioendigkeit der hl. Eucharistie,* p. 398-420 et 505-537). Porro, sicut nec singulis quibusque sententiis aut argumentis Nicolussi equidem forte adhaeserim, sic nec in illis quae opposuit Lutz quicquam adverti, unde everteretur sententia aut argumenta infirmarentur, quae mox proponam. Quoad ipsum autem Nicolussi, multum, meo judicio, immo plurimum abest, quin ejus disquisitiones mereantur describi tanquam ‹ grandes « passus extra viam ». Quin et adeo progreditur, ut plurimum, via recta ad intellegentiam mysterii capessendam, ut, si qui contraeant, a vero potius videantur aberrare.

efficacia eucharistiae vita nobis ingeneretur.

Eamdem doctrinam, unius verbi compendio redactam, nobis tradit Ammorius Alexandrinus : « Non participes enint « vitae aeternae, qui per mysteriorum par- « ticipationem non receperint Jesum, qui « est vita secundum naturam » (Zn *Joan.*, 6 4. P.G. 85, 1440).

Pariter Sancto Nilo abbati tribuuntur haec verba : « Fieri nequit, ut fidelis aliter salvus fiat, delictorumque veniam accipiat, et regnum coeleste capessat, nisi « cum timore et desiderio particeps fiat « mystici et incontaminati corporis et » sanguinis Christi Dei s *(Epistolarum,* lib. 3, 280. P.G. 79, 521). Ubi videtur apprime ipsa justificationis gratia ex eucharistia derivari (conteratur *ibid.,* 1. 1, 44, et 1. 3, 39. coi. 104 et 405).

In exponenda *Exodo* 12·, per modum aphorismi idem adhibet Procopius Gazaeus : « Nec vitam habemus, si non « ederimus ipsius carnem, et biberimus e ejus sanguinem » (P.G. 87, 501).

Premit vestigia veterum catholicorum Patrum Theophylaetus, dum scribit : « Valde necessarium est, nec potest ali- « ter haberi vita... Oportet igitur nos, « cum audiverimus Nisi *ederitis* etc., in « sumptionibus divinorum mysteriorum « indubitatam retinere fidem, et non quae- « rere : Quomodo ? Nam animalis homo... « non est rapax eorum quae sunt su- « per naturam et spiritualia ; nec proinde « intellegit spiritualem alimoniam carnis « dominicae : cujus qui non sunt participes, « non erunt participes aeternae vitae, ut « qui non susceperint Jesum, qui est « vita aeterna » (7/1 *Joan.* 653-66. P.G. 123, 1309).

In Augustini oraculis interpretandis permulti theologi haeserunt, putantes, necessitatem, assertam in *Jo.* 6i4, intellegi ab Augustino de incorporatione ad Christum ita, ut non sit intellegenda de eucharistia ; incorporationem quippe tribui baptismo, per se spectato, secundum quamdam prioritatem rationis ad omne votum quodlibet eucharistiae ; illamque vocari quidem spiritualem manducationem corporis et potationem sanguinis, sed sine ordine dependentiae a sacramento eucharistiae, sive *in re* sive *in voto,* ullatenus accipiendo. At violenta esse videtur ista interpretatio1, siquidem omnibus2 illis locis Augustinus ostendit se habere sermonem de ipso eucharistiae sacramento.

Sit primus locus ex libro primo *De pecca-*

1. Istam interpretationem sive Augustini sive oraculi dominici prohibebat jam suo tempore Rupertus Tuitiensis *(In Joan.,* 6. P.L. 169, 469-470) : ‹ Fundamento fidei non bene « custodito, illam praedicationem Domini di- « centis : *Qui manducat carnem meam et bibit « sanguinem meum, in me manet et ego in eo,* « quidam ita reciprocant : *Qui manet in me ' et ego in eo,* hic *manducat carnem meam et bibit « sanguinem meum* ; illo sensu praeoccupati « quod manere in unitate fidei, hoc sit mandu- • care carnem et bibere sanguinem Christi, et « adeo non necessariam sibi arbitrantur esse ad • salutem corporalem dominicae mensae com- ‹ munlcationem. Sed quid, si omnes hoc idem › dicant, et omnes hoc idem sapiant ? Nonne « otiosa reputabitur illa traditio Domini, et ad « nihilum redigetur, ul nusquam observetur mo- « dus ille manducandi et bibendi, quem ipse ore « suo praedocuit, sub ipso articulo sacrosanctae ‹ passionis ? Pereat igitur a corde christia- « no hic sensus, quem importat haec inutilis « reciprocatio. Hoc plane Christus non docuit, • sed *qui manducat,* inquit, *carnem meam et « bibit sanguinem meum, co* videlicet modo, quo « traditurus sum, corde credendo ad justitiam * et ore manducando ac bibendo ad salutem, * hic *in me manet et ego in eo,* ita ut jam non sint « duo, sed una caro. Manducare namque ‹ et bibere, causa efficiens est, effectum « autem, ut *in me maneat et ego in eo* » (cf. coi. 482). Hic sane verus est sensus, ut Christi, ita Augustini : ut nexus attendatur causalis inter illa duo ; quorum prius rational alterum, et non e converso : ita tamen, ul comestio eucharistiae possit suppleri volo, ut notabit Rupertus idem intra recitandus.

2. Non posset satis nostra thesis probari, sed nec convellitur, ex *Tractatu in Joannem* 26, 6, 15-17 (P.L. 35, 1613-1614), ubi necessaria manducatio et potatio carnis sanguinisve Christi perhibetur esse incorporatio ad Christum in Ecclesia : cujus sacramentum est eucharistia. Si enim unus prostaret nobis iste locus, dubitari posset, quid de ipso sacramento sentiret Augustinus : utrum necessarium esset, annon. Sic quippe procedit sermo : non sumptione mere sacramentali vivificatur homo, sed promissum Domini ad eos tantum spectat, qui digne accedant, id est mundi, percipientes simul cum signo

lorum meritis et remissione (20, 26-27. P.L. 44, 123-124), ubi explicite a « sacramento ‹lavacri » condividitur e sacramentum «sanctae mensae », a baptismo eucharistia, ad quam praeparat baptismus. Hic, sicut alibi generating demonstratur universalis necessitas unius sacramenti (i. e. baptismi) ex necessitate universali alterius (i. e. eucharistiae). Distinguentibus enim Pelagianis inter « vitam », quam parvulis sine baptismo defunctis asserebant, et « regnum », quo uno illos privatos concedebant, sic aufert Augustinus cavillandi ansam : e Habent enim videlicet [Pelagiam] quo confugiant, atque ubi delitescant, quia non ait Dominus : Si *quis non renatus fuerit ex aqua el Spiritu,* non habebit vitam ; sed ait : *non intrabit regnum Dei.* Nam, si illud dixisset, nulla hinc dubitatio posset oboriri. Auferatur ergo dubitatio : jam Dominum audiamus, non suspiciones conjecturasque mortalium. Dominum audiamus, inquam, non quidem hoc de sacramento lavacri dicentem, sed DE SACRAMENTO SANCTAE MENSAE SUAE, QUO NEMO RITE NISI BAPTIZATUS ACCEDIT : *Nisi manducaveritis carnem meam, el biberitis sanguinem meum, non habebilis vitam in vobis.* Quid ultra quaerimus ? Quid ad hoc responderi potest, nisi pertinacia pugnaces nervos adversus constantiam perspicuae veritatis intendat ? An vero quisquam etiam hoc dicere audebit, quod ad parvulos HAEC SENTENTIA NON PERTINEAT, posintque sine participatione corporis hujus et sanguinis in se habere vitam ; quia non ait : Qui non manducaverit, sicut de baptismo : *qui non renatus fuerii* ; sed ait : Si *non manducaverilis,* velut eos alloquens, qui audire et intelligere poterant, quod utique non valent parvuli ? Sed qui hoc dicit, non attendit, quia, nisi omnes ista sententia teneat, ut sine corpore et sanguine Filii hominis vitam habere non possint, FRUSTRA ETIAM AETAS MAJOR ID CURAT. »

Sane de eucharistia loquitur Augustinus ; sane universalem praedicat illius necessitatem ; sane non necessitatem meri praecepti : siquidem primo ad infantes haec nequaquam extendi posse censebitur. Praecepti enim necessitas nulla intellegitur nisi per respectum ad declinandum peccatum inobedientiae : quo nemo nisi rationis compos inquinari potest. *Secundo,* si de necessitate praecepti ageretur, quid valeret istud : frustra ab aetate majore id curari quod infantibus non incumbat? Immo multa incumbunt officia adultis, quae curanda non sunt parvulis. Non necessitas igitur officii inculcatur, sed medii ; eaque ad omnes pertingens, etiam infantes. Unde multo magis benignitas dominica et eucharistiae virtus commendatur, quam si ad rem nullo ex ordine rerum intrinseco necessariam adigeremur per praeceptum sub interminatione mortis aeternae intimatum.

Doctrinam illam venditat Augustinus, non ut suam, sed ut apostolicam : « Optime ‹ Punici christiani baptismum ipsum nihil « aliud quam salutem, et sacramentum « corporis Christi nihil aliud quam vi- « tam vocant. Unde, nisi ex antiqua, ut a existimo, et apostolica traditione, qua «t Ecclesiae Christi insitum tenent, praeter « baptismum et participationem mensae « dominicae, non solum ad regnum Dei, « sed nec ad salutem et vitam ae- « ternam posse quemquam hominum ' pervenire ? Hoc enim et Scriptura « testatur, secundum ea quae supra dixi- « mus. Nam quid aliud tenent, qui bap- « tismum nomine salutis appellant, nisi « quod dictum est : *Salvos nos fecit per « lavacrum resurrectionis,* et quod Petrus «ait : *Sic el vos simili forma baptisma « salvos facit ?* Quid aliud etiam, qui « sacramentum mensae, dominicae vitam

unitatis unitatem (cf. *ibid.* n. 18). Haec igitur necessaria manducatio, haec demum salutifera, quae pertingat usque ad incorporationem. Quae doctrina Augustini verissima est, nec nisi praepropere inde concludes, posse, judice Augustino, incorporationem cuiquam obtingere, nullo facto per sacramentum transitu, neque in re, neque in voto. Immo contra talem conclusionem reclamant loci alii Augustini nunc recensendi.

« vocant, nisi quod dictum est : *Ego « sum panis vivus, qui de coelo descendi ; « et : Panis quem ego dedero, caro mea est « pro saeculi vita,* et si *non manduca-ti verilis carnem Filii hominis et sanguinem « biberitis, non habebitis vitam in vobis ?* « Si ergo, ut tot et tanta testimonia con-ii cinunt, nec salus, nec vita aeterna « sine baptismo et corpore et sanguine « Domini cuiquam speranda est, frustra « sine his promittitur parvulis » *(ibid.,* 24, 34, col. 128-129). Perspicue hic dualitas assignatur sacramentorum baptismi et eucharistiae; hujus autem necessitas in apostolicam Ecclesiarum traditionem refunditur, suo modo omnino universalis.

Nec vult se Augustinus praescriptionis illius adversus Pelagianos haberi inventorem, sed appellat, nec semel, auctoritatem **Innocentii I** *(Epist. ad Paires Cone. Milev.,* n. 5, inter augustinianas, ep. 182. P.L. 33, 785) : « Nonne, inquit « Augustinus, apertissime [Innocentius] de « parvulis loquitur ? Haec enim ejus verba « sunt : *Illud vero, quod eos vestra Frater-« nilas asseril praedicare, parvulos aeternae « vilae praemiis etiam sine baptismatis « gratia posse donari, perfaluum est. Nisi « enim manducaverint carnem Filii hominis, « el biberint sanguinem ejus, non habe-« bunt vitam in semelipsis. Qui autem hanc « eis sine regeneratione defendunt, videntur « mihi ipsum baptismum velle cassare, cum « praedicant hos habere, quod in eos cre-ti dimus nonnisi baptismate conferendum.* « Ecce beatae memoriae Innocentius Papa « sine baptismo Christi, et sine parti-« cipatione corporis et sanguinis Christi « vitam non habere parvulos dicit » *(Con-tra duas epistolas Pelagianorum* 2, 4, 7. P.L. 44, 576). Rursus : « Sancio Innocentio a vide quid respondeas,... qui denique « parvulos definivit, nisi manducaverint « carnem Filij hominis, vitam prorsus « habere non posse. Huic responde, imo a ipsi Domino, cujus ille antistes usus est « testimonio » *(Contra Julianum* 1, 4, 13. P.L. 44, 648).

Quid rursus sonat aliud Epistula ad Paulinum Nolanum (Ep. 186, 8, 29. P.L. 33, 826), ubi haec leguntur : α Si autem « cedunt [pelagiani] Sedi apostolicae, vel « potius ipsi magistro et domino apo-« stolorum, qui dicit non habituros vitam « in semetipsis, nisi manducaverint car-« nem filii hominis et biberint sanguinem, « QUOD NISI BAPTIZATI NON UTIQUE POS-« sunt ; nempe aliquando fatebuntur, par-« vulos non baptizatos vitam habere non a posse, ac per hoc, quamlibet tolerabi-a lius omnibus qui etiam propria peccata « committunt, tamen aeterna morte mul-« tari. »

Non minus hic quam supra agitur de eucharistia ipsa, ut se habente secundum propriam rationem tanquam id ad quod *rite* suscipiendum habilitât baptismus; non minus de universali ipsius necessitate, etiam parvulos constringente ; non minus de apostolica, immo dominica, hujus dogmatis auctoritate[13]

Quod si in ore Augustini sive Innocentii manducatio illa corporis vel potatio sanguinis nihil aliud sonaret nisi societatem nescio quam cum Christo, praecisam omnino a sacramento corporis ejus et sanguinis, quaenam erat argumenti efficacia ad confutandos Pelagianos ? Nonne Pelagiani

1. Abundant istiusmodi documenta apud Augustinum. Sic in libro primo *Conlra Julianum,* 6, 22. P.L. 44, 655 : « Omnino et parvulorum « Salvator est Christus ; omnino, nisi ab illo ‹ redimantur, peribunt : quoniam sine carne « ejus el sanguine vitam habere non possunt. » Rursus in *Opere imperfecto conlra Julianum,* 3, 44. P.L. 45, 1268, cum Julianus, ad excludendum ab infantium anima peccatum originale, Deum non dubitaret inducere dicentem : ‹ Iniquissimum el stolidum est, ut mea res, mea « imago alienis gravetur operibus », reponit Augustinus : * Cur autem non etiam hoc facis « Deum dicere : Iniquissimum et stolidum est, « ut mea res, mea imago per infidelitatem vel « negligentiam parentum vel quorumlibet inter « quos vivit, vel per quamcumque necessitatem, « sine baptismo de corpore exeat, et ad regnum ‹ meum non admittatur ; nec vita vivat, quia « carnem sanciam non manducavit, nec san-« guinem bibit ? An et contra istam Christi « sententiam disputabis atque clamabis, di-« cens : Prorsus, etiamsi non manducaverit « carnem Christi, neque biberit ejus sangui-» nem, vita vivet ? O vocem cujus, nisi « ANTICHRISTI ? Vade, dic ista, doce ista :

poterant, constantes suis principiis, respondere facile : parvulos, cum essent sine peccato, jam ante baptismum habuisse pacis societatem cum Christo, ac proinde manducasse corpus et sanguinem Christi, sensu illo prorsus metaphorico. Convincebantur autem tunc demum Pelagiani, si in causa erat incorporatio ejusmodi, quae ex virtute propria eucharistiae flueret ; cum pateret et constaret inter omnes, nonnisi per baptismum patere aditum ad eucharistiam. Interim vero firmissime tenendum est, hac doctrina Augustini (pariterque Innocentii) minime exclusam esse salutem parvulorum cum solo baptismo decedentium[1].

Quin et errant multum, qui putant occasione controversiae cum Pelagianis coeptum denique esse ex necessitate participandi corporis sanguinisve Christi transiri retro ad necessitatem suscipiendi baptismi commonstrandam. Qiîid enim aliud apud **Cyprianum** agebatur in libro 3 *Testimoniorum... ad Quirinum* (c. 25, collato potissimum capite 26, ed. Hartel, p. 140-141), ubi ad defendendam necessitatem baptismi ita allegatur *Jo.* 654, ut tamen manifeste de eucharistia intellegatur, ut constat ex inscriptione continuo subjuncta capitis vicesimi sexti. Caput quippe vigesimum quintum huic demonstrandae thesi inservit : « Ad regnum Dei, « nisi baptizatus et renatus quis fuerit, per- « venire non posse. » Probatio autem haec est : « In euangelio secundum Iohannem : « *Nisi quis renatus fuerit...* etc. Item il- « lie : *Nisi ederitis carnem Filii hominis et* « *biberitis sanguinem eius, non habebitis* « *uitam in uobis.* » Caput autem vigesimum sextum sic continuo inscribitur : « Parum « esse baptizari et eucharistiam accipere, « nisi quis factis et opere proficiat. » — Ubi tanto certius de eucharistiae sacramento agitur, quanto minus potest contra bonorum operum exhibitionem dividi conjunctio caritatis cum Christo.

Post Augustinum autem, ecce gravior accedit atque vix non irrefragabilis auctoritas Gelasii, Papae ad omnes episcopos per Picenum constitutos scribentis : « Ipse « Dominus Jesus Christus coelesti voce « pronuntiat *:Qui non manducaverit carnem* « *Filii hominis et biberit sanguinem ejus,* « *non habebit vitam in semetipso* : ubi uti- « que neminem videmus exceptum, nec « AUSUS EST ALIQUIS DICERE, PARVULUM « SINE HOC SACRAMENTO SALUTARI AD AE- « ternam vitam posse perduci ; sine illa « autem vita in perpetua futurum morte « non dubium est... Dominus, sicut supe- « rius diximus, ait (quod utique nisi bap- « tizatis non convenit) : *Qui non manduca- ti verit carnem Filii hominis... non habe-* « *bit vitam in semetipso...* De vita autem « aeterna hoc dictum nullus addubitat, « quoniam multi non manducantes hoc « sacramentum, vitam habere videntur « praesentem. Nihil est ergo quod dicant, « quod non renati infantes tantummodo « in regnum coelorum ire non valeant, non « autem perpetua damnatione puniantur : dum sine baptismate corpus et sangui- « nem Christi nec edere valeant, nec po- « tare, sine autem hoc vitam in semet- « ipsis habere non possint, sine vita vero « nonnisi mortui sint futuri » (P.L. 59, 37-38). Potestne expressior sermo fieri de eucharistiae sacramento (« multi non « audiant te Christiani viri et feminae, audiant • homines mente corrupti, reprobi circa fi- dem ; audiant te, ament te, honorent te, pascant te, vestiant, ornent te, et perditum « sequendo perdant et se! Sed novit Dominus, « qui sunt ejus. »

Item in libro primo *Conlra duas epistolas Pelagianorum,* 22, -10. P.L. 44, 570 : « Datis « enim eis [= parvulis] extra regnum Dei locum « salutis et vitae aeternae, etiamsi non fuerint « baptizati... Nec illud cogitatis, eos vitam ha- bere non posse, qui fuerint expertes corporis et sanguinis Christi, dicente ipso : *Nisi man-* « *ducauerilis carnem meam, el biberitis san-* « *guinem meum, non' habebitis vitam in vobis.* ·

1. Quanquam exclusionem istam nonnulli, etiam inter coaetaneos nostros, Augustino imputant : ut puta cl. J. "Fixeront *(Histoire des Dogmes3,* 2, 419) et Revmo' P. Batiffol *(Eucharistie3,* 449-450); sed immerito, ut ostendimus in Elucidatione XLVI. At vero, si est iste error .Augustino imputandus, eodem jure oportebit ut imputetur etiam Cypriano, Innocentio, Gelasio, etc. Jam autem vide quomodo te expedias a reprobatione Concilii Tridentini (D., 933).

« manducantes hoc sacramentum »), de eucharistiae manducatione et potatione, cujus nonnisi baptizatis fiat potestas; qua deficiente, vita non ingeneretur? Sed age, dicGelasium, dic Augustinum sub nomine manducationis et potationis eucharisiicae intellexisse solummodo conjunctionem cum Christo per caritatem ex eucharistia minime promanantem. Quonam tunc redit illorum argumentum ? Huc sane : infantes non habent vitam sine baptismo, quia Christus dixit (apud *Joannein* 65·) non obtingere cuiquam vitam nisi conjuncto secum per caritatem. Nonne in promptu erat responsio haereticorum : Sed sine baptismo potest obtingere illis istiusmodi conjunctio cum Christo. Admittimus, quin et defendimus, vitam nullam constare sine conjunctione ad Christum ; sed conjunctionem illam, caritatem, justitiam, aut si quid ejusmodi, haberi etiam sine baptismo, ipsissimum nostrum dogma est, quod tu assumebas refellendum. Cujus dum falsitatem adversus nos praesupponis, quid videris nisi in argumentando petere principium ? — Quomodo tunc fraenarentur ora haereticorum ? Quomodo non seipsos stultificarent Patres ? Immo redarguebant haereticos validiore modo, dum dicebant : Neminem nisi baptizatum afficit suo beneficio eucharistia, ut constat inter omnes. Sine beneficio autem eucharistiae nemo vitam habet,, testante Domino apud *Joannem* 6 4. Ergo infantes sine baptismo decedentes carent vita : quod erat probandum. — Obturata quippe erant haereticorum ora, ex eo quod de eucharistia accipiebatur dictum, illud *Nisi manducaveritis,* etc. Nec negabant haeretici esse dictum de eucharistia ; sed volebant restringi ad adultos. Cui occurrebant effugio Patres, paritatem rationis in adultis et in infantibus notantes. Quomodo autem cum necessitate eucharistiae componerent sufficientiam baptismi, habes supra a Fulgentio traditum.

Eodem ferme tempore ac Gelasius, auctor homiliae saepius jam laudatae De *corpore el sanguine Christi,* 7 (P.L. 30, 274), testimonium idem evangelii, apertissime de eucharistia intellectum, advocat sicut Augustinus, ad defendendam in parvulis necessitatem baptismi : « Quid adhuc de « hac duplici specie [solida et liquida « eucharistiae] inquirere debeas, ipso Do- 0 mino attestante, cognosce : *Nisi,* inquit, « *manducaverilis carnem Filii hominis, el biberitis ejus sanguinem, non habebitis* « *vitam in vobis.* Quod testimonium contra « Pelagii blasphemias evidentissimum at- n que validissimum est, qui asserere arrepta « impietate praesumit, non propter vitam, « sed propter regnum coelorum baptis- « mum parvulis conferendum. Sub his enim « Dei verbis, quibus Evangelista pronun- « tiat *:Non habebitis vitam in vobis,* aperte « intelligendum est, quod omnis anima « munere baptismi vacua, non solum gloria « careat, sed et vita. »

Ejusdem aetatis conjicitur esse Joannis Di ico ni *Epistola ad Senarium,* ubi de surgentibus e fonte baptismali neophytis dicitur : « Intelligant quia non alii, « sed ipsi qui participes fiunt corporis et « sanguinis Domini, terram repromissionis « accipient » (n. 12. P.L. 59, 405).

Nec segnior fuit in defendenda intrinseca necessitate eucharistiae aetas posterior.

Sexcenta possent testimonia afferri, quibus necessitas eucharistiae praedicatur, nulla facta restrictione ; quale est testimonium Leidradi Lugdunensis, scribentis :

« Oportet renovatos per baptismum « mensae dominicae applicari... Qui enim « dixit : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua a el Spiritu Sancto, non intrabit in regnum* « *coelorum* ; dixit : *Nisi manducaverilis car-* « *nem meam et biberitis sanguinem meum,* « *non habebitis vitam in vobis.* Omnes « ista sententia tenet, ut sine corpore « et sanguine Filii hominis vitam habere « non possint... Pro hominum vita caro « Christi data est, quam nisi manduca- « verint, non habebunt vitam aeternam » (De *sacramento baptismi,* c. 9. P.L. 99, 866).

At ne aequivocatio fiat, testimonia illa

sunt seligenda, quibus strictius asseritur necessitas quaedam intrinseca1.

Hanc intrinsecam necessitatem opponebat **Dominicus Gradensis** Orientalibus negantibus valide in azymo confici eucharistiam. Si invalida est confectio, inquit, ecce tota Occidentalis Ecclesia caret vita, quae nonnisi per eucharistiam contingit : quod tamen viro christiano nefas est cogitare. « Frustra quippe beatissimi « Petrus et Paulus in Italia praedicave- ‹ runt, si Occidentalis Ecclesia beatitu- ‹ DINE SEMPITERNAE VITAE PRIVATUR : « ad quam nemo perveniet, nisi particeps « fuerit corporis et sanguinis Christi, sicut » ipse contestatus est : *Nisi comederitis,* ‹ etc. Si ergo infermentati panis oblatio « corpus Christi non est, omnes nos alieni « sumus a vita » *(Epistola ad Petrum Antiochenum,* n *4.* P.G. 120, 753-756).

Concionatorem quemdam antiquum percelebrem **Radulphum Ardentem** Cardinalis **Bona** in suo *Rerum liturgicarum* libro 2, c. 19, renrehendit, quasi fecerk infantibus sacramentalem communionem absolute necessariam. Scribit quippe ille Radulphus : « Statutum est ut pueris « mox baptizatis saltem in specie vini, ‹ tradatur [eucharistia], ne sine neces- ‹ sario discedant sacramento » *(Homilia* 51, in die Paschae. P.L. 155 1850). Sed Eminentissimum virum infeliciter fugerunt verba continuo succedentia, ex quibus satis constat, nihil aliud a Radulpho esse traditum, nisi quod a veteribus erat commenoatum : eucharistiam esse nobis necessarium vitae principium; at, deficiente inculpabiliter sacramentali sumptione, sufficere spiritualem. Sic enim pergit Radulphus : a Et quid si discedant ? numquid « damnabuntur ? Non, fratres mei, quote niam in fide., etiamsi non sua, tamen pati trinorum salvabuntur. Duo quippe sunt « modi manducandi corpus Christi, unus « sacramentalis, alius spiritualis.... Spiri- « tualiter vero accipit corpus bonus, qui, α etsi non sacramentaliter quandoque acte cipit, tamen fide et caritate in corpore ee Christi est... Verumtamen, fratres mei. « omnibus christianis, locum et tempus « habentibus etiam sacramentaliter com- « municandum est » *{ibid.,* 1850-1851)2.

Ex eadem doctrina de eucharistiae virtute procedit admonitio haec **Gulielmi a Sancto Theodorico** *(De sacramento altaris,* c. 8. P.L. ISO, 354) : « De spirituali « manducatione spiritualis [i. e. eucharis- « ticae et actualiter vivificae, cf. cap. 6 et « 7] carnis Christi, satis, ut puto, dictum « est : quae, ut multa breviter concludam,

1. Me piget tamen oraculum synodale Gerardi I **Cameracensis** omittere : «Ad hoc ‹ mysticum et divinum epulum nos Dominus in- ‹ vitat, tantamque necessitatem sumendi hujus ‹ alimenti nobis indicat, ut aliter in nobis vitam « habere non possimus, nisi carnem ejus man- ‹ ducaverimus et sanguinem biberimus... Pos- ‹ sunt quidem homines sine hoc cibo tempora- • lem hanc vitam in praesenti saeculo habere ; ‹ aeternam vero vitam habere nequeunt, quae ‹ solis fidelibus carnem et sanguinem Christi « digne sumentibus promittitur » *(Acia Synodi Atrebatensis.* P.L. 142, 1279).

2. Una cum Radulpho insimulat ejusdem erroris Bona *(ibid.)* **Walterium Aurelianensem.** At mirabilius etiam istud accidit ; nam Walterius nihil aliud habet quam hoc : ‹ Semper eucharistiam presbyter habeat ρητοι tam, ut, quando quis infirmatus fuerit, aut ‹ parvulus aegrotaverit, slatim eum commu- ‹ nicet, ne sine viatico moriatur › *(Capitula,* 7. P.L. 119, 734-735). Porro nemo, credo, jurisperitus ignorat, hanc fuisse sollemnem Ecclesiae mediaevalis sanctionem, ut patet per *Capitularia Caroli M. ab Ansegiso collecta,* 155 (P.L. 97, 532) et *Capitula* Rodulphi Bituricensis, 7 (P.L. 119, 707), quae sunt ejusdem tenoris, nisi quod pro voce *viatico* habetur *communione ;* indeque transiit res ad decretistas, ut **Burchardum,** *Decr.* 5, 10. P.L. 140, 754; **Ivonem Carn.,** *Decr.* 2,20. P.L. 161, 165. Quae cum dicta sint de duobus viris immerito a Bona reprehensis, tertium adducam, virum inediae inter Walterium et Radulphum aetatis, **Bernoldum Constantiensem,** vel alium, quicumque est, auctorem opusculi *Dc Sacramentis morientium infantum ;* qui, data opera, incumbit ut non solum pueris recens baptizatis, sed etiam positis iisdem in discrimine mortis, iterum detur eucharistia. Cujus haec sunt verba : ‹ Sciendum autem, « quod quidam parvulis morientibus viaticum ‹ non putant esse necessarium, cum [=cum ‹ tamen] Dominus generaliter dicat omnibus « ad se pertinentibus : *Nisi manducaveritis,* etc... ‹ Unde B. Augustinus : .../In, inquit, *quis-* 9 *quam hoc etiam dicere audebit, quod ad parvu-* ‹ *los haec sententia non pertineat, possintque sine*

» non est aliud quam ponere corda in « virtute ejus [scii, eucharisticae carnis], « et rem ducere in opus et effectum [h. e. c vitam sacramento concordantem agere] ; « jamque ipse rei ordo videtur exigere, « ut etiam de corporali [h. e. sacramen- « tali manducatione] aliqua disseramus. « Corporalis autem manducatio est cor- « pus Domini corporaliter percipere, sive c digne, sive indigne sive ad vitam sive « ad mortem. Licet enim illa [spiritualis ‹ manducatio] sufficiat, si sic inevitabile « cogal necessarium, tamen et haec [man- « ducatio corporalis] non est omittenda. »

Sufficientiam autem spirituals communionis, in defectu inculpabili sacramentalis, exponit verbis Fulgentii supra laudatis; illustrat deinde virtutem eucharistiae per \rerba Hilarii pariter a nobis adducta superius.

Nec contrarius| sententiae suorum coaetaneorum mihi videtur **Guibertus Novigentinus** (De *pignoribus sanciorum,* 1,1. P.L. 156. 613), dum defendit hominem posse esse Christianum, cum baptismo, sine eucharistia : ut fuere, inquit, tam multi martvres sacramento nunquam cibati, et eremitae nonnisi « semel « aut rarissime ». In quo nihil enuntiat, nisi quod apud omnes catholicos constat ; addit interea, eosdem se, citra corporalem sumptionem, eucharistiae tamen incorporasse spiritualiter : « Sancto deinceps « opere se ei [h. e. eucharistiae] incor- « porantes », per fidem, « in qua con- « stanter » permanent, rei « summe » necessariae, sic demum α longaeva solilu- « dine sanctificari sunt. »

Ni fallor, Guibertus idem sentit quod nunc nobis traditurus est explicite Rupertus. Qui, amota omni interpretatione metaphorica, vult de proprio Christi corpore eucharistico intellegi locutionem dominicam *Nisi manducaveritis,* etc., atque nihilominus tenet, corpori sacramentali isti proprio communicasse (spiritualiter) infantes post baptismum praereptos morte, atque praeventos a persecutore martyres. « Cunctis figurarum vel similitudinum « nebulis amotis, non corpus quodlibet, ‹ non corpus Christi quod est Ecclesia, « sed illud corpus Domini, quod pro nobis « traditum est, nos manducare, et illum « sanguinem, qui pro nobis fusus est in « remissionem peccatorum, nos bibere in- « dubitanter credimus, et quod fecit ipse, « hoc idem in commemorationem ipsius « scimus, et bene scimus, nos facere, id est, « carnem ipsius manducare et sanguinem α bibere... Igitur *nisi manducaveritis,* in- « quit, *carnem meam, et biberitis sanyui- ‹ nem meum,* hoc videlicet, quod dicturus « sum, facientes in meam commemora « tionem, *non habebitis vitam in vobis.* • Sane, qui vel tenerrima cohibentur in- « fantia, priusquam ex hac luce migrent, « quominus2 manducare aut bibere possint, « vel qui articulo temporis constringun- « tur, sicut nonnulli confessores, quos nec « baptizari aqua persecutionis et mortis « instantia permisit, non praejudicantur « hac sententia veritatis. Nec enim judica- « tur apud Deum non manducasse, nisi « qui manducare noluit, qui non curavit, « qui neglexit. ...Proinde nec parvulos, « quos aetatis impotentia manducare ve- α tat, qui mox ut baptizati fuerint ab « hac luce migrant, aeternae vitae con- « sortes arbitramur ; nec praeventos a « persecutore confessores pios, in sanguine ■ *participatione corporis hujus el sanguinis in « se habere vitam aeternam ?* Et post pauca : Si « *non manducaverint carnem Filii hominis, nec ‹ ipsi habebunt vitam.* Unde Romanus Ordo « stalim post baptismum illis communionem « dari praecipit : quanto magis in extrema « necessitate, cum de hoc saeculo transire coe- * perint? » *(De Sacramentis morienlium infantum,* 2. P.L. 148, 1273).

Cur mediaevales illi tam sollicite volebant ut communlo daretur, nisi quia sciebant, necessitatem quamdam intrinsecam inesse eucharistiae secundum se, pro quanto est fons vitae nostrae totus : quanquam non eos fugiebat, posse ex illo fonte vitam ad fideles, citra omnem suam culpam privatos potu sacramentali, per spiritualem quemdam haustum stillare ?

1. In contrarium legatur Emil Springer, *Die heilige Kommunion, das nolwendige Mittet zur Bewahrung der heiligmachenden Gnade,* 1911, p. 54.

2. Sic legendum puto, nec, ut habetur impressum, *migrant, quam.* Ceterum sensus est indubius.

« *suo* baptizatos, corpori Christi communicasse, vel calicem Domini bibisse, « quod ad aeternam vitam proficiat, du- « bitamus » *(In Joannem,* l. 6. P.L. 169, 483-484).

Posterius, in tertio suo libro *De Spiritu Sancio,* c. 25 (P.L. 167, 1665-1666)[1] expresse quaestionem movet, cur, valente baptismo ad salutem conciliandam, necessaria tamen sit eucharistia ad vitam adipiscendam; et consentanee ad ea, quae supra (Elucid. XLVI) ex ipso retulimus, respondet : rem ita habere, quia baptismus hominem, originali laesum peccato, aptet et ordinet ad eucharistiam, ex qua oemum promanat et salus et vita :

« *Cur utrumque ad salutem necessarium* « *sil, el prius baptizari, el deinde huic sa-* α *cramento participare.*

« Quid, inquis, opus erat, postquam « baptismum accepimus in remissionem peccatorum, sumere cibum in remissionem peccatorum ? Imo, utrolibet horum « accepto sacramento, quid alterum ad sa- « lutem erat necessarium ?... Quia videli- « cet, quod ait : *Qui crediderit el baptizatus « fuerit, salvus erit,* tale est, ac si dicat cer- « tus medicus de homine semivivo plagis ‹ plurimis a latronibus vulnerato : Si se in « stabulum meum deferri permiserit, sal- « vus erit; dabo enim illi cibum et potum « tantae virtutis, ut integram continuo e sospitalem recuperare possit. — Sic « nempe, cum dicit : *Qui crediderit et bap-* • *tizatus fuerit, salvus erit,* subaudiendum « est : corpus enim meum in escam et « sanguinem meum inpotumdabo, sive jam « paravi illi, unde refectus, sine dubio sal- « vus sit. » Nullum igifur dubium, quin ille, sicut superiores, fructum salutis, ex eucharistia derivet in omnes fideles.

Postquam divisit, modo omnibus veteribus post Augustinum consueto, duas comestiones corporis Christi, unam corporalem, quae α fit ore », alteram spiritualem, quae, sive conjuncta corporali, sive non, α fit corde », deinde Divus Algerus haec, hominibus nostrae aetatis minus familiaria subjungit : « Quamvis igitur spi- « ritualis comestio corporis Christi prior « et dignior sit quam corporalis, quia illa α tantum bonis, haec autem communis est α et bonis et malis ; cum utraque tamen α SIT AD SALUTEM NECESSARIA, et QUAN- α TUM AD SUBSTANTIAM DOMINICI CORPO- « RIS, vera : videtur quaerendum, cur α B. Augustinus dixerit, quia tunc erit « unicuique vita corpus Christi, si in ipsa « veritate spiritualiter manducetur ; quasi « non in ipsa veritate corporaliter su- « matur, et mali, qui corpus Christi α sacramentotenus tantum sumunt, non ¶ verum illud sumant, quia non spiritua- « liter illud capiunt » *(De sacram, corp. el sang, dom.,* l. 1, cap. 21. P.L. 180, 798; cf. cap. 20, col. 797). Ubi duo notatu digna occurrunt : 1° quod non solum spiritualis comestio, sed et corporalis, dicitur esse necessaria ad salutem ; 2° quod non solum corporalis comestio, sed et spiritualis, suam habere dicitur veritatem respectu corporis ipsius dominici[2].

Universaliter omnibus hominibus esse eucharistiam necessariam ad salutem **Petrus Venerabilis** ita districte docet ut nulli relinquat exceptioni locum : non solum in Novo Testamento, sed etiam in Vetere, aiens homines per manducationem spiritualem illius sacramenti demum salvatos. « Dat plane carnem suam, dat sangui- α nem suum, non solum ad honorandum, α non solum ad adorandum, sed etiam « ad manducandum et bibendum, Chris- « tus hominibus; ut, sicut absque carnali u cibo et potu nullum mortalium morta-

1. Interim in capite i ejusdem libri haec brevius posuerat : « Sunt autem duo haec sa- « cramenta maxima, scilicet baptisma et vivifica « corporis et sanguinis ejus mensa, quae sine ‹ dubio nostrae saluti tam necessaria sunt, ut « absque his nulli hominum a/i vitam vel « regnum Dei aditus pateat » (coi. 1641).

2 Agi de individuo corpore Christi, non de ecclesiastico tantum, patet non solum ex subjecta materia, sed etiam ex tenore verborum, quibus ad propositam quaestionem flt responsio : ‹ .Astruemus ipsam veritatem : qua scilicet « bonos vere omnino credamus corpus Christi « sumere ; malos autem vere quidem quan- » tum ad **SUBSTANTIAM,** et non vere quantum « ad effectus gratiam » *(ibid.).*

« leni et miseram vitam posse transigere « cernitur, sic absque ista spirituali « esca et potu neminem immortalem « et beatam assequi posse credatur... « Vitam eum esse hominum sempiternam « discunt homines comedendo... Spiritua- « lem escam et spiritualem potum, hoc « est corpus suum et sanguinem, vitam « aeternam hominibus spiritualiter con- « ferentem, in sacramento saepe nomi- « nato donavit. Quod tantae virtutis « fuit, ut non solum Christum sequentes, « sed etiam ab initio mundi ipsum prae- « cedentes fideles, non quidem corpora- « liter, sicut post illum universi, sed ta- « men spiritualiter (sicut universi *omnes* « *eamdem escam spiritualem manducare-* « *runl, el omnes eumdem polum spiritualem.* « *biberunt,* hoc est eumdem salutis effec- « tum, quem post Christum christiani) « eumdem et omnes illi de Christi corpore « et sanguine reportarent. Idcirco, ut jam « dictum est, omnes, tam primi quam « ultimi, ad corpus Christi et ad salutis « aeternae mysterium pertinentes, omnes « omnino eamdem escam spiritualem man- « ducavenmt, et omnes eumdem potum « spiritualem biberunt » (*Tractatus contra Pelrobrusianos.* P.L. 189, 816-818).

Sane, si eucharistia creditur principium vitae unum hominibus in Adamo lapsis, debuit retroactis saeculis manducari aliqualiter ab omnibus, quotquot in vitam praeordinati sunt. Hoc autem factum esse, Patres et scriptores ecclesiastici conclamant ; unde non leve additur nostrae thesi auctoritatis praesidium.

Audiantur primo **Augustini** verba notissima : « *Hic est panis qui de coelo de-* « *scendit.* Hunc panem significavit manna. « ...Sacramenta illa fuerunt : in signis « diversa sunt ; in re, quae significatur, « paria sunt. Apostolum audi : *Nolo enim* « *vos,* inquit, *iynorare, fratres, quia patres* « *nostri omnes sub nube fuerunt, el omnes* « *mare transierunt, el omnes in Moysen* « *bapiizali sunt in nube el in mari, el* « *omnes eamdem escam spiritualem mandu-* « *caverunt.* Spiritualem utique eamdem ; « nam corporalem alteram, quia illi « manna, nos aliud ; spiritualem vero, « quam nos. ...*Bibebant,* inquit, *de spiri-* « *tuali sequente petra : petra autem eral* « *Christus.* Unde panis, inde potus. ...*Hic* « *esi* ergo *panis de coelo descendens, ul si* « *quis manducaverit ex ipso, non morialur.* « Sed quod pertinet ad virtutem sacra- « menti, non quod pertinet ad visibile « sacramentum ; qui manducat intus, non « foris ; qui manducat in corde, non qui « premit dente » (*In Joan.,* tr. 26, c. 6, n. 12. P.L. 35, 1612).

Ante Augustinum, inter Orientales, sanctus **Ephraem** ausus erat scribere : « Panis azymus figura est panis vitae. « Manducaverunt antiqui sacramentum « novum » (*Hymni Azymorum,* 17, str. 5. Ed. Lamy, t. 1, p. 618). Rursusque : « Sa- « cramentum Filii absconderat Moyses « in azymis tamquam pharmacum vi- « tae » (*ibid.,* hymn. 18, str. 15, p. 621)[1].

Atque hodiedum gens sancti Ephraemi, Syro-Maronitae, haec in sua missa cantant : « Dedit Ecclesiae suae mysteria sua glo- « riosa,... ut modo inscrutabili manducet « corpus ejus, quod non comprehenditur, « et bibat sanguinem ejus sine offensione ! « Hoc mysterium desideraverunt pro- « PHETAE justi, et ecce habitat nunc in « Ecclesia pro remissione populorum re- « demptorum ! Moyses et Aaron figura- « verunt aperte mysterium Domini nostri ! « Noe et Abraham simul cum Melchisedech « et Seth et Enos figuraverunt mysterium « corporis et sanguims Filii Dei, susten- « taverunt mysterium, quod praepara- « tum est antea, et quod pervenit ad « nos peccatores, qui illo indigni suirius » « **et PROMISSUM RESURRECTIONIS ACCEPIT PER GUSTUM CORPORIS ET SANGUINIS** » (**Anonym!** auctoris *Expositio officiorum Ecclesiae* Gregorio Arbelcnsi vulgo adseripta, tr. R. H. Connolly, *C. S. C. O.,* 91, 70). Non aliter scilicet gustat de arbore vitae vitam, de cruce Christum, nisi in sacramento, per fidem delibato.

1. Undecimo fere saeculo idem profert scriptor quidam Syrus de Adamo : « Tunc *Adam* mortem gustavit, cum fructum primum gustavit; et vitam gustavit, cum de arbore vitae gustavit per crucem. Ipse de arbore vitae « depulsus est, et arbor vitae ud eum venit. Accepit promissum mortis per gustum fructus ;

(Max Saxoniae, *Missa Syro-Maronilica,* p. 23).

In Occidente, post Augustinum sexcenti nostri doctores idem asseruerunt : fide scilicet venturi Redemptoris et desiderio panis de coelo mittendi veteres manducasse eucharistiam spiritualiter.

Sic Paschasius Radbertus : « Eadem quippe fuit esca, quia manna spiritualiter percipientibus typus fuit escae corporis Christi ; et aqua illa, quae de petra fluxerat, potus et figura sanguinis. ...Patet quia multum interest, quamvis eadem esca idemque potus ab Apostolo praedicetur, quia idem necdum in re, sed in specie et figura, ubi promissio veritatis inerat : de qua spiritalis intelligentia atque fidei sacramenta illis (licet futura) impertiebantur, ita ut nec illis deesset in spiritu quid jam spe potarent » (Li'6. *de corp, et sang. Dom.,* 5, 1-3. P.L. 120, 1280-1281).

Pariter Hugo de Sancto Victore vel alius fortasse auctor *Quaestionum el Decisionum in Epistolas Pauli,* 80. P.L. 175, 529 : « Quaedam tamen sacramenta « Veteris Testamenti ex sacramentis Novi « Testamenti suam virtutem et efficaciam « habent : sicut, ex corpore Christi, « quod est sacramentum, manna fide- « libus sumptum habuit suam virtu- » TEM. n

Eodem sensu Hervaeus Burgidolensis (in h. l. P.L. 181, 908): « Eam- « dem escam corporis Christi, quam nos « in pane manducamus, ipsi manducave- « runt in manna, et eumdem potum san- « guinis Christi, quem nos ex calice bibi- « mus, ipsi biberunt in petra. »

Robertus autem Pullus tractatum suum de eucharistia sic incipit :

« Domino, ut per stultitiam fidei salvos « faceret credentes superbosque confuta- « ret, placuit, sicut per lavacri régénéra- it tionem, ita quoque per corporis et san- « guinis sui refectionem mundum Patri « suo reconciliare. Id utique aliter fecisse « noverat ; verum ita suis humilitatem « inducere malebat, quatenus id quod « humana mens fatuum aestimat, fides, « nihil Deo impossibile sciens, veram « salutis viam asserat.

« Manducationem corporis Christi man- « ducatio mannae praefigurabat... Sacra- « MENTA IGITUR CORPORIS ET SANGUINIS « Domini veteri in populo praecesserunt, « et idem credentibus (ut auctores fa- « tentur)l valuerunt. ...Quomodo idem « valuerunt credentibus ? Quid est *idem a valent credentibus,* nisi quod futurae rei « fides idem valuit antiquis, quod contem- a poraneis valet fides rei praesentis ?... « Nam neque figura neque res quidquam a prodest absque fide ; fides autem fructu « carere non potest » *(Sententiarum liber octavus,* c. 1. P.L. 186, 960-961).

Cardinalis Jacobus de Vitriaco, perorans de eucharistia : « Haec est esca, « inquit, de qua Paulus ait : Patres nostri « omnes eamdem escam spiritualem man- ic ducaverunt » (Sermo 2 *In coena Domini,* Antv. 1575, p. 337)8.

Mirum fortasse atque etiam absurdum alicui videri potest, quod homines, ante institutionem eucharistiae, per fidem et desiderium eucharistiae salvi facti sint. Sed jam minor erit admiratio cogitantis, eucharistiam esse epulum sacrificale cru-

1. Notandum est valde illud *ul auctores fatentur.* In eadem paritate asserenda utebatur Hugo Victorinus *floc, cil.)* locutione simili *ul volunt.* Ex quibus formulis patet, quantum vulgata fuerit ista sententia.

2. Omnes illi auctores appellant locum Pauli, supra ab Augustino recitatum, 1 *Cor.,* IO3-1. Quo loco respici typice eucharistiam, omnes, quotquot adire potui, commentatores aut expositores veteres unanimiter confirmarunt. Vide Chrysos Lo m u m, in h. 1. P.G. 61, 191 ; Ambrosium, *De mysteriis,* c. 9, n. 58. P.L. 16, 408; Ambrosiastrum, in h. 1. P.L. 17, 234 ; Pelagium et Ps. Primasium, in h. I. P.L. 30, 716 el 68, 529; Remigium Antissiodorensem, vel alium quempiam putativum Haymonem Halberstatense rn, in h. 1. P.L. 117, 558-559 ; Rupertum Tuitiensem, *In Exod.,* L 3, c. 8; *De Spiritu Sancio, l. 3, c.* 19-20. P.L, 167, 659 et 1661; etc., etc. Quanquam Ruperlus ipso, limen', ne ex voce *eamdem* vel *eumdem* accrescat Bercngariano errori praesidium, non vult eam intellegi *eamdem* ac nos, sed *eamdem* omnes inter se. In quo se fatetur *(loc. cil.)* u veteribus dissentire.

cis, quo uno particeps fit homo illius unius sacrificii, per quod redempti sumus. Sicut enim necesse fuit ut homo in spe (implicita) viveret verae hostiae ad Deum perventurae1, sic etiam in ejusdem recipiendae desiderio (implicito). Eo enim proprie colligitur fructus sacrificii, quod sacrificii hostia recipitur, ut centies dictum est.

Secundum igitur fidem suam venturi Christi Redemptoris, veteres salvi facti sunt per virtutem eucharistiae : non quidem proprie causalem, seu efficientem2, sed finalem, aut intentionalem. Siquidem non illud efficienter agit, quod nondum exsistit in rerum natura ; quanquam, intentum per modum finis, appetitionem jam ciet atque informabit, proindeque et dignificabit. Quae si distinctio ob oculos habeatur, facile mediaevales viri, qui virtutem adscripserunt figuris ex eucharistia derivatam, conciliabuntur cum S. Thoma, qui negavit spiritualiter manducatam a vetere populo eucharistiam : e Antiqui e Patres non manducaverunt spiritualiter « hoc sacramentum, quia nondum erat in- « stitutum»(4 D. 9, 1,2, 4, 2m). Non scilicet manducaverunt spiritualiter eodem modo ac nos, qui hoc sacramento, jam instituto, efficienter vegetamur spiritualiter ; manducaverunt tamen et ipsi suo modo eucharistiam spiritualiter, ut ipse S. Thomas fatetur alibi (3 S. 80, 1, 3m), dum in manna veluti in signo intellexere appetendam eucharistiam. Quare in *Commentario super Primam ad Corinthios* : « *Omnes eamdem escam manducaverunt spi-* « *rilalem,* id est corpus Christi, in signo « spiritualiter intellecto... *El omnes eum-* « *dem polum biberunt,* scilicet Christi san- « guinem in signo. ...Appetendus cibus « et potus, quia sufficiens, unde dicit : « *Omnes manducaverunt* ; indeficiens, quia « *eumdem.* »

Sectio II.— Testimonia indirecta, spectantia ad nostram societatem cum Christo.

In idem cum superioribus Patribus aut Doctoribus redit, quod asserta est saepe eucharistia medium necessarium incorporationis ad Christum, vel filiationis nostrae adoptivae, aut si quid ejusmodi.

Praeit **Hilarius** : « Cur gradum quem- « dam atque ordinem consummandae uni- « tatis exposuit, nisi ut cum ille in Patre « per naturam divinitatis esset, nos contra « in eo per corporalem ejus nativitatem, « et ille rursum in nobis per sacramen- « torum inesse mysterium crederetur ?... « Quam autem naturalis in nobis haec « unitas sit, ipse ita testatus est : *Qui* « *edit carnem meam, et bibit sanguinem* « *meum, in me manet, et ego in eo.* Non « enim quis in eo erit, nisi in quo ipse « fuerit : ejus tantum in se assumptam « habens carnem, qui suam sumpserit » (De *Trinitate* 8, 17. P.L. 10, 248)3.

Resonat inter mediaevales **Theodulphus Aurelianensis** : « Carnem fide- « libus suis edendam tribuit, cum dixit : « *Nisi manducaveritis* etc., *non habebitis* « *vitam in vobis.* Propter hanc vitam adi- « piscendam et baptizamur, et ejus carne « pascimur, et ejus sanguine potamur, « quia NEQUAQUAM POSSUMUS IN EJUS « CORPUS TRANSIRE, NISI HIS SACRAMENTIS « imbuamur » *{Liber de ordine baptismi,* c. 17- 18. P.L. 105, 239).

Eloquentius prae ceteris doctrinam veterum Patrum Orientalium nobis edisserit **Nicolaus Cabasilas** *{Devita in Christo,* l. 4. P.G. 150).

1, Eo homo vivebat in spe implicita sacri* flcii dominici, quod vivebat in spe redemptionis : siquidem nonnisi in sacrificio futura erat redemptio. Quomodo autem in spe saltem implicita Redemptionis vixerint, ad alium tractatum pertinet explicatio.

2. Ceterum, quanquam ex parte eucharistiae (nondum scilicet exsistentis) nulla potuit respectu Hebraeorum (vel aliorum inter Gentiles Deum timentium) exseri actualis efficientia, tamen istiusmodi efficientia ab illis concupiscebatur, ac proinde apprehendebatur ipsa in voto.

3. Longe plura ejusdem styli ex Hilario lege supra (Elucid. XXXVI) adducta. Haec potissimum adverte : « Haec ergo vitae nostrae causa « est, quod in nobis carnalibus manentem per « carnem Christum habemus » *(ibid.,* col. 249): utique ope eucharistiae.

Et primo quidem, hoc uno sacramento nos ait Christo concorporatos : « Quoniam « enim nos ascendere non poteramus, ut « ejus bonorum participes fieremus, ipse « ad nos descendit, ut nostrae conditio- « nis fieret consors ; tamque distincte illis « quae assumpsit coaluit, ut per ea quae, « assumpta ex nobis, nobis reddit, seip- « sum daret participandum, et constantes « carne ac sanguine humano Deum ipsum « susciperemus in animabus nostris, cor- « pus, sanguinem, animam, mentem, vo- « luntatem Dei non minus quam hominis. « ...Hoc solo mysterio *caro sumus de « carne ejus, ei ossa de ossibus ejus* » (col. 593).

Secundo, cum incorporatione, per unum hoc sacramentum ait nobis obtingere filiationem divinam. « Quemadmodum « ipse, ut pater noster fieret, possetque « promere illa verba : *Ecce ego el pueri mei, « quos dedil mihi Deus,* carnis et sanguinis « nobiscum factus est socius ; sic et nos, « ut adsciscerémur filii, necesse fuit, ut « eorum quae ipsius sunt, participes fiere- « mus. Atque hoc modo per sacramen- « tum non solum ei membra efficimur, sed « etiam filii. ...Et hoc negotium est prae- « dicandae adoptionis filiorum, non appel- « latione constantis, ut in humanis rebus, « nec isthucusque [demum nos] cohones- « tantis. Inter nos enim adoptati cum « genitis nomine solo communicant, eate- « nusque illis communis est pater, nulla « autem generatio aut partus ; hic autem « generatio est revera, et communio cum « Unigenito non tantum nominis, sed re- « rum ipsarum : sanguinis, corporis, vitae. » Nec solum verior est filiatio illa divina per eucharistiam quam adoptio humana, sed etiam transcendit humanae generatio- nis proprietatem : « Et quid in medium « profero [istam humanam] adoptionem, « cum [nostra divina filiatio] majorem in- « ducat propinquitatem et cognationem « [quam generatio humana], sicque nati « magis sint filii Dei quam parentum « suorum ?... Quid enim est, quod veros « patres nobis facit ? nimirum, quod ex « carne ipsorum hanc habemus carnem, « et ex sanguine ipsorum nobis conflata « est vita. Hoc et apud Salvatorem obtinet : « nam caro ex ejus came et ossa ex ejus « ossibus sumus. Sed inter utramque com- « munionem magnum est discrimen. Nam « in naturalibus, qui nunc est filiorum « sanguis jam non est parentum, sed pa- « rentum fuit, priusquam esset filiorum ; « hoc enim progeniem facit, quod, qui « sanguis nunc est horum, ante illorum « fuit. Haec autem sacramenti efficacia « est, ut sanguis, quo vivimus, nunc sit « sanguis Christi, et caro, quam nobis « coagmentant mysteria, sit adhuc caro « Christi, et communia nobis sint membra, « communisque vita. Atque haec est vera « communio, cum ambobus idem eodem « tempore adest. Nam si uterque habet, « modo hic, modo ille, non tam communio « est, quam divisio. Deest enim nexus, « quoniam illud non secundum idem adest « ambobus, quod uterlibet non habet nisi « solus; ... sed imago quaedam commu- « nionis est. ... Inter nos autem et Chris- « tum vera est communio, siquidem cum « ipso semper habemus commune corpus, « sanguinem, membra et omnia hujus- « modi. Quod si hoc filios efficit, nimi- « rum communicare carne et sanguine, « patet nos majorem cognationem habere « cum Christo, ex sacra mensa recepto, « quam cum ipsis parentibus per natu- « ram. » Scilicet non per exsectionem quamdam seu decisionem Christus nobis auctor est vitae, sicut parentes nostri, sed per communicationem carnis, et san- guinis adhuc sui infusionem. Unde sequi- tur, eum non vitae nostrae esse causam *in fieri* tantum, sed etiam causam *in esse :* conservantem aeque ac originantem. « Rursus non postquam nobis auctor fuit « vitae atque formationis, sicut illi [nos- « tri parentes] se removit ; sed semper « adest et cohaeret : eo ipso quod adest, « vitam nostram originans et formans. Et « sejunctos quidem a parentibus nihil « vetat superesse ; a Christo autem se- « junctis, una superest mors. Et cur non « majus quid dicam ? Consistere in seipsis « non datur filiis, nisi separatis a paren·

« tibus ; immo ipsa separatio efficit, ut « alii genitores sint, alii generati : filiatio « autem, quae innititur mysteriis, in con- « junctione et communione consistit, et « idem est dissolvi atque jam non esse. « Igitur, si quam communionem signi- « ficat nomen cognationis, et illos, ut *t* reor, indicat, qui sanguinis communione « sunt conjuncti, sola jam erit communio « sanguinis, sola cognatio et filiatio, ista « secundum quam Christo communica- « mus. Propterea et naturalem genera- « tionem obscurat, cum ambae in iisdem « hominibus concurrunt. *Quotquot* enim « *acceperunt eum,* inquit, *dedit eis poiesta-* « *lem filios Dei fieri* : quanquam geniti « sunt, et caro fuerunt genitores, et gene- « ratio illa huic praecessit. Sed tantum vi- • cit priorem generationem altera, ut illius « neque vestigium neque nomen supersit. « Et sic sacer panis, novum hominem in- « troducens, radicitus ejicit veterem. Nam « et istud sacrae mensae est opus ; *qui* « enim *receperunt eum,* inquit, *non sunt* « *nati ex sanguinibus.* Quando autem reci- « pimus (λα|Λβάνο|ϊεν) ? Noverimus verbum, « noverimusque cujus occasione mysterii « sit dictum, verbum inquam istud : *Acci-* « *pile* (λάβετε). Constat enim ad coenam « nos illo verbo vocari, in qua et Christum « manibus vere accipimus, et ore sumi- « mus, et animae admiscemus, et corpori « adunamus et sanguini contemperamus » *(ibid.,* col. 597-601). Quibus verbis credo nunquam esse de eucharistia dictum quicquam pulchrius aut verius. At vide quantum connectât ille filiationem nostram divinam communioni eucharisticae, quamve ab hac dependentem faciat illam. Debetur mensae, debetur coenae illa unio, qua stante vivimus, qua corruente morimur. Debetur inquam eucharistiae, qua copulamur carni et sanguini Christi, ut filii simus ; sicut ipse communicavit per incarnationem nostrae carni et sanguini, ut faceret filios. Recole Hilarium, recole tot et tantos Patres, idem aliis verbis pronuntiantes, et judicabis huic opusculo Cabasilae, quod « doctum ac pium » praedicat noster **Pontanus** (P.G. 150, 491), atque « ad animos Dei amore inflammandos mire appositum» *(ibid.),* congruere etiam laudem, quam in alterum ipsius opus[1] contulerat pridem **Gentianus Hervetus** : « Quae sunt in hoc libello[1], « sunt ejusmodi, ut nihil magis pium nec « magis christianum dici aut fingi possit » (P.G. 150, 367). Nec miraberis, quod viro tam pio, quamvis quibusdam suae gentis ac temporis erroribus irretito, datum sit scribere : « Veram vitam virtus e SACRAE MENSAE EX BEATO CORDE ILLO « [Christi] in nos derivat » (op. *cit.,* col. 596). Quae vox florilegiis testimoniorum de cultu antiquo (xiv s.) Sacratissimi Cordis non immerito adjungetur, insigne testimonium orientale.

Sectio III.— Testimonia indirecta, spectantia ad nostram societatem cum Ecclesia.

Tertio modo apparebit hoc sacramentum necessarium, si inspiciatur ut sacramentum unitatis ecclesiasticae. Extra enim Ecclesiam nulla salus; adeo ut, si inculpabiliter careas vinculo socialis (i. e. visibilis) cum corpore ecclesiastico connexionis, necessarium certe tibi sit hujus connexionis atque vinculi votum saltem implicitum. Communionis autem ecclesiasticae cum sit sacramentum proprium eucharistia, ut supra ostensum est[3], inde est quod tibi necessarium est votum sal-

1. *Expositio lilurgiae.*

2. Excepto uno de necessitate ac efficacia cpicleseos dogmate falso.

3. Recole quae dicta sunt supra (Elucid. XXXVII) de correlatione inter communionem ecclesiasticam et communionem eucharislicam. Pari passu procedit votum communionis ad corpus Christi et votum communionis ad corpus Ecclesiae. Hoc ilio continetur ; nec proinde polesl homo salvari, nisi ad Ecclesiam pertinens voto saltem implicito. Praeter eos quippe qui visibiliter Ecclesiae adhaerent, alii ad idem corpus Ecclesiae visibile invisibiliter seu spirilualiter tantum adleguntur, secundum vim ac eflicaciam desiderii, quo in Christum transeunt, caput Ecclesiae. Hincque axioma *Exlra Ecclesiam nulla salus ;* id est, nulla salus extra ipsum Ecclesiae corpus, sive visi-

tem implicitum eucharistiae. Nequit enim quis concupiscere proBe effectum, nisi appetat causam. Huc appellari possunt plerique ex patribus aut doctoribus supra in Elucid. XXXVII recitatis; praesertim ex veteribus, Hilarius, et ex mediaevalibus, Honorius Augustodunensis. Juvat etiam allegare verba Λlani de Podio, in eucharistia ipsa reperientis *communionem sanctorum* illam, quam in symbolis profitemur : « Possumus tamen ‹ dicere quod in apostolico Symbolo est ‹ mentio de eucharistia, ubi dicitur *sanc-* « *torum communionem* : in hoc enim « spiritualiter communicant sancti, quod « recipiunt corpus Christi, non solum « sacramentaliter, sed etiam spirituali- « ter » (Ad fidem veteris editionis parisiensis, 1512, *Adversus Haereticos ei Valdenses, qui postea Albigenses dicti,* p. 139-140. Cf. P.L. 210, 363, *De fide catholica, conlra haereticos sui temporis,* l. 1, c. 59, ubi minus fida videtur esse lectio).

Procedebat pariter adversus Wicleffum, « hostem sacrae hostiae », ille praefulgidus eucharistiae defensor, Thomas Waldensis in suo *Doctrinali* (t. 2, *De Sacramentis,* c. 95, incun., fol. 157) : « Sciat « ergo hostis sacrae hostiae, quia fides «omnium mysteriorum ejus ibi contine- « tur in Symbolo, ubi dicitur ore Apo- « stolorum *Credo sanctorum communionem.* « Si enim communicatio Christianorum « potissima, sit communicatio sacramen- « torum, quomodo potest abesse eorum « numero, quae est inter omnes prae- *v* celsa, communio ? »

Magna est sane auctoritas *Caiechismi Romani* (1, 9, 25)1 : ubi *communio sanctorum* intellegitur *communio* omnium Ecclesiae membrorum in fructu *sanclorum,* id est sacrorum2, inter quae praecipuum locum tenet eucharistia, utpote efficax illius communionis : « Hac autem Sancto- « rum communione, sacramentorum corn- ee munionem intelligi debere, Patres in « Symbolo significant illis verbis : *Confiteor* « *unum baptisma.* Baptismum vero in pri- « mis eucharistia, et deinceps cetera sa- « cramenta consequuntur : nam etsi hoc « nomen [communio sanctorum] omnibus « sacramentis convenit,... magis tamen

biliter sive saltem invisibiliter (ab illis scilicet qui inculpabiliter versantur extra visibilem Ecclesiae societatem) occupatum. Quae spiritualis occupatio ecclesiastici corporis nomen dedit apud recentiores *animae* Ecclesiae : cujusmodi nomen, veteribus inauditum, non erit adeo inconveniens, nisi ita opponatur corpori anima, ut ad animam censeatur quis pertinere absque commercio ullo corporis ; cum revera nemo animetur Ecclesiae vita nisi aliqualiter intra Ecclesiae corpus constitutus, ut dictum est. Cave igitur in his rebus amphibologiam et logomachiam, et formam serva verborum sanam ; qua deficiente, facile deflectet sermo ad latitudinarismum, immo et naturaiismum. Lege opportunam dissertationem cl. J. V. Bainvel, *Hors de ГÉglise pas de salui. Dogme el Théologie,* in Periodico *Etudes,* t. 132, p. 289 sq. Quae dissertatio prodiit in opusculum in-12 p. vm-62, Parisiis, 1913.

1. Praenotaverat *Calechismus Romanus,* cap. 24 : « Utinam vero in eo [articulo] explicando » Ecclesiarum praesides Pauli et aliorum opoi stolorum DILIGENTIAM IMITARENTUR I... Om- « nia enim ejus rei causa pervestiganda sunt « ac percipienda, ut in hanc tam amplam et • beatam societatem Sanctorum admittamur, • admissique constantissime perseveremus. »

2. Usitatam fuisse illam interpretationem apud mediaevales viros, ut Ivonem Carnotensem Abaelardum, Alexandrum Alensem, S. Thomam, quibus addi potest S. Martinus Legionensis, *Serm.* 34 *in Festo S. Trinitatis,* (P.L. 208, 1330); vide apud P. Bernard, in D. T. C., art. *Communion des Saints,* col. 444-446. Jampridem videbatur sibi F. Kattenbusch *{Das Aposlolische Symbol·,* t. 2, 1900, p. 930-940) posse duplicem istius articuli acceptionem dispertire inter germanicas et romanicas gentes ‹ Es scheint mir dass die ‹ sakramentale Fassung des /Vnsdrucks bosonders in den romanischen Lândern heimisch « war. In den germanischen war die persôn- « liche die gelâufige » (p. 949). Adverto ceterum, sacramentali acceptione tanquam priore importari etiam personalem tanquam consequentem.

Dum haec cuduntur, occurrit mihi lucubratio exhaustive clarissimi F. J. Badcock, *Sanclorum Communio as an article in The Creed* (J. T. S., jan. 1920, p. 106-126), in qua exploratis omnibus fontibus quaestionis antiquissimis, concluditur sat firme : *communionem sanclorum* stetisse in primaevas symbolis pro communicatione, seu societate, seu consortio sacramentorum, cum baptismi tum potissimum eucharistiae. Jam igitur recedat admiratio omnis quod Patres in symbolis reticuerint *mysterium fidei.* Non reticuerunt, sed enuntiarunt ea forma quae omnibus esset pervia, quos non lateret quid essent *Sancta.*

‹ proprium est eucharistiae, quae hanc « EFFICIT COMMUNIONEM1 ».

Etiam olim, per modum unius accipiens et baptismum et eucharistiam, Hincmarus Remensis scripserat : « Nullus Ecclesiam nisi sacramentis « dominicae passionis imbutus ingredi- « tur » *(Explanatio in Ferculum Salomonis.* P.L. 125, 827)3. Et revera quomodo in Ecclesia vivere queat, qui eucharistiae non aggregetur? « Eucharis- « tia siquidem locum tenet in corpore « Ecclesiae, quam humanum cor in ho- « mine » (Petrus Cellensis, *De disciplina claustrali,* c. 25. P.L. 202, 1136-1137). Corporis autem membrum nullum est, quin influxu cordis regatur. Membrum igitur Ecclesiae nemo erit, nisi agitatus ab eucharistia.

Trinam illam necessitatem Eucharistiae, respectu adquirendae vitae, per incorporationem ad Christum, in Ecclesia, pertractat B. Albertus Magnus in suo *Libro de sacramento eucharistiae,* sicut ipse dicit (dist. 6, tr. 4, c. 3), « utiliter ». Primo quidem, de incorporatione ad Christum. « Ruina, inquit, angelorum ex hoc reparatur « sacramento : quia non reparatur nisi de « his qui incorporantur Christo, sicut ipse « dicit : *Nemo ascendit in coelum, nisi qui « descendit de coelo, filius hominis, qui est in « coelo.* Si autem nemo ascendit nisi filius « hominis, pro certo nemo ascendit nisi « incorporatus filio hominis : NULLUS « AUTEM INCORPORATUR CORPORI MYS- α TICO NISI PER CORPUS VERUM3 ET SUMP- « TiONEM ipsius. Oportet igitur quod « per corpus Christi ruina angelorum « restituatur » (Dist. 3, tr. 4, c. 2). Secundo vero, de communione Ecclesiae : « Per communionem [etiam] Christi sor- « tem omnis gratiae communicamus cum « omnibus sanctis, translati in regnum « omnium sanctorum suorum, per hoc « quod corpori et sanguini ejus conunu- « nicamus : quia unitas suorum mem- « brorum ad cor et caput, et una parti- « cipatio Spiritus Christi in omnibus mem- « bris ejus naturalibus signat et causal « totius corporis mystici communionem « et Sancti Spiritus communicationem » (Disp. 3, tr. 4, c. 3). Tertio tandem, de acquisitione vitae. « In nobis per hunc « modum communionis esse voluit, veri- « ficans hoc quod dixit : *Deliciae meae « esse cum filiis hominum.* Sic enim sub- α STANTIAE SUAE ET VITAE ET GRATIAE « SUMUS PARTICIPES, QUIBUS CARET QUI « non communicat. *Amen, amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem filii hominis « el biberitis ejus sanguinem, non habe- « bitis vitam in vobis* » (Dist. 6, tr. 1, c. 4). Adeo sine eucharistia homo caret vita et gratia, ut nec Ecclesiae communicet, nec incorporetur Ghristo, nec partem habere possit in coelo cum angelis sanctis.

Aliunde tamen, sicut omnes catholici doctores, ita Albertus novit, deficiente inculpabiliter sumptione corporali, sufficere spiritualem, sed quae sacramenti necessitatem non evacuet, immo confirmet, affectum devotionis importans erga sacramentum : « Deus sacramentis suis gratiam « non alligavit, quin gratiam suam « sacramentalem, et sine sacramentis, in « habentibus fidem et devotionem ad « sacramentum, operetur. Et haec vo- « catur spiritualis perceptio sacramenti. « ...Sicut ille in quo baptismus non « enim ratio potest assignari, quare Ecclesia « dicatur et sit corpus Christi, nisi, hoc modo « quo dictum, dando illi corpus suum ; et con- ‹ vertit eam ad se, ut corpus ejus efficiatur, et « singuli sint membra ejus. » Rursus *(ibid.)* : « Haec autem [ratio] non est nisi communio « corporis et sanguinis Christi naturalis et veri, « quod cum influit Ecclesiae, totam Ecclesiam « ad se convertit, et... Ecclesiam facit esse cor- « pus suum spirituale et mysticum. »

1. Cf. 2,4,52, ubi ad necessitatem evincendam voti eucharistiae haec affertur ratio : ‹ Est « ENIM ECCLESIASTICAE UNITATIS AC CONJUNC- « TIONIS SYMBOLUM ; NEQUE EXTRA ECCLESIAM i CONSEQUI GRATIAM ULLUS POTEST. ·

2. Ad cujus probationem affert, pro baptismo, dlud : *Nisi quis renatus fuerit,* etc. ; et pro eucharistia, veterum more, alterum Domini oraculum : *Nisi manducaveritis,* etc.

3. Multum, quaeso, pondera quod praenotavit illuminatus Doctor (dist. 3, tr. 1, c. 5) : « Non

« contemptu religionis, sed per articulum « necessitatis excluditur, non amittit fruc- « tum baptismi » *{ibid.,* dist. G, tr. 2, c. 1). Quo nihil clarius magnus ille Albertus dicere poterat.

Sectio IV. — Auctoritas SANCTI THOMAE.

Digna est sententia S. Thomae, quae specialius in praesente quaestione exploretur.

Et *primo* quidem, praeter illa quae supra (Elucid. XLVII) ex 3 S. 79, 1, 1m, retulimus, ad rem praesentem efficacissima, quaestionem ipse movet et solvit sanctus Thomas in 3 S. 73, 3 : *Utrum eucharistia sii de necessitate salutis.* Ubi mox agit de perceptione *in voto,* mox de perceptione *in re.*

De perceptione *in re* loquitur, cum dicit : « Perceptio baptismi est necessaria « ad inchoandam spiritualem vitam ; per- « CEPTio autem eucharistiae est neces- « saria ad consummandam ipsam, non « ad hoc quod simpliciter habeatur 1. »

At de perceptione *in voto* jam fit sermo tribus his locis.

a) a Ante perceptionem hujus sacra- it menti [in re] potest homo habere sa- « lutem ex voto percipiendi hoc sa- « cramentum, sicut et ante baptismum i ex voto baptismi. »

δ) [Ad hoc ut vita simpliciter habeatur] « sufficit eam [h. e. eucharistiam] habere « in voto. »

c) « Ex intentione Ecclesiae desiderant « [parvuli] eucharistiam, et per conse- « quens recipiunt rem ipsius. »

Quae verba sunt apprime clara, ut appareant partes, quas in negotio salutis habet eucharistia, quippe quod salus nostra ex voto eucharistiae pendeat.

Secundo, in 3 S. 79, 1, 1m, expresse negat sanctus Thomas, vel ipsam primam gratiam ad nos profluere, nisi ex virtute hujus sacramenti, per votum ipsius. « Nec « aliquis habet gratiam ante susceptio- « nem hujus sacramenti, nisi ex aliquo « voto ipsius. »

Tertio, in 3 S. 79,3, c., similiter declarat, remissionem peccatorum homini ex eodem fonte per eamdem viam conciliari. « Vir- « tus hujus sacramenti potest considerari « dupliciter : uno modo secundum se ; « et sic hoc sacramentum habet virtutem « ad remittendum quaecumque peccata. » Alio modo, secundum comparationem ad susceptorem : qui, si sciat se aversum a Deo per peccatum mortale, magis inquinatur perceptione sacramentali, quam justificetur. α Potest tamen hoc sacramentum « operari remissionem peccati..., non per- « ceptum actu, sed voto, sicut cum quis « prius justificatur a peccato. »

Quarto, in 3 S. 80, 11, c., omnia quasi resumens, diserte haec quatuor asserit : 1° necessariam esse ad salutem hominibus incorporationem ad Christum; 2° propterea esse necessariam spiritualem eucharistiae manducationem; 3° proinde necessariam esse dicendam appetitionem sacramenti *in re* percipiendi ; 4° propterea, si potestas fiat, necessariam esse omni homini ad salutem perceptionem eucharistiae sacramentalein. « Sicut su- et pra dictum est, duplex est modus « percipiendi hoc sacramentum, scilicet « spiritualis et sacramentalis. Manifestum « est autem quod omnes tenentur sal- it tem spiritualiter manducare, quia hoc α est Christo incorporari, ut supra dictum « est. Spiritualis autem manducatio « INCLUDIT VOTUM SEU DESIDERIUM PER- « CIPIENDI HOC SACRAMENTUM, ut SUpra « dictum est. Et ideo sine voto perci- « PIENDI HOC SACRAMENTUM NON POTEST « HOMINI ESSE SALUS. FRUSTRA AUTEM « ESSET VOTUM, NISI IMPLERETUR, QUANDO « OPPORTUNITAS ADESSET. »

Adverte, quomodo sanctus Thomas non loquatur solum de manducatione spirituali Christi, sed de manducatione spirituali sacramenti (e modus percipiendi hoc « tum gratiam praesupponit, quia praesupponit « baptismum, in quo gratia datur. »

1. Similiter in 4 D. 9, 1, 1, 2 : « Omne « illud sine quo potest haberi gratia, non est « de necessitate salutis. Hoc autem sacramen-

e sacramentum spiritualis »). Prior illa manducatio posset intellegi habens nullum ordinem intrinsecum ad sacramentum eucharistiae ; altera autem non ita. Quare, ubi de angelis est sermo, notat sanctus Thomas non posse agi nisi de manducatione spirituali Christi tantum ; ubi autem sermo est de hominibus, vult agi de manducatione spirituali ipsius sacramenti, quae includat desiderium sumendi sacramentaliter eucharistiam, « Dupliciter « ergo contingit manducare spiritualiter « ipsum Christum ; uno modo, prout in « sua specie consistit ; et hoc modo « angeli manducant spiritualiter ipsum « Christum, in quantum ei uniuntur fruitione caritatis perfectae et visione e manifesta (quem panem expectamus in patria)1... Alio modo contingit spiritualiter manducare Christum, prout EST SUB SPECIEBUS HUJUS SACRAMENTI : in quantum scilicet aliquis credit in Christum cum desiderio sumendi hoc sacramentum ; et hoc non solum est spiritualiter manducare Christum, sed etiam spiritualiter manducare sacramentum » (3 S. 80, 2, c. ; cf. 4 D. 9, 1. 2. 5).

Minime praeterea evacuat apud sanctum Thomam necessitatem sacramenti percipiendi *in re,* sufficientia susceptionis *in voto.* Immo spiritualis manducatio non stat (« frustra esset votum ») sine sacramentali, ubi huic locus est : sicut baptismus desiderii nullus foret in fastidiente baptismalem aquam. Proindeque in illo qui rationis compos copiam habet sacramenti, necessaria est communio sacramentalis, adeo ut, si haec deficiat, deficiat eo ipso communio spiritualis in baptismo incepta : voto scilicet, ob defectum sinceritatis, corruente, quo uno connectebatur homo cum virtute fontali et vitali eucharistiae. Adeo prima communio est secundum se quaedam ratificatio necessaria baptismi ! Per se igitur loquendo, puer ad annos discretionis veniens necessitate quadam medii tenetur ad eucharistiam sumendam ; nec vita illi, neglecta eucharistia, inhaerere poterit, nisi laboret ignorantia invincibili circa habitudinem suae vitae ad principium vitale eucharisticum : quae si ignorantia adsit, non laeditur sinceritas voti (impliciti) per dilationem sacramenti.

At non est munus pastorum, regulariter loquendo, ut in populo christiano ignorantiam excusantem foveant, sed omnino cnm debita caritate et prudentia discutiant, obedientes ei qui dixit apostolis suis : *Euntes ergo docete omnes gentes,... docentes eos* servare omnia quaecumque *mandavi vobis.* Quare optimo jure scripsit Pius X ad archiepiscopum Coloniensem : « Signi« ficas vos [Germanos scii, episcopos] De« creti Nostri *Quam singulari* exsequendi gratia statuisse per communem epistoa lam docere populum et admonere quid generatim fieri oporteat, ut pueri quam « primum mensam eucharisticam partici« pent. In quo velimus probe intelligant li Christi fideles, non tam illud agi, ut praecepto Romani pontificis obtempe« retur, quam ut ejusmodi officio satisfiat, « quod ab jpsa evangelii doctrina « sponte nascitur, atque adeo ut vetus « et perpetua Ecclesiae consuetudo, ubi

1. Verissime dicit sanctus Thomas, spiritualem manducationem Christi, qualis competit angelis per fruitionem perfectam in visione manifesta, fore aliquando nostram. Eadem quippe erit quantum ad fruitionis perfectionem el claritatem visionis. At non erit eadem tamen sub alio quodam respectu : quia manducatio angelica, sicut excludit desiderium eucharistiae, sic neque ex virtute eucharistiae procedit nisi indirecte, quatenus per sacramentum se obtulit Christus in hostiam sacrificii aeterni, quo sanctificantur angeli (vide supra Elucid. XLI). Nostra autem manducatio gloriosa Christi ita excludit sacramenti cujusvis desiderium, ut tamen eucharistiae sit fructus proprius : pro quanto in eucharistia sola praecesserit hostia crucis apponenda nobis ut epulum sacrificale, quo rursus uno hominibus redemptis ingeneranda esset vita Dei et gratiae gloriaeve sanctitas. Retinebit igitur manducatio nostra gloriosa Christi ad eucharistiae sacramentum ordinem quemdam non adventitium, sed omnino intrinsecum, tanquam ad propriam suam radicem. Et hac de causa poterimus dici in coelo epulari vere de eucharistia, et de eucharistia vere vivere, sicut vivit de suo agro, qui agri fructum comedit, et epulatur de omni ligno ad vescendum suavi, qui pomum carpit in suo tempore.

« intermissa est, ibi revocetur » (31 dec. 1910, *Acta Apostolicae Sedis,* 1911, p. 18)1.

Item, ne dixeris, ita apud sanctum Thomam esse necessariam sacramentalem manducationem habenti copiam, ut interim gratiam habeat et teneat sine influxu causali eucharistiae. Ut enim olim ex ipso S. Thoma notatum est, « ex efficacia « virtutis ipsius [scii, eucharistiae] est, « quod etiam ex voto ipsius aliquis gra- « tiam consequatur » (3 S. 79, 1, 1m). Quia enim cibus ille est spiritualis, efficientiam suam in eo etiam exercere potest, qui spiritualiter tantum ipsum manducat, id est esurit. *Pane suavissimo de coelo praestito* esurientes *reples bonis, fastidiosos divites dimittens inanes (Officium in festo Corporis Christi).*

Neve tandem objeceris, alia sacramenta, puta baptismum et poenitentiam, haberi a sancto Thoma ut necessaria prae sacramento eucharistiae, veluti non necessario.

Inter baptismum quidem et eucharistiam hoc maxime notat S. Thomas distare, quod ab infantibus sufficienter accipitur eucharistia *in voto,* dum baptizantur, nequaquam autem potest baptismus suscipi *in volo,* sed suscipi debet *in re.* « Ex hoc « ipso, quod pueri baptizantur, ordinantur « per Ecclesiam ad eucharistiam : et sicut « ex fide Ecclesiae credunt, sic ex inten- « tione Ecclesiae desiderant eucharistiam, « et per consequens recipiunt rem ipsius. « Sed ad baptismum non ordinantur per « aliud praecedens sacramentum, et ideo « ante susceptionem baptismi non habent « pueri aliquo modo baptismum in voto, sed soli adulti ; unde rem sacramenti « non possunt percipere sine perceptione « sacramenti. Et ideo hoc sacramentum « [eucharistiae] non hoc modo est de « necessitate salutis, sicut baptismus » (3 S. 73, 3, c). Minime negat sanctus Thomas esse eucharistiam necessariam ad salutem ; sed negat esse necessariam modo isto speciali (« hoc modo »), quo baptismus est necessarius : scilicet quantum ad sacramentalem ministrationem in pueris2. Gujusmodi discrimen, sicut nec pertinet secundum se nisi ad pueros, sic nec versatur nisi circa modum receptionis, qui relate ad baptismum est in illis unus, geminus autem relate ad eucharistiam3.

In adultis autem, cum baptismi collatio, tum absolutio sacramentalis, est eatenus magis necessaria quam sacramentalis manducatio eucharistiae, quatenus si solummodo sit attritus adultus, non justificabitur regulariter loquendo4 ante acceptionem utriuslibet illius sacramentalis remissionis *in re,* quanquam bene ante receptionem sacramentalem eucharistiae. At etiam tunc non justificabitur nisi ex voto eucharistiae, ac proinde ex virtute ipsiusmet sacramenti, ut supra notatum est. Et sic habes, quomodo intellegas 3 S. 65, 4, c. et 2m, ubi, quantum ad sacramentalem receptionem, assignatur quaedam necessitas strictior in baptismo aut poenitentia quam in eucharistia.

Eamdem doctrinam quam S. Thomas profert compendiose *Caiechismus Romanus.* « Quod dicitur eucharistia gratiam « tribui,... hoc ideo dictum est, quoniam « prima etiam gratia (qua omnes prae- « ditos esse oportet, antequam sacram « eucharistiam ore contingere audeant, « ne judicium sibi manducent et bibant)

1. Nec sane excusantur pastores a monendis urgendisve pueris ex hoc solo titulo quod careant hi domesticis aut publicis Christianae fidei ac pietatis exemplis ; « nisi forte quisquam conlen- » derit, non esse ministrum impium, qui tunc « subtrahit ministerium pietati necessarium, « quando magis est necessarium », ut de ipsa ministratione eucharistiae dicit Augustinus *(Epist.* 228, n. 7. P.L. 33, 1016) in causa non admodum diversa.

2. Vide quomodo ipse hanc explicationem suppeditet (3 S. 80, 11, 2“) : « Hoc sacramentum « dicitur non esse necessitatis sicut baptismus, « quantum ad pueros, quibus potest esse salus » sine hoc sacramento, non autem sine sacra- « mento baptismi. Quantum vero ad adultos, « utrumque est necessitatis. » Ubi sermo est de receptione corporali sacramenti.

3. Conferatur Toletus infra citandus.

4. Dico *regulariter loquendo,* quia, ut omnes norunt et notat S. Thomas (3 S. 79,3, c.), attritus potest aliquando justificari receptione sacramentali eucharistiae,

« nemini tribuitur, nisi hoc ipsum sacra-
‹ mentum desiderio et voto percipiant »
(2, 4, 51-52 ; cf. 57).

Fidus in re eucharistica interpres sancti Thomae, Toletus (in 3 S. 73, 3), quatuor *conclusionibus* totam récapitulât doctrinam. « *Prima conclusio.* Eucharistia quan-
‹ tum ad rem significatam est de neces-
‹ sitate salutis. *Secunda conclusio.* Ista
« res significata potest haberi non solum
« per susceptionem realem eucharistiae,
« sed etiam per susceptionem ipsius in
« voto. *Tertia conclusio.* Non sic eucha-
« ristia est de necessitate salutis sicut
» baptismus. *Quarla conclusio.* Eucharistia
« pluribus modis potest sumi quam bap-
« tismus. 0 Has duas ultimas conclusiones sic explicat, ut baptismus possit sumi tantum duobus modis, scilicet, vel *in re,* vel *in volo* elicito (quamvis implicito); eucharistia autem tribus modis sumi possit : aut *in re,* aut *in volo* elicito, aut in voto per baptismum sacramentaliter importato. Quare recte adnotat : « Est
« igitur non solum res significata, sed
« etiam ipsa eucharistia medium ne-
« cessarium et de necessitate salutis;
« sed non ut baptismus, qui duobus
« modis suscipi potest, eucharistia vero
« tribus. Sed simpliciter sumptio utrius-
« que necessaria est, sive uno, sive altero
« modo [1] »

Ne autem putes litem esse de verbis tantum et non de re, ipse contrarios sibi fatetur duos magnos S. Thomae scholares : « Hic est, inquit, sensus S. Thomae, et « non quem dant Cajetanus et Soto. » Verissime dictum.

Sectio V. — Ratio intrinseca.

Si jam post enumeratas auctoritates, ratio intrinseca necessitatis illius investigetur, apparebit deprompta variis modis ab omnibus nostrae fidei magistris una eademque. Quippe eucharistia continetur principium spiritualis vitae, cui adhaerere et uniri debemus : caro dico Christi passa et vivifica ; immolata nimirum in destructionem mortis, et collata nobis in reparationem vitae ; simul exsistens et pretium redemptionis, et sanctificationis principium. Propitiatio enim pro peccatis nostris fuit Christus per mortem suam, quam in sacramento suae mortis obtulit. Vivificator autem est per corpus suae resurrectionis, tanquam coeleste nobis de cruce convivium a Deo redditum. Neque vivifica illa caro aliter nobis prostat sumenda nisi in eucharistia, ubi latet hostia salutaris panisque vivus et vitalis.

Complexum illum totius divini beneficii intellegebant veteres, cum sexcentis locis passim in decursu hujus tractatus adductis pronuntiavere, in sacrificio Christi, in hostia redemptionis totum esse repositum nostrae liberationis atque sanationis negotium : intellegentes, neque nos repropitiatos nisi per unius verae hostiae sacrificium, neque vivificatos aut sanctificatos nisi per unius veri sacrificii hostiam.

« Haec namque singulariter victima
« ab aeterno interitu animam salvat, quae
« illam nobis mortem Unigeniti per myste-
« rium reparat... Ejus quippe... caro in
« populi salutem partitur », ut post Gregorium (*Dial.* 4, 58) concinuere omnes mediaevales.

Non enim somniabantur illi carnem Christi eucharisticam ita esse nostri sacrificii hostiam, ut non esset simul formaliter hostia ipsa ipsius sacrificii dominici. Cui autem repugnans unquam videbitur, quod sacramentum eucharistiae, cum sit unum a coena usque ad consummationem saeculi, unum dico theothytum, una immolatitia caro, unus panis coelestis, etiam sit nobis unus fons et origo omnis beneficii

1. Paulo post Toletum, scribebat Fagundez, S. J. : ‹ 2 opinio affirmai realem sumptionem « eucharistiae esse medium ac remedium neces-
« sarium necessitate salutis... Est communis
« hodie ista opinio, licet in nostra Lusitania
‹ multis ex iis qui doctrinam Soarii sequuntur,
« non placeat ; qui si vim, rationem, el funda-
• menta illius aequata lance expenderint, facile
« perspicient el agnoscent veritatem » (*Tractatus in quinque Ecclesiae praecepta,* 3m Eccl. praec., l. 1, c. 3, n. 4. Lugduni, 1632, p. 558. Cf. de parvulis, *ibid.,* c. 4, n. 6, p. 562).

per sacrificium dominicae passionis comparati ? Cui unquam alienum a veritate videbitur, quod Agnus, qui occisus est ut nos redimeret, idem jam vivus atque veluti partiendus integer omnibus omnium aetatum hominibus, per seipsum nobis inserat vitam, quam acquisivit sibi quidem ut capiti, nobis autem ut membris, cohaerentibus sibi per unius corporis sui spiritualis[1] spirituale consortium ?

Cum autem exsistat cibus ille spiritualis, hostia dico dari ficata crucis, quanquam verum corpus,tamen per modum principii vitalis, animabus infusuri vitam spiritualem, quid mirum, si, deficiente corporali sumptione, esurientem animam nihilominus reficiat invisibiliter, vere influens in eam omnem succum necessarium divinae sanctitatis et gratiae ? Quicquid enim gaudet conditione spirituali, potest in substantiam spiritualem spiritualem suum effectum exercere spiritualiter. Tali autem (in omnem translatum conditionem divinam) corpus Christi gaudet proprietate, factum in eucharistia convivium hominis redempti. Per vim igitur desiderii ex nobis in ipsam tendentis, potest jam coelestis illa alimonia injicere animae nostrae vitam, sumptione deinde corporali perficiendam. Ideo enim Agnus, qui vitam suam pro hominibus dedit, in mensa altaris jacet hostia aeterni sacrificii, ut theothytam carnem homines sancto desiderio delibantes, vitam habeant, et abundantius habeant corporaliter satiati.

Sectio VI. — Objectionum solutio.

I. — Praecipua objectio contra doctrinam hactenus expositam inde movetur, quod eucharistia non debet illis dari in quibus praecesserit peccatum mortale, nisi per aliud sacramentum sint justificati : hoc est, sive per baptismum, sive per poenitentiam. Unde sequitur, eucharistia nedum dari solitam esse, sed ne posse quidem dari primam gratiam. Prima autem gratia sufficit ad salutem. Ergo non est necessaria eucharistia. Et in hoc ingens est discrimen cum baptismo, qui etsi supervenire potest jam justificatis per caritatem, qua ejus votum includitur, tamen natus est de se conferre primam gratiam iis qui adhuc sint in peccato; seu est sacramentum mortuorum[2], dum eucharistia vivorum tantum est.

Respondeo primo breviter : tunc tantum fore contradictionem, si diceremus ipsam corporalem eucharistiae susceptionem aut requiri aut valere regulariter ad dandam primam gratiam. Quod nedum dixerimus, nunquam non negavimus. Contradictio autem nulla adest, dum dicimus requiri ad illum finem perceptionem eucharistiae spiritualem, qualis in voto continetur.

Respondeo secundo : ipsum quod objicitur, nedum adversetur, immo suffragari nostrae doctrinae : quippe quod ex illa consequatur, attento significato formali sive baptismi, sive eucharistiae.

Et primo quidem, facile intellegitur eucharistiam, cum significet incorporationem ad Christum, novum Adamum, non congruere ei qui incorporatus adhuc censeatur veteri Adamo per peccatum originale : nemo enim potest simul utrique esse insertus. Oportet igitur ut incorporatio illa vetus aboleatur per baptismum, quo significatur interemptio prioris vitae qua peccato vivebamus, id est mortui eramus Deo : et pro tanto baptismus est sacramentum mortuorum : mortem in nobis praesupponens, cui moriamur. Mortuis autem non dat vitam, ut diximus, nisi ex suo respectu ad eucharistiam : excisos ab Adamo non inserens Christo nisi per virtutem et ex voto eucharistiae, quae ipsa demum ex sese censetur esse sacramentum vitae[3]. Et pro tanto ita est sacramentum vivorum

1. Spirituale corpus intellegimus ad mentem Pauli et Patrum, clariflcatum et vivificum; in quo convenit cum spiritibus, quanquam retinet corporis essentiam veram realemque.

2. Hic recole quod notatum est supra (Elucid. XLVI), duplicem esse rerum ordinem, prout attenditur aut via exsecutionis seu generationis, aut via intentionis seu appetitionis; quae viae inversae sunt.

eucharistia, nec mortuorum, quin tamen omnibus vita carentibus desinat esse fons vitae unus. Immo, quia vitam originat, quae attenditur secundum incorporationem ad Christum, ideo nequit sacramentum esse mortuorum, qui sint incorporati Adae. Proinde, nedum pugnent inter se ista duo : eucharistiam esse totius nostrae vitae fontem : eucharistiam non posse dari nisi regeneratis per baptismum : ambo inter se cohaerent adeo, ut nequeat unum sustineri sine altero.

Similiter ratiocinandum est circa poenitentiam. Quia enim eucharistia est sacramentum unitatis cum Christo, quae est per caritatem, seu amicitiam, inconveniens fuerit illius susceptor, qui offensor exsistat Christi. Ficte enim quis se significaret unitum Christo, aut certe ab unione minime impeditum, qui in conscientia sua teneret peccatum, per quod, aversus a Deo cum sit, ab amicitia Christi elongatur, ut explicat sanctus Thomas (4 D. 9,1,3, 1 ; 3 S. 79,3, et 80, 4). Oportet igitur ut obex amicitiae, peccatum, prius removeatur, quam eucharistia accipiatur. Cujusmodi praeparatio fit per sacramentum poenitentiae ; cujus formale significatum importat, ut olim diximus, restitutionem liberi ad eucharistiam accessus : unde jam vita restituitur, quae ex eucharistiae sive susceptione, sive voto praecesserat.

Fictionis autem nulla fraus in eo notatur, qui peccato gravatus accedit ad baptismum aut poenitentiam, dummodo e peccato cupiat resurgere (bonam erga Deum conscientiam, non quidem habens, sed petens : *1 Pelr.* 321; cf. supra, Elucid. XLVI) : qui enim significat se mori vitae peccati, fatetur eo ipso se habere peccatum cui moriatur ; similiter qui significat se condonationem petere peccati, eo ipso se fatetur implicatum debito, quod condonetur. Ideoque possunt ista sacramenta digne suscipi a peccatoribus, dum peccator eucharistiam indigne manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini : quo ita vita datur non habenti vitam, ut tamen nonnisi vitam habenti dandum sit quo vita datur.

II. — Altera objectio haec est : nullum est votum necessarium nisi necessariae rei. Jamvero semel habita prima gratia, nil amplius requiritur. Ergo eucharistia *in re* non est necessaria. Ergo neque votum ipsius est necessarium.

Respondeo : non fore necessarium votum eucharistiae, si ad primam gratiam habendam nihil conferret eucharistia sumpta in voto. Tunc enim recte procederet argumentum, quod valet contra necessitatem absolutam voti cujuslibet respicientis sive confirmationem, sive extremam unctionem. Aliter autem est in eucharistia, ut dictum est. Etenim, semel habita prima gratia, quae nonnisi per votum eucharistiae sumendae *in re* constat, requiritur amplius ut percipiatur *in re* eucharistia : cujus votum nullum constat, nisi subsequatur, data opportunitate, corporalis sumptio. Est igitur *in re* eucharistia necessaria omnibus valentibus accipere. Et pro tanto nihil impedit quin sit necessaria in voto omnibus simpliciter. Potest enim esse necessarium absolute omnibus votum rei necessariae illis qui possunt accipere : ut patet in baptismo.

III. — Tertia objectio haec est : si nonnisi ex voto eucharistiae quis justificatur, jam non solum post baptismum necessaria erit eucharistiae sumptio corporalis, sed etiam postquam quis a peccato per sacramentum poenitentiae erit absolutus. Quod est inconveniens. Nam fieri potest, ut quis in articulo mortis, post viaticum semel acceptum, novo peccato admisso, confessus absolvatur, sine proposito viaticum iterum suscipiendi. Quo casu justificatur, quin desideraverit eucharistiam (sic fere **Suarez**, disp. 40, 2, 14).

Primo quidem, ad quaestionem utrum necne homo, post viaticum lapsus in peccatum, teneatur regulariter ad viaticum rursus sumendum, merito forsan quis responderit affirmative cum **Ballerini-Palmieri** (Op. *Theol. Mor., De eucharistia,* 207), contra Suarezium, Lugonem et S. Ligorium.

Sed, hac quaestione omissa, respondeo

generaliter, quanquam sacramento poenitentiae contineatur votum eucharistiae recipiendae, tamen non statim post absolutionem receptam urgere communiter necessitatem recipiendi eucharistiam, sed pro suo tempore, quodcumque illud sit futurum, si tamen futurum sit. Quare ad casum propositum, dicendum, non sine voto eucharistiae iterum accipiendae (cum venerit tempus debitum), justificari illum peccatorem, quanquam fortasse sine proposito iterum recipiendi viatici, id est eucharistiae sumendae statim[1].

IV. — Objectiones aliae multae fingi possunt, quae omnes contra baptismum et poenitentiam recurrent pariter. Puta, *primo* : fictitium esse votum eucharistiae in eo qui de eucharistia nihil unquam audierit.

Respondeo : idem valere, si quid valeat, contra votum baptismi vel poenitentiae implicitum. Ceteroquin, ad hoc ut votum sit verum, nec fictitium, sufficere, si contineatur in alio voto : sicut votum medii in voto sincero et absoluto finis, vel in voto effectus votum causae. Recole ea quae supra (Elucid. XLVI) de hujusmodi voto sunt notata.

Secundo objici potest : non quolibet voto eucharistiae trahi ex eucharistia gratiam, sed voto caritate formato. Tale autem votum ex gratia procedit ; igitur non tam trahit vitam, quam praesupponit. Non ergo ad primam gratiam habendam confert quicquam eucharistia, ne in voto quidem suscepta.

Respondeo : idem, si quid valeat, valere contra baptismi vel poenitentiae in voto susceptae efficaciam. Nullum enim, extra baptismi et poenitentiae collationem, justificat votum utriuslibet nisi per caritatem formatum. Nihilominus tamen secundum catholicam doctrinam justificamur voto sive baptismi sive poenitentiae. Cujus ratio est, quia istiusmodi votum inter dispositiones ad gratiam, easque perfectas, debet numerari, quarum proprium est, ut diximus, ut intellegantur secundum quid praecedere ad gratiam, nimirum ut ad finem ordinantes, et secundum aliud consequi, ut ex gratia resultantes (1-2 S. 113,8, 2m). Porro nulla major est ex hac parte difficultas in voto eucharistiae, quam in voto poenitentiae aut baptismi. Ex altera autem parte multo facilius intellegitur efficacia eucharistiae per votum exseri, quam efficacia baptismi aut poenitentiae ; immo haec nonnisi in illa realiter (ubi solum intercedit votum) consistit. Etenim neque baptismus neque poenitentia est usquam sacramentum permanens, cujus efficaciam mihi conciliem. Eucharistia autem, dominici sacrificii hostia, nobis convivaliter apposita, est unum idemque sacramentum ab initio christianismi usque ad finem mundi exsistens extra me, in se, integrum et completum. Non enim quam vocamus sacramentalem receptionem, quam autem veteres veriore nomine corporalem, ea pertinet ad constituendum ullatenus sacramentum, sed constituto accedit, sicut cibo esus, quo minime constituitur cibus. Exsistentis autem sacramenti facilius concipitur virtus per votum defluere, veluti per spiritualem apprehensionem ac susceptionem. Et re quidem vera, baptismi quem desidero, nec suscepi, nulla in me virtus proprie derivatur : siquidem non exsistit, sed exsisteret baptismus ille, si baptizarer. Non igitur baptismus influit quicquam in me per votum. Sed tamen se habet coram mente ad modum influentis, in quantum intellegitur initiatio in eucharistiam, cujus virtus per ipsum nata est ad me transmeare ; nec revera virtus eucharistiae agit per eucharistiae votum, nisi coopérante voto baptismi ; pro quanto nemo debite concupiscit vivere Christo,

1. Multo minor est difficultas, quam quis forte inde moverit, quod juxta *Rituale Romanum* praemittenda est viatici ministratio extremae unctioni. Moraliter enim loquendo, quasi simul ambo sacramenta conferuntur ; praeterquam quod olim per decem fere saecula praevaluit usus praemittendi extremam unctionem viatico. (Cf. Marlène, *De antiquis Ecclesiae ritibus,* lib. 1, cap. 7, art. 2, η. 3. Rotomagi, 1700, t. 2, p. 106-107). Sed insuper, et maxime, locus est post extremam unctionem receptioni ulteriori eucharistiae, si vita protrahatur.

nisi paratus mori Adae. Et sic per votum baptismi transit ad me virtus eucharistiae. Severe igitur loquendo, efficaciam eucharistiae multo verius quis quam baptismi aut poenitentiae efficaciam per votum experitur ; multoque verius confert ad primam gratiam habendam eucharistia quam baptismus aut poenitentia, in carentibus utraque remissione sacramentali : eucharistia enim ipsa originat et votum, quod disponit ad gratiam, et gratiam ex qua procedit votum.

§ 2. De iteratione sumptionis ad perseverandum necessaria.

Post eucharistiam sumptam semel sacramentaliter, nullo peccato grava dehinc admisso, urgeatne, si producatur vita, necessitas aliqua intrinseca eucharistiam rursus sacramentaliter accipiendi : nova exsurgit quaestio ulterius examinanda.

Affirmativam responsionem nobis persuadent non paucae rationes.

Sectio I. — Rationes intrinsecae.

Prima ratio, desumpta ex parte INstitutionis, haec est : quod, sicut animadvertere passim theologi omnes, instituta est eucharistia sub specie cibi saepe frequentandi : scilicet panis et vini. Sacramentali igitur signo videtur denotari necessitas iteratae sumptionis. Etenim diximus non sine desiderio eucharistiae obtingere homini gratiam primam. Sed desideranda est, qualis est a Christo instituta. Ex sua autem nativa indole, est cibus ad modum communis nostri cibi frequentandus. Desiderio igitur eucharistiae non semel, sed iterum atque iterum accipiendae, homo justificatur. Quod desiderium caret sua sinceritate atque efficacia, nisi homo, data opportunitate, identidem sumat eucharistiam corporaliter, ut argumentatur in hac ipsa causa sanctus Thomas (3 S. 80, II, c.). Cessans igitur a sumptione, amittit suam spiritualem et perfectam incorporationem ad Christum atque Ecclesiae communionem vitalem. Quare plenus est veritate catholica sermo in Anglia septentrionali popularis, quo designatur homo, officii sui paschalis immemor, tanquam extra Ecclesiam exsistens : « He is « out of his Church. »

Quod autem symbolo docuit Dominus, docuit et verbis, cum in oratione jubet nos postulare sub nomine panis cottidiani eucharistiam : ut ingente consensu semper declaravere rem Patres Ecclesiae et doctores[1], pronuntiavitque nuper *Sacra Congregatio Concilii,* in Decreto suo *Sacri Tridentina Synodus,* (20 dec. 1905) de quotidiana ss. eucharistiae sumptione : cui accessit approbatio

Ratio autem intrinseca, ex parte utilitatis desumpta, haec est : quod ex eodem fonte provenit et gratia prima et augmentum gratiae, Vidimus enim, omnem gratiam nostram sanctificantem, quae est gratia unionis ad Christum, ex eucharistia, tanquam propria causa, promanare. Si igitur inveniatur necessarius homini profectus in gratia perpetuus, etiam necessaria est eucharistiae frequentatio assidua.

Porro duplici ex causa homini est intrinsece necessarius profectus in gratia : primo, in quantum est homo ; secundo, in quantum est homo lapsus.

Primo, necessarius est homini, in quantum est homo.

Homo enim non sicut angelus statim perfectus est ab initio, neque quantum ad naturam, neque quantum ad gratiam; sed, secundum ordinationem divinam, ad suam perfectionem debet tendere gradatim : cujus ratio est, quia non utitur intellectu simplici, sed discursivo. Nequit autem quis se huic suae humanae conditionis legi

1. Conferatur Cardinalis Vivès, *Expositio in orationem juxta traditionem palristicam et theologicam disposita* (1903) ; J. B. Bock, *Die Brolbilte des Vaterunsers* (1911); Emil Springer, *Unser lâgliches Brol gib uns heute* (1912).

totaliter subtrahere ex animi proposito, quin eo ipso excidat ex gratia : utpote ordinis a Deo naturaliter instituti invasor atque eversor. Quare sapientissime sanctus Franciscus Salesius, de vera et propria obligatione disserens, universos fideles constringente, haec habet : « Les « paroles par lesquelles Notre-Seigneur « nous exhorte de tendre et de prétendre « à la perfection sont si fortes et pressantes « que nous ne sçaurions dissimuler l'obli- « gation que nous avons de nous engager « à ce dessein : Soyez saincts, dit-il, parce- « que je suis sainct. Qui est sainct, qu'il « soit encore davantage sanctifié, et qui « est juste, qu'il soit encore plus justifié ! « Soyez parfaicts, ainsi que votre Père « céleste est parfaict.... Quant aux biens « spirituels, celuy n'en a pas ce qui luy « suffît, auquel il suffît d'avoir ce qui luy « suffit; et la suffisance n'est pas suffisante, « parce que la vraye suffisance ès choses « divines, consiste en partie au désir de « l'affluence » (De *l'amour de Dieu,* l. 8, c. 8; cf. c. 9)1. Amor enim sincerus, nec interea omnem tenens nostrarum affectionum principatum aut regimen nostrarum virium obtinens, magna ex parte consistit in desiderio amplioris amoris, usquedum perveniatur ad hoc, ut diligatur Deus ex toto corde, tota anima, tota mente atque virtute : sicut praeceptum est. Qui igitur desiderio amplioris amoris caret, caret et amoris initio. Qui autem apostatat a desiderio, is etiam ab amore excidat necesse est, monente Augustino *(Sermo* 169, cap. 15, n. 18. P.L. 38, 926) : « Si autem « DIXERIS : SUFFICIT, ET PERISTI. »

Secundo, necessarius est profectus in gratia homini, in quantum est homo lapsus.

Homo enim lapsus nequit perseverare in gratia, nisi superatis difficultatibus, ad quas vincendas2 oportet ut se erigat caritas ejus, inspirationibus Spiritus Sancti aucta atque provecta. Non quod labente tempore semper tentationes occurrant secundum se graviores ; sed quia, ex infirmitate nostrae naturae per peccatum originale sauciatae, deperditur ipso usu, aut extenuatur, aut certe defetiscitur nostra vis moralis, ad tentationes vincendas necessaria. Adeo constantia est quid maxime difficile et perarduum! Quare ad declinandam eamdem illecebram vel ad eadem mala toleranda, requiritur paulatim major gratia, per intensionem caritatis supplens vires animi fractas. Incremento igitur caritatis et gratiae vita hominis lapsi conservatur3.

Et sic utrinque est necessarius homini profectus. Priore enim ex titulo : nisi homo proficere intendat, nequit gratiam habere. Ex altero autem titulo : nisi homo

1. Processus S. Francisci est hic : Tenetur homo ad perfectionem mandatorum appetendam ; atqui non potest, in praesente nostro statu, perveniri ad perfectionem mandatorum sine ullo consiliorum studio. Ergo tenetur homo affici ad consilia, adeo ut aliqua saltem, data occasione, sequatur interdum. Et re quidem vera non sunt consilia, nisi quaedam media ad perfectionem mandatorum assequendam. accommodata.

2. Harum victoriam difficultatum proprie in eucharistiam refundebat auctor *Epistulae prioris S. Clementis de Virginitate* (c. 5. F.P. 2, 4). « Si « igitur omnia haec desideras, vince corpus, « vince carnis libidines, vince mundum in « Spiritu Dei ; vince vanas istas praesentis « saeculi res, quae transeunt et atteruntur et « corrumpuntur et finem habent ; vince draco- « nem, vince leonem, vince serpentem, vince « Satanam per Jesum Christum, qui te « ROBORATURUS EST AUDITIONE VERBORUM e SUORUM ET DIVINA EUCHARISTIA». HOC est, vinces ope Christi, manducandi cum spirituaaliter per fidem, tum sacramentaliler per corporalem eucharistiae sumptionem.

3. Necessitatem eucharistiae ex illo capite ortam pulchre illustrant verba haec Alberti Magni *(Lib. de sacram, euchar,* disl. 3, tr. 1, c. 4) : « Est item [eucharistia] medicina sani- « tatis, sanitatem deperditam restaurando... » Restituendo deperditum in substantia et vi- • gore spiritus, sanitatem restituit deperditam « et reparat vigorem. *Alebat eos omnemque « domum patris sui, praebens cibaria singulis, « (Gen.t* 47). Sic alit nos Christus, et omnem « domum, hoc est Ecclesiam, quae est domus « Patris, praebens cibaria singulis in sacra- * mento cibi spiritualis, in quo est medicina ▮ perfectae sanitatis, quo omnia restituuntur « deperdita per inediam antiquae famis ▮ (Cf. *ibid.,* diet. 6, tr. 1, c. 2).

revera proficiat, nequit perserverare in gratia.

Igitur, ex supra dictis, dupliciter necessaria est homini eucharistia, cum ad augendam, tum maxime ad tuendam nostram vitam. Quam duplicem utilitatem attendens *Concilium Tridenlinum,* haec pronuntiat : « Sumi autem voluit sacfamentum hoc tanquam spiritualem animarum cibum, quo alantur et confortentur » [en incrementum vitae] « et tanquam antidotum quo... a peccatis mortalibus praeservemur » [en vitae tutamen] (D., 875).

In summa, eucharistia est suo modo sacramentum perseverantiae, quia est sacramentum profectus. In quantum enim est debiti incrementi principium, in tantum est decrementi remedium necessarium, specialiter ordinatum adversus deperditionem naturalem virium spiritualium.

Interea per se nimis patet, haud secus atque primam sumptionem, posse ulteriores, si desit opportunitas, suppleri voto, quantum ad effectum necessarium omnem vitae ac sanitatis1.

Sectio II. — Testimonia veterum.

Necessitatem istam iteratae sumptionis, in ordine ad gratiam conservandam, Patres non raro asseruere.

Sic sanctus **Joannes Chrysostomus**, universaliter exhortons fideles jamdudum initiatos : « Haec autem dico, non « ut ne accedamus, sed ne temere accedamus. Sicut enim temere procedere, « periculum est : sic mysticis illis coenis « non communicare fames est atque « mors » (In *1 Cor.,* hom. 24, n. 5. P.G. 61,204-205).

Expressius sanctus **Cyrillus Alexandrinus** *(In Joan.,* 635. P.G. 73, 521) : « Quicumque, inquit, sunt baptizati atque « divinam gustaverunt gratiam, si cunc- « tanter et vix ecclesias adeant, et per e LONGA TEMPORUM SPATIA EULOGIAM QUAE EST PER CHRISTUM, FREQUENTARE « desinant, praetexantque damnosam « reverentiam ex eo quod ei mystice « communicare nolint, intellegant profecto « se a vita aeterna excludere seipsos, « dum vivificari renuunt. »

Augustinus autem quam gravibus verbis commonet pastores, ut ne ob vitae quidem discrimen evadendum unquam in hac parte desint necessitatibus fidelium ! « Veniet enim, inquit, lupus, non homo, « sed diabolus, qui plerumque fideles « APOSTATAS ESSE PERSUASIT, QUIBUS « QUOTIDIANUM MINISTERIUM DOMINICI « corporis defuit » *(Epist.* 228, n. 6. P.L. 33, 1016. Cf. **Possidium,** *Vila S. Augustini,* c. 30. P.L. 32, 62).

Inter mediaevales vero **Algerus** idem resonat : « Sanctorum verbis, inquit, « magna nobis indicitur bene operandi « necessitas, ne corpus Domini indigne « sumendo, sumamus judicium, vel su- « MERE CESSANDO, HOC MODO ETIAM « alienati a vita, mortis nihilominus incurramus periculum. Necessario enim « Agnus sumendus est, ut a vastante « angelo protegamur » *(De sacram, corp, et sang, dom.,* 1, 22. P.L. 180, 804)2.

Alanus ab Insulis etiam *(De articulis catholicae fidei,* l. 4, c. 3. P.L. 210, 613-614). « Homo per fidem et paeniten- « tiam de peccato resurgens efficaci re- « medio indigebat, quod gratiam perse- « verandi in bono conferret. Sed nulla « efficacior erat quam caro Christi. Ergo « necessarium fuit homini carnem Christi « communicare. « Hoc speciali sensu atque titulo, quantum capio ex contextu, dici- « agro laborantem, quam sacerdotem vel « episcopum sacris altaribus assistentem. »

1. Unde verissimum est quod scribit **Guntherus Cisterciensis** *{De oratione, jejunio et eleemosyna,* l. 9, c. 12. P.L. 212, 187) : « Manifestum est quandoque verius et melius « hunc panem surnere mulierculam in angulo « ecclesiae latitantem, aut etiam agricolam in

2. Quae verba, tacito Algeri nomine, fecit sua **Innocentius III,** *De sacro ali. myst.* l. 4, c. 42. P.L. 217, 883.

tur ab ipso alibi eucharistia adultis necessaria : « Eucharistia est sacramentum « necessitatis in adultis » *(Theologicae Regulae,* 110. P.L. 210, 679).

Omisso Sancto Thoma, de quo supra, audiatur inter recentiores Graecos Nicolaus Cabasilas : « Vivere, et ab « OPERIBUS MORTUIS IMMUNES ESSE ηΟΠ « possemus, nisi hanc coenam semper frequentaremus » *(De vita in Christo,* 1. 4. P.G. 150, 597).

Tandem accedit auctoritas ecclesiastica *Catechismi Romani,* Leonis XIII, et Pii X. Habet haec *Caiechismus Romanus* : « Parochi partes erunt, fideles crebro « adhortari, ut, quemadmodum corpori « in singulos dies alimentum submi- « nistrare necessarium putant; ita etiam « quotidie hoc sacramento alendae et « nutriendae animae curam non abji- « ciant : neque enim minus spirituali cibo « animam quam naturali corpus indigere « perspicuum est » (Pars. 2, cap. 4, n. 60).

Leo autem X111 : « Ut enim corpus, ita « animus cibo saepe indiget suo : alimo- « niam autem maxime vitalem praebet sacrosancta eucharistia » (Lit. Encycl. *Mirae Caritatis,* 28 maii 1902).

Tandem Pius X ad pueros :« Chaque « jour nous demandons à Dieu le pain « qui doit soutenir la vie de notre corps; « ainsi avons-nous besoin du pain céleste « qui donne la vie à notre âme » *(Acta Aposlolicae Sedis,* 1912, p. 264). Ita ipse (ut rursus audiatur) sanctus Augustinus ad competentes olim : «Norunt etiam spiri- « tualem alimoniam fideles, quam et vos « scituri estis, accepturi de altari Dei : « panis erit et ipse quotidianus, huic « vitae necessarius *(Sermo* 57, 7. P.L. 38, 389).

Quam saepe autem sit cuique homini necessaria eucharistiae sumptio, nequit determinari stricte simul ac generatim : sicut nec determinari potest, quam latitudinem patiatur in singulis hominibus necessitas cibi corporalis. Attamen spiritualis cibi, sicut et corporalis, potest infallibiliter dici, docente Domino, utilitas omnibus hominibus, quicumque non indigne accedant, cottidiana1.

Vides quomodo, in hoc spirituali paradiso Ecclesiae, eucharistia illas partes impleat, quae luturae fuissent in vetere propriae fructus ligni vitae : sicut passim nos commonuere doctores, Paschasius Radbertus *(Lib. de corp, et sang. Dom.,* c. 7, n. 2, et c. 9, n. 3. P.L. 120, 1285 et 1295), Algerus *(De sacram, corp, et sang, dom.,* 2, 3. P.L. 180, 822), etc. Vides rursus quomodo occurrat ligno illi alteri *scientiae boni et mali,* purgans nos saeculari experientia boni concupiscibilis et mali admissi, atque implens vitali sensu fidei ac gustu beatae immortalitatis. Quod saepe commemorat Rupertus : « Quem- « admodum peritus medicus secundum « morbi naturam, quam novit, antidotum « temperat, et dicit aegrotanti : quia « tale venenum bibisti, vel talem herbam « aut quamlibet rem malam comedisti, « nisi hoc illi contrarium sumpseris, vivere « non poteris; sic auctor vitae, cum dicit « *Nisi manducaveritis carnem meam el « biberitis sanguinem meum, non habebitis « vitam in vobis,* hoc per summam justi- « tiain intendit, ut quantum homo men- « dacio credidit, tantum credat veritati ; « quantum credidit deceptioni superba « praesumptione, tantum credat redemp- « tori humili subjectione ; tanta fide com- « edat panem et bibat calicem Christi,

1. Certe nulla nisi cotlidiana communio respondet ad plenum, regulariter loquendo, instantiae atque importunitati Dei veluti improbae. « Pene improbum se nobis ingerit, « dum tamdiu, pene in omni ecclesia, con- « vivas exspectat. Adjicit etiam vim et vio- * lentiam sumendi, dum praecipiendo dicit : « *Comedite, amici, el bibile, el inebriamini,* « *charissimi.* Sed et gladio excommunicationis « feriri eos vult, qui tam magnificum, tam « salutare, tam sanctiflcalivuin ejusdem con- • vivium dixerunt *[forle* : duxerunt] recusan- « dum ; adjecturus tandem aeternae gladium « damnationis. Nullatenus enim stillam gratiae « denegare credendus est, qui totum ipsum fon- « tem gratiarum tam improbe offert et tam « patenter exponit» (Gulielmus Parisiensis, *De sacram, euchar.,* c. 7. Op. t. 1, p. 419).

« quanta infidelitate comedit fructum veti-
« tae arboris : ut de isto credat plus quam
« videre possit, qui de illo plus quam vide-
« bat, et omnino plus et aliud quam esse
« poterat, nulla ratione adductus credidit »
(In Joan., l. 6. P.L. 169, 455). Dixerat quippe tentator : *Eritis sicul dii.* Unde « contra cibum illum, qui cibus fuit mor-« tis, dictante ratione namque justitiae, a dari oportebat cibum alium, qui esset « cibus vitae; et simili ordine : ut scilicet « inesse illi mens crederet, quod oculus « non videret; crederet esse cibum et ‹ potum veraciter communicandae divini-« tatis effectivum, carnem et sanguinem « Christi. Quod sentire non possunt sensus « camis et sanguinis. Per hanc fidem sibi « Deus ab homine satisfactum esse judi-a cat, dum non minus sibi credit, quam « diabolo crediderat » *(De victoria Verbi Dei,}.* 12, c. 13. P.L. 169, 1473)1. Adeo nostra salus, per unicam atque aeternam novissimae coenae jugisve missae hostiam capessenda, est ipsum, per antonomasiam dictum, *mysterium fidei*2.

Non igitur exorbitavit traditiones majorum magnus ille cardinalis Hosius, quondam Concilii Tridentini praeses, cum popularibus suis Polonis haec fidei documenta tradebat : « Cum esu ligni vetiti primus « parens noster prolapsus esset in mortem; « quam una cum peccato propagavit ad « universum genus humanum, seipsum « Christus in novissima coena cibum fide-« libus instituit, per quem in vitam « RESURGERE ET ILLAM AMISSAM RECUPE-« rare liceret; ut, quemadmodum per α vetitum cibum lethaliter sumus sau-« ciati, ita per hunc, nobis praeceptum, I sanaremur... De illius cibi gustu dicitur : *Quacumque die comederitis, morle « moriemini.* Contra vero de hoc : Si « *quis manducaverit ex hoc pane, vivel in « aeternum. Hoc ergo primum* nobis prae-« stat hoc sacramentum, ut vivamus » *(Confessio chrislianae catholicae fidei,* cap. 42,de effectu sacramenti eucharistiae. Opera omnia, Coloniae 1584, tom. 1, p. 137). Vitam ita praestat ille cibus, ut non solum conservationem vitae alat, ad modum fructus ligni vitae, sed etiam per oppositionem ad lignum scientiae, educat ex morte vitam, id est justificationem et primam gratiam inducat suo modo.

EPILOGUS.

De applicatione alia et alia meritorum crucis.

Noscitur virtus sacrificii crucis applicari per sacrificium missae, ut docet *Concilium Tridenlinum* (sess. 22, cap. 1) ; noscitur etiam applicari per sacramenta, quibus hausta ex latere Christi gratia ad nos derivatur. Applicatio igitur ejusdem virtutis utrinque adest, sed alia et alia. In sacrificio enim missae, activa quaedam appropriatio peragitur litationis salutiferae Christi, et efficaciae propitiatoriae, quam infinitam habuit in remissionem peccatorum. In sacramentis autem, passiva fit receptio bonorum a Deo per Christum nobis pro sacrificio retributorum. Illic applicatur nobis virtus qua Christus pro nobis interpellat Patrem ; hic virtus qua Christus nos vivificat. Porro per hostiam suam interpellat, et per hostiam suam vivificat. Came ejus immolatitia satisfactio exhibetur; carne ejus immolata gratia infunditur. Stat Christus, EX VIRTUTE

1. Cf. *In Exod.,* l. 3, c. 12 ; *De S. Spiritu,* l. 3, c. 18 et 24. P.L. 167, 662-663 ; 1659 ; 1665. *In Mallhaeum,* l. 10. P.L. 168, coi. 1547 et 1551-1552 ; etc., etc.

2. Avitae autem infidelitatis sicul mulier fuit nobis instigatrix, sic toti humano generi succurrit exemplum et magistra fidei, nova Eva, Virgo Maria, in quam quis sic peroravit : « Mu-• lier, quam dedit nobis Dominus, dedit nobis * de ligno vitae, et manducavimus, et vivificati « sumus » (Card. Jacobus de Vitriaco, *Sermones in Epistolas,* etc. Sermo 3 in dominica 25 post octavas Pentecostes. Antv. 1575, p. 603). Dedit autem fide. Quem enim tulerat filium credendo, credendo etiam obtulit Deo agnum, et retulit nobis de coelo panem, ut infra (Elucid. L) exponetur.

suae crucis, advocatus noster repropitians nobis Deum, et Dei Sanctus nos incorporans sibi atque sanctificans. Quae omnia complentur eucharistia : quae est sacrificium nostrum unicum et sacramentum principale, quo cetera vegetantur atque cumulantur. Est igitur eucharistia totius virtutis salutaris ex cruce oriundae collectorium : est salutis pretium, est et regenerationis principium. Eucharistia redimis vitam, quae tibi redditur in eucharistia. Oblatum Deo, et hominibus collatum, divinum sacramentum omnia in se récapitulât, quae ad crucifixum Christum, de coelo salvantem, pertinent : in quo omnia constant.

Mirare jam, si possis, quod est nobis illa alimonia coelestis ad salutem necessaria, in qua bonum totum continetur, quod per crucem est partum, nec extra illud ulla homini salus.

Elucidatio L.

Ad reddendam rationem praesentiae realis Christi in eucharistia, est admittenda ejusmodi conversio, qua : panis nullatenus in nihilum reducatur; corpus Christi nullatenus aut producatur, aut adducatur, aut quicquam patiatur; sed tota actio conversiva recipiatur in substantia panis, quae ita positive mutetur in corpus Christi immutatum, ut verus sit nexus ex parte rei inter desitionem panis et praesentiam corporis Christi : pane scilicet desinente in corpus. Qua ex genuina transsubstantiationis ratione sequuntur quaecumque circa Christi praesentiam et conditionem, circa conservationem specierum ac corruptionem, philosophari sobrie possunt.

CAPUT IV.

de conditionibus praesentiae eucharisticae.

§. 1. De via qua Christus fit praesens in eucharistia.

Primo examinabuntur tentamina varia solutionum. Secundo verior solutio proponetur.

Sectio I. — De tentaminibus SOLUTIONUM IRRITIS.

Articulus I. Enumerantur sententiae catholicorum DOCTORUM PRAECIPUAE.

Ad reddendam rationem et absentiae panis et praesentiae Christi in eucharistiae sacramento, plures sunt opiniones excogitatae a theologis ; qui omnes quidem ad unum conveniunt in praedicanda transsubstantiatione, seu conversione totius substantiae panis in totam substantiam corporis Christi ; nomen etenim conversionis omnes retinent : at non omnes nomini eumdem conceptum substernunt. Enumerabuntur tantum opinionum capita praecipua.

Prima esto sententia **Suarezii**, duobus punctis totam rem comprehendentis.

Primo, actione quadam Dei, de se productiva, ponitur in esse, et quidem sub speciebus panis, corpus Christi [1] ; quod tamen potius inde dicitur de novo conservatum, quam de novo productum aut creatum, cum praeexsistens fuerit (Disp. 50, sect. 4, n. 10, 15, 16 ; sect. 5, n. 7, 9). Quam actionem **Lessius** (De *divinis perfectionibus,* 12, 119) merito postea reproductionem seu replicationem vocavit. Apud **Billuart** (Diss. 1, a. 7, r. 3°) autem reproductio haec intellegitur non qualiscumque, sed ex pane.

Secundo. Altera quadam Dei actione separantur a substantia panis ejus accidentia : unde sponte consequitur, quod substantia panis, utpote carens jam conditionibus connaturalibus sui esse, exsistere desinat ; quin tamen dicenda sit a Deo annihilata (Suar., sect. 6, n. 7-8; sect. 7, n. 6 sq.) : siquidem non per meram conservationis cessationem, sed vi operationis cujusdam positivae, non quidem panem destruentis, sed solventis compositum ex pane et accidentibus, accidit demum ut panis interiret.

Altera sententia potissimum est **Bellarmini**, secundum quem : pane eatenus destructo, quatenus desinatur a Deo conservari, jam pro eo subrogatur sub speciebus perseverantibus corpus Christi, adductum actione quadam translativa : nullo tamen loco aut amisso aut pertransito. Quae destructio panis adductioque Christi eatenus efficit unam conversionem, proindeque et actionem, quatenus una intellegitur esse « volitio Dei, qua ipse vult non « conservare panem, ut in ejus locum « ponatur corpus Domini » *(De sacram.*

1. Initiavit quodammodo illam sententiam Soto (4 D. 9, q.2, a. 4) dum ipse non absolutam quamdam productionem finxit a Deo fleri, sed conditionalem : operatio divina, quae substantiam panis hic convertit, productiva est corporis Christi ; atque adeo illud plane produceret, si alioqui non esset impedimentum.

Euchar., l. 3, c. 18. *Secundo notandum esi,* et *Terlio notandum est)*l.

Tertia denique computetur sententia Lu go ni s, excludentis, saltem nomine-tenus, et productionem et adductionem ; opinantisque, conversionem esse ejusmodi actionem in corpus Christi ipsum, qua constituatur sub speciebus (Disp. 7, sect. 6, n. 89), in quantum sustentans accidentia ; non tamen per modum causae materialis, sed causae efficientis *(ibid.,* n. 91)2. Ad quod sequitur desilio sub-stantiae panis, utpote jam destitutae suo munere substantiali.

Ad hanc tertiam sententiam tria sunt adnotanda.

Primo. Sententia ista reincidit de facto vel in secundam, vel in primam, prout intellegitur aut necessario Christus ali-cubi jam praeexsistens, aut non'. Si non essentialiter praesupponitur Christus alicubi exsistens, actio haec « constitu-tiva » est reapse productiva. Sin autem praesupponitur essentialiter, non termi-natur jam actio nisi ad aliquam deter-minationem accidentalem corporis Christi hic vel illic collocandi ; estque proinde adductiva.

Secundo, Commune est punctum om-nium praedictarum sententiarum : 1° ut panis revera in nihilum abeat ; 2° ut actio quaedam exerceatur in corpus Christi ; 3° ut nullus detur nexus intrinsecus ex natura rei inter desitionem panis primum et deinde positionem corporis Christi4.

Tertio. Excepta propria et stricta con-

1. Hanc sententiam praeformaverunt, inter alios, plus minus **Toletus,** in 3 S. 75, 4, q. 3, *Adverte* 4°; et antea potissimum **Scotus,** 4 D. 11, q. 3, n. 23, et q. 4, n. 14-16 (Lugduni, 1639, p. 626 el 666-667). Consonat etiam **Vasquez,** disp. 181, n. 124, 132 et 147, quanquam multum accedit interea (n. 129-131) ad reproductionem, quam prius tamen (n. 47 sq.) erudite convellerat.

2. Praeformasse videtur aliqualiter hanc sententiam **Gregorius de Valentia,** cujus haec sunt verba : « Rationem conversionis pro-« prie el formaliter in eo constituimus, ut una « res alteri rei desinenti succedat in aliquo « munere seu habitudine ejus ipsius generis « erga aliquid tertium. » Proinde ‹ satis est, si « incipiat in ea [re quae succedit] esse illa *habi-« ludo substantialis* ad tertium, secundum quam « ejusmodi res est terminus novae conversio-« nis » (disp. 6, q. 3, punct. 3). Munus autem illud commune pani et corpori Christi, illo judice, non est substandi accidentibus tan-quam inhaerentibus, sed coexsistendi ut sub-stantia intime conjuncta « primo et radica-« liter Sustentatio autem accidentium activa nulla a Gregorio tribuitur corpori Christi : in quo remanet citra positionem Lugonis.

3. **Lugoni** non videtur necessario praesup-ponenda exsistentia Christi ulla. ‹ Infero se-« eundo, inquit, potuisse, quantum est ex parte » praesentiae,poni corpus Christi sub speciebus, « sicut modo, ante incarnationem factam in • utero Virginis ». « Nec etiam de facto, ex « institutione hujus sacramenti, pendet ne-« cessario praesentia sacramentalis a naturali, « quam habet corpus Christi in coelo » (disp. 5, sect. 8, n. 190-191). Antea, constans sane suis principiis, **Suarez** (disp. 48, sect. 2, n. 5) scripserat, ‹ potuisse hoc mysterium eucha-« ristiae perflei a Deo, priusquam Christi « corpus in propria specie existens concipe-« retur uul incarnaretur. » Similia apud **Vas-quezium** (disp. 192, c. 1) et **Toletum** (in 3 S. 73,5), deincepsque apud **Salmanticenses** (disp. 6, dub. 3, § 3, n. 37). Mirum sane, quod **Scotus** ipse, parum tenax conversionis adduclivae, haec ante illos omnes pronuntia-• vit : * Ante incarnationem potuit ita vere * eucharistia fuisse sicut et nunc ; el hoc tam « quoad signi ficalionem, quantum ad rem « signatam et contentam » (Dist. 10, q. 4, n. 6; cf. n. 8. Lugd. 1639, p. 533-534). Quam pro-positionem late defendit inter alios **Mas-trius** *(Scotus academicus,* t. 11, Ir. 2, disp. 1, art. 1, sect. 1, quaest. 4, conci. 2). Timoratior **S. Thomas** : « Eucharistia... non potuit ins-‹ tituti ante incarnationem » (3 S. 73, 5, 2m). Et revera constabit ex dicendis infra, non posse fieri transsubstantiationem nisi in prae-exsistens quid. Quare jam ante S. Thomam **Gulielmus Altissiodorensis** *(In Qua-tuor libros Sententiarum* lib. 4, tract. 5. Parisiis 1512, fol. 21) : · Sub formis propriis corpus « Christi est in coelo primo et per se ; sed « in altari est verum corpus Christi, tamen « per quamdam resultationem, sicut superius « dictum est ; unde quasi secundo est in al-« tari. Probabile ergo est, quod, si nusquam « **ESSET PRIMO, NUSQUAM ESSET SECUNDO.** » Ubi recolendum est apud veteres scriptores xiii s. idem audire *probabile esi* ac *probari potesl.*

4. Vid. **Suarez,** disp. 50, sect. 6, n. 4. Auditus est **Bellar minus** supra. Conferatur **Scotus** *(Quodlib.* 10). **Vasquez** (disp. 181, n. 126-129 et disp. 183, n. 24) tenet quidem desitionem panis sequi immediate ad ipsam posi-tionem corporis Christi, non autem ex natura rei, sed ex vi verborum. **Lu go** autem (disp. 7, sect. 7, η. 106-111), non ex vi verborum tantum, sed ex natura rei. Neuter autem tenet, positio-nem corporis Christi sequi ullo modo ad desi-tionem panis. **Lessius** dignus est qui audia-tur : « Circa substantiam panis et vini primum

versione, de qua infra, nullus potest excogitari processus praeter productivum aut adductivuin. *a* Medium certc non datur ; « poterunt fingi varia vocabula ad denominandam dictam actionem, sed, rclictis quaestionibus de nomine, vel erit actio influens esse substantiale corporis Christi, vel erit actio qua, citra ullum influxum esse substantialis, corpus Christi in coelo praeexsistens, et ibidem semper manens, acquirit novam determinationem accidentalem quam ubicationem dicunt» (Cardinalis **Billot**, *De Ecdes. Sacramentis 4,* t. 1, p. 340. Cf. S. **Thomas**, 3 S. 75, 2, c.)1.

Quarta sententia ergo accedat sancti Thomae (quam genuinam ejus sententiam aliqualiter fatetur **Suarez**, sed mente eam concipi negat, Disp. 50, sect. 4, n. 8 ; sect. 5, n. 1 ; sect. 6, n. 4 ; Disp. 61, sect. 1, n. 1 et sect. 2, n. 2) : secundum quam neque ullatenus redigitur in nihilum panis, neque corpus Christi ullatenus aut producitur, aut adducitur, aut ullam directe terminat actionem quamlibet ; sed tota actio conversiva recipitur in pane, qui ita positive mutetur in corpus Christi immutatum, ut verus sit nexus ex parte rei inter desitionem panis et praesentiam corporis Christi : pane scilicet desinente in corpus.

« miraculum est, quod hae substantiae vi consecrationis funditus pereant, et veluti annihilentur : QUAMVIS NON SOLEMUS DICERE eas annihilari, eo quod haec desitio ex intentione divina non sistat in nihilo, sed dirigatur ad positionem corporis Christi : verum HOC AD MODUM LOQUENDI SPECTAT... Nam, quod aliud succedat, non est ex vi illius desitionis (haec enim solum tendit per se ad nihilum et non esse), sed alterius actionis conjunctae, qua ponitur corpus Christi » *(De per/eclionibus diuinis,* 1. 12, n. 109).

1. Sit exemplum sententiae superioribus aequivalentis, etsi aliter sonantis, apud **Salmanticenses**, qui, exclusa et productione et adductione, adstruunt Christo quemdam modum substantialem exsistentiae spiritualis, indivisibilis, impassibilis, et quasi immensae (disp. 5, dub. 3, § 1), per actionem conversivam directe inductum. Quocumque autem nomine vocitetur ille modus, nequit non esse accidens quoddam praesentiativum : si quidem quicquid accedit rei jam substantialiter exsistenti, eo ipso accedit per modum accidentis. Noli objicere unionem hypostaticam : illa accedit naturae humanae non quasi praevie exsistenti ; immo exsistit natura humana per *esse* Verbi increatum, ad quod unitur unione hypostatica ; nihil igitur impedit, quin sit substantiale quid unio hypostatica.

2. In excludenda cum reproductione tum adductione, eminuit inter omnes theologos Cardinalis **Billot**, cujus argumenta fere referemus.

3. Eo minus posset quis fingere, in ista doctrina, Christum productum ex Christo, quod asseritur Christus produci aut actione aequivalenter creatrice (**Suarez**, disp. 50, sect. 5, n. 9), proindeque ex nihilo, aut, ut mavult **Billuart**, ex pane. Ceterum nemo unquam somniatus est Christum productum de Christo, sicut « lumen de lumine, Deum verum de « Deô vero. »

Articulus II. Excluditur reproductio.

Argumentum primum, ex necessaria identitate inter Christum coelestem el Christum eucharislicum.

Aut operatio ista reproductiva corporis Christi re ponit aliquem terminum, aut, nullo posito termino, ea est qua poneretur, si opus esset. Si teneas secundum, « nihil de novo habetur a parte « rei, ubi omnia perseverant immota » (**Billot**, *op. cil.*, p. 406)2, nec proinde sacramentum est confectum. Si teneas primum, jam productum est aliquid ; sed

primo, novum, et a Christi corpore coelesti INDEPENDENS, proindeque duplici ex capite res a Christo alia ;

secundo, ab ipso Christo productum, proindeque alter a Christo terminus.

Probatur per partes.

Primo. — A) Novum. Omnis productio (excepta consubstantiali quasi εκ τη ουσία του γεννησαντο , et non ἐξ ούκ οντων : cujusmodi attenditur intra Trinitatem, sed hic in causa non est)3, est eductio rei ex nihilo sui, etsi forte non ex nihilo subjecti ; importatque, ut talis, in termino producto novitatem essendi. Et in praesente casu, quia est productio ipsius

esse substantialis, importabit novitatem substantialem. Atqui susbstantia noviter exsistens quoad *esse* suum substantiale, non potest esse substantia non noviter exsistens quoad ipsum *esse* substantiale. Ergo corpus Christi reproductum erit aliud a corpore Christi coelesti (ci. Billot, *op. cil.,* p. 338 et 3-10-341).

B) Independent. Patet terminum reproductions et rem praeexsistentem necessario fore inter se prorsus independentes in esse : ita ut unum possit sine alio esse et desinere. Nam 1°ex una parte, posita ista sententia, cum species corrumpuntur, desinit exsistere corpus reproductum, quin afficiatur corpus praeexsistens ; 2° ex altera parte, ea est vis operationis reproductivae, ut etiamsi minime praeexsisteret corpus Christi, tamen illud poneret : ergo debet etiam posse illud continuate ponere, quamvis forte desierit corpus praeexsistens. Unde etiam sequitur a fortiori : esse inter se corpus praeexsistens et corpus reproductum independentia quoad omnia sua *esse* accidentalia : quorum enim unum sine altero esse potest, a fortiori sine eo modificari potest ; proindeque possunt corpus praeexsistens et corpus reproductum suscipere quaevis praedicata inter se disparata et contraria, ita ut unum calefiat, et simul alterum frigescat ; ut unum moriatur, alterum nascatur, etc. ut fatentur, spectata potentia Dei absoluta, Suarez (disp. 48, sect. 6), Aegidius Coninck (De *sacrameniis,* q. 75. a. 4, dub. 3, η. 129)1, Lessius (De *perfeci, div.,* l. 12, η. 119) et reliqui. At nequit unius corporis haberi simul annihilatio et conservatio, vita et mors, dolor et voluptas, aut si quid ejusmodi (quocirca lege nervosam Lugonis disputationem, disp. 7, s. 3, n. 50-52). Ergo sententiae illius auctores non tam multilocant corpus Christi unum, quam multiplicant Christi corpora, eo fere modo quo panes a Domino sunt multiplicati. Nec proinde in eucharistia nobis offerunt, quicquid in contrarium credant, ipsum « verum cor-« pus, natum de Maria Virgine, vere pas-« sum, immolatum in cruce pro homine», sed aliud nescio quod, cujus ego non sum doloribus redemptus2.

Secundo. Alter a Christo producente terminus.

Magnus Sacerdos Christus, primas, etiam ut homo, tenet in consecratione peragenda, per quam censetur ab adversariis reproduci corpus Christi. Atqui omne productum, in quantum hujusmodi, est realiler distinctum a producente : cujus ratio est, quia productio omnis, ut talis, importat, sive in alterutro, sive in utroque extremorum, relationem realem, quae habet vim extrema inter se opponendi, proindeque et distinguendi, tanquam alium ab alio terminum. Quae oppositio et distinctio relativa, orta ex originis ordine, ne in Trinitate quidem labitur aut extenuatur, in qua totus Filius est alius a toto Patre, sicut uterque totus alius est a toto Spiritu Sancto. Nec proinde Christus eucharisticus posset quin esset alter a Christo coelesti terminus3 : quod absit !

Quare ex hoc vel solo argumento, spectata necessaria identitate inter Christum eucharisticum et Christum coelestem, velim concludas nequaquam posse ullo modo produci in sacramento, corpus Christi :

1. Qui non dubitat scribere : « Homo ita re-« plicatus posset uno loco comburi ac mori, « peccare, et, si velis, damnari; et alio frigere, et « pergere vivere, et mereri et salvari, si absolu-« tam Dei potentiam spectemus. »

2. Vide ad calcem hujus articuli *Appendicem I.*

3. Apposite Salmanticenses (disp. 5, dub. 3, § 1, n. 23) : « In primis, cum Christus sit « principium, non solum morale sed etiam phy-» sicum hujus conversionis,... aegre aut nullo « modo intelligitur quomodo possit esse ter-« minus productus per talem actionem : neces-» sarium enim est, causam distingui realiter « ab effectu, et principium actionis ab ejus « termino, et quod effectum, sive terminum, « praecedat ordine, sive prioritate naturae : « quae sine distinctione reali salvari non « valent. »

neque ex realilate sui, neque ex realitate alterius rei, puta panis ; neque ex nihilo sui et subjecti ; neque tandem ullo excogitabili modo, quo censeatur esse ullatenus alicujus actionis effectus : cum quocumque tandem modo illud fingas effectum, a Christo utique effici oporteret.

Argumentum secundum, ex correlaliva destructione corporis Christi.

Si praesens est Christus in eucharistia in quantum productus ex actione quae sufficeret ad eum ponendum in esse, nisi alibi praexsisteret, sequitur, desinere eum esse praesentem cessatione illius actionis productivae et conservativae, proindeque vi alicujus destructionis aequivalentis, qua simpliciter e rerum natura auferretur, nisi alibi simul exsisteret. Est proinde aeque destructus Christus corruptione specierum, ac si in coelo ab aliquo occideretur, remanente (ut adversariis placet posse fieri) in mundo praesentia sacramentali. Moritur igitur cottidie Christus[1], aut, quod pejus est, annihilatur opera suorum fidelium eucharistiam sumentium. Quis non videt deicidam fore communicantem[2] ?

Attentis igitur rationibus ac momentis hujus et superioris argumenti, non est mirandum, quod sermone utique acri, attamen non iniquo, effatus est noster Gregorius de Valentia (disp. 6, q. 3, punct. 3) : « Minus fuisse necessariam, « imo etiam ineptam videri posse quorum« dam recentiorum opinionem, qui, lon« gius multo quam Sotus progressi, ausi » sunt dicere, ipsum corpus Christi per « consecrationem eucharistiae omnino ac « vere produci, non modo secundum illam « habitudinem et praesentiam quam in « sacramento habet, sed in primis etiam « secundum suam substantiam in sacra« mento. »

Argumentum tertium, ex inefficacia reproductionis in ordine ad praesenliandum corpus Christi sub speciebus.

Aut vi ipsius esse substantialis denuo producti induitur nova praesentia, aut vi alicujus superadditi. Si elegeris primum, nulla ratione, nisi arbitraria valde, explicari potest, cur ipsum *esse* reproductum jam secundum se alligetur his vel illis speciebus. Substantiale enim *esse* nullum nisi propriis et necessariis accidentibus conjungitur ex sese. Quod sentiunt adversarii ; quare eligunt sponte alterum membrum (Suarez, disp. 47, sect. 1, n. 2-4 ; sect. 2, n. 9-12). Sed jam, si superaddatur aliquid, quo determinetur corpus Christi ad esse praesens hic vel illic, circa hoc aliquid recurrent omnes difficultates mox contra adductionem afferendae.

APPENDIX I.

De comparatione inter carnem historicam et carnem eucharisticam apud Patres et doctores mediaevales aliosque.

Non carent reproductionistae omni fulcimento traditionis, non dico apud Patres, sed apud mediaevales quosdam.

Patres scilicet nonnisi sermonetenus duplicant carnem Christi, dum opponunt carnem visibilem carni intellegibili. Caro enim Christi una eademque, ubi est praesens naturaliter, est sensibilis; ubi est praesens eucharistice, non est sensibilis. Hoc est, uno loco est objectum visus, tactus, etc. ; altero autem est objectum solius intellectus ac fidei : unde per oppositionem ad sensibilitatem carnis naturaliter praesentis, competit carni eucharisticae intellegibililas. Subest proinde una eademque caro Christi, secundum aliam et

1. Superius vidimus (Elucid. XXIV), quantum adversati sint sancti omni detritioni vel laesioni Christi in confectione sacramenti Ωηgendae. Non, credo, minus inveherentur, si in sacramenti desitione destructio aliqua Christi esset a suis coaetaneis imaginata.

2. Adverte, etsi non effugerit Suarezium illud consectarium de *destructione* Christi, tamen nihil apud eum inveniri, quo efficaciter consequentia discutiatur, etsi rejiciatur (disp. 54, sect. 1, n. 2).

aliam praesentiam praedicatis inter se oppositis : quatenus scilicet una praesentia est sensibilis, altera non. Contrarictas autem secundum modos praesentiae non fert secum contrarias formas Christo intrinsecas, sed superaddit realitati Christi, ut constabit infra, relationes logicas demum ad varias rerum transsubstantiatarum species. Contrarietas ergo quaedam (non secundum rem, sed secundum logicos respectus) oboritur inter carnem Christi naturaliter praesentem et carnem Christi praesentem eucharistice. Et secundum hoc una de altera negatur, non quidem secundum quod ipsa, sed secundum quod substans variis relationibus logicis. Comparatio igitur non est inter duos terminos reales, sed utique inter duos complexus unius termini realis et relationum logicarum diversarum. Pro quanto scilicet spectatur caro Christi reduplicative ut gaudens una conditione, non potest poni gaudens altera. Praeterea caro Christi in eucharistia habet respectu corporis mystici rationem sacramenti, id est et symbolicam et vivificam, quam non habet prout attenditur solum secundum se. Unde rursus dicitur jure meritoque caro eucharistica esse spiritualis prae carne historica ; enasciturque inter unam conditionem et alteram novum dissidium divisionisque argumentum.

Unde habes, quomodo intellegas dicta multa Patrum, ut **Augustini** *(Enarr. in Psalm.* 98, n. 9. P.L. 37, 1265) : « Non « hoc corpus quod videtis, manducaturi « estis, et bibituri illum sanguinem quem « fusuri sunt, qui me crucifigent. » Pariter **Hieronymi** : « Dupliciter sanguis « Christi et caro intelligitur : vel spirituali illa atque divina, de qua ipse dixit : « *Caro mea esi cibus ;* vel caro et sanguis, « quae crucifixa est et qui militis effusus « est lancea » (in *Ephes.,* I7. P.L. 26. 451)1.

In talibus locutionibus nihil est falsi, quanquam duriusculus est sermo. Cujusmodi sermone postmodum sunt decepti quidam mediaevales, ut Ratramnns atque Rabanus Maurus, et, ni fallor, Guibertus Novigentinus.

Etenim videtur pluribus locis admisisse **Ratramnus** in corpore Christi, pro na- naturali sua 'conditione et conditione eucharistica, intrinsecam quamdam differentiam (qua importaretur aut dualitas substantiae aut certe dualitatis nonnulla substantia) : « Non igitur idem sunt » *(De corpore et sanguine Domini,* c. 71. P.L. 121, 158 ; conferantur capita 50, 57, 69, 88, 89, 97. 101). Revera si loci illi omnes per modum unius sumantur stricte ut sonant verba, vix effugi potest conclusio : latitasse in mente Ratramni aliquid haereseos post modum oborituraе, cum berengarianae, tum calvinianae ; adeo ut non formae verborum sanae defensor solum exstiterit S. Paschasius, sed dogmatis ipsius catholici ; et Beata Virgo haereticum errorem proprie interemerit, ex qua natum corpus Christi sub speciebus praedicaretur adesse. Attamen, spectatis nonnullis locutionibus, quibus, etsi ambigua, tamen nonnulla continetur praesentiae realis adsertio, decerni absolute non potest, quae fuerit mens Ratramni. Quare sapienter scribit **Darwell Stone** *(A history of the doctrine of the holy Eucharist,* 1099, t. 1, p. 233) : « The « present writer has read the book many « times in the hope of being able to form « some clear idea on this subject, and can « only confess his failure to reach a con- « elusion which seems to him to satisfy « all the elements in Ratramn's teaching. » Corpus scilicet Christi, dum adseritur esse vere praesens in eucharistia, tamen negatur esse idipsum quod natum est de Maria Virgine. Estne tunc novum quoddam corpus, confectum in ordine ad speciales fines eucharistiae ? Aut, si novum non est, cur carpendus Paschasius, quod asseruerit esse de Virgine natum : praesertim cum is nullam capharnaitici sensus speciem oggereret ? Nullum, vereor2, effugium, nisi

1. Exempla ejusdemmodi graeca videas recitata aut indicata supra in Elucidatione XVIII (Append. C).

2. Attamen nihil determinative asserere ausim ego. Interca legi potest in favorem Ratramni non solum **Jacobus Boileau**, *Disseri, in*

corpus Christi eucharisticum intellegatur esse tantummodo « in sacramento verum » (cap. 57), id est sacramentotenus verum, id est nullam habens veritatem quoad se, sed in imagine tantum, sicut ignis in pictura est verus ignis pictus ; nec proinde intellegatur verum simpliciter (cap. 59, etc.) ; neque verum rursus quoad substantiam carnis per animam vegetatae (cap. 72-77), sed verum tantum quoad effectum vitae in nobis producendum (passim), ad modum iere reliquorum sacramentorum[1]. Qui si sensus praevaleat, ut non paucis visum est, jam utique nulli scholae theologorum catholicorum potest sine summa injuria affigi nomen patrociniumve Ratramni. At, si realitas ab ipso servata sit corporis eucharistici, videas nonne forte compatiatur secum replicationis aut geminationis genus idem, quod apud coaetaneum quemdam ejus, pariter Paschasii adversarium, venit nunc notandum.

Quin ullatenus propenderet in sacramentariorum errorem, Rabanus Maurus radicalem quamdam dualitatem videtur propugnasse, dum vult confectum primo corpus eucharisticum ad verba Domini *Hoc esi corpus meum,* deinde, ad precationem *Supplices igilur,* uniri corpori Christi coelesti per propriam Verbi divinitatem[2] : ut inde daretur nobis totus Christus in una alimonia vitali. « Simul tamen non duo « sunt (quod absit) corpora, sed unum » *(Epistola ad Egilem Prumiensem,* n. 3, 4, 7 ; P. L. 112, 1513-1518). *Unum* intellege unitate compositionis, seu unionis, ut ex praemissis patet, et confirmatur adducta comparatione : « Ipsius Domini Christi « est alius, non (quod absit) personaliter, « sed naturaliter, spiritus juxta divinitatem, alius naturaliter spiritus juxta humanitatem. Simul tamen non duo, sed « unus est personaliter spiritus propter unitatem personae » (n. 7, coi. 1517-

lib. de corp, el sang. Dom. (P.L. 121, 171 sq.), sed etiam A. Naegle, *Ralraninus und die hl. Eucharistie,* Vindob. 1903, cap. 6, p. 217-294. Aliqualiter anceps videtur remansisse nuperius RrauS D. Gohalan, Episcopus Corcagiensis, *De SS. Eucharistia,* Dublini 1913, p. 227-245. Ceterum Ratramni liber fuit a S. C. Indicis prohibitus usque ad annum 1900.

1. Inter Ratramni asseclas notari debet Aelfricus ?\bbas, cujus Epistulas saxonice scriptas edidit M. J. Routh *(Scriptorum ecclesiasticorum opuscula praecipua quaedam,* torn. *2,* Oxon. 1858, p. 169-177, cf. p. 184-185), meo judicio, haereticas.

2. « Ad illa siquidem verba Domini, *Hoc est « corpus meum,* fit corpus Domini ; et suppli- » cante sacerdote, corpus Domini sumptibile « transfertur in corpus Domini natum de Virgine, « quod est penitus inconsuinptibile, ut videlicet « vere nobis detur ab ipso Christo pontifice » *(Epistola ad Egilem Prumiensem,* n. 4. P.L. 112, 1514). Superius etiam (n. 3, coi. 1513) : * Cog- « noscetis, non quidem (quod absit) *naturaliter, « sed specialiter* aliud esse corpus Domini, quod « ex substantia panis ac vini pro mundi vita « quotidie per Spiritum Sanctum consecratur, « quod a sacerdote postmodum Deo Patri sup- « pliciter offertur ; et aliud *specialiter* corpus « Christi, quod natum est de iMaria Virgine, in « quod istud transfertur [dum scilicet a sacer- « dote offertur] et aliud *specialiter* corpus Christi, • sanctam scilicet Ecclesiam » (similiter inferius, n. 7, coi. 1517-1518). Negat esse *naturaliter* duo, quia dualitatem naturarum excludit unitas ilia naturalis, qua conjungitur quis suae carni in unitatem naturae. Quanquam enim, ut ipse notat (n. 7, coi. 1517), aliud est homo carnatus, aliud hominis caro, tamen sunt naturaliter unum. Igitur Christus est unum naturaliter cum qualibet sua carne ; proindeque, et cum « carne inconsumptibili » et cum « carne sump- « tibili » : quae igitur et ipsae proinde non duo sunt naturaliter, sed unum, cum sint unum cum aliquo tertio. *Specialiter* duo dicit, quia, ut ipsi videtur, « caro inconsumptibilis » et « caro sumptibilis » non sunt ejusdem speciei (n. 2, coi. 1513). Huc adduci potest comparatio, quam etsi non facit auctor, tamen, credo, approbaret. Brachium meum dextrum et brachium meum sinistrum sunt unum naturaliter, sicut omnes partes meae humanitatis; et unum specialiter, quia sunt ejusdem rationis partes seu membra, ac velul homogenea. Brachium meum et crus meum sunt unum naturaliter, sed duo specialiter, quia sunt partes heterogeneae, seu alterius rationis membra ; non enim est in meo crure ratio brachii, aut e converso. Sic fere « caro sumptibilis» et «caro inconsumptibilis sunt unum naturaliter et duo specialiter apud Rabanum.

Quae omnia quam longe a veritate aberrent, per se patet. Nec sane mirum si auctori istius figmenti illibatus doctor, S. Paschasius, ejusque assectatores habeantur tanquam « qui- « dam... non rite sentientes » *(Poenilenliaie,* seu *Epistola ad Heribaldum,* c. 33. P.L. 110, 493).

Alios viros mediaevales, quoad unionem corporis nescio cujus eucharistici (per verba formalia consecrati) cum corpore coelesti (effectam precatione *Supplices te rogamus)* consentientes Rabano, citavi supra (Elucid. XXI).

1518). Sic, «licet aliud sit specialiter illud, « aliud istud », non tamen duo sunt, sed unum corpus unius Christi. Ex unitate autem istiusmodi, non identitatis, sed compositionis, sequitur profecto, non corpus natum de Virgine a nobis sumi, sed quoddam corpus « sumptibile », unitum quidem corpori nato, passo ac clarificato : unde ad nos tandem transmittitur ac porrigitur1.

Pariter **Guibertus Novigentinus** (*De pignoribus Sanctorum,* l. 2, c. 1. P.L. 156, 629-630. Cf. c. 2 et 3), « principaliter « verum » nominat corpus illud Christi historicum, quod, « sicut nascendo de « Virgine, patiendo in cruce, aliquantula « temporum mora praecessit, dedit causas « alteri [i. e. eucharistico], quod ad ejus, « ut sic dicam, vicariam identitatem « sub ejus exemplo successit ». Quo « in « altero autem, etsi omnis habenda veritas est, principale tamen non est, « quia a principali inflectitur quod est, et ad id reciprocari semper convenit, cujus species ac relativum est. » Hoc est, corpus eucharisticum est essentialiter relativum ad corpus historicum, sicut ad exemplar et causam suae veritatis. Quae habitudo unius ad alterum adeo est vera et realis, ut nequeat praedicari unum de altero.

Nonnihil igitur affinis est theologia illa inventis recentiorum2 : quatenus utrinque in quamdam pluralitatem corporum Christi propendetur. Sed omni theologiae istiusmodi obstat illud quod canimus :

« Ave verum Corpus
« Natum de Maria Virgine
«Vere, passum, immolatum,
« In cruce pro homine. »

Non utique stomachandum est supra modum, si veteres illi claudicaverint in servanda unitate corporis eucharistici cum corpore nativo Christi, cum etiam nostra fere aetate vir non solum piissimus, sed etiam apprime literatus, **Antonius Rosmini-Serbati,** in eumdem scopulum dualitatis alicujus apertius inciderit, cum scribit : « Awenuta la transustanziazione, « si puô intendere che al corpo glorioso « si sia aggiunto qualche parte in « esse incorporata, ed indivisa e dei pari « gloriosa » (*L'Inlroduzione al Vangelio seconda Giovanni commentata,* lez. LXXVU, p. 286). Integer contextus, atque prolixa excerpta parallela ex altero opere, *Anlropologia Soprannalurale,* dantur ab auctoris defensore, L. M. **Billia,** *Ouaranta Proposizioni attribute ad Antonio Bosmini* (Mediolani 1889, p. 376-417). Damnata porro est ista propositio, sic latine versa : « Peracta transsubstantiatione, intelligi « potest corpori Christi glorioso par- « tem aliquam adjungi in ipso incorpora- « tam, indivisam pariterque gloriosam » (D., 1920). Ad istam partem additam tantum corporis dominici vult terminari transsubstantiationem panis, quantum est ex vi verborum : adeo ut reliqua pars substantiae corporis Christi non sit in eucharistia nisi per concomitantiam (ap. **Billia,** 379-380). Rursus ad eamdem partem tantum vult terminari *ex sese* nostram communionem vitalem cum corpore Christi, quanquam ratione concomitantiae terminetur de facto ad totam substantiam corporis Christi (ap. **Billia,** p. 378-379 ; cf. prop. damn, rosmin. 29, 30, 31. D., 1919-1921). Insuper in triduo mortis, si exsisteret sacramentum, non fuisset secundum partem illam additam Proceditque deinde ad tuendam suam solutionem contra objectiones.

1. Eodem saeculo nono, apud Syros iisdem terminis agitabatur eadem quaestio, ut patet per Mosen Bar Kepha, virum jacobitam, in opere jam saepe laudato, *Explanation of the mysteries of the oblation* (p. 54) : « It is right « that we enquire whether that bread, which « Christ took and blessed and hallowed and « called His body, is itself the body which « was (taken) from the Virgin, or another « beside it. And we say that it is His body « and His blood which was from the Virgin. »

2. Quibus fortasse dubitari potest nonne patrocinetur **Albertus M.** in *Libro de sacramento eucharistiae,* dist. 3, tr. 1, c. 6, n. 6. Lege locum. At, si inde te converteris ad locum alium posteriorem, dist. 3, tr. 3, c. 1, n. 11, videbis hic prioris loci locutiones difficiles quasdam (quasi excludentes ab eucharistia propriam Christi staturam ac dimensionem omnem) emolliri adeo, ut dicatur Christus « sine contrac-

mortuum unquam corpus Christi cucharisticum ; sed maneret vivum, quantumvis mortuum esset corpus naturale in seiuetipso (Lez. 88, p. 288). Quare superius scripserat (Lez. LXXIII) : « Cristo puô « esser dunque morto della sua vita « naturale, ma non della sua vita euca- « ristica. ...II corpo naturale di Cristo « era venuto dalla terra perché com- « posto del sangue della Vcrgine, e perô ‹ fu potuto abbandonare alia morte : ma ‹ il corpo eucaristico ha un essere so- « prannaturale, che viene unicamente « dal Cielo, e perô è vivente e vivificante : a niuno lo puô distruggere » (p. 236-237). Ubi tandem inducitur quaedam vera et realis dualitas corporis eucharistici et corporis nativi ex \zirgine tracti.

Interim,'saeculo xvm, apparet etiam in Gallia quosdam catholicos finxisse nescio quod sacramentale corpus Christi aliud ab historico et coeleçti, immo innumera illiusmodi corpora pro multiplicatione numerica χΑασ|χάτων; contra quos scripsit Du guet suum opusculum, quod inscribitur *Trailé dogmatique sur ГEucharistie* (Paris, 1727), ubi illorum sententia (tacitis tamen nominibus) sic recitatur propriis verbis ipsorum : « [Rien n'empêche un catholique de « croire] que Jésus-Christ n'ait pas donné « à ses apôtres, lorsqu'il institua l'eucha- « ristie, le même corps qui fut livré le « lendemain à la croix pour le salut des « hommes ; que le pain qui est offert sur « l'autel soit changé en une chair qui n'est « pas celle que Jésus-Christ a dans le ciel ; « qu'il y ait autant de corps de Jésus- « Christ réellement distingués en nombre, « qu'il y a d'hosties consacrées ; que Jésus- « Christ ne soit pas seulement uni à la « chair qui a été formée dans le sein de la « Vierge, qui a été attachée à la croix, est « ressuscitée, est montée dans le ciel : mais a qu'il s'unisse chaque jour à une infinité « de chairs, dont le fond n'a jamais été « dans le sein de la Vierge, et dont aucune « n'a été mise à la croix, ni dans le tom- « beau » *(op. cil.,* p. 2-3)\ Cui vesaniae auctor inter multa alia hoc potissimum opponit : « C'est une double erreur de « penser qu'une chair qui est unie seule- « ment à l'âme de Jésus-Christ, mais qui « n'a point satisfait pour nous, puisse nous « communiquer ce qu'elle n'a pas mérité, « et nous le communiquer de telle sorte « qu'elle nous dispense de nous unir « A LA CHAIR QUI A ÉTÉ L'HOSTIE d'EXPIA- « TION DE NOS PÉCHÉS, ET QUI EST MORTE a POUR NOUS DANS LES TOURMENTS. On « N'A JAMAIS RIEN FAIT DE TEL DANS « LES SACRIFICES QUI N'ÉTAIENT QUE DES a figures. On n'a jamais séparé la com- « munion de l'oblation. On n'a jamais « substitué a une hostie immolée une a autre qui ne l'eut PAS ÉTÉ. Et il est a étrange qu'on s'efforce de déshonorer la « vérité la plus auguste par une substi- « tution qu'on n'eût pu souffrir dans la a figure » *(ibid.,* p. 265). Hic habes tandem argumentum contra omnem quamlibet pluralitatem dominicorum corporum, ductum non jam ex repugnantia metaphysica, sed (quod theologo antiquius est) ex relligione ipsa sacrificiorum, cujus perfectionem omnem obtinet nostrum corporis et sanguinis Christi sacrificium. Cujusmodi argumentum patenter ipse Dominus corroborabat, cum diceret : *Hoc esi corpus meum,* non qualecumque, sed *quod pro vobis dalur,* utique ad mortem; *sanguis meus,* non nescio quis aliunde emendicatus^ sed ipse *qui funditur in remissionem peccatorum* : ipsa hostiae caro, eruor ipse victimae, ipsum salutis nostrae pretium. Sicque nexus apparet inter theologiam transsubstantiationis et theologiam sacrificii, qualis tam multis commendata est supra (Elucid. XIX et XX) testimoniis Patrum et Doctorum, asserentium offerri ac participari a nobis immolatitiam ipsam carnem crucis. Quibus alia addi possint, ad rem praesentem accommodata satis, sive patristica, sive scholastica. Utputa, ex oraculis Patrum, illud

« TIONE SUAE CORPOREAE QUANTITATIS... ill « tam parvo loco contineri sicut est hostia. » Proprie autem invocare possunt fortasse auctoritatem Ruperli, ut indicatum est supra (Elucid. XXIV).

1. Cf. etiam Pressy, *Jnslr. Past.,* 1769, p. 36.

S. Gregorii Magni, quo perhibetur Christus eo consilio deditus morti, ut corpus ejus et sanguis in nostram transirent alimoniam : « Bonus Pastor pro « ovibus suis animam suam posuit, ut « in sacramento nostro corpus suum et « sanguinem verteret, et oves quas redemerat, carnis suae alimento satia- « ret » *[Homil. 14 in Evangel.,* n. 1. P.L. 76, 1127). Pariterque ex scholastica sapientia, monitum hoc **Joannis Driedo** : non fore nobis utilem carnem Christi in eucharistia, nisi eadem sit, in qua fuerit passus. « Dum non habemus quod « illi [Deo Patri] dignum offerre valeamus « pro omnibus quae retribuit nobis, accipimus calicem Salvatoris, id est pas- « sionem ejus, praesentantes Deo Patri « opus nostrae redemptionis, ut illius sa- « crificii semel in cruce pro nobis immolati « participes facti, maneamus et vivamus « in ipso per ipsum. Proinde et ipse Cy- « prianus, quod celebrando quotidie offe- « rimus, dicit esse Christi passionem... « Et idcirco (inquit) haec caro, in qua « Christus solvit pretium pro peccatis « totius mundi, prodest per omnem mo- « dum omnibus credentibus » *[De Scripturis ecclesiasticis el dogmatibus.* A. D. 1533. Opera, Lovanii 1554, tom. 1, fol. 251 b). Idcirco ; nec aliter : sublata enim causa tollitur effectus. Causa utilitatis est unitas immolatitia ; quam dum destruit dualitas corporum, aufert utilitatem. Caveamus igitur ab omni intellectu transsubstantiationis, quo inferatur istiusmodi dualitas corporis historici et eucharistici. Non enim satis est theologo dualitatem illam negare, nisi etiam videat nonne ex principiis, quae posuit ipse, istud sequatur, quod negat.

Articulus III. Excluditur adductio, seu productio alicujus novae determinationis localis.

Argumentum primum, ex lege ipsius adductionis.

Nulla in corpore alicubi locato producitur jam determinatio localis nova, nisi per derelictionem loci prioris, successivamque locorum interjacentium acquisitionem. Nihil enim est istiusmodi productio nisi reductio potentiae ad actum in ordine ad locum. Non autem potest eadem potentia simul actuari per duos actus inter se contrarios : sed oportet ut prior actus alteri cedat, qui illi succedat. Et quia corpus est in potentia ad locum per suam mobilitatem, in qua attenditur ratio alicujus continui, sicut et quanti, ideo oportet ut primum partialiter cedat prior locus, et partialiter succedat alter : quae est locorum interjectorum acquisitio successiva. Et haec est ratio, cur sanctus **Thomas** in hoc ipsissimo negotio (3 S. 75. 2, c.), neget posse corpus ullum fieri praesens ubi non erat (excepta conversione alterius in ipsum) nisi per verum motum localem.

Porro patet, duplici ex causa repugnare ut praesentia Christi eucharistica explicetur per motum localem : primo, quia non deserit priorem locum Christus ; secundo, quia non transit per loca intermedia.

Ergo neganda est adductio.

Argumentum secundum, ex unitate numerica corporis Christi.

Diversae determinationes locales important distantiam inter affectum determinatione una et affectum determinatione altera. Distantia autem separat : « nam si A sit constitutum sub mensura « hujus loci, si B sit constitutum sub « mensura hujus alterius loci, si denique « hos locos dividat spatiorum intercapedo, « evidens est quod A separatur a B. » (Cardinalis **Billot**, p. 321). Realis autem distinctionis rerum corporalium nullum efficacius est principium aut signum manifestius, quam actualis separatio : qua importatur oppositio secundum situm. Situs autem intrat ipsam rationem quantitatis. Situali igitur oppositione dividitur quantitas a quantitate secundum rationem ipsam quantitatis. Ordo vero intrinsecus ad diversas quantitates induit numericam ipsarum materiarum pluralitatem, proindeque et formarum.

Quare recto sanctus Thomas (4 D. 44, 2, 2, 3, 4) : « Esse in pluribus locis simul, « inquit, repugnat individuo ratione ejus « quod est indivisum in se ; sequeretur « enim quod esset distinctum in situ. »

Argumentum tertium, ex incommodis ubicationis intrinsecae.

Praenotanda.

Secundum sententiam Aristotelis et Sancti Thomae, corpus est in loco per contactum propriarum dimensionum ad superficiem primam corporis continentis immobilem. Unde fit ut locus semper accipiatur a Philosopho et Angelico Doctore tanquam realitas aliqua extrinseca, et determinatio localis tanquam relativa quaedam attributio (vide *Physic.* 4, lect. 6 ; *Metaph.* 5, lect. 9 et 17 ; *Quodlib.* 6, q. 1, a. 3). Quo posito, Christus in eucharistia nulla intellegitur auctus determinatione locali, ut qui nullum acquisierit contactum dimensivum.

Adversarii vero, quanquam deficit contactus dimensivus, tamen volunt Christum in eucharistia auctum et ditatum quadam determinatione locali, cum nonnisi per ipsius acquisitionem censeant eum esse praesentiatum. Ergo debuerunt excogitare et locum quemdam, alium a superficie continente contiguas corporis inclusi dimensiones, et quamdam praesentiam corporis in loco citra contactum dimensivum veram et propriam. Quare finxerunt esse aliquid praesens alicubi per quemdam sibi intrinsecum modum, quo determinetur ad certam occupandam partem spatii cujusdam absoluti.

Spatium illud absolutum, immensum, aeternum, pervadens omnia loca, atque continens superansque in infinitum, concipitur quasi receptaculum quoddam omnis creationis realis et possibilis ; at interea nihil est reale, sed merum ens rationis. In quo spatio irreali collocantur corpora per realem illum modum ipsis inhaerentem, qui dicitur ubicationis. Qui ubicationis modus ita singulis rebus inhaeret independenter a ceteris, ut si, toto mundo sublato, solus ego servarer, forem tamen alicubi, immo ibidem, ubi prius fueram (nisi forte moverer localiter)1; et si pro priore mundo alius mihi circumdaretur, totaliter diversus et specie et mole et relativa ad me dispositione, tamen, (nisi motus interim essem) dicendus forem esse ibidem ubi prius eram. Adeo nos intrinseca et absoluta donat locatione modus ille ubicationis, ad rem nullam habens respectum praeter inexterminabile ens rationis.

Jam vero, sicut praesentia in loco habetur per talem nobis inductum modum, sic mutatio loci fit per modi mutationem, et multilocatio per multiplicationem modorum. Sicque fit ut Christus, quamvis praeditus suo connatural! modo ubicationis in coelo, possit, sine discessu e priore loco, sine locorum intermediorum pertransitu, per solam acquisitionem novarum ubicationum, fieri praesens in singulis sacramenti locis, immo in partibus sacramenti singulis. Videatur Suarez *Disputationes Metaphysicae,* disp. 51, sect. 1. Lugo, disp. 5, sect. 4, η. 85 sq., praesertim n. 103 ; sect. 5, n. 123, 125, 140-144 ; sect. 6 ; sect. 7, η. 157 ; disp. 7, sect. 3, η. 60. T. Pesch, *Institutiones Philosophiae naturalis,* n. 243 (de modis), n. 431-432 (de ubicatione), n. 462 (de spatio). La housse, *Praelecl. Meiaphysicae specialis,* th. 13, n. 232.

Quibus praenotatis, videntur jam nobis multiplici incommodo laborare istiusmodi ubicationes eucharisticae.

Primo, ex parle spatii absoluti.

Spatium absolutum cum nihil sit, in illo locari nihil est. Patente Lugone, «dicere « enim quod ubicatio constituitur realiter « in spatio ficto, vel quod haec ubicatio « distinguitur ab illa per ordinem quem « habet ad diversum spatium fictum, vel « denique quod mea ubicatio hodierna « habet ordinem ad idem spatium fictum « ad quod habebat ordinem ubicatio hes-

1. Non quod nos sane admittamus pro tali hypothesi possibilitatem intrinsecam alicujus niotus (non magis quam admittimus in praesente pro universo mundo globatirn spectato); sed exponimus sententiam aliorum.

« terna, et aliae similes propositiones non « sunt magis verae in rigore, quam si dicas « ubicationem realem dicere ordinem ad « Chimaeram, vel constituere me realiter « in chimaera » (disp. 5, sect. 6, η. 152)[1].

Difficultatem tamen putat Lugo posse evadi, si revocetur sermo de spatio ad modum loquendi. Cum enim, inquit, fingitur ubicatio se habere ad spatium, « nihil « aliud est quam concipere aliquod *ubi* « possibile, in ordine ad quod reliquae « praesentiae habent talem, vel talem « relationem distantiae vel propinqui- « tatis; et quia aliae sunt praesentiae « possibiles, a quibus magis distat meum « *ubi* quam a reliquis praesentiis, quae « de facto dantur, consideramus ultra « coelum empyreum spatia quaedam « imaginaria latissima, quae nihil aliud « sunt quam praesentiae possibiles infi- « nitae syncategorematice, a quibus magis « et magis posset distare mea praesen- « tia » (sect. 6, n. 148). Quo jam posito, «respondetur, inquit, ex dictis : non « intendi a nobis explicari ordinem ad « spatium fictum ; sed nomine spatii « imaginarii intelligi talem vel talem clas- « sem ubicationum possibilium... Quando « dicimus hanc ubicationem constituere « me in tali spatio, significamus hanc ubi- « cationem pertinere ad talem classem ubi- « cationum possibilium diversam a classi- « bus aliarum omnium... Quia tamen non « habemus nomina ad significandam diffe- « rentiam propriam hujus classis, quam « volumus denotare, hinc est quod re- « currimus ad aliquam ubicationem magis « notam, per quam significamus classem « ubicationum possibilium de qua loqui- « mur. Cum enim auditores cognoscant « jam ubicationem hujus cathedrae, dico « Petrum heri fuisse in hoc eodem spatio, « in quo ego sum : hoc est, habuisse « ubicationem ejusdem classis et simi- « lem huic ubicationi quam ego habeo » (sect. 6, n. 153).

Sed vereor ne nulla sit solutio. Nam in ista sententia ubicatio quaevis est intellegibilis per comparationem demum ad aliam ubicationem magis notum. Sed haec aut est intellegibilis per illam, aut per tertiam (aut tandem per spatium absolutum). Si primum, circulatur vitiose. Si alterum, proceditur in infinitum. In neutro ergo casu ubicatio intellegibilitatem habet (nisi forte per spatium absolutum, unde te extricare volebas).

Talis autem circulus aut processus in infinitum vitari non poterit, nisi cum Aristotele et S. Thoma (4 *Physic.* lect. 1-14), in explicando loco et praesentia locali, deveneris ad assignandum aliquod ultimum, quod non sit in loco, sed sit caeteris rebus principium locationis : et hoc est mundi corporei superficies extrema, quae ipsa non suscipit praedicamentum *ubi,* sed caetera per respectum ad ipsam suscipiunt. Sed interit eo ipso intrinseca absolutaque ubicatio ; nec restat nisi relativa ad dimensiones circumscriptas.

Secundo, ratione modi intrinseci.

Modus intrinsecus, nec relativus, ineptus est ad constituendum aliquid alicubi. Dicitur enim aliquid esse hic vel illic ex coaptatione quadam sua ad hunc vel illum locum, ubi esse dicitur; « sicut esse « vestitum, ex adaptatione vestium ad « corpus. Quemadmodum igitur evidenter « fabulosus est intrinsecus modus vesti- « tionis, quo quis formaliter vestitus « evaderet, ita et modus ubicationis » (Cardinalis Billot, *op. cil.,* p. 407-408. cf. p. 344).

Tertio, speciata modi inductione.

Si per productionem atque inductionem modi istius intrinseci res constituitur praesens, quaero ubinam modus ingeneretur. Ubi praeexsistebat res, an ubi ea

1. Scripserat tamen antea : « Infero primo : « *ubi* non habere respectum intrinsecum et « essentialem ad corpus extrinsccum, sed solum « ad spatium imaginarium. Haec illatio constat « ex omnibus argumentis, quibus nostra sen- » tcntia probata est » (sect. 5, n. 140). « Una « restat difficultas, quia si tota essentia hujus « praesentiae est non in ordine ad locum « realem, sed in ordine ad spatium imagina- « rium, quod respicit : cum hoc spatium sit « aliquid fictum et merum nihil, respectus « etiam, ad illud terminatus, non poterit esse « realis · *(ibid.,* n. 144).

fit per modum illum praesens ? Si hoc *alterum* eligis, jam 1° supervacat modus; nam praeinlellogitur a te res jam ut praesens sua nova praesentia, sine interventu modi istius[1] : prius est enim esse hic vel illic, quam hic vel illic pati, i. e. recipere motionem agentis. Superest autem explicanda praesentia ista praeinducta. 2° Ponis absurdum : nam quotiescumque in aliquem agitur, ibi illum attingit actio, ubi ipse erat. Actio igitur ubicativa (seu modi inductiva) in Christum exercetur coelo locatum. Eligis ergo *primum*. Sed, si modus ubicationis recipitur ibi ubi praeexsistebat corpus Christi, quidni in aeternum ibi permaneat : cum sit ipsa ubicatio secundum se immobilis ? Et, si non permanet, qua arte jam aut qua via intellegetur ipsa itinerare, aut corpus Christi transmittere ad novum locum? (cf. Cardinalis **Billot**, p. 408).

Quarto, ex modorum numero.

Non solum Christus praesens est in singulis sacramenti toto orbe confecti speciebus, sed etiam in singulis singularum partibus. In quavis enim parte designabili Christus est praesens totus jam actu ante divisionem partium (non enim, in parte ulla designabili potest dici adesse pars tantum Christi. Adest tamen Christus. Ergo totus). Sed infinitae numero partes designari possunt. Ergo infinitis actu ubicationibus plenus est Christus. Quod vix concipi potest.

Quinio, ex ubicationum **omnium** *compraesenlia.*

Ubicumque Christus adest, ibi adesse debent omnia quaecumque illi sunt intrinseca, hoc est REALITER ET ABSOLUTE inhaerentia[2]. Porro ejusmodi sunt omnes istae ubicationes. Ergo hic, Andegavi, debet Christus gaudere ubicatione parisiensi. Unde exsurgunt quaedam mira.

1° Quomodo ubicatio parisiensis potest extra Parisios vagari ?

2° Si Christus hic habet secum suam ubicationem parisiensem, quomodo non dicitur hic esse Parisiis ? Quid enim in sententia adversariorum est esse Parisiis, nisi habere in se ubicationem parisiensem ? Eam habet vere hic exsistentem atque, ut ita dicam, ubicatam. Ergo in hoc angulo mundi reperiuntur omnes praesentiae Christi ad omnia eucharistiae loca, immo ad ipsum coelum. Et quia idem est esse praesentem alicui loco et habere locum illum sibi praesentem, ergo Christus hic habet proxime sibi praesentes terrae plagas omnes et coeli polos : qui igitur etiam Andegavi adsunt. Quod rursus vix concipi potest.

3° Ubicatio A fundat certam quamdam distantiam ab ubicatione B. Cum autem utraque ubicatio hic Christo insit, dicendus erit Christus, exsistens hic, distare a seipso hic exsistente. Quis omnia haec, aliave ejusdemmodi multa unquam intelleget ?

Articulus IV. Excluduntur conjunctim REPRODUCTIO ET ADDUCTIO.

Post distincta argumenta rationis contra singulas sive reproductionis sive adductionis hypotheses procedentia, sequuntur communia contra ambas simul, petita potissimum ex fontibus magisterii ecclesiastici.

Argumentum primum ex veritate **sal***vanda conversionis.*

Inculcata est a Conciliis et Summis Pontificibus vera conversio panis in corpus et vini in sanguinem (Trid. sess. 13, cap. 4 et can. 2; prof. fid. trid. ex Bulla Pii IV *Injunctum nobis;* const. Pii VI *Auctorem fidei.* D., 877, 884, 997, 1529). Veritati autem conversionis parum concordant reproductionis vel adductionis placita, pro quanto in singulis reperitur, quoad rem[3],

1. Videsis apud Lugonem, disp. 7, sect. 3, n.53sq., longam hujus conclusionis evasionem, at irritam : non enim attendit Doctor ille vim rationis, quae hic specialiter valet, et adnecli-tur a nobis continuo.

2. Ratio est, quia nequit una eademque res subesse simul et non subesse eidem formae, aut subesse simul formis contrariis.

3. Recole confessionem Lessii supralaudatam : « Non solemus dicere eas [substantias

termini recedentis annihilatio vera. Veram quippe involvi annihilationem, ex eo constat, quod utrobique panis et vinum desinunt proprie non in aliud quid, sed in nihilum : non autem aliud est annihilari, nisi in nihilum abire, sive subtractio conservativi influxus intendatur statim per se (ut apud Bellarminum et Lessium), sive consequatur ad actionem positivam circa aliud, puta circa accidentia separanda et sustentandal (ut apud Suarezium), vel circa corpus Christi inducendum (ut apud Vasquezium et Lugonem). Jam vero repugnare conversioni annihilationem, patet dupliciter : spectato scilicet et termino recedente et termino succedente.

Primo, ex parte termini recedentis. Quod annihilatur non convertitur. Abit enim in nihilum ; nihilum autem nec terminat ullam conversionem, nec rursus in aliud quid convertitur.

Secundo, ex parte termini succedentis. Annihilationi enim prioris termini, respondet posterioris creatio vel adductio. Sed creatio rursus nullam terminat conversionem aut mutationem proprie dictam : immo excludunt inter se mutatio et creatio, sicut inter se excludunt esse et non esse : nam creatio est transitus ex non esse in esse, mutatio autem est transitus ex aliquo esse in aliud esse. Adductio vero rei unius in locum alterius nullam facit mutationem hujus in illam. « Dicesne aquam transire in vinum, quia « loco ejus in eadem lagena vinum poni- « tur ? « (Cardinalis **Billot**, p. 349). Ergo omni ex parte repugnat annihilationi conversio : sicut, paucis Scotistis aut nominalibus exceptis, omnes professi sunt fere doctores. Quoad rem ergo, judicanda est repugnare conversio adductioni vel productioni.

Argumenlum secundum ex dislincliore definilione Iranssubslanliationis.

Constat ex damnatione a **Pio VI** lata in Pistorienses, non sufficere ad expositionem dogmatis christiani integrandam haec tria puncta : 1° panem cessasse ; 2° accidentia remanere ; 3° Christum

panis et vini] annihilari... verum hoc ad modum loquendi spectat. » **Suarez**, quanquam cautior el sermone et sententiis, tamen aegre fert quod annihilatio sit a **Solo** notata ut erronea : immo vult eam haberi ut probabilem (disp. 50, sect. 7, n. 2). Sed non solus Solus istiusmodi notam inusserat; etiam **Toletus** haec habet : « Ista [negatio annihilationis] est « contra Scolum. Est autem conclusio ista * certior opinione ; non enim tutum est con- « cedere panem annihilari in sacramento ; et • vix a temeritate saltem excusari potest « talis assertio » (In 3 S. 75, 4). Post Solum el Toletum, alii etiam gravi usi sunl censura, quos enumerant **Salmanlicenses** (disp. 5, dub. 1, n. 9). Nec praetereundum est quod XVa l**densis** (De *sacramentis,* c. 68) testatus erat XVicleffllas et Husitas coaetaneos suos solitos esse imaginari malitiose in dogmate catholico assertionem annihilationis, ut exinde conversionis repugnantiam arguerent. Quod et proteslantes deinde, quod refert **Vasques**» (disp. 183, c. 1, n. 7), similiter egerunt : « Quocirca praedicta opinio de annihilatione « panis et vini adversariis nostrae fidei arma « ministrasse videtur » (**Vasquez**, *ibid.).* Ut simplicior, ita tutior tides veterum erat, dum scribebant : « Ad hoc aulem, quod objicitur, • quod ill ibi mulatto panis de esse panis in « non esse, dicendum quod hoc penitus falsum • esi » ; siquidem « lunc penitus annihilaretur « in sacramento substantia panis : quod fi- « DES CATHOLICA NON ADMITTIT » (AlbertUS M., *Liber de sacram, euchar.,* dist. 6, tract. 2, cap. 1, n. 10).

1. Multum hoc Suarezii effugium carpit **Vasquezius** (disp. 183, n. 12-23), inter alia haec scribens : « Contendere aulem de panis et « vini desilione et separatione accidentium, « quaenam sit prior et causa alterius, utrum « ratione separationis accidentium desitio sub- « stantiae panis et vini habere non possit « rationem annihilationis : frivolum sane, el « indignum non solum tanto mysterio, sed « etiam quod inter theologos disputetur. » Sed miror, quod oculatissimus Doctor non perspexit, posse etiam facile suum occludi effugium, abaque similia omnia. Nam, quod reductio panis in nihilum consequatur ad actionem inductivam corporis Christi, quomodo per hoc removetur annihilatio ? Non removetur, sed tantummodo importatur per praeviam actionem positivam : ita ut sint duae actiones divinae, una positiva primum, qua statuitur corpus Christi ; altera deinde negativa, qua in nihilum sinitur labi panis. Annihilatio aulem nunquam removebitur, nisi ostendatur e converso positionem corporis Christi sequi ad mutationem panis, et quidem ita ut haec sit vera realisque via ad illam. Tum enim apparebit, lumque demum, quomodo panis non desinat in nihilum, sed in aliquid.

adesse ; sed requiri amplius quartum punctum, veluti distinctum articulum fidei, nimirum transsubstantiationem, seu conversionem totius substantiae panis in corpus et totius substantiae vini in sanguinem[1] (D., 1529). Igitur tria praedicta nondum integrant formaliter ex sese conceptum catholicum conversionis transsubstantiativae[2]. Quid autem, quaeso, praeter illa tria, auctores sive reproductionis sive adductionis nobis proponunt ad transsubstantiationem pertinens, nisi merum nomen ? Neutri enim assignant ullam extremorum successionem nisi, quantum est ex parte rei, se habentem mere materialiter. Siquidem nequaquam volunt adhiberi ab auctore conversionis mutationem unius termini tanquam medium ad inductionem alterius. Quicquid autem superinducunt ab extrinseco connectons ambas partes, puta intentionem divinam, vel si quid ejusmodi, nullam habet vim mutandi realem conditionem istius consecutionis, quae est mera successio et nulla conversio (cf. Cardinalis **Billot**, *op. cil.*, p. 329 et 339).

Praeterea, si ad istum modum esset intellegenda transsubstantiatio, cujusnam utilitatis gratia praedicari eam oporteret fidelibus praeter tria illa puncta suprarecensita ? Nonne amandanda esset ad quaestiones mere scholasticas, quibus obrui vix decet ingenia fidelium ? At hoc ipsum reprobat **Pius VI** in decreto praelaudato[3]. Quae reprobatio vix intellegi potest, nisi transsubstantiatio addat super illa tria puncta aliquid intrinsece conducens ad ipsorum veritatem atque intellegentiam : quatenus, exclusa annihilatione, desilio unius substantiae sit idipsum quo procuratur nobis sub speciebus altera : ita ut sit unum re opus transsubstantionis, quamvis, pro diversitate respectuum ad duos terminos, sit duplex ratione (cf. Cardinalis **Billot**, p. 350).

Argumentum lerliutn ex comparatione inler accidentia el extrema conversionis.

Specialius contra eos qui putant elementum formale transsubstantiationis, praeter successionem duarum substantiarum, reperiri in habitudine quadam communi utriusque ad tertium : sive substantiali, seu statica, secundum copulationem ad accidentia (Valentia) ; sive activa, seu dynamica, in ordine ad sustentanda accidentia (Lugo).

Et primo quidem, consideratio habitudinis dynamicae reducitur in casu ad considerationem habitudinis staticae. Nam 1° prius est corpus Christi adesse, quam sustentare accidentia. Porro non adest nisi per transsubstantiationem. Ergo jam habetur transsubstantiatio, priusquam attendi possit sustentatio. 2° Transsubstantiatio est aliquid quod fit a sacerdote. Sustentatio autem activa accidentium, si qua procederet a Christo eucharistico, esset quoddam ipsius agere : quod non operatur sacerdos. Ergo nulla est pars transsubstantiationis. Superest ergo consideranda solum habitudo statica.

Jamvero dico realem habitudinem substantialem terminorum binorum ad accidentia nullum esse elementum formale aut constitutivum traussubstantialionis. Nam in tantum foret, in quantum accidentia negaret conversionem : etiamsi haec sequatur logice ex illis, atque vice versa. Sicut sunt qui negent immutabilitatem Dei, quamvis agnoscant probe Dei exsistentiam, tanquam causae primae supramundanae, seu Creatoris increati : qua in notitia clauditur implicite immutabilitas.

1. «Quam velut articulum fidei Tridenlinum • Concilium definivit, ct quae in solemni fidei « professione continetur. » Cujus si mentio omittatur, « notitia subtrahitur tum ahticuli « ad fidem pertinentis, tum etiam vocis ab « Ecclesia consecratae ad illius tuendam pro- « fessionem adversus haereses, tenditque adeo « ad ejus oblivionem inducendam, quasi age- « retur de quaestione mere scholastica « *(ibid.)*. Adverte, non solum vocis jacturam, sed etiam articuli notari in iis qui tribus supradiclis punctis sint contenti.

2. H.e., tria ista possent sustineri ab eo qui negaret conversionem : etiamsi haec sequatur logice ex illis, atque vice versa. Sicut sunt qui negent immutabilitatem Dei, quamvis agnoscant probe Dei exsistentiam, tanquam causae primae supramundanae, seu Creatoris increati : qua in notitia clauditur implicite immutabilitas.

3. « Doctrina Synodi, qua parte tradere in- « stituens fidei doctrinam de ritu consecratio- « nis, remotis quaestionibus scholasticis circa « modum quo Christus est in eucharistia, a « quibus parochos docendi munere fungentes « abstinere hortatur * etc. · Quasi ageretur do « quaestione mere scholastica ».

dentia haberentur tanquam elementum quoddam permanens commune utrique termino totali a quo vel ad quem fit transitus, sicut in mutationibus formalibus materia. At non ita res habet. Terminus enim totalis transsubstantiationis non est ex doctrina conciliorum compositum ex substantia et accidentibus, sed ut tota, ita sola substantia, cum panis, tum corporis Christi (quamtum est ex vi verborum). Hoc est, coincidit terminus totalis termino formali. Manent igitur accidentia omnino extra ambitum terminorum transsubstantiationis, simpliciter immotal, longe secus ac materia in formalibus mutationibus, aut etiam substantia in alterationibus. Nec proinde per comparationem ad ipsa potest formaliter definiri nexus vigens proprie inter extrema istius conversionis (Cardinalis **Billot**, p. 356) : etsi forte accidentium conservatio potest esse ex alio titulo conditio necessaria ad transsubstantiationem, ut infra exponetur.

Argumentum quartum, ex consectario circa desilionem corporis Christi inviso.

Procedit contra eos saltem auctores sive *reproduclionis* sive *adductionis,* qui, secus atque Valentia aut Lugo[2], in habitudine terminorum ad species permanentes nullum collocant formale elementum conversionis. Apud ipsos dicenda foret, dum corrumpuntur species, habere locum transsubslantiatio quaedam altera corporis Christi in materiam succedentem : non enim tum deest connexio extrinseca inter desitionem corporis Christi et novae materiae subrogationem : sive ideo recedat unus terminus ut succedat alter, sive quia succedit ; atque rursus, sive id fiat per destructionem unius alteriusque creationem, sive per abductionem et adductionem, proportionaliter ad singula cujusque de conversione sacramentali placita. Porro transsubstantiationem vel conversionem admittere corporis Christi in aliud, quid est nisi errori stercoranislarum (si qui unquam fuerunt) aperire locum (Cardinalis **Billot**, *op. cil.*, p. 348)? Qualiter autem se ab ista difficultate expedire satagant adversarii, vide apud **Suarezium**, disp. 54, sect. 3.

Omni igitur ex parte adigimur ad consentiendum *Caiechismo Concilii Tridenlini* (pars. 2, c. 4, n. 37) : « Si est verum Christi « corpus sub panis et vini specie post « consecrationem, omnino necesse est, cum « ibi antea non esset, hoc vel loci mutatione, vel creatione, vel alterius rei in « ipsum conversione factum esse. At vero « fieri non posse constat (ut corpus Christi « in sacramento sit) quod ex uno in alium « locum venerit : ita enim fieret ut a coeli « sedibus abesset, quoniam nihil movetur, « nisi locum deserat a quo movetur. Creari « autem corpus Christi minus credibile est, « ac NE IN COGITATIONEM QUIDEM CADERE « hoc potest : relinquitur ergo (ut in sa« cramento sit corpus Domini) quod panis « in ipsum convertatur. » Cujusmodi conversio autem « ita fit, ut tota panis sub« stantia, divina virtute, in totam corporis « Christi substantiam, totaque vini sub« stantia in totam sanguinis Christi sub« stantiam, sine ulla Domini nostri « mutatione convertatur » (ibid., n. 39) : ut mox est exponendum.

1. Omne elementum commune mutationum accipitur ut mutatione ipsa affectum : verbi gratia, in alterationibus substantia modificatur secundum quamdam sui affectionem accidentalem ; in mutationibus formalibus materia mutatur secundum quamdam sui conditionem substantialem. Hic autem accidentia omnino immutata manent servanturque a Deo. Non sunt ergo ullatenus mutationis subjectum, aut quasi subjectum, uut tandem conversionis terminus etiam partialis. Nec proinde dicendum aut putandum est, compositum ex pane et accidentibus mulari in sacramentum, tanquam in compositum quoddam ex accidentibus iisdem et corpore Christi.

2. Quanquam ipse Lugo (disp. 7, sect. 10, η. 173) sponte docet, nec satis caule, converti compositum ex corpore Christi et speciebus in compositum subsequens : ut opinor, ea de causa, quia quantitas saltem censetur perseverare eadem. Antea tamen (sect. 9, n. 154, sq.) ea, qua par est, severitate castigaverat Arriagam, dicentem : corpus ipsum Christi mutari in substantiam subsequentem. Quod vel cogitatu est horribile.

Sectio II. — Verior solutio proponitur.

Cum neque productione neque adductione constitui possit praesens corpus Christi in eucharistia, superest omnino, ut per conversionem habeatur proprie dictam[1]. Etenim, si nullius *esse* in Christo (neque substantialis neque accidentalis) productione haec praesentia nova obtineri potest, nec tamen potest obtineri sine ulla mutatione in rerum naturam inducta, sequitur, mutationem hanc non esse corporis Christi, sed alterius rei in corpus Christi immutatum.

Circa quam mutationem panis in corpus Christi immutatum, duo veniunt statuenda :

1° Nullam mutationem in aliquid immutatum dari posse nisi transsubstantiationem ; neque vicissim transsubstantiationem ullam dari posse nisi in rem immutatam, proindeque praeexsistentem.

2° Transsubstantiationem esse de se aptam ad praesentiendum terminum conversionis, loco termini conversi, sub hujus speciebus.

Articulus I. Convertuntur inter se mutatio REI IN REM IMMUTATAM ET TRANSSUBSTANTIATIO.

Primo quidem, nulla mulatto rei in rem immulalam dari polesl nisi per Iranssubslanlialioncm.

Etenim rem in aliquid immutatum mutari, dicit in termino conversionis nihil novi haberi. Atqui hoc importat, nullum commune elementum assignari posse panis transmutati et corporis Christi eucharistici. Etenim, si quod elementum conversi panis in corpore Christi eucharistico reperiretur, certissime inesset huic corpori aliquid novi, minime in ipso praeexsistens, foretque corpus, secundum novitatem illius elementi, mutatum. Jam autem, si nihil in termino conversionis superest tennini conversi, oportet ut hujus mutatio facta sit non secundum partem tantum, puta formam, remanente materia, sed secundum totam substantiam, nulla ejus parte remanente : quae est transsubstantiatio. Recte igitur Scotus (4 D. 11, q. 3) : «Est impossibile transsubstan- « tiationem paitialem [i. e. mutationem « formalem] esse in praeexsistens : quia « illa est mutatio per quam potentiale « recipit actum quo prius caruit; et, per « consequens, compositum ex illo poten- « tiali et ex illo actu novum est, quia « succedit privationi illius, d Intellege ergo: nulla erit mutatio in praeexsistens, nisi totius substantiae in totam substantiam.

Secundo : Reciproce Iranssubsianlialio nequii dari ulla nisi in lerminum immulalum.

Probatur 1°.

Etenim, si terminus transsubstantiationis esset, prout talis, mutatus, id est reductus de potentia in actum, esset secundum novum illum actum productus. Secundum igitur quod ille actus foret aut actus essendi simpliciter, aut actus essendi tale (sive substantialiter sive accidentaliter), foret ille terminus productus vel ex nihilo sui et subjecti, vel ex nihilo tantum sui, non autem subjecti. Sed prior casus est creationis, seu transitus ex non ente in ens, qui nullam, ut diximus, potest ingredi conversionem, seu transitum de ente in ens. Ad alterum autem casum quod spectat, quandocumque actus, vel substantialis vel accidentalis, producitur per viam coiiver-

1. « Nihil potest incipere hic esse, cum prius « non fuerit, nisi per motum aut mutationem « propriam, vel alterius terminatam aliquo « modo ad ipsum » (S. Thom., 4 D. 11, 1, 2). Hinc sequitur falsitas et impanationis Christi, et annihiiationis panis. Sanctus Thomas rursus : « Relinquitur ergo dicendum quod verum cor- « pus Christi esse incipiat in hoc sacramento « per hoc quod substantia panis convertitur « in substantiam corporis Christi, et substantia « vini in substantiam sanguinis ejus. Ex hoc « autem apparet falsam esse opinionem tam « eorum qui dicunt substantiam panis simul « cum substantia corporis Christi in hoc sa- « cramento exsistere, quam etiam eorum qui « ponunt substantiam panis in nihilum redigi · (Cg. 4, 63).

sionis, id in conversionis termino fit ex proportionali desitione actus contrarii in tennino converso : pro quanto generatio unius est corruptio alterius. Habetur igitur hujusmodi conversio secundum duas formas inter se succedentes in eadem materia vel subjecto ; proindeque importat consubstantialitatem partialem terminorum : quae in transsubstantiatione locum habere non potest. Nequit igitur transsubstantiatio dari in ullum terminum conversione ipsa mutatum.

Aliis verbis, quia terminus formalis *ad quem* (ut aiunt) conversionis productivae est pars demum compositi, etiam pars fuerit necesse est compositi terminus formalis *a quo :* permanebitque compositi altera pars, communis utrique extremo (Cardinalis Billot, *op. cil.,* p. 356).

Probatur 2°.

Mutatio unius in alterum non ex ipso conceptu dicit in hoc altero mutationem ullam, sed tantum in priore illo, quod dicitur mutatum. Quaerenti enim quid sit mutatum, ex ipsa phrasi respondendum est : illud esse mutatum ; utique in hoc. De hoc autem quid ? Ex ipsa phrasi minime habetur hoc esse mutatum, sed esse id in quod mutatum sit illud.

Quod igitur terminus conversionis inveniatur per ipsam conversionem mutatus, hoc est per accidens in conversione, spectata in quantum hujusmodi. Provenit enim ex eo quod termino converso contingit terminum conversionis esse plus minus consubstantialem : nimirum ratione communis subjecti, quod, cum sit ipsius mutationis subjectum, necessario in termino conversionis invenitur mutatum[1].

Ubi deficit igitur subjectum commune, deficit tota ratio mutationis in termino conversionis; nec proinde ulla ejusmodi mutatio tunc per viam conversionis dari potest. Unde sequitur, transsubstantiationem, si qua detur, non dari ullam nisi in rem penitus indemutatam, proinde que praeexsistentem.

Aliis verbis, actio conversiva non dicit de se actionem productivam. Potest dari conversio productiva (et hujusmodi sunt omnes conversiones naturales) ; sed adhuc manet ratio conversionis, etiamsi desit ratio productionis. Actioni enim conversivae respondet formaliter conversionis passio, quae est in termino converso. Spectata igitur ratione conversionis secundum se, quidquid obtinetur circa terminum conversionis, id non per actionem in ipsum obtinetur, sed per actionem in terminum conversum. Quod agatur etiam in terminum conversionis, id solummodo debetur consubstantialitati terminorum, ut dictum est.

Quare sanctus Thomas sexcenties : « Hoc in quod terminatur conversio « [transsubstantiativa], nullo modo transe mutatur, scilicet corpus Christi, sed soil lum panis, qui convertitur » (4 D. 11, 1, « 3, 1 ; cf. 4 D. 1, 1, 4, 1, 6m ; 4 D. 8, 2, 3, 5m ; 3 S. 78, 4, 2m)[2]. Idem dicebat Albertus M. : « Substantia panis et « vini, sine mutatione vel additione, vel « innovatione corporis Domini, transsub« stantiatur in corpus quod prius erat, et « panis per istam transsusbtantiationem « desinit esse panis, cum prius esset « panis ; non tamen simpliciter transit « in non esse vel in nihil, quia in cor« pus Domini transsubstantiatur. Et hoc « idem tenendum est de vino ad sangui« nem. Mutatio enim supernaturalis, quae « vocatur transsubstantiatio, tota est in « substantia panis et vini, et secundum

1. Tunc enim de potentia in actum novum transiit subjectum amissione actus veteris : est proinde terminus conversionis mutatus quantum ad acquisitionem actus : seu ex nihilo sui (non subjecti) motus ad sui realitatem vel actuaiitatem : dum est terminus conversus, per actus prioris recessionem, redactus de sui realilate vel actualitatc ad sui (non subjecti) nihilum. Tota igitur mutatio termini succedentis habetur ratione subjecti communis.

2. Ita intellegi a S. Thoma transsubstantiationem, ut nulla actio recipiatur nisi in pane, fatetur ipse Suarez, nec semel (disp. 50, sect. 4, n. 8 ; sect. 5, n. 1 ; sect. 6, n. 1 ; disp. 61, sect. 1, n. 1 ;sect. 2, n. 2) ; quanquam ipse omnino aliter, ut vidimus, transsubstantiationem intellegit ac exponit.

« nullum modum alterations vel aug-
« menti vel generationis attingit corpus
« Domini » *(Liber de sacram, euchar.,* dist. 6, tr. 3, cap. 1, n. 5). Superiusque (dist. 6, tr. 2, cap. 1, n. 10) : « Illa super-
« naturalis mutatio tota est in pane, et
« nullum habet terminum *[intellege* : mu-
« tationi subjectum] in corpore domi-
» nico » ; sed solummodo habet in corpore dominico terminum mutationis illius cui subjectus est panis. Lege integrum caput. Antea vero divus Algerus *(De sacram, corp, el sang. Dom.,* l. I, c. 9. P.L. 180, 766) admirabiliter: «In sacramento autem,
« mutata substantia, non forma, panis et
« vinum non fit nova caro aut novus
« sanguis, sed exsistens substantia panis
« et vini mutatur in coexsistentem[1] sub-
« stantiam corporis Christi : ita ut no-
« vitate sua nihil in ipso innovet, mu-
« tatione sua nihil immutet. »

Advertas exinde sequi tria.

1° Transsubstantiatio est inter omnes conversiones purissima : utpote quae rationi conversionis unius in alterum nihil addat quasi forinsecus emendicatum, ac deturpans sive conversionis terminum sive conversionem. Quemadmodum enim agens ut agens non patitur, ita terminus conversionis, ut talis, non mutatur. Non reperitur autem istiusmodi puritas nisi in transsubstantiatione.

2° In Trinitate, Deus Filius propter perfectam consubstantialitatem cum Patre, ex quo oritur totaliter incommutato, nullatenus intellegitur mutatus, quanquam totus est productus.

In eucharistia, corpus Christi propter carentiam omnimodam consubstantialitatis cum pane, in ipsum totaliter mutato, nullatenus est productum, sicut nullatenus est mutatum.

In creatione, terminus propter suam totalem[2] oppositionem ad *non esse,* ex quo transit ad *esse,* simul est et totaliter productus et totaliter mutatus.

In operibus autem agentium naturalium omnis actio conversiva simul est et productiva partialiter, et partialiter termini producti mutativa : propter partialem hujus termini consubstantialitatem cum illo ex quo oritur partialiter mutato.

3° Posita praesentia Christi sacramentali, repugnat ut nulla habeatur Christi praesentia alia naturalis[3]. Ex praedictis enim sequitur, praesentiam sacramentalem pendere ex naturali praesupposita : siquidem nonnisi in praeexsistens immutatum fieri potest panis transsubstantiatio. Unde concludas quam absurde putetur a nonnullis Christus posse in eucharistia contineri et conservari[4], quin extra eucharistiam ullatenus conservetur ; immo, quam absurde putetur eucharistia potuisse confici ante incarnationem.

1. Hac voce *coexsistentem* nequaquam coexsistentiam corporis Christi et panis in sacramento designat Algerus, quam late impugnat *(op. cit.,* c. 6, coi. 755). Sed intellegit pani convertendo coexstitisse jam corpus Christi, in quod converteretur. Nihil aliud igitur sonat illic *coexsistens* quam apud nos *praeexsistens.* Corpus enim, coexsistens pani, praeexsistit conversioni.

2. Adverte, in transubslantiatione non esse totalem oppositionem inter extrema : conveniunt enim in ratione entis ; cujus communis rationis ergo fit, ut et conversio locum habere possit, nec tamen possit fieri nisi ab eo cui subjicitur ens in quantum ens, ut opportune notat S. Thomas (3 S. 75, 4, 3m). Cujus ratio est, quia idem potest in ens ut tale, qui potest in omnem materiam : siquidem materia est in corporalibus communissimum principium seu initium entis.

3. Vide igitur quousque consentiamus Cardinali Billot *(op. cit.,* p. 473) scribenti : « Posset quidem Christus non esse sub ulla
« reali dimensione extrinseca, eodem modo ac
« mundus in toto suo complexu sumptus ;
« posset etiam contineri solum in loco coe-
« lesti, imo solum sub dimensione sacra-
< menti. » Ultima verba eatenus salvari possunt, quatenus, facta quadam hypothesi irreali, at non metaphysice repugnante, intendatur casus quo in rerum natura nihil jam inveniretur praeter Christum ipsum, eucharistia cibatum. Tunc enim Christus secundum praesentiam naturalem sub nulla esset dimensione ; secundum praesentiam autem sacramentalem esset sub dimensione sacramenti. Esset igitur Christus *sub nulla dimensione nisi sacramenti,* quanquam gauderet praesentia simul et sacrainentali et naturali. Sed haec censeantur dicta jocose.

4. Cf. dicta supra, p. 622, sub litera *B.*

Articulus II. Transsubstantiatio est apta ex sese ad praesentiandum.

Hic duo sunt praestanda.

Primo, ostendendum, cur necesse sit reddere rationem praesentiae Christi per ipsam conversionem.

Secundo, ostendendum, qualiter conversio rationet praesentiam.

Primo quidem, necesse est ul per conversionem reddalur ratio 'praesentiae Christi.

Induci per ipsam conversionem praesentiam termini posterioris ibi, ubi aiTuit terminus prior, aperte supponitur a sancto Thoma, ubi de tribus excogitabilibus modis disserit, quibus corpus Christi constituatur praesens. Sed potuerit quis opponere illi assumpto, non reddi rationem praesentiae per conversionem, etiamsi detur conversio : nam panis, hic praesens, forsan potuerit ab omnipotente Deo converti in corpus Christi, prout in coelo solo exsistens1. Ergo conversio substantiae in substantiam non reddit rationem praesentiae eucharisticae.

Respondebis fortasse : posset quidem panis transsubstantiari in corpus Christi prout in coelo locatum, si corruerent species. At remanentibus speciebus, intellegitur transsubstantiatione ipsa praesentiari corpus Christi sub illis.

Dico : haec responsio est insufficiens ; nam sequeretur ex ea, potuisse, etiam remanentibus accidentibus, panem mutari in corpus Christi dissitum. Fac enim potuisse id fieri sublatis speciebus : quomodo impediretur Deus, quominus idem faceret, per hoc solum quod eligeret simul servare species ? Non enim per corpus Christi, ut terminum demum conversionis, conservat species : siquidem corpus Christi, sub hac formali consideratione, nulla intellegitur mutatione affectum, nec proinde auctum causalitate ulla respectu specierum2.

Repones fortasse, praesentiam corporis Christi ad species sequi tandem ex verbis formae. Optime quidem : in hoc enim omnes consentimus : ex verbis formae deduci posse Christi praesentiationem. Quod enim significatur per formam, etiam per formam efficitur. At semel concesso, potuisse (seclusa consideratione formae) per omnipotentiam divinam transsubstantiari panem in corpus Christi semotum a speciebus, sequitur, praesentiam Christi ad species, quantumvis per formam inducatur efficienter, non tamen induci formaliter ipsa transsubstantiatione : non enim uno inducitur formaliter alterum, si absque hoc illud reperiri potest, quasi indifferens ad ejus positionem. Restat ergo, praesentiam Christi induci formaliter aliquo effectu verborum alio praeter transsubstantiationem. Sed tunc adverte 1° : in casu corruere etiam omnem rationem pro transsubstantiatione. Unica enim ratio pro transsubstantiatione erat : quia non posset praesens reddi corpus Christi sub speciebus demonstrantibus, nisi aut productione, aut adductione, aut conversione. Jam, si conversio et ipsa est ex sese inefficax ad praesentiandum, abeat cum reliquis3 ! Adverte 2° : nullum jam restare medium praesentiativum. Exclusis quippe omnibus viis productivis et adductivis, ostensum est, unam jam tentari

1. Est haec sententia Scoti (4 D. 10, 1), quem sequuntur plurimi, inter quos Toletus (3 S. 75, 4, q. 3, *adverte* 4°). Sed contradicit, et quidem merito, Capreolus, 4 D. 11, art. 3, ad 1m et 3“ Scoti contra 1»m solutionem, p. 237 et 239.

ïrïtro, ut postea constabit, per species servatas intellegitur Deus conservare praesens corpus Christi. Secundum hoc igitur servatio specierum accipitur ut prior ad praesentiam Christi, nec ab ea dependet : quemadmodum etiam in ceteris sacramentis *signum, lanium* est prius ad *rem el signum.*

3. Semel enim, modo isto nescio quo, acquisita speciebus relatione continentiae ad Christum, sufficit annihilari panem, ut verificetur forma. Neve dicas, conversionem adhuc requiri eo quod forma non significet annihilationem, seu negativum, sed positivum. Nam respondeo : positivum illud, quod directe significat forma, est Christus ut demonstratus per species ; nonnisi indirecte vero est conversio, pro quanto scilicet haec est necessaria ad Christum nobis procurandum sub speciebus loco panis praesentem ; et ideo forma significat terminum ut *in facio esse,* et non *in fleri,* quia directe, non conversionem, sed praesentiam denotat. Semel autem admisso, transsubstantiationem nihil formaliter conferre ad praesentiationem, et praesentiam alia via induci, jam ne indirecte

posse viam propriae et strictae conversionis. Si haec igitur non per se sufficiat, non habes jam quo extra eam confugias.

Conclude ergo, transsubstantiationem, si quid valeat ad praesentiandum, per seipsam valere, non per aliud additum, quo traheretur corpus Christi, terminus transsubstantiationis, ad *esse hic*. De ista enim tractione rursus exsurgeret problema : quo genere processus consisteret : productivi, adductivi, an conversivi ? Quod si autem transsubstantiatio est, ex suis propriis, termini praesentiativa, jam patet, nullam posse haberi aut concipi unquam, nisi praesentiativam termini ; nec proinde sine contradictione admitti poterit hypothesis rei transsubstantiatae in rem prout alibi solum exsistentem.

Secundo jam determinatur unde transsubslaniiaiioni insit vis praeseniiandi suum terminum.

Porro dico : haec proprietas est communis transsubstantiationi cum omnibus conversionibus. Omnis enim conversio inducit ex sese continuationem praesentiae inter terminum conversum et terminum conversionis. Quod sic patet :

Conversio omnis aut est productiva, aut non est productiva.

Si *est productiva,* duplici ex capite constat ea induci continuationem praesentiae.

1° Quia corruptio termini conversi fit certe ubi erat ipse. In conversionibus autem productivis, generatio unius est corruptio alterius. Ergo ibi generatur terminus conversionis, ubi fuit terminus conversus.

2° Quia, ut supra est ostensum, importat conversio productiva permanentiam subjecti utrique communis.

Si non esi productiva, nihilominus importat continuationem praesentiae quasi duplici ex capite.

Primo quidem, ex parte conversionis passive spectatae.

Secundo, ex parte ipsius actionis conversivae.

1° *Ex parte conversionis passive spectatae.*

Res conversa desinit in terminum conversionis. Ubi sunt duo consideranda.

Primo, res quae desinit, desinit ubi fuit. Quomodo enim desineret ubi nunquam fuisset ? *Secundo,* desinens autem in alteram, desinit ubi erit altera. Ergo ibi est altera, ubi fuit prior.

Non enim desitionis istius fingendae sunt duae terminationes : una veluti intrinseca, altera extrinseca ; quarum una forte ab altera disjungi atque discontinuari posset. Quod enim desinit per conversionem sui in alterum, non in ultimo quodam instante sui *esse* desinit (quale instans ultimum in iis quae convertuntur nullum datur[1]), sed in primo instante sui *non esse,* quod est primum instans alterius *esse.* Non igitur alicui terminationi intrinsecae prioris *esse* succedit prout terminatio extrinseca alterum *esse.* Sed una est terminatio prioris *esse* : *esse* alterum ; quod igitur ita terminat realitatem prioris, ut continuet.

Uno verbo : desilio unius est alterius realitas, spectata pro isto instante, quod concludit durationem priorem. Vel brevius : desitio unius est positio alterius. Unde idem quod supra.

Quae cum ita sint, vide, quam necessario asseratur inter extrema conversionis verus nexus realis, utique pani desinenti intrinsecus, eodem modo quo intrinseca est passio conversionis ; nec solum se tenens ex parte ordinationis divinae, extrinsece referentis recessum unius extremi ad alterius accessum.

2° *Ex parte ipsius actionis conversivae.*

In conversione non productiva potissi-

quidem significatur transsubstantiatio ; sed cum praesentia Christi significabitur annihilatio panis, pro quanto per haec verba *Hoc esi corpus meum,* datur intellegi : hoc non est panis. Et sic sufficienter forma significaret annihilationem, proindeque et efficeret.

1. Si quod enim daretur ultimum instans, illud quod convertitur, in ultimo sui, adhuc foret ipsum ; in primo autem alterius, jam transiisset in non ipsum. Sed inter ultimum sui et primum alterius, nullum foret intervallum : immo ista duo forent unum idem-

mum, ut superius est ostensum, actio commutativa tota quanta recipitur in eo quod convertitur ; nec nisi quatenus in illo recepta, invenitur habere pro terminatione sua, non quidem intrinseca, attamen vera, id in quod fit conversio. Non autem istud terminat vere actionem, nisi continuetur ei in quo uno recepta est actio.

Aliis verbis. Actio conversiva, quanquam non mutat nisi unum extremorum, tamen mutatione ipsa illius pertingit ad alterum. Non autem actio hic demum efficax pertinget ad aliquid hic numquam'exsistens.

Ergo omnis actio conversiva unius in alterum aut simpliciter hoc ponit loco illius, aut saltem, si agatur de re quanta, ejusque mutatione secundum locum, continuationem eam praesentiae inter extrema motus inducit, per quam excludatur omnis terminorum discretio.

Sciendum est enim, in iis quae sunt secundum se extra praedicamentum quantitatis, qualis est substantia (etiam corporea) secundum se, aut forma, continuationem nullam praesentiae dari posse, nisi per replicationem praesentiae identicae ; in iis autem quae pertinent ad quantitatem, eamve sequuntur, aut ea afficiuntur, continuationem praesentiae aliquam attendi secundum positiones locales diversas ita inter se excipientes, ut una altera terminetur, nec proinde actio motiva disjungatur a termino motus. Sed istud ultimum infimumque genus continuationis, ut patet, non potest habere locum in mutationibus illis, quae nullum claudunt in sua ratione motum localem.

Corollarium de transenlalione.

Conclude ex praemissis : nullam, etiam divinitus, fieri unquam posse conversionem totius substantiae cum sua quantitate sensibili in totam aliam substantiam cum nova sensibili quantitate : quam vocant transentationem. Deficeret enim inter terminum conversum et terminum conversionis continuatio quaevis praesentiae. Quod sic patet. Ex una parte, transentatio ista fieri deberet in immutatum praeexsistens quid, propter easdem rationes, quae de transsubstantiatione allatae sunt. Ex altera autem parte, non posset aliquid praeexsistens, immutatum, fieri per transentationem praesens loco rei transentatae. Primo quidem, non sub specie aliena : cum hic, ex suppositis, deficeret aliena species, species dico rei transentatae. Immo deberet fieri praesens in propria specie, siquidem quantitas sensibilis contineretur in termino formali istius conversionis. Oporteret igitur terminum conversionis adesse jam non per modum solum substantiae, sed per modum rei quantae : proindeque circumscriptive. Sed praesentia hujusmodi donari aliquid praeexsistens *immulalum* non potest, sine multilocatione circumscriptiva, quae ob rationes superius[1] factas repugnat. Ergo omnino transentatio haberi non potest[3].

Ostenso per transsubstantiationem praesentiari corpus Christi, superest quaerendum, cujusmodi praesentia per transsubstantiationem donetur.

§ 2. De genere praesentiae quo per transsubstantiationem donatur in eucharistia corpus Christi.

Sectio I. — Praesentia eucharistica DIFFINITUR.

Habes probatum ex analysi conversionis, ut talis, importari inter substan-

que instans. In eodem igitur instante aliquid esset adhuc ipsum et jam non ipsum : quod repugnat. Non igitur datur ultimum instans ejus quod convertitur, sed solummodo ultimum tempus (S. Thom, in 6 *Phys.,* lect. 7, el 3 S. 75, 7, 1m ; 4 D. 11, 1, 3, 2, 2" et 3«). Uno verbo, *id quod demonstrant species* ne per unum quidem Instans potest esse simul el punis et corpus Christi. Ergo nullo inlrinseco instante concluditur duratio panis, sed solo extrinseco illo, quod est primum corporis Christi.

1. In argumento secundo contra Adductionem.

2. Consentiunt quoad conclusionem Suarez, disp. 50, sect. 10, η. 16 ; Lugo, disp. 7, sect. 10. In contrarium videsis Salmanticenses, disp. 5, dub. 2, n. 10.

tiam panis ct substantiam corporis Christi continuationem praesentiae. Induitur ergo substantia corporis Christi eadem praesentia ad species qua secundum se gaudebat substantia panis. Videndum est igitur quali.

Non equidem induitur ea praesentia, qua gaudebat substantia panis prout affecta ipso accidente quantitatis, id est ut quanta. *Primo,* quia terminus conversus non fuit substantia ut quanta, sed substantia per se solam sumpta. *Secundo,* quia nullatenus per quantitatem panis fit quanta ipsa substantia corporis Christi, nec ea ullatenus afficitur, cum sit, in quantum terminus transsubstantiationis, immutata. — Non igitur est praesens loco localiter, id est, per specierum panis, quasi sibi inhaerentium, comparationem ad dimensiones externi continentis (puta aeris vel pyxidis) ; sed tantum ad ipsas species est praesens.

Nec rursus ad eas est praesens per contactum propriarum dimensionum, cum non id substantiae panis competeret ; sed est praesens eo modo, quo substantia secundum se (i. e. non ut quanta, sed ut substantia) erat praesens ad species.

Substantia autem si comparetur ad dimensiones specierum, non in quantum facta est quanta per ipsas, sed solum in quantum est substantia, non est assignare unde possit ipsarum divisibilitatem sortiri : cum nulla substantia divisibilitatem sortiatur nisi quantitatis qua afficiatur. Est ergo substantia corporis Christi ad species divisibiles praesens modo non divisibili. Nec proinde pars est sub parte, sed, ut sub toto, ita sub parte, est totum.

Cum autem audis praesentiam ad species, noli rursus intellegere aliquam realem habitudinem corporis Christi ad species sacramentales, cum omnino ea caruerit ante consecrationem corpus Christi, et sit post consecrationem immutatum1. Intellege ergo habitudinem specierum ad corpus Christi. Nec rursus hanc, quantumvis realem, intellegas tanquam novum quid realiter et intrinsece acquisitum speciebus : cum ipsa accidentia sint totaliter extra ambitum terminorum conversionis, nec proinde in seipsis mutentur, sed prorsus immutata serventur a Deo, efficienter supplente vices subjecti sustentantis. Qua substitutione nulla mutatio contingit speciebus nisi extrinseca, consistens videlicet in absentia subjecti sustentantis et modificati (quin interea tollatur ordo naturalis accidentium ad hujusmodi subjectum, quanquam simpliciter frustratur)2. At insuper considerandus est ordo accidentium naturalis ad substantiam sibi conjunctam ut demonstrabilem per ipsa3. Qui nec ipse sublatus est per conversionem, sed nec frustratus : cum sit ei per conversionem assignatus novus terminus : substantia scilicet corporis Christi. Et sic inest speciebus realis habitudo ad corpus Christi sibi conjunctum, ut demonstrabile per ipsas, quin sit realiter acquisita habitudo, sed tantum ejus terminus divinitus in alterum mutatus. Mutatio igitur panis in

1. « Secundum regulam de relativis datam, * erit ista relatio ordinis hujus successionis « secundum rem quidem in ipso pane, qui mu- * tatur, non autem in corpore Christi vero, nisi « SECUNDUM RATIONEM, QUIA IPSUM IMMU- « Tatum manet » (·i D. 11, 1, 3, 1, 3m). Eadem de causa excluditur a corpore Christi relatio realis ad species.

2. Hinc etiam sequitur mutationem accidisse circa *esse* quo sunt, ut explicabitur infra. Naturale enim accidentium *esse* est *inesse*. Porro jam non insunt. Ergo non habent suum naturale *esse in alio,* sed quoddam supernaturale *esse non in alio*. Habent igitur *esse* per modum substantiae. Retinent tamen suum ordinem transcendentalem ad naturale *esse* suum, quod est *inesse pani*.

3. Substantia tripliciter comparatur ad quantitatem sensibilem, cui subest.

1° Continetur quantitate sensibili, tanquam aliquid per ipsam demonstrabile. Quae comparatio est compraesentiae.

2° Sustentat eam, tanquam in suo *esse* radicans ipsius *esse*. Quae comparatio est activa.

3° Modificatur per eam, ut fiat quanta, atque, mediante ipsa, possit fieri qualis. Quae comparatio est passiva.

Sublata autem comparatione activa et passiva, manet adhuc ob oculos mentis prima : quae sola attenditur in speciebus termini transsubstantiati respectu termini transsubstantiationis.

corpus est ipsum demum fundamentum relationis compraesentiae, quam habent accidentia ad corpus Christi, ut demonstrabile per ipsa supernaturaliter.

Sectio II. — Excluditur distantia inter corpus Christi ut localiter exsistens in coelo et corpus Christi in sacramento praesens.

Distantia sequitur quantitatem. Nominat enim inter duas res extensas distantia longitudinem interjectorum spatiorum, seu corporum inter extremam utriusque superficiem contentorum. Duae igitur substantiae corporeae sunt ratione suarum dimensionum, ut locatae, ita et distantes.

Alia autem, secundum se inextensa, po: sunt tamen inter se distare, non quidem ratione quantitatis seu molis propriae, qua carent, sed ratione molis et quantitatis in quam aliquid principiant, causalitate sive efficiente sive formali. Ut formalis causa, anima adest corpori. Ut efficiens causa motus, angelus adest mobili. Inter animam autem meam et tuam distantia adest ratione corporeae molis informatae et distantis. Inter angelos duos, virtutem suam diversis corporibus admoventes, intercedit distantia ratione mobilium distantium.

Quod si autem anima separata vel angelus nulli rerum corporearum parti suam virtutem applicet, jam tibi concedam corruere inter hujusmodi omnem distantiae aut indistantiae rationem. Sunt enim tales substantiae, in casu, non solum expertes secundum se quantitatis, sed etiam relationis omnis ad eam. Versantur proinde extra omnem categoriam sicut extensionis, ita et distantiae. Quare neque distantes dici possunt, neque rursus indistantes eo positivo sensu, qui importet compraesentiam.

Distantia ergo concipitur sive ratione contactus quantitativi ad dimensiones interjectas, quo gaudent res extensae, sive ratione contactus virtualis, quo gaudent res inextensae ad duo corpora distantia.

Advertendum autem est, corpus Christi in eucharistia esse per modum substantiae secundum se consideratae ; id est consideratae secundum ea quae illi competunt ut est substantia, non autem secundum alia, quae forte competunt ipsi ut est quanta, vel si quid ejusmodi. Jam vero pro tali modo praesentiae, substantia neque ullum secum fert contactum quantitativum ad accidentia, neque contactum virtutis ullum, cum nihil in illa influat, ut dictum est. Ergo, pro istiusinodi praesentia ad species, nondum habet substantia relationem distantiae vel indistantiae ad res creatas alias.

Quae cum ita sint, non solum excluditur distantia inter corpus Christi exsistens totum in una parte hostiae et corpus Christi similiter in altera parte exsistens (sicut excluditur inter angelum unum eumdemque latentem in hac parte sui mobilis et in illa, vel inter animam meam in pede totam et totam in capite vigentem); sed insuper distantia excluditur inter corpus Christi in una particula Romae exsistens, et in altera Parisiis.

Angelus quidem a seipso distaret (quod repugnat), si extra sphaeram, quam movet suae virtuti adaequatam, amplius alibi operaretur et versaretur. Cujus ratio est, quia finitae ipsius virtuti finitus campus respondet : cui si applicet se, nequit simul exsistere alibi, cum nequeat esse actuosus ultra suam virtutem.

At hujusmodi ratio prorsus deficit in corpore, quodcumque per modum substantiae demum exsistat sub speciebus alienis. Etenim, cum neque ratione suae quantitatis, neque ratione virtutis alicujus aut motivae aut informativae adsit, sane nulla datur ratio proportionis, veluti limitativae, inter quantitatem specierum et talis corporis quantitatem vel virtutem. Proindeque, sive res conversa fuerit majoris sive minoris quantitatis, sive quantitatis concretae sive discretae, parum refert ad corpus Christi pro isto modo praesentiae. Quemadmodum quippe sub parva, ita sub magna quantitate, quemadmodum sub continua, ita sub

divisa, indifferenter aderit Christi corpus, prout terminus conversionis : latitudoque et multiplicatio praesentiae a rei conversae mole et numero solummodo pendebit.

Deficiente igitur, ex parte termini transsubstantiationis, ratione restrictionis ad *esse hic,* poterit simul et hic et alibi versari; pendebitque numerus praesentiarum a numero rerum conversarum : quin relatio ulla oppositionis inducatur inter Christum ut hac et ut illa praesentia eucharistica gaudentem ; vel inter Christum ut gaudentem suis praesentiis eucharisticis et ut coelo locatum : quippe quia neque directe neque indirecte in eucharistia Christus commensuratur aut ulla ratione proportionatur ad varias rerum conversarum quantitates : nec proinde ulla nova relatione induitur cujus ratione sibimetipsi, ut ita dicam, opponatur, vel a seipso dividatur.

Sectio III. — Enumerantur concomitantia sub speciebus corpori vel sanguini Christi.

Quanquam sola substantia vel corporis vel sanguinis Christi adest vi verborum, tamen concomitantur ei omnia, quibus deficientibus foret aliud in eucharistia ac in coelo.

Etenim, cum non mutatum sit corpus (aut sanguis) Christi per transsubstantiationem, oportet ut tale inveniatur in eucharistia, quale in coelo exsistit. Porro in coelo non est corpus indimensionatum aut incoloratum, sed et quantitate et qualitatibus atque universim accidentibus variis intrinsece afficitur. Iisdem igitur afficietur in eucharistia[1]2 Proinde in eucharistia habet omnia accidentia sibi in coelo realiter inhaerentia ; habet qualitates suas omnes ; habet quantitatem seu tres suas dimensiones : non quidem ratione sui praesentes, sicut ratione sui sunt praesentes in coelo, ubi substantia ratione ipsarum adest ; sed sunt in eucharistia praesentes ratione substantiae, quae hic adest ratione sui. Et sicut in coelo substantia, praesens ratione quantitatis, adest per modum proprium quantitatis, id est circumscriptive, sic in eucharistia dimensiones, cum sint praesentes ratione substantiae, adsunt per modum substantiae proprium, id est, ut totae sub tota particula, ita totae sub unaquaque parte, absque ulla commensuratione, aut habitudine ulla activa vel passiva, ad quantitatem panis. Illum enim modum praesentiae sortiuntur, quem eis elargitur substantia, cujus praesentiam sequuntur (S. Thom., 4 D. I, 2, 3, 2m ; praeter 3 S. 76, 4, et locos parallelos)

Neque rursus in coelo corpus Christi est exsangue aut inanime, sed animatum

1. Quibus nisi afficeretur, adeo esset aliud, ut non posset esse idem corpus ac in coelo : siquidem nequit idem corpus esse simul dimensionatum et indimensionatum, etc., seu subjacere realiter praedicatis contrariis vel contradictoriis.

2. S. Thomas ita aperte affirmat integras Christi dimensiones, amplitudinem, staturam, figuram, aut si quid ejusmodi, reperiri in eucharistia, ut vix intellegatur quomodo ejus auctoritas in dubium vocari potuerit. Porro non solus ex veteribus illud affirmavit. Sufficiat hoc loco adduxisse Chrysostomum (*In Hebr.,* hom. 17, n. 3. P.G. 63, 131) : « Unus ubique Christus, qui et hic est plenus, « et illic plenus. » Evolvit Ps. Primasius (P.L. 68, 748) : « Nec nunc quidem aliud mag- « num, aliud minus, aliud hodie, aliud cras « offeremus ; sed semper idipsum, aequam « magnitudinem habens... Unus ergo ubique « est, et hic plenus exsistens et illic : plenum « unum corpus ubique habens. » Inter coaetaneos S. Thomae, scribit Innocentius V (B. Petrus de Tarentasia) : « Ut est « sub speciebus, quamvis sit quantum, non « tamen per modum quanti » (4 D. 11, 2, 6, 1). Necnon postea Scotus (4 D. 10, 1, Lugduni 1639, n. 13, 14, 16, p. 504-506) veritatem absolutam dimensionum inhaesitanter tradit, solam excludens commensurationem unius dimensional! ad alterum. Et hoc, inquit « non est « aliud nisi absolutum conservari sine respectu « extrinsecus adveniente * (Cf. 4 D. 10, 5, n. 2 et 6, p. 547 el 550). Sententiam illorum « veterum communem » defendit Tolelus in 3 S. 76, 4. Quod autem posteriores doclores sat multi disputarunt de duplici effectu formali intrinseco quantitatis, uno primario, altero secundario, videntur, limites ab antiquitate positos transgressi, non tam sapuisse supra magistros, quam a sapientia sibi tradita defecisse.

atque sanguini concretum. Item sanguis Christi in coelo est sanguis carnis. Non erit igitur in eucharistia corpus Christi sine anima aut sanguine, nec sanguis sine carne vel corpore1. Tandem corpus Christi in coelo exsistit per *Esse* Verbi, quod est ipsum Verbum. Est ergo Verbum praesens in eucharistia.

At hic dubium oritur, utrum Verbum sit praesens per meram concomitantiam, annon potius vi verborum. Etenim dixit Christus : *Hoc esi corpus meum. Meum* dixit : Ergo corpus \rerbi. Nullum enim est *Ego* in Christo, nisi *Ego* Verbi. Cum igitur dicit *meum,* idem est ac si dicat, corpus *mei,* qui sum Deus Verbum. Per verba ipsa igitur significatur corpus Verbi. Unde quidam cum **Bellarmino** *{De Eucharistia,* l. *4, c. 24)* sic arguunt : « 17 *verborum* « est in specie panis corpus non quodlibet, « sed Filii Dei, et proinde corpus subsi- ti stens divina Verbi subsistentia, et conse- ‹ quenter unitum divinitati. » Sed parum congruit doctrina *Trideniini,* sess. 13, cap. 3 (D., 876), divinitatem assignans extra numerum eorum, quae ex *vi verborum* insunt. Quare Vasquez, ob reverentiam Concilii, nolens divinitatem adesse *vi verborum,* negavit (disp. 185, cap. 2) voce *meum* referri corpus ad Verbum, sed tantum putavit referri ad naturam humanam, quam gestabat Verbum : quasi per figuram sermonis personificaretur natura humana. At obstat, quod secundum dogma catholicum, ut dictum est, unum *Ego* potest a Christo proferri : *Ego* Verbi.

Quanquam igitur extreme inter se discordant Vasquez et Bellarminus quoad rationandam praesentiam Verbi, omnino inter se concordant circa istud suppositum: Si *Meum* referatur ad Verbum, Verbum est praesens ex *vi verborum.* Haec autem conditionalis falsa est, ut sensere postea *Salmanlicenses* (disp. 7, dub. 3. n. 30) ; at infeliciter falsitatem arguere ex eo quod per vocem *Meum* Verbum consignificetur corpori et sanguini non in recto, sed in obliquo tantum. Sed, sive in obliquo sive in recto consignificetur Verbum, ad rem ex sese non refert. Id enim adest ex *vi verborum,* sine cujus positione non posset in ulla hypothesi sensus verborum verificari. Semel igitur concesso, fore incondi- tioxate falsa verba formae, nisi substans corpus exsistat per *Esse* Verbi, sequitur Verbum (quantumvis in obliquo designatum) esse praesens *vi verborum,* ut ad sui *Esse* consortium trahens corpus et sanguinem. Igitur melius dicendum est : quamvis per vocem *meum* connotetur Verbum, tamen verificari adhuc posse verba, etiam cessante unione hypostatica. Nominans enim Christus corpus suum, significat id quod est corpus suum. Porro id quod est corpus Christi, maneret idem, etiam si mutaretur id quo est2. Maneret scilicet idem specifice et numerice corpus, quod nunc est Christi, etiamsi jam non esset

1. Negasse inter catholicos scriplores concomitanliam illam, unum memini **Folmarum,** praepositum Petrae Stillantis. Cujus haec fuit vesana sententia : « In sacrosancto mysterio, « sicut spiritualis uvae meracissimum sangui- « nem sub vini sapore ac specie bibere me « quidem, sed solum et purum, sine carne non « dubito : ita solam et puram carnem Christi, « sine ossibus, sine membris corporalibus, imo « el sine humani corporis plenitudine, sub pa- « nis sapore ac specie manducare me credo : « nec me Filium hominis, sed carnem Filii « hominis manducare confiteor » *(Epistola J-'olmari ad Eberhardurn Salzburgensem.* P.L. 194, 1481). Adversus Folmarum, non quidem solus (cf. Episi. anonymi cujusdam Salzburgensis. P.L. 194, 1482 sq.), sed utique acerrimus surrexil **Gerhohus Reichersbergensis** *(Episi.* P.L. 193, 496 sq.). Cujus querelis commotus **Eberhardus Babergensis** Folmari quamdam palinodiam elicuit *(Epistola Eberhardi Baberg. ad Eberhardurn Salzb.* P.L. 193, 500 sq.). Quam legesis in epistula **Folmari** ad Episcopos Bavariae et Austriae (P. L. 194, 1485 sq.). Vix mentione dignus est theologus ille Concilii Tridentini, Amantus, vel Amans, qui peroravit, sanguinem ne ex corporis concomitantia quidem contineri sub specie panis, propterea quod sanguis (ut est opinio Cajetani) nulla sit pars humanae naturae (**Pallavicini,** *Hisl. Cone. Trid.,* l. 17, c. 6, n. 6, — ex Sarpio —).

2. Juxta doctrinam enim nobis probatissimam, quae est S.Thomae, in tantum corpus vel humanitas est Verbi, in quantum exsistit per proprium Verbi *Esse* increatum.

Christi1. Igitur, habita ratione solorum verborum2, nihil obstaret quominus post semel faciam consecrationem, maneret corpus illud praesens in eucharistia, etiamsi in coelo a Verbo dimitteretur, et inciperet exsistere per *esse* creatum suppositi connaturalis. Non est igitur illic ex vi solorum verborum corpus Verbi, ut Verbi.

Quod et aperte docet sanctus Thomas quodam loco (/n *Joan.,* 652, lect. 6), minus, ut videtur, theologis illis obversato : « Corpus, inquit, est ibi ex vi con- « versionis, divinitas vero et anima per « naturalem concomitantiam. Dato enim « per impossibile, quod divinitas separa- ti retur a corpore Christi, jam non esset « in sacramento divinitas. »

Sectio IV. — Concluditur circa conditionem specierum et durationem praesentiae Christi.

Species panis vel vini, cum manserint extra ambitum rei conversae vel mutatae, manent immutatae ; proindeque perseverant simpliciter, quamvis sine substantia (3 S. 77, 1).

Perseverant autem eodem ordine mutuo, quo in pane gaudebant inter se. Corporibus autem qualitates sensibiles non insunt nisi mediante quantitate ; potest enim in corpore esse dimensio sine colore, non autem color sine dimensione. Non igitur substantia suscipit colorem nisi in quantum extensa : ita ut mediante dimensione sustentet in *esse* colorem. Rursus in corporibus quantitas intellegitur affici et modificari qualitatibus. Est enim sensibile commune, quod non percellit singulos noslros sensus, nisi ipsorum sensibilibus propriis auctum atque perfectum : puta non cernitur, nisi sit coloratum. Duplici igitur ex capite quantitas se habet ut subjectum respectu qualitatum : primo, tanquam veluti sustentans ; secundo, tanquam veluti modificata. Conversa ergo substantia panis, quantitas adhuc subjectat reliqua accidentia. Nec proinde in speciebus habetur aut separatus color, aut separatus calor, aut separatus sapor, sed coloratum, calidum, sapidum : exsistentibus qualitatibus in quantitate. Quantitas autem in nullo jam est. Nec tamen est substantia, siquidem secundum id quod est, remanet immutata3,4ul dictum esi. Mutatio tamen accidit secundum id quo est, siquidem naturale accidentis *esse* est *inesse,* nec jam inest quantitas. Non jam igitur habet suum naturale *esse,* sed supernaturalc *esse non in alio.* Quanquam igitur est accidens, exsistit ad modum substantiae, nec ad modum cujuslibet substantiae, sed substantiae panis, siquidem exsistit et sustentat accidentia in *esse,* quasi esset panis

Rursus, quia secundum id quod sunt, accidentia non sunt per transsubstantiationem mutata, ideo remanent, ut fuerunt antea, mutabilia seu alterabilia. In cujus alterationis termino amittunt (sicut amisissent olim) ordinem suum naturalem ad substantiam panis. Cum autem corpus Christi per transsubstantiationem non sit iis praesens nisi loco panis, ad quem habeant ordinem naturalem, sequitur, corruente ordine, corruere praesentiam. Quae conclusio non minus claret, si ex consideratione causae formalis transeatur ad causam efficientem praesentiae domini-

1. Sensus enim verborum est specifica livus : *Hoc est corpus* quod est *meum* ; non autem reduplicativus : *Hoc esi corpus* in quantum *meum.*

2. Dico habita ratione solorum verborum, quia, attenta institutione, nequit, ut notatum est in Elucidatione XVII, eucharistia subsistere nisi dependenter a sacerdotio Christi, quod ipsum corrueret, corruente unione hypostatica.

3. Cf. 3 S. 77, 2.

4. « Dimensionibus illis est datum ut sub- ▮ stent, et subsint et illi *esse,* quod est con- « forme *esse* priori substantiae, et termina- « tioni quantitatis [i. e. figurae], el omnibus « aliis accidentibus » (4 D. 12, q. 1, a. 2, s. 4). Per totam ceterum quaesi ionem primam distinctionis 12 inculcat S. Thomas, quantitatem jam sortitam esse novum modum exsistendi, qui erit non *inesse,* sed *sine subjecto exsistere.* Vide potissimum articulum primum. Conferatur Innocentius V (B. Petrus de Tarentasia) 4 D. 12, q. 3, a. 2, 4“ : « Spe- « cies hae habent modum substantiae. »

cae, scilicet formam consecrationis. Significabat enim forma consecrationis : *Hoc* (quod videtur esse panis) *esi corpus meum.* Semel igitur atque non videtur esse panis, jam non est corpus : cum forma nihil efficiat, nisi quod significet. Desitio igitur praesentiae eucharisticae sequitur, sicut ipsa praesentia, ad vim formae.

§ 3. De succedentibus praesentiae eucharisticae.

Sectio I. — Assignatur terminus CORRUPTIONIS SPECIERUM.

Ad corpus autem Christi sequitur id quod ad panem secutum fuisset. Etenim, cum forma nihil efficiat, nisi quod significaverit, sequitur, cessante eo quod erat per formam significatum, ut omnia jam illum cursum teneant, quem tenerent si forma nunquam prolata esset. Si autem forma nunquam prolata esset, in lermino corruptionis specierum haberetur ea substantia, in quam panis esset naturaliter conversus. Eadem igitur habetur, cessante praesentia dominica.

Ex limitatione igitur ipsius sensus formae sequitur redintegratio ordinis naturalis, quantum ad substantiae subsequentis conditionem. Noli tamen somniari corpus Christi in substantiam succedentem mutatum : cum ex vi formae non sit corpus Christi sub speciebus nisi ut terminus transsubstantiationis : cujusmodi conditio nullam in eo potest importare mutationem vel minimam (ut demonstratum est supra), multoque igitur minus conversionem sui in aliud quid. In substantiam igitur subsequentem non mutantur nisi accidentia panis aut vini. Quod qualiter fiat, nunc est videndum.

Sectio II. — Resolmtur qualiter MUTENTUR ACCIDENTIA IN SUBSTANTIAM.

In principio motus alterativi erat complexus quidam ex quantitate (velut subjecto) et qualitatibus (velut informantibus). Complexus igitur ille corrumpitur, id est dissolvitur, per alterationem. Non tamen corrumpitur ratione quantitatis, sed ratione qualitatum. Statimque ac alteratae sunt qualitates, terminata est ista corruptio. Quod autem in termino illo corruptionis non sit solum quidam complexus ex quantitate et novis qualitatibus, hoc inde est quod in sacramento, ut dictum est superius, quantitas panis habebat *esse* ad modum substantiael, nec qualiscumque substantiae, sed substantiae panis. *Esse* autem est ultima actualitas rei, et actus κατ' ε ογην. Actuabatur igitur illud accidens ad modum entis substantialis ; adeo ut tantum ibi vigeret actualitatis, quantum si exsisteret panis. Non igitur mirum, quod in termino corruptionis tanta habeatur actuatio quantum sufficiat substantiae, et quidem substantiae

1. Allende quod dicitur : quantitas non evaserat substantia ; quanquam enim exsistebat ad modum substantiae, tamen remanebat accidens, immo accidens prorsus immutatum. Sed aliud est quantitas, aliud *esse* quo est. Jam vero illud *esse,* quo quantitas exsistebat prius ad consecrationem, non transiit quidem per consecrationem in aliquod *esse substantialiter,* i. e. in aliquod *subsistere* sive panis sive alterius cujuspiam substantiae ; immo remansit *esse* accidentis, proindeque accidentale. Attamen mutatum est aliqualiter, pro quanto prius ad consecrationem illud *esse* erat actualiter *inesse,* et jam post consecrationem non est actualiter *inesse.* Non enim quantitas jam inest, quanquam utique est ; est quippe, quin insit. *Esse* igitur, quo est quantitas, subiit quamdam mutationem, pro quanto factum est non quidem *subsistere,* sed *esse* ad modum alicujus *subsistere.* Quod omnes omnino concedere debent. Cur vero omnes nihilominus negant, *esse* illud esse quoddam *subsistere,* quanquam sit ad modum alicujus *subsistere* 2 Quia, cum sit et remaneat *esse* accidentis, servat suam intrinsecam habitudinem et ordinationem ad aliquod *subsistere* (scilicet panis), unde pendeat, et cui accedat. Per illam essentialem et inexterminabilem exigentiam cujusdam alterius *esse* substrati, manet *esse* quantitatis quoddam *esse* accidentale. Quanquam interim eodem modo se habet, quo se haberet *esse* panis ; ac proinde acluatur accidens separatum ad modum panis. Agit autem omne ens ratione suae actualionis. Aget igitur accidens eucharisticum ad modum substantiae. Recole dicta supra, in Elucidatione XL.1.

eidem, in quam mutatus esset panis. Naturaliter autem omnis actuatio fert secum illud cui sufficit : puta actuatio ad gradum usque accidentalem naturaliter importat accidens ; et actuatio gradus substantialis connaturaliter quoque importat substantiam, ad cujus mensuram est. Nec est plus realitatis aut perfectionis in actuatione simul cum proprio actuato, quam in actuatione sola, puta ad modum substantialem sine substantia : cum quicquid est perfectionis in actuato sit ipsa actuatio. Igitur generans actuationem proportionatam alicui substantiae, satis generat ipsam substantiam, quae connaturaliter proinde necesse est ut sit. Ex corruptione igitur specierum naturaliter (semel praesupposito miraculo transsubstantiationis) generatur substantia. Et est vera conversio, cum positio novae substantiae sit ipsa desitio prioris compositi ex quantitate et qualitatibus.

1. *Vigorem* intellege quantum ad *esse,* quo sunt eodem pacto ac substantia ; *naturam,* quantum ad vim activam, qua, consequenter ad novum *esse,* pollent eadem ac substantia ; quin tamen ullatenus accidentia habeant substantiae essentiam. Similem usum vocis *naturae* videsis apud **Robertum Pullum** *{Sententiarum* lib. 8, c. 5. P.L. 186, 966-967) : « Nares olfactu, pala-« tum gustu, utriusque [panis et vini] naturam * [in sacramento] perpendunt». « Post mutatio-« nem utriusque substantiae [panis et vini] non ‹ mutatur qualitas naturae. »

Credo eodem sensu esse intellegendum, quod negavit **Rupertus** *{In Exod.,* l. 2, c. 10. P.L. 167, 617-618), « substantiam » panis corrumpi, destrui, aut mutari. Nam *primo,* ibidem sermonem coarctat ad « substantiam panis et vini se-* eundum exteriorem speciem quinque sensibus « subactam * ; *secundo,* aliis locis, qui notantur in *Histoire Littéraire de la France,* t. 11, p. 550 (cf. P.L. 170, 781), expresse asserit conversionem. Lege potissimum in Libro 3 *de S. Spiritu,* caput 21 : « Panem communem accepit, sed, ‹ benedicendo, longe in aliud quam fuerat, « transmutavit... Item vini substantiam acce-« pit, sed itidem, gratias agendo vel benedi-« cendo, sic in aliud vertit, ut diceret veritas, « quae non mentitur : *Hic est sanguis meus* etc.

Si xn° atque xni° saeculo, poterat adhuc genuina Ecclesiae doctrina ejusmodi formulis contineri, quibus praedicaretur permanere panis et vini natura, atque competere speciebus natura seu vigor substantiae, quid mirum, quod v° saeculo, cum, sive apud Graecos, sive apud Latinos, minus polita usu atque elimata es-

Perpulchre hac in re **Innocentius V (B. Petrus de Tarentasia):** « Acci-te dentia eucharistiae nutriunt sui in sub-et stantiam mutatione : quamvis enim sint « accidentia, habent tamen vigorem et « naturam substantiael : unde quamvis a principio sumptionis sint accidentia, « convertuntur tamen in fine in eosdem « humores in quos fieret ipsius substan-te tiae conversio. Tamen hic non est novum « miraculum, quia totum pendet ex mira-te culo conversionis praecedente, n

CONCLUSIO

Haec oportuit disputare, ut constaret ex ratione philosophica, nullum posse per transsubstantiationem induci in Christo statum internum novum ; unde confirmatur, quod accepimus ex fontibus theologicis : nulla immolatitia proprietate vera affici Christum per nos. Quod si igitur in set vocabulorum acceptio, et **Theodoretus** *{Eranistes* 2. P.G. 83, 165-167) et **Gelasius** Papa (Ed. Thiel, p. 541-542) naturam substantiamve rerum sensibilium asseruerint in sacramento perseverare.? Verba **Gelasii** (« Esse « non desinit substantia vel natura panis et « vini », quamvis « in divinam transeant, sancto « Spiritu perficiente, substantiam, permanentes « tamen in sua proprietate naturae ») videsis lucide exposita a **J. Lebreton,** *Le dogme de la transsubstantiation et la christologie antiochienne du* vc *siècle. Études,* t. 117, p. 489-491. Apud **Theodoretum** quanquam nec respondent vocabula iisdem categoriis ac apud Robertum Pullum aut Innocentium V, tamen affine quid videtur intellegendum. Omissis enim aliis doctrinae punctis, quae tangit Theodoretus, distinguit in sacramento duplex elementum ; unum metempiricum, soli intellectui vel fidei obvium ; alterum empiricum, cujus negat naturam affectam per consecrationem mutatione ulla. Οὐδ'ε γάρ μετά τον αγιασμόν τά μυστικά σύμβολα τή οικεία ἐ ίσταται φύσεω · μένει γάρ ἐπΐ τή προτέρα οὐσία καί τοϋ σ/ήματο καί τοϋ ε'δου , και ορατά ἐστι, και απτά, οια και πρότερον ήν · νοείται δ'ε ἀπερ ἐγ ένέτο, και -πιστεύεται *{loc. cil.; cf. Eranisles* 1, col. 53-56). Quibus verbis nihil nisi verissimum dicit : natura (φύσι) enim et essentia (ουσία) symboli sensibilis, i. e. signi sacramentalis, mansit incommutata : quod signum sive symbolum nonnisi nuncupative et typice dicitur corpus Christi ; magis autem proprie vocatur panis, siquidem habet *empiricam naluram* panis ; et vocatur panis vitae, quia continet vitam, quae nos vivificat. Οὐ γάρ σώμα μόνον, ἀλλα και ἀρτο ζωή ονομάζεται *(ibid).*

hostia nostri sacrificii est tamen vera quaedam proprietas immolatitia, haec debuit provenire aliunde. Necesse est ergo, ut « missae sua e cruce suppeditet immo- « latio »; necesse est etiam, ut victimalis conditio illinc orta nunquam interciderit. Unde sequitur, sacrificium, quod a nobis offertur, esse sacrificium crucis, sacrificium coeli : sacrificium scilicet Christi semel Deo traditi, semperque Deo adscripti. Quod litatum olim a Christo in *mysterio fidei,* cottidie etiam a nobis in *mysterio fidei* litatur, donec vanescat fides, et mysterium evacuetur, clarealque Agnus, per seipsum nos illuminans in regno suo, traditos secum Deo et Patri : quae erit sacrificii perfectio atque consummatio, *res* tandem eucharistiae ultima et aeterna. Sic calix, sic panis coenae, sufficit implendae aeternitati (sicut et locupletandae Ecclesiae omnium saeculorum) ex bonis nostrae hostiae unius et sempiternae. Hunc igitur require, hunc meditare, in quo totum habes quod est credendum, id est salutem nostram per Christum, et totum quod est sperandum, id est vitam aeternam cum Christo, et totum quod est diligendum, id est Christum in se et in suis. Secundum quod scripsit quidam : « Summa « autem fidei nostrae haec est : cognos- « cere Christum in Patre, Christum in « came, Christum in altaris participatione. « Omnia autem fidei mysteria ad hanc « summam colliguntur » (**Balduinus Cantuariensis**, *Lib. de sacram, altar.* P.L. 204, 695). Colliguntur autem ad ista tria per modum unius : ut ad unum scilicet • mysterium sincerissimum mundissimum, « non hellenici erroris aut ebrietatis, « sed excelsum ac divinum supernoque « donans splendore[1] », ad « sacrosanc- « tam mystagogiam in sublime feren- « tem[2] », cujus « mystagogus[3] » ipse Christus, Dei Filius incarnatus, initiatis nobis per baptismum, atque per exomologesim purgatis, expandit cottidie beneficium suae mortis, et virtutem ingerit suae resurrectionis, per arcana verba, quorum vim commisit Ecclesiae sacerdotibus, deferendam pani nostro et calici, ad demonstrationem corporis et sanguinis, cujus invisibili sanctificatione ac salubri perceptione perpetuum agitur et decurrit christianae *Mysterium Fidei.*

EPILOGUS

De Virgine Mediatrice.

Redemit nos Christus oblato sacrificio redemptionis. Hoc igitur fuit ei nos redimere : sacerdotem agere sui sacrificii.

Porro universam Ecclesiam in partem recepit illius sacerdotii, faciens nos sibi subordinatos in terris oblatores hostiae suae consummatae in coelis per gloriam aeternam. Universam igitur Ecclesiam adscivit pro tanto sibi conredemptricem pro quanto redemptionis beneficium non comparamus nobis nisi subofTerentes redemptionis pretium : adeo ut eo magis sit conredemptrix Ecclesia, quanto largius est redempta; non uberiorem percipiens fructum salutaris sacrificii, quam ipsa sibi conciliat ac comparat.

Quia autem tota agit per modum unius corporis sancta civitas, in qua omnes offerunt pro me egoque pro omnibus, sic conredemptores sumus inter nos.

Sed magis ille est conredemptor, qui magis est redemptus ; et perfectissime est conredemptrix omnium nostrum Virgo Maria, quae ita plene fuit redempta, ut a peccato, cujus debito tenebatur obnoxia, semper servaretur immunis. Nil igitur praejudicat, quin dicatur et credatur *Conredemptrix* Beata Virgo : non tamen aliter

1. **Gregor. Nazianz.**, *Or.* 39, 1 sq. P.G. 36, 336 sq.

2. **Gregor. Nazianz.**, *Or.* 17, 12. P.G. 35, 980. Cf. **Ps. Dionys.**, *Eccl. Hier.,* 1. P.G. 3, 372.

3. **Clem. Alex.**, *Slrom.* 4, 25. P.G. 8, 1372. Cf. **Origen.**, *In Joan.,* toni. 13, c. 49. P. G.14, 488. — De sacerdotibus autem ministerialibus ut mvstagogis, vid. **Origen.**, *Contra Celsum,* 3, 60. P.G. 11, 1000.

4. De nobis « conredemptoribus » legesis assertionem planam **Cani** in Concilio Tridentino, apud **Theiner**, *Acta Genuina,* 1, 609.

quam per sacrificium redemptionis ; cujus oblationi, sicut et nos, sed gradu incomparabiliter excellentiore, est aggregata atque consociata per sacrificium ecclesiasticum corporis et sanguinis Christi. Non enim, sublata potestate Ecclesiae sacrifica in pane et vino eucharistiae, ipsa Virgo offerret (quamvis adstans cruci) salutis hostiam, nisi metaphorice et improprie. Obtulit autem proprie et vere, quatenus pariem habens in litatione, quam frequentat Ecclesia secundum mandatum dominicum : *Hoc facile.*

EL eodem modo praedicata est a rectoribus populi christiani beata Maria *Virgo Sacerdosl* : quatenus prae reliquis Christianis obtinuit *sacerdotium regale,* quod totius Ecclesiae est commune. Totum enim corpus Sacerdotis factum est sacerdotale2 : sed eminentius pars nobilior, propius conjuncta capiti et ceteris membris praesidens. Nullum tamen *sacerdoliurn* habuit nisi respectu corporis et sanguinis Christi per Lotam Ecclesiam indivisim offerendi3. In quo, quoad potestatem ministerialem cessit hierarchiae sacerdotali secundum traditionem ordinis institutae ; sed praecelluit plebi et sacerdotibus per sinceritatem summam summamque offerendi devotionem, pro sua et gratiae plenitudine -et eximia cum Domino conjunctione et singulari passionum communicatione. *Ave, gralia plena, Dominus lecum,* Regina nostri sacerdotii, et populi redempti Mediatrix praecipua apud Mediatorem unum Jesum ! Ita tamen, ut neque Sacerdos neque Conredemptrix salutanda foret, seclusa in-

1. Vide Pii IX Epistulam (25 August. 1873) ad 0. van den Berghe ; atque etiam Epistulas ad eumdem Cardinalis Dechamps, Cardinalis Pie, et Cardinalis Mermillod, apud ipsum Revmum q van den Berghe, *Marie et le Sacerdoce3* (p. v-xvm), ubi multae auctoritates veterum Doctorum in eumdem sensum allegantur; quibus addendi sunt, ex coaetaneis nostris, Revmas A. M. Lépicier, O. S. M., *L'Immaculée Mère de Dieu Corédemplrice du genre humain,* 1906, p. 95 sq., et *Traclalus de B. V. M. Maire Dei* 547-548 ; atque cl. E. Hugon, O. P., *La Vierge Prêtre3,* 1912, qui etiam exhibet textum precationis jussu Pii X concinnatae, ac indulgentiis ditatae dio 6° Maii 1906 (p. 43, coli. p. 13).

Doctrina, quam supralaudati hierarchae nuncupatione Virginis Sacerdotis commendarunt, verissima est ; habelque nuncupatio unde doctrinae congruat. At alia est quaestio, sitne sana locutio, a sobriis sobrie accepta ; alia, possitne in Ecclesiae universalis usu publico ac proprie liturgico vindicare sibi locum. Quae posterior qua.islio eadem fere de nomine Conredemptricis recurrit. Solutio autem ejus pendet ab hoc dubio ulteriore solvendo : qualem talia vocabula sortitura sint interpretationem apud plerosque fidelium non cultiores, sed rudiores. Cujus dubii solutio jam non ad theologicam sapientiam pertinet, sed ad prudentiam pastoralem. *Divisiones* enim *graliarum sunl.*

2. De collectivo sacerdotio Ecclesiae videsis inter alios Justinum, *Dial, cum Tryph.,* J16-117. P.G. 6, 745; et recole multa a nobis superius allegata aut disputata de sacerdotio laicorum inchoativo, praesertim in Elucid. XXVI et XXVII.

3. Rationi autem illi intrinsecae *sacerdolii regalis* possunt jam in Beata Virgine adnumerari duae, una praeambula, altera consectaria.

Aggregationi enim ejus ad litationem Christi praecessit pars quam habuit in ipsius ordinatione sacerdotali, seu consecratione pontificali. Ordinatio namque Christi in incarnatione facta est : pro quanto humanitas Christi a Deo uno et trino uncta est divinitate Verbi. Tunc enim Verbum, dum fit caro, etiam fiebat Christus, quia erat et chrisma. Sicque mediator constitutus est, Deus et Homo, cujus esset et sanctificare nostrae reparationis oblationem, et expiatos sacrificio sanctificare. Talis autem sacerdotalis ordinatio, seu pontificalis consecratio, facta est consentiente Beata Virgine his verbis : *Ecce ancilla Domini : fiai mihi secundum verbum tuum;* ipsaque et unctionis subjectum ministravit ex se conceptum ; el praebuit consecrationi hospitium ac templum sui uteri virginalis. Quia autem omnis character, sive baptismi, sive ordinis, inter nos est participatio quaedam potestatis sacerdotalis Christo innatae, ideo etiam omne sacerdotium Ecclesiae, veluti in fontem quemdam suum, redundat in Beatam Virginem, ex qua originatum est, ut diximus, consentiente, ministrante, receptante. El haec est connexio Beatae Virginis cum Sacerdotio, praeambula, ut dictum est, suae consociationi in litando.

Consectaria autem attenditur altera, quae comparatur sacrificio, tanquam *rei cl sacramenlo res lanium.* Omne enim sacrificium signum est invisibilis cujusdam et internae immolationis : quae in Beata Virgine tanto verior exstitit, quanto magi» non solum seipsam abnegavit, sed el Filium suum, eumque Deum, quem incomparabiliter supra seipsam diligebat, permisit interficiendum, ac postea regnante in coelis passa est propter nos in terris carere. In quo sinceritas oblationum suarum symbolicarum apparuit summa prae ceteris υπερβαλλόντω .

stitutione eucharistiae, per quam unam in consortium trahimur dominici sacerdotii respectu unicae hostiae, quae est hostia passionis.

Si vis autem scire, quanto magis praecellat ceteris in officio suo Mediatricis Beata Virgo Maria, recole quantum conjuncta sit Christo, ut Mater Filio : quae obtulerit hostiam ut suam, tanquam per se partam ac cohaerentem sibi unice ; et talem eam receperit, qualem obtulit : singulariter dico suam, suisque omnibus proinde elargiendam communicandamque. Quo fit, ut sit nobis sub Christo dispensatrix omnium gratiarum illa « magni « hujus sacrificii radix, et genitrix, atque « causal » : siquidem in communione ad Christum mortuum ac redivivum omnia continentur consummanturque Dei dona.

« Laus Mariae, quae est gloria omnium « nostrum, et quae protulit nobis Eucha- » ristiam[2] ! »

1. Synicon Thessalonicensis, *De sacra lilurgia,* c. 94. P.G. 155, 284.

2. Conclusio *Canonis Universalis* Aethiopum (R. 1, 522). Translatio romana (A. D. 1549) editionis Testa Sion habet : « Gloria sit divae « Mariae, quae est gloria nostra, et quae par- • turiit nobis sacrificium » (PL., 138, 928).

Non reperitur jam haec laus Beatae Mariae Virginis in *hodierna* Liturgia Aethiopum, qualem nobis edidit nuper A. B. Mercer, *The Ethiopie Liturgy,* Milwaukee 1915, p. 370-373.

L. J. C.

INDEX ONOMASTICUS

Abaelardus, 603.
Abbaudus, 437.
Adam (K.), 40, 257.
Adelmannus Brixiensis, 169.
Aelfricus abbas, 625.
Agobardus, 410, 439, 452, 453, 461, 467.
Alanus de Insulis, 161, 486, 614.
Alanus de Podio, 290, 603.
Albaspinaeus, 400.
Albertus Magnus, 45, 85, 124, 134, 149, 247, 248, 425, 435, 436, 441, 455, 524, 604, 613, 626, 632, 636.
Alcuinus, 50, 88, 252, 538.
d'Alès (A.), 220, 221, 574, 581.
Alexander II, 414.
Ps. Alexander, 336.
Alexander Alensis, 124, 128, 425, 603.
Algerus, 246, 278, 290, 300, 310, 311, 402, 403, 406, 407, 413, 418, 423, 426, 445, 478, 486, 507, 539, 552, 597, 614, 615, 637.
Ps. Algerus, 435.
Alulphus, 27.
Amalarius, 41, 45, 70, 134, 145, 258, 376, 377, 435.
Amantus, 614.
Ambrosiaster, 94, 559, 599.
Ambrosius, 20, 47, 70, 94, 97, 99, 123, 127, 148, 155, 162, 163, 168, 171, 173, 211, 223, 242, 246, 265, 281, 296, 341, 385, 386, 407, 408, 439, 449, 470, 497, 560, 563, 567, 599.
Amicus (F.), 298, 455, 457.
Ammonius Alexandrinus, 497, 590.
Andersen (A.), 35, 189, 191.
Andreas Caesariensis, 157, 272.
Angelus, 459.
Angliae episcopi, 111.
Anselmus, 94, 95, 98, 99, 539.
Anselmus Havelbergensis, 537, 539.
Anselmus Laudunensis, 157, 290, 436, 497.
Anselmus Lucensis, 405, 416.
Antoninus, 449.
Aphraates, 13, 42, 43, 90, 99, 121, 402.
Apollonius Romanus, 226, 227.
Arbiol (Antonius), 460.
Arethas, 157.
Aristides, 227, 228.
Aristoteles, 629, 630.
Armitage Robinson J., 35.
Arnobius, 163.
Arnobius Junior, 28, 69.
Arriaga, 634.
Asterius Amasenus, 288.
Athanasius, 56, 68, 101, 136, 144, 149, 231, 232, 261, 288, 402, 408, 446, 452, 470, 491, 492, 495, 536.
Ps. Athanasius, 120.
Athenagoras, 227, 228, 229.
Augustinus, 5, 6, 7, 8, 19, 21, 25, 26, 28, 38, 40, 49, 60, 72, 124, 136, 138, 141, 148, 150, 153, 160, 173, 199, 203, 211, 231, 234, 243, 244, 255, 257, 260, 283, 296, 311, 328, 330, 340, 345, 346, 372, 373, 376, 377, 378, 379, 385, 386, 389, 403, 407, 408, 411, 416, 417, 420, 426, 428, 434, 439, 458, 470, 478, 482, 485, 488, 504, 505, 507, 522, 534, 538, 541, 560, 561, 563, 568, 582, 583, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 597, 598, 599, 607, 613, 614, 615, 624.
Ps. Augustinus, 44, 135, 138, 279, 289.
Aureolus, 502, 503, 545.
Aversa A. Sanseverino (Raphael), 298, 327.
Azorius, 298, 437.
Babin (Franciscus), 252, 271.
Bachmann (P.), 197 .
Badcock (F.-J.), 603.
Bagotius, 475, 498.
Bailly, 493.
Bainvel, 603.
Balduinus Cantuariensis, 61, 62, 291, 135, 440, 510, 540, 648.
Balleriniani, 228.
Ballerini Palmieri, 164, 610.
Balthasar (Basilius), 252.
Baluze, 335, 411.
Bandinus, 279, 311, 424.
Barnabae epistola, 20, 162, 228.
Barnes (A.), 85.
Bartholomaeus a Medina, 170.
Barton (G.-A.), 11.
Bassaeus, 437.
Basilius, 33, 96, 228, 240, 448, 562, 563.
Batiffol (P.), 35, 53, 106, 164, 184, 186,211, 231, 255, 291, 335, 347, 377, 396, 398, 444, 536, 537, 566, 593.
Beatus, 161, 335.
Becanus, 298.
Beda, 45, .61, 69, 88, 133, 134, 135, 141, 153, 173, 279, 333, 434, 437, 497, 537, 569,
Belethus (Joannes), 156, 160, 345, 435, 462,
Bellarminus, 10, 230, 304, 316, 323, 324. 366, 376, 388, 395, 538, 511, 545, 548, 551, 619, 620, 632, 644.
du Bellay (Eust.), 114.
Benedictus XIII, 439.

Benedictus XIV, 139, 142, 381.
Berengaudus, 161.
Bernard (P.), 603.
Bernardus, 94, 99, 157, 158, 280, 288.
Bernardus de Parentinis, 279.
Berning, 35, 55, 119, 126, 184, 193, 536.
Bernoldus, 403, 411, 415, 417, 422, 595.
Bérulle, 86.
Bessarion, 436, 540, 569.
Biel (Gabriel), 330, 331, 429, 436.
Billia (L.-M.), 626.
Billot Card.), vin, 10, 60, 96, 234, 305, 312, 314, 316, 317, 505, 545, 546, 548, 582, 621, 622, 628, 630, 631, 632, 633, 634, 636, 637.
Billuart, 6, 22, 316, 382, 388, 545, 551, 619, 621.
Bishop (Edmund), 50, 59, 219, 345, 439, 450.
Bock (G.-B.), 612.
Boehmer (H.), 424.
Böhtlingk (Arthur), 190.
Boileau (Jacobus), 624.
Bona, 595.
Bonacina, 437.
Bonaventura, 24, 28, 124, 128, 425, 429, 455.
Bonifacius IX, 412.
Bossuet, 347.
Bousset (W.), 189.
Bouvier (F.), 17.
Brancatus de Laurea (Laurentius), 460, 503, 546.
Brandt (W.), 35, 186, 192.
Brightman, 140, 380.
Brinktrine (Joannes), 207.
Bruno Astensis, 61, 123, 498.
Bruno Cartiiusiensis, 71, 169, 198, 272, 297.
Bruno Herbipoutanus, 50.
Bruno Signiensis, 160, 416, 539.
Bucceroni (G.), 366, 379.
Buchwald, 282.
Burchardus, 595.
Butler, 189.
Cabasilas (Nicolaus), vin, 23, 36, 108, 153, 164, 167, 229, 242, 276, 300, 332, 333, 337, 436, 438, 450, 482, 496, 514, 571, 576, 600, 615.
Carrol (H™ F.), 273, 280, 282, 343, 346, 381, 471.
Coelestinus, 373, 375.
Caesarius Arelatensis, 341, 561.
Cagin (Dom), 273, 283, 333, 456, 535.
Cajetanus, 28, 29, 79, 89, 146, 267, 268, 350, 351, 352, 353, 354, 360, 455, 459, 518, 519, 541, 545, 608, 644.
Calmes (Tu.), 85, 89.
Calmet (Dom), 85.
Canisius, 115, 238, 252.
Canus (M.), 109, 250, 296, 304, 433, 518, 519, 523, 648.
Capisuccus, 455.
Capreolus, 502, 503, 545, 638.
Cassianus, 7.
Cassiodorus, 49, 71.
Cassius Narsiensis, 8.
Catiiarinus, 438, 440.
de Caylus, 252.
Cayré (F.), 140.
Chemnitius, 54.
Chevalier (U.), 75.
Christophorus de Capite Fontium, 438, 440.
Chromatius, 560, 567.
Ciasca, 79.
Cicero, 53.
Cienfuegos, 105, 115, 178, 204, 307.
Claudius abbas, 141, 168.
Claudius Apollinafris, 120.
Claudius de Sainctes, 81, 588.
Claudius Taurinensis, 69.
Clemen (C.), 35, 189.
Clemens Alexandrinus, 55, 120, 161, 219, 004 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 334, 255, 469, 492, 537, 566, 648.
Clemens Romanus, 6, 20, 211, 215, 217, 223, 224.
Clingius (Conradus), 269.
Cochlaeus, 510.
Codrington (H.-W.), 329.
Cohalan (Rmue D.), 625.
Colonienses Canonici, 108, 250, 338, 470.
Combefisius, 216, 441, 471.
Condamin (A.), 19.
Condren (C. de), 141, 142, 176, 177.
Coninck (Aegidius), 622.
Connolly (R. H.), ix, 329, 346, 452.
Contarenus (Gasparus), 251.
Corblet (J.), 165, 437, 548, 552, 588.
Cornelius papa, 397, 399.
Cornelius a Lapide, 197, 199.
Cornely, 19.
Cosmas Hierosolymitanus, 59.
Cosmas Lndicopleustes, 133.
Coustantius, 59, 289.
Crampon, 76, 172, 559.
Curtiss (S. I.), 10.
Cyprianus, 23, 68, 121, 127, 163, 207, 208, 217, 219, 238, 239, 246, 255, 289, 319, 335, 340, 341, 343, 355. 396, 397, 398, 399, 402, 408, 448, 450, 452, 469, 534, 536, 537, 538, 588, 593, 628.
Cyriacus Antiochenus, 121.
Cyrillus Alexandrinus, 8, 13, 19, 21, 24, 25, 33, 41, 42, 79, 85, 88, 89, 90, 93, 95, 97, 99, 101, 134, 137, 138, 145, 149, 157, 160, 173, 203, 229, 242, 261, 262, 271, 286, 287, 288, 289, 402, 409, 469, 481, 482, 491, 493, 497, 519, 524, 525, 526, 553, 562, 563, 589, 614.
Cyrillus Hierosolymitanus, 239, 240, 332, 343, 438, 445, 446, 452, 476, 482, 561, 563.
Daniel (H. A.), 259.
Darwell Stone, 624.
Dausch (Petrus), 497.
Dechamps, 649.
Dehaut, 85.
Deurue (C. el C. W.), 158.
Deusdedit, 411, 416, 417.
Dibelius (Fr.), 35, 184, 191.

Didache, 224, 225.
Didymus Alexandrinus, 26, 172, 211, 233.
Dietrich (A.), 189.
Dietrich (J.), 424.
Dillmann (A.), 7.
DOLLINGER, 10, 13, 14, 15, 16, 163.
Dominicus Gradensis, 539, 595.
Dorsch (Aemilius), 197, 223, 227.
Drews, 190.
Driedo (J.), 628.
Duchesne (L.), 134, 212, 220, 243, 273, 275, 281, 340, 377.
Duguet, 627.
Dupinius, 400.
Durand (Alfred), 88, 89.
Durandus Meldensis, 430, 501, 502, 518, 519.
Durandus Mimatensis, 7, 279, 435, 545.
Durandus Troarnensis, 507.
Durengues, 140.
Ps. Dyonisius, 121, 272, 436, 492, 563, 575, 576, 585, 648.
Dyonisius Alexandrinus, 344, 345.
Dyonisius Bar Salibi, 101, 120, 121, 156, 164, 198, 272, 344, 436, 494.
Dyonisius Cartiiusiensis, 85.
Eberhardus Babergensis, 644.
Eckius, 54.
Egbertus, 502.
Egerton Beck, 412.
Erses (S.), 113.
Eligius Noviomagensis, 62.
Ephraem, 20, 29, 40, 42, 43, 57, 58, 68, 90, 99, 121, 140, 150, 155, 162, 261, 314, 440, 479, 498, 567, 598.
Epipiianius, 21, 134, 139, 144, 155, 183, 228, 445.
Epistola ad Diognetum, 227, 228.
Ermengaudus, 214.
Ernaldus Bonaevallensis, 173, 494, 497, 509, 525.
Estius, 175, 198.
Etherius, 161, 263, 335.
Eugippius, 123.
Eusebius Caesariensis, 3, 8, 28, 33, 120, 167, 230, 231, 239, 296, 341, 344, 397, 399, 470, 496, 588.
Eusebius Emesinus, 30.
Eustathius Antiochenus, 445.
Euthymius Zigabenus, 59, 70, 121, 125, 183.
Eutychius Constantinopolitanus, 121, 134, 135, 436, 437, 537, 563.
Faber (Philippus), 460.
Fabri (Joannes), 250, 269.
Fagundez, 331, 339, 608.
Faëns (Joannes), 124.
Faustus Rejensis, 245, 405.
Férotin (Dom Marius), 444, 468.
Ferrusius, (Jacobus), 114.
Firmicus Maternus, 288.
Firmilianus, 219, 399, 402, 469.
Flodoardus, 260.
Floremundus Raymundus, 252.
Florus Diaconus, 199, 246, 346, 410, 435, 461, 467.
Folmarus, 644.
Fortescue (A.), 282, 345, 377, 567.
Fossanus (Hieronymus), 64, 250.
Foucart (G.), 7, 11.
Franciscus Salesius, 26, 613.
Franciscus a Victoria, 337, 350, 360.
Franz (A.), 388.
Franz (J.-T.), 176, 449.
Franzelin. 21, 22, 29, 67, 95, 96, 170, 288, 306, 308, 313, 314, 317, 541.
Fulbertus Carnutensis, 74.
Fulgentius, 61, 405, 406, 521, 568, 569, 570, 594, 596.
Funk, 200, 451.
Gabriel a S. Vincentio, 305.
Galenus Vestcapellius (Matthaeus), 108, 183, 199, 251, 299, 312, 338, 339, 396.
Galtier, 320, 351.
Gardner (P.), 189.
Gasparri (Eraue), 383, 391, 393.
Gaudentius Brixianus, 243, 257, 534, 538, 560, 563.
Gebhardt, 35, 79.
Gelasius, 283, 593, 594, 647.
Gelasius Cyzicenus, 229, 493.
Génicot, 390.
Gentianus Hervetus, 602.
Georgius Arbelensis, 42, 216.
Gerardus I Cameracensis, 183, 595.
Gerhohus Reichersbergensis, 48, 70, 146, 160, 260, 272, 278, 397, 411, 414, 416, 420, 421, 422, 461, 462, 507, 534, 644.
Germanus Constantinopolitanus, 140.
Gerson, 203, 459, 467.
Gezo, 277.
de Ghellink (J.), 419.
Gihr, 22, 29.
Goetz (K. G.), 37, 55, 110, 191, 197, 198, 199, 536, 411, 434, 435.
Goguel, 35, 119, 186, 187, 188, 189, 192, 477.
Gonetus, 306, 316, 545.
Gordonus Huntlaeus (Jacobus), 280.
Gotti, 382.
de Grandmaison (L.), 154.
Grassi (J.), 368.
Gratianus, 203, 336, 346, 402, 411, 423, 435, 507, 569, 574.
Gregorius Magnus, 8, 141, 146, 148, 160, 168, 170, 179, 245, 277, 278, 281, 341, 376, 408, 416, 434, 449, 462, 470, 608, 628.
Gregorius III, 389.
Gregorius VII, 414, 415, 539.
Gregorius XVI, 367, 389, 391.
Gregorius Arabum episcopus, 329.
Gregorius Eliberitanus, 140.
Gregorius Nazianzenus, 41, 93, 123, 135, 144, 159, 167, 173, 216, 219, 228, 229, 240, 297, 386, 445, 496, 562, 567, 648.
Gregorius Nyssenus, 43, 87, 107, 219, 251, 314, 286, 439, 470, 491, 524, 562, 589.
Gregorius de Valentia, 355, 467, 505, 545, 548, 551, 577, 620, 622, 633, 634.
Grimal, 7, 175.
Grimm, 19, 559.
Grivet (J.), 437.
Gropper (J.), 108, 249, 250, 268, 305.

Grotius (H.), 85, 222.
Gry (L.), 79.
Gualterus a S. Victore, 437.
Guerricus abbas, 346.
Guerrier (L.), 134, 173.
Guibertus Novigentinus, 173, 278, 309, 596, 624, 626.
Guigo Carthusiensis, 282.
Guitmundus Aversanos, 143, 173, 310, 311, 445, 486, 508, 511, 564.
Gulielmus Antissiodorensis, 425, 620.
Gulielmus Parisiensis, 7, 8, 10, 13, 14, 15, 16, 110, 111, 247, 267, 297, 328, 331, 399, 425, 428, 615.
Gulielmus a S. Theodorico, 169, 212, 232, 259, 308, 429, 436, 494, 509, 595.
Guntherus Cisterciensis, 614.
Habert (Ludov.), 252.
Harnack, 185, 207, 407.
Hartzheim, 426.
Haupt (Ericii), 35, 184.
Haymo Halberstatensis, 169, 486, 599.
Hefele, 134, 413, 455.
Heissius (Sebastianus), 101.
Heitmüller (W.), 191.
Helinandus, 279.
Henriquez (Henricus), 298, 339, 437, 455, 457,
d'Herbigny (M.), 20.
Herbornus, 249.
Heribertus, 161.
Herigerus, 277, 310.
Herissonius, 280.
Herveus Burgidolensis, 168, 599.
Hesychius Hierosolymitanus, 46, 47, 121, 124,126,134, 137, 140, 154, 155, 159, 198, 199,234, 262, 272, 333, 439, 522.
Hieronymus, 67, 69, 122, 123, 127, 135, 211, 219, 233, 243, 272, 328, 336, 345, 377, 401, 402,408, 423, 470, 495, 497, 560, 567, 624.
Hieronymus de Montefortino, 461.
Hilarius, 21, 28, 60, 93, 97, 99, 122, 124, 163, 228, 289, 371, 408, 447, 479, 480, 486, 497, 559, 560, 563, 567, 596, 600, 602, 603.
Hilberg (Isidorus), 61.
Hildebertus Turonensis, 277.
1I1NCMARUS Remensis, 162, 168, 258, 2G3, 604.
Hippolytus, ix, x, 56, 119, 120, 121, 215, 220, 221, 233, 283, 450, 452.
Hiquaeus, 298, 338, 425, 429, 460.
Histoire littéraire de la France, 308.
Hoffmann (J.), 185, 186, 187, 188. 189. 477.
Hoffmann (R.-A.), 35, 184, 189, 190.
Holtzmann, 35, 37.
Honorius Augustodunensis, 98, 123, 124, 127, 173, 272, 415, 418, 435, 486, 564, 603.
Hoppe (L. A.), 273, 447, 448.
Horner (G. H.), 346.
Hort, 33, 35.
Hosius, 616.
Huby (J.), 189.
Huck, 55.
Huetius, 158.
Hugo Ambianensis, 260, 311, 319, 361, 397. 419, 420, 422.
Hugo Lingonensis, 277.
Hugo a Sancto Victore, 290, 418, 599.
Hugon (E.), 316, 649.
Humbertus, 70, 435, 436, 437, 539.
Hummelauer, 56.
Hurter (H.), 55, 204, 250, 267, 270, 329, 337, 460.
Huyghe (C. H.), 67, 131, 136.
Ignatius, 157, 161, 163, 203, 215, 216, 217, 219, 233, 255, 271, 281, 285, 398, 408, 451, 469, 485, 492, 536, 567.
Ps. Ignatius, 161, 451.
Ignatius de Loyola, 4.
Innocentius 1, 342, 346, 401, 413, 592, 593.
Innocentius III, 272, 290, 320, 329, 355, 367, 385, 393, 424, 428, 435, 440, 441, 455, 462, 463, 467, 486, 494, 497, 501, 509, 510, 511, 535, 538, 539, 540, 614.
Innocentius V (cf. Petrus de Tarentasia).
Irenaeus, 10, 55, 59, 107, 119, 126, 135, 157, 159, 163, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 228, 271, 275, 285, 324, 328, 330, 446, 452, 458, 492, 496, 537, 538.
Isaacus Armenus junior, 47, 120.
Isaacus de Stella, 107, 266, 278.
Isidorus, 61, 69, 73, 245, 258, 381, 435, 470.
Isidorus Pelusiota, 564.
Ivo Carnotensis, 290, 411, 435, 507,-574, 595, 603.
Jacobus Edessenus, 121, 344.
Jacobus de Graffiis, 455.
Jacobus Sarugensis, 43, 275.
Jacobus de Vitriaco, 259, 291, 436, 525, 599, 616.
Jacquier (E.), 190.
Jansen, 211.
Janssens (Rmoï), 95.
Jeannotte (H.), 399.
Jensen, 190.
Joannes Cornubiensis, 141.
Joannes Chrysostomus, 7, 13, 19, 29, 37, 58, 71, 72, 76, 89, 90, 94, 95, 99, 102, 121, 125,132,134, 140, 143, 144, 145, 147, 150, 163, 172, 179, 196, 198, 200, 2-10, 241, 244, 245, 247, 261, 262, 297, 300, 309, 328, 333, 336, 337, 343, 372, 375, 377, 385, 386, 387, 408, 434, 438, 439, 449, 452, 477, 482, 485, 488, 491, 493, 497, 535, 554, 558, 559, 562, 563, 565, 567, 570, 589, 599, 614, 643.
Joannes Damascenus, 48, 136, 200, 229, 242, 262, 300, 409, 430, 439, 440, 441, 445, 450, 482, 485, 487, 496, 561, 563.
Ps. Joannes Damascenus, 120.
Joannes Diaconus, 141, 594.
Joannes Fisher, 54.
Joannes de Friburgo, 455.
Joannes Jejunator, 216.
Joannes a Jenstein, 261.
Joannes Mauburnus Livricensis, 45.
Joannes Moschus, 345.
Joannes Philoponus, 120.
Joannes Rotomagensis, 41, 45, 435.

Joannes Rusbrochius, 54, 248.
Joannes a S. Thoma, 360.
Joannes Teutonicus, 203, 204, 465.
Joannes a Via, 269, 279.
Jodocus a Ravesteyn, 54, 337.
Joly de Choin (Ludov. Alb.), 141, 252, 271, 280.
Johnston (S.), 203.
Jülicher (Ad.), 35, 110, 184, 185, 186.
Justinianus, 345.
Justinianus (Benedictus), 199.
Justinus, 20, 55, 107, 215, 218, 219, 220, 224, 226, 228, 281, 344, 345, 439, 447, 448, 469, 472, 559, 649.
Kalthoff, 190.
KattenBusch, 207, 603.
Kelly (W. J.), 304.
Knabenbauer, 37, 79, 85, 88, 89, 119, 123, 497.
KfAmp (J.), 208.
Labourt, 344.
Lactantius, 137, 161, 163, 219.
Lagrange, 6, 7, 14.
Larousse, 629.
Lamiroy (H.), 207.
Lancicius, 323.
Lanfrancus, 198, 272, 310, 435, 437, 445, 507, 508, 511.
Larfeld (W.), 35.
Latomus (Jacobus), 248.
Lebreton (J.), 37, 53, 184, 189, 193, 647.
Le Brun, 124, 345, 347, 441.
Leclercq (Dom H.), 134, 163, 215, 229, 281, 340, 341, 413, 414, 415, 588.
Le Grand, 24.
Leidradus Lugdunensis, 563, 594.
Lejay, 282.
Lehmkuhl, 390.
Leo Magnus, 8, 9, 21, 23, 28, 60, 69, 87, 90, 99, 162, 179, 257, 346, 404, 405, 420, 482, 561, 563.
Leo IX, 539.
Leo XIII, 288, 463, 487, 495, 535, 542, 615.
Leontius Byzantinus, 288, 497.
Lépicier (Alexius-Maria), 304, 390, 393, 649.
Lepin, 141, 176, 177.
Le Quien, 441, 471, 538.
Lesétre, 14, 56, 85.
Lf.sleus, 380, 468.
Lessius, 316, 619, 620, 622, 631, 632.
Ligorius (/Xlphonsus), 353, 354, 388, 610.
Livius, 53.
Loisy (Alfred), 17, 35, 79, 85, 89, 189, 190, 193.
Lombardus (Petrus), 198, 272, 279, 311, 423, 426, 437, 511.
Lorichius Hadamarius (Gerardus), 280, 329.
Ludolphus Cathusiensis, 55.
Lugo, 3, 10, 24, 175, 203, 205, 305, 306, 307, 317, 327,329,343, 360,365, 368, 374, 379, 388, 457, 466, 504, 505, 516, 518, 530, 541, 545, 547, 551, 552, 577, 610, 620, 622, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 640.
Lumper (Gottfridus), 493.
Lutherus, 55, 124, 184.
Lutz (O.), 589.
Mabillon, 376, 452.
Macarius Magnes, 211, 493.
Macedo (F.), 455.
Mac Cullock, 11.
Mac Donald (Alexander), 75, 106.
Madureira, 22.
de Maistre (J.), 38.
Maldonatus, 77, 79, 81, 503, 547, 548.
Mandonnet P., 267.
Manegoldus, 54, 290, 415.
Mangenot, 53, 54.
Manning, 304.
Manrriq (Thomas), 204, 465.
Mansi, 411.
Maranus (Dom), 448.
Marius Victorinus, 376.
Martène, 340, 341, 537, 548, 611.
Marti, II.
Martinos Legionensis, 73, 260, 290, 340, 559, 576, 603.
Massiot (Dom Léonard de), 280.
Massuet (D.), 211, 232.
Mastrius, 461, 620.
Mathoud (Dom Hug.), 548.
Max Saxoniae, 48, 50, 64.
Maximus, 574.
Maximus Taurniensis, 177, 244.
Mearns (J.), 74, 259.
Meletius, 120, 538.
Menardus (Hugo), 87, 588.
Mercati (A.), 161.
Mercer (A. B.), 650.
Mermillod, 649.
Michaud, 252.
Milligan, 178.
Minutius Felix, 163, 227, 228.
Miranda (Bartholomaeus), 146.
Morin (Dom G.), 140.
Moses Bar Kepha, 36, 121, 156, 329, 626.
Moulton (J.-W.), 56.
Moulton, 37.
MouReau, 588.
Muratorius, 49, 75.
Naclantus (Jacobus), 546.
Naegle (A.), 625.
Narsai, 329, 439.
Nestle, 35, 79, 452.
Newman, 40.
Nicephorus Constantinopolitanus I, 108, 439.
Nicolaus I, 341.
Nicolaus II, 414, 416.
Nicolaus de Ausmo, 426.
Nicolaus de Cusa, 233.
Nicolussi, 589.
Nilus, 233, 590.
Noldin, 390.
Novatianus, 398.
Odo Cameracensis, 277, 278, 281, 435, 440.
Ps. Oecumenius, 94, 198.
Oesterley, 398.
Optatus Milevitanus, 163, 377, 399, 400, 401, 428, 452, 470, 494, 567.

Olier *(J.-J-), HI,* 176, 177.
Origenes, 56, 122, 123, 127, 135, 137, 148, 158,159,161, 163, 197, 207, 208, 213, 214, 215, 219, 232, 233, 335, 402, 445, 446, 450, 452, 469, 485, 495, 497, 559, 648.
Orsi, 276.
Pachymeres (Georgius), 272, 575.
Padovani (A.), 67, 150.
Pallavicini, 113, 204, 644.
Paquet (Rmn* A. A.), 304.
Parisot, 538.
Paschalis I, 411, 412.
Paschasius Radbertus, 62, 73, 90, 99, 123, 217, 246, 256, 258, 272, 276, 277, 278, 285, 309, 310, 311, 332, 410, 411, 434, 437, 445, 450, 463, 467, 494, 497, 537, 538, 599, 615, 624, 625.
Pasqualigo (Zacharias), 3, 165, 204, 316, 339, 352, 360, 362, 388, 456, 460.
Paulinus Aquileiensis, 168.
Paulinus Nolanus, 592.
Paululus (Robertus), 108, 435.
Paulus Diaconus, 470.
Payva Andradius (Dieghus), 55.
Peeters (P.), 58.
Pelagius I, 406, 486.
Pelagius, 168, 599.
Pelbartus de Temesvar, 459.
Pell, 176.
Persico (P.-A.), 388.
Petavius, 21, 68, 95, 130, 158, 167, 221, 222, 341, 516, 518, 519.
Petrus Alexandrinus, 120.
Petrus Antiochenus, 120.
Petrus Cellensis, 424, 604.
Petrus Damianus, 279, 328, 329, 335, 342, 346, 397, 411, 412, 413, 426, 435.
Petrus de Gorham, 198.
Petrus Mansur, 439, 440.
Petrus Pictaviensis, 124, 128, 203, 279, 286, 311, 424.
Petrus Siculus, 183.
Petrus de Tarentasia (Innocentius V), 124, 198, 272, 643, 645, 647.
Petrus Venerabilis, 6, 28, 184, 246, 261, 288, 310, 491, 597.
Philippus Eleemosynarius, 28.
Philo, 135.
Phoebadius Aoinnensis, 140.
Photius, 120, 183.
Pie (Card.), 649.
Pitra (Card.), 61, 216, 441.
Pius IV, 631.
Pius VI, 354, 631, 632, 633.
Pius VII, 439.
Pius IX, 649.
Pius X, 375, 439, 487, 606, 612, 615, 649.
Plowden (Franciscus), 252.
Plummer, 35, 37, 192.
Pohle (J.), 27, 354.
Polycarpus, 20, 161.
Poncius, 461.
Pontanus, 602.
Portalife, 256, 408.
Possidius, 614.
Pouget (F.-A.), 252.
Pourrat (P.), 511.
Prat (F.), 150, 151, 172, 179, 286.
Preuss (A.), 27.
Primasius, 498.
Ps. Primasius, 49, 50, 168, 245, 296, 599, 643.
Probst, 282, 377.
Procopius Gazaeus, S, 44, 134, 135, 137, 138, 149, 215, 261, 590.
Prosper, 171, 404, 408.
Pullus (Robertus), 260, 290, 418, 419, 546, 599, 647.
de Pressy, 627.
de Puniet (P.), 354, 452.
Quarti (Paulus-Maria), 204.
Quesnellus, 141.
Quodvultdeus, 45, 162, 258, 408, 561.
Rabanus Maurus, 50, 124, 126, 153, 277, 290, 310, 346, 435, 538, 624, 625. *
de Rada (Joannes), 459.
Radulphus Ardens, 246, 595.
Radulphus Bituricensis, 595.
Radulphus Flaviacensis, 272, 419.
Rahmani, 344.
de Rastignac, 252.
Ratramnus, 624, 625.
Rauschen, 184, 377, 442, 453.
• Raymundus de Pennafort, 423.
Raynaudus (Theoph.), 305, 306, 307, 308, 317, 333.
Raynerius de Pisis, 565.
Reatz (A.), 229.
Reinach (S.), 189, 190.
Reitzenstein, 189.
Remigius, 260.
Remigius Antissiodorensis, 168, 278, 328, 329, 342, 345, 346, 435, 461, 467, 486, 599.
Renaudot, 441.
Renz, 7, 16, 37, 43, 161, 178, 213, 214, 220, 237, 244, 304, 425.
Resch (A.), 201.
Réville (J.), 35, 189, 536.
Richardus a S. Victore, 157.
Richardus Weddingiiusanus, 141, 266, 435.
Richeome (L.), 252.
Riggenbach (E.), 197.
Rivière (J.), 20, 22, 53.
Robertson, 192.
Robertson Smith, 11, 13.
Ropes (J. H.), 201.
Rosmini-Serbati, 587, 626.
Routh (M. J.), 625.
Ruch (R«« C.), 35, 184, 192, 355.
Rufinus Aquileiensis, 128, 485, 560.
Rupertus Tuitiensis, 27, 44, 45, 47, 62, 73, 74, 77, 85, 88, 89, 101, 124, 134, 137, 139, 230, 246, 259, 290, 296, 308, 416, 419, 508, 561, 590, 596, 599, 615, 627, 647.
Ruteus (Antonius), 298.
Sabatier, 398, 399.
Liber de Sacramentis, 156, 200, 202, 281, 449.
Saddler (M. F.), 85.
Salaville, 76, 273, 281, 438, 439, 450, 471.

Salmanticenses, 102, 147, 295, 305, 327, 353, 360, 371, 379, 380, 387, 388, 455, 457, 530, 545, 551, 587, 620, 621, 622, 632, 640.
Salmeron, 199, 459.
Saltet (L.), 396, 397, 399, 407, 408, 421, 423.
Samonas Gazensis 300 440.
Sanday, 33, 35.
Sasse (J. B.), 313, 388.
Scannell (T. B.), 16, 39, 156, 265.
Schaumburg (Adolphus III de), 114.
Scheeben, 156, 179, 265.
Schegg, 126.
Schepens (Prosper), 162, 408.
Schmidt (Carolus), 134.
Schultzen, 35.
Schürer (Aemilius), 134.
Schwartz (E.), x.
Schweitzer (A.), 185, 189.
Scotus, 28, 297, 298, 323, 330, 338, 395, 425, 426, 429, 437, 455, 459, 460, 463, 464, 503, 518, 519, 620, 632, 635, 638, 643.
Scrivener, 35.
Sedulius Scotus, 71.
Serapion Thmuitanus, 150, 319, 342, 371, 376, 444, 451, 452, 470, 479, 525, 535, 536.
Severianus Gabalitanus, 386, 562.
Sicardus Cremonensis, 45, 173, 272, 435.
Sigebertus Gemblacensis, 414.
Smelingus (Tilmannus), 45.
Smend (R.), 10, 14, 53, 172.
Socrates, 215.
von Soden, 35.
Sonnius (Franciscus), 114, 146, 170.
Sophocles, 216, 226.
Sophronius Hierosolymitanus, 58, 261.
Ps. Sophronius, 140, 209, 242.
Sotus (Dominicus), 304, 350, 501, 503, 545, 551, 608, 619, 632.
Sozomenus, 215.
Spitta, 35, 110, 185, 186.
Springer (E.), 487, 588, 596, 612.
Stagefyr (Nicolaus), 249.
Stentrup, 95.
Stephanus (Henricus), 273, 451.
Stephanus Augustodunensis, 246, 440, 444.
Stôckl (A.), 30, 175.
Struckmann (A.), 220, 231, 566.
Summa Sententiarum, 397, 424, 440, 463.
Suarez, 5, 6, 7, 10, 11, 16, 24, 28, 29, 30, 96, 110, 123, 146,148,167, 183, 205, 295, 297, 299, 305, 307, 321, 322, 323, 327, 336, 338, 343, 354, 359, 362, 379, 380, 388, 426, 428, 429, 433, 436, 455, 466, 501, 503, 505, 510, 51G, 521, 530, 541, 545, 552, 557, 610, 619, 620, 621, 622, 623, 629, 632, 636, 640.
Surius (Laurentius), 248, 268.
Swete (H. B.), 224.
Sylvius (Franc.), 382.
Symeon Thessalonicensis, 145, 262, 300,436, 438, 450, 469, 577, 650.
Tapperus (Ruardus), 170, 270.
Tatianus, 79.
Tena (Ludovicus), 199.
Ten Hompel (Max), 176.
Tertullianus, 20, 33, 55, 59, 60, 121, 135, 137, 161, 162, 163, 172, 215, 219, 220, 221, 222, 223, 229, 340, 344, 371, 399, 469, 559.
Thalhofer, 175.
Thaner (F.), 411.
Theil, 53.
Theiner (A.), 113.
Theodulphus Aurelianensis, 70, 561, 600.
Theodoretus, 13, 21, 68, 72, 94, 101, 164, 167, 172, 183, 228, 229, 230, 297, 345, 562, 647.
Theodorus Andidensis, 94, 229, 436, 448.
Theodorus Cantuariensis, 164, 502.
Theodorus Mopsuestenus, 50.
Theodorus Studita, 409, 430, 487.
Theophilus Alexandrinus, 132, 133, 232.
Theophylactus, 61, 121, 200, 590.
Thomas Aquinas, passim.
Thomas ab Argentina, 426.
Thomas a Chaves, 337, 360, 361.
Thomas Herenthalinus, 249.
Thomas a S. Victore, 576.
Thomas Vercellensis, 198, 272.
Thomas Waldensis, 45, 248, 279, 300, 308, 355, 459, 461, 464, 501, 511, 603, 632.
Thomassinus, 8, 67, 68, 134, 136, 138, 167, 172, 178, 286, 290, 516.
Thurston, 471.
Tischendorf, 35, 79.
Toletus, 27, 79, 231, 503, 515, 516, 545, 548, 569, 577, 584, 607, 608, 620, 628, 643.
Tournely, 388.
Touttée (Dom), 441.
Turmel (J.), 256.
Turrianus, 493.
Tyrer (W. J.), 219, 446, 450.
de Ulloa (J.), 307.
Urbanus II, 417.
Vaccari (A.), 46, 62.
Valesius, 215.
Vasquez, 5, 6, 10, 24, 109, 110, 111, 124, 167, 179, 197, 298, 307, 314, 343, 353, 354, 355, 359, 362, 371, 373, 374, 377, 388, 391, 392, 436, 466, 479, 501, 505, 530, 545, 547, 551, 620, 632, 644.
Verecundus Juncensis, 199, 257.
Vergilius, 38.
Vernet (F.), 256.
Vincentius Ferrerius, 576.
VITEAU, 37.
Vives (Card.), 612.
Walafridus Strabus, 50,61, 124, 157, 19S. 272, 290, 340, 353, 435, 559.
Waleramnus Naumburgensis, 417.
Walter (A.), 388.
Walterius Aurelianensis, 649.
Wattericii (Joannes), 440.
Weiss (B.), 35, 179, 197.
Weiss (J.), 189.
Weizsâcker, 35, 185.
Wellhausen, 11, 14, 15, 53, 127, 172.
Wernz, 382, 390.
Westcott, 33, 35, 53, 163, 197, 215, 216.

Wibertus (Antipapa Clemens III), 417.
Wicelius (Georgius), »148, 269.
WlCLEFFUS, 184.
Wido Aretinus, 411, 412.
Wido Ferrariensis, 413.
de Wied (Hermann), 249, 471.
Wieland, 207, 208, 209, 210, 212, 213, 217, 218, 220, 223, 225, 226.
Wilhelm (J.), 16, 39, 156, 265.
Wilmers, 389.
Wolphelmus Brunwillerensis, 511.
Xiberta (Bartholomaeus), 574, 581.
Zahn, 35, 135,
Zegerus (Nicolaus), 249.
Zeno Veronensis, 20, 136, 163, 228, 229, 560, 563.
Zill (L.), 180.
Zorell, 37, 559.

INDEX ANALYTICUS

ea tantum complectens quae non expresse in Indice Systematico aut in Elucidationum Serie enuntiantur

Acceptatio divina sacrificii, 12 sq., 137-149, 173-179, 205, 285, 291, 321 sq., 330, 395 sq,, 443, 452.
Adoratio in spiritu et veritate, 229.
Altare manufactum non semper necessarium, 164.
Altare nostri sacrificii Christus, 164, 197, 207, 212, 215, 242, 271 sq., 447.
Altare sui sacrificii Christus, 11, 153 sq., 197, 242.
Altaris partes in sanctificanda hostia, 11, 153 sq., 276, 477.
Anamnesis, 142, 201.
Angeli neque re neque voto sacrificant, 361.
Angeli non habent votum eucharistiae, 526, 606.
Angelorum ministerium in sacrificio, 274, 277, 278, 281, 448 sq.
Angelus sacrificii Christus, 277, 279, 280, 281, 447 sq.
Antilypa, 444.
Beati non offerunt nostra sacrificia, 361.
Bonitas Dei rational sacrificia, 4.
Caritas proximi est *res* eucharistiae, 488.
Chirographum Decreti, 150.
Christi annihilatio eucharistica secundum quosdam, 306 sq., 313, 622, 623, 637.
Christi corpus signum vel eminens vel adaequatum sui significati, 510, 511.
Christi corpus spirituale, 210 sq., 229, 233 sq., 286, 609.
Christi *esse* qualiter unum vel duplex, 514.
Christi exinanitio in incarnatione qualis, 171, 177.
Christi immunitas a debito peccati, 25.
Christi incarnationem cumulat acceptatio divina sacrificii, 178.
Christi incarnationem cumulat resurrectio, 171, 286-289.
Christi sacerdotium fidele, 148.
Christi sacerdotium nativum, 23, 649.
Christi sacerdotium qualiter aeternum, 136, 137, 139, 175.
Christi sacerdotium ratum divinitus, 136 sq.
Christi sanctificatio immolatitia, 27, 89, 226. Vide : Sanctificatio.
Christi satisfactio adaequata ex parte caritatis, 26.
Christi satisfactio adaequata ex parte poenae, 523.
Christi satisfactio non proprie poenalis, 26.
Christi scientia qualem nescientiam compatiatur, 171.
Christi scientia quare a principio perfecta, 515, 519.
Christus factus in resurrectione Domitius, 172, 286.
Communio commensalitatem divinam importat, 14, 126, 127, 142, 196.
Communio ecclesiastica et eucharistica indivisae, 485.
Communionis significatio respectu beatitatis, 125, 135, 142, 285 sq., 475, 491 sq.
Communionis significatio respectu sanctitatis, 15 sq., 126, 231, 282, 285, 475, sq.
Communionis significatio respectu unitatis, 15, 127, 475, 485 sq.
Communio sanctorum, 603.
Concelebrationis ratio et modus, 354.
Consecratio eucharistica sacerdotum improborum secundum Doctores omnes valida, 335, 396, 398, 411, 413 sq., 419, 420, 422, 423.
Diptychorum vis, 380, 381, 386.
Doloris et mortis partes in propitiando, 3, 9, 24, 27, 523, 524.
Domini et Christi proprietas in resurrectione cumulatur, 172, 286.
Ecclesiae corpus occupandum necessitate medii. 603.

Eucharistia analogum princeps in sacramentis, 498.
Eucharistia haereticorum haeretica, 409, 430, 487.
Eucharistia lignum vitae, 615.
Hymni eucharistici, 40, 42, 45, 49, 58, 74, 140, 155, 162, 240, 259, 260, 261, 498, 598, 626,
Latria importat eucharistiam et impetrationem, 4, 319, 359.
Maria Conredemptrix, 648.
Mariae immaculata conceptio quale compatiatur debitum peccati, 25.
Mariae intercessio diversa ab intercessione Christi, 170.
Mariae pars in quantificando valore missarum suo tempore celebratarum, 331.
Mariae sacerdotium quale, 649.
Mariae virginitas arcet a prole debitum peccati, 25.
Maria origo eucharistiae, 616, 650.
Maria qualiter obtulerit sacrificia, 359, 649.
Missa commemorat coenam cum passione, 56, 64.
Missae et coenae discrimen, 75, 83, 103 sq., 115, 195, 290, 295, 299.
Missa nonnisi post Christi clarificationem et Spiritus Sancti adventum celebranda, 203 sq., 289 sq., 331 sq.
Mysterium Christianae fidei, 17, 189, 616, 648.
Nomen super omne nomen, 172.
Oblatio laica alia et alia, 221, 222, 339 sq., 343 sq., 349 sq., 359 sq., 365 sq.
Oblatio per Spiritum aeternum, 76, 452.
Oblatio sacrificii sita in cruentatione altaris, 11, 39, 155.
Opus operatum aliud in sacrificiis ac in sacramentis, 319 sq., 336, 353.
Opus operatum sacrificii est variabile, 330, 335 sq., 349 sq.
Paschae Christianae argumentum, 134.
Poenitentia est *res* sacrificii, 10, 24, 109.
Profectus spiritualis votum necessarium ad salutem, 612 sq.
Propitiatio distincta a satisfactione, 9, 319, 380.
Propitiatio includit latriam, eucharistiam et impetrationem, 10, 11, 319.
Redemptio cur requiratur aeterna, 147.
Sacerdotii rati et irriti distinctio, 13, 136 sq.
Sacerdotium laicorum, 328, 268, 559, 581, 649.
Sacramentorum efficacia in voto, 565 sq., 568, 599 sq., 611.
Sacramentorum efficacia qualis et unde, 127, 128, 143, 529, 530, 540, 541, 546, 557, 558, 569, 575, 577, 578, 582 sq.
Sacramentorum singulorum gratia sacramentalis, 574 sq.
Sacramentorum singulorum *res el sacramentum,* 581.
Sacramentorum subordinate ad eucharistiam, 143, 498, 557 sq., 573 sq., 609, 617.
Sacrificamus prece, 199, 208, 213, 217 sq., 223, 225, 453, 469 sq.
Sacrificii cruenti et incruenti distinctio, 12, 303.
Sacrificii elementum duplex, visibile et invisibile, 7, 23 sq., 213, 229, 244, 403.
Sacrificii rati et irriti distinctio, 12 sq., 136sq., 205, 322, 398 sq., 443.
Sacrificii *sacramentum* et *res,* 9, 36, 82, 102, 106, 110, 135, 143, 208, 315, 443.
Sacrificii significatio duplex, moralis et mystica, 7, 9, 110, 241, 143, 244.
Sacrificium est contractus cum Deo, 13 sq., 53, 99, 147 sq., 456.
Sacrificium est oblatio hostiae aut immolatae aut immolandae, 12, 25, 33, 103, 115, el passim.
Sacrificium panis et vini excluditur, 106 sq., 110, 208, 212, 228, 242, 422.
Sacrificium spirituale, 155, 162, 223, 227 sq., 381, et passim.
Sacrificium visibile invisibilis sacrificii sacramentum, 7, et passim.
Sanctificatio hostiae, 7, 12, 15, 17, 27, 127, 136, 143, 148, 153, 159, 258, 285, 286, 336, 476.
Specierum eucharisticarum partes in sacrificio, 36, 109, 238, 303, 313, 475, 505, 529.
Species eucharisticae apud Irenaeum, 210.
Suffragia Ecclesiae, 381, 382, 386.
Testis passionum Jesu, 451.
Trinitariae processiones et rerum productio, 637.
Vota intelleguntur aliquando sacrificia, 199, 272, 341, 382.
Votum sacrificandi includitur in baptismo, 328, 367.
Votum sacrificandi intellegitur dupliciter, 368.
Vulnera naturæ lapsæ sananda per eucharistiam, 522, 524, 575, 613.

INDEX SYSTEMATICUS

Praefatio VII
Post-Scriptum IX
Elucidationum Series XIII

LIBER I. — DE SACRIFICIO DOMINICO

Caput I. — De sacrificio in genere.

§ I. *De ratione sacrificii latreutica* 3
Sectio I. Primum assertum. — 3
Sectio II. Secundum assertum 4
§ II. *De ratione sacrificii propitiatoria* . 9
Sectio I. Cruentorum sacrificiorum vindicatio 9
Sectio II. Oblationis et immolationis proprietates distinctae 11
§ III. *De acceptatione sacrificii* 12
Sectio I. De necessitate acceptationis divinae 12
Sectio II. De significatione externa divinae acceptationis 13
§IV. *De participatione sacrificii* 14
Sectio I. Participationis vindicatio 14
Sectio II. Oblati sacrificii et convivii parati rationes distinctae 15

Caput II. — De sacrificio in passione peracto.

§ 1. *De veritate hujus sacrificii* 20
§ II. *De intestina ratione illius sacrificii.* 23
Sectio I. De elemento invisibili 23
Sectio II. De elemento visibili 25
Articulus I. De victima 25
Membrum 1. Materialis consideratio hostiae 25
Membrum II. Formalis consideratio hostiae 27
Articulus II. De immolatione 27
Articulus III. De oblatione 28

Caput III. — De oblatione passionis peracta a Christo in coena.

§ 1. *De comparatione inter coenam et passionem* 34
Sectio I. Ex Scriptura 34
Sectio II. Idem argumentum ex Traditione 39
Articulus I. Testimonia indirecta 40
Articulus II. Testimonia directa 46
§ II. *De comparatione inter coenam et foedus antiquum antiquumque pascha.* 53
Sectio I. Ex Scriptura 53
Sectio II. Idem argumentum ex Traditione 57
§ III. *De comparatione inter coenam et sacrificium Melchisedech* 67
Sectio I. Testimonium Epistolae ad Hebraeos 67
Sectio II. Testimonium patristicum 68
Articulus I. Testimonium de indole coenae melchisedecica 68
Articulus II. Testimonium de paritate inter oblationem Melchisedech et hostium crucis 70
Articulus III. Testimonium de communitate melchisedecica coenae et passionis 71
Epilogus. De *Ilebr.*, 914 — 76
§ IV. *De comparatione inter coenam et promissionem eucharistiae* 79
Epilogus. De momentis quibusdam theologicis hujus disputationis 82
§ V. *Confirmatio ex circumstantiis coenae.* 85
Sectio I. Confirmatur ex prima circumstantia coenae, quae fuit proditio Judae 85
Sectio II. Confirmatur ex altera circumstantia coenae, quae fuit Christi oratio sacerdotalis 88
Sectio III. Confirmatur ex tertia circumstantia coenae, quae fuit profectio ex coenaculo in hortum. 89
Appendix A. De habitudine Christi ad obligationem moriendi 93
§ VI. *Conclusio triplex* 101
Sectio I. Cujusmodi unitas vigeat inter coenam et passionem 101
Sectio II. Qualis unitas exsurgat apparentis sacrificii ex pane et vino et sacrificii veri de corpore et sanguine Christi 106
Sectio III. Qualiter oblatio mortis in coena postulet praesentiam Christi in eucharistia 109
§ VII. *Documenta Tridentina* 113
Sectio I. Historia diffinitionis 113
Sectio II. Tenor diffinitionis 115

Caput IV. — De cib,\tione Christi eucharistica.

§ I. *Testimonia* 119
§ II. *Ratio intrinseca* 125

Caput V. — De continuatione coelesti sacrificii Christi.

§ I. *De Christo ut hostia coelesti*..... 131
Seclio I. Testimonium Scripturae..... 131
Seclio II. Testimonia Patrum..... 132
Articulus I. De connexione sacrificii cum resurrectione..... 132
Membrum I. De hostia per resurrectionem perfecta..... 132
Membrum II. De sacerdotio per resurrectionem divinitus rato..... 136
Articulus II. De connexione sacrificii cum Ascensione..... 139
Articulus III. De perennitate sacrificii Christi..... 142
Seclio III. Ratio theologica..... 146
Articulus I. Justificatio nostra evincit aeternitatem sacrificii dominici..146
Articulus II. Sacrificium missae evincit aeternitatem sacrificii dominici..151
§ II. *De Christo ut altari aeterno*..... 153
Seclio I. Sitne Christus altare sui sacrificii..... 153
Seclio II. Sitne Christus sui sacrificii altare post resurrectionem suam. 156
Seclio III. Quaenam sit altaris theandrici ac coelestis habitudo ad reliqua quaecuinque solent altaris nomine insigniri..... 161
§ 111. De *Christo ut intercessore perpetuo.* 167
Seclio I. De oratione..... 167
Section. De adoratione..... 171
Seclio III. De stigmatibuspassionis... 172
§ IV. *Conclusio de diversis sententiis ad sacriflcium coelestespectantibus.* . 175

LIBER II. — DE SACRIFICIO ECCLESIASTICO.

Caput I.— De instituta a Christo oblatione **CORPORIS ET SANGUINIS SUI SACRIFICALI** nostra.

§ I. *De institutione rilus*..... 183
§ IL *De institutione ritus ut sacrificalis.* 195
Seclio I. De oblatione nostra dominicae passionis..... 195
Articulus I. Ex verbis institutionis res declaratur..... 195
Articulus II. Idem confirmatur ex doctrina Pauli et idolothytis. ... 196
Articulus III. Comprobatur' rursus sermone Epistolae ad Hebraeos de altaris nostri participatione... 197
Seclio II. De nostra oblatione hostiae coelestis..... 200
Epilogus. De inconcessa apostolis potestate litandi per triduum mortis dominicae 203

Caput II. — De sacrificio corporis et sanguinis Christi ecclesiastico apud primos Patres.

§ I. *De Irenaeo et Origene*..... 208
Seclio I. De Irenaeo..... 208
Seclio II. De Origene..... 212
§ II. *De Ignalio, Justino, Hippolyto, Tertulliano*..... 215
Secliol. De Ignatio..... 215
Sectio II. De Justino..... 218
Seclio II. De Hippolyto..... 220
Seclio IV. De Tertulliano..... 220
§ III. *De reliquis ejusdem aevi Patribus aut scriptoribus*..... 223
Seclio I. De Clemente Romano..... 223
Sectio II. De Doctrina duodecim aposlorum..... 224
Seclio III. De Clemente Alexandrino.. 225
Seclio IV. De quorumdam apologetarum dictis..... 227
Epilogus. De *Joan.*, 423.... 229
Appendix B. De communione ad Christum per contemplationem et eucharistiam una indivisaque apud Patres atque imprimis Clementem 230
Appendix C. De participando in eucharistia cruore passionis dominicae apud Clementem. 233

Caput III. — De habitudine missae ad sacrificium dominicum.

§ I. *De habitudine missae ad passionem.* 238
Seclio I. Adseritur passio offerri in missa..... 238
Sectio II. Adseritur sacrificium cruentum participari a recipientibus eucharistiam..... 255
§ II. *De habitudine missae ad sacriflcium coeleste*..... 265
Seclio I. De directa connexione inler sacrificationem Ecclesiae et hostiam coeli..... 265
Articulus I. Adseritur offerri a nobis coeleste sacrificium..... 265
Articulus II. Adseritur sacrificium nostrum perfici in altari coelesti, Christo..... 271
Membrum I. Documenta theologorum..... 271
Membrum II. Documenta liturgica. 273
Epilogus. De antiquitate et integritate orationis *Supplices le rogamus*..... 280
Seclio II. Adseritur cibo eucharistico participari sacrificium coeleste.. 285
Epilogus. De quadam comparatione inter paulinam et johanninam communionis eucharisticae praedicationem..... 291
§ III. *De habitudine missae ad oblationem dominicam*..... 295

Caput IV. — Conclusio circa varias de sacrificio missae sententias.

§ 1. *De veritate nostrae oblationis.* 304
§ IL *De proprietate nostrae hostiae*..... 306
Seclio I. De peccantibus per excessum. 306
Seclio II. De peccantibus per defectum. 314
Seclio III. De peccantibus utroque simul modo..... 316

Capüt V. — De fructu sacrificii legitimi

§ I. *Diffinitur opus operatum sacrificii.* 319
§ II. *De quantitate propitiationis per missam inductae*..... 322
Sectio 1. De interventu offerentium generaliter spectato..... 322
Sedio II. De Ecclesia ut offerente.... 327
Epilogue. De inconcessa apostolis potestate litandi ante diem Pentecostes... 331
Sedio III. De iis qui specialiter offerunt..... 335
Articulus 1. De sacerdote ul offerente..... 335
Articulus II. De stipem dante, in quantum offerente..... 339
Arliculus III. De adstantibus, ut offerentibus 343
Sedio IV. De computatione fructus.... 349
Arliculus I. De fructu unius missae ab uno fideli demandatae..... 349
Arliculus II. De obligatione intrinseca celebrandi tot missas quot sunt accepta stipendia..... 350
Membrum I. De fructu per comparationem ad stipendia singula plurium fidelium. Examinatur sententia Cajetani..... 350
Membrum II. Examinatur sententia aliorum quorumdam doctorum de fructu missae per comparationem ad plura unius fidelis stipendia..... 353
Appendix D. De concelebrantium sacerdotum stipendiis..... 354
§ III. *De qualitate percipienlium frudum.* 359
Sedio I. De fidelibus vivis et defunctis. 359
Sedio II. De infidelibus aliisque extra visibilem Ecclesiae societatem versantibus..... 365
Arliculus I. De ipsorum inhabilitate ad procurandum sibi per erogationem stipendii missae fructum... 365
Membrum 1. De infidelibus..... 365
Membrum 11. De haereticis et schismaticis..... 366
Membrum III. De catechumenis.. 367
Arliculus II. De acatholicorum habitudine ad percipiendum fructum missae per modum suffragii. 371
Membrum I. De acatholicis vivis.. 371
Particula I. Ex jure divino..... 371
Particula II. Ex jure ecclesiastico. 380
Membrum II. Demortuis..... 385
Particula I. De catechumenis... 385
Particula II. De infidelibus, haereticis et schismaticis..... 385
Particula III. De excommunicatis resipiscentibus, post mortem absolutis..... 393

Caput VI. — De missa sacerdotis ab Ecclesia praecisi aut exauctorati.

§ 1. *Quaestionis ratio, momenta ac fines.* 395
§ II. *Solutiones catholicorum doctorum.* 397
§111. *Solutio quaestionis theologica....* 426

Caput VII. — De effectione Sacrificii Missae.

§ I. *De consecrationis sufficientia*..... 433
§ II. *De effedione consecrationis*..... 437
Sedio I. De epiclesi..... 438
Arliculus I. Excluditur epicleseos efficacia aut necessitas..... 438
Arliculus II. Defenditur epicleseos congruitas..... 442
Membrum I. Congruitas quoad locum..... 443
Membrum II. Congruitas quoad invocati numinis personam. 446
Sedio II. De verbis consertis..... 455
Articulus 1. De verbis formalibus.... 455
Articulus II. De verbis narrativis ... 459
Articulus III. De verbis interpellativis..... 468

LIBER III. — DE SACRAMENTO.

Caput I.— Sit ne eucharistia sacramentum.

§ I. *De incorporatione nostra ad Christum.* 476
Sedio I. Probatur nostra incorporatio. 476
Sedio 11. Declaratur nostra incorporatio..... 478
§ II. *De incorporatione nostra ad Christum caput corporis ecclesiastici...* 485
§ III. *De incorporatione ad Christum caput corporis ecclesiastici in coelis congregandi*..... 491

Caput II. — Quale sacramentum sit eucharistia.

§ I. *Examinantur absolute singula elementa eucharistiae*..... 491
Sedio 1. De eo quod est *signum lanium*.. 491
Sedio II. De eo quod est *res el signum*.. 507
Sedio III. De eo quod est *res tantum*.. . 513
Arliculus I. De gratia eucharistica in quantum est gratia..... 513
Appendix E. Gratia sanctificans est connaturalis humanitati assumptae..... 514
Appendix F. Gratia sanctificans est perfecta dispositio, non antecedens, sed consequens, in ordine ad unionem hypostaticam..... 517
Appendix G. Gratia Christi est absolute summa..... 518
Articulus II. De gratia eucharistica in quantum est gratia Redemptoris..... 522
Epilogus. Quam aliter Christus sil hominum caput atque angelorum..... 525
§ II. *Comparantur elementa eucharistiae inter se*..... 529
Sedio I. De ordine causae inter *signum lanium* et *rem d signum*..... 529
Sedio II. De ordine causae inter *signum tantum* et *rem tantum*..... 533
Arliculus I. In *signo tantum* attenditur quidam symbolismus directus respectu *rei tantum*..... 533

Arliculus JI. Istius symbolismi indoles sacrunienLalis non constat..... 536
Arliculus 111. Excluditur ista sacramentalis indoles..... 539
Seclio 111. Do habitudine unius speciei ad alteram ut consigniflcantem.. 545
Appendix H. De numerali computatione eucharistiae..... 551
§ HI. *Cornparalur eucharistia cum aliis sacramentis*..... 557
Seclio 1. Comparatur eucharistia specialiter cum baptismo..... 557
Arliculus I. Quomodo se habeant inter se mors et vita in significatione baptismal!..... 557
Arliculus II. Ordo baptismi ad eucharistiam..... 563
Membrum I. Baplismalis mors assumitur ob desiderium vivificationis eucharisticae..... 563
Membrum II. Vita in baptismo captatur ex desiderio eucharistiae.. 565
Particula I. De efficacia desideratae eucharistiae..... 565
Particula II. De sacramentali desiderio per baptismum importato 565
Particula 111. De desiderio eucharistiae in baptizatis parvulis 568
Arliculus III. Discrimina consectaria inter baptismum et eucharistiam. 569
Membrum 1. Quoad *rem el sacramentum*..... 569
Membrum II. Quoad *rem lanium* et usum sacramenti..... 570
Seclio II. Comparatur eucharistia generaliter cum reliquis sacramentis. 573
Arliculus I. Comparatio quantum ad effectum..... 573
Membrum I. Non causant reliqua sacramenta gratiam nisi ex ordine suo ad eucharistiam..... 573
Membrum II. Nec eucharistia causât gratiam sine aliis sacramentis administris..... 577
Arliculus II. Comparatio quantum ad genus causalitatis..... 581

Caput III. — De necessitate medii eucharistiae insita.

§ I. *De necessitate eucharistiae universali in ordine ad vitam el salulem*..... 589
Seclio I. Testimonia directa Patrum... 589
Seclio II. Testimonia indirecta spectantia ad nostram societatem cum Christo..... 600
Seclio III. Testimonia indirecta spectantia ad nostram societatem cum Ecclesia..... 602
Seclio IV. Auctoritas sancti Thomae.. 605
Seclio V. Ratio intrinseca..... 608
Seclio VI. Objectionum solutio..... 609
§ II. *De ileratione sumptionis ad perseverandum necessaria*..... 612
Sectio I. Rationes intrinsecae..... 612
Seclio II. Testimonia veterum..... 614
Epilogus. De applicatione alia et alia meritorum crucis 616

Caput IV. — De conditionibus praesentiae eucharisticae.

§ I. *De via qua Christus fit praesens in eucharistia*..... 619
Seclio I. De tentaminibus solutionum irritis..... 619
Arliculus I. Enumerantur sententiae catholicorum doctorum praecipuae.....*j* 619
Arliculus II. Excluditur reproductio. 621
Appendix I. De comparatione inter carnem historicam et carnem eucharislicam apud Patres et Doctores mediaevales aliosque..... 623
Arliculus III. Excluditur adductio, seu productio alicujus novae determinationis localis....'..... 628
Arliculus IV. Excluduntur conjunction reproductio et adductio. 631
Sectio II. Verior solutio proponitur.... 635
Arliculus I. Convertuntur inter se mutatio rei in rem immutatam el transsubstanliatio..... 635
Arliculus II. Transsubslantialio est apta ex sese ad praesentiandum.. 638
§ II. De *genere praesentiae quo per transsubslanlialionem donatur in eucharistia corpus Christi*..... 640
Seclio I. Praesentia eucharistica diffinitur..... 640
Seclio II. Excluditur distantia inter corpus Christi ut localiter exsistens in coelo et corpus Christi in sacramento praesens..... 642
Seclio III. Enumerantur concomitantia sub speciebus corpori vel sanguini Christi..... 643
Sectio IV. Concluditur circa conditionem specierum et duralionem praesentiae Christi..... 645
§ III. *De succedentibus praesentiae eucharislicae*..... 646
Seclio I. Assignatur terminus corruptionis specierum..... 646
Sectio 11. Resolvitur qualiter mutentur accidentia in substantiam. 646
Epilogus. De Virgine Mediatrice 648

Index Onomasticus..... 651
Index Analyticus..... 658
Index Systematicus..... 660

EX TYPIS SOCIETATIS VULGO « IMPRIMERIE DE L'EST » VESONTIONE